CEREMONIES

~~GODTDIENST-PLICHTEN~~

NAAUWKEURIGE BESCHRYVING

DER

UITWENDIGE

GODTSDIENST-PLICHTEN

TEMPELZEDEN

EN

GEWOONTENS

DER

AFGODISCHE VOLKEREN

BERNARD PICARD

DOOR

ABRAHAM MOUBACH

VIERDE DEEL

NAAUKEURIGE BESCHRYVING
DER
UITWENDIGE
GODTSDIENST-PLICHTEN,
TEMPEL-ZEDEN
EN
GEWOONTENS
DER
AFGODISCHE VOLKEREN;
VERVAT IN EENIGE
Hiſtoriſche Verhandelingen door verſcheiden *Aanmerkingen* opgeheldert;
EN IN KUNSTIGE TAFEREELEN VERTOONT:
GETEEKENT DOOR
BERNARD PICARD.
Uit het *Franſch* in 't *Nederduitſch* overgezet,
DOOR
ABRAHAM MOUBACH.
VIERDE DEEL.

Behelzende de GODSDIENSTIGE PLECHTIGHEDEN der OOSTINDIAANSCHE AFGODISCHE, PERSISCHE en AFRIKAANSCHE VOLKEREN.

T'Amſterdam, by HERMANUS UYTWERF,
Te Rotterdam, by JAN DANIEL BEMAN, Boekverkopers.
En in s'Gravenhaage, by ISAAK van der KLOOT.
M. DCC. XXIX.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VIERDE VERHANDELING

Over de

HEDENDAAGSCHE GODTSDIENST-PLICHTEN

E N

GEWOONTENS

DER

AFGODISCHE OOST-INDIAANSCHE VOLKEREN.

Behelzende een vervolg van der Benjanen Godtsdienſt enz.

INLEIDING.

OM tot een welvoegelyk Verhaal te komen, over 't geen ons noch overig is van de Godsdienſtige Plechtigheden der Ooſtindiaanſche Volkeren te zeggen, moeten we een weinig weder te rug treeden, en met weinig woorden berichten wat de Alouden van de Indiën geſchreeven hebben.

Arrianus heeft ons in zyn Boek, van de Indiën handelende, dit volgende nagelaaten.

Bericht door Arriaan van de Indianen gegeeven.

laaten. (a) „ De Indianen zyn in (b) ze-
„ ven Classen verdeelt. De eerste en groot-
„ ste is die der Akkerlieden of Boeren, zy
„ zyn onaanspraakelyk, zelfs geduurende
„ den Oorlog, en bezitten vreedzaam hun-
„ ne Landen om die te bouwen. . . . De
„ tweede zyn Veehoeders. . . . . De derde
„ Kooplieden en handwerkende Ambachts-
„ lieden. . . . Deeze derde soort betaalen
„ schatting aan den Vorst, en geenen zyn
„ 'er van uitgezondert, dan die met het
„ maaken van wapenen bezig zyn, en ont-
„ fangen hun week-of jaar-geldt, zonder
„ iets te betalen. . . . De vierde zyn Sol-
„ daaten, die niets dan met den Oorlog te
„ doen hebben. . . . De vyfde soort bestaat
„ uit die geenen die over het bedryf van
„ anderen het oog hebben, om 'er den Vorst
„ bericht van te geeven. . . . De zesde zyn
„ de Overheden, die den Koning in 't be-
„ stier van zynen Staat behulpzaam zyn....
„ Na deeze volgen de Gymnosophisten of
„ Indiaansche Wysgeeren, die boven alle
„ de anderen in achting zyn. Zy arbeiden
„ niet en betalen den Vorst geene schat-
„ ting. maar houden zich met de openbaa-
„ re Offerhanden bezig; en indien iemandt
„ in 't byzonder offeren wil, moet hy voor
„ den Bestierder van de uitvoering een ge-
„ schenk doen; want anders meenenze dat
„ de Offerhande den Goden niet aange-
„ naam is. Zy zyn in de konst (c) van
„ waarzeggen ervaaren, en die door nie-
„ mandt dan hen geoeffent word. Zy voor-
„ zeggen voornaamentlyk de verandering
„ van tyden en zaaizoenen; en vallen 'er
„ eenige openbaare rampspoeden voor,
„ neemt men tot hun zynen toevlucht. . . .
„ (d) Zy leeven gansch naakt, des Winters
„ in den zonneschyn, en 's Zomers onder
„ de schaduw (e) van groote boomen, die
„ zich wyd en breet uitstrekken. Hun voed-
„ zel bestaat uit vruchten en een zekere
„ boomschors, die niet min voedzaam als
„ de Dadelvrucht is. Aan den top deezer
„ boomen groeit iet vleeschachtigs gelyk
„ de Palmvrucht. Alle (f) deeze Ordens
„ mogen niet trouwen, en 't is hen niet
„ gedoogt twee Bedieningen waar te nee-
„ men, noch van de eene tot de andere Be-
„ diening over te gaan, indien 't niet tot
„ die der Gymnosophisten is, die de aller-
„ strengste word geacht.

„ Alle de Indianen zyn vrygeboorenen,
„ en men vind geene slaven onder hen....
„ Ook gaan 'er in de Indiën weinig ziektens
„ in zwang . . . . Indien 'er iemandt ziek
„ word, neemt men zynen toevlucht tot de
„ Gymnosophisten . . . . Zy bouwen geene
„ Grafsteden voor de dooden, en gelooven
„ dat de achting van groote Mannen bui-
„ ten 't graf kan bestaan. Hunne kleeding
„ bestaat uit Cattoene lywaat, 't welk op de
„ boomen groeit.... De rykste draagen oor-
„ sierfels van yvoor enz ... En zy bedie-
„ nen zich van zonneschermen. . . . Zy kam-
„ men den baardt. . . . Hunne schichten zyn
„ vier en een half voet lang, en men ge-
„ bruikt geene proefhoudende wapenen....
„ Hunne vrouwen zyn kuisch en laaten zich
„ niet dan voor een Olifant verleiden, 't welk
„ veel meer een teken van verdienste dan
„ een onteering is. Wanneer een Vader zyne
„ Dochter uithuwelyken wil, geleid hy haar
„ in 't openbaar, om den prys te verdienen
„ van die haar met worsteling of wetloop
„ winnen zal.... Zy scheppen behaagen in
„ de jagt enz. " Wy laaten de beschryving
daar, die hy van deeze Olifanten doet.

Welke gedachten de Grieken van der Indianen Goden hadden, en wat *Philostratus* van hun en hunne Tempels bericht.

De aloude Grieken hebben aan de Goden der Indianen de naamen hunner eigene Goden, en van hunne Helden, Jupiter, (g) Bacchus, aan wien men de overheering der Indiën toeëigent, Herkules enz. gegeeven. Eenige Schryvers hebben bericht dat deeze Volkeren de Boomen aanbaden. *Philostratus* zegt ons in 't *Leven van den Tyaanschen Apollonius*, dat 'er op den Berg van (h) Nysa een Tempel gevonden wierdt, Bacchus toegewyt, en die van deezen God zelf gebouwt was, van wyngaarden, klimop en laurieren omringt. In het midden van den Tempel stond het Afbeeldzel van dien God, door zyn eigene handen gewrocht, en onder

(a) Wy volgen de Overzetting van *Ablancourt*. Voor zoo veel het de gebruikelykheden der hedendaagsche Indianen eigen zy. (b) Dit heeft eenige opzicht op der Indianen *Castes* of Geslachten.

(c) Men vertelt nu noch ongemeene dingen van hunne Waarzeggery.

(d) De wonderlyke gestaltens der *Faquiers* zyn volkomen genoeg bekent, vermits zy voor de brandende hitte der zonne in 't openveldt bloot staan.

(e) De Boom der *Benjanen*, anders Raysboom genoemt; de groote uitgebreidenheit deezer boomen, komen genoegzaam met het bericht van *Arrianus* overeen. (f) Dit word heden noch in acht genomen.

(g) *Bacchus* word in *Philostratus* in *'t Leven van Apollonius* genoemt, *de God aller Orientaalsche Volkeren*: maar *Strabo* neemt alles voor vertellingen en versierselen wat men van de overheeringen van Bacchus in deeze afgelegene landen beschreeven heeft, en van de steden door hem in de Indiën gebouwt.

(h) Deeze die gelooven dat Bacchus de zelfde als Moses is, vinden in *Nysa* de naam-verwisseling van *Sinaï*: in zodanig een geval zouden de overheeringen van Bacchus in de Indiën konnen waar zyn, onderstellende dat hy die van den kant van Arabië en de Roode zee deed, als landen die de Alouden dikmaals met de Indiën vermengt hebben.

der de gedaante van een jongen Indiaan; overeenkomende met het gevoelen der oude Heidenen, die een altoos duurende jeugdt (a) aan Bacchus en Apollo toeëigenen, eveneens gelyk onze oude Romanſchryvers aan den beruchten *Ogier* toegeëigent hebben (b). Men zag in deezen Tempel alle de werktuigen die tot de bebouwing van den wyngaardten wynoogſt dienden. Te *Taxila* een Stadt in Indië, quam hy in een Tempel de Zon toegewyt: hy zag 'er de Afbeeldzels van Ajax en Alexander van goudt, en dit van Porus uit metaal gewrocht. (c) De Tempel was van binnen met een ſoort van vuurverwig marmer bekleed, en met goudt cement in de plaats van kalk bemetzelt. De wulfen muur-cieraaden beſtonden uit paerlen en geſteentens. Hy merkte mede in deeze Stadt de ongemeene ſnedigheden der Indianen aan, de wyze ſchikking der Indiaanſche Wetten, het onderzoeken der Jongelingen tot de Wysgeerte geſchikt; omtrent de *Hyphaſis*, (d) de Dochters aan *Venus* toegewyt; aan geene zyde van *Paraca*, (e) den eedt door 't water. Alles 't welk hy van de *Brachmannen* bericht, wykt geenzins van de leere en gewoontens der *Braminen* af, zonder van de Zielverhuizing gewag te maaken, en men kan in de voorzorg ontdekken, waarmede ons *Apollonius* bericht, dat de *Brachmannen* over 't gras gingen, zonder het te vertreeden noch te drukken, want de ſchroomachtige oplettenheit der hedendaagſche Indianen, was om de verachtelykſte ondieren niet te quetzen (f).

Wat hy van de Brachmannen verhaalt.

Maar om een weinig breeder over deeze *Brachmannen* te handelen, die men de Voorzaten der Braminen noemen mag; zie 't geen 'er een Engelsman van de oude gebruikelykheden deezer Indiaanſche Wysgeeren van verzamelt heeft. Wanneer (g) de bloedvrienden de vrucht (h) van hun huwelyk aan deeze Orde hadden toegewyt, kwamen enige van deeze Wysgeeren dikmaals de moeder bezoeken, en in dit bezoeken vermaanden ze onophoudelyk tot de kuisheit. 't Was den *Brachmannen* verboden, niets 't welk leven had te eeten; de onthouding was hun ſtreng en ſcherp aanbevolen, en zelfs mogten ze niet dan na een Proef-tydt van zeven en dertig jaaren trouwen, welke tydt zy in een ongemeene gemaatigtheit, en in een ſtreng en pynlyk leven doorbragten, leevende voor de ongemakken der elementen blootgeſtelt, leggende op vachten enz. De Leerlingen moeſten de Meeſters zonder hoeſten, niezen, en ſpuwen aanhooren, en 't welk niet min moeielyk viel, zonder ſpreeken. Zy verborgen de geheimen hunner Sekten voor de vrouwen. Zy noemden dit leven des menſchen ontfankenis, en de ſterfuur der Wyzen, die van (i) hunne geboorte. Zy geloofden de Voorzienigheit, de Schepping van 't Heelal, en zyne ondergang, mogelyk noemden zy de vernietiging de geduurige verandering der ſtoffe, door welke zy zich weder voortbrengt, zonder zich te vernietigen, onder een oneindigheit van verſcheidene gedaantens. Nochtans geloofden ze mede haare verwoeſting: zy achtten dat het Water 't eerſte beginzel van de Schepping is geweeſt; behalven de vier gemeene Hoofdtſtoffen, ſtonden ze een vyfde voor den Hemel en de Starren toe. Eindelyk geloofdenze de onſterffelykheit der Ziele, een gevoelen 't welk men mede zeer wel met de Ziel-verwiſſeling kan overeenbrengen, en als een afhankelykheit van deeze onſterffelykheit, de ſtraffe en vergelding van een ander leven.

En 'er een Engels Schryver van bericht.

De Garmanen hadden een andere Orde van Geeſtelyken onder zich, die

Orde van Geeſte-

(a) *Solis æterna eſt Phoebo Bacchoque juventus. Tibul.*

(b) *En Paradis trouva l'eau de Jouvence,*
Dont il ſe ſut de vieilleſſe engarder &c.

Dat is:

Hy vond in 't Paradys een water 't welk verjeugdt,
Waar door hy d'Ouderdom nooit ſmaakte enz.

(c) Deeze omſtandigheden zullen den geenen zoo verdicht niet ſchynen, die weeten welke rykdommen in de *Pagoden* bewaard en opgeſloten worden.

(d) Zie 't geen we van de ſchaamteloose ontucht der Indiaanſche vrouwen in 't derde Deel omtrent *Ixora* in de aanmerking Pag. 212. hebben aangemerkt; en een plaats van *M. Dellon*, *Sita* de vrouw van *Ram* betreffende, die mogelyk de Indiaanſche *Venus* is, waar van Philoſtratus meld.

(e) Zie ook 't geen we in 't voorgaande Deel over den eedt der Indianen hebben aangemerkt.

(f) Zie Pag. 54. van 't voorgaande derde Deel, de aanmerkingen van de *overeenkomſt der gewoontens* enz.

(g) Aloude Schryvers door *Purchas* aangehaalt, *Cæl. Rhodig.* Lect. Antiq. L. 18. C. 31.

(h) Onderſtelt dat deeze Mannelyk was.

(i) Dit denkbeeldt ſchynt in den eerſten opſlag tegen de Ziel-verwiſſeling te ſtryden: maar men kan de beide meeningen genoegzaam met elkander overeenbrengen.

lyken by de Aloude Garmanen waar in die bestond.

die niet min by den Volke als de *Brachmannen* geacht was. Zy leefden van 't geen de boomen in de bosschen en wouden voortbragten. By deeze eenzaamheit voegden ze een waare onthouding of veinzing van alle zinnelyke vermaakelykheden. Zy bekleeden zich met boomschorssen, voegden zich nooit by de Grooten, en hadden geen omgang met hun, behalven dat zy aan hunne boodschappers antwoordt gaven, wanneer die van wegen hunne Meesters over netelige zaaken quamen raadvraagen. Hun eenigste bezigheit was de Goden by den Volke gunstig en aangenaam te maaken, door de heiligheit en de gestrengheit van hun levens gedrag.

Beedelordens met de Oude *Faquiers* overeenkomende, en hoe, die zich gedroegen.

De Alouden maaken mede van zekere Beedelordens gewag, overeenkomende met de *Joguis* en andere hedendaagsche *Faquiers*. Zy waren, gelyk de anderen, de voorwerpen van der Indianen eerbiedigheit, die door hunne liefdaadigheit gevoed wierden. Deeze Geestelyke Beedelaars bemoeiden zich met de geneeskunde, tovery en waarzeggery. Noch een andere bediening die zy zich toeëigenden, (a) was de dooden te begraaven. Zy zworven achter landt; maar quamen nochtans dikmaals in de steden en gehuchten, alwaar zy zich hooren lieten, wordende van 't Volk gevolgt, en somtyds zelfs van de Vrouwen die zy niet verontwaardigden in 't getal hunner Leerlingen aan te neemen. Wanneer zy in de steden zich ophielden, gingenze vrymoediglyk naar de markt, en namen 'er 't geen hun aanstond zonder betaling. Twee van deeze *Faquiers* zich voor Alexander vertoonende, na dat ze voor dien Monarch de lydzaamheit en gemaatigdheit gepredikt hadden, wilden zy hem toonen hoe verre de eerste deezer twee deugden op hen vermogt. Een deezer twee *Faquiers* dan, die hoog bejaart was, strekte zich op den rug ter aarde uit, blyvende dus eenige dagen in die gestalte voor de ongemakken des luchts en hitte der zonne leggen. De andere bleef op een been staan, houdende in beide zyne handen boven zyn hoofdt opgeheven, een groot stuk houts. Men bericht ons zoo veel andere diergelyke zaaken van de Aloude *Faquiers*, dat het onnoodig is, ons daar mede op te houden. *Calanus*, die zich voor Alexander den Grooten verbrandde, was van de Orde deezer *Faquiers*.

Een andere soort van Brachmannen, en waarin die bestonden, aangemerkt.

Een ander Aloud Schryver (b) verhaalt ons van een Geestelyke Orde met de *Brachmannen* verschillende, en geeft die den naam van *Pramnæ*, beschryvende hen als behendige, twistverwekkende en ontrouwe menschen in 't twistredenen, geneegen zynde de studie der *Brachmannen* te bespotten. Deeze zelfde Schryver stelt drie soorten van *Brachmannen*, te weeten, die der Gebergtens en Woestenyen, die met wilde beeste vachten bekleed waren, en zich met voorzeggingen, en 't geneezen der ziektens bemoeiden door middel van toverkonsten en van de kennisse die zy van kruiden en wortelen hadden; van deeze, die verkooren gansch naakt te gaan, en waar onder men (c) vrouwen zag, zonder dat zich eenige aandoening wederzyds opdeed; van deeze eindelyk, die in de steden en gehuchten leefden, menschen, veel verdraagzaamer in hunne levens wys en in hun gedrag. Het schynt ons onnoodig te zyn alhier aan te haalen 't geen Clemens van Alexandrie van deeze Geestelyke of Indiaansche Wysgeeren verhaalt; wy zullen alleen aanmerken dat hy hen toeëigent een *Piramide* aan te bidden, 't welk ons schynt met (d) de *Mahadeu* overeen te komen, door de Hedendaagsche Indianen onder de gedaante van een spits oploopende Pylaar aangebeden.

Hoe de Alouden van 't gedrag der Indianen mede niet onkundig zyn geweest.

De Aloude hebben mede niet onkundig geweest van 't gebruik der Indiaansche Vrouwen, die na hunnen Mans doodt dit leven afleiden, en zich met hun (e) verbranden lieten; noch van de (f) Pelgrimaadjes der Godvruchtelingen naar zeekere geheiligde wateren; noch van hunne eerbied voor de Rivieren; noch van hunne gewoonte de Afgoden te groeten, en hunne Offerhanden met dansen te verzellen; noch van hunne Wysgeerige Schoolen, alwaar de Vreemdelingen de weetenschap van natuurlyke en Godsdienstige zaaken leerden (g). Uit deeze Schoolen heeft *Histaspes* Vader van *Darius* zyne geleerdheit gehaalt. Wy zullen vervolgens in deeze Verhandelingen eenige andere aanmerkingen, het bericht van de overeenkomst der Alouden met de Hedendaagsche raakende, voordraagen, wegens 't geen zoo wel de een als andere van de Oostindianen geschreeven hebben.

I. HOOFDT-

(a) Deeze Aloude Schryvers zyn in hunne meening bedrogen, of de zaaken zyn t'eenemaal verandert want de *Faquiers* bemoeien zich geenzins wat de dooden aangaat. (b) *Clitarchus*.

(c) Zie 't geen men van de Hedendaagsche *Joguis* in 't voorgaande Deel Pag. 216 en 217. aangemerkt heeft; en in de Reizen van *Ovington* insgelyks.

(d) *Ixora* onder den naam van *Mahadeu*. Zie het Byvoegzel in 't voorgaande Deel Pag. 210.

(e) *Cœl. Rhodig*, L. 18. C. 31. (f) Zie de aanhaalingen in *Purchas* L. 5. C. 1.

(g) *Ammian. Marc.* L. 23. C. 6.

I. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* KONINGRYKEN *en* PROVINCIEN *van* DECAN, GOLCONDA, CARNATE *en* BISNAGAR.

HErbert, een beruchte Engelsche Reiziger, heeft eenige naaukeurige aanmerkingen over den Godsdienst deezer Indianen gemaakt; maar alzoo die behelzen 't geen wy reeds hier voor gezegt hebben, zullen wy 't hier niet weder herhaalen (a). Hy bevind dat de gewyde Boeken der *Braminen* overeenkomst met de Aloude Wichelary-regels der Hetruriers hebben, en hy gelooft dat ze voor een gedeelte uit de Grieksche verdichtzelen getrokken zyn: maar 't is vermoedelyker dat de Grieken hunne bygelovigheit van de Oosterlingen hebben ontleent, en dat die ongevoelbaar tot de uiteindens van Asië verspreid is geworden.

Moeielyk is 't met eenige naaukeurigheit het onderscheid te beschryven 't welk gevonden word, niet alleen in den uitwendigen Godsdienst der Afgodendienaars van alle deeze Koningryken: maar voornamentlyk noch in de Leere en de Gevoelens van dien; behalven eenige aanmerkingen die wy staan te doen, kan men niet dan misslagen voegen, by 't geen in 't voorgaande derde Deel bericht is geweest. De Reizigers melden ons van tweederlei Sekten, die, volgens hun zeggen, met de *Benjanen* niet overeenkomen. De eerste is, van zekere Indianen, inboorlingen van de Provincie van *Multan* in 't Mogolleesch. Twee voornaame verschillen zyn 'er, te weeten, dat deeze volkeren onstrafbaar allerlei beesten dooden en 'er van eeten, de Os en Koe niet ontziende; en dat zy hunne maaltydt in een omkring doen, alwaar de *Benjanen* den toegang niet geleeden word. De andere Sekte, indien 't eene Sekte zy, bestaat uit *Halachores*, die, zoo als men zegt, noch Heidenen, noch Mahometanen zyn.

Tweederlei Sekten die met de Benjanen niet overeen komen, waarin die bestaan.

Deeze *Halachores* maaken een byzondere *Caste* of Geslacht uit, en het verachtelykste van alle. In deeze *Caste* behooren die geenen die de Huizen schoonmaaken en van onreinigheit zuiveren; een zoo verachtelyken arbeidt, dat, zoo *Tavernier* bericht, geen knecht een bezem zoude willen neemen, om het Huis uit te veegen. Deeze *Halachores* leven van 't overschot der anderen, zonder eenigen schroom, noch onderscheiding van geoorlofde of verbodene spyze. Zy eeten Varkensvleesch, en zy bedienen zich van Ezels om den drek en de vulnis naar 't veldt te voeren: Hierom zien de Indianen den Ezel als een besmettelyk dier aan.

Halachores, een verachtelyk geslacht, waarin dat bestaat.

Wy hebben de beschryving der strengheden en wreede boetoeffeningen gedaan, waaraan zich alle de Heidenen overgeeven. (b) *Chardyn* heeft over dit onderwerp een aanmerking die eenig onderzoek verdient. „De „ slegtste Godsdiensten, zegt deeze befaamde Reiziger, zyn teffens de strengste en „ die men best bedient. " 't Is wel waar dat der Indianen strengheden zoo zeldzaam zyn, dat men naaulyks begrypen kan, dat die van Menschen, zelfs voor een korte poos, konnen geleeden worden. Maar is 't wel klaar dat zulks ontstaat, zoo hy gelooft, uit de Zielverwisseling, en zodanige andere leerstukken meer of min onredelyk? En moet men 't hen niet liever aan de brandende hitte van 't Gewest toe-eigenen, zoo bequaam om de Herssenen te verwarren, voornamentlyk van die geen die 'er volgens hunne gesteldheit, Godsdienstigheit van maaken, en aan de eenzaamheit, die hen gemeenlyk in een gevaarlyke droefgeestigheit werpt?

Gestrengheden die onder de Indianen in hunnen Godsdienst geoeffent worden, aangemerkt.

Wy, die een zoo vervreemde Godtsdienst van deeze oeffeningen door zyne leerstukken en zeden belyden, moeten wy niet in de eenzaamheit onzer eerste Monniken de boetoeffening alzoo verwonderlyk aanmerken, als die mogelyk zy, om 'er een van in den ergsten Godsdienst uit te vinden? Onze oude Legenden zyn van oneindige, ongehoorde en belachelyke gestrengheden verciert, waar door men het Christendom geloofde te vereeren. Door deeze is 't dat de *Stilites* en aloude *Anachoreten* met een vertrouwen getracht hebben zich by Godt aangenaam te maaken. Te meer de Godtsdienstigheit verschrikkelyk en gevaarlyk was, te meer geloofden deeze menschen die heilig en de Goddelyke Majesteit waardig te

En hoe die met het gedrag eeniger hedendaagsche Geestelyken overeenkomt.

(a) Zie zyne Reize in 't Fransch vertaalt, L. 3, 1663. gedrukt.
(b) Tom. VII. van zyne Reizen in 12.

te zyn. Nochtans durven wy ter deezer gelegenheit, het Chriſtendom van deeze eerſte eeuwen, niet laſteren. De hedendaagſche tyden naderende, hebben we gezien alzoo byna vreemde zaaken, en over zulks zouden wy zonder verongelyking een vergelyking met deezen (a) tak van 't Chriſtendom konnen maaken, zedert twee hondert jaaren door de andere Sekten, in 't geen de ſtrengheit haarer oeffeningen behelſt, met het overgeloof der Ooſt-Indianen zoo ſtrydig? Dat men in deeze andere Chriſten Sekten de herſtelling der eenzaame kluizen enz. gedooge, en men zal zien of de eenzaame Godtsdienſtigheit, niet tegenſtaande de zuiverheit der leerſtukken geene oeffeningen die door zwaarmoedige Geeſten worden goed gevonden, zal uitvinden. 't Is niet dan al te waar, dat het ligt valt van de waare Godtvruchtigheit te ontaarden, en dat de beſte Godtsdienſt in zynen boezem de dwaalgeeſtdryvery en buitenſporigheit heeft zien gebooren worden. Ter andere zyde zou men *Chardyn* wel konnen tegenwerpen, dat het Weſter Heidendom ten minſten alzoo ſlegt was, als dat der Indianen, zonder dat het nochtans nergens na die ſtrengheit der laatſte voert. 't Geen hy zegt, *dat de ſlegtſte Godsdienſten 't beſt worden waargenomen*, zou noch aan gewichtige bepalingen konnen onderheevig zyn. Hoe veele klagten der aloude Heidenen, leeſt men niet over achteloosheit der Volkeren den Godtsdienſt aangaande, over het verval van den Godtsdienſt, en over de ontheiliging der geheimeniſſen? Indien wy de hedendaagſche Heidenen beter kenden, zouden we ongetwyffelt by hen diergelyke klagten vinden; 't welk bewyzen zoude, dat 'er groote uitzonderingen in eenigen Godtsdienſt, wien 't ook zy, te maaken waren.

Hoe zy *Rhevan* als uitvinder der Pelgrimaadjes van de Indiaanſche Woeſtyniers ſtellen.

Rhevan, (b) die *Ram* van den Aap *Hanuman* geholpen, van zyne Staten beroofde, om hem te ſtraffen, over zulks hy hem zyne vrouw *Sita* hadde geſchaakt, is den uitvinder der Pelgrimaadjes, en de Patriarch deezer Indiaanſche Woeſtyniers, onder den naam van *Faquiers* bekent. Op alles 't geen 'er reeds van gezegt is, zullen wy 'er noch byvoegen, dat men Godsdienſtelingen ziet die hen de verborgenſte lichaams deelen kuſſen, zonder dat ze daar over aangedaan worden, of de zedigheit gekrenkt zy, en zonder de minſte wederzydſche gevoegligheit. Zy gelaaten zich zelfs, neemende deeze merktekenen van een buitenſporige achting aan, een ſoort van opgetogenheit, en geruſtheit van Geeſt te bezitten, die hen tot de gewoonte ſchynt te verplichten, en om alles zonder ontroerenis te lyden. 't Is mede in deeze ongevoelige geſteldheit dat zy met de ingetogenſte Indianen raadpleegen, en dat de Godsdienſtige vrouwen lang genoeg en gemeenzaam met hun in onderhandeling zyn.

Vreemd gedrag der *Faquiers* aangemerkt.

Het vuur dat zy branden word van koedrek in de zon gedroogt, gemaakt, zy bedienen zich van geen hout dan van dit 't welk men om de dooden te verbranden bezigt, nademaal 'er geen wormen in voort teelen. Indien deeze *Faquiers* het gebruik van vergrootglazen hadden, zouden ze niet weinig verbaaſt ſtaan, levendige ondieren in dingen te vinden die hen het minſt bequaam ſcheenen van die te doen voortkomen, en hen het leven te doen behouden. Wanneer hen de ſlaap overvalt, leggenze zich ter aarde op de aſſche van koedrek, en in de vuiligheit. Zy beſtrooien zelfs zomtyds met deeze aſſche hunne lange en morſſige hairen. Het vreemd gevoelen werkt alles uit: men heeft zomtyds gezien dat zich nochtans verſtandigen, ganſch naakt in de hevigſte koude op een ſneeuwhoop leggen gingen, (c) alwaar de kracht hunner inbeelding hen een volkomen huisgezin deed vinden, beſtaande uit vrouw, kinderen en huisgenooten. Anderen hebben de liefdaadigheit gehad, zich van de luizen te laaten opeeten, en anderen zich van de vliegen te laaten ſteeken, in de hevigſte hitte der zonne. Ook ziet men menſchen die hun naakt lichaam met naalden ſteeken en geeſſelen. Zodanige Godsdienſtelingen vermogten eertyds alles in de huizen der vermogenſte en grootſte. Men achtte zich gelukkig en van den Hemel gezeegent, wanneer men by zich gaſten van deeze hoedanigheit ontfing. Heden zyn 'er noch landen, alwaar deeze Godvruchtige achting noch volkomen beſtaat, en dat is 't geen zelfs in Indiën geoeffent word, volgens het verhaal onzer verſtandigſte Reizigers, die nochtans deeze Volkeren van buitenſporigheit beſchuldigen. Is dan de buitenſporigheit, niet dan voor de Indianen bedacht?

Hoe zy te *Suratte* den

Tavernier verhaalt ons, naby *Suratte* verſcheiden *Faquiers* gezien te hebben, zoda-

(a) De Rooms Katolyken.
(b) Zie in 't voorgaande Deel, de *Verhandeling over de Braminen.*
(c) *V. Libr. Conformitatum.*

VERKLAARING

Van de nevens gevoegde Afbeelding, verbeeldende verfcheiden Pagoden, en Boetelingen.

DER

FAQUIERS.

1. DE Groote Boom der Benjanen.

2. De Pagode van den Afgod *Mamaniva*, aan welker eene zyde men deezen met Vermiljoen-rood een teken aan 't Voorhoofdt geeft, die aldaar hunne gebeden komen doen; en ter andere zyde een Bramine de Offerhande van ryft enz. ontfangt.

3. De Pagode van den Afgod *Ram*.

4. Een andere Pagode aan *Ram* toegewyt.

5. De Pagode alwaar de Boetelingen Faquiers hun verblyf neemen.

6. Een foort van Graf waarin zich dikmaals in 't jaar een Faquier onthoud, die niet dan door een kleine opening het daglicht befchouwt.

7. Een Faquier die flaapt op een touw ruftende.

8. Faquiers die hun geheele levenstydt zich in deeze geftalte houden, en door Vrouwen uit liefde eeten word toegereikt.

9. Eenige Braminen die de Vrouwen aanbidden en met hen als Heiligen raadplegen.

10. Verfcheiden geftalten waarin zich eenige Faquiers, eenige uuren 's daags houden.

11. Een Bramine die de neus en mondt bewonden heeft, beducht zynde eenige kleine Ondiertjes te doen fterven die hy zou mogen inademen of inzwelgen; hierom is 't dat hy voor zich den grond fchoon veegt om de wormen of andere ondieren te verdryven, waarop hy in 't gaan zoude konnen treeden.

12. Faquiers die zich warmen.

13. Een Faquier die uit liefde Dieren voed.

B. Picart del. 1729.

Diverses PAGODES et PE

1. Le grand Arbre des Banians.
2. Pagode de l'Idole Mamaniva à un des cotez on marque au front avec du vermillon ceux qui y viennent faire leurs prieres, de l'autre coté un Bramin reçoit les ofrandes de ris &c.
3. Pagode de Ram.
4. Autre Pagode dediée à Ram.
5. Pagode où se retirent les faquirs Penitens.
6. Espece de fosse ou se retire plusieurs fois l'Année un faquir lequel ne recoit de jour que par une petite ouverture.
7. Faquir qui dort apuijé sur une corde

TENCES des FAQUIRS.

aquirs qui restent toute leur vies dans cette posture des femmes leur lonnent à manger par charité.
Plusieurs Bramins que des femmes invoquent et consultent comme des S.ts
Diverses postures, dans les quelles quelques faquirs se tiennent plusieurs heures par jour.

11. Bramin qui à le nez et la bouche envelopés crainte defaire mourir quelque petit insecte qu'il pourvit avaler en respirant; c'est pourquoi il balaije devant lui pour écarter les vers, ou autres insectes sur lesquels il pourroit marcher.
12. Faquirs qui se chaufent.
13. Faquir qui nourit des Animaux par charite.

Afgod *Mamaniva* dienen.

zodanig als zy hier verbeeldt zyn ✠; wy zullen hen overeenkomende met zyn verhaal beſchryven. Men ziet dan omtrent *Suratte*, onder een grooten Boom der *Benjanen*, verſcheidene Pagoden den Afgoden toegewyt. De Pagode 't naaſt aan de grootſte ſtam van deezen Boom gelegen, is *Mamaniva* toegewyt, waar van men het wanſtaltig hoofdt in 't midden der holte van deezen ſtam ziet. Men ziet insgelyks eenige Godsdienſtelingen zich voor deezen gedrochtelyken Afgodt nederwerpen, en een *Bramine* de aalmoezen vergaderen die men van Ryſt, Gierſt enz. doet. Alle die hun gebedt in deeze Pagode van *Mamaniva* komen doen, (a) zyn voor 't voorhoofdt met vermillioenroot geteekent, waarmede zy insgelyks den Afgodt beſchilderen. Dus geteekent, vreezen de Godsdienſtelingen niet, dat hen eenigen boozen Geeſt beſchaadigen zal.

Als mede die den Afgod *Ram* verbeeld.

Men heeft verder afgelegen een andere Pagode verbeeldt, aan *Ram* toegewyt, waarvan de vertooning in 't binnenſte van de Pagode gezien word, en men beſchouwt 'er mede de verbeelding van een Koe aan den ingang deezer Pagode. Twee andere Pagoden worden insgelyks in 't verſchiet gezien: waar van de eene mede aan *Ram* toegewyt is, en de andere den *Faquiers* voor een verblyfplaats dient.

Verder gedrag der *Faquiers* en waar in dit beſtaat.

Eenige van deeze *Faquiers* begeeven zich beurtsgewys in een hol, alwaar zy geen licht dan door een zeer klein gat ontfangen. Zy onthouden 'er zich omtrent negen of tien dagen zonder ooit van geſtalte te veranderen, en zonder eeten noch drinken, zoo men voorgeeft en verzeekeren wil.

Anderen brengen jaaren door, zonder zich neder te leggen, en wanneer zy de ſlaap niet langer konnen wederſtaan, leunen zy over een touw aan weerzyde van boomtakken vaſt gemaakt.

Weder andere Boetelingen zyn 'er, die zich tien of twaalf uuren 's daags een voet naar de lucht uitſtrekken, de oogen naar de zon gekeert, hebbende een konfoor met vuur in de handt, waarin zy Wierook ter eere van eenigen Afgod werpen.

Anderen zyn altoos gezeeten, of om ons beter uit te drukken, neerhurkende op hun achterſte, en in deeze geſtalte houden zy de handen geduurig op veelerlei wyze boven 't hoofdt.

Aanmerking hier over gemaakt.

Dit is genoeg over een onderwerp aangeweezen 't welk alles verre te boven gaat en de Alouden (b) van de Tuchtiging der Lacedemoniers geſchreeven hebben, als ook van de wreede geeſſeling die zy hunne Jongelingen deeden uitſtaan, om hen te beproeven, of om hun geduldt te oeffenen. De verbeetering der Boetelingen van *La Trape* kan 'er niet by haalen, alhoewel *Buſſi Rabutin* van deeze Woeſtynniers heeft gezegt, (c) *dat hun regel zeer onmaatig, om lang te duuren, was*, dat ze met overmaat begon om zich eindelyk tot de juiſte paalen over te brengen, en dat deeze vreemde *tucht zoo veel Martelaren als Tirannen maaken zou.* Dit gevoelen zou hier niet te pas komen, nademaal ſedert eenige eeuwen de Boetelingen der Indiaanſche kluizenaaren in hunne ſtrenge oeffening noch even hevig voortvaaren. Nochtans twyffelen wy niet dat deeze Indiaanſche Woeſtynniers geheimen bezitten, die 't vermogen hebben hunne zinnen te bevreedigen, overzulks ze zich buiten ſtaat ſtellen een gedeelte der ongelegendheden te gevoelen, die zy willen uitvoeren. Zonder dat was 't mogelyk dat het dierelyk gedeelte nooit tegen den wil van den Boeteling wederſtreevig wierd? (d) *Ovington* verzeekert, dat hy zich eens by een bende deezer *Faquiers* bevindende, aanmerkte „ dat zy dikmaals van de in „ Water geweekte *Bangu* dronken, waarvan de kracht hen dronken maakte, en „ bequaam was hunne herſſenen te belemmeren ". Bekent is de uitwerking van de *Opium*, en hoe (e) die den geenen verdooft en ongevoelbaar maakt, die 'er te veel van gebruiken.

Hoe de Indianen aan de Godheit een ovaale gedaante geeven.

Insgelyks is 't bekent dat de aloude Egiptenaaren de Cirkel als het Zinnebeeldt van de eeuwigheit aanmerkten. 't Is mogelyk in navolging van dit denkbeeldt der Egiptenaren ontleent, dat de Indianen aan de Godheit de ovaale of eironde gedaante toeeigenen.

(a) Zie in 't vervolg van 't voorgaande derde Deel Bladzyde 210.
(b) Zie in 't voorgaande Deel Pag. 48. een aanmerking *van de overeenkomſt der Indianen* enz.
(c) *Buſſi Rabutin* T. I. Let: 56. (d) In zyne Reizen T. I.
(e) Zie wat 'er *Chardyn* van zegt. T. IV. zyner Vojagien in 12.

✠ Zie de nevensgaande Afbeelding, vertoonende *de* AFGOD *en* PAGODE *van* MAMANIVA, *nevens veele andere* PAGODEN, gelyk in de beſchryving aangeweezen word. *Onder den* GROOTEN BOOM *der* BENJANEN *ziet men verſcheiden ſoorten van* FAQUIERS *en* BOETELINGEN, *die op veelerlei wyze hun lichaam kaſtyden.*

eigenen. Hier om is 't ook, datze in hunne Pagoden een ovaale keisteen houden van de boorden der Riviere Ganges gehaalt. Eenige Afgodendienaars draagen deeze eironde steenen aan den hals gehangen, en de Godsdienstigste kloppen 'er zich mede onder hun gebedt op den borst.

Onder welk een gedaante te *Cidambaran* den Afgod *Perimal* word aangebeden.

Te *Cidambaran* ziet men een Pagode van (a) *Perimal*. Deeze *Perimal*, die volgens eenige Reizigers, het oneindig Wezen is, word 'er onder (b) de gedaante van een groote stok, of veeleer een Scheeps Mast aangebeden; aan den voet van den zelven is *Hanuman*, dien beruchten Aap waar van wy de Historie in 't voorgaande Deel bericht hebben. *Cidambaran* beteekent een goude keten. De Indiaansche Legende bericht, dat een Boeteling van deeze plaats de voet met een els gestoken hebbende, hy die eenige jaaren in de wonde steeken liet. Deeze wyze van zich zoo ongemeen te pynigen, behaagde God: maar de Heilig zwoer dat hy hier mede volharden zou tot dat God hem de eer aandeed van in zyne tegenwoordigheit te dansen. Eindelyk bewilligde God in zyn verzoek. Hy danste, en de Zon, Maan en Starren dansten insgelyks. Terwyl God dus danste, viel 'er een goude keten, en 't is deeze keten die aan *Cidambaran* dien naam gegeeven heeft.

Wy zullen aangaande de Pagode van *Jagarnat* (c) niet weder ophaalen, die, na dat men verzeekert, de Aartspriesterlyke Pagode van gansch Indiën is. Herbert (d) meld ons van een Pagode van *Calicut* aan een Aap toegewyt, mogelyk deeze waar van wy het Verdichtzel verhaalt hebben: deeze Pagode heeft een galdery met zeven hondert marmere pilaren versiert.

Kinderen te *Calicut* uit Godsdienstigheit, en hoe, verbrand.

De Koning, of *Samorin* van *Calicut*, heeft in zyn Paleis (e) een Kapel vol van verbeeldingen van Zinnebeeldelyke Afgoden, volgens der Indianen gebruik. Maar 't geen 'er het aanmerkelykste is, zoo deezen Engelsman bericht, is een Troon door vuur gloeiend gemaakt, waarin men de kinderen ter eeren van den voornaamsten Afgodt der Pagode verbrand, en aan wien men die (f) offert. Men plaatst eenigen in zyn' brandende mondt, en de anderen worden in zyne linker handt gehouden, die zich over het vuur uitstrekt. Des morgens wasschen de *Braminen* dit Beeldt met geheiligt Ganges water, en eenige dagen zyn 'er dat ze het byzonderlyke Godsdienstigheit bewyzen. Alsdan strooien zy bloemen op des Afgods Autaar, en doopen eenige van deeze bloemen in 't bloedt van een haan: Zy vermengen ze vervolgens met den Wierook in een zilver komfoor, en bewierrooken dus den Afgodt. Geduurende deeze Plechtigheit vermaant de Priester de Godvruchtige vergadering door 't geluidt van een kleine schel. De zelfde Priester snyd met een zilver mes een Haan (g) de keel af, 't welk hy in 't bloedt van dit dier doopt, en houdende het mes over het komfoor 't welk op 't midden van het Autaar staat, laatende het bloedt uitvloeien met zodanige gebaerden, overeenkomstig met deeze Plechtigheit. Het Autaar is met ontsteeken waschkaerssen verzien. Op 't eindigen der Offerhande neemt de Priester een handvol koorn, en vertrekt ter zelver tydt achterwaarts van 't Autaar treedende, en geduurig het aanschouwende. Op een zeekeren afstandt gekomen zynde, (h) werpt hy het koorn over zyn hoofdt; waarna hy weder naar 't Autaar keert, en neemt alles naar zich 't welk 'er opgelegt was.

Nevens andere plechtigheden daar by aangemerkt.

Hoe de *Braminen* een stuk van hunne tongen den Afgod offeren.

Naby *Naugracut*, Hoofdtstadt van 't Koningryk van den zelven naam, tusschen den Indes en Ganges gelegen, vind men een zeer beruchte Pagode (i), t'eenemaal met goudt bekleedt. De aanmerkelykste Godsdienstigheit die aldaar geoeffent word, is,

(a) Dit is de zelfde als *Wistnou*. Zie het vervolg van 't voorgaande Deel Pag. 208 en 209.
(b) Zie *Purchas* L. 10. C. 7.
(c) Zie in 't voorgaande Deel Pag. 71. van de *Overeenkomst der Oost-Indianen*, en Pag. 209 en 210. van 't vervolg. *Tavernier* zegt in zyne Reizen, dat de imkomsten deezer Pagode genoegzaam dagelyks voor vyftien of twintig duizend Pelgrims onderhoudt verstrekken. Zy onderhouden omtrent twintig duizend Koeien. De Opper-Priester der Indiaansche Heidenen heeft 'er zyn gewoon verblyf. Hy waardeert de Aalmoezen der Godsdienstelingen naar evenmatigheit van hun vermogen, en deeze Aalmoezen beloopen somtyds een byna ongelooflyke somme, die insgelyks alle de arme Pelgrims tot onderhoudt verstrekken.
(d) §. 3. Van zyne Reizen. (e) Idem.
(f) Deeze Offerhande heeft veel overeenkomst met die, die de Pheniciers en Afgodische Hebreeuwen van hunne kinderen den *Moloch* deeden, indien men den Heer *Herbert* gelooven mag: ongelukkig is hy een ontrouwe Afschryver van eenige Schryvers door Purchas verkort, die niet volkomen zeggen 't welk den Heer *Herbert* alhier verhaalt. Hoe 't ook zyn mag, wy laaten deeze stoffe den naaukeurige Letterkundigen betwisten.
(g) Deeze bloedige Offerhande schynt met het geloof der *Braminen* te stryden: maar men kan deswegen nazien 't geen hier over aangemerkt is Pag. 142 en 143. in 't voorgaande Deel van de *Verhandeling over den Godsdienst der Braminen*.
(h) 't Kan zyn dat deeze *Ceremonien*, die naar deeze gelyken die de Romeinen in 't vieren van de *Lemuria* oeffenden, het zelfde oogmerk hebben, 't welk is om de Geesten te bevreedigen of af te weeren. Zie *Ovid. Fastor. Lib. V.* (i) *Herbert* ubi Sup. L. 1.

is, dat 'er de *Braminen* een ſtuk van hunne tong den Afgod offeren.

Het waſſchen en baden in den Ganges, by de Indianen van een Godsdienſtig gebruik.

De oorſprong van de eerbiedt die deeze Volkeren voor den Ganges (a) hebben, word door eenige de zuiverheit en ligtigheit zyner wateren toegeeigent, die allenks in bygeloof (b) de voordeelen heeft doen verbaſteren, die men van deeze hoedanigheden ontfing; en door andere aan de Rots waar uit deeze Revier haaren oorſprong neemt: de Rots gelykt naar het Hoofdt van een Koe (c). Hoe het zyn mag, deeze Volkeren waſſchen 'er zich door Godsdienſtigheit, gelyk wy reeds hebben aangemerkt; deeze zelfde Godsdienſtigheit doet hen in de wateren van den Ganges, Goudt, Paerlen en Edelgeſteenten werpen. Daar zyn langs de Oevers Kapellen, Afgoden, Autaaren enz. voornamentlyk naby *Banares*, van welk School der Indianen wy in 't voorgaande Deel geſproken hebben. De afwaſſching der Pelgrims, die zich van allerwegen aan den oever van den Ganges, naby deeze Stadt begeeven, wegens de beruchtheit van een deezer Pagoden, verdient een byzondere beſchryving. Met het aanbreeken van den dageraat, begeeven zich de Pelgrims in meenigte naar eenige oude Godsdienſtelingen, van een uitſteekende heiligheit. (d) Deeze geeven hun drie of vier ſtroohalmen, die zy, geduurende dat zy zich waſſchen, tuſſchen de vingers moeten houden. Na de afwaſſching, teekenen andere *Braminen* hen voor 't voorhoofdt. De Pelgrims gereinigt zynde, bieden hen een kleine offerhande van Ryſt of Geldt aan.

En hoe dit met Offerhande gaat verzelt.

Vervolgens gaat men de Beelden en de Pagoden bezoeken, die rondom gelegen zyn; en zulks met de offerhande in hande. De byzynde *Braminen* op de Godsdienſtigheit deezer Pelgrims, heiligen deeze Offerhanden door eenige Gebeden. Men heeft ons bericht dat men in de zelfde plaats het Beeldt van een zekere *Ade* ziet, 't welk vier armen heeft, en een aantekening van *Purchas*, vind 'er eenige overeenkomſt met Adam in, aan wien de Rabbynen mede vier armen gegeeven hebben, tweederlei Sexen, en al 't overig tweevoudig, nademaal hy volgens hunne meening Man en Vrouw teffens was. Ook zyn 'er gewyde Steenen, waarop men eenige handenvol Ryſt en Water uitſtort; ſomtyds offert men ook andere dingen op deeze Steenen. Een zoort van Put, waarin men door eenige trappen nederdaalt, en alwaar men een Water vind, modderig en ſtinkend door de kracht van Bloemen geworden, die men 'er in werpt, en zulks door een grontoorzaak van Godsdienſtigheit, die mede door de Godvruchtelingen als een Bron van Heiliging en zuiverheit word aangezien. De Overlevering zegt hun, dat 'er zich eertyds een hunner Goden in gewaſſchen heeft: zy gaan 'er zich van hunne zonden afwaſſchen, en nooit komen ze weder, zonder een weinig aarde van den grondt des Puts mede te brengen, die heilig word geacht.

Plechtigheden na de afwaſſching, waarin die beſtaan.

In de Afwaſſchingen, waar van wy geſproken hebben, mompelen zy naaukeuriglyk zeekere Gebeden. Zig waſſchende, of na dat ze zich gewaſſchen hebben, drinken ze driewerf (e) van dit zelve Water; zomtyds doen zy hunne Gebeden buiten 't Water: en alsdan waſſchen ze een gedeelte van den Grondt ter lengte van hun Lichaam, waarop zy leggen gaan met de armen en beenen uitgeſtrekt, en bidden aldus in die geſtalte. Somtyds kuſſen zy dertigmaal achter een deezen Grondt door den Ganges geheiligt: maar in deeze Godvrugtige handeling neemen zy in acht, de rechter voet niet te beweegen.

Jubel-feeſt, hoedanig te Quilacara op-gerecht, en met welk een bedryf dit gaat verzelt;

Te *Quilacara*, (f) in de Provincie van *Travancor*, viert men een ſoort van Jubel-Feeſt 't welk om de twaalf jaaren voorvalt. De *Raia* van *Quilacara* laat aldaar een Toneel oprechten, waar op hy klimt, en na zich gewaſſchen te hebben, en zyne Goden gebeden, maakt hy hen een offerhande van zyn Perſoon. Hy ſnyt zich alsdan de Lippen, Neus en Ooren af, en bied dit deeze Afgoden aan. Eindelyk ſnyd hy zich mede den Strot af. Men kan ook in den rang der vrywillige overgeving de *Amok* ſchreeuwers ſtellen, waar van in de Indiſche Reizen genoeg gemelt word; en de Boetelingen van *Narſinga*, (g) die in zekere plechtelyke Feeſten, zich als ſtrafwaardige hunnen Afgoden aanbieden, met de handen op

(a) Ziet wat de Indianen van den Ganges vertellen, Pag. 1[illegible]8. in de *Verhandeling over de Braminen.*

(b) Niet noodig is 't alhier kortelyk te herhaalen alle de Bygeloviigheden der Alouden ten opzicht der Wateren, en alle de wonderen die zy hun toeëigenen, voornamentlyk de Vloeden en Fonteinen. *Heſiodus*, een der oude Griekſche Dichteren, pryſt als een Godsdienſt-plicht aan, zyne Gebeden den Goden (der Vloeden) voor te draagen; wendende het gezicht naar hunne Wateren, en om 'er zich de handen in te waſſchen, voor dat zy 'er doorwaaden. „ De Goden, voegt hy 'er by, laaten hunnen toorn blyken, den geenen, die „ een Revier doorwaaden zonder de handen te hebben gewaſſchen." Behalven de Ganges Wateren, draagen de Indianen mede deeze een achting toe, die eenige Pagoden omringen.

(c) Zie Pag. 30, en 31. van de *Overeenkomſt der Indianen* enz. in 't voorgaande Deel.

(d) Getrokken uit een Reize in *Purchas.* (e) Zie *Purchas.* Ibid. (f) Dit is uit *Purchas* getrokken.

(g) Uit de Reizen in *Purchas* aangehaalt.

den rug gebonden, en 't lichaam met yzere pennen bestoken. De yverigste van deeze vrywillige Martelaars, neemen een scherpsnydend Mes, en snyden stukken vleesch uit hun Lichaam, uitspreekende dit voorbeeldt van Offerhande: *Ik snyde my dus om de liefde Gods:* en wanneer de doodt van den Lyder een einde deezer Offerhande maakt, geeft hy den Geest met deeze woorden: *Ter liefde van mynen God is't, dat ik my tot de doodt opgeoffert hebbe.* De assche van zoodanig een Martelaar is geheiligt, de Godvruchtelingen zien die als een bewaarmiddel tegen verscheiden ongevallen des leevens aan. Indien men eindelyk de Geletterheit verder uitbreiden wilde, zou men onder de aloude Gaulen menschen vinden, die min of meer overeenkomen met den geenen die in de Indiën *Amok* roepen. Dit waren de (a) *Soldures* (*Soldurii*) die zich voor hunne Koningen tot in den doodt overgaven, of voor zodanigen, aan wien zy verbonden waren. Noch waren 'er zekere Gaulische Ridders *Ambacti* genoemt: maar alles wat men 'er van zeggen kan, is, dat deeze Gaulen zich, als de *Amok* roepers, overgaven aan een onvermydelyke doodt, in gelegenheden die hun aanmerklyk scheenen.

Dat met de aloude Gaulen vergeleeken word.

Alle de Pagoden zyn door eenige Mirakelen berucht, of door ongemeene geneezingen enz. waar van de Legenden de Historien uitleveren ter vertroosting en opbouwing der Godsdienstelingen. De zaaken worden hier als elders verricht: de een is Godsdienstig voor *Jagarnat*, en den ander voor *Wistnou.* Een *Bramine* neemt de Neusdoeken van deeze Godvruchtelingen, of iet anders (b) 't welk zy hem overgeeven, wryft deeze dingen aan den Afgod, waar van hy Priester is, en geeft ze vervolgens weder den geenen over die de zelve toebehooren. Niet te twyffelen is 't dat hun vertrouwen volkomen zy. In de Processien die de Indianen naar hunne Goden doen, neemen ze de gebruikelykheden waar die in Europe genoeg bekent zyn. Zodanig is, by voorbeeldt, die van de Rosbaar waarop zy den Afgod draagen, die men omvoert; het draagbaar Autaar, waar van zy zich in deeze Processien bedienen; de gestrooide Bloemen op den voorttogt van den Afgod; de Reukwerken die ter zyner eere gebrand worden. Wy zullen niets van 't geschrei der Godsdienstelingen, (c) de vierige Gebeden, de beweegingen die het bywezen van deezen God verwekt, hunne zuchtingen, en hunne verrukkingen melden. Alle uitwerkzelen aan de gewoonte, opvoeding, en 't vooroordeel zeer gemeen: waar van het Juk zelfs in 't Christendom gevoelen draagt. Dus vermengt zich de waarheit met de logen. Geduurende de voorttogt van den Afgod wayen eenige met Wayers van Pauwevederen. (d) De steel of 't handvatzel van deeze Wayers, is met goudt of zilver overtrokken, en heeft zeven of agt voeten lengte. Deeze Wayers dienen om de vliegen voor 't gezicht van den Afgod te verdryven, en alzoo het een groote eer is de God te mogen bewayen, lost de een den anderen af: zelfs word deeze bediening niet dan aan de uitmuntenste gegeeven. Men zou zich niet inbeelden konnen, iets diergelyks in Europe te vinden: Zie nochtans wat 'er *Tavernier* ons van bericht. „ Ik hebbe, zegt hy, in Saxe en andere plaatsen van Duitslandt gezien, dat, terwyl „ men in de Kerk de Lykreede voor den „ Doode uitsprak, die geduurende dien tydt „ in de geopende Doodkist lag, het Volk „ wederzyds (in den zomer) altoos het „ Lyk bewayde, om de vliegen te verdryven, die om 't aangezicht van den overleedenen vloogen.

Hoe eenige Pagoden en Afgoden door Mirakelen zyn berucht, en met welke hoedanigheden die gaan verzelt.

De *Braminen* voorzeggen de Eklipsen den Indianen, zulks zy zich tydelyk van de noodige Godsdienstigheden ter deezer gelegenheit quyten. Laat ons wederom *Tavernier* over dit onderwerp hooren. „ 't Was op den 2den July 1666. des namiddags ten een uur, dat 'er een Eklips „ in de Zon voorviel: toen quam 'er van „ allerwegen een groote meenigte van menschen toevloeien, om zich in de Ganges „ te wasschen. Deeze wassching moest drie „ dagen voor dat men de Eklips zag, begonnen worden. Geduurende deeze drie „ dagen, maakten zy alle soorten van Ryst, „ Zuivel en Konfituren voor de Visschen, „ en Krokodillen gereed, die in de Revier „ zyn. Dit alles worp men, zoo dra als „ deeze *Braminen* het belastten, in de zelve, en als zy het tydig te zyn, goed vonden. 't Zy dat 'er een Zon- of Maan-Eklips voorhanden zy, hebben de Afgodendienaars de gewoonte, met den aanvang van de zelve, alle de aarde vaten „ die hen in hunne Huishouding gedient „ hebben, te breeken, en niets geheel te „ laaten. De *Braminen* speuren in hunne „ Boeken de bequaame tydt tot deeze Plechtigheit na. Wanneer die verscheenen is, „ roepen ze den Volke toe, hunne Offerhanden

Plechtigheden die voor en onder de Eklipsen door de *Braminen* en 't Volk worden waargenomen.

(a) *Cæsar* L. 3. C. 22., en L. 6. C. 15. (b) Zie het vervolg enz. in 't voorgaande Deel Pag. 215.
(c) Zie *Purchas*, *Bernier*, *Ovington*, *Tavernier* enz. (d) *Tavernier*, L. 3. van zyne Reizen.

„ handen in den Ganges te werpen. Als- „ dan word 'er een geweldig gedruisch van „ Schellen, Trommels en kopere Plaaten „ gemaakt, die zy tegen elkander slaan. „ Zoo dra als de Offerhanden in de Revier „ geworpen zyn, begeeft 'er zich het Volk „ in, wryft en wascht zich het lichaam tot „ dat de Eklips geëindigt zy..... De *Bra-* „ *minen* die zich aan den Oever onthouden, „ droogen de lichaamen van den geenen af, „ die uit het water komen, en geeven hun „ droog Lywaat, waar mede zy zich den „ buik bedekken. Vervolgens laaten zy „ hen ter plaatze nederzitten, alwaar de „ rykste deezer Heidenen Ryst en veele „ anderen voorraadt hebben doen brengen. „ Deeze zelfde *Braminen*, wyen met Koe- „ drek een kleine plaats in 't vierkant, al- „ waar zy zich nederzetten, en vooral gee- „ ven ze zorgvuldig acht, dat 'er geen On- „ gedierte gevonden word. Zy teekenen „ op deeze kleine plaats verscheidene soor- „ ten van afbeeldzels, op welker ieder zy „ een weinig Koedrek, met twee of drie „ kleine houte stokjes leggen, die men wel „ wryft, beducht zynde, dat 'er eenig On- „ gedierte mogt gevonden worden. Op „ deeze kleine takjes leggen ze Ryst, Peul- „ vruchten en andere dingen van deeze na- „ tuur, waar by zy Boter voegen, en 'er den „ brandt in steeken. Vervolgens geeven ze „ op de vlam acht, en maaken uit de ver- „ scheidene beweegingen, voorzeggingen, „ den Oogst der Graanen en Vruchten ra- „ kende." Deeze laatste byzonderheden hebben eenig opzicht op 't geen wy hier van op 't Geloof van *Fryer*, zullen voorstellen.

Dit Feest word voornamentlyk gehouden ter liefde voor de Zon, die zy gelooven geduurende haare Taaning (a) te lyden. Een *Deiita*, zegt men, in zekere Godgeleerde Boeken der *Braminen*, vermeesterde de Zon, en verduisterde die: men moet alsdan arbeiden om haar ter liefde van haar zelf te verlossen, naardien zy zoo weldoende is, en insgelyks voor 't welzyn van de gansche Natuur. Deeze Verlossing moet door zuivering, gebeden, aalmoezen, enz. geschieden. De afwassching die *Bernier* beschryft, en hy in de *Gemna* zag doen, komt deels met deeze van *Tavernier* overeen. Om de herhalingen te myden over dit onderwerp, wyzen wy den Lezer naar de Bladzyde 225. en 226. van 't Vervolg in 't voorgaande Deel, tweede Stuk. Het zal onnoodig zyn alhier van de overeenkomst der denkbeelden over dit Artykel met de Aloude Afgodendienaars te spreeken: wy zullen alleen zeggen, dat niet tegenstaande de kloek verstandigen van Europe, men niet t'eenemaal van deeze Bygelovige schrikken der Heidenen ontvreemt is. *Bernier* zegt ons: „ dat in „ de groote Eklips van den jaare 1654. „ de schielyke verbaastheit het Volk zoo „ krachtig bevangen had, dat eenigen „ droogeryen tegen den Eklips kochten; „ dat weder anderen zich by meenigte in de „ Kerken begaven." Hy vergelykt dit met 't geen hy vervolgens te *Dehli* in 't jaar 1666. zag. Men heeft iets diergelyks in de Eklips van 1706. gezien. In den treurigen staat der Zonne, geduurende een vierde van een uur, waren de Christenen niet min dan de Heidenen verschrikt; veelen redeneerden en trokken oneindige gevolgen uit de beschouwing van een natuurlyke gebeurtenis. Men vergeleek de Zon (b) van Vrankryk met deeze der Natuur. Beide verduisterden ze in den zelven tydt. De opbreeking van 't beleg van Barcelona bevond zich juist op een tydt, dewelke rampzalig voor die twee Zonnen was; en deeze ontmoeting versterkte genoegelyke gedachten aan de vernuftige Geesten in Hollandt en Engelandt: maar vooral, hoe veel heeft dit niet tot stoffe verstrekt aan zekere Protestante Leeraars?

Hoedanig sommige Volkeren van Europa mede in dit stuk Bygelovig zyn.

De Indianen van *Visapour*, enz. vieren een Veldt-Feest, genoeg aanmerklyk om beschreeven te worden. In den (c) Zaaitydt, doen de *Braminen* een soort van *Veldtzegeningen* op de volgende wys. Men ontbloot een groote Boom van alle zyne takken, behalven die van den top, en men laad hem vervolgens met groote geruchtmaking op de schouders; want in zodanige Godsdienstigheden, gaat altoos de geruchtmaking verzelt. De *Braminen* hebben in de Processie den voortogt der geenen die deezen Boom draagen, en maatigen mede de toon van hun gezang. Zy gaan dus al zingende voort tot den ingang eener Pagode, en wanneer zy in 't Voorplein

Vreemde Plechtigheden der *Braminen* in den zaaitydt, en waar in die bestaan.

(a) *Bernier*, 2 Deel zyner Reizen naar den Mogol. Een ander bericht van *J. Manduit*, verhaalt, dat de zwangere Vrouwen niet dorsten buiten hun Huis komen, vreezende dat *Deiita*, of de Draak, die de Zon zoo qualyk handelde, hunne Kinderen mede niet mogte verslinden. Zie noch over den oorsprong der Eklipsen, het XV. Hoofdtstuk van de Historische Verhandeling, over de Goden der Oostindianen, van 't voorgaande Deel.

(b) Louis de XIV. waar van het zinnebeeldt de Zon was. Dit zinnebeeldt heeft dikmaals de inbeelding der Vyanden van dien Monarch verheugt.

(c) *Freyer* in zyne Reize naar Indiën, in 't Engelsch beschreeven.

plein van deeze Heilige plaats gekomen zyn, doen zy teffens de *Salam*, dat is, een geeftelyke groeting. Vervolgens rechten ze de Boom met groot gefchreeuw weder op: de Plechtigheit word driewerf herhaalt; op ieder reis doet men de Omgang om de Pagode, of het Voorplein. Hier na laat de *Groot-Bramine* een kuil in de aarde maaken, en giet 'er van dit gezegent Water in, 't welk van een Koe komt, of ook wel Ganges Water; want die ons deeze befchryving opdifcht, verklaart zich niet. Men plant deeze half ontakten Boom, en verziert die met Wimpels en Vlaggen. Men bind aan den Stam eenige ftrookranffen, waar in men de brandt fteekt. De *Groot-Bramine* geeft op de vlam naeukeurig acht, en fpreekt het Orakel en de zegening uit, volgens 't geen hy aangemerkt heeft. Dit alles gaat met eenige Offerhanden van Ryft verzelt. De Engelfche Schryver heeft reden te zeggen, dat deeze Plechtigheit eenige overeenkomft met de *Ambarvalia* der Aloude Romeinen heeft.

Aanmerking over hunne gewoonte van Liederen te zingen.

Deeze openbaare Godsdienftigheden geleiden ons natuurlyk tot hunne byzondere Godvruchtigheden. Behalven twee Vaftendagen die zy maandelyk (a) moeten onderhouden, en waar van wy hier voor gefproken hebben, deeze die de gemeene Godvruchtigheit overtreften willen, beginnen dagelyks door de Gebeden en Gezangen. Zy neemen het zelve in acht, wanneer zy eenige gewigtige zaaken (b) onderneemen. „ Wanneer veele Arbeiders gezamentlyk „ aan een zelfde Werk gebeezigt worden, „ zingen zy dagelyks een vierde van een „ uur lang, zonder verpoozen, Gezangen, „ dan beurtsgewys, dan met eenige ftem, „ waar op men Koorsgewys antwoordt. „ De Zeelieden doen insgelyks op reys zyn„ de, terwyl zy roeyen..... De gewoon„ te van Liederen te zingen, is mo„ gelyk uit China oorfpronkelyk, al„ waar het in gebruik is, en alwaar men in „ vaarzen heeft geftelt, alles 't geen opzigt „ op de zuiverheit der zeden, en de oeffe„ ning der deugdt heeft. " Waarom zegt men mede niet dat de Indianen den Chineezen 't gebruik van wandelen en eeten verfchuldigt zyn? Laat ons liever zeggen, dat deeze gebruikelykheden van alle eeuwen en van alle Godsdienften zyn. De Grieken en Romeinen oeffenden Gebeden en Gezangen voor de Huizelyke Godsdienftigheden.

En andere Godsdienftigheden in gebruik.

Men bad de Goden en men zong hun in 't byzonder Lofzangen, alzoo wel als in den Tempel. Zy baden, gelyk wy, voor en na de Maaltydt. Maar in 't algemeen is 't waar dat hunne Godsdienftigheit veel laftiger dan die der Chriftenen was. Door een valfche ftelling by een oneindig getal Godvruchtelingen ingevoert, doen de Indiaanfche Afgodendienaren (c) hunne byzondere Gebeden op de hoeken der ftraaten, op het dak hunner huizen, en op gemeene wegen. Zy doen die zelfs in plaatzen alwaar een toeloop van Volk is, op dat niemandt onkundig zy, dat zy Godsdienftige waarneemers van hunnen Godsdienft zyn. Zy vervoegen zich tot Godt in de neederigfte en eerbiedigfte geftalte. Na dat ze geknielt hebben, werpen ze zich needer, en roeren dikmaals de grondt met hun voorhooft aan, maakende de vierigfte en beweeglykfte zuchtingen, 't welk zy gemeenlyk 's morgens en by den opgang der Zonne waarneemen. Men zou zeggen dat de hoogmoedt en nederigheit zich onderling verdragen willen, wanneer het Godsdienftigheden van dien aart te oeffenen betreft.

De genegenheit der *Benjanen* voor allerlei Dieren is waarlyk ongemeen, nademaal zy voor een doodflag houden het dooden der vuilfte Ondieren. Een Reiziger heeft waargenomen, (d) dat *Draco* en *Triptolemus* een Wet gemaakt hebben, die overeenkomft met de oeffening deezer *Benjanen* had. Waar is 't, dat *Triptolemus* die in de eerfte eeuwen der Waereldt leefde, het gebruik (e) van Vleefch in de Volkpantingen verbood, waar van hy de Wetgeever was: maar men kan daar uit niet befluiten, dat deeze Wet op de Zielverwiffeling was gegrondt, gelyk de liefdadigheit der Indianen was. Alles wat men zou konnen doen, zou zyn van het te vermoeden, nademaal *Triptolemus* in Griekenlandt de Leere der Zielverhuizing kon hebben overgebragt. Hoe 't ook zy, de wyze Wetten van Mofes geeven mede veel liefde voor de Beeften te kennen: maar door een redelyker grondbeginzel en de menfchelykheit waardig. 't Is op dit beginzel dat men de ftrengheit van de *Areopagus* wyten moet (f), die een Atheenfch Kindt ter doodt verwees, 't welk zich vermaakte de oogen van zyn Vogel met een naald uit te fteeken. Laat ons weder tot de liefdaadigheit der *Benjanen komen*. In hunne Maaltyden hadden ze altoos een gedeelte (g) voor de

(a) Zie Pag. 225. van 't Byvoegzel des voorgaanden Deels.
(b) *Ovintons* Reizen. T. I. (c) *Ovington* ubi fup. (d) Idem ut fup.
(e) *Dii colendi, parentes honorandi, à carnibus abftinendum.* Dit waren de drie Voorfchriften van *Triptolemus.*
(f) *Saint Real, Discours fur l'Ufage de l'Hiftoire.* (g) *Ovington* ut fupra.

de Koe over: bekent is 't hoe dit Beest by de anderen zeer veel bevoorregt is. Omtrent *Suratte*, ziet men een groot Gasthuis voor verminkte, zieke en door den arbeidt verzwakte Dieren. De liefdadigheit gaat noch verder: naby dit Gasthuis ziet men een ander voor de Vlooyen en Weegluizen enz. Om deeze Ongediertens op een met hun overeenkomende wyze te voeden, huurt men van tydt tot tydt een arm mensch, die zich verbind de nacht op een bedt door te brengen, en zulks in de plaats daar deeze kleine Dieren hun verblyf hebben, en men draagt zorg den lyder vast te binden, uit voorzorge, dat de smart der steekingen hem niet noodzaakte voor den dag te vertrekken. Door deeze wyze voorzorge voeden zich de arme Ondieren naar hun lust met zyn bloedt. Een ander Reiziger bericht, dat de *Benjanen* (a) zich van't Ongedierte ongemeen geplaagt vindende en niet durvende uitroeien, slechts om een hunner *Joguis* zenden, die zich bemoeit ter zynen kosten die te voeden. De *Jogui* bezorgt dan mildaadiglyk het voedzel op zyn hoofdt en andere lichaams deelen: maar wy zullen ons over een onderwerp niet uitbreiden, 't welk toont hoe veel de mensch zich zelf onteert, wanneer hy hardnekkig de gevolgen van een buitensporige grondregel opvolgt.

Hoedanig de *Braminen* de *Proselyten* handelen, aan geweezen.

Laat ons iet van het gebruik melden, waar mede der *Benjanen Proselyten* genoodzaakt zyn de zes eerste maanden van hunne bekeering te leeven. (b) De *Braminen* belasten hun de Koedrek in alles wat zy eeten te mengen, zoo lang zy in den tydt hunner wedergeboorte zyn. De *Dosis*, die aanvankelyk een pondt is, word allenks verminderd, wanneer de drie eerste maanden verloopen zyn. Alzoo volgens hunne Leere, dit Dier iet Goddelyks bezit, is 'er niets beter de Lichaams en Zielsmerten te rynigen, dan de Drek die dit Beest afgaat. Dat we hier geen behendige Uitlegger aanhaalen, die het onderhoudt deezer *Proselyten* met Godts order wilde vergelyken, eertyds aan Ezechiel (c) gegeeven, om de Koedrek in zyn voedzel te vermengen. Laat ons dit denkbeeldt der *Braminen* by de natuurlyke eigenschappen van de Koedrek voegen. De Geneesmeesters verzeekeren, dat ze goedt voor de Galzuchtigheit is, en dat ze de Schurftachtigheit van de huidt zuivert en geneest. Een *Mystique Bramine* zal ongetwyffelt in deeze hoedanigheden alles vinden 't welk vereischt word om de geestelyke zuivering te vertoonen. Laat ons nu tot andere gebruikelykheden overgaan.

II. HOOFDTSTUK.

Van verscheiden andere GEBRUIKELYKHEDEN *en* GEWOONTENS *deezer* VOLKEREN.

Verandering van Naam, hoedanig by eenige Oostindianen in gebruik.

EEn deezer gebruiken bestaat in de verandering van Naam, in Oostindiën zeer gemeen, en voornamentlyk in des Mogols Landen. Wanneer eenig Indiaan, zegt een zeker Engelsman, (d) het geluk heeft zynen Vorst te behaagen, en dat de Vorst noodig oordeelt hem tot eenige verhevene bediening te verheffen, geeft hy hem een nieuwen Naam. Dit gebruik is ongetwyffelt zeer oudt, nademaal 'er veele voorbeelden in de gewyde Boeken van gevonden worden; mogelyk is dit mede afkomstig van de Toenaamen, by de Grieken en Romeinen zoo algemeen. Deeze Nieuwe naam beteekende gemeenlyk de hoedanigheit waar door men by den Vorst aangenaam wierd; of de daadt waar door men zich voor den Staat voordeelig hadde gemaakt. Somtyds veranderden de Aangenomene van Naam; 't is overzulks dat men de nieuwe Naam kan afleiden, van 't geen in de Openbaaring gezegt word. 't Kan mede in deeze laatste oeffening zyn dat men de verandering van der Pausen Naamen zoeken wil. De Indianen, die een nieuwe Naam aangenomen hebben, verduisteren zorgvuldig den voorigen, beducht zynde dat 'er hunne Vyanden een quaad gebruik van mogten maaken.

Hoe zy de eerbied hunner Vorsten

Een ander gebruik waar van men veele voorbeelden by de oude Oostindianen vind, is deeze overmaatige achting, die voor een aanbidding geacht word, in de gebruike-

 lykheit

(a) Zie *Purchas* L. 5. C. 9. Als ook de aanmerking Pag. 32. van de *Overeenkomste* der gewoontens enz. in 't voorgaande Deel.
(b) Zie Pag. 218. van 't Byvoegzel des vorigen Deels, iets diergelyks van der *Joguis* Proefjaaren.
(c) *Ezechiel* IV, vers 12. Doch daar staat geen Koedrek; maar drek van Menschen afgang.
(d) *Ovington* T. I. van zyne Reizen.

en Over-heden verschuldigt zyn. lykheit van de Vorsten en hunne voornaamste Amptenaaren te groeten. Men groet de Keizer of Groote Mogol zettende zyne handt op den grondt, raakende vervolgens met de zelve handt de borst aan, en men eindigt de groeting met die op 't hoofdt te leggen. Dit word driewerf herhaalt, naar maate dat men den Monarch naadert. De Chineezen werpen zich negenmaal voor hun Keizer neder; en met een woordt gezegt, men werpt zich in 't algemeen voor de Oostindiaansche Vorsten neder; en men spreekt hen niet aan, dan met uitdrukzelen, die men volgens ons gebruik, niet dan aan 't Opperwezen schuldig zy. Wy hebben eenige diergelyke gebruiken toegestaan: als de tytels van Majesteit, Geheiligde Majesteit, Heiligheit, Uitmuntendheit, Hoogachtbaarheit enz. Wat de nederwerping voor de Oostindiaansche Monarchen aangaat, niets komt daar in nader, dan de manier van de Koningen van Engelandt geknielt zynde te dienen.

Afkeer der *Benjanen* voor het Eedzweeren. De *Benjanen* onderwerpen zich niet dan met grooten afkeer den Eedt. Zy merken die als een oneerbaare zaak aan, zo dat zy, zoo men verzeekert, liever hunne zaak verliezen, dan voor den Gerechte (a) den Eedt te doen. Wanneer zy daar toe genoodzaakt worden, leggen zy beide de handen op een Koe, en beginnen hunnen Eedt met deeze woorden: *Dat ik van 't vleesch van dit geheiligt beest eete, zoo* enz.

De Heidenen van 't Koningryk *Decan* doen hunnen eedt op een zeer verschillende wyze. Men sluit hen in een kring van Assche, en zy leggen 'er van op hun Hoofdt. Een hunner handen word boven hun voorhoofdt geplaatst, en de andere op den borst. In deeze gestalte zweeren ze by hunne Goden, en men verzeekert dat hunnen eedt altoos met de waarheit overeenkomstig is. Ten minsten de Reizigers geeven dit dus op.

Koejen by de Braminen in groote achting. Deeze zoo waarde Koe, den *Benjanen* zoo heilzaam, was eertyds een der voorwerpen den geenen aanbevolen die de eer hadden (b) verkooren *Nairos* of Edellieden by de Indiaansche Koningen te zyn. Na de Koejen quamen de *Braminen* in aanzien. De Vorst omhelsde de nieuwe *Nairos*, zeggende: (c) *Bemint de Koejen en de Braminen.*

Voorrechten die de *Nairos* bezitten aangemerkt. Deeze *Nairos* hebben ongemeene voorrechten: (d) Zy trouwen nooit: maar daartegen hebben zy het recht de geheimste gunsten van zodanig een dochter en zelfs zodanig een vrouw te eisschen die hun behaagt. Niemandt ontrust hen in deeze bezitting, zelf niet de Man, die zich met een zoo edele Hoorendragerschap vereert acht, vertoevende aan de huisdeur tot dat de *Nairos* zyn werk heeft afgelegt. Om te beletten dat niemandt hen in deeze verliefde onderneemingen ontruste, plaatsen zy hunne Wapenen aan de deur, en dit is genoeg om aan een ieder den toegang te verbieden. Van de Spanjaarden heeft iemandt gezegt, dat zy de beleefdheit hebben van niet in de kamer hunner vrouwen te zullen komen, de toffels of schoeizels van een Geestelyke aan de deur vindende, die haar bestiert, of de biecht hoort. Wanneer de *Nairos* uitgaan, is een ieder verplicht hen op den weg t'ontwyken. Wie 't ook zy die hen aanstoot of aanraakt, bezoetelt hen: zoo wel een Christen als iemant anders. d'Onreinigheit die zy afgezworen hebben, gedoogt hen niet eenigen omgang met andere *Nairos* te hebben, voor dat zy volgens de leere van hunnen Godsdienst gewasschen zyn.

Andere zeldzaame gewoontens onder de Indianen, met die van andere Volkeren vergeleeken. De Afgodendienaars der Indiën (e) klappen in de handen wanneer zy iemandt geeuwen zien, en roepen teffens eenige maalen *Ginarami*, 't welk erinner u *Narami* beteekenen wil. Deeze *Narami* was een Heilig der Indiën. De Indianen gelooven dat het handt-geklap belet dat een booze Geest in 't lichaam van den geeuwer komt. Wanneer men in hunne tegenwoordigheit niest, gebruiken ze de zelfde gewoonte gelyk wy met een wensch te doen; mogelyk hebben ze dit laatste gebruik van de Europianen overgenomen. De aloude Grieken stelden eenigermaaten de Niezing in den rang der geheiligde zaaken: zy trokken 'er goede of quaade voorbeduidzelen van, en als zy iemandt niezen zagen, maakten ze (f) eenige teekenen van aanbidding, 't welk reden aan d'Aloude Schryvers, schoon Christenen, gegeeven heeft, van hun te beschuldigen de Niezing aan te bidden. Zie hoe de yver van een Schryver, de dwalingen der geenen die hy bestryd, vermenigvuldigt heeft. Hoeveel Ketteryen en hoeveel duistere verschilpunten worden 'er niet aan deezen yver toegeschreeven? Wy wyzen de Lezer

(a) *Ovington* ubi sup. (b) Uit *Purchas* en *Ovington* getrokken.
(c) Zie het vervolg van 't voorgaande Deel Pag. 223.
(d) Getrokken uit de Reizen in *Purchas*.
(e) *Tavernier*, 3. Boek zyner Reizen.
(f) Vide *Beverovicium* in Epistolicis Quaestionibus.

Lezer tot deeze aanmerking (a) over het geeftig denkbeeldt dat de Siammers van de Niezing maaken.

Een andere vreemde gewoonte: maar die den Priefteren voordeelig is (b), beftaat hier in, dat een Heiden iet verlooren hebbende, gehouden zy de waarde van 't zelve den *Groot-Bramine* te brengen. Dit gebruik zoo veel Geeftelyk als Burgerlyk, kan op een goed beginzel gegrond zyn. Laat ons het aanmerken als een boete den geenen opgelegt die niet oppaffende zyn. Men voegt'er by, dat deeze die de boete verzuimen en nalaaten te betaalen, uit hunne *Cafte* of Geflacht fchandelyk worden uitgezet.

Welk een kaftyding de *Benja*-

De verfmaadelykfte kaftyding voor de *Benjanen* is, met een pantoffel of muil geflagen te worden, en 't is, zoo men zegt, (c) deeze die den perfoon gebruikt die door een *Benjaan* beleedigt is. Men trekt de muil uit, fpuwt 'er op, en men flaat die beleedigt heeft met den zool. Dit is voor een *Benjaan* veel fchandelyker dan hem in 't aangezicht te fpuwen, of hem met modder te werpen. De wraak die het verachtelykfte word aangezien, is altoos die 't meefte hoont. Dus is 't mede met de ftraffe en kaftyding. In dit alles komen de Volkeren overeen: maar zy verfchillen in de indrukzelen min of meer, en dit hangt van 't gebruik van hun landt af. By voorbeeldt de doodsftraf met de koorde is veel fchandelyker in Vrankryk dan in Engelandt; een vuiftflag in 't aangezicht, is, volgens onze gewoonte, min hoonende dan een voet in 't gat.

nen onder hen voor de verfmadelykfte achten.

III. HOOFDTSTUK.

Van de GENEESKUNDE *en* STARREWICHELAARY *der* INDIANEN.

Hoedanig de *Braminen* de Geneeskunde oeffenen.

Reeds hebben we breed genoeg van der *Braminen* Godgeleertheit in 't voorgaande derde Deel gehandelt. Zie hier 't welk wy'er van hunne Geneeskunde, en hunne Starrekunde zullen byvoegen. (d) De *Braminen* die de Geneeskunde oeffenen; zyn verplicht jaarlyks eene boete den geenen van hunne Sekte te betaalen, nademaal dit beroep in hunnen ftaat vreemd is, en vermits zy 'er voordeel van trekken. In 't oordeel dat zy van de Pis geeven, beftaat deeze byzonderheit: 't is de Oly die hen tot deeze befchouwing geleid. Zy gieten 'er een druppel van op de Pis. Indien de Oly naar de grond zakt, is 't een onfeilbaar teken van de doodt, en zoo die zich aanftonds over 't oppervlak van de Pis verfpreid, is 't een kenteken dat de ziekte noch vermeerderen zal; maar indien ze zich zachtelyk en allenks fpreid, beteekent dit de vermindering van 't quaadt. De Onthouding en Verkoeling zyn hunne gewoone Geneesmiddelen. De eene verlicht de maag, door de hevige warmte verzwakt; de andere verkoelt het bloedt, en vertraagt de al te vlugge loop der Geeften.

En de Zieken handelen.

Schouten (e) zegt, dat alle de zieken van een zelfde foort van ziekte, door de Indiaanfche Geneesmeefters eveneens gehandelt worden; zonder acht op verfcheiden ouderdom, gemaatigdheit enz. te flaan, dat de inwendige geneezing door de Artzenykruiden, en de uitwendige door wryving gefchied. „ Zy bereiden mede zalvingen van Sandalhout, Saffraan en andere dingen, waar „ in de Heidenen veele affche van Koedrek „ gebrand, vermengen..... Na datze de „ Koeyen ongepelde Ryft gegeeven heb„ ben, doorzoeken ze den drek, en nee„ men 'er de greinen uit die zy 'er noch ge„ heel in vinden. Zy droogen deeze grei„ nen en geeven ze hunne zieken, niet al„ leen als een geneesmiddel; maar ook als „ een heilige zaak, die veel nut tot de ge„ neezing van lichaam en ziele der zieken „ toebrengt." Genoeg is 't gezegt, aangaande die Wetenfchap die hier geen plaats vind dan zoo veel die met het Priefterfchap en den Godsdienft verbonden is, door een manier van die te oeffenen, gelyk in de Ooftindiën en in eenige Landen van ons Waerelds-deel is bekent.

Of zy in de ftarrewiche-

Men waant groote bewyzen te hebben van de bequaamheit en ervarenis deezer Heidenen

(a) De Siammers zeggen, volgens 't bericht van *P. Tachard* V. Boek *zyner Reizen*; dat de eerfte Helfche Rechter geduurig in een boek het leeven en de zeden van ieder byzonderlyk overziet. Wanneer hy ter bladzyde gekomen is die de Hiftorie van iemandt behelft, gebeurt het nooit of hy moet niezen. Dit gefchied, zeggen ze, op dat wy op aarde niezen zullen, en daar uit is de gewoonte ontftaan van aan den geenen die niezen een gelukkig en lang leeven te wenfchen.
(b) *Tavernier* ubi fup. (c) *Ovington* ubi fup.
(d) *Voiages d'Ovington* T. 2. (e) In zyne Ooftindifche Reizen.

lary geoeffent zyn, aangemerkt.

denen in de Starrewichelaary, en (a) men brengt 'er voorbeelden van by, die men niet vermoeden zou, zegt den Engelsman die wy aanhaalen, zonder te onderſtellen dat zy door eenig Vernuft onderweezen zyn, waar mede zy een vertrouwelyken omgang hebben.

IV. HOOFDTSTUK.

Van verſcheiden PLECHTIGHEDEN *by eenige* KONINGEN *der* INDIEN *in gebruik.*

Welke Plechtigheden men by den *Samoryn* van *Calicut* waar te neemen heeft.

DE *Samoryn* (b) van *Calicut* is van de Stam der *Braminen*; tot de Kroon gekomen zynde, moet hy zich van Vleeſch en Viſch een tydt geduurende onthouden. Deeze onthouding is ongetwyffelt geeſtelyk. Zoo lang die duurt, mag hy niet dan een maaltydt 's daags doen, en 't is aan niemandt gedoogt hem te zien eeten; hy moet lange nagels en hair draagen, en dagelyks zyne gebeden opzeggen. Zodanig is den regel voor den nieuwen Koning. Geeft men hier door niet te kennen dat men de dooding van zich zelven den geenen onderwyzen moet, die tot den Troon verkooren zyn? Om de Boetoeffening te vermeerderen, indien dit 'er een van is; want over dit ſtuk kan 'er een groote onderſcheiding van luſt en keur zyn; deeze Vorſt levert zyne nieuw getrouwde Bruidt aan zynen eerſten *Bramine* over, op dat hy de eerſtelingen geniete, 't welk geen nieuw gehuuwde Bruidegom in andere landen aan iemandt afſtaan zou. Na eenige jaaren van Onthouding, vergadert de Koning den Volke, geeft hun een Gaſtmaal, en deelt Aalmoezen uit. Zyne Vrouwen, die veel zyn, bieden hun de gewyde Waſchkaarſſen aan, die voor de Afgoden gedient hebben. In deeze Plechtigheden is 't, dat het Volk den nieuwen Koning beveſtigt.

De *Samoryn* (c) proeft niets of 't moet te vooren door de *Braminen* aan den Afgod aangeboden geweeſt zyn. Na deeze Plechtigheit, die heiligt 't geen de Vorſt eeten moet, zet hy zich ter aarde en doet zyne Maaltyd. De *Braminen* zien hem eeten, en houden met veel achting, op eenige treeden afſtant, de handt op den mondt. Na de Maaltyd, ſlaan de zelfde *Braminen* driewerf in de handen, en dragen het overſchot voor de kraayen weg. 't Is noch den Koning, noch den *Nairos* niet gedoogt zonder verlof der *Braminen* van het vleeſch te eeten.

Door den Wet in deezen Staat opgerecht, is de Koning verplicht afſtant van 't Beſtier zyns Koningryks te doen, wanneer de Prieſter (d) van den Afgod van Calicut ſterft, en in dien dienſt hem in zyne plaats op te volgen. 't Is een onſchendbaare Wet dat deeze Vorſt dus beſtemt tot het Prieſterſchap 't zy gewillig of gedwongen beſluiten moet, en van den Troon naar 't Autaar treeden.

Waar in de Begraavenis plichten der Koningen beſtaan.

De Begraavenis-plichten van Koningen verſchillen van deeze lykgebruikelykheden niet, die wy in 't vervolg beſchryven zullen. De rouw beſtaat in zich de hairen af te ſcheeren, te vaſten en zich geduurende dertien dagen van Betel t'onthouden, 't welk den tydt der tuſſchenregeering is. Onder deeze openſtaande Ryksbeſtiering ontfangt men alle de berichten die het den Onderdaanen behaagt te geeven over de hoedanigheit, de gebreken en deugden van den opvolger tot de Kroon. Men kan wel vermoeden dat de Staatkunde, vrees, en omzichtigheit hier niet minder dan in andere Staaten regeeren. Men moet zich niet te zeer van de deftigheit van diergelyke Wetten inbeelden. Zekere dingen van zeer verre gezien, vertoonen zich ſchoon, en doen een ſtrydige uitwerking in groote lichten van naby bezien. Zy verbyſteren het gezicht, verblinden de oogen van 't verſtant. Om van deeze vryheit van ſpreeken te oordeelen ten opzigte van een Vorſt om te regeeren beſtemt, men zoude zich ver-

(a) *Ovington* ubi ſup.

(b) Dit is voor een gedeelte uit *Herbert* getrokken, die byna alles 't welk hy van de Indiën bericht uit eenige Spaanſche Schryvers afgeſchreeven heeft. Om 'er van verzeekert te zyn, heeft men niet dan deeze Schryver met de uittrekzels der Spanjaarden in *Purchas* te vergelyken.

(c) Getrokken uit de Reizen in *Purchas*.

(d) Wy vertaalen aldus in de onderſtelling dat deezen Afgod *Deumo* is, die, volgens de aloude Spaanſche berichten, door onze hedendaagſche nageſchreven en verduiſtert, het groot voorwerp van den Godsdienſt van Calicut is. *Deumo* is de *Demon* of Duivel. God heeft hem de waereldt overgegeeven, hy is 't die de zelve beſtiert, en die een ieder volgens zyne werken vergeld. Dusdanig zyn de gedachten deezer Indianen.

verbeelden konnen, dat 'er niets vryer is dan de Malabaren zyn, en nochtans leeven ze onder de ſtrengſte dienſtbaarheit. Op 't einde der dertien dagen Tuſſchen-Regeering, bezweert de nieuwe Koning de Wetten van 't Koningryk, verbind zich de ſchulden van zyn Voorzaat te betaalen, en op den vyandt te herwinnen 't geen hy in den Staat te beoorlogen overheert heeft. Hy bezweert deeze Voorwaardens, houdende den degen in de linker handt, en in de rechter een ontſteeken waſchkaers, waar rondom een gouden ring gehecht is. De nieuwe Koning legt twee vingers van de handt op deezen ring. Dit is de eedt van zyne Krooning: maar zie wat hier op volgt. Men werpt eenige ryſtkorlen op den Koning, en men doet eenige gebeden. Na de wying, zweeren de voornaamſten van 't Koningryk den Opperheer hulde en trouw, vattende de Waſchkaers gelyk hy heeft gedaan.

En hoe men zich in een tuſſchen Regeering gedraagt.

V. HOOFDTSTUK.

Van deezer Indianen Huuwelyks Plechtigheden.

Huwelyks Plechtigheden, hoedanig onder de Braminen waargenomen.

De *Braminen* trouwen zeer jong, om alles voor te komen 't welk het minſte vermoeden van onreinigheit geeven kan. 't Is eerlyker, zeggen ze, en ook betaamelyker voor de eerſte maal een Bruidt te naaderen, wanneer de een en d'ander noch in een ſtaat van zuiverheit en onnoozelheit is, dan het in een rypen ouderdom te doen, waarin de hitte der driften de Ziel van haare voorige en oorſpronkelyke zuiverheit ontrooft. Een verkeering zoo jeugdig begonnen, en die niet dan volgens 't behaagen van bloedverwanten word ingewilligt, zou elders een oorſprong van overſpel zyn. *Tavernier* ontkent dit van de Indianen. De Echtbreeking, zegt hy, is en geſchied zelden onder hen. Een verfoeielyker misdaadt is 'er niet min raar. Nochtans is 't volgens bericht van deezen Reiziger, (a) om dit voor te komen, dat men de kinderen zoo jong uithuwelykt. *Ovington* (b) ſchynt te gelooven, dat de liefde, die zoo vroegtydig het jonge volk te zamen voegt, een der redenen is, waarom de Vrouwen zich zoo gewillig met haare Mannen verbranden laaten. Laat ons deeze reden genoegzaam achten, zy zal niet dan voor de Vrouwen zyn. De Indiaanſche Mannen zetten hunne tederheit tot geen wanhoop voort.

De Veelwyvery afgekeurt, en om welke reden.

De mannen hebben 'er het voorrecht veele vrouwen te mogen hebben: maar zoo men een Reiziger (c) gelooven mag, „ zy „ oeffenen zelden deeze vryheit, en ge„ noegen zich met een eenige . . . Zy zyn „ overtuigt dat de zoetigheden en verge„ noeging die zy by veele vrouwen vinden „ zouden, de moeielykheden en ongeneug„ te niet zouden konnen evenaaren, die zy „ hun veroorzaaken konden. Zy beminnen „ liever berooft te zyn van 't geen hunne „ tegenwoordige geſteldheden ſchynen te „ vereiſchen, dan zich aan verdrietige ge„ volgen bloot te ſtellen, die 'er uit kon„ den voortkomen. " Waarlyk, zoo een eenige vrouw ſomtyds genoeg in een huishouding te doen geeft, waar in zoude deeze zich niet bloot geſtelt vinden die 'er vyf, zes en meer heeft? „ Een *Benjaan*, een „ verſtandig man zynde, had de gewoon„ te zomtyds zich tegen de uitzinnigheit „ der geenen te verklaaren, die zich met „ twee vrouwen teffens verbinden, waar „ van de liefde niet magtig is dat 'er geen „ geduurige minnenydt uit voortkoome. „ Indien men, zegt hy, de eene liefkooſt, „ zal de andere niet nalaatig zyn, zich te „ beklaagen, als of zy veracht wierd. Dee„ ze klagten houden de man in een geduu„ rige belemmering, en ſtremmen geſtadig„ lyk zyne ruſt.

„ De aloude Bretons hadden een ge„ woonte die hun byzonderlyk eigen was, „ en waar van men geen voorbeeldt by „ eenige beſchaafde noch barbaarſche Vol„ keren (d) vind. Ieder man trouwde een „ eenige vrouw, die altoos in vervolg als de „ zyne wierd aangezien. " Maar vyf of zes perſoonen verbinden zich door goede vriendſchap om 'er onder hen hunne Vrouw van te maken (e); op deezen voet was de Vrouw als een ſtuk huisraat in de huishouding, 't welk den Mannen van

(a) *Ne turpia ludant &c Juvenal: Satyr.* VII. (b) Zie zyne Reizen.
(c) *Idem.* Ubi Sup. (d) Ten minſten moet hy het Eilandt Ceilon uitzonderen. Zie vervolgens.
(e) *Herbert* verzeekert, dat de Indianen van *Calicut* dikmaals hunne Vrouwen onder hunne goede vrienden verwiſſelen, en dat het ook ſomtyds gebeurt dat de verwiſſelde Vrouw voor haar deel zeven of agt Mannen heeft: want in zodanigen gevalle, zoo dra de weg is gebaant, heeft men eenig recht om 'er weder in te treeden.

den huize als een bedt, tafel of stoel diende.

Waarom men een byzondere achting voor 't Huwelyk heeft.

Volgens de zelfde Schryver, hebben de Vrouwen der *Naïres* een byzondere achting voor 't huwelyk; zy zien het als iets heiligs aan en zeer noodzaakelyk in dit leven, zulks dat die als Maagden sterven, worden, zoo zy meenen, van den ingang van 't Paradys buitengesslooten. De aloude Jooden bedekten de begeerte van getrouwt te zyn, door een ander voorwendzel 't welk ten minsten alzoo waarschynlyk was, zynde de voortplanting der Jooden en 't Joodendom. Een uitverkooren Volk Godts, en een Godtsdienst door het Opperwezen ingestelt, was 't niet mogelyk de kracht deezer twee denkbeelden te wederstaan, die zekerlyk niet dan de begeerte der vroome Jooden konden wettigen. Iets van dit denkbeeldt is noch by de Christenen overgebleeven: Wy moeten deeze gemeene spreekwys hen toevoegen, *het vereischt dat zich het getal der Uitverkoorne vermeerdere*; en men weet dat dit gemeenlyk van een vruchtbaar Huwelyk word gezegt.

Huwelyks Plechtigheden aan de Kust van Banara in gebruik, en hoe, beschreven.

In een Uittrekzel van eenige Reizen (a) vind men een Huwelyks plechtigheit beschreeven, aan de kust van *Banara* in gebruik. De Jongeling begeeft zich met zyne Minnaresse, met een *Bramine*, een Koe en Os naar den oever van den Ganges, en zy treeden te zamen in deezen vloedt. Men geeft aan den *Bramine* een stuk wit Lywaadt, tien of twaalf ellen lang, en een korf met veelerlei goedt gevult. De *Bramine* spreid het Lywaadt over de Koe, en vat haar by de staart, uitspreekende eenige woorden. Deeze die trouwen willen, neemen mede deeze staert in d'eene handt, zodanig dat de Bruidegom teffens zyne handt in die van den *Bramine* legt, en de Bruidt in die van haaren toekomende Gemaal. Men stort vervolgens water op de staert van de Koe, en dit water loopt in hunne handen. Na deeze Plechtigheit knoopt de *Bramine* beide de einden of slippen van de kleederen van Bruidegom en Bruidt, gelyk wy reeds van de Mexikanen in 't voorgaande Deel aangemerkt hebben. De Verbondenen doen dan een omgang rondom de Koe en Os, en alsdan zyn zy getrouwt. De Os en Koe zyn voor den *Bramine*: Maar voor dat ze vertrekken, geevenze Aalmoezen aan de Armen, en gaan hun gebedt voor de Afgoden afleggen, die zy mede met eenige Offerhanden vereeren.

Maagden hoe die verplicht zyn haare Maagdom den Goden op te offeren.

In verscheiden plaatsen der Indiën, zyn de Dochters, die zich in 't Huwelyk begeeven, vooraf verplicht, haaren Maagdom den Goden op te offeren. De naaste bloedvrienden van de jonge Dochter geleiden haar op 't geluidt van stemmen en speeltuigen in triomf voor den Afgod, die in dien staat is van deeze Dochter te konnen ontneemen, 't welk zy niet dan aan haaren Bruidegom behoorde te geeven.

Herbert meld van een *Bramine*, Priester en Gardiaan eener Pagode, by wien de Dochters haaren Maagdom kwamen opofferen. De Priester was gemeenlyk de Stedehouder en *Coadjuteur* van den Afgod: maar sedert dat de ouderdom hem niet meer toeliet deeze Offerhanden zelf te genieten, handelde hy deswegen met de voorbygangers. Deeze zoo ongemeene oeffeningen in den Godsdienst overeilen lichtelyk de brooze Sexe. Wat kan men niet van Menschen verwachten, wanneer zy voor haare borgen de leerregels hunner Priesters hebben? De Dochters haare kindsche jaaren te boven gekomen zynde, gaan zich vrywillig den Afgoden opofferen, of om duidelyker te zeggen, den Priesters die 'er zich van bedienen.

In 't Koningryk *Decan* zitten de Bruidegom en Bruidt nevens alle hunne Bloedverwanten by een groot vuur neder, en doen vervolgens zevenmaal een omwandeling om dit vuur, zeggende eenige woorden (b) waarvan men ons geen verklaring geeft.

Andere Huwelyks Plechtigheden door Tavernier beschreven.

Tavernier (c) beschryft ons een andere Huwelyks Plechtigheit der Indianen. „ 's Daags voor de Bruiloft gaat de Bruidegom, verzeld van alle zyne Verwanten naar 't Huis van de Bruidt, met een paar groote arm of beensnoeren twee vingeren dik: Maar die van binnen hol zyn, en in twee stukken bestaande, met een Scharnier in 't midden, om die te openen. Na dat de Bruidegom ryk is, zyn deeze Arm of Beensnoeren min of meer ryk van Goudt, Zilver, Koper, of Tin, en de armsten hebben ze niet dan van loot. De Bruidegom gekomen zynde, doet hy om ieder been van zyne Bruidt een deezer snoeren, om te betuigen dat hy haar voortaan gekeetend houd, en dat ze zich niet van hem ontvreemden kan. 's Anderendaags bereid men het Feest ten huize van den Bruidegom, alwaar zich weder-

(a) Uit *Purchas* getrokken.

(b) *Mandeslo* zegt, dat Bruidegom en Bruidt driewerf rondom het vuur gaan, nademaal, zoo gebeurde dat de Bruidegom storf, zonder deeze drie omwandelingen te hebben gedaan, de Bruidt weder hertrouwen kan. Deeze reden schynt al te flaauw. (c) In zyne Indische Reize. 3. B.

„ wederzyds Verwanten vinden laaten, en „ des namiddags ten drie uuren geleid men „ de Bruidt derwaarts. Veele *Braminen* „ laaten 'er zich mede vinden, en hun Op- „ perpriester laat als dan de Bruidegom „ toe treeden, houdende zyn Hoofdt te- „ gen dat van de Bruidt, en spreekt eenige „ woorden uit, hun geduurig op 't Hoofdt „ en over 't Lichaam water stortende. Ver- „ volgens brengt men in Schotelen, of op „ groote Vygebladeren veelerlei gerechten, „ stukken Stof en Lywaat, en de *Bramine* „ vraagt den Bruidegom by al indien God „ hem iets geeven zal, of hy zyne Vrouw „ daar van zal mededeelen, en of hy trach- „ ten zal haar door zynen arbeidt te on- „ derhouden; als hy hier ja op heeft ge- „ zegt, gaan ze alle aan den Dis zitten, „ die voor hun met gerechten verzien is, „ en waar van een ieder een gedeelte eet. „ Na dat de Bruidegom, ryk is, en onder „ de Grooten wel gezien, word de Brui- „ loft te prachtiger, en met groote kosten „ gehouden. Hy is dan op een Olifant ge- „ zeten, en de Bruidt op een Wagen; al- „ le die hen verzellen een toorts in handen „ hebbende. Hy noodigt by deeze pracht, „ zoo wel de Landvoogt van de plaats als „ andere groote Heeren zyne vrienden, met „ zoo veel Olifanten en Paerden verzelt, „ tot staatsie dienende, en men wandelt „ dus een gedeelte van den nacht, werpen- „ de Vuurwerken op Markten en Straaten. „ Maar een der grootste kosten die ge- „ daan worden, is, het Ganges Wa- „ ter, voor deeze die 'er somtyds drie of „ vier hondert Mylen van gelegen zyn; „ want alzoo dit Water by hen geheiligt is, „ en 't welk zy uit Godvruchtigheit drin- „ ken, moet men 't hun door de *Braminen* „ van zoo verre brengen, en in aarde Va- „ ten van binnen verglaast, welke Vaten de „ *Groot-Bramine* van *Jagarnat* zelf met „ het zuiverste Water van die Revier ge- „ vult heeft, en waar op hy vervolgens „ zyn Zegel zet. Men geeft dit Water „ niet dan op 't einde van den Maaltydt te „ drinken. . . . Hoe veel te meer de Brui- „ degom 'er van drinken laat, hoe hy def- „ tiger word geacht. . . . De *Groot-Bra-* „ *mine* laat zich een lot of schatting voor „ ieder kan betaalen. . . . " waar van somtyds de verteering een groote somme geldts bedraagt.

Hoe men zich daar in te *Suratte* gedraagt.

De Indianen van *Suratte* en omgelegene Gewesten doen een soort van Paerdepracht naar de Bruidegoms, (a) om aan een ieder den staat van eer te kennen te geeven, waar in zy getreeden zyn. Wanneer de Bruidegom is omgeleid, begeeft hy zich naar 't huis van zyne Beminde, en zet zich tegen over haar neder. Een Tafel is 't die hen scheid. Zy reiken elkander de handen over deeze Tafel toe, en voegen ze te zamen, waar na de *Bramine*, die 'er tegenwoordig is, het Hooft van deeze beide Perzoonen met een zekere bonnet dekt, die hy een quartier uurs hun op 't Hooft laat, te weeten, zoo lang als 'er vereischt word, om de Huwelyks Gebeden te doen. De Gebeden gezegt zynde, scheid hy de handen weder van elkander, en ontdekt hen het Hoofdt. Deeze Plechtigheit word van de gewoone vermaakelykheden en van het Huwelyks-feest gevolgt.

Huwelyks Plechtigheden door *Herbert* beschreeven.

Herbert verhaalt eenige andere byzonderheden deezer Huwelyks Plechtigheden. De eerste dag van de Huwelyks verklaring, doet de ondertrouwde Jongman een Plechtelyken omweg door de Stadt, en des anderen daags de ondertrouwde Dochter. Beiden hebben ze een Kroon of Krans op 't Hoofdt. De Bruidt heeft geen Huwelyksgoedt, en 't zoude haar een beleediging zyn, indien men 't van haare Ouderen verzocht. Men geeft haar eenige geschenken van Goudt, Oorsierzels en Gesteenten, die onzen Reiziger by Ἕδνα (b) of Huwelyks giften vergelykt, waar van in Homerus gewag (c) word gemaakt. Om deeze twee Persoonen te trouwen, legt men een vuur aan: de Bruidegom is ter eener en de Bruidt ter andere zyde zich onthoudende: maar een zyde koort bind hen aan elkander. Het vuur beteekent de Minnebrandt en zuiverheit: maar de zyde koort den bandt des Huwelyks. Men legt mede tusschen hun beiden een wit Lywaat, 't welk de zedigheit en reinigheit van 't Huwelyk te kennen geeft. Na deeze zinnebeeldelyke Plechtigheit,

 geeft

(a) *Oringtons* Reyze naar de Indiën 3. B.

(b) *Herbert* vind eenige overeenkomst tusschen het Indiaansch woord *Dinas* en Ἕδνα. Maar 't onderscheid van de zaak is, dat de *Dinas* der Indiaansche Bruiden van haare eigen Ouders komt, daar de geschenken Ἕδνα in Homerus genoemt, van den geenen quamen die een Dochter verzocht. 't Schynt zelfs dat de schoone Sexe van dien tydt een eere stelde veele geschenken van die natuure t'ontfangen, en dat zich dikmaals de Vrouwen voor de meeste aanbiedingen geneegen waren. Zie een Vaers van Homerus in de *Antiq. Homer*, van *Feithius*, en alles wat deezen Geleerden Nederlander op dit onderwerp zegt. Tegenwoordig bemint de liefde niet min den gereeden gelde: maar zy is teerder en spaarzaamer.

(c) Deeze Plechtigheden zyn naaukeuriger in de *Verhandeling over den Godsdienst der Benjanen* Pag. 93. en v. in 't voorgaande derde Deel beschreeven.

geeft de *Bramine* hun den Zegen, en wenfcht hen de vruchtbaarheit van de Koe. Als dan word het ftuk Lywaat weggenomen, en de koordt weder los gemaakt.

Wat Schouten deswegen heeft aangemerkt.

Schouten, die getrouwelyk en zeer eenvoudig befchryft (a) 't geen hy gezien heeft, zegt, dat op zeekere plaatfen van de Indiën de *Bramine* de bandt of vereeniging van 't Huwelyk met twee Cocosnooten voltrekt, waar van de eene voor de Bruidegom, en de andere voor de Bruidt is. Terwyl de *Bramine* de Huwelyks zegen fpreekt of leeft, verwiffelen beide Partyen de Cocosnooten, byna gelyk men in andere Landen de Trouwringen verwiffelt.

Hoedanig men de jonge kinderen handelt.

Wat de Kinderen de Wettelyke vruchten van 't Huwelyk aangaat, *Tavernier* (b) bericht ons een gewoonte van *Bengale*, die de ten toonftelling der Alouden, en die der Caffers behelft, waar van wy in 't vervolg fpreeken zullen. Wanneer een nieuw gebooren Kindt de Borft van zyne Moeder weigert; † brengen 't de Indianen in 't Veldt, en na het in Lywaat gewonden te hebben, leggen zy 't fomtyds een ganfchen dag op de takken van een Boom, ten prooi van Ondieren en Ravens. 's Avonds komen ze het Kindt wederom haalen, en leggen 't wederom aan de Borft; indien het anderwerf niet zuigen wil; leggen zy 't weder voor 't Ongedierte bloot: maar zoo het ten derdemaal weggebragt, echter noch niet zuigen wil, werpen zy het Kindt in den Ganges, zich dits makende, dat het een *Demon* moet zyn. Het zoude bezwaarlyk zyn dit bericht met dat van *Ovington* overeen te brengen, indien de gebruikelykheden van Suratte en Bengale eeveneens waren, gelyk de Leerftukken van den Godsdienft byna de zelfde zyn. Deeze Engelsman zegt ons, „ dat de tederheit des Moeders voor „ haare Kinderen haare geboorte voor„ gaat; en zich voor hun gevoelen laat wan„ neer zy noch ongebooren zyn; want zy „ neemen alsdan geen voedzel 't welk haar „ fchaaden kan, en gedraagen zich altoos „ blymoedig en in een verheugt humeur, „ op dat 'er deeze Kinderen een indruk van „ gevoelen, vervolgens van een zuivere en „ onbenevelde geeft worden, tot de ver„ maakelykheit en blymoedigheit geneegen, „ en niets van deeze naare droefgeeftigheit „ gevoelen, die de ongenoegtens, en de „ fmert van een zwangere Moeder in de „ ziel van haar Kindt indrukt; deeze voor„ zorg is ongetwyffelt hoog te achten: maar „ daar na veranderen de lucht en 't voedzel „ dikmaals hunne gefteldheit.

Kinderen te verkoopen die tot een laft zyn, aangemerkt.

Indien 't waar is (c) dat de Indianen geene zwaarigheit maaken hunne Kinderen te verkoopen die hen tot een laft zyn; kan men zeggen, dat zy zich weinig bekommeren over hun bloedt: Maar mogelyk zoo men tot den oorfprong ging, zou men bevinden, dat een zodanige daadt het uitwerkzel van de tederheit is. Dat men niet zegge dat dit een onbeweerbaare wonderreden voortgebragt zy. Met een weinig aangeboorenheit, is 't immers wel hard de kinderen te zien lyden die men ter Waereldt heeft gebragt. Hen ftellende onder 't juk van een Meefter, bezorgt men hen broodt, en op deeze wyze is hunnen Staat niet beneden die der Dieren; die men qualyk handelt: maar echter voedt. Men zegt dat het in Finlandt en Lyflandt by de arme Menfchen zeer gemeen is, en vooral by de Boeren, hunne Kinderen aan de Edellieden te verkoopen. Zodanig is het uitwerkzel van dwingelandy en de elende.

Hoedanig de Benjanen hunne Kinderen Plechtelyk een naam geeven, en hunnen Godsdienft inlyven.

Tien dagen na de geboorte van 't Kindt, geeven 't de *Benjanen* (d) Plechtiglyk een naam. Men vergaadert ten dien einde een dozyn Kinderen, men plaats hen in 't ronde, rondom een groot Tafelkleedt, ter aarde uitgefpreid. De *Bramine*, die 'er tegenwoordig is, zet in 't midden van dit Tafellaken een zeker gedeelte ryft, en op deeze ryft het Kindt 't welk men een naam geeven zal. Deeze die de flippen van 't laken houden, lichten 't op, fchudden en beweegen 't van de eene ter andere zyde, geduurende een vierde van een uur. Na dat men dus dit kleine Wicht en de ryft gefchud heeft, geeft de Zufter van 't Kindt, die 'er omtrent is, zodanig een naam aan 't zelve als zy begeert. ✠ Twee Maanden daar na word het in den Godsdienft aangenomen, te weeten, men brengt het in een Pa-

(a) In zyne Reizen 7. Deel (b) Zyne Reizen 3. Boek. (c) *Schoutens* Reize Ibid.
(d) Zie *Ovington*, Tom 2. Alle deeze Plechtigheden verfchillen ongemeen met die in de *Verhandeling over den Godsdienft der Benjamen*, in 't voorgaande derde Deel ingelyft.

† Zie het Bovendeel van de nevens gaande Afbeelding, vertoonende de GEWOONTENS *die de* BENJANEN *by de* GEBOORTE der KINDEREN *oeffenen*; *waar in men ziet hoe de Nieuwgeboorne zyne Moeders Borft word aangeboden. Indien het Kindt de Borft weigert, word het na deeze weigering, voor eenig naakend gevaar bloot geftelt.*

✠ Zie het Benedendeel van de nevens gaande Afbeelding, waar in word vertoont, *op welk een wyze na eenig uitftel het* KINDT *een* NAAM *gegeeven word.*

CEREMONIE qui s'observe à la NAISSANCE des ENFANS chez les BANIANS.

A. la MERE presente le sein à L'ENFANT. B. L'ENFANT qui a refusé le sein est exposé. C. L'ENFANT continuant pendant 3. jours de refuser le sein, est jetté dans la GANGE.

B. Picart del. 1728.

CEREMONIE de donner le NOM à un ENFANT chez les BANIANS.

Pagode, alwaar de inleidende *Bramine* op het Hoofdt van 't kleine Kindt eenige fpaanders van Sandelhout, ook eenige Camfer, Kruidnagelen en andere welriekende dingen legt. Als dan word het voor een *Benjaan*, en een lidt van den Godsdienft erkent.

Een Kraamvrouw heeft geen omgang dan met haare Baker, en word niet geduurende de tien eerfte dagen van haare Kraamlegging, dan door haar bedient. Zy bereid geene fpyze, dan veertig dagen daarna.

Laat ons dit Hoofdtftuk niet eindigen zonder een gebruik van Godsdienft te berichten, waardig om aan te merken. De *Groot-Bramine* heeft het voorrecht (a) van ontflaging des Huwelyks te verleenen. Hy is 't mede die de Echtfcheiding volvoert. Een Vrouw van haaren Man gefcheiden, heeft verlof een ander te mogen trouwen, en het zegel van deeze ontflaging word haar op den rechter fchouder met een heet yzer ingedrukt.

Hoe de *Groot-Bramine* het voorrecht van Echtfcheiding toekomt.

VI. HOOFDTSTUK.

Van hunne PLECHTIGHEDEN *in* LYKSTATIEN.

Hoedanig de Weduwen na het afsterven haarer Mannen zich gedragen, om nevens het Lyk verbrand te worden.

EEn van de aloudfte Wetten der Indiaanfche Heidenen is deeze, die vereifcht dat de Vrouw zich met het Lyk van haaren Man laat verbranden. Deeze die het leven koozen voor dusdanig een vrywillige Offerhande, wierden eertyds voor de aller infaamften geacht. (b) Maar nu is dit gebruik krachteloos geworden. De Mahometanen verbieden 't in de Landen onder hun gebiedt; de Chriftenen hebben 'er den Heidenen de fchande en onmenfchlykheit van ontdekt, en zulks door kracht van overredeningen. Te *Bisnagar* neemen de Weduwen (c) twee, drie of vier maanden tydt in beraad, om zich tot dit rampzalig bedryf te bereiden. Wanneer de dag tot de Plechtigheit verfcheenen is, klimmen ze 's morgens vroeg op een Olifant, of laaten zich in een Palanquyn of Draagbaar na het Graf draagen, waarin zy zich moeten op de Affche haarer Mannen, die haar verwachten, laaten verbranden. Zy begeeven zich derwaarts als in triumf, verfiert met al de prachr van een Bruidt, met Bloemkranffen, ontvlochte hairen over de Schouders, opgetooit met Juweelen, houdende in de linker handt een Spiegel, en in de rechter een Pyl. In deeze geftalte uitgedoft, pafferenze door de Stadt, zingende en maakende den Volke opentlyk bekent, die ftaan blyven om haar te zien, of die haar naar den Houtmyt volgen: *dat ze zich by haare waarde Mannen zullen leggen, en met hen flaapen.* Of deeze aanmoediging (d) het uitwerkzel van zeekere kruideryen zy, of dat de kracht van een wet, haar eerloos verklaarende die haare Mannen overleeven, gevoegt by een tederheit, die de Menfchelykheit nooit gedoogt dat geduldt worde; altoos 't is zeker, dat men ons ganfch ongemeene zaaken van de ftandvaftigheit deezer Indiaanfche Vrouwen verhaalt. Het vuur fchynt haar zoo verachtelyk, dat men byna zoude durven zeggen, dat ze noch erger dan 't vuur te lyden hadden. Het voorbeeldt van *Mutius Scævola* is het eenigfte in de Oudheit; het is van valfchheit verdacht geweeft: Maar waarom zou men de Hiftorie afkeuren? nademaal ons de Indiën duizende diergelyke voorbeelden verfchaffen van zodanig een brooze Sexe, zoo onbeftendig in haare wederzydfche genegenheit, en die zelf met een verwonderlyke fchielykheit van een teedere tot een onverfchillige overmaat, (e) overgaat. Dit is dan geene tederheit; want indien men de Reizigers gelooven mag, zouden de Indiaanfche Vrouwen die veel minder dan de Vrouwen van andere Geweften hebben: 't is de

(a) Zie het Uittrekzel der Reizen in *Purchas*.

(b) *Ovington* verzeekert, dat deeze gewoonte nu veel word geoeffent, indien 't niet door een Vrouw van den *Raiah* gefchied, en zelf, voegt hy 'er by, deeze die dit gebruik willen opvolgen, verwerven geen verlof van den Landvoogt, dan door gefchenken.

(c) Getrokken uit de Reisbefchryvingen in *Purchas*. L. X. C. 4.

(d) „ De Europeanen, zegt *Tavernier*, gelooven, dat men om deeze Vrouwen de doodts angft te beneemen, 't welk de Menfch natuurlyk verfoeit, eenige drank aan haar geeft, die haar de zinnen belemmert, en „ alle vrees wegneemt die de toeftel van haare doodt zou konnen veroorzaaken. De *Braminen*, vervolgt „ hy, hebben belang dat deeze rampzalige Vrouwen by haar befluit blyven, 't welk zy om verbrandt te wor- „ den, neemen: want 't geen zy aan haar lichaam hebben, behoort deeze *Braminen* toe, na dat ze door „ 't vuur verteert zyn.

(e) *Varium & mutabile femper.*
Foemina — *Juvenal*.
Dit Merkteeken heeft reden tot de Hiftorie van 't Vrouwtje van Ephefe gegeeven.

de liefde (a) van de glory, en de begeerte om haare eer te bewaaren en te handhaaven, die haar dit laat uitvoeren. De wet verbind deeze twee zaaken onafscheidelyk aan de overgeeving der Indiaansche Vrouwen. Wy zullen vervolgens een andere beweegreden van deeze aanmoediging bybrengen, en die niet min vermogen op 's Menschen geeft heeft.

Plechtigheit omtrent de verbranding te *Bisnagar* in gebruik.

Laat ons weder onze beschryving opvatten: Deeze Vrouwen van *Bisnagar*, worden van haare Ouders en Vrienden verzelt, ter plaatse alwaar de Plechtigheit zich eindigen moet, en alwaar zy voor haar een maaltydt bereid vinden. Na wel gegeeten en gedronken te hebben, als of zy noch lang wenschten te leeven, danssen en zingen ze met het gezelschap dat zich aldaar laat vinden. Vervolgens belasten ze met gerusten gemoede, dat men de Houtmyt in een vierkante kuil voor haar gereed maake, naby een hoogte van vyf of zes voeten verheven. Van deeze hoogte is 't, dat zy in den kuil springen: Maar voor datze tot dit laatste bedryf komen, neemen ze, zoodra het vuur begint te branden, de naaste Bloedverwant van den overledene by de handt, en gaan naar de Revier om zich te wasschen, wordende van alle haare Versierzelen ontbloot, die zy deezen van 't Namaagschap ter handt stellen, waar na zy zich in 't water dompelen, uitspreekende eenige woorden, die te kennen geeven, dat ze zich dus van alle misdaaden reinigen. Uit het water gekomen, winden ze zich in een stuk geel Lywaat, en deeze zelfde Bloedvriendt die haar naar de Revier geleid heeft, by de handt neemende, gaan zy de hoogte op ✠, waar af zy zich in 't vuur werpen. Voor dat dit geschied, stort haar een andere Vrouw een pot vol oly over 't lichaam, en terwyl dat ze eenige redenen tot de vergadering uiten, stoot deeze zelfde Vrouw haar in den brandende kuil; somtyds neemen dit bedryf de *Braminen* zelfs waar: maar dikmaals hebben ze moeds genoeg, en zyn zoo kloekmoedig, dat ze zich zonder eenige hulp van iemandt, in dien kuil werpen: Voor deeze die zich van haaren moed wantrouwen, is 't dat men op 't uiterste van de hoogte een mat spant, die haar voor 't afschrikken van de vlam dekt. De Plechtigheit eindigt door het Triomf-zingen en met den rouw ter eere van den Overledene. Wanneer een Man van aanzien sterft, verbrand men op deeze wyze nevens hem zyne wettelyke Vrouw, en alle zyne Bywyven. (b) De gemeene Vrouven, gedraagen zich op een andere wyze. † Na de doodt van den Man, brengt men de Weduwe by hem: gemeenlyk is hy gezeeten. De Weduw zet zich op zyne kniën, en omhelst hem tederlyk. Terwyl dat zy geveinsde of oprechte rouw bedryft, men bemuurt

(a) *Ut sentias quam vile corpus sit iis, qui magnam gloriam petunt.* Mutius Scævola in *Titus Livius*.

(b) *Tavernier* geeft ons een gansch andere beschryving van deeze Plechtigheit. In 't Koningryk van *Guzeratte*, en in een gedeelte van des Mogols Landt recht men een kleine Hut op, van twaalf voeten vierkant, 't zy aan den Oever eener Reviere of Vyver. Deeze Hut is van Riet gemaakt, waar op men Oly en andere brandbaare stoffen giet. De Vrouw gaat in 't midden zitten, haar Hoofdt rust op een soort van houte Hoofdtpeule, en de rug leunt tegen een styl, waar aan een der *Braminen* haar om den middel van haar lichaam vast bind, duchtende dat ze weer herroepen mogt, het verschrikkelyk vuur ziende. In deeze gestalte houd zy haar Mans lichaam op haaren schoot. Na verloop van een half uur vertrekt de *Bramine*, de Vrouw roept dat men de brand in de Hut steeke. Als deeze aansteeking geschied, werpen de *Braminen*, Bloedverwanten, en Vrienden noch eenige potten Oly in 't vuur.

In *Begale* beginnen de Weduwen zich nevens het lichaam van haaren Man in den Ganges te wasschen: maar 't zyn de Bengaalsche Vrouwen alleen niet, die dit gebruik oeffenen. Men komt twintig Dagreizens afgelegen naar den Ganges, en van de Grenzen van *Boutan*, volgende het doode Lyk haarer Mannen te voet, 't welk men op een Wagen voert, en leevende op de reize onderweege in een zoo groote onderhouding, dat men zeggen zoude dat ze het vuur ontgaan wilden, 't welk haar verteeren moet. Men geleid haar op 't geluit van Trommelen en Fluiten naar den Hout-myt enz. Zy leggen in een Soort van bedt, ten dien einde geschikt, en de Man word op haar overdwersch gelegt. Als dan brengen haar de Bloedverwanten, en Vrienden Brieven, Bloemen, eenige stukken Lywaat en andere diergelyke dingen. Onze Reiziger zegt, dat deeze geschenken gezonden worden, om die aan de Bloedvrienden en andere Vrienden te behandigen, die de andere Waereldt bewoonen. Wanneer men met deeze geschenken ophoudt te brengen, vraagt de Weduwe driewerf aan de vergadering, of men haar niets meer te belasten heeft, waar na zy een Pakje van deeze geschenken maakt en legt het in haaren schoot. Alsdan steeken de *Braminen* en Bloedverwanten den brandt in deeze Houtmyt.

Deeze Plechtigheit heeft niets bezonders aan de Kust van *Coromandel*, behalven dat de Vrouw driewerf rondom de kuil gaat, dat ze ieder reis haare Bloedverwanten en Vrienden kust, en dat ten derdemaale de *Braminen* des overledens Lyk nevens haar in 't vuur werpen. Voor 't overige hebben we hier niet konnen ontgaan, een gedeelte te herhaalen in 't voorgaande Deel, in de *Verhandeling over den Godsdienst der Braminen* te vinden.

✠ Zie de nevens ingevoegde Afbeelding, waar in vertoont word in 't bovendeel, *hoedanig de* INDIAANSCHE VROUWEN *zich* LEEVENDIG *na de* DOODT *haarer* MANNEN *laaten verbranden.*

† Zie het benedendeel van de voorgaande Afbeelding, waar in verbeeldt word een ander GEBRUIK, *hoe de* VROUW *naar 't* LYK *van haaren* MAN *geleid word, en aldaar geworgt.*

Maniere dont les FEMMES *se* BRULENT *aux* INDES *apres la Mort de leurs* EPOUX.

B. Picart del. 1729.

Maniere dont elles S'ENTERRENT *toutes vivantes avec le Corps de leurs* EPOUX.

bemuurt hen, en wanneer het metzelwerk reeds ter hoogte van den hals opgehaalt is, komt een Man van achteren en wurgt de Vrouw.

Hoe men de Weduwen handelt, die besluiten haare Mannen te overleeven.

Zie wat *Tavernier* over dit zelfde onderwerp bericht. (a) Een Weduwe, die verkiest na de doodt van haaren Man te leeven, moet lyden dat men haar het hair afsnyd, en haar van alle de versierzelen beroofd waarmede zy zich versierde. „ Men „ neemt haar van de armen en beenen de „ brasseletten af, die haar Man haar trou„ wende gegeeven heeft, om te beteekenen „ dat ze hem onderworpen en verbonden „ was, en zy blyft de overige tydt haars „ levens in zyn Huis, zonder eenig gezag „ en aangezien, en word 'er erger als een „ Slavin gehandelt, daar zy te vooren als „ Meestereffe leefde. Deeze rampzalige ge„ steltheit is 't, voegt hy 'er by, die haar „ het leeven haaten doet, zy wil liever naar „ de Houtmyt gaan, om 'er levendig met „ haar overleden Man verteert te worden, „ dan het overige haars levens haare dagen „ in versmaadheit en eerloosheit voor de „ gansche Waereldt door te brengen." Zie hier iets krachtiger dan al 't andere. Zoo zy zich laat verbranden, komen alle haare Bloedverwanten en Vrienden haar over het geluk begroeten 't welk zy in de andere Waereldt genieten gaat, en wegens de eer die haar gansche geslacht over haar edelmoedig besluit weervaart. De Priesters verzeekeren deeze Vrouwen, dat zoodra zy in 't vuur leggen, *Ram* haar, voor dat haar de Ziel begeeft, de toekomende geheimen en verborgenheden openbaaren zal, en dat, na dat haare Zielen door verscheidene lichaamen zullen doorgegaan zyn, zy de hoogste trap van Heerlykheit en de eeuwige Gelukzaligheit verwerven zullen. Beswaarlyk is 't, dat deeze zoo vleyende hoop haar 't gebruik der reden gedoogt; en hoe zou dit konnen geschieden, wanneer men, met zoo veel krachteloosheit van geest, blindelings van den Handhaver van haaren Godsdienst afhangt? 't Is aldus een omgekeert gewisse, zich aan deeze verschrikkelyke uitwerkzelen te gedragen, en dat alzoo de misdaaden, daaden van deugdt worden.

En hoe men haar die verbrand worden, met een toekomende Heilstaat trooft.

Wat die geenen die niet verbrand worden, moeten ondergaan.

Wanneer een Landvoogdt onverzettelyk deeze soort van Marteldoodt den Indiaansche Vrouwen weigert, (b) moeten ze ten minsten het overige haarer dagen in boetoeffening door brengen, en boven al, liefde werken doen. Eenige laaten water voor de voorbygangers kooken, en peulvruchten stooven. Andere wikkelen zich door een gansch byzondere geloften in, niets te eeten dan onverteert graan, 't welk zy in de Osse of Koemest vinden. Dit voorbeeldt toont genoeg de belachelykheit hunner Godsdienstige inwilligingen.

Weduwen die kinderen hebben worden van de verbranding verschoont.

Tavernier verzeekert noch, dat het de Weduwen die Kinderen hebben niet gedoogt is, zich met het lichaam haarer Mannen te verbranden. 't Zy verre van daar dat de gewoonte haar daar toe verplicht; haar word gelaat en bevoolen te leeven, om voor de opvoeding der Kinderen bezorgt te zyn.

Eveneens als de meeste onzer hoogbejaarden Pylaarbyters haar vertrouwen in veele oeffeningen moeten stellen, waar van de eerste vrucht is, ruuw en pynelyk voor 't lichaam te zyn; de Indianen doen oudt van jaaren geworden zynde (c) boete en andere diergelyke werken verdienstelyk geacht, op dat ze dit leven afleggende, hunne Ziel gaan huisvesten in een wel geschikt lichaam, of in dat van een groot Heer. Aan deeze beweegreden is 't noch, dat men ons verzeekert, dat men alle hunne Godvruchtige Werken, Aalmoezen, Onthoudingen, Stichtingen enz. moet toeëigenen. Deeze die zich niet kloekmoedig genoeg bevoelen, om de strengheden te verdraagen, besluiten tot deeze laatste oeffeningen over te gaan, doen aan de *Braminen* groote Aalmoezen, en belasten hunne erfgenaamen gebeden voor hen te doen. (d) Ook zyn 'er die geduurende hun leeven schatten vergaaderen, om 'er zich na hunne doodt tot vrykooping van te bedienen, wanneer hunne Ziele het ongeluk heeft, in het lichaam van een elendige te verhuizen.

Hoe men de stervende Kranken in de Revieren ver-

Reeds hebben we van de reiniging der zieken in stervens noodt gewag gemaakt. Men draagt die aan den Oever eener Revire, † of eenig ander stromend Water; men steekt hem eerst de voeten daar in, ver-

(a) *Taverniers* Reize III. B. Zie mede de *Overeenkomst der Gewoontens* enz. III. Deel, Pag. 45.
(b) *Tavernier* Ubi Sup.
(c) *Cum numina nobis*
Mors instans majora facit. *Juvenal.*
(d) *Tavernier* geeft voorbeelden van deeze buitensporigheit.

† Zie de hier achter volgende Afbeelding, vertoonende het onderdeel een STERVENDE ZIEKE *die men in den* GANGES *dompelt*, *naar maate dat men ziet dat de* NATUUR *zich van haaren band ontlast*, *beginnende eerst met de voeten.*

reinigt, en met welke Plechtigheden dit gaat verzelt.

vervolgens het overige des lichaams, tot aan den mondt. Dit geschied allenks, naar maate dat men de natuur ziet versterven, op dat de ziel en 't lichaam zich t'eenemaal reinigen. Zy geloven mede dat de reiniging van de ziele behulpzaam zy om een aangenaamer verblyf te vinden. Omtrent den Ganges en elders meer, zet men de stervende neven een Koe in 't water; waar van men de Staert boven zyn aangezicht houd, op dat zich de ziel in 't vertrekken uit het lichaam niet besmette, en alsdan een ruimer lucht geniete. (a) Te *Coromandel* zetten ze het gezicht van den stervende naar 't achterste van een Koe, ‡ lichten des Diers staert op, en laaten 't op zyn aangezicht zyn water maken. Dit verstrekt hem voor een uitmuntende reiniging. Indien het Koe water over zyn gezicht loopt, maakt de Vergadering een vreugde gejuich, en men acht hem onder hen gelukzalig. Maar, voegt 'er den Reiziger by, indien de Koe niet pissen wil, bedroeft men zich. Schoon nu de Reiziger ons niet zegt, of de Indianen middelen hebben om dit ongeval te verbeeteren, is 'er nochtans een blyk, dat de Aalmoezen en Gebeden hulpzaam zyn, dit quaadt te verbeeteren.

Wanneer de Zieke (b) noch niet t'eenemaal in gevaar van sterven is, brengt men hem voor den Afgod, om zyne geneezing te verwerven. Hy brengt een gansche nacht in de Pagode door, eveneens als de Alouden eertyds in den Tempel van Esculaap deeden.

Plechtigheden na het afsterven waargenomen.

Na het afsterven, alle die van de zelfde Caste of 't Geslacht zyn, vergaderen in 't Huis van den Overledene: men legt hem in een Doodkist, die men op de Baar zet, bedekt en verziert naar maate van 't vermogen des Overledene. De geheele Caste geleid zyn Lyk naar de Houtmyt. Geduurende de Lykstatie zingt men de Gebeden, en spreekt dikmaals de ontzachelyke naam van *Ram* uit. Van tydt tot tydt schelt men met een kleine Schel, om deeze die het Lyk volgen, en de Voorbygangers te berichten en vermaanen om voor den Overledene te bidden. Het Lyk aan den Oever van 't Water gebragt zynde, dompelt men 't daar in, en verbrand het vervolgens.

Gedachten over den oorsprong van de Lyken te verbranden aangemerkt.

Herbert meent dat de oorsprong deezer gewoonte, van de dooden te verbranden, aan de vreeze kan verschuldigt zyn, die men had, dat haare overblyfzelen smaad of ontheiliging door de vyanden lyden mogten. 't Is wel waar dat de Aloude Volkeren de dooden met veel barbaarschheit gehandelt hebben. *Homerus* brengt 'er veele voorbeelden van by. (c) Lang na hem hadden de Grieken en de Asianen noch het zelfde gebruik. Wy echter gelooven dat de oorspong deezer gewoonte, veele verscheidene oorzaaken kan gehad hebben: I. De Afgodendienst van 't Vuur, in 't Oosten ingevoert. 't Kan zyn, dat men in de eerste tyden de Lyken heeft verbrandt, om die in 't vuur te reinigen: II. De ydelheit, die 's menschen nietigheit wilde verbergen: III. De vrees der spooken en de achting voor de dooden: IV. De noodzaakelykheit die ten oogwit had, de besmetting van de lucht te beletten. Hoe veel byzondere gewoonten zyn eindelyk algemeen geworden? *Herbert* zegt vervolgens, dat de *Benjanen* een afkeer voor den stank hebben. Indien dit ongeval niet anders kan vermyd worden, wat wil men dan meer, om de Lyken te verbranden? Een meer voldoende reden is mede de vrees van de Wormen op zodanig een Lyk te zien voortkomen en sterven.

En welke gevolgen uit dit gebruik te trekken zyn.

Het gebeurt somtyds, dat men de doodt der geenen veroorzaakt die als zieltogende in den Ganges gedompelt zyn: ook gebeurt het dikmaals, dat deeze die men naar de Houtmyt draagt, in staat zyn van weder herstelt te worden. In de eerste omstandigheit werkt het Bygeloof, en in de andere de noodzakelykheit. De warme lucht, die de lichamen bederft, noodzaakt hen de dooden weinig uuren na het afsterven te begraaven, en dit word zelfs mede in min warmer Landen als de Indiën zyn, geoeffent; als by voorbeeldt, in eenige Provincien van Vrankryk. Dit zou een niet wel vergelyke aanmerking uitleveren, als van deeze Provincien te zeggen, gelyk een Reiziger van de Indianen zegt, (d) *dat het schynt volgens 't gedrag dat zy houden, ten opzicht van hunne zieken, dat zy hen te zien leeven moede geworden zyn.* In koude Gewesten bewaart

men

(a) *Tavernier*, Ubi Sup. (b) *Uittrekzel* in *Purchas*.
(c) *Feithii* Antiq. Homer. L. 4 (d) Ovington Voiages. Tom. II,

‡ Zie de nevens gaande Afbeelding, vertoonende in 't bovendeel I. *een* ZIEKE *die men aan* IXORA *aanbied, om de geneezing te verwerven*; II. *een andere* ZIELTOGENDE ZIEKE *die men achter den* KOESTAERT *houd.*

MALADE que l'on presente à IXORA pour obtenir sa guerison.

MALADE Agonisant qui reçoit sur son visage l'urine d'une Vache.

men de dooden eenige dagen zonder eenig gevaar.

Hoe de verbranding der Lyken by alle geen plaats heeft, aangewezen.

Het gebruik van de Lyken te verbranden word niet zonder uitzondering geoeffent. Wy hebben van deeze Vrouwen geſproken, die men met haare Mannen bemuurt en ommetzelt. Men bedekt andere met aarde, en treed vervolgens op haar hooft, om met haar te doen ſmooren, een eind van haar leven te maken. Eenige Heidenen begraven de Lyken in Graven gelyk wy. *Ovington* zegt, dat deeze Graven met die van de Europeanen niet overeenkomen, 't zy dat de ydelheit der Indianen de zelfde voldoening noch niet gevonden heeft, dan wy in de grootsheit der Gedenkſtukken, of dat de gronden van hunnen Godtsdienſt hen belet ons na te volgen.

Plechtigheden over hunne Lykſtatien, en hoedanig.

Wanneer een *Rajah* ſterft, (a) ſnyden zich alle zyne Onderdaanen, en alle die van hem afhankelyk zyn, het hair en den baardt af, om hunne droefheit en leetwezen uit te drukken. Deeze zelfde rouw-betuiging word mede voor een nabeſtaande Bloedverwant in acht genomen.

De Indiaanſche Heidenen maaken de Lykſtatie hunner Overledenen zoo prachtig als hun vermogen toelaat; insgelyks alzoo verwaant als het grootſte gedeelte der andere Volkeren. Twee of drie dagen brengen ze met Gaſtmaalen ter eere van den Overledene door. Men viert insgelyks de Lykſtatien op den twaalfden, twintigſten, dertigſten, veertigſten dag, en vervolgens alle drie maanden, tot het Jaar verſcheenen is.

Herbert bericht, dat de Prieſters, op het uiterſte zynde, aan hunne Kinderen een lyſt van alle hunne Voorzaten geeven, en hen aanmaanen naaukeurig de Wet der Lyk-Ceremonien te vervullen. Deeze Wetten zyn, tien dagen te weenen, zich geduurende dien tydt van Vrouwen t'onthouden, niet te lachen, geen *Opium* noch *Betel* te nuttigen, zich van geen ſchoon Lywaadt te verzien, noch geenzins het Hoofdt te zalven. Behalven dat moeten ze alle jaaren de Lykdienſt van den Overledene vieren, en een Pelgrimaadje naar de Revier doen, waar in men des Overleedens asſche geworpen heeft.

Mandeſlo zegt, dat de *Benjanen* van de Sekte van *Ceuwarat*, niet dan bejaarde perſoonen verbranden, (hy neemt die boven de kindſche jaaren zyn) maar dat zy de overledene kinderen beneden de drie jaaren begraaven. Hy zegt mede van de Sekte van *Samarath* het zelfde.

In eenige Geweſten van den Mogol, (b) vraagen de Heidenen hunne Waarzeggers raad, om te weeten hoe zy hunne Dooden handelen moeten. Deeze Waarzeggers belaſten hen dan naar hun goedvinden om die te verbranden, of te begraaven, of zelf te eeten.

Hoe de Ganges by hen geloofd word de kracht te hebben de Zielen ten Hemel te geleiden;

Voor dat we dit Hoofdtſtuk eindigen, moeten we noch een aanmerking van *Baldeus* berichten. (c) De Indianen gelooven, volgens deezen Schryver, dat de Ganges den weg is, die eensmaals de Zielen ten Hemel leiden moet. Uit krachte van deeze meening is 't, dat de Heidenen het gebeente (of de asſche) der Overledene naar deeze Revier brengen. Ieder jaar van 't verblyf in dit geheiligt water is een Aflaat, die de Zielen duizend jaaren van de Gelukzaligheit in 't Paradys verzeekert. Waar is 't, dat voor dat zy 'er gekomen zyn, zy de lichaamen bewoonen moeten, en in zeven verſcheidene verblyfplaatſen moeten door gewandelt zyn. De Aflaat van den Ganges dient niet, dan na zich deeze verſcheidene ondervindingen onderworpen te hebben.

Met het verdicht gevoelen der alouden vergeleeken.

Laat ons gedoogt zyn alhier een giſſing aan te haalen. De aloude Heidenen hebben voorgegeeven, dat men om de Helle (d) te ontgaan, door vier Revieren waaden moeſt, genoeg in de Verdichtzelkunde der Dichteren bekent. Indien by ongeval een verſtorvene niet in ſtaat was die te konnen over geraaken, 't zy by mangel van onbegraaven te zyn gebleeven, of om eenige andere reden, genoodzaakt was honderd jaaren aan den oever te waaren. Het was dus des Overleedens Nootlot: (e) de onverbiddelyke *Charon* liet zich niet overreden, noch door traanen, noch gebeden overwinnen. Op deezen grondt was van de uiterſte aangelegenheit de gebeentens der verſtorvenen te zoeken en vergaderen, om de tydt hunner elende te verkorten, en hunne Zaligheit te bevorderen. Heeft dit geen overeenkomſt met de denkbeelden onzer Indianen?

(a) *Ovington* Ubi Sup. (b) Uittrekzel der Reizen in *Purchas*.
(c) Uit zyne *Beſchryving van Malabar en Coromandel* enz.
(d) Dat men hier het woordt Helle niet ten ſtrengſte neeme, nademaal men onder dit woordt mede de Elizeeſche Velden begrypt, die het verblyf der gelukzalige waren.
(e) *Deſine fata Deum flecti ſperare precando.* Virg. Æneid. L. VI.

VII. HOOFDTSTUK.

Van den GODTSDIENST *der* VOLKEREN *van* ASEM, AVA *en* ARACAN; *en van hunne* PRIESTEREN.

MEn bericht ons niets byzonders van den Godsdienst der Indianen van *Asem*. Die van *Ava* en *Pegu* is byna de zelfde. (a) *Ovington*, na dat hy ons gezegt heeft, dat men in 't Paleis van den Koning van *Aracan* veel goude beelden met gesteentens bezet ziet, die ter hoogte van een Mensch, maar inwendig hol zyn; dat men 'er mede het Standbeeldt van een Koning van *Brama* ziet, die na zyn overlyden in den rang van 's Lands Heiligen wierd gesteld; dat de Stadt *Aracan* ten minsten zes hondert Pagoden zoo groote als kleine begreep, 't welk de Godsdienstigheit van dit Volk bewyst. *Ovington*, zegge ik, geeft ons na deeze aanmerkingen, een klein verhaal van den Godsdienst van dit Gewest, in deezer voegen:

Godsdienstige Plechtigheden in 't Koningryk *Aracan* in gebruik, en hoedanig.

Zy hebben, gelyk hunne Grens-Volkeren, veele Goden. *Quiai-Poragray* schynt boven alle de anderen te zyn. Ter zyner eere is 't dat ze een Plechtelyke Processie doen, gelykende naar deeze die de Indianen van 't hangend Eilandt aan dees zyde van den Ganges ter eere van *Ganga* verrichten. Men geleid hem in Processie op een verheven wagen door alle de straaten der Stadt. Negentig Priesters, in geel Satyn gekleedt, volgen den Afgodt. Wanneer de wagen voortgetrokken word, gaan eenige Godvruchtelingen zich op den weg neerleggen, op dat des Afgods wagen over hun Lichaam ryde. Andere werpen zich op de yzere haaken ten dien einde aan den wagen vast gemaakt, en ryten dus hun Lichaam op, zich inbeeldende wel gelukkig te zyn dat ze hun bloedt ter eere van den God *Poragray* mogen plengen.

Aanmerking des aangaande.

In alle Godsdiensten worden 'er menschen gevonden, die om God te behaagen zich zelven quaadt doen: veel is 't, wanneer zy 't aan anderen niet doen. Deeze Afgods Martelaren zyn van den Volke ongemeen geacht, zelf zodanig, dat men menschen ziet, die zoo veel hen mogelyk is, hen naaderen, op dat het bloedt deezer Godsdienstige Boetelingen op hen zoude konnen spatten. De Haaken verkrygen zelf een geur van heiligheit; de Priesters bewaaren ze als iets kostelyks in hunne Tempelen en als Reliquiën.

Hoe by de Indianen de Afgod *Quai Poragray* word verbeeldt en gedient.

't Is mogelyk de *Quiay-Poragray*, (a) wiens Afgod men op den Berg *Pora* ziet, 't welk, zoo men zegt, den Afgod, of God, in die Landttaale beteekent. Deeze Afgod van *Pora* is met de voeten kruislings over elkander op een zuils voetstuk gezeten. De Heidenen van dat Gewest hebben groote Godsdienstigheit voor deezen Afgod, en gaan 'er in Pelgrimaadje naar toe. De Koning zend hem dagelyks zoo veel voorraadt om 'er een deftige Maaltydt van te doen.

De Koning van *Brama*, wiens naam men ons niet meld, en men zegt een Heilige van *Aracan* te zyn, het vermogen heeft de ziektens, maar voornamentlyk de roodeloop te genezen. Veele Godsdienstelingen zoeken hem om zynen bystand aan.

Op 't Eilandt *Munay*, ziet men *Quiay-Pigray*, 't welk men de Tempel van den God der Zonne-Vezels verklaart en vertaalt, en *Quiay-Docs* als de Tempel van den God der verdrukten op aarde, overzet. Een andere God regeert 'er over de vier Winden. In dit Eilandt is 't, dat het Hooft der *Raulins* voorzitter is. De *Raulins* zyn de Priesters: hun Opperhoofdt is gelyk den Paus in den Godsdienst. Wy zullen 'er eerlang van handelen.

Huisgoden onder hen en hoedanig.

Ook hebben ze Huisgoden. Men verzekert, dat 'er het Volk zoo zeer toe genegen is, dat 'er in een eenigen Tempel omtrent twintig duizend gevonden waren. Voor dat zy eeten, offeren ze hunne Huisgoden een gedeelte van alles waar van men zich op den Maaltydt dient. Zy zweeren by de zelven, geeven zich aan hun over, en draagen de teekenen van hunne overgeving met een heet yzer op de armen of de schouders ingedrukt.

Insgelyks Tempelgoden, en hoe zy die eeren.

De Tempels of Pagoden zyn Piramidisch gewys verheven, of als Kloktorens, min of meer volgens 't behaagen van den Stichter hoog. Des Winters dekken deeze Heidenen deeze Tempelgoden, bezorgt zynde

(a) In Zyne Voiagien. T. 2.

(b) Het schynt volgens 't verhaal van *Ovington*, dat het woordt *Quiay*, *Tempel* beteekent.

de dat ze anders koude lyden, en zy vertrouwen dat deeze Goden ten zekeren dage, hunne liefdadigheit, zoo aangenaam voor hen, vergelden zullen. Met diergelyke tederheit bezet, moet men gelooven dat by hen een groote vreesachtigheit verzelt gaat; ook zegt men, dat de alderminste voortekenen hen doen verwondert staan. Deeze vrees veroorzaakt de vermeerdering der Goden; zy maaken zich wys dat ieder ding, hoe weinig bekent het zy, zynen ingeschapen Geest heeft, en dat deeze Geest een soort van God is, die men dienen moet, zoodra men dien eenig vermogen toeëigent.

Het gezag hunner Priesteren, en waarin dit bestaat.

Wat hunne Priesters aangaat, het Opperhoofdt van alle de Priesters en Bedienaren van den Godsdienst, is deeze, die in 't gansche Koningryk gebied, die 'er de ordens van handhaaft, en (a) geeft den Volke deeze Stedehouders van den Opper God te kennen, die geduurende dit leven in eenigen geur van heiligheit geleeft hebben. Hy word in 't algemeen hoog geacht; de Koning zelf, die hem altoos de regter handt geeft, spreekt hem nooit aan, zonder hem een diepe eerbiedigheitt te bewyzen. De *Raulins*, waar van wy gesproken hebben, zyn mede de Artsen van 't Landt.

In welke Ordens die zyn verdeelt.

Deeze *Raulins* zyn in drie Ordens verdeelt, door verscheiden naamen onderscheiden. Zy zyn alle in 't geel gekleed en geschooren; maar deeze die men *Pungrins* noemt, draagen een soort van myter; nevens een spits die hen van achteren afvalt. Zy doen gelofte van den ongehuwden staat, en zy zyn 'er genoodzaakt in te volharden, onder straffe van ongenaade, en in den staat der Leeken gebragt te zyn. Daar zyn 'er die in Kloosters leeven door Koningen en groote Heeren gesticht. Onder deeze Geestelyken worden Kluizenaars gevonden. Aan deeze *Raulins* is 't dat men de opvoeding der Kinderen vertrouwt.

VIII. HOOFDSTUK.

Van hunne Huwelyks Plechtigheden, Lykstatien, *en andere* Gebruykelykheden.

Met welk een Plechtigheit de Koning van *Aracan* zich uit eenige jonge Dochters, Vrouwen verkiest.

NIet dan een aanmerking hebben wy over de Bruilofts Plechtigheden van 't Koningryk *Aracan* voor te draagen; en deeze betreft zelfs niet dan den Koning. Ieder Landvoogdt verkiest jaarlyks twaalf Dochters, gebooren in een en 't zelfde Jaar in de uitgestrektheit van zyne Provincie, en laat haar op 's Konings kosten tot den ouderdom van twaalf Jaaren opvoeden. Deeze ouderdom bereikt hebbende, geleid men haar naar 't Hof, men bekleed haar met een kattoene Rok, en men stelt ze voor de hitte der Zonne bloot, tot dat het zweet haare Rokken doordringt. Deeze Rokken werden voor den Koning gebragt, die de moeite neemt van de zelve de een naar den ander te ruiken. Hy behoud voor hem de Dochters waar van zich geen onaangenaame reuk op doet, zich diets maakende, dat ze gezonder als de andere zyn, die hy aan zyn Edelieden overlaat.

Veelwyvery by de Indianen van *Asem* in gebruik.

Men zegt, dat die van *Asem* een getal van vier Vrouwen trouwen, en men voegt 'er by, dat ze om de Egtsyver voor te komen, haar in 't trouwen bekent maaken, waar haar verblyf in de Huishoudig weezen zal.

Hoe zy met den Zieken handelen.

Als deeze Heidenen ziek zyn, laaten ze de *Raulins* komen: die aanstonds over de zieken blaazen, en eenige gebeden prevelen. Indien de zieke niet geneest, belast hem den *Raulin* aan *Chaor-baos* te offeren, 't welk de God der vier Winden is. De Offerhande bestaat in gevogelte en andere dieren, overeenkomende met het vermogen van den zieken. Men herhaalt dit vierwerf ter liefde van de vier Winden, ten minsten als de ziekte niet luisteren wil. Indien de ziekte in weerwil van de Offerhande volhard, heeft men toevlucht tot een geneesmiddel, 't welk wy met de eigen woorden van *Ovington* beschryven zullen.

En welke Plechtigheden deswegen geoeffent worden.

„ Men beryd een kamer, die men met kostelyke „ tapyten bekleed, en men vervaerdigt aan „ 't einde der zelve een Altaar met een Afgod op den zelven. Op den bestemden „ dag, vergaderen de Priesters en Bloedverwanten van den zieke: Men onthaalt „ 'er hen acht dagen na den ander, en men „ vermaakt hen met allerlei Musyk. 't Welk „ het belachelykste zy, is, dat de persoon „ die zich inwikkelt, om zich in deeze „ Plechtigheit te quyten, genoodzaakt is „ zoo lang te dansen als hy op zyne benen staan

(a) *Ovington*, *Purchas* enz.

„ ſtaan kan. Wanneer hy begint vermoeit te worden, houd hy zich aan een ſtuk Lywaadt, 't welk ten dien einde aan de zolder hangt, en vervolgt in 't danſſen tot hy niet langer kan, en als dood ter aarde valt; alsdan verdubbelt men de Muzyk, en een ieder benyd zyn geluk, nademaal men onderſtelt dat hy geduurende zyne flaaute, met den Afgod gemeenſchap houd. Deeze oeffening word weder hervat zoo lang het Gaſtmaal duurt: maar zoo de zwakte van den Perzoon niet toelaat dit zoo lang te konnen uitharden, is de naaſte Bloedverwant genoodzaakt zyne plaats te bekleeden. Wanneer na deeze Plechtigheit, die men *Talagno* noemt, de zieke geneeſt en gezond word, brengt men hem in de Pagode, en men zalft hem met Oly en Reukwerk, van 't hooft tot de voeten. Maar komt de zieke niet tegenſtaande dit alles te ſterven, verzuimt de Prieſter niet te zeggen, dat alle zyne Offerhanden en Plechtigheden de Goden aangenaam zyn geweeſt, en zoo zy geen langer leeven hebben konnen toebrengen, 't is door een uitwerkzel van haare Goedheit, en om hem in de andere Waereldt te vergelden.

Hoe zy mede de Zielverhuizing gelooven, en met welk een gebruik dit gevoelen gaat verzelt.

Dit Volk gelooft mede de Zielverhuizing; onze Engelſche Reiziger zegt, dat zy op hunne Doodkiſten de afbeeldzels van de edelſte Dieren ſchilderen, die zy konnen vinden; hoopende dat hunne ziel door dit middel in een van de zelven huisveſting vinden zal. Somtyds laaten ze door een bovenmatige nederigheit, Rotten, Kikvorſſchen en andere verachtelyke Dieren ſchilderen, als een verblyfplaats, die met de bedorven zielen overeenkomt. Indien deeze omſtandigheden waarachtig zyn, kan men zeggen, dat ze den Boetelingen verre overtreffen die niet dan 't lichaam beteugelen: want vrywillig zyne ziel na dit leven trachten te beteugelen, dit is een daadt bequaam de overwinningen van de aan ons bekende Godsdienſtelingen uit te wiſſchen. By voorbeeldt, ziet men 'er by ons wel, die door een overmaat van beteugeling hunne Bloedverwanten ſmeeken, van hen veel langer in 't Vagevuur te laaten lyden? In tegendeel, ſpant een ieder alle zyne krachten in, om 'er te eerder uit verloſt te zyn.

Hoe Plechtiglyk men met de Lyken handelt.

Zoodra iemandt overleden is, zet men het Lyk in 't midden van 't Huis; de Prieſters gaan rondom het zelve, mompelende Gebeden, terwyl dat andere Bewierrookingen doen; de Huisgenooten ſtaan op ſchildwacht terwyl de Prieſters zich in hunne Plechtigheit quyten, en ſlaan op groote ſtukken Koper, om, zeggenze, de booze Geeſt (a) te verdryven, die veel quaad den Overledene zoude toebrengen, indien hy over het Lyk quam. Een zodanig toeval zou den Verſtorvene noodzaaken op een ſchandelyke wyze weder in deeze waereldt te komen: hy zoude dus, van het geluk berooft worden, 't welk men onderſtelt dat hy in de andere (b) geniet. Voor dat men het Lyk vervoert, noodigt men eenig Volk op een Doodmaal, en indien deeze menſchen, die de Engelsman *Grai* noemt, niet komen, is de ganſche Familie van den Overledene in verſlagenheit; want hunne weigering, of hunne nalaatigheit, is een zeker bewys dat de Ziel ter Helle gedoemt zy, die deeze Heidenen het *Rook-Huis* noemen. Dusdanig is de beſchryving deezer Lykplichten volgens 't bericht van onzen Engelsman. Het Lyk word naar veldewaarts gedragen, om 'er verbrandt te worden; de Prieſters ſteeken den brandt in den Houtmyt, in 't byzyn der Bloetverwanten, die alsdan in 't wit gekleed zyn, met een zwart lint om 't hoofdt; 't welk hunne rouwteekenen zyn.

Lykſtatie van een Opperprieſter beſchreeven, en met welk een Plechtigheit die in *Aracan* gaat verzelt.

De Lykſtatie (c) van den Opperprieſter van *Aracan*, word met veele naaukeurigheit door *Ferdinand Mendez Pinto* beſchreeven. Aanſtonds na zyne doodt houden de Markttyden op, de deuren en venſters van de Huizen worden geſloten, en niets dat leven heeft word in de Stadt gezien; de Pagoden zyn dan van Boetelingen vol. Het Lyk van deezen Opperprieſter word met veel pracht opentlyk ten toon geſtelt. Men maakt het een verlichte Kapel, niet min opgetooit, en met alzoo veel Godsdienſtigheit, als of het in Rome was geweeſt. Meer dan dertig duizend Prieſters weenen, bidden en zuchten rondom de Lykbus, zonder van 't Volk te ſpreeken, die van hunne zyde niet min doen. Vervolgens ziet men uit den Tempel van *Figrau* of *Pigray*, de *God der Zonne-Vezels* in een Proceſſie voor den dag komen, van omtrent

vyf

(a) Te weeten, *de zwarte Kat.* Dit zyn *Ovingtons* woorden.

(b) De Reiziger heeft het verhaal van deeze Lykſtatie gebruiken quaalyk aangelegt. Men vind 'er verders zeldzaame byzonderheden, die vermoeding geeven dat hy zich een weinig naar zyne inbeelding heeft geſchikt. Indien de ziel genoodzaakt is weder in een ander lichaam te komen, geniet zy alsdan noch geene gelukzaligheit in de andere waereldt: hoe word ze dan mede in de Helle gedoemt?

(c) Onder den naam van *Roolim van Munay.*

vyf hondert naakte kinderen verzeldt, om hunnen middel met touwen en yzere ketenen gebonden, of om klaarder te zeggen, die hen voor gordels dienen. Deeze kleine Boetelingen draagen Houdtbundels op 't hoofdt, en Messen in hunne handen. Zy zingen met een beklaagelyken toon in twee Kooren, en dit gezang gelykt zeer wel naar de *Litaniën*, zulks men wel gelooven mag, zonder den Reiziger te verongelyken, dat hy de zelve in zyne gedachten had, toen hy het bericht deezer Lykstatiën schreef. In hunne Gezangen drukken ze zich aldus op de Roomsche wyze uit, zich naar den overledenen Opperpriester wendende: *O gy, die des Hemels gelukzaligheit genieten gaat, verlaat ons niet in deeze eenzaamheit.* En het ander gedeelte van 't Koor antwoordt: *op dat wy met u aan des Heeren goederen deel hebben.* Hier na valt een ieder op de kniën; een oud Priester buigt zich neder, en doet een aanspraak aan den Overledene, of, om naar onze gewoone denkbeelden te spreeken, doet zyne Lykrede. Een andere antwoordt in den naam des verstorvene met niet min Christelyke woorden, en de gansche Vergadering bid de *God die in de Zon regeert*, met een zelvigen styl. Dit Gebedt word door een nieuwe Processie van Jongelingen gevolgt, die den Overledene groeten, en een soort van bezweering, met hunne slagzwaarden doen, waar mede zy rondom de Doodbus schermen, om den Duivel te verjaagen, en hem naar het *Rookhuis te verzenden, zulks hy'er, zonder ooit van sterven op te houden, de gestrenge gerechtigheit des Heeren betaale.* Deeze Bezweerders gaan beurtsgewys wederom weg. De Priesters in 't violet gekleedt, en met een soort van Stool bedekt, komen het Lyk bewierooken. Alle deeze Plechtigheden eindigen door de gewillige Offerhande van zes jonge Edellieden. Daar na verbrand men de Lyken deezer menschelyke Slachtoffers op een Houtmyt, bestaande uit Sandel- en ander welriekend Hout. Men verbrand mede het Lyk van den Opperpriester en het Toneel waar op hy was ten toon gestelt, nevens veel kostbaare dingen. Laat ons niet vergeeten te zeggen dat des anderen daags zyner gehoudene Lykstatie, een andere *Roolim* voor den Koning preekt, en de Lofrede over den Opperpriester doet, die na deeze Predikatie, de assche van deezen Heilig als Reliquiën uitdeelt; niet tegenstaande verlicht men met veele zilvere Lampen het Graf van den Heilig, wiens assche aan de Gelovigen is uitgedeelt.

Die van *Asem* verbranden geene Lyken: maar zy begraaven de zelve. (a) Zy gelooven dat men na dit leven in de andere Waereldt komt, alwaar men overvloedige vermaaklykheden en geneuchtens vind, wanneer men in deeze wel heeft geleeft: maar qualyk geleeft hebbende, by voorbeeldt, eens anders Goederen gerooft en verspilt, lyd men'er vreemde pynen en straffe, en vooral honger en dorst. Alzoo het Artykel van eens anders Goederen zeer teder is; en dat men zich zelf veel mistrouwen moet, worden eenige voorraadsmiddelen, door voorzorge, met hen begraaven. *Hoe die van Asem geene Lyken verbranden: maar begraaven.*

Men draagt het Lyk van den Koning in een Keldergraf, nevens al het kostelykste dat hy had, veel voorraad van levensmiddelen, en den Afgod op wien hy geduurende zyn leven het grootste vertrouwen had. Zyne Vrouwen, of zyne Bywyven, en zyne voornaamste Amptenaren neemen vergift in, om hem te volgen en ten dienst te zyn. Men begraaft mede gantsch levendig twaalf Kameelen, zes Paerden, een Olifant en veele Jagthonden.

Volgens 't geen *Ovington* bericht, verkiezen de Indianen van *Aracan* in hunne gestalte en wezen 't geen andere Volkeren het meest verachten. Zy beminnen een breed en plat voorhoofdt, breede en opgespalkte neusgaaten, kleine oogen, ooren tot op de schouders hangende, gelyk die der Malabaren; laat ons 'er byvoegen als die der Indianen van *Asem*, volgens *Tavernier*. Dus ziet men dan d'aloude *Ctesias* (b) vry gesproken, over een der zaaken die hem als een openbaare leugenaar heeft doen aanzien. Wat de andere byzonderheden aangaat: men bedient zich op hunne Gastmaalen van Tafelgerechten die nog de oogen noch de smaak der Europeanen vleyen zouden. By voorbeeldt; zy bereiden een smakelyke *Ragoe* van Rotten, Muizen en Slangen: Zy eeten geen Visch, die niet zoo lang dood is geweest dat ze stinkt, en zelf maken zy 'er een soort van Mostert van, waar mede zy hunne Spyze bereiden. Zonder ons in verantwoording deezer Indianen te willen in steeken; een Reiziger hunner Landsgenooten zou by ons de zelfde verkiesbaarheit konnen vinden: Hy zou *Zeldzaame verkiezing by de Indianen van Aracan, met andere Volkeren strydig, en hoe.*

(a) *Taverniers* Reizen 3. B.

(b) Deeze History-Schryver heeft geschreeven, dat de Indiaansche Koningen voor hunne Lyfwacht eenige benden hebben, waar van de Soldaten zodanige groote Ooren hadden, datze hen op de Schouders hingen.

als geen fyne smaak aanmerken die wy uitneemend bevinden in de rotte Kaas vol Wormen, (a) van de gedroogde Visch, stinkende en zoodanig walgelyk voor den geenen die de zelve niet gewoon zyn, dat ze het hart uitbraaken zouden, van het klein Wildbraad lang dood geweest, om hem deeze vieze smaak te verschaffen die wy een geurige ryzendheid noemen. Dit nu zal genoeg zyn ten opzichte eener stoffe die niets met den geestelyken Godsdienst gemeen heeft.

IX. HOOFDTSTUK.

Van den Godsdienst *van* Pegu, *en van hunne* Priesteren.

Hoe de Peguanen den Duivel offeren, zulks zy geen quaadt van hem wedervaaren; bedenkingen hier over, en met welk een gevolg.

WY zullen eerlang aanmerken dat deeze Afgodendienaars Manicheên zyn, gelyk het grootste deel der Afgodendinaren van beide de vaste Kusten. God is de veroorzaaker alles goeds, en de *Demon* of Duivel van alles quaads: Maar doordien God wezentlyk goed is, en dat de goedheit van dit Opperwezen hem nooit gedoogt, quaadt te doen, laaten ze hem ongemoeit, en offeren den Duivel, op dat hy hun gunstig zy. Indien zy besluitender wyze redeneerden, zouden ze bevinden dat de zaaken door hunnen Godsdienst niet beter gaan. De boosheit des Duivels wezentlyk in dit Wezen zynde, kan geen eerbewys, noch dienst die verminderen: Maar 't zal altoos waar zyn, dat de vrees meer dan de plicht in stoffe van den Godsdienst vermag. Over deezen grond loopt men tot dien die zich vreezen doet. Indien het gedoogt was het hart van eenige onzer Godsdienstelingen t'ontwinden, en 'er de waare beweegreden in te zoeken; hoe veel Christenen zouden 'er niet gevonden worden, oneindig meer bestraffelyk dan de Heidenen, wegens deeze dienstbaare vrees (b) die hen alleen in den Godsdienst bestiert? Men zou van hun zeggen konnen dat zy Godt als een quaadaardig Wezen aanmerken, voor zoo veel men ziet dat zy hem dienstbaarlyk vreezen. Men zoude hen beevende vinden (c) op 't noemen van de *Helle* en de *eeuwige straffe*, en doende nochtans daaden van Godvruchtigheit, zelden gemeen. Dus is hun gedrag waarachtiger dan dat het kan ontkent worden; 't is te verwonderen dat de Christenen hebben durven een zoo quaad merkteken in een Leerstuk (d) overbrengen: Maar de verwondering zal zoo groot niet zyn, wanneer men de uitgestrektheit in acht neemen zal, die men aan 't vermogen (e) van den geenen geeft, die onder schyn van Godsdienstigheit arbeiden aan het verkeeren van 't Christendom in tiranny. Laat ons nu van deeze buiten-reden weder afzien, en ter gevoegelyker zaake komen.

De

(a) By de Hollanders en in 't Noorden van Duitslandt.
(b) Want een redelyke vrees is 'er, die waerlyke Godsdienstige menschen hebben moeten.
(c) Van deeze is 't waar van *Despréaux* heeft gezegt:

. . . En sa malice un pécheur obstiné,
Des Horreurs de l'enfer vainement étonné,
Loin d'aimer, humble fils, son veritable Pere,
Craint & regarde Dieu comme un tyran severe;
Au bien qu'il nous promet ne trouve aucun apas,
Et souhaite en son cœur que ce Dieu ne soit pas. enz.
Epitre II.

Dat is:

Wanneer een Zondaar in zyn quaad gedrag volhard,
Word hy te min ontstelt, voor helsche pyn en smart,
Noch tracht, als needrig kindt, zyn Vader te beminnen:
Maar is beducht voor Godt, hem vreezende als Tiran;
In 't goede vind hy niets, 't welk Godt hem geeven kan,
Zyn hartenwensch verlangt geen God'lyk Heil te winnen.

(d) In de aanmerkingen over *Despréaux* vind men deeze voorstelling van *Abelli*: *Het berouw 't welk niet voor beweegreden dan een dienstbare vrees heeft, is goed en betaamelyk.*

(e) . . . . . *Un Chretien effroiable*
. . . .

Pourra,

Welke vreemde gevoelens de *Peguanen* over de eeuwigheit en het beſtier der Waerelden hebben.

De *Peguanen* (a) hebben andere Leerregels mede tegenſtrydig als die van 't Manicheismus. Zodanig is „ een achtereenvolgende eeuwigheit van Waerelden zonder „ Schepping, en een meenigvuldigheit van „ Goden om die te beſtieren. Zy zeggen „ (b) dat de Waereldt tot dus verre onder „ het beſtier van vyf onderſcheidene Goden is geweeſt, waar van vier reeds overleden zyn; dat voor omtrent twee duizend twee hondert jaaren geleden de laatſte, te weeten de vierde, geſtorven is; „ dat insgelyks de vyfde eerlang ſterven „ zal; dat na zyne doodt de Waereld door „ vuur zal vergaan, en dat uit haare aſſche „ weder een andere als een nieuwen Phenix „ zal gebooren worden. " Wy zullen in 't vervolg deezes Werks het overige hunner aloude Leerſtukken t'eenemaal naſpeuren en afhandelen. Zy merken mede als Goden aan zekere Perſoonen van een uitſteekende Heiligheit, die (c) meenigwerf over en weer door ondervinding de Zielverhuizing doorwandelt zyn.

Hoe Heilig zy de Aapen en Krokodillen aanmerken, en wat zy'er van gevoelen.

Zy hebben mede een zoo groote gedachten van de Heiligheit der Aapen en Krokodillen, dat ze den geenen als geheiligt aanmerken die door deeze laatſte verſlonden worden: zynde dit een merkteken hunner Zaligheit. Veele Indiaanſche Volkeren gelooven dat de Aapen een ſlag van wilde Menſchen zyn; andere meenen dat ze eertyds volmaakte Menſchen zyn geweeſt: Maar dat God wegens hunne misdaadt deeze Menſchen in Aapen herſchapen heeft. Wat de Krokodillen aangaat, eenige Afrikaanſche Volkeren maaken 'er mede byzondere denkbeelden van. Men zou deeze byna in den rang der Geeſtelyke en Godsdienſtige Leerſtukken konnen ſtellen, wegens de achting der *Peguanen* en die van hunne Grens-Volkeren voor de witte Olifanten (d).

Witte Olifanten ongemeen onder hen geacht.

De Koning van *Pegu* ſtelt in zyne tytels, dat hy de *Koning der Witte Olfanten* (e) is. Men dient deeze Dieren in zilver vergulde gereedſchappen; men ſpeelt op ſpeeltuigen, wanneer men hen uitleid om te gaan drinken, draagende zes Mannen van aanzien de Zonneſcherm, geduurende de voortgang, boven hun hoofdt. Uit de Revier komende, verwachtenze 's Konings Edelman, die hen uit een zilvere ſchotel eerbiediglyk de voeten waſt.

Wat men van de *Varellas* of Peguaanſche Tempels vertelt.

De *Varellas*, 't welk Tempelen der Goden zyn, hebben de gedaante van een Pyramide of Toren, wiens grond ongemeen breed is. Men zegt van een deezer Tempelen dat 'er hondert en twintig duizend Afgoden in gevonden worden. Wanneer men de dingen van deeze natuur leeſt, word men byna genoodzaakt te gelooven, dat de wonderheden uit de Penne moeten vloeien, zonder dat het den Schryver gewaar worde: maar zullen de hondert en twintig duizend Goden ook geene verborgene afbeeldzels, en zinnebeelden, zoo gemeen in 't Ooſten, konnen zyn, van by- en toenaamen in alle Landen den Godsdienſteling zoo eigen, als ook van afbeeldzels der gebeurde Hiſtorien, gelyk men in onze Kerken (f) ziet? Eenige van deeze *Varellas* zyn door Bedevaarten berucht, en begrypen onnoemelyke Schatten.

Men zegt ons niet welk onderſcheid dat 'er tuſſchen de *Varellas* met de *Kiacks* is; ten minſten dat deeze laatſten niet als Kerſpels der *Talapoins* of Indiaanſche Priesters zyn: Hoe het ook zyn mag, men vind in den ingang deezer plaatzen tot de openbaare Godsdienſtigheit beſtemt, een Bek-

Pourra, marchant toujours par des ſentiers maudits;
Par des formalités gagner le Paradis enz.

Dat is:

. . . . . Een Godt-vergeeten Chriſt
. . . .
Genoegt zich zyn gedrag, ſchoon hy verdoemlyk handelt,
En waant dat 's Hemels ſpoor, dus word door hem bewandelt:

(a) *Ovington* Voiages. P. 2.

(b) Zie welke Leerſtukken hen *Herbert* in zyne Reizen 3de B. toeëigent. Zy gelooven dat het Heelal vier Scheppingen heeft gehad, en dat het wegens de Ongodvruchtigheit der Menſchen, reeds vierwerf door 't Vuur, Water, de Wind, en Aardbeevingen verwoeſt is. Ieder Waereldſtant heeft zynen Beſcherm Geeſt gehad: Maar deeze Geeſt was niet almachtig, noch eeuwig, noch onſterffelyk. Zy gelooven een algemeene omkeering van 't Heelal, waar door het weder tot zyn Chaos of Beyert keeren zal: waar na alle dingen weder gebragt zullen worden in den zelfden ſtaat waar in wy die zien. Zie vervolgens de Hoofdtſtukken der *Siammers* enz.

(c) Getrokken uit de Reizen in *Purchas*. Zie verder het Hoofdtſtuk der *Siammers*.

(d) Dit Dier is in 't Ooſten zoo geacht, dat men zich niet ontziet het de verhevenſte tytels te geeven. De Perſianen noemen 't het zinnebeeldt van de trouwhartigheit, de Egiptenaren van de gerechtigheit, de Indianen van de Godvruchtigheit, de Arabiers van de Grootmoedigheit; die van Sumatra van de Voorzienigheit, en de Siammers een voorbeeldt van gedachteniſſe. (e) *Purchas* Ubi Supr.

(f) Getrokken uit de Reizen in *Purchas*.

Bekken vol water, alwaar men zich de voeten wascht. In den Tempel treedende, legt men de handen op 't Hooft, om de eerbied te betuigen die men voor 't voorwerp van den Godsdienst en zynen Bedienaar heeft.

Duivel-dienst hoe verre die onder hen plaats heeft.

Reeds hebben we gezegt dat deeze Afgodendienaars een plechtelyke eerdienst den Duivel bewyzen. Zyne Altaaren zyn met Bloemen versiert, en belaaden met Offerhanden die men hem om te bevredigen aanbied, en om zyne gunst te verwerven. In ziektens doen zy hem geloften, en verbinden zich om voor hem Altaaren te stichten. Eenige der Godsdienstigsten loopen van 's morgens vroeg langs straat, met een toorts in de handt, en een korf vol Ryst en andere eetbaare dingen, schreuwende dat ze *den Duivel eeten brengen*. Dit geschied op dat de Duivel zich gerust houde, ten minsten geduurende deezen dag. Indien ondertusschen een Hondt den Godvruchteling tegen komt, word hy, zoo zy meenen, zekerlyk door den Duivel gezonden, om deeze spyze te verslinden. Eenige anderen eeten niets in hunne Maaltydt dan dat ze voor af de eerste brokken die zy aantasten achter zich werpen: 't welk des Duivels deel is. Eindelyk gebeurt het dikmaals dat een Vader des Huisgezins den tydt van drie Maanden (a) in 't Jaar zyn Huis verlaat, op dat hy de andere negen maanden vreedzaam en gerust woonen mag. In dien gevalle heeft men het Huis van alles wel verzien.

Hoe onder dien Landaardt het gevoelen van door een zedig leven te konnen Zalig worden, plaats heeft.

Deeze Afgodendienaars gelooven noch, dat men, in welk een Godsdienst het zy, zalig worden kan, byaldien men 'er zedigelyk in leeft: overzulks bemoeien zy zich zeer weinig met de Bekeering en Nieubekeerden: Maar zoo het bericht dat men ons van hun onbeschaafdheit geeft, waar is; is deeze gedooging geenzins het uitwerkzel van hun verstandt, noch van deeze menschelykheit die men te vergeefs in 't hart der geenen zoeken zou die het gewisse *met de tydelyke Wapenen* bestryden. De Franciskaan *Bonfreri* vind deeze *Peguanen* zoo onbeschoft in stoffe van den Godsdienst, dat hy na een Bezending van drie Jaaren, verklaart, meer met prediken by de Zwynen zoude gevordert hebben, dan by deeze Ongelovigen.

Welke Plechtelyke Feesten onder hen geviert worden, en hoe.

Men zegt dat de Maandag de bestemde dag tot hunne Godsdienstigheden en het leeraaren der *Talapoins* of hunne Priesteren is. Veele plechtelyke Feesten hebben ze. Het Feest 't welk de naam van *Sapan-Giache* voert, ✠ is een soort van Pelgrimaadje die de Koning en Koningin met de voornaamste Hovelingen twaalf Mylen van hunne Hoofdtstadt doen. Dit Feest word met een ongemeene pracht geviert. De Koning en Koningin verschynen alsdan in een Triomfwagen, zoo glinsterende van Juweelen en Gesteentens, dat 'er het oog in 't aanschouwen als van word verblind. Een ander Feest *Sapan-Catena* geheeten, bestaat voor een gedeelte in 't maaken van zekere Pyramidale Afbeeldzels met zoo veel welvoegelykheit en nuttigheit als 't mogelyk is. Men verbergt die voor een ieder om de kunst niet t'ontdekken, tot dat 'er de Koning, aan wien men die aanbieden moet, de nieuwigheit van heeft gehad; want hy is 't die de bequaamheit der Bewerkers oordeelen moet. Geduurende de nacht ontsteekt men overal Waschkaarssen of Toortsen ter eere van de Afgoden, voornamentlyk van den grooten Afgodt, en men laat de Stadts Poorten open staan. Deeze twee gebruikelykheden beteekenen, dat men wil, of moet, den geenen verlichten die de Goden konnen aanbidden, en dat de toegang deezer Goden aan een ieder vry moet zyn: maar men moet voor hen met geen leege handen komen. *Sapan-Daiche*, is het Water-Feest; † De Koning en Koningin besprengen zich elkander met Rozewater. Het Hof, de Edelen, de Krygslieden, en en al het Volk zelfs volgen hen na, en onder dit voorwendzel besproeit men somtyds de voorbygangers door de vensters der huizen, zoo dat de Lieden hier van onderecht, te huis blyven, beducht zynde met iet anders als Rozewater begoten te worden,

(a) *Ovington* bericht een diergelyke zaak. ,, In een gewest *Tavai* genoemt, is het Volk gewoon de Huizen met leeftocht op te vullen, en die dan den tydt van drie maanden te verlaaten, over zulks 'er de Duivel zich naar zyn begeeren voeden kan, en hen in vergelding deezer vryheit, geduurende het overige van 't Jaar gunstig zy.

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelding, vertoonende *een* PELGRIMAADJE *des* KONINGS *van* PEGU *met de* KONINGINNE. *Dit Feest word* SAPAN-GIACHE *genoemt*.

† Zie het bovendeel van de volgende Afbeelding, vertoonende een andere PLECHTIGHEIT *der* PEGUANEN, *het* FEEST *der* WATEREN *genoemt*; en in 't Onderdeel *de* CEREMONIEN *die de* PEGUANEN *ter* LYKSTATIE *hunner overleden* KONINGEN *in 't offeren in acht neemen*, vervolgens beschreeven.

B. Picart sculp. dir. 1726.

FÊTE SOLENNELLE du PEGU appellée SAPAN GIACCHE.

La FÊTE des EAUX des PEGUANS.

B. Picart sculp. dir.

CEREMONIES FUNÊBRES que les PEGUANS pratiquent pour leur ROI DEFUNT.

den. Somtyd besprengt men zich zonder eenigen zwier met Revier water. In hunne andere Feesten vind men niets 't welk eenig verhaal verdient. Dit van *Sapan-Donon*, is niet merkwaardig dan door het snel loopen van Vaartuigen die de prys trachten te winnen door den Koning gestelt op deeze die het vaerdigste naar een zeker oogwit roeit. Dit Feest duurt een maandt lang.

De Maan stelt den rang der Feesten, en haar vernieuwing is een Plechtelyk Feest.

Hoe de *Talapoins* of Geestelyken worden aangenomen en welk een tucht zy onderworpen zyn.

Wat de *Talapoins*, 't welk de Priesters en Geestelyken van *Pegu* zyn, aangaat, deeze worden in 't Kerkelyk Ampt en alles wat Geestelyk is niet toegelaaten, dan omtrent op 't twintigste jaar. Tot deezen Ouderdom worden ze in een Queekschool onderweezen en gevoed. Wanneer men hen aanneemen zal, ondervraagt hun Opperhoofdt hen op alle de hoedanigheden die een waare *Talapoin* uitmaaken, bestaande in de Waereldt te verzaaken, insgelyks de vermakelykheden der zelve, de gemeenschap der Vrouwen en de byeenkomsten des tydts. Hy hervat dit onderzoek meer dan eens. De zoo strenge voorstellingen worden dikmaals zeer lichtelyk aangenomen en weinig overdacht, zoo dat zy de dooding des vleesch die, dikmaals hun leven lang niet duurt, na zich sleepen. Wanneer de Leerbroeder in alles heeft voldaan, geleid men hem door de Stadt op een zeer kostelyk uitgedost Paerdt, en op 't geluid van Trommelen en hunner Muzykspeeltuigen. Dit is de affcheid die hy van de Waereldt neemt, verlaatende haare pracht en vermaakelykheden. Eenige dagen na dat hy het Geestelyk kleedt heeft aangenomen, geleid men hem naar 't Klooster buiten de Stadt. Dit Klooster is eigentlyk een byeenvoeging van Cellen, zeven of acht voeten van de aarde verheeven, onder geboomte ter zyde van groote wegen, en somtyds in Bosschen. Men geleid 'er hen met den toestel in een soort van Draagstoel, of liever gezegt een Palanquyn.

Waar uit hun voedzel bestaat, en hoe zy gekleed gaan.

Deeze *Talapoins* eeten maar eenmaal 's daags, en leven van Aalmoezen die men hun vrywillig geeft; want men verzeekert dat zy nooit om iets verzoeken. In 't Feest van de Nieuwe Maan, zend het Volk ryst en anderen voorraadt als een Offerhande naar de Kerken (a) deezer Monniken. Zy draagen een Kalabas aan den gordel. Zy hebben een dun kleedt aan, bruin van verwe, en een ander van geel Lywaadt, 't welk eenigemaalen rondom de schouderen gaat. Dit alles word met een zeer breeden gordel gehecht. Zy gaan bloots hoofdts, geschooren, als ook de baardt; de voeten en de rechter arm zyn naakt: (b) maar zy dienen zich van een Zonnescherm om voor de zon en 't quaad weder bevryt te zyn.

Hoe men met de gestorvene *Talapoins* handelt.

Wanneer een deezer *Talapoins* sterft, bewaart men zyn Lyk eenige dagen, en men recht een Feest ter eere van den Overledene aan. Het Lyk word op een toneel ten toon gestelt, de *Talapoins* onthouden 'er zich rondom, bedryvende Plechtigheden die men wel Lykdiensten noemen mag. Daar na verbrand men het Lyk in 's Volks by-zyn, op een Houtmyt uit ruikend hout bestaande: Maar men begraaft de gebeentens naby de Cellen waar van wy gesproken hebben. Wat de assche aangaat, men werpt die in 't water. Eenige Reizigers hebben aangeteekent, dat de Peguanen insgelyks als de Siammers, Kloosters voor Geestelyke Dochters Vrouwen hebben.

Hun streng levens gedrag aangemerkt.

Men verzeekert van hun, dat zy tegen de misbruiken prediken, en dat ze een zeer strengen regel lyden. Zy wasschen zich eens 's jaars; en het Volk met hunne Heiligheit ingenomen, beeld zich in, dat deeze kracht in 't water overgaat, waar in zy zich gewasschen hebben. Een ieder (c) tracht zyn deel van dit geheiligt water te bezitten. Des Maandags 's morgens gaan zy door de Straaten, slaande op blikke bekkens om de Menschen op te wekken, en hun het uur van de Predikatie gedachtig te maaken; want zy prediken gelyk wy: maar zonder de Godgeleerdheit aan te roeren, en blyven niet dan op het Zedelyke staan. Deeze Zedelessen behelzen, zich te onthouden van Moordery, Dievery (d), Hoerery, Overspel, en aan geen ander niets te doen 't geen men niet wil dat aan hun geschiedde. Zy zaligen de Menschen door de Werken en door hunne zuiverheit des leevens.

Plechtelyk Eedzweering hoe onder hen in gebruik.

Laat ons van den Eedt deezer Heidenen iet gedachtig wezen (e) Men beschryft die op een zonderlinge wyze. *Antoni Correa*, een Portugees, een Verbondt met den Koning van *Pegu* zweerende, liet de Artykelen van 't Verdrag in goude letteren schryven, beide in de Portugeesche en Peguaansche taalen, waarna het Traktaat opent-

(a) Dit zyn de Kerspels der *Talapoins*. Zie *Purchas* uittrekzels der Vojagien.
(b) Zie vervolgens het Hoofdtstuk van de Siammers. (c) Zie de Afbeelding bladzyde. 32.
(d) Zy verfoeien boven al de Diefstal, en zeggen, dat de Rover in de andere Waereldt slaaf zal zyn, van dien die hy berooft heeft.
(e) *Purchas* Uittrekzels der Reizen.

opentlyk met luider ſtemme verkondigt wierd, en vervolgens in een vuur uit bladeren van een welriekenden boom verbrand. Een *Talapoin* leidde beide zyné handen op deeze affche en bezwoer in deeze geſtalte alle de Artykelen van 't Verdrag. Dit wierd met veel oplettendheit en ontzag volbragt: Maar het verwekte in den Portugees een wroeging van Godsdienſt, en een deezer wroegingen die lichtelyk in de Ziel van eenige Godsdienſtelingen gebooren word. De Portugees duchte een daadt van Heilſchending te doen: om dit te vermyden bezwoer hy het Traktaat van 't Verbondt op een Boek van Liefde-dichten.

X. HOOFDTSTUK.

Van hunne Huwelyks Plechtigheden, Lykstatien enz.

Vreemd gebruik der *Peguanen* van wederzyds Sexe, en waarin dit beſtaat.

De ongeregeldheit der Menſchen doet hen tot een ongemeen hulpmiddel overgaan. Men hecht aan zeker gedeelte des lichaams van de Kinderen, een bel, of ſchelletje, of een bal, want de Reizigers verſchillen hier over niet min dan over andere gewichtige zaaken. *Herbert* bericht met veele anderen, dat 'er in deeze bel een adders tong is. Deeze bel, die zoude ſchynen ſchandelyk en ſmertelyk te moeten zyn, is noch 't een noch 't ander, nademaal die tot een ſieraadt overgaat, en dat het een der prachtigſte is, wanneer de Koning verwaardigt de zyne te neemen (a) om aan een zyner Onderdanen te geeven dien hy eeren wil. Deeze zelfde ongeregeldheit heeft twee andere Gebruikelykheden ingevoert, deeze van de Lichaamen der Jongelingen blaauw te beſchilderen; maar met een zoo onaangenaam blaauw (b), dat het voor hen een afkeer baart; en voor de Vrouwen dat, om een zoo doorſchynend kleedt te draagen, zulks men alle de Lichaams deelen daar door beſchouwen kan, zonder deeze uit te zonderen, die het meeſt behoorden bedekt te zyn.

Hoe dien Landaart hunne Dochters den Vreemdelingen opofferen.

Zy offeren hunne Dochters den Vreemdelingen op, door een gedienſtigheit waarvan men in andere Geweſten het gebruik ingevoert vind: Waar is 't, dat de *Peguanen* haar verkoopen, daar 'er eenige andere Volkeren een edelmoediger gebruik van maaken. Men kan met de Ouders van de Dochter voor een zekeren tydt een beding maaken, waar na men haar weder zonder oneer en naſpraak te rug zend. Wat meer is; indien deeze Dochter trouwt, en dat het gebeurt dat deeze die haar gehuurt heeft gehad, weder in 't Landt komt, heeft hy het recht van haar weder te eiſchen en 'er zich van te bedienen geduurende zyn verblyf. Eindelyk, bekommeren zy zich ook weinig als in 't overige der Indiën dat deeze bloem al de eere des Mans is. De nieuw getrouwde laat die door een Vriend plukken. Dat men, zoo men begeert, twee tegenſtrydige gebruiken toeſtaa, die wy hier zullen byvoegen. (c) Schroomachtiger, of mogelyk zorgvuldiger Ouders gebruiken eenige middelen om aan hunne Dochters enger te maaken, 't geen men gemeenlyk byna haar in de wieg ruimer maakt.

En met welk een gevolg het haar tot geene oneer verſtrekt.

Huwelykskooping hoe die by hun plaats heeft.

Een Man koopt zyne Vrouw en betaalt aan de Ouders het Huwelyks Goedt. Deeze Bruidſchat is verlooren, indien hy haar verſtoot; want 'er de Echtſcheiding in gebruik is. De Man ſcheid zich van zyne Vrouw zonder de minſte omſtandigheit: Maar zoo de Echtſcheiding door haar of haare Ouders veroorzaakt is, zyn deeze verplicht aan den Man weder te geeven 't geen ze hem gekoſt heeft.

Hoe de Koning van zyne Onderdaanen

De Koning verklaart zich van den geenen die zonder kinderen ſterven, tot erfgenaam: maar hy erft niet dan een derde van deeze die de zelve nalaaten. Deeze gewoonte is

(a) *Purchas* Ibid.

(b) Het zelfde gebruik is in *Siam*. 't Is, zegt de Heer *de la Loubere*, een dof blaauw, gelyk dat 't welk het buspoeder overlaat, wanneer men zich door een vuurroer gebrand heeft. Deeze Schryver zegt niet dat in *Siam* als ook in *Pegu* deeze verwe op zekere jaren ouderdoms op de lichaamen der menſchen ingedrukt zy, als een bevrydend middel tegen de kalver- of Jongelings liefde: maar in tegendeel maakte men hem van dit gebruik onderſcheidentlyk gewag. Eenige, als van een teken van waardigheit aan groote Heeren eigen, en andere, gelyk een bygelovig gebruik, enz. *Deſcription du Roiaume de Siam.* Tom. 1. pag. 81.

(c) *Quibusdam ita conſuuntur muliebria ut vix urinæ ſit meatus: ſed vulgò vix reperire licet Virgines, nam fere puellæ omnes à ſua pueritia Medicamentum quoddam uſurpant, quo muliebria diſtenduntur & aperta retinentur, propter globulos quos viri geſtant: illis enim admittendis virgines arctiores nullo modo ſufficerent.* Zie *Purchas*, *Herbert* enz.

zonder Kinderen stervende een derde deel der nalaatenschap erft.

is ten minsten veel verdraaglyker dan die van den Mogol, alwaar de Vorst bezitting van alle de Goederen zyner Onderdaanen neemt, zoo dat men 'er somtyds de Kinderen der geenen in de uiterste elende ziet, die onnoemelyke Schatten bezeten hebben. Voor 't overige is deeze Koning van *Pegu* zoo hoogmoedig, dat men hem nooit spreeken kan, dan hem de diepste eerbied bewyzende, heffende op ieder woordt de handen om hoog. Men verzoekt hem geene Gunst dan op de kniën, zich verre van hem plaatzende, en zonder spreeken: maar met het geschenk in hande. Voor dat men deeze Majesteit naadert, moet men driewerf knielen, de grondt telkens kussen, (a) en het geschenk boven 't hooft houden. In deeze gestalte dus onderdanig, bied men hem het Verzoekschrift aan, 't welk op bladeren (b) van een zekeren Boom geschreeven is. Indien de Koning de gunst inwilligt, neemt hy mede het geschenk aan, zoo niet, keert den Verzoeker weder met zyn geschenk. Zyne Majesteit spreekt niet dan door den mondt van een derden, en de Soldaten zyner Lyfwacht zyn altoos in zyne tegenwoordigheit geknielt.

Hoogmoed der Peguaansche Koningen aangemerkt, die zyne Onderzaaten onderwerpelyk maakt.

Veelwyvery onder hen in gebruik.

De Koning trouwt gemeenlyk niet dan een eenige Vrouw: maar bezit niet tegenstaande een zeer groot getal Bywyven, even gelyk de andere Monarchen van 't Oosten, en als zynen nabuur de Koning van *Narsinga*, die in den rang van zyne eertytels zet, een *Man van duizend Vrouwen* te zyn.

Hoe hunne *Talapoins* de zieken door Toverkunstenary geneezen, aangemerkt.

Men bericht ons niet of de *Talapoins* of Priesters hunne Landsgenooten voor Artsen dienen. *Herbert* schryft dat zy zich van Betoveringen, Duivelkonstenary, en Waarzeggery bedienen. *Ovington* schynt dit te bevestigen door het geen hier volgt: „ Wanneer hen eenige ziekte overkomt.... „ verkiezen zy iemandt die zy *des Duivels* „ *Vader* noemen, en gemeenlyk een van „ hunne voornaamste Priesters is, en die „ weet, of waant te weeten 't welk „ voor deezen boozen Geest het behaage- „ lykste is, om hen te bestieren in 't geen „ zy moeten doen om hem te bevreedi- „ gen: zy bereiden hem een groot Gast- „ maal, 't welk met allerlei Muzyk gaat „ verzelt.

Waarin hun gevoelen over de Zielverhuizing bestaat.

Hun gevoelen over de Zielverhuizing verschilt een weinig van dat der andere Indianen. „ De zielen, zeggenze, (c) komen „ na veele verhuizingen de volmaaktheit „ en de gelukzaligheit der Goden te berei- „ ken, die zy in een staat van vernie- „ tiging doen bestaan. Voor eerst gaan ze „ door de lichaamen der Dieren over, en „ worden daar na in een plaats ontfangen, „ die zy *Naxac* noemen, dat is, de plaats „ der pynigingen. Na dat zy 'er eenigen „ tydt lang geweest zyn, gaan zy in den „ *Sevum*, een plaats waar overvloedig „ vermaak is, en die naar het Paradys „ van Mahomet gelykt. Wanneer zy 'er „ haaren tydt hebben doorgebragt, gaan „ ze in haaren laatsten staat over, waar in „ ze altoos blyven moeten, en die zy *Ni-* „ *bam*, dat is, de *Vernietiging* noemen. "

Aanmerking hier over.

Indien dit wel verklaart word, zou men niet, als *Herbert*, konnen zeggen, dat zy de opstanding van ziel en lichaam geloven, namedemaal de ziel zich niet meer met het zelve lichaam vereenigt, 't welk zy bezielt, en dat ze eindelyk vernietigt word: maar ter andere zyde, zou deeze gewaande vernietiging niet zyn 't welk andere de *slaap der Ziele* genoemt hebben? een zinspelige slaap, en die niet anders beteekent dan een berooving van zorg, en een volmaakte gerustheit. 't Is overzulks bovenal dat de Oostindianen, zeer geneegen tot de achteloosheit, de opperste gelukzaligheit daar in doen bestaan. *Bonfreri*, een Monnik en Zendeling, (d) heeft in deeze drie schuilplaatsen der ziele het Vagevuur, de Hel en de Hemel gevonden, en door deeze vernuftige ontdekking heeft hy beweezen dat de Ketters erger zyn dan de Heidenen.

Plechtigheden over den overleden Koning, waarin die bestaan.

Wanneer een Koning gestorven is, (e) maakt men twee Vaartuigen gereed, die men met een vergulde Tent overdekt, en Pyramidisch gewys verheven is; in 't midden van deeze Vaartuigen plaatst men een Tafel, of om liever te zeggen een Toneel, waar op men het Lyk van den overledene Monarch zet. † Onder dit Toneel stookt men een vuur van veelerlei welriekend hout, van Benjoin, Storax en andere kostelyke Drogeryen. Vervolgens laat men deeze Vaartuigen met den stroom des Waters afdryven, en naar maate dat het vuur dit

(a) Deeze gewoonte is in 't Oosten zeer oud, men vind 'er eenigen blyk van in eenige gewyde Schryvers.
(b) Deeze bladeren zyn een elle lang en twee vingeren breed.
(c) *Herberts* Reizen, 3. B. (d) *Ovingtons* Reizen 2. Deel.
(e) *Purchas*, uittrekzels van Vojagien.

† Zie het onder Deel van de Afbeelding Pag. (32)

dit Lyk verteert, zingen en bidden in een deezer twee Vaartuigen een zeeker getal van *Talapoins*, beftemt om deezen Lykdienft te doen. Het Gezang duurt tot dat het vleefch van 't Lyk t'eenemaal verteert zy. Alsdan bevochtigen ze deeze Affche met melk, en maaken 'er een klomp van, werpende die naby den Mondt eener Reviere in Zee; de Beenderen aangaande, begraaven ze in een Kapel, die men ter eere van den Overledene bouwt.

Met welk een Plechtigheit de verbranding der Lyken verzelt gaat.

Het Volk geleid hunne Dooden naar den Houtmyt, het Lyk word op een zoort van een Baar gezet, in welks midden men een *Coupel* ziet, of de gedaante van een kleine Toren. Het gebruik van *Pegu* doet ons hier de Egiptifche Pyramiden gedachtig wezen, die, gelyk bekent is, de Graven van Aloude Egiptenaren zyn geweeft. De verhevene Gedenkzuilen geeven een denkbeeldt van heerlykheit en onderfcheiding die des menfchen ydelheit vleyt, en 't is mogelyk den oorfsprong der hoog-verhevene Graven geworden, die eerft niet dan van Aarde, Zant of Steen waren. 't Kan mede wel zyn dat men dit gebruik aan zekere achting voor de Overledenen verfchuldigt zy, 't welk niet gedoogde dat men over hunne Lyken ging: zonder van eenige andere verdrietiger beleedigingen te melden, waar voor zy zich zouden vinden bloot geftelt, indien men geen zorg gedraagen had, de plaats door Graffteden aan te wyzen. Maar laaten we ons niet te lang met deeze giffingen ophouden, op dat onze Leezers ons niet befchuldigen mogten, dat we, 't kofte wat wilde, den oorfsprong van alle gebruikelykheden ons vermaten aan te wyzen. De Baar dan is van zeer nette vergulde Rottingwerken overdekt, en word door veertien of zeftien Mannen buit de Stadt gedragen: daar is 't dat de Houtmyt word opgerecht. Het Lyk word van de Bloedverwanten, Vrienden en Gebuuren gevolgt. Na dat het vuur dit Lyk verteert heeft, geeft men eenige gefchenken aan de *Talapoins* die de Lykplechtigheit hebben bygewoont. Vervolgens keert men weder naar huis, en men houd 'er een Lykmaal; 't welk twee dagen duurt, daar na gaan de Weduwe en Vrienden van den Overledene hem ter plaatze beweenen alwaar hy verbrand is. Na dat de tydt tot weenen beftemt, verftreeken zy, verzamelen deeze Vrouwen de Beenderen die door 't vuur noch onverteert gebleeven zyn, en begraaven die. De rouw van Mannen en Vrouwen beftaat voornamentlyk in het Hoofdthair af te fcheeren. Dit is een teeken van droefheit die zy niet bewyzen dan aan perfoonen die van ongemeene achting zyn; want men zegt dat deeze Volkeren groot werk van hun Hoofdthair maaken.

Het vreemd gedrag der Peguanen over hunne Schuldenaaren gehouden.

Laat ons niet vergeeten te zeggen hoedanig men zich van zyne Schuldenaars laat betaalen, alhoewel dit geen overeenkomft met den Godsdienft heeft, vermits zyne fchulden te betaalen een daadt van gerechtigheit is. De Schuldeiffcher om betaalt te zyn, houd zyne Schuldenaar in zyn Huis (a) als gevangen, en zoo deeze vaftzetting, die men in *Pegu* als een faamrovende daadt aanmerkt, niet machtig is den Schuldenaar te verplichten aanftonds te voldoen, zend de Schuldeiffcher om de Vrouw en Kinderen van den Schuldenaar, en bind haar aan zyne deur, alwaar zy voor de brandende hitte der Zonne moeten bloot ftaan, tot dat de Schuldenaar heeft voldaan. Dit fchynt een wreede daadt: vooral wanneer het ten opzicht van een onvermogende Schuldenaar gefchiedde; (b) maar zie hier waarmede de Wet, die 'er gezag toe geeft, het rechtvaerdigt. Een zodanige Wet maakende, is 't waarfchynelyk dat men heeft onderftelt dat een Schuldeiffcher de ftrafheit niet hebben zou om onmeedoogendlyk in te vorderen 't welk naar reden hen onmogelyk was te betaalen; en dat een Schuldenaar met medelyden over zyn eigen bloedt bewoogen, nooit zoo eerloos wezen zoude van zich aan de wreedheit van een Schuldeiffcher over te geeven, om voor te komen een wettelyke fchuldt te betaalen; dat hy in tegendeel de uiterfte krachten zoude in 't werk ftellen, om te voldoen. Een Wet van de XII. Tafelen gedoogde by de Romeinen het lichaam van een Schuldenaar aan zyne Schuldeisfcheren te verdeelen. Nochtans heeft men zeer wel aangemerkt dat ze nooit was in 't werk geftelt geweeft.

XI. HOOFDT-

(a) Door de Wet der XII. Tafelen was 't den Aloude Romeinen gedoogt een Schuldenaar by zich in zyn Huis gevangen te houden

(b) Veele Wetten en Gewoonten zyn 'er die met den eerften opflag woeft en onmenfchelyk fchynen, en tegenftrydig met alle goede redenen, daar indien ze zonder vooroordeel en gezondelyk wierden aangemerkt, dat men ze niet dan rechtmatig en goed vinden zou, of ten minften niet zonder eenige reden en verdeedjging zouden zyn. *Charon*. L. II. Chap. 8. *de la Sageffe*.

XI. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *en* TEMPELPLICHTEN *der Siammers.*

Het gevoelen wegens den Godsdienst der Siammers aangemerkt.

EEnige Schryvers hebben zich over den Godsdienst der Chineezen en Siammers vryborstig geuit. Zy hebben hen als waare Ongodisten gehandelt, gegrond op de duisterheit der denkbeelden die wy in hen van een Opperwezen vinden, en op de tegenstrydigheden die in hunne Leere aangemerkt worden. Alles wat men ons van de Siammers over 't onderwerp van de Godheit bericht, schynt noch meer verward dan de Godgeleerdheit der Chineezen te zyn. Wy zouden bekoort worden, te verzeekeren dat de eersten, gelyk eenige aloude Wysgeeren, een *Algemeene Geest* gelooven, die door alle stoffe dringt, of een algemeene *Zielinstorting* der Natuur. Maar, men weet niet al te wel in 't een noch in 't ander geval, wat zy zeggen willen. In 't eerste, het zelfde met de *Algemeene Geest* is het Opperwezen, niet tegenstaande de dwalingen waar mede de aloude en hedendaagsche Afgodendienaars dit gevoelen belemmert hebben: in het tweede, weet men niet of de Siammers door *Zielinstorting* der Natuure een oneindige meenigte van Geesten verstaan, die haar bestieren en bezielen tot in de verachtelykste dingen, en die het minst aanneemelyk van *Zielinstorting* schynen. Wy hebben reeds aangemerkt hoe dit gevoelen mede in Noord-Amerika gevonden word, alwaar men aan mindere zaaken Geesten toeëigent: en mogelyk dat in alles, dit niet dan een wyze van spreeken is, hun t'eenemaal eigen. 't Kan ook wel zyn dat de Siammers gelooven, dat de *Zielinstorting* en de beweeging uit de weezentlykheit der stoffe zyn, dat ze (a) zich door zich zelf op duizenderlei manieren wyzigen, 't welk deeze oneindige meenigte van Wezens en uitwerkzelen maakt die wy in de Natuur beschouwen, en die vervolgens deeze wyzigingen verdelgende, om andere aan te neemen, schynt te sterven en in zyne deelen weder gebooren te worden. Indien dan de stoffe volgens de Leere der Siammers zodanig is, volgt 'er mede uit, dat ze oneindig, onbepaalt enz. is, en dat ze, met een woordt gezegt, alles heeft 't geen by ons aan een Opperwezen, van de stoffe onderscheiden, zich toeëigent. Na dit voorafgaande verhaal, moeten we berichten 't geen twee beroemde Reizigers van den Godsdienst der Siammers geschreeven hebben. Een verstandig Lezer zal genoegzaam zien konnen 't geen men van hun verhaal besluiten moet.

Hoe bezwaarlyk de Godsdienst der Siammers uit hunne Boeken na te speuren is, ten zy men de Balische taale kundig zy,

Volgens een verstandige (b) Bezendeling, „ is de Godsdienst der Siammers zeer „ vreemd, men kan die niet wel kundig „ worden dan door de Boeken in de Bali- „ sche taale geschreeven, 't welk de taal „ der Geleerden is, die weinig Menschen, „ behalven de Geleerden des Landts, ver- „ staan. " De Bezendeling voegt 'er by, „ dat zelf deeze Boeken onder hen niet al- „ toos overeenkomen. De Siammers ge- „ looven een Godt uit Geest en Lichaam „ bestaande, wiens eigenschap is, de Men- „ schen behulpzaam te zyn. Deeze hulp „ bestaat in hun een Wet te geeven, hen „ de middelen van wel te leeven voor te „ schryven, hen de waare Godsdienst te „ leeren, en de Wetenschappen die hun „ noodig zyn. De volmaaktheden van deezen „ God zyn een verzameling van alle de „ zedelyke deugden in een verheven graadt „ bezeten, door veele daaden verkreegen, „ en door een geduurige oeffening in alle „ de Lichaamen bevestigt, waar door hy „ doorgedrongen heeft. " Te weeten, dat hy voor de volmaaktheden te hebben konnen bereiken, die hem een God hebben gemaakt, hy genoodzaakt is geweest die te laaten blyken, en mogelyk een oneindigheit van verhuizingen te ondergaan. Laat ons het verhaal van deezen Zendeling vervolgen. „ Deeze „ God is zonder driften, hy gevoelt geene „ beweeging die zyne gerustheit vermin- „ deren kan: maar voor tot deezen staat „ te komen, heeft door een ongemeene

En hoe zy de volmaaktheit Gods aanmerken.

 yver

(a) „ De gedaante der Waereldt is volgens hunne Leere eeuwig: maar de Waereldt die wy beschouwen, „ geenzins; want alles 't geen wy zien, leeft volgens hunne gedachten en moet sterven; en in den zelven tydt „ worden 'er weder andere Weezens uit de zelfde stof herbooren, een andere Hemel, een andere Aarde, „ andere Starren enz.: en de grondslag van 't geen zy zeggen is, dat men de Natuur heeft zien sterven en „ dikwerf herbooren worden. " *La Loubere*, Beschryving van 't Koningryk Siam Tom. I Pag. 361. Nederlansche Druk.

(b) *P. Tachard* in zyne Vojagien van Siam. L. V.

„ yver om zyne driften t'overwinnen, een
„ verandering zoo wonderbaarlyk in zyn
„ Lichaam gedaan, dat 'er zyn bloedt van wit
„ geworden is." Hy is boven dat zichtbaar
en onzichtbaar wanneer het hem behaagt;
hy is zoo gezwind dat hy zich in een ogen-
blik overal vinden laat; hy weet alles, en
deeze algemeene bewuſtheit is aan zynen
ſtaat verknocht; hy bezit dit ſedert het
oogenblik dat hy tot God gebooren is. Dee-
ze bewuſte kennis beſtaat niet in een gevolg
van redeneeringen: maar in een enkel oog-
merk en opzicht van zaaken, die hem aan-
ſtonds de voorſchriften van de Wet, de
misdryven, de deugden, de verborgenſte
geheimen van de Natuur, het verleede-
ne, tegenwoordige en het toekomende
enz. vertoont. Men merkt in dit Verhaal
eenige zeer edele en waardige denk-
beelden van de Godheit, vermengt met
veele onvolmaaktheden van de menſche-
lykheit. *Het lichaam van deeze God is
onvergelykelyk glanziger dan de Zon,
het ontdekt 't geen 't aller verborgenſte
is; want zyn licht dringt alles door.
Zyn geluk is niet volkomen dan wanneer
hy ſterft om niet meer herbooren te worden.
Alsdan verdwynt hy van de aarde, en
is geene elende meer onderworpen.* Deeze
doodt is met den ſlaap gelyk, die ons on-
gevoelbaar en onbewuſt maakt van 't geen
'er in de waereldt, terwyl wy ſlaapen,
voorvalt: maar de ſlaap van den God der
Siammers eindigt nooit; en overzulks word
ze ook nooit bloot geſtelt voor ontruſt te
worden over alles wat hier beneden voor-
valt. Het is blykbaar dat deeze Doodt en
Wedergeboorte van God, opzicht heb-
ben met dat, 't geen wy in 't Hoofdtſtuk
van den Peguaanſchen Godsdienſt bericht
hebben.

Hoe de Regeering der Siamſche Godheden bepaalt zyn, aangeweezen,

„ De Regeering van ieder Godheit is niet
„ eeuwig duurend, zy is een zeker getal
„ van Jaaren beſtendig, te weeten, tot
„ dat het getal der Uitverkoorenen, die zich
„ door zyne verdienſten heiligen moeten,
„ vervult zy, waarna hy niet meer op de
„ Waereldt verſchynt, en in een eeuwige
„ ruſt overgaat. Alsdan volgt hem een
„ andere God op, en beſtiert het Geheel-
„ al in zyne plaats. . . . . " Daar is
iets dat gelykenis heeft met de *Eones*
van *Valentyn*; bekent is 't dat, vol-
gens de Leer van deezen Ketter, de *Eo-
nes* achtervolgende gebooren wierden en
ſtorven, en dat zelfs deeze *Eones* Goden
waren die Hemel, Aarde, de Zee enz. ge-
ſchapen hadden.

En hoe verdienſtelyke Menſchen onder hen konnen Goden worden:

„ De Menſchen konnen Goden worden:
„ maar niet dan na een zeer geruimen tydt;
„ want daar word vereiſcht dat zy een vol-
„ maakte deugdt verworven hebben."
Men vind hier in noch veel overeenkomſt
met het denkbeeldt dat de Alouden van
hunne Helden hadden. Deeze Helden wa-
ren ſterflyk gebooren: maar hunne verdien-
ſte en roemruchtige daaden hen geduurende
dit leven met de Goden gelyk geſteld
hebbende, beeldde men zich in, dat ze
na hunne doodt in den rang deezer Goden
verheven waren, waarvan zy Navolgers
hadden geweeſt.

„ De Siammers voegen 'er by, dat het
„ niet genoeg is veele goede werken in de
„ Lichaamen waarin hunne Zielen zich
„ bevinden, te hebben gedaan; zy moeten op
„ ieder goede daadt een oogmerk hebben
„ de Godheit waardig te worden; dat
„ zy deeze beooging hebben aangeweezen,
„ in 't aanroepen, en neemende in den be-
„ ginne van hunne goede werken de Enge-
„ len tot getuigen die in de vier Waereldts
„ deelen voorzitters zyn; dat zy water ge-
„ ſtort hebben ſmeekende om hulp van de
„ Bewaar-Engelinne (a) der aarde.

Doch die van minder verdienſten een ſtaat van Heiligheit deelachtig zyn.

„ Beneden deeze ſtaat van Goddelykheit,
„ is 'er een min volmaakte, die de Heilig-
„ heit zy. Om Heilig te zyn, word 'er
„ vereiſcht verſcheidene Lichaamen te heb-
„ ben doorwandelt, en 'er veele deugden
„ door verkreegen te hebben, en dat men
„ deeze deugdzaame bedryven oeffenende,
„ zich voorgeſtelt heeft de Heiligheit te
„ verwerven. De eigenſchappen van de
„ Heiligheit zyn de zelfde als die van de
„ Goddelykheit. De Heiligen bezitten ze
„ niet min dan God: maar in een veel min-
„ der volmaakte graad; behalven dat God
„ die in zich zelven heeft, zonder van
„ iemandt te ontfangen, daar de Heiligen
„ die van hem door onderwyzing die hy
„ hen geeft, deelachtig worden. Hy is 't
„ die hen alle deeze geheimen leert, waar
„ van hy een volmaakte kennis heeft. Om
„ dieshalven is 't, dat zoo zy niet her-
„ booren worden terwyl hy in de Waereldt
„ is, alzoo zy anders deeze onderwyzing
„ niet konnen ontfangen, alsdan ook niet
„ geheiligt worden. Dus hebben zy dan de
„ gewoonte by hunne goede werken, de
„ genaade te verzoeken van in den zelven
„ tydt als hunnen God herbooren te wor-
„ den.

„ De heiligheit deezer deugdzaame Men-
„ ſchen is niet volmaakt dan wanneer zy
ſter-

(a) De Siammers gelooven dat 'er Vrouwelyke Engelen zyn.

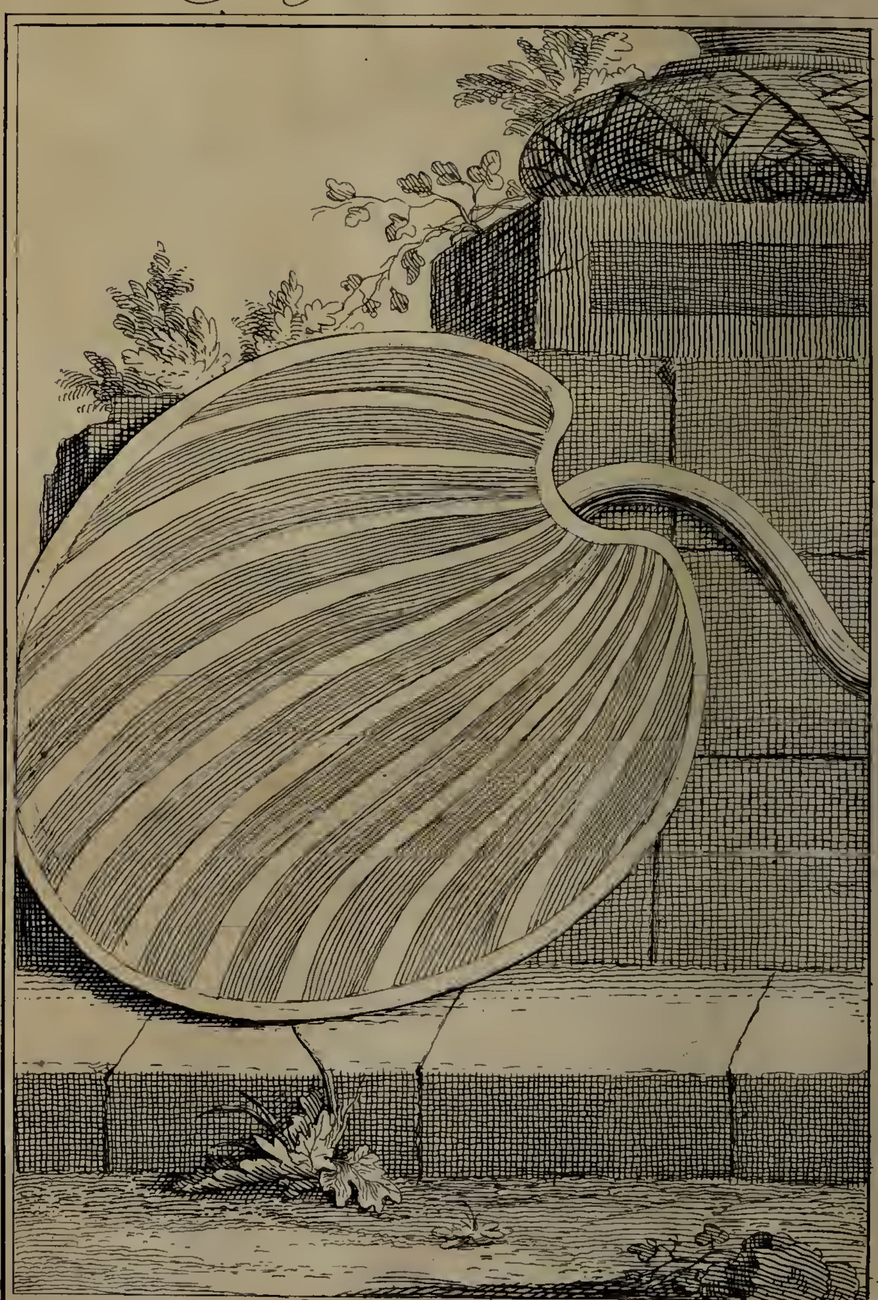
SOMMONACODOM.

Autre representation de cette IDOLE.

AUTRE.

TALAPAT, *parasol des* TALAPOINS.

„ ſterven om niet meer herbooren te worden, en dat hunne Zielen in 't Paradys zyn overgebragt, om 'er eene eeuwige Zaligheit te genieten.

Hun gevoelen dat Hemel en Aarde ongeſchapen en eeuwig zyn, en hoe de Aarde beſtaat.

„ Zy meenen dat Hemel en Aarde ongeſchapen en eeuwig zyn, en zy begrypen niet dat de Waereldt ooit begonnen heeft, noch ooit eindigen kan. Zy willen dat ieder Planeet of Dwaalſtar (a) het verblyf van een volmaakte Bewuſtheit zy . . . . De Aarde heeft onder zich een onmeetbaare uitgebreidenheit van wateren die haar onderſchraagen, gelyk de Zee een Schip ophoud. Deeze onderaardſche wateren hebben met die gemeenſchap die over de aarde zyn, door een grondelooze kolk, die zy in haar middelpunt onderſtellen. Deeze wateren zyn in hun evenwicht wederhouden door een windt die van alle eeuwigheit blaaſt . . . . Maar wanneer de tydt zal gekomen zyn waarin de God der Siammers voorzegt heeft, dat hy ophouden zal te regeeren, het vuur van den Hemel op de Aarde vallende, zal alles tot aſſche 't welk 'er gevonden word, verteeren (b), en de aarde dus gereinigt, zal in haaren eerſten ſtaat worden geſtelt. De veranderingen die zoo gemeen in Menſchen en Dieren, zelfs in de ganſche Natuur zullen zyn, en een algemeene verwoeſting zullen deeze algemeene vernieuwing voorgaan.

Hoedanig eertyds volgens hunne meeningeden ſtaat der Menſchen was, en hier naamaals worden zal.

De Menſchen, in den tydt dat God op Aarde leefde, hadden een Reuze geſtalte, en bezaten met een volmaakte heiligheit en oprechtigheit van zeden alles wat kon bekent zyn, en alle de verplichtingen der Wet: deeze zelfde Menſchen, naar maate dat zy verdorven waren, hebben deeze voordeelen verlooren: maar in de laatſte tyden zullen ze zoo zwak en klein worden, dat ze naaulyks de hoogte van een voet bereiken zullen. Hun leeven zal in deezen ſtaat zeer kort zyn, hunne krachten en alle de andere voordeelen die zy onbepaalt in den ſtaat van volmaaktheit bezaten, zullen als dan t'eenemaal vernietigt zyn: maar men zal hen in misdryf zien toeneemen, tot dat ze eindelyk in den laatſten tydt aan de ſchandelykſte misdaaden zich zullen overgeeven. Als dan zullen ze geen Wet, noch Schriftuur meer hebben, en in de aller diepſte onweetenheit ingedompelt, zullen ze zelf de naam van deugdt niet meer gedachtig wezen. Hierom is 't dat zy zeggen, dat des Waereldts einde nadert, nademaal zy 'er niet dan verderving vinden; dat 'er zoo weinig oprechtigheit en getrouwigheit onder de Menſchen is, 't welk ſchynt uit de overvloedige misdaaden ontſprooten te zyn."

Van welke gedachten de alouden hier over geweeſt zyn.

Deeze meening is, om zoo te zeggen, aller Landen en Eeuwen Narrekap. *David* onder de gewyde Schryveren, *Heſiodus*, *Homerus* en veele andere beroemde Schryvers onder de ongewyde, hebben de zelfde klagten hunner eeuwe-gedaan, en haar haare ongemeene verderving verweeten. Om hen te verſtaan, zal 't niet noodig zyn dat men verder gaa. *Horatius* heeft een weinig gemaatigder gezegt, dat (c) de Menſchen van zynen tydt veel boozer dan hunne Voorouders waren: maar dat de Nakomelingſchap hen rechtvaerdigen zoude, door hen in boosaardigheit te overtreffen. Men beſpeurt daar in een andere ſoort van Narrekappery, die wil dat onze Voorouders veel eerlyker en deugzaamer zyn geweeſt dan wy. Dit is dit valſch denkbeeldt, maar vol van verdorvenheit ten opzicht onzer Tydgenooten, die met opgetoogene Geeſtdryvery de Dichters en Redenaars opvult, wanneer zy van de eerſte tyden der Volkeren en Staaten ſpreeken; een opgetoogenheit waarvan zich de Hiſtoriſchryvers niet hebben konnen ontheffen.

Aanmerking hier over bygebragt.

Zonder tot de Aloude Hiſtorien, zodanig met dit ſlag van wonderen opgevult, niet te komen, dat men die van onzen tydt leeze, en die onzer Grensvolkeren; men zal zien hoe men met een verhevenheit van de deugdt der eerſte Tyden eener Staat ſpreekt. Wat het gevoelen aanbelangt 't welk men van de verdorvenheit zyner Eeuwe heeft, en 't welk zoo

(a) Dit was mede de meening der Aloude Chaldeën. Maar deeze ſtelden in ieder Starre een verſtandige Zelfsſtandigheit, waar van de Star als 't lichaam was. Zie *Stanlei in Clerici Operibus Philoſophicis*.

(b) De verwoeſting der Aarde en van 't Geheelal door 't vuur, is een zeer oud gevoelen. De Griekſche Wysgeeren die het mede gedreeven hebben, ſchynen 't uit de Ooſtindianen getrokken te hebben. Dit verwoeſtend vuur was volgens *Phurnutus* de Beyert, of de oorſpronkelyke ſtoffe aller dingen; dus is de verwoeſting van 't Heelal door 't vuur geene andere zaak dan de herſtelling van den Chaos.

(c) *Damnoſa quid non imminuit dies?*
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem. L. 3. Carm. VI.

't Welk Vader Vondel dus overzet:

Wat verſlint de ſchadelyk tydt niet? Onzer Ouderen, ſlimmer dan onzer Beſtevaderen Eeuw, heeft ons noch bozer voort gebragt, die wel haaſt noch een gebrekkelyker af komſt zullen voortbrengen.

zoo dikmaals zeggen laat, dat des Waerelds einde naby zy. Waar is 't, dat de Historie ons van vreemde verdorvenheit eeniger Landen meld, of om beter te zeggen, van een zeker getal menschen van een Landt, voornamentlyk onder de Grooten en Hovelingen. Maar indien men deeze onorde wel overwoog, zou men bevinden dat niet tegenstaande den invloedt die de zelve op het Volk heeft, de verdorvenheit nooit zoo zeer is uitgebreid om die t'eenemaal te konnen inwikkelen. Geduurende de verdorvenheit van 't Fransche Hof onder de regeering der Valoizen, waren 'er veele Mannen van den degen en tabberdt, een groot getal Geleerden, Prelaaten van een verhevene deugdt enz. die de onorde konden opweegen die de Historischryvers ons beschreeven hebben. Niet tegenstaande de afkeuring waar in de ongeregeldheit en een onbepaalde overdaadt Italië gestort had, zag men onder Leo den X. en zyne Opvolgers, Menschen die de Waereldt door hunne wellevendheit en deugdt verlicht hebben. Hoe groot dat de duisterheden deezer Eeuwe, de *duistere Eeuw* genoemt, waren; en hoe groot de overmaatige besmetting van misdryf was, die zelfs het zichtbaar Hoofdt der Kerke niet spaarde, echter vond men 'er noch uitmuntende Mannen door gansch Europe. Vrankryk, Duitslandt, en Engelandt gaven 'er toen bewyzen van. Het Christendom, 't welk de eerlyke Lieden zagen als zieltogende, de deugdt, die hen scheen uitgedooft, wierd echter noch door hun middel staande gehouden. Terwyl dat Griekenlandt en Italië onder de onweetenheit hunner Volkeren zuchtten, oeffenden de Mooren en Arabiers de wetenschappen by na in 't Westen verwaarloost, in 't Oosten en schoon het woeden en de buitenspoorigheit byna het wezentlyk merkteken van den Godsdienst deezer zoo rampzalige tyden waren, bleef 'er nochtans een genoegzaam vermogen in de waare Godvruchtigheit over, om zyne vyanden te konnen wederstaan. Dat men ons niet voorwerpe dat het getal der Vrygeesten en Godvergeetenen toen de gemoederen van deugzaame menschen in nam. Zonder ons op te houden om het te beantwoorden, behoeft men alleen zyne toevlucht tot een naauwkeurige optelling van 't een en andere te neemen, en wy zouden zeggen, dat de ondeugdt veel meer de oplettendheit der menschen na zich sleept dan de deugdt, en de gedooging, die meer of min in een Staat gevonden word, meer of min voordeelyk naar den aart der bewooners geoordeelt word. Dit voldoet aan 't Volk om 'er de allergemeenste besluitneemingen van te doen trekken. 't Is mede dat de verdraagzaamheit der Godsdiensten quaalyk geduidt word, als of de Hollanders en Engelsen zeer weinig Godtsdienst bezaten, en dat het voorrecht der vrye schuilplaatzen, 't welk in Italië een groot getal moorddadige bedryven gezag geeft, aan 't gemeen gelooven doet, dat Italië niet dan van Moordenaars bevolkt is. 't Is derhalven in diergelyke omstandigheden dat men vreesachtige menschen heeft zien uitroepen, dat des Waerelds einde naakende was. De redenen uit een verschyning van Gedrochten, Aardbevingen, en diergelyke andere verschynzelen getrokken, zouden de verlichte menschen niet beter konnen overtuigen, nademaal men genoeg bewust is, dat zoo die in een Landt geschieden, juist niet in een ander voorvallen. Om eindelyk deeze Buitenrede verder ter zyden te stellen, wy gelooven dat deeze denkbeelden aan die verschuldigt zyn die men ten allen tyde heeft gehad: *dat de groote Ryksomkeeringen verkondigt en door Wonderwerken voorgegaan zyn:* maar welk Wonderwerk zou geen algemeene afkeuring van den Godsdienst zyn, en een algemeene vergeetenheit van de deugdt? Men zag het nooit in eenigen Staat, en indien het nochtans, zonder ons over allerlei Godtsdienst uit te breiden, eens gebeurde, dat deeze die ons het zuiverste schynt, t'eenemaal verdelgt wierd, gelyk, zoo men zegt, een schrandere Geest zich heeft aangeboden om het wiskunstiglyk te bewyzen; noch zou men zien het gezag van den Vorst (a) de plaats van het Christendom bekleeden, en deeze zichtbaare God zou in stelregels van Staat verwisselen, 't welk de Zedekunde van deezen Godsdienst het verhevenste aanbied.

„ De groote veranderingen die de ver-
„ branding der Aarde moeten voorgaan, — *Verder het gevoelen der Siamers*
„ zullen zich alzoo wel in de Dieren als in
„ de Menschen opdoen.... Zy hebben zelf
„ het

(a) *Cœlo tonantem credidimus Jovem*
Regnare, præsens Divus habebitur
Augustus. Hor. L. 3 Carm. Od. V.

Door Vondel aldus overgezet:

Wy gelooven dat de Dondergod: in den Hemel heerscht, nu . . . . . Augustus voor eenen zichtbaren Godt zal gehouden worden.

wegens de toekomende gebeurtenissen, aangewezen.

„ het gebruik van de ſpraak verlooren, 't „ welk God, geduurende hy noch op de „ aarde leefde, hun uit krachte van zyne „ verdienſten had ingewilligt. Zy geeven „ aan de Beeſten de vryheit, gelovende hen „ goedt en quaadt machtig, en ſtraffe en „ vergelding waardig te zyn. In de drie „ laatſte Eeuwen zullen zes nieuwe Zonnen „ na elkander verſchynen, en ieder van de „ zelve zal de Waereldt vyftig jaaren ver- „ lichten. Deeze zes nieuwe Hemellich- „ ten zullen allenks de Zee uitdroogen, „ de Boomen en Dieren doen ſterven en „ zelfs de Menſchen verteeren. Na alle „ deeze wonderen, zal een vuur . . . van „ den Hemel nederdaalen, en de aarde ver- „ branden: de hoogtens zullen geſlecht „ worden, en daar zal geen ongelykheit „ of oneffenheit meer zyn." Men moet uit deeze laatſte byzonderheden van de Leere der Siammers beſluiten, dat zy de oneffenheden der Aarde in den rang van haare onvolmaaktheden ſtellen. Dit is de Grondſtelling die een voornaam Engelsman (a) in onze dagen heeft willen invoeren; en die, hoe vernuftig dat die is, naaulyks eenige aanhangers gevonden heeft. „ De Aarde „ met ſtof en aſſche bedekt, zal door 't „ wayen van een ongeſtuime windt gezui- „ vert worden, die dit overſchot van de „ verbranding der Waereldt wegvoeren „ zal: Waarna zy een zoo zoeten geur zal „ uitwazemen, dat ze van den Hemel een „ Vrouwelyke Engel tot zich trekken zal, „ die zal van deeze gezuiverde Aarde eeten. „ Dit vermaak zal haar duur te ſtaan ko- „ men, want om hier voor te boeten, zal „ ze genoodzaakt zyn op de Aarde te moe- „ ten woonen, zonder ooit weder naar den „ Hemel te vertrekken. Deeze Engelin zal „ van den beet die zy zal gegeeten hebben, „ van twaalf Zoonen en twaalf Dochteren „ zwanger worden, en die de Waereldt we- „ der bevolken zullen. De Menſchen die „ 'er uit zullen gebooren worden, zullen „ onweetend, en plomp zyn, noch zich „ zelf in 't eerſt niet kennen, en na dat zy „ zich bekent worden, zullen ze noch van „ geene Wet weeten: Zy zullen 'er niet „ dan na een geruimen tydt kennis van kry- „ gen, die men eenigermaaten een eeuwig- „ heit noemen kan. Deeze tydt verſtree- „ ken zynde, zal een God verſchynen, „ die de duiſtere onweetenheit verdryven „ zal, leerende den Menſchen de waare „ Godsdienſt, en insgelyks de deugden ken- „ nen die zy oeffenen moeten, en de on- „ deugdt vlieden . . . . Hy zal hun een Schrif- „ tuur geeven, waar in deeze dingen zul- „ len verklaart worden, als ook de Heilige „ Wet, ſedert een geruimen tydt uit des „ Menſchen Geeſt gewiſcht, en die zal 'er „ door de zorg en verdienſten van deeze „ Godheit van nieuws weder in gegraveert „ worden. Dit zal de eenigſte bezigheit zyn „ die zy oordeelen van God af te hangen, „ terwyl hy op de Aarde is; want zy meenen „ dat het tegens zyn eere zoude zyn, zich met „ het beſtier der Waereldt bezig te houden, „ zorg voor de Menſchen en Dieren te draa- „ gen, en alles 't welk in 't Heelal gezien word, „ voort te brengen. Dus is 't dat de Wae- „ reldt van tydt tot tydt geduurende alle „ Eeuwen weder vernieuwen zal," en dit is 't mede 't welk eenigermaate met het groot *Platoniſch Jaar* overeenkomt, waar in de Hemel en Aarde, na dat die door 't vuur gezuivert zullen zyn, hunne voorige ſchoone gedaante (b) weder aanneemen zullen, en men weet niet welk een gelykformigheit van beweeging, die men onderſtelt, verlooren te zyn. De Aarde zal haare eerſte gelyk-en effenheit weder aanneemen, voornamentlyk deeze voordeelige ſtandt en deeze gelykwigtigheit die de Zondvloedt haar heeft doen verliezen. De Alouden hebben dit Platoniſch Jaar als een Gedaante-verwiſſeling aangemerkt, waar door op 't einde van veele duizende jaaren dezelve dingen die verſtreeken zyn en noch na ons verloopen moeten, in 't Heelal in de zelfde orde en op de zelfde wyze zullen wederkomen. Wy zullen dan met de zelfde ondeugden en deugden weder gebooren worden. Wy zullen onder de zelfde Vorſten enz. wederleeven. (c) Dit is 't welk *Virgilius* in zyn vierde Herderkout zeer wel gezongen heeft.

 Laat

(a) *Burnet* in zyn Boek *Telluris Theoria Sacra*; of Heilige Beſchouwing des Aardkloots, overgezet.
(b) *Burnet* L. 3. C. 4. Ibid.

(c) *Alter erit tunc Tiphis, & altera quæ vehat Argo,*
Delectos Heroas, erunt etiam altera bella,
Atque iternm ad Trojam Magnus mittetur Achilles &c.

Dat is volgens Vondels vertaaling:

. . . . Dan zal men op de Baren
Een tweeden Tifys zien verryzen, om te vaeren
Met eene tweede kiel en Argo, ryk bevracht
Met aller Helden bloem, om Kolchis goude vacht
Te winnen: dan verryſt een kryg van Griekſche Helden;
Een tweede Achilles wort geſtiert naar Priams Velden.

Hunne onkunde in de kennisse van een verstandig Wezen door *Loubere* voorgesteld.

Laat ons nu zien welk bericht de Heer *Loubere* raakende den Godsdienst der Siammers geeft. (a) „ Zy erkennen, zegt hy, „ geen verstandig Wezen, 't welk van 't „ goede en quaade der Menschelyke bedryven oordeelt, en de straffe of belooning „ uitspreekt. Zy staan ten dien einde niet „ dan een blinde Onvermydelykheit toe, „ die maakt, zeggenze, dat het geluk de „ deugdt, en het ongeluk de ondeugdt verzelt, als die de dingen die van gewigt „ zyn in 't daalen, en de lichte in 't oprysen bepaalt. En nademaal niets meer met „ de reden strydig is dan een naaugezette „ rechtmaatigheit in 't Geval te onderstellen, of zelfs in de noodzaakelykheit van „ 't Nootlot, dat hen in de inbeelding brengt, „ iet lichaamelyks in de goede en quaade „ werken te stellen, dat, zeggenze, de „ kracht heeft den Menschen goedt of „ quaadt te doen, 't welk zy verdient hebben; " Maar is 't niet waar dat in een zin de deugdt het geluk, en de ondeugdt het ongeluk verzelt? De Stoicen en veele andere Filosofen der Heidenen hebben 't al voor lange gezegt. De Christenen na hun gekomen, hebben de zelfde Leer, op een beginzel van den Godtsdienst gegrondt, geloof gegeeven. Mogelyk, dat men om de Onvermydelykheit der Siammers te rechtvaardigen, de voorstelling in deezer voegen zoude konnen ontwinden: *De wezentlykheit van goedt en quaadt is zodanig, dat de deugdt noodwendig gelukkig moet zyn, gelyk de ondeucht noodzaaklyk ongelukkig is; want niet tegenstaande de uitzonderingen die de Waereldsgezinde Menschen over deezen regel zoo overeenkomstig met de orde maaken, die in 't Heelal is ingestelt; zoo kan het goede nooit iet dan goedt voortbrengen, en het quaade nooit dan quaadt: eveneens als het licht de duisternis niet zoude voortbrengen, noch de duisternis het licht, hoe groot ook de onorde zyn mogt waar van de Waereldt vol is, en die doet oordeelen dat de regel valsch en onzeker is, nademaal wy door onkunde en onoplettenheit niet dan van 't uitwendige oordeelen zullen.*

Van welke gedachten zy van 't eeuwig Wezen zyn.

Wat aangaat 't geen deeze Volkeren van 't Lichaamelyke in de goede en quaade daaden onderstellen, wie heeft de kracht of het vermogen den Menschen het goede of quaade toe te brengen, 't geen zy verdienen; zoude men dat niet konnen verstaan van de innerlyk vergenoeging die de deugdt geeft en de wroeging die (b) het zondig gebrek volgt? Zonder noch van de eer en de gerustheit te spreeken die het eerste geniet, en de pyn en smert die altoos het laatste dreigt, en de quaaddoenders (c) in een geduurige vrees houden, daar zy onophoudelyk de straf deezer Waereldt en die van de eeuwigheidt voor oogen hebben. Daar zou niet meer te doen vallen dan deeze denkbeelden weder tot een volstrekt en eeuwig Wezen over te brengen. Dit Wezen word in de Godgeleerdheit deezer Afgodendienaars gevonden. Dat het de Natuur zelf zy, of een zekere algemeene Geest, die niet meer werkt, en die in tegendeel zich in een eeuwige rust gedompelt heeft, altoos 't zal waar zyn, dat de orden die hy heeft ingestelt, door andere Wezens worden uitgevoert, eveneens als een Vorst, na dat hy de zyne in de Provinciën uit gegeeven te hebben, zich geruftelyk in zyn Paleis onthoud, en zyne Amptenaaren het bestier laat. Wy zyn verzeekert dat deeze verklaaring van der Siammeren Grondstelling zich niet zonder gebreken op doen zal: Maar wy zoeken alleen aan 't zelve een glimp van reden te geeven. Is dit niet een genoegzaame groote pooging? Wy gelooven ten minsten, dat dit alles is 't geen men zeggen kan, om hen van Ongodistery en een t'eenemaal afgeweeken Volk (d) van de kennisse van een Godt vry te spreeken. Indien men, voor 't overige, vergelykt 't geen onze beide Reizigers over de Leere der Siammers zeggen, zal men 'er tegenstrydigheden in vinden. In

(a) In zyne Beschryving van 't Koningryk Siam. I. P. 380. Men moet aanmerken dat de Schryver in 't algemeen van alle de Indianen schynt te spreeken.

(b) . . . *Prima hæc est noxia quod se*
Judice nemo nocens absolvitur. *Juvenal.*

(c) . . . *Metus in vita pœnarum pro malefactis*
Est insignibus insignis scelerisque luela.
Carcer & horribilis de saxo jactu deorsum,
Verbera; carnifices, robur, pix, lamina, tædæ.
Quæ tamen, etsi absunt, at mens sibi conscia facti,
Præmetuens, adhibet stimulos, terretque flagellis,
Nec videt interea qui terminus esse malorum
Possit, nec quæ poenarum denique finis
Atque eadem metuit magis hæc ne in morte gravescant.
Hunc acherusia fit stultorum denique vita. Lucret. L. 3.

(d) *La Loubere* Ubi Sup. P. 395.

Hoe deezen Landaart een vermogen aan veele en oneindige Geesten toe-eigent, en waar in dit bestaat.

In overeenkomst met deeze Leere, eigenen deeze Volkeren en hunne Nabuuren aan een meenigte oneindige Geesten de macht en alle de krachten van een Wezen toe, 't welk niet meer werkt: deeze Geesten zyn niet van natuur gelyk wy die onderstellen. Zy gelooven hen uit een luchtige stoffe te bestaan, die zich het tastbaare en 't zichtbaare ontwykt. Zy zeggen dat dit de Zielen zyn, die in 't algemeen eertyds de Menschelyke Lichaamen bezielt hebben. Alle de Geesten schynen hun (a) van de zelfde natuur te zyn: de Zielen gaan onverschilliglyk in alle de Lichaamen over, van welk een soort die mogen zyn, zy regeeren ze, zonder natuurkundiglyk met hen vereenigt te zyn, gelyk onze Ziel met ons Lichaam vereenigt is. Vervolgens dan als de Zielen der Overledenen van 't getal der Geesten zyn die deel aan het Goddelyk vermogen hebben, „ denken ze mede de macht te hebben de levendigen te plaagen of hulp by „ te zetten; en op deezen grondt is 't dat „ ze de dooden aanbidden, en voornamentlyk de Zielen hunner Voorvaderen en „ Grootvaders tot in 't derde gelidt, meenende dat de andere zodanig door verscheiden verhuizingen vervreemt zyn, „ dat ze hen niet meer verhooren zouden," noch hun goedt of quaadt doen. „ De „ Siammers (b) storten byna, by alle gelegentheden, Gebeden voor de goede „ Geesten uit, en vervloeken de quaade.... „ De goede Geesten zyn de Zielen meer „ of min goed geacht, na dat ze meer of „ min deugdzaam in dit leven zyn geweest. „ De booze Geesten zyn (c) de Zielen der „ geenen die door last van 't Gerecht, of „ door eenige deezer ongewoone ongevallen gestorven zyn, en die hen de laatste „ eerdienst onwaardig hebben gemaakt. Dit „ komt met de gedachten van Plato overeen, „ die wilde, dat men zich aan de deugdt „ geduurende het leven verbondt, op dat „ 'er de gewoonte van na de doodt geduurzaam was. En het komt mede met de ge- „ dachten van eenige aloude Christenen „ overeen, die de Zielen der vroomen in „ Engelen en die der boozen in Duivelen „ veranderden," En van deeze soorten van denkbeelden is 't, dat men in de Godsdiensten de Aanroeping der Dooden, hunne Vergoding en andere diergelyke zaaken heeft zien insluipen. Wy zullen van hunne gedachten, de opperste Gelukzaligheit, het Paradys, en de Helle raakende, gewag maaken, wanneer we hunne Lykplechtigheden beschryven.

Van welk een gedrag de Siamsche Kluizenaars zyn, en welke zeldzaamheden men hun toe-eigent.

Wy konnen niet beter dan hier plaatsen 't geen de Siammers, volgens P. *Tachard*, van zekere Kluizenaars verhaalen, die veel na onze Quelduivels, en Spooken, en na de Boschgoden en Saters der Oudheit gelyken. Deeze Woestyniers leven in een naare eenzaamheit afgezondert, en bezitten een volmaakte kennis van de geheimen der Natuur. Zy zyn het Goudt, Zilver en de kostelyke Metaalen te maaken (zoo zy voorgeeven) kundig. Geen Mirakel is 'er zoo wonderbaar, 't welk boven hun vermogen zy. Zy neemen alle gedaantens aan die zy willen; zy konnen zich onsterflyk maaken, nademaal zy het middel kundig zyn het leven te verlangen. Zy offeren 't nochtans van duizend tot duizend jaaren God op, verteerende zich zelven op een Houtmyt, spaarende een eenige die overblyft om de andere door de kracht van zyne Betoveringen weder op te wekken. Het verdichtsel van den Fenix schynt onder dit verhaal vermengt te zyn. Men voegt 'er by, dat het niet min gevaarlyk dan moeielyk is deeze wonderwerkende Kluizenaars t'ontmoeten, en dat men in levens gevaar is wanneer dit geschied.

Waar in de zedekunde der Siammers bestaan.

De Zedekunde der Siammers word in vyf (d) ontkennende Leerregels als verboden overgebragt; te weeten: *niet te dooden*,

(a) Idem ibid P. 380.

(b) Zie hoe *P. Tachard* hunne Leer raakende de Geesten uitdrukt. „ De Engelen zyn lichamelyk en van „ verscheidene Sexe. . . . . Zy waaken eeuwiglyk ter behoudenisse der menschen en in 't bestier van 't Heel- „ al. Zy verdeelen ze in zeven Orden of Hierarchiën waar van eenige volmaakter en edelder dan de an- „ dere zyn, en zy plaatsen ze in zoo veel verscheidene Hemelen. Ieder Waerelds deel heeft een deezer He- „ melsche Verstanden, die Voorzitter is in 't geen 'er geschied. . . . En nademaal zy zich dits maaken dat „ deeze Engelen het gedrag der menschen geduurig beyveren, en dat zy getuigen van al hun bedryf zyn om „ de loflyke te vergelden, *uit kracht der verdiensten van hunnen God*; zoo is 't aan deeze Hemelsche Verstan- „ den en niet aan hunnen God, dat zy gewoon zyn in hunne benoodigtheden en in hunne elende zich te „ vervoegen, en zy bedanken hen voor de gunst die zy gelooven ontfangen en genooten te hebben " 't Geen hier in een byzonder Letter uitgedrukt staat, is aanmerkelyk.

(c) „ Zy kennen, zegt *P. Tachard*, geen andere Duivels dan de Zielen der Godloozen, die uit de Helle „ voortkomende, waar in zy opgesloten zyn, een zekeren tydt in de Waereldt omzwerven, en be- „ dryven aan de menschen alles quaads 't welk in hun vermogen is. Zy stellen mede in 't getal deezer rampzalige Geesten, de dood gebooren Kinderen, de Moeders die in de Kraam sterven, deeze die in een tweegevegt gesneuvelt, of aan eenige andere misdaad van die natuur schuldig zyn.

(d) *La Loubere* Ubi Sup. P. 381. *P. Tachard* zegt, dat hunne Wet in tien Geboden begreepen is, die gansch byzonderlyk de *Talapoins* betreffen. De Leeken hebben 'er agt. Zie hier de drie die *La Loubere* heeft overgeslagen: *God aanbidden, insgelyks zyn Woordt en die geen die zyne deugden navolgen; de Feestdagen vasten, en op deeze dagen niet arbeiden.*

dooden, *te ſteelen*, *en eenige ontuchtigheit te bedryven*, *niet te liegen en bedriegen*, *noch geen ſterken drank*, *die dronken maakt*, *te drinken*. De eerſte Leerregel breid zich niet alleen over Menſchen en Dieren uit; maar zelfs over Planten en 't Gezaaide. Door deezen Grondregel gelooven ze noch, dat men in de Natuur niets vernietigen moet, onderſtellende, gelyk wy reeds gezegt hebben, dat alles bezielt is. „ By voorbeeldt een Boom-tak te breeken, is de Ziel van den Boom te beleedigen. Maar wanneer eens de Ziel uit een Lichaam verdreeven is, merken zy dit als een reeds gedaane verdelging aan, en gelooven niets te vernietigen zich met dit Lichaam voedende. De *Talapoins* of Prieſters, ontzien zich niet 't geen geſtorven is te eeten: maar ontzien te dooden, 't welk zy te leeven achten. "

Geſtrenge tuchtoeffening onder hen in gebruik.

Onder deezen Grondregel is mede het verbodt begreepen, geene infnyding te doen waar uit bloedt voortvloeien kan. Maar men vind omwegen genoeg om een gedeelte van de ſtrengheid van 't bevel t'ontgaan. By voorbeeldt, de Siammers maaken geen zwaarigheit op de Viſſchery uit te gaan, dan op de dagen wanneer de *Talapoins* het hoofdt ſcheeren. Behalven dat gelooven zy niet dat de Viſchvangſt ſtrafwaardig zy, *want*, zeggen zy, door een genoeg plompen omweg, *wy doen niet dan de Viſch uit het Water op te haalen: maar plengen haar bloedt niet*. Zy dienen zich van diergelyke omwegen om den Oorlog en alle andere gevallen te verſchoonen, alwaar men onvermydelyk genoodzaakt word te dooden. Niet tegenſtaande deeze Grondwet, gelooven (a) de Siammers dat het geoorloft is zich zelf te dooden, dat dit een nuttelyke Offerhande voor de Ziel is, en dat deeze Offerhande haar een groote trap van geluk en deugdt byzet. Zy hangen zich ſomtyds door Goddienſtigheit aan den *Boom* (b) *der Pagoden* op. Deeze zoo bekende Geſtrengheit word Menshéit genoemt, en men zoude het veel beter *allenkſe Zelfsmoordt* konnen noemen. „ Maar, zegt men ons, in deezen yver die de Siammers zoo verwoed maakt van zich op te hangen, is 'er altoos eenige reden van een walging tegen 't leven. " De zelfde Berichtgeeving meld ons van een *Peguaan* die zich met koelen moede in een Siamſchen Tempel in 't byzyn zyner Bloedverwanten verbrandde, om dat ze hem eenig verdriet hadden aangedaan, en die alle om hem weenende, nochtans zyn voorneemen niet tegenhielden. Deeze doodt baande voor hem den grooten toegang ter Vergoding. Men bekleedde zyn Lyk met Pleiſter, men maakte hem een Standbeeldt, men verguldé het, en men ſtelde het op den Altaar achter dat van *Sommona-Codom*.

Door het derde Gebodt word den Siammers allerlei onreinigheit verboden. Het Huwelyk zelf is een onreinen handel: daar en tegen is de Ongehuwde Staat een ſtaat van volmaaktheit. Dit denkbeeldt heerſcht min of meer in alle Godsdienſten. De Heidenen verboden de Altaaren den geenen die zich van de Huwelyksplichten (c) queeten. Deeze gewaande onreinigheit heeft gelegentheit gegeeven tot den Ongehuwden ſtaat der Chriſten Prieſteren te volharden, en zoo de verbeetering ſomtyds erger dan 't quaadt is geweeſt; 't is een uitwerkzel van des menſchen zwakheit. Zoo dra de Chineezen Kinderen hebben, achten ze dat een deugdt is Echtſcheiding te doen. De groote *Confutius* (d) en veele

(a) Alle de Indianen, volgens *La Loubere*.

(b) De Europianen noemen die *de Boom der Pagoden*, vermits de Siammers hem voor de Pagoden planten. Niemandt mag hem in 't byzonder in zynen Hof hebben, en van dit Hout is 't waar van men de Beelden van *Sommona-Codom* maakt. *La Loubere* Beſchryving van 't Koningryk Siam.

(c) . . . . . *Diſcedite ab aris*
Queis tulit heſternâ gaudia nocte Venus. *Tibull.*

(d) *La Loubere* zegt, dat de Chineeſche Filoſofen de Vrouw als iets quaads aanzien, 't welk men verwerpen moet, na dat men 'er het natuurlykſte gebruik van genooten heeft, 't welk de voorteeling der Kinderen is. Na een zodanige verwerving, is 't hen noch min gedoogt een tweede Huwelyk aan te gaan, vermits zy de vruchten van hun eerſte Huwelyk bezitten. *Confutius* verliet zyne Vrouw, na dat hy 'er een Zoon by gewonnen had; de Zoon volgde hier in den Vader na. Wat meer is, deeze Menſchen begeerden geene Kinderen dan om zich aan hun en hunne Voorouders de plichten te doen waarnemen, de welke de Chineeſche Godsdienſt gelooft voor de ruſt der Overledenen noodig te wezen. Men gaf dan zyne Vrouw affcheid na dat ze eenige Uitverkoornen in 't *Chineeſche Geloof* had voortgebragt. Wat onze Chriſtenen aangaat; de Vrouw is zoo wel een *eigedommelyk Akker* dat het onmogelyk is haar te vervreemden. Eenige alhoewel zeldzaame voorbeelden hebben geen kracht van Wet verkreegen. Wy moeten hier aanmerken dat het Kloofter niet meer naar de mode is, of 't is zoo weinig, dat het naaulyks verdient te worden aangehaalt. Wat de Proteſtante Gemeenſchap aangaat, men moet 'er zyne Vrouw, wat het ook koſten mogt behouden. Men vind 'er zelfs geen ſchaduw van een Kloofterleven en Ontſlaging: Ook betaalen hun-

le andere Chineeſche Wysgeeren hebben de Echtſcheiding in den rang van deugdzaame daaden geſteld. Wy toonen 'er hen by ons zoo veel van aan: maar dit zyn geene voorbeelden onzer Eeuwe, wy neemen die dan in deeze gelukkige tyden aan, alwaar de ootmoedigheit de Monarchen in de Kloosters geleidde, en hen de tydelyke Kroon deed nederleggen, om hun Hoofdt met den Munniks Kruin te verſieren. Toen was 't zich den weg des Hemels te baanen, de ganſche echtelyke vereeniging te breeken, en de onreinigheit van deezen ſtaat in de eenzaamheit van een Klooſter te gaan uitwiſſchen.

Het gebruik (a) van alle Drank die dronken maakt, is hun verboden. Vooral is 't den *Talapoins* niet gedoogt Wyn te drinken, hoe noodig zy die ook hebben mogten, en zy zyn ongemeen geërgert wanneer ze de zelve van Chriſten Prieſters drinken zien. Wat zouden ze dan zeggen indien zy hunne dronkenſchap in eenige Landen van Europe zagen?

Hoe zy dit alleen hunnen *Talapoins* toeëigenen.

Ter andere zyde gelooven de Siammers niet, „ dat de naaugezette deugdt voor een „ ieder gemaakt zy: maar alleen voor de „ *Talapoins*. Het handwerk der Waereldlyke is om te zondigen, en dat der „ *Talapoins*, van niet te zondigen, en van „ boete te doen voor hen die zondigen." Deeze gedachten zyn mede min of meer behendiglyk in de andere Godsdienſten ingeſloopen. Laat ons alleen zeggen 't geen zich by ons opdoet: Men gelooft algemeen dat het den geenen min gedoogt is die de Godsdienſt onderwyzen, zich van de geboden t'ontvreemden, dan de Waereldlyken: Maar men gelooft teffens, dat een oneindigheit van kleine onachtzaamheden in de Godvruchtigheit hen gedoogt zyn, en nooit den Kerkelyken. Men gelooft ook dat 'er de Waereldlyken door zekere algemeene vergoedingen van ontheven zyn: Maar men wil dat het leven der Geeſtelyken een voorbeeldt van volkomen deugdt zy, en dat zelden hun de Menſchelyke broosheit overkomt. Wat deezen aangaat die zich overgeeven voor andere boete te doen, door een grondregel van liefde en medoogzaamheit voor deeze Menſchelyke broosheit, ſchynt het billyk dat zy reinder dan anderen geacht worden: Maar daar word vereiſcht dat 'er zich geen hoogmoedt mede vermenge, en dat zy eens anders zonden beweenende, hunne eigene niet vergeeten te beweenen.

En hoe deeze *Talapoins* een beſpottelyk gevoelen van de zonde hebben, nevens

De Reiziger die wy aanhaalen, zegt dat de *Talapoins* (b) een zeer plomp en ſtoffelyk denkbeeldt van de zonde hebben. Door een gevolg van deeze gedachte, *dat het Handtwerk der Waereldlyken te zondigen is*, ſchroomen ze niet den Waereldlyken zonden te doen begaan, om 'er voordeel

hunne Leeraren de geſtrengheit hunner Wetten duur; want zy hebben gemeenlyk het lot Vrouwen van een quaaden aart te bezitten.

Donc s'il vau't mieux diable ou femme avoir,
Et qui des deux bruit plus en menage,

Dat is:

Wat is dan beſt, een Vrouw of Duivel te bezitten,
Als een van beiden tiert en raaſt ganſch onbeſuist?

is een vraag om hun voor te ſtellen. Maar behaagt deeze ſtof niet al te wel, zoo keeren we weder tot het ernſtige. Het ſchynt dat Paulus niet genoegt zy de ongehuwde ſtaat voor 't Huwelyk te verkiezen: maar dat hy noch heeft willen aanmaanen dat men gelukkig was van deeze banden onbelemmert te zyn. Hoe 't ook zy, van alle deeze denkbeelden qualyk opgevat en verſtaan, hebben 'er de quaade bevattingen vervaarlyke gevolgen tegen de Vrouwen van getrokken. Men is tegen haar geſtoort, en men barſt ook tegen haar met verwoedheid uit. Een zeeker Dichter heeft dus gezegt:

Fœminà nulla bona eſt at ſi bona vixerit umqnam
Neſcio quo pacto res bona facta mala eſt.

Een andere Menſchenhaater heeft het middelpunt noch niet gevonden, tuſſchen de dartelheit van een ſchoone Vrouwe, en de ſmert die men uitſtaan moet van haar met een Leek getrouwt te zien.

Si ſit formoſa erit κοίνη,
Si ſit deformis, erit ποίνη,
Ergo non eſt ducenda.

Een ander heeft haar van de menſchelykheit berooft, in eene Verhandeling ten dien einde gemaakt. Men is byna genoodzaakt te zeggen, dat men tegen haar aldus heftig uitvaart, om de Vrouwen te rechtvaerdigen.

(a) *Tachard* Voiages de Siam. Tom. I. Liv. 6.
(b) *La Loübere* Tom. I. P. 387. Mogelyk is 'er meer hoogmoed en argliſtigheit dan plompheit in deeze denkbeelden.

andere ongerymdheden daar onder begreepen.

van te trekken, en deeze hunne misdaaden door hunne goede werken als dan vrykoopen. Zy doen de deftigheit van de deugdt in de onmogelykheit van haare oeffening bestaan, en om (a) haare onmogelykheit beter aan te toonen, belaaden zy die met oneindige kleine onnoodige en beuzelachtige plichten. Om de belachelykheit van deeze beuzelary te vertoonen, zullen wy 'er een eenig voorbeeldt van geeven. „ De *Talapoins* verbieden het vuur t'ontsteeken, nademaal het vernietigt is waarmede men 't ontsteekt, en ook om het uit te dooven wanneer het eens ontstooken zy. " Indien de deugdt in zodanige geboden bestaat, begrypt men lichtelyk de onmogelykheit van die te oeffenen. De hoogmoed doet den *Talapoins* de zonden myden: maar de noodzaaklykheit die de zonden van Waereldlyken doet begaan, heeft deeze zoo gemakkelyke en nuttelyke Grondregel voor hun en anderen ingevoert, *dat de zonde niet dan voor de Waereldlyken is.* Het Menschelyk verstandt, 't welk in 't stuk van deugdt en Godsdienst zyn gemak veel liever zoekt, geeft een ruimen zin aan Grondregels van dien aart, en breid ze uyt zoo verre als zyne belangen het vereisschen.

Welk een achting de Siammers voor hunne Schriftuur hebben, en hoe bezorgt zy voor dezelve zyn.

„ De achting die de Siammers voor hunne Schriftuur hebben, belet dat ze ons die niet durven vertrouwen, zegt *P. Tachard* in zyne eerste Reize naar *Siam.* Zy durven ons hunne Wet niet verklaaren, duchtende, dat die voor onze spotterny blootstaande, wy eenige oneerbiedigheit zouden begaan, en dat dan de zonde hun mogte geweeten en te last gelegt worden. Zy verwyten ons dikmaals, dat de manier hoedanig wy ons omtrent de Beelden der Heiligen gedraagen, en hoe wy onze gewyde Boeken leezen, niet genoeg met eerbiedigheit verzelt gaat. " Wy wyzen 't overige deezer stoffe naar het volgende Hoofdtstuk.

Hoe de Siammers hunnen Afgod Sommona Codoms oorsprong en geboorte afleiden, en wat daar op is gevolgt;

Laat ons nu tot *Sommona-Codom*, het groot voorwerp van den eerdienst der Siammers, komen. De verwarring van de Godgeleerdheit van deezen Landaardt, de duisterheit der Verdichtzelkunde van deezen ongemeenen mensch, God geworden, zyn groote hindernissen in de naaukeurigheit 't welk een zodanig Hoofdtpunt vereischen zou. Eenige Balische Boeken verhaalen, (b) dat *Sommona-Codom* uit een Blom gebooren wierd, en deeze Blom uit den Navel van een Kindt, of liever van een bladt eens Booms, in de gedaante van een Kindt zich in den toon bytende, en *op 't water dryvende, 't welk alleen met God bestond.* Laten we ons hier de Schriftuurplaats (c) van Moses erinneren, alwaar hy zegt, *dat* (d) *de Geest Godts zich bewoog*, of liever, naar de letter vertaalt, *broeyde over het oppervlak der Wateren*, 't welk overeenkomt met het denkbeeldt van 't Heelal onder de gedaante van een Ei verbeeldt. Het is hier in gemakkelyk het denkbeeldt der Siammers te vinden, ten opzicht van den oorsprong van *Sommona-Codom*, en men behoeft geen Vroedmeester van bediening te zyn, om in de gesteltheit van het *Kindsbladt* dit van een Kindt in den Buik van zyne Moeder aan te merken. Wy stellen in den rang van diergelyke denkbeelden deeze van de *Puzza* der Chineezen, op een Blom in 't midden van 't Water gezeten, en die van *Isis* gezeten op een *Lotos* Blom. Niet tegenstaande (e) zyne zeldzaaame geboorte, had *Sommona-Codom* Vader en Moeder, en de naam van deeze Moeder gevonden, heeft, ik weet niet welk een overeenkomst met die

(a) van

(a) Bezwaarlyk is dit bericht met het geene van *P. Tachard* volgt, over een te brengen. „ Een Christen „ kan niet volmaakter over de zeden en 't gedrag des levens onderweezen worden, dan 't geen de Godts- „ dienst der Siammers deswegen voorschryft. De zelve beveelt hun goedt te doen, en verbied hen niet „ alleen ondeugende werken: maar ook alle strafwaardige gedachten, begeerte en meeningen: dit is „ 't welk hen zeggen doet, dat hunne Wet onmogelyk is om te volvoeren. . . . . de noodzakelykheit, „ noch eenige andere omstandigheit verschoonen den Mensch niet die zondigt. Veel dingen, die onder de „ Christenen niet dan tot volmaaktheit en onderrichting dienen, gaan onder hen voor onverzuimelyke Ge- „ boden door. "

(b) *La Loubere* Ubi Sup. P. 412. (c) Genesis Hoofdtst. I. vers 2.

(d) *Sommona-Codom*, op de Woordkennis die *Herbelot* in deeze twee Persische woorden van oorsprong vind, kan de Alonde Hemel of eeuwige Hemel beteekenen. Zie *La Loubere* van 't Koninkryk *Siam.* Men moet geen groote Hebreeuwist zyn, om 'er mede overeenkomst te vinden, met deeze twee woorden *Schamaim-Kedem*, noch groote Godgeleerde, om te weeten dat de *Hemel* en *Hemel Geest*, of opperste Godheit, dikmaals niet alleen in Dichtmaat, maar ook in Ondicht overeenkomende zyn geweest.

(e) *P. Tachard* verhaalt in zyne tweede Reize naar Siam V. Boek, een Verdichtzel der Siammers, 't welk *Sommona-Codom* van een Maagdt laat gebooren worden, door de kracht van de Zon bevrucht. De Maagdt beschaamt, zich bevrucht vindende, verborg zich in een Bosch, om uit 's menschen oogen te zyn. Zy baarde zonder smerte aan den Oever van een Meer het schoonste Kindt der Waereldt: maar deeze Maagdt geen Melk om het te voeden hebbende, en niet konnende besluiten het te zien sterven, begaf zich in 't Meer, alwaar zy 't op een knop van een Blom leidde, die zich opende om het t'ontfangen, en vervolgens het Kindt als in een Wieg besloot. De *Talapoins* hebben sedert dien tydt een groot ontzag voor deeze Blom gehad.

(a) van *Maria*. De Zendelingen, die zich niets ontglippen laaten, hebben niet nalaatig geweeſt van 'er op te letten. *Sommona-Codom* (b) verkreeg aanſtonds na de geboorte, en zonder dat eenig Meeſter hem onderwees, door een enkele beooging van zyn Geeſt een volmaakte kennis van alles 't geen de Hemel, Aarde, 't Paradys, de Hel en de ondoorgrondelykſte geheimen der Natuur betrof. Hy erinnerde zich toen mede van alles 't welk hy ooit in zyne verſcheidene en voorledene Levens gedaan had; nadat hy dan den Volke van deeze groote dingen onderweezen had, liet hy hen alles in Boeken opteekenen, op dat 'er de Nakomelingſchap van bevoordeelt wierd. In deeze Boeken verhaalt hy van zich zelf, dat hy God geworden zynde, zyne Godheit voor den Menſchen door een ongemeene wonderdaadt wilde beveſtigen: onder een Boom gezeten, door de Siammers heilig geacht, werd hy op een merkwaardige manier verheerlykt, en van de Engelen aangebeden, die om dieshalven van den Hemel nederdaalden. De jaloerſche *Thevatat* zwoer zyns Broeders verderf, en verklaarde hem met alle Dieren den Oorlog. *Sommona-Codom* verdeedigde zich door de kracht zyner goede werken: maar niets was hem beſtendiger dan de oeffening van 't tiende Gebodt, 't welk de liefdaadigheit behels-de, zonder dat had hy moeten bezwyken, alhoewel hy met alle goede werken in de negen andere Geboden begreepen, gewapent was. De Beſcherm-Engelin der Aarde noodzaakte de Vyanden van *Sommona-Codem* hem als God aan te bidden, maar eindelyk hen verſtokt en hartnekkig vindende zyne vertoogen te hooren, drukte zy haare bevochtigde hairen, en deed 'er een Zee uit voortkomen, die hen overſtroomde.

Wat zy gelooven dat hy op de Waereld bedreeven heeft.

Sedert dat *Sommona-Codom* gehaakt had een God te worden, was hy vyf hondert en vyftigmaal onder verſcheiden gedaanten op de Waereldt verſcheenen, en op ieder reis nam hy altoos de eerſte of uitneemenſte ſoort van gedaante aan. Hy gaf dikmaals zyn leven voor zyne Onderdanen ten beſten; hy oeffende zich in 't lyden en in geduld, dus verre dat hy eens toeliet dat een *Bramine* om hem te beproeven hem zyne Zoon en zyne Dochter ontroofde, en pynigde ze in zyne tegenwoordigheit. Hy deed boete en vertrok ten dien einde naar de afgelegenſte en eenzaame plaatſen. Zyne afgetrokkenheit ging alles 't geen bedenklyk was te boven. Hy gaf aan een arme, die hem om een aalmoes bad, zyn eigen Vrouw: kan men wel iets waardigers geeven? Nadat hy zich de oogen uitgeſtoken had, deelde hy zyn vleeſch den Dieren die verhongert waren, om. Men moet zich erinneren dat de Godsdienſt deezer Afgodendienaers hun mede de liefdadigheit voor de Beeſten voorſchryft. Een ander Reiziger (c) zegt, op 't vertrouwen van een andere Legende, dat ſchoon hy alle zyne goederen weggegeeven had, zyne liefdadigheid noch niet volmaakt zynde, hy zich de oogen uitſtak, zyne Vrouw en Kinderen doode, om hen den *Talapoins* zyner Eeuwe ten ſpyze te geeven. Die Reiziger vergeet teffens niet op de tegenſtrydigheit aan te merken, die men tuſſchen deeze Moorderyen vind, die in den rang der verdienſtelyke werken van *Sommona-Codom*, en de Geboden van de Wet der *Talapoins* geſtelt zyn.

Nadat *Sommona-Codom* (d) alle de aankleevingen des levens op aarde afgelegt had, leide hy zich enkelyk toe om alle de aangevoerde onderneemingen van 't Geeſtelyk leven te vervullen; beſtaande in Vaſten, Bidden en andere diergelyke Oeffeningen. Om 'er zich te waardiger aan over te geeven, omhelsde hy de oeffening van een *Talapoin*, en als hy zyne goede werken overmaatig geoeffent had, verworf hy 'er eerlang alle de Voorrechten van. Hy wierd zoo krachtig, dat hy een Heilig in een twee-gevegt van een reeds voltrokken deugt overwon. De hoogmoedige Heilig aan de volkomenheit die *Sommona-Codom* bereikt had, twyffelende, daagde hem uit om zyne krachten te beproeven: maar hy wierd overwonnen. Veele andere Heiligen waren het ſieraadt der eeuwe van *Sommona-Codom*, en alle deeze Heiligen waren met een ongemeene kracht begaaft, geëvenmatigd naar de hechte uitgeſtrektheit huns lichaams. De Leer der Siammers heeft het een en 't ander met de volmaaktheden der ziele van dien Heilig vereenigt. *Sommona-Codom* had met de lichamelyk kracht de gaave van Wonderwerken te doen. Hy maakte zich onzichtbaar; hy voorzag en wiſt het verleedene en het toekomende; hy kende volmaaktelyk en met eenen opſlag alle dingen der Waereldt. Door een vaerdige

(a) Op dit bericht, zegt *La Loubere*, maaken de Siammers van J. C. *Sommona-Codom* niet: maar een Boosdoender *Thevatat* genoemt en Broeder van *Sommona-Codom*. Deeze *Thevatat*, voegt hy 'er by, is in de Helle gedoemt met een ſtraf overeenkomende met die van 't Kruis.

(b) *P. Tachard*, in zyne tweede Siamſche Reize.

(c) *La Loubere* van 't Koningryk Siam. I. Boek. P. 414.

(d) Idem ibid. P. 416.

dige gezwindheit, die boven menschelyke krachten ging, voerde hy zich zonder moeiten van de eene tot de andere plaats over, om aan alle Volkeren de deugdt te leeraaren. In deezen staat van een zoo verheven en uitmuntende deugdt, vergat zich *Sommona-Codom* zelf, en hy doodde een (a) *Man*. Hy wierd eerlang om deeze misdaadt verdreeven. Zyn leven strekte zich niet verder dan tot tachtig jaaren uit, waarna hy storf, verdwynende zoo schielyk als een vonkje vuur in de lucht verdwynt. De *Man*, door *Sommona-Codom* gedood, was van een vyandigen Landaart tegen de Heiligen, en bygevolge aan een voorname Kettery schuldig. Over dit punt nu hebben de Siammers gedachten gelyk het Volk elders denkt. Men maakt zich een gedrochtelyk denkbeeldt van de Ketters, als ook van hunne belydenis. De Siammers maaken van deeze *Mans* een verschrikkelyk Volk, hebbende een breed aangezicht, vreesschelyke tanden volgens haare grootte, en slangen op 't hoofdt in plaats van hair. Even eens beeldden zich de Roomsch Katholyken eertyds van de Hugenooten in, dat ze niet als andere Menschen waren. Toen in den Oorlog van Italië over 't onderwerp van de Spaansche Monarchie een zeker (b) Veldtheer in Piemont trok, het Volk, bedrogen door den naam van deezen Protestanten Veldtheer, beelde zich in dat hy en zyn Volk Hoornen als een Stier op 't Hoofdt hadden. Men heeft mede daar en tegen eenige Protestanten zoo onkundig gezien, dat ze zich inbeelden dat de *Papisten* van 't Roomsche en Pausselyk Hof een teken voor hun voorhoofdt droegen, bedrogen zynde door de vergelyking van eenige hunner Leeraaren, die, nadat ze het *Pausdom* en de *Paus* in de Openbaring van Johannes gezogt en gevonden hadden, geestigerwyze aan 't een en den ander toepasten, alles, 't geen opzicht met het Beest, en het teeken waar mede hunne Aanbidders geteekent waren, had. Deeze denkbeelden zyn waarlyk zeer onbehouwen, en by gevolg van verstandige menschen afgekeurt: maar wanneer men niet gewoon is met menschen van verschillende Godsdienst te leven, en dat men altoos de ooren leent naar de plompe misbruiken van deezen Godsdienst; wanneer men met menschen te doen heeft die geduurig toepassingen tegen den zelven maaken; wanneer men dit in zyne kindschap aangenomen heeft, dat men den geenen myden moet die deezen Godsdienst belyden, en voor hunne Leerstukken een afkeer hebben, bekleed zich ongevoeglyk de Geest met een bevatbaar merkteken van de plompste indrukzelen. Zodanig een in de bespiegeling opgewassen, meent niets wegens dit merkteken te hebben te vreezen, 't welk zich in de oeffening verwart, zulks hy niet beter doet dan de plompste Dorpeling. By voorbeeldt, men ziet hoe de Roomsch Katholyken niet konnen van zich weeren te sidderen, en verleegen te zyn in een Kerk der Hugenooten komende, en hoe de Hugenooten hunne beenen beeven, bleek worden, en zich t'eenemaal verstelt vinden, wanneer zy in een Paapsche Kerk komen. Hebben ze wederzyds iets te vreezen, of zyn 'er Priesters of Leeraars die het hun aanjagen? Zien zy 'er eenige Dragonders of Soldaten omtrent hun? worden ze door de uitterste strafpleging gedrygt? Geenzins. Zy bevinden zich in tegendeel in een Landt alwaar men noch met het een, noch ander gedrygt word. Een schrik, beswaarlyk te begrypen, bevangt hen, en deeze afschrik is zeekere vooroordeelen verschuldigt, waar van men zich nooit volkomen ontslaan kan.

Hoe de Siammers met hun gevoelen en dat van andere Volkeren overeenkomen, aangemerkt.

Om nu weder de Historie van *Sommona-Codom* te vervatten; na de doodt van *Man*, vond hy goed het vleesch van een Varken te eeten, waarin de Ziel van *Man*, die hy gedood had, gevaaren was, vermoedelyk om zich van *Sommona-Codom* te wreeken. De Legende die *P. Tachard* heeft gevolgt, zegt, dat een Gedrocht, 't welk *Sommona-Codom* weleer doen sterven had, onder de gedaante van een Zwyn weder op stond, en dat op een zekeren tydt als *Sommona-Codom* in 't midden van zyne Leerlingen, die hy onderwees, gezeten was, dit Gedrocht met veel gedruis verwoed op hem toeschoot. *Sommona-Codom* weetende dat zyn vertrek uit de Waereldt naderde: voorzeide het zynen Leerlingen. Eerlang daar na at hy van 't zelfde Zwyn, en storf 'er van. Voor zyn sterven, belaste hy dat men hem Tempels en Beelden toe te wyen had. Sedert zyne doodt is hy in een staat van rust overgegaan die zy door het woordt *Nireupan* uitdrukken, waar van wy vervolgens breeder handelen zullen. In deezen staat is hy geene elende noch smert meer onderworpen. Hy is t'eenemaal ongevoelbaar, en deeze ongevoel-

Wat *Sommona-Codom* verders bedreeven heeft.

(a) Dit is de naam van een Volk.
(b) De Generaal *Coranau*, 't welk gehoorende beteekent.

gevoelbaarheit maakt de volmaakte gelukzaligheit uit, waar van de Siammers zeggen, dat hy die in *Nireupan* geniet. Dit is, zegt *P. Tachard*, 't welk zy vernietigt worden, noemen. Wat *La Loubere* deswegen zegt, komt byna op 't zelfde uit. Om in den ſtyl der Siammers zich uit te drukken, is *Sommona-Codom* (a) *nergens . . . . hy is*, zeggenze, *als* (b) *vernietigt*, en nochtans achten ze hem gelukkig, zy draagen hem Gebeden op, zy ſmeeken hem om alles 't geen zy noodig hebben. Maar zyn vermogen ſtrekt zich niet dan over de Siammers uit, bemoeiende zich weinig met andere Volkeren.

Zyne bevelen den Siammers nagelaaten.

Sommona-Codom (c) hadt bevolen, dat men hem na zyne doodt Tempelen en Beelden toewyen zou, beducht zynde dat de menſchen allenks zyne gedachteniſſe uitwiſſchen mogten. Hy begeerde ook, dat men zyn Beeldt Goddelyke eer bewyzen moeſt. Hy liet op drie verſcheiden plaatſen de indrukzels van zyne voeten na, te weeten, in 't Koninkryk Siam, in Pegu en in 't Eilandt Ceylon. Men gaat in Pelgrimaadje naar de plaatſen met deeze geheiligde indrukzelen vereert, en de Godsdienſtigheit, die de Pelgrims in deeze Geeſtelyke bezoekingen verzelt, is ongemeen. Ook geſchieden 'er wonderwerken. (d) *P. Tachard* verhaalt 'er eenige die de Siammers vertellen, om hnnnen Godsdienſt te beveſtigen; by voorbeeldt: zy zeggen dat men in de Stadt *Sokhotay* een wonderwerkend Beeldt ziet, 't welk in een tydt van droogte naar Veldewaarts gebragt, een overvloed van Regen verſchaft. Zy vertellen mede dat zy werken hebben door de handt der Geeſten gemaakt. Eindelyk vermeeten zy zich Reliquien van *Sommona-Codom* te hebben. Zyn Gebeente, 't welk 'er noch te zien is, geeft veel glans, en ook veel kracht en vermogen: insgelyk bewaart men 'er een gedeelte van zyn Hair.

Twee van zyne voornaame Leerlingen wat die vervolgens hebben uitgevoert.

Twee voorname Leerlingen heeft (e) *Sommona-Codom* ‡ gehad. Men verbeeld hen (f) beide nevens elkander, achter hem op de Altaaren: maar hunne Afbeeldzels zyn kleiner dan het zyne. Deeze geplaatſt ter rechter handt van *Sommona-Codom* hadt op een tydt ter beede der verdoemden de Aarde verwoeſt, en in de holte van zyne handt, al het Helſche vuur genomen; maar hy konde het nooit uitbluſſchen. Hy bad *Sommona-Codom* deeze daadt van barmhertigheit ter liefde der menſchen te doen: maar deeze God oordeelde het ondienſtig wegens de gevolgen van dien. Indien, zeide hy, de menſchen de vrees voor die ſtraffe verlooren, wierden ze te Goddeloozer. In eene Ooſtindieſche Gelykenis drukt men t'eenemaal het tegendeel uit, want men verdicht 'er dat een Vrouw in de eene handt vuur en in de andere water draagende, door een *Derwies* ontmoet zynde, die haar vroeg wat zy met deeze twee zoo ſtrydige Elementen doen wilde; het eene, zeide zy, zal zyn de Helſche vlam uit te bluſſen, en 't ander om het Paradys te verbranden, op dat de deugdzaame menſchen zonder vreeze en zonder eigenbelang mogten zyn.

Andere zeldzame gevoelens die de Siammers wegens dit onderwerp hebben aangeweezen.

De Siammers (g) verwachten een andere *Sommona-Codom* die zy onderſtellen door *Sommona-Codom* zelf voorzegt te zyn geweeſt. Deeze verwachting maakt hen lichten by-geloovig. Zoo dikmaals als men hen van een ongemeene Perzoon ſpreekt, voornamentlyk in onervaarentheit en dommigheit, paſſen zy hunne bygelovigheit deezen Perzoon toe, nademaal volgens hunne meening een ongemeene dommigheit met de onbeweeglykheit en onlydbaarheit van den *Nireupan* gelykenis heeft. Op deezen grondt, ſcheen hun, een Siamſche Jongeling ſtom gebooren, en die,

(a) In twiſtredenen gaat het een nooit zonder het ander.
(b) *La Loubere* Ubi Sup. P. 420. (c) *P. Tachard* I Voiage de Siam L. 6.
(d) De Wonderwerken der Heiligen in deeze Waereldt en haare ongemeene kracht, zyn zekere voorbeduidzelen van hunne vernietiging in de andere *Sommona-Codom* bezat deeze gaven in den hoogſten graadt. Wat de Heiligen aangaat tot deeze vernietiging beſtemt, zy hebben niet alleen uitmuntende gaven: maar deeze noch, de deugdt den Menſchen met te meer kracht te leeraaren; zy weeten alles wat hun tot hunne doodt toe gebeuren moet, en deeze doodt is zelf met een byzonderheit verzelt, want zy verdwynen als een vonkje vuurs in de lucht zich verſpreid. Zie *La Loubere* Ubi Sup. P. 394.
(e) *P. Tachard* Ubi Sup. en *La Loubere* Ibidem.
(f) Men ziet hier drie verſcheiden Afbeeldzels van *Sommona Codom*. Ook ziet men 'er een andere nevens zyne twee Leerlingen en eenige andere Afgoden.
(g) *La Loubere* Ubi Sup. p. 414.

‡ Zie de nevensgaande Afbeelding, vertoonende in 't bovendeel *drie verſcheidene Afbeeldzels van* Sommona-Codom, *een voorname* Godheit *der* Siammers; en in 't benedendeel *de* Sonnescherm *der* Talapoins *of* Siamsche Monniken, *in 't Siamſch* Talapat *genoemt.*

die, wat de dommigheit aanging, voor een waar verschynzel van de natuur kon doorgaan, op een tydt waardig de onsterflykheit van den *Nireupan* te zyn. Zyne dommigheit en onweetenheit sleepte naar zich een genoegzaam getal van Sektarissen. Het gerucht verspreidde zich dat hy van de Stam der eerste Bevolkers van *Siam* was, en het Volk, altoos beminnaars van 't geen zy met hunne denkbeelden overeenkomende vinden, liep van allerwegen toe, om hem te eeren en geschenken aan te bieden. Deeze dwaasheit ging zoo verre, dat de Monarch verpligt wierd kastyding te gebruiken, om de gevolgen voor te komen die gevaarlyk konden zyn. 't Geen men ons van een bedrog der *Bonzes* van *Cochinchina* bericht, is ten minsten alzoo merkwaardig. Deeze *Bonzes* voededen onder hen een dom Kindt op, en lieten het als een God den Volke voor stellen. De Godsdienstelingen komen toe geloopen; en het is wel te gelooven dat deezen toevloed niet weinig de inkomsten van deeze *Bonzes* vermeerdert. Wanneer zy dan oordeelden dat de Inoogsting overvloedig genoeg was, verkondigden ze, dat de God zich verbranden wilde, en zy verbrandden hem ook waarlyk, nadat ze hem door middel van eenig mengzel de zinnen hadden in slaap gesust. Gelooft men dat het bedrog gevaar liep van ontdekt te worden in een zoo rampzalig uiteinde? Geensins, men volgde naauwkeurig den aart des Volks. Wanneer de Priesters deeze aart en neiging opvolgen, ontdekt men hunne bedriegeryen bezwaarlyk.

Wat 'er van *Thevatat*, een tegenstreever van *Sommona-Codom*, berichten.

Tevetat, (a) of *Thevatat* was geduurende zyn leven den tegenstrever van *Sommona-Codom*. De Legende der Siammers zegt, dat deeze *Thevatat* zyn Broeder was, of zyn nabestaande Bloedverwant. Nadat hy *Talapoin* geworden was, verworf hy met medeweeten van eenige andere Jongelingen zyns ouderdoms en hoedanigheit, de magt van wonderwerken te doen, en zodanig een gedaante aan te neemen als hem behaagde: maar hy quam nooit de volmaaktheit te boven die in een waare *Talapoin* word vereischt. De Jaloersheit en hoogmoedt maakte hem tot een doodelyken vyandt van *Sommona-Codom*. Hy begon door zich als Hoofdt van Partyschap op te werpen, waarna hy *Sommona-Codom* verwoedelyk vervolgde. De uitmuntende deugden van deeze, deeden de boosaardigheit van *Thevatat* tessens alle zyne Sektarissen verliezen die hy zich verworven had. Van een ieder verlaaten, en dus tot de uitterste elende vervallen, wilde hy zich met *Sommona-Codom* verzoenen. Om te beter zynen rol te speelen, stelde hy bedriegelykerwyze vyf zaaken voor, bequaam om de minst verlichtste onder de Leerlingen van *Sommona-Codom* te verleiden; te weeten: in de Woesternyen de wyk te neemen; dat gedoogt wierd, niet dan van Aalmoezen te leeven; zich niet dan met vodden te kleeden; de Kloosters te verlaaten, om niet dan onder de Boomen te leeven; en eindelyk dat deeze die nooit zoude willen Visch noch Vleesch eeten, zich van de vryheit om 'er van te eeten berooven konden. *Sommona-Codom* antwoordde hem, dat oeffeningen van zulke natuur moesten onbelemmert en vry zyn, en *dat men niemandt verplichten moest, meer uit te voeren als men zelf wilde of konde doen. Thevatat* bediende zich van dit antwoordt, en verleidde vyf of zes hondert Sektarissen tegen *Sommona-Codom*, onder voorwendzel van hun in de waare zaligheit te onderwyzen. Deeze onderworpen zich naaukeurig de vyf reeds gemelde zaaken: maar in gevolg van tydt wierden deeze plichten door kracht van Predikingen van een Leerling van *Sommona-Codom* wederlegt. *Thevatat* werd ziek: hy wilde zich *Sommona-Codom* aanbeveelen, die hem weigerde aan te neemen: maar hy voorzeide hem nochtans, dat hy na een byna onnoemelyk getal van jaaren zoude een God worden, te weeten, dat hy om van alle zyne misdaaden gezuivert te worden, zich een oneindig getal van verhuizingen onderwerpen moest; overeenkomende met de Leere der Siammers, die gelooven dat de zielen der Goddeloozen zich eindelyk op deeze wyze zuiveren. Ondertusschen wierd *Thevatat* (b) *in de aarde begraaven en tot in de Helle geworpen, alwaar hy zonder zich te konnen beweegen is*, overzulks hy *Sommona-Codoms* vriendschap verwaarloost had. De Beschryving van *Thevatats* straf is heel zeldzaam. Hy heeft op zyn hooft een groote yzere Pot t'eenemaal gloeiend van Helsch vuur: hy heeft de voeten in 't vuur: twee lange yzere Pennen gaan dwersch in de breete, en een ander in de langte door elkander. Deeze twee Pennen maaken de gedaante van een Kruis. De Helsche straffen zyn niet eeuwig, zy eindigen door de weder-

Zyn Afbeeldzel.

(a) Idem, over 't leven van *Tevatat* in de Beschryving *van 't Koningryk Siam*. II. Deel P. 1. en volgende.
(b) Idem Ibid.

wedergeboorte van den Zondaar. Daar zyn nochtans tegenſtrydigheden in deeze Leere. Zy zeggen, dat men na al het lyden deezer Waereldt, noch andere uit te ſtaan heeft, die onvergelykelyk grooter en verdrietiger zullen zyn.

Wat andere van deezen *Thevatat* verhaalen, aangemerkt.

P. Tachard (a) bericht ons noch andere byzonderheden van deeze *Thevatat*, op 't geloof van eenige Legenden, of op het enkel verhaal van eenige Siammers. Zie hier het merkwaardigde. *Thevatat* zich tegen *Sommona - Codom* verklaarende, worp een nieuwe Sekte op, waar in zich veele Koningen en Volkeren wikkelden. Deeze Scheuring verdeelde de Waereldt in twee Deelen, en gaf den oorſprong aan twee Godsdienſten, daar te vooren alle de Menſchen van eenigen Godsdienſt waren. Zy ſtellen de Chriſtenen in 't getal der Sektariſſen van *Thevatat*, en waanen een gelykheit tuſſchen hem en J. C. te vinden, wegens de overeenkomſt die zy meenen in de dood ſtraf van elkander t'ontdekken. De Hoogmoedt van *Thevatat* deed hem wenſchen een God te worden, en nademaal hy de gaaven van Wonderwerken bezat, wilde hy die tegen zynen Broeder misbruiken. Deeze zucht om een God te worden, deed hem oneindige ſchoone Wetenſchappen verliezen, en beroofde hem van 't licht 't welk hy door zyne onderhandeling met *Sommona-Codom* verworven had. Bovenal maakte ze hem onvermoogende in leerzaamheit. Aan deeze berooving van kenniſſe en 't licht is 't, dat zy de zintwiſtingen, de duiſterheden en twyffelingen van zyne Sektariſſen toeeigenen.

Thevatat flanſte in zyne nieuwe Leere veele dingen in, uit deeze van *Sommona-Codom* genomen. Hierom is 't dat beide de Wetten in veele zaaken overeenkomen: maar de Wet van *Thevatat* is nochtans veel minder ſtreng dan die van *Sommona-Codom* (b), want die laat aan de menſchen een groote vryheit van de Dieren te dooden en te eeten, alhoewel dit gebruik ongeoorloft en ſtrafwaardig zy. De Leer van *Thevatat* is dan een bron van Scheuring en verdeeldheit: uit deeze Leer zyn zevenderlei Sekten ontſproten, die echter veel overeenkomſt met elkander hebben. *P. Tachard* zegt ons, „ Dat zy deeze overlevering aan de Kettery der Hollanderen, „ Engelſen en andere Volkeren van de „ Roomſche Kerke geſcheiden, toe eigenen " 't Is als of onder ons een Leeraar op den Stoel, of een Hoogleeraar *ex Cathedra* beſlechtend uitſpreekt, dat de Leere van den Duivel een bron van Ketteryen is, en dat deeze Leer ontſprooten is uit alle die de Leer die zy belyden, wederſtreevig zy.

Thevatat in de Helle geſtort zynde geweeſt, werd hy door *Sommona-Codom*, God geworden, gezien en gekent. De Legende van *P. Tachard*, die, 't zy in 't voorbygaan gezegt, ons geſcheenen heeft al iet van 't Chriſtendom te behelzen, verzeekert dat *Sommona-Codom*, *Thevatat* met groote Nagels aan een Kruis gehecht vond, het Hoofdt met Doornen gekroont, en het Lichaam t'eenemaal met wonden bezet. *Sommona-Codom*, ſtelde hem voor, drie geheiligde zaaken t'aanbidden, door drie verborgene woorden uitgedrukt, die byna het denkbeeldt van de Drieëenigheit behelzen, want deeze drie woorden beteekenen Godt, het Woordt van Godt, en de Navolger van Godt. *Thevatat* wilde de twee eerſte woorden wel aanbidden: maar hy ſtond nooit het derde toe, en dit is om hem te ſtraffen over deeze hartnekkigheit 't dat hy tegenwoordig lyd, en noch geduurende een groot getal jaaren lyden moet.

Aanmerkingen van eenigeSchryvers, en wat die van den Godsdienſt derSiammers gecordeelt hebben.

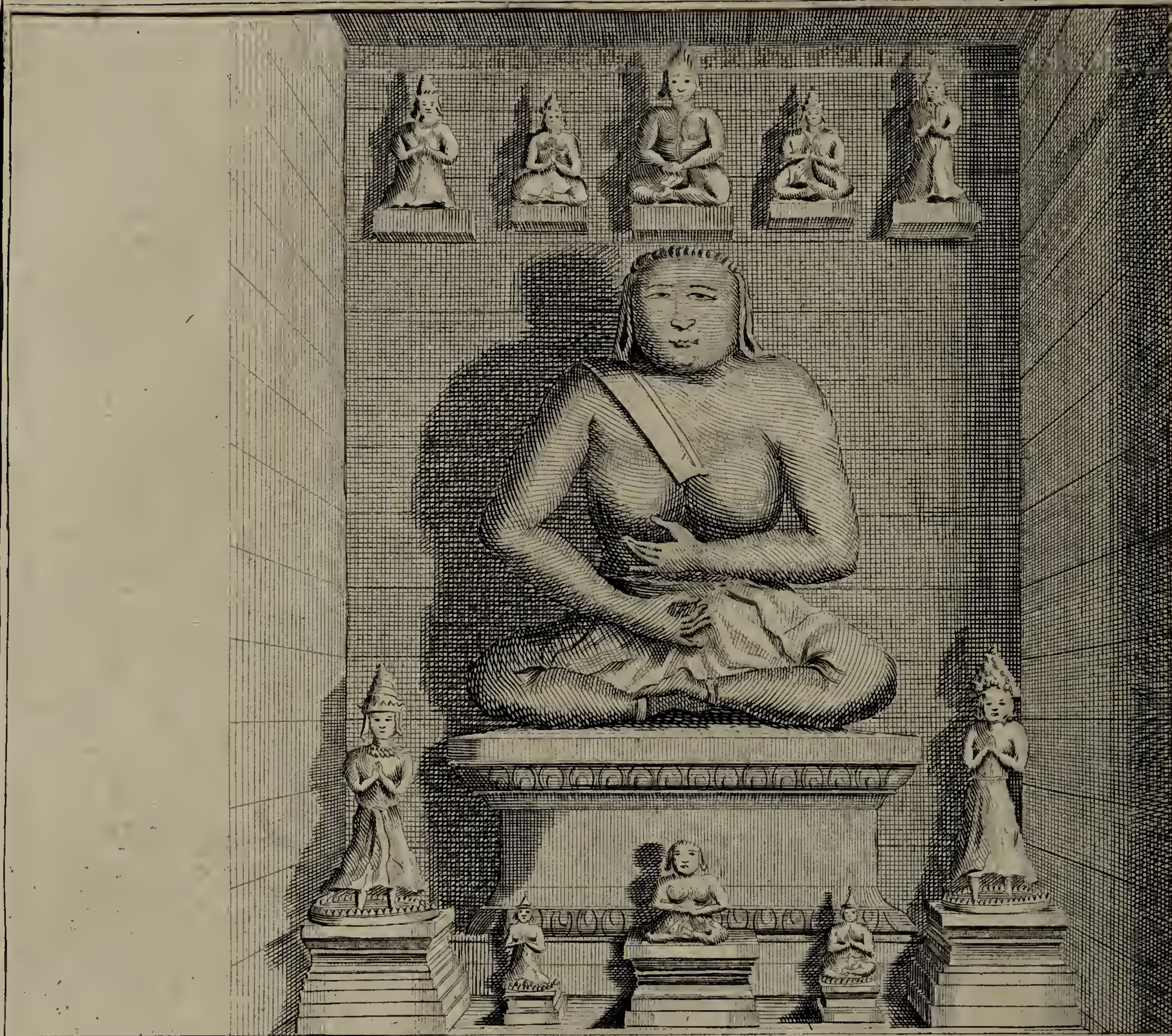
Wy zullen nu dit lang Hoofdtſtuk door eenige aanmerkingen eindigen, uit twee Reizigers getrokken, die het beſt van den Godsdienſt der Siammers geſchreeven hebben. *P. Tachard* verzeekert dat de groote verwydering van dit Volk voor het Chriſtendom van de gelykheit voortkomt, die men tuſſchen J. C. en *Thevatat* vind. Deeze overeenkomſt, indien zy het Chriſtendom omhelzen, doet hen voor de Helle vreezen. De Heer *La Loubere*, door zyne eigene ervaarentheit van de ergernis overtuigt wegens den gekruiſten Chriſtus aan de Ooſtindianen verooorzaakt, alhoewel rampzalig en onſchuldig, wil dat men eindigen moeſt waar door men begint: te weeten, dat men niet van de verborgentheden van 't Chriſtendom ſprak, dan na te hebben ongevoeliglyk de *Catechumenen* van de eenvoudigſte waarheden tot de kenniſſe der diepzinnigſte ingeleid. Maar een yverig Bezendeling vind deeze Leerwys onuitvoeriglyk: hy wapent ten eerſten zich met de verborgentheden om de ongelovige Indianen aan boord te klampen en te beſtryden, en geleid hen vervolgens met een ongelooflyke vaerdigheit

(a) Zie zyne *Voiage de Siam* L. VI.
(b) Het *leven van Tevatat*, door *La Loubere* bericht, ſchynt genoeg ſtelliglyk het tegendeel te zeggen.

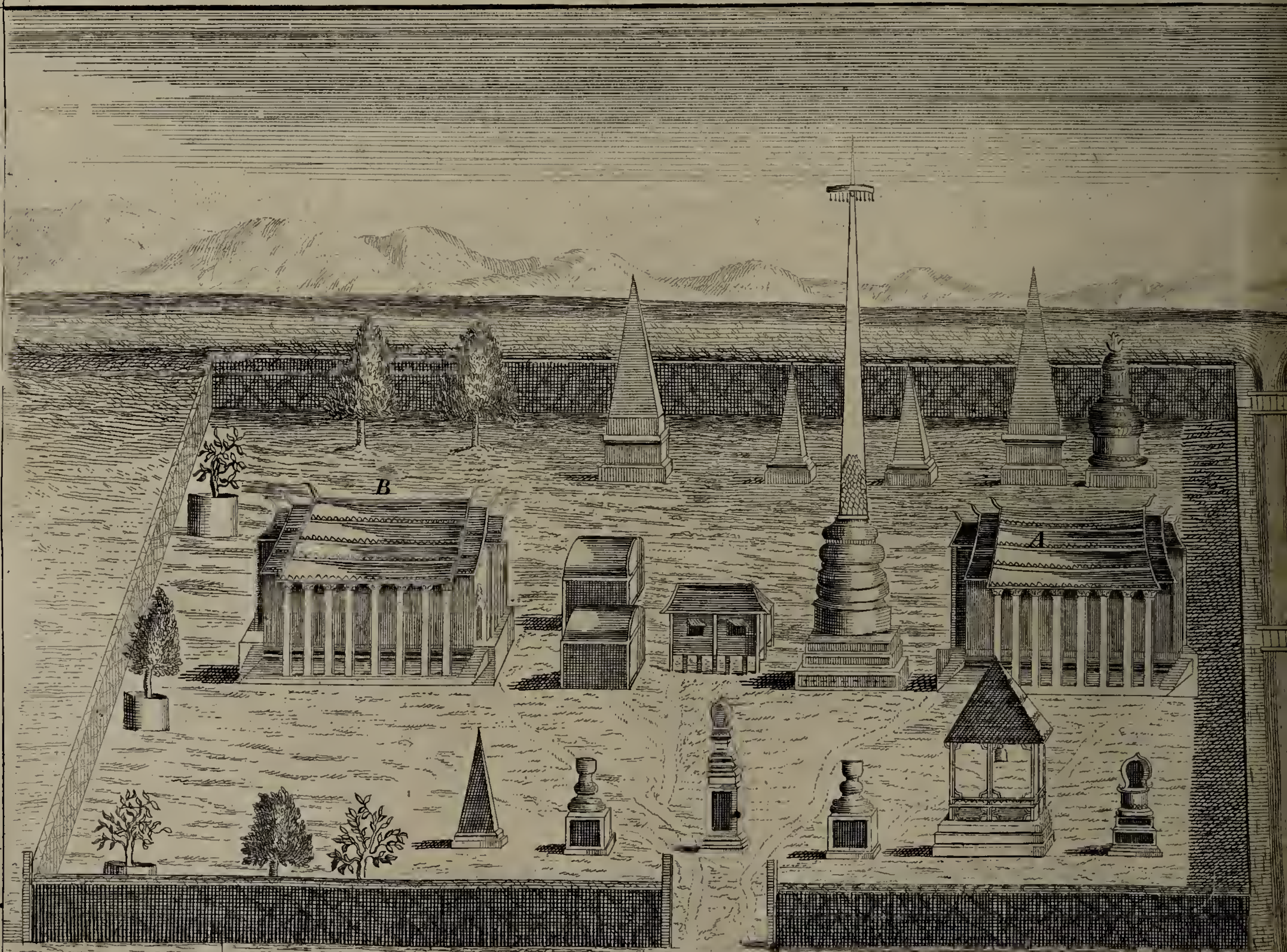
digheit tot de deure des Hemels, zonder hen de tydt van zich te bedenken te geeven. Het fchynt, door 't geene wy van *P. Tachard* aangehaalt hebben, dat deeze bequaame Jefuit twyffelde dat deeze zoo haaftige overheeringen lang duuren konden. *La Loubere* wil noch, dat men met een foort van achting en ontzag van de Ooftindiaanfche Wetgeevers, en ook van de Grondleggers van hunnen Godsdienft fprak. Dit is verftandig, want men brengt de menfchen nooit door verwytingen en fchamperredenen op den rechten weg. Dat men hun voorleggen wilde dat de Inftellers van hunnen Godsdienft bedriegers of buitenfpoorige Geeftdryvers waren, is of men hun wezentlyk van bedriegery en gedrochtelyke inbeeldingen befchuldigde. Het Menfchelyk vernuft wederftreeft deeze verwytingen, hoedanig een onderfcheid men tuffchen de dwaling van quaadaardigheit en de dooling van goeder trouwe maakt. *La Loubere* wil mede, dat men met meer ingetogenheit van de *Talapoins* en andere Ooftindiaanfche Geeftelyken fpreeken moeft; en dat men de denkbeelden in den Godsdienft veranderende, om hen tot de Leerftukken van 't Chriftendom over te brengen, de woorden van den dienft zoo veel mogelyk zy onverandert laaten moeft. Dit is een deezer zaaken waar van men den Jefuiten Bezendelingen het misbruik verwyt: men wil zelf dat zy om de Denkbeelden der Afgodienaren te verbeeteren op een wyze weinig eerbaar voor 't Chriftendom getragt hebben te handelen. Het is te gelooven dat de befchuldiging met veel partyfchap door hunne vyanden is aangedreeven geweeft: want indien die volftrekt gegrond was, welk een blyk zou 'er zyn dat veele van deeze Jefuiten Bezendelingen de verfchrikkelyk ftraffe en de doodt zelf om het Schynbeeldt van 't Chriftendom zouden geleeden hebben? Gelooven wy de Jefuiten op hun woordt niet; wy hebben Reizigers, (a) zonder zelf die Proteftants zyn uit te zonderen, die de waarheit wegens hun lyden om den Chriften Godtsdienft niet te kort doen. Eindelyk, zou het wezentlykfte zyn, om de ongeloovige Ooftindianen, volgens *La Loubere*, te bekeeren, hen in de eenvoudigheit hunner zeden, in hun geduldt, in hunne ftrengheit enz. na te volgen. Het fchynt waarlyk dat menfchen die andere bekeeren willen, zoo veel zy konnen, den aart en de gebruikelykheden der geenen opvolgen moeten die zy voorneemen te winnen en over te haalen; al zoude het maar wezen om hunnentwegen meer achting te verwerven, en om deeze vriendfchap te gewinnen, 't welk de Volkeren geheel zelden aan Vreemdelingen weigeren die trachten zich onder hen als Inwoonders te laaten inlyven, zich gedraagende naar hunne levenswys. Met dit gedrag van toegeventheit, moet men den Ongelovigen door zyn eigen gedrag prediken. Geen Godtsdienft is 'er waarin deeze regel noodzaakelyker zy, dan in 't Chriftendom, en zulks wegens de zwarigheit zyn 'er Leerftukken, die alzoo ongemeen den Ooftindianen toefchynen, dan die van hun den Europianen te voren komt. Nochtans is 't door de voorbeelden dat men hen verwerpt. De oeffening der Chriftenen en de bevalligheit der Chriftelyke Zedekunde ftryden onderling op eene vreemde wyze in de Indiën. Door deeze ftrydigheden, doet men zich zodanig hunne kleinachting waardig worden. Een Apoftel (b) heeft gezegt, dat hy zyn Geloof door zyne Werken toonen wilde. Het hedendaags Geloof is dan wel moeielyk te bepaalen, want het wandelt fomtyds ganfch alleen. Eertyds verlieten een zeker Landt duizenden van Perfoonen, die zoo fchroomachtig fcheenen aan hunnen Godtsdienft verknocht te zyn, dat de ftraf noch 't verlies hunner Goederen hen niet verplichten kon die te verlaaten. Deeze menfchen wierden met medelyden aangezien in de Staaten waar door zy trokken, en in deeze waarin zy zich eindelyk ter neer floegen. Men gaf hun Voorrechten, men verzorgde hun Middelen zich te geneeren en genoegzaame koftgelden, zoo veel was men overtuigt dat menfchen van hunnen aart alle de zedeplichten moeften kennen en oeffenen, met veel meer naaukeurigheit dan andere. Een gedrag dikmaals tegenftrydig met de grondbeginfelen volgens welke zy moften leeven, verzuimde niet lang om de Waereldt uit den dut te helpen, en men zag toen hoe veel de oeffening dikmaals niet dan te zeer van de befchouwende kennis haarer plichten verwydert is. Zodanig is het gebrek der menfchelykheit: laat ons niet twyffelen dat het overal even eens geftelt zy.

XII. HOOFDT-

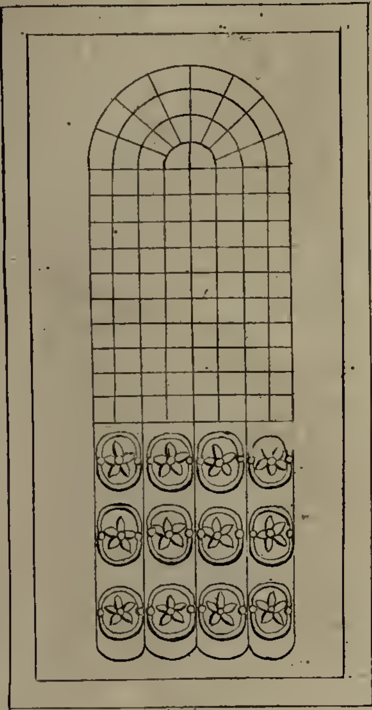
(a) De *Gezantfchappen der Hollanderen naar Japan.* Verfcheiden Reizen in de Verzameling van de Hollandfche Ooftindifche Maatfchappy en veele andere Schryvers. *Kaëmpfer* in zyne *Hiftorie van Japan*, fpreekt met grooten lof van Lodewyk, Biffchop en Bezendeling naar *Siam*, te vooren een Jefuït geweeft.
(b) Jacobus in zyn algemeenen Brief.

SOMMONACODOM environné d'IDOLES, qui representent ses Disciples .

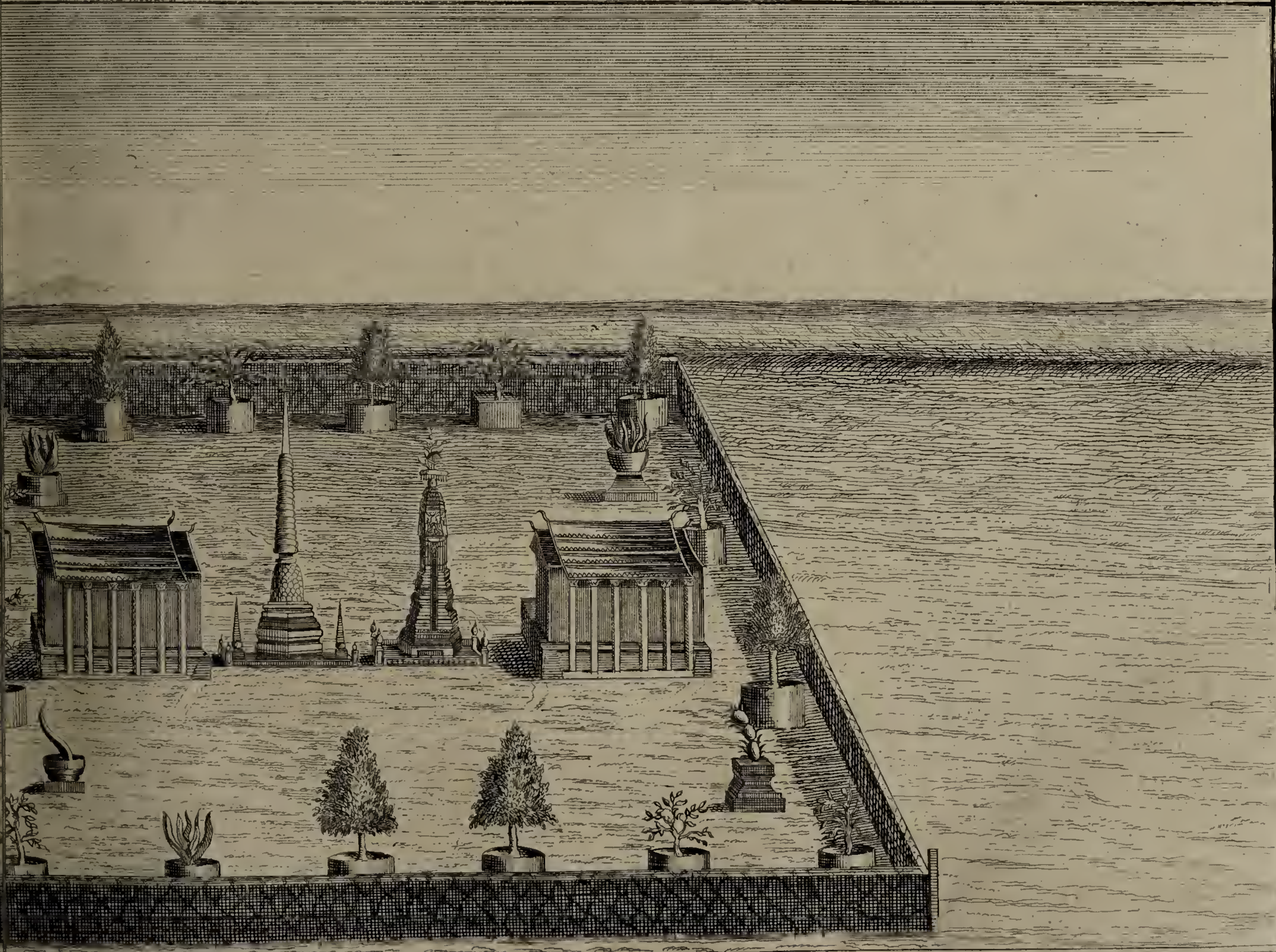
Le Temple de BARKALAM à SIAM La lettre A . marque l'Edifice qui est propr

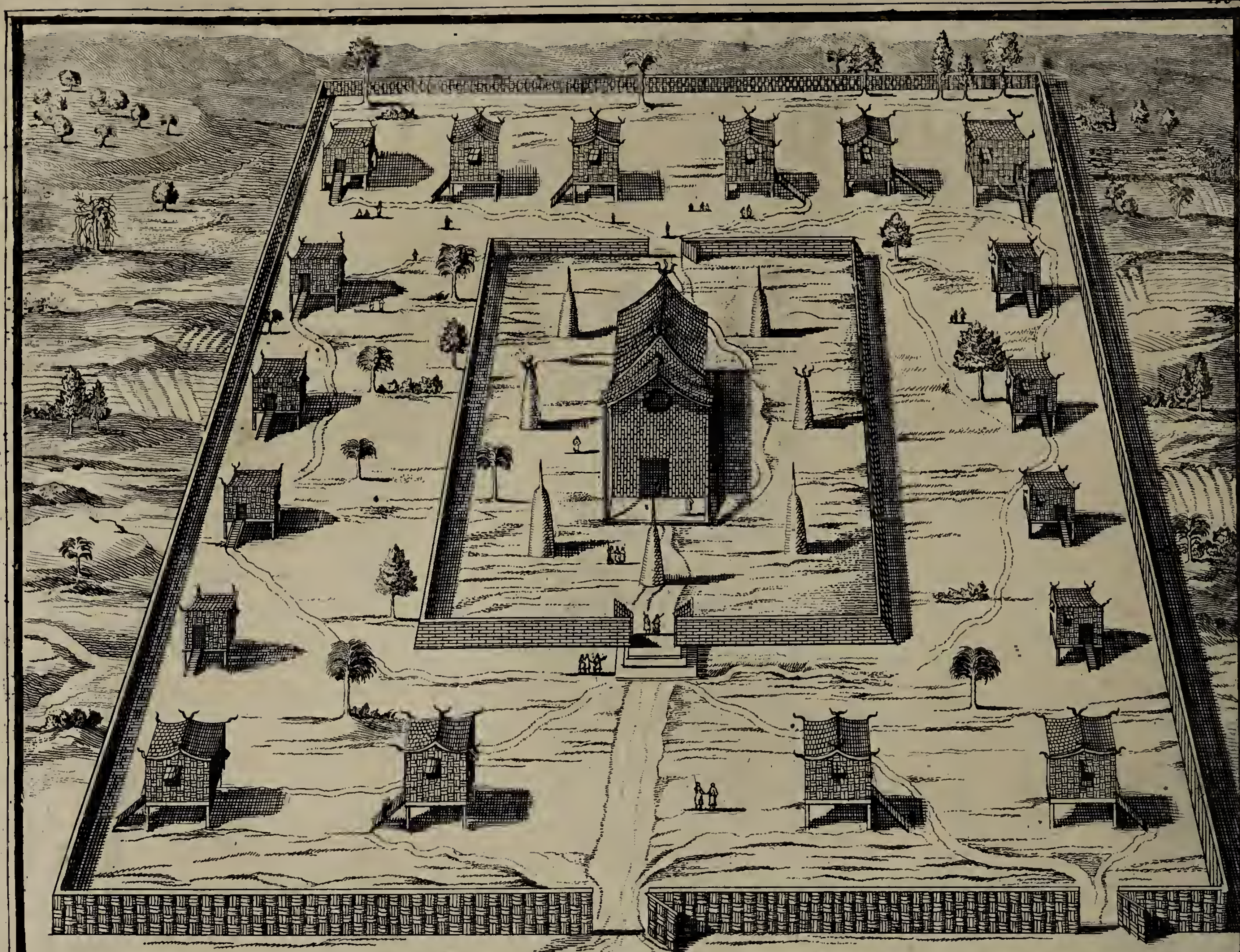
…ece de tableau qui est enveneration chez les Siamois, et ressemble peut etre aux Tabulæ Votivæ.

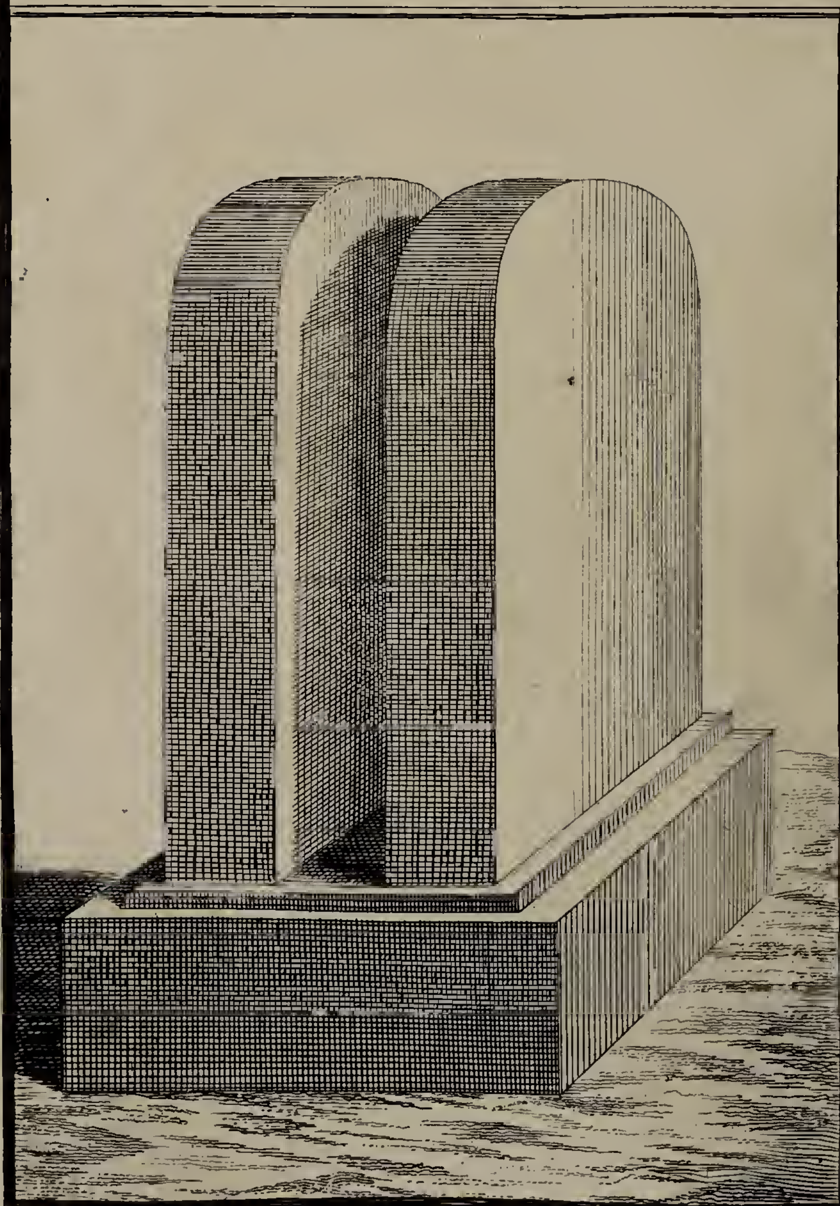
autres IDOLES des Siamois.

…le TEMPLE de BARKALAM B. est une autre Pagode.

COUVENT de TALAPOINS.

PIERRES en forme de MITRE qu'on voit auprès des PAGODES.

PARASOLS d'HONNEUR que le ROI de SIAM donne aux Sancrats.

XII. HOOFDTSTUK.

Van de FEESTEN *der* SIAMMERS, *hunne* TALAPOINS *enz.*

Verscheiden Feesten die de Siammers vieren, en waarin die bestaan.

DE Siammers vieren veelerlei Feesten (a) waar in niets beschouwt word 't welk naar Geestelykheit helt. Zy vieren het Feest der Inwying van een nieuwen Tempel, vooral wanneer men 'er een nieuw Standbeeldt van *Sommona-Codom* in plaatst.

Wanneer (b) de Wateren beginnen af te zakken, maaken ze algemeene verlichtingen op de Revier, als om haar te bedanken, overzulks haare wateren afgeloopen zyn, en wegens de vruchtbaarheit die de zelve aan de landen toebrengen. De geheele Revier is als met Lantarens bedekt, die op 't water dryven, en met den stroom afdryven. De grootte deezer Lantarens en haare Sieraaden hangen van de Godsdienstigheit van ieder in 't byzonder af. De Aloude Egiptenaren vierden mede een Feest ter eere van den Nyl, om hem voor de vruchtbaarheit te bedanken die hy door zyne overstrooming den Landen toebragt. Eenige gedenkkenissen deezer gebruiken vind men noch by de hedendaagsche Egiptenaren. De Siammers maaken verlichtingen om de aarde te danken, wanneer de oogst overvloedig zy; een andere *Ceremonie* oeffenenze die eenige overeenkomst met de Plechtigheit heeft, waarin de Egiptenaren koorn en garstairen aan *Isis* offerden, om haar voor de weldaaden te bedanken. De Feesten en Vertooningen van den Godsdienst waren mede by hen met veele verlichtingen verzelt.

Hoedanig de Kloosters der *Talapoins* gebouwt zyn, en hunne Pagoden of Tempels bestaan.

De *Talapoins* leeven in Kloosters, die de Siammers mede als Tempels aanzien. De Tempel en 't Klooster beslaan een vierkante ruimte, omringt met een dubbelen omtrek, gelyk men hier verbeeldt. ✠ De Tempel staat in 't midden als de heiligste plaats; de Cellen zyn alle rondom den Tempel geschikt, byna als tenten in een Leger, en in 't leedige 't welk tusschen twee omtrekken is. Deeze Cellen staan op zich zelven: en men ziet veele Piramiden rondom den Tempel.

P. Tachard zegt, dat men naaulyks een plaats ontmoet, zonder aldaar een Pagode te vinden, en de Pagode belooft altoos een klein Klooster van *Talapoins*. Men telt, voegt hy 'er by, meer dan veertien duizend Pagoden in 't Koningryk. Alles wat men in deeze Tempels vind, is Heilig; deeze die de zelve schend, word ten uitterste gestraft.

De zelve Schryver beschryft ons de beruchtste Pagode (c) van Siam. Men ziet 'er, zegt hy, een Afgod † van louter Goudt, die ten minsten twaalf en een halve millioenen Franse Guldens waardig is. Dit Reuzenbeeldt is gegooten op de zelfde plaats alwaar het staat: vervolgens heeft men 'er den Tempel om gebouwt. Noch voegt P. *Tachard* 'er by, dat men ten hoogsten verwondert staat, een eenigen Afgodt te zien ryker zynde dan alle de Tabernakelen of Sakramenthuisjes der Kerken van Europe. Wanneer hy dit schreef, dachte hy wel aan de Lieve Vrouw van *Lorette*, en alle de Rykdommen die de Heilige Maagdt en andere Heiligen in Spanje, en in veele andere Landen verkreegen hebben?

G 3 Daar

(a) Zie *La Loubere* Ubi Sup. p. 150. (b) *La Loubere* Ubi Sup. Tom. 1. p. 147.
(c) Deeze Pagode is mogelyk de Tempel van *Barkalam*, waar van *Kaempfer* Hist. du Japon L. I. C. 2. spreekt, en van den Reuzen Afgod, *Sommonocodom* en zyne voornaamste Leerlingen, die, volgens *Kaempfer* in een Kapel naby deezen Tempel is, alwaar men deezen Afgod *Sommonocodom* ziet.

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelding, verbeeldende I. *het* KLOOSTER *der* TALAPOINS. II. *De* SEMAS, *of* GEWYDE STEENEN, *die de* KLOOSTERS *aanwyzen, waar in de* SANCRATS *of* KLOOSTERVOOGDEN *hun verblyf hebben.* III. *De* ZONNESCHERMEN *die de* KONING *van* SIAM *de* SANCRATS, *als teekenen van eer toestaat.*

† Zie de nevensgaande Afbeelding, vertoonende I. SOMMONA-CODOM *en zyne voornaamste* LEERLINGEN *zodanig zy in een* KAPEL *naby den* TEMPEL *van* BARKALAM *zyn*; II. *een soort van* TAFEREEL *by de* SIAMMERS *in groote achting, en wel naar een* TABULA VOTIVA *gelykt*; III. *Verscheiden* AFGODEN *der* SIAMMERS; IV. *De* TEMPEL *van* BARKALAM: A. *verbeeld eigentlyk de* VOORNOEMDE TEMPEL; B. *is een andere* PAGODE, *naby* BARKALAM.

Talapoines of Geeſtelyke Vrouwen onder hen, en hoedanig;

Daar zyn ook *Talapoines*, te weeten Geeſtelyke Vrouwen, die den regel van de *Talapoins* waarneemen, en die in geene andere Kloosters leeven, dan die der *Talapoins* zelf. Deeze Geeſtelyken zyn hoog bejaard. De ouderdom is borge voor haare kuisheit. De Hartog van *Montauſier* (a) zegt, dat men *als dan niet meer onder de Sexe behoort.* De Geeſtelyken, die zekere redenen aan deeze oude Vrouwen willen voorhouden, zouden ons willen dits maaken dat zy zich tot boetoeffening begeeven, en dit zoude een nieuwe ſoort van *Godvruchtige Werken* zyn. Hoe het ook zy, daar worden in alle de Kloosters geene *Talapoines* gevonden: maar in deeze waar in eenige zyn, vind men haare Cellen byna van deeze der *Talapoins* onafgeſcheiden.

Als mede die *Talapoins* Kinderen genoemt worden, en wat hun bedryf is.

Ook zyn 'er *Nens* of *Talapoins Kinderen*. Deeze dienen de *Talapoins*: ſomtyds zyn 'er drie in een Cel van een deezer Geeſtelyken, die de zorg van de opvoeding deezer jongelingen op zich neemt. Daar zyn 'er die oude *Nens* worden. Onbekent is 't of men hunnen ſtaat als een ſoort van proefſtydt, dan als dienſtbaarheit moet aanmerken. 't Zeekerſte is, dat zy zich met zaaken bezig houden die de *Talapoins* niet doen mogen, zonder te zondigen. Dit belet echter niet dat de *Nens* onder een zeer ſtrenge tucht leeven. P. *Tachard* zegt ons, dat zy zesmaal in ieder Maansloop vaſten; dat zy niet dan tweemaal 's daags eeten; dat hen niet gedoogt word, te zingen, noch eenig gezang te mogen hooren enz.

Kloostervoogden en hoedanig onder hen.

Ieder *Talapoins* Klooſter ſtaat onder 't beſtier van een Kloostervoogdt die zy *Sancrat* noemen. Deeze Kloostervoogdt is nochtans aanzienlyker dan een enkele Meeſter van 't Konvent. Men wil dat de *Sancrat* met den Biſſchop, en de Konvent-Meeſter met den Prieſter van de Parochie overeenkomt. De *Sancrat* heeft alleen het vermogen *Talapoins* te maaken, gelyk de Biſſchop de Prieſters doet: maar hy voert geen gezag over de *Talapoins* die niet van zyn Klooſter zyn, noch eenig rechtsgebied over 't Volk: Hy heeft geene byzondere waardigheit die hem *Sancrat* maakt: Hy word geen *Sancrat* verkooren, of word mede een Kloostervoogdt van 't Konvent. Een zodanig Klooſter is altoos van andere, door opgerechte ſteenen, rondom zynen Tempel onderſcheiden, of naby zyne muuren geplaatſt. Deeze ſteenen zyn dubbelt. Alzoo zy eenige gelykenis met den Myter van een Biſſchop hebben, op een voetſtuk geplaatſt, heeft men willen geloof geeven dat de *Sancrats* de Biſſchoppen opgevolgt zyn; waar uit men mede beſlooten heeft, dat men in de Ordening deezer Volkeren, eertyds Chriſtenen geweeſt, de oorſprong van de *Sancrats* zoeken moet. Wy hebben 't reeds gezegt: deeze die reden van den oorſprong van zekere dingen geeven willen, voornamentlyk van deeze die bedektelyk gunſtig aan de vereiſſchingen van den Godsdienſt ſchynen, gelyk de Taalkenners die altoos gelooven hunne oorſprong woorden, zeer natuurlyk te zyn, en niet beducht zyn de woorden met deeze te vereenigen, die 'er het minſt by voegen.

Hoe en waar door de Kloosters onderſcheiden worden,

Welke Kloosters door opgerechte ſteenen *Semas* genoemt, worden aangeweezen.

De naam van de ſteenen die den *Sancrat* een Klooſter aanwyzen, zyn in 't Siamſch, *Semas* (b) genoemt. Men moet deeze *Semas* niet vermengen met de Piramiden ✠ die men rondom de Pagoden ziet. Deeze Piramiden zyn altoos aan eenigen Afgod gewyt, en draagen den naam van deeze aan wien ze behoorende zyn. Eenige zyn 'er die men Altaaren zou konnen noemen, want die gelykzaam als een kop of kelk gemaakt zyn, om der Godsdienſtelingen Offerhanden te ontfangen. Wy verbeeldenze hier van vier onderſcheiden bouworden.

Hoedanigen waarmede de Koning de *Sancrats* vereert.

De Koning geeft aan de voornaamſte *Sancrats* een Naam (c), een Zonneſcherm, een Draagſtoel en Mannen om die te draagen. Onder deeze merktekenen van eer, is de Zonneſcherm de minſte niet, de Koning geeft of belooft die aan wien het hem behaagt. Deeze die veele ronden van elkander afſtaande, rondom een eenige ſteel hebben, als of het veele Zonneſchermen op een zelfde ſteel gehecht waren, zyn alleen voor den Koning. De Zonneſchermen der *Sancrats* hebben niet dan een eenig rond: Maar zy hebben drie raaden, van geſchildert Lywaadt, en eenige meer. De *Ta-*

(a) *Buſſy Rabutin* in zyne Brieven T. IV.

(b) Zie de Afbeelding van deeze Steenen en Zonneſchermen in 't Afbeeldzel 't welk een Klooſter van *Talapoins* vertoont; Bladzyde 53.

(c) Dat men zich ter deezer gelegenheit erinnere 't geen wy reeds van de nieuwe naam-geeving door de Ooſtindiaanſche Vorſten gezegt hebben. De Koning van Siam, zegt *La Loubere*, maakt geen aanzienelyke *Mandaryn*, die hy geen nieuwen naam geeft, en deeze naam is hem altoos een eer.

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelding, verbeeldende VEELERLEY PIRAMIDEN, *die den* AFGODEN *toegewyt zyn, en die men in* SIAM *rondom de* PAGODEN *ziet.*

Piramides *de plusieurs façons, que l'on voit à* Siam *autour des* PAGODES .

Talapoins draagen hunne Zonnefcherm in de handt, die de gedaante van een Vuurfcherm heeft. Deeze Zonnefcherm (a) is een Palmbladt in 't ronde gefneeden en gevouwen, waar van de plooien met een draadt by de ftam gebonden zyn, die zy met bogten als een S maaken, en de fteel is. Men noemt die T*alapat*.

De *Talapoins* zyn Geeftelyken, maar veranderlyk van ftaat.

Boven alles 't geen wy reeds gezegt hebben, ziet men dat de T*alapoins*, Priefters en Geeftelyken zyn. Nochtans is de onderfcheiding van deezen ftaat en die der Waereldlyken niet bepaalt, gelyk onder ons verfchil tuffchen de Kerkelyken en Leeken is. Men gaat ten allen tyde en zonder moeiten van den eenen tot den anderen ftaat over. Hierom is 't, alhoewel zy van den dienft van zes maanden bevryt zyn, die de Siammers gehouden zyn aan den Koning zonder eenige vergelding te bewyzen, dat de T*alapoins* niet te min op des Volks rol geftelt zyn en blyven, nademaal zy altoos de gemeene Wet konnen onderworpen worden, en weder in 't Waereldlyke overgaan.

Waarin hun doen ter Boetoeffening voor 's Volks misdryf beftaat.

Het oogmerk van den Geeft van Inftelling der T*alapoins*, is, zich met des Volks zonden te voeden, een boetvaerdig leven voor hunne misdaaden te lyden, 't welk hen aalmoezen uitleevert, zulks zy van de zelve leeven konnen. Niets gemakkelyker is 'er voor de Waereldlyken en Waereldsgezinde Menfchen, dan een zodanigen Geeft, die nochtans min of meer in alle Godtsdienften gevonden word. Om dit uit zynen oorfprong op te neemen, zoo is 't op een grondbeginzel gefticht, 't welk niet t'eenemaal valfch zy: dit is, dat de eenzaame Godvruchtigheit, een geduurige overdenking wegens zyne plichten, zodanig men die in de eenzaamheit onderftelt, en de verlochening der Waereldlyke ydelheden, niet alleen Godt aangenaam zyn: maar ook byzondere achting zynentwegen tot zodanige trekken, die deeze dingen oeffenen. Indien de Waereldlyken zich bedriegen, is 't niet t'eenemaal het gebrek huns oordeels, 't is veel eer dit der Menfchen die des Volks meening verleiden. Deeze T*alapoins* zyn zeer liefdaadig voor de Reizigers, en hunne liefde word met de herbergzaamheit verzelt. Zy hebben aan wederzyde van hunne Celdeuren twee vertrekken om de voorbygangers te ontfangen.

Tweederlei *Talapoins* in Siam,

Daar zyn, zegt *La Loubere*, tweederlei T*alapoins* in *Siam*, eenige leeven in de Boffchen en andere in de Steden. Deeze die in de Boffchen zich onthouden, leeven genoegzaam als de andere Indiaanfche Monniken. Zy moeten, zoo wel die zich in de Steden als op het Landt onthouden, naaukeurig de ongehuwde ftaat, geduurende den tydt dat zy *Talapoins* zyn, onderhouden. Deeze die dien regel overtreeden, worden zonder verfchooning ten vuure gedoemt. De Koning bewyft hun geen gunft: en deeze ftrengheit, zegt men, is een daadt van Staatkunde, die geene vergeeving gedoogt, voor Menfchen, die zoo veel voorrechten als de Siaamfche Monniken bezitten. Echter, moet men dan noch gelooven dat de T*alapoins* aan een ganfch beproefde onthouding verfchuldigt zyn, en dat zy geen uitvlucht weeten de ftrengheit der Wetten t'ontwyken? Maar het voldoet dat de Wetten een openbaar gezag bewaaren, en dat deeze die het ongeluk hebben in de overtreeding overrompelt te worden, die met hun leven betaalen moeten.

en hoedanig.

Een andere Staatkunde van den Koning van *Siam* is (a), van tydt tot tydt hunne bequaamheit en ervaarenheit te laaten onderzoeken. Deeze die niet bequaam genoeg bevonden worden, laat men weder in den Waereldlyken ftaat overgaan. Hoe voordeelig zoude zodanig een hervorming in andere Landen niet zyn!

Wanneer de *Talapoins* den Volke Leerraard.

De *Talapoins* prediken des anderen daags van de Nieuwe- en Volle Maan: Ook prediken ze dagelyks tweemaal, van dat de Wateren der Rivier beginnen op te zwellen., tot dat de overftrooming begint te minderen. De Leeraar is met de Beenen kruislings in een verheven Armftoel gezeten, en de *Talapoins* worden volgens rang in deeze Bediening afgeloft. De Predikatie van den Leeraar word door Aalmoezen der Toehoorderen befloten. Deeze Aalmoezen zyn ongemeen. Deeze die dikmaals in den tydt van de overftrooming prediken, en het Volk voor hunnen Oogft in hoop en vrees leeft, en die de zelfde gebequaamheit in 't prediken het overig van 't Jaar hebben., konnen zonder moeiten ryk worden. Gelukkige gemakkelykheit! vermits de yver der Siammers de verdienfte zoo wel vergeldt. Hoe veel Chriften Leeraars ziet men niet, die langen tydt en dikmaals gepredikt hebben, zonder nochtans ryker te worden, noch meer geacht?

Waarin hunne Leerrede beftie

Laat ons de Befchryving van de Leerrede en van de Vergadering der Toehoorderen niet vergeeten. De Text van de Predikatie

(a) *La Loubere* Ubi Sup. Zie het vierde Afbeeldzel van de Afbeelding van *Sommona-Codom*.
(b) *La Loubere* Ubi Sup. (c) *P. Tachard.* Voiage L. IV.

staat, en hoe zich de vergadering gedraagt.

tie van den *Talapoin* bestaat altoos in Zedelessen van *Sommona-Codom*: nadat het Volk vergadert is, leest 'er de *Talapoin* een van met een deftige zedigheit, en met neergeslagene oogen, zonder eenige beweeging of gebaar. Vervolgens ontwind hy de verborgenheden van zynen Godsdienst, waar uit hy mede eenige Zedeleer tot onderwys van zyne Toehoorderen trekt. Het Volk, die den Predikant aanhoort, is met veel ootmoedigheit gezeten, voegende de handen te zamen, de Mannen ter eene, en de Vrouwen ter andere zyde. Na den Text, roept de Vergadering uit, de handen naar Hemelwaarts strekkende, en met gebukten hoofde: *het woord van God is zuivere waarheit. P. Tachard* verzeekert ons, dat de Vrouwen de driftigste zyn, zich in deeze Godvruchtige oeffeningen te begeeven; en dit is niet te verwonderen.

Vasten der *Talapoins* waarin het bestaat.

De *Talapoins* (a) vieren Vastendagen, voornamentlyk terwyl de overvloeying, waar van wy gesproken hebben, duurt. Hun Vasten bestaat in niets te eeten voor dat het middag zy. Men merkt dat het Vasten wel veelvuldiger en min moeielyk in de Zuiderlyke Landen is. Ten minsten is 't zeker dat de groote hitte de maag verzwakt, en dat men die in kracht niet beter als door soberheit en maatigheit weder herstellen kan. Na de Inoogsting, gaan deeze Geestelyken drie weeken lang, alle nachten in 't Veldt onder met loof gedekte vierkante Hutten waaken: des daags komen ze den Tempel bezoeken, en in hunne Celle slaapen. Men heeft ons de beweegreden van deeze Plechtigheit niet verklaart.

Hoe zy mede 't gebruik van *Paternoster* in hunne gebeden hebben.

In hunne Gebeden hebben ze het gebruik van de *Paternoster*. Deeze *Paternoster* heeft hondert en acht kraalen, of hondert en tachtig volgens *P. Tachard*. Hunne Godsdienstigheit is van een oplettenheit en yver verzelt, die *P. Tachard* scheen te beweegen. (b) Hy zag hen ter aarde gezeten, de handen te samen gevoegt, een weinig opgeheven, zingende of biddende onophoudelyk, en zonder iet dan den Afgod aan te zien, voor wien zy gemeenlyk bidden. Deeze Afgod is op een zeer hooge Tafel geplaatst. Zy zingen in Koor en zonder eenige verpoozing. *P. Tachard* nieusgierig zynde te mogen weeten wat deeze Monniken hunnen Afgod in deeze gebeden verzochten, deed hy 't hen over dit onderwerp afvraagen. Een van hun antwoordde: *dat men zich tot God keerde en hem wegens verdienste bad.* T*achard* vroeg hem: *waar de God was, die hy aanbad*; en de T*alapoin* antwoordde: *dat deeze God sedert omtrent twee duizend jaaren in den* (c) *Nireupan was.* Maar vervolgde T*achard*, *indien God niet dan met zyne vermaakelykheden bezig is, hoe kan hy dan uwe Gebeden verhooren? dit komt immers niet overeen. God*, antwoordde de T*alapoin* (d) weder, *heeft order om hem te bidden gelaaten, en ik voldoe dit bevel, hem biddende.* Dit antwoordt wierd door den Jesuit betwist: Hy toonde hem, dat het onnoodig was de beveelen van een God in acht te neemen, die nooit aan ons dacht, en daar op stelde hy hem deeze Gelykenis voor. „ Terwyl „ dat de Meester van den Huize leeft, voeren „ de Dienaars zyne bevelen uit, nademaal zy „ hoopen hem te behaagen, of dat zy „ anders vreezen gestraft te worden: maar „ als hy gestorven is, verlaat een ieder zynen dienst, de getrouwe Dienaars „ hem niet meer konnende behaagen, noch „ de ontrouwe de straf vreezen." De T*alapoin* zoud hem zeer wel door een andere Gelykenisse hebben konnen antwoorden, en ten minsten alzoo rechtmatig: *Terwyl de Meester van den Huize met zyne vermaakneeming bezig is, laat hy niet na te wenschen dat men zyne beveelen uitvoere; by voorbeeldt, dat men zyn Huis in een goeden staat onderhoude; dat men 'er geene misdaaden begaat; dat men 'er de achting die men hem schuldig is, in waarden houde; dat men hem in zyne deugden enz. navolge.*

Het Hoofdt-hair, Baard en Wink-brauwen, hoedanig zy die scheeren.

De T*alapoins* moeten zich het hoofdt, de baardt en de winkbrauwen scheeren; de Kloostervoogdt scheert zich zelf, nademaal niemandt hem het hooft mag aanraaken, zonder hem zyne achting te krenken. Door de zelfde reden zoude een jonge T*alapoin* geen oude durven scheeren: maar aan de ouden is 't gedoogt den jongen te mogen scheeren. Zy scheeren zich als 't Nieuwe en Volle Maan is. Alsdan brengt het Volk ook hunne Aalmoezen in de Kloosters, dan vast het en onthoud zich van te visschen. In deeze dagen van Plechtigheit, bezoekt het Volk met veel meer Godsdienstigheit dan naar gewoonte de Tempels. Een hunner Godvruchtige handelin-

(a) *La Loubere* Ubi Sup.
(b) P. *Tachard*. Second. Voiage L. IV. (c) Zie hier voor aangeweezen.
(d) Zie *Bayle* Dict. Crit. Art. van *Sommona-Codom*. Dit Artykel behelst zeldzaame aanmerkingen over dit onderwerp.

delingen is, den gevangen Dieren vryheit te geeven. De Offerhanden tot den Afgod geschikt, doen zy niet onmiddelyk tot denzelven: Maar aan de *Talapoins*, die de zelve vervolgens den Afgod aanbieden, 't zy dat ze de Offerhanden in de handt houden, voor den Afgod, of op den Altaar leggen. Men zegt ook dat het Volk hem brandende waschkaerssen aanbied, en dat de *Talapoins* die daar na aan de kniën van 't Beeldt vast maaken.

En hoe achtbaar zy het Hoofdt onder hen houden.

Op den Volle Maantydt (a) van de vyfde Maandt, wasschen de *Talapoins* den Afgod met welriekend water: maar door ontzag wascht men hem het Hoofdt niet. 't Is een achting aan dit gevoelen verschuldigt, dat het Hoofdt het voornaamste en edelste gedeelte des lichaams, zynde de zetel van oordeel en alle Ziels-hoedanigheden, daarom ook het meest geachtste moet zyn. Het Hoofdt of Hoofdthair van een Siammer aan te raaken, is, zoo *La Loubere* bericht, hem op 't allerhoogste te beleedigen, en zelf is het aanraaken van zyne bonnet, indien hy die elders laat, een groote onbeleeftheit. Een hoedt of bonnet, vervolgt hy, legt men nooit op een laage plaats. Men geeft die aan een der Huisgenooten op het eind van een stok, die de zelve op een hooger plaats dan het hoofdt is, legt, en zonder dat men 'er aanraakt. Deeze stok heeft een voet op dat die kan blyven staan. Het lust ons niet alhier de gewoone aanmerkingen der aloude en hedendaagsche Geleerden over de waardigheit des Hoofdts aan te haalen: Wy zullen ons alleen vergenoegen de buitensporigheit der gebruiken aan te wyzen. De aloude Grieken raakten het hoofdt, de baardt of kin der geenen aan, wien zy wilden tot medelyden beweegen; tegenwoordig zouden we ons wegens zoo een al te vryen daadt, alzoo veel belgen, als wegens het ontzag der Siammers, 't welk ons belachelyk schynt. Na dat de *Talapoins* den Afgod gewasschen hebben, wasschen zy mede hunne Opperhoofden, en het Volk wascht de *Talapoins*. In de Huisgezinnen wasschenze elkander, altoos in acht neemende dat de mindere aan den meerdere de plechtigheit van Afwassching aflegt, en dit alles zonder aanzien van Sexe. De Zoon en Dochter wasschen wederzyds hun Vader en Moeder, Grootvader en Grootmoeder.

Welk een Godsdienstige oeffening de Talapoins genoodzaakt zyn 's morgens vroeg af te leggen.

De *Talapoins* (b), alhoewel zy door hunne Tucht verplicht zyn vroegtydig op te staan, nochtans doen zy 't niet dan wanneer het licht genoeg is om de aderen hunner handen te konnen onderscheiden, beducht zynde als zy zich 's morgens vroeger waschten, dat ze eenig Ongedierte dooden mogten, zonder dat zy 't hadden gemerkt. Opgestaan zynde, begeeven ze zich met hun Kloostervoogdt naar den Tempel, en zingen 'er of zeggen, twee uuren lang, de gebeden op, in een Formulierboek geschreeven. De Leeken hebben 'er geen, mogelyk volgenze na 't geen den *Talapoin* opzegt, of gelyk elders door een zekere gewoonte waar aan zy gewent zyn, om dus t'eenemaal op den toon van den *Talapoin* te komen. Hoeveel onzer Godsdienstelingen zyn 'er, die *Amen* zeggen, en wel te pas antwoorden, als of ze waarlyk oplettend waren op 't geen zy zeiden; en die de oogen mede naar den Hemel ernstelyk schynen op te heffen, als of zy in den zelven tydt aan God dachten? Maar laaten we onze Godsdienstelingen daar; die van Siam zyn zediglyk in de Tempels gezeten, met de beenen kruislings gelyk een *Talapoin*. Biddende beweegenze gestaadig hunnen *Talapat*. De Waayer gaat gints en herwaarts op ieder lettergreep der woorden die zy uitspreeken. In en uit den Tempel gaande, werpen ze zich driewerf voor het Afgodsbeeldt neder, en de Leeken doen insgelyks. In den Tempel zyn zy wederzyds kruislings met de beenen gezeten. In en uit hun Klooster gaande, buigen zy zich zoo neederig voor hunnen Kloostervoogdt, tot dat hun voorhoofdt de aarde raakt: en doordien de Kloostervoogdt met de beenen kruislings gezeten is, om hem dan te meer achting toe te draagen, vatten ze met beide de handen een van zyne voeten en leggen dien op hun hoofdt.

Welke inkomsten zy behalven dat van den Beedelzak hebben, aangeweezen.

Na het Morgen gebedt, gaan de *Talapoins* geduurende een uur aan de deuren Aalmoezen verzoeken. Zy vertoonen zich zonder iet te zeggen, en gaan voort, zoo men hun niets geeft: maar zelden wyst men hen zonder iet te geeven af. Onafhankelyk van den beedelzak, hebben ze waar van (c) zy leeven. De Kloosters bezitten Landeryen, Hoven en Slaven. Na de gedaane beedelary ontbyten deeze Geestelyken: hunnen Regel vereischt, dat zy aan den Afgod het eerste stuk van 't geene zy eeten,

(a) *La Loubere* Ubi Sup. (b) *La Loubere* Ubi Sup.

(c) *Rabelais* in 't 5 Boek, 28. Hoofdtst. van *Pantagruel*, zegt zeer aardiglyk, van zekere Monniken spreekende. Dit Monnike-*Beedelaarschap* is overal eeven happig; en noch zeggen ze dat ze naauwelyks hun levensbehoefte in de Waereldt hebben: wat drommel hebben dan de Koningen en groote Vorsten?

eeten, offeren. Na den ontbyt neemenze de dagelykfche bezigheden van 't Kloofter waar, die zy leezen, bidden en overdenken moeten. Na den eeten, geeven ze aan de jonge *Talapoins* die onder hun opzicht geftelt zyn, leffen; zy neemen een nademiddag flaapje; zy brengen gelyk des morgens, twee uuren met zingen en bidden door; zy veegen de Tempel fchoon enz. Eindelyk, om een eind van 't geen den Regel deezer Siamfche Monniken en Priefters betreft, te maaken, men bericht ons, dat niet alleen hunne Kloofters Slaaven hebben: maar dat men 'er zich mede van Leekebroers en Knechts dienen laat, die de Landeryen en Hoven bebouwen, en alles doen 't welk de *Talapoins* niet zonder te zondigen doen mogen. Deeze Knechts, die men *Tapacous* noemt, ontfangen mede het geldt 't welk de Godvruchtigen aan 't Kloofter fchenken; want het den *Talapoin* verboden is, 't zelve aan te raaken. Het is vreemd dat men door verbinteniffen van Godsdienft, of, om uitdrukkelyker te zeggen, onder voorwendzel van in een beftendige nooddruftigheit te leeven, zich een zaak verbied, die men nochtans niet zou konnen miffen, en die aan veel goede uitwerkzelen dienen kan, terwyl men in 't verhoolen zeker gemak neemt, waar van het gebruik ten minften alzoo gevaarlyk is. Landeryen en Hoven te hebben, (a) te leeven zonder iets te doen en ten koften des Volks, zou dit geene ergernis baaren? maar een Siammer ziet niet zonder afkeer een *Talapoin* geldt aanraken, doordien den *Talapoin* de aanraaking tot een misdaadt maakt. Deeze fchroomachtigheden van die natuur zyn een volkomen fpel in den Godsdienft: maar dat men zich niet bedriege, vermits wy niet dan van de Siammers fpreeken.

Hoe een ieder zich in 't *Talapoinfchap* begeeven mag;

'T Staat een ieder vry een *Talapoin* te worden, en deezen ftaat weder te verlaaten: maar men kan zich zonder te zondigen tegen de aanneeming van een *Talapoin* niet aankanten. (b) Verders, alzoo het *Talapoinfchap* voordeelig, en niet noodzaakelyk voor iemands levenstydt is, zyn de Ouders te eer vergenoegt, te zien dat hunne Kinderen dien ftaat omhelzen. Wanneer iemandt *Talapoin* worden wil, maakt hy een aanvang om met een Klooftervoogdt overeen te koomen, die hem in zyn Konvent ontfangen wil: maar de *Sancrat* alleen de macht hebbende hem het kleedt te geeven, moet hy hem zulks verzoeken, voornamentlyk als de Klooftervoogdt zelf geen *Sancrat* is. Deeze die als *Talapoin* zal ontfangen worden, word van zyne Ouders en Vrienden plechtiglyk in Proceffie verzelt. Het danffen en de Mufyk word 'er niet vergeeten. Men houd telkens ftil om te danffen en te zingen. Naby den Tempel gekomen, houden de Zangers en Danffers halte, en insgelyks de Vrouwen van hun gevolg; als zynde aan hun niet gedoogt, deeze Heilige en gewyde plaats te betreeden. De Aanzoeker en de Bevoorrechten gaan 'er alleen in. Aldaar fcheert men hem het Hoofdt, de Baardt en Winkbraauwen. De *Sancrat* geeft het Kleedt den nieuwen *Talapoin*; hy kleed 'er zich mede en ontkleed zich teffens van dat der Leeken, 't welk van onder het kleedt der Geeftelyken uitvalt. Dit alles gefchied met woorden van verborgenheit en aan deeze Plechtigheit toegewyt. 't Is de *Sancrat* die de zelve uitdrukt. Na deeze Plechtigheit, begeeft zich de nieuwe *Talapoin* in 't Kloofter, waarin hy blyven moet; en zyne Ouders en Vrienden geleiden hem. Eenige dagen daar na, geeven deeze zelfde Vrienden een Maaltydt in 't Kloofter, en dit word door eenige Schouwfpelen verzelt, die de *Talapoin* niet zien mag. Het is hen mede verboden, eenige fpeeltuigen te hooren, noch het danffen te zien.

Welke magt van aanneeming aan den *Sancrat* ftaat.

De *Talapoines*, waar van wy reeds gefprooken hebben, zyn niet geheel Geeftelyk geacht. Een Klooftervoogdt is alleen bevoegt haar het Geeftelyk Kleedt te geeven, als ook aan de *Nens*, die Leerlingen der *Talapoins* zyn, waar van wy reeds gewag hebben gemaakt. Indien 't de *Talapoines* gebeurt dat ze tegen haare eere zondigen, ftraft men haar niet door 't vuur, gelyk den *Talapoin* geftraft word, die het ongeluk heeft by een Vrouw betrapt te worden. De *Talapoine* word dan aan haare Ouders overgelevert, die haar kaftyden moeten, nademaal de *Talapoins* noch *Talapoines* niemandt mogen flaan.

Talapoines hoe die mede het Geeftelyk kleedt deelachtig worden.

Men kan de *Talapoins* als een foort van Siam-

Hoog.

(a) *Sed veluti mures, alieno parta labore,*
Carpitis, & vitam ducitis Angelicam.

zegt *Buchanan* in zyne *Fratres Fraterrimi.*

(b) *La Loubere* Ubi Sup.

moed der *Talapoins* aangemerkt.

Siamsche Pharizeën aanmerken. (a) Nademaal zy gelooven alleen deugdzaam te te zyn, hebbenze voor zich zelven een ongemeene toegeevendheit, en zien de Leeken met hoogmoedigheit aan. (b) Zy zyn boven al geneegen hooger dan de zelve te zitten, en groeten ook niemandt, noch beweenen niemands doodt, zelfs niet die van hunne Ouderen. Zy hebben een oeffening die naar de Belydenis gelykt (c): maar deeze Belydenis is niets minder dan een bekentenis hunner zonden, met ootmoedigheit verzelt, 't welk de Geest van de bekenteniſſe is. Zy doorloopen in 't byzyn van den Kloostervoogdt de Leerstukken in hunne Zedekunde ingelyft, en verklaaren vrymoedigiglyk, dat zy die niet hebben overtreeden: alzoo min oprecht, of meer verblind, dan andere Heidenen, die verre van op hunne oprechtigheit te roemen, 's avonds ernstelyk (d) in hun Bedde overdenken de misſlagen die zy dien dag begaan hebben. Laat ons nochtans aan de Euangelische Zedekunde recht doen; zy is de eenigste die van deeze verblindheit geneezen kan, die geene welke het geluk hebben van die te kennen: maar die wel te kennen, is iet, minder in 't algemeen onder de menschen bekent, vermits zy die maar half kennende zyn, overzulks (e) *zy noch voor Godt noch Duivel zyn.*

Laat ons by 't geen van den aart der *Talapoins* gezegt is, noch iet byvoegen, 't welk de bedriegery en valschheit van deeze Siamsche Geestelyken te kennen geeft. Om de Leer van de Zielverhuizing te verdeedigen, zyn 'er, zegt *La Loubere*, die met styven kaaken verzeekeren dat zy zich van hunne verledene verhuizing errinneren konnen; waar by onzen Reiziger voegt, „ dat deeze getuigenissen ongetwyffelt vol„ doen, om den Volke in de meening en „ hun gevoelen van de Zielverhuizing te „ verzeekeren. " Dit nu is waar, en derhalven onnodig om 'er voorbeelden ter bevesting van by te brengen.

Met zodaanige Phariseensche stelregels, kennen nochtans de Siamsche Geestelyken de ingetogenheit wel: maar waar toe dient dit, wanneer het Hart met den Geest niet overeenkomt, en dat deeze Geestelyke zedigheit, die wel andere menschen dan de Siammers bedriegt, een verborgentheit van 't lichaam is, (f) waar van het oogmerk zy, de gebreeken van 't hart te verbergen? „ Een *Talapoin* zondigt, indien hy langs „ straat gaande zyne zinnen niet by een „ vergaadert heeft. Hy zondigt ook, in„ dien hy zich met zaaken van Staat be„ moeit. " Wegens deeze grondstelling zou het bezwaarlyk vallen, dit zonder een berisping te laaten doorgaan. Onze Kerkelyken zyn Christenen, en als of zy van veel minder waarde dan de Siamsche waren, gedoogt men dat ze zich met zaaken van Staat bemoeien, en dat ze zelfs de geheimenissen van staatkunde behandelen. Een *Talapoin* meent, dat diergelyks hem niet past: maar dat hy niet dan aan zyn Klooster te denken heeft, en een ieder door zyne zedigheit te stichten. Het is bewysbaar dat de *Talapoin* zich bedriegt. Zy erkennen mede de Geestelyke gehoorzaamheit: Maar *La Loubere* voegt 'er een verzachting by die niet quaad is. De gehoorzaamheit, zegt hy, is in *Siam* de algemeene deugdt; men moet zich dan niet verwonderen dat ze in de Kloosters gevonden word. Wy hebben gezegt dat een *Talapoin* de kuisheit oeffenen moet. Zie hier eenige waarlyk Euangelische staaltjes (g): Een *Talapoin* zondigt indien hy kucht om het aanzien der Vrouwen tot zich te trekken, zoo hy zelf een Vrouw met een geneegen oog aanziet, of indien hy eene van haar begeert. Eindelyk is 't hem verboden zich van reukwerk te bedienen, zyne ooren met bloemen te versieren, zich zorgvuldig op te tooien, meer dan een kleedt te hebben, noch geen dat kostelyk is, en niets van 't eeten voor den volgenden dag te bewaaren. Wy hebben

By welke ontmoeting een *Talapoin* zondigt, en zich wachten moet.

(a) Zy hebben nochtans een zegswoordt 't welk tegenstrydig met deeze hoedanigheit schynt: maar dit betreft de Leeken alleen. Zie wat men 'er in de *Beschryving van 't Koningryk Siam* van vind. II. Deel. p. 28. *Verheerlykt u niet, zeggende dat gy tot den staat van Heiligheit gekomen zyt.* Men moet een *Talapoin* zyn, om een volmaakte Heilige te worden. (b) *La Loubere* Ubi Sup.

(c) Dit verhaal schynt te wederspreeken 't welk *P. Tachard* bericht, dat ze elkander hunne zonden belyden.

(d) . . . *Neque enim cum lectulus, aut me*
Porticus excepit, desum mihi, rectius hoc est,
Hoc faciens vivam melius, &c. *Hor. in Satyr.*

(e) Mevrouw van *Sevigne* is 't, die zich dus in haare Brieven uitdrukt, T. I. Let. 34. „ Een myner „ grootste begeerte zou zyn, een Godsdienstige (waare Godsdienstige) te wezen, ik ben noch voor „ God noch Duivel niet; deeze staat verdriet my. . . . , Men is voor geen Duivel, nademaal men „ Godt vreest, en dat men een grondbeginzel van Godsdienst heeft: men is ook niet voor Godt, vermits „ zyne Wet straf is, enz. "

(f) Dit komt byna met een stelregel van den Hartog van *Rochefoucaut* over de Stemmigheit overeen.

(g) *P. Tachard* in zyne eerste Reize, L. VI. geeft 'er mede niet minder bericht van.

ben nu genoeg getoont hoe zeer deeze schoone gebruikelykheden in de oeffening bedorven zyn.

Het kleedt en 't Klooster der *Talapoins* zyn onschendbaar: In de omkeeringen van den Staat hebben de Koningen en Prinsen zich onder 't kleedt deezer Geestelyken verschuilt.

La Loubere, Schryver van de *Beschryving van 't Koningryk Siam*, heeft ons een verzameling der voornaamste gebruikelyke stelregels van deeze *Talapoins* opgedist. Men moet bekennen dat hy 'er veele aanhaalt die het Christendom waardig zyn, zodanig, by voorbeeldt, is, deeze die verbied iemandt te oordeelen, en te zeggen *die is goedt, of die is quaadt:* zodanig is ook deeze die hun de eenvoudigheit in hun gedrag en de armoede in hunnen staat belast. Wy hebben gezien, dat zy, zelf op het bericht van deezen Reiziger, die dingen niet altoos in de oeffening overbrengen.

XIII. HOOFDTSTUK.

Van hunne EEDZWEERINGEN, *bygelovige* GEBRUIKELYKHEDEN, *hunne* GENEESKUNDE, *en verscheiden* GEWOONTENS.

Waarin den Eedt van geloofbaarheit by de *Talapoins* bestaat,

DE hoedanigheit (a) van den Eedt van getrouwigheit, bestaat in 't water zwelgen, waar op de *Talapoins* de vloekzweeringen, tegen deeze die zwelgen moet, uitspreekt, ingevalle hy in de oprechtigheit en trouw mist, die hy zynen Vorst schuldig is. Niemandt is van deezen Eedt ontslagen, van welk een Landaart en Godsdienst hy zy.

En proefneeming hoedanig geschied, als Vuurproef.

De Siammers (b) hebben mede het gebruik der Vuur-en Waterproeven in hunne beschuldigingen. Om de Vuurproef te doen, maakt men een houtstapel in een kuil gereed, zoo dat de oppervlakte van de Houtmyt is, evengelyk met de boorden van den kuil. Alsdan moet 'er de beschuldigde blootvoets van 't een tot ander einde overgaan, zonder de voeten te hebben bezeert. Twee persoonen die tegen elkander pleyten, zyn genoodzaakt de zelfde proef te ondergaan: deeze die zyne voeten onbeschadigt zyn, of min dan den andere door het vuur gezengt, wint het geding. Zeldzaam is 't dat deeze soort van verdeediging in 't gerecht, zoo algemeen by verscheiden redelyk wel beschaafde Volkeren in gebruik, en zelfs by de Alouden bekent, zoo bestendig heeft konnen stant houden, niet tegenstaande een oneindigheit van dubbelzinnigheden en valsheden waaraan die onderworpen is. Maar niets is meer waar, dan dat de Mensch ligter tot bedriegery over te haalen is, die allenks een geur van waare waarheit aanneemt, dan tot de waarheit die altoos zyne waarde behoudt. Onze Schryver zegt iets 't welk genoeg bewyst hoe licht den Mensch te bedriegen zy. „ De Siammers gewoon zynde blootvoets te gaan, zyn hunne „ voetzoolen als verhoornt: Men zegt dat „ in 't algemeen het vuur hen niet beschadigt, mits dat zy de voeten wel op de „ koolen zetten, want het middel van zich „ te branden, is snel en vaerdig te gaan. „ Twee Menschen die gemeenlyk ter zyde „ van deeze gaan, die over 't vuur wandelt, „ drukken met kracht op deeze zyne schouders, om te beletten dat hy zich te vaerdig deeze proef onttrekke. Dit gedrag „ zegt men, dat in stede dat dit gewicht „ van drukking het branden te meer veroorzaaken zou, zoo dooft het in tegendeel de werking van 't vuur onder zyne „ voeten uit.

Olyproef,

Behalven deeze proef, hebben ze noch die van Oly of eenige andere kookende stoffe, waar in de twistende partyen de handt steeken. Men moet niet twyffelen dat deeze proef mede met een behendige trek verzelt gaa. *La Loubere* zegt, „ dat een „ Fransman, die door een Siammer eenig „ tin ontstolen was, zich door mangel van „ bewys overreden liet, zyne handt in gesmolten tin te steeken, en dat hy die byna verteert weder te rug trok: Maar de „ Siammer behendiger in dit stuk, onderwierp zich de Proef zonder zich te branden, en wierd onschuldig verklaart .... „ nochtans werd hy zes maanden daar na „ van den Diefstal overtuigt, waarmede „ de Fransman beschuldigt was."

En Waterproef.

De Waterproef geschied mede in deezer voege: wederzyds partyen dompelen zich te gelyk in 't water, ieder zich aan een

(a) *La Loubere* Beschryving enz. T. I. P. 247.

(b) Idem ibid P. 263. Men vind eenig bewys van deeze soort van proefneeming in *Sophocles*. Wy vinden 't mede by de *Caffers van Mozambique*. Men heeft het heet Yzer in 't Koningryk van *Angola* in gebruik. Wy zullen, van de Caffers spreekende, de proef door het heet Yzer beschryven, 't welk deeze Volkeren *Xoca* noemen.

een lange ſtok vaſt houdende waar langs zy nederglyen. Deeze die het langſt onder 't water blyven kan, word geoordeelt een goede zaak voor te hebben. Om nu in zodanigen gevalle te konnen overhaalen, oeffent men van zyne jeugdt af, zich aan 't vuur te gewennen en lang onder 't water te blyven. Een lange oeffening verduurt tegen 't een en ander Element. Voor lang heeft men van iemandt geſproken (a) die vuur at. Dit geſchiedde mede niet zonder konſt-ſtreek: Maar 't geen het Volk onkundig is gaat by hen voor iets wezentlyks door. Wat het Water aangaat, wat heeft men niet al geſchreeven van Duikers die zich lang onder 't Water houden konnen?

Proef om pillen in te zwelgen hoedanig.

De Siammers hebben een andere ſoort van proef, die met pillen geſchied, door de *Talapoins* bereid, en met Vloekzweeringen verzelt. Wederzyds partyen moeten van deeze pillen inzwelgen. Het merkteken van goedt recht is, dat ze die lang zonder braaken in de maag houden, vermits zy 't braaken verwekken, zegt (b) de Schryver van de Beſchryving. Deeze proeven worden voor de Rechters en den Volke gedaan. Zoo beide partyen te gelyk een goede of quaade uitkomſt in de zaak hebben, hervat men de zelfde proef wederom. Maar zie hier een die onvergelykelyk wreeder is. „ De Koning van Siam levert ſomtyds de „ partyen aan de Tygers over, en deeze „ die door de Tygers in een zekeren tydt „ niet worden aangetaſt, word onſchuldig „ geoordeelt: Maar zoo de Tygers hun „ alle beide verſcheuren, worden ze ook „ beide ſchuldig geacht. Indien echter in „ tegendeel deeze Dieren noch de een noch „ den ander niet aanvallen, gaat men „ tot een andere proef over, of men „ verwacht dat de Tygers beſtaan, een der „ partyen te verſlinden, of wel beide „ teffens. "

Om een eeuwige Vriendſchap (c) te bezweeren, drinken de Siammers te zamen Brandewyn uit de zelfde ſchaal: Maar wanneer zy op 't aller Plechtelykſt zweeren willen, ſtorten zy wederzyds eenig bloedt. Deeze gewoonte word mede in de Oudheit gevonden.

Siammers hun bygeloof in Starrekunde

Zonder in 't verhaal hunner Starrekunde uit te wyden, die men in de *Beſchryving van 't Koningryk Siam* (d) naſlaan kan, zeggen wy, dat zy zich gelyk de Indianen en Chineezen inbeelden, dat een Draak geduurende de Eklipzen dit verduiſterde Hemelligt inzwelgt. Om het te verloſſen, maaken ze op Pannen en Ketels een groot geraas, geloovende door dit middel dit Dier het inzwelgen te beletten. Veele zaaken meer zouden 'er te zeggen vallen over andere voorwerpen hunner Bygeloovigheit. Zy gelooven dat 'er een konſt van te Profeteeren is, gelyk 'er een gevonden word, om de zieken gezondt te maaken. Indien zy door deeze konſt van Profeteeren verſtaan, deeze om in verrukking te vallen, en in zodanige vervoeringen alle de gezichten van ontroerde herſſenen van een heetkoorſſige uit te venten, is 'er niet te twyffelen dat deeze konſt by hun geoeffent word, gelyk dikmaals in andere Landen geſchied is, en zelfs in onze dagen en onder onze oogen.

aangeweezen:

Als ook hunne Starrewichelaaren en Waarzeggers.

De Alouden verſchaffen oneindige bewyzen van haare mogelykheit. De Roomsgezinden hebben zodanige Profeeten voortgebragt, en de Sektaariſſen hebben 'er onder hen zien voortkomen: men heeft eikander over deeze ſtoffe geen verwyt te doen. De Profeeten van Siam zyn eigentlyk Starrewichelaars en Waarzeggers. Wanneer zy in hunne voorzeggingen miſſen, laat hen de Koning kaſtyden, meer als onachtzaamen, dan als Verleiders. (e) „ De Vorſt niet min als zyne Onderdaanen, „ onderneemen niets te doen, noch begeeven zich op Reis, als hunne Waarzeggers. . . . den tydt voor de gelukkige onderneeming niet hebben aangeweezen. De Vorſt vertrekt niet, of „ indien hy vertrokken is, komt hy niet „ weder zoo lang als zyne Waarzeggers „ zulks afraaden. . . . Vooral is de „ Almanak een regel voor hem, die wyſt „ den Koning en zyne Onderdaanen de „ gelukkige of ongelukkige tydt voor het „ meerendeel der zaaken aan, die zy gewoon zyn te verrichten. " By ons verſtrekt niet alleen de Almanak tot een regel voor eenvoudige Vrouwen; zelfs zyn 'er Menſchen van een redelyk goed oordeel die de voorzeggingen daar in vervat, geloof geeven, en zich zorgvuldiglyk voegen naar het onnoozel verhaal waar mede gemeenlyk dit Boekje opgeſchikt word. Het geeft zelfs ſchynbaarlyk te kennen, dat men onze Franſen zal konnen bekeeren, eertyds

niet

(a) Zie *Le Journal des Savans*, *Annéé* 1671. *Naudé*, in zyne *Inſtruction ſur les freres de la Roſe-Croix*, ſpreekt van een Geeſtelyke Turk, die een gloeiend Yzer uit het vuur genomen, in zynen mondt ſtak, en 'er zoo lang in hield, tot dat hy 't koud en uitgeleſt weer te rug nam.
(b) Idem ibid. P. 264. (c) Idem P. 232. d) Tom. I. C. XI.
(e) *La Loubere* Ubi Sup. P. 201.

niet al te licht-geloovig. In 't Jaar 1727. (a) vind men van een overftrooming in de Almanakken aangeteekent, een bewys van haare waarde by den Landaardt erkent.

Welke dingen zy voor quaade voortekens en welke voor goede neemen.

De Siammers neemen voor quaade voortekens het fchreeuwen en brullen der wilde Dieren, en het gebaarmaaken der Herten en Aapen, gelyk by ons het gehuil van een Hondt des nachts affchuwelyk is. Een Slang dwaerfch over den weg gekroopen, de neergefchoten Blixem, of iet 't welk by geval neerftort, of valt, zyn dingen machtig om een goed voorneemen te verhinderen. Men verzeekert dat zy zoo dwaafch zyn, van de eerfte woorden (b) die zy by geval hooren uitfpreeken, voor een befluit der zaaken te neemen, die zy te doen of te laaten hebben. Eertyds wierden 'er onder ons, menfchen gevonden, zoo bygeloovig, dat ze voor Orakelen opnamen, de eerfte woorden die zy in de Kerke hoorden zingen: als of de Kerk in alles belang voor hun bedryf neemen moeft, of liever, als of Godt voorbedachtelyk een groot getal Geloovigen had laaten te famen komen, om van 't lot van iemandt in 't byzonder den uitflag te geeven. Men zegt, dat men zich in Italië aan een diergelyke bygeloovigheit vergaapt. Het Volk wafcht zich 's daags van St. Jan de voeten in Wyn, werpt vervolgens den Wyn ten venfteren uit, en luiftert toe wat de voorbygangers zeggen. Het eerfte woordt dat zy hen hooren uitfpreeken, is dan een onfeilbaar voorteeken van 't geen zy onderneemen willen.

Hoe de Siammers mede tot het gebruik van Talismannen en Tovertekenen genegen zyn.

De Siammers vergaapen zich mede aan Talismannen en Tovertekenen „ om iemandt te doen fterven, om zich onquetsbaar te maaken, om menfchen en honden te doen zwygen, wanneer ze een quaade daadt onderneemen willen, en niet daar in ontdekt te worden. Indien zy een geneesmiddel bereiden, maaken ze aan den randt van de pot eenige Papieren vaft, waarop zy verborgene woorden gefchreeven hebben, om te beletten, dat de Geeften, die zy gelooven zich door de lucht te vefpreiden, en vermogen, zoo zy meenen, over alles hebben, de kracht der geneesmiddelen met den rook niet wegfleepen. Deeze Lucht-geeften genieten de eerfte vruchten (c) van alle de Dochters, en veroorzaaken haar deeze zoo genaamde wondt, die zich maandelyks weer hernieuwt. Op Zee, binden ze, geduurende den ftorm, diergelyke Papieren aan 't Scheeps-want, 't welk zy gelooven bequaam te zyn om de Winden te ftillen. " Zy houden mede een Bygeloovig gedrag omtrent de Kraamvrouwen: maar mogelyk zyn eenige deezer gewoontens min bygeloovig dan noodzakelyk.

Hun bygeloovig gedrag omtrent de Kraamvrouwen, en hoe.

De Siammers reinigen, gelyk voorheen de Jooden deeden, de Vrouwen uit haar Kraambedde gereezen. De manier van deeze reiniging fchynt ons van een byzondere foort. Men plaatft geduurende een gantfche maandt de Kraamvrouwen voor een groot vuur, 't welk men zonder ophouden aanftookt. Men laat haar dan ter eene, en dan ter andere zyde keeren en wenden. Geduurende deeze reiniging, trekt de rook langzaam door een opening in 't Dak van 't Huis gemaakt, 't welk de Kraamvrouw niet weinig hinderlyk is. De Peguanen, wier gewoontens een groote overeenkomft met die der Siammers hebben, handelen noch erger. Zy leggen hunne Vrouwen op een van Bamboes gemaakte Roofter, doch genoeg verheven over een taamelyk groot vuur. De reiniging word geduurende vyf dagen hervat. Deeze foort van regel die men deeze Sexe onderwerpt, hindert echter de Peguaanfche en Siamfche Vrouwen niet in 't Huwelyk te treeden.

Aanmerking hier over.

Waar geeven zich de Vrouwelyke Sexen niet toe over, om de plichten te voldoen die de Natuur in haar verwekt? Eenige zouden 'er zich toe door een beweegreden van Godsdienft begeeven, andere door een grondt van genegenheit voor 't menfchelyk geflacht, en weder anderen om aan den laft hunner Mannen te gehoorzaamen. Daar uit zoude volgen dat onze Juffers dit alles wel zouden willen uitftaan, en zich met zoo veel moeds op een Roofter laaten leggen, gelyk de Peguaanfche en Siamfche Vrouwen doen. Nadat

(a) Zie *Bibl Françoife Tom.* 9 eerfte Deel

(b) Dit Bygeloof is dikmaals door Chriftenen werkftellig gemaakt. Het heeft fomtyds een goeden uitflag gehad. Het voorbeeldt van die, welke het Geeftelyk leven aannam, om dat hy naby een Kapel voorbygaande, de Priefter deeze woorden: *Petre, fequere me*, (Petrus volg my) leezen hoorde, verdient eenige opmerking. Wanneer mede de Siammers begeeren iet te weeten waar over zy beducht zyn, gaan zy in een Hol om iets te offeren aan de aldaar voorzittende Godheit. Na hunne gebeden gedaan te hebben, vertrekken ze, en neemen het eerfte woordt 't welk zy hooren uitfpreeken, voor het Orakels antwoordt, 't welk zy om raadt gevraagt hebben. *P. Tachard* in zyn Siamfche Reize L. I

(c) Dit heeft overeenkomft met de Nachtdrommels of liever Nachtmerrien, die de bedriegery in Godheden vermomt heeft, om de fchandelykheit van de geboorte eeniger groote te verbergen, als van *Alexander*, *Romulus* enz.

dat dan het vuur deeze Vrouwen gereinigt heeft, geeven de Mannen aan de Bloedverwanten een Gaftmaal. Men eet 'er niet dan 't geen aan 't vuur geoffert is geweeft. De Offerhande beftaat in de Spys eenigen tydt naby het vuur te zetten ; en dit is 't waarmede de Mannen de erkentenis aan dit Element betuigen. Geduurende de Kraamlegging eeten noch drinken de Vrouwen niets dan 't geen warm zy.

Liefdedranken van welk een uitwerkzel, en hoe zy zich hier van bedienen.

Laat ons mede iets van deeze gevaarlyke Liefdedranken aanhaalen, waar van de Berichten uit Indiën ons de kracht hoog opgeeven. (a) Daar zyn 'er die de inbeelding zodaniger wyze verzwakken, dat een Man als kinds word, en zich vervolgens naar het behaagen zyner Vrouwe laat beftieren. Het fap van 't Kruidt *Dutroa* genoemt, doet het gebruik der zinnen verliezen, van Mannen, wier Vrouwen hen in het Hoorendragers Gilde inlyven. Deeze onvermydelyke flaaperigheit duurt omtrent vier en twintig uuren, terwyl (b) de Vrouwen het vermaak neemen van in tegenwoordigheit van hunne Mannen hen ongetrouw te zyn. Men heeft gemeent dat deeze *Dutroa* de (c) *Nepenthes* van *Helena* was, waar van *Homerus* ons de kracht verhaalt. Dit zou wel konnen zyn. *Helena* was ervaaren in de konft van dartelheit. Zy was in haare Reistogten zeer ervaaren geworden, voornamentlyk in Egipte, alwaar de *Dutroa* ongetwyffelt bekent was. Een zoo dertele Vrouw als deeze Vorftin was, moeft op haar Gemaal de kracht van de *Nepenthes* zekerlyk beproeft hebben. 't Was mede in Egipte dat ze kennis van Artfenykruiden kreeg, waar van zy zich diende om zeekere dranken te bereiden in de Aloudheit bekent, waar door het fpreekwoordt (d) van *Helenâs Kelk* ontfprooten is. Wegens dit alles moet men byna befluiten, dat de Egiptifche Vrouwen de konft bezaten, haare Mannen, niet min fyn dan de Indiaanfche Wyven, te bedriegen.

Hoe de ziektens onder de Siammers door Toverkunde en Artfenyen genezen worden.

Men zegt ook dat de Siammers (e) ziektens onderworpen zyn, van zoo vreemde toevallen verzelt, dat zy gelooven de oorzaak daar van aan Tovery te moeten toeeigenen, of aan een hooger kracht van eenige Geeften : Hierom is 't, dat zy geen Artfen gebruiken, wanneer zy geene reden van hunne ziekte geeven konnen, en als zy de krachteloosheit hunner geneesmiddelen merken. Niet noodig is 't aan te merken, dat men in de Geweften, alwaar de waare Geneeskunde onbekent is, veel vermoeden en vertrouwen op de Tovery en Toverkunde heeft om de zieken te geneezen. Het fchynt mede dat het Bygeloof tot deeze onkunde geneegen is. Van het Bygeloof tot het Bedrog, is niet dan een eenige treë tuffchen beide : De Siamfche Artfen handhaven hun gezag door 't een en 't ander. Nadat een Lyk op de Houtmyt half verteert is, openen zy 't, en alzoo zy het Volk wys maaken dat ze fomtyds in de Maag der Overledene eenige ftukken raauw Varkensvleefch ; of van eenig ander Dier vinden ; om hen dus in hun lichtgeloovigheit te verzekeren, onderftellen zy vervolgens dat deeze ftukken Vleefch aldaar door Tovery gebragt zyn, en dat ze mede in andere konnen dienen. Laat ons op een omftandiger verhaal der Siamfche Geneeskunde komen, 't welk *La Loubere* ons verfchaft.

Hunne omgang met de Zieken aangemerkt.

„ Wanneer iemandt in Siam ziek word, „ is 't eerfte werk het geheele Lichaam door „ iemandt des verftaande week en zacht te „ maaken, die op het lichaam van den „ zieken ftapt ; en hem met voeten treed. „ Men zegt mede dat zwangere Vrouwen „ zich dus door een Kindt laaten betree„ den, om met minder fmerten te baaren : „ want in warme Landen, fchoon dat 'er „ de Baaring veel lichter door de natuur„ lyke gefteldheit der Vrouwen fchynt te „ moeten zyn, laat het echter niet na dat „ die fmertelyk genoeg zy, mogelyk, na„ demaal 'er minder uitloozingen voorge„ gaan zyn.

„ Eertyds bragten de Indianen geen an„ der Geneesmiddel tegens den overvloed „ van vochten by, dan een volkomen eet„ regel. " Het gebruik is 'er noch niet t'eemaal van vernietig : het is mede zoo noodig in deeze warme Geweften, dat de Europeanen, onvergelykelyk min fober dan de Indianen, ten koften van hun leven, leeren, dat ze het eenigfte bewaarmiddel haarer gezondheit is, en dat men anders levende zich in Indiën niet dan zeer korte levens dagen, en veel ongezondheit voorftellen moet. „ Tegenwoordig gebruiken „ de Siammers de Aderlating, byaldien „ zy 'er een Europeaanfche Wondheelder hebben,

Aderlaten en Purgeermiddelen.

(a) *La Loubere* Ubi Sup. Tom. I. P. 405.

(b) Men verzeekert dat men om hun het gebruik der zinnen weder te doen hebben, hen de voetzoolen met koud water fpoelen moet.

(c) Een der groote krachten van de *Nepentes* was, den menfchen de ongerustheit en kommer weg te nemen. (d) *Helenæ crater*. (e) *La Loubere* Ubi Sup.

[…en hoe by hen in gebruik.]

„ hebben , en ſomtyds gebruiken ze in de „ plaats van Aderlaating het Koppen, en „ ook Bloedzuigers. Zy hebben Purgeer- „ middelen die hen bezonderlyk eigen zyn, „ en ook eenige waar van wy ons bedienen. „ . . . . Wyders neemen ze geen tydt „ in 't purgeeren in acht , en zyn van de „ natuurwerking onkundig. Nochtans is „ hen de nuttigheit van 't zweeten niet on- „ bekent , zy achten in tegendeel het gė- „ bruik van zweetverwekkende Middelen „ veel. . . . De Europeanen hebben „ hen het gebruik van *Kina Kina* geleert. „ In 't algemeen zyn hunne Geneesmidde- „ len zeer heet , zy gebruiken geene in- „ wendige verkoelig : maar baden zich in „ de Koorts en in allerlei ziektens. Het „ ſchynt dat alles 't geen de natuurlyke „ warmte vereenigt of vermeerdert hun „ goed zy. Hunne zieken genieten geen „ voedzel dan gekookte Ryſt , die zy on- „ gemeen vloeibaar maaken. . . . Het „ Vleeſch-ſop is doodelyk in Siam , na- „ demaal dit de Maag te veel verſlapt; wan- „ neer de zieke in ſtaat is van iet 't geen „ krachtig is te eeten , geeven ze hem „ Verkensvleeſch (a), verkiesbaar voor iets „ anders.

[De Scheikunſt by hen niet min dan by de Chineezen geacht.]

„ Zy beminnen de Scheikunſt , en „ waanen 'er het geheim van te bezitten. „ Siam leevert veel bedrieglyke en lichtge- „ loovige Scheikundigen uit. . . . De „ laatſte Koning verſpilde twee Millioenen „ om den Steen der Wyzen te zoeken. " Deeze ziekte van dien Steen te zoeken, die het Fortuin van welhebbende menſchen in Europe , en voornamentlyk in Italië en Duitſlandt heeft in den grondt geboort , is ons van 't Ooſten en de Mooren overgekomen. . . . Wy hadden Middelen genoeg om ons te bederven , maar dit ontbrak ons noch. Men kan dit toepaſſen op 't geen Mevrouw *Deshoulieres* van 't Spel heeft gezegt :

On commence par être dupe,
On finit par être fripon.

dat is:

't Begin is eerſt, dat men bedroogen zy,
Dan ſtaat in 't eind' een guit te worden vry.

[Hoe de Siammers en Chineezen waanen het geheim om 't leven te verlengen, en 't Goudt maaken te bezitten, nevens andere verdichte voorwendzels.]

Een andere inbeelding der Siammers en Chineezen is 'er, om een algemeen Geneesmiddel te zoeken , en zich daar door van 't ſterven te bevryden. Hoe onmogelyk dat een zodanige ontdekking zy , is 't echter zeker , dat ze verſcheidenemaalen door 't menſchelyk vernuft beſtaan is geweeſt. De ongemeene krachten van den *Ginſeng* (b) hebben den Chineezen eenige hoop gegeeven. Wy hebben beſtaan het Drinkbaar Goudt uit te vinden, en de Overſtorting van 't Bloedt. Men heeft veel eeuvoudiger middelen geroemt, de matigheit, kuisheit, een geruſt gemoedt; men heeft zyn levens voedzel gewogen , om ſtiptelyk te weeten wat de maag verteeren kon , en het juiſte gedrag van ieders gematigtheit : Maar wat heeft men gevordert? Op 't allerhoogſte zyn leven tot op hondert jaaren te verlengen, en om zoo te zeggen een bedorven geſteltheit (c) te flikken of te verſtellen. Het geheim van altoos te leeven en dat van ryk te worden zyn beide even onuitvoeriglyk. De Overlevering zegt ons , dat zekere Perſonen veele eeuwen hebben geleeft , en dat andere hebben goudt gemaakt. Maar geen Overlevering is 'er die ons leert, dat de eerſten (d) onſterflyk zyn geweeſt, noch dat de andere het geheim van goudt maaken hebben gehad wanneer het (e) hen behaagde. De *Doolende Joodt* is een gemeen verdichtzel , op een verkeerde uitlegging van J. C. woorden (f) gegrondt. De *vliegende Piſtolet* is een ander verſierzel , 't welk mogelyk zyn oorſprong verſchuldigt is aan 't geen de Alouden aan *Paſes* hebben toegeëigent. Deeze Toveraar ontbrak nooit geldt

(a) Dit ſchynt wonderlyk, nademaal het Verkensvleeſch zwaar genoeg te verteeren is : maar volgens 't bericht van *La Loubere* P. 115. is dit vleeſch het gezondſte 't welk men in deeze warme landen eeten kan.

(b) Zie de Beſchryving van deeze plant in een Brief van P. *Jartroux Tom.* IV. *du Recueil de Voiages au Nord.*

(c) Gelyk die van *Cornaro* een Venetiaanſch Edelman, waar over men zyn klein werkje leezen kan, den tytel voerende *Conſeils pour vivre cent ans*, dat is, Raadt om hondert jaaren te leeven.

(d) *Naudé* in zyne *Inſtruction à la France ſur les freres de la Roſe-Croix*, melt van een Engels Edelman, die zich de keel afſnyden liet, om in een meſthoop weder te verjongen, gelyk de Oude *Æſon* in *Medeâs* Brouwketel, volgens 't bericht van *Ovidius* VII. Boek zyner *Herſchepping.*

(e) Byna alles wat men over dit onderwerp uitgevent heeft, is volſtrekt valſch, of met veel verdichtſelen verzelt, bevonden. Volgens de bekentenis der lichtgelovigſte, hebben eenige by geval daar in geſlaagt, andere om het te doen gelukken, zyn genoodzaakt geworden zodanige groote koſten te doen, dat hunne koſten het voordeel verre te boven gingen, die zy zich vleiden. De verklaring der Broederen van 't *Rooze-Kruis*, die in 't Jaar 1615. veel meer goudts aan de Mogendheden beloofden als de Koning van Spanje nooit uit beide de Indiën ontfangen kon, en die zich beroemden op onuitputbaare ſchatten, heeft echter nooit iets ondernomen.

(f) In 't Euangeli van Johannes, V. Hoofdtſtuk. Dit betreft Johannes den Euangeliſt, en deswegen heeft het Volk zich ingebeeldt dat hy de *dwaalende Joodt* was.

geldt (a), nademaal het hem altoos na het verquist te hebben, wederom in handen quam.

Uit welke Ydele onderneeming echter eenige nuttigheit in de Artsfenykunde en Scheikunst ontsprooten is.

Indien het menschelyk vernuft zich dus gelegt heeft om met veel moeiten deeze twee geheimen, waar van wy gesprooken hebben, te ontdekken, is 't echter niet vruchteloos geweest om 'er andere nuttigheden die voldoende zyn, in te vinden. De begeerte van onsterffelyk te worden, of ten minsten zyn leven eenige eeuwen te verlengen, heeft veele uitmuntende zaaken voortgebragt. Zy heeft de Artzenykunde en Ontleedkunde volkomener gemaakt. Deeze om den Steen der Wyzen te vinden, is niet min heilzaam voor 's Menschen lichaam geweest; men is haar alle de schoone geheimen van de Scheikunst verplicht; men is haar mede het Geel-Koper, het geheim van de Safiren wit te maaken, de scheiding der Metallen enz. verschuldigt.

Welk een bygelovige achting de Siammers voor de Olifanten hebben, en waarin zulks bestaat.

By alle deeze Bygelovigheden moeten we het denkbeeldt voegen 't welk de Siammers zich van de Olifanten wysmaaken, voornamentlyk van de witte Olifanten. Wy hebben reeds van dit Beest in 't Hoofdtstuk van de Peguanen gewag gemaakt. Wy dienen 't nu weder, met verlof der Lezers, te hervatten. De Siammers gelooven de Olifant volmaaktelyk met verstandt begaaft te zyn. *La Loubere* (b) bericht dat men statig affcheid van drie deezer Dieren nam, die de Koning van Siam aan de Prinsen, Kleinzoenen van Vrankryk zond. De Siammers luisterden hen in 't oor, wenschten hen goede reis, vermaanden hen geduurende den togt niet verdrietig te zyn, en zich in tegendeel te verheugen, overzulks zy in den dienst van drie groote Prinsen overgingen. Men beeld zich in de Indiën in, dat een zoo edel, sterk, en leerzaam Dier, niet dan met een uitmuntende ziele kan bezielt zyn, met een ziele die in 't lichaam van eenigen Vorst gewoont heeft, of ten minsten in dat van een groot Personaadje. Maar dit is noch in geen vergelyking van 't groot denkbeeldt 't welk men van de witte Olifanten heeft, of om beter te zeggen, die vleeschverwig zyn. De Ziel van een groot Monarch is altoos in 't lichaam van een zodanig Dier gehuisvest. De Koningen van Siam en Pegu noemen zich *Koningen van den witten Olifant.* Weinig haapert 'er mede aan, dat ze hem niet eenigen (c) geur van Heiligheit toeeigenen, en dat ze hem niet aanmerken als de Vergooding waardig. Ten minsten doen zy hem met deugdzame Menschen gepaart gaan. 't Is om eindelyk alles te zeggen, dat men 'er lange en bloedige Oorlogen tusschen deeze twee Monarchen ter liefde van dit Beest gevoert heeft. Deeze Geestelyke achting der Siammers en Peguanen is de laatste Zielverhuizing van *Sommona-Codom* verschuldigt, die zich onder de gedaante van een witte Olifant geopenbaart heeft.

Met welk een eerbied en achting de Siammers elkander ontmoeten, aangeweezen.

De Slaafachtigheit der Oostindianen maakt hen handelbaar, geveinst, en overbodig beleeft. Een minder Siammer die zyn meerder bezoekt, komt gebukt in de kamer, zich nederwerpende, en blyft op de kniën en hielen gezeten, het hooft geboogen, de handen ter hoogte van 't voorhooft te zaamen gevoegt. Deeze van minder staat spreekt nooit eerst. Men hurkt dus altoos neder, en dit heeft van de kleinste tot de grootste plaats. Wanneer een Siammer voor een ander van zyn Landaart voorbygaat, aan wien hy achting schuldig is, gaat hem gansch bukkende voorby, de handen te samen gevoegt en opgeheven. De verhevenste plaats is te meer geëert, vermits zy op de hoogste verdieping van een Huis niet komen durven, wanneer Persoonen van rang beneden zyn. Men geeft mede acht dat het onderste van de trap nooit voor een doorgang dient, overzulks niemandt onder de voeten van een ander die de zelve opklimt, doorgaat: maar, *La Loubere* bericht ons, dat dit geen plaats heeft dan in Huizen door vreemdelingen gebouwt (d). „ De Siammers bouwen niet dan een „ verdieping, naardien het ondervertrek „ hen ondienstig zy, alzoo niemandt on„ der hen, onder de voeten van een an„ der woonen noch doorgaan wil. Om „ deeze reden, schoon de Huizen der „ Siammers op stylen verheven zyn, die„ nen zy zich nooit van 't onderste vertrek. „ . . . De Afgezanten van Siam hun „ verblyf naby *Vincennes* in een Herberg „ genomen hebbende, plaatste zich de eerste „ op de eerste verdieping, en de andere op „ de tweede; de tweede Afgezant merkende „ dat hy boven den Brief van den Koning „ zyn Meester zich bevond. . . . quam „ schielyk uit zyne kamer, zich beklagen-

(a) Dit geeft plaats aan 't spreekwoordt: *Pasetis obolus*; zie *Naudé* in zyne *Apologie pour les Grans Hommes* &c. P. 27'. (b) *La Loubere* Ubi Sup P. 139.

(c) Gelyk de Olifant der *Epistolae obscur. virorum*, die eerbiedigIyk voor den Heiligen Vader nederknielde, *& quando vidit Papam, tunc geniculavit & dixit cum terribili voce bar, bar, bar.*

(d) *La Loubere* Ubi Sup. P. 170.

„ de zynen miſlag en de hoofdthairen van „ wanhoop uitrukkende. " De orde der Plechtigheden behelſt wel andere vreemdigheden ; men kan ze by den zelfden Schryver naſlaan. Wy zullen ons genoegen, op zyn bericht te zeggen, dat deeze orde zoo naaukeurig word gevolgt, dat vereiſcht word dat alle de vertrekken op een zelfde wyze gebouwt zyn, en dat de bezoeken zomtyds ſchynen een behandeling te vereiſſchen, alzoo vaardig als die van den wapenhandel. „ Indien 'er veel by elkan- „ der zyn en dat 'er een ander bykomt, ge- „ beurt het dikmaals dat de geſtalte van alle „ verandert. (a) Zy weeten voor wie en „ hoedanig zy zich moeten houden, 't zy „ gebogen, of rechtoverend, of geze- „ ten; of zy hunne handen moeten te ſa- „ men voegen, of niet, en de zelve om „ hoog of laag moeten houden; indien zy „ gezeten zyn, of ze een voet voort-zet- „ ten mogen, of alle beide, of zoo zy „ die beide moeten bedekt houden, zitten- „ de op hunne hakken. En de misgreepen „ in diergelyke plichten, mogen geſtraft „ worden met ſtokſlagen door deezen tegens „ wien men gezondigt heeft, of door zyne „ order, of aanſtonds. " Dit alles ſchynt ons teffens moeielyk uit te voeren en te verdraagen. Volgens ons gebruik is niets haatelyker dan een verheffing die gevoelig aan een mindere wordt. Wy weeten wel dat het noodig zy dat de ſtaaten ongelyk zyn: maar men kan niet beletten den geenen te haaten die niet ophouden van ons door hun gedrag te berichten, dat zy boven ons zyn. Nochtans moet men den Siammers recht doen. „ Hunne dienſtplichtigheit „ is vreemd, zy zweemt naar de tiranny „ van 't Ooſten: maar (b) de onder- „ ſcheiding, die de geboorte onder ons geeft, „ in zoo veele Perſonen, die ſomtyds zon- „ der verdienſte zyn, ſchynt niet min ſtraf „ om te verdraagen, aan die 'er niet aan ge- „ woon is. "

En hoe zy die weeten te vermyden. Op alles 't geen wy gezegt hebben, moet men niet beſluiten, dat deeze dienſtpligtigheit der Siammers altoos volgens de letter word in acht genomen. De geſleepenheit van 't Hof, en redenen van Staatkunde baaren 'er eenige uitzonderingen. Een van hooger ſtaat, die in deeze gelegenheit wil, of moet, die van laager ſtaat zyn, ſpaarzaam handelen, en hen veel agting betuigen, verlieſt niets van zyn ontzag, mits trachtende uiterlyk in 't openbaar de ontmoeting van den mindere te myden. Daar door ſpaart hy zich de onderwerpingen, waar van hy anderzins niet bevryt zoude zyn. (c) Wy verſchuiven 't overige wat verder over deeze ſtoffe te zeggen valt, naar een ander Hoofdtſtuk, en wy zullen dit door twee of drie gebruikelykheden eindigen, die wy, als t'eenemaal de welvoegzaamheit (d) tegenſtrydig, zullen aanmerken. „ De Siammers, „ zegt men ons, bedwingen zich niet in „ zekeren opriſpingen uit de Maag; zy „ keeren het hooft niet om, en brengen „ niets voor den mondt, alzoo min als de „ Spanjaarden, " (men zou 'er de Hollanders, Engelſen en Noorder Volkeren konnen byvoegen.) Alle deeze Volkeren ſtellen hunne gezondheit voor een te zeer pynigende welvoegzaamheit: zy bedwingen zich zoo weinig, datze ſchynen vermaak te neemen, getuigen van deeze ongeregelde vryheit te hebben; veel verſchillende met dien Alouden Burgermeeſter, (e) die nooit den vryen teugel aan deeze onaangename Maagdampen gaf. Een zaak zou mogelyk de vryheit deezer Volkeren konnen rechtmaatigen: dit is, het weldaadig Plakkaat dat Keizer Claudius heeft willen maaken ter gelegenheit (f) van iemandt die dacht te barſten, om dat hy zich den buik-windt (g) niet wilde laaten ontſnappen. Uit dit alles moet men beſluiten, dat 'er in de gebruikelykheden een zeldzaame vreemdigheit ſtandgrypt: waarom is 't niet gedoogt zich van een buikwindt te ontlaſten, mits zeekere gedaane voorzorge, nademaal men in 't niezen, hoeſten en ſpugen vryheit heeft? Wat de vryheit van 't ſpugen aangaat, de Siammers ſtaan het niet dan onder zekere voorwaarden toe, die zyn, van niet op den grondt te ſpuwen; zy hebben de voorzichtigheit een ſpuwpotje waar zy gaan mede te nemen. Deeze bovenmaatige zindelykheit is noch by de Hollanders in geen gebruik. Het laatſte dat wy noch van der Siammeren gebruik aan te merken hebben, is van niets te weigeren van 't geen men hen aanbied. 't Is hen niet geoorloft te zeggen *ik heb'er genoeg van.*

XIV. HOOFDT-

(a) *La Loubere* Ubi Sup. (b) Idem ibid. (c) *Ubi infra.* Het Hoofdtſt. der Koningen.
(d) *La Loubere* Tom. I. p. 174. (e) *Pompejus Conſularis numquam ructavit.*
(f) *Dicitur meditatus edictum, quo veniam daret flatum crepitumque ventris emittendi, cum periclitatum quemdam præ pudore ex continentia reperiſſet.* Suet. in Claud.
(g) De Oudheit leert ons dat de Egiptenaren, overtuigt van de onorde die de winden in des Menſchen lichaam veroorzaaken, geloofden verplicht te zyn een *Scheet te vergoden.* Men leeſt in 't vervolg der Gedenkſchriften van den Heere van *Sallengre* T. I. I. Deel te Parys in 't jaar 1726. gedrukt, een verhandeling over deeze buitenſpoorige Godheit, 't welk vooral wel niet dan een zinnebeeldt zou konnen geweeſt zyn. P. de *Montfaucon* heeft maar een woordt van deeze Godheit gerept.

XIV. HOOFDSTUK.

Van hun HUWELYKEN, OPVOEDING *hunner* KINDEREN, *enz.*

Aart der Siamsche Vrouwlieden aangemerkt.

HEt gebruik (a) laat in Siam niet toe dat Dochters met Jongelingen omgang hebben: Maar de Moeders hebben 't goed schikken, vermits de Dochters wel middel vinden hen te spreeken, en noch erger te doen. Want, waarom zou de Natuur onder haar de krachtigste niet zyn, gelyk in onze Landen? Voor't overige, is de onderhandeling van liefde niet schandelyk: Men merkt haar als een huwelyk aan, en de verandering in liefde word als een echtscheiding aangezien. Men moet bekennen dat deeze denkbeelden de lichtvaerdigheit der Europeanen wraakt, en voornamentlyk de onze. „ De Siamsche Vrouwluiden zyn, „ volgens 't bericht van *La Loubere*, edel- „ moedig genoeg om zich niet lichtelyk aan „ de Vreemdelingen over te geeven .... „ De Peguaansche, die in Siam mede als „ vreemden zyn, maaken veel werk van „ Vreemdelingen, en worden in 't oordeel „ van hun voor oneerlyk aangezien, die „ niet willen dat ze een Man zoeken .... „ Zy zyn getrouw tot dat men haar ver- „ laat. Indien zy zwanger worden, zyn „ ze niet min 'onder die van haaren Land- „ aart geacht. " Laat ons overgaan tot ernstiger gevolgen van de liefde. Men trouwt de Siamsche Dochters zeer jong, en de Jongelingen insgelyks: Maar men vind 'er ook Siamsche Vrouwluiden die altoos geduurende haar leven het Huwelyk verachten. Nochtans laaten zich geen van haar *Talapoine* maaken, dan in haaren ouderdom. Dit is de bequaamste tydt om de gemeenschap met het Menschelyk geslacht af te breeken. Onze oude en bejaarde Dochters worden als dan Godvruchtig en klapachtig, en onze Saletjuffers veranderen in stemmige Matroonen. Wanneer het een Huwelyk betreft, verzoeken de Ouders van den Jongeling de Dochter van de Ouders van de Dochter; de bejaarde Vrouwen en die van een goeden naam zyn, doen dit verzoek. Men spreekt, en beraad zich, men onderzoekt en verzuimt ook niet, de neiging van de Dochter t'ondertasten. Ondertussen verneemt men naar de geboortsuur van den Jongeling en Dochter: Van weerzyde gaat men by de Waarzeggers, om van hun te weeten of het Huwelyk gelukkig en voordeelig zal zyn, of onder hen een vreedzaame huishouding zyn zal, en of de oneenigheit niet dan door echtscheiding te beslechten zy. In dit Landt draagt een ieder zorg zyn Fortuin voor de gierigheit der Grooten en de tiranny van den Vorst te verbergen. Alles 't geen men van 't welzyn des Jongelings en van de Dochter weet, 't is de Waarzegger die het komt te weten,'t is zyn bericht 't welk 'er van oordeelt; wat het inwendig welwezen van Hymen aangaat, men kan redelykerwyze verzeekeren, dat men deswegen niet wyzer by de Waarzeggers word, dan *Panurge* in *Rabelais* wierd, na dat hy zich lang over 't zelve onderwerp beraaden had. Wanneer het Huwelyk zal gesloten worden, gaat den Jongeling de Dochter driewerf bezoeken, en brengt haar geschenken van betel en vruchten: Maar nooit iet dat kostelyker is. Op het derde bezoek, komen de Ouders te zamen, men eischt het Huwelyks goedt van de Bruidt, men leevert aan den toekomenden Bruidegom nevens deeze Bruidschat het goedt 't welk men haar geeft, en 't geen, zoo men verzeekert, gemeenelyk de evenveelheit van deeze Bruidschat beloopt. Dit alles geschied in 't byzyn der Ouderen en zonder geschrifte. Zie welk een goed vertrouwen! Wy die Christenen zyn, moeten voor den Notaris voorwaardens maaken, een zeekere keur van uitdrukking, met getuigen verzelt, en noch veele andere voorzorgen; niet tegenstaande is men dikmaals krakkelen en rechtsgedingen onderworpen. De andere Bloedverwanten geeven mede eenige geschenken aan de nieuw getrouwden; en dit is alles 't geen het Huwelyk vooraf gaat; want zoo men de Berichten des aangaande gelooven moet, is men 'er geenzins met zeldzaame Plechtigheden belast. Men voltrekt dan het Huwelyk zonder eenige andere Burgelyke Plechtigheit, en zonder eenigen Godsdienst: 't Is zelf den *Talapoins* verboden, die by te woonen. Maar na verloop van eenige dagen als de voltrekking is geschied,

Hoe de Siammers hun Huwelyk aanleggen.

(a) *La Loubere* Tom. I. p. 155.

fchied, gaan zy de nieuw Getrouwden met Wywater befprengen, en doen gebeden in de Balifche Taal, die, gelyk we reeds hebben te kennen gegeeven, by deeze Indianen eveneens als 't Latyn by de Roomfchgezinde Chriftenen is, en het Hebreeufch by de Jooden.

Wat de Bruiloft zelf aangaat, men verluftigt 'er zich, gelyk elders in gebruik is, maar de Bruidegom noch Bruidt, noch eenige der Bruiloftsgaften danffen 'er. Dit Feeft word by de Ouders van de Dochter geviert, in een Vertrek ten dien einde en ten koften van den Bruidegom gebouwt. Daarna geleid men deeze nieuw Getrouwden in een alleenftaande Gebouw: maar nochtans met Bamboes bezet, en binnen den omtrek van 't Huis der Ouderen van de nieuw gehuwde Vrouw. Deeze nieuw Getrouwden houden 'er eenige Maanden hun verblyf, 't zy zulks gefchied om te beter den aart der nieuw Vereenigden te leeren kennen, of door een oorzaak van geneegenheit die genoeg natuurlyk is. Hoe 't ook zyn mag, men zegt dat voor het fluiten van 't Huwelyk, de toekomende Schoonvader, zyn aanftaande Schoonzoon zes maanden by zich onderhoud, om hem beter te leeren kennen.

Veel-wyvery en in wat inzigt by hen in gebruik.

De Siammers gedoogen de Veelwyvery: maar, voegt men 'er by, dat dit niet dan door een grondoorzaak van grootsheit, of om de geneegenheit tot de wellust te voldoen, gefchied. Zy gelooven dat het veel beter gedaan is, niet dan een eenige Vrouw te hebben. Deeze die 'er veel hebben, ftellen een Meeftreffe over de andere; en die word *Groot-Gemalin* genoemt; de andere, fchoon Echtelyk en door Wetten gedoogt, zyn deeze *Groot-Gemalin* onderworpen, en worden *Klein-Vrouwen* geheeten. Deeze laatfte zyn gekochte Vrouwen, en by gevolg Slavinnen. Haare Kinderen noemen hun Vader, *Heer Vader*, daar de anderen hem enkelyk *Vader* noemen. 't Valt niet bezwaarlyk een goed gedeelte van dit gebruik in 't leven der Aloude Aartsvaderen te vinden. *Rachel* had twee Dienftmaagden die men gevoegelyk als twee Vrouwen en Slavinnen van Jacob kan aanmerken, en dit zonder de deugdt van deezen Heiligen Man te benadeelen, nademaal de Heilige Schrift ons deeze byzonderheit wel heeft willen te verftaan geeven, zonder het te veroordeelen.

Het Huwelyk is in de eerfte graden van Bloedverwantfchap den Siammers verboden: maar 't is hen nochtans gedoogt een volle Nicht te trouwen. Ten opzicht der graden van Namaagfchap, kan men twee Zufters na den anderen trouwen: maar niet teffens. De Koningen van Siam zyn deeze Wet niet onderworpen, geloovende dat geene Vrouw hun waardig is, dan deeze die hen het naaft beftaande zy, zonder zelfs de Zufter daar (a) uit te zonderen.

Als mede de Echtfcheiding, en hoedanig.

Van 't Huwelyk gaan wy over tot de Echtfcheiding. De Huishoudens zyn byna in Siam altoos gelukkig: Maar wanneer men zoo verre gekomen is van elkander niet te konnen verdraagen, befluit men om deeze quaal te geneezen, zich onderling te doen fcheiden. Te verwonderen is 't dat de Chriftenen zoo veel weerzin teegen deeze laatfte toevlucht hebben. Is 't de Godsdienft die het gedult onzer Gehuwden beftiert? Men heeft veel moeiten om dat te geloven: De oneenigheit, wanneer die in een Huishouding regeert, is een oorfprong van zonden die geen Biechtvader ooit zou konnen afhandelen. Men word dan niet beftiert als door zeer menfchelyke beweegredenen, die geen verdienfte in den Godsdienft hebben, en die niemandt tot de Heiligmakinge geleiden. Volgens *La Loubere* is de Echtfcheiding niet dan zelden in Siam gebruiklyk, als alleen onder 't gemeene Volk. De Ryken, die veele Vrouwen hebben, behouden gelykelyk deeze die zy niet beminnen en die zy beminnen, en mogelyk hebben zy 'er reden toe. Somtyds zyn 'er tyden dat de flechtfte fpyze, machtig word, de eetluft wederom op te wekken.

(b) *Le changement de mets rejouit l'Homme:*
Quand je dis l'Homme, entendez qu'en ceci
La Femme doit être comprife auffi.

Dat is:

De Menfch word weêr verheugt door and're Disgerechten;
Maar als ik Menfch zeg, is 't dat ik een Vrouw verftaa:
Want zy begreepen word in alles zonder gaâ.

Zy word by de Siammers dus begreepen, alhoewel dit met bepaaling zy, overzulks de betaamlykheit by de Vrouwen word vereifcht. By voorbeeldt, zy geeven zich het vermaak niet van veel Mannen te hebben:

(a) Zie *La Loubere* Tom. I. p. 159. (b) *Contes* de la *Fontaine*.

ben : maar 't is haar gedoogt te mogen scheiden, wanneer zy 'er volstrekt toe komen willen, en op den dag zelf van de Echtscheiding weder te hertrouwen. Men bekommert zich niet de twyffeling waarin men zich bevinden kan, raakende de Vader van 't eerste Kindt, 't welk kan na het tweede Huwelyk gebooren worden. Een Man, vertrouwt zich, zoo ons de Reizigers verzeekeren, op 't geen hem de Vrouw betuigt.

Hoe men in de Echtscheiding met de Kinderen handelt.

Men is verplicht de Bruidschat van de Vrouw, die men verstoot, of de scheiding begeert, weder te geeven. De Kinderen worden gedeelt. De Moeder ontfangt de eerste, derde, vyfde, en dus vervolgens een onevengetal ; de Vader de tweede, vierde, zesde, en zoo vervolgens. Hier door gebeurt het, indien 'er niet dan een Kindt in 't Huwelyk is verwekt, het voor de Moeder is, en zoo het getal der Kinderen oneven zy, de Moeder een Kindt meer ontfangt. Dusdanig zyn in *Siam* de Wetten van Echtscheiding : Men verzeekert ons, niet tegenstaande hoe licht men de scheiding toestaat, dat de Siammers het nochtans als een groot quaad aanzien, „ en (a) byna „ als een onfeilbaar bederf der Kinderen, „ die gemeenlyk in een tweede Hu- „ welyk hunner Ouderen qualyk gehan- „ delt worden. . . . Men wyt dan „ dit de oorzaak waarom het Gewest zoo „ weinig bevolkt word, alhoewel de Si- „ amsche Vrouwen vruchtbaar zyn, en „ dikmaals Tweelingen baaren " Men moet bekennen dat niets meer machtig is het breeken van den Huwelyksbandt te wederhouden, dan de Kinderen, die by deeze gelegenheit reeds niet dan te veel door de oneenigheit hunner Ouderen lyden moeten.

„ De Man heeft volkomen 't gezag over „ zyn Huisgezin, zelfs heeft hy de macht „ zyne Wyven en Kinderen te verkoopen, „ behalven zyne voornaamste Vrouw, die „ hy alleen verstooten mag. De Weduwen „ erven van haare overledene Mannen de „ macht, met deeze uitzondering, dat „ ze de Kinderen in gelykpaarigen rang „ niet mogen verkoopen, indien 'er zich „ de Ouders van den Vader tegen aankan- „ ten, want de Kinderen mogen 'er zich „ niet tegen stellen. Na de Echtschei- „ ding, mogen de Vader en Moeder ie- „ der hunne Kinderen verkoopen, die „ hun ten deel gevallen zyn. . . . . „ Maar de Ouders hebben geene macht „ hunne Kinderen te dooden, noch de „ Man zyne Vrouwen om te brengen, „ naardien in 't algemeen in *Siam* allen „ doodslag verboden is. " Niets komt dit gezag nader, of om beter te zeggen, niets overtreft meer dit gedrag, dan het gezag der Aloude Romeinen. Deeze hadden recht en macht over 't leven en de doodt hunner Kinderen, zy mogten ze verkoopen, en tot Slaaven maaken. Zy (b) verkochten ze zelfs driewerf : maar daarna was het Kindt vry van 's Vaders wreede tiranny ontslagen. Wat de Moeder aangaat, zy had weinig deel aan dit tirannig gezag. Het Christendom heeft by ons dit gebruik, zoo strydig tegen de Natuur, t'eenemaal verbannen.

De Siamsche Vrouwen zelden tot Overspel genegen, en waarom.

Het Overspel is een zaak die onder hen zelden voorvalt, nademaal de Vrouwen (c) geen tydt hebben, leedig te zyn. De bezigheit is somtyds de bronader van de deugdt : maar de leedigheit nooit. Men bericht ons dat de Siamsche Vrouwen de kunststreeken van weelde, ydele opronking, 't Spel, Schouwspelen, en de omgang met de Mannen onkundig zyn ; dat zy verplicht zyn haare Mannen met haaren arbeidt t'onderhouden. Indien men by dit alles het recht voegt dat de onteerde Man heeft, zyne overspelige Vrouw te mogen dooden, verkoopen, of te straffen, zoo hy 't noodig oordeelt, zal men te min verwondert staan, weinig Siamsche Vrouwen te vinden, die haaren plicht te buiten gaan. Men moet nochtans bekennen, dat 'er ongetrouwe Vrouwen, zelfs in 's Konings Paleis zyn. De straf die men deeze laatste doet lyden, is, dat men haar aan een Paardt, ten dien einde afgericht, overgeeft, en vervolgens doet sterven.

Te *Patana* (d) word de overspelige Vrouw aan haare Ouders overgeleevert, die haar toe staan, te verkiezen welk een doodt zy sterven wil ; en zy verkiest gemeenlyk geworgt te worden : maar de overspelige Man, mede aan zyne Ouders overgeleevert, word met een pook doorstoken.

Verderen aart van haar aangemerkt.

De jalousie der Mannen is minder in *Siam* gemeen, of veel verdraaglyker dan in 't overige van Oostindiën. Verre van zich

 van

(a) *La Loubere* Tom. I. p. 162.
(b) Veele Schryvers hebben over deeze stof geschreeven. Zie mede het Boek door *Heinecius* onder den tytel van *Antiquit. Roman. Jurispeudentiam illustrantium Syntagma* enz. 1724. herdrukt.
(c) *La Loubere* Ubi Supra. (d) De Bry. Ind. Orient.

van een gedwongenheit te beklaagen, die, hoe gematigd die is, de begeerte der Fransche Vrouwen zoude konnen tergen, of ten minsten haar beleedigen; die van *Siam* vinden 'er hunne glori in, en men wil zelfs (a), dat ze zich belgen als men haar al te groote vryheit toestaat. Mogelyk dat de Siamsche Vrouwen de goede gesteltheit van gedachten, zoo verschillende met ons, verschuldig zyn aan haar levensgedrag; want altoos zyn ze in huis bezig, en staan nooit voor de verzoekingen der Mannen bloot. Alhoewel het waarachtig zy, dat de deugdt de proef vereischt, zoo is 't een groot voordeel voor de Vrouwen (b) van zich niet bloot te geeven.

De Siamsche Vrouwen van staat, gaan zelden uit; maar wanneer dit geschied, hebben ze haar aangezicht ontdekt, weinig verschillende van de Vrouwen Slavinnen die haar verzellen. Een gevolg van het grondbeginzel 't welk men de Siamsche Vrouwen toeëigent, en zelfs in 't algemeen de Asiaansche; *om de jalousie als een merkteken van eer en achting wegens de Mannen aan te zien*, is dat ze liever door haarer Mans handen zouden willen sterven, dan in de macht van den vyandt te vallen. Dit is waar van de Aloude en hedendaagsche Historien van 't Oosten ons veele voorbeelden verschaffen. Men moet ook bekennen dat de Oosterlingen, voegende de Slaverny by de Schaaking van eer, de slaafachtigheit niet dan onverdraaglyker voor de Vrouwen word. (c) By de Aloude Grieken, afkomstig van de Oosterlingen, was 't gebruik, de Gevangenen tot hunne Slavinnen en Bywyven te houden.

Hoe jaloers de Siammers wegens hunne Dochters zyn.

De Siammers (d) zyn niet min wegens hunne Dochters, als over hunne Vrouwen jaloers. Zy verkoopen ze als zy haar op oneer bevinden, aan iemand die het recht heeft van haar voor geldt tot ontucht te laaten gebruiken, mits dat hy aan den Koning een Schatting betaale. Men zou wel konnen zeggen, dat de hevigheit van de straf het quaad als ongeneesbaar maakt.

De nalaatenschap der Siammers, hoe zy daar mede handelen, aangemerkt.

„ De nalaatenschap in de Huisgezinnen „ van gemeene lieden behoort t'eenemaal „ aan de *Groot-Vrouw*, en vervolgens aan „ haare Kinderen, die van hunne Oude- „ ren met gelyke deeling erven. De *Klein-* „ *Vrouwen* en haare Kinderen mogen door „ den erfgenaam verkocht worden, en zy „ hebben niets dan 't geen de erfgenaam „ hen geeft, of de Vader voor zyn sterven „ by handtasting heeft toegestaan; want de „ Siammers weeten van geen Testamenten. De „ Dochters van de *Klein-Vrouwen* geboo- „ ren, worden verkocht om zelfs wederom „ *Klein-Vrouwen* te zyn. . . . "

Laat ons iet van den eigendom der Goederen gewag maaken. De Siammers doen die zoo veel zy konnen in roerende Goederende bestaan. Schoon door des Landts Wetten de Landeryen erflyk in de Huisgezinnen zyn, en onder de Onderdaanen verkoopelyk, echter trachten ze niet naar den aankoop der zelven, nademaal de Oppermacht deeze Wet niet dan naar het hem behaagt, in acht neemt, en niet gedoogt dat men aan deeze zoo tirannige eigendom afbreuk doet, zoo algemeen in 't Oosten, en zoo afschrikkelyk in de Beschryvingen onzer Reizigers. Deeze Volkeren myden dan den aankoop van onroerende Goederen, en trachten niet dan naar dingen die zy verbergen konnen, of zonder veel moeiten vervoeren; als by voorbeeldt, Gesteenten en andere kostelykheden. In andere Gewesten, alwaar de macht van den Opperheer en van zyne Gunstelingen aan de onroerende Goederen noch niet heeft durven raaken, en zich wezentlyk toeëigenen, myd men het gereede Geldt en zodanige Goederen, als een vervaarlyke Pest, en men tracht zich te verzeekeren, 't zy van Landeryen of van Huizen om met zyn Huisgezin te leeven. De ryke Indianen geeven, wanneer zy de doodt voor oogen zien, een gedeelte hunner Goederen aan den Opperheer, om 't overige aan hun Huisgezin te konnen verzekeren.

Wederzydsche liefde tusschen hen en hunne Kinderen en hoe.

De Ouders weeten zich van hunne Kinderen wel te doen beminnen en gevreest te zyn: het laatste is aan de Vaders als verzekert wegens hunne Oppervoogdyschap. Te verwonderen is 't dat het eerste zich zoo ver uit strekke als men ons verzeekert. „ Deeze Ouders, zegt de reeds dikmaals „ aangehaalde Schryver, (e) verantwoor- „ den aan den Vorst de misslagen hunner „ Kinderen. Zy neemen deel aan hunne „ kastydingen, en zy zyn vooral ver- „ plicht, wanneer ze misdaan hebben, „ hen over te leeveren: Maar, schoon „ de

(a) *La Loubere* Ibid.

(b) „ Behalven eenige Vrouwen van haare geboorte af aan de ondeugdt over gegeeven, zouden andere in „ de gesteldheit haarer plichten volharden, indien men geen toeleg maakte om 'er haar van af te trekken. " Dus drukt zich Mevrouw de Markgravin van *Lambert*, in haaren *Brief over de waare glorie uit. Biblioth. Françoise* Tom. 9. I. Part.

(c) Zie in *Homerus* & *Feithia* Antiq. Homer. (d) *La Loubere* Ubi Sup.

(e) *La Loubere* Ubi Sup. p. 164.

„ de Zoon reeds gevlucht was, word hy „ altoos genoodzaakt zich zelf over te leeveren, wanneer de Vorst het op zyn „ Vader of Moeder, of zelf zyne andere „ Erfbloedverwanten verhaalt, doch die „ veel ouder zyn dan hy, en voor wien „ hy ontzag hebben moet. " Wy worden veel beter gehandelt dan de Oostindiaansche Volkeren; wy zyn noch Meesters noch Slaven als zy, en nochtans worden 'er by ons zoo algemeen geene voorbeelden van zodanig een Kinderlyke tederheit gevonden. Is 't de opvoeding of de koelte van 't Gewest die ons dus verslapt? Nochtans ontbreekt ons de gevoelbaarheit niet: De minste roeslag van den Vorst doet ons daar tegens kryten. Indien de Zon ons een weinig meer warmte dan naar gewoonte geeft en laat gevoelen, klaagen wy dat ze ons brandt, daar deeze warmte als een Geneesmiddel verstrekt 't welk de overtollige vochten verteert, en de slagen van den Opperheer als merktekenen van zyne Vaderlyke geneegenheit zyn.

't Is door een gevolg van de achting der Kinderen voor hunne Ouders, dat die eenigheit in de Huisgezinnen regeert. Een Zoon (a) die in *Siam* tegen zyn Vader of Moeder pleiten wilde, zou 'er voor een gedrocht worden aangezien. „ Ook, „ voegt 'er *La Loubere* by, is niemandt „ voor 't Huwelyk, noch het getal van „ Kinderen beducht. De belangen maaken „ geen verdeeldheit in de Huisgezinnen: „ De armoede maakt 'er geen Huwelyk „ hatelyk. " Met een allerzuiverste Zedekunde en uitmuntende grondbeginzelen, worden nochtans by ons alle deeze gebreken gevonden: Maar wy zyn die aan eindelooze benoodigdheden verschuldigt, die door den overdaadt, de Staatzucht, den Koophandel en verscheide gebruikelykheden worden onderhouden. Een andere aanmerkelyke zaak is 't, dat men de behoeftigheit voor schandelyk houd, en dat een Siammer niet gedoogt dat 'er Bedelaars onder hun gevonden worden. Wy staan wel mede op deeze ingebeelde eer: Maar het onderscheid in 't gebruik en de duurte der benoodigdheden maaken by ons veel moeielyker uitvoering. De luiheit en overdaadt zouden veele Huisgezinnen in den grondt helpen. De Diefstal is in *Siam* noch schandelyker dan het Beedelen; het gansche Huisgezin en Geslacht ontziet zich ongemeen, deel aan deeze oneer te hebben, „ de naast bestaande durven in geen be„ lang treeden voor iemandt van Diefstal „ overtuigt. " Nochtans zyn de Siammers (b) de schroomeloosste Roovers die men hebben kan.

Wanneer de Kinderen reeds den ouderdom van agt, negen of tien jaaren bereiken, zend men hen naar de *Talapoins*; waar van wy reeds gehandelt hebben.

XV. HOOFDTSTUK.

Van hunne LYKSTATIEN; *hun* GEVOELEN *over den* STAAT *der* ZIELE *na de* DOODT, *enz.*

IEder Siammer, (c) zegt een Engels Reiziger, aanbad eertyds een der vier Hoofdtstoffen, en het Lyk van deezen Siammer wierd na zyne doodt aan 't Element aan vertrouwt, 't welk hy geduurende zyn leven geëert had. Tegenwoordig schynen de gebruikelykheden der Lykstatiën van de Siammers geen opzicht met dit te hebben. Zie hoe een ander Reiziger ons die beschryft. (d) „ Zoo dra iemandt ge„ storven is, sluit men zyn Lyk in een „ houte Doodkist, verlakt en vergult zyn„ de, en op dat de stank van 't doodt „ lichaam door de reeten van de Lykbus „ niet

Hoe de Siammers met hunne verstorvene Lyken handelen,

(a) *La Loubere* Descript. &c. p. 228. Tom. I.

(b) *La Loubere*, verschaft ons een zonderling voorbeeldt. „ Een der Amptenaren van des Konings van „ Siams Schatkamers, hem eenig geldt ontvreemt hebbende, belaste deeze Vorst, dat men hem doen sterven „ zoude, laatende hem drie of vier oncen gesmolten zilver inzwelgen; en het gebeurde, dat deeze die last „ had dit zilver weder uit de keel van den ongelukkigen te neemen, zich niet onthouden kon om 'er een „ gedeelte van achter te houden, waar over de Koning hem door de zelfde straf sterven deed; en een derde „ zich mede vergrypende . . . roofde insgelyks een gedeelte van 't zilver 't welk hy uyt den laatst gestor„ venen zynen Gorgel haalde. Overzulks de Koning van *Siam* hem het leven schenkende, zeide: 't is ge„ noeg gestraft, ik zoude alle myne Onderdanen wel moeten doen sterven, indien ik niet besloot hen „ genaade te bewyzen.

(c) *Ovington* Tom. II. van zyne Reizen. (d) *La Loubere* Descript. &c. Tom. I. p. 371. en volgende.

en met welke Plechtig heden dit gaat verzelt.

„ niet doortrekke, trachten ze de ingewanden van den verstorvenen met quik te doen verteeren . . . . Somtyds bedienen ze zich van loode Doodkisten, . . . Het hout van hunne Lykbussen is zoo kostelyk niet als dat van China . . . . Zy plaatsen uit inzicht van achting de Doodkist op iets 't welk verheven is, en gemeenlyk op een houte verheven plaats, die op voeten rust. Zoo lang men het Lyk in huis bewaart; 't zy om 't Hoofdt des Huisgezins af te wachten, indien dat afweezig is, 't zy om de eer der Lykstatie te vervaerdigen, brand men Reukwerk en Waschkaerssen by de Lykbus. Alle nachten komen de *Talapoins* in de Kamer, alwaar men 't ten toon stelt, in de Balysche taale zingen; plaatsende zich langs de muuren. Men geeft hen de kost en ook eenig geldt. Zy zingen Zedelessen over den doode, nevens den weg des Hemels, die zy waanen de Ziel van den Overledene daar door aan te wyzen. Ondertusschen kiest het Huisgezin een plaats in 't veldt uit, om 'er het Lyk te brengen en te verbranden. Deeze plaats is gemeenlyk eene ruimte naby den Tempel gelegen, die den Overledene of iemandt van zyne Voorouderen gebouwt heeft, of by een anderen Tempel, indien 'er geen is die in eigendom aan 't Geslacht van den Overledene behoort. Men omheint deeze plaats in 't vierkant met bamboes. . . . Deeze omheining is met geschildert of verguldt papier versiert, 't welk zy uitsnyden om Huizen, Huisieraaden, en Dieren te verbeelden. ” Deeze Schilderwerken verbeelden gemeenelyk dingen die den Overleedene in de andere Waerelt moeten dienen. Zy gelooven, eveneens als eenige nabuurige Volkeren, dat dit papier verbrand, wezentlyk in 't ander leven word, 't geen zy wilden dat het in de Lykstatiën hunner dooden verbeelden zou. Dat hunne lichtgelovigheit waarlyk bovenmaaten is, of dat het niet dan een veinzery zy, zeer bequaam om hunne zuinigheit aan te wyzen, altoos 't is zeker, dat zy wezentlyk spaarzaam zyn, en dat 'er deeze dooden niet te minder wel gedient worden. De *Talapoins* bewaaren deeze papieren zoo veel zy konnen voor 't vuur, overzulks zy 'er zich in eenige andere Lykstatiën van bedienen konnen. „ In 't midden van den omtrek is de Houtmyt enkelyk bestaande in een gedeelte van welriekend hout, . . . naar maate van den Rykdom en de waardigheit des Overledenen; maar de grootste eer van Lykstatiën bestaat in een verheven Houtmyt op te rechten, niet uit de meenigte van 't hout, maar door 't maaken van groote steigeringen, waar op zy aarde brengen en vervolgens het hout tot den Houtmyt. ” Vooral maaken ze die voor Koningen en Koninginnen ongemeen hoog.

Hoe zy de Houtmyten tot het verbranden der Lyken toestellen.

„ Wanneer 't vereischt word dat men het Lyk naar den Houtmyt brengt, 't welk 's morgens geschied, de Bloedverwanten en Vrienden brengen 't derwaarts op 't geluid van veele Speeltuigen. Het Lyk word voor uit gedraagen, vervolgens de Namaagschap van den Overledene, Mannen en Vrouwen, gaan alle in 't wit gekleedt, het hooft zelfs met een wit Lywaadt bedekt, en al rouklaagende; waarna eindelyk de overige Vrienden volgen. Indien het geleide den weg te water afleggen kan, geschied zulks. . . . Zy verbranden de Doodkist niet: Maar neemen 'er het Lyk uit en leggen 't op den Houtmyt: alsdan komen de *Talapoins* van 't naast gelegen Klooster, zingen, terwyl men 't Lyk verbrand, een vierde van een uur, en vertrekken vervolgens om zich niet meer te vertoonen. Alsdan beginnen de Vertoningen (a), ... waar by de *Talapoins* gelooven zonder te zondigen niet te konnen verschynen. . . . . De Vertoningen hebben niets Godsdienstigs in, en geschieden niet dan om de Lykstatien prachtiger te maaken: ” By deeze Vertoningen worden op een vreemde wyze de traanen der Bloedverwanten van den Overledene gevoegt; maar men huurt 'er geene Beweensters.

„ Op den middag is 't, dat een Dienaar van de *Talapoins* het vuur in den Houtmyt steekt; die gemeenlyk twee uuren brandt. Schoon 't vuur het Lyk alleen maar verbrandt, acht men nochtans ter eere van den Overledene, dat het Lyk op een verhevene plaats t'eenemaal verteert is, en dat 'er niets dan de assche van overblyft. ” De Koning steekt zelf den brandt in den Houtmyt van een Prins van zynen bloede, of van een Heer die by hem in achting is geweest. Dit geschied, zonder dat zyne Majesteit uit zyn Paleis komt, door middel van een toorts die aan een lang touw vast is, en uit het venster van 't Paleis neer-

(a) Deeze Vertoningen worden *Cone* en *Rabam* genoemt. De *Cone* is een dans uit gewapende en vermomde Personen bestaande: Deeze dans heeft eenige overeenkomst met de *Pyrrique* der Aloude Grieken. De *Rabam* is een dubbele gansch bevallige dans van Mannen en Vrouwen. Zie *La Loubere* Ubi Sup. p. 149.

neergelaaten, zich tot aan den Houtmyt uitstrekt.

„ De Maagschap van den Overledene „ spyzigt het geleide, en deeld Aalmoezen „ geduurende drie dagen uit; te weeten, „ aan de *Talapoins* die op den dag als men „ het Lyk verbrand, by het zelve gezon- „ gen hebben; den volgenden dag aan hun „ gansch Klooster, en den derden dag aan „ hunnen Tempel. . . . Het gebeurt dik- „ maals dat een Man van hoogen staat het „ Lyk van zynen Vader zedert lang overle- „ den, doet opgraaven, om het een te prach- „ tiger Lykstatie aan te doen, zoo wan- „ neer hem, toen hy storf, zulks niet ge- „ daan is, met de tegenwoordige hooge „ verheffing van zynen Zoon overeenko- „ mende. . . . . Na dat het Lyk verbrand „ is, sluit men het overschot in de dood- „ kist, en men plaatst het onder een dee- „ zer Piramiden die rondom de Tempels „ zyn. " Wy zullen niet verder herhaalen 't geen wy reeds van de Piramiden gezegt hebben: Wy zullen 'er alleen noch byvoegen, dat de Aloude Christenen het gebruik bewaart hadden van hunne Graven met Pylaren en Piramiden te versieren, en dat ze dit van de Heidenen (a) hadden overgenomen. „ Somtyds begraaven de Si- „ ammers de Gesteentens en andere Schat- „ ten met het Lyk, overzulks men die „ plaatst ter plaatse door de Godsdienst on- „ schendbaar geworden. Men zegt ook „ dat ze de Assche hunner Koningen in de „ Revier werpen. " Wy moeten niet vergeeten te zeggen, dat de Peguanen een gansch diergelyke gewoonte waarneemen.

Tempels voor de Overledenen gebouwt, en hoe prachtig die by de vermogende toegestelt.

„ Deeze die noch Tempel, noch Pira- „ mide hebben, bewaaren somtyds het niet „ wel verbrande overschot in 't Huis hun- „ ner Bloedverwanten: Maar weinig Si- „ ammers zyn 'er die 't vermogen hebben „ om een Tempel te bouwen, of zy voe- „ ren het uit en begraaven 'er zyne overige „ schatten. Deeze Tempels zyn onschend- „ baare vryplaatsen, en de Koningen van „ *Siam*, vertrouwen 'er zoo wel als an- „ deren hunne Schatten. " In de Oudheit lieten eenige Barbaarsche Koningen noch bedachtzaamer dan deeze der Indiën, de Wateren uit hunnen Boezem vloeien: Men begroef 'er deeze Koningen met hunne Schatten in, waarna men de Revier weder in haaren natuurlyken loop herstelde. . . . „ De Siammers, die onvermogende zyn „ een Tempel te bouwen, laaten echter „ niet na ten minsten eenigen Afgod te maa- „ ken, die zy in een der reeds geboude „ Tempels overgeeven. " Is deeze Afgod uit een Godheit bestaande, reeds in *Siam* ingevoert, of die van een Heilig der Naamaagschap? Dit word niet verklaart. Indien het min een beweegreden van ydelheit dan van Godsdienst is, moet men gelooven dat deeze manier van gelukzaligen of heiligen zeer weinig kost, naardien die zoo gemeen is. Maar om noch een woordt van 't begraaven der schatten met den Overledene gewag te maaken, 't kan wel zyn (b) dat de bouwing der Tempelen een middel zy 't welk uitwendig Godvruchtig is, om de Rykdommen van de Familie te bewaaren: Deeze manier van zyne goederen in bewaaring te houden, is in Europe onbekent. Men weet dat de Kerken die ontfangen om nooit weder te geeven. Wy hebben tyden gezien, waarin de Huisgezinnen alles tot den laatsten stuiver toe, aan de Kerken vertrouwt zouden hebben, indien men hen had konnen vrywaaren dat deeze goederen van de een tot de andere klip geen Schipbreuk leeden.

„ De armste begraaven hunne Ouders „ zonder te verbranden: Maar is 't in hun „ vermogen, ontbieden ze de *Talapoins*, „ die niet dan zonder handzalving komen. „ Deeze die niets aan de *Talapoins* te be- „ taalen hebben, gelooven genoeg te doen „ hunne overledene Ouderen te eeren, van „ hen op een verheven plaats in 't veldt te „ brengen, te weeten op een steigering, „ alwaar de Roofvogels en Kraaien die ver- „ slinden.

„ In de Landziektens, begraaven de „ Siammers de Lyken zonder te verbran- „ den: Maar zy graavenze eenige jaaren „ daar na wederom op, en verbranden ze, „ wanneer zy gelooven dat het gevaar van „ de besmetting over zy. Ook verbran- „ den ze nooit den geenen die door 't Ge- „ recht ter doodt gebragt zyn, noch de „ doodgeboorne Kinderen, noch Vrouwen „ die in de kraam sterven, noch deeze „ die verdrinken, of door eenig onge- „ meen toeval omkomen. Zy zetten dee- „ ze ongelukkigen in den rang der schuldi- „ gen. " Wy hebben reeds gezegt, dat de Siammers volgens hunne grondbeginzelen, gelooven dat zodanigen in 't ander leven moe-

(a) Zie de Aanmerkingen van den Heere *Muratori* over een Puntdicht van *Gregorius* van *Nazianzene* in Anecd. Græcis p. 14.

(b) *La Loubere* Ubi Sup. p. 377.

ten misdadig zyn geweest. Een plaats van *Virgilius* (a) bewyst ten minsten, dat de Aloude Heidenen de kleine Kinderen buiten de Elizeesche Velden slooten.

P. Tachard beschryft ons de Lykstatie van een *Talapoin*, en wy zullen 't hier by verkorting met zyne eigene woorden voordraaagen; „ De Lykbus waar in het " Lyk gesloten was, wierd op een ver- " heven Houtmyt gebragt, rondom de " zelve waren vier houte vergulde Pylaren, " die een hooge Piramide met verscheide " verdiepingen droegen. Deeze soort van " lichtende Kapel was van veele kleine, " tamelyk hooge en vierkante Torens ver- " zien, uit hout bestaande en met be- " schildert kattoen van grof Schilderwerk " bekleed, nevens eenige papiere Afbeeld- " zels verzien. Dit alles was in een vier- " kanten gebouwden omkring, waar op " veele andere Torens met een zekere tus- " schen ruimte geplaatst stonden. . . . " Vier van deeze Torens stonden op de " vier hoeken, en waren alzoo hoog ver- " heven als de Piramide. . . . Alle " deeze Torens waren met Vuurwerken " vervult, . . . aan de vier Hoek- " torens waren kleine houte Huisjes gevoegt, " beschildert met snaaksche Draaken, Aa- " pen, Duivels enz. Tusschen deeze " Huisjes, waren eenige openingen. . . . " op de wyze van Portaalen om de in en " uitvaart aan de *Balons* (b) vry te laaten. " De *Talapoins* besloegen, in een groot " getal zynde, in hunne *Balons* byna de " gansche ruimte die tusschen de Houtmyt " en 't groot Vierkant was. Alle hadden " ze een deftig en zedig weezen, zingen- " de van tydt tot tydt, en zomtyds een " diepe stilzwygendheit waarnemende. Een " tallooze meenigte Volks. . . . woon- " de achter hun deeze prachtige Lykstatie " by. . . . die behalven dat, van " Kluchtspelen en koddige Dansseryen " wierd verzelt. . . . De *Talapoins* " leeren dat hoe veel te meer onkosten men " op de Uitvaart van een Overledene doet, " te meer de Ziel voordeeliger in 't lichaam " van eenig Prins of eenig hooggeacht " Dier gehuisvest word. In dit Geloof " bederven zich dikmaals de Siammers " om een prachtige Lykstatie uit te voe- " ren. "

Hun

" De Siammers draagen geen gedwongen " Rou, " te weeten, die het uitwerkzel van een welvoegzaamheit zy, waar van men schroomt af te wyken, nademaal die op een natuurlyke plicht is gegrondt, en by gevolg onvermydelyk, zelfs aan deeze die het uitterlyke verachten. „ Wat hen " aangaat, zy laaten geen droefheit bly- " ken dan voor zoo veel zy bedroeft zyn: " zoo dat het in *Siam* gemeender is, dat " een Vader en Moeder over hunne Kinde- " ren den Rou aanneemen, dan dat de " Kinderen Rou over hun Vader en Moe- " der draagen. . Somtyds laaten zich de " Vader *Talapoin* en de Moeder *Talapoine* " maaken, of ten minsten scheeren ze el- " kander het Hoofdhair af. " Hier uit zou men konnen besluiten, dat deeze achting, waar van wy gewag maaken, die de Kinderen voor hunne Ouders hebben, niet dan op de vreesachtigheit gegrond is, of t'eenemaal op de orde der Wetten, gelyk die der Huisgenoten voor hunne Meesters. Alhoewel wy verzeekert zyn dat de vriendschap zelden te bovenstreeft, is 't nochtans ongehoort dat de Europeaansche Kinderen geen kenteekenen van Rou over hunne Ouders bewyzen zouden: maar 't is niet min vreemt dat de Ouders zich om de doodt hunner Kinderen in den Geestelyken Staat zouden begeeven. . .

Rouw-draagen waar in dit bestaat.

Wy hebben reeds (c) het gevoelen der Siammers over 't vermogen der Zielen na de doodt bericht. Zy waanen van haare verschynzelen geplaagt te worden: wy zullen hier eenige deezer oude verdichtzelen aanhaalen. (d) Om die te bevreedigen, brengen de Siammers eenige spys op de Graven der Overledenen, zy geeven voor hen, Aalmoezen aan de *Talapoins*, zich inbeeldende dat een Aalmoes de misdaaden der verstorvenen als die der leevendigen vrykoopt.

Welke gedachten zy over 't vermogen der Zielen hebben;

Op 't vertrouwen van zodanig een verhaal, zou men qualyk doen van te twyfelen dat de Siammers (e) d'onsterflykheit der ziele gelooven: maar 't is byna blykbaar dat zy die gelooven, stoffelyk te zyn. Het denkbeeldt van een zuivere Geest is zoo weinig vatbaar by de menschen, dat Mannen door hunne Geleerdheit en Heiligheit, ja Kerken Vaders uitmuntende geweest, de ziel een stoffelykheit toegeschreeven hebben. 't Zyn dan alleen de Siammers niet, die het denkbeeldt van een

Aanmerking hier over.

(a) *Æneas* VI. Boek. Een yverige Godgeleerde zou trachten door de meening van alle deeze Heidenen te bewyzen, dat hen eenig denkbeeldt van Erfzonde overig was. (b) Siamsche Vaartuigen.

(c) Zie p. 75. 76. (d) *La Loubere* Ubi Sup. p. 379.

(e) Byna alle Volkeren komen daar in overeen, te gelooven dat 'er iets van den Mensch na zyne dood overblyft.

een zuivere Geeſt, moeielyk te begrypen valt. Indien men het Chriſten Volk onderzocht, zou men 'er niet veele menſchen onder vinden, die van Godt zelfs niets anders dan een *uitgebreide menſchelyke gedaante* maakten, van Vuurſtraalen als de Zon omringt, geplaatſt in den Hemel als de eigendommelyke plaats van zyn verblyf, in 't midden van een overgroot getal Engelen, alle jeugdig, ſchoon en welgemaakt, insgelyks gevleugelt en zeer waakzaam, en nochtans byna als menſchen gelyk wy zyn, alhoewel uitmuntender in ſoort? 't Is het gebrek van onze geſteltheit, 't welk ons naar de Letter beſchryvingen van onze Schriftuur doet opneemen, en deeze Schriftuur, anderzins zoo deftig, en zoo vervult met merktekenen van Heiligheit, en Goddelykheit, heeft zich naar de menſchelyke zwakheit gevoegt. In de kintſche jaaren begint zich waarlyk in ons deeze zwakheit te vertoonen, men ontfangt ze mede uit de grondtbeginzelen der Meeſters, die met de Kinderen gelyke zintuigen hebben, en daarenboven in des Volks wyze van doen en denken veroudert zyn.

Hoe zy meenen dat het overblyfzel van een verſtorvene eenige uitgeſtrektheit en geſtalte behoud.

Maar laat ons van 't oogmerk wegens de Siammers niet afwyken. Men eigent (a) hen toe als andere Heidenen van 't Ooſten te gelooven, „ dat 'er iet van den menſch " na zyne doodt overblyft, 't welk affchei- " delyk en onafhankelyk van zyn lichaam " beſtaat; maar een uitgeſtrektheit en ge- " ſtalte heeft. Zy eigenen aan dit over- " ſchot de zelfde Ledemaaten toe, en alle de " zelfde vaſte en vloeibare deelen, waar " uit onze lichaamen zyn t'ſaamengeſtelt. " Zy onderſtellen alleen, dat de zielen " van een genoeg fyne ſtoffelykhiet zyn, " om zich voor de aanraaking en 't gezicht " te verbergen, alhoewel zy nochtans ge- " looven, dat zoo men eene van haar " quetſte, het bloedt uit de wonde vloei- " jen en te voorſchyn komen zou." Bekent is 't, dat de Leer de Grieken (b) en Romeinen iet diergelyks voortbragt, 't welk onnoodig zyn zou; alhier alles voor te draagen 't welk de Geleerdheit ons over dit onderwerp verſchaffen zou.

Alhoewel, volgens de Leer der Indiänen, de zelve Zielen onverſchillig overgaan in Menſchen en Beeſten, ſchynt het dat ze haar altoos de menſchelyke gedaante, voorkiezelyk met al het andere, geeven, en by gevolg vreezen ze voor haar niet dan de ongelukken waar voor de menſchelykheit (c) in dit leven is bloot geſtelt.

Vergeldingen en ſtraffe die de verſtorvene Zielen moeten ondergaan, en hoedanig.

Deeze Zielen worden vergolden of geſtraft. Haar ſtraf en haar vermaak gaan geëvenmaatigd met de afſchuwelykheit haarer misdaaden en de uitmuntenheit haarer deugden. Maar eindelyk gaan ze weder in eenig lichaam over, en genieten 'er een min of meer gelukkig leven; volgens het goed of quaad gedrag van haar voorgaande leven. Laat ons het vervolg deezer ſtoffe met de eigen woorden van een Schryver, die naaukeurig ſchynt, berichten. „ (d) " Behalven de verſcheiden wyze van op " deeze Waereldt te zyn, . . . waar " aan de Zielen beurtsgewyze verbonden " zyn, ſtellen de Siammers veele plaat- " ſen buiten deeze Waereldt, alwaar de " Zielen geſtraft of vergolden worden. " Eenige zyn 'er gelukkiger dan op de " Waereldt waar op zy leeven, en ande- " ren ongelukkiger. Zy plaatzen deeze " verblyfplaatſen als verdiepingen door de " ganſche uitgeſtrektheit der Natuur, en " hunne Boeken zyn in 't getal niet eens. " . . . . Volgens het gemeenſte ge- " voelen zyn 'er negen gelukkigen, en " ook zoo veel ongelukkigen. De negen " geluk-

Hoe en waar de Siammers dit verblyf plaatſen, en hoe zy de Zielver-

(a) *La Loubere* Ubi Sup. P. 36.

(b) De Grieken en Romeinen geloofden de wezentlykheit der Zielen, en onderſtelden ook *Afbeeldzels*, of, zoo men wil, ſchaduwen der Zielen, die ons ſchynen zeer wel met deeze Zielen der Siammers overeen te komen. De Leer van den een en anderen is deswegen niet min verward en onzeeker. In *Virgilius* hebben, *Deiphobus*, *Anchiſes* en *Palinoer* een gemeenzaame omgang met Eneas in de Helle: *Deiphobus* belaaden met alle zyne wonden, *Palinoer* in den ſtaat van een verdrenkeling. Deeze Menſchen waren geene Zielen; noch min hadden ze Lichaamen; zy waren niet dan zich zelven een getrouwe ſchaduwe, en ietwes ontaſtbaar.

Par levibus ventis, volucrique ſimillima Somno.

Deeze ſchaduw gevoelde nochtans als of ze wezentlyk leefde, ze leed alle de ſtraffe van de Ziel in 't lichaam vereenigt. Zal men zeggen konnen dat de Alouden verſtonden 't geen zy zeiden, en wy zelf, zyn wy wel kundig genoeg om hunne Verdichtzelen te verklaaren? Het ſchynt ook dat zy de Deelbaarheit der Ziele geloofden, en dat het zuiverſte, het fynſte, en 't minſt met de ſtoffe belemmerde deel, als een damp ten Hemel voer, enz.

(c) *La Loubere* bericht ons het volgende in zyne *Beſchryving van 't Koningryk Siam.* „ Toen de Tartaren, „ die nu China bezitten, de Chineezen wilden dwingen hun hair op der Tartarenwyze te ſcheeren, wilden „ veele van hun liever ſterven, dan, zeidenze, in de andere Waereldt zonder hair voor hunne Vooroudereu „ te verſchynen: zich inbeeldende dat men het hoofdt der Ziele ſchoor, ſcheerende dat van 't Lichaam.

(d) *La Loubere* Ubi Sup. P. 363. Zie mede P. *Tachard* L. V. van zyn eerſte Reize; men kan vergelyken 't geen beide deeze Schryvers berichten.

huizing plaats geeven.

" gelukkige plaatzen zyn boven ons hoofdt: " maar de negen ongelukkigen onder onze " voeten. Hoe meer een plaats verheven " is, des te gelukkiger die zy, als ook " hoe laager die is, word ze te ongeluk- " kiger bevonden, overzulks de gelukza- " ligen zelfs boven de Starren verheven " zyn, gelyk dan ook deeze rampzaligen " verre onder de Aarde in den Afgrondt ne- " derdaalen. De Siammers noemen *Thenada* " de Bewooners der Opper-waerelden, *Py* " die der Beneden-waerelden, en *Manout* " die van deeze Waereldt zyn." De Portugeezen, willende de Siamsche denkbeelden aan die der Christenen nader doen komen, hebben van de *Thenada* de Engelen, van de *Pys* de Duivelen, en het verblyf van de eersten het Paradys, doch dat van de laatsten de Hel gemaakt. Om de overeenkomst te willen stevig maaken, heeft men de verscheidene gevoelens der Volkeren zoo zeldzaam vermomt.

" Maar de Siammers, vervolgt *La* " *Loubere*, gelooven niet dat de Zielen " uit de Lichaamen vertrekkende in deeze " Plaatsen overgaan, gelyk de Grieken " en Romeinen geloofden, dat ze naar de " Helle vertrokken. Zy gelooven dat ze in " de plaatsen van haaren overgang wederge- " booren worden, en aldaar een ons on- " bekend leven leiden, maar 't welk de " broosheit van dit leven en de doodt on- " derworpen is. De doodt en de weder- " geboorte zyn altoos de weg van een dee- " zer plaatsen naar de andere, en dit ge- " schied niet dan na in een zeker getal van " plaatsen geleeft te hebben, en ook ge- " duurende een zekeren tydt. . . . , " dat de zielen gestraft of vergolden wor- " den, door het wedergebooren worden " in de Waereldt, alwaar wy zyn. En " alzoo zy onderstellen, dat de Zielen " een nieuwe Huishouding, in de plaat- " sen alwaar zy wedergebooren worden, " hebben, gelooven ze ook, dat ze alle de " dingen van dit leeven noodig hebben." Op dit vertrouwen is 't dat alle de gebruiken van de Lykstatien der Afgodendienaren van de Ouden en Nieuwe Waereldt worden gesticht. 't Is ter betrekking tot verscheiden benoodigtheden van dit tegenwoordig leven, dat men gelooft heeft aan den Overledene een sleep van Huisgenooten in 't ander leven te moeten geeven, nevens alles 't geen 'er tot een nieuwe Huishouding behoort. De Siammers en verscheiden Volkeren hunner nabuuren, hebben alle deeze dingen eertyds wezentlyk met hunne dooden te verbranden in gebruik gehad, insgelyks hunne Afbeeldzels of Verbeeldingen in verguldt Papier, geschildert of gesneeden. Men verzeekert dat deeze kosten alleen van niet weinig belang zyn.

Wanneer eene Ziele (a) een zoo hooge volmaaktheit verkreegen heeft, dat 'er geene staat der dooden waardig voor haar zy, gelooven de Siammers dat ze voortaan van de Verhuizing bevryt zy. Zy komt dan niet weder in deeze Waereldt; maar blyft in den *Nireupan*, dat is, in een *diepe rust*, en in d'*onlydelykheit*. Dit is de waare gelukzaligheit, en zoo zy meenen, het weezentlyke Paradys. Men eigent aan den Alouden *Museus* toe, gezegt te hebben, *dat de deugt door een eeuwige dronkenschap zou vergolden worden*. De staat van dronkenschap heeft zoo veel overeenkomst met de *onlydelykheit* van de ziele, dat men deeze beide gevoelens wel tot een eenig gevoelen overbrengen kan.

Alle de Gelukzaligheden der negen Plaatsen zyn doorgankelyk, en de ongerustheit en omkeeringen onderworpen. Wat de straf der Helle aangaat, geene andere is 'er dan deeze voorbygaande straf der negen Plaatsen in tegenstelling met de negen Paradyzen. „Want, schoon de Siammers, zegt „ *La Loubere*, in het verhaal 't welk hy van „ deeze Leere doet, in eenige deezer plaatzen „ de Pyniging *die nooit eindigen zal*, en eeu- „ wige Vlammen onderstellen; alhoewel 'er „ eeuwiglyk zielen in deeze negen Plaatsen „ moeten zyn; zy zyn altoos de zelfde zie- „ len niet. Geene Ziele zal 'er nooit eeu- „ wiglyk gestraft worden; zy worden 'er „ weder gebooren om een zekeren tydt te „ leeven, en om 'er door den doodt wederom „ uit te komen. . . . De waare Hel „ deezer Volkeren bestaat in een eeuwige „ verhuizing der Zielen, zonder ooit in den „ *Nireupan* te komen: zy zyn zoo belaa- „ den met misdaaden, dat ze niet genoeg „ verdiensten verwerven konnen om in den „ *Nireupan* te geraken.

Eindelyk (b) eigenen ze den Engelen Bestierders van de gerechtigheit, de zorg van alle de quaade bedryven der Menschen aan te teekenen, en om die te onderzoeken, en dan te straffen na hunne doodt. Geduurende dit onderzoek is 't (c) dat men niezen moet.

XVI. HOOFDT-

(a) *La Loubere* Ubi Sup. P. 392.
(b) *P. Tachard*, L. V. van zyne eerste *Reize* naar *Siam*. (c) Ubi Sup. P. 17.

XVI. HOOFDTSTUK.

Van hunne KONINGEN *en hun* BESTIER, *enz.*

In welk een hooge achting de Koningen van Siam onder hunne Onderzaten ſtaan.

HEt is, zoo 't ſchynt, te gemaakt en niet wel voegzaam de Koningen onder de Godsdienſtige gebruiken in te lyven: Zy behooren aan 't Burgerlyke. Waarom hen geroepen alwaar zy niet van nooden zyn? De Koningen zyn Aardſche Goden, de Aſiaanſche Volkeren zien hen voor zodanigen in 't algemeen aan, en dikmaals zelf met meerder achting en ontzag dan hunne Goden. Te meer de verſlaafdheit groot is, te meer deeze Volkeren aan deeze hoogmoedige Mogendheden toeſtaan 't welk niet dan aan 't Opperwezen behooren moeſt: Hovaerdige tytels, vermogen zonder bepaaling, (a) bewuſtheit der verborgenheden des Hemels, Vergoding na dit leven enz. De Ooſtindianen eigenen onbeſchroomt aan hunne Koningen alle deeze voorrechten toe. In Europe behoorenze nooit dan aan Godt; nademaal men Chriſten is: Maar in de oeffening gebeurt ſomtyds, (b) dat men de palen die de Godsdienſt tuſſchen Godt en de Monarchen ſtelt, te boven ſtreeft. Wy hebben zelfs Plechtigheden die de Ooſtindianen alzoo vreemd zouden konnen vinden, als hunne onderwerping den Europeanen toeſchynt. By voorbeeldt, hoe zouden ze van de Plechtigheden geoordeelt hebben, die by de inwying van 't befaamde Stantbeeldt van Lodewyk den XIV. waargenomen wierden, en men op de plaats der Overwinningen te Parys ziet opgerecht?

Door een voorbeeldt vergeleeken.

De Marſchalk (c) van *La Feuillade* groete het met alle tekens van eerbied. Hy wierd daar in door den Stadtvoogdt van Parys, van den Provooſt der Kooplieden en de Schepenen gevolgt, die het beurtsgewyze gingen begroeten op 't geluid van Trommelen en Trompetten. Wy zullen niets zeggen van des Marſchalks mildaadigheit. Hy geloofde die te moeten berugt maaken door een inſtelling van vyf en twintig duizend gulden inkomſten, om het Stantbeeldt van zyne Majeſteit met de zelfde uitmuntenheit te onderhouden, en om vier groote Lantaerns ter zyner eere te laaten branden. Zouden de Ooſtindianen naaulyks de eerbewyzing die zy aan hunne Monarchen doen, wel durven met deeze aan dit Stantbeeldt beweezen, vergelyken, als ook met den yver die men voor zyne roemruchtigheit betuigde? De Chineezen zouden getragt hebben die te vergelyken met deeze die zy aan hunne Voorzaten toeſtaan. Indien de Stantbeelden der Koningen met zodanig een ontzag gehandelt worden, die zoo krachtig bykomt by deeze die men aan 't eerſte Opperwezen verſchuldigt is, zal men dan zwaarigheit maaken de Koningen in een werk als dit is te plaatſen, 't welk de Godsdienſtige Pligten inſluit? Maar al zoude men de Koningen alleen maar aanzien als Menſchen, ingeſtelt om de Goddelyke zoo wel als de Menſchelyke Wetten te doen

(a) „ De Koningen van 't Ooſten, zegt *La Loubere*, worden als Zoonen aangezien van den Hemel in „ Zoonſchap aangenomen. Men gelooft dat ze Hemelſche Zielen bezitten en door haare verdienſten alzoo „ hoog boven andere Zielen verheven, dat de Koninglyke hoedanigheit gelukkiger ſchynt dan die van „ andere Menſchen. ”

(b) Indien men zorgvuldig alles wikte 't geen men ten opzichte der Chriſtenen Mogendheden doet en zegt, mogelyk zou men bevinden dat de Ooſtindianen ons dikmaal van overdadige vleiery zouden konnen verwyten; en een gedrag alzoo min voegelyk dan dat van hun. Maar laat ons verdere omſtandigheden ter zyden zetten, om niet beſchuldigt te worden van den Standaardt van beriſping te planten. Wy zullen alleen niet dan een enkel voorbeeldt uit onze Hiſtorie bybrengen, en dit voorbeeldt is noch verſch in gedachten. Lodewyk de XIV (men kan het zonder grootſpraak zeggen) heeft men tot byna aanbiddings toe zien eerbewyzen. Hy is als *onſterflyk* gehandelt geweeſt, men heeft hem den naam van *Numen* of Godheit der Aloude Romeinen gegeeven, en men heeft hem als een God zyner Staten en Koningryken aangezien.

Nutu, Rex, ſtabunt Regna cadentque tuo.

Men heeft hem met het Hemellicht van de Natuur gepaart en vergeleeken.

Servit uterque Solo, ſervit uterque Polo.

Men heeft hem by alle de Godheden en Helden der Oudheit vergeleeken. „ Uwe Majeſteit, zegt een zyner „ ſchrandere Vleyers, die onder 't juk van de Ooſterſche Vorſten had moeten gebooren zyn, begrypt in zich zelf „ de bewuſtheit van *Saturnus*, de Mogendheit van *Jupiter*, de dapperheit van *Mars*, en den glans van *Apollo.* ” Dus uit zich den Heer *de Vertron* in zyn *Nieuw Pantheon* 1686. te Parys gedrukt. Maar men moet ook tot verſchooning van Lodewyk den XIV. zeggen, dat hy Godvrugtig zynde, gelyk hem die geenen vertoonen, die zyne gezwoorne vyanden niet zyn geweeſt, hy deeze ongemeene Lofſpraaken wel had konnen miſſen.

(c) Verhandeling der Stantbeelden door *Lemeus*, te Parys 1688. gedrukt.

waarneemen, zouden ze nochtans tot het Godsdienstige behooren.

Hoe slaafs hy zyne Onderdanen behandelt.

De Koning van Siam is Meester over 't leven, de goederen, welvaart en vryheit zyner Onderdaanen. Als Meester behandelt hy hen wreedelyk, met den opgeheven roede, gereed te kastyden; want de slagen van deezen Meester zyn verschrikkelyk. Als Slaven gehoorzaamen deeze Onderdaanen al beevende. De onderwerping der Oostindianen heeft iet onsmakelyks en walgelyks over zich, voor die niet gewoon is Slaven te zien: maar ook, wanneer zy merken, dat men hen toegeevende zy, zyn ze baldadig. Dit is den aart der Slaven. Salomon heeft gezegt, dat niets onverdraagelyker dan een Dienaar is, die van staat verandert. De Koning van Siam (a) zegt van zyne Onderdanen „ dat zy „ van natuur als Aapen zyn, beevende „ wanneer men het end van hunnen band vast „ houdt, en de Meester niet meer kennende „ zoo draa de band los is. "

En hoe Oppermachtig hy zyne Heerschappy uitvoert.

Laat ons een weinig meer van dit Oppermachtig bestier handelen. Deeze Koning kan, wanneer het hem behaagt, en als hy wil, besluit neemen, zonder eenig overleg met zynen Raadt. Hy oordeelt alleen, of de berichten hem gegeeven, goedt of quaadt zyn, en op deeze wyze stelt hy zich dikmaals bloodt om een goede Raadt te straffen en aan een quaade vergelding te doen. Om des Konings zekerheit, moogen de Hovelingen zonder zyn uitdrukkelyk verlof, elkander niet bezoeken, en als zy zich ontmoeten, mogenze elkander niet aanspreeken, dan overluid en in 't overstaan van een derde. Het Verklikkers ambacht is aan een ieder bevolen, en zulks onder straffe des doodts: maar de Koning vertrouwt zich niet op een eenigen aanbrenger, hy heeft een getal Verspieders, die hy allerwegen uitzend. De Koning van *Siam* en alle de andere Oostindiaansche Koningen stellen hunne zekerheit in zich te doen vreezen. Dit ongemeen wantrouwen port die van *Siam* aan, alle geheime onderhandelingen onder de Grooten te beletten, de Poorten van zyn Palleis gesloten te houden, niemandt dan die ontwapent zy, te laaten binnen komen, en zelfs zyne eigene Lyfwacht t'ontwapenen. Men zou zeggen dat de Schryver van *Telemachus* (b) het Afbeeldzel van zyn wantrouwende *Pigmalion* gemaakt heeft na het gedrag der Koningen van 't Oosten. *Zy zyn gedurende hun leven geen ogenblik verzeekert; zy bestaan niet dan door geweldige bloedstorting der geenen die zy vreezen. De Kinderen, in steede dat ze hun tot hoop verstrekken zouden, zyn het onderwerp hunner bekommernis, en zy maaken 'er hunne gevaarlykste vyanden van.*

Zyne wreedheit in 't straffen 't zy misdaadt of geen.

De schynbaarheit zelfs van misdaadt word in *Siam* gestraft: Genoeg is 't, zoo men zegt, beschuldigt te worden, om schuldig te zyn. Een onschuldige daadt word quaadt, wanneer iemandt zich maar voorstelt om 'er een misdaadt van te maaken. De grootheit van deezen Koning, en in 't algemeen van deeze Asiaansche Monarchen, bestaat in alles tegen alle te doen, tegen zyne eigene Broeders, ja tegen zyne Kinderen. „ De Koningen van *Siam* (c) verlemmen hunne Broeders op veelerlei wyze, wanneer zy konnen: Zy laaten hen het gezicht door 't vuur beneemen of verzwakken, en zy maaken hen verlemt door verwrikking der Ledemaaten, of stug en dom door eenigen Drank, zich tegen de onderneemingen hunner Broederen niet verzeekerende, dan met hen onbequaam tot de Regeering te maaken. " De Reizigers *Chardyn*, *Tavernier*, en *Bernier* spreeken eveneens van de wreedheit der Koningen van Persie en van den Mogol, omtrent hunne Bloedverwanten. „ Wanneer de Koning van *Siam* zich van iemandt van hun ontslaan wil, of wanneer een Overheerder de Koninglyke Stam verdelgen wil, ... om dan geen bloedt te plengen van hunne Wettelyke Prinsen, laaten zy hun van honger sterven, en somtyds van een uitteerenden honger, onthoudende dagelyks iet van hun voedzel; of zy versmooren hen onder den last van kostelyke Stoffen, of ook wel spreiden ze hen op Scharlaken uit, . . . en heyen hen met een Blok van Sandel-hout de Borst en Maag in. " Wat de andere Onderdanen aangaat, zy quetsen nooit ongestraft hunnen Monarch, en dikmaals, zoo men mede zegt, straft hy teffens den aanklaager en beschuldigde, de onschuldige en lasteraar. De doodstraf word met bitse verwyting en bespotting verzelt: De Koning zelf wil zich wel tot deeze verantwaardiging verneederen. Waar is 't, dat de Helden van Homerus de zelfde verontwaardiging van zich zelven hebben begaan, en dat men 'er mede blyken van in de gewyde Schriften vind. De dood-

(a) *La Loubere* Descrip. &c. P. 334. (b) L. 3. P. 51 en 52. Amsterd. 1715.
(c) *La Loubere* Ubi Sup. P. 322.

doodſtraf die de Koning van *Siam* hen aandoet, is, deeze die aan knevelary ſchuldig is, geſmolten Zilver in de Keel te gieten, aan de Tygers, Stieren en Olifanten ten prooi over te geeven; voor een leugen, en ontdekt geheim, laat hy de ſchuldige ſtraffen, met hem de Mondt toe te naayen; en men ſplyt die op, wanneer hy niet genoeg geſproken heeft. De ſtraf die opgelegt word, komt gemeenlyk met de misdaadt overeen, die de ſchuldige begaat. Wy zullen ons niet verder over de ſtrafoeffening uitbreiden: Maar wy moeten een zonderlinge zaak niet vergeeten, die de zeldzaamheit der gebruiken en gevoelens genoeg aantoont. By de Siammers word de ſchandelykſte kaſtyding nooit langer dan die duurt ſchandelyk gehouden. „Deeze die de zelve heden lyd, treed „morgen, indien 't de Vorſt behaagt, „in de aanzienelykſte Ampten. . . . . „De Siammers ſtellen zelfs een eer in de ka-„ſtyding, . . . als een Vaderlyke „zorg zynentwegen voor deeze die hy de „goedheit heeft te kaſtyden. Men ont-„fangt dienſtplichten en geſchenken na de „geleedene ſtokſlagen. . . . In ganſch „Ooſten word de kaſtyding als een betui-„ging van genegentheid aangezien." Zou men zich wel inbeelden dat de zaak in Chriſten Landen zonder voorbeeldt zy? Geenzins. Wy zullen 'er een van in 't Noorden vinden. De Vaſſalen, of om liever te zeggen, de Slaven der Edelen van Lyflandt, achten zich vereert door de geeſſelſlagen die hen hunne Meeſters laaten geeven. Zy gelooven dat dit hun het recht en het merkteken geeft van Kinderen hunner Meeſters te zyn. Hier om is 't dat zy hen *Heeren* en *Vaders* (a) noemen. Eindelyk, om ten laatſten over deeze ſtoffe noch iet aan te merken, men kaſtyd, gelyk in *Japan*, en in 't grootſte gedeelte van *Aſie*, de ganſche Familie van den ſchuldigen: maar onder zoo veele quaade gewoontens, vermengt zich echter een die uitmuntend zoude zyn, indien 'er de ſtrengheit van door voorzichtige begreepene uitzonderingen gemaatigd was. Dit is, „dat men een Amptenaar ſtraft om de be-„gaane miſlagen van een andere Bediende „die onder hem ſtaat: naardien hy ſchul-„dig was een waakend oog over deezen te „houden die van hem afhing, en over „wien hy het recht hem te beſtraffen had, „waarom hy dan ook voor zyn gedrag ver-„antwoorden moet. Eveneens moet het „Hooft eens Huisgezins de miſlagen van „zyne Familie verantwoorden, en bygevolg „vind een Vader deel aan de ſtraf van zyn „ſchuldigen Zoon." Een Leerzaam verdichtzel van Eſopus (b) is op dit gebruik geſticht.

Welke ſchandelykſte ſtrafoeffening den Siammers niet ſchandelyk is.

De gevolgen van 't Tirannig beſtier deezer Koningen zyn, dat 'er vrees, haat, en onderwerping in de Onderdaanen is: Maar geene liefde voor den Opperheer, noch verbintenis voor 't Vaderlandt. De Volkeren alles te vreezen en nooit iets te hoopen hebbende, neemen geen belang in 't fortuin van den Vorſt, en kreunen zich zeer weinig aan de omkeeringen van Staat. „Deeze Menſchen, zegt *La Loubere*, „(c) ſterven lichtelyk om een byzondere „haat te oeffenen; of om een zeer rampza-„lig leven te vermyden, of ook een „wreede doodt: Maar voor hun Vorſt „en hun Vaderlandt te ſterven, is een „deugdt buiten hun gebruik. Onder hen „worden geene gewigtige beweegredenen „gevonden, waar door ons Volk zich „tot een krachtige verdeediging aanzet. „Zy hebben geene erfgoederen te verlie-„zen, en de vryheit is hen dikmaals laſti-„ger dan de dienſtbaarheit."

En van welk een gevolg dit Tirannig beſtier is.

De Koning van *Siam* verbergt zeer zorgvuldig het Koninglyk Zegel, mogelyk door beduchtheit, dat hy zyn gezag door 't verlies van 't zelve krenken mogt. In den Opſtandt van *China*, zegt de aangehaalde Schryver, deeze die zich van 't Koninglyk Zegel meeſter maakte, wierd lichtelyk meeſter van alles; nademaal het Volk aan de bevelen gehoorzaamt, wanneer hen de gezegelde order word vertoont, zonder zich te laaten onderrechten van wien het Zegel komt.

's Konings zorg in 't bewaaren van 't zegel, en waarom.

Bekent is 't dat de Aſiaanſche Monarchen zich zelden aan hun Volk vertoonen, en wanneer zy zich zien laaten, geſchied zulks met veel plechtigheit en pracht. Volgens het oud gebruik moeten die van *Siam* zich jaarlyks vyf of zes dagen aan 't Volk vertoonen. „Eertyds, zegt *La Loubere*, bebouwden de Koningen jaarlyks „'t allereerſt het Landt, tot dat ze dit „bedryf aan een hunner Amptenaren over-„lieten. (d) Deeze Amptenaar is een in-„gebeelde Koning, die men ten dien einde „alle jaaren verkieſt. Hy is op een Os ge-„zeten, gevolgt van een ſtoet van Amp-„tenaren die onder hem ſtaan, en gaat „voor

Hoe en wanneer de Siamſche Koningen zich aan hun Volk vertoonen.

(a) *Beſchryving van Lyfland* XV. Brief. 1705 te Utrecht gedrukt.
(b) Als dit van den *Diefachtigen jonge en zyne Moeder.*
(c) *La Loubere* Deſchrip. &c. Tom. I. P. 324. (d) *La Loubere* Ubi Sup. P. 56.

„ voor den Koning de Landen beginnen „ om te fpitten of ploegen . . . . Deeze „ gewoonte kan van China met de Akker- „ boukunde overgekomen zyn : Ook kan „ die uitgevonden zyn geweeft om den „ Landbouw door 't voorbeeldt der Konin- „ gen zelf aanzien te doen geeven. In dee- „ ze Plechtigheit deels Burgelyk en ook „ Godsdienftig , bid men alle de goede „ en quaade Geeften , die dienft doen of „ befchadigen konnen om 't welzyn des „ Lands. " De verbeelde Koning doet voor hen in 't open veldt een Offerhande van ryft , waar in hy het vuur met eigen hande aanfteekt.

Eertyds op een dus Plechtelyken Dag als deeze , waar van wy gefproken hebben „ gingen de Koningen van *Siam* uit. . . . „ om de Revier te bezweeren zulks ze we- „ der in haaren boezem kome, wanneer het „ de Landbouwery vereifchte. " *P. Tachard* zegt , dat zy de Wateren fcheidden , of met een pook ftaken , en hen teffens bevoolen af te wyken : maar alzoo niet tegenftaande dit bevel , de Wateren geenzins gehoorzaamden , „ heeft men „ deeze Plechtigheit nagelaaten. Een an- „ der Reiziger (maar die men niet te licht „ gelooven moet) verhaalt , dat ten zy- „ nen tyde de Koning van *Siam* eens des „ jaars op zynen Witten Olifant (a) geze- „ ten , negen ftraaten door reed , too- „ nende milddaadigheden aan 't Volk; . . . „ tegenwoordig doet de Siamfche Koning „ dit niet dan tweemaal 's Jaars , en zulks „ in den beginne van de zesde en twaalf- „ de Maandt , om Aalmoezen aan de *Ta-* „ *lapoins* uit te deelen " Men maakt alsdan des Konings optogt den Volke bekent , en de Voetknechten gaan voor zyne Majefteit , om een ieder den weg te doen ruimen. Dit gebruik is in 't Ooften algemeen , voornamentlyk wanneer de Vrouwen dit mede bywoonen. De voornaamfte Overheden hebben insgelyks hunne Dienaren die hen voorgaan. Wat de Koning zelf aangaat, „ aan zyne zyde ont- „ houden zich twee zyner Bevelhebbers van „ zyne Lyfwacht te paerdt: maar vyftig „ of zeftig treeden in afftandt; zyne Ho- „ velingen volgen hem te voet , met de „ handen op de borft geplaatft , fomtyds „ volgenze hem op Olifanten gezeten of „ te paerdt. Indien de Vorft ftilhoudt, „ vallen alle die hem te voet volgen, op „ hunne kniën en leunen op hunne elle- „ bogen ; maar die te paerdt volgen , „ bukken zich t'eenemaal op deeze Die- „ ren neder. " Dit ftaaltje van Plechtigheit 't welk wy zullen aanhaalen, zal aan onze Lezers niet qualyk gevallen. „ Op de „ vermaakneeming van deezen Vorft over 't „ gevangen neemen van een Olifant, qua- „ men twaalf Heeren voor hem ter plaatfe „ van 't Schouwfpel , en zaaten ter „ aarde met de beenen kruisgewys voor „ de plaats , alwaar zich de Koning „ hunnen Meefter zoude onthouden. Zy „ waren gekeert naar de plaats van „ de Vertoning. Maar zoo dra , zy „ het gerucht van 's Prinfen aantogt ver- „ namen , wierpen zy zich op de kniën „ neder , leunende op de elleboogen , „ naar de plaats van waar zy het gerucht „ hoorden, en naar maate dat het gerucht „ naaderde , wendden zy zich allenks al- „ toos naar de plaats van 't gerucht , en „ bleeven geknielt. Op deeze wyze , als „ de Koning gekomen was , vonden zy „ zich voor hem geknielt en den rug naar „ het Schoufpel gekeert. Zoo lang als het „ Schoufpel duurde , maakten ze geen de „ minfte beweeging , en gaaven nooit „ eenig teeken van nieuwsgierigheit. " Dit nu is een oeffening van onderwerping die niet alleen geene weergade in Europe heeft : maar die zelf ftrydig met de ordentelykheit fchynt. Men moet bekennen dat onze onderwerpingen ten minften edeler en befchaafder zyn.

Met welk een Plechtigheit zy hunnen uittogt doen, en hoe verzelt.

Het gewoone begin der openbaare Redenvoeringen of ook die men in 't bezonder aan den Koning doet , beftaat in deeze woorden : *Hoog en uitmuntend Heer over my uwen Slaaf, ik fmeeke om u Koninglyk woordt te hebben en het in myne Herffenen op de Kruin myns Hoofdts te drukken.* Deeze laatfte woorden drukken de grootfte betuiging van onderwerping uit, en de achting die de Ooftindianen voor hunnen Vorft hebben. Wanneer men iet ontfangt, en den geever alle mogelyke eer bewyzen wil, legt men 't op zyn hooft. De Spanjaarden , zegt *La Loubere* , zyn door een uitdrukkelyke Wet verplicht, de zelfde achting te bewyzen , aan de gefchrevene beveelen die ze van hunnen Koning ontfangen. Dit gebruik is zoo oud dat men 't in 't Boek Jobs vind. Wat de geftalte-houding aangaat waar in men zich voor den Koning gedraagen moet, te meer iemandt nederiger voor den

Hoe onderwerpelyk men hem verplicht is aan te fpreeken;

(a) De Koning van *Siam*, zegt *La Loubere* , reid nooit op een Witten Olifant , en de reden die 'er de Siammers van geeven , is, dat men de Witte Olifant alzoo waardig als hem acht. Dit wederlegt *Ferdinand Mendes Pinto.*

den Monarch is, te meer is die geſtalte eerbiediglyk geacht. Zich zittende voor zynen Koning te houden, zou by ons als een krenking van achting zyn, die men hem ſchuldig is: Maar by de Siammers is 't in tegendeel veel eerbiediger gezeeten te zyn, dan te ſtaan. Men mag geen enkel oogenblik voor den Monach ſtaan, noch zelfs in zyn afweezen in 't Paleis, ten zy men voortgaat.

En hoe hy zich door Vrouwen dienen laat.

De wezentlyke Amptenaaren van de Kamer des Konings van *Siam*, zyn Vrouwen. „ Niemandt dan zy, hebben 't recht " om 'er in te komen. Zy maaken zyn " Bedt en bereiden de Keuken; zy klee- " den en dienen hem aan de Tafel: Maar " niemandt dan hy zelf mag zyn Hoofdt " aanraaken. . . . Alzoo haar de zorg " van zyne Kleerkamer niet aanbevoolen is, " is 'er een Amptenaar uitdrukkelyk belaſt " aangaande zyne Majeſteits Bonnet. De " Vrouwen die des Konings Minnareſſen of " Bywyven zyn, gaan nooit dan met den " Koning uit, . . . zy vertoonen " zich mede niet, voornamentlyk de ge- " achtſte Vrouw, die als Oppervoogdeſſe " der anderen is. . . . Deeze Mevrou- " wen, als zy uitgaan, moeten voor 't " Volk bedekt zyn. " Men zegt, dat zoo men haar te ontmoeten niet myden kan, haar den rug toekeeren moet, en nederknielen wanneer ze voorbygaan.

Wie de de naaſte tot het erfrecht van de Kroon is, aangeweezen.

De Dochters erven nooit de Kroon van *Siam*: (a) De Broeders volgen verkiesbaar op de Kinderen, en de Kroon komt hen niet dan na de doodt hunner Oomen toe. Deeze Koningen van *Siam* hebben volgens gewoonte als andere Ooſtindianen een aangenomen Zoon, die hen overal verzeld. Maar *Patana*, 't welk een Provincie of Cynsbaar Landt van de Siammers is, word door een Vrouw beſtiert, die men altoos oud verkieſt, overzulks zy niet noodig te trouwen heeft, en altoos uit een zelfde Familie moet zyn.

Hoe geheim des Konings Naam gehouden word.

Zie nu 't welk iet ongemeens is: Des Konings naam is een verborgenheit, by de meeſte Onderdaanen onbekent, en wanneer zy die wiſten, was 't hen echter onbevoegt die uit te ſpreeken. Aan niemandt dan de *Mandaryns* van den eerſten rang is 't geoorlooft deeze verborgene en geheiligde naam uit te ſpreeken. (b) Men verbergt die zeer zorgvuldig, beducht zynde dat 'er eenige Tovery op dien naam vat hebben mogte, en (c) overzulks een invloedt op den Perſoon van zyne Majeſteit. Deeze vrees, zou die een gevolg van de oeffening der *Naamwichelkunde* (d) zyn? Maar men zegt ons niet of zy 'er eenige kennis van hebben! Mogelyk dat deeze Vorſten eenig denkbeeldt van *onuitdrukkelykheit*, 't welk Godt aan zynen naam in de Heilige Schrift toeëigent, bewaart hebben, en de verborgene gevolgen die de Joden uit deeze *onuitdrukkelykheit* getrokken hebben. Eertyds had Rome mede een verborgene en bedekte naam, die niet gedoogt was opentlyk uit te ſpreeken.

Zodanig nu is den aart der Monarchen van dit Koningryk. Men vertoont hen ons mede als vyanden (e) van de nieuwigheit in 't ſtuk van den Godsdienſt, en het gemeene Volk is van dien zelven aart. Zy zeggen dat hunne Godsdienſt voor hen goedt is, gelyk die van J. C. goedt voor de Chriſtenen zy; 't welk met een ſoort van *Deismus* of Godiſtendom overeenkomt en met 't gevoelen der geenen die gelooven, dat Godt bemint, zich op veele en verſcheidene wyze te zien dienen. (f) 't Is de Koning die Hulde van zyne Provincien ontfangt: Maar hier in volgt ieder Provincie zyne gebruikkelykheden en Wetten. De Koning ſchept 'er echter niet minder genoegen in, noch word te minder ontzag toe gedraagen. Alle overnatuurlyke middelen ter zyde geſtelt; men moet oordeelen dat Volkeren van zodanig een aart, bezwaarlyk zyn over te haalen, en dat zoo men ooit heeft konnen zeggen dat het niet dan aan God behoort de gemoederen te veranderen, is 't van de Siammers en alle die de zelfde grondbeginzelen hebben. Niet tegenſtaande deeze beletzelen, beſlooteen der grootſte Monarchen der Waereldt met alzoo min bezwaarnis hunne harten meeſter te worden als hy de Steden veroverde. Hy had de gemoederen van zyne Onderdaanen gewonnen, hy had het geloof der Weder-

(a) *Voiage* van P. *Tachard* LV. (b) La Loubere Ubi Sup. P. 306. *P. Tachard* in zyn tweede Reize.
(c) Volgens bericht van den zelven Schryver, zeggen eenige Siammers, dat hunne Koningen geen naam voeren, dan na hunne doodt, en dat het hunnen troonvolger is, die hen de zelve geeft.
(d) De *Naamwichelkunde* is de Waarzegkonſt door den naam van deezen die raadvraagt, of gelegenheit geeft om raad te vraagen. Dit geſchied door Letterkoppeling van den naam. Ook is 'er een ſoort van Naamwichelkunde, die, zonder Letterkoppeling, een goed of quaad voorteken uit de enkele beteekenis van naam trekt. 't Is eenig overblyfzel van deeze bygelovigheit in een Letterverzetting en in deeze gemeene ſpreekwyzen: *'t is een naam van quaad beduidzel; zyn naam baart hem ongeval.* Dit is getrokken uit een aanmerking over de Verantwoording der geleerde Mannen van Tovery beſchuldigt. Door Naudé P. 148. 1712. Hollandſche Druk.
(e) *P. Tachard. La Loubere.* (f) *P. Tachard*, tweede Reize.

fpannelingen in de Kerke geregelt met te zeggen, *wy willen en 't behaagt ons*: Hy geloofde ook, dat de roem zyner deugden en 't vermoogen van zyn woordt het geheim hebben en bezitten zou de harten in Siam te dwingen. Hy zond Afgezanten aan den Monarch der Siammers om het Chriftendom aan te pryzen, en men zag toen de Bedienaars van een Oppervorft in een gehoor-verleening (a) een overeenkomft van Godsdienft te verzoeken, gelyk de Vorften malkander verzoeken Vrienden en Bondgenooten te zyn. Zonder voorbeeldt is 't dat de Europeaanfche Vorften in dusdanige onderhandelingen hunne zorg boven het tydelyke welzyn uitbreiden, en dat zy Godvruchtiglyk elkander tot het welwezen der Eeuwigheit noodigen. Hunne oogmerken zyn aan de uitbreidingen en eifchen wegens Landen en Grensfcheidingen, en aan de uitpluizing van Staatkunde enz. zoo bepaalt, dat ze zig met niet anders bemoeyen, en men zoude niet weinig met een Koning lachen, wiens Afgezanten aan de Ketters gezonden, in hunne eerfte gehoorverleening door de onderwerping aan de verborgenheden van de Roomfch Katholyke Kerke begonnen. Dit zou immers (b) in de Godsdienftigfte Kerkelyken niet te verdragen zyn.

XVII. HOOFDTSTUK.

Van hunne Tydrekenkunde; *hunne* Dichtkunde *en* Zangkunde.

Van welk een Tydreeking zich de Siammers bedienen.

De Siammers hebben twee op elkander volgende Jaaren van twaalf Maanden: Het derde Jaar is van dertien Maanden, en begint met den eerften Dag van de Maan van November of December, volgende zekere regels. Zy hebben de Tydkring van zeftig Jaaren, gelyk andere Ooftindianen. De Jaaren van de Tydkring hebben hunne onderfcheiden naamen, ten minften zyn 'er twaalf, die vyfmaal in den Tydkring konnen herhaalt worden. Indien men hier van meer begeert te weeten, gaat men tot de Reizigers over, en voornamentlyk (c) *La Loubere.*

De zeven Weekdagen voeren, gelyk by de Aloude Romeinen, en nu by de Europeanen, de naam der Planeeten. De Maanden worden niet anders dan de eerfte, tweede, derde enz. genoemt. De Dag der Siammers word in twaalf uuren verdeelt, van 's morgens tot 's avonds te reekenen. Zy tellen de uuren gelyk wy, en deelen de nacht in vier nachtwaaken. Het gebruik van Uurwyzers is hen onbekent. In 's Konings Paleis heeft men een foort van Wateruurwerk, (d) beftaande in een kopere fchaal die zeer dun is, waarin beneden een byna onzichtbaar gaatje gemaakt zy. Zy zetten 't leedig zynde op het water, 't welk 'er allenks inloopt: wanneer dan de Schaal tot zinkens toe vol is, maakt dit een uur uit. De *Clepfydra* of de Wateruurwyzer der Alouden had hier eenige overeenkomft mede: Maar moeft, volgens de befchryving die men 'er van doet, (e) veel netter in uitwerking zyn.

De Siammers (f) hebben twee Tydreekeningen, waar van de eene, volgens hun zeggen, die van de doodt van *Sommona-Codom* is, en beloopt 2272. Jaaren. De andere komt met het jaar 638. van Chriftus geboorte overeen. De eerfte deezer twee Tydreekeningen heeft byna overeenkomft met den tydt toen Pythagoras leefde.

Dat deeze Landaart zeer bequaam tot de Dichtkunde is; en van welk een aart een aange-

Wat de Dichtkunde aangaat, men zegt dat 'er de Siammers veel bequaamheit toe hebben. Het fchynt dat *La Loubere* hen als gebooren Dichters aanmerkt. Bekent is 't dat een *gebooren Dichter* niets anders is, dan met de bequaame gefteldheden gebooren te zyn, die een Dichter konnen uitmaaken. Zodanig is een gebooren Dichter

(a) Zie de Redenvoering van den Heere *Chaumont*, in de Reize van P. *Tachard.*

(b) " De Biffchop van *Beauvais*, de onkundigfte aller weetnieten. . . . eifchte, op den eerften dag van " zyn Bezending, van de Hollanders, dat zy zich tot den Katholyken Godsdienft bekeeren moeften, indien " zy in 't Verbondt van Vrankryk blyven wilden. De Koningin fchaamde zich over dit zoo vreemd voor- " ftel van dien Minifter. " *Memoires du Cardinal de Retz.* L. I. Deeze daadt van overbodige en ontydige Chriftelyke genegenheit, veroorzaakte des Biffchops afwyzing, en maakte zyn doen belagchelyk.

(c) Defchription &c. Tom. I. P. 51. en volgende, en Tom. II. P. 59. enz. (d) Idem ibid. P. 311.

(e) Het water loopt uit een klein Vat en door een zeer klein gaatje in een ander Vat, waar rondom de uuren aangeweezen zyn. Zie *Pancirol. lib. Rex. mem.*

(f) *La Loubere* Ubi Sup. P. 198.

ter die nooit in zyn leven de begaafdheit der Dichtmaatkunde ondervonden heeft. Wat is deeze begaafdheit? Is 't een vuur 't welk zich in 't lichaam ontsteekt, en aan onze verbeelding word medegedeelt? Is 't alleen een zielsverrukking? Is 't een geheime verschikking van lichaam en ziele? Is 't een schielyke zwaarmoedigheit, die ons somtyds bezit (a) en ons aanport, zonder te konnen zeggen hoe, om Vaerzen te maaken? Mogelyk legt dit alles in den *Dichtkundigen aart* opgeslooten: Maar alle die gebooren Dichters zyn, ontfangen echter deezen aart van evengelyke ingeeving niet. Die, in wien de gemelde vier zaakelykheden teffens in een zeekere gesteldheit bevonden worden, vervallen meesten tydt in een *Poëtische razerny*; een *razerny*, waar van men zeggen kan dat ze naar uitzinnigheit smaakt. Het schynt dat men zeer wel zou konnen bepaalen 't geen men een *gebooren Dichter* noemt, te weeten van de geboorte af de vezeltjes en de zintuigen van de Herssenen zodaanig geschikt te hebben, (b) dat door den loop der *Dierelyke Geesten*, de uitwendige voorwerpen en de gifting der vochten op een min natuurlyke, en min geregelde wyze, doch altoos vaerdiger, den Geest van den geene treffen, die dus gestelt is. Deeze Dierlyke Geesten hebben geene geregelde omloop in hunne werking: Zy overvallen wanneer men 'er niet op verdacht is. De werking is meer of min krachtig en meer of min ontvouwen. Zy hangt van de gesteldheit der vochten en indrukzelen van de lucht af, waar by men het indrukzel der voorwerpen voegen moet, die ons omringen; en zie hoe het Lichaam dus op de Ziel van den Dichter werkt, en deeze wederom beurtsgewyze op zyn Lichaam. In deezen staat bevangt een Koorts de inbeelding (c), en 't is geduurende de vermaaning van deeze Koorts dat men die lieffelyke en verhevene taal spreekt, die alle Godsdiensten hebben geheiligt: Maar het gebeurt dikmaals dat de Ziel zoo zeldzaam door de hevigheit der vermaaningen bewoogen word, dat ze niet werken kan, noch zich vryelyk uitdrukken. Alsdan is 't, of de Dichter van een Geest gedreeven word, over de Ziel meester zynde, en dat de Ziel van den Dichter deeze zoo verschillige taal van 't gemeen spreekt, 't welk de ongewyde Godsdiensten met de gaave van de Profesie hebben verwart. Daar konnen Volkeren zyn bequaamer tot gebooren Dichters dan anderen. De Dichtkunde der Siammers word berymt, gelyk men meent dat ook deeze van China en van gansch Oosten is.

Gebooren Dichter zy, aangemerkt.

Hunne Zangkunde is zonder kunst, zonder Partyen, *Cadencen* en zonder *Tramblementen*. Alzoo in deeze stoffe zoo weinig belang te vinden is, wyzen wy de Lezer naar deeze (d) die 'er beeter van gehandelt heeft.

XVIII. HOOFDTSTUK.

Van hun Gebruik *in 't* Oorlog Voeren.

DE Asianen, voornaamentlyk die van de Zuider Gewesten, gaan voor min dapper dan de Europeanen door: Ten minsten hebben de eersten geen kennis van Krygstucht, noch eenige ervaarenheit in de Krygkunde. Deeze zuider Indianen verharden zich en worden gevoelloos door de *Opium*: Deeze droogery is de oorsprong van een valschen moed, die niet duurt dan voor zoo veel de kracht van 't vergift

Dat deeze Indianen in den Oorlog van geen

(a) De drift of Dichtlust *Oestrum Poëticum*, zegt een Italiaansch Schryver, is het *uitwerkzel van een zwaarmoedigen aart, aan alle Volkeren gemeen, en die zich altoos eveneens in alle eeuwen bevind.* De Heer *Muratori* door den Heer *Valisnieri* aangehaalt, in zyn *Ragionamento intorno all' Estro de Pöeti e de naturali Filosofi.*

(b) Volgens den Heer *Vallisnieri* Ubi Sup. *L'Estro Poëtico medicamente spiegato e una forte, ma regolata agitazion de gli spiriti, fattasi o per un' interna fermentazione, e bollimento de nostri fluidi, posti in un' estraordinario motò da qualche cagione non naturale &c.*

(c) De inbeelding krachtiglyk getroffen, doet de werktuigen geweld aan, die dienen om de denkbeelden te vormen. *Fa* zegt *Valisnieri*, *violenza agli organi de quali l'anima si serve per formare le Idée, increspando si e movendosi con tanta è si strana forza le fibre, che vengono spremuti, e sommossi con maniere pellegrine e insolite tutti gli Spiriti . . . . onde . . . . i Poëti formano anche idée maraviglioze e rare, riscandadosi l'immaginativa, è tirandogli a forza come fuora di loro stessi: di maniera che qualche volta in persone deboli . . . . tanto s' infiammä col tempo . . . . che si viziano le fibre . . . . e si fan pazzi.* Men vind in deeze Beschryving de hevige indrukking der vreemde voorwerpen, de ongeregelde gesteldheit der werktuigen van 't lichaam en die van de Ziel door de wanorde der eersten. In dit alles is 't dat die razerny bestaat, of gelyk andere die hebben genoemt, deeze Poëtische dronkenschap, de uitzinnigheit zoo naby komende.

(d) *La Loubere* Ubi Sup. P. 204. en volgende.

dapperen aartzyn, aangeweezen.

vergift de Geeften in beweeging houd. Gelooflyk is 't, dat zoo deeze Volkeren minder flaafachtig waren, zy moediger konden zyn; nademaal het waar is dat de tyranny uit de ziel alle begeerte tot eer uitwifcht, en dat een redelyke vryheit de tegenyver onderhoud. Men ziet zeer zelden by de oude Ooftindianen deeze fchoone voorbeelden van moed en deugdt, die ons zoo levendig in de Hiftorie der Grieken en Romeinen word voor geftelt, toen ze noch vry waren. *La Loubere* merkt zeer wel aan, dat het gevoelen van de Zielverwiffeling mede het vermoogen heeft de Krygsdrift te verflaauwen. De vrees van eenige hunner Voorouderen of Vrienden te dooden kan niet dan een afkeer van 't bloedt indrukken: Deeze vrees arbeidt natuurlyk om het te fpaaren. Gevolgelyk is 'er een onmenfchelykheit in 't verdelgen der Menfchen begreepen. Het is natuurlyker dit gevolg uit het Indiaanfch Heidendom te trekken, dan uit het Chriftendom, waar aan men eertyds verweet, dat het de lafhartigheit inboezemde. „De Siammers en „Peguanen, zegt *La Loubere*, denken „niet dan om Slaaven te maaken. Indien „de Peguanen ter eener zyde een inval in „*Siam* doen, zullen de Siammers op een „andere plaats in *Pegu* dringen, en beide „de Partyen de Dorpelingen t'eenemaal „gevankelyk wegvoeren. Indien de Legers elkander aantreffen, zullen ze niet „recht op elkander aanfchieten, maar „over hun hooft. . . . *Slaa niet doodt* „is het bevel 't welk de Koning van *Siam* „aan zyne Krygsbenden geeft, wanneer „hy die te Velde zend, 't welk echter „niet zeggen wil, dat men t'eenemaal niet „doodflaan zal: Maar dat men niet recht op „den Vyandt zal aantrekken. . . . ” Wy wyzen de Lezer naar den Schryver zelf aangaande het overige 't welk over deeze ftoffe te zeggen valt.

XIX. HOOFDTSTUK.

Van den GODTSDIENST *der* LAOS, *en 't* GEDRAG *hunner* TALAPOINS.

Van welk een gevoelen de *Laos* wegens hunne Godtsdienft zyn.

DE *Laos* (a) gelooven dat de Hemel van alle euwigheit is: Zy ftellen die de bovenfte van zeftien Aardfche Waerelden, waar van de hoogverhevenfte de aangenaamfte zyn. Zy gelooven meede de eeuwigheit der Aarde, en beelden zich in dat ze geleeden heeft, en in vervolg van tydt verfcheiden omkeeringen lyden zal, die overeenkomft met de Platonifche omkeeringen hebben. Zie hier een der voornaamfte. Agttien duizend Jaaren voor *Xaca* of *Xequia*, wierd de Aarde t'eenemaal ontbonden en tot Water gebragt. Een *Mandaryn* van Goddelyk vermogen, of ten minften uitmuntender dan andere Menfchen, daalde van de hoogfte der zeftien Waerelden neder, en kliefde met een Sabelflag een Blom, die op het Water dreef. Uit deeze Blom quam een fchoone jonge Dochter voort, waar op de *Mandaryn* zoo geweldig verlieft wierd, dat hy befloot haar tot een Vrouw te neemen: Maar hy kon haare eerbaarheit niet doen waggelen. De *Mandaryn* wilde geen geweld pleegen, en alhoewel hem alleen, zonder Bloedverwandfchap, zonder Naamagfchap te zyn, verdroot, hield hy zich echter in de bepaaling van een eerbiedige plicht. Niets konnende winnen, plaatfte hy zich nochtans tegen over deeze ongevoelige op een zeekeren afftant, en befchoude haar met alle oplettenheit als een Perfoon die bemint. Uit krachte van deeze verliefde lonken, werd de Schoone zwanger en Moeder van veele Kinderen, zonder nochtans haaren Maagdom te verliezen. In gevolg van tydt geloofde de *Mandaryn* zyne Familie te moeten veftigen, en hy fchiep alles, 't welk wy op Aarde aanfchouwen, en keerde eindelyk weder naar den Hemel, waar in hy nochtans niet ontfangen wierd, dan na boete te hebben gedaan.

Voor de vernieuwing der Aarde beftierden vier Goden de Waereldt. Drie deezer Goden vermoeit van 't beftieren, vertrokken en begaaven zich hooger naar 't Noorden, om 'er het vermaak van geruftheit te genieten. Deeze die bleef, en die zy zeggen *Xaca* te zyn, heeft noch eenige duizende Jaaren te leeven en te regeeren. Deeze *Xaca* befloot, om zich tot de hoogfte volmaaktheit te verheffen, die hem mogelyk te bereiken was, zich te vernietigen.

Maar

(a) *Relation de Lao*, 1683. te Parys gedrukt.

Maar eer hy daar toe quam, begeerde hy dat men Tempels bouwde, en Beelden in de zelve oprechtte: Beloovende deeze Tempels met een zeekere invloeying van kracht te vervullen, die het gebrek van zyn afweezen voldoen zoude, en over deeze Standbeelden eenigen invloedt van zyne Goddelykheit door kracht van zyn geblaas in te ftorten. Het gefchiedde dan door deeze invloeying, dat de Standbeelden of Afgoden deel ontfingen van de Godheit van *Xaca*, en 't is ook 't welk *Xaca* als een onfeilbaare zaak na zyne vernietiging belooft had. Dus word by hen den dienft der Afgoden gezag gegeeven, en insgelyks aan de voorwerpen waarin men gelooft een Goddelyke Geeft te woonen. Het denkbeeldt is zoo buitenfpoorig niet, dat 'er niet iets van uit meer dan eenen Godsdienft ingeflopen zy.

Na dat de tydt van *Xacâs* beftier geëindigt zal zyn, moet 'er, zeggen de *Laos*, een andere God gebooren worden, die de Tempels verwoeften zal, alle de Afgoden verbreizelen, en de Boeken verbranden waarin de Leerftukken van *Xaca* begreepen zyn; en na dat hy de Sektariffen van deezen Godsdienft zal vervolgt hebben, en allerlei Dienft verboden, zal hy nieuwe Wetten uitgeeven, en zich andere Bedienaars verkiezen. Zy zeggen noch, dat *Xaca* en de Godt der Chriftenen zich onderling verdraagen hebben; dat de eerfte zich in 't Ooften heeft geveft en het Weften voor der Chriftenen Godt gelaaten, die 'er zich zeer armelyk uitgeruft en met een zeer klein gevolg na toe begaf: Maar allenks ongemeene daaden deed, een talryk gevolg kreeg, en veele Rykdommen machtig wierd. By dit alles voegenze noch belagchelyker verdichtzelen, dan al het geene wy aangehaalt hebben.

Hoe zy aan *Xaca* offeren.

Op zeekere tyden van 't Jaar ftelt men *Xaca* in een ruime en op een verhevene plaats ten toon, dienende ter Godtsdienftigheit van 't Volk. Een ieder brengt 'er zyne offerhande, en de *Talapoins* maaken 'er hunnen oogft van. De *Langinen*, zegt onzen Schryver, die een deezer vroome Zendelingen fchynt te zyn, en men nooit van Kettery verdenken moet, zyn van een verwonderlyke Godsdienftigheit en zeer Godtvruchtig. 't Zy verre van daar dat ze deezen Afgod van zyne Schatten berooven zouden; want zy putten zich ter zyner geneegentheit uit. 't Is jammer dat een zoo Godtvruchtig en Godtsdienftig Volk, dus in de duifternis van dwaling fteekt.

Dit is 't, 't geen men het naaukeurigfte over den Godsdienft der *Laos* aanhaalen kan, die eenige overeenkomft met deeze van de Siammers heeft. Men befpeurt in 't verward en duifter verhaal van *P. Marini*, dat deeze *Laos* (a) eenig denkbeeldt van den val der eerfte Engelen hebben, en van een gemeenzaame omgang van de zelven en de Duivelen met de Vrouwen. Uit het Huwelyk der Duivelen wierden de Zwarten gebooren. *Xaca*, waar van wy in 't vervolg fpreeken zullen, is mogelyk de zelfde (b) als *Sommona-Codom*.

Priefters van *Laos* hoe uit hun Leerlingfchap tot Leermeefters over gaan.

De Geeftelyken en Priefters der *Laos* worden, gelyk in *Siam* en *Pegu*; *Talapoins* genoemt. *P. Marini* zegt 'er al wat bedenkelyk zy, quaadt van; maar beft is 't dat we dit niet uitpluizen. Zy blyven Leer-broeders tot den ouderdom van drie en twintig Jaar: Alsdan onderzoekt men hen in de gronden, en als de bequaamheit van de Leerling de verwachting der Leermeefters beantwoordt, treedt men tot de beveftiging van de Gelofte. Word dit roemwaardig verricht; komt de Leer-Broeder, op zyn koftelykft gekleed, uit het Klooster: Men geleid hem in Proceffie op een Olifant gezeeten. De voortgang van de Proceffie eindigt in den Tempel; alwaar deeze Leer-Broeder zyne Gelofte doen moet. Deeze Plechtigheit word door een Brasfeeft gevolgt, 't welk drie dagen duurt. Niet tegenftaande dit Geeftelyk Beroep, konnen ze, wanneer zy willen, den waereldlyken ftaat wederom aanneemen, gelyk de Siamfche *Talapoins* doen. Het overige van 't verhaal, 't welk de Italiaanfche Monnik doet, komt genoegzaam overeen met het geen andere Schryvers van deeze laatfte gezegt hebben. In hunne zeden vind men een vermengzel van fchynheiligheit, loosheit, lafhartigheit en trotsheit. De Reizende Monnik voegt 'er de wellustigheit, en een geeft van ontucht en ongeregeldheit by. De Koning alleen is Rechter deezer *Talapoins*. Hy doemt den geenen die aan eenigen grooten misdaadt fchuldig zyn, al 't overige huns levens de Olifanten te dienen. De Koning, zegt den Italiaan verder, is de Befchermer, of om eigentlyker te zeggen, de Overfte deezer Monniken: Hy is hen toegeevende om zyn eigen belang en uit Staatkunde; want indien hy hen te ftreng handelde, zouden zy het Volk

(a) *Hiftoire de Laos*, Ubi Sup. (b) Zie *La Loubere* Befchryving van 't Koningryk *Siam*, I. Deel.

Volk oproerig konnen maaken, en den Staat omkeeren. Hoe veel Vorsten zyn 'er niet, die zulks doen?

Wanneer zy biechten, De *Talapoins* biechten den veertienden dag van ieder Maan; de oudsten eerst, en vervolgens die jonger zyn. Zy hebben een gebruik van Wywater, 't welk zy, zoo den Italiaan zegt, aan de Zieken zenden, overzulks zy waanen dit voordeelig voor hunne gezondheit te zyn.

En waar in hunnen dienst bestaat. De Dienst die zy hunne Afgoden bewyzen, bestaat in hen bloemen aan te bieden, insgelyks reukwerk en ryst; hier by voegen ze noch Waschkaerssen, om deeze Afgoden te verlichten, en men bid met den Paternoster. Die van de *Laos* bestaat in een snoer van hondert te samen gereegen kraalen.

De Italiaansche Monnik onderscheid de *Talapoins* van *Laos* in *Talapoins* der Steden en die der Bosschen. Hy zegt ook dat de *Bonzes* van *Japan* zich roemen Leerlingen der *Laos* te zyn, gelyk ook de Siammers doen, die hunne Jongelingen by de *Laos* om te studeeren zenden, gelyk men die in Europe naar *Leuven* en *Salamanca* zend.

Hoe de Koning de Feesten regeld. De Koning regelt hunne Vasten, Feesten en andere Plechtigheden. Hy beslegt mede de twyffelzaaken en andere bezwaarnissen in den Godsdienst. Zoo het verhaal van den Italiaanschen Monnik waar is, moet men de Koning der *Laos* als een Hoofdt der Kerke aanzien, die, gelyk eertyds Henrik de VIII. in Engelandt, het Priesterschap met den Scepter wilde vereenigen.

Waarin de Zedekunde der *Laos* bestaat. De Zedekunde deezer Geestelyken bestaat in vyf afkeurende Grondregels, die eveneens als die der Siammers zyn: in niet te dooden, noch te bedriegen; geen overspel te begaan, noch te steelen; en geenen Wyn te drinken. Maar ter verligting en vertroosting der Zondaren, verleenen de *Talapoins* vergiffenissen. Deeze ontslagingen zyn van een hoogen prys, en worden niet dan voor een tydt ingewilligt.

XX. HOOFDTSTUK.

Van hunne HUWELYKEN, GENEESKUNDE, *en hunne* LYKSTATIEN.

Veelwyvery by de *Laos* niet gemeen, DE Veelwyvery is by de *Laos* ingevoert: nogthans keuren ze goedt maar een eenige Vrouw te hebben. Waar is 't, dat de boertery en achterklap zeggen, dat dit de onthouding niet is, die de *Monogames*, of Mannen die maar een Vrouw hebben, wederhoudt. Zy eigenen deeze onthouding aan de gierigheit toe. Een Vrouw van Overspel overtuigt, word van haare vryheit berooft.

En waar in hun Huwelyks Plechtigheit bestaat. Wat de Huwelyks Plechtigheit in 't algemeen aangaat, onze Monnik zegt eenvoudiglyk, dat zy als getuigen van de verbintenisse twee Persoonen verkiezen, die zonder tussenpoos in Hymens-banden geleeft hebben, en die, ô Zeldzaamheit! in een bestendige vriendschap oud geworden zyn. De Schryver was wel verplicht geweest ons te onderrechten, of diergelyke getuigen by de *Laos* zeer gemeen zyn. Hoe 't ook zyn mag, het behoort aan deeze getrouwe Onderdaanen van Hymen, de beloften der geenen t'ontfangen die zich aan hem onderwerpen willen.

Hoe zy waanen de Geneeskunde door Betoovering te oeffenen. De geneezing door betovering en tovery gaan alle geloof te boven, en om dat men 'er geen of bezwaarlyk geloof aan geeven kan, zullen we ons vergenoegen de zeldzaamheden maar even aan te roeren. 't Is van weinig belang aangaande de betoverde zalven, of pleysters van betovering, de verborgene woorden en andere toveryen, waar van de *Picatrix* en *Clavicula van Salomon* ons de oeffening leert. De Toveraars van *Lao* leveren de Menschen den *Duivel* over, en bepaalen hen den tydt die hy hen bezitten moet. De bezitting is een ordentelyk huurverdrag voor een bepaalden tydt. Deeze Toveraars weeten ook de Menschen zoo krachtig en vast te doen slaapen, dat men hen berooven kan van alles 't geen men begeert, zonder dat zy 't gewaar worden, noch konnen beletten. Somtyds, en dat uit kracht van de Tovery, gaan deeze die betovert zyn, zich zelf den Toveraar aangeeven, en hem hunne schatten overleeveren. De *Talapoins*, te gelyk Priesters, Geestelyken en Artsen zynde, weeten de Menschen te betoveren, hun ziektens op te leggen en 'er weder van te geneezen. Maar laat ons een byzondere zaak wegens hunne Geneeskunde aanhaalen. Zy zenden aan den zieke een van hunne oude tabberden, als een krachtig en heilzaam geneesmiddel, en de zieke wind 'er zich met het allergrootste vertrouwen der waereldt in. De Godsdiensteling aan de beter-

beterhand zynde, zend somtyds den Priesteren Arts zyn nieuw kleedt, op dat hy 't met zyn Priesterlyk lichaam aanraake, het heilige en een kracht byzette, die aan de zieke overgaat. De Italiaansche Reiziger zegt, dat men door ervaarenheit leert, dat dusdanige Reliquiën geene wonderwerken voortbrengen, en dat de *Talapoins* het t'eenemaal de ongelovigheit der zieken wyten.

Zielverhuizing by hun gelooft.

De *Laos* gelooven de Zielverhuizing eveneens als hunne gebuur Volkeren. Insgelyks 't geene zy verzinnen van hunne zestien Paradyzen, en de Helle, als ook van de volkoomen vernietiging enz., is in alles weinig verschillende met het geen wy van de Siammers gezegt hebben. Ook is 't eveneens met hunne Lykstatiën gestelt.

XXI. HOOFDSTUK.

Van den GODTSDIENST *der* TUNQUINEEZEN.

Hoe volgens *Tavernier* de *Talapoins* uit drie Sekten bestaan.

TAvernier (a) bericht dat de *Talapoins* in drie Sekten verdeelt zyn: bestaande in die van *Confutius*, *Chacabout* (b), en *Lanthu*, of *Lauthu*. *Confutius* was een Chineesche Philosoof, *Xaca* en *Lanthu* waren Toveraars, of eigentlyk gezegt, olyke Bedriegers. In 't vervolg zullen we breeder van deeze drie Mannen handelen. De verstandigste *Talapoins* volgen (c) *Confutius*, die in zynen tydt een der Wetgeevers van *China* was. Hy liet zeer deftige Leerstukken van Zedekunde zynen Sektarissen na: Maar deeze Leer wierd zelf door deezen Wysgeer bedorven, of liever door zyne Leerlingen vervalst. Zy mengden 'er een Leere onder die eenige overeenkomst had, met het geen wy 't *Spinosismus* (d) noemen. Deeze *Tunquineezen*, Leerlingen van *Confutius* staan vyf Hoofdtstoffen toe, bestaande in Hout, Vuur, Aarde, Water en Metaalen; of volgens *Tavernier* al 't overige der Schepselen. Zy gelooven dat de Mensch en allerlei Dieren uit een dunne stoffe zyn t'zamen gestelt, die na de dood wegwaassemt en zich verspreid, en uit een grove stoffe die op Aarde overblyft.

Wat het gevoelen der *Tunquineezen* is, en waar in hunnen Godsdienst bestaat.

De Tunquineezen deezer Sekte laaten de Offerhanden toe, en stellen zeven Hemelsche Afgoden, die de zeven Planeten of Dwaalstarren zyn, en vyf Aardsche, uit de vyf Hoofdtstoffen bestaande, waar van wy even gewag gemaakt hebben. Met alle deeze Afgoden komen zeven uitwendige deelen (e) van 's menschen Lichaam en vyf inwendige hoedanigheden overeen, insgelyks zeven ziels-beweegingen en vyf tydbeurten van 't Menschelyk leven. Tavernier meld van vier voornaame Goden die deeze Sektarissen eeren, en van een Godinne *Satibana*, die bovenal het voorwerp van de eerbiedigheit der Vrouwen is. Dit is 't geen wy het merkwaardigste in 't midden van een verwarring opgezocht en in de Berichten gevonden hebben. De Leer van *Confutius* word mede door den Koning, de *Bua* (f) en van 't Hof gevolgt.

Xacas gedrag aangemerkt.

De Sekte van *Xaca*, door *P. Tissanier* (g) *Chaca*, en door Tavernier, *Chacabout* genoemt, word van een groot gedeelte van dien Landaart gevolgt. De Jezuit en Bezendeling gelooft, dat deeze *Xaca* een Jood was, doordien hy der Joden Boeken verstond. Het is niet min licht te bewyzen dan te toonen dat hy de zelfde als *Pithagoras* was. Voorts wilde deeze Man door een schyn van zedigheit en ingetogenheit de agting des Volks inneemen. Hy onthielt zich zes Jaaren lang in eene Woestein op, en daar was 't, dat hy zyne Leerstukken en Stellingen verzon. Hy

trachte

(a) Broeder van onzen Reiziger, genoeg door zyne Reizen bekent. Het bericht van *Tunquin* word op 't einde van de Verzameling gevonden. (b) *Chaca*, *Xequa* of *Xéquia*.

(c) P. *Tissanier* in zyn Bericht van *Tunquin*.

(d) Men kan door dit uittrekzel van 't *Bericht* van P. *Tissanier* oordeelen. Het eerste beginzel is, „ een " zekere eerste stoffe, ... die ontzichtbaar zy . . . . , en zy geeven haar de gedaante en 't afbeeldzel van " een ei . . . 't zy by geval, 't zy door haar eigen kracht; deeze stoffe veranderde van plaats (te weeten, " stelde zich in beweeging) door deeze plaatselyke beweeging, zy bragt de oorsprong van de voortteeling " voort; na deeze beweeging ruste zelf deeze stoffe eenigen tydt, en geduurende deeze rust bragt ze de oor- " zaak van verderving voort. . . . Na deeze rust, deelde zich de eerste stoffe in twee deelen; waar van de " fynste de Lucht, het Vuur enz. voortbragt; De grover stoffe bragt het Water, de Aarde, en de Aardsche " Schepselen voort . . . . " (e) *P. Tissanier* Ubi Sup.

(f) Hier na zal verklaart worden wie deeze *Bua* is.

(g) Of *Thic-ca* volgens P. *Marini*, die gelooft dat *Xaca* de zelfde als de *Ram* der Indianen is. Deeze Italiaan vertelt veele wonderheden van *Xaca*, die men in zyn *Bericht van Tunquin* aangeteekent vind.

trachte hen dits te maaken, dat 'er geene voorzienighiet Gods, noch onsterflykheit der ziele, noch straffe, noch vergelding na dit leven was. Om zich te meer in des Volks gemoed te dringen, waande hy dat twee Geesten hem alles ingaven, 't welk hy den Menschen leeren moest. Nochtans bewaarde hy deeze Leer, dus gevaarlyk, voor een verkooren getal zyner Leerlingen: anderen leerde hy de verhuizing der Zielen, en gaf hun tien Geboden, die met deeze van de *Laos* en Siammers niet verschillen. *Xaca* begeerde ook dat alle die zich waarlyk op de volmaaktheit toeleiden, de waereldlyke vermaaklykheden verzaakten; dat zy liefdaadig en barmhartig waren; dat zy zich met de betrachting bezig hielden, en om hunne driften t'overwinnen. De andere Leerstukken die zy leerden, zyn, dat deeze die na dit leven zyne Leere niet gevolgt hebben, en alle die zyne Wetten hebben veracht, de straf in tien verscheidene plaatsen zullen moeten lyden. Hunne staat zal een eeuwige achtereenvolging van sterven, opstandingen, straffen en pyningen zyn. Maar in tegendeel zullen die geen die in zyne Leere en Geboden getrouw geweest zyn, vergelding genieten, overeenkomende met hunne volmaaktheit en hun geloof. De minst gevorderde in zyne Leere zullen de Zielverhuizing geduurende drie duizend Jaaren onderhevig zyn; deeze die een weinig meer gevordert zyn, vier duizend, en die minder volmaakt bevonden worden, vyf duizend Jaaren. Maar deeze laatsten, die zyne Geboden met alle mogelyke getrouwheit zullen vervult hebben, zullen mede een eindelooze gelukzaligheit genieten en in geene Zielverhuizing zich meer vertoonen. *Xaca* zeide tot zyne Leerlingen, dat hy genoodzaakt was geweest tienwerf te sterven en weder herbooren te worden, om tot de volmaaktheit te geraaken. Hy leerde zyne Leer geduurende twee en veertig (a) Jaaren, en beval door zyn Testament (b) aan zyne vertrouwste Leerlingen, zyne Leerstukken door deezen Leerregel te bevestigen: *dit staat dus in de Boeken*, woorden overeenkomende met deeze waar van zich de Leerlingen van *Pithagoras* bedienden, om de waarheit zyner Leere te handhaaven: *Hy is 't die dat heeft gezegt.* Na de doodt van *Xaca* drong zyne Leer een gedeelte van Asië door, voornamentlyk, in 't Oosten.

En hoe zyne Sekte hem opvolgde.

De Sekte van *Lanthu* is mede in *Tunquin* verre uitgebreid. *Lanthu* was een Chinees en leefde, zoo men zegt, vyf hondert Jaaren na *Xaca*. *Lanthu* was een stout en behendig Toveraar. Hy gaf voor, nooit Vader te hebben gehad; dat zyne Moeder van hem zeventig Jaaren had zwanger gegaan, zonder haare Maagdom verlooren te hebben, en zyne Leerlingen voegden 'er by, dat hy alles in de Waereldt gemaakt had. By de dwalingen van *Xaca* voegde *Lanthu* de zyne by: Maar hy nam de gemoederen in door zyne Aalmoezen, liefdaadigheden, stichting van Gasthuizen en een afgezondert leven. *P. Tissanier* zegt, dat een Chinees ten tyde van *P. van Rhodes* een Zendeling in *Tunquin*, de Sekte van *Xaca* verbeeterde.

Sekte van *Lanthu* en welk een vreemd voorwendsel.

Na dit ons kort verhaal, de drie Sekten van *Tunquin* raakende, zie hier 't geen men ons van de algemeene Afgodery deezer Volkeren bericht. Zy hebben drie byzondere Afgoden. (c) De eerste is den Afgod van de Keuken. Drie Steenen zyn de grondslag van des Afgods gestalte, ter gedachtenisse van drie Mannen die zich in een zelfden Oven verbranden, zegt de Legende der Tunquineezen, in 't bericht van den P. Jezuit te zien, hier onder aangehaalt. De andere Afgod is beschermer der Kunsten. 't Is een Chinees, waar van zy zeggen dat hy ten zynen tyde in alle Kunsten uitmuntte. Deeze Chinees was *Tien-su* genoemt. Wanneer men een Kindt op eenig Ambacht besteldt, voor dat het in zyne leerjaaren treedt, offert men aan *Tien-su*, zulks hy den Jongeling in zyne bescherming neeme, en dat hy hem het verstand en oordeel opwekke. Voor dat men verkoopt of inkoopt, en zelfs voor dat men iet, wat het zyn mag, en van gewigt zy, onderneemt, neemt men zynen toevlucht tot deezen *Tien-Su*. De derde Afgod voert den naam van *Buabin*. Deeze is de gezaghebber der Huizen, die onder zyne bewaaring en bescherming staan. Alhoewel de eigendom van Goederen, gelyk in *Siam* en elders, aan den Koning van *Tunquin* behoorende zyn, zoo beeld zich het Volk echter in, dat hunne Voorzaten van die wezentlyk een Huis bezitten, zich het zelfde recht bewaarden 't welk zy geduurende hun leven hadden. Ten dien einde oeffent de wezentlyke eigenaar eenige Geestelyke Plechtigheden ter eere van den Overledene zynen Voorzaat, en noodigt hem op

Wat de Tunquineezen van hunne Afgoden vertellen.

(a) Of negen en veertig. P. *Marini* zegt, dat hy uit zyne Leerlingen tien Persoonen verkoor, die zyne tien Vertrouwelingen waren, aan wien hy zich byzonderlyk verklaarde.
(b) *Marini* Bericht van *Tunquin*. (c) P *Tissanier*; *Tavernier*.

op 't geluid van een Trommel, onder zyn gering dak te komen woonen 't welk hy hem bereid heeft. Aldaar bied men hem verguld de Papieren aan, waar op zeekere woorden gefchreeven zyn, als ook eenig reukwerk, en gerechten op kleine vercierde Tafeltjes. Deeze Voorzaat is 't die zy *Buabin* noemen, en die de Befchermgod van den Huize is. De Priefters verbranden de Papieren en 't Reukwerk ter eere van deezen Afgod.

Verdere gevoelens van dien Landaard aangemerkt.

De aangehaalde Schryvers berichten mede, dat deeze Landaart de Hemel, Maan, Starren, de vier Hooftpunten en het Middelpunt der Aarde aanbid. Ieder gedeelte heeft zyne verwe. Wat het Noorden aangaat, kleeden ze zich in 't zwart: De Tafels, Schotels, en de Offerhanden, alles is zwart. Wy zouden geneigt zyn te zeggen, dat dit eenige overeenkomft met de waarneeming van de Plechtigheit der Alouden heeft, die de *Manes* of Waargeeften en andere Helfche Goden eerden, en dit vermoeden zoude mogelyk niet min welflagen dan eene meenigte andere gevoelens die de Geleerden behaagt hebben, in te voeren. Laat ons, by voorbeeldt, vergelyken alles 't welk rouwig in de Feeften der Grieken en Romeinen was, en ter eere van de Overledenen ftrekte, met dit zwart 't welk in den dienft gebruikt word, die de *Tunquineezen* aan 't Noorden bewyzen; en laat ons denken dat het Noorden heeft konnen voor de waare plaats van 't verblyf der dooden genomen worden. Dit is ook niet buiten waarfchynelykheit; want verfcheide Geleerden hebben de waare *Cimmerianen* naar de Noorder Deelen der Aarde geplaatft; en fchoon de Aloude Dichters van deeze *Cimmerianen* gefproken, hebben, als van een Volk van Italië, by wien men een der Monden van de Helle vind, heeft het meer grondt dit alles aan de Afiaanfche *Cimmerianen* (a) toe te eigenen. Hun naam, die men van een Hebreeuws woordt afleid, en die *zwart zyn* beteekent, is 'er een bewys van; de koude van 't Geweft, die hen noodzaakt een goed gedeelte van 't jaar zich te verbergen, de afwydering en 't afweezen van de zon, heeft het fpreekwoordt *de Cimmerifche Duifterheden*, in gebruik gebragt: en reden aan een aloude Dichter gegeeven, te zeggen, dat zy *van alle de Volkeren de eenigfte zyn aan wien de zon haar licht geweigert heeft*; Dit alles kon aan lichtgelovige Menfchen vermoeden geeven, dat daar de Hel te vinden was. Laat ons dan onderftellen dat de *Tunquineezen* dit gevoelen van hunne voorouderen hebben overgeërft, alhoewel men niet weeten kan, hoe: maar nochtans, zal 't nooit meer dan een gifling zyn, 't welk wy voor 't geenze gelden mag overgeeven. Zy neemen het roodt om het Zuiden aan te bidden, het groen voor 't Ooften, het wit voor 't Weften, en het geel voor 't midden der Waereldt. P. *Tiffanier* zegt, dat zy de Aarde in tien deelen verdeelen, en dat ze voor ieder gedeelte een diepe eerbiedigheit bewyzen. Dit is 't niet al: men wil dat hunne dienft zich tot oneindige andere dingen, als bezielde, onbezielde, goede en quaade uitftrekt, en van goede of quaade voorteekenen. De Egiptenaren hebben nooit erger gedaan. Dit Volk, waar van men gezegt heeft, (b) *dat het zyne Goden in Velden en Hoven zag voortkomen*, zou voor de Afgodendienaars van *Tunquin* de vlag hebben moeten ftryken: Maar is men wel verzeekert van 't geen men 'er van zegt? zou men hier niet de Leere der werkende Geeften konnen vinden, waar van wy reeds dikmaals gefproken hebben, of van deezen algemeenen Geeft die de ganfche Natuur doordringt? Hoe 't ook zyn mag, men zegt dat de *Tunquineezen* zelfs de Ondeugden eeren: dat zoo zynde, is 't niet te verwonderen dat zy de dienft van Planten en van de verachtelykfte Dieren pleegen. (c) Dat een ftuk Houts, 't welk de Zeegolven aan den oever opwierpen, en een voorwerp van aanbidding voor de Viffchers wierdt, die geloofden dat deeze nieuwe Godheit hunne vifchvangft begunftigt had, is zekerlyk een zaak zonder weerga. Deeze eenvoudige Menfchen verkondigden hunne gelukkige ontmoeting, en fchreeuden 't voor een mirakel uit. Zie dan het Hout eerlang vergood; Stantbeelden, Tempels, Offerhanden en Gefchenken, ontbreeken het niet. Men maakt het een Geflachtreekening, het ftuk Houts word Dochter van den Keizer van China. Het had zich in Zee geworpen om te *Tunquin* zyne zegening over te brengen, en om zekerder aan te landen, had het de voorzor-

(a) De Alouden hebben de Afiaanfche *Cimmerianen* omtrent den *Palus Meotis* geplaatft, naby den *Cimmerifchen Bosphorus*, en een ander Volk van den zelfden naam tuffchen *Iberië* en de *Colchiden*: maar alzoo de Alouden zeer bepaalt in de wetenfchap der Aardklootkunde waren, genoegden zy zich hen aldaar te plaatfen, zonder hooger naar de Noord-Pool om te zien, alwaar het natuurlyker was hen te ftellen. Alles 't geen men van de Volkeren nabuuriger aan deeze Pool zegt, komt genoegzaam met de Affiaanfche *Cimmerianen* overeen.

(b) *Juvenalis.* (c) P. *Tiffanier* Ubi Sup.

ge gebruikt zich in een ſtuk Houts te herſcheppen.

Een Afgod (a) *Daolo* genoemt, is de Beſcherm-God der Reizigers; een ander die der Vlekken en Steden; een ander van deeze die de *Calamba* in de boſſchen gaan (b) ſnyden. Hunne bygelovigheit belet hen niet de wraak op de Altaaren te brengen die zy over hunne Vyanden neemen willen. Wanneer zy niet krachtig noch vermogende genoeg zyn, zich te wreeken, ſchryven ze op een blad papiers al het quaad dat ze hunnen Vyandt toewenſchen, en leggen deeze vervloeking op het Altaar. Vervolgens verbranden ze dit papier, ſmeekende teffens hunne Goden, dat ze hunnen Vyandt eveneens doen ſterven. Iets diergelyks had men in de Toverkunde der Alouden in gebruik. In 't Hoofdtſtuk der Lykſtatiën zullen we van den dienſt der verſtorvenen handelen.

XXII. HOOFDTSTUK.

Van hunne PRIESTERS, *hunne* TOVERAARS *en andere* BYGELOVIGHEDEN.

Een groot getal Pagoden en Tempels in *Tinquin*, welker Prieſters *Bonzes* worden genoemt.

IN *Tunquin* (c) vind men zoo veel Pagoden of Afgods Tempels als 'er Vlekken zyn. Ieder Tempel heeft ten minſten twee *Bonzes*, 't welk de Prieſters zyn, behalven dat eenige van deeze Tempels met een getal van dertig of veertig Prieſters zyn verzien. P. *Tiſſanier* zou zich beter uitdrukken met te zeggen; dat zich naby ieder Pagode die een weinig vermaart is, een Gebroederſchap van Geeſtelyken onthoud, die van een eenige Kloostervoogdt afhangt, gelyk in *Siam*, en in de overige Indiën, en als in Europe zelf, zonder verder te gaan. Deeze die van de Godsdienſtigheit der Volkeren leeven, zouden ze zich wel in beter plaatſen konnen onthouden die zonder aflaaten de yver van de Godvruchtigen hernieuwen, en die der Goden Tabernakelen zyn, alwaar men altoos van 's Hemels zegening verzeekert is? Om zich van den Volke te onderſcheiden, draagen de *Bonzes* een ſoort van Paternoſter met hondert kraalen aan den hals, gelyk die van *Lao* doen, en op 't einde van hunne ſtaf hebben ze een klein houte vogeltje. Deeze *Bonzes* leeven van Aalmoezen, en beedelen (d) zeer ootmoedig en beleefdt, neemende nooit iet dan 't geen hen noodig zy. Men verzeekert dat ze zeer liefdaadig zyn en van hunne Aalmoezen Weduwen en Weezen onderhouden.

Wanneer hunne Feeſten invallen en gevierdt worden.

De voornaamſte Feeſten zyn de eerſte en vyftiende dag van ieder Maan; zonder van 't Gaſtmaal dat deeze Afgodendienaars voor de Zielen der verſtorvenen aanrechten, gewag te maaken. (e) In de zesde Maan, vieren de Boeren het Feeſt van den Afgod *Tham-nò*, aan wien zy de uitvinding en de bewaaring der graanen toeëigenen. De *Bonzes* noodigen den Godsdienſteling op 't geluid van zeekere Klokken, en ſomtyds ook met dat van Trompetten en Kromhoorens.

Wat de plicht der *Bonzes* is.

De orde gedoogt het Huwelyk aan deeze Geeſtelyke Prieſters: Maar dan moeten ze het Klooſter ruimen, zonder nochtans na te laaten Kerkelyken te zyn. De orde der *Bonzes* die door een Chinees verbeetert zyn geweeſt, verplicht hen tweemaal 's daags te bidden. Alle de *Bonzes* bewierooken en verlichten hunne Afgoden door den zelfden Grondregel, die het zelfde in andere Godsdienſten te doen, oplegt. Een andere plicht der *Bonzes* is, maar die geen opzicht op den Godsdienſt heeft, om de Bruggen te hermaaken, en zorg te draagen dat de Reizigers plaats en ververſſching op den weg vinden.

Der *Tonquineezen* Pelgrimaadje.

Laat ons de Pelgrimaadjes niet vergeeten: 't Is mede by de *Tunquineezen* een Godtsdienſt-plicht, dat men de Pagoden bezoekt, en dit brengt ongemeene Aalmoezen op.

Door Waarzeggery en werploten beſluiten zy hunne onderneemingen uit te voeren.

Met de Tovery en Waarzeggery is 't, dat ze in hunne onderneemingen raadpleegen. Niets word 'er gedaan, noch niets aangevangen, zonder het beſluit van een Waarzegger te hebben gehoort. Deeze Man ſchikt zyn gelaat en gebaarden zodanig, dat hy zich van de lichtgelovigheit der raadvragers verzeekert houd. Een deſtigheit met een ſchyn van vroomheit, eenige

(a) P. *Marini* Bericht van T*unquin*. (b) Idem ibid. P. 47.
(c) P. *Tiſſanier* Bericht van T*unquin*. (d) *Tavernier* Ubi Sup. (e) P. *Marini*. Ubi Sup.

nige half uitgeſprooken woorden, en vraagen die men den Raadvraager doet, door welke de Waarzegger verneemt, 't geen hy zelf een ogenblik daar na aan deeze die raadt vraagt, gaat bekent maaken; daar in beſtaat zyne geheele Wetenſchap. De Waarzegger, voor dat hy op de vraagen antwoordt, neemt een Boek vol van Kringen, Karakters en zeldzaame Afbeeldzels, als om 'er zyne antwoorden uit op te zoeken; vraagt dan de ouderdom van den raadvraagende Perſoon, en werpt vervolgens eenige loten. (a) Deeze Werploten zyn twee of drie kleine ſtukjes Koper, waarop ter eener zyde eenige letteren geſchreeven of gegraveert zyn. Indien deeze ſtukjes Koper om hoog geworpen, op de aarde vallen met de leedige zyde boven leggende, is 't een quaad voorteken, en in tegendeel goed, indien die anders vallen: maar zoo twee ſtukjes ieder op een verſcheide wyze vallen, is 't een uitmuntende Voorzegging. Dit is nochtans zoo belagchelyk dat men moeiten hebben zou een Europeaanſch Kindt daar meede te bedriegen. Niet tegenſtaande verzeekert ons de Jeſuit, dat de Koning en zyne Hovelingen zich 'er van dienen om zaaken van gevolg uit te voeren. Dit word zyne zaaken aan 't lot der Dobbelſteenen over te geeven, genoemt, gelyk de Rechter *Bridoie* in *Rabelais* deed.

Tovereſſen en haar bedryf onderhen aangemerkt.

In dit Geweſt heeft men Tovereſſen, die aangezien worden een vertrouwelyke en gemeenzaame omgang met den Duivel te hebben, en om de ſtaat der Zielen in de andere Waereldt te weeten. Deeze Tovereſſen ſpreeken de Zielen op 't geluid van den Trommel aan, en 't zy door een nabootzing haarer ſtem, of door eenige andere kunſtgreep, zy onderſtellen dat de opgeroepen Ziel ſpreekt, en door haare zin- en werktuigen antwoordt. De Bezendeling voegt 'er by, dat deeze Tovereſſen hunne eigen Kinderen den Duivel toewyen, en dat hy zodanig een Dochter gezien heeft, lydende zwaare aanvallen van den boozen Geeſt, ſchoon zy gedoopt en by gevolg een Chriſten geworden was.

Ook zyn de Toveraars in *Tunquin*, Artſen. Somtyds eigenen ze de ziekte aan een *Demon* toe, en deeze *Demon* is de eerſte die hen in gedachten komt, by voorbeeld, die der Wateren, de Geeſt der verſtorvenen enz. Men tracht deeze *Demon* door Offerhanden te bevreedigen: Indien dit niet gelukt, gebruikt men geweld om hem te doen verhuizen. De Vrienden van den Zieke bezetten zyn Huis, en vatten de Wapenen op, om den Duivel te verdryven. Naaulyks zou men gelooven dat een zodanig denkbeeldt in Menſchelyke harſſenen komen kan. Een inbeelding niet min vermaakelyk dan 't voorige, is, dat ze de booze Geeſt in een Fles vol Water ſluiten. Wanneer een Toveraar door zyne Boeken of door eenige andere loosheit in zyne kunſt, bewaarheit heeft, dat de ziekte veroorzaakt is door de ziel van een (b) Overleden Bloedvriendt, ſtelt hy alles in 't werk om deeze ſchadelyke Ziel aan te lokken, en als hy die in zyne macht heeft, ſluit hy haar in een Fles, tot dat de Zieke geneezen zy. Alsdan werpt hy de Fles aan ſtukken en geeft aan deeze quaadwerkende ziel wederom vryheit.

Hoe de *Tunquineezen* de Kruis-weg-Goden offeren en waarom.

De *Tunquineezen* (c) doen voor den geenen, die van de Reize ziek of gebrekkelyk weder komen, op de Kruiswegen een ſoort van Offerhande. Zy brengen de Rok van den Zieke op een Kruisweg, en plaatſen die op een hooge ſtaak, waar na zy den Kruisweg, of liever den Geleigeeſt die 'er gebied over heeft, zeven balletjes van Ryſt offeren, die de zieke inzwelgen moet. Het gebruik van zeven balletjes Ryſt, is gegrond op het getal der zeven levens geeſten die zy den Menſch toeëigenen. Ten opzicht der Kruiswegen, zy zyn 't alleen niet die de zelve door Geleigeeſten hebben doen beſtieren, naardien de Alouden in de zelfde meening waren. De Goden der Kruiswegen waren 't mede van de Reizigers. Maar wy hebben ons reeds te lang opgehouden met deeze alzoo Kinderlyke en Bygelovige Gebruiken. Laat ons nu van de Geneezing der Menſchen op een natuurlyker wyze handelen.

Artſeny-kunſt van hun aangemerkt.

De Artſen van *Tunquin*, (d) zegt een van onze Schryvers, geneezen de ziektens die in Europe ongeneesbaar zouden ſchynen; „ en zelf, voegt hy 'er by, „ zoo een Vrouw aan hun klaagt dat haar „ Man een dronkaart is, geeven ze hen „ onfeilbaare Geneesmiddelen om hem gematigd

M 2

(a) *Tavernier* Ubi Sup.

(b) Zy gelooven, als de Siammers; volgens 't bericht van *La Loubere*; dat de Zielen der Overledenen geen quaad doen, dan aan Perſonen van hunne familie. Dus heeft een ieder zorg voor de Zielen van zyn maagſchap te draagen, zonder zich met andere Zielen te bemoeien. In deeze Geweſten moet men de levendigen en dooden ontzien. Genoeg is 't voor ons de Menſchen geduurende hun leven te ontzien, zelfs in weerwil, en om gevoeglykheits halven, zoo 't niet uit vriendſchap zy.

(c) P. *Marini*, Bericht van *Tunquin*. (d) P. *Tiſſanier* Ubi Sup.

„ maatigd te doen worden , en om hem „ een ongemeene afkeer van den Wyn voor „ zyn ganſch leven te doen hebben. ” Men geloofd dat de Jooden, die, zoo men voorgeeft, zich eertyds in deeze Landen hadden ter neer gezet , de beginzelen van de Geneeskunde aldaar overgebragt hebben. Deeze Artſen vraagen de Zieken zeer weinig; zy voelen de Pols op de Chineeſche wyze, te weeten , op drie plaatſen van de handt, die , volgens hen , eenige overeenkomſt met de inwendige deelen des Lichaams hebben , en dit alles geſchied met deftigheit en zonder ſpreeken. Dit is een zaak t'eenemaal de Geneeskunde raakende ; wy zullen 'er geen uitbreiding van doen. Alleen zullen we in 't algemeen zeggen , dat ze zeer weinig werk van 't Aderlaaten maaken, en dat Kruiden en Wortelen byna de eenigſte dingen zyn , die zy in hunne geneezing gebruiken. Somtyds bezigen zy het vuur , als , by voorbeeldt , om Blutskoortſen te geneezen. Zy neemen alsdan het Merg uit een Bies , weeken 't in een weinig Oly en ſteeken 't in brandt, daar na leggen ze dit brandend Merg op alle de tekenen die zy van blutsvlekken vinden : en door dit middel verteeren ze het vergif. Men gebruikt dit middel des nachts , nademaal de blutsvlekken zich by den dag niet genoeg vertoonen. De eetregel en onthouding van zekere Levensmiddlen moeten dit Geneesmiddel verzellen. Men geeft den Zieke niet dan Ryſt en gezouten Viſch : een zeldzaam gebruik , 't welk alzoo weinig met onze geſteldheit overeenkomen zou, als de Pekelharing die in Hollandt den Zieken word toegeſtaan. Nochtans moet men diergelyke gebruikelykheden niet te licht afkeuren. Om een Slangebeet te geneezen , dienen zy zich van een Steen , die in 't Hoofdt van dit kruipend Dier gevonden word. Deeze Steen trekt het vergif uit , en valt van de Wonde niet af dan na dat ze al het vergif na zich getrokken heeft. Indien men die vervolgens in Melk legt, ontlaſt zy zich wederom van 't vergif , en neemt haar voorige kracht weder aan.

Hoe zy hunne Toverkunde behandelen.

Laat ons weder op de Toverkunde komen. (a) De geletterde Tunquineezen bemoeyen zich met te Voorzeggen 't welk toekomende is , door middel van een Spiegel (b) , en zy verzekeren , den geenen voor vaſt te konnen onderrechten , die raadpleegen over 't geen hen over komen zal , en welk een uitſlag hunne onderneeming hebben moet. Zy bieden de Overleedenen Brandewyn aan , en beſprengen 'er hunne Aſſche mede , om hunnen 't wegen weldaden t'ontfangen. De eerſte dag van hun Jaar maaken ze op de Drempels en Deuren zekere bequaame Afbeeldzels , om volgens hun zeggen , de booze Geeſten af te ſchrikken. Vooral neemen ze de driehoekige verbeeldzel in acht. Wy zullen niets melden van de waarneeming der pooten van een hen , noch van 't niezen , noch van de ontmoeting van een mismaakt menſch , zoo men die by ongeval ontmoet als men ten huize uit gaat , noch van die van een Vrouwe , die ook niet van een gelukkige voorwikking is.

Hun gedrag onder het verſchynen van d'Eklipzen.

Wat de Eklipſen aangaat , zy hebben de zelfde meening als de Siammers , en alle de Indianen. De Koning laat de Klokken luien , de Trommel roeren en het Volk in de Wapenen komen , om het verduiſterde Hemellicht te hulp te komen.

Jaarlyks , omtrent in 't eerſte quartier van de tweede Maan van 't Jaar , zamelt men de *Areca* in , met zeer veel Plechtigheit ; (c) men vergiftigt een deezer Nooten en men geeft die aan een Kindt te eeten , over zulks zy zich door de doodt van dit Slachtoffer een gelukkig Jaar verwerven.

(a) *Tavernier* Ubi Sup.
(b) De Waarzegging door middel van een Spiegel is by *Pythagoras* bekent geweeſt. Zie over deeze ſtoffe een naaukeurige aantekening van de *Apologie pour les grands Hommes accuſés de Magie*, door Naudé, Pag. 423. 1712 t'Amſterdam gedrukt.
(c) *Ovington* en *Tavernier*, Ubi Sup.

XXIII. HOOFDT-

XXIII. HOOFDTSTUK.

Van de VERDEELING *der* TYDEN; *van hun* HUWELYKEN *en hunne* LYKSTATIEN.

Hoe de Tunquineezen de Tyden verdeelen, nevens eenige aanmerkingen daar over gemaakt.

DE twaalf dagelykfche en twaalf nachtelyke uuren, (want deeze twee deelen van dag en nacht zyn by hun evenlang) hebben ieder een naam van eenig Dier. Hunne Maanen, of Maan-maanden, de Jaaren (a) zelf, hebben mede diergelyke naamen, en om deeze orde te handhaven, telt men de jaaren door twaalfven. Dit maakt hunne Tydkring uit. De Ouders myden aan hunne kinderen de naam van 't uur, van de maandt of 't jaar hunner geboorte te geeven, als of dit uur of de naam van het dier 't welk daar aan gegeeven is, hen konde rampzalig zyn. Durven we hen zoo veel licht toefchryven om te gelooven dat ze onder de ongevallen den dag (b) hunner geboorte ftellen, als eertyds *Job* deed, of dat zy 'er ganfch geen werk van maaken gelyk Salomon (c) in zyn Boek d'*Ecclefiaftes* ? Wy hebben reeds waargenomen, dat in de ftelling van de Zielverhuizing, het leven, of om de dubbelzinnigheit te vermyden, de bezitting die de Ziel van 't lichaam neemt, een opgelegde ftraf voor de Ziel is. Dit lichaam is haar een gevankenis. Maar nevens alle deeze deftige denkbeelden, verdeedigen en bewaaren de Ooftindianen deeze gevankenis met de zelfde zorg als de Wefter Volkeren doen. Zy houden zich dan gevolgelyk niet aan 't geftel in hunnen Godsdienft ingevoert. Laat ons in 't voorbygaan aanmerken, dat de Romeinen de geboorte als een aanvang van elende aanzaagen; en dat zoo de *Catechifmus* der Chriftenen hun leert, dat Godt hen in de Waereldt geftelt heeft, *om hem te verheerlyken en om hem te dienen*, leeren ze daar ook uit dat dit leven, altoos voor 't lyden en de elende blootgeftelt, de weg of doorwandeling is, die tot het eeuwig leven geleid. Men merkt de overeenkomft wel die tuffchen deeze denkbeelden gevonden word. Na deeze buitentret moeten we weder tot de ongemeene zwakheit komen die de Berichten ons van 't Bygeloof der *Tunquineezen* om aan te merken geeven. Het uur, de dag, de maandt, 't jaar waar in zy gebooren zyn, zyn tyden van vervloekingen, zulks men geduurende dien tydt niets onderneemen moet. Als dan geeft de Koning geen gehoor, en hy gaat zelf op zyne geboortes uur niet buiten zyn Paleis.

Plechtigheden waarmede de Bonzes 's Konings Ziele verplichten.

Dit alles belet echter niet dat deeze dag der geboorte met al zoo veel luifter en pracht als in hun vermogen is, gevierd word. De Koning en 's Lands Grooten geeven en rechten Gaftmaalen aan, verzelt van Kunftvuurwerken en andere vermakelykheden. Men munt dan mede in Aalmoesgiften en door milddaadigheden uit. Als dan is 't eindelyk, dat zyne Majefteit een nieuw leven ontfangt; zie hoe zich dit toedraagt.

Zeven dagen (d) voor dit Feeft, begeeven zich alle de voornaamfte Muzykmeefters van 't Koningryk naar 's Konings Paleis, en maaken 'er een Muzyk van Stemmen en Speeltuigen, 't welk tot de opening van 't Feeft duurt. De voornaamfte *Bonzes* laaten zich mede by deeze Plechtigheit vinden, waar van een van hun den aanvang maakt. Deeze *Bonze* zegt aanftonds eenige gebeden op, en roept de Ziel van den Koning, als om haar te verplichten in 't lichaam van den Monarch te komen. Hy fpreekt met luider ftemme deeze woorden uit: *dat de drie Zielen van den Vorft zich te zamen voegen om eene Ziele uit te maaken die het lichaam van den Koning bezielt.* Deeze woorden worden van 't lot gevolgt 't welk met twee ftukken koper geworpen word. Wanneer des Konings Ziel gekomen is, zet de *Bonze* op 't einde van een ftok veele kleine lemmeten, over zulks 'er de drie Zielen van den Koning op ruften. Als dan geeft men aan zyne Majefteit bericht, dat hy eerlang zyne Ziel gaat ontfangen, en dat het tydt is haar een verblyf te vervaerdigen. De Koning ontkleed zich, en trekt een nieuw kleedt aan, plaatfende zich op een

 Prach-

(a) P. *Tiffanier* Ubi Sup. (b) Job. Hoofdtft. III.
(c) Beter is de dag des Doodts, dan de dag dat iemandt geboren wordt: Eccles. Hoofdtft. VII.
(d) P. *Tiffanier* in zyn Bericht van *Tunquin.* P. *Marini* befchryft deeze *Ceremonie* op een verfchillende wyze. p. 237. van zyn Bericht van *Tunquin.* Paryfche druk.

prachtigen Throon. Men zend twee duizend Soldaten, veertien Olifanten en een gelyk getal Paerden de Ziel te gemoet. Dit talryk geleide verzelt haar tot den Throon, alwaar zyne Majesteit haar als weder opgewekt zynde, ontfangt. De Ryksgrooten en 't gansche Hof begroeten haar over dit nieuw aangevangen leven; en dan word dit Feest van zeven Muzykdagen gevolgt.

's Avonds (a) op den laatsten dag van 't jaar, plant ieder voor zyn huis een staak, waar op men een korf vastmaakt, overal met geschildert en geblomt papier versiert. De *Talapoins* beelden zich in, dat dit papier de kracht heeft de booze Geesten van hun af te weeren, en dat zy zonder deeze voorzorge het gansche jaar zouden ongelukkig zyn. Een redelyker gebruik is 't zich met zyne vyanden te verzoenen wanneer het jaar geëindigt zy.

Het Gedrag der *Tunquineezen* wanneer zy Huwelyken willen, en hoe ieder een getal van Vrouwen naar zyn vermogen trouwt.

Men begeeft zich niet in 't Huwelyk zonder Vaders en Moeders bewilliging. Indien zy overleden zyn, word die van de andere Bloedvrienden vereischt: insgelyks noch die van den Rechter of Bevelhebber der plaats. Men trouwt zoo veele vrouwen als het vermogen en de begeerlykheden gedoogen konnen. De Koning heeft 'er omtrent hondert: Altoos, 't is zeker dat hy 'er geen gebrek van heeft, nademaal hy de vermogenste van den Staat is. De *Bua*, zegt men, dat 'er veertig heeft. Wat de Huwelyks Plechtigheit aangaat, men zegt 'er ons byna niets van. De Italiaansche Zendeling (b) bericht, dat de Vrienden van de Bruidt, des Bruilofts avondt haar zingende en danssende geleiden naar 't Huis van haaren Bruidegom, en dat ze aldaar gekomen, in de keuken gaat en den haart groet. Vervolgens werpt zy zich ter aarde om haare onderwerping te betuigen, die zy aan haar toekomende Gemaal schuldig is. Hoe 't ook zyn mag; geen Huwelyk word 'er voltrokken zonder Bruiloft; dit Huwelyks Feest duurt negen dagen, en de nieuwgetroude moeten wel arm zyn, wanneer zy 't met drie dagen eindigen. Sedert den volgenden dag van de Bruiloft, noemt de Man zyne Vrouw, *Zuster*, de Vrouw zegt: *myn Broeder* tot den Man. Dit is gelyk by ons, *myn Hartje*, *myne Waarde*, *myne Liefste* enz. Uitdrukzelen in 't Huwelyk zoo gebruikelyk, dat men dit zonder gevolg uitdrukt, en zonder te denken op 't geene men zegt.

Hoe zy het recht hebben hunne Vrouwen te verlaaten.

De Wet gedoogt den Man zyne Vrouwe te verlaaten: maar de Vrouw geniet dit voorrecht niet: indien zy tot de echtscheiding komt, is 't niet zonder veel moeiten. De Wetten tegen Overspel zyn zeer streng; de overspelige Vrouw word voor de Olifanten geworpen; maar wat de overspelige Man aangaat, men maakt 'er geen gewag van.

En hoe hunne Echtscheiding voltrokken word.

De *Ceremonie* van de Echtscheiding (c) verdient onze opmerking. Wanneer een Man zyne Vrouw verlaaten wil, neemt hy een der Stokjes, die hem onder zynen Maaltydt tot Vorken dienen, en deeze die zyne Vrouw gebruikt. Hy breekt deeze Stokjes; ieder neemt 'er de helft van, en bewaaren ze in een stuk zyde Stoffe. Vervolgens is de Man gehouden aan zyne Vrouw weder te geeven 't geen ze hem ten Huwelyk heeft aangebragt, en de Kinderen aan hem te houden en op te voeden die zy te zamen gewonnen hebben.

Wanneer een Vrouw kramen moet, gaat zy haaren Haart-God groeten, en blyft 'er veertig dagen om zyne bescherming af te smeeken. (d) Dit zegt ons den Italiaanschen Monnik.

Met welke gedachten zy de Zielen eeren.

Nu zullen we iet van den Dienst der Zielen melden. Een Jezuïtsche Bezendeling zegt, (e) dat de geleerde *Tunquineezen de Zielen der geenen eeren van die eertyds van honger gestorven zyn; dat zy de eerste dag van ieder Maan, ryst tot een Aalmoes verzoeken, en dat ze na die gekookt te hebben, de zelve deeze Zielen gaan opofferen, om een reine en fyne Geest te verwerven.* Zy beelden zich in, en niet zonder reden, dat de sterke eeters geen bequaame geest om te studeeren hebben: Maar in tegendeel, dat die weinig eeten een rein en fyn verstant krygen. Op deezen genoeg redelyken grondt, alhoewel die in alles niet doorgaat, nademaal men sterke eeters ziet dat verstandige Mannen zyn, en die geen doordringend oordeel ontbreeken, zyn de *Tonquineezen* van besluit, dat de van honger gestorvene Menschen, voor hen bezorgt zyn en over hun gestelt die zich aan de geleerdheit overgeeven; alhoewel het alzoo weinig overeenkomst met elkander heeft, als met St. Barthelomeus en de Leertouwers, die hem voor hun Beschermheilig aanneemen, overzulks (f) hy levendig gevilt wierd.

Alle de Zielen der Overledenen worden geëert, gedient, en ongemeen zorgvuldig

(a) *Marini*, Idem. (b) P. *Marini* Bericht van *Tunquin.*
(c) *Tavernier* Bericht van *Tunquin.* (d) P. *Marini* Ubi Sup.
(e) P. *Tissanier* Bericht van *Tunquin.* (f) Zie de Plechtigheden der Roomsche Kerke.

vuldig onderhouden. Reeds hebben wy gezegt, dat ieder een byzondere oplettenheit over deeze van zyne Familie heeft, nademaal dikmaal de Zielen der Bloedverwanten tirannig over de verwantschap regeeren. Men doet dan over de verstorvenen zodanig een prachtigen uitvaart als 't mogelyk is. Men dekt voor hen een tafel volop gedist met ryst, vleesch en vruchten, op dat zy zich konnen onthaalen naar hunnen lust, en men bied hen somtyds omtrent veertig stuks vee aan. Wy zullen tot alle deeze gebruiken te verhaalen, overgaan, wanneer we van de Chineezen handelen: waarom wy alhier dit verhaal verkorten. Men genoegt zich niet met dit onthaal: overtuigt zynde, dat 'er voor de verstorvenen wezentlyker voorraads middelen noodig zyn, overzulks zy in hunne graven goudt, zilver en zyde stoffen leggen. Wegens de uitvaart gedragen ze zich gelyk de Volkeren hunne nagebuuren, en brengen 'er geschilderde en met figuuren vercierde papieren, die *Tavernier* Kunstvuurwerken noemt.

De Italiaansche Bezendeling (a) meermaal door ons aangehaalt, zegt, dat men op een klein plaatje des Overledens naam schryft, wiens lichaam men niet vinden kan, en dat men voor dit plaatje alle de Plechtigheden oeffent die men ten opzichte der Overledenen doen zou. Wanneer de Vaders en Moeders niet weeten waar hunne Kinderen overleden zyn, gaanze by de Toveraars te raade, die, met zekere spiegels en op 't geluid van eenige trommels, de Ziel van den Overledene oproepen, om van haar te weeten waar hy gebleven is. Indien de Ziel weigert te verschynen, maakt men een Stantbeeldt van plyster, en men handelt met de zelfde Plechtigheden als men ten opzicht der verstorvenen oeffenen zoude.

Hun gedrag in 't rouwdraagen.

Wat het Roukleedt aangaat, 't is wit: en de grootste rou bestaat in zich van vermaakelykheden t'onthouden. Een der uitwendige tekenen is, dat ze geene zyde kleederen draagen. De rou van Vader en Moeder word zevenentwintig Maanden gedraagen: Maar de Kinderen moeten over hen een jaarlykse Lykdienst hun levenlang doen. De Weduwe draagt over haaren Man drie jaaren rou; maar de Man over zyne Vrouwe zoo lang het hem behaagt. De Broeders en Zusters draagen die een jaar. Behalven dat moeten de Vrouwen en Kinderen drie jaaren, over den *Bua* rou draagen, de Ryksraaden een jaar, de *Mandaryns* drie of vier maanden, en al het Volk in 't algemeen zevenentwintig dagen. Wy zullen in 't vervolg verklaaren, dat men deeze *Bua* noemt die niet dan den tytel van Koning voert, zonder noch macht, noch bestier te hebben, naardien het een en 't ander in hande van den *Chua* staat, die de waare Koning is. In den omloop des tyds van 't eerste jaar van den rou, eert men des Overledens gedachtenis op den eersten, derden, zevenden, vyftigsten en honderdsten dag, en ook op 't einde van 't jaar.

Hoedanigen wanneer de Tunquineezen hunne dooden eeren.

Jaarlyks, zegt *Tavernier*, (b) viert men in den aanvang van 't jaar, een plechtelyk Feest ter eere der Overledenen door hunne dapperheit en uitmuntende daaden ruchtbaar geweest. De Oudheit verschaft ons veele voorbeelden van diergelyke jaarlyksche vieringen. In deeze van *Tunquin*, vind dit ook plaats ter gedachtenisse van personen die een opstand in den Staat verwekt hebben, en dit geschied om de daadt te verfoeyen, indien men 'er van oordeelen moet, door 't geen wy aanstonds 'er van zullen berichten. Men recht in 't open veldt Altaaren tot de Offerhanden op, en eenige Zeegetekens voor deeze uitmuntende Overledenen, indien men de naam van Zeegetekenen aan zeekere Altaaren geeven kan waar op men de naamen deezer Overledenen (c) met hunne Afbeeldzels schryft. Veertig duizend Soldaten worden voor dit Feest marsvaerdig gestelt; de Koning vereert het met zyne tegenwoordigheit nevens een talryk gevolg van Hovelingen: Na dat men de Offerhanden volbragt heeft, veele bewierookingen ter eere van de Overledenen gedaan, en zekere gebeden geleezen, (d) doen de Koning en zyne Mandaryns vier nederige groetingen voor de opgerechte gedenkstukken der verstorvenen, die den Staat verdeedigt hebben: maar de Koning schiet vyf pylen tegen deezen af, die opstandt hebben verwekt. Een lossing van 't geschut volgt dit bedryf, en dus is 't dat men de Zielen wederom tot haarent doet vertrekken. Men verbrand als dan de Altaaren, de gedenkstukken en geschilderde papieren. Met gejuich en geschreeuw eindigt men dit Feest.

't Is niet alleen in dit Feest dat de *Talapoins* hunne dooden eeren, zy bewyzen hen mede een gedeelte van den Dienst, die zekere en andere plechtelykheden vereisschen. De eerste en vyftiende van de Maan viert men

(a) P. *Marini* Bericht van *Tunquin*. (b) *Bericht* van *Tunquin*.
(c) P. *Tissanier* in zyn *Bericht van Tunquin*. (d) Idem Ubi Sup.

men een Feest en Godsdienstigheit den Goden. De *Bonzes* en 't Volk verdubbelen hunnen vuurigen yver: Men vermeerdert en men herhaalt de gebeden; men zegt zyn *Paternoster* zeswerf wel gereekent, op. 't Is mede in deezen drift van Godsdienstigheit dat ieder aan zynen Overledene denkt, en men is bedacht hun op hunne graven eeten en drinken te brengen.

Met welk een Plechtigheit men den overleden Koning eert.

Laat ons nu van eene uitmuntender Plechtigheit gewag maaken: Wanneer de Koning overleden is, balzemt men hem, en legt hem vyf en zestig dagen lang op een Praalbedt. In al dien tydt word hy, als noch in 't leven zynde, gedient, en van alle de gerechten die daar na van de Tafel van deeze schaduwachtige Majesteit worden afgenoomen, word de eene helft den Priesters gegeeven, en de andere den Armen. De Ryksgrooten en 't Volk, neemen den Rou aan. Drie Jaaren is de Rou bevolen aan de *Mandaryns* van Wapenen en van 't Gerecht, negen Maanen aan 's Konings Huisgenooten, zes aan de Edelen en drie aan 't gemeene Volk. Geduurende deezen Rou oeffent men geene vermaakelykheden, behalven deeze, die men den nieuwen Koning op de aanvaarding van de Kroon verschuldigt is, en deeze nieuwe Koning neemt mede de Rou van zynen Voorzaat aan. Al de Spyzen die men hem voor dient, worden in zwarte vernisste Schotelen opgedist; hy laat zich het Hoofdthair afsnyden, en zet zyne strooie Bonet op 't Hoofdt; zyne *Mandaryns* van Staat en de Prinsen van den Bloede zyn eveneens gemutst. Drie Klokken luiden onophoudelyk in 't Paleis van den tydt af dat de Monarch overleeden is, en dit duurt tot dat het Lyk van den Overledene in een Galey geplaatst zy, die het Lyk in de gewoone Begraafplaats der Koningen voeren moet. Op den derden dag van 's Konings overlyden, komen de *Mandaryns* ten Hove om hun Roubeklag over den overleden Koning af te leggen, en op den tienden dag heeft het overige Volk de vryheit de overledene Majesteit te mogen zien. Aan een Hoogampnaar, die *Tavernier* Veldmarschalk noemt, is 't aanbevolen de Lykstatie pracht te vervaerdigen. Alle de wegen, waar langs het Lyk passeeren moet, zyn met grof violet geschildert Lywaat bekleedt, 't welk de kleur der Koningen is. De Voorttogt duurt zestien dagen. Op ieder vierde van een Myl houd men stil: men vind 'er kleine Tenten, waar in water om te drinken en vuur om een Pyp Tabak aan te steeken gevonden word.

Lykstatie over een gestorven *Tunquineesche* Koning hoe prachtig gevierd.

Wy moeten de Beschryving van deezen Voorttogt uit *Tavernier* afschryven, vermits die het Afbeeldzel ✠ verklaart 't welk men hier plaatst. Voor eerst ziet men „ twee Deurwaarders van 's Konings Kamer, die voortgaande de naam van den „ overledenen Koning oproepen, en ieder „ een Wapenknots of Morgenstar draagen, „ waar van de Kloot met Kunstvuurwerken „ is gevult. Twaalf Galey-Amptenaren „ trekken het Praalgraf voort, waar op de „ naam van den Vorst geschreeven is, na „ hen komt de Groot-Stalmeester te Paardt, „ die van twee Dienstjonkers gevolgt word. „ Daar na volgen twaalf Hand-Paerden „ gaande by paaren, alle met goude Toomen „ nevens geborduurde Dekkleeden en Zaadels, en met goude Franjes versiert. Twaalf „ Olifanten vertoonen zich dan, waar van „ vier deezer Olifanten ieder met een Man „ bereden worden, die een Standaart in han„ de heeft; vier andere torssen Torens voerende Soldaaten met Vuurroers en Spiessen „ gewapend. De vier laatste draagen Kouwen of ten minsten iet diergelyks. Een „ van de Kouwen is van voren met Glazen „ gestoffeert, als ook aan weerzyde, de „ andere getralit, en ieder van de twee „ volgende heeft vier Pikkranssen. Deeze „ Olifanten zyn 't waarop de Koning ten „ Oorlog uittrekt. Vervolgens ziet men een „ Wagen, waarop het Lyk des Konings „ in 't Praalgraf legt, en geplaatst is, wordende door agt Herten voortgetrokken, „ en ieder Hert door een Hopman van de „ Lyfwagt geleid. De nieuwe Koning, „ zyne Broeders, en de Prinsen van den „ Bloede volgen in lange witte Tabbarden „ den Wagen, hebbende hun Hooft met „ een strooie Bonnet gedekt. Reeds „ hebben we gezegt dat het wit de kleur „ van den Rou der *Tunquineezen* is. De „ Prinsen en Prinsessen die hen volgen, „ zyn van eenige Speeltuig-Speelders omringt, en behalven dit hebben de Prinsessen noch twee Staatjuffers achter zich. „ Deeze Prinsessen draagen het Eeten en „ Drinken voor den Overledene. Na deeze Juffers volgen de vier Landvoogden „ der vier voornaamste Provincien des Koningryks. Deeze Landvoogden draagen „ ieder een Stok op den schouder, waar „ van een Sak vol Goudt en Reukwerk afhangt. Deeze Sakken besluiten de Geschenken die de vier Provinciën aan den „ over-

✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding, verbeeldende *de* PRACHTIGE LYKSTATIE *van den* KONING *van* TUNQUIN, *breeder inde Beschryving vermeld.*

B. Picart sculp. dir. 1729.

POMPE FUNEBRE

1. Deux Huissiers portant des masses.
2. Douze Officiers trainant le Mausolée ou est ecrit le nom du Roi défunt.
3. Douze Elephants.
4. Le Grand Ecuier, et deux Pages à cheval, suivi de douze Chevaux de main, lesquels precedent quelque fois les Elephans.
5. Le corps du Roi tiré par 8. Cerfs.
6. Le nouveau Roi, et ses freres.
7. Les Princesses, et Dames d'honneur portant a manger pour le défu
8. Les Princes du Sang environnez de joueurs d'instrumens.
9. Quatre Gouverneurs des 4. principales Provinces.

ROIS de TUNQUIN.

Deux Chariots a huit chevaux remplis d'or, étofes de soye &c.
Une foule d'Officiers du Roi, et de la Noblesse, les uns a cheval, les autres à pied selon leur rangs et qualitéz.

A. Galere ou est le corps du Roi.
B. Galere ou sont les Seigneurs qui vont se faire enterrer vifs avec le Roi.
C. Galere avec les Dames qui vont se faire enterrer vives avec le Roi.
D. Deux Galeres qui portent les tresors qu'on vâ enterrer avec le Roi.

VERKLAARING

Van de nevens gevoegde Afbeelding, vertoonende de Prachtige Lykftatie der KONINGEN van

TUNQUIN.

1. TWee Deurwaarders met hunne Morgenftarren gewapent.

2. Twaalf Amptenaren voorttrekkende het Praalgraf, waar op des Overleeden Konings naam ftaat uitgedrukt.

3. Twaalf Olifanten.

4. De Groot-Stalmeefter en twee Lyftrawanten te Paerdt, gevolgt van twaalf Handt-paerden, die fomtyds de Olifanten voorgaan.

5. Des Konings Lyk door agt Herten voortgetrokken.

6. De nieuwe Koning, en zyne Broeders.

7. De Princeffen en Dames van eer, draagende de fpyze voor den Overleeden Koning, omringt van Inftrument-Speelders.

8. De Prinfen van den bloede.

9. Vier Landvoogden der vier voornaamfte Provinciën.

10. Twee Wagens getrokken door agt Paerden, met goudt, zyde ftoffen enz. belaaden.

11. Eenige Amptenaren des Konings, en Edellieden te voet en te paardt volgens hun ftaat en rang.

A. De Gallei, waarin 's Konings Lyk is.

B. De Gallei, waarin de Heeren zyn, die zich levendig met den Koning begraaven laaten.

C. De Gallei met de Dames, zich met den Koning levendig laatende begraaven.

D. Twee Galleyen voerende de Schatten die nevens den Koning begraaven worden.

„ overleden Vorst geeven ; en moeten die-„ nen voor 't geen hy in 't ander leven noo-„ dig heeft. De twee Wagens met agt „ Paerden, die men op de vier Landvoog-„ den volgen ziet , voeren de Koffers ge-„ vult met goude Staven en zilvere Baaren, „ insgelyks Kleederen van goude en zyde „ Stoffen. De Overledene voert deeze „ Schatten met zich. Eindelyk sluiten een „ meenigte Edelen en Amptenaaren van „ hoogen en laagen rang , eenige te voet „ en andere te paardt , deeze Lykstatie „ pracht. ''

De Processie van deezen Adeldom buiten de Stadt gekomen zynde , vind men op de Revier de Galey waar in 's Konings Lyk word in gezet. Deeze Galey word mede van eenige anderen gevolgt. In een van de twee eersten die onmiddelyk die van 't Lyk volgen , zyn de Heeren die zich met hunnen Monarch begraaven laaten , en in de andere , met een soort van traliwerk beslo-ten, zyn de Juffers die ten zynen dienst mede begraaven worden. De andere Galeyen voeren den Toestel, de Schatten en verdere Levensmiddelen.

Alle deeze Galeyen vaaren een Revier op die door 't woeste en onvruchtbaare Landt vloeit. 't Is in de moeielykste en verhoolste plaats van deeze woestenyen dat men de Koning en deeze die hem dienen zullen, begraaft. Het geheim van de plaats word niet dan aan zes der voornaamste Gesneedenen van 't Hof vertrouwt, aan wien men een eed heeft laaten afleggen, dat zy die nooit openbaaren zullen.

Welk een plechtelyken dienst men voor des Vorsten Ziele doet.

P. Tissanier beschryft ons vervolgens een gehoudene Plechtelyken Dienst die hy voor de Ziele van den Vorst zag doen ; 't welk wy dus verkorten. Men deed deezen Dienst in een groot open Veldt. Dit bestond, zegt hy , in vyf en twintig voornaame Huisvertrekken alle geschildert, en van een ongemeene hoogte, t'eenemaal bekleed met kostelyke zyde Stoffen : na deeze geschilderde Vertrekken , zag men een Paleis op wel bewerkte en met goudt overdekte Zuilen verheven , en hondert schoone Beelden, verbeeldende *Mandaryns* en Vrouwen met Trommels en Trompetten , veele Galeyen en geschilderde Dieren. Men zag 'er behalven dat , een groot getal Huizen en Tenten met Levensmiddelen en levendige Dieren verzien , 't welk genoeg voor een voornaame Stadt zoude konnen verstrekt hebben. De regerende Vorst begaf zich met zyn Hof in deeze beschilderde Huizen waar van wy gewag gemaakt hebben. Hy verkoor 'er een van om 'er zyns Vaders Ziele in te huisvesten, hy kocht het : maar de koop was iet zonderlings. De Koper nam kopere Munt., en met zwakheit op een staf leunende, als of hem zyne droefheit en smerte de krachten benomen hadden , ging hy de vier hoeken van de Woning bezien, vroeg vierwerf zuchtende, of men die aan hem verkopen wilde. De *Bonzes* die in 't beschildert Huis waren, gaven een zingend antwoordt, *dat het Huis te schoon was om goed koop te verkoopen.* Maar daar was een middel om den Koop eens te worden : De Vorst deed dan zoo een milde aanbieding, dat hem het Huis eerlang met alle zyne aankleeven wierd toegestaan. Na deezen Koop, deed hy aan zyns Vaders Ziele een plechtelyke Offerhande van geschildert Papier , en begaf zich vervolgens in een verder afgelegen Huis , alwaar men veele Tafels met allerlei Gerechten had gedekt : Daar uit was 't dat de Ziel verhuizen moest. De Koning deed voor haar vier nederige eerbewyzingen , en hield beleefdelyk aan, bezitting van zyne nieuwe Woning te neemen. De *Bonzes* gingen 'er plechtelyk die Ziel uit haalen. Deeze Ziel die men verhuizen deed, was een groot Beeldt, rykelyk versiert , waar op des Overledens naam geschreeven was. Dit Beeldt wierd op een Throon gezet en op zodanig een wyze in zyn Paleis gedraagen ; men plaatste het op een verheevene plaats. Om nu deeze Plechtigheit te eindigen , stak een *Bonze* het vuur in 't Paleis van de Ziel en in alle deeze beschilderde of vergulde bywooningen, en in een ogenblik wierden deeze zoo uitgestrekte en prachtige sieraaden in de assche gelegt.

XXIV. HOOFDTSTUK.

Van hunne KONINGEN *en hun* GEDRAG.

Tunquin door twee Koningen bestiert, doch waar van een het opperge-zag heeft, en de ander *Bua* word genoemt;

T*Unquin* heeft twee Koningen : Maar een van hun bezit niet dan de schaduwe des Koningryks. 't Is een toegeeventheit, die de wezentlyke regeerende Koning, voor den luister des Aldeldoms en voor de oudheit van 't Recht van dien, wel hebben wil , die niet meer dan een Tytel zonder macht bezit. Noch beter is 't die enkele Tytel te hebben , dan van alles beroofr te zyn , en als een Kostganger van eenige mild-

milddadige Onderdaanen te moeten leeven. De belangen van Staatkunde en Godsdienst hebben de harten der zynen zodanig niet van hem afgetrokken, dat ze hem zouden gebragt zien, om van aalmoezen te leven. Indien de *Bua*, deeze wettelyke Vorst van *Tunquin*, zich van alle zyne Staaten ontbloot ziet, heeft hy ten minsten zoo veel tot zyne vertroosting, om in zyn Vaderlandt gerust te mogen leven. De Wetten doemen hem niet ter dood, hy vlucht niet van Stadt tot Stadt, noch ook van Landschap tot Landschap als een strafwaardige. Dusdanig is het lot der Ryksgrooten; hunne ongelukken zyn met die van de Burgerlieden niet te vergelyken, noch met de misslaagen zoo van de een als van de andere. In 't quaadt 't welk de Grooten om hunne misslagen lyden moeten, vind men altoos redenen van Staat, die de een rechtvaerdigen en de andere doemen. Daar uit spruiten de Partyschappen. De machtigste heeft de overhand; alsdan zyn de omkeeringen van Staat onvermydelyk. De *Bua* is verpligt zich in zyn Paleis, als in een eerlyke gevankenis opgesloten te houden. Hy leeft 'er zonder Hovelingen, zonder gevolg en onbezorgt: Maar men leid hem eens 's Jaars door alle de Straaten der Stadt met groote pracht. Het schynt zelf dat hem niet geoorloft is, zyn ingebeeld Koningryk af te staan. Nochtans bewyzen hem de *Mandaryns* eerbiedigheit op den eersten en veertienden dag van ieder Maan, en de regeerende Koning geeft alsdan geene Edikten uit, dan die door den *Bua* geteekent zyn.

Welke Plechtigheden op eenige tyden van 't jaar zy gewoon zyn ter eere van hunne Vorsten te vieren.

Het gansche Hof en de Krygslieden gaan den Koning die bezitter van den Troon is, op den eersten dag van 't Jaar, den vyfden van de vyfde Maan, den dag zyner geboorte, en op deezen wanneer de Kantselary geopent word, begroeten, zonder van buiten gewoone gelegenheden te melden, als, wanneer zyne Majesteit een nieuwen Tytel verkrygt, of eenige overwinning behaalt. In alle deeze omstandigheden, en den dag van verjaaring van 's Konings overlyden, zyn de Prinsen, de Hovelingen en Vreemdelingen gewoon aan den Koning geschenken te doen. Zyne Majesteit verkiest de vyfde dag van de zevende Maan, om op zyn beurt verscheiden mildadigheden te bewyzen, en om den Gevangenen vrydom te verleenen, die geene strafwaardigen van Staat zyn. 't Is (a) mede op deeze zevende Maan, dat men het Vuur ter eere van de Overledenen ontsteekt, om 'er hunne Zielen door te zuiveren. Deeze die de eer hebben ter gehoor van zyne Majesteit ontfangen te worden, naderen hem met de Bonnet (b) op 't hooft, doen alsdan vier groetingen gelykzaam ter aarde, en rechten zich ieder reis wederom op: Maar de Vrouwen doen dit maar eens. Men komt in zyn Paleis niet dan in 't Violet gekleed; men verzoekt om geen gunstbewys dan met geschenken in hande: Maar als zyne Majesteit de verzochte gunst weigert, neemt hy ook geene geschenken aan.

Hoe men voor den Koning den Eedt aflegt.

In de laatste Maan verkiest de Koning een ongelukkigen Dag, een Dag die de *Tunquineezen* de *Dag des doodts* noemen, om zich door zyne Vrouwen, Hovelingen en Amptenaaren den eedt te laaten vernieuwen. Dit geschied in 't byzyn van eenige Ryksgrooten en in een Afgods-Tempel. De laatste dag van deeze laatste Maan, die de laatste van 't Jaar is, gaat de Koning met zyn Hof uit zyn Paleis, om zich in de Revier te wasschen.

De Koning verleent het besluit des doodts en dat van genaade. De misdadige die dit moet ondergaan, is verplicht (c) zich met een bundel gras in den mondt te vertoonen, om te doen begrypen dat hy verdient heeft gegeeten, en als een beest wegens zyn ongeregeld gedrag gehandelt te worden.

Plechtigheden onder 't Kroonen aangemerkt.

In het Kroonen van den Koning zyn 'er eenige Plechtigheden die naar den Godsdienst zweemen; als den eedt die hy van de Ryksgrooten ontfangt, het bezoeken der Pagoden, de Offerhanden, de Giften die de nieuwe Koning den Afgoden schenkt, en het bezoek der Gasthuizen. Men verzeekert ons, dat het getal der Slachtoffers boven de hondert duizend beloopt; dat de nieuwe Koning de waarde van meer als een Millioen den Afgoden schenkt, bestaande in Goudt en Zilver, als ook in Stoffen van groote waarde, en in schoone geschilderde Lywaten, doende daar nevens groote milddadigheden aan de Armen der Pagoden en die der Gasthuizen. Op het weder vernieuwen van de Maan, neemt de nieuwe Koning zyn verblyf by de *Bonzes*; dit verblyf duurt niet dan tot het eerste quartier. Het overige van de Maan word met verlustiging in Galeitogten en Gastmaalen doorgebragt.

Hoe zy tot de geleertheit geraaken.

De Adeldom verkrygt men door de Wapenen en Geleerdheit; men moet om die te verwerven drie trappen bereiken, die met deeze

(a) *P. Marini*, Bericht van *Tunquin*.

(b) In *Tunquin* acht men 't een oneer, het hooft ontbloot te hebben: Dit behoort niet dan aan misdadigen, wien men zoo dra als zy gevangen zyn, het hair afsnyd. (c) *Tavernier* Ubi Sup.

vorgert worden, aange-merkt.

deeze van *Candidaat* in de Godgeleertheit, *Licentiaat* of Meefter in de Rechten, en Leeraar overeenkomen. Alle deeze Leer-oeffeningen duuren omtrent zeventien Jaaren, zoo *Tavernier* ons bericht. Het onderzoek (a) wegens de twee eerfte trappen gefchied van drie tot drie Jaaren in een ruime plaats, alwaar ieder Leermeefter zyne Leerlingen onder zyne Baniere vergaadert. Het onderzoek van den eerften is over de Chineefche Letters; en deeze die naar den volgenden trap haaken, worden ondervraagt over de punten van de Hiftorie en Zedekunde. Wat aangaat die, wiens neiging tot den trap van Dokter of Leeraar ftrekt, men ondervraagt hen niet dan alle zes Jaaren, en om onderzocht te worden, zyn zy genoodzaakt ten Hove te verfchynen. Men ondervraagt hen in 't overftaan van veele Geleerden, van den Koning, en van den *Bua*, over een weinig verhevener ftoffen, waar onder men zodanige verkieft die men voor 't onderwerp hunner Redeneeringen noodig oordeelt, die zy verplicht zyn in den tyd van tweemaal vierentwintig uuren op te ftellen en over te leeveren. Deeze Redeneeringen worden aan den *Bua* vertoont, en door de voornaamfte Leeraaren onderzocht. Het getal der Leeraaren die men, na dit onderzoek ontfangt; hangt van 't believen des Konings af, die hun de leedig gevallene Bedieningen geeft, of hen tot zodanig een waardigheit verheft als hy noodig oordeelt. Vyf dagen na het onderzoek, laat de Koning aan de Poort van zyn Paleis de naamen van de nieuwe Dokters of Leeraars aanplakken, en zyne Majefteit geeft hen een Violet Kleedt, veertig Huisgenooten, en inkomften geëvenmaatigd met hunnen ftaat.

Vervolgens ontfangt de nieuwe Dokter de Plichtplegingen van zyn Gehucht. Hy vind 'er een nieuw Huis tot zyne woning. Men geleid hem derwaarts in triomf, en men geeft hem gefchenken met een goed onthaal verzelt. Gelukkig zyn de geletterde Mannen, die in een Landt leeven alwaar de wysheit dus word geacht! maar wy zien de zaaken maar in een verren afftandt. Het is gedoogt te gelooven dat de kuipery en gunft daar niet min dan elders regeert, en dat 'er veele Doktoren deeze verhevene poft door middel van een geleende bequaamheit bekleeden, zonder hen al te naau te ondervraagen.

Tavernier bericht ons eenige andere byzonderheden deeze ftoffe raakende; werwaarts wy den Lezer wyzen.

Alle deeze Geleerden bezitten fchoone voorrechten. Deeze die noch niet dan op de laagfte trap van geleerdheit zyn, genieten ontflaging van de helft der Belaftingen, en mede dat ze niet verplicht zyn in den Oorlog uit te trekken. Deeze die op de middelfte trap zyn, zyn van de betaaling der Schattingen vry: Maar de Leeraars bezitten deeze voorrechten voor hen en hunne nakomelingfchap tot in 't zevende geflachte, en geraaken tot grooter Eerampten. Dus word de Jeugdt aangemoedigt, ziende dat de Studie van eenige jaaren de vergeldingen voortbrengt, die hen met den Adeldom gelyk ftellen. Naby de uiterfte grenspaalen van Europe vind men een Staat die de verdienfte der Studiën vergeld, en haar den weg tot de eerfte Waardigheden opent; 't welk Engelandt is.

En de geleerde bevoorrecht worden.

Om dit Hoofdftuk te eindigen, moeten we den Lezer noch berichten, dat de Befchryving van *P. Tiffanier* den Jezuit, en die van *Tavernier* zodanig overeenkomende zyn, dat ze noodzaakelyk elkander zullen nagefchreeven hebben. Waarfchynlyk is 't, dat de Koopman en Reiziger den Jefuit heeft uitgefchreeven.

XXV. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* COCHINCHINEEZEN, *die van* CAMBAJA *enz.* *Van hunne* PRIESTERS; *nevens de* HUWELYKSPLECHTIGHEDEN *en* LYKSTATIEN.

Waar aan de *Cochinchineezen* Godsdienftige eerebewyzen;

De Godsdienft van *Cochinchina* is in 't algemeen de zelfde als die van *Tunquin*. De Bygelovigheit der *Cochinchineezen* is zodanig, zegt men, dat 'er niets is, 't welk zy niet eeren, hoe verachtelyk het ook zy, mits zy zich dits maaken, dat 'er de ziel van eenig uitmuntend Perfoonaadje in woont. Van de *Tunquineezen* handelende, hebben wy de zelfde zaak van hun aangemerkt.

En hoe zy hunne Pagoden verfieren.

Zy aanbidden (b) bovenal de Zielen der geenen die geduurende het leven op Aarde voor Heiligen geacht wierden. De Pagoden

(a) *P. Tiffanier* Ubi Sup. (b) *Relation de la Cochinchine par le P. Borri.* 1631. te Rennes gedrukt.

den zyn met Afgoden van deeze Gelukzaligen versiert. Deeze Afgoden zyn ter rechter en linker zyde in de Pagode geplaatst, de kleinste eerst, daar na de middelste, en vervolgens de grootste, overzulks zy naar de schikking van orgelpypen gelyken. Deeze orde wyst de onderscheiding en verdienste der zielen aan. In 't midden van deeze twee ryen Afgoden, is'er een leedige plaats, en dit ledige is de eerbaarste van de Pagode. Men ziet'er niet dan een diep en duister vak of nis, „ dit geeft te kennen, zegt de Italiaansche Jezuit, dat de „ God die zy aanbidden, en van wien alle „ Afgoden afhankelyk zyn, die Menschen „ gelyk wy hebben geweest.... van een onzichtbaar wezen is.... " Men wilde eens, vervolgt onzen Reiziger, de *Cochinchineezen* overtuigen, dat zoo veele Afgoden onnoodig waren, nademaal 'er niet dan een eenige God is. De *Cochinchineezen* gaven ten antwoordt: *Wy zyn mede van uw gevoelen: Maar gy moet met ons onderstellen, dat deeze aan weerzyden van den Tempel geplaatste Afgoden, geen Scheppers van Hemel en Aarde zyn: Maar menschen die door hunne Heiligheit hebben uitgemunt, die wy op de zelfde wyze eeren, gelyk gy uwe Heiligen, Apostelen, Martelaaren en Belyders eert. Men bewyst hen min of meer eer, volgens de trappen van deugdt die men in hun erkent.* In 't vervolg van de zamenspraak verklaarden zy den Bezendeling noch beter, dat zy God als een onzichtbaar wezen begreepen, die onder onze zinnen niet vallen kan, en die door geene Beelden, noch door Afbeeldzels vertoont kan worden; dat de leedige plaats en duisterheit, die men tusschen de twee ryen van Afgoden zag, de onbegrypelykheit van de Goddelyke Natuur aanwees, en eindelyk, dat alle de Afgoden die dit omringden, zoo veel Voorspreekers by het Opper-Wezen waren.

Zoo veele Godheden, Onder-Goden of Tusschenspreekers by de Goddelyke Majesteit, vereisschen zichtbaare merktekenen van achting en eerbiedigheit. Dus vind men het Landt van Pagoden vervult, en de Pagoden met Schatten opgehoopt. Het een gaat zelden zonder het ander. Wanneer men gunst van de Ryksgrooten verwerven wil, moet men acht geeven hen te eeren; men is oplettend met hen allerlei plichten te bewyzen; men geeft hen mede geschenken, en deeze geschenken komen gemeenlyk met de waardigheit van den Persoon overeen. De Godsdiensteling gedraagt zich eveneens in alle de Godsdiensten; de Protestant alleen maakt en uitzondering in den regel, hy vertoont zich met leedige handen, gaat rechtstreeks tot het opperwezen, zonder de minste beleefdheit aan de Heiligen te bewyzen, en met de zelfde vrymoedigheit die men in de grondstelling van zyne Staatkunde aanmerkt. Hy handelt het Hof des Hemels met de kleinachting die hy aan die deezer Waereldt betuigt.

De *Cochinchineezen* die omtrent het gebergte woonen, hebben, zoo men verzeekert, veel meer de eenvoudigheit in hunnen Godsdienst bewaart. Zy hebben geene Afgods Tempelen: Maar zy aanbidden den Hemel, en offeren hem hunne Offerhanden; hier by voegen ze veele achting voor de Overledenen.

Waar in de Godsdienst der *Cambajers* bestaat, aangewezen.

De grondt van den Godsdienst van 't Volk van *Cambaja* komt byna met het geloof der *Siammers* overeen. Men zegt, dat zy de Opper-Heer van Hemel en Aarde aanbidden, of liever de Ziel van 't Heelal. Eenige Zendelingen zeggen, dat zy veel achting voor onze Plechtigheden hebben, als ook voor de Beelden: Maar de Ketters, altoos quaadspreekende, willen dat men deeze achting niet schuldig zy, dan aan een overeenkomst van denkbeelden die zy tusschen de Heidenen (a) en Rooms-Catholyken aanmerken.

In dit Koningryk is de Pagode van *Onco*, zoo zeer onder de Heidenen berucht, dat men uit vyf of zes omleggende Staaten, derwaarts in Pelgrimaadje gaat. Deeze Heidenen neemen de uitspraak van *Onco* met alzoo veel achting en vertrouwen aan, als een Rooms-Catholyk die van den Heiligen Stoel.

Hoe de Geestelyken van *Cochinchina* onder een Tempel-Voogdy staan.

Onder de *Onsajen*, 't welk de Priesters en Geestelyken der *Cochinchineezen* zyn (b), is'er een Tempel-Opperhoofdigheit die eenige overeenkomst met die der Roomsche Kerke heeft: by voorbeeldt, zy gaan onderscheidentlyk volgens de onderscheiding van hunne orden, of naar de verschillende waardigheit gekleedt. Eenige doen geloften van armoede, en leeven niet dan van Aalmoezen; andere, zegt de Zendeling, geeven zich aan barmhartige werken over, en zy arbeiden ter geneezing van de Zieken, door Toverkunde, of door natuurlyke Geneesmiddelen. Maar altoos zonder eenigen loon of vergelding te eisschen. Daar zyn 'er, die zich bezig houden met bruggen te bouwen, die in Pelgrimaadje gaan,

(a) *Purchas* in zyn uittrekzel *Cochinchina* raakende.

(b) *Relation de la Cochinchine* par *P. Borri*.

gaan, die beedelen, en Kerken bouwen. Andere onderwyzen in 't openbaar en in 't byzonder, weder andere draagen zorg voor de Dieren enz. Dit alles word mede in 't leven der *Talapoins* en *Braminen* gevonden, gelyk wy reeds hebben aangemerkt. Onze Zendeling heeft gemeent in de Tempel-Ordens deezes Volks, de trappen van afhaakelykheit te vinden, gelykende naar deeze die men van Abten, Bisschoppen, en Aartsbisschoppen heeft, tot zoo verre, zegt hy, *dat zy vergulde en verzilverde staven draagen, zeer weinig van deeze verschillende, waar van men zich onder ons in de Kerke dient.*

Hoedanig deezen Landaart de Artsenykunde behandelt aangeweezen.

De manier van de Artzenykunde te oeffenen, is van een byzonder gedrag: de geneesmiddelen die zy aan hunne zieken geeven, zyn aangenaam en voedende, *en 't is niet noodig*, zegt de Bezendeling, *dat men hun ander voedzel geeft*; ook geeven zy 't dikmaal 's daags, gelyk wy het vleeschnat gebruiken. De Aderlating is by hun zoo veel niet in gebruik als by ons. Hy voegt 'er noch by, dat zy met een goed vertrouwen tot een zieke zeggen als zy oordeelen hem niet te konnen geneezen; *ik hebbe geen geneesmiddel voor deeze quaal*: Maar zoo zy gelooven de zieke te konnen geneezen, zeggen ze hem met vertrouwen: *ik zal u geneezen, en ik zal u in zodanigen tydt weder herstellen.* Daar op komt men met den Arts overeen wat de zieke hem voor zyne geneezing geeven zal, en somtyds maaken de zieke en den Geneesmeester onderling een schriftelyk Verdrag; indien dan by ongeluk de zieke niet word geneezen, verliest de Arts zyne gedaane moeiten en kosten der Geneesmiddelen. Het tegendeel is by ons in gebruik: Men moet somtyds sterven door de handt der geneesmeesters, en hen echter betaalen, als of de zieke geneezen was: Dit is onze meening niet dat zy het leven der Menschen verzeekeren zouden; maar dat de vermetelheit der ongeletterde lapzalvers en landlopers geweert wierde.

Het Huwelyks gedrag der *Cochinchineezen* aangemerkt.

Wat de Veelwyvery der *Cochinchineezen* aangaat, is gelyk die van hunne Grensvolkeren. Zy gedoogen mede de Echtscheiding. Zy Huwelyken ook in geene graaden van Verwantschap door Goddelyke en Menschelyke Wetten verboden. Omtrent het gebergte hebben ze een diergelyk gebruik, als die der Aloude Jooden; dat is, zoo een Man gestorven is, dat dan zyn naaste Bloedverwant de Weduwe trouwt, en indien een van beide dit verbondt weigert te voltrekken, moet men zich een zeekere straf onderwerpen, waar van men zich niet lichtelyk vrykoopen kan.

Hoe zy de Overspeelders straffen.

De Overspeelder, 't zy man of vrouw, word voor de Olifanten geworpen. Het verhaal van den Zendeling voegt 'er ten opzicht van den Olifant by, die de uitvoerder van 't Doodvonnis is, dat hy dit Vonnis stiptelyk met zoo veel orde volgt, als ooit een Mensch verstandelyk zoude konnen uitvoeren: Maar bekent is 't, hoe de beesten konnen in bedryven geoeffent worden, waar toe het schynt dat zekere Menschen naaulyks zouden bequaam zyn.

Hun vreemt gedrag omtrent de Zieltoogende.

In hunne gewoone Lykstatiën is dit het aanmerklykste. Men komt by den zieltogenden Zieke en men slaat en schermt met hevige sabel- en houwer-slagen in de lucht die hem omringt, om de quaade *Demons* af te weeren en te verbaazen, die t'eenemaal gereed staan de Ziel te beschaadigen op dat ogenblik als zy uit haar lichaam vertrekt. Wanneer eenig persoon van aanzien gestorven is, vergaderen de *Onsajen*, die, gelyk wy gezegt hebben, des Volks Priesters en somtyds ook hunne Artsen zyn, om te onderzoeken wat de oorzaak kan zyn geweest, dat de doode overleden is; en als zy gelooven de oorzaak van dit afsterven gevonden te hebben, doemen ze die staatiglyk ten vuure. Ten eersten word op deeze doeming een der Vrienden des Overledenen volkomentlyk door den Duivel bezeten. (Dit is 't welk de Zendeling ons verzeekert.) De Duivel komt in 't lichaam van deezen persoon, na eenige Plechtigheden en Toverkundige aanroepingen, vertelt de bezetene alsdan den staat der Ziele van den Overledene, alles wat zy doet, en alles wat zy lyd enz. Hunne andere Lykplechtigheden verschillen niet met deeze van hunne Gebuur-Volkeren: als deeze vierenze Feesten ter eere der verstorvenen, insgelyks aanbiddenze hen. . . . De Jezuït en Zendeling vind dat dit met de inwying of *Kanonisatie* der Heiligen overeenkomt. Eindelyk geeven ze gelyk hunne Grensvolkeren, aan de Zielen te eeten.

En hoe zy de Zielverwisseling gelooven, hen op een voorgestelde vraag beantwoord.

't Is licht door alle deeze gebruikelykheden te merken, dat dit Volk van de onsterflykheit der Zielen overtuigt is. Wanneer de Zendelingen tot deeze *Cochinchineezen* zeiden, om hen wegens hun belachelyk gevoelen uit den dut te helpen, dat de Zielen onderhoud noodig hebben: *Hoe, ziet gy niet dat uwe denkbeelden valsch zyn? De Zielen hebben geen mondt om te eeten; en behalven dat, indien zy aten, zouden dan de schotels vol blyven? De Cochinchineezen* ontworstelden deeze vraag met hun te antwoorden: *Twee zaaken zyn 'er in de spyze aan te merken, de eene is de wezentlykheit, en de andere zyn de toevallig-*

valligheden van hoeveelheit, hoedanigheit, reuk, smaak enz. De Zielen neemen voor haar de wezentlykheit om te eeten die onstoffelyk en geestelyk is. Dit is een onderhoud en voedzel overeenkomende met haare onstoffelyke natuur: maar zy laaten in de schotels deeze toevalligheden over, die met de oogen en andere lichaamelyke zinnen worden beschouwt; en in diervoegen hebben ze geene lichaamelyke werktuigen om te eeten noodig. Indien dit antwoordt door de Christenen zelf niet opgemaakt is; moet men bekennen dat der *Cochinchineezen* fynigheit hen tot eere verstrekt.

XXVI. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* BEWOONERS *van de* PHILIPPYNSCHE EILANDEN.

Waarin de Godsdienst der *Philippynen* bestaat.

DE Eilanders der *Philippynen*, te weeten, deeze die noch Afgodendienaars zyn, (a) aanbidden de Zon, Maan en Starren. Op zekere plaatsen bidden ze den Duivel aan en offeren hem dikmaals, om hem te beter hunne erkentenis der rykdommen te betuigen, die zy van hem ontfangen. Wy hebben elders aangemerkt, dat in den styl der Godtgeleerde, van welk een Christen gezintheit ze mogen zyn, de valsche Goden te eeren, zoo veel is als de Duivelen te eeren: Maar in den Historischen styl, is 't een ydele uitdrukking, die niets zegt. Een Spanjaardt, door *Jovet* (b) aangehaalt, heeft by hen de Afgodery der Grieken en Romeinen gevonden. Een der Philippynsche Goden voert den naam van *Maglante*, 't welk beteekenen wil: *Deeze die den blixem werpt.* Gelyk deeze Alouden hebbenze mede Goden van wederzyds Sexe. Onder deeze Goden munt *Batala* (c) by de *Tagajen* uit. *Batala* beteekent *God den Schepper.* By de *Bisajen* voert deeze Opper-Godt een naam die de Tydt beteekent. In 't algemeen verzeekert men, dat de Godsdienst deezer Heidenen op Overlevering is gegrond, en door Zangliederen bewaart word, die de Vaders aan hunne kinderen leeren. In deeze Zangliederen verhaalen ze de Heldendaaden en Geslachtreekeningen hunner Goden.

Als mede die van de aangrenzende Volkeren.

Op eenige Eilanden naby de *Philippynen* gelegen, heeft men geen anderen Godsdienst (d) als deeze, bestaande in een zeer gemeenzaame en zeer dikmaalse omgang met den Duivel: Maar niet tegenstaande deeze gemeenzaamheit, wanneer hy zich by een van hun alleen vind, dood hy hem. Overzulks de Eilanders verplicht zyn op hunne hoede te zyn, en hem niet dan in gezelschap te bezoeken.

In eenige andere Eilanden van deeze Zuiderlyke Zeën, vind men geen ander teken van Geestelyken Dienst, dan dat ze de handen te zamen voegen en de oogen naar den Hemel opslaan, wanneer men hen van dit Opper-Wezen spreekt; deswegen men wel zeggen kan, (e) dat alle menschen zyne uitwerkzelen gewaar worden, alhoewel 'er eindeloos veele zyn die schynen hem niet te kennen, noch van hem een indruk te hebben. Deeze Eilanders geeven hem den naam van *Abba.* Nevens de gelukkige begaafdheit van de dingen weder tot een zekeren oorsprong te brengen, zou men bevinden dat deeze Volkeren, noch tegenswoordig half woest van aart zyn, dit woordt van *Abba* (f) van de Hebreeuwen of Syriërs hunne Voorouderen konnen overgeërft hebben, nevens de gewoonte zich van Varkensvleesch t'onthouden: Maar by ongeval is deeze onthouding, die hen als Afkomelingen der Jooden zoude konnen doen houden, niet dan in 't Burgerlyk leven aangenomen: Want de Geestelyke Dienst der geenen die de Zon aanbidden, bestaat bovenal in haar met veel Plechtigheit en Godsdienstigheit een Varken te offeren. Na een voorafgaande Muzyk van Speeltuigen, die de opening van deeze Plechtelykheit maakt, doen twee oude Vrouwen een eerbiedige groeting aan de Zon. Men moet acht geeven, dat alsdan deeze oude Vrouwen de bediening van Priesteressen, en die van Toveressen waarneemen.

(a) *Purchas* uittrekzel van Reizen.
(b) Deeze Schryver heeft een *Historie van alle Waerelds Godsdiensten* geschreeven. Men haalt hem by gebrek van die van een beter gezag aan, want hy is niet naaukeurig; om niet erger te zeggen.
(c) *Bericht der Philippynen*, in de groote verzameling van *Thevenot.*
(d) *Purchas* Ubi Sup.

(e) *Scilicet est aliquid qood nos cogatque regatque*
Majus, & in proprias ducat mortalia leges. Manilius.

(f) Dat woord betekent *Vader.*

neemen. Na de eerste huldiging aan de Zon beweezen, neemen ze haare Priesterlyke Versierselen, winden rondom het Hoofdt een Lint, zodanig dat het haar twee Hoorens voor 't voorhoofdt maakt, en houden in haare handen iets 't welk naar een Gordel gelykt. In deeze gestalte dansen ze onder 't speelen van een soort van Rietpyp, prevelen en spreeken eenige woorden uit onder 't aanschouwen van de Zon. Geduurende dit bedryf van Godsdienstigheit, is het Varken, geschikt tot de Offerhande, gebonden. De Priesteressen dansen rondom dit Slachtoffer. Vervolgens brengt men den Wyn of iet diergelyks: Waar van een deezer Priesteressen een Schaal vol over het Slachtoffer stort, doende alsdan overeenkomende Plechtigheden: Waarop zy het Dier den doodsteek geeft. Dus bestaat de Offerhande. Om nu de Plechtigheit van dit Feest te eindigen, wasschen deeze Vrouwen haare Rietpypen in 't Bloedt van 't Slachtoffer, doopen 'er den Vinger in, en teekenen haare Mannen voor 't Voorhoofdt. Wat het Varkensvleesch aangaat, de Priesteressen onthaalen 'er het Gezelschap op, zonder eenig ander toebereitzel, dan dat Vleesch een weinig voor 't vuur te houden.

Hoe zy op voortekens achtgeeven. Alle deeze Eilanders hebben de zwakheit een goed of quaad voorteeken te besluiten uit de eerste zaak die zich op den weg opdoet. De onkunde en 't bygeloof beletten hen deeze belagchelyke voorwikking achter te laaten. Indien zy op reis zyn, het minste Ondier (a) t'onpas ontmoet, geeft oorzaak dat ze wederom keeren.

En andere vreemde gebruikelykheden hebben. Wy zullen van de inkerving, die men gezien heeft, datze hun Vleesch doen, geen gewag maaken, noch van de verwen waar mede men verzeekert dat zy zich beschilderen. Deeze die een schyn van Godsdienstigheit of Bygelovigheit hier in gevonden hebben, konnen wel bedroogen zyn. Het heeft meer grond van waarheit 't welk men van den dienst verhaalt die zy aan zekere Boomen bewyzen, alzoo men ziet dat zy 'er een gedaante en afbeeldzel van Afgoden van hebben getracht te maaken. Dit waren niets anders dan Stammen van holle Boomen, waar aan men een grof Aangezicht, plat en mismaakt had gemaakt, nevens vier Tanden in den Mondt, gelykende naar wildezwyns slagtanden. Men had deeze Goden met een zodanige fynigheit beschildert, t'eenemaal overeenkomende met zulke grove Beeldhouwery.

Niets hebben wy van hunne Huwelyksplechtigheden te zeggen, dan alleen dat zy veele Vrouwen hebben, en dat een deezer Vrouwen altoos het Oppergezag over alle de anderen heeft.

Zy gelooven wel de onsterflykheit der Zielen: maar zy willen, gelyk hunne Nabuuren van dit Gewest, dat ze van 't eene lichaam in 't andere overgaan.

Men eigent het gebruik der Besnydenisse den Eilanders van eenige der Philippynen toe. Om in de Mannen de strafwaardige buitensporigheit van liefde te beteugelen; men steekt den Jongelingen, omtrent het uitterste van zeker lichaams deel, een spyker die omgeslagen is, en het hoofdt een kroon uitmaakt. Men zegt in *Candis* (b) dat de Vrouwen dit geheim van den spyker zeer noodzakelyk vinden, om zich van een tol te verzeekeren, die de Mannen haar nooit hadden moeten betwisten, nademaal het hun de Natuur heeft opgelegt, en dat,

(c) *Suivant ses Loix, sur un Autel sans plus,*
On doit porter son ofrande à Venus.

Dat is:

Natuur gedoogt alleen, en stelt ons tot een Wet,
Dat Venus Offer op haar Altaar word gezet.

Men zegt dat de Thrasische Matroonen Orfeus verscheurden, om dat hy tegen den Plicht van alle tyden vastgesteld, had uitgevaren.

XXVII. HOOFDTSTUK.

Van den GODTSDIENT *der* EYLANDERS *van* LATRONES *of* DIEVEN-EILANDEN, *en van de* BEWOONERS *der* MARIAANSCHE EILANDEN.

Hoe Barbaarsch de Eilanders. DE haatelyke naam die men aan deeze Eilanders gegeeven heeft, daar van is den oorsprong genoeg bekent. Zodanig een Schryver die van hun zeggen zoude dat hunne Godts-

(a) *Purchas* Ubi Sup. (b) *Verzameling der Reizen van de Oostindische Comp.* (c) Deeze Vaerzen zyn uit een vertellingkje, die in de verzameling van *Vergiër* te vinden is, 1727. in Hollandt gedrukt.

landers van de *Latrones* geacht worden aangemerkt.

Godsdienst met hunnen naam overeenkomt, zoude gelooven de fraaiste zaak der waereldt te hebben bedacht. Hoe 't ook zy, alles wat men van hunnen Godsdienst weet, komt op eenige houte Beelden uit, ongemeen plomp bearbeid. De Tempels deezer Beelden zyn Schuiten en Canoos van deeze Eilanders. De Voorsteven of Boeg, zoo men wil, van deeze Schuiten, is het Altaar, of om eigentlyker uit te drukken, het vak of nis van den Afgod.

Men zegt dat ze niet dan een zeer ontuchtigen en ongeregelden omgang met de Vrouwen hebben, dat dit alles is 't welk men van de vereeniging der twee Sexen weet, en dat de bladeren van Boomen al den opschik der Vrouwen is. Deeze Bladeren bedekken de plaats, waar van de overheering voor deeze Eilanders zoo gevaarlyk is, dat volgens 't bericht van een Reiziger, door *Purchas* aangehaalt, hy veele zag, wien het neus en lippen gekost hadt.

Van welk een gevoelen de Eilanders der *Marianes* zyn.

Zie hier ten voordeele van hun iets, die gelooven dat'er Ongodische Volkeren zyn. (a) „ De Eilanders der *Marianes* erkennen geene Godheit, en voor dat men hun het Euangeli gepredikt had, hadden ze het minste denkbeeld van den Godsdienst niet. Zy hadden geene Tempelen, noch Altaaren, noch Offerhande, noch Priesters. Nochtans, voegt 'er *P. Gobiën* by, waren ze van d'onsterflykheit der Ziele overtuigt, en dat de Geesten na de doodt weer verscheenen. Zy erkenden een Paradys alwaar de Zielen gelukzaligheit genooten, en een Helle waar in zy gepynigt wierden: Maar volgens hunne meening is 't de deugdt, noch ondeugdt niet die hen in deeze plaatsen voert. De goede of quaade bedryven, verdienen 'er niets; alles hangt van de wyze op welke men uit de waereldt geraakt. Indien men het ongeluk heeft een geweldige doodt te sterven, geniet men de Hel tot zyn deel.... Maar sterft men een natuurlyke doodt, geniet men het vermaak van 't Paradys, en men smaakt 'er de boom-vruchten die'er overvloedig te vinden zyn." Het is byna onmogelyk, d'onsterflykheit der Ziele te begrypen, een wederkeering van Geesten, straffen en vergeldingen na dit leven, zonder iet te bevatten 't welk God betreft. Zoo men Engel, Stoffe of *Demon*, gelooft, men kan voor een volstrekt Ongodist niet aangezien worden. 't Gebrek van Godsdienst bewyst niets; en de wyze van uit deeze waereldt te scheiden, waarna men het Paradys of de Hel deelachtig word, bewyst mogelyk, dat deeze Eilanders gelooven, gelyk eenige andere Indianen, dat de gevalligheden des levens, een geweldige doodt enz: zyn opgelegde kastydingen voor de Zielen die in eenige lichaamen qualyk geleeft hebben, waar in zy zyn gehuisvest geweest; maar een zachte doodt is in tegendeel de vergelding van een Ziel die zich in haare voorgaande Zielverhuizingen wel gequeeten heeft. Om die reden verdient de eene het Paradys, en den andere de Hel. „ Deeze Eilanders, vervolgt *P. Gobiën*, waren t'eenemaal onkundig dat 'er andere Landen waren, zy merkten zich de eenigste Menschen in de Waereldt aan; " waar uit men alleen besluiten kan, dat het ontbeeren van den omgang met andere Menschen hen t'eenemaal onvernuftig en dom had gemaakt: Zy waren ten opzicht van de Goddelykheit in een *opschorting* of *onzekerheit van gevoelen* gevallen. De minste ernstige overdenking die *P. Gobiën* in hun veroorzaakt had, zou dit gevoelen weder verwekt hebben. Zien wy niet dagelyks onder het gemeene Volk, Menschen van een wonderbaare ongevoeligheit over 't stuk van de Goddelykheit? maar alzoo dit in hen niet komt, als uit een gebrek van overweeging, is men echter nooit van gedachten geweest van hen Godverlochenaars te noemen.

XXVIII. HOOFDSTUK.

Van den GODTSDIENST *der* BEWOONERS *van de* MOLUKSCHE EILANDEN.

Welke Godsdienstplichten eenige Molukische Eilanders

ONder den naam van de *Molukfche* Eilanden begrypen wy de waare *Moluccos*, *Amboina*, *Banda*, en *Celebes*. Het Mahometanendom is in 't algemeen den Godsdienst deezer Eilanders: Maar men vind 'er nochtans Heidenen, en zelfs merkt men onder 't Mahometanendom der Inwoonders eenige overblyfzels van de aloude Afgodery. Men zegt, dat de Afgodendienaars de Lucht, of den *Duivel des luchts* onder den naam van *Lanitho* aanbidden. Alle hunne *Nitos*, (deeze naam beteekent, zoo

aan hunne *Nitos* bewyzen.

(a) *Historie van de Mariaansche Eilanden*, door *P. Gobiën*.

zoo men zegt, een *Booze Geest*) zyn aan een Opperwezen onderworpen, 't welk zy *Lanthila* noemen, en deeze *Lanthila* is zelfs niet dan de Stedehouder van *Taulay*. Ieder Stadt heeft zynen *Nito*.

Hoe zy deezen *Nitos* raad-vraagen. De *Nito* word raad gevraagt in alle zaaken die men onderneemen wil. Om raad te vraagen, vergaaderen zich twintig of dertig, men beroept die op 't geluid van een kleine gewyde Trommel terwyl eenigen van 't gezelschap verscheide Waschkaerssen opsteeken, en woorden van verborgenheit uitspreeken die de *Nito* moeten oproepen. Hy verschynt eindelyk, of liever gezegt, een der geenen van de vergadering, neemt de bediening van des *Nitos* Bedienaar waar. Hy spreekt en gedraagt zich als of hy 't zelf was: Maar voor dat men hem raadvraagt, zet men hem eeten en drinken voor. Na het gegeevene Orakel, eeten de Raadvraagers 't welk overgeschoten is. Deeze Bygelovigheden geschieden in 't openbaar: Ook hebben ze onder hen byzonderen. In een klein Vertrekje van 't huis ontsteekenze eenige Waschkaerssen voor den *Nito* en zetten hem eeten voor. Het Hoofdt des Huisgezins bewaart zorgvuldiglyk zekere dingen die aan deezen *Nito* toegewyt zyn geweest, of waar in eenige byzondere gunst en gaave opgesloten legt. Niet tegenstaande deeze Bygelovigheden (a) wil men dat zy voor den Godsdienst achteloos zyn, en door niets anders aangedaan worden, dan door de vrees dat hen quaad wedervaare, indien zy in de achting en eerbied voor hunnen Nito nalaatig zyn. Zekerlyk men moet zoo onkundig niet wezen als deeze Eilanders om een diergelyke zwakheit onderworpen te zyn.

En hoe zy den Eed doen. Hunnen Eedt bestaat, dat ze eenig Water in een Kom doen, waar in zy Goudt, Aarde en een Looden Kogel werpen. Zy doopen de punt van een Degen of Pyl in dit Water, en geeven 'er deeze die den Eedt doet, van te drinken. Deeze Plechtelykheit gaat met een vervloeking tegen den geenen verzelt die valschelyk zweeren.

De Amboineezen geneegen tot gewaande Tovery. De *Zwangis*, dus by hen genoemt, zyn Toveraars die zich met vergif en betovering behelpen. Deeze *Zwangis* vervoeren en eeten de dooden: Om dit voor te komen, stellen de Eilanders een wacht by de Graaven. Op 't Eilandt *Amboina* (b) is de Tovery aan zekere Familien eigen: Zy alleen hebben het vermogen die te oeffenen, en door dit middel worden ze door hunne Landsgenooten gevreest. Hunne lichtgelovigheit over 't stuk van Betoveringen gelykt veel naar die der Aloude Romeinen. Men kan by de Afbeeldzels van Wasch deezer Romeinen, deeze houte Beelden der Eilanders van *Amboina* vergelyken. Door middel der eersten, waar van Horatius (c) ons de Beschryving doet, waanden de Toveraarsters den geenen die zy wilden, te konnen doen sterven. Eveneens beelden zich de Toveraars van *Amboina* in, dat alle de slagen aan 't houte Beeldt gegeeven, deeze pynigen en doen sterven, waar van zy zich wreeken willen. Deeze zelfde lichtgeloovigheit doet hen mede oordeelen, dat Menschen van een uitmuntende dapperheit, en die geen gevaar vreezen, het geheim bezitten, van zich onquetsbaar te maaken. Eenige jaaren geleeden had in Vrankryk de gemeene man zich zoo dwaaschelyk ingebeeld, dat de Marschalken van Fabert en Luxemburg mede onquetsbaar waren. Men onderstelde ook, dat deeze twee beruchte Veldheeren, om dat ze altoos gelukkig in hunne overwinning waren, een verdrag met den Duivel moesten hebben gemaakt. Wat lager zullen wy tot de bygelovigheit van onze Eilanders weder overgaan.

En hoe Zon en Maan hen tot voorwerpen van Godsdienstigheit verstrekken. Zon en Maan waren eertyds de voorwerpen van aanbidding by de *Makassaren*. Dit Volk is tegenwoordig Mahometaans, gelyk het meerendeel der andere Bewooners van de Molukfche Eilanden. (d) Zy bidden deeze twee Hemellichten aan, wanneer die op- en ondergaan: Maar als ten tyde van hun Gebedt de Lucht betrokken is, werpen zy zich voor de Afbeeldzels van Zon en Maan neder. Deeze Afbeeldzels waren van goudt of zilver, en somtyds alleen uit gebakken en vergulde Aarde bestaande. Maar uit welke stoffe deeze Afgoden gemaakt waren, vonden ze altoos een groote overeenkomst met het verheven denkbeeldt 't welk zy van deeze twee Hemellichten hadden. Men had haar de eerste en vyftiende dag van de Maan toegewyt, en op deeze plechtelyke dagen, offerde men haar Ossen en Koeien. De Zielverhuizing, die

(a) *Mandeslo*, in zyne Reizen, die op deeze van *Olearius* volgen.
(b) *Valentyn* in zyne *Beschryving van Amboina*.

(c) *Lanea & effigies erat, altera cerea* ——
Cerea supliciter stabat, servilibus utque
Jam peritura modis &c. Horatius.

(d) *Beschryving van Massakar*, door *Gervaise*.

die mede by hen geloofd werd, belette nochtans de offerhande deezer Beesten niet, zoo hoog in gansch Indiën geacht, nademaal de gansche Natuur de vruchtbaarheit aan deeze twee Hemellichten verschuldigt zynde, men geloofde, dat haar alles in eigendom toequam. Geene Steden noch Dorpen waren 'er, die van deeze offerhanden onttheven waren.

Alle groote Offerhanden geschiedden op openbare plaatsen door Priesters die de Koning aanstelde; en het Volk onderhieldt. Men geloofde deeze Goden veel meer eer aan te doen, haar in de openlucht te offeren, dan ingesloten zynde in stoffelyke Tempels, wiens overdeftigheit, hoe groot die ook zyn mogt, niet te vergelyken was met 's Hemels uitspanzel, en de uitmuntenheit deezer twee Starren De byzondere Offerhanden der hoofden des Huisgezins wierd voor de Huisdeur gedaan, in de tegenwoordigheit der Buuren.

Een algemeene Zielverhuizing by hen geloofd, en hoe. Alhoewel zy beleden een algemeene Zielverhuizing te gelooven, en dat ze in gevolge van deeze grondstelling verplicht waren alle Dieren te moeten spaaren, slooten ze echter de Vogelen en Varkens uit. Zy geloofden van de eersten, dat haare lichaamen te klein waren, en haar werktuigen al te vry, overzulks het niet mogelyk was dat de Zielen daar in konden huisvesten. Wat de Zwynen aangaat, zy beelden zich in dat 'er geen zoo strafwaardige ziel gevonden wierd, die verdiende in 't lichaam van zoo een onrein Dier verbannen te worden, Dus hadden ze van dit Dier het zelfde denkbeeldt als de Jooden en Mahometanen onder hen behouden; en de *Makassaren* lieten mede hunnen afkeer op een t'eenemaal strydige wyze met die van 't Jodendom en 't Mahometistendom blyken.

Hun gevoelen omtrent het Heelal, enz. Hun gevoelen aangaande het Heelal was, dat de Hemel nooit begin had; dat Zon en Maan altoos volstrektelyk geregeert hadden; dat op een zekeren tydt tusschen deeze twee Hemellichten een strydt was ontstaan, en de Zon de Maan qualyk gehandelt hebbende, zy zwanger zynde, voor den tydt de Aarde, waar op wy wooncn, baarde. Een zoo ontydige in de Kraam-koming, veroorzaakte wanorde, zonder van den quaaden stand der Aarde gewag te maaken, die niet dan by geval, zodanig als wy die zien, uitviel. Daar deeden zich veele Reuzen uit deezen zwaaren en wanschapen klomp op, die in 't vallen zich opende. Eenige van deeze Reuzen maakten zich meester van de Zee, andere van de ingewanden der Aarde, en alzoo zy 'er nuttelyke zaaken voortbragten, quamen 'er ook zeer gevaarlyke dingen uit voort. Zy geloofden daar en boven, dat de Maan veele andere Waerelden zoude voortbrengen, die de een na de andere achtereenvolgende te voorschyn zouden komen, en zulks naar maaten dat 'er een van door de hitte der Zonne verteert wierd.

Van welk een zeldzaam gevoelen dies aangaande de Amboineezen zyn. Die van *Amboina* zyn alle mede alzoo min redenmachtig over hunnen oorsprong. Het schynt dat het menschelyk geslacht volgens hun oordeel van weinig belang is, om zich in te beelden dat de Wezens, gelyk zy zyn, gemaakt zouden wezen, en (a) door een Krokodil, of een Aal, of Slang voortgebragt. Daar zyn 'er die gelooven dat zy uit een holle oude Boom zouden voortgekomen zyn. De Koningen van een zekere Landstreek deezes Eilandts zeggen dat zy van een Kokosboom afkomstig zyn. 't Zoude alzoo wel voegen te zeggen, dat men onder een Koolsbladt of in 't Riet gevonden is, gelyk men in Vrankryk de Kinderen wys maakt, wanneer zy vraagen hoe zy in de waereldt gekomen zyn. Diergelyke buitensporigheden hebben by eenige Volkeren der oudheit plaats gehad. De Rhodiers waren ernstelyk van gedachten, dat hunne eerste Ouders door de warmte der Zonnestraalen uit de Aarde gebroeit en voortgekomen waren. De Cretenzers en Atheniënzen eigenden zich een diergelyken oorsprong toe. Al de gunst die men hun bewyzen kan, zoude zyn te denken, dat zy eenig denkbeeldt van Adams schepping behouden hebben. De Scythen meenden van een Gedrocht, half Vrouw en half Slang, voortgekomen te zyn. Andere Volkeren geloofden uit een Eikenboom hunnen oorsprong te hebben. Eindelyk hebben zich eenige Europeanen niet onwaardig geacht, tot hunne Grondleggeren van hunne Staten, Wolven, Beeren en Honden te verkiezen.

Aanmerking hier over. 't Geen wy gezegt hebben, betreffende de Volkeren die zich inbeelden hunnen oorsprong uit een Slang schuldig te zyn, kan ons hier plaats geeven op volgende aanmerkingen. Wie weet of het geen overblyfzel van zekere verwarde denkbeelden by hen is, wegens de zonde en val van de stichters des menschelyken geslachts? Wie weet mede niet, of zy de Slang niet aangezien hebben als het zinnebeeldt van een zeker gedeelte des menschelyken lichaams, waar aan eenige

(a) *Valentyn* Ubi Sup.

ge Griekſche Schryveren den naam van Slang gegeeven hebben? Dit Dier, 't welk een voorwerp van eerdienſt by eenige Ooſter-Volkeren is geweeſt, was mede een der voornaamſte Beeldſchriften der (a) Aloude Egiptenaren, en 't is ook noch by de hedendaagſche Ooſtindiänen daar voor gehouden, waar onder de *Amboineezen* (b) konnen gereekent worden, die de zelve in hunne verſierzelen bezigen, vermits hunne Vrouwen zekere Juwelen draagen van goudt in gedaante van Slangen gemaakt. Men verzeekert dat de Aloude Ethiopers de Slang aanbaden, of liever gezegt de Godheit onder de gedaante van een Slang: Doordien zy Gebuurvolkeren der Egiptenaren waren, konden zy hunne Zinnebeelden en hunne Beeldſchriften van hun wel ontleent hebben. Wie hier alle de Schryvers over het onderwerp deezer Vergode kruipende Dieren, zoude willen aanhaalen, zou de Eerdienſt van dien by de Grieken, Romeinen, Gaulen enz. vinden. Wy wyzen de Lezer tot den geenen die van deeze ſtoffe gehandelt hebben.

XXIX. HOOFDTSTUK.

Van hunne BYGELOVIGHEDEN; *hunne* VOORTEKENEN, *enz.*

Hunne Bygelovigheden aangeweezen.

DE Nederlandſche Predikant die wy aanhaalen, breid zich over deeze ſtoffe veel breeder uit, dan wy hier doen zullen. Zie hier echter het voornaamſte 't welk hy ons bericht. Indien deeze Eilanders een dood lichaam op hunnen weg ontmoeten, keeren ze haaſtelyk weerom, vooral zoo zy een Kindt by zich hebben, nademaal zy zich inbeelden, dat de Ziel van den Overledenen in de lucht rondom het lichaam, 't welk zy verlaaten heeft, omzwerft en zoekt het een of ander quaad te doen. De Zielen zyn voornamentlyk op de kleine Kinderen gezet: Om haar te beletten dat ze hen niet beſchadigen, dient men zich van zekere bewaarmiddelen die men om de armen of den hals deezer kleine Kinderen wind, wanneer zy den ouderdom van drie of vier maanden bereikt hebben. Alsdan durft geen *Demon* beſtaan hen meer aan te roeren.

Zy gelooven dat een *Demon* de Kindere-Pokken aanzet, en dat zoo men niet naaukeurig by den Zieke waakt, deeze *Demon* hem des nachts vervoert en op een *Saguboom* voert. Het eenigſte middel om hem den ingang van 't Huis te hinderen, zulks hy 'er de Kindere-Pokken niet in brenge, is, dat een deezer houte Beelden, waarvan wy in 't voorgaande Hoofdtſtuk geſproken hebben, niet aan de Deur en Venſters plaatſen, (want hier is 't dat hy niet inkomt) maar aan een zekere opening van het Dak. Zoodra als den *Demon* deeze Molik gewaar word, zal dit geen tweemaal geſchieden, of hy ſlaat een anderen weg in, om elders ſchade te doen.

Als zy t'allereerſt 's morgens uitgaan, en een wanſchapen Menſch of een verminkte Gryſaardt ontmoeten, keeren ze aanſtonds weerom, zich inbeeldende, dat indien zy dit voorteeken in den wind ſloegen, den ganſchen dag zouden ongelukkig zyn.

In deeze Eilanden als ook elders, en zelfs in Chriſten Landen, ſcheppen de booze Geeſten of *Demons* het meeſte vermaak om 's nachts te waaren, en den geenen die zy ontmoeten, quaad te doen: Om hier voor bewaart te zyn, gaat men 's avonds nooit uit, zonder van een Uien of een bol Look nevens een Mes verzien te zyn, en eenige kleine ſpaanders hout. Een Moeder die 's avonds met haar Kindt uitgaat, zal deeze voorzorg niet vergeeten. Wanneer ze haar Kindt te ſlaapen legt, legt zy deeze beuzelingen onder 't Hoofdtkuſſen van 't kleine Wicht, en dit Kindt tot manbaare jaaren gekomen, erinnert zich noch te vreezen 't geen de Moeder hem doen vreezen heeft. Dus blyft hen altoos de vrees voor Nachtgeeſten by en alle de bygelovigheden die aan deeze vrees verbonden zyn: Maar dat men hier de Molukſche Eilanders niet alleen ten ſpot ſtelle. De goede oude Vrouwtjes en Godsdienſtelingen van een zekere verdieping, hebben deeze vrees zoo algemeen gemaakt, dat ze min of meer in alle Godsdienſten regeert. Men heeft het zelf zoo ver gebragt, dat de Duivel een algemeene Bewerker geworden is.

Zy gelooven dat men de Kinderen door hen aan te zien, door aanraaking en door pryzen betooveren kan. Gegrond op een diergelyke vrees is't, dat eenige bygelovige Duitſers van een oud Wyf eiſſchen, 't welk

(a) Zy verbeeldden de Natuur door een Slang die zich by den ſtaert vatte; ook verbeeldden ze de Goddelykheit door een Slang die vleugels en een ſperwers kop had. Men kan verſcheiden andere Beeldſchriften van de Slang in *Pierius Valerianus* naſlaan. (b) *Valentyn* in zyne *Beſchryving der Indiën.*

by geval of anderzints hunne Kinderen komt aan te zien en te pryzen, dat zy in den zelven tydt, *Godt zegene hen*, zegge.

Een jonge Dochter zal zich myden van een dubbele vrucht te eeten. Een Slavin zal 'er nooit van aan haare Meeſtreſſe voordienen, uit vreeze dat het haar gebeuren mogte tweelingen ter waereldt te brengen en met ſmerte baaren. De zelfde Schryver verzeekert ons, dat de *Amboineezen* een groot vertrouwen in hun Hair ſtellen, en dat het voor een groot gedeelte hunnen kracht uitmaakt. Op deeze verzeekering, begeeven zy zich ſtoutmoedig in gevaar, en wanneer zy eenige misdaadt begaan hebben, trotſeeren ze de Pynbank, hoe wreed die ook wezen mag. De Nederlandſche Schryver *Valentyn* brengt eenige voorbeelden by, die ſchynen, dat dit vertrouwen gegrond is, te beveſtigen. Wy zullen die niet aanhaalen. Het zou ook niet voegen hen met 't voorbeelt van *Samſon* te vergelyken: Men vind in de Griekſche Oudheit dat van *Niſus* die op het hoofdt een purpere Hairlok droeg (a) waar van de behoudeniſſe zyner Staten af hing. Maar dit bewyſt alleen, dat de Alouden de zwakheit hadden, zekere dingen te gelooven, die men noch niet t'eenemaal verworpen heeft. By voorbeeldt, niet lang geleeden, was men noch in dien waan, om zich volkomen meeſter van een Toveraar te maaken, en hem alle behulp te beneemen die hy van den Duivel verwachten kon, dat men te raade wierd, hem de Hoofdhairen en alle andere van 't lichaam af te ſcheeren, om de Tovertekens te ontdekken die den Vorſt der duiſterniſſe aan zyne Dienaars indrukt, na hen zyne beſcherming te hebben toegezegt. Dit denkbeeldt en dat der Molukſche Eilanders zoude immers wel konnen gepaart gaan.

Zy beelden zich mede belagchelyk in, dat de Vrouwen in de Kraam, of ook in den tydt van haar zwanger gaan, geſtorven, Spooken of Nachtgeeſten worden, dat zy dwaalende in de Boſſchen omzwerven, en ſomtyds in de Gehuchten, om haare Mannen op te zoeken, of den menſchen een vrees aan te jaagen. Om te beletten dat een Vrouw op deeze wyze geſtorven, zich in geen Spookſel herſcheppe, legt men haar een Ei onder ieder Oxel voor dat zy begraaven word. De arme Overledene geloovende haare Kinderen te behouden durft dan de plaats niet verlaaten, duchtende hen quaad te doen. Om haar noch meer te beletten zich te verroeren, ſteeken ze haar Spelden in de Toonen, vullen die tuſſchenbeiden met Kattoen, leggen haar *Borbory* (b) kruisgewys onder de voet-ballen, voegen haar de Beenen met zekere Kruiden, waarvan zy touwen maken, byeen.

Hoe zich deeze Eilanders tegen hunne gewaande Toveryen wapenen,

Eindelyk, om ons niet langer met deeze bygelovige bedryven op te houden, zullen we tot geen omſtandig verhaal treeden over de uitting van vervloeking, die zy tegen een Raave uitſpreeken, die zich op hun Huis nederzet, noch over oneindige beuzelingen die zy raakende de Betoveringen en Toveryen uitventen. Om 'er zich voor te bewaaren; gaan de Eilanders van *Amboina* zelden zonder hunne *Mamakurs* uit. Deeze *Mamakurs* zyn armſnoeren, waar van men hier de Afbeelding ✠ ziet.

En met hunne Zieken handelen.

Maſſape (c) is voor een Heilig Landt berucht. De Molukſche Eilanders voeren hunne Zieken derwaarts, zich inbeeldende dat de Heiligheit van dit Landt op de gezondheit hunner lichaamen invloedt heeft. Men zegt ons niet of de inbeelding met de bygelovigheit gepaart tot de wonderdadige geneezing medewerkt. De voorbeelden van diergelyke geneezingen zyn niet raar. Hoe 't ook zyn mag, deeze die zich in 't Eilandt laaten overvoeren, brengen ook eenige Bokken mede. Wy zyn van gedachten dit Heilig Landt met onze Paardeſtallen, en de Zieken met de Paerden te vergelyken; want 't is niet onbekendt, dat men om de gezondheit deezer Beeſten te bewaaren, gemeenlyk een Bok by hen op Stal zet.

De Amboinſche Eilanders leggen een bolletje Look en zekere Kruiden onder 't Hoofdtkuſſen van een Zieke. Zy voegen 'er Bezemſtokken by, om zich tegen de booze Geeſten te konnen verweeren; en dit alles legt men aan zyne rechter zyde.

XXX. HOOFDT-

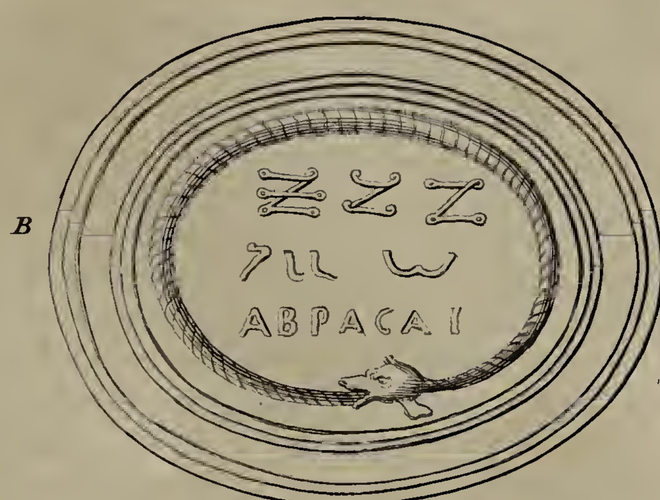
(a) *Inter honoratos medio de vertice canos*
Crinis inhærebat, magni fiducia regni. *Ovid. L. 8. Metam.*

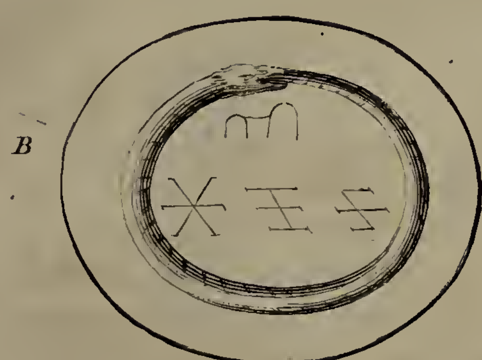
(b) Dit is Indiaanſche Saffraan. (c) *Valentyn.*

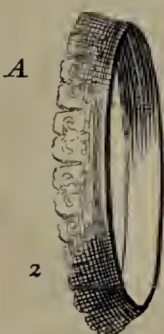
✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding, verbeeldende *eenige* ARMBANDEN *en andere* VERSIERSELS *die de* MOLUKSCHE EILANDERS MAMAKURS *noemen. Eenige van deeze* VERSIERSELEN *verbeelden* SLANGEN; *en nademaal de* MOLUKKERS *de zelve als* BEWAARMIDDELEN *aanzien, heeft men hier eenige* ABRAXAS *verbeeldt, waaraan men eertyds de zelfde kracht toeëigende.*

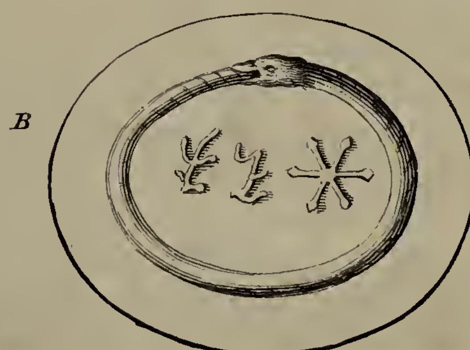

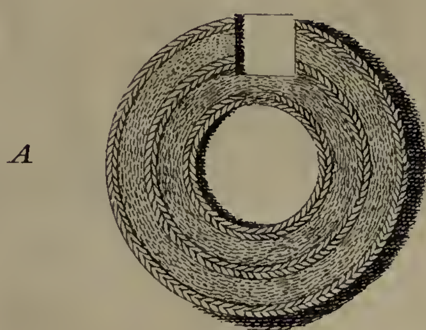

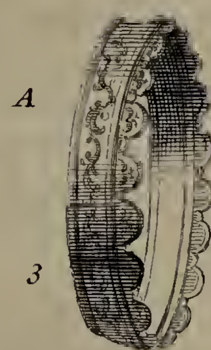

A. ORNEMENS HIEROGLYPHIQUES des Insulaires des MOLUQUES. B. ABRAXAS des Basilidiens semblables à ces ORNEMENS. 1.2.3. MAMAKURS, ou BRACELETS qui ont du raport aux COLLIERS du CANADA.

XXX. HOOFDTSTUK.

Van hunne Huwelyks Plechtigheden, Lykstatien, Oorlogs Besluiten, *enz.*

Met welke Plechtigheden deeze Eilanders Huwelyken.

DE Huwelyken deezer Eilanders geschieden zonder veele Plechtigheden. Zoo dra Partyen eens zyn, geeft de Vader van de verloofde Vryer een Huwelyks geschenk aan de verloofde Vryster, en de Vader van deeze Vryster geeft het Gastmaal. Alsdan hoort men een Muzyk van Trommelen en men raakt aan 't Danssen: Waarna de nieuw Gehuwden zich gaan quyten van 't wezentlykste van 't Feest. Wanneer men tot Echtscheiding komt, en dat het de Vrouw is, die dit begeert, moet ze voor eerst de Huwelyks Geschenken wedergeeven: Daar na stort zy Water op de Voeten van haaren Man, om te kennen te geeven dat zy zich t'eenemaal zuivert van de onreinigheit die zy met hem heeft aangegaan. De genegenheit die men voor elkander heeft, terwyl de Huwelyksbanden noch bestendig waren, is geëvenmaatigt met de gemakkelykheit waar mede men die wederom breekt.

In 't Eilandt *Amboina* (a) zyn de Kinderen naauwlyks gebooren of men denkt om hen uit te Huwelyken. Eertyds rechtte men een groot Gastmaal aan, van vreugdebedryf verzelt, wanneer een jonge Dochter de eerste tekenenen van haare bequaamheit om te trouwen, getoont had: Maar voor dit vreugdebedryf deed men haar een soort van onthouding opleggen; en zy at dan niet als raauwe Vruchten en Wortelen: Ook was 't haar verboden zich te wasschen. Een weinig voor het Gastmaal, geleidden haar de Vrouwen naar een stroomend water, en zy wierd 'er gewasschen; vervolgens deeden ze haar nieuwe Kleederen aantrekken, die op 't zindelykste scheenen toegestelt. Weder van de Revier komende, ging zy tusschen de zelfde Vrouwen met gedekten hoofde, terwyl wierpen haar de Jongelingen met Citroenen en *Gojaves* naar 't hooft.

Zeldzaam gebruik 't welk men op eenige plaatsen in acht neemt aangeweezen.

Op *Ceram* oeffende men het zelfde gebruik, alhoewel op een weinig verschillende wyze: Maar op andere plaatsen, in steede dat men de Dochters noodzaakte geduurende de Maanstonden in Huis te blyven, zond men haar in tegendeel naar de Hutten, voor haar in een Bosch opgerecht, nademaal de Ouders beducht waren, dat een zoo onreine ziekte, hunne Huizen met ongelukken belaaden zoude. Het zoude niet onmogelyk zyn de tegenstrydigheden te vereenigen, die in deeze gebruiken gevonden worden, indien men in deeze Volkeren onderstelde, en in deeze die in 't zelfde geval diergelyke oeffeningen in acht neemen, een duistere kennis van 't geen in de eerste Kindschap der waereldt is voorgevallen; men onderstelde ook dat ze zich verheugden te zien, dat hunne Dochters in staat waren hun geslacht te vereeuwigen: maar dat zy daar nevens haar lieten de straf van de zonde gevoelen, die deeze kracht verzelt.

Hoe de *Amboineezen* doorgeschenken in 't Huwelyk treeden.

Wy zullen ons over de gewoonte niet uitbreiden van de Vrouw te koopen die men ten Huwelyk begeert, want het koopen is, dat aan de Vryster en haare Ouders word aangeboden 't welk men Bruilofts geschenken noemt. Bekent is 't, uit het bericht der Reizigers, dat deeze geschenken in evenwaardigheit met de Vrouw die men trouwt gegeeven worden. De Amboinsche Eilanders geeven deeze geschenken aan de Vader en Moeder van de Bruidt, en aan haare naaste Bloedverwanten. De geschenken bestaan in Slaaven, Juweelen en andere Goude of Zilvere versierzelen, en zyde Stoffen, geschilderde Lywaaten enz. De geschenken gegeeven zynde, worden de beide Gelieven eveneens als by ons de Verloofden aangezien. Als dan leggen de Amboinsche Dochters zoo wel haare strafheit af, waar van hunne Sexe de scheidmuur van haare deugdt maakt, dat het haar zeer gemeen is aan den Minnaar af te staan, 't welk hem niet dan in hoedanigheit als Man moet toebehooren, en zelf hem eenige vruchten voor dat 't Huwelyk gesloten is, voort te brengen. Om met een goeden uitslag te beminnen, en eveneens bemint te worden, oeffenenze alle Konstenaryen der Indiaansche Vrouwelyke Sexe van 't vaste Landt, en men zegt dat ze een onnavolgbaare konst bezitten, van liefde met haare Minnaars door bloemen en vruchten te handelen, wanneer zy geen middel weeten hen van naby te zien.

En hoe die van *Ceram*

Zekere Eilanders (b) van 't Eilandt *Ceram*, staan het Huwelyk hunner Jongelingen

(a) *Valentyn* en anderen. (b) De *Alfoeras*.

niet mogen trouwen, voor dat ze eenige Hoofden hunner vyanden hebben bemachtigt.

gen niet toe, dan na dat ze eenige Hoofden hunner Vyanden hebben opgebragt: Maar wat het aanmerkelykste is, deeze Jongelingen mogen zich niet kleeden, zelfs mogen ze 't geen de welvoegzaamheit wil dat gedekt zy, niet bedekken, noch in een Huis woonen, 't welk een dak heeft, tot dat zy ten minsten een Hoofdt hunner vyanden voor hun kleeding, en een ander Hoofdt voor het dak geleevert bebben. Alle deeze Hoofden worden op een gewyde steen gebragt, geschikt ongetwyffelt om diergelyke Offerhanden te ontfangen. Wy zullen in 't voorbygaan, zeggen, dat in de verschovenste Oudheit, de huwbaare Dochters aan Jongelingen gegeeven wierden om hen voor een krygs onderneeming of een daadt van dapperheit vergelding te doen. De Historie van *Othniel* (a) bewyst dat dit gebruik mede by de Aloude Jooden was ingevoert.

Gewoonte der Molukfche Eilanders van hunne dooden te handelen, en hoe

Wat de Dooden aangaat, de gewoonte (b) der *Makassaren*, Amboineesche Eilanders en in 't algemeen van alle de *Moluccos*, is de zelven de eerste zeven dagen te bewaaken, die deeze van de begraaving volgen: geduurende deezen tydt maakt men naar gewoonte het bedt op, waarop de doode gewoon was te leggen; men bereid hem het eeten; men dekt de tafel, en men dist de spyze voor dat bedt op, op dat den Overledene van honger niet en klaage. Ook zet men licht op de tafel, op dat hy zien mag, en een bekken met water om te drinken en om de voeten te wasschen. Zy beelden zich in, dat de Ziel van den Overledene bezwaarlyk zyne wooning vergeeten kan, en dat ze geduurig om de zelve zwerft en waart. Niet dan allenks gewent ze hier van af: Verders schept zy wel vermaak te zien of men haar ook in vergeetenheit heeft gestelt. Indien het gebeurde dat men haar verwaarloosde, zy zoude daar over niet alleen klagtig zyn, maar ook de nalaatigen qualyk handelen. De Heer *Valentyn* die op 't Eilandt *Amboina* Predikant was, bekent, dat deeze zelf, die Christenen geworden waren, deeze gewoonte noch niet hadden konnen afleggen; waaruit men besluiten moet, dat in deeze Landen die gewoontens van alle tyden af, door de bygelovige gebruikelykheden ingewortelt zyn, en t'eenemaal met het Christendom strydig, zoo dat het preeken van een Protestant aldaar niet meer kracht heeft, dan het onderwys van een Roomsch Catholyken Zendeling. Dit is 't geen wy niet meenen te ontkennen, dat de een zoo wel als den anderen de waare bekeering uitwerken: maar wy gelooven niet dat men door de byna te schielyke bekeering, tot J. C. veele duizende van Zielen wint, (c) dat gansche Eilanden en voornaame Gewesten zich door onze Europeers *in de netten van 't Euangelie laaten vangen*, want de Europeanen zyn natuurlyk by alle de Indiaansche Volkeren verdacht, wegens hunne belang hebbende oogmerken, wegens hunne driften, het Euangeli zoo strydig, en wegens de overheeringen die zy over de wettelyke bezitters hebben gedaan; met een woordt gezegt, wy geloven niet dat'er iets anders by het meerendeel der Indianen gehuisvest is, dan een uitwendig Christendom; *Credat Judæus Apella.* Wy zouden gaerne twee zwarigheden aan de Bekeerders voorstellen, eerstelyk; dat de Apostelen noch pyn, noch Marteldoodt vreesden; ten anderen, dat de Apostelen van geen staatzuchtig oogmerk verdacht waren, en dat niemandt van hun zich de heerschappy der Lichaamen zocht meester te maaken, onder voorwendzel van Zielen te winnen; dat zy geene tydelyke waardigheden enz. aannaamen: Maar deeze zwarigheden maakende, worden wy lichtelyk gewaar, dat 'er uitzonderingen ten voordeele der nieuwe Apostelen te maaken zyn.

Men zegt dat de Molukfche Eilanders (d) eertyds de misdadigers naar *Celebes* zonden, om 'er door de Inwoonders van dat Eilandt, die Menscheneters waren, gegeeten te worden. Voor den komst der Europeanen, aten deeze *Amboineezen* hunne Ouders, wanneer ze hen in een uitgeleefden ouderdom, of zoo zwak zagen, dat ze in de waereldt zich zelven een last waren. Zy handelen den geenen eveneens, die waren door een wanhopende ziekte aangetast. (e) Deeze laatste Eilanders hebben noch niet t'eenemaal de smaak van Menschenvleesch konnen vergeeten.

Het gedrag der Bandaneezen over hunne dooden

In 't Eilandt *Banda*, alwaar men byna in 't algemeen de Mahometaansche Godsdienst belyd, (f) huilen de Vrouwen die zich by 't afsterven haarer Ouderen en haarer Mannen bevinden, en schreeuwen luidkeels

(a) Rechteren Hoofdtst. I. (b) *Valentyn* en anderen.
(c) Volgens getuigenis van den Hr. *Valentyn*, is het Eilandt *Amboina* door 't Protestants Christendom overheert. Het is waar, dat deeze Schryver oprechtiglyk bekent, dat deeze Volkeren moeiten hebben, zich van den ouden zuurdezem te ontheffen. De Deenen meenen dat zy insgelyks ongemeene vorderingen doen. De Zendelingen van de Rooms Catholyke Kerken beelden zich 't niet min in, dan de Calvinisten en Lutheranen.
(d) *Purchas.* (e) De Heer *Valentyn* bericht eenige Voorbeelden van 't overblyfzel der Menschen-eeters.
(f) *Valentyn* als boven.

aangemerkt. keels uit al haare macht. Dit geschied, zegt men, om te trachten de Ziel des verstorvenen te doen wederkeeren; maar doordien de Ziel niet wederkomt, legt men de Doode in een Doodkist met een wit Lywaat bedekt, en tien of twaalf Mannen torssen het Lyk op hunne schouderen. De Mannen volgen het Lyk en de Vrouwen de Mannen. Na de Begraaving onthaalt men de Lykvolgers by de Bloedverwanten, terwyl men op her Graf wierook of iet anders brand. Wanneer het nacht word, ontsteekt men een Lamp in een Hut ten dien einde opgerecht. Wy zullen niets zeggen van de vraagen die men aan de Dooden doet, noch van hunne Lykmaaltyden; overmits dit alles gemeen in de Oostindiën is, en men 'er niets byzonders van by de Moluksche Eilanders vind.

De Moluksche Mahometanen zyn ongemeen Godsdienstig omtrent hunne Overledenen. Alhoewel het hier de gebruiken niet betreft door de Wet van Mahomet bevolen, wy zullen nochtans een bygelovigheit deezer Eilanders berichten, die insgelyks in het Heidendom der aloude Romeinen gevonden word. (a) Zy onderhouden de Graven met een ongemeene zorg, zy merken ze als geheiligde plaatsen aan, en zy zouden niet gedoogen dat men 'er de minste onzuiverheit pleegde. Vooral trachten ze te beletten dat de Christenen die ontheiligen. Zyn water te maaken, of zich aldaar van eenige nooddwang der Natuur te ontlasten, is voor hen een verfoeielyke zaak. De Protestante Leeraar, Schryver van de Beschryving die wy beneden deeze Bladzyde aanhaalen, verhaalt, dat een zodanig bedryf aan een Hollander het leven kostte, en daar op beelde zich het Volk in, dat hy betoovert was geweest. De Predikant, die van bygelovige gevoelens schynt vry te zyn, gelooft, dat zich uit het graf eenige besmettelyke dampen opgeheven hadden, of dat de Hollander behendiglyk door een yverige Moluksche Eilander vergeeven was geweest.

Wy moeten de aloude gewoonte deezer Eilanders niet vergeeten. Wanneer de Vorst van een hunner Eilanden gestorven was, zonden ze van de andere Eilanden een Afgezantschap, om de laatste eer aan den Overledene te bewyzen, en om de begraving by te woonen. Deeze gewoonte, die wonderlyk schynt, zou nochtans met onze Afgezantschappen van rouwbeklag konnen vergeleeken worden.

Alle deeze Volkeren zyn geneegen de doodt te trotseren, of zich te verharden tegens haare nadering door behulp van eenige *Opium* te gebruiken: Maar die van *Ternate* schynen alle andere Eilanders te overtreffen. Men ziet 'er (b) gemeenlyk misdadigers ter doodstraffe gaan met den Betel in den mondt, en 't Hoofdt met Bloemen versiert, als of zy ter Bruiloft gingen. Dit is ook niet zonder voorbeeldt. Weet men niet, dat in een zeker Koninkryk, alwaar echter de menschen zeer verlicht zyn, die gehangen zal worden zich van schoon en wit Linnen verziet, den baardt laat scheeren en de Paruik poeyeren?

Hoe die van *Ceram* den Oorlog hunne Vyanden verklaaren. Wy zullen nu met weinig woorden de manier aanhaalen, hoedanig de Afgodische Eilanders (c) van *Ceram* hunne Vyanden den Oorlog verklaaren. Dit heeft veel overeenkomst met deeze van de Aloude Grieken en eenige andere Volkeren der Oudheit. Zy zenden een soort van Heraut naar den Vyandt. Deeze Heraut begint, door den Hemel, de Aarde, de Wateren en Dooden voor getuigen van hun gedrag te neemen, waarna hy met luider stemme de redenen verkondigt die men tot het voeren van Oorlog heeft, niet door hinderlaagen en verraad, gelyk de Moordenaars en Rovers; maar met opentlyke krachten. In zekere omstandigheden word het afkondigen van den Oorlog negenwerf herhaalt.

En die overwonnen hebben de handelen. Zy snyden hunne Vyanden die in hunne handen vervallen, het hoofdt af. De overwinnende Krygsknechten voeren deeze Hoofden in Triomf, de Vrouwen en Dochters gaan hen buiten de Dorpen, zingende en danssende te gemoet, om deeze zegeteekens t'ontfangen. De overwinning word met een Brasfeest en andere vreugde bedryven besloten. Om vooraf te weeten of den Oorlog gelukkig zal gevoert worden, slaan zy met kracht een Byl in een Boom, en laaten die in den zelven steeken. Indien zy zich zelf beweegt, is 't een goed teeken, en men trekt in alle zekerheit op den Vyandt aan: Maar blyft ze na den gegeeven Bylslag onbeweeglyk, men verstaat daar door, dat men zich gerust moet houden en niet uittrekken. Het vliegen van zekere Vogels, 't welk zy na Zonnen ondergang waarneemen, voorzegt hun mede een goede of quaade uitslag in hunne Krygs onderneemingen. Wy zullen ons onthouden een breeder verhaal deezer bygeloovige gewoontens te doen, vermits dit den Lezer verdrieten mogt.

Hunne

(a) *Valentyn* als boven. (b) *Valentyn* ibid. (c) De *Alfoeras*.

Mamakurs van welk gebruik.

Hunne *Mamakurs* (dus noemen zy zekere Armfnoeren van Glas, of uit koftelyker ftoffe beftaande) hebben eenigzins overeenkomft met de Halsfnoeren der Amerikanen; ten minften overzulks zy 'er zich in den Krygs-Raadt van bedienen. De *Mamakur* is een foort van Orakel, 't welk befluit het gêen men na den genomen Raad doen moet. Men fnyd een Hen de keel af wanneer de Maan nieuw is; men doopt de *Mamakur* in 't bloedt van deeze Hen: en de bloedt-verwe uit den *Mamakur* vloeiende, vervolgens de goede of quaade uitflag voorzegt.

Rabana en *Tifa* waar toe deeze Eilanders die gebruiken.

Wy zullen den Lezer met een magere befchryving van hunne Muzyk en Danfferyen niet moeielyk vallen. Noch 't een noch 't ander fchynt ons van weinig belang te zyn: Maar om 'er niets wezentlyks van over te flaan, zullen wy hier de *Tifa* en *Rabana* der Molukken † vertoonen. Dit zyn *Trommels* op wiens toon eenige deezer Volkeren in hunne vreugdebedryven en Godsdienftige plechtigheden danffen: De *Rabana* is een Trommel waarop de jonge Molukfche Dochters fpeelen, wanneer zy de loflyke Daaden en Lofzangen van hunne Krygshelden zingen. Zingende, paaren ze eenigermaaten haar Gezang met deeze *Rabana*. Zy gaan de Krygshelden danffende en fpeelende teffens op 't geluidt van dit Speeltuig in 't gemoet. Dus ziet men dan de Krygshelden der Molukfche Eilanderen over hunne Vyanden triomfeeren. Deeze wyze van triomfeeren word mede in de Pfalmen van den Koning David gevonden, en in eenige andere plaatfen van de gewyde Hiftoriën geleezen. De naam van *Tifa* verfchilt niet veel van den *Toph* der Hebreeuwen: Maar alzoo het een en 't ander fchynen voort te komen door 't geluidt dat de Trommel geeft, alzoo dit in de naamen van dit foort en in een gedeelte van deeze der Dieren gevonden word, zou het wel konnen zyn, dat *Tifa* alzoo min van *Toph* afkomt, als *Alfana* (a) van *Equus* een Paerdt, en *Lakey* van *Verna* een Slaaf. Het Afbeeldzel van den *Tifa* heeft mede overeenkomft met de Biskaaifche Trommels. Dit zou ons den weg konnen baanen, om dit Speeltuig uit de Aloude Hebreeuwen, of de Pheniciers afkomftig te maaken, en door de Aloude Spanjaarden en Karthagenienzen aan deeze Indianen overgebragt, indien wy van gedachten waren, dat deeze afkomelingfchap, den Letterbeminnaars kon aangenaam zyn.

XXXI. HOOFDTSTUK.

Van den GODTSDIENST *der* EILANDERS *van* BORNEO, SUMATRA *en* JAVA.

Van welk gevoelen de Eilanders van *Borneo* over zaaken van den Godsdienft zyn.

DE Kuften van 't Eilandt *Borneo* worden van Mahometanen bezeeten, en Landwaarts in word dit Eilandt van Heidenen bewoont. (b) Deeze Heidenen aanbidden Zon en Maan. De vlucht en 't vogel gefchrei beftiert alle hunne openbaare en byzondere zaaken. Indien zy uitgaan, en hen een Vogel als dan te gemoet vliegt, verplicht dit hen weder naar hun Huis te keeren, om dien dag niet uit te gaan, vooral indien het een Vogel is die een byzondere opmerking verdient: maar zoo de Vogel naar de plaats vliegt waar zy van voorneemen zyn te gaan, is 't een voorteken 't welk volkomen gelukkig zy. Hunne Godsdienftige gebruiken fchynen zoo veel overeenkomft met deeze der Molukfche Afgodendienaars te hebben, dat het byna onnoodig is een Hoofdtftuk voor deeze Eilanders van *Borneo* in 't byzonder te befchryven. Hunne Jongelingen alzoo min als deeze der Molukken, konnen niet trouwen, dan na datze eenige Hoofden hunner Vyanden of van Vreemdelingen, hunne Minnareffen hebben gebragt, (c) want by hen zyn Vyanden en Vreemdelingen een zelfde

(a) Deeze foorten van Woordoorfprongelykheden, hebben reden tot dit Puntdicht gegeeven, genoeg bekent:

Alfana vient d'Equus fans doute,
Mais il faut avouer auffi,
Que venant de là jusqu'ici,
Il a bien changé fur fa route.

(b) *Bericht van Borneo* door *J. Le Roy*. (c) *Le Roy* ibid.

† Zie de nevensgaande Afbeelding, vertoonende *de* SPEELTUIGEN *die de* MOLUKKERS *in hunne* MUZYK *gebruiken.*

MOLUQUOIS jouant du RABANA.

Divers Instrumens de MUSIQUE des MOLUQUOIS.

Premiere CEREMONIE NUPTIALE, des PEUPLES de JAVA. Le MARIÉ va chercher la MARIÉE.

B. Picart sculp. dir. 1726.

Seconde CEREMONIE NUPTIALE des PEUPLES de JAVA, le MARIÉ conduit la MARIÉE chez lui.

zelfde zaak geacht. Voor zodanig een prys worden de Minnareſſen door deeze Heidenen gewonnen, die het voornamentlyk op deeze toeleggen die komen om over Peper met de Kuſt-bewooners te handelen. Men heeft geſchreeven dat zy de vernietiging van Ziel en Lichaam na dit leven gelooven.

Op *Sumatra* in 't Koningryk *Achin* is 't Mahometaans; maar 't overige van 't Eilandt word door Afgodendienaars bezeten. Dit is alles wat men 'er in zekerheit van zeggen kan; (a) men bericht ons echter dat eertyds de bewooners van *Sumatra* geene andere waarde van munt dan de bekkeneelen hunner Vyanden hadden.

De Zielverhuizing by de Javaanſche Heidenen geloofť, en hun ander Bygeloof aangewezen.

Het inwendige van 't Eilandt *Java* is de Afgodery onderworpen, men gelooft 'er de Zielverhuizing gelyk de Indianen van de Vaſte-Kuſt: Maar het grootſte gedeelte der Eilanders belyden het Mahometanendom, behalven te *Batavia*, en by de Javanen die de Hollanders tot het Chriſtendom hebben bekeert. De Afgodiſche Javanen erkennen echter een God (b) de Schepper van 't Heelal: Maar nochtans bewyzen ze hulde aan dit ſchadelyk Wezen, 't welk wy Duivel noemen; zy bidden hem aan, en vertoonen zich aan hem met de Offerhande in de handt, overzulks hy hen geen quaadt mag doen. De Aloude Reizigers berichten, dat de *Javanen* in hunnen tydt de Zon en Maan in den rang hunner Goden ſtelden, en dat hunnen Geeſtelyken Dienſt met dit bygeloof verzelt ging, dat ze dien aan de eerſte zaak die hun 's morgens ontmoette, beweezen.

Van klein *Java* heeft men alzoo weinige byzonderheden als van de andere Eilanden van *Sunda*. Zy (c) grondden eertyds hunnen Dienſt op 't eerſte voorwerp 't welk hen 's morgens aantrof, en dit vergode voorwerp, was den Afgod van dien dag.

In eene ziekte, ging men met den Toveraar te raade; indien hy berichtte dat de quaal onherſtelbaar was, lieten hem zyne naaſte Bloedverwanten uit genegenheit worgen, waar na men hem zorgvuldig begroef, beducht zynde, dat de wilde Dieren het Lyk verſlinden mogten. Dusdanig een tegenſtrydigheit vond men in de gebruiken deezer verblinde Eilanders met een Overledene.

Die van Groot *Java* maakten 't noch erger: Zy bragten de oude luiden te koop, en deeze die door zwakheden en gebreeken in geen ſtaat waren om te arbeiden, verkocht men aan de Menſchenvreeters.

In *Olivier van Noorts* tydt, (d) had de Hooge-Prieſter der Javaanſche Afgodendienaars zyn verblyf te *Joartam*. Deeze Prieſter, alhoewel hy zeer oud was, had noch veele Wyven: maar bezat ook niet dan de bloote naam van Man; want zyn hoogen ouderdom gaf hem geen vermogen Huwelyks plichten te doen.

Hoe men op 't Eilandt *Java* de Huwelyks en Bruilofts Plechtigheden geviert heeft.

Ten tyde (e) van de eerſte ontdekkingen der Indiën, vierde men op *Java* de Huwelyks Plechtigheden ✠ zodanig als men hier ziet. De Bruilofts Proceſſie geſchiede naar 't Huis van de Bruidt op 't gedruis van Trommels en kopere Bekkens. De zelve beſtond uit de Ouders, Bloedverwanten, Vrienden en Gebuuren. Eenige droegen Paerdeſtaerten als Standaarden, andere waren gewapent, en bedreeven geduurende den voorttogt een ſpiegelgevegt. De Vrouwen en Dochters droegen de geſchenken voor de bruiloft en dingen tot de Huishouding naar de Bruidt. De Bruidegom zat te paerdt. Voor 't Huis van de Bruidt gekomen, klom hy van 't paerdt af. Zy die hem aan de deur met een tobbe waters verwachtte, naderde eerlang en waſchte hem de voeten; waar na zy beide in Huis gingen en bleeven 'er maar een ogenblik, want zy zich weder by den Proceſſieſleep voegden, gaande dus gezamentlyk in de zelfde orde naar 's Bruidegoms Huis: met dit onderſcheid echter, dat de Bruidegom te voet ging, houdende zyne Bruidt by de handt, en dat men na hen het Paerdt leidde waarop hy te vooren gezeten was. Op deeze wyze geleidde de Bruidegom haar in zyn Huis, en hy volbragt 'er de plichten van de Natuur. Men hield dan Bruiloft na dat deeze plichten volbragt waren.

Alles 't geen de Jezuïten als Zendelingen ons van de *Nicobaryns* verhaalen, is, (f) dat zy de Maan aanbidden, en dat ze ongemeen de *Demons* vreezen; dat zy in geene *Caſtes* of Geſlachten verdeelt zyn; dat men 'er geen openbaar gedenkſtuk ziet 't welk aan een Geeſtelyken Dienſt gewyt zy, en dat 'er alleen maar eenige uitgegravene grotten in de rotzen zyn, waar voor deeze Eilanders een groote eerbied hebben, en waarin zy niet komen durven, uit vreeze dat ze van den Duivel qualyk mogten gehandelt worden.

(a) *Purchas* uitrekzels van Reizen. (b) *Purchas* ibid. (c) Aloude Berichten in *Purchas*.
(d) *Reizen der Hollanders naar Ooſtindiën*. (e) *De Bry* India Orient. (f) *Lettres edifiantes*.

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelding, vertoonende de Huwelyks Plechtigheden *der* Javanen: in 't bovendeel ziet men hoe *de* Bruydegom *de* Bruid *gaat ontfangen*; en in 't benedendeel hoe *de* Bruidegom *zyne* Verkooren Bruid *geleid*.

XXXII. HOOFDTSTUK.

Van den Godsdienst *der* Bewooners *van 't* Eilandt Ceylon.

Der *Ceyloneezen* Godsdienst waarin die bestaat, en hoe zy hunnen Afgod *Buddu* eeren.

DE *Ceylonneezen* zyn Heidenen gelyk de andere Indianen. „ De (a) *Cingaleezen* aanbidden (b) een eenige „ God, Schepper van 't Heelal: maar zy „ gelooven dat hy andere Godheden onder „ zich heeft, die als zyne Stedehouders „ zyn, en waar aan hy ieder zyne bediening geeft. " Dus bestiert een van hun den Akkerbouw, de andere de Zeevaart enz. Alle deeze Afgoden worden onder zeldzaame en gedrochtelyke Afbeeldzels verbeeldt. Een deezer Goden die *Buddu* word genoemt, vertoont men onder 't Afbeeldzel van een Reus. Deeze *Buddu* lydde eertyds een zeer heilig en boetvaerdig leven. De *Cingaleezen* reekenen hunne Jaaren na den tydt dien hy onder hen geleeft heeft, en doordien men by opreekening, zoo als *Ribeiro* zegt, vind, dat *Buddu* omtrent het veertigste jaar van der Christenen Jaarrekening leefde, daar uit onderstelt men dat hy de zelfde als St. *Thomas* wel konde zyn. De *Cingaleezen* voegen 'er mede by, dat *Buddu*, die geen inboorling by hun was, naar de Vaste-Kust vertrok en aldaar storf. Dit, zegt men, komt mede overeen met de gedachten die de Christenen van St. *Thomas* en van zyne doodt hebben. De Ape-tant, die een (c) Portugeesche Onderkoning in 't Jaar 156... liet verbranden, wierd eertyds als een Tant van *Buddu* aangebeden. Vruchteloos had de Portugees door dit middel het gebruik van 't Afgodisch bedryf willen stremmen; het Bygeloof 't welk oneindige uitvluchten heeft, verkondigde dat de Tant de handen van den Heilschender ontkomen was, en op een Roos ontvlucht. (d) Het komt *Buddu* toe de Zielen te redden. Wy zullen nochmaals gelegenheit vinden van *Buddu* te spreeken, vermits het redelyker is hem voor *Fo* en *Xequia* dan voor *St. Thomas* te neemen.

Als ook de Duivel onder den naam van *Jaca* aanbidden.

De *Ceyloneezen* bidden mede de Duivel onder den naam van *Jaca* aan. Na dat we zoo dikmaals reden van een zoo ongemeenen Dienst gegeeven hebben, zal 't byna onnoodig zyn dit weder te herhaalen. Deeze Dienst is een uitwerkzel van vreeze: *Wy offeren hem*, zeggen ze, *alles wat wy van 't beste hebben, op dat hy ons wel handele en onzen vriend zy.* By alle de Duiveldienende Volkeren, gedraagt zich de Duivel als een Tiran van 't Aloude Rome. (e) Hy bekommert zich weinig dat men hem haate, mits dat men hem vreeze.

Hoe hunne Priesters een verwaarloosden Afgod listig wederom wisten in aanzien te brengen, enz.

Wy hebben van 't Mirakel van den Ape-tant gesproken. Hier doet zich nu een ander op, 't welk niet min uitmunt. (f) 't Was lang geleeden dat een zekere Pagode van Godsdienstelingen verwaarlooft en verlaaten was, tot zoo verre, dat een Koning des Landts den Afgod van dat Gewest met een volkomen verachting handelde, zeggende dat hy onmachtig was het minste Mirakel te doen. De Priesters, als vernuftig genoeg wanneer het vereischt word om een vuur weder t'ontsteeken in een Godsdiensteling 't welk aan 't uitdooven is, besłooten voor den Afgod wraak te neemen. Op een tydt dan, dat de ongelovige Vorst in den Tempel van den verwaarloosden Afgod was, vertoonden zy hem, werpende vuur uit zynen mondt, de oogen tintelende, en de arm opgeheven om den Koning met zynen Sabel te treffen. De Koning hier over verschrikt, beleed zyne ongelovigheit, en bad den dreigenden Afgod aan. De Godsdienstelingen quamen 'er weder in meenigte, en de Dienst van den Afgod wierd weder in zyn voorigen luister herstelt. Sedert deezen tydt hebben de *Ceyloneezen* hem als een Beschermgod van 't Eilandt aangezien en zelf voor een God ✠ van 't Heelal gehouden. Zy verzeekeren dat de Waereldt niet vergaan zal, zoo lange het Beeldt van dien God zal bestaan. De *Cingaleezen* neemen hun-

(a) *Hist. de Ceylan*, par *Ribeyro.*
(b) Zy noemen hem by uitneementheit, God, Schepper van 't Heelal. Beschryving van *Ceylon* door *Knox*. Hoofdtst. 3. II. Deel
(c) Zie III. Deel in 't Byvoegzel der Verhandelingen enz. (d) *Knox* Beschryving &c.
(e) *Oderint dum metuant*, zeide *Nero*. (f) *Herberts Reize* en *Purchas.*

✠ Zie de bygevoegde Afbeelding, waar van het bovendeel vertoont *de* Beschermgod *van 't* Heelal *volgens 't gevoelen der* Ceyloneezen; en 't onderdeel *een* Godheit *of* Onderhoorige God *die de* Wysheit *bestiert.*

La DIVINITÉ qui selon les CHINGULAIS, donne la Sagesse, la Santé & les biens &c.

B. Picart del. 1729.

Le DIEU TUTELAIRE de l'Ile de CEYLAN.

hunnen toevlucht tot deeze Godheit in hunne ziektens, in tegenspoeden, en met een woordt gezegt, in alle gelegenheden waar in den mensch zich te zwak gevoelt, gelooveende dat het een Wezen is verre alle de menschelyke krachten overtreffende. Zy hebben altoos ten Huize een klein Korfje waar in zy 't welk ze hem zullen opdraagen, verzaamelen.

Een andere Afgod, die het Hoofdt van een Olifant heeft, is by hen de God die wysheit, verstand, rykdom en gezondheit verleent. Men vertoont hem hier ter andere zyde verbeeldt, als den Beschermgod van 't Heelal.

Andere byzonderheden van dit Eilandt aangemerkt.

Behalven deeze Godheit, die het Hoofdt van een Olifant heeft, vind men (a) dikmaals langs de wegen diergelyke Hoofden in Nissen, of in holle Boomen. Men vind 'er ook veele steen- en aarde Heuvels, waar op de voorbygaande Reizigers iet werpen. Men zou byna niet twyfelen dat 'er iets geestelyks in dit gebruik verborgen was, 't welk overeenkomst schynt te hebben met 't geen in de (b) Historie der Aartsvaderen geleezen word. Men ziet 'er Jacob een Steen met Oly zalvende, die hem voor een Hoofdtkussen gestrekt had, en dat hy die vervolgens oprechtte als een gedenkteken in de zelfde plaats alwaar hy dien nacht had overgebragt. Eenige meenen, dat Jacob reden gegeeven heeft tot de oprechting van gedenkstukken, een gebruik 't welk in 't vervolg zoo onaangenaam voor Godt (c) wierd, dat hy 't den Jooden wegens hunne neiging tot de Afgodery verbood. Hoe het ook zyn mag, de Pheniciers hadden het bygeloof de Steenen te zalven, en de andere Heidenen der oudheit (d) hadden 't mede lang na hen. Ook kan men door uitdrukkelyke plaatsen der Alouden aantoonen, dat deeze gezalfde Steenen dikmaals als Altaren wierden aangezien; en op een Altaar offert men allerlei dingen. Zie dan welk een oorsprong deeze bygeloovige gewoonte der *Cingaleezen* (e) hebben kan.

Het schynt ook dat deeze Eilanders de Zon en Maan aanbidden. De aangehaalde Schryver (f) oordeelt het dus door de uitmuntende naamen die zy aan deeze twee Hemellichten geeven.

Hoe zy hunne *Gereahs* of Godheden eeren.

De zelfde Schryver zegt dat zy negen Godheden die hun Fortuin bestieren, stellen. Deeze Godheden zyn de Planeten. „ Zy eigenen hun zoo veel vermogen toe, „ dat wanneer deeze *Gereahs* (dit is de „ naam deezer Godheden) eenige in hunne bescherming genomen hebben, is 'er „ noch God, noch Duivel die beletten kan, „ dat ze ryk en gelukkig worden." Men kan 't geen de *Cingaleezen* leeren, het vermogen deezer *Gerahs* raakende, aan de kracht en invloedt der Planeten, volgens de Wichelaary der Starren toeschryven. Wy vinden 'er geen ander onderscheid van dan de Afgodery: De bygeloovigheit onzer Starrenwichelaaren gaat noch zoo ver niet. „ Om deeze *Gereahs* aan te bidden, maaken ze leeme Afgoden zoo veel als 'er Goden zyn die hen ongeneegen zyn. . . . „ Zy beschilderen deeze Afgoden met verscheidene verwen, men geeft hun gedrochtelyke gedaantens. . . . men dient „ hen eeten voor.... op 't geluid van den „ Trommel. De Plechtigheit geschiet by „ nacht, en 't Volk danst tot aan den dag. „ Alsdan neemt men deeze Afgoden, en „ werpt ze op de groote en gemeene wegen.... Men berooft hen van den voorraadt die aan 't schuim van 't Volk gegeeven word, en aldaar blyft om die te „ eeten."

Welken dienst zy de Duivels of Zielen

Om de Duivels te aanbidden, die, volgens hunne Leer, en om beter te zeggen, volgens die van 't meerendeel der Afgodendienaars, de Zielen der Boosdoenders zyn, maa-

P 2

(a) *Baldeus* Beschryving van Coromandel en Ceylon.

(b) *Genesis* 28. vers 18. en verder. Om eigentlyk te zeggen is 'er geen genoegzaame overeenkomst: deeze Steenhoopen konden gedenktekens zyn. Ook kan 't zyn, dat men in gevolg van tydt, in de plaats van op deeze gedenkteekenen, oly te gieten, geloofde iet anders te moeten offeren. De manier is verandert, 't gebruik heeft opgehouden; dat zyn maar gissingen op gissingen, die men vermag te doen; maar 't is mede gedoogt die te verwerpen, wanneer ze geen ander steunzel als de inbeelding van een Geleerde hebben.

(c) *Deuter.* 16. vers. 22. Men zou konnen ontkennen dat het oorspronkelyke woordt gedenkteken beteekent; want het heeft een standbeeldt konnen beteekenen.

(d) *Siculus Flacus*, door *P. Scacchi Sacr. Elæochrism. Myroth.* II. aangehaalt, bericht dat men de steenen kroonde en zalfde die tot grensscheidingen in 't veldt dienden. Men wyde ook deeze, die dienden om de beraamde plaats tot den Godsdienst aan te wyzen, en men wyde de geheiligde bosschen enz. De Alouden beeldden zich in, dat deeze steenen iets Goddelyks door de inwying en zalving verkreegen hadden. Dit is 't geen een plaats van *Apuleus* bericht, wanneer hy van een mensch spreekt die niet al te Godsdienstig is; *verre van den Goden de eerstelingen van zyn Akker te offeren, en hen ten minsten een kleine Kapel toe te wyen, zoude men zelfs geen eene steen met oly bestreeken in zyne landhoeve vinden.* Waarschynlyk is 't dat de bespenging die by de Roomsch-gezinden gedaan word op de grondsteen eener Kerke, geen andere oorsprong dan dit gebruik heeft. Eenige menschen neemen nu noch in acht, wyn op den eersten steen der Huizen te gieten die zy bouwen laaten.

(e) Zie mede Bladz. 24. in 't voorgaande Deel, *van de overeenkomst der gewoontens der Oostindianen.*

(f) *Knox* hier voor aangehaalt.

der Boos-doenders bewyzen. maaken ze hun geene Afgoden als aan de Planeten. „ Zy vergenoegen zich voor „ hen een Huis als een Korenschuur te „ bouwen.... Zy versieren het met bla-„ deren, boom-takken en bloemen. Zy bren-„ gen in dit Huis eenige Wapenen of werk-„ tuigen die in de Pagoden zyn, en leggen „ ze op Stoelen, ... met verscheiden Le-„ vens-middelen.... Ondertusschen roert „ men de Trommel, zingt en danst. . . . „ Vervolgens neemen ze deezen voorraadt „ weg, die zy onder 't gemeene Volk, zich „ aldaar bevindende, omdeelen.... ”

De Geesten, of Onder-Goden, die den menschen de wil van den Opper-God doen uitvoeren, zyn overal de zelfde niet. „ Deeze van de eene Provincie zyn in de „ andere onbekent, en hebben geen vermo-„ gen op het Volk. Ieder Gewest heeft „ zyne Geesten of *Demons* die hem eigen „ zyn. Zy kennen ze door zekere naamen „ die zy hun geeven.... ” Dit denkbeeldt is geenzins aan de Indianen eigen; het vind zich genoeg verspreid, en men kan haare oudheit door verscheiden plaatsen van de Aloude en hedendaagsche Historien bewyzen. Daar uit is de voorkeur gesprooten, die ieder Landt voor zyne eigene Goden boven die van andere Gewesten deed. Een voorkeur die gelegentheit tot de Godlooze redeneering (a) van den Veldheer eens Konings van Assyrië gaf.

Welk een gevoelen deeze Eilanders van de Afgods Beelden hebben. De Eilanders gelooven niet dat de Beelden hunner Goden als waare Goden aanbiddelyk zyn: Zy merken ze aan, zegt de Engelsche Schryver in zyn *Bericht van Ceylon*, als Afbeeldzels gemaakt om de Goden aan de Menschen te verbeelden, en zy eeren ze als zodanigen. Weinig verlichte Afgodendienaars zyn 'er die niet op deeze wyze redeneeren: Maar eenige doen hunne Godsdienstigheit in de tegenwoordigheit deezer Beelden, zich inbeeldende dat de gebeden te beter verdienende zyn, overzulks de Beelden hen iets geestelyks en verhevens ingeeven; andere gaan veel verder, zich dits maakende, dat de Hemelsche kracht in de Beelden nederdaalt, en aldaar huistvest. Deeze hebben een grover Dienst. 't Is nochtans dat men deeze gewaande kracht de ongerymde Mirakelen schuldig zy, die verscheide Alouden (by voorbeeldt *Titus Livius* en andere lichtgeloovige Legende Schryvers) geloofd hebben, aan de Nakomelingschap die hen aanneemen wilde, te moeten overbrengen.

Dusdanig zyn de minst plompste Denkbeelden der Heidenen van *Ceylon*. Deeze die de plompheit op 't alderhoogst bezitten, willen dat de Goden hunne begeertens inwilligen, en op hunnen wil gehoorzaamen. Zy bidden ze wel naar waarheit, eeren ze en offeren ze: Maar 't word ook vereischt dat men zyne reekening vind, in alles, 't geen men zyne Goden toestaat. De *Cingaleezen* (b) verachten en handelen zelf de Goden qualyk, waar op zy ongenoegt zyn. Wy zullen hier na zien dat de Chineezen eveneens doen. Een Aloude wat bezadigder, genoegde zich tot zynen God te zeggen, dat hy de waarde van de stoffe waar uit hy hem maaken zoude, wilde evenaaren, met de wyze waar mede hy zyne gebeden gunstig verhooren zou.

XXXIII. HOOFDSTUK.

Van hunne PRIESTERS, *hunne* PAGODEN, FEESTEN, PELGRIMAADJES *enz.*

Driederlei Ordens van Priesters onder de Ceyloneezen, en onder welk en bestier die bestaan. DEeze Eilanders hebben, te weeten, de Ceyloneezen, (c) drie verscheiden Ordens van Priesteren. Deeze drie Ordens staan onder Opperhoofden die uit de *Tirinanxes*, of *Terumwanses* genomen worden. De *Tirinanxes* zyn eigentlyk de eenigste Priesters van *Buddu*, en ongetwyffelt mede de uitmuntenste Geestelykheit van 't Eilandt, nademaal zy de Opperhoofden aan de *Gonnes* uitleeveren, een naam die ons aan allerlei Priesteren gemeen schynt te zyn. Het komt ons voor, dat men het verhaal van *Knox* niet ophelderen kan, en het met *Ribeyro* vergelyken, dan door behulp van de verklaring die wy aan de woorden van den eersten geeven. Behalven deeze Opperhoofden, is 'er een groote *Terumwanse* of Hogenpriester, (d) die van alle zaaken, de Godsdienst raakende, bewust is: 't Is een bedaagt Man, die, om zyne waardigheit te toonen, gemeenlyk een goudt Lint draagt, en een soort van Scepter, of Waayer, die eenige overeenkomst met den *Talapat* der Siamsche Geestelyken heeft.

Het

(a) II. Boek der Koningen Hoofdst. 18. vers 33. (b) *Knox* ibid.
(c) Idem ibid. Volgens *Ribeyro*, word het Eilandt in vier Bisdommen verdeelt, en ieder Bisdom heeft zyn Hoogenpriester, of *Terumwanse*. (d) *Ribeyro* L. I. Ch. 4.

Het voornaamſte Klooſter deezer Prieſteren, is in de Stadt *Digligy* gelegen, en daar is 't dat men *Capittel* houd. De Prieſters van *Buddu* neemen niemandt in hunne Orde aan, dan Perſonen van geboorte, wysheit en vernuft. Wy hebben reeds gezegt, dat uit hun verkooren worden deeze die Opperhoofden van alle de Prieſters moeten zyn, en dat de Koning deeze verkiezing doet.

Waarin hunne Kleeding beſtaat, en hun gedrag aangemerkt.

Het Kleedt der *Gonnes* is geel: 't Is een (a) geplooide Rok, rondom de lendenen met een garen Gordel omgord. De *Tirinanxes* draagen de zelfde Kleeding. Beide hebben ze ganſch geen Haair en gaan altoos met blooten Hoofde. Het Volk draagt deeze Prieſters een ongemeene achting toe, en buigt zich voor hen, als of zy 't voor hunne Afgoden deeden: maar wat hun aangaat, zy groeten niemandt. *Overal waar zy gaan*, zegt *Knox*, *ſpreid men een mat en een wit Lywaat over de plaats daar ze zullen zitten, 't welk een eer is die men niet dan aan den Koning bewyſt.* Het is hen verboden te arbeiden, te trouwen, en zelf een Vrouw aan te raaken. Zy mogen niet dan dagelyks eens eeten, ten minſten dat dit niet dan Ryſt en Water zy, als ook Vruchten en Peulvruchten. Men verbied hen ook den Wyn. Wat het Vleeſch aangaat, dit is hen geoorloft te eeten, mits dat men 't alleen voor hun gereed maake, en dat zy geenen laſt noch toeſtemming tot het dooden geeven. 't Is hen nochtans geoorloft hunne Orde te verlaaten, en vervolgens te mogen trouwen. Om weder waereldlyke te worden, word 'er geene andere Plechtigheit vereiſcht, dan zyn Rok in de Revier te werpen, en zich het Hoofdt en 't Lichaam te waſſchen.

Welke voordeelen de *Gonnes* weeten van de Godsdienſtelingen te trekken.

Deeze *Gonnes* genieten van de Godsdienſtigheit des Volks veel voordeel. Zie hier een der voordeeligſte hunner belangen: Men zal het te beter gelooven, om dat men buiten het Chriſtendom niet behoeft te gaan om iet diergelyks te vinden; (b) „ Wanneer iemandt ernſtiglyk voorneemt om zyne „ ziele te zaligen, zend hy om den Prie- „ ſter, die prachtig onder een verhemelte „ van vier perzoonen gedraagen, komt. „ De (c) bekeerde laat een groot Gaſtmaal „ den Prieſter bereiden, en geeft hem ge- „ ſchenken volgens zyn vermogen. De „ *Gonne* houd zich een dag of twee by den „ bekeerden op, en geduurende deezen „ tydt zingt hy een Lofzang uit een hun- „ ner Boeken van den Godsdienſt getrokken. Daar na verklaart hy den omſtan- „ ders wat hy gezongen heeft. " *Ribeyro* zegt, dat de Godsdienſtelingen, die de *Gonnes* komen laaten, hem betaalen en handelen ten beſten zy konnen, nademaal zy gelooven dat het Gebedt zonder dat van geene uitwerking zy.

Het gedrag der *Koppuhs* waarin dat beſtaat.

De tweede Orde der Prieſteren is, die men *Koppuhs* noemt. (d) „ Zy draagen „ geene Kleederen die hen van 't overige „ Volk onderſcheiden, zelfs niet, wanneer „ zy hunnen Dienſt waarneemen, want zy „ genoegen zich alsdan wit Lywaadt te hebben, en zich voor den aanvang te waſ- „ ſchen.... Zy bezitten een ſtuk Lands, „ 't welk den *Dewale* (e) toebehoort, waar „ in zy hunnen Dienſt oeffenen.... Zy be- „ bouwen het Landt en zyn in hunne ge- „ woone bediening bezig, behalven als zy „ moeten Dienſt doen, 't welk 's morgens „ en 's avonds is, na dat des Tempels in- „ komſten, waarvan zy Prieſters zyn, het „ lyden konnen. Deeze geheele Dienſt „ beſtaat om den Afgod van de gekookte „ Ryſt en andere diergelyke Levensmidde- „ len voor te zetten.... 't welk men 'er ee- „ nigen tydt laat, waarna de Trommelſlagers, „ Fluitſpeelers en andere Tempel-Bedienden „ die eeten....

Welk een Dienſt de *Jaddeſes* waarneemen.

„ De *Jaddeſes* of Prieſters der (f) Gee- „ ſten, zyn de derde ſoort van 't Prieſter- „ ampt. De Pagoden die zy bedienen, „ hebben geene inkomſten. Een Man moet „ op zyne koſten een Huis bouwen, en hy „ is 'er Prieſter van. Hy laat op de Muu- „ ren van dit Huis, Hellebaarden, Degens, „ Pylen, Boogen en Beelden ſchilderen.... „ Deeze Huizen worden gemeenlyk *Jacco* „ genoemt, 't welk *Duivels Huis* beteekenen wil; want *Jacco* of *Jaco* den *De- „ mon* is. Om het Feeſt van deezen *Jac- „ co* te vieren, ſcheert zich de *Jaddees* den „ gehelen Baardt af.

„ De Pagoden, zegt onze Schryver, „ zyn in zoo een groot getal, dat het by- „ na onmogelyk is, die te tellen. " Dit is gelooflyk, nademaal ieder Godsdienſteling de vryheit heeft een Kapel te bouwen, en 'er

(a) *Knox* Ubi Sup. (b) Idem ibid.
(c) *Ribeyro* zegt, dat deeze plechtigheit voor een ſtervende word verricht, en dat de *Gonne* by hem ten einde zyns levens by blyft.
(d) *Knox* Ubi Sup. (e) Dus word de Pagode genoemt.
(f) *Daycautans*, dit woordt komt dat van *Deuta* of *Deneta* naby, 't welk by de Mogolleezen de naam der Geeſten is.

'er zich Priester van te maaken. Onder deeze Pagoden zyn 'er zeer ryke en van een goede Boukunde. Zy zyn met zinnebeeldelyke afbeeldzels van Gedrochten en Dieren versiert, gelyk alle die van gansch Indiën. „ In eenige ziet men 'er geschilderde „ Staven, Pylen, Hellebaarden, Lanssen „ en Degens: Maar in de Tempels van den „ *Buddu* niet dan Afbeeldzels van Men„ schen de beenen kruisgewys over elkan„ der, bekleed met geele rokken gelyk de „ *Gonnes*, gekrulde hairen en de handen „ voor hun, gelyk de Vrouwen, hebbende. „ Zy zeggen dat dit de Geesten van ge„ storvene Heilige Mannen zyn.

„ De Vrouwen durven in geene Pago„ den komen terwyl zy de gewoone ziek„ te haarer Sexe hebben, noch de Man„ nen, wanneer zy van een plaats komen „ waar in een Vrouw van deeze quaal on„ passelyk was.

De inkomsten der Pagoden bestaan in Landeryen die de Koningen haar mildelyk hebben toegestaan. „ Op 't Eilandt *Ceylon*, „ zegt den Engelschen Schryver, is 'er „ een grooter getal Steeden aan de Kerke „ dan aan den Koning behoorende." Men kan hem op zyn woordt gelooven, nademaal de Godsdiensteling van een zekere Orde overal aan de zelfde zwakheden onderworpen zynde, de Geestelykheit zich van de zelfde middelen te bedienen weet.

Wy hebben gezegt, dat byzondere Godsdienstelingen Kapellen bouwen waar van zy Priesters zyn. Zy zetten in deeze Kapellen een Beeldt van *Buddu*, zy ontsteeken Waschkaerssen of Lampen voor deezen Afgod, zy dienen hem het eeten voor, en versieren hem met bloemen. Zulke kleine Godsdienstigheden zyn in Europe niet onbekent.

Op welke tyden deeze Eilanders hunne Godsdienstigheit in de Pagoden bewyzen.

Woensdag en Vrydag zyn de gewoone dagen tot de oeffening van Godvruchtigheit bestemt. *Knox* zegt, (a) dat zy de Pagoden voor de oeffening van Godsdienstigheit des Woensdags en Zaturdags openen. Alsdan komt het Volk hunne Goden in de Pagoden aanbidden. Men smeekt hen, gelyk de meeste Menschen elders ook doen, om gezondheit, geluk en bystand. Mogelyk geschied dit op een ongeschikter wyze, dan onder ons, en mogelyk hebben ze ook hunne behendigheden gelyk wy de onze. Waar vind men 'er niet die zich zelf bedriegen laaten, wanneer zy God of de Goden over zulke of zodanige benoodigtheden om hulp smeeken? Weinig gebeden zyn 'er die niet rechtmatig zyn wanneer die over de algemeene waarheden handelen, of als die geene voorwerpen hebben dan de goederen waar van de verwerving geen onrecht aan zynen naasten toebrengt: maar nochtans dit of dat in 't bezonder in de gebeden te verzoeken, is wat gevaarlyk. Laat ons onderstellen dat een Vorst die Godt voor den voorspoedt zyner Wapenen bidden laat; dat een Koopman dit Oppermachtig Wezen smeekt, dat het hem behaage zynen Koophandel te begunstigen: Zoo zy beide de ongeregelde loop van Staatzucht en Begeerlykheit volgen, hoe veel vreemde dingen zou men in hunne gebeden niet konnen onderstellen? Het lang geprevel hunner onderhandelingen met God zal niet dan een uitbreiding van de woorden (b) een's Latynschen Dichters zyn.

En tot wien zy hunnen laatsten toevlucht neemen.

De gebeden der *Cingaleezen* gaan gemeenlyk niet recht tot het Opperweezen over, te weeten, om ons beter uit te drukken, tot deezen die zy als zodanig aanzien; zy vervoegen zich alleen tot zyne Ondergoden; maar wanneer deezen hun niet gunstig zyn, (c) is 'er een groote *Demon* of Geest, tot wien zy zich vervoegen. Men offert hem bereide spyze, en onder andere een rooden Haan, in een afgeleegen plaats van een bosch, alwaar de groote *Demon* door Menschen gedient word, zich zelven in *Demons* vermomt hebbende, met bellen aan de beenen, die zingen en danssen, en vreemde gestaltens maaken.

Tweederley Plechtelyke Feesten onder hen gevierd.

Hunne Plechtelyke Feesten zyn tweederlei; eenige voor de Goden die den Landbouw bestieren en alles 't geen dit leven aangaat; de andere ter eere van *Buddu*; deeze God draagt zorg voor de Zielen en hunne gelukzaligheit. Het geen 't aanmerkelykste in 't groote Feest der Geesten is, (want dus worden eigentlyk de eersten genoemt) bestaat in een Processie tot hunner eere. De Priester draagt een geschilderde Staf met bloemen versiert, voor wien het Volk knielt. Een ieder bied een Offerhande deezen Staf aan; na de Offerhande, legt de Priester de Staf op zyne schouders, en dekt zyn mondt met een Lywaadt, overzulks zynen adem deeze gewyde Staf niet besmette. Daar na gaat hy op een Olifant zitten,

En met welk een toestel.

(a) *Knox* IV. Deel. Hoofdt. 10.

(b) . . , *Pulchra Laverna*
Da mihi fallere, da justum, sanctumque videri. Horatius.

(c) *Knox* Ubi Sup.

zitten, die t'eenemaal met wit Lywaat bekleed is, en wandelt dus door de ganſche Stadt. Veertig of vyftig Olifanten ſchellen draagende, gaan vooruit. Mannen als Reuzen toegetakelt, volgen deeze Olifanten. De Trommelſlagers en Trompetters volgen na hun, voorgegaan van Menſchen die danſſen en Vrouwen die zich aan den dienſt der Pagoden overgeeven. De Trommelſlagers, Pypers en Danſſers zyn onder deeze Vrouwen vermengt. Vervolgens verſchynt de Prieſter gezeten op den Olifant, en houdende de gewyde Staf. Deeze Prieſter verbeeld den Schepper van Hemel en Aarde. Een ander Prieſter gaat achter hem met een Zonneſcherm in de handt om hem voor de hitte der Zonne en den regen te bevryden. Twee Olifanten gaan aan zyne zyde, en op ieder van deeze twee Olifanten twee Prieſters, waar van de eerſte mede een God verbeelt, en deeze die hem volgt dekt hem met een Zonneſcherm. De Vrouwen volgen de Goden en bewaayen hen om te verkoelen en hen voor 't ſteeken der muggen te bevryden. Duizenden van Godsdienſtelingen gaan by driën geſchaart achter deeze Goden. Geduurende deeze Proceſſie zyn de ſtraaten met groente en allerlei bloemen beſtrooit. De Huizen zyn van weerzyde met boomtakken en blomkranſſen verſiert, waaraan wimpels en vaanen gebonden zyn. De Lampen lichten ter rechter en linker zyde, en branden by dag en nacht; want de dag voldoet nooit in deeze beruchte Godsdienſtigheden. Laat ons niet vergeeten te zeggen, dat men, voor de Proceſſie begint, de Goden aan de deur der Pagoden vertoont, op dat het Godsdienſtige Volk hen aanbid en Offerhande brengt. Dit Feeſt duurt omtrent veertien dagen en begint met de nieuwe Maan. Twee of drie dagen voor de volle Maan, brengt men Palanquynen voor deeze Goden, om hen noch meer eer aan te doen. In deeze Palanquyns zyn *Reliquiën* en een zilvere kan. Wanneer het byna Volle Maan is, gaan alle de Godsdienſtelingen deeze kan met Revierwater vullen en brengen die naar de Pagode; dit water blyft daar en word tot het volgende Jaar bewaart; wordende dit dus jaarlyks vernieuwt.

Een ander Feeſt, neemt zyn begin in de Maandt November, geduurende de eerſte nacht van Volle Maan. De geheele Plechtigheit beſtaat in lange ſtaaken als Mey-boomen, rondom de Pagoden te planten, en die tot op den top met Lampen te verſieren.

Wanneer het groote Feeſt van *Buddu*, en hoedanig, geviert word.

Buddu word door zilvere, kopere, leeme of ſteene Beelden verbeeld. Men plaatſt deeze Beelden allerwegen, zelfs in Holen en Rotſen. De Godsdienſtelingen brengen die levensmiddelen op den tydt van Volle en Nieuwe Maan: maar het groote Feeſt van *Buddu* word in de maandt Maart geviert, wanneer het Jaar begint. Als dan gaat men hem in beide de plaatzen aanbidden, die zoo veel vermaartheit in de Legenden deezer Eilanden verworven hebben. De eene is de *Adams Piek*, (den hoogſten Berg van 't Eilandt, dus door de Chriſtenen genoemt) en de andere de plaats alwaar *Buddu* onder een Boom ruſtte, die zich zelf aldaar geplaatſt en tot gemak van dien God geplant hadt. Toen hy op Aarde was, onthield hy zich zeer dikmaals onder deezen Boom, en onder den zelven boom is 't dat de Godsdienſtige *Cingaleezen* hunnen *Buddu* eeren. De Godsdienſtigheit deezer plaats is zoo geacht, zegt men, dat ze veel verdienſte byzet, den geenen die 'er een Pelgrimaadje komen doen. Deeze die niet in ſtaat zyn, zich naar deeze Heilige plaats te begeeven, komen ze ten minſten zoo na als zy konnen, en bewyzen hunne hulde in de eerſte Pagode, die zich op den weg opdoet, richtende hunne gedachten en gebeden naar den gewyden Boom. Deeze Boom is met Cellen, Tenten, en Hutten omringt. Men vind 'er houte gebouwen met leem en kalk beſtreeken, in kleine vertrekken voor ieder Huisgezin afgedeelt. Onder alle deeze Godsdienſtelingen worden mede danſſers en potſemaakers gevonden.

Hoe deeze Eilanders waanen de Voet van *Buddu* op de Adams Piek ingedrukt te zyn, en ook derwaarts Pelgrimaadje doen.

Men ziet de voet van *Buddu* op den *Adams Piek* in een rots ingedrukt, toen deeze God ten Hemel voer. De Eilanders aanbidden het indrukzel van deezen voet, ontſteeken hem Lampen, en offeren hem Offerhande. Men moet deeze Reliquie by (a) die van de Voetmaat der Heilige Maagdt ſtellen, die de Spanjaards bezitten, indien men hen gelooven mag. Wy zullen hier mede aanmerken dat dit indrukzel van den voet 't welk men op *Ceylon* (b) ziet, het eenigſte niet is, dat in de Indiën beſtaat. De Siammers (c) waanen drie diergelyke indrukzels van den voet van *Sommona-Codom* te bezitten, een in *Siam*, de andere in

(a) Zie de Plechtigheden en gewoontens der Roomſch Catholyke Geeſtelyken I. Deel.

(b) Dit indrukzel vertoont zich in 't midden van de Rots, die ſchynt tafels gewyze gehouwen te zyn. De Mooren willen, dat dit indrukzel van Adams voet zy, toen hy zyne zonden, of de doodt van Abel op deezen Berg beweende. *Purchas* uittrekzels zyner Vojagiën.

(c) P. Tachard in zyne eerſte *Siamſche Reize*, VI. Boek.

in *Pegu*, en de derde op 't Eilandt *Ceylon*. De Alouden hebben ook van 't indrukzel van een van Herkules voeten gefproken. Om weder tot het verhaal van den *Adams Piek* te komen, (a) voor dat men 'er by komt, vind men eene vlakte door beeken bewatert, alwaar de Heidenen zich uit Godsdienftigheit gaan baaden, waar na zy mede hun Lywaadt en Kleederen waffchen, zich inbeeldende datze met dit waffchen hunne zonden uitwiffchen. Daarna klouteren zy op den fpits des Bergs door middel van zekere yzere ketenen, die men 'er aan vaft maakt. Op den top van deezen Berg ziet men een Reuzen voet ingedrukt, zoo wel gewrocht, zoo men zegt, dat de kunft het niet beter zoude uitgevoert hebben. Na by de zelve vind men een Pagode, en by de Pagode een verblyf plaats voor een Priefter die de Offerhande ontfangt en den Pelgrims de wonderwerken van de Heilige indrukking, de genaade en aflaaten den geenen verleent die derwaarts Pelgrimaadje doen, de Oudheit en Heiligheit van den fteen vertelt; en met een woordt gezegt, alles 't welk het bygeloof hen inboezemt en dits maakt, waar van de bewoordingen byna overal de zelfde zyn.

Welk een gebruik de Vrouwen van het Beeldt van *Buddu* maaken en Aalmoezen voor hem gaan verzoeken.

Een andere Godsdienftigheit voor *Buddu* is, dat ze voor hem beedelen. Dit is de Godsdienftigheit der Juffers. Het zoude qualyk gedaan zyn haar deeze glori te willen betwiften. Bekent is 't hoe veel zy zich in gefleepenheit over het ftuk van beuzelachtige Godsdienftigheit weeten uit te breiden, en dat de vrees, aan haare Sexe zoo natuurlyk, haar doet twyffelen, dat ze zonder de oeffening van zeeker vernuftige fygheden, den Godsdienft getrouw konnen zyn. „ De Juffers, zegt het Bericht van „ den Engelander (b), neemen het Beeldt „ van den God *Buddu*, zetten 't op den „ palm van de handt, met een wit Lywaadt „ bedekt, en gaan van huis tot huis, zeg- „ gen: *Wy verzoeken u een Aalmos voor* „ Buddu *en om hem een Offerhande te* „ *doen*, en men geeft als dan mildelyk dee- „ ze drie dingen, als oly voor zyne Lam- „ pen, ryft voor zyn Offerhanden, en „ geldt of kattoenegaren. De Juffers van „ ftaat gaan zelf niet beedelen: maar zen- „ den haare Dienareffe met haar fchoonfte „ gewaadt opgefchikt. . . . De Armen die- „ nen zich van 't zelve beedelmiddel. Zy „ neemen een Boek van den Godsdienft, of „ het Beeldt van *Buddu* 't welk zy in een „ kasje zetten en het met een wit Lywaadt „ omwinden. . . . Dit Boek, of 't Afbeeld- „ zel, 't welk zy met veel achting den „ Volke vertoonen, en in wiens naam zy „ het verzoek doen, dient haar om groote „ Aalmoezen te vergaaderen. . . . " Men zou byna het gedrag deezer Bedelaars vergelyken konnen met de Beedelary der Roomfch gezinden, die *in den naame van Godt en de H. Maagdt of der Heiligen* gefchied. In Duitflandt ziet men 'er die Lofzangen langs de ftraaten zingen, en mildadigheden door dit middel verzaamelen. In Hollandt zingen ze Pfalmen Davids, of zeggen eenige Bybelplaatfen op. Laat ons onze Bedel-Monniken mede niet vergeeten. Men moet bekennen dat het niet alleen in de Indiën is, dat de Godsdienft zich van dit gebruik bedient.

„ De aller Godsdienftigfte laaten het Af- „ beeldzel van den God op hunne koften „ maaken.... Maar *Buddu* is geen God, „ dan na dat men hem de oogen heeft ge- „ maakt.... De oogen gemaakt zynde.... „ brengt men hem met groote eerbied uit „ den Winkel van den Werkmeefter in de „ Pagode, en men wyd het Beeldt van „ *Buddu* met Plechtigheit en Offerhande „ in: Vervolgens plaatft men 't prachtelyk „ in zyne Nis.... Somtyds draagt men het „ nieuw gemaakte Beeldt van huis tot huis, „ en wanneer deeze goede Menfchen het „ zien, leggen ze mildelyk het Arbeids- „ loon van den Werkmeefter toe. Deeze „ die dit Beeldt heeft laaten maaken, „ word als een waare Godsdienfteling aan- „ gezien.

Hoe een uitwerkzel van vreeze hen Godsdienftig maakt.

Na een zodanig verhaal zou men zich verbeelden dat de *Cingaleezen* zeer yverig voor den Godsdienft zyn; maar geenzins. (c) Zy bekennen ongeveinsdelyk dat al hunne Godsdienftigheit een uitwerkzel van vreeze is. „ Zy bemoeyen zich weinig met on- „ derwerpen van den Godsdienft, dan „ wanneer zy ziek zyn, of tot een hoogen „ ouderdom gekomen. " Indien een zoo gemeen gedrag in de waereldt, den Vrygeeften bewyft, dat de Godsdienft niet dan een uitwerkzel van 's menfchen zwakheit is, gelooven wy dat die mede toont dat des menfchen einde een klaar kenteeken van d' afhankelykheit van een Opper-Weezen is.

XXXIV. HOOFDT-

(a) *Hift. van Ceylon*, door *Ribeyro*, *Hoofdtft.* 23. I. Boek.
(b) *Knox* Bericht enz. Hoofdtft. IV. IV. Deel. (c) *Knox* ibid.

XXXIV. HOOFDTSTUK.

Van huune ZIEKTENS, *en verscheiden* BYGELOVIGE GEWOONTENS.

Hoe Bygelovig deeze Landaart wegens de zieken en hunne geneezing is, aangeweezen.

„ WAnneer zy ziek zyn, wyen zy een „ rooden Haan den Duivel toe, (aan „ een deezer minder Goden 't welk de Gee- „ ften of Godheden zyn.) De *Jaddese* „ neemt den Haan en wyt hem deezen Geest „ toe, zeggende: dat deeze Haan hem on- „ der voorwaarde gegeeven word, dat hy „ den Zieke de gezondheit weder toezen- „ de, ... daarna laat men den Haan we- „ der gaan, en somtyds word hy een of twee „ jaaren bewaart. Vervolgens brengt men „ hem in den Tempel, alwaar de Priester „ hem komt haalen.... onder voorwendzel „ van hem te offeren, ... want zeer dik- „ maals verkoopt hy de byeenvergaderde „ Haanen, en laat zeggen, dat dit voor „ een Offerhande gescheid; .... Om t'ont- „ dekken of het een God of de Duivel is, „ die de oorzaak hunner ziekte zy, maaken „ zy een Boog van het eerste kleine stokje „ dat zy vinden, en aan de pees van de zel- „ ve hangen ze een klein werktuig naar een „ schaar gelykende, waarmede zy de Betel- „ nooten afsnyden. Houdende deeze Boog „ aan beide de einden, spreekenze de naa- „ men van alle de Goden en *Demons* uit. „ Zy zeggen dat wanneer zy de God noe- „ men die hun de ziekte toegebragt heeft, „ het werktuig omkeert, en dat hunne „ quaal van deezen Afgod komt. Alsdan „ offeren ze hem Offerhanden." Dit erinnert ons noch een ander gebruik van by de Goden raad te vraagen. De Priester legt de Wapenen op zynen schouder die in de Pagode van deezen God zyn, waarvan hy Bedienaar is. Daarna bekruipt hem een verrukking, en hy valt in een soort van raserny, of ten minsten veinst hy zich dus. Geduurende deeze razerny is 't, dat de Geest van zynen God op hem komt rusten. Alsdan word alles 't welk hy uitspreekt, als een Orakel aangemerkt, en het Volk spreekt tot den Bedienaar met alzoo veel achting als of het tot God zelf sprak. Laat ons weder tot der *Cingaleezen* ziekten komen. Het schynt volgens 't verhaal van den Engelschen Schryver, dat zy lichtelyk de ziekte onderworpen zyn, die men ylhoofdigheit of razerny noemt: Alsdan loopen ze naar de Bosschen; zy lyden alle de toevallen die de gevolgen van een zwarte Gal zyn, waar aan (a) men de uitwerkzelen alzoo verwonderlyk schuldig is, als 't geen onzen Engelander, een weinig te lichtgelovig (b) van de *Cingaleezen* bericht, en aan den Duivel toeëigent. Hoe veel Wywater zoude men niet verspillen, zoo men op 't verhaal van deezen Reiziger, te raade wierd, deeze Eilanders als Bezeetenen te bezweeren? Heeft men niet dikmaals diergelyke onzekere en dubbelzinnige teekenen in droefgeestige ziektens bespeurt? Indien men, by gebrek van deeze teekenen wel in acht te neemen, van gedachten word, een bezeetenheit door den Duivel t'onderstellen, en zyn toevlucht neemt tot den toestel, waar van de Bezweerder zich moet bedienen om den Duivel te verdryven, is 't klaar dat men een verdichtzel bestryd. (c) Men verhaalt van een zekere Vrouw, dat zy de buyen en vlaagen van droefgeestigheit en razerny geduurende de Heilige Week onderworpen zynde, men niet verzuimde aan den Duivel toe te eigenen, 't welk het uitwerkzel van een ongemeene beweeging van vochten zyn kon, die in 't voorjaar dikmaals in een qualyk gestelt lichaam veroorzaakt word.

Vreemde plechtigheden wegens de Zieken gebruikt.

Wanneer de Kruiden en Wortelen die men voor een ziekte gebruikt, de verwachte uitwerking niet doen; (d) „ neemen ze een „ Plank en maaken 'er van aarde een half „ verheven Afbeeldzel van den Zieke op: „ Vervolgens noodigen zy alle zyne Bloed- „ verwanten en Vrienden van wederzyds „ Sexe, en bereiden een groot Gastmaal. „ 's Avonds omtrent negen uuren, laaten „ zich alle de Gasten rondom het Huis vin- „ den; na de Avond-Maaltydt begeeft men „ zich naar een daar toe bereide plaats, plaat- „ sende zich alle in 't ronde en niet dan ee- „ ne ruimte in 't midden open laatende. „ Men steekt Toortsen op, men roert de „ Trommel, en men maakt geduurende een „ uur met verschieden Speeltuigen een groot „ gerucht. Vervolgens gaat een jonge „ Dochter, die men veronderstelt Maagdt „ te moeten zyn, in 't midden van den kring „ dansen, terwyl de omstanders hunne stem- „ men met het gebrom der Trommelen men- „ gen.... Waarna zy na eenige omdraa- jingen

(a) Zie *Wier* in zyn Traktaat van *Præstigiis Dæmon.* L. IV. 1583. gedrukt.
(b) *Knox* Bericht van Ceylon IV. Deel. Hoofdtst. IV. (c) *Wier* Ubi Sup.
(d) *Ribeyro* Hist. van *Ceylon.*

„ jingen onder den voet valt, werpende „ schuim uit den mondt, en glinsterende „ oogen hebbende.... Alsdan is 't dat iemandt van 't gezelschap toetreed, om „ haar eenige vraagen te doen en te bidden „ niet te gedoogen dat de Zieke sterve, en „ te willen de Vruchten aanneemen, die „ men zynentwegen haar offert, en een „ onderwys te geeven welk een geneesmiddel men tegen zyne quaal bezigen moet. „ .... De bezeetene Dochter spreekt dan „ 't besluit van den Zieke uit, die somtyds „ sterft tegens de voorzegging van 't gewaande Orakel. Indien men zich beklaagt, bedrogen te zyn geweest, antwoordt de Dochter dat men haer niet wel „ verstaan heeft. Zoo zy somtyds niet weet „ wat ze te antwoorden heeft, zegt zy dat „ 'er iemandt onder het gezelschap is, die „ haar Vyandt zy.... en deeze Vyandt is „ byna altoos een Christen.... Men verzoekt hem dan te willen vertrekken, „ waarna de *Demon* antwoordt: Alsdan „ eert en bedankt men hem; men zet hem „ aan den voet van een Boom, hem toegewyt, het eeten voor.... en deeze „ Offerhande, waar aan niet gedoogt „ word dat men aanraake, is met Bloemen „ versiert.

In 't Verhaal hunner Godsdienstigheden, moeten wy hunne Geloften niet vergeeten. Zy kennen 'er het gebruik van, en misbruiken die niet min dan andere menschen.

Wat des menschen geluk en ongeluk aangaat, zy gelooven, dat God volstrekt het een en 't ander voorschikt: Dus handelen zy tegen hunne grondregels, wanneer zy arbeiden om een quaad te myden en om goed te erlangen, als zy den Goden geloften doen, wanneer zy hen bidden enz. De Mensch ten opzicht van den Godsdienst aangezien zynde, schynt hy niet in de Oeffening een wezen te zyn, vlak tegengestelt met dat 't welk hy in de Beschouwing is?

Waarin zy achten dat de voornaamste deugdt bestaat aangemerkt.

„ Zy achten dat de hoogste graad van „ deugdzaamheit bestaat in mild voor hunne Priesters te zyn, Offerhanden aan hunne Goden te doen, en geen bloedt van „ eenig Schepzel te storten.... Zy toonen „ hunne mildaadigheit den Armen, door „ een grondregel van liefde, 't welk zich „ zelf tot den Vreemdelingen uitstrekt.... „ Zy plaatsen de Levensmiddelen voor de „ handt, die zy den noodruftigen uitdeelen, die iets aan hunne deuren verzoeken; zy draagen iemandt achting toe, „ die van zynen Godsdienst een gewisse „ maakt.... en zy beminnen de Christenen.... overzulks zy gelooven dat ze „ rechtvaardig zyn." Dit nu is in 't kort gezegt het karakter 't welk zy als een deugdt en plicht van een eerlyk Man aanmerken. Waarby zy voegen de oeffening van eenige geringe bygelovigheden; waarvan de beschryving onnoodig zy. Wy zeggen ook, dat zy de waarheit (a) zonder die te oeffenen beminnen, dat ze niet ontzien te liegen en te bedriegen, alhoewel zy de oprechtigheit en 't goed geloof pryzen.

Aan welk een gedrag zy dagelyks verbonden zyn.

„ Zy strooijen uit Godsdienstigheit 's „ morgens en 's avonds Bloemen voor de „ Beelden hunner Goden. Zy draagen „ *Paternosters* in hande, en zeggen hunne gebeden wandelende op. Zeer bygelovig zynze in hunne oplettendheit „ over de minste en kleinste voorvallen.... „ Indien zy niezen, is 't een quaadt teken.... en het doet hen van zin veranderen, wanneer zy eenig werk begonnen „ hebben.... Zy zien als een (b) Profeet „ een zeker klein Dier aan, naar een Hagedis gelykende. Zoo wanneer zy iet „ beginnen, en dat Diertje een gekryt doet, „ staaken zy 't werk voor een tydt, denkende dat het hen waarschouwt, dat 'er „ een quaade Planeet is, die op dit ogenblik regeert.... Wanneer zy 's morgens uitgaan, beschouwen ze het eerste „ voorwerp 't welk zich voor hun gezicht „ opdoet.... Zy besluiten een goed „ voorteken een zwangere Vrouw of een „ blank Mensch te zien, en een quaadt, „ wanneer hen een gryzaardt of een mismaakt Mensch ontmoet.

Hoe zy Slangen weeten handelbaar te maaken, aangemerkt.

Men zegt van hun, gelyk van de andere Indianen, dat zy behendige Toveraars zyn. Deeze Eilanders (c) „ hebben een „ gebedt waar van zy zich bedienen om de „ Slangen te beleezen, die hierdoor zoo tam „ worden, dat zy zich laaten in de handt „ neemen." Een geloofwaardig Schryver (a) ver-

(a) *Knox* Ubi Sup. C. I en IV.

(b) Van de *Caffers* spreekende, zullen wy mede aanmerken, dat zy iets Goddelyks aan een zeker Ondier toeëigenen.

(c) *Ribeyro*, Schryver van *de Hist. van 't Eiland Ceylon* zegt, dat, wanneer een *Cobra-de-Capello* iemandt gebeeten, of eenig ander ongemak toegebragt heeft, is men, na hem betovert te hebben, genoodzaakt zich voor hem te vertoonen, en dat ze hem een krachtig verwyt doen. Deeze Slang is verders zoo ontzien, dat niemandt hem quaadt durft doen. De *Cingaleezen* noemen hem de Koning der Slangen, en zy gelooven, dat zoo zy 'er een van doodden, alle de andere Slangen van 't zelfde soort zich over zyne doodt op 't geslacht van den Moorder wreeken zouden.

(a) verhaalt, dat hy een Duitsche Soldaat van de Hollandsche bezetting gezien heeft, de Slangen opvatten, tam maaken, en zonder gevaar te handelen; dat deeze zelfde Soldaat in de kamer van zyn Kapitein een Slang vong, zonder eenige andere uitwendige voorzorge, dan zyne hoedt voor de oogen te houden, want hy bekende dat hy by zich een bewaarmiddel tegen 't vergif deezer Ondieren droeg, als onder andere het hart en de kop van een Slang: maar hy wilde het overige van 't geheim niet openbaaren. Dit moet ons verzeekeren dat 'er niets dan dat natuurlyk zy in alles kan huisvesten 't welk men ons over deeze stoffe vertelt, en dat by de Alouden eveneens als by de Hedendaagsche, de kracht van vergiftige Dieren te betoveren, in 't uitwerkzel van zekere geheimen den Volke onbekent, opgesloten legt. Om weder tot onze Eilanders te komen, „ zy spreeken, „ vervolgt *Ribeyro*, zeekere woorden uit, „ om den geenen te geneezen die van Slangen gebeeten zyn: Maar alzoo zy kruiden kennen die tegen de slangebeeten geneesbaar bevonden worden, en dat zy 'er zich veel van bedienen, is 'er blyk genoeg, dat zy 'er geen woorden byvoegen, dan om het plompe en onkundig Volk te mislyden.

En de Krokodillen in slaap sussen.

„ Zy konnen mede de Krokodillen in slaap sussen; en wanneer men zich in de Revier wasschen wil, zoekt men deeze Toveraars op, die dan voorschryven 't geen men te doen heeft: Maar zoo men iet vergeet, word men door een Krokodil gevat.

Hoe zy de Darmkrimping geneezen.

Om zekere zeer hevige Darmkrimping te geneezen, die dikmaals den Lyders in deeze warme Gewesten aantast, leggen ze den Zieke op den rug, leunen met de handt op de holte van de borst, en zeggen een Gebedt op, 't welk niet langer, dan het Geloof op te zeggen, duurt. Eerlang vermindert de smert en de Zieke is geneezen. Men geeft genoeg te kennen dat het Gebedt niet dan een plechtigheit is, zonder 't welke de Zieke echter niet nalaaten zou te geneezen: Zoo veel te meer dan, dienen zich de Amerikanen, volgens de aanmerking van *Ribeyro* zelf, van een diergelyk Geneesmiddel, vermits zy de Darmkrimping mede hevig onderworpen zyn, want zy leggen de Zieke op den grond en op zynen rug neder, en danssen met beide de voeten hem op den buik.

En voor iets te onderneemen hunne Starrewichelaars raad te vraagen.

Eindelyk onderneemen ze niets zonder aan hunne *Nagates* raad te vraagen, 't welk hunne Starrewichelaars zyn. *Ribeyro* zegt, dat deeze *Nagates* somtyds voorzeggingen doen, die door de overeenkomst der gebeurtenissen met de zelve vreemt voorkomen, en waar door men zoude konnen vermoeden dat 'er de *Demon* eenig gezag in heeft, of eenige overnatuurlyke zaak: Maar in dit slag van gebeurtenissen, zyn het geval, de kennis van zekere behendige ontdekte omstandigheden, en een krachtige doordringendheit, de voornaamste *Demons* die de Starrewichelary beweegen en bestieren. Dit alles is bewyslyk.

XXXV. HOOFDTSTUK.

Van hunne Huwelyks Plechtigheden *en* Lykstatien *enz.*

Welk een gebruik zy in 't Huwelyken in acht neemen,

MEn moet vooreerst den Lezer berichten, dat het in dit Gewest nooit gedoogt word van staat te veranderen, en dat overzulks een ieder verplicht is, in zyn geslacht en staat te trouwen. (b) Wanneer een Dochter aangezocht word, stelt ze voor en aanhoort zelf de voorwaardens, die zy vervolgens aan haare Ouders bekent maakt, om te zien of het hen behaagt. Indien zy het Huwelyk goedkeuren, bereid men een Gastmaal zonder andere Plechtigheit. De Man geniet de eerste Bruilofts nacht; en alle zyne Broeders tot zeven in getal, genieten die, de een na den anderen, de volgende nachten: Maar alle die de zevende Broeder volgen, genieten het zelfde recht niet.

En hoe Broeders met elkander in 't Huwelyk in gemeenschap leeven.

Onze Schryver voegt 'er by, „ dat „ de eerste dag verscheenen zynde, de Man „ geen meer voorrecht dan zyne Broeders „ heeft; wanneer de Vrouw alleen is, kan „ hy haar bezitten: Maar zoo een van zyne Broeders by haar is, mag hy 'er niet „ bykomen; zoo dat een Vrouw voor een „ geheele Familie voldoet: Want alles is „ onder de Broeders gemeen; zy brengen „ t'huis 't geen zy winnen, en de Kinderen behooren niet meer aan den Man als „ aan zyne Broeders, waarom de Kinderen „ hen ook Vaders noemen." Dit is 't geen *Ribeyro* ons bericht: Maar dit verhaal word niet eveneens van *Knox* beschreeven. Hy zegt, dat de Ouders het Huwelyk maaken,

en

(a) *Baldeus* Beschryving van *Malabar*, *Coromandel en Ceylon*.
(b) *Ribeyro* Ubi Sup. C. XVI.

en wanneer zy onderling verdragen zyn, is alles verricht: Hy voegt 'er noch by, dat de Vryer aan zyne Vryster de Geschenken en Bruilofts-Kleederen zend, en dat hy daar na een dag verkiest om haar by hem t'huis te geleiden; en dit is de waare Huwelyks dag. Zie hier de Plechtigheit breeder beschreeven. „ De Verloofde gaat zyne Verloofdesse bezoeken, van zyne „ Vrienden verzelt.... De nieuw getrouw- „ den eeten te samen uit de zelfde schotel, „ 't welk de gelykheit van hunnen staat be- „ teekent. Somtyds binden zy zich de Dui- „ men aan elkander, en daar na gaan zy te „ samen slaapen. Op den volgenden dag „ na het Middagmaal, neemt hy zyne Vrouw „ met zich naar Huis. Zy gaat vooruit, „ en hy volgt haar met eenige van zyn „ Maagschap die haar geleiden; want het „ de gewoonte is dat de Man zyne Vrouw „ volgt. "

Andere Huwelyks Plechtigheden by hen gebruikelyk, en hoedanig.

Het Huwelyk word 'er mede op een andere wyze gesloten. „ De Man houd een " eind van 't Lywaat vast, waar mede de " Vrouw omwonden is, en wind het om " zyne Lendenen, zy houd het ander end, " en alsdan giet men hen Water over 't " Hoofdt, 't welk hen 't geheele Lichaam " nat maakt, waarna zy getrouwt zyn, en " het Huwelyk is mede zoo lang van duur, " als zy onderling zich verdraagen konnen. " .... Wanneer zy niet meer met elkan- " der konnen overeenkomen, scheiden ze " zonder schande, de Man geeft dan weder " 't geen hy van zyne Vrouw ontfangen " heeft, en haar is geoorloft een andere " Man te mogen neemen.... Indien zy, " als zy scheiden, Kinderen hebben, vol- " gen de Knechtjes de Vader, en de Meis- " jes de Moeder.... " Wat hier nu van zy, het aardigste is, dat Mannen en Vrouwen vier of vyfmaal na den anderen trouwen, voor dat ze vinden 't welk met hunnen aart overeenkomt. Dit zou noch erger in de Landen zyn, alwaar de Wetten van den Godsdienst aan de Vrouwen een vryheit geeven, die in Asië niet bestaat; men zag ze alle agt dagen hertrouwen, zonder te vinden 't geen een evengelyk welzyn zoude maaken. Men is dan wederzyds gehouden toegeevend voor de menschen te zyn, en de vrede te zoeken om de liefde Gods, en door orde van den Godsdienst. Om met een woordt alles te zeggen; de Volkeren die zich anders bestieren, vinden in de Huwelyks vereeniging de zoetigheden niet, en de hulp die Godt gewilt heeft, dat men in het Huwelyk zoeken moet.

De *Cingaleezen* hebben niet dan eene Vrouw: Maar een Vrouw heeft dikmaals twee Mannen. Het is aan twee Broeders geoorloft te samen Huis te houden en niet dan eene Vrouw te hebben. De Kinderen erkennen hen, en noemen hun beide Vader.

Hoe de Vrouw zich in 't Huwelyk getrouw gedragen moet, of word gestraft; doch echter gelegentheit heeft haar voorneemen uit te voeren.

Nadat de Vrouw door een veelmaals herhaalde proefneeming gevonden heeft 't geen haar behaagt, is zy verplicht de echtelyke Trouw wel te onderhouden; en de Wet van 't Overspel is, dat een Man zyne Vrouw en haaren Minnaar dooden mag, wanneer hy hen op de daadt betrapt: Maar de Vrouw is wel zoo listig om de Man te bedriegen, dat ze hem het Hoorendragers Gilde onderwerpt. Nochtans kan een gebruik de Vrouwen van de eensgezindheit des Huwelyks vergoeding toe brengen; dit is, dat by zekere gelegentheden, by voorbeeldt, wanneer men Vrienden of groote Heeren onthaalt, de Mannen aan hunne Vrouwen vergunnen, haar het recht van *Hymen* in te willigen. Zy gedoogen de zelfde voorrechten aan hunne Dochters, en dit alles zonder krenking van eer, byaldien alles onder lieden van een zelfde staat voorvalt. Wanneer het gebeurt dat de Vrouw dit dienstbewys van Personen van hooge geboorte ontfangt, is zy te fierder. Uit dit alles blykt, dat de Maagdom op *Ceylon* niets roemwaardigs noch hoogachtelyks bezit. De Moeders achten ze weinig, overzulks zy voor geringe waarde die van haare Dochters opofferen. Nochtans zyn 'er de openbaare hoereryen verboden. Men scheert haar het hair af, en geesselt ze die dit ambacht oeffenende, verrast worden, ook snyd men haar de Ooren af, en men steld haar tot smaad van de waereldt bloot. De naam, die in hunne Taal overeenkomt met deezen die wy aan de Hoeren geeven, is 'er hatelyk, zelf aan deeze die zich tot hoerery begeeven. Zie hoe veel tegenstrydigheden men onder hen vind.

Haar gedrag in 't Kinderbaaren aangemerkt.

Eer wy ons verhaal aangaande het Huwelyk eindigen, moeten we noch berichten, dat de Vrouwen verplicht zyn kennis te geeven wanneer zy zekere gebreken hebben. Men mag alsdan zelf in 't Huis niet komen, alwaar zy woonen. Men vlied deeze Vrouwen door een plicht van Godsdienst, of door een Burgelyke eerbaarheit. In baarensnoode helpt de eene Buurin de andere: Men weet in dit Landt van geen Vroedvrouwen, en noch min kent men 'er het ampt van Vroedmeester, 't welk in onze dagen de eerbaarheit van een (a) Arts heeft ontrust.

Maar

(a) *Hecquet* heeft een Traktaat van de *onbetaamelykheit dat mannen de Vrouwen in 't baaren helpen*, geschreeven.

Maar te vergeefs heeft hy 'er tegen geſchreven; de Mannen hebben de Vrouwen ſedert zyn uitgegeeven Boek van Kinde verloſt, en zullen ongetwyffelt tot allen tyde deeze verloſſing behulpzaam zyn. De Vrouwen kreunen zich aan deeze belagchelyke ſchaamte der verſleetene tyden niet. Zoodra het Kindt gebooren is, gaat de Vader den Starrenwichelaar bezoeken, om te verneemen of zyn Kindt onder een gunſtige Planeet, en op een gelukkige uur gebooren is; want zy die ſterven laaten, wiens uure en Planeet hen ongelukkig zy. Indien zy 't Kindt niet laaten ſterven, „ ſtellen zy 't aan iemandt " van de zelfde ſtaat als zy, ter handt; op " dat men 'er zorg voor draage, gelooven" de, dat ſchoon dit Kindt onder zyne " Ouders ongelukkig zy, het onder 't op" zicht van anderen zoo niet wezen zal. " Zy beelden zich in dat een Kindt onder een quaade invloedt gebooren, niet dan ondeugend en boosaardig kan zyn. Nochtans zonderen ze van deeze Wet een eerſtgeboorne uit: Maar zoo zy te veel Kinderen krygen, dooden zy die of ſtellen ze in doods gevaar, onder voorwendzel dat de Star deezer Kinderen ongelukkig zy. Men geeft den Kinderen een naam, die zy echter weder afleggen wanneer zy groot geworden zyn. Wy vinden de zelfde gewoonte by de Chineezen in gebruik, gelyk wy hier na zullen zien.

't Is mede een algemeen gebruik in de Huishouding waargenomen, dat de Vrouwen (a) voor de Mannen het eeten toemaaken, ſchoon dat zy Slavinnen genoeg hebben: En uit voorzorge dat haaren adem, 't geen zy voordienen, niet beſmette, hebben ze een Linnendoek voor den Mondt wanneer zy haare Mannen in 't eeten bedienen.

Welk een gevoelen de *Cingaleezen* wegens de Zielverwiſſeling hebben, aangeweezen.

De *Cingaleezen* vermengen aan de Zielverhuizing dit gevoelen, dat de Zielen van Godloozen, na dat ze in de onreine of verachtelyke Dieren den tydt doorgebragt hebben, in de andere waereldt de Godloosheit en boosheit verdubbbelen die zy in deeze hebben gehad, nevens een geëvenmatigde kaſtyding, en dat de Zielen der Vroomen, na haar verblyf in de lichaamen van eenige moedige Dieren te hebben gehad, alsdan het vermaak van een oneindig geluk genieten, ter vergelding haarer vroomheit, die zy tweevoudig deelachtig worden, by 't geen zy op aarde genooten hebben. Van dit gevoelen bewuſt, (b) ontdoen zy zich van alles 't welk den Overledene vergaadert heeft, zy begraaven 't met hem en bewaaren niets dan de werktuigen voor den Akkerbouw. Men moet van dit gebruik uitzonderen, alle de geſchenken die de Koning aan den Overledene heeft gedaan; want in dit Geweſt geeft de Koning aan zyne Onderdaanen niets, dan alleen te leen. Overeenkomende met het geen wy bericht hebben, kan men niet ontkennen dat deeze Eilanders de onſterflykheit der ziele, en een ſtaat van gelukzaligheit of onheil na dit leven gelooven.

Knox verzeekert dat zy niet dan met veel leetwezen ſterven, en dat zy in hunne ziekte voor den Duivel bevreeſt zyn; ook zegt hy, dat zy hem voornamentlyk in dien tydt aanroepen. Wy laaten hem onbekommert in een gevoelen 't welk het verhaal van de Afgodery verkort. Men treed in geen Huis van een Overledene, uit vreeze van beſmet te worden.

Hun gebruik van aanzienlyke Lieden van hunne dooden te verbranden; en de Armen te begraaven, hoedanig dit geſchied.

Lieden van aanzien verbranden de Dooden, op dat ze van de wormen niet zouden gegeeten worden. De Armen begraaven hunne Lyken zonder eenige ſtatie. Ten dien einde wind men ze in een Mat. Deeze die een Lyk begraaven hebben, zyn verplicht zich te waſſchen; want volgens de Wetten van hunnen Godsdienſt, is hy, die een doode aanraakt, beſmet. Het Lyk word op den rug gelegt, met het Hoofdt naar 't Weſten en de Voeten naar 't Ooſten geſtrekt. Wat de Lyken aangaat die men verbrand, men begiet die met water om ze te waſſchen, vervolgens balzemt men de zelve, men vult ze met Peper op, en men zet die in een Boom ten dien einde uitgeholt. Alsdan laat men 't in dien ſtaat tot dat de Koning laſt tot het verbranden geeft; „ want zoo het een Hoveling is, durft men „ het Lyk zonder laſt van den Vorſt niet „ verbranden. Somtyds gebeurt het, dat „ 'er veel tydt verloopt eer hy bevel daar „ toe geeft, of dat hy 'er zelfs ooit geen „ laſt toe verleent. Alsdan maaken zy, „ overzulks het Lyk geen plaats in Huis „ beſlaat, een gat in de vloer, zetten 'er „ de Boom en 't Lyk in, en dekken 't tot „ dat de Koning bevel tot de verbranding „ geeft. Nadat het vuur het Lyk en de „ Houtmyt verteert heeft, verzamelt men „ de Aſſche ter diergelyk een hoop als een „ Suikerbroodt, en men maakt 'er een Hegge rondom, 't welk men met Kruid bezaait. " Onze Schryver eindigt met ons te kennen te geeven, dat deeze die van de Kindere-Pokken ſterven, van welk een ſtaat

 zy

(a) *Ribeyro* &c. Ubi Sup. (b) *Ribeyro* Ubi Sup.

zy mogen zyn, zonder eenige plechtigheit op doornen verbrand worden.

Welk een zorg men voor 't welzyn der Overledenen Zielen draagt, en hoe.

Eenige dagen na iemandts overlyden, zenden deeze die hem geneegen zyn, en die belang in de welvaart zyner Ziele vinden, om een Priester, die den nacht met zingen en bidden voor 't welzyn van den Overledene doorbrengt. Des anderen daags onthaalt men den Priester en geeft hem geschenken. In vergelding, geeft de Priester alle vereischte verzeekeringen van den goeden staat des Overleedens ziele, en verzeekert den geenen die hem betaalt hebben om den welstand deezer Ziele in de andere waereldt te bevorderen, dat ze aldaar de zelfde tekenen van goedheit en mildadigheit ontfangen zal, die men alhier omtrent hem gebruikt. Men gevoelt de kracht van een belofte, die, in vermeerdering van de voordeelen der Priesteren, het Volk van hunne vrees ontlast, en men ziet mede hoe men in dat Eilandt als elders zich inbeeldt, dat het alleen aan de levendigen staat, dat de dooden na dit leven wel gehandelt worden.

Hun rouwgedrag aangemerkt.

De Mannen betuigen hun leetwezen over den Overledene door zuchtingen, en de Vrouwen door schreyen en huilen. Zy ontwinden haar Hoofdthair, spreiden 't over haare schouderen, en de handen achter het hoofdt leggende, beginnen ze met een vervaarlyk gebaar het verhaal der deugden en verdiensten van den Overledene op te zeggen. Deeze rouw duurt drie dagen, met twee herhalingen 's daags, als 's morgens en 's avonds.

En op welk een wyze zy hunne Dooden eeren.

Om de Dooden te vereeren, plant men boomen van *Buddu* ter plaatse alwaar men de Lyken heeft verbrand. (a) De *Cingaleezen* gelooven, dat 'er een verdienste in steekt, deeze boomen te planten; dat waarlyk deeze die de zelve plant, eerlang daar na sterft, maar ook rechtstreeks ten Hemel vaart. Indien eenige Natuuronderzoekers in deezen boom de hoedanigheit vinden konden, die men den Cipresseboom toeëigent, dat ze nooit vergaat, en nooit weder voortkomt, wanneer men hem tot aan den wortel knot, kon dit plaats in vergelyking met elkander hebben. Ten minsten hebben ze deeze overeenkomst, (b) dat noch d'een noch den ander vruchten draagen, 't welk byna voldoet om 'er een zinnebeeldt der dooden van te maaken. Laat ons niet vergeeten, aan te merken, dat de *Cingaleezen*, alzoo verwaant als de andere Afgodendienaars, zich vleyen dat de Menschelyke Geesten na 't afsterven Goden worden. Deeze denkbeelden vergoeden de enge paalen die God aan 't Menschelyk leven heeft gestelt: zulke denkbeelden zyn beeter dan te gelooven dat men minder (c) als de Starren is, en zich te beklaagen dat men als zodanig niet gehandelt is geweest.

XXXVI. HOOFDSTUK.

Van 't GEDRAG *hunner* KONINGEN, *en verscheiden* GEWOONTENS *onder hen.*

WY zullen van 's Vorsten gezag niet melden: want hoe zouden wy 'er andere dingen van konnen verhaalen dan 't geen men reeds van andere Monarchen van 't Oosten weet? Een ganschbyzonder merkteken, en teffens schandelyk van onafhankelyk gebied voor deeze van *Ceylon*, is, dat ze de bloedschande, en zelfs met hunne eigene Dochters gedoogen, alhoewel deeze misdaadt in den Onderdaan als een verfoeielyke zaak word gestraft. De Koningen van Persië hadden zich eertyds een voorrecht alzoo schandelyk gegeeven. Om deeze onorde te rechtvaerdigen; zegt men op *Ceylon*, (d) *dat men den Koningen en verarmden niets verwyten moet*, de eene zoo hoog verheven zynde, dat men hen niet bestryden durft, ende andere zoo verachtelyk dat 'er niets is 't welke hen tot schande verstrekken kan.

Met welk een groote achting de Cey-

De achting der Onderdanen voor hunnen Monarchen, is een soort van Geestelyken dienst. Niemandt genaakt hen zonder zynen last, zelfs is hen aan te zien niet gedoogt,

(a) *Knox* Ubi Sup.

(b) Deeze twee hoedanigheden en de onvruchtbaarheit van den boom, deed de Alouden hem voor hunne Lykplechtigheden verkiezen. Hy kon hun de verdelging der Lichaamen en de onsterflykheit der Ziele verbeelden. De Alouden hadden hunne voorbeelden en zinspeelingen gelyk de Hedendaagsche.

(c) *Soles occidere & redire possunt;*
Nobis, quum semel accidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda. Catul.

(d) *Knox* Bericht enz. 3. Deel, II. Hoofdst.

lonfche Vorften van den Volke worden aangezien, en waarom.

doogt; wanneer men hen naadert, buigt men driewerf het aangezicht ter aarde; weg gaande wend men het aangezigt naar hun; (a) men fpreekt hen aan als of zy Goden waaren; en fpreekende van zich zelf tot zyne Oppermachten, moet men zich gelyk ftellen met het verachtelykfte op aarde; dit is 't geen de Koningen van *Ceylon* eifchen, in navolging van andere Koningen hunne Grensvolkeren. (b) Zy begeeren dat des Volks eerbiedigheit zich over alles uitftrekke, 't geen men hun aanbiedt. „Deeze die „ zodanige dingen ontmoeten, zyn verplicht wederom te keeren. Aan alles, ja „ zelf aan des Konings vuil lywaadt 't „ welk men dagelyks te waffchen zend, „ moet men eer bewyzen ..... Men moet „ zich oprechten wanneer men hem voorbygaan ziet. Deeze die met dit vuil linnen beladen zyn, draagen 't met opgeheven handen, en met een gefchildert lywaadt gedekt." Met deezen hoogmoed hebben de Koningen van *Ceylon* alle de gewoone hoedanigheden, eigen aan de Tirannen; zy hebben een Godsdienft door Staatkunde, en dient derhalven ten breidel des Volks; nevens dat hebbenze een eeuwig wantrouwen, en geen liefde voor iemandt ter waereldt.

Dit zyn wy aan 't Chriftendom verplicht, dat de Vorften voorzien van noodige hoedanigheden om volmaakte Tirannen te worden, deeze gebreeken tot een zeekeren graadt niet durven voortzetten, nademaal hunne quaade genegentheden wederhouden worden, door den affchrik die de Godsdienft en zyne Beftierders in hun gewiffe doen werkzaam zyn. Zonder dat zou onze eeuw geene *Neros* en *Caligulen* hebben gehad? By voorbeeldt, zou men deeze Vorften (c) niet vreezen moeten, die het vermogen hebben, met koelen moede Menfchen te dooden, als of zy met herten op de jagt te doen hadden, en die in hunne driften zich door de elende van een Familie niet geraakt vinden, noch door de achting aan de Wetten van den Godsdienft en deeze van den Staat verfchuldigt? Naaulyks had men durven onderneemen zich op hun gewiffe te beroepen. Laat ons befluiten, dat zoo de Vorften van deeze orde hadden konnen regeeren, zouden deze nooit in wreedheit den Monarchen van 't Ooften geweeken hebben.

De Koning voorziet den geenen die hy begunftigen en onderfcheiden wil, met een foort van Adeldom of een Orde van Ridderfchap, hen windende om 't hoofdt een ftuk zyde ftoffe, of een met goud geborduurt lint. Deeze Plechtigheit gaat mede met een tytel verzelt.

Hoe men onderhen de gefchillen door een eedt, en door een proef van gekookten Oly beflecht.

De gefchillen van moeielyk onderzoek, worden door een Proefneeming of door den Eedt beflecht, en zulks op verfcheidene manieren. Zy zweeren voor hunne Goden, en dit zweeren gefchied dikmaals in de Tempelen: In ongemeene gelegentheden, neemen ze een Proef door kookende Oly. Onze Engelfche Reiziger befchryft dit laatfte gebruik op eene wyze die ons verplicht hem van woordt tot woordt uit te fchryven. (d) „ De *Cingaleezen*, zegt hy, „ zweeren dus, niet dan in zaaken van „ groot gevolg, als, wanneer zy gerechtzaaken over hunne Landeryen te verrichten hebben, en dat 'er geen getuigen zyn. Zy moeten ieder een gefchreeven Verlofbrief hebben, en met „ des Landvoogds handt geteekent. Daar „ na waffchen zy hun hoofdt en lichaam, „ 't welk een Plechtgebruik van hunnen „ Godsdienft is. Men fluit hen beide den „ ganfchen nacht in een huis op, alwaar „ men wacht houd, en men bewint hen de „ rechterhandt met een verzegelt Lywaat, „ bezorgt zynde dat zy zich niet van eenige toverkracht bedienen om hunne vingers te verharden. Des anderen daags „ laat men hen uitgaan, men geeft hen wit „ lywaadt, en zy reinigen zich als menfchen die voor God verfchynen zullen. „ Men bind aan hun hand-gewricht het „ Bladt waar op des Landvoogds Verlofbrief gefchreeven is, en vervolgens begeeven zy zich onder den *Boghaah*, of „ *Gods-Boom*, 't welk de Boom is aan *Buddu* toegewyt, alwaar alle de Amptenaaren van de Provincie, met een grooten „ toeloop van Volk, vergaderen. Men „ brengt op deeze plaats een Kokos-Noot, „ waar uit men de Oly in 't aanzien van een „ ieder

(a) Men zegt dat deeze Slaaffche Volkeren aan hunne Vorften een naam geeven, die hen boven alle Menfchen verheft, en met de Goden gelyk maakt. „ In tegendeel, zegt *Knox*, wanneer zy van zich zelf tot den „ Koning fpreeken, fpreeken ze niet door den eerften perfoon: *ik hebbe gedaan, of ik hebbe gezegt*: Zy drukken zich dus uit: *het lid van een hondt heeft gedaan of gezegt*. Indien zy van hunne kinderen fpreeken, noemenze hen: *de kleine honden*. Zoo de Koning hun vraagt hoe veel kinderen zy hebben; antwoorden ze, „ *zoo veel reuen en teeven*; waaruit men ziet hoe ontzachgelyk hy is, en in welk een Slaverny de onderdanen „ onder hem leeven." Laat ons een redelyk Wezen onderftellen, 't welk nooit Menfchen gezien had, en dat zich voor de eerfte reize van zyn leven aan 't Hof van een Koning van *Ceylon* bevond; het zoude niet konnen gelooven, dat deeze Vorft, *van de zelfde klei als zyne onderdaanen gekneed was geweeft.*

(b) *Knox* Ubi Sup. (c) Dit voorbeeldt is in onze dagen befchouwt.

(d) *Knox* Ubi Sup.

„ ieder trekt, op dat men zie dat het geen „ bedrog is. Ook is 'er een Ketel vol kookende Koemist en Water by. De Oly en „ Mist met golven opkookende, neemen ze „ een Kokos-Nootenbladt 't welk zy in den „ Oly doopen, op dat alle de aanschou- „ wers zien dat die heet zy. De gansche „ Vergadering dan verzeekert zynde dat het „ kookende Oly is, komen wederzyds Par- „ tyen nevens de Ketel staan, en de eene „ zegt: *De God van Hemel en Aarde zy* „ *getuige dat ik niet gedaan hebbe, waar* „ *mede ik beschuldigt worde*, of wel: *De* „ *vier Goden zyn getuigen dat zodanig een* „ *zaak*, waar over getwist word, *my toe-* „ *behoort.* De andere zweert alles in te- „ gendeel. De Beschuldiger moet altoos „ het eerste zweeren. De Beschuldigde „ tracht dan na hem zyne onschuldt, „ of zyn recht gestand te doen.... Daar „ na neemt men het Linnen weg, waar me- „ de hunne Handen omwonden waren. De „ eerste die gezwooren heeft, herhaalt de „ woorden van den Eedt, doopt in den zelven „ tydt twee van zyne Vingeren in den koken- „ de Oly, en werpt 'er iet van tot driewerf „ buiten den ketel . . . . vervolgens doet „ hy insgelyks in de Koemist die kookt.... „ De Beschuldigde doet dan eveneens. Ein- „ delyk bewint men hen de handen weder, „ en men bewaart hun beide als gevangenen „ tot 's anderendaags. Als dan beschouwt „ men hunne handen en men wryft hen den „ top der vingeren met een Lywaadt, om „ te zien of 'er het vel afgaat. Deeze wiens „ vinger de eerste vervelt, word myneedig „ geoordeelt. (Men zegt ons niet of de „ vingers van den beschuldiger en beschul- „ digde somtyds niet in den zelven tydt „ vervellen;) men legt hem een groote boe- „ te ten voordeele van den Koning op, en „ men noodzaakt hem voldoening aan zy- „ nen tegendinger te geeven.

Wat aangaat hun gedrag van waarheids verzekering die zy in hunne dagelykse omgang doen, geschied dit by hun Vader of Moeder; by hunne kinderen, oogen en hunne Goden. Dit zyn eeden van gewoonte of nabootzing, die zelden het goed vertrouwen verzeekeren: by ons dient men 'er zich van om een zwier van levendigheit aan de redeneering te geeven, of liever om van de woorden deezen zwier van vryheit en eenvoudigheit weg te neemen, 't welk 'er de waarde aan geeven moest. Kortom, geen Landaardt is van deeze quaade aanwendzels vry.

Zeldzaam gedrag der Schuldeisschere tegen hunne Schuldenaren aangemerkt.

Wy hebben gewag gemaakt hoedanig eenige Volkeren omtrent hunne quaade Schuldenaars handelen. Op 't Eilandt *Ceylon* begint men door hen te ontkleeden, en hen wachters te geeven. Indien de Schuldenaar in gebreeken blyft te betaalen, legt men hem een zwaare steen op den rug, en hy moet die draagen, tot dat hy voldaan heeft of genoegen gegeeven. Dit is 't niet al: Men legt 'er hem noch een andere op den rug, en de Schuldenaar blyft belaaden tot de aflossing van de schuldt. Een andere straffigheit van den Schuldeisscher is, tusschen de bloote beenen van zynen Schuldenaar doornen te binden. Een ander gebruik is 'er, en dit als iets byzonders hebbende, dat de *Eisscher* zich in de plaats van deezen stelt, die hy vervolgt, want hy gaat den Schuldenaar aanzeggen, dat hy zich zelven vergeeven zal, indien hy geen zorg draagt zyne schuldt af te leggen en te betaalen. Dit is een verderflyke list, of liever gezegt een quaadaardigheit, die genoegzaam bewyst hoe weinig werks deeze Eilanders van hun leven maaken, nademaal zy zich ten verderve willen blootstellen om een ander in 't verderf te brengen: want zoo den dryger met de daadt voortgaat, en zich omhals brengt, moet de Schuldenaar die oorzaak van zynen Schuld-eisschers dood is, zyn leven mede voor 't zyne verliezen.

Waarin der Cingaleezen geleerdheidt bestaat en in welke Boeken de *Gonnis* ervaaren zyn.

Wy zullen van de Geleerdheit der *Cingaleezen* weinig zaakelyks voortbrengen, om niets te zeggen dan 't welk wezentlyk is, en te myden van ons in zaaken al te min betrekkelyk op de gewoonten der Geestelyken uit te wyden. Zy hebben Boeken, handelende van den Godsdienst, Artsenykunde, Starrekunde en Toverkunde. De *Gonnes* alleen schryven de Boeken den Godsdienst behelzende, en draagen die vervolgens aan groote Heeren op, om van hun eenige vergelding te verwerven. Wie zou dit geloofd hebben? Eilanders die wy als Barbaaren aanzien, hebben de bequaamheit Opdragten op te stellen, en zyn mogelyk alzoo beschaaft in 't opstellen als 't geen de Fransche, Engelsche en Hollansche Schryvers uit hunne herssenen konnen voortbrengen, om aanzienelyke Mannen te eeren, die den Voorgevel hunner Werken versieren. Men zou hier deeze overeenkomst niet verwacht hebben. Het zoude ook niet missen de zelve in deeze van den bedriegelyken handel te vinden; dit zoo voordeelig Ambacht, 't welk, met behulp van een oplettend en werkzaam Uitschryver, onze Boekbewaarders en Abten ten kosten der Boekhandelaars leeven doet, die door hen wel bedroogen willen zyn.

Hoe zy zich op den Star-

De Cingaleesche Priesters zyn mede de Starrewichelaars en Starrekundigen van 't Eilandt.

rewichelary verstaan. Eilandt. Wy laaten het beslag hunner Almanakken daar. Waarschynlyk is 't, dat ze niet min als de onze liegen. „ De Starrekundigen wyzen het einde van 't oude „ Jaar aan : Alsdan legt men allerlei Handwerken neer, uitgezondert des Konings „ werken, die een geduurigen voortgang „ moeten hebben.... Zy geeven het oogenblik van den aanvang van 't nieuwe „ Jaar te kennen. . . . wanneer men alsdan „ den arbeidt weder beginnen moet, en „ zoo wel de Mannen als de Vrouwen beginnen iet 't welk zy in 't volgende jaar „ van voorneemen zyn te maaken. Deeze „ Starrekundigen wyzen mede de tydt aan „ om zich het Hoofdt te wasschen, 't welk „ gelyk reeds gezegt zy, een Plechtigheit „ van Godsdienst is, dat een ieder volgens „ den tydt zyner geboorte doen moet. . . . „ Zy waanen door de Starren te voorzeggen, alles wat tot de herstelling en de „ onpasselykheit der Zieken behoort. . . . „ Zy voorzeggen het geluk of ongeluk der „ nieuw geboornen. " Wanneer een Kindt gebooren word, schryven de gewoone Starrewichelaars, die, volgens *Knox*, van den rang de Linneweevers zyn, de dag en 't uur der geboorte van dit Kindt op.: En doordien die Lieden zodanig slag van Regifters gehouden zyn te bewaaren, zoo is 't dan ook by hun, dat men zich vervoegt, om den ouderdom van iemandt te weeten, en om raadt over alles in te neemen, 't welk den Persoon voor wien men geneegen is, mogt overkomen. Als by voorbeeldt: " Wanneer iemandt ziek word, verneemt " men naar de uur zyner geboorte, en na " die te hebben onderzocht, voorzeggenze " 't geen hem wedervaaren zal. Men beraad zich mede met hen over Huwelyks " zaaken; en met een woordt over alles 't " welk belang in dit leven heeft. "

Hunne Tydreekening: by hen in gebruik, en hoedanig. Het Jaar (a) begint met de Nieuwe Maan van Maart. De Engelander zegt, dat het somtyds op den 28ste, en somtyds 27ste of 29ste van de zelve Maandt zynen aanvang neemt. Dat verschil, zegt hy, is om het Jaar met de Zonneloop gelyk te maaken. Hun Jaar bestaat in 365. dagen: Men verdeelt het in twaalf Maanden, en deeze Maanden in Weeken als wy. Een Week is van zeven dagen gelyk de onze, en de eerste deezer dagen is de zelfde als onze Zondag, en volgens hen een gelukkigen dag, wanneer het goed is om een zaak te beginnen. „ Zy verdeelen den Dag in " dertig deelen, die zy *Paies* noemen, en " met Zonnen opgang beginnen, en de " nacht beginnen ze met den ondergang " van dit Hemellicht . . . . Zy hebben " een Blom, waar door zy van den tydt " oordeelen, nademaal zy zich altoos zeven " *Paies* voor den nacht opent. . . . Zy " hebben geen Uurwerken noch Wyzers, " noch Zonnewyzers, en weeten van de " tyden niet dan door Waarzegkunde; " alhoewel het waar is, dat men by den Koning het gebruik van een Wateruurwerk heeft, waar van wy reeds gesprooken hebben.

Hoe zy waanen door hunne Toverkunde een Diefstal te ontdekken. Laat ons door hunne Toverkunde eindigen: *Knox* verhaalt 'er geneuchelyke dingen van. Wy zullen 't nochtans daar laaten. Om een Diefstal te ontdekken, zegt de Schryver, neemen ze een Kokos-Noot en doen een Betovering op de volgende wyze: „ Zy spreeken eenige woorden over " deeze Noot uit, daar na maaken ze die " aan een Stok vast, die zy aan de deur of " het gat plaatsen waar door den Dief gekropen is. Iemandt houd de Stok aan " 't eind waaraan de Noot vast is, en vervolgt het spoor van den Rover, de " andere volgen den Stokhouder en neemen " waar, geduurig de verborgene woorden " te herhaalen.... Deeze Stok brengt hen " eindelyk ter plaatse alwaar zich den Dief " onthoud, en valt zelf voor zyne voeten " neder. Telkens als de Noot die de Stok " bestiert, naar de een of andere zyde zich " keert of staan blyft; alsdan begint men " weder het Tovermiddel, en men werpt " Kokos-Bloemen die de Kokos-Noot en de " Stok doen voortgaan. Dit voldoet noch " niet om den Rover te overtuigen; men " moet, om hem schuldig te verklaaren, " door de Betoveraar laaten zweeren of oordeelen of hy 't is, en dit geschied dikmaals op het vertrouwen 't welk hy in zyne betovering heeft gestelt: In deezen " gevalle is dan den Dief genoodzaakt een " tegengestelde eedt te zweeren.... Daar " zyn 'er, voegt 'er *Knox* by, die zoo koen " en kloekmoedig zyn, dat zy zich van bequaame Stokken verzien, en den Toveraar nevens alle die by hem zyn, daar mede " den rug schuuren, overzulks de betovering " daar door haare kracht verlieft. " Hy zegt nochtans dat hy het uitwerkzel van deezen Stok heeft gezien. Dit brengt ons te binnen al 't geen men aan de *Hazelaars Toverstokjes* toegeschreven heeft.

Hun gebruik van 't Geen wy berichten, verplicht ons te melden, hoedanig men hier in rechtzaake tegen

(a) *Ribeyro* Ubi Sup. L. I. C. XVII.

den Rover in rechten te betrekken en hoe.

gen den Rover handelt die den Diefstal ontkent. (a) Indien hy Kinderen heeft, noodzaakt men hem die voor de Rechters te vertoonen; op de niet verschyning, dagvaart men zyne naaste Bloedvrienden ter zyner keure. Alsdan moet de Rover Steenen neemen en leggen die op het Hoofdt van zyne Kinderen of Bloedverwanten, biddende God dat indien het waar is dat hy de Diefstal heeft gedaan, deeze Kinderen of Bloedverwanten zoo veele dagen maar leeven als 'er Steenen op hun Hoofdt leggen. „ Na " den verrichten Eedt, is het verschil be- " slist, en ieder betaalt de helft van de kos- " ten. Men is van gevoelen dat deeze " Eedt zoo veel kracht heeft, dat indien " men valsch zweert, de Kinderen of " Bloedvrienden in den bepaalden tydt ster- " ven, en daar door oordeelt men de waarheit " of valsheit van den Eedt, die den Rover " heeft gedaan.

Hoe en wanneer een die Manslag heeft gedaan, word vry verklaart.

" Wat een Manslag aangaat, indien den " Daader binnen de zeftig dagen, op den " Doodslag volgende, gevangen word, moet " hy sterven zonder eenig rechtsgeding: " maar dien tydt verstreeken zynde, kan " men hem niet meer straffen.... Zy ko- " men dan vryelyk te voorschyn.... Zoo " zy verder hunne misdaadt beleeden heb- " ben, worden ze door een Boete ontsla- " gen, waarna zy Brieven van quytschel- " ding verwerven.... en men mag hen niet " meer vervolgen.

XXXVII. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST der MALDIVISCHE EILANDERS.

Waar in de Afgodsdienst der Maldivische Eilanders bestaat.

ALhoewel de grondt van den Godsdienst deezer Eilanders het Mahometanendom zy, hebben ze echter niet nagelaaten eenige oefeningen te onderhouden die in waare Afgodery bestaan, te weeten: Wanneer zy op Zee zyn, (b) doen zy geloften aan den Geest of *Koning der Winden*, die zy voldoen wanneer zy vervolgens t'Huis gekomen zyn. Men ziet op hunne Eilanden zekere plaatsen naby de Zee gelegen, voornamentlyk daar toe bestemt, alwaar het is dat men die Geloften aflegt wanneer zy het gevaar van dit Element ontkomen zyn. Men offert aan deezen Koning des Luchts, kleine Vaartuigen ten dien einde gemaakt, belaaden met Reukwerk, Gomme, Bloemen en welriekend Hout. Men steekt het Reukwerk in brandt, en insgelyks de Vaartuigen die 'er mede belaaden zyn, waarna men die Zeewaarts op begunstiging van den Windt dryven laat, tot dat zy verteert zyn. Dusdanig is hunne Offerhande die zy geloven den *Koning der Winden* behaaglyk te zyn. Indien het gebeurt dat hen een Vaartuig om te Offeren ontbreekt, vervullen ze dit gebrek door een Offerhande van Haanen of Hennen die zy voor 't Schip in Zee werpen waar mede zy meenen te vertrekken. Insgelyks hebben ze een Dienst, Gebeden, Plechtigheden; en Offerhanden voor deezen die zy de *Koning der Zee* noemen. In Zee zynde, doen zy hem Geloften, ook doen zy die om te Visschen uitgevaaren zynde enz. De zelfde Bygeloovigheit gedoogt hen niet tegen den Windt te spuwen, noch iets te werpen, noch wanneer zy in Zee zyn achter uit te zien, te weeten van de zyde van waar de Windt komt. Alle de Vaartuigen zyn deeze Koningen der Winden en Zee toegewyt, ook draagen ze die alzoo veel achting als hunne *Mosqueën* toe. Zy onderwerpen de andere Elementen aan diergelyke Mogendheden. Ook hebben zy 'er een, die den Oorlog bestiert.

Welk een vertrouwen deeze Eilanders op hunne bewaarin

Zy hebben groot vertrouwen op zekere Karakters die *Pyrard*, *Tavides* noemt. Zy draagen die onder hunne Kleederen in Goude of Zilvere Doozen opgesloten. Somtyds draagen zy die aan den Hals, om Armen,

(a) *Ribeyro* Ubi Sup. L. I. C. XVII.

(b) Dit is getrokken uit *Frans Pirard de Laval* Aan de Indische Kust bespeurt men een Plechtigheit die overeenkomst met die der *Maldivers* heeft. Zie hoe *Thevenot* ons dit in 't V. Deel zyner Reizen beschryft. „ In verscheiden gelegentheden, en vooral wanneer de Heidenen Bloedverwanten of Vrienden op reis hebben, doen zy een Offerhande aan de Zee. Eens hebbe ik dit slag van Offerhande gezien. Een Vrouw „ draagt een strooie vat .... met een Sluier overdekt. Drie Mannen speelende met fluiten verzellen haar, „ en twee andere hebben ieder een korf vol vleesch en vruchten op 't Hoofdt. Aan den Oever gekomen zynde, werpen ze het strooie vat na eenige gebeden in Zee, en laaten de spyze die zy mede gebragt hebben „ aan den Oever. Ik hebbe de zelfde Offerhande door de Mahometanen zien uitvoeren. ... De Heidenen „ doen noch een andere Offerhande aan dit Element op 't eindigen van de maandt September, en dit is „ 't welk zy *de Zee openen* of *ontsluiten* noemen, overzulks niemandt de Zee van de maandt Mey af tot deezen tydt „ bevaaren kan .... De gansche Plechtigheit bestaat in 't werpen van Kokosnooten in Zee, en een ieder „ werpt 'er de zyne in.

middelen hebben, en den Duivel de oorzaak van hunne Ziektens toeschryven.

in den Gordel of zelfs aan de Voeten. Deeze Karakters, zyn bewaarmiddelen tegen alles 't welk beschaadigen kan, en tegen de ziektens. Zy dienen 'er zich mede van om bemint te worden.

Deeze die zodanige bewaarmiddelen bereiden en verschaffen, zyn mede Maldivische Artsen. Onze Schryver zegt, dat zy den Duivel de oorzaak hunner ziektens en de doodt toeschryven. Om het een en 't ander deezer quaalen zoo veel mogelyk is te myden, bidden zy hem aan, offeren hem bloemen, en bereiden hem een gastmaal. Dit alles bederft en vergaat ter zyner eere, ten zy dat 'er de armen zich van bedienen. Ook offerenze hem Haanen en Hennen. Als dan doet zich een Mahometanendom op: Want deeze Offerhanden verrichtende, wendenze zich naar Mahomets Graf. In al dit Toverwerk, word de Duivel genoodigt om aan te neemen 't geen men hem offert, en om de Zieke in rust te laaten. In verscheidene ziektens voegenze by de Betovering en verborgene uitdrukzelen de Geneesmiddelen. Nochtans hebben ze genoeg nuttelyke Artsenyen, waar van wy ons niet inwikkelen zullen, om 'er verhaal van te doen.

Hoe zy by alle voorneemens de Starrewichelaars raadt vraagen.

De Starrewichelaary, is mede een der zaaken waar voor zy een onbepaalde achting hebben. Men onderneemt niets zonder de zelve. Moet men bouwen, een Vaartuig timmeren, zich op Reis begeeven, of moet men, met een woordt gezegt, de minste zaak onderneemen, men vervoegt zich by den Starrewichelaar, op dat hy dag, uur en ogenblik stelle, om de Planeet of het Gestarnte te verkiezen 't welk regeeren moet. De Starrewichelaar speurt mede de geboorte-stond na, en onderzoekt dien stipten tydt. Dit slag van Volk past den Koning gestadig op.

Wy zullen al 't overige, wat men van alle hunne Geestelyke Gewoontens zoude konnen voordraagen, tot de Beschryving van het Mahometanendom spaaren. Maar alzoo wy twee of driewerf de wyze van doen om de schulden in te vorderen, gevoegt hebben by de gebruyken den Godsdienst betreffende, (alzoo de gerechtigheit en gerechtsoeffening de voornaamste tak van den Godsdienst is) zoo willen wy eindigen, met het geen de *Maldivers* ten opzicht hunner Schuldenaaren in acht neemen.

En hunne Schuldenaars streng handelen, en hunne kinderen na hun nedood Lyfeigen worden.

Indien zy geene middelen om te betaalen hebben, noodzaakt men hen Slaaven van hunne Schuldeisscheren te worden, of van deeze, die hen leenen, om 'er zich van te ontlasten. Indien zy in deezen staat sterven, voor dat ze hunne schuldt hebben afgelegt en betaalt, maakt de Schuldeisscher zich meester van 't geen is overgebleeven, of hunne kinderen, indien zy 'er eenige hebben, worden zyne Slaaven, tot dat alles betaalt zy. Dus is men in dit Gewest van de vernuftige behandeling onkundig hoe men ryk worden kan, geevende aan zyne Schuldeisscheren zoo veel ten hondert van de goederen die men van hun ontfangen heeft.

B R I E F

V A N

V A D E R B O U C H E T,

Bezendeling uit het Genootschap der Jezuïten:

Aan den HEERE HUET, OUD-BISSCHOP *van* AVRANCHES, over de Zielverhuizing volgens de Leere der Indianen.

MYN HEER,

GEduurende myn verblyf dat ik voor eenige Jaaren in Europe wegens zaaken van deeze Bezending had; waare ik genootsaakt op veele vraagen te antwoorden, die geleerde Mannen my dikmaals over de Leere der Indianen deeden, en voornaamentlyk over het gevoelen 't welk deeze Volkeren van de Zielverhuizing of Overgang der Zielen hebben. Zy wenschten onder andere zaaken, te weeten waarin de In-

Indiaansche Grondstelling met die van Pythagoras en Plato overeenkomt, en waarin het verschil bestaat. Ik erinnere my, Myn Heer, het vermaak 't welk ik van tydt tot tydt in de onderhandelingen over de zelfde stoffe met U. E. hadde; overzulks ik uit Indiën wedergekomen, voor een gedeelte myn vermaak schepte in 't bezig zyn om noodige dingen na te slaan, waar door ik in staat mogte zyn aan een zoo loflyke weetgierigheit te voldoen. De goedheit waarmede gy reeds een Brief ontfangen hebt, die ik de eer gehad hebbe aan U over een ander onderwerp te schryven, maatigt my de vryheit aan die ik neeme van aan U deeze aanmerkingen toe te zenden, en ik leeve in vertrouwen dat ze U niet zullen onaangenaam zyn.

Voor lange, Myn Heer, hebbe ik myn werk gemaakt de gevoelens der Brachmannen t'onderzoeken. Ik hebbe veele Werken van geleerde Indianen geleezen; ik hebbe dikmaals hier over met hunne verstandigste Geleerden in onderhandeling geweest, en ik hebbe uit het doorbladeren hunner Schriften, als ook uit deeze t'samenspraken een genoegzaame kennisse gekreegen die my konde behulpzaam zyn om hunnen Grondregel over den Overgang der Zielen te onderzoeken.

Ik stond niet weinig verwondert, hunne Boeken leezende, te zien, dat 'er byna geene dwaalingen in de Aloude Schryvers gevonden wierden, die de Indianen niet hadden aangenomen of uitgevonden. Veele gelooven dat de Zielen eeuwig zyn; andere meenen dat ze uit een gedeelte van God zelf bestaan. Byna alle zyn ze waarlyk van haare onsterflykheit overtuigt: maar zy bewyzen deeze onsterflykheit door de Zielverhuizing en den overgang der Zielen in verscheiden lichaamen.

Naaulyks is 't te begrypen hoe een dus ongegrond denkbeeldt zich door gansch Asië heeft verspreid. Zonder van de Indianen aan dees zyde van den Ganges te spreeken, zoo zyn de Volkeren van *Aracan*, *Pegu*, *Siam*, *Camboja*, *Tonquin*, *Cochinchina*, *China* en *Japan*, in dit belagchelyk gevoelen van de Zielverhuizing, en zy steunen op de zelfde redenen en gronden waar van zich de Indianen dienen.

Toen *Franciscus Xavier* in Japan het Christen Geloof preedikte, de beruchtste *Bonze* van dat Gewest, zich by hem aan 't Hof des Konings van *Bungo* bevindende, sprak hem met een trotse vrymoedigheit dus aan: „ Ik weet niet of gy my kent, of om " klaarder te zeggen, of gy my erkent; " en na dat hy veele buitensporigheden bygebragt had, in de Historie van 't leven van deeze Bezendeling te vinden, voegde hy 'er by: „ Hoor wat ik zegge, gy zult Orakelen hooren, en gy zult dit toestemmen, " dat wy meer kennis van verleedene zaaken hebben, als gylieden van de tegenwoordige hebt. Gy moet dan weeten, " dat de Waereldt nooit begin heeft gehad, en dat de Menschen, eigentlyk " gesproken, niet sterven; de Ziel ontlast " zich alleen van 't lichaam waarin zy opgesloten is; en terwyl dit lichaam in de " Aarde vergaat, zoekt zy een ander welgestelt en kloek lichaam waarin zy weder herbooren word, dan met de edelste " Sexe, dan ook met de onvolmaakte, volgens de verscheidene Hemelsche invloeden " en onderscheiden Maanstanden. "

Verscheiden Berichten die wy van Amerika hebben, verzeekeren ons, dat men 'er kenteekenen van Zielverhuizing heeft. Wie kon deeze dwaaze inbeelding aan deeze Volkeren mededeelen, die zoo lang aan de overige Waerelds-deelen zyn onbekent geweest? Men staat min verwondert dat ze in Afrika en Europe verspreid zy: De Egiptenaaren konnen dit gevoelen den Afrikanen geleert hebben; *Pitagoras*, die het Hooft der Italiaansche Secte was, had het by veele Volkeren ingevoert, voornamentlyk in Gaulen, alwaar de *Druiden* het als den grondslag van hunnen Godsdienst aanzagen. Het drong mede in de Staatkunde door: De Veldheeren willende hunne Krygsknechten inboezemen de doodt niet te ontzien, verzeekerden hen, dat hunne Zielen zoodra zy hunne lichaamen verlaaten hadden, weder anderen zouden gaan bezielen. Dus is 't dat 'er Cezar van spreekt, het Leerstuk der *Druiden* verklaarende: (a) *Non interire animas, sed ab aliis post mortem transize ad alios, atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto.*

Dit gedrochtelyk Leerstuk wierd in den aanvang van de opkomende Kerke door het meerendeel der Ketteren geleert, gelyk de Simonianen, Basilianen, Valentinianen, Marcioniten, Gnosstiken en Manicheën waren. De Jooden zelf, die de Wet Godts ontfangen hadden, en bygevolg van de ongodsdienstigheit van een diergelyk Grondbeginzel moesten overtuigt zyn geweest, lieten 'er zich nochtans door inneemen, gelyk Tertulliaan en Justinus in hunne t'Samenspraaken berichten. Men leest in den Talmud

(a) *De Bell. Gallic. Lib. VI.*

mud, dat de Ziele van Abel in 't lichaam van Seth overging, en vervolgens in dat van Mofes. Hieronimus geeft mede te verftaan, dat eenige Jooden, en onder anderen Herodes, zich inbeeldden, dat de Ziel van den Heiligen Johannes in 't lichaam van JESUS CHRISTUS was overgegaan. Dusdanig wierd den voortgang van een zoo buitenfpoorig gevoelen beveftigt.

Het zoude moeielyk vallen den oorfprong daar van te ontdekken, en te bewyzen wie 'er de Invoerders van zyn geweeft. Herodoot, Clemens van Alexandrië en andere geleerde Mannen hebben gelooft, dat deeze Leer in 't eerft, door de Aloude Egiptenaren geleert is geweeft, en dat ze van hun was in de Indiën overgebragt, als ook in 't overige deel van Afië. Andere in tegendeel eigenen 'er de uitvinding van den Volke van Indië toe; die de zelve vervolgens den Egiptenaren hebben medegedeelt; want eertyds was 'er een geregelden handel onder deeze twee Volkeren. Plinius en Solinus wyzen omftandig den weg aan, die men jaarlyks van Egipte naar de Indiën bereisde. Philoftratus verzeekert, dat Pythagoras de Uitvinder van deezen Grondregel was, dat hy die den *Brames* of *Braminen* mededeelde, toen hy een reis naar de Indiën deed, waar van daan die by de Egyptenaren wierd overgebragt.

Hoe 't ook zyn mag, 't is ongetwyffelt een van deeze Gefchillen die lang onbeflecht blyven: en dus is 't, MYN HEER, dat gy U in uwe Verhandelingen over Origenes verklaart: *An vefana Metempfychofeos doctrina ab Indis ad Egytios tranfivit, an ab his ad illos, res eft non parvæ disquifitionis.* Niet tegenftaande, zoo men zich naar de Indiaanfche Tydrekenkunde gedraagt, zou het Gefchil eerlang beflecht zyn; want die behelft veele duizende jaaren federt dat dit gevoelen in Indiën is doorgedreeven. Maar de Tydrekenkunde deezer Volkeren, is by ongeval van zoo veel valfchheden vervult, dat men 'er geen ftaat op maaken kan. Waarfchynelyker is het dan, gelyk ook veele Aloude Schryvers met uitdrukkelyke woorden gezegt hebben; dat het veeleer de Egiptenaren, dan de Indianen zyn, waar uit Pythagoras en Plato getrokken hebben, wat zy van de Zielverhuizing hebben geleert.

De Indianen, verftaan eveneens als de Pythagoriften, door de Zielverhuizing, de overgang van eene Ziele door veele Lichamen die zy na elkander bezielt, om 'er de uitwerkzelen te doen die haar eigen zyn. In den aanvang was het Gefchil niet dan van den overgang der Zielen in verfcheidene menfchelyke lichaamen: Men breidde het in vervolg wyder uit, en de Indianen hebben 't noch verder dan de Leerlingen van Pythagoras en Plato uitgebreidt.

I. De Pythagoriften hunne Grondleer vaft ftellende, grondden hun voornaamfte bewys op 't gezag van hunnen Meefter: zyne woorden waren voor hen als Orakelen: 't Was zelfs niet gedoogt te twyffelen over 't geen door deezen grooten Philofoof was voortgebragt; en wanneer andere min geleerde Philofofen eenige van zyne gevoelens veroordeelden, geloofden zyne Leerlingen een voldoenend antwoordt te hebben gegeeven, zeggende, dat de Meefter der Meefteren het dusdanig had geleert. En waarlyk men kan niet ontkennen dat deeze hoogachting die Pythagoras zich verworven had, niet wel was gegrond; nademaal hy het is, die alle Wetenfchappen tot een volmaakter ftaat bragt, die ten zynen tyde zeer verward en beflommert waren.

Dus is 't ook 't welk onze Indianen antwoorden, wanneer wy hen als met den vinger de buitenfpoorigheden aanwyzen, die uit hunnen Grondregel volgen. *Brumma*, zeggenze, is de eerfte der drie Goden, die men in de Indiën eeren moet: Hy is 't die deeze Leer onderweezen heeft, en overzulks is die onfeilbaar. *Brumma* is 't, die den *Vedam* gefchreeven heeft, te weeten, de Wet die niet kan bedriegen. *Brumma* is 't, die men *Abaden* noemt, namentlyk, die wezentlyk overeenkomftig met de waarheit fpreekt, en wiens woorden alle Orakelen zyn. Hy heeft een oneindige kennis van alles 't welk geweeft is, is, en zyn moet; Hy is 't, die alle Wetenfchappen heeft onderweezen; indien de *Bramen* de waarheit kennen, indien zy bequaam in de Starrekunde en in andere Wetenfchappen bevonden worden, is 't *Brumma* die zy dit alles verfchuldigt zyn. Kan men alsdan noch twyffelen dat de Leer van de Zielverhuizing niet waarachtig zy, nademaal die van *Brumma* gekomen is?

II. De Leerlingen van Pythagoras moeften geduurende een zeker getal van jaaren zich ftil houden, voor dat het hen geoorloft was hunne twyffeling voor te ftellen: Waar na zy de vryheit hadden zwaarigheden voor te ftellen en hunnen Meefter vraagen te doen. Eenige deezer Leerlingen hunne Proef-jaaren volbragt hebbende, vroegen hem eens, of hy zich erinneren kon in een anderen tydt geleeft te hebben. Hy antwoordde hen, maakende dus zyne Geflachtrekening: Eertyds verfcheen ik in de waereldt onder den naam van Ethalides, Zoone van Merkurius, aan wien ik de genaade verzocht, my alle de onderfcheiden

veranderingen die my konden overkomen, te doen gedenken. Hy ftond my deeze merkwaardige gunft toe; federt deezen tydt, wierd ik gebooren in den Perfoon van Euphorbus, en ik wierd in de Belegering van Troye door Menelaus gedoodt; ik bezielde daar na een nieuw lichaam, en ik wierd onder den naam van Hermetinus bekent: waar na ik een Viffcher van 't Eilandt Delos wierd, die men Pyrrhus noemde; en eindelyk ben ik nu Pythagoras geworden.

Maar alzoo de Leerlingen van deezen Philofoof niet altoos op hun woordt geloofbaar waren, wanneer zy het voorrecht van dit geheugen uitftrooiden, zy beweezen 't door het verhaal van veele verdichte omftandigheden. Een bewys, zeiden ze, dat onze Meefter waarlyk onder den naam van Euphorbus verfcheenen is, beftaat hier in, dat hy komende in den Tempel van Juno die in Eubea is, aldaar zyn eigen Schildt kende, 't welk de Grieken aan deeze Godinne toegewyt hadden. Dit verdichtzel wierd zoo dikmaals door de Pythagoriften herhaalt, dat Ovidius het in 't Werk zyner Herfchepping bragt, laatende Pythagoras aldus fpreeken:

(a) *Ipfe ego nunc memini, Trojani tempore belli*
Panthoïdes Euphorbus eram.....

Door Vondel dus overgezet:

Ik zelf, het heugt me, was, geduurende den ftrydt
Voor Troye, Euphorbus, Zoon van Panton.....

Men leeft met genoegen de verftandige wederleggen die Tertulliaan van dit verdichtzel doet; maar alzoo het hier de plaats niet is van die aan te haalen, zal ik my vergenoegen te onderzoeken, 't geen diergelyks onder de Indianen gevonden word.

Zy hebben agtien zeer oude Boeken, die zy *Pauranam* noemen. Alhoewel alle deeze Boeken met grover verdichtzelen de een dan de andere vervult zyn, behelzen ze nochtans volgens hunne meening onbetwiftbaare waarheden. In deeze *Pauranams* is 't dat men honderde diergelyke Hiftorifche ftaaltjes leeft, als deeze die de Pythagoristen van hunnen Meefter berichten. Veele groote Mannen vertellen daar in alle de onderfcheidene gedaantens, waar onder zy in verfcheiden Koningryken verfcheenen zyn: Zy melden zelf de minfte byzonderheden. By voorbeeldt, zy verhaalen, dat men in zekere Plaatfen die worden aangeweezen, de Schatten, Wapenen, yzere Werktuigen, en hondert andere dingen van deeze natuur vinden zal, die hun toebehoorden; waar door zy bewyzen dat zy zich erinneren van 't geen zy in 't voorige leven deeden. Men befchouwt 'er mede verfcheiden veranderingen en verwiffelingen hunner Goden. Zy beginnen door *Brumma*, die zy verhaalen onder duizende onderfcheidene gedaantens zich vertoont te hebben: De Herfcheppingen van *Vichnou* zyn byna zonder tal. Noch een is 'er die zy verwachten, en *Kelki-Vadaran* noemen, dat is, *Vichnou* in een Paerdt verandert. Zy vertellen veele andere veranderingen van *Routran*, waar van ik in 't vervolg gelegentheit te fpreeken, hebben zal, als ook van veele Herfcheppingen hunner Godinnen. Zy hebben behalven dat een ander Boek, *Brumma-Pouranam* genoemt, waar in men een groote meenigte overgangen van Zielen in Lichaamen van Menfchen en Beeften verhuift, befchreeven vind.

De Aanbidders van *Vichnou*, waanen dat deeze God, door een Hemels-Licht eenige begunftigde Zielen zyner Godsdienftelingen verlicht, en dat hy haar te kennen geeft, de verfcheidene verwiffelingen die haar in de lichaamen die zy bezielt hebben, overgekomen zyn. Wat de dienftbaare yveraars van *Routran* aangaat, zy verzeekeren, dat deeze gewaande God aan veele van hun de verfcheiden ftaaten heeft geopenbaart, alwaar zy in onderfcheide overgangen hunner Zielen zyn ingewikkelt geweeft.

III. De Indianen en Pythagoriften neemen hunnen toevlucht tot de gelykeniffen, om hunne gevoelens te verklaaren: Maar met deeze onderfcheiding, dat deeze laatfte die niet gebruiken dan om verlichting en opheldering hunner gedachten te geeven, en dat de eerfte die gelykeniffen als onbetwiftbaare bewyzen van 't geen zy voorftellen, aanzien.

De Ziel, zeggen de Indianen, is in 't Lichaam, als een Vogel in zyne Kouw; dit is de eerfte gelykenis die zy gebruiken: Maar zy blyven 'er niet lang by, nademaal het onderfcheid waarlyk taftelyk is. Zie hier noch drie andere, die hen verwonderlyk fchynen, en te meer overtuigende, om dat ieder der zelven door 't gezag van een Dichter word onderfteunt: want onder de Indianen geeft een Vaers, zelfs buiten reden aangehaalt, een grooten klem aan hunne redeneering; en indien het aangehaalde Vaers, een

(a) 15de Boek.

een gelykenis insluit, die waarschynlyk eenige omstandigheden van 't onderwerp waar van men spreekt, verklaart; 't is alsdan dat de beste rede tegen de gelykenis nooit haalen kan.

Zie hier dan de tweede gelykenis die zy bezigen, om hun gevoelen over de Zielverhuizing te ondersteunen. Gelyk de Mensch in een Huis is 't welk hy bewoont, en zorge draagt de Bouvallige Plaatsen te hermaaken; eveneens is 't met de Ziel van 's menschen lichaam gelegen, zy woont 'er in, zy bevlytigt zich het te handhaven, en om de verzwakte krachten te herstellen. Wat meer is, gelyk de Mensch verhuist, wanneer het Huis niet meer bewoonbaar is, en in een ander gaat woonen; de Ziel doet eveneens, verlaat haar Lichaam, wanneer een ziekte, of eenig ander toeval het buiten staat stelt van bezielt te blyven, en dan neemt ze bezitting van een ander Lichaam. Eindelyk, gelyk de Mensch verhuist wanneer hy wil, en wederom op de zelfde wyze wederkeert; zoo zyn 'er insgelyks groote Mannen, wiens Ziele het vermoogen heeft zich van haar Lichaam te ontlasten, om 'er wanneer het haar behaagt, weder bezit van te neemen, na veele Plaatsen der Waereldt doorwandelt te hebben. Waarlyk vind men weinig van deeze bevoorrechte Zielen; maar men vind ze echter, en de *Pouranams* verschaffen 'er ons voorbeelden van.

Onder deeze voorbeelden verkieze ik 'er een van, 't welk zeer berucht is. Men leest in 't leven van *Vieramarken*, een der machtigste Koningen van de Indiën, dat een zeker Vorst een Godinne bad, wier Tempel van den weg afgelegen was, van hem de *Mandaram* te leeren, te weeten, een Gebedt 't welk de kracht had de Ziel van 't Lichaam te ontlasten, en die te doen wederkeeren, wanneer het haar behaagde. Hy verworf de gunst die hy verzocht: Maar by ongeval, verstondt de Huisgenoot die hem verzelde, en aan de Tempeldeur gebleeven was, de *Mandiram*, onthoudde die, en nam een besluit, zich 'er in eene gunstige gelegenheit van te bedienen.

Alzoo deeze Vorst zich t'eenemaal op zyn Huisgenoot vertrouwde, maakte hy hem zyne verworvene gunst deelachtig: Maar hy wachtte zich wel hem de *Mandiram* te openbaaren. Het gebeurde dikmaals dat de Vorst zich in een afgelegen plaats verburg, alwaar hy zyne Ziel den vryen teugel vierde: Maar hy belast te vooren aan zynen Huisgenoot zyn Lichaam zorgvuldig te bewaaren, tot dat hy weder quam. Hy zeide dan zachtelyk zyn Gebedt op, en zyne Ziel zich aanstonds van haar Lichaam ontlastende, zweefde gints en herwaarts, en quam vervolgens weder. 't Gebeurde eens, dat de Huisgenoot by 't Lichaam van zynen Meester de wacht hield, en te raade werd het zelfde Gebedt op te zeggen, waarop eerlang zyne Ziel zich van haar Lichaam ontslagen hebbende, een besluit nam in 't Lichaam van zynen Vorst in te vaaren. Het eerste dat deeze gewaande Vorst toen uitvoerde, was het Hooft van zyn voorig Lichaam af te houwen, op dat zyn Meester geen gedachten maaken zoude van het te bezielen. Dus werd de Ziel van den waaren Vorst genoodzaakt het lichaam van een Papegaay te bezielen, waarmede hy weder in zyn Palleis quam.

Men moet niet vreemd vinden dat zich de Indianen inbeelden, dat groote Mannen onder hen het vermogen hebben gehad hunne Zielen dus van hun Lichaam te scheiden. Plinius (a) verhaaalt in zyne natuurlyke Historie, dat een zeekere Hermotimus dit wonderbaar geheim had, van zyn lichaam, zoo dikmaals als hy wilde, af te leggen; dat zyne Ziel dus afgescheiden zynde, zich naar verscheiden plaatsen begaf, en weder in haar lichaam quam om dingen te verhaalen die in verre afgelegene Plaatsen voorvielen. Wel is waar dat Plutarchus van 't gevoelen van Plinius niet geweest is: maar hy meende dat de Ziel van deezen Hermotimus, die hy Hermodorus noemt, niet wezentlyk zich van zyn Lichaam scheidde; maar dat een gemeenzaame Geest altoos by hem was, die hem van alle zaaken, elders voorgevallen, onderwees.

Het geen Augustinus, in zyn Boek van de Stadt Godts verhaalt, schynt niet min zeldzaam. (b) Een Priester, zegt deeze Godgeleerde, *Restitutus* genoemt, die onder de Kerspelkerk van Calamo behoorde, kon als 't hem behaagde, zich in een staat t'eenemaal in die van een doodt Mensch stellen: te vergeefs sloeg, stak en brande men hem als dan, hy had al zyn gevoelen verlooren, en men vond in hem geen blyk van ademhaaling; hy merkte zelfs niet dat men hem gebrand had, dan door de lidtekens die 'er hem van overbleeven; hy had eindelyk een zodanig vermogen over zyn lichaam, dat zoodra als men 't hem verzocht, hy zich alle gebruik van zinnen onttrok. Een voorbeeldt van deeze natuur zou in den mondt van een Indiaan een bewys zyn, waar op men niets te wederspreeken zoude vinden. Na een diergelyk gedrag te

(a) 7de Boek. (b) 14de Boek 24ste Hoofdst.

te hebben verhaalt, ziet, zoude de Indiaan ernftelyk daar byvoegen, of het niet waar is, dat de Zielen in haare Lichaamen, eveneens als de Menfchen in hunne Huizen woonen.

De derde gelykenis waar van zich de Indianen dienen, word genomen van een Schip en den Stuurman. De Stuurman of Schipper, zeggenze, is meefter van 't Schip; hy beftiert het naar zyn begeeren; hy voert het naar verre afgeleegene Landen; hy laat het in de Revieren inloopen; hy vaart 'er de Eilanden mede om; hy bezoekt 'er mede alle de Havens die aan de Zeekuften te vinden zyn; heeft hy fchaade aan eenige deelen van 't zelve geleeden, hy laat het kalfateren, en hy verlaat het wanneer de Deelen vergaan zynde men voor een Schipbreuk te duchten heeft. Eveneens is 't met de Ziel in 's Menfchen lichaam geftelt: zy geleid en beftiert het overal; legt lange reizen af; zy voert het in de Steden, gaat op en neder, en wandelt of ruft; wanneer het ziek is, zoekt ze geneesmiddelen bequaam om zyne krachten te herftellen. Maar wanneer dit Lichaam eindelyk niet meer beftaan kan, of dat zyne gefteldheden geen dienft meer doen en ongeregelt worden, verlaat ze dit Lichaam om een ander te zoeken 't welk zy als het eerfte beftieren kan.

Eindelyk vergelyken de Indianen de Zielen in de Lichaamen, by een gevangen Man. Deeze gevankenis onderftelt, 't geen ik vervolgens zeggen zal; dat de Zielen, die zich in verfcheiden lichaamen ingewikkelt vinden, en achtereenvolgelyk bezielen, om geen andere reden daarin gehouden worden dan om de zonden uit te wiffchen die zy in een ander leven hebben bedreeven. Om te bewyzen 't welk zy voorftellen, redeneerenze dus min of meer, en zy zeggen dat de Onder-Goden, die zoo veel vermogen over de Menfchen hebben, zelfs verplicht zyn lichaamen te bezielen, om het misdryf van hun voorgaande leven uit te wiffchen. Zy berichten deswegen verfcheiden Hiftoriën, en onder andere deeze die men in 't leven van *Tarma-Rajakels*, of anders den *Baradam* leeft: hier in beftaande.

Arichnen, was een der vyf Koningen die zich in de Indiën hebben berucht gemaakt. Deeze Vorft had een Zoon die hy tederlyk beminde; men noemde hem *Abimaniën*. Deeze Zoon hem zoo waard, quam na veele voorvallen te fterven; de fmart die zyn Vader deswegen gevoelde, bragt hem in wanhoop. *Vichnou* in *Krichnen* herfchept, had met deezen bedroefden Vader medelyden. Hy voerde hem in een der vyf Paradyzen, alwaar *Arichnen* zyn Zoon, t'eenemaal blinkende van Heerlykheit, zag. Hy wilde hem omhelzen en by hem blyven; maar hy wierd tegen gehouden, en *Abimaniën* fprak hem dusdanig aan: „ Ik viel „ eertyds, fchoon ik een God was, in een „ groot misdryf; om hier voor te voldoen, „ wierd ik gedoemt, een Menfchelyk „ lichaam tot myne gevankenis te hebben; „ nu ik voor deeze misdaadt voldaan hebbe, en dat ik my t'eenemaal gereinigt vinde, befchouwt gy my in die Heerlykheit, „ waar in ik te vooren was." Nu, zeggen de Indianen, indien de Goden zelfs verplicht zyn de lichaamen om zich te reinigen, te bezielen, en boete in deeze gevankeniffen te doen: kunt gy dan twyffelen dat de Zielen, na dat ze gezondigt hebben in een ander leven, niet eveneens verplicht zyn in de lichaamen te woonen die zy bezielen, als in zoo veele gevankeniffen opgefiooten? Indien deeze lichaamen in verachtelyke *Caftes* of Geflachten gebooren worden, zoo zy ziekten onderworpen zyn, en andere gebreken, of zoo zy van de Natuur zyn misdeelt, dit alles gefchied, op dat zy de misdaaden van 't verleedene leven konnen uitwiffchen.

De Platoniften gebruiken de zelfde gelykenis: Plato heeft ze uit Pythagoras en Empedocles getrokken, en Pythagoras van Orpheus ontfangen. Onder de eerfte Chriftenen, waren eenige die het Chriftendom omhelft hadden, in de fchoole van Plato opgevoed, en vonden in eenige Schriftuurplaatfen hun fteunzel, die niet dan in een leenfpreukigen zin moeften verftaan worden. De Oudvaders haalen de plaatfen aan door des Origeniften quaalyk verklaart. Epiphanius, by voorbeeldt, zegt, dat de Sektariffen van Plato deeze woorden van den Koninglyken Profeet naar de letter namen: *Heere* (a) *red myne Ziele uit de gevankeniffe waar in zy is.* Hieronimus merkt mede aan, dat zy eveneens deeze woorden van Paulus verftonden: (b) *Wie zal my van dit lichaam des doods verloffen?* Moet men zich dan zoo zeer verwonderen dat de Indianen zich zoo krachtig aan deeze gelykenis verbinden, nademaal de Philofofen, die zich Chriftenen noemden, niet nalieten zich 'er in den zelfden zin als de Platoniften van te bedienen?

IV. 't Is voor de Indianen niet genoeg de Zielen in verfcheiden menfchelyke Lichaamen te laaten overgaan, zy ftaan mede de Zielverhuizing ten opzicht van de lichaamen

(a) Pf. 114. (b) Rom. 7: 24.

men der Beesten, en aan alle gevoelbaare voorwerpen toe. Zy verzeekeren zelf dat de Waereldt veelmaals van gedaante verandert is, 't welk volgens hunne meening door zoo veel verscheiden overgangen is geschied. Maar om deezen grondregel der Indianen beter te verklaaren, moeten we de overeenkomst van hun gevoelen over de Schepping der Waereldt met deeze der Leerlingen van Pythagoras en Plato toonen.

Deeze twee Philosofen, gelyk de Oudvaders aanmerken, hadden in hunne Wysgeerte veele dingen overgebragt, die zy van de Jooden, de Zedekunde rakende, hadden overgenomen, en hoedanig de Waereldt sedert zoo veele Eeuwen gemaakt was geweest. Dit is de overeenkomst die tusschen het begin van *Genesis* en veele plaatsen van Plato gevonden word, 't welk Numenius heeft doen zeggen, dat Plato niet anders als Moses was, die Grieks sprak. *Quid est Plato nisi Moses atticissans?*

Waarlyk, Plato geloofde, dat de Waereldt door de Almacht Godts was voortgebragt, en dat die de verdorvenheit onderworpen was; dat Godt de volstrekte Heer van alles is, en de Vader aller Onder-Goden: Maar dat hy zich van deeze Goden heeft bedient, om alle Wezens te scheppen en te volmaaken. De eerste Ketters, zodanig als Menander de Leerling van Simon den Toveraar was, hadden byna de zelfde gedachten, en hielden staande, dat de Waereldt door de Engelen was voortgebragt. Saturninus zeide dat 'er onder anderen zeven geweest waren, die aan dit groote Werk gearbeid hadden. Alle deeze Ketters der eerste Eeuwen, die met het Platonistendom ingenomen waren, eigenden aan de Engelen toe, 't welk de Philosoof van de Onder-Goden zeide. Seneca willende het gevoelen der Platonisten verklaaren, zegt, dat God de Onder-Goden voortbragt om Bedienaars van zyn Koningryk te zyn, en om het tot volmaaktheit te brengen. Ik zoude te wydlopig moeten zyn, indien ik onderneemen zoude alle de plaatsen aan te haalen die Plato in zyn Werk vervat, en bewyzen, dat dit zyne meening en zyn gevoelen was.

Op de zelfde wyze is't, dat de Indianen de Schepping der Waereldt verklaaren. God, die geduurende alle eeuwigheit bestaan had, toen 'er noch Hemel noch Aarde was, schiep *Brumma* door zyne Almacht, welke Almacht door de Indianen *Parachatti* word genoemt, dat is, vermogende Oppermacht: (De onkundige hebben deeze uitdrukking tot een Persoon gemaakt, en gelooven dat *Parachatti* de Moeder der Goden is,) dat hy zich van hem bediende om de andere Wezens te scheppen; dat vervolgens *Vichnou* geschapen wierd, die de Behoud-God aller Wezens is; daar na de God *Routren*, die de zelfde Wezens verdelgt, op dat ze *Brumma* weder met luister te voorschyn brenge. Dit Ampt van Onder-Goden, door de volstrekte macht van den Heere aller Wezens verkooren, kan dat wel beter met het denkbeeldt van Plato overeenkomen, die verzeekert dat God de Minder-Goden schiep, en hen gebruikte om de zichtbaare Waereldt te scheppen en tot volmaaktheit te brengen?

V. Volgens de Leer van deezen Plato, is de eerste aller Zielverhuizingen die van de Waereldt, die op den een of anderen tydt eindigen moet, en van een andere Waereldt gevolgt worden. De gedachte van deezen Philosoof is, dat 'er gelyk de Zielen de nieuwe lichaamen bezielen, mede nieuwe Waerelden zyn zullen. Waarlyk is het dat de hedendaagsche Platonisten veel werks maaken, om een goeden zin aan deeze woorden te geeven: Maar, konnen zy ontkennen dat dit het gevoelen der Origenisten niet is geweest? en is het niet uit Plato, dat de Origenisten dit denkbeeldt van de vernieuwing der Waereldt geput hebben? Men behoeft maar te leezen 't welk Origenes in 't 5de Hoofdtstuk van 't 3de Boek zyner Beginzelen zegt. Hy stelt zich een tegenwerping voor, die men hem zoude hebben konnen doen, over 't geen hy gezegt heeft dat de Waereldt een begin heeft gehad. Gy zult my mogelyk vraagen, zegt hy, wat deed God voor dat hy de Waereldt schiep? Het zou belachelyk zyn, te zeggen, dat hy leedig en werkeloos was geweest; want niets is strydiger met de Natuur van Godt, dan te denken dat zyne goedheit niet heeft willen uitwerken, noch zyne Almacht uitvoeren 't geen hy konde verrichten. Daar tegens, zegt deeze Godgeleerde, zullen wy overeenkomstig met de regelen van Godvruchtigheit antwoorden, dat God niet begonnen heeft te werken wanneer hy de Waereldt geschapen heeft: Maar wy gelooven dat eveneens deeze Waereldt waar op wy zyn, van een andere gevolgt zal worden, ook veele anderen diergelyken geweest zyn die deeze hebben voorgegaan. Deeze woorden zyn uitdrukkelyk genoeg ten voordeele van de Leere der Waerelden die elkander volgen moeten, en 't welk Origenes uit Plato getrokken heeft, gelyk hem veele Oudvaders verweeten hebben: En alzoo deeze Waerelden altoos door de groote Ziele der Waereldt bezielt hebben geweest, als Plato verzeekert, mag men dan twyffelen

dat de Platoniften de Zielverhuizing ten opzicht van veele Waerelden hebben toegeftaan? Wat het verwonderlykfte is, is dat Origenes met deeze denkbeelden der Platoniften ingenomen zynde, eenige plaatfen der Goddelyke Schriften misbruikt heeft, om een zoo belachelyk Leerftuk te bewyzen. Hy gebruikte, by voorbeeldt, deeze plaats van Jefaia, alwaar Godt zegt, dat hy een nieuwe Hemel en een nieuwe Aarde fcheppen zal, en die van Ecclefiaftes: (a) *'t Geen dat'er geweeft is, 't zelve zal'er zyn: En 't geen dat'er gedaan is, 't zelve zal 'er gedaan worden, zoo dat 'er niet nieuws onder de Zonne is. Is'er eenig ding waar van men zoude konnen zeggen: Zie dat, 't is nieuw? Het is alreeds geweeft in de Eeuwen, die voor ons geweeft zyn.*

Dusdanig is het Denkbeeldt der Indianen; zy beelden zich in dat deeze Waereldt eindigen moet, en dat Godt vervolgens een nieuwe Waereldt fcheppen zal: Zy bepaalen zelfs de tydt waarin deeze verandering voorvallen moet; want zy waanen dat na de vier Eeuwen, van Goudt, Zilver, Koper, en Yzer, zullen verftreeken zyn, een dag in 't leven van *Brumma* komen zal, die hondert jaaren duuren moet; dat wanneer deeze jaaren zullen verftreeken zyn, de Waereldt door 't vuur zal vergaan. 't Is een aanmerkelyke zaak, dat byna alle Volkeren te famen over de vergankelykheit van de Waereldt overeenkomen: 't Is een Overlevering die de Aloude Philofofen aan elkander hebben nagelaaten, en Ovidius zegt volmondig, dat het een beftendige zaak, door de kracht van een onvermydelyk Nootlot is, dat de Hemel, Zee en Aarde door 't vuur moeten verteert worden:

Effe quoque in fatis reminiscitur affore tempus
Quo mare, quo tellus, correptaque Regia Cæli
Ardeat.....

't Welk Vader Vondel dus heeft vertaalt:

Ook fchoot hem in den zin, hoe 't Nootlot was voorhanden,
Dat Hemel, Aarde, en Zee moet lichter laage branden.

Deeze Waereldt dan door 't vuur verteert zynde, zal God weder een nieuwe doen te voorfchyn komen, op de zelfde wyze als hy deeze gefchapen heeft, en die zal zich geduurig weder vernieuwen; eveneens als voor dat deeze Waereldt waar op wy gefchapen zyn, noch een andere was, en voor deeze noch een veel ouder. Dus moet men, zeggen zy, redeneeren, geduurig hooger opklimmende, alwaar men verfcheide Waerelden vinden zal, de een ouder dan de andere. Ik vinde niet dan een enkel onderfcheid tuffchen deeze twederlei gedachten; hier in beftaande, dat de Platoniften en Pythagoriften geloofden, dat'er niet dan eene Waereldt teffens was; en dat de Indianen in tegendeel die in veertien onderfcheiden. Men kan hen nochtans lichtelyk overeenbrengen, doordien de Indianen bekennen dat deeze veertien Waerelden niet dan een eenige uitmaaken, nademaal zy alle in een Ei, of gelyk eenige andere zeggen, in *Brumma* befloten zyn. Noch een achtgevens waardige zaak is 't, dat byna alle Volkeren in dit gevoelen zyn, dat de Waereldt een Ei gelyk zy: Dus is 't dat de Aloude Egiptenaren de Waereldt verbeeldden, en 't is ongetwyffelt van hun afkomftig, dat alle Volkeren dit denkbeeldt aangenomen hebben. De Indianen voegen'er by, dat dit Ei, 't welk alle de Waerelden omvat, door den God *Brumma*, zich boven de Wateren onthoudende, gefchapen zy. De Platoniften hebben mede gezegt, dat God over de Wateren was. Hebben zy dus de Schriftuurplaats niet misbruikt, daar gezegt word (b) *en de Geeft Godts zweefde op de Wateren?*

VI. Maar, hoelang zal de Waereldt duuren, voor dat 'er een andere te voorfchyn komt? Zy zal duuren, zeggen ze, tot dat *Brumma* weder verfchynt, en dat alle Wezens weder in den zelfden ftaat komen, waar in zy te vooren waren. Dit komt overeen met het groot Platonis Jaar, 't welk zes en dertig duizend jaaren duuren moefte. De Platoniften zeggen, dat alles 't welk gedurende deezen langen tydt is voorgevallen, zich alsdan weder vernieuwen zal, en dat de Zielen weder in de Lichaamen komen zullen, om een nieuw leven aan te vangen; dat *Socrates* op nieuw befchuldigt zal worden door *Anytus* en *Melitus*; dat de Athenienzen hem ter doodt zullen verwyzen; dat zy 'er daar na berouw van zullen krygen, en de befchuldigers ftrengelyk ftraffen. 't Geen zy van *Socrates* zeggen, moet eeveneens van andere menfchen verftaan worden, en van alle

(a) Hoofdtftuk I. vers 9. 10. (b) Genefis. Hoofdftuk I. vers 2.

alle de zoo beruchte gevallen in de Hiſtoriën bekent.

VII. De Zielverhuizing heeft volgens de Indianen niet min by de Goden dan by de Menſchen plaats. Echter bekennen zy dat de Opper-God die de Goden, Starren, en alle de Wezens geſchapen heeft, aan deeze verſcheidene veranderingen niet onderworpen is; maar dat 'er buyten de Minder-Goden, waar van wy vervolgens handelen zullen, drie voornaame Goden zyn, die zy met den Opper-God vermengen, te weeten, *Brumma*, *Vichnou*, en *Routren*, en deeze drie van de eerſte Orde, alhoewel zy Onder-Goden zyn, hebben verſcheidene lichaamen van Menſchen en Beeſten bezielt. *Brumma* heeft het lichaam van een Hert en dat van een Zwaan bezeten. *Vichnou*, het meeſt aan de Zielverhuizingen gewoon, is onder de gedaante van *Matcham* verſchenen, te weeten, een Viſch: dit geſchiedde zeggen eenigen, ten tyde van de Zondvloedt, toen deeze God het vaartuig geleidde, 't welk het Menſchelyk Geſlacht redde; hy wierd vervolgens *Courman*, dat is, de Schildpadt, om de Waereldt te onderſchraagen, die aan 't waggelen was; hy nam mede de gedaante van een Varken aan, om de voeten van *Routren* na te ſpeuren, die verborgen waren; daar na die van *Naraſingam*, die half menſch en leeuw was, om een van zyne aanbidders te beſchermen, en *Franiën* om te brengen. Eindelyk heeft hy het lichaam van een *Bramine*, van een beruchten Koning *Ramen* genoemt, enz. bezielt. *Routren* heeft zich dikmaals mede van gedaante verandert; maar de ongemeenſte was, deeze van *Lingam*, die de eerlooze Sekte der Linganiſten heeft voortgebragt.

De Godinnen, Gemalinnen deezer drie Goden, hebben aan diergelyke veranderingen onderworpen geweeſt. *Parradi*, Vrouwe van *Routren*, krachtig gebelgt, overzulks haar Vader, haaren Gemaal op een beroemde Offerhande niet genoodigt had, waarop alle de andere Goden verzocht waren, worp zich door razerny vervoert, in 't vuur, waar in zy verteert wierd. Zy werd vervolgens van een Noorderlyk Gebergte gebooren, en trouwde *Routren* anderwerf.

De verſcheidene Wedergeboorteniſſen van *Kehoumi*, Gemalinne van *Vichnou*, zyn zeer berucht. Zy wierd gebooren toen de Goden en de Reuzen de befaamde Berg van *Meroua* in de Zee omdraaiden: waar uit toen zeldzaame zaaken voortquamen: maar de uitmuntenſte van alle, was *Kehoumi*; die alle de Goden door haare ſchoonheit in 't oog liep, en met haare bewilliging aan *Vichnou* gegeeven wierd. Langen tydt daar na, wierd zy uit een Vrucht gebooren, wiens reuk ongemeen zoet en aangenaam was, en zich tien mylen in 't rond verſpreidde. Deeze jonge Dochter wierd door een Boeteling opgevoed, *Vedamamouni* genoemt, die haar in alle weetenſchappen onderwees: maar al zoo zy in ſchoonheit alle die van haare Sexe overtrof, wenſchte de Boeteling dat ze *Vichnous* Vrouw worden mogt, die toen in *Ramen* verandert was, een Koning in de aloude Hiſtoriën van Indiën zoo berucht. Deeze Prinſes was toen *Sida* genoemt: zy deed een ſtrenge boetvaerdigheit aan den oever van de Zee, ruſtende op een maſt, waar onder zy een krachtig vuur onderhield. De roem van haare ſchoonheit quam ter ooren van een Reus die Koning van Ceylon was; hy liet zich ter plaatſe brengen alwaar zy zich onthield, met voorneemen van haar te trouwen: maar een diergelyke voorſtelling haar hebbende mishaagt, wierp zy zich in 't vuur, en verteerde tot aſſche. De boete wierd echter niet vruchteloos: want *Vedamamouni* haare aſſche verzaamelt hebbende, bewaarde die in een goude Bus met Diamanten en onwaardeerlyke koſtelyke geſteentens verſiert. Men bragt deeze Bus by den Reus *Ravanen*, die de zelve in zyne Schatkamer ſloot. Eenigen tydt daar na, als men uit deeze Bus een ſtem hoorde, naar die van een kindt gelykende, opende men de zelve, en men vond *Sida* verandert in een kleine Dochter: De Starrewichelaars over dit wonderwerk raad gevraagt, gaven antwoordt, dat dit Kindt de verwoeſting van Ceylon veroorzaaken zou; derhalven ſloot men 't in een goude koffer, en men worp die in de Zee om 'er te vergaan. Maar deeze koffer in de plaats van door haare zwaarte te grond te gaan, dreef op 't water en quam eindelyk in de Zee van Bengale. In een der armen van den Ganges gedreeven, werd ze aldaar op een ſtreek lands opgeworpen; de Akkerlieden de zelve gevonden hebbende, bragten die hunnen Koning, die deeze *Kehoumi* opvoedde tot dat zy aan *Ramen* trouwde.

In 't kort gezegt, de Ondergoden van de eerſte Orde, behalven dat ze in den tydt van het groot Brummatiſch Jaar ſterven moeten, en vervolgens weder gebooren, worden ze noch meenigwerf in den omloop der Jaaren van *Brumma* gebooren. Deeze Jaaren begrypen veel duizende jaaren, en overtreffen ongemeen de Jaaren die geduurende het groot Platoniſch Jaar verloopen moeten.

Wat de Goden van de tweede Orde aangaat; de Indianen verbeelden ze dikmaals in Menfchen en *Demons* verandert, die daar na weder Goden worden. Dit gevoelen der geleerde Indianen komt zeer wel met dat van de Platoniften overeen. Auguftinus verzeekert dat deeze Philofofen geloofden, dat de Zielen der Menfchen die de Deugdt geoeffent hadden, in gemeenzaame en Huis-Goden verandert, befchermers der Huisgezinnen wierden: maar als zy in tegendeel zich aan eenige misdaaden fchuldig gemaakt hadden, wierden ze quaade of booze Geeften die de levenden ontruften. (a) *Animas ex Hominibus fieri Lares, fi meriti boni, & Lemures, fi mali.* Hieronimus in zyn Brief aan *Avitus*, zegt, dat de Origeniften van 't zelfde gevoelen waren, te weeten dat de Menfchen in *Demons* veranderden, en de *Demons* in Menfchen. *Ita cuncta variari, ut & qui nunc Homo eft, poffit in alio mundo Dæmon fieri; & qui Dæmon eft, & negligentius egerit, in craffiore corpore relegetur, id eft, Homo fiat.*

Om nu te toonen dat dit het gevoelen der Indianen is, zal ik niet dan een eenig voorbeeldt bybrengen, uit een hunner Boeken getrokken, 't welk de naam van *Palmapouranam* voert. Een beruchte *Bramine*, *Vedanidi* genoemt, had een Zoon *Akinipar* geheeten. Deeze Jongeling wafchte zich dagelyks in een gewyt water 't welk men *Achoditirtam* noemt. Vyf jonge Godinnen quamen dikmaals uit den Hemel nederdaalen om 'er zich in te baden: Zy deeze Jonge Boeteling gewaar wordende, wierden 'er op verlieft. Hy zich daar door beleedigt achtende, flortte over haar zynen Vloek uit, veranderde haar in *Demons*, en beval haar in de lucht om te zwerven. Ik moet in 't voorbygaan aanmerken, dat Plato insgelyks dacht, dat 'er *Demons* in de vier Hoofdtftoffen waren; de Indianen gelooven 't mede zoo, dat 'er in de Lucht, in 't Vuur, Water en op de Aarde *Demons* gevonden wierden. De gemelde Vloek had zyne uitwerking: maar de verontwaardigde Godinnen door de vermetelheit van *Akinipar* geftoort, vloekten hem mede, en doemden hem een *Demon* gelyk zy, te worden. Deeze zes *Demons*, hoe vyandig zy onderling moeften weezen, maakten nochtans een t'zamenzweering op het leven van een Grooten Boeteling, die zich *Chomoucharichi* noemde: Maar hy maakte hunnen toeleg krachteloos, en verdreef hen fchandelyk uit zyne tegenwoordigheit. *Vedanidi* bevindende zich aldaar by geval, en zyn Zoon, die hy langen tydt gezocht had, kennende, bad hy den Boeteling hem weder in een Menfchelyke gedaante te herftellen. De Boeteling bewilligde hier in, byaldien *Vedanidi* zich in den *Prayagatirtam* baden ging, (dit is een t'zamenvloeying van drie Revieren, die zich in de Staaten van den Mogol vereenigen) en om hem zynen raadt te doen volgen, vertelde hy hem de volgende Hiftorie. Een heilige Dochter *Malinei* genoemt, had eertyds veele Jaaren boete gedaan, en in 't Paleis der Goden herbooren te worden, verdient, als ook in een Godin te worden verandert: Zy quam zich dagelyks in de *Prayaga* waffchen: Als zy uit het water trad, viel een druppel water van haare Hairen op een Reus van een vervaarlyke groote die in een Bamboes bofch verborgen was. Deeze enkele druppel werkte een zodanigen indruk op den Reus, dat hy begreep in een ander leven, een der grootfte eerlooze der Waereldt geweeft te zyn, en dat hy hierom gedoemt was, in deeze vervaarlyke geftalte gebooren te worden. Eerlang wierp hy zich voor de voeten van de Godinne neder, en hy fmeekte haar met ftorting van traanen, hem het leven te beneemen, en een nieuwe geboorte te doen verwerven, die hem in een gelukkiger ftaat ftelde. De Godin over zyne zuchtingen bewoogen, verzeekerde dat zy hem, om hem een gelukkige geboorte te doen erlangen, en zelf in 't Paleis der Goden te plaatfen, alle haare verdienften, die zy geduurende dertig dagen, dat ze zich in de *Prajaga* gewaffchen had, afftond, en de Reus werd eerlang in een andere gedaante verandert. *Vedanidi* deeze Gefchiedenis verftaan hebbende, begaf zich aanftonds naar de *Prajaga*, waar in hy zich dertig dagen achtereen baadde, en vervolgens zynen wenfch verworf, zoo dat zynen Zoon weder een *Bramine* wierd. Dit verdichtzel geeft genoeg te kennen dat een der Grondregelen van der Indianen Leer is, dat de Goden in Menfchen en de Menfchen in Goden konnen verandert worden, en dat de Menfchen en Goden, *Demons*, en de *Demons* Menfchen en Goden worden konnen.

Tot dus verre, MYN HEER, komt de Grondftelling der Indianen niet ongevoegelyk met die van Pythagoras en Plato overeen. Nochtans is de ftoffe niet dan even ontfchorft: hoe meer ik de wederzys gevoelens zal ontvouwen, hoe klaarder gy ook zult

(a) De Civit. Dei. L. 9. C. II.

zult zien dat op weinig zaaken na, alles t'eenemaal overeenkomstig zy. Ik beginne vooreerst met het denkbeeldt dat zy wederzyds van de natuur der Ziele vormen.

VIII. Men vind in de Boeken der Aloude Indianen, dat de Zielen een deeltje van Godts wezentlykheit zelf zyn; dat dit volstrekt Wezen zich door alle de deelen van 't Heelal, om die te bezielen verspreid: En dat moet wel zoo zyn, zeggen de Indianen, om dat het aan God alleen staat, levendig te maaken en nieuwe Schepzels te laaten verschynen. Ik hadde eertyds een breed gesprek met een *Bramine*, die zich van deeze gelykenis bediende: Verbeeld u eenige Millioenen van groote, kleine en middelmatige Vaten, alle met Water gevuld; beeld u dan in, dat de Zon op deeze Vaten haare straalen recht neer schiet: Is't niet waar, dat zy in ieder van de zelve haar Afbeeldzel drukt, dat men 'er een kleine Zon ziet, of liever een verzaameling van straalen die onmiddelyk uit dit glansryk Hemellicht neerschieten? Dit is, zeide hy my, 't welk in de Waereldt voorvalt: De Vaten zyn de verscheidene Lichaamen waar van de Ziel van God afstraalt, eveneens als de straalen van de Zon afdaalen. Ik vroeg hem, of hy van gedachten was, dat in de ontbinding der lichaamen, deeze Zielen vernietigt wierden, eveneens, als de afschynzels van de Zon niet meer bestonden, zoodra de Vaten gebroken waren. Hy antwoordde my, dat alzoo deeze straalen zelf, die de afbeeldzels in de gebroken Vaten gevormeert hadden, dienden om andere afbeeldzels te vormen, in andere Vaten insgelyks met water gevult; eveneens worden de Zielen genoodzaakt de Lichaamen die sterven, te verlaaten, om andere Lichaamen te bezielen, die krachtig en gezond zyn. Maar, vroeg ik hem verder, waarom begaat dit gedeelte van de Godheit, 't welk de menschen bezielt, zoo groote misdaaden? Is 't niet belachelyk aan een gedeelte van God zelf zoodanige schandelyke zonden toe te eigenen, als deeze die wy dagelyks de menschen zien begaan? Hy bekende my, dat hy moeiten had te begrypen, hoe dit gedeelte van God, 't welk voor de eerstemaal des menschen lichaam bezielde, in een zoo groote ongerymtheit vallen kon: Maar dit onderstelt dat het schuldig van eenige misdaadt wierd, dat het door verscheiden overgangen moest gereinigt worden, voor dat het zich met de Godheit weder vereenigde.

Andere gelooven dat God een ongemeene fyne Lucht is, en dat onze Zielen een gedeelte van deeze Hemelsche inblazing zyn; dat wanneer wy sterven, deeze fyne Lucht, die ons voor Ziel gedient heeft, zich met God vereenigen gaat, byaldien ze niet noodig heeft zich door veele Zielverhuizingen te reinigen; dat wanneer deeze Zielen wel gereinigt zyn, beërven zy de gelukzaligheit die vyf verscheidene graden heeft, en die eindelyk door de evenwezentlykheit met God volmaakt word.

Deeze zelfde Leer wierd by de Leerlingen van Pythagoras en Plato geleert, en volgens 't bericht van Hieronimus, door de Origenisten, die het uit beide deeze Philosofen getrokken hadden. Men heeft geen ander bewys noodig, dan 't geen Cicero tot Cato zegt, te weeten, dat de Philosofen van de Italiaansche Sekte niet twyffelen dat de Zielen van de wezentlykheit Gods zelf getrokken waren. *Audiebam Pythagoram Pythagoreosque incolas penè nostros, qui essent Italici Philosophi nominati, nunquam dubbitasse quin ex universa mente divina delibatos animos haberemus.* Dit is mede van uw gevoelen, MYN HEER; want ik erinnere my in uwe Aanmerkingen over Origenes geleezen te hebben, dat de Platonisten en Stoicen dit zelfde gevoelen gevolgt hebben; dat de Marconiten en Manicheên het sedert hebben omhelst; en dat dit in den zin der Pythagoristen is, dat Virgilius (a) zegt, van Godt spreekende:

> ..... *Deum namque ire per omnes*
> *Terrasque, tractusque maris, Cœlumque profundum;*
> *Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,*
> *Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.*

't Welk door Vondel dus is overgezet:

> Want eene Godheit gaat alom onzichtbaar waaren,
> Door Hemel, Aarde, en Lucht, en Zee, en wilde Baaren,
> En hier uit scheppen Mensch, en Vee, en ieder Dier,
> Een iegelyk voor zich, hunn' oorsprong, Ziel en zwier.

Het is niet te min waar, dat veele plaatsen van Plato klaar genoeg bewyzen, dat Godt de Zielen geschappen heeft, en dat hy die vervolgens aan de Starren verbonden heeft om 'er de denkbeelden van alle ge-

 schaa-

(a) *Georg. lib.* 4. vs. 221.

ſchaapene dingen te beſchouwen. Maar myn oogmerk is niet Plato met zich zelf overeen te brengen, noch hem in zyne onzeekerheden te volgen, en in zyne geduurige tegenſtrydigheden na te ſpeuren. Alles 't welk ik voorneeme, is, om te toonen waar in de Zielverhuizing der Indianen overeenkomſt met die der Platoniſten heeft, die byna hunne ganſche Leer uit Pythagoras getrokken hebben. Want, gelyk het Auguſtinus aanmerkt, is 't uit Pythagoras dat Plato zyne geheele Natuurkunde trok, en de Zedekunde van Socrates daar by voegende, maakte hy 'er een volkome Wysgeerte van.

Maar, 't zy dat de Zielen een afſtraaling van de wezentlykheit Godts zelf zyn, 't zy dat Godt haar uit het niet heeft voortgebragt, 't is altoos waar, dat we zeggen, dat Plato een getrouwe Leerling van Pythagoras met hem van de zelfde gedachten was, dat Godt de Zielen aan de Starren verknocht had, en haar het volkomen gebruik van vryheit gelaaten. Auguſtinus op veele plaatſen, *Vives* (a) in zyne verklaaringen, die hy over 't Boek van de Stadt Godts doet, en P. *Thomaſſin* (b) in zyne Godgeleerdheit, verzeekeren ons, dat dit het waare gevoelen van der Platoniſten Wysgeerte is. Deeze P. Thomaſſin, na veele Texten van Plato te hebben aangehaalt, die het bewyzen, verklaart dat gevoelen aldus omtrent: Deeze Zielen dus aan de Starren verbonden, waren zoo gelukkig, dat ze ſcheenen volop hunner begeertens te zyn. God had haar een gedeelte van Hemelſche ſchoonheden geopenbaart; zy waren zoo verlicht, dat ze de volſtrekte waarheit in haar zelve beſchouwden, en dit gezicht was haare gelukzaligheit: Maar zy misbruikten hunne vryheit, en lieten zich door de geſchaapene ſchoonheden verblinden, verwaarloozende 't geene haar volmaakt gelukzalig maakte. Godt dan, om deeze roekelooze en trouwlooze Zielen te ſtraffen, ontbond haar van de Starren en verknochte haar aan grover Lichaamen. Niet tegenſtaande, indien deeze Zielen een goed gebruik van de vryheit maakten, waar van zy noch niet berooft waren, zoo zy zich reinigden in 't oeffenen van de deugdt, konden ze na eenige overgangen of verhuizingen in den voorigen ſtaat wederkeeren, waarvan zy vervallen waren. Indien zy in tegendeel zich bezoedelden en aan misdryf zich overgaven, daalden ze in Lichaamen, 't eene grover dan het andere, om 'er ſtrengelyk te worden geſtraft.

Nochtans moet men acht geeven, zeggen de Platoniſten, dat 'er Zielen zyn die de Hemelſche ſchoonheit en de eeuwige waarheden met meer aandachtigheit betracht hebben, en daarom, niet tegenſtaande dit verband met de ſtoffelyke lichaamen, eenige denkbeelden deezer ſchoonheden en waarheden hebben bewaart; eveneens gelyk men van de Revieren ziet, waarvan de zuivere wateren, na dat ze door de Goudmynen gevloeit hebben, en vervolgens door de Weylanden en bloemryke Beemden, zich eindelyk in de Zee ontlaſten, en 'er geduurende eenigen tydt de goede hoedanigheden van de plaatſen waar over zy gevloeit zyn, behouden, zonder zich niet te zeer in den beginne met de zoute Wateren te vermengen.

Eindelyk om niets over te ſlaan van 't geen de Platoniſten over dit onderwerp zeggen, 't is in gevolg van deeze aangeweezen eeuwige ſchoonheden, die de Zielen hebben beſchouwt, dat wanneer ze op aarde voorwerpen vinden die hun volmaakt ſchynen; deeze voorwerpen, alhoewel aardſch zynde, beweegen de voorgaande indrukzels der eerſte ſchoonheden, en veroorzaaken hen deeze vervoeringen die ſomtyds tot een ſoort van verrukking overgaan. De Platoniſten zyn zodanig van dit denkbeeldt betovert, dat zy gelooven; dat men deeze hevige en ſchielyke aandoeningen die de Ziel met 't eerſte gezicht bekooren, niet wel anders verklaaren kan.

My is bekent dat 'er Leerlingen van *Plato* zyn, die, om hun Meeſter te rechtvaardigen, voorgeeven, dat hy eenvoudiglyk geleert heeft, dat Godt de Zielen geſchapen heeft, en haar met de Lichaamen vereenigt om de volmaaktheit des Waereldts, en niet om de misſlagen die zy begaan hadden, aan de Starren verbonden zynde. Maar men vind in de Werken van deezen Philoſoof, Texten die zoo volkomen daar tegen zyn, dat men, zoo my toeſchynt, zich houden moet aan 't geen ik van zyne Leere voorgeſtelt hebbe.

De zelfde Leer is mede in de Werken der Indianen verſpreid, voornamentlyk ten opzicht der *Rajas* die de eerſte *Caſte* na die der Braminen uitmaaken. Veele *Caſtes* van *Rajas* zyn 'er de een onder den anderen ſtaande, die nochtans in twee voornaame begreepen zyn. De eerſte is, deeze die van de Zon gekomen zyn, te weeten, dat hunne Zielen eertyds in 't lichaam van de Zon woonden, of volgens anderen, een verlichtend gedeelte van de Zon waren. Dee-

ze

(a) *Comment.* in C. 5. de Civ. Dei. (b) *Theolog.* pag. 317.

ze. *Caste* word *Chouria Vankcham*, of *Caste van de Zon* genoemt. 't Zelve zeggen ze van de tweede *Caste*, die zy *Tomma Vankcham*, dat is, *Caste van de Maan* noemen: En wanneer men hen vraagt van waar de Zielen van andere *Castes* afkomstig zyn, antwoorden ze, van Starren. Volgens hen heeft men 'er een genoegzaam bewys van, door deeze straalen van 't Licht, die geduurende de nacht schynen wanneer de Lucht ontsteeken is; want zy meenen, dat dit de Zielen zyn die van de Starren nedervallen, of wel van den *Chorkam*, die een hunner Paradysen is. De *Braminen* maaken het Volk wys, dat het Licht, of volgens hun, deeze Zielen die dus van den Hemel vallen, zich aan 't Gras hechtende, in de lichaamen van Ossen of Schaapen, die graazen, komen, en de Koeyen en Lammeren bezielen; indien dit Licht op eenige Vrucht valt, die door een zwangere Vrouw gegeeten word, zeggen ze dat het een Ziel is, die dit kleine Kindt in 's Moeders lichaam gaat bezielen.

Eindelyk, de Indianen verzeekeren, eveneens als de Platonisten, dat deeze Zielen walgende van haare eerste geneugten, en aangeport van de begeerte om stoffelyke lichaamen te bezielen, wezentlyk die komen bewoonen, en daar in volharden, tot dat ze zich gereinigt hebben, en verdient om weder te keeren ter plaatse van waar zy vertrokken zyn: Maar indien zy zich met nieuwe misdaaden bezoedelen, worden ze eindelyk in de Helle gedoemt, waar uit zy niet komen zullen, dan na een byna eindeloozen tydt.

IX. Voor 't overige geschied deeze overgang der Zielen in de lichaamen meer of min volmaakt, na dat zy de deugdt of ondeugd betracht hebben: niet by geval; maar met orde, alzoo 'er verscheidene trappen zyn waarmede zy opklimmen of nederdaalen om vergolden of gestraft te worden. Dit is 't geen Plato, een getrouw Leerling van Pythagoras, in zynen *Timeus*, in 't laatste Boek van 't Gemeenebest, en in zynen *Phedrus* leert, alwaar hy dus de orde van deeze Verhuizingen verklaart. I. Indien het een Ziel is die zeer volmaakt in God geleeft heeft, en die veele waarheden in dit soort van gelukzalige gezichten heeft ontdekt, komt zy in 't lichaam van een Philosoof of Geleerde, die zyn vermaak in de bespiegeling schept. II. Zy bezielt het Lichaam van een Koning of een groot Prins. III. Zy gaat over in 't Lichaam van eenige Overheit, of zy word het Hoofdt van een machtige Familie. IV. Zy bezielt het lichaam van een Arts. V. Zy komt in 't lichaam van een Man wiens Ampt is de Dienst der Goden te bezorgen. VI. Zy gaat in 't lichaam van een Dichter over. VII. Insgelyks in dat van een Ambachtsman of van een Landman. VIII. In 't lichaam van een Sophist; en eindelyk in dat van een Tiran.

't Is mede zodanig dat de Indianen hunne Zielverhuizing schikken. Alhoewel zy niet dan vier voornaame *Castes* gedoogen, erkennen ze nochtans veele andere laager en ondergehoorige *Castes*. Wanneer dan de Zielen onmiddelyk van den Hemel nederdaalen, komen ze I. in de lichaamen der *Braminen*, 't welk hunne Geleerden en Philosofen zyn. II. Zy gaan in de Lichaamen der Koningen en Vorsten over. III. In die der Overheden of Landvoogden der Provinciën, die van de *Caste* der *Chouttres* zyn; en eindelyk in de verachtelykste *Castes*, waar uit zy ook naar maate dat ze gereinigt zyn, konnen opklimmen. Ik hebbe van een bequaame *Bramine* hooren zeggen, dat hy in een oud Boek geleezen had, dat de Zielen by zekere gelegentheden moesten duizendmaal in verscheidene Lichaamen overgaan, voor dat ze zich met de Zon vereenigden, waar van zy als zoo veel straalen wierden. Een Indiaansch Dichter, willende de manier van 't nederdaalen der Zielen, altoos in onderlinge min volmaakte Lichaamen beter doen begrypen, wanneer zy het licht van de reden niet volgen, vergeleek haar by het afstroomen van de Reviere Ganges. Deeze Revier, zegt hy, viel eerst van de hooge Hemelen in den *Chorkam*, van daar vloeide ze af op het Hoofdt van *Issouren*, vervolgens op den beruchten Berg *Ima*: van daar wederom op de Aarde, van de Aarde in de Zee, en van de Zee in den *Padalam*; dat is de Hel.

De Chaldeën verklaaren op een niet min belachelyke wyze deeze nederdaaling en verheffing der Zielen: Zy meenen dat ze vleugels hebben die krachtiger worden naar maate dat ze de Deugdt oeffenen, en zich verzwakken naar maate dat ze zich in de ondeucht dompelen. De zonde heeft de kracht deeze vleugels af te snyden, en alsdan zyn de Zielen genoodzaakt om neder te daalen. Wanneer zy zich tot de Deugdt wenden, wassen deeze vleugels, worden krachtiger, en heffen ze tot in den Hemel op.

Plato zegt het zelfde, dat, wanneer de Zielen zich in geen verhevener plaats, van wooning veranderende, konnen verheffen; is 't dat haare vleugels niet krachtig genoeg zyn. Wanneer men den Platonisten vraagt, hoe

hoe veel tydt dat 'er vereifcht word voor de Zielen, op dat ze haare vleugels door de zonde gebroken, konnen weder bekomen, antwoordenze, dat 'er ten minften tien duizend jaaren voor de Zondaars vereifcht worden; maar dat voor de Rechtvaerdigen die driewerf in de eenvoudigheit en onnozelheit geleeft hebben, genoeg zy dat ze drie duizend jaaren daar toe bezigen. *Qui fimpliciter & fine dolo philofophatus eft, huic, fi ter ad eum vixerit modum, ter millem fufficient anni.*

Eenige blyk is 'er dat dit van de Platoniften in een figuurlyken zin word gezegt. Maar de Indianen verftaan het anders; zy neemen deeze vleugels, waar van ze naar de letter hadden hooren fpreeken. Zelfs hebben ze vleugels aan de Bergen gegeeven. Zy waren eertyds zoo baldaadig, zeggenze, dat zy zich voor de Steden plaatften om die te bedekken. *Devendiren* vervolgde haar met een zwaerdt van Diamanten, en het Heir-leger deezer vluchtende Bergen achterhaalt hebbende, hieuw hy haar de vleugels af: Hier door is deeze keten der Bergen voortgebragt, die de Indiën heeft in twee deelen verdeelt. Wat de andere Bergen aangaat die zich van 't Heir gefcheiden hadden, vielen gints en herwaarts in den nederlaag, gelyk die nu noch gezien worden: Deeze die in de Zee vielen, vormden de Eilanden die men 'er ontdekt. Alle deeze Bergen zyn, zoo zy meenen, bezielt; zy eigenen hen zelf Kinderen toe, niet alleen van Rotfen, maar ook van Goden en Godinnen.

X. Hoe het ook zy, Myn Heer, de Zielen zouden niet t'eenemaal ontadelen, indien zy beftemt waren niet dan Menfchelyke Lichaamen te bezielen: maar dat de Wysgeerte der Platoniften haar zodanig heeft vermindert tot zy de Lichaamen van Beeften bezielen moeten; dit is 't welk ongeloofbaar zoude fchynen, indien een zoo dwaas gevoelen in de Werken van Plato niet was doorzaait. 't Is dit gevoelen 't welk Auguftinus in 't 3de Boek van de Stadt Gods bericht, wanneer hy deeze woorden uit: *Platonem animas Hominum poft mortem revolvi ufque ad corpora beftiarum fcripfiffe, certiffimum eft.* Wanneer de Platoniften hunnen Meefter hebben willen verbeeteren, gelyk Porphyrius deed; hebbenze redenen bygebragt die niets bewyzen, of die te gelyk bewyzen, dat de Zielen de Lichaamen der Beeften en die der Menfchen bezielen.

Dus beftaat dan de Grondftelling van Plato: Alle de Zielen, behalven die van eenige Philofofen, zyn, op 't ogenblik dat ze zich van haare Lichaamen fcheiden, gevonnift. Eenige ftorten in de Helle, alwaar zy geftraft en gereinigt worden. Andere, wier leven onfchuldig is geweeft, vaaren ten Hemel om op een evenmaatige wyze haarer deugden vergolden te worden: Maar na verloop van duizend Jaaren zullen ze weder op de Aarde komen, alwaar zy verkiezen zullen een gedrag van leven met haare genegenheit overeenkomende. Het gebeurt alsdan, dat deeze die in 't voorgaande leven de Menfchelyke Lichaamen bezielt hebben, in de Lichaamen van Beeften overgaan; dat andere die in de Lichaamen van Beeften zyn gehuisveft geweeft, komen de Menfchelyke Lichaamen te bezielen. Dus is 't dat deeze Philofoof zich in zyn *Phedrus* uitdrukt.

Maar dat men niet geloove dat deeze keur die de Zielen doen, gevallig of onverfchillig zy ten opzicht van allerlei Beeften; 't is een verlichte keur, nademaal zy onder de Beeften deeze verkiezen die de meefte overeenkomft met den ftaat gehad hebben, waar in zy in een ander leven bevonden zyn. Dus verkoor Orpheus het Lichaam van een Zwaan; de Ziel van Tamiris wierd in 't Lichaam van een Nachtegaal geplaatft; die van Ajax in dat van een Leeuw; de Ziel van Agamemnon bezielde een Adelaar, en die van Therfitus ging over in 't Lichaam van een Aap. In de Boeken van zyn (a) Gemeenebeft is 't, dat Plato deeze zeldzaame Leer ontvouwt.

De Indianen meenen, gelyk Plato, doch met dit onderfcheid als wy in 't vervolg zien zullen, dat, nadat de Zielen om haare misdaaden zyn geftraft geweeft, of wegens haare deugden vergolden, zy beftemt zyn om in andere Lichamen over te gaan, niet door keur; maar door een noodzaakelyke hoedanigheit die zy *Chankcharam* noemen, of door het befluit van *Brumma*, die bezorgt is alle de gevalligheden van deeze Ziele in de naaden van 't Bekkeneel des lichaams 't welk zy gereed ftaat te bezielen, in te fchryven.

XI. Wanneer men eens het groot Grondbeginzel der Pythagoriften en Platoniften heeft toegeftemt, te weeten, dat de geheele Menfch in de Ziel beftaat, en dat de Lichaamen die de Zielen bezielen, niet dan enkele werktuigen zyn waar van zy zich dienen, of als Kleederen waar mede zy zich dekken; zoo volgt daar uit dat de Zielen eveneens in de Boomen, Planten, en alles 't welk

(a) Lib. X.

'twelk een groeibarr leven heeft, moeten overgaan. En dit is 't, 't welk Ovidius, die zich doorgaans een Pythagorist verklaart, ons in zyne Herschepping vertoont; want alhoewel dat 'er eenige geringe onderscheiding tusschen de Zielverhuizing en de Herschepping is, is nochtans dit laatste niet dan op 't eerste gegrond. Dit is 't mede 't welk Virgilius zeggen wil, wanneer hy verhaalt hoe Eneas een Boom kervende, het bloedt van Polidorus stroomen zag, en een stem hoorde die hem toeriep:

Quid miserum, Ænea, laceras? jam parce sepulto.

'tWelk Vondel dus uitdrukt:

Eneas, waarom scheurtge een Ziel, tot ramp gebooren?
Vergun den dooden rust.

Ik zoude alhier veele verdichtzelen konnen verhaalen die onder de Indianen in zwang gaan, en voor onbetwistbaare waarheden gehouden worden. Zie hier 'er een van onder veele, die men in 't beruchte Boek *Ramayenam* vind. 't Is, zeggen ze, een onfeilbaar Boek, waarvan alleen de leezing alle zonden uitwist.

Chourpanaguey was de Zuster van den Reus *Ravanen*, zy had een Zoon die zy teder beminde. Deeze Jongeling quam op een zekeren tydt in den tuin van een Boeteling, en schond 'er eenige Boomen: De Woestynier deswegen gebelgt, en beleedigt, doemde hem aanstonds een Boom te worden die *Alamaram* wierd genoemt. *Chourpanaguey* biddende de Heremiet zynen toorn te maatigen, liet hy zich vermurwen, en hy stond toe, dat, wanneer *Vichnou* in *Ramen* herschept in de Waereldt komen zou, en een tak van deezen Boom sneed, de Ziel van den Jongeling naar den *Chorkam* (a) vliegen zoude, en geene andere Verhuizingen zou onderworpen weezen. Men leest in de Werken der geleerde Indianen een groot getal vooorbeelden van deeze natuur, waar door zy bewyzen dat de Zielen in de Planten en Boomen overgaan.

XII. Om de Zielverhuizing noch verder uit te breiden, zou 'er niets meer overig zyn dan de Zielen in de Steenen te doen overgaan, en in alle andere Wezens van dat zelfde slag. Ik vinde geen de minste blyk van een diergelyke Leer onder de Sektarissen van Pythagoras en Plato. Waarlyk viert deswegen Ovidius in zyne Herscheppingen den vryen toom: Aglauros word 'er verandert in een Steen; Niobe in Marmer; Atlas in een Berg naar hem genoemt; Scilla in een Rots in Zee gelegen, enz. Maar deeze Dichter gelooft niet dat deeze Rotsen, Steenen en Bergen bezielt wierden.

De Indianen zyn daarentegen krachtiglyk ingenoomen, dat de Zielen waarlyk de Steenen, Bergen en Rotsen bezielen. Onder veele voorbeelden die men in de *Ramayenam* vind, zal ik 'er niet dan een alleen aanhaalen, 't welk bewyzen zal 't geen ik bybrenge.

Het word bericht dat 'er naby den Ganges zich een Boeteling, *Cavoudamen* genoemt, onthield, wiens leven zeer streng was; dat hy een der schoonste Vrouwen der waereldt had, *Ali* genoemt; dat zy het ongeluk had aan *Devendiren* Koning der Goden van den *Chorkam* te behaagen; dat de Heremiet dit merkende, in toorn uitborst, en de een zoo wel als den anderen vloekte; dat *Ali* aanstonds herschept wierd in een Rots, waar in haare Ziele woonde: Maar dat vervolgens *Ramen* met den voet tegen de Rots stootende, door zyne kracht deeze ongelukkige Ziel verloste; dat ze, haare misdaadt in deeze verhuizing uitgewist hebbende, op dien tydt naar den *Chorkam* vloog.

XIII. Men zou my konnen een vraag doen, die ik voorkomen moet, om te beter de Grondstelling der Indianen te doorgronden; te weten, of de overgang der Zielen van 't een in 't ander lichaam aanstonds geschiedt, of dat 'er eenige tusschen tydt, tusschen de verschillende bezielingen is. De gevoelens der Indianen zyn deswegen verdeelt. Eenige gelooven dat de Zielen by de Lichaamen blyven, en zelfs in de plaatsen, alwaar de Assche van de verbrande Lyken word bewaart, tot dat ze een ander lichaam vinden, bequaam zynde om haar te ontfangen Andere meenen dat ze verlof hebben, te eeten 't geen men haar geduurende eenige dagen geoffert heeft; en dit is het gemeene gevoelen: Ook verheugen zy zich, wanneer zy zien dat de Ravens op deeze bereidde gerechten voor de Zielen, om te eeten, vallen. Het Volk gelooft vastelyk dat de Zielen der Overledenen eenige dagen achtereen in de Ravens huisvesten, of ten minsten, dat ze in lichaamen wederkomen die 'er de gedaante van hebben; dat zy vervolgens tot de Heerlykheit

(a) Het Paradys der Indianen.

lykheit overgaan, indien zy die verdient hebben, of in de Helle, zoo zy onwaardige geworden zyn.

Wat Plato aanbelangt, hy schynt my te wankelen over het nootlot der Zielen in 't vertrekken uit de lichaamen: Nochtans in 't algemeen verzeekert hy dat de Zielen die gereinigt zyn, weder naar den Hemel keeren, van waar zy op aarde gekomen zyn, en dat de Zielen der Godloozen genoodzaakt zyn by de assche der Lyken te blyven, die men heeft verbrand, of by de Graven alwaar men deeze Lyken heeft geplaatst, voor dat het haar gedoogt zy in andere lichaamen te woonen; en dat zy door dit middel haare zonden uitwisschen.

't Is, Myn Heer, een achtgeeving door U gedaan, en die ik in navolging van U neeme, dat de Dichters, die meest Pythagoris gezint waren, gelooft hebben, dat de Zielen, 't zy goede of booze, altoos ten minsten voor eenigen tydt de Lyken verzelden. Dit is 't welk men in 't vierde Boek van Eneas, wanneer Virgilius van den Geest en de Assche van Anchises spreekt, in 't derde Boek van Ovidius, en in 't vierde Boek der Treurdichten van Propertius leest. Lucaan wil dat men de verstrooide Assche aan den Oever verzaamele, om die nevens de Geesten in de zelfde Lykbus te sluiten:

...... Cineresqe in littore fusos
Colligite, atque unam sparsis date Manibus Urnam.

De Uitlegger Servius (a) deeze woorden van 't derde Boek van Eneas verklaarende,

Animamque sepulchro
Condimus,

zegt, dat de Ziel by het Lichaam of de Assche blyft, zoo lang als 'er iets van overig zy. 't Was om te beletten dat de Zielen zoo schielyk in andere plaatsen niet overgingen, dat de Egiptenaren de Lyken zorgvuldig balzemden. De Mirre, het Reukwerk, en de fyne Windzels met Gomme bestreeken, maakten deeze Lyken, zoo Augustinus bericht, zoo hard en duurzaam als Marmer. Om de zelfde reden was 't, dat zy deeze prachtige Piramiden bouwden, waar van Herodoot, Diodoor van Sicilië, Strabo en Plinius, nevens veele geleerde Reizigers ons zodanige zeldzaame Afbeeldzels hebben vertoont.

De Indianen staan zoo een lang verblyf der Zielen by de Lyken niet toe: twaalf of veertien dagen min of meer is genoeg: waarna de natuurlyke neiging deeze Zielen noopt om andere Lichaamen te zoeken, die haar behaagelyker zyn dan de eerste die zy bezielt hebben; en dit alles geschied, tot dat ze veele honderden van Zielverhuizingen hebben afgelegt.

Wanneer men de *Braminen* over de oorzaak van deeze verscheidene Herboortenissen vraagt, vinden zy zich verleegen. Ik hebbe nochtans hun waar gevoelen, 't zy door 't leezen van hunne oude Boeken, 't zy door onderhandelingen die ik met hunne Geleerden gehad heb, ontdekt. Zy komen alle overeen, dat *Brumma* in 't Hoofdt der Kinderen die gebooren worden, de Historie van hun toekomend leven schryft, en dat hy vervolgens, noch alle de Goden te samen die niet konnen uitwissen, noch de uitkomst verhinderen. Maar eenige meenen dat *Brumma* schryft 't geen hy noodig oordeelt, en dat by gevolg, het van zyn behaagen af hangt, dat de fortuin goed of quaad zy. Anderen integendeel houden staande, dat het aan hem niet staat zyne eigenzinnigheit te volgen, en dat de gevallen die hy in 't Hoofdt der Kinderen schryft, met de daaden van 't voorgaande leven moeten overeenkomstig zyn.

't Is geen onvermaakelyke zaak, Myn Heer, overzulks deeze Schriftuur van *Brumma*, wel verdient verklaart te worden. Het Bekkeneel heeft, gelyk bekent is, naaden die door elkander loopen, en die byna als Tanden van een Zaag geschikt zyn. Alle deeze kleine Tanden zyn volgens der Indianen meening zoo veel Zinnebeelden, die de Schriftuur van *Brumma* in de drie voornaame naaden vormen, en door de Ontleedkundigen de Kroonnaad genoemt worden. 't Is jammer, zeggenze, dat men deeze Letteren niet leezen kan, noch 'er de zin van begrypen, want men zoude de geheele Levensloop eens Menschen daar uit konnen leeren.

Dit is dan de waare Grondstelling der Aloude *Braminen*: Alle goede werken moeten wezentlyk vergolden worden, en alle quaade noodwendig gestraft. By gevolg kan geen onschuldige gestraft, noch schuldige vergolden worden. Het zyn dan de deugden en ondeugden, die de waare oorzaak van de onderscheidene staaten zyn: Dit is het Nootlot 't welk men niet kan wederstaan, dit is de rampzalige Schriftuur van *Brumma*; en deeze Grondregel ontwindende, is 't dat men reden geeft waarom eenige in de Waereldt

(a) Lib. 8. & 9.

reldt gelukkig zyn, en andere ongelukkig. Indien men in 't voorgaande leven heeft goed gedaan, geniet men alle verbeeldelyke vermaakelykheit in 't tegenwoordige; indien 'er in tegendeel misdaaden begaan zyn, word men 'er voor geftraft. Hierom is 't, dat de Indianen geduurig dit Spreekwoordt in den mondt hebben: *Wie wel doet, zal wel geworden; wie quaadt doet, zal quaadt weervaaren.*

Zy noemen dit onvermydelyk Nootlot *Chlankaram.* 't Is een hoedanigheit in de wil ingedrukt, die wel of qualyk doet handelen, volgens de daaden en 't gedrach van 't voorgaande leven. Deeze die de Taal niet wel verftaan, vinden zich dikmaals over die uitdrukking bedrogen; want zy heeft verfcheiden beteekeniffen: Somtyds beteekent ze de gedachtenis of het geheugen; dan weder een zeekere hoedanigheit, die de Heidenfche Priefters in 't Beeldt van een Afgod door zekere gebeden indrukken, die een foort van leven aan dit Beeldt geven. Maar zy word voornamentlyk door de Geleerden gebruikt, om de oorzaak van verfcheidene Zielverhuizingen te verklaaren.

Deeze Grondregel eens geftelt, is 't dat de *Braminen* aldus redeneeren: De God die wy aanbidden, is rechtvaerdig, zoo kan hy dan geenfins eenige onrechtvaerdigheit begaan; nochtans zien wy dat veele blind, kreupel, mismaakt, arm en berooft van alle tegenwoordige gemakken, gebooren worden, waar van bygevolg het leven zeer ongelukkig is; zy hebben, gebooren wordende, een zoo droevig lot niet verdient, nademaal zy geen gebruik van hunne vryheit hadden; men moet het vervolgens aan hunne zonden toefchryven, die zy in 't ander leven hebben begaan: Men ziet van andere in tegendeel, die in prachtige Paleizen gebooren worden, hoe zy geacht en geëert worden, en aan wien niets van alle zoetigheden ontbreekt. Door welke daaden konnen zy een zoo aangenaam Nootlot verdient hebben, als alleen door de deugden die zy in 't voorgaande leven geoeffend hebben? Dus trekken alle de verfcheidene Zielsverwandelingen haaren oorfprong van de noodzaakelykheit die 'er is, dat de ondeugdt geftraft, en de deugdt vergolden worde. Men vind niets anders in de Indiaanfche Hiftoriën: Hunne Boeken der Zedekunde en die van hunne Dichtkunde zyn met deeze ftelregels opgevult. Zie hier, by voorbeeldt, 't welk een hunner beruchtfte Schryveren zegt, om de kracht der goede werken te toonen.

Een zeer bequaam Man dacht dikmaals aan de verplichting die hy fchuldig was, om Minder-Goden te eeren; hy liet nochtans zyne gedachten gaan, dat deeze Goden *Brumma* onderworpen waren, en hy oordeelde dat het natuurlyker was zich regelrecht tot hem te vervoegen. Vervolgens merkte hy aan, dat *Brumma* niets in de voorvallen van dit leven veranderen kon, en dat alle de voordeelen, die men in den ftaat waar in wy zyn, geniet, haaren oorfprong uit de goede werken hebben die men in 't voorgaande leven geoeffent heeft: Waar uit hy befloot dat hy de deugdzaame daaden als de grondoorzaak zyner geluk moefte aanmerken. Het is dan waar, zeggen de Indianen, dat het de oeffening van de deugdt is, dat men de weldaaden, die men nu ontfangt, verfchuldigt zy.

Het zoude my niet zwaar vallen voorbeelden van ieder deugdt by te brengen, die een nieuwe wedergeboorte in een gelukkiger ftaat heeft voortgebragt. Dit eenige uit het leven van *Vieramarken* getrokken, zal van alle de anderen doen oordeelen. Een eerlooze, aan oneindige misdaaden fchuldig, gaf tot een Aalmoes een zekere maat van Bamboeszaadt; deeze daadt van liefde deed hem de Zoon van den Koning van *Cachai* herbooren worden: 't welk de grootfte eer was die hy op aarde verwachten kon.

De Indiaanfche Schryvers berichten diergelyke oneindige voorbeelden van de ftraffing der Zondaren in verfcheiden verwandelingen hunner Zielen. Ik houde my by een eenige die zy als de voornaamfte oorzaak van alle de Herfcheppingen van *Vichnou* aanzien. Een Woeftinier, *Virougoumamouni* genoemt, had veele jaaren in een ftrenge boetvaerdigheit geleeft. Hy was tot zoo een hooge trap van volmaaktheit geklommen, dat de Goden zelf verplicht waren hem te eeren, of zy ftonden voor zyne vervloekingen bloot: Want geene macht kon tegen hem beftaan. Hy begaf zich op een Berg, alwaar zich *Brumma*, *Routren* en *Vichnou* bevonden. De twee eerfte Godheden, hem met de achting die zy hem fchuldig waren, niet ontfangen hebbende, wierden aanftonds geftraft. *Brumma* wierd verweezen nooit Tempelen te mogen hebben, en *Routren* werd ftrengelyk geflagen. *Vichnou*, een diergelyk onthaal duchtende, onderworp zich in zyne tegenwoordigheit: Maar daar na beliep hem een zeldzaame gramfchap tegen den Deurwaarder van zyn Paleis, die den Woeftynier binnen gelaaten had; en om hem over zyne onachzaamheit te ftraffen, verwees hy hem in verfcheidene Zielverhuizingen als zynen vyandt herbooren te worden. Hierom is 't dat wanneer *Vichnou* onder de gedaante van *Ramen* ver-

fcheen, de Deurwaarder het Lichaam van een Reus *Ravanen* genoemt, bezielde. Gy ziet dan, voegen 'er de Indianen by, dat het altoos de ondeugt of de deugdt is, die de Menfchen gelukkig of ongelukkig laat herbooren worden.

Zy zyn zodanig overtuigt, dat alle de gebeurteniffen van dit leven het goede of quaade 't welk men in 't ander leven heeft uitgevoert, voor een grondoorzaak hebben, overzulks, wanneer zy zien dat een Menfch tot een groote waardigheit verheven word, of dat hy machtige rykdommen bezit, twyffelen zy niet of hy is zeer naaukeurig in een voorgaande leven in 't oeffenen van de Deugdt geweeft. Dat een ander in tegendeel een ongelukkig en armlyk leven genoodzaakt is te ondergaan, en met verdere ongelegentheden verzelt, heeft men zich, zeggenze, niet anders in te beelden, of het is weleer een godloos Menfch geweeft.

Ik erinnere my, Myn Heer, U verhaalt te hebben 't welk my voor eenige jaaren gebeurt is, toen ik te *Tarcolam* gevangen was. Een der voornaamfte van 't Landt over my, 't geen ik te lyden had, bewoogen, quam my, om my te trooften, bezoeken, en alzoo hy openhartig met my fprak, uitte hy zich dusdanig: „ Wel! gy hebt u „ zoo dikmaals tegen de Zielverhuizing „ verklaart, kunt gy het nu noch ontken- „ ken? de droevige ftaat waar in gy gebragt „ zyt, is 'er die geen klaar bewys genoeg „ van? want, voegde hy 'er by, ik hebbe „ van uwe Leerlingen verftaan, dat gy „ federt uwe tederfte jeugdt, u *Sanias* hebt „ gemaakt. De befmettinge des Waerelds, en „ den omgang met de Godlooze hadden toen „ uw hart niet konnen verleiden. Gy hebt „ zedert geduurig in onfchuldt en eenvou- „ digheit geleeft. Gy voerdt in de boffchen „ van *Tarcolam* een ftreng en boetvaardig „ leven, gy doet niemandt onrecht: maar „ in tegendeel, leert gy den weg der Za- „ ligheit aan een ieder. Waarom zyt „ gy dan in deezen duifteren Kerker opge- „ floten? Waarom ftaat men gereed u aan „ de wreedfte ftrafplegingen over te gee- „ ven? Dit is ongetwyffelt niet om de zon- „ den die gy in dit leven hebt begaan, der- „ halven is 't voor deeze die gy in 't ander „ leven bedreeven hebt.

Wat wil men meer, Myn Heer, om te weeten van welke gedachten de Indianen over de Zielverhuizing zyn; nochtans, om een einde van de overeenkomft van hun gevoelen met dat van Pythagoras en Plato te maaken, voeg ik 'er noch dit tot een laatfte ftaal van overeenkomft by.

XIV. Men leeft in 't Boek van Ireneus over de Ketteryen, dat Plato den geenen niet weetende te antwoorden die hem voorworpen dat de Zielverhuizing een inbeeldelyke gedachten was, nademaal men niemandt vond, die zich de bedryven erinnerde in 't voorgaande leven verricht: deeze Wysgeer vond de Revier van Vergeetenheit uit, en gaf voor, zonder het nochtans te bewyzen, dat de *Demon*, die het beftier over de wederkomft der Zielen op aarde had, haar van 't Water deezer Reviere drinken liet. (a) *Qui primus hanc introduxit fententiam, cum excufare non poffet, oblivionis induxit poculum potaffe.* Maar, zegt hier op Ireneus, wy worden dagelyks de Droomen gedachtig die wy geduurende de nacht gehad hebben; hoe kan het gefchieden dat wy alle herdenking van deeze groote meenigte van daaden verliezen, waar van wy getuigen zyn geweeft, en van zoo veele zaaken door ons uitgevoert? Een *Demon*, zegt gy, geeft aan de Zielen die weder in de Lichaamen komen een Drank die haar alles doet vergeeten 't welk in 't voorgaande leven voorgevallen zy: Maar waar uit weet gy dat 'er zodanig een Vergeeteldrank is? Wie heeft u gezegt dat het door een *Demon* is bereid? Indien gy 't niet weet, is 't een en 't ander belachelyk: Maar kunt gy u wezentlyk erinneren dat deeze *Demon* u van 't Water deezer Revier heeft laaten drinken, moet gy teffens u al 't overige erinneren konnen. *Si enim & Dæmonem, & poculum, & introitum reminifcaris, reliqua oportet cognofcas. Si autem illa ignoras, neque Dæmon verus, neque artificiofè compofitum oblivionis poculum.*

Plato voegde 'er nochtans by, dat het vergeeten van 't geen men in een ander leven gezien had, zoo groot noch zoo algemeen niet was, dat 'er niets van was overgebleven, 't welk door de voorwerpen en door de Studie verwekt, de eerfte kennis weder te binnen bragt. Dus is 't, dat hy de manier verklaart waar door de Wetenfchappen geleert worden; en volgens deezen Grondregel, hield hy ftaande, dat de Wetenfchappen veeleer geheugeniffen waren van 't geen men eertyds geleert had, dan een kennis nieuwelyks verkreegen. Behalven dat waren 'er bevoorrechte Zielen die van verfcheidene Lichaamen bewuft waren die zy bezielt hadden, en van alles 't welk zy in deeze Lichaamen gedaan hadden. Dus is 't dat Pythagoras zich bewuft was Euphor-

(a) Lib. 2. C. 59.

phorbus te hebben geweeſt. Maar dit was een ongemeene gunſt die niet dan aan een klein getal uitmuntende en ſchrandere Mannen wierd medegedeelt.

De Indianen zeggen iets diergelyks; want zy verzeekeren dat 'er zekere geeſtelyke gezichten zyn, die aan eenige meer begunſtigde Zielen worden toegeſtaan, die haar doen herdenken alles 't geen zy gezien hebben, en alles 't welk zy hebben gedaan. Dit voorrecht is voornamentlyk aan deeze toegeſtaan, die van zekere gebeden kundig zyn en die opzeggen: maar by ongeval weet byna niemandt van zodanige gebeden iets, en hier uit ontſtaat deeze vergeetenheit daar in men nu van alles is, van 't geen men geweeſt is, en van alles 't geen men gedaan heeft. Een voorbeeldt zal beter doen begrypen wat deswegen hun gevoelen zy.

In een Boek 't welk zy *Brumma-Pouranam* noemen, word bericht, dat een Koning *Bimarichen* geheeten, in 't Koningryk van *Tiradidejam* gebooren, *Commaſoudi* getrouwt had: Zy was een groote Princes uit het Koningryk van *Nirreinchiadejam* geboortig. Deeze Koning had groote gebreken, hy ſloeg op de *Ajarams* geen acht, te weeten, de eigen gewoontens van 't Volk; dit maakte hem haatelyk en verachtiglyk by zyne Onderdanen. De Koningin, die met ſmerte de achteloosheit der zelfde zaaken aanzag, waarin de *Parias* zeer naaukeurig zyn, verweet hem zulks. De Vorſt zich niet beleedigt houdende, maar haar in tegendeel bedaagdzaam hebbende aangehoort, openbaarde hy en vertrouwde haar een groot geheim. De Godsdienſtigheit die ik voor de Goden had, zeide hy, heeft my van hun een byzondere gunſt doen verwerven, en die niet dan door weinig Menſchen beſpaart word. Zy hebben my door een Geeſtelyk gezicht, 't welk zy my verleenden, te kennen gegeeven, dat ik in 't voorgaande leven een Hondt was; ik quam toen bygeval in 't Voorhof van een Tempel alwaar men offerde; ik ſprong op het Altaar, en at de Ryſt die 'er geoffert was. Men joeg my driewerf weg. Maar eindelyk, alzoo ik geduurig dit doen hervatte, gaf men my een zoo hevigen ſlag, dat ik eerlang voor de Deur van den Tempel, aan *Chiven* toegewyt, ſtorf. 't Geluk diende my, dat *Chiven* in den Tempel was nedergedaalt om de Offerhande te zien en om 'er den Rook van in te zwelgen. Hy werd bewoogen my dus voor zyne Tempeldeur den geeſt te zien geeven, en hy verzorgde my een nieuwe geboorte in den Perſoon van een Koning die ik nu ben. Indien gy dan ziet dat ik zoo weinig werk van de *Ajarams* maake, is 't, om dat myne eerſte neigingen niet t'eenemaal vernietigd zyn, en dat ik noch als door de natuurlyke overhelling van myn eerſten ſtaat genoodzaakt worde over te hellen. Dit verhaal quam de Princes vreemd voor, en de natuurlyke nieusgierigheit van haare Sexe drong haar ernſtelyk by haaren Gemaal aan, om van hem te weten 't welk zy zelf hadde geweeſt. De Koning onderzocht haar voorgaande leven met behulp van zyn geeſtelyk gezicht, en hy vernam dat ze een Vogel was geweeſt die door een Roofvogel vervolgt wierd, en aan de Deur van den Tempel van *Chiven* te ſterven quam; dat deeze God belaſte dat ze *Rajatti* zou herbooren worden. Maar wat zullen wy voortaan worden? Vroeg weder de Koningin. De Vorſt ten derdemaale het toekomende beſchouwende, ontdektte, dat hy en zy moeſten driewerf in de *Caſte* der *Rajas* herbooren worden.

Alle deeze Verdichtzelen en buitenſpoorige denkbeelden der Indianen doorloopen hebbende, ziet men genoeg, dat zy een eeuwig eerſte Wezen en Schepper van alles erkennen; dat zy gelooven dat 'er Wezens zyn van een hooger Orde dan de Menſch, alhoewel ongemeen beneeden die van God; dat zy de *Demons* toeſtaan; dat zy achten dat de Ziel onſterflyk zy; dat 'er een ander Leven, een Paradys en een Hel is; dat men het eene door de oeffening van deugdt verdient, maar zich aan 't andere door de begaane zonden waardig maakt; dat men in dit leven de zonde uitwiſſchen kan; dat de voorſpoedt en rykdommen byna altoos de oorſprong onzer onorde zyn. Eindelyk, blykt het, dat ze in eenige ſtukken gedachten hebben, zodanig, dat die de waarheden van den Godsdienſt nabykomen: Maar deeze waarheden die by hun gelden, zyn zodanig door verdichtzelen en dromeryen verduiſtert, die 'er de Afgodendienaars ondermengen, dat men ze naaulyks uit dien hoop van verdichtzelen en dromeryen trekken kan, om ze hen te konnen vertoonen zoo zy zyn.

Mogelyk, MYN HEER, zult gy my vraagen, welke redenen van de meeſte klem by deeze Volkeren zyn, wanneer wy hunne belagchelyke denkbeelden over de Zielverhuizing wederleggen. Dit is, waar mede ik deezen Brief, die reeds langwylig geworden is, zal eindigen. Wy hebben aangemerkt, dat de redenen waar van zich d'Apoſtel Thomas tegen de Heidenen diende, niet dan een zwakke indrukking op 't gemoedt der Indianen werkte. Maar wy hebben, om t'eenemaal hunnen Grondregel

teffens ongodvruchtig en belagchelyk onder den voet te werpen, toevlucht tot de redenen uit hun eigen Leer, hun Gebruik en Gewoonte getrokken: En dit zyn, deeze redeneeringen waar in men hun de tegenftrydigheden waar in zy vervallen zyn te kennen geeft, die hen belemmeren, en noodzaaken de ongerymdheit hunner gevoelens te bekennen.

Wy beginnen met hen te vraagen, of het niet waar is dat de Menfchen gefchaapen zyn? Zy zullen zich wel wachten van het te ontkennen; want het Ampt van *Brumma*, de eerfte hunner Goden, is geweeft van Hemel en Aarde, de Menfchen en Dieren te fcheppen. Wy vraagen hun vervolgens; is 't niet waar dat *Brumma* in 't eerft niet dan een eenig Menfch fchiep, en daar na negen andere, doch vervolgens alle die hunnen oorfprong van den eerften Menfch genooten hebben? Dit is waar in zy overeenkomen, want het hunnen Grondregel is. Maar, vervolgen wy, laat ons onderftellen dat alle de eerfte Menfchen vooreerft een getal van hondert duizend uitgemaakt hebben: Waren dan hunne hoedanigheden en ftaat eveneens? Genooten zy alle de zelfde eere en rykdom en de zelfde waardigheden? Waren 'er onder hen geen Zieken noch Armen? Zag men 'er niemandt die anderen gebooden, en andere die hun gehoorzaamden? Alzoo zy de gevolgen die wy uit deeze Grondftellingen moeten trekken, niet voorzien; hebben ze geen moeiten om toe te ftemmen, dat 'er onderfcheid in hunnen ftaat en beroep was. Maar, zeggen wy hun verder, alle deeze Menfchen hadden geene zonde begaan noch eenige deugdt geoeffent, nademaal zy voor de eerftemaal beftonden: Waar uit mag dan onder hen deeze ongelykheit beftaan, die het lot van den eenen gelukkig, en van den anderen ongelukkig maakt? Indien het niet noodig is tot de deugdt toevlucht te neemen, noch tot de zonden deezer eerfte menfchen, om het onderfcheid van hunnen ftaat te bewyzen; welk een noodzaakelykheit is 'er nu tegenwoordig vereifcht om zich daar op te beroepen? Hierop weeten ze niet te antwoorden, en zy zouden hunne eerfte toeftemming wel willen herroepen, en zeggen 't geene tegen alle hunne Grondregels ftrydt, dat de Waereldt geen begin heeft gehad. Waar is 't, dat eenige hunner Geleerden meenen, dat 'er drie zaaken eeuwig zyn; te weeten, de Opper-God, de Zielen, en Voortteelingen, 't welk zy door deeze drie woorden, *Padi*, *Pachou* en *Pajam* uitdrukken; en klimmende dus wederop van den Zoon tot den Vader, van den Vader tot den Grootvader, van den Grootvader tot den Overgrootvader, en zoo vervolgens, zal men nooit de eerfte oorzaak vinden konnen. Maar het algemeene aangenomene gevoelen is, dat *Brumma* de eerfte Wezens gefchaapen heeft. Hunne Tydrekening bepaalt zelf het getal van Jaaren die federt deeze Schepping verloopen zyn. Vervolgens beftaat onze fluitreden in al haar kracht.

Wy vraagen hen voorts, waar ter plaatfe deeze Zielen voor de Schepping der Waereldt hebben geweeft? Alhoewel zy hier over oneens zyn, en twee verfchillende gevoelens hebben, werpt hen deeze vraag in een gelyke belemmering. Deeze die meenen dat onze Zielen een gedeelte van de Godheit zyn, zeggen, dat ze in God waren, waarvan zy gefcheiden zyn, toen zy op Aarde quamen, om 'er verfcheidene Lichaamen van Menfchen, Beeften of Planten te bezielen. Maar, vraagen wy hen, hoe hebben deeze Zielen evengelyk uit de Deelen van de Goddelyke zelfftandigheit beftaande, zodanig verfcheiden geplaatft te worden verdient, eenige in 't Lichaam van een Koning, andere in den Stam van een Boom, weder anderen in een verflindende Leeuw, of in een Lam? Zy bekennen 't openhartig niet te weeten. Wat de andere aangaat die ftaande houden dat de Zielen buiten God zyn, weeten ze niet waar haar voor de Schepping der Waereldt te plaatfen, en zy konnen zich uit die belemmering niet redden dan door ongerymdheden die zy zelf merken belagchelyk te zyn; als, by voorbeeldt, dat de Zielen geduurende al dien tydt fliepen.

Ik diene my fomtyds van een gelykenis uit een algemeene Stelregel getrokken, die zy geduurig herhaalen, te weeten, dat de Menfch een kleine Waereldt is, en dat alles 't welk in de groote Waereldt voorvalt, in den Menfch gevonden word; en ik vraage hen; moeten alle de Wezens die in de Waereldt gevonden worden evenéens zyn? Moeten 'er niet dan Zonnen en Starren wezen? Word 'er in het welzyn van 't Heelal niet vereifcht dat alle de Deelen die het uitmaaken van elkanderen afhankelyk zyn, en dat alle de Wezens verfcheidentlyk worden geplaatft? Zy ftaan dit toe. Bekent dan, zeg ik hen, dat het eveneens met de zedelyke Waereld is; dat ze alle niet konnen een Koning zyn, dat de goede orde vereifcht dat 'er een afhankelykheit zy, en dat het by gevolg onnoodig is het onderfcheid van ftaaten en hoedanigheden aan de bedry-

bedryven van 't voorgaande leven toe te eigenen.

Alzoo zy toeftemmen, dat fchoon 'er alhier op aarde een groot onderfcheid tuffchen een *Bramine*, *Raja* en *Parias* is, nochtans zal de deugdt alleen den eenen van den anderen voor de deure des Hemels onderfcheiden; en dat 'er weinig aan gelegen is in welk een ftaat men zich in de Waereldt bevind, mits men de deugdt oeffene. Deeze vergelyking breide ik verder uit, en ik zeg hen: Moeten in den Menfch, die gy als een kleine Waereldt befchouwt, de Leedematen niet van een verfcheiden gebruik zyn? Het Hooft, moet dat niet het bovendeel des Lichaams uitmaaken, en de Voeten het onderdeel? Schoon nu de uitwerkingen van verfcheidene Leedemaaten de eene edeler en de andere geringer zyn, moet echter ieder Lidmaat met zynen ftaat niet genoegt wezen? Zy ftaan dit toe; en als dan noodzaak ik hen te bekennen dat het zelfde in de zedelyke Waereldt moet voorvallen; dat 'er verfcheidene *Caftes* of Geflachten moeten zyn; dat men in ieder *Cafte* waarin men gebooren word, zoo men de Deugdt oeffent, gelukkiger is, dan die van Hooger *Caftes* die zich aan beeftachtige driften overgeeven; dat het bygevolg de deugdt of ondeugdt is, die de waare onderfcheiding der Menfchen maakt.

Zie hier een andere Bewysreden die t'eenemaal naar hunne bevatting is, en is uit hun eigene Stelregels getrokken. Een deugdzaam Man, zeggen ze, zal in een groot Koning herbooren worden: in een andere verhuizing, zal zyne deugdt door de vergenoeging van alle eer en vermaak vergolden worden. Wel nu, zeggen wy tot hen, hoe komt gy met dit gevoelen overeen waarin gy zyt, dat alle de Koningen ftervende ter Helle vaaren? Een ftaat die oorzaak van uwe doeming is, kan die de vergelding van de deugdt zyn? Wat meer is, voegen wy 'er by, gy verzeekert dat het vermaak de vergelding voor de dooding van 't vleefch zal zyn; dat de Rykdommen zullen aan een *Sanias* gegeeven worden, die in dit leven de keur van armoede zal hebben gedaan: maar daar nevens zegt gy dat de overvloedt en geneugtens machtig zyn het hart te verleiden, en ook wezentlyk bederven. Zult gy dan voor vergelding hebben de ondeugdt te hebben gefchouwt, 't welk voor u een oorfprong van misdaadt zal zyn? Een *Sanias*, zal hy om dat de Rykdommen en verkeering van Vrouwen veracht heeft, om te beter de Deugdt te oeffenen, vergolden worden, trouwende veele Vrouwen, en vergaderende veele goederen? Is 'er wel iets ftrydiger voor een goed verftant?

Een vierde Bewysreden waar van ik my diene, is uit hun gevoelen over de Schriftuur van *Brumma* getrokken. Gy beweert, zegge ik hen, dat al het leven van den Menfch in 't Hoofdt van ieder Kindt door *Brumma* gefchreeven is; dat die merktekenen influiten alle de omftandigheden van handelingen en gebeurteniffen die ten zynen opzichte voorvallen moeten; dat zy onuitwiffelyk zyn, zulks *Brumma* zelf en alle de Goden de uitwerking niet zouden verhinderen konnen; en dat dit alles overeenkomftig met de bedryven van 't voorgaande leven gefchied. Ter andere zyde verzeekert gy, dat des Menfchen leven en alle zyne handelingen, insgelyks in de Starren befchreeven zyn, als ook in de Planeeten en haare verfcheidene ontmoetingen en tegenftanden; dat men daarmede raadpleegen moet wanneer men in eenige onderneeming wil gelukkig zyn: Om dieswegen is 't, dat als men Huwelyken wil, een Reistogt onderneemen, Gebouwen ftichten, en Verbonden maaken moet; gy begeert dat de *Bramine* met de twaalf tekens van den *Zodiak*, de gefteldheit der Planeeten, en der zeven en twintig voornaame Geftarntens raadtpleege. Maar indien het waar is, dat alles wat 'er in dit leeven gebeurt, reeds door *Brumma* geregelt is geweeft, waar blyft dan de onoverwinnelyke kracht van de Starren? Welk een voordeel is 'er dan in de Starren te raadpleegen, om te weeten welke gunftig en welke ftrydig zyn? Of zoo de Starren in alle uwe bedryven een invloedt hebben, 't welk gy van de Schriftuur van *Brumma* zegt, is 't dan immers een verdichtzel? Ik hebbe byna geen Indiaan gevonden, die de kracht deezer redeneering niet gevoelde.

De Leer der Indianen verfchaft ons een vyfde Bewysreden, waarop zy niet weeten te antwoorden. De voornaamfte reden die hen noodzaakt de Zielverhuizing te ftellen, is de noodzaakelykheit om de zonden van 't voorgaande leven uit te wiffen; volgens hunnen Grondregel nu, is 'er niets gemakkelyker als de uitwiffing en voldoening der zonden. Alle hunne Boeken zyn van ongemeene gunftbewyzingen opgevult, die zy met het uitfpreeken deezer drie naamen *Chiva*, *Rama* en *Harigara* genieten. Sedert de eerfte reis dat men ze uitfpreekt, zyn alle zonden uitgewift, en indien men die tot driemaalen toe uitfpreekt; zyn de Goden die men eert deswegen bedacht om

een

een vergelding te vinden, die de verdienſten konnen evenaaren. Als dan zyn, om zoo te zeggen, de Zielen overſtroomende van verdienſten, niet meer verplicht nieuwe Lichaamen te bezielen: maar gaan rechtſtreeks naar 't Paleis der Heerlykheit van *Devendiren.* Daar is nu byna geen Indiaan, hoe weinig Godsdienſtig hy zy, die deeze naamen dagelyks niet dertigmaal uitſpreekt; eenige ſpreekenze omtrent duizendwerf uit, en noodzaaken dus de Goden te bekennen dat zy onvermoogende zyn. Wat meer is, de zonden worden met de zelfde gemakkelykheit door 't gebruik van zich in zekere revieren of in vyvers en waterkommen te baaden, uitgewiſt, mits geevende den *Braminen* Aalmoezen, en Pelgrimaadjes doende, insgelyks de *Ramayenam* leezende, vierende de Feeſten ter eeren hunner Goden, enz. Dit zoo zynde, zegge ik hen, is 'er niemandt in de Indiën die uit dit leven dan met verdienſten belaaden affcheid neemt, en zonder de minſte vlek van zonde vertrekt: Zyn 'er dan geene zonden meer uit te wiſſchen of daar voor te boeten, waar toe kan dan de Zielverhuizing dienen?

Dusdanige redenen uit hunne Leer genomen, doen onvergelykelyk by hen meer indrukking, dan alle de anderen die wel ſteviger zyn. Men geniet 'er ten minſten dit voordeel by, dat men hen van de valsheit van een gedeelte hunner Leere overtuigt hebbende, zy niet ontkennen konnen, dat een Godtsdienſt op deeze Leer gegrond, niet insgelyks valſch zy.

Wy dienen ons mede ten opzicht der Indianen van de zelfde verwytingen die men den Alouden Pythagoriſten deed. Geſtelt zynde, dat dit de zelfde Zielen waren die de Lichaamen van Menſchen en Zielen bezielden, volgt 'er uit, dat het een verfoeielyke misdaadt is, een Beeſt te dooden, en dat men zelf daar door gevaar loopt, zyn eige Vader, Kinderen, enz. te dooden. De Indianen bekennen dit onbeſchroomt. Maar byaldien dit zoo is, zeggen wy hen, hoe kan 't zyn, dat uwe Goden zoo zeer behaagen ſcheppen in der Dieren Offerhanden?

Deeze Offerhanden die de Philoſofen ter eere hunner Goden deeden, zonder door hun denkbeeldt van de Zielverhuizing wederhouden te worden, geeft my gelegentheit alhier ter loops een oeffening van Pythagoras aan te merken, die wezentlyk door de *Braminen* word waargenomen. Bekent is 't, dat deeze Wysgeer den Goden in erkentenis van een Meetkundig Bewys 't welk hy uitgevonden had, een hondert-tal Slachtoffers aanbood; en ſchoon hy zich altoos van Vleeſch te eeten onthield, en niet dan van Melk en Honing leefde, liet hy echter niet na een zeker gedeelte van de Slachtoffers te eeten. Dit is 't, 't welk de *Braminen* insgelyk doen. Alhoewel zy t'eenemaal het Vleeſch der Dieren verbieden te eeten, nochtans is 't zeker, dat ze in de voornaamſte hunner Offerhanden, die zy *Ekiam* noemen, waar in zy Schaapen ſlachten, gelyk ik te *Trichepali* gezien hebbe, zekere deelen van het Slachtoffer 't welk men opoffert, eeten, en zich van al het andere onthouden. Nooit dan by deeze gelegenheit genuttigen zy eenig Vleeſch; want hun gewoon voedzel is niet dan Ryſt en Kruiden die zy dagelyks kooken. Ondertuſſchen onderſcheiden zy vyfderlei zonden, ten opzicht der Kruiden die zy met den Geſlacht-Naam *Panchounou* noemen. Deeze zonden beſtaan in de Kruiden te kerven, te maalen, met voeten te vertreeden, te kooken en te kauwen. Waarop ik hen zegge; gy *Braminen* zyt ongemeen ſchuldiger dan die van andere *Caſtes*, die Vleeſch nuttigen: Want, by voorbeeldt, een Schaap doodende, doen zy niet dan een enkele moordt, daar gy, die dagelyks zoo veele Kruiden plukt en kooken laat, zoo veele Moorden begaat. Daarenboven alzoo 'er zeer veel kleine onzichtbaare Diertjes in 't Water gevonden worden 't welk gy drinkt, zyn dit mede zoo veele Moorden die gy begaat. Deeze belagchelyke gevolgen die wy uit hunne Leer trekken, doen hen verzet ſtaan, en de ongerymdheit merken.

Ik erinnere my in *Siam* in 't Klooſter der *Talapoins* zynde, alwaar ik de Taal leerde, de *Sancra* (a), die my onderwees, en met de Zielverhuizing krachtig ingenomen was, zeer verzet ſtond, toen ik hem zeide, dat telkens als hy het Water van den *Menam* (b) dronk, veele Moorden begong. Hy begon over myne voorſtelling te lachen: Maar hy wierd nochtans t'eenemaal beteuterd, als ik een weinig Water voor een der beſte Vergrootglazen, die wy uit Europe mede gebragt hadden, geſtelt hebbende, hem veele Diertjes zien liet, die in 't zelfde Water waren, waar van hy dronk.

Eertyds een lange te zamenſpraak met een *Bramine* over de Verhuizing der Zielen

(a) De Klooſter-Voogdt der *Talapoins*. (b) Een Revier die door *Siam* ſtroomt.

len in de Lichaamen der Beeften gehad hebbende; quam my in den zin, om te beproeven of het gevoelen der Cartezianen de Beeften raakende, geen indruk op zyn gemoedt geeven kon. Ik ftelde my dan om door redenen uit deeze Wysgeerte getrokken, hem te bewyzen, dat de Beeften niet dan zelfs beweegende Geftellen en enkele Werktuigen waren. Om niets dan taftelyk voor te draagen, is 't niet waar, zeide ik hem, dat God almachtig is, dat hy, by voorbeeldt het Lichaam van een Dier, van een Paerdt vormen kan, zonder dat het noodig zy hem te bezielen? Gy moet het bekennen, nademaal zich *Brumma*, toen hy de eerfte Menfch fchiep, dus gedroeg: Uwe Hiftorien zyn met zeldzaame Konftwerktuigen opgevult die eertyds dienden om uwe Keizers te verluftigen. Men zag 'er een Menfchelyk Beeldt gemaakt, 't welk 's morgens in des Keizers kamer quam, en hem wakker maakte met alleen zachtiglyk aan te raaken. Men leeft 'er noch, dat 'er Vogels gemaakt waren die door de lucht vloogen. 't Is nu zeker dat alle deeze Konftwerktuigen geene Zielen hadden, en nochtans zag men die beweegen, als of zy bezielt hadden geweeft. Indien de Menfchen dus volmaakte werken hebben konnen toeftellen, zou Godt dit niet met de Dierelyke Lichaamen eveneens konnen doen, en met de zelfde indrukking van beweeging gelyk de Ziel werkt? Ik wilde myn zeggen vervolgen; maar de *Bramine* my met een verachtiglyk wezen aanziende, zeide: waarom merkt gy, 't geen wy dagelyks van de Olifanten en Aapen zien bedryven, niet aan? En hier op vertelde hy my eenige gebeurteniffen, de een ongemeener dan de andere, en hy eindigde zyn verhaal met te zeggen, dat het een enkele halftarrigheit van de Aapen was, dat zy niet fpreeken, beducht zynde dat men hen in den arbeidt gebruiken zoude, 't welk met hunne luchtigheit en luiheit niet overeenkomen zou; indien ik party te kiezen had, voegde hy 'er by, my dunkt dat ik de Ziel die in de Beeften is, voor deeze van de Menfchen verkiezen zoude: want zy fchynt my veel vernuftiger in haaren arbeidt, dan men in 't meerendeel der Menfchen befpeurt. Men behoeft zyn gezicht maar naar den arbeidt der Beyen en Mieren te wenden. Ik begreep uit deeze t'zamenfpraak dat men den Indianen de grondregel der hedendaagfche Philofofen, zelfs om te lagchen, niet moefte voorftellen: Maar ik bragt de *Bramine* veel gemakkelyker tot ftilzwygen, gebruikende tegen hem de redenen, die ik door ervaarenheit wift, waarop de Indianen geen antwoord weeten te geeven.

Eindelyk, laat ons eenige ongerymtheden waarin zy zich wikkelen, aanhaalen; en fchoon die de waarfchynlykheit tegen zyn, worden ze nochtans van hun geloofr. In dit ftuk zyn zy mede de Pythagoriften gelyk, die de buitenfpoorigfte verdichtzelen geloofden, waar op hun belachelyk Leerftuk van de Zielverhuizing was gegrond: getuigen zy 't geen zy van Pythagoras goude dye, van *Abaris* pyl, enz. gezegt hebben. *Eunapius* ongemeen geleert in de gevoelens van Pythagoras, heeft een verzaameling van diergelyke verdichtzelen gemaakt, die hy nochtans als zoo veel overtuigende waarheden voordraagt. Dit deed *Jamblichus* zeggen, fchoon hy anderzins een groote achting Pythagoras toedroeg, dat de Leerlingen van deezen Philofoof hunne Leer door een meenigte van verdichte vertellingen beweezen, en dat zy zelf den geenen als zinneloozen handelden, die zoo verftandig waren, van hen niet te gelooven. Overzulks is 't mede dat *Xenophon* zegt, van de Leere der Pythagoriften fpreekende, dat ze τερατώδης, dat is, vol van wonderwerken is.

Dit nu is het waare Afbeeldzel der Indianen; geene verdichtzelen hoe plomp ook verzonnen, zyn 'er, die zy niet gelooven zouden, en die zy anderen als geloofbaar voorftellen. Zy zullen u met een ftemmig wezen verhaalen, by voorbeeldt, hoe een zekere Ezel geen hooi willende eeten, liever van honger wilde fterven, naardien hy zich erinnerde eertyds een Keizer te hebben geweeft, en dat hy toen lekker gefmult had.

Wy konnen nochtans groote voordeelen uit deeze ongerymdheden trekken. Alzoo dan de Indianen overtuigt zyn, dat de Ziel onfterflyk is; dat de zonden na de doodt geftraft, en de deugdt vergolden word; dienen wy ons van de zelfde fluitreden die Tertulliaan tegen *Laberius* gebruikte, om hem de Opftanding der Dooden te bewyzen; want de laatfte dreef, 't welk met de Leer van Pythagoras overeenquam, dat de Man in een Muilezel, en de Vrouw in een Slang veranderde: Waarop deezen grooten Man, zonder zich op te houden, om deeze gedachten belachelyk te maaken, zich genoegde om 'er dit gevolg ten opzicht van de Opftanding der Dooden uit te trekken: Indien 't waar is, zeide hy, en zeggen wy tot de Indianen, dat de Zielen der Menfchen uit haare Lichaamen verhui-

huizende, een Muilezel of eenig ander Beeſt bezielen konnen, zoo konnen met veel krachtiger redenen deeze zelve Zielen andermaal de Lichaamen die zy verlaaten hebben, weder bezielen.

Dus is 't, MYN HEER, dat ons de leugen zelf dient om de waarheit aan deeze Volkeren bekent te maaken. Wanneer zy eens recht van de verblindheit, waarin zy tot noch toe geleeft hebben, overtuigt zyn; de waarheit, als dan geen meer beletzelen vindende, hun gemoedt begint op te helderen, en als het Godt behaagt, in hunne harten door de indrukzelen van zyne genaade te werken, en 't werk hunner bekeering worde vervult. Ik hebbe verders de eer van met een neederige eerbied te zyn,

MYN HEER,

Van Uwe Hooge Eerwaardigheit,

Uw Onderdanigſte en Gehoorzaamſte Dienaar:

BOUCHET, Zendeling van het Genootſchap van JESUS,

V Y F-

VYFDE VERHANDELING

Over de

HEDENDAAGSCHE GODTSDIENST-PLICHTEN

EN

GEWOONTENS

DER

AFGODISCHE VOLKEREN.

Behelzende die van de Chineeſen, de Eilanders van Formoſa enz.

I. HOOFDTSTUK.

Van der CHINEEZEN WETGEVER CONFUTIUS; *zyne ingevoerde* WYSGEERTE *in* CHINA, *en hoedanig door verſcheiden* SEKTARISSEN *zyne* LEER *verbaſtert is, enz.*

Welk een gevoelen de Chineezen van een Opperwezen of Godheit hebben, aangemerkt.

Martini verzeekert (a), dat 'er in de Chineeſche Taale geen byzonder woordt gevonden word, 't welk met Godt overeen komen kan. Dit baart een ſoort van vooroordeel, den geenen gunſtig, die gelooven dat de Chineezen Godverlochenaars zyn. Nochtans, voegt 'er *Martini* by, dat zy zich van het woordt *Xangti* (b) bedienen, om deeze te beteekenen, die onafhangelyk Hemel en Aarde beſtiert. Zy offeren aan de Godheit zodanig die zyn kan; hunne Boeken zyn van een Leerſtuk vol, 't welk de ſtraf voor de ondeugdt ſtelt, en de vergelding voor de deugdt: Zy ſpreeken van den Hemel zodanig als met deeze gevoelens overeenkomt. „ Maar (dit zyn de woorden van „ den Overzetter van *Martini*) alzoo 'er „ geen vermoeden is, dat deeze onafmeet- „ baare uitgeſtrektheit (c), van lichtende „ Lichaamen vervult, een zoo wys beſtier „ kan

En 't welk zy *Xangti* noemen.

V 2

(a) *In tam copioſa lingua ne nomen quidem Deus habet*; in zyne *Hiſt. van China* door den Abt *Pelletier* in 't Frans overgezet

(b) Of *Xam-ti.* Dit woordt beteekent *Oppermachtig Meeſter*: Geen van hunne Keizers, zegt men, hebben nooit by hunnen naam het woordt *Xam* gevoegt; men heeft dit altoos door achting aan 't Opperweezen gelaaten. Wat *Ti* aangaat, 't welk *Meeſter* beteekent, hebben zich veele Keizers aangemaatigt. Zie de Voorrede van *Confutius Zedekunde.* Dit vormt weder een ander vooroordeel tegen den geenen die de Chineezen gelooven Godverlochenaars te zyn. Zie verder een aanmerking in 't vervolg van dit Hoofdtſtuk.

(c) De Hemelen.

„ kan machtig zyn, is 't te gelooven, dat „ zy 'er een Oppermachtig Wezen onder „ verftaan, 't welk zorge voor alle gefchapene dingen draagt, die zich zelven niet „ beftieren konnen, en door hen *Heere* of „ *Beftierder* des Hemels word genoemt." Dit zoude echter den geenen niet voldoen die de Chineezen Godverlochenaars gelooven te zyn: Zy zullen zeggen, dat dit onderftelt 't geen in gefchil word geftelt. Blykbaar nochtans is 't, dat ze in de eerfte tyden hunner Heerfchappy, te weeten, omtrent den tydt van Noach, kenniffe van den waaren Godt hebben gehad, gelyk men ook van de eerfte Volkplantingen der Waereldt na de Zondvloedt gelooven kan. Maar behalven dat, dient dit alles geenzins voor hunnen tegenwoordigen Godsdienft aangehaalt; genoeg is 't bekent, dat men op ydele giffingen (a) van een gefchreeven gezag, of van een naaukeurige Overlevering ontbloot, niet redeneeren kan. Nochtans zullen we de denkbeelden der Aloude Chineezen, volgens het bericht der bequaamfte en naaukeurigfte Reizigers, ontwinden. Zie hier volgens de Vaders *Le Comte* en *Martini* de vordering van hunnen Godsdienft en zyne verbaftering aangemerkt.

De Hiftorie van *Fohi* als eerfte Vorft der Chineezen en die van zyne Opvolgers aangehaalt.

Fohi, (b) die niet lang na den tydt van Noach regeerde, (c) offerde het Opperwezen van Hemel en Aarde. Onder een zoo Godsdienftigen Vorft, en wiens regeering ongemeen lang was, liep de Godsdienft mogelyk noch weinig gevaar, en ongetwyffelt hebben de Volkeren hunnen Opperheer daarin nagevolgt. De derde Keizer, *Hoamti* (d) bouwde een Tempel voor den Opperheere des Hemels. Onderftel dan, dat de Jaarboeken der Chineezen waarlyk geloofwaardig zyn, zoo kan men zeggen dat deeze Tempel de aller oudfte was, waarvan in de Hiftoriën gewag word gemaakt, te meer, alzoo deeze Vorft in een tydt leefde, dat men geene Godsdienftigheit dan in de Boffchen en op de Bergen oeffende. De vyfde Keizer *Tchouen-Hio* genoemt, herftelde de Godsdienft die zynen Voorzaat, door een hoogen Ouderdom verzwakt (e), met bygelovige bedryven bedorven had. Hy ftelde Priefters of Geeftelyke Mandaryns aan, om in 't Offeren 't gezag te voeren, en hy geloofde dat men den Geeftelyken Dienft in geen enkele plaats influiten moeft. P. *Martini* zegt, dat hy alle zyne Onderdaanen verplichtte zekere Plechtigheden te oeffenen, en dat hy het Priefterfchap aan de Oppermacht voegde, verbiedende aan een ieder, dat niemandt dan de Keizer offeren mogt. De zesde Keizer was niet beter tot den Godsdienft geneegen. P. *Martini* voegt 'er by, dat deeze het eerfte voorbeeldt van de Veelwyvery gaf. *Tao*, die hem opvolgde, deed veele fchoone daaden, waarin hy door die geen die na hem quam, nagevolgt wierd. Kortom, zy maakten zich beide, zegt P. *Le Comte*, door hunne Godvruchtigheit en hun wys beftier, zoo berucht, dat het genoegzaam bleek dat onder hunne regeering de Godsdienft noch bloeiender was. De zelfde Jezuït gelooft, „Dat „ de kenniffe van Godt byna twee duizend „ jaaren daarna gehandhaafdt wierd, en „ zulks onder de regeering van tagtig Keizers; nademaal de geleerdfte Uitleggers „ der Chineezen ftaande houden, (f) dat „ men voor de bygelovigheden van *Fo*, „ nooit Afgoden (g) of Standbeelden on„ der den Volke gezien had. . . . Geduurende deezen tydt vermaande men altoos „ den Vorften de ftellingen van *Tao* in acht „ te neemen, waar van de eerfte het wezentlykfte opzicht op den Dienft van den „ Op-

(a) Zie de *Verhandeling* van den *Abt Renaudot over de weetenfchappen der Chineezen.*

(b) *Gedenkfchriften van China* door P. *Le Comte*; in een Brief aan den Kardinaal Bouillon. Alles 't geen wy hier van deeze eerfte Chineefche Keizers berichten, gaat by de meefte Geleerden voor zeer twyffelachtig door.

(c) De Hiftorie van *Fohi* is by de geleerden zeer verdacht, overzulks 'er veele verdichtzelen onder vermengt zyn. Men heeft onder andere van hem gezegt, als van *Ericlonius*, Vulkaans Zoon, en vierde Koning van Atheene, dat hy half Menfch en Slang was. Dit is de oorfprong van den Draak die de Chineefche Vorften voor hun Zinnebeeldt of Wapens verkooren hebben. Deeze Monarch, 't zy verdicht of waarachtig, leefde weinig tyds na de Zondvloedt. Men wil dat hy van *Noach* door *Sem* afkomftig zy. Hy was 't, voegt men 'er by, die den Chineezen het gebruik leerde van Slachtoffers Godt aan te bieden, 't welk hy zelf van de Patriarchen zyne Voorvaders geleert had, en zegt men, dat door zynen naam *Fobi*, of *Paobi*, en Slachtoffer beteekent, beveftigt word. *Fohi* heeft ook den Chineezen de beeldfpraakelyke Letteren medegedeelt.

(d) De Chineezen zeggen, dat *Hoamti* nooit ftorf, en dat hy het hooge gebergte nevens andere onfterffelyke Menfchen bewoonde. *Hift. de la Chine van* P. *Martini.* (e) *Idem.*

(f) Men zou dit niet konnen overeenbrengen met de ftichting der Tempelen, en den Dienft voor eenige voornaame perfonen, door eenige Keizers lange voor *Fo* ingevoert, zonder mede van de Offerhanden gewag te maaken die men den Befcherm-Engelen federt aloude tyden aanbood, en geloofde waarlyk Ondergoden by *Xam-ti* te zyn. Zie de Voorrede van *Confutius Zedekunde.*

(g) Maar, hoe wil men, dat in een Eeuw waarin alle Volkeren der Waereldt zich de Godheit door Beelden verbeeldden, of, 't welk eveneens is, door Beeldtfpraaken, de Chineezen, zodanig hier aan verbonden, alleen van 't algemeen gebruik zouden afgezondert zyn geweeft? Zyn zelf de verligtfte Volkeren van onzen tydt zoo vermogende zich van deeze verbeeldingen te konnen ontheffen?

„ Oppermachtigen Meester der Waereldt „ had. ” Maar dit was geenzins zonder uitzondering, noch vermenging van bygelovigheden, die allenks de Godsdienst bederven, en van zynen oorsprong verbasteren. Eenige Eeuwen na *Tao*, wilde een Keizer de Afgodery door middel van een Dwaalgeest die hy verdeedigde, invoeren. Deeze nieuwe Salmoneus wilde vervolgens de Godheit trotseeren, maar hy storf mede als den Salmoneus der Grieken; want de Chineesche Historie verhaalt, dat hy door den blixem gedood wierd. De ydelheit der voorzeggingen wierd in deezen geruimen tydt ingevoert. Men bewees den Geesten een Geestelyken Dienst; (a) aan deeze Hemelsche Mogendheden, die men voor Middelaars by den *Oppermachtigen Keizer van Hemel en Aarde* aanzag. Men onderstelde mede, dat de Starren over 't geluk en ongeluk der Menschen en van Staten een invloed hadden. Dit alles vind men in de Historie der regeering van de aloude Chineesche Vorsten aangeteekent. Dus kan men zeggen dat de geest van den Godsdienst in dit Ryk op die wyze gehandhaaft wierd, als in dien zelven tydt by de andere Heidenen der Oudheit. Hoe veel schoone voorbeelden vind men niet onder de laatsten, van deeze zoo opgesmukte deugdt in de Chineesche Jaarboeken, en die men met reden als het merkteken en de grootste volmaaktheit in den Godsdienst zoude konnen aanzien, byaldien men 'er het bygeloof van afzonderde? Wy willen wel met P. *Le Comte* gelooven, dat deeze Volkeren zeer lang een genoeg duidelyke kennis van den waaren Godt konnen gehad hebben: Maar wy voegen 'er by, dat die niet als zuiver konde aangezien worden.

Als mede die van *Laotun* een beruchte Sektaris, waar voor hy zich uitgaf, en welke gevoelens hy onder hen voortplante.

Laotun, die P. *Le Comte*, *Laokun* of *Li-laokun* noemt, was het Hoofdt van een Sekte, wier beginzelen byna met die van *Epicurus* overeenquamen. (b) Hy werd onder de regeering van *Tingu* gebooren, omtrent 600 jaaren voor J. Christus, en byna vyftig jaaren voor *Confutius*. Deeze Ketter waande door den Hemel geschapen te zyn geweest, 't welk mogelyk zeggen wil, dat hy zich als een Hemels Gezant aanmerkte. Byna hebben alle de Hoofden van een Aanhang of Party getracht zich deezen geur van een wonderbaaren en onnatuurlyken Persoonaadje te geeven. Om dit Karakter te beter te vestigen, wilde hy noch zynen Aanhangeren ditsmaaken, dat hy een en tagtig jaaren in zy Moeders Buik beslooten was geweest, en dat hy een weinig tyds voor haare doodt door de linkerzyde was voortgekomen, die toen zich zelven opende. Het getal van negen, 't welk hy geloofde het volmaakste van alle getallen te zyn, en negenmaal vermeerdert zynde, een en tagtig uitlevert, was de grondslag van dit geloof. *Li-Laokun* verkreeg zich eerlang door zyne Leere groot gezag; waarvan dit het wezentlyke was. (c) Hy „ leerde dat de Oppermachtige Godt lic„ haamelyk was, en dat hy de andere God„ heden als een Koning zyne Onderdaanen „ deed, bestierde. (d) Hy dreef mede „ dat de Ziele met het Lichaam verging, „ en dat de wellust 's Menschen volstrekte „ welzyn was. ” By deeze Leerstukken voegde hy dingen die een welgevoegelyken zin konden aanneemen. By voorbeeldt, hy scheen een opperste Bewustheit in deeze volgende plaats te erkennen. „ De uitmun„ tenste Reden (*Tao*) heeft geen naam die „ met haar overeenkomt; zy heeft Hemel „ en Aarde geschaapen, *alhoewel zy geen* „ *Lichaaam heeft*; zy is onbeweeglyk, en „ geeft nochtans aan alle de Starren de be„ weeging. Ik noeme haar *Tao*, dat is de „ uitmuntenste Reden zonder Afbeeldzel; „ nademaal ik haar met geen anderen naam „ kenne, enz. (e) De eeuwige Reden „ heeft een voortgebragt; een wederom „ twee; twee hebben drie voortgebragt, en „ drie wederom alle andere dingen. ” P. *Le Comte* schynt te gelooven, dat 'er in deeze plaats eenige kennis van de Drie-eenheit opgesloten legt. De zelfde Philosoof schreef voordeeliglyk van de deugdt, van het vlieden der eere, 't verachten der ryk-dommen, en van de eenzamheit der Ziele, te weeten, van deezen staat van ingetogenheit, waar in de Ziel van de Waereldt afgetrokken, zich zelve betracht. Op dit alles kan men besluiten, dat de Leer van deezen Wysgeer een mengzel van goedt en quaadt was: Mogelyk gebeurde hem vervolgens 't geen andere wedervaaren is; dat zyne Sektarissen veel verder dan hy gingen, en valsche en gevaarlyke gevolgen uit een Leerstuk trokken, 't welk niet dan duister en vol van dubbelzinnigheden was. Onder voorwendzel van de wellust, des *'s Menschen volstrekte welzyn* te genieten, (f) „ beyverden zyne Sektarissen

(a) Woorden van een gebedt, 't welk men vind in de *Hist. de la Chine* van P. *Martini* L. IV.
(b) *Hist. de la Chine* Ubi Sup.
(c) P. *Le Comte* Ubi Sup. (d) *Hist de la China* door P. *Martini* L. IV. (e) P. *Le Comte* Ubi Sup.
(f) P. *Martini* zegt, zy vleyden zich de onsterffelykheit door de kracht hunner Geneesmiddelen te konnen deelachtig worden. Zy leerden, dat 'er omzwervende menschen in de bergen waren, die, na zich van den doodt

„ hun leven te verlengen, om des te lan-
„ ger de eenige gelukzaligheid die zy ken-
„ den, te genieten: zy gebruikten verſcie-
„ lyke middelen om 'er toe te komen. Dee-
„ ze gevaarlyke gevoelens ſloopen onder
„ de grootſte en voornaamſte Heeren van
„ den Staat in. " P. *Le Comte* bericht, dat *Laokun* zich zoo krachtig aan de Stofſcheikunde overgaf, dat hy zelf voor den Uitvinder (a) van deeze kunſt aangezien wierd, en dat hy zich inbeelde de Philoſofiſche Steen te bezitten, zich eindelyk ditsmaakende, dat hy zich door middel van een kookzel onſterffelyk maaken kon. Hy voegt 'er by, dat zyne Leerlingen de Toverkunde oeffenden, om hun oogmerk te bereiken, zodanig, dat ze eerlang de eenigſte Wetenſchap der aanzienlykſte Menſchen wierdt. Een ieder leidde zich hier op toe, hoopende de doodt te ontwyken, en men voegde 'er eerlang oneindige ongerymdheden en ongodsdienſtigheden by. De Geleerden van deeze Sekte, ziende hoe zy hier door by den Volke bevoordeelt wierden, vermeerderden zich oneindelyk; men gaf hen den toenaam van Hemelſche Geleerden, en bezorgde hun Huizen om in gemeenſchap te leven. Men bouwde zelf Tempelen den Grondlegger deezer Sekte, en de Koning en 't Volk eerden hem met een Goddelyken dienſt.

Hoe by zich voor de eerſte Uitvinder der Stofſcheikunde uitgaf, en zich waande onſterfelyk te maaken.

Ten tyde van *Confutius*, was den Staat reeds ongemeen verdorven, en men gelooft dat het plompe *Epicurismus* deezer Sektariſſen van *Li-Laokun* groote wanorde in den Godsdienſt verwekte. De waare Philoſofen waren zoo verachtelyk geworden, dat *Confutius* genoodzaakt wierd van Provincie tot Provincie den Volke gehoor voor zyne nieuwe Wysgeerte te gaan verzoeken. Vervolgens zullen wy breeder van deezen *Confutius* handelen.

Chingu, die twee hondert dertig jaaren voor Chriſtus geboorte regeerde, beſloot teffens alle de Wetenſchappen uit te bluſſen, laatende alle de Boeken van 't Keizerryk verbranden, behalven nochtans die van den Akkerbouw, van de Geneeskunde, en Waarzeggery handelden. Dit Gebodt werd met alle mogelyke ſtrengheit uitgevoert: Maar alhoewel, niet tegenſtaande het zelve, veele Werken deeze algemeene doeming onttrokken wierden, kan men wel gelooven dat de onweetenheit, toen het Bygeloof de handt leende, om een grooten voortgang te doen. Men zag ook in gevolg van tydt de vooroordeelen voor de Toverkunde, Toveryen, invloeden der Starren, het vermogen der Geeſten enz. aangroeien, gelyk dit door de Hiſtorie der Vorſten beweezen word, die dit Ryk omtrent een Eeuw voor Chriſtus geboorte beſtierden. (b) Een deezer Vorſten zette de zwakheit en dwaasheit van zich de onſterffelykheit te belooven, tot de haatelykſte bygeloovigheden voort, en gaf door zyn voorbeeldt, aan zekere gewoontens plaats, die bewys gaven met welk een gezwindheit de ongebondenheit en ongodsdienſtigheit ingevoert worden, wanneer de onwetenheit eens voet gevat heeft. Hy liet in de geheele uitgeſtrektheit van zyn Ryk, Tempelen ter eere bouwen van die geen die eeuwiglyk leeven moeſten, geevende dus vooraf zich zelven de eere van de Ver-

Hoe verwart de gevoelens van den Godsdienſt onder de regeering van *Chingu* ſtonden, aangeweezen.

doodt te hebben vrygemaakt, overgingen waar het hun goed dacht, en zelf tot in de Hemelen konden doordringen. P. *Martini* zegt mede als P. *Le Comte*, dat dit dwaas geloof een hevige begeerte in de Chineezen tot de Scheikunſt heeft verwekt. Men zou het gevoelen, 't welk de Chineezen van de *omzwervende Menſchen die onſterffelyk zyn*, hebben, konnen vergelyken by 't geen ons gemeene Volkje van de *omzwervende Joodt* heeft, of 't geen men lange van de *Broeders van 't Rooze-Kruis* heeft gehad, die zich waanden *alles te weeten*, *en de Menſchen uit de dwaaling van de doodt te konnen trekken*, *van niet te verouderen*, *en eeuwen te konnen leeven*, *als ook onzichtbaar voor hunne vyanden enz. te worden.* Om weder tot de Chineezen te komen; *Hiao-vu*, een hunner Keizeren, was zoo krachtig met de Scheikunſt ingenomen, waar door hy de onſterffelykheit zich inbeelde te verwerven, dat hy zich de Keizer van *tien duizend jaaren* noemen liet. De Stofſcheiders, of om eigentlyker te zeggen, de Alchimiſten lieten hem op hunne koſten bouwen „ een Paleis „ van welriekend hout, waarby noch allerlei reukwerk quam .... Men rechte in 't midden van dit Paleis „ een koperen Toren op ... Waarin men een groote kopere kom zag, gelyk een handt afgebeeldt, die „ diende om dagelyks de fynſte douw te vergaaderen, waar van men de Paerlen maakte, die het zaadt van „ deeze gewaande onſterffelykheit moeſten zyn. " Een van zyne Stofſcheiders zynde te raade geworden een deezer brouwzels aan *Hiao-vu* aan te bieden, bequaam om deezen Monarch zoo verlieft op 't leven, de onſterffelykheit te bezorgen, hield de eerſte Amptenaar van Staat de handt van deezen zwetzer vaſt, en dronk al het vocht uit, zeggende tot den Koning, indien het waar is, dat het geen ik drinke onſterffelyk maakt, zult gy my niet konnen het leven beneemen; maar hebt gy met een bedrieger te doen die u bedotten wil, ſpaar ik u de moeite het te ontdekken, u door myn voorbeeldt aantoonende, waar toe de verleiders bequaam zyn, die u lichtelyk konnen bedriegen: Maar deeze betuigingen maakten echter *Hiao-vu* niet wyzer.

(a) Nademaal wy van de Stofſcheikunde begonnen hebben te ſpreeken, laat ons, volgens anderen, berichten, dat deeze konſt alleen onder de regeering van Diokletiaan bekent wierd, en dat de eerſte Boeken der Stofſcheikunde in Egipte gevonden wierden. Indien dit zoo is, zyn de Stofſcheiders van een veel aanzienlyker oudheit den voet gelicht. Wat de Chineezen aangaat, verre van hun de vinding deezer kunſt toe te ſtaan, wil men, dat de Arabiers die hen hebben geleert. Zie de *Verhandeling* van den Abt *Renaudot over de Wetenſchappen der Chineezen.* Nochtans is 'er niets zeker in dit alles, en het ſchynt dat na een volkomen onderzoek, de Arabiers en Chineezen een evengelyk recht hebben, om het onderling te konnen betwiſten.

(b) *Hiao-vu*, waar van wy zoo even gewag hebben gemaakt.

IDOLE XEKIA.

B. Picart sculp. direx. 1726.

Autre representation de XEKIA.

Vergoding: En men wil, om deeze reden, dat deeze Vorſt (a) de Invoerder van de verklaarde Afgodery zy, alhoewel het ſchynt in alles 't geen wy hebben bericht, dat ze zelf onvergelykelyk ouder dan *Confutius* was, wat voor reden men ook bybrengen mag om de Godsdienſt der Aloude Chineezen op (b) *Xangti* alleen, als Oppermach-Heer der Waereldt over te brengen.

Hoedanig vervolgens *Fo* een Afgodiſche Kettery invoerde, en voor een God erkent wierd.

Maar, de Jezuiten, die over de Hiſtorie van China hebben geſchreven, zeggen dat de felſte ſlag die de Godsdienſt ontfing, door *Fo* en zyne Aanhangers wierd toegebragt. Deeze *Fo* begon zich in China (c) omtrent twee en dertig jaren na het lyden (d) van Chriſtus berucht te maaken. Zyn Afgod wierd 'er (e), zegt men, uit de Indiën gebragt. Men vond 'er de gemoederen t'eenemaal om het te ontfangen, genegen, en teffens mede het Bygeloof en de Afgodery behielden toen volkomen het veldt. Men zeide dat *Fo* een Spook was, uit de Hel voortgekomen: Maar, zonder ons met dit verdichtzel op te houden, zie hier wat men 'er naar ons dunkt, redelykerwyze van zeggen kan. Men zegt (f) dan, dat *Fo* in de Indiën, omtrent duizend jaaren voor Chriſtus gebooren wierd, en dat hy des Konings Zoon was. Vervolgens wierd hy *Che-kia* of *Xe-quia* ✠ genoemt: Maar den ouderdom van dertig jaren bereikt hebbende, gaf hy zich den naam van *Fo.* Zyne Moeder bragt hem door de rechterzyde ter waereldt, en ſtorf in haare Baarensſmerten, daar *Laokun* door de linkerzyde gebooren wierd. Deeze Moeder had eenigen tydt te vooren gedroomt, dat ze een Olifant inzwolg (andere zeggen ter waereldt bragt); en deeze droom geeft de oorſprong aan de eer die de Indiaanſche Koningen aan de witte Olifanten bewyzen. *Fo* was naaulyks gebooren, of hy had reeds de kracht zich ſtaande te houden; hy deed zeven treeden, wyzende met de eene handt naar den Hemel en de andere naar de Aarde. Hy ſprak aanſtonds, en gaf het merkteken van zyne Bezending. *Ik ben*, zeide hy, *de eenigſte die verdient in Hemel en op Aarde geëert te worden.* Op zyn zeventiende jaar, begaf hy zich in 't Huwelyk

(a) *Hiſt. de la Chine*, door P. *Martini* L. VIII.

(b) Nochtans meent men dat dit woordt geenzins het denkbeeldt uitdrukt 't welk wy van Godt hebben. Men zegt ook, dat by ontbeering van een naam die in 't Chinees van 't Oppermachtig Weezen gegeeven kan worden, de Syriers, die in China de Chineeſche en Syriſche Opſchriften nalieten, waar van in 't *Verheerlykt China* van *Kircherus* geſproken word, genoodzaakt waren het Syriſch woordt *Aloho* te ontleenen, 't welk op 't Hebreeuwſch *Elohah* uitkomt, waar in zy, voegt men 'er by, door de Spanjaarden nagevolgdt wierden, die zich van 't woordt *Dios* bedienden, om 't gebrek der Amerikaanſche taale te vervullen (als onder anderen die der Braziliaanen) die geen woordt hadden om het Opper-Wezen uit te drukken. Zonder ons in dit geſchil in te wikkelen, ſchynt dit ons maar een woorden ſtrydt te zyn: Want indien zy geen eigen naam hadden om uit te drukken 't geen de Chriſtenen meenen door het woordt *Godt* te beteekenen, hadden zy ten minſten 't een of ander woordt om iet uit te drukken dat zy geloofden boven hen te zyn. Men zou ook niet konnen ontkennen, dat alle deeze Volkeren eenig denkbeeldt van deeze zaak hadden, die boven hen zynde, mede het vermogen hadt van hun goedt of quaadt te doen, zonder dat zy 'er zich konden tegenzetten, noch anderzins dan door Gebeden, Offerhanden, Slachtoffers, Bezweeringen, Tabakberookingen enz. te verbidden; kortom of door eenige middelen die alle Volkeren van alle tyden hebben bedacht, en 't welk men niet weeren kan een Geeſtelyken Dienſt te noemen. Indien men, niet tegenſtaande dit, de Chineezen en Amerikanen voor Godverlochenaars houden wil, moet men mede zeggen, dat alle de Afgodendienaars der Oudheit insgelyks Godverlochenaars waren, nademaal men allenks het bewys der geenen volgende die de Chineezen van Atheiſtery beſchuldigen, hen dwingen zal te moeten erkennen dat de Beſchuldiging van Ongodiſtery op niets anders valt dan op 't gebrek dat 'er in het denkbeeldt gevonden wordt, 't welk alle de Afgodiſche Volkeren zich van de Godheit maaken. Maar dit is een ſoort van redeneering, die niet dan voor den Predikſtoel goed zy. *Queſto e buono per la predica.* Wy zullen in 't vervolg zien, dat men in China en Japan Sekten vind, die zeer verdacht van Atheiſtery, gelyk die der *Philoſofen*, der *Sintos* en een gedeelte der Sektariſſen van *Fo* zyn: maar dit bewyſt alleen dat 'er Godverlochenaars van ſtelregels in deeze twee Ryken, gelyk men onder ons heeft, gevonden worden.

(c) *Gedenkſchriften* van P. *Le Comte*, Ubi Sup.

(d) Volgens andere vyfenzeſtig jaaren na het lyden J. Chriſtus.

(e) Zie hier 't geen men in een klein boekje, de *Zedekunde van Confutius* genoemt, leeſt. De Keizer *Mienti*, die vyf en zeſtig jaaren na J. Chriſtus leefde, zond twee Afgezanten naar 't Weſten, om 'er den *Heilig* en de *Heilige Wet* te zoeken, gegrond op een gezicht 't welk hy hadde gehad, en op deeze woorden van *Confutius*, *dat de Heilige Menſch in 't Weſten was.* De Gezanten quamen aan een Eilandt naby de Roode Zee aan te landen, zonder dat ze verder voort reisden, en namen 'er het Beeldt van *Foë*. Zy bragten 't met zyne Leerſtukken in China.

(f) P. *Le Comte* Ubi Sup. Dit verhaal van 't leven van *Fo* is niet t'eenemaal overeenkomſtig met het geen wy van *Xaca*, van de Tunquineezen handelende, gezegt hebben. Maar, wie zou naaukeurig de tegenſtrydigheden van alle de verſchillende Afgodendienaars konnen overeen brengen, die zich op hunne wyze een Overlevering hebben gemaakt, naar maate dat zy van haaren oorſprong verwyderen? Zie 't geen wy vervolgens zeggen zullen van de Godsdienſten van *Japan* ſpreekende. Alle deeze verſchillendheden gedoogen niet een naaukeurige ſtelregel van de Leere der Chineezen enz. te geeven.

✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding, vertoonende *twee verſcheiden* VERBEELDINGEN *van* CHE-KIA *of* XE-QUIA *de* GOD *der* CHINEEZEN.

lyk, en hy had een Zoon dien hy verliet; als ook het overige van de Waereldt. Hy begaf zich nevens drie of vier Philoſofen, die hy voor Beſtierders van zyn gedrag verkoor, in een woeſteny. Op zyn twee en dertigſte jaar begon zyne Ingeeving zich te vertoonen: De Godheit daalde in hem, en beving hem door en door, 't welk hem een algemeene kennis gaf. Van toen af wierd hy een God; hy trok de achting en des Volks eerbied door veelvuldige Mirakelen tot zich, of, om een woordt niet te misbruiken, waarvan zelfs een groot gedeelte van Chriſtenen de beteekenis onkundig zyn, door beguichelingen en bedrog. Hy zag eerlang in zyn gevolg een overgroote meenigte van Leerlingen, die, gelyk (a) hun God, van naam veranderden, naar de Landen en Geweſten alwaar zy hunne Leer oprechtten. Maar deeze God wierd eindelyk gewaar dat hy een Menſch als alle anderen was. Hy ſtorf in den ouderdom van negen en zeventig jaaren. Zich toen op 't uiterſte van zyn leven ziende, om de ongodvructigheit den vollen toom te geeven, trachtte hy de Atheïſtery aan zyn Sektariſſen in te boezemen. Hy verklaarde dat hy hen tot dus verre door Zinſpreuken onderweezen had: *Maar miſleid u zelve niet*, zeide hy, *zoekende buiten het Niet het eerſte beginzel der dingen. Alles is uit dit Niet voortgekomen, en alles moet 'er in wederkeeren. Dit is den afgrondt onzer hoope.* Mogelyk dat deeze Leer in ſchyn verfoeielyk, verdraaglyker zoude voorkomen, indien men die met de Siamſche overeenbragt, het denkbeeldt van de *Niereupan* in plaats van dit haatelyk Niet ſtellende. Hoe 't ook zy, door deeze herroeping, verdeelde hy zyne Sektariſſen in twee takken, waarvan na de letter volgde 't geene *Fo* geduurende zyn leven geleert had, te weeten, de Afgodery; de andere ontfingen voor hun Geloofs Artykelen de laatſte woorden van hunnen Meeſter, en verklaarden zich voor de Atheïſtery. Deeze Sekte, zoo men (b) *P. Gobiën* geloovenmag, heeft die der Philoſofen tot verklaarde vyanden, waarvan de Leerſtukken tot een ander ſlag van Geeſtdryvery den weg baanen. Daarenboven hebben andere getracht de tegenſtrydigheden van *Fo* overeen te brengen; onderſtellende dat hy een dubbele Wet leerde, die zy de *uitwendige* en *innerlyke Wet* noemen. De uitwendige bereid en geleid tot de andere, waarna deeze uitwendige onnoodig is, eveneens als dat men de ſteunzels die dienen om een gewelf te onderſchooren, (c) omver rukt, zoodra het voltooit is. Maar na dit alles gezegt te hebben, men kan niet ontkennen dat onder alle deeze gevoelens, en die waar van wy in 't vervolg ſpreeken zullen, eenige zeer duiſter zyn, en andere van Vrygeeſtdryvery zeer verdacht, 't zy dat men ze qualyk bericht heeft, of dat men 'er waarlyk gevaarlyke gevolgen van trekken kan. Wy zullen vervolgens het denkbeeldt beſchouwen 't welk *Kircherus* ons van *Fo* geeft.

Welk een byzonder gevoelen de Chineezen van de geboorte van *Confutius* hebben.

Na dat we nu de voortgang van de Afgodery tot de inſtelling van den God *Fo* verhandelt hebben, is 't welvoegelyk mede van die van *Confutius* te ſpreeken, die men meent de Godsdienſt der Chineezen, in hunne zuiverheit te hebben gehandhaaft. De Japaneezen (d) eeren ook de gedachtenis van deezen Philoſoof onder den naam van *Kooſi*, en hunne Legenden melden van hem als van een Heilig van de eerſte orde. De Chineezen zeggen, dat men op de geboorte van *Confutius*, een Hemelſche Melody queelen hoorde; dat de Starren op Aarde nederdaalden, of ten minſten die naaderden, waarſchynlyk om deeze wonderdaadige geboorte met verwondering te beſchouwen. Na dat hy gebooren was, quamen twee Draaken hem bewaaken. Dit verdichtzel heeft eenige overeenkomſt met de Slangen die den jongen *Hercules* in zyne wieg bezochten. Deeze geboorte van *Confutius* (e) viel voor, vyf hondert een en vyftig Jaaren voor Chriſtus, of volgens andere vier hondert drie en tagtig. (f) Zyn Vaders doodt gaf hem de naam van *Tceſſe*, 't welk *Kindt van ſmerte* beteekenen wil. Hy had zynen oorſprong uit de Keizers van de tweede Familie. Men verzeekert dat men in de eerſte jaaren van deezen Philoſoof veele genegenheit tot de deugdt

En zyn gedrag van zyne Kindſche jaaren aangemerkt.

(a) Zy noemen zich *Bonzes* in *China* en *Japan*; *Lamas* in *Tartarië*; *Talapoins* in *Siam*; en ook *Hochans* in *China*. Onder de *Braminen*, zyn 'er, waar van de Leer overeenkomſt met die deezer Chineeſche Vrygeeſten heeft, die Leerlingen van *Fo* zyn. Wat de God aangaat, in *Siam* voert hy den naam van *Sommona-Codom*, *Xaca* en *Chekia* in de *Laos*, en in *Japan*; van *Chaca* of *Chaca-bout* in *Tunquin*, en mogelyk die van *Brama*, *Wiſtnu*, en *Ram* by de Indianen. Men ziet hiet twee Verbeeldingen van *Fo*, onder den naam van *Xequia*: de eene op een verheven troon, met ſtraalen bekroont, en Zinnebeelden omringt, en de andere aan zyne zyde twee Gunſtelingen hebbende, gelyk de voorgaande Afbeeldingen Bladzyde 159. vertoonen.

(b) *Voorrede* van de *Hiſt. van 't Edikt des Keizers van China.*

(c) P. *Le Comte* in zyne *Gedenkſchriften van China.*

(d) *Kaempfer* in zyne *Hiſt. van Japan* L. 2. C. 3.

(e) *Hiſt. van China*, door P. *Martini.* (f) Gedenkſchriften van P. *Le Comte.*

deugdt bemerkte. In de teederste kindsheit, had *Confutius* niets dat kinds was. Alle zyne manieren waren reeds als die van een zedig Man. Hy had een deftig en ernstig gelaat, 't welk hem hoog achten deed: maar 't geen hem het meest, in een ouderdom waarin de onkundigheit van zyn plicht noch plaats heeft, onderscheidde, was een bestendige Godvruchtigheit. Hy eerde zyne Ouderen, en bestierde zyn gedrag geschikt naar dat van zynen Grootvader die in China (a) met een geur van Heiligheit leefde; en men merkte dat hy nooit iets at dan na dat hy zich geknielt had en het den volstrekten Heerscher des Hemels aangeboden. (b) „ Noch een kindt zynde, „ hoorde hy zyn Grootvader eens zuchten „ ... Hy vroeg hem de oorzaak hier van: „ mogelyk vreest gy, zeide hy, dat uwe „ afkomelingen de zorg voor de deugdt „ verwaarloozen zullen, en u door hunne „ misdaaden onteeren mogen. De Groot„ vader verwondert, vroeg wie hem dus „ te spreeken geleert had. Ik hebbe het „ van u zelven geleert, antwoordde *Con„ futius*, ik hoor u met aandacht telkens „ als gy spreekt, en ik hebbe u dikmaals „ hooren zeggen, dat een Zoon, die door „ zyn gedrag de achting zyner Voorouderen „ niet ondersteunt, zich ontaart, en „ niet waardig is hunnen naam te voeren. „ Wanneer gy dus sprak, dacht gy aan „ my niet; en zoude dat de reden niet zyn „ waarom gy zucht? .... *Confutius*, be„ gaf zich na de doodt van zyn Grootva„ der onder 't bestier van een beruchten „ Geleerde van dien tydt, by wien hy in „ korten tydt een ongemeene vordering in „ de kennisse der Oudheit verworf, die hy „ als het volmaakste voorbeeldt aanmerkte. „ Deeze genegenheit van de Ouden had „ hem byna het leven gekost, toen hy noch „ maar zestien jaaren bereikt had; want met „ een Man van de eerste rang in onderhan„ deling zynde, die van de duisterheit en „ ondienstigheit der Chineesche Boeken „ sprak; dit Kindt voerde hem toen, over „ de achting die men de zelve toedraagen „ moest, dus krachtdadig te gemoet: De „ Boeken waar van gy spreekt, zeide hy, „ vervatten een uitmuntende Leer, waar„ van de zin niet dan door Geleerden kan „ begreepen worden. Het Volk acht die „ als noodeloos, vermits zy 't niet begry„ pen konnen. Deeze afhankelykheit van „ verstanden, waar door de plompsten den „ verlichtsten onderworpen zyn, is in de „ burgerlyke gemeenzaamheit het noodig„ ste..... " Deeze redenvoering, die door een zeer krachtige bestraffing van den jongen Leelaar eindigde, beleedigde hem zodanig, dat hy zich, zonder een uitdrukkelyk verbodt van den Keizer, over hem zou gewroken hebben.

Sedert den ouderdom van vyftien jaaren, had *Confutius* onder de Ouden verkooren die men de meeste achting toedroeg, en uit hunne Boeken de uitmuntenste Leeringen by een verzamelt, met een voornemen, om 'er zyn voordeel uit te trekken, zyn gedrag daar na te schikken, en dit aan andere voor te houden. In den ouderdom van negentien of twintig jaaren, begaf hy zich in 't Huwelyk. Hy won een Zoon in 't eerste jaar van zyn gehuwden staat (c), en vergenoegde zich met een eenige Vrouw, geloovende dat het ongeoorloft was, meer Vrouwen te trouwen, niet tegenstaande de gewoonte van zyn Landt. Hy verliet haar zelfs na dat hy by haar een Kindt geteelt had, en besloot het overige zyns levens ongehuwt door te brengen. *Confutius* was niet onkundig 't geen de ervaarentheit den Philosofen dagelyks leert, dat niet lastiger dan een Vrouw zy; en daarentegen zien de Vrouwen een Philosoof als een ontnut stuk Huisraads aan, nademaal het den meesten tydt ondienstig naar haaren wensch zy. Kortom, *Confutius* verkoor de ongehuwde staat om zich te yveriger tot de Studie te verleedigen, en vervolgens te arbeiden om zyne Leere door 't gansche Ryk uit te breiden. Dit alles kon niet wel geoeffent worden onder de belemmering van een Gezin en Huishouding, al was hy een grooter Philosoof geweest als *Socrates* (d) ooit in zyne Huishouding was. In den ouderdom van drie en twintig jaaren werd *Confutius* (e) Leerling van een anderen Philosoof, in *China* berucht, wegens zyn onderwys in 't openbaar en gemeen levens gedrag. Niettegenstaande zyne genegenheit tot de Wysgeerte, liet hy niet na Ampten aan te neemen: Want op deeze wyze kon hy in 't werk stellen, 't geen hy in 't byzonder overpeinst had. Ook oeffende hy het

Tot hooger jaaren gekomen, hoe hy zich gedroeg.

(a) Idem Ibid. Deeze geur van Heiligheit is een weinig verdacht.
(b) Dus is 't dat P. *Le Comte* zich uitdrukt.
(c) *Hist. van China*, L. IV.
(d) Hy had een zoo quaade Vrouw, dat men om een haarer karakters aan te toonen, *Xantippe Irata* zeide. Zy kon voor deeze beruchte *Demon* van *Socrates* verstrekken, waar van in de Historie gewag word gemaakt. (e) *Hist. van China* Ubi Sup.

het ampt der Overheden in verſcheidene plaatſen met veel roem en vrucht. Hy had nooit eenig oogmerk dan de algemeene nuttigheit en de bevordering zyner Leere: Wanneer hy merkte dat hy zich in de vrucht die hy van zynen arbeid en vernuft verwachte, bedrogen vond, ontſloeg hy zich zonder hartzeer, van 't Ampt van Overheit. Deeze Philoſoof had omtrent drie duizend Leerlingen, waar onder vyf honderd waren die tot de eerſte Ampten van Staat verheven wierden. Onder deeze vyfhondert Leerlingen, waren 'er twee en zeventig, van een ongemeene deugdt en geleerdheit. (a) Alle deeze Leerlingen waren zoo veel Bezendelingen en Leeraars, waar van *Confutius* zich diende, om zyne Leere uit te breiden en de zeden des Volks te verbeeteren. Maar hy genoegde zich naauwelyks met den dienſt zyner Leerlingen. Weinig ſcheelde het of hy had zelf de Zeën overgeſtooken, om zyne Leerſtukken tot aan 's Waerelds einde bekent te maaken. Eindelyk verkoor hy uit deeze twee en zeventig Diſcipelen die onder de vyfhondert uitmuntende waren, (b) voornamentlyk twaalf, die men de *twaalf Apoſtelen van Confutius* noemen kon, geevende dit hem een zwier van overeenkomſt met J. Chriſtus, te meer alzoo de Chineeſche Philoſoof zich een Gunſteling onder deeze twaalf Leerlingen verkooren had. Deeze overeenkomſt ſchynt ons een weinig haatelyk, wy die oude Chriſtenen zyn; maar die komt zoo niet voor aan de nieuwe Chriſtenen van China. *Confutius* (c) had zyne Leer in vier deelen afgedeelt, en zyne Leeringen in vier Orden onderſcheiden. Die van de eerſte leidden zich om de Deugdt te oeffenen, en die geſteldheit zich in 't hart in te drukken. Die van de tweede Orde, verbonden zich om wel te redenkavelen, en zich in 't welſpreeken te oeffenen. Die van de derde leiden zich op de Staatkunde en om een denkbeeldt van een goed Beſtier te vormen. De laatſte waren bezig met in een naaukeurigen en beſchaafden ſtyl de zaaken te beſchryven, die opzicht op het beſtier der zeden had: Maar de Philoſoof vermaande hen in 't algemeen, zich zelven wel te gedragen, om hun verſtant door gepeins en overdenken op te helderen en hun hart door geneegenheit voor de Deugdt te reinigen.

En zyne Philoſofiſche Leering voortzette.

Het was (d) in de Provincie van *Lu*, zyn Vaderlandt, dat hy openbaare Schoolen oprechtte; waarin men alles leerde 't geen de gerechtigheit en deugdt den Menſchen oplei, 't welk oneindige voordeelen aan de Provincie toebragt. Indien men alles wat men 'er van zegt, gelooven mag, deed *Confutius* de goude Eeuw weder herleven: Want hy herſtelde het goed vertrouwen in den Handel, en de Godvruchtigheit in 't harte der Kinderen omtrent hunne Ouderen. Hy onderwees en verplichtte de Vrouwen in de plichten haarer Sexe, en de Mannen in 't algemeen in het handhavenen van de deugdt die de Burgerlyke bywooning onderhield. *De rechtmaatigheit was zoo groot, dat men niet zou beſtaan hebben 't geen men onderweeg gevallen vond, op te raapen, ten minſten behoorden het den geenen niet toe die het gevonden had: Zy leefden onderling in vriendſchap en eenigheit als of ze alle uit eenig Huisgezin beſtonden.* Deeze zoo merkwaardige veranderingen, die men enkelyk aan de wysheit van *Confutius* verſchuldigt was, deeden oordeelen dat zodanig een Man een uitmuntend Amptenaar van Staat zoude zyn: Maar dit oordeel heeft ſomtyds door de ervarendheit gefaalt; doch 't was zoo niet ten opzicht van den Chineeſchen Philoſoof. Hy was een alzoo wyzen Wetgeever, als een uitmuntend Opmerker ten opzicht der Wetten. Hy verbeeterde het Hof en den Volke, en ſtelde paalen in eigen belang, Staatzucht en valſche Staatkunde. Zyne zeer ſtrenge Zedekunde moeſt toen natuurlykerwyzen den Hovelingen wederwaardig zyn: Nochtans hoorden zy langen tydt zyne Leerredenen aan. De Philoſoof wiſt ten Hove in te voeren de verachting der Rykdommen en vermaakelykheden, een onbepaalde waarde van gerechtigheit, gematigdheid en van andere deugden, een volſtandige grootmoedigheit zonder aanzien van Perſoonen, en een oprechtigheit zonder de minſte vermomming. De Koningen (e) gedroegen zich naar zynen raad, en den Volke zag hem als een Heilige aan. Dusdanig nu was de verbeetering die deezen Wetgeever, Eerſte-Amptenaar van Staat geworden, uitvoerde: Maar alzoo de Menſchen nooit lang in maatregels van Wysheit beſtendig zyn, en dat het ſchynt dat ze die buiten haaren natuurlyken ſtant ſtellen; zoo bezweeken eindelyk deeze Wedergeboornen onder de aanlokzelen van vermaak: Hunne Gebuurvolkeren jalours geworden, ſpanden ſtrikken voor hunne

Openbaare Schoolen door hem opgerecht, en hoe 's Lands zaaken door hem herſtelt wierden;

(a) Zie P. *Le Comte* Memoires de la Chine T. 1. (b) *Hiſt. de la Chine* door P. *Marini* L. IV.
(c) *Morale de Confutius* 1688. gedrukt. (d) *Hiſt. de la Chine.* Ubi Sup.
(e) *Hiſt. de la Chine* L. IV.

hunne Herforming die hun gevaarlyk fcheen. „ Zy begreepen , zegt *P. Le Comte*, dat „ een Koning door een Man van Karakter „ als *Confutius* beftiert , zich eerlang te „ machtig maaken zou , en dit was 't waar „ over zy beducht waren. " Zy redeneerden qualyk. Indien alles, 't geen men ons van de Wysheit van den Philofoof voorgeeft, en van de herftelling van de deugdt, waar is, was 'er niets dat de onorde van de Staatzucht meer wederftreefde. De Chineefche Philofoof had het ongenoegen alle zynen arbeidt eerlang overhoop geworpen te zien. Het Hof verviel weder in zyn gewoone ongeregeldheit: (a) De Koning verlieft geworden, verzuimde de zorg voor zyne zaaken, hy gaf zyne Onderdaanen geen recht, en hy luifterde niet meer naar goeden raadt. Toen was 't dat *Confutius* zich van dit Ampt ontfloeg, om zyne achting onder deeze wanorde te redden, en 't was in dien tydt dat de Wysgeerte in een zoo groote kleinachting raakte, dat 'er geen Vorft was die *Confutius* wilde erkennen. „ De Staatkundigen vreesden hem, „ de Amptenaaren begeerden geen mededin„ ger die 't vermoogen had hun gezag te „ krenken, of hun aanzien te verminderen. " Hy vond zich zoo algemeen verlaaten, dat hy fomtyds tot de laatfte nootdwang verviel. Dus eindigde de voortgang van een *Reformatie* in Zeden, die zoo niet gelukte, noch van duur was, als wel in de Leerftukken ondervonden word. Toen nu de Philofoof (b) wanhoopte van 't Gemeen gehoort te worden, nam hy voor, zich by zyne Leerlingen te houden, en onderwees hen met alle oplettenheit eens Meefters die hen tot de deugdt aanmaanen wil. In dit afgezondert leven verloor zyn Geeft niets van hunne verhevenheit, noch van een beftendigheit die men met deeze van de Aloude Stoicen gelyk ftellen kan; nademaal hy op 't voorbeeldt deezer Philofofen, (c) zeide, „ dat geen Menfch machtig genoeg was „ hem quaad te doen, en dat wanneer men „ tot in den Hemel verheven is, door een „ oprechte begeerte van volmaaktheit, wel „ verre van Schipbreuk te vreezen, men „ (d) zelfs het gerucht 't welk in deeze be„ neden Waereldt gemaakt wierd, niet ho„ ren kon. " *Confutius* geene andere te onderwyzen hebbende dan zyne Leerlingen, in een tydt van verdorvenheit, alwaar de aloude deugdzaamheit en deeze zoo noodzaakelyke gerechtigheit aan 't Hof der Grooten verbannen waren, was enkelyk bedacht om in zyne Stellingen en Leere het klein getal verkoorenen te veftigen, 't welk hy als voor de Schipbreuk had bewaart. (e) Hy arbeidde zonder vertraagen in hen weder te herftellen. „ Deeze oprechtigheit die hy „ verzeekerde een Hemels gefchenk te zyn „ geweeft; en om te beter tot zyn oogmerk „ te komen, vermaande hy hen den Hemel „ (f) te gehoorzaamen, te vreezen, te die„ nen, zynen Naaften als zich zelven te be„ minnen, zich te overwinnen, zyne drif„ ten de reden te onderwerpen, niets te „ doen, noch niets te zeggen, en niets te „ denken 't geen de Reden wederftreefde. „ En 't geen in hem 't aanmerkelykfte be„ vonden wierd, hy beval niets aan ande„ ren of door gefchrifte, of mondeling, „ dan wat hy eerftelyk zelf in 't werk ftel„ de. " Wie zou niet gelooven het verhaal van een zoo deftige Zedekunde leezende, en van een uitneemende oeffening zyner plichten, of *Confutius* was een Chriften en dat hy in de Schoole van J. Chriftus onderweezen was? Boven al is aanmerkelyk 't geene hy zeide, dat *de oprechtigheit, een Hemels gefchenk was; en waar van den Menfch was vervallen.* Zekerlyk kon een Chriften zich niet beter (g) uitdrukken. Geen Profeet der Jooden heeft de verdorvenheit van den natuurlyken Godsdienft en over de noodzaakelykheit (h) van die te her-

Was hier op in weerwil van den Philofoof is gevolgt

(a) Ibid (b) *Hift. de la Chine* L. IV.
(c) *Gedenkfchriften van China* door P. *Le Comte.*

(d) *Si fractus illabatur orbis,*
Impavidum ferient ruinæ. Horat.

(e) *Morale de Confucius*, Ubi Sup. (f) Te weeten Godt.

(g) Het fchynt fomtyds dat het een Geleerde van de nieuwe Wet zy, die fpreekt, veeleer dan een verlicht Man in de verdorvenheit der Natuur. P. *Le Comte.*

(h) Men wil dat door het *Heilige 't welk in 't Weften gevonden word*, *Confutius* J. Chriftus voorzegt heeft. Het fchynt, voegt 'er P. *Martini* L. IV. *van zyne Chineefche Hiftorie* by, dat hy de verborgenheit van de Menfchwording heeft voorzien, en zelf het jaar waarin het moeft vervult worden, aangeweezen. Men laat het hem voorzeggen, ter gelegenheit van een klein dier op de jagt gedood, en 't welk, volgens de meening der Chineezen, niet verfchynen moeft, dan „ wanneer 'er een Perfonaadje van een ongemeene Heiligheit komen „ zoude, die een Heil verkondigen zou, federt veele Eeuwen aan 't ganfche Aardryk belooft. *Confutius* de „ dood van dit Dier verftaande, fchreide tweewerf zuchtende uit: O *Kilin* (dit was de naam van het Dier) „ *wie heeft u laft te verfchynen gegeeven? Myne Leer helt naar haar einde, en uwe komfte maakt alle myne* „ *leffen onnut.* Eindelyk, vervolgt men, gelyk dit woordt *Kilin* een zeer zacht Dier beteekent, zou men 't voor

herſtellen klaarder zich uitgedrukt. Heeft men niet wel reden verwondert te zyn, dat China het voorrecht (a) van een ſoort van openbaring heeft gehad, terwyl volgens het gemeen gevoelen, de Afgodery het ganſche Aardryks wezen bedekte, uitgezondert alleen den kleinen Joodſchen Staat? Eindelyk hadden de Leerlingen van *Confutius* voor hem een zoo ongemeene eerbiedt, dat zy hem zelfs de eer niet weigerden die men niet dan aan Koningen geeft.

Wanneer *Confutius* overleed, en hoe zyne doodt door zyne Leerlingen betreurt word.

Confutius leefde den tydt van drie en zeventig jaaren: Maar hy bragt de laatſte jaaren zyns levens in ſmerte door, ziende de wanorde die onder den Volke heerſchte. Niet lang voor zyne laatſte ziekte, zeide hy, van de Leer ſpreekende, die hy had willen invoeren: *De Berg is gevallen, een verheven werktuig is verdelgt.* In de laatſte dagen van zyn leven, voegde hy zynen Leerlingen deeze woorden toe; *nademaal de Koningen myne Grondregels niet volgen, ben ik in de Waereldt niet meer noodig; overzulks is het tydt dat ik vertrekke.* Zyne Leerlingen beweenden hem bitterlyk, en beweezen hem alle de andere Lykplichten. Zy trokken een treurgewaadt aan en droegen een jaar Rouw over hunnen Meeſter, eenige deeden 't geduurende drie jaaren, en andere (b) eindelyk beweenden hem zes geheele jaaren op zyn Graf. Alzoo de Leerlingen hun verlies gevoelden, vond 'er het ganſche Ryk insgelyks deel in, alhoewel veel laater dan zy, en na dat het zyne Leer lange veracht had. Het lot der Menſchen is de waarde der dingen te leeren kennen, wanneer zy die niet meer genieten mogen.

Hy word na zyne doodt voor een Heilig erkent,

Confutius wierd dan eerlang na zyne doodt als een Heilig erkent en geëert. Men droeg zorg deeze eerbiedigheit in de volgende Eeuwen te doen ſtantgrypen. De Koningen bouwden hem Palleizen, of liever Tempelen, in alle de Provinciën van 't Ryk, en daar is 't, zegt *P. Le Comte*, dat de Geleerden op zekere tyden *Staatkundige eer* aan *Confutius* gaan bewyzen.

En met welk een lof en eer zy hem vervolgens vergolden.

Niemandt is de betwiſtingen onbekent die over deeze ſtoffe gereezen zyn: Maar alzoo het hier noch geen tydt is om 'er van te ſpreeken, zullen we ons verhaal verder vervolgen. Men ſchreef aan de Voorgevels van deeze Paleizen, Tempelen, of Collegiën (c) de deftigſte Byſchriften: Als, *aan den grooten Meeſter, den eerſten Geleerden, den Heiligen*; aan deezen die begaaft is geweeſt met een *ongemeene Wysheit*; *aan deezen die Keizers en Koningen enz. onderweezen heeft.* De zelfde eerbiedigheit duurt nog hedendaags. De Overheden gaan nooit deeze Gebouwen aan *Confutius* toegewyt, voorby, of laaten hunne Zeteldraagers ſtille houden. Zy (d) treden 'er uit en buigen zich eenigen tydt neder, vervolgens eenige treeden te voet voortgaande. De Keizers en Koningen zelfs gaan deeze Gebouwen ter eere en gedachteniſſe van hunnen Heilig bezoeken, en bieden hem geſchenken aan. Alle deeze blyken van Godsdienſt zyn te meer ongemeen, dat, op 't geen *P. Le Comte* ons verzeekert, „ de Chineezen nooit „ van *Confutius* een Godheit hebben gemaakt, alhoewel zy de hoedanigheit van „ Godt, of, gelyk zy zeggen, van zuivere Geeſten aan de Mandaryns min uitmunde dan hy, hebben gegeeven.... Maar de „ Hemel die hem had laaten gebooren worden om de Zeden te verbeeteren, wilde „ niet gedoogen, dat een zoo gereegelt leven na zyne doodt gelegenheit tot Bygeloof en Afgodery gaf.

Hoe zyne Schriften in hooge achting waren.

„ De Werken (e) van *Confutius* hebben „ een zoo groot gezag.... dat men gelooven „ zou een verfoeilyke misdaadt te begaan, indien men 'er iets in veranderde, en zoo „ men niet t'eenemaal van zyne Leere overtuigt was. Men merkt hem altoos als een „ onfeilbaare Geleerde en als de volſtrekte „ Meeſter der Weteuſchappen aan; .... „ twee woorden zyner Schriften, in openbaare Geſchillen aangehaalt, ſtoppen den „ mondt der Wederſtreveren. ... " De achting des Volks voor deezen Geleerden is tot zyne Nakomelingen overgegaan. „ Het „ Hooft van zyne Familie, nu noch in ſtaat „ zynde, houd den rang van een cynsbaar „ Vorſt.... en de voorrechten deezer Familie hebben nooit aanſtoot geleeden, „ welke Staatsomkeeringen in 't Ryk mogten „ voorgevallen zyn. " Hier mede zullen wy de Hiſtorie van den Grondlegger of Herſteller van de Sekte der Geletterden en Philoſofen eindigen.

Alles

„ voor een zinſpeeling op het *Lam Godts* konnen doen doorgaan, te meer alzoo het jaar van zyne doodt „ overeenkomſt met dit van de geboorte des Heilandts heeft, alhoewel het 476 jaaren voorgegaan was." Men voegt 'er veele andere omſtandigheden by, die dienen dit nieuwe voorbeeldt van Chriſtus te beveſtigen, 't welk den Abt *Renaudot* als ongerymt en Godt verontwaardigende verworpen heeft. Zie zyne *Verhandeling over de wetenſchappen der Chineezen.*

(a) Men zou oordeelen dat *Confutius* geen Philoſoof alleenlyk door de reden gevormt en bequaam gemaakt; Maar een Man van Godts ingeeving, om deeze nieuwe Waereldt te verbeeteren. P. *Le Comte.*

(b) *Morale de Confutius.*

(c) In de *Zedekunde van Confutius* worden ze Collegiën genoemt.

(d) *Zedekunde* enz. Ubi Sup. (e) *Hiſt. de la Chine* L. IV.

Alles 't geen wy tot dus verre gezegt hebben, dient veeleer om de Grondleggers der Chineesche Sekten te leeren kennen, dan hunne Leerstukken en Grondregels die zy hebben ingevoert. Van deeze t'samenstelzels is 't, dat we een naaukeurig verhaal zullen doen. *Li-Laokun*, die anderen mede *Lanzu* en *Lanthu* noemen, voerde de Sekte in, die men nu als die van 't gemeene Volk aanmerkt, schoon ze, volgens *Kircherus* (a), van ouds af de *Godsdienst der Wyzen* was, of die der Verstandige Egiptenaren. P. *Le Gobiën* (b) geeft haar den naam van *Godsdienst der Bonzes*, en zegt dat die oorspronkelyk uit China zy.

De Sekte van *Laokun* ingevoert,

En uit welke gevoelens die bestond, aangeweezen.

Reeds hebben wy van de Leerstukken die *Laokun* invoerde, bericht gegeeven; de veranderingen die zyne Leerlingen aan de Opper-Godheit toeëigenen, hebben veel overeenkomst met het geen wy in de Hoofdtstukken der (c) *Peguanen*, *Siammers* en *Tunquineezen* gezegt hebben. (d) Zy stellen als deeze een manier van opvolging van Koningen des Hemels by overweldiging. *Ciam* onttroonde *Leu* enz. Door deeze plaats en eenige Leerstukken, zal men bevinden dat deeze Sekte van *Laokun* insgelyks overeenkomst met die der *Sintos* van *Japan* heeft. In hunne Zedekunde, die gelyk wy reeds gezegt hebben, (e) met het *Epicurismus* overeenkomt, stellen zy de onverschilligheit zoo verre niet als de Sektarissen van *Fo*: Zy genoegen zich, zegt P. *Le Gobiën*, de Geest van hevige begeertens en verdrietige driften af te trekken. „Hunne Wyzen stellen zich niet dan gerustheit „en vrede voor. Zy leeven zonder belemmering, zonder zorg, zonder zich geduurig over het verleedene te bemoeien, zonder hun tydt in alle deeze onnoodige nasspeurin„gen van het toekomende die altoos de rust „der Ziele ontrusten, door te brengen; dit „is het tegenwoordige weeten te gebruiken „en de naam van Philosoof te verdienen. „Wanneer men geduurig met zorg belaaden is, of groote bezigheden en onderneemingen voor heeft; wanneer men zich „aan staatzucht, gierigheit, en begeerlykheit overgeeft, is 't meer voor de Nakomelingschap dat men arbeidt, dan voor „zich zelf: Is dit wysheit dat men zich „voor andere ongelukkig maakt, en hun „geluk en welzyn koopt.... zyn eigen „leven waagende.... ten kosten van zyne „welvaart? .... Niet alleen moet geen „Wyze zyne rust om 't gemeen welzyn opofferen, hy moet zelf in 't nasspeuren van „zyn geluk gemaatigd zyn, en beducht „wezen dat geen te hevige begeerte van 't „geen men noch niet heeft, den vrede ontruste die men bezit.... Men moet dan „alles myden 't welk ongenoegte of weerzin veroorzaaken kan.... Een vermaak „dat verdriet naar zich sleept, is niet dan „een schaduw van vermaak." In alle deeze Grondregels is 't geen het *Stoïcismus*, en anderzins het *Epicurismus* insluit. Dit laatste maakt 't voornaamste van hunne Leere. Gelyk de Stoïcen, spreeken deeze *Bonzes* niet dan van vrede, van gerustheit der Ziele, van ongevoeligheit of bevryding van driften. Gelyk de Epicuristen, begeeren ze niets 't welk hun zorge en bekommering veroorzaakt; insgelyks geene lastige opmerkingen, noch afgelegene oogmerken. Het leven is een doorgang, waar in men niet dan vermaak genieten moet. Men moet de Reize doen geduurzaam zyn, en teffens Bloemen over den af te leggen weg stroijen. Wy hebben reeds gezien dat dit het groot voorwerp van de drift is die deeze Sekte voor de Stoffscheikunde heeft. Deeze vrede en gerustheit der Ziele, die den Stoïcen en Chineezen gemeen is, word ons mede in 't Christendom geleert: Maar zoo men eenige Godvruchtige Boeken uitzondert en van Sekten die de zaak te ver trekken, leert ons de Godsdienst niets dan 't welk redelyk over dit Artykel zy. Mogelyk zou het niet moeielyker vallen de Grondregels der Epicuristen naby 't merkteken van 't Christendom te doen komen: Want het belast ons onze driften te beteugelen, het tegenwoordige zonder vreeze der toekomende gevolgen te behandelen, over de broosheit der Goederen bedacht te zyn, en het raad ons die met voorzigtigheit (f) en bezaadigdheit te genieten. Kortom niets is meer van 't Christendom vervreemt dan de waereldsche onrust, de beweeglyke bezorging, de onnoodige navorsching, de gierigheit, staatzucht enz. Men moet nochtans bekennen, dat indien dit alles te verre getrokken

 word

(a) *Verheerlykt China* 3. Deel. I. Boek.

(b) Voorrede van de *Hist. van 't Edikt des Keizers van China*. (c) Zie hier voor Bladzyde 30. 37. 87.

(d) *Purchas* Uittrekzels der Berichten van de Jezuitsche Bezendelingen.

(e) De Wyzen der Epicuristen porden de wellust aan: Maar een zachte wellust, die geen ongerustheit, noch quaadt, noch smerte naar zich sleepte; als gewoone uitwerkzelen van ontucht en overdaadige vermaakelykheden. Zy wisten zeer wel, dat *de Roozen als dan niet dan doornen nalieten*. De zaak is alleen aan deeze gebruiken een edeler voorwerp te geeven, dan dit van zich enkelyk een aangenaam leven te bezorgen.

(f) Zie de voorgaande aanmerking.

word, men aan 't menfchelyk geflacht zoude onnut zyn, en zich zelven tot een laft worden: Want zoo wy het volftrekt recht van onverfchilligheit en geruftheit hebben, en anderen gelyk wy, zou men van zich onderling te onderfteunen, ophouden; men zou geen meer medelyden, noch liefde hebben, en men brak dan alle de banden van gemeenfchap. Die geene zelf die deeze Grondregels in een valfche befchouwing te ver hebben willen trekken, hebben zich door de oeffening misleid gevonden, nademaal het niet mogelyk is anders te doen. De *Bonzes* komen 'er op goet vertrouwen mede overeen, wanneer zy, op de tegenwerping die men hen doet, dat zy zich in 't Huwelyk begeeven, en zich met de pynelyke zorg van 't Huisgezin belaften, antwoorden, „ (a) dat zy, na dit ftuk wel „ overwogen te hebben, overtuigt zyn, „ dat in de befchouwing geen grooter be- „ lemmering dan een Vrouw is; dat niet te- „ genftaande, dit in de oeffening geen te- „ geftelde zaak in 't geluk zy.

Indien hunne geruftheit zich begeeft, door de noodzaakelykheit van 't Huwelyk, van een Huishouding te hebben, van zich met veelerlei zaaken noodig voor 't leven te bemoeien; zy begeeft zich niet min in de moeiten die zy neemen om hun leven door geheimen der Stoffcheikunde te verlangen, (b) en door alles 't geen zy zich zelven voor hunne gezondheit voorfchryven. Eveneens is 't ten opzicht der Zeden, waar in zy met alle andere Sekten niet verfchillen.

Welk een vermogen zy waanen op den *Demon* te hebben.

Deeze Sektariffen van *Li-Laokun* worden mede als een Verbondt met den *Demon* (c) te hebben gemaakt, aangezien, om Tovervloeken uit te fpreeken en zich algemeenelyk aan de Toverkunde over te geeven. Zy zeggen mede (d) dat ze het vermogen hebben den *Demon* af te keeren en te verdryven, als ook goed en quaad te voorzeggen. Kortom, zoo men de bygeloovige Chineezen gelooven mag, doen zy den Regen verwekken, en maaken mooi weer. Men zou hen in verfcheiden opzichten, by onze Starrewichelaars, Goedergelukzeggers en Stoffcheiders konnen vergelyken.

Een Opperhooft onder hen als Paus erkent.

Deeze Sekte heeft een Hoofdt 't welk men hunnen Paus zou konnen noemen. Deeze waardigheit is federt ontrent duizend jaaren in de zelfde Familie erffelyk geweeft. De *Ciam* (e) houd zyn gewoon verblyf te *Pekin*, en hy is aan 't Hof ongemeen wegens zyne groote ervarenheit in bezweeringen gezien.

De Afgodery door de Leer van *Fo* ingevoert.

De letterlyke Leer van *Fo* voert de Afgodery in. Deeze Afgodery is 't waar aan men alle de Godheden (f) verfchuldigt zy, die men in de befchryving verbeeldt vind, en die wy hier van den Godsdienft der Chineezen doen. Het meerendeel zyn Dieren van allerlei flag, waar in men zegt dat hunnen God *Fo* achtereenvolgelyk in verfcheiden Zielverhuizingen overgegaan is.

Welk een gevoelen de Priefters van *Fo*, *Hochans* genoemt, in verfcheiden zaaken hebben.

De Priefters van *Fo* voeren den naam van *Hochans* (g) 't welk vereenigde Menfchen van allerlei Landaart beteekent. Zy leeren dat men drie dingen eeren moet, als hunnen God, zyne Wet, en zyne Boeken die hunne byzondere inzettingen behelzen. Maar deeze onder hen, die men meent 't welk men de inwendige Geleerdheit noemt, te volgen, en dat zy de enkele Godverloching leeren, konnen tot de orde der *Talapoins*, zoo wel in *Siam*, *Tunquin* en *Laos* overgebragt worden. Men zal 'er van konnen oordeelen door 't geen wy gaan berichten. Alle dingen in deeze Waereldt zyn bedriegeryen en beguichelingen. Om waarlyk in wezen te zyn, moet men zich in het Niet vermengen, 't welk door zyne eenvoudigheit de volmaaktheit van alle de Wezens uitwerkt. Alles 't geen zy over deeze geruftheit uitventen, deeze geruftheit der Ziele, die, zoo zy meenen, de volmaaktheit hunner Wyzen maakt, word verder getrokken dan door de *Bonzes*. Om een Heilige Volmaaktheit te bezitten, moet men niet alleen van alle driften bevryt zyn, 't is zelfs niet gedoogt de minfte begeerte daar voor te hebben. Zich daar op uit te leggen om niets te willen, niets te denken, en niets te gevoelen, dit is 't welk de waare geruftheit der Ziele uitmaakt. Zy is heilig, en volmaakt in deezen ftaat, waar in zy nochtans niets van een fteen verfchilt. Op deeze wyze vernietigen zy de vryheit, die

(a) P. *Le Gobiën* Ubi Sup. (b) Idem ibid

(c) P. *Le Comte*, in zyne *Gedenkfchriften van China* 2 Deel.

(d) *Purchas*, Uittrekzels van Vojagiën. (e) Ibid. *Purchas* noemt hem *Ciam*.

(f) Deeze die de Godsdienft van *Confutius* en zyne Voorzaaten tot 't Burgerlyke willen overbrengen, 't welk een wezentlyk gedeelte van den Godsdienft der *Geletterden* uitmaakt, meenen dat alles 't geen men 'er bygelovig in vind, aan deezen Godsdienft oneigen zy, en uit dien van *Fo* genomen is. Op deezen grondt moeft men op hunne reekening geene der Afgoden ftellen, waar van wy de befchryving doen. Maar men antwoord hen, dat de Sekte der *Geletterden* niets van andere Sekten ontleent. Men verzeekert ons dat de *Geletterden* mede hunne Afgoden en Beelden hebben, gelyk wy vervolgens verhaalen zullen. De *Geletterden* eeren en roepen hunne dooden aan, die Geeften zyn, waar aan men afgezonderde plaatfen en byzondere naamen geeft, gelyk in de Griekfche en Romeinfche Oudheit gefchiedde. (g) P. *Gobiën* Ubi Sup.

die volgens redelyke Menschen de Volmaaktheit der Ziele baart, nademaal wy alle de deftigheit onzer daaden aan de vrye keur tusschen 't goedt en quaadt verschuldigt zyn: Maar, of dit aan hun die de Godsdienst van *Fo* volgen, niet bekent is, of de duisterheit hunner waare gevoelens, onder hoofdbreekende uitdrukzelen verborgen, staat ons niet toe om 'er een redelyker denkbeeldt van te geeven. Wanneer dan de Ziel in deeze diepe ongevoeligheit gevallen is, of zelfs in de volmaakte rust van alle haare vermogens, houd den Mensch op de verandering onderworpen te zyn, hy word aan de Verwandelingen niet meer bloot gestelt, ... (a) „ eigentlyk gezegt, hy is niets, of zoo men „ wil, dat hy noch iets zy, hy is wys, „ volmaakt, gelukzalig, of om met een „ woordt te zeggen, hy is God, en vol- „ maaktelyk evengelyk met den God *Fo*.

Men arbeidt tot deezen staat te komen door het waarneemen der Geboden van *Fo*; die vyfderlei zyn. Onnoodig is 't dat we die weder herhaalen (b), nademaal 'er hier voor van gesprooken zy.

Geboden ten voordeele der Priesteren, van welk een aart.

By deeze Geboden voegen zy de werken van Barmhartigheit, die, by voorbeeldt, bestaan, in het wel onthaalen en onderhouden der Priesteren, hen Huizen tot hun verblyf te bouwen, op dat hunne gebeden en hunne boetoeffeningen de Zondaars van de straf bevryden, die hunne misdaaden hebben verdient. Men moet hen ook goederen by erffenisse bespreeken, Tempels bouwen, zyne geloften voldoen, voor de Overledenen kleederen en zyde stoffen, of allerlei verbeeldingen van kostelyke dingen in verguld en verzilvert papier verbranden. Wy hebben reeds aangemerkt, dat deeze dingen in goudt, zilver, waare kleederen enz. in de andere Waereldt veranderen. Deeze, die deeze Geboden niet in acht neemen, staan in gevaar van naar hunnen doodt wreedelyk gepynigt te worden, en van lichaam tot lichaam door een lang en bestendig gevolg van Zielverhuizingen te moeten verwandelen, en waagen zich in Ratten, Muilezels, Paerden enz. herbooren te worden: Maar hoe lang deeze straffe zy, nochtans (c) is ze niet eeuwig. De strengste van deeze Sekte onthouden zich van iets te eeten 't welk leven heeft, en willen zich noch met het Huwelyk, noch de Huishouding belasten. Ook zegt men dat zy een meerderheit van Waerelden, en een soort van Drieëenigheit in de eenigheit van 't Opperwezen gelooven.

Hunne Pagoden zyn in een groot getal, en onder deeze gebouwen vind men 'er die prachtig genoeg zyn, vol van Afgoden van verscheidene soorten, en die meerendeel gedrochtelyk zyn. Men verzeekert dat ze in hunne Godsdienstigheden zeer dikmaals het woordt *Tolome* herhaalen, waarvan zy geen reden geeven, nademaal zy het niet verstaan. Hierom beelt men zich nochtans in, dat dit een bedorven woordt van den naam des Apostels *Thomas* is, die men gelooft het Euangelie in de Indiën en zelf in China te hebben overgebragt. Deeze Sekte heeft Kloosters van Geestelyke Broederschappen en Dochteren: Maar deeze Kloosters van de Vrouwelyke Sexe zyn zeer aanstootelyk, nademaal deeze die zich de zelve toewyen (d) „ meer vryheit heb- „ ben van uit te gaan dan Waereldlyke „ Vrouwen niet toegelaten word. Zy zyn „ zeer gesleepen, zy onderhouden gemeen- „ zaame t'zamenkomsten . . . zelfs zyn „ de Tempels niet min daar toe aanstoo- „ telyk, de vergaderingen der Sexe zyn „ 'er verdacht. . . . . eertyds was 'er de „ toegang aan de Vrouwen verboden.

Hoedanig deeze Sekte Kloosters van wederzyds Sexe heeft.

Welke gedachten men van *Fo* heeft, en men meent de zelfde als *Brachman* te zyn.

Voor dat wy verder gaan, zullen wy volgens *Kircherus* (e) berichten, dat *Fe* of *Fo* als een Zaligmaker door deeze die hem aanbidden, word aangemerkt. Deeze Schryver gelooft mede, dat *Fo*, die hy meent de zelve als een zekeren *Brachman* te zyn, zynen naam aan de *Brachmannen* gegeeven hebbende, zyne gansche Leere (f) uit die der Egiptische Priesters genomen heeft, door *Cambises* Koning van Persië uit hun landt verdreeven, en dat hy uit deeze Leer een grondregel of veeleer een t'zamenraapzel heeft opgestelt, nademaal hy 'er zyne dwaal-gevoelens, aan deeze die hy aangenomen had, bygevoegt heeft. Deeze *Brachman* had mede de naam (g) van *Ram*.

(a) P. *Gobiën* Ubi Sup.

(b) Zie de Hoofdtstukken van den Godsdienst der *Siammers*, van de *Laos* enz.

(c) Alles 't geen volgt is uit de Uittrekzels getrokken door *Purchas* in verscheiden Voiagiën uitgegeeven.

(d) P. *Gobiën*, *Hist. de Edit* &c. (e) In zyn *Verheerlykt China*.

(f) By voorbeeldt die van de Zielverhuizing, die *Pythagoras* uit de zelfde bron geput heeft; die van de bygelovigheden de Koe behelzende, en van de onthouding van alles wat leven heeft. De Heer *Kaëmpfer* heeft dit uit *Kircherus* in zyne Historie van Japan afgeschreeven: Maar hy heeft zich wel gewagt hem aan te haalen.

(g) Hier staat aan te merken, dat de Indianen ontkennen dat zy *Ram* aanbidden: *Thevenot* is 't die dit in zyne Reizen V. Deel zegt. Laat ons liever zeggen dat zy het gevolg ontkennen 't welk men uit hunne oef-

feningen

Ram. Eerlang vond hy 'er een groot getal Leerlingen: Hy ftond vervolgens tagtig duizend Zielverwandelingen uit, en bevond zich by de laatfte in 't lichaam van een witten Olifant. Maar andere willen dat *Fo* de zelfde als *Pythagoras* (a) zy, en weder anderen neemen hem voor der Egiptenaren *Hermes Trismegiftus.*

Foë of *Fo* maakt in de werken die hy zyne Leerlingen naliet, van een anderen Philofoof veel ouder dan hy, gewag. De Chineezen noemen deeze Philofoof *Omito*, 't welk de *Amida* der Japanneezen is. Wy zullen 'er ter gevoegelyker plaatfe van handelen. De Chineezen roepen hun alle beiden aan, noemende hen in hunne Godsdienftigheden, *Omito-Foë.*

Het Hoofdt van de Sekte der Geletterden en Philofofen heeft veel edeler gedachten over de Godheit en den Godsdienft gehad. Het fchynt ten minften dat men aan zyne Sektariffen een zoo plompe Afgodery niet zou konnen toefchryven als die veeler aloude en hedendaagfche Afgodendienaaren. Wy zullen 'er de betwifting van, over 't geen de Leer zelf van den Grondlegger aangaat, niet verhandelen. Men verzeekert ons dat deeze Sekte, in de Waereldt een eenige Opper Geeft die eeuwig en almagtig is, erkent. De Keizer, die 'er het Hoofdt van is, heeft dikmaals verklaart, dat het aan deezen Opper-Geeft was, dat hy in de Tempels Offerhanden offerde. Dit is 't geen P. *Gobiën* (b) bericht. Maar men heeft het goedt zeggen: Zy houden zich niet aan deezen Opper-Geeft, nademaal zy ook een Geeftelyken Dienft aan hunne Voorouderen en zekere Befchermgoden bewyzen. Wat de Grondregels van *Confutius* aangaat, die zyn, volgens de uitdrukking van P. *Le Comte* (c) zeer deftig: Zy zyn weinig minder in de andere verzamelingen die de Jezuïten de moeiten genoomen hebben hier van te verleenen. (d) Men vind 'er die de Zedekunde van J. Chriftus waardig zyn, en men wil dat niemandt klaarder van de Godheidt, noch nader met de waarheit overeenkomende, dan deezen Philofoof fpreekt. Nochtans heeft men aangemerkt (e) dat men geduurig met eenige omzigtigheit de vertaling die de Jezuiten van *Confutius* gedaan hebben, leezen moet, waar in men in 't algemeen veel min in de lezing der Aloude Griekfche Philofofen word bloot geftelt. Wat kan men al niet aan een Schryver die zich verborgentlyk uitdrukt en wiens gevoelens als Raadzels zyn, toeëigenen? Zodanige Schryvers fpreeken altoos redelyk, wanneer (f) zy met een verftandige Uitbreider te doen hebben: Maar onze voornemen is hier niet *Confutius* te berifpen. Laat ons weder tot de Sekte der *Geletterden* keeren. Na dat we die geen met opmerking gehoort hebben die gelooven dat deeze Sekte geene kennis van God heeft; dat *Xam-ti*, die eenige voor den *Koning van boven*, en andere voor den *Heere des Hemels* houden, op geenerleiwyze de *Opperfte Godheit* uitdrukt; en deeze in tegendeel die willen dat de Meefter en zyne Sektariffen evengelyk de waare Godt hebben gekent zonder eenige vermenging van Afgodery; dat vervolgens deeze Sekte in 't zelfde denkbeeldt volhardt heeft, alhoewel met min klaare bewuftheden en dikmaals zelf met vreemde vermengingen: Nadat we, zeggen we, deeze twee partyen gehoort hebben, moet men toeftemmen dat de een zoo wel als de andere veel te ver gaan. De omflag der Plechtigheden deezer *Geletterden* zal genoeg te kennen geeven dat het onmogelyk is hen van Afgodery te ontheffen: Maar teffens is 'er ook zoo veel onrechtmatigheit mede verzelt, hen als Godverlochenaars te handelen, (het woordt van Godverlochenaar in zyn juiften zin genomen) en als 'er wezen zoude, die hen als zodanige Afgodendienaars der Oudheit aanzien.

Waarin de Grondregels van *Confutius* beftaan aangeweezen.

Waar is 't, dat men een verborgen Leer

Hoemen

aan

feningen trekt, en laat 'er ons byvoegen dat zy de eenigfte in de Waereld niet zyn die de gevolgen van een oeffening ontkennen. „ Wanneer dan een Chriften tot deeze Heidenen van hunnen God *Kam* fpreekt, hou- „ den zy niet ftaande dat hy God is, zy zeggen alleen dat hy een groot Koning is geweeft, wiens Heiligheit „ en de hulp die hy den Menfchen verleende, hem byzonderlyker gemeenfchap met God dan andere Hei- „ ligen hebben doen verkrygen, en dat ze hem deswegen meerder achting toedragen. Indien men hen van „ de aanbidding der Afgoden fpreekt, antwoorden ze, dat zy die niet aanbidden; maar dat hun oogmerk al- „ toos op God ziet, dat zy die niet eeren dan vermits zy hen doen denken aan dien Heilig die zy verbeel- „ den, enz. " Zie voorts de geheele plaats; die zoo veel te wetenswaardiger is naar dien die ons het eenigfte middel verfchaft, om de Afgodery der Chineezen te rechtvaerdigen.

(a) Zie hier van twee aanmerkingen Bladzyde 32 en 33. van 't III. Deels II. Stuk.

(b) Voorrede van *l'Hift. de l'Edit* &c. (c) *Gedenkfchriften van China*, I. Deel.

(d) Voorrede van *Confutius Zedekunde.*

(e) *Verhandeling over de Wetenfchappen der Chineezen*, door den Abt *Renaudot.* Hy voegt 'er by, dat de verklaringen die verfcheiden Jezuïten hier van gegeeven hebben, niet overeenkomende zyn.

(f) In weerwil van zoo deftige byftand, heeft men de geheele Zedekunde van *Confutius* aangezien als een Wysgeerte, op de Schoolfche wyze te naauw uitgepluyft en befpiegelt; *Filofofia morale alterata con certi ingredienti di Theologia Scolaftica.* Diff. Ubi Sup.

een verborgen Leer de Sektevan *Confutius* trachtte toe te eigenen, die overeenkomstig met de Leer van *Fo* zoude zyn, en een Sekte van nieuwe Philosofen die de Natuur voor God erkende.

aan de Sekte van *Confutius* toeëigent, waar in die met deeze van *Fo* overeenkomen zou. Deeze echter, die door deeze Leer zich van de gemeene meenen te onderscheiden, erkennen niet dan de Stof; deeze Leer schynt van een hoedanigheit te zyn het *Spinosismus* nabykomende: Maar die is zoo fyn, zoo verduistert, en deeze die dezelve voorstellen, schynen zich zelven zoo weinig te verstaan, dat men naaulyks weet te denken waarin hunne denkbeelden bestaan. Mogelyk is 't van hun 't welk P. *Gobiën* onder den naam der Sekte van de *Nieuwe Philosofen* (a) zegt. „ Zy, zegt hy, erkennen in de Natuur niet, dan de Natuur zelf, die zy het beginzel van de beweeging en rust te zyn, beschryven. Zy „ zeggen (b) dat dit de uitmuntende Reden is, die de orde in de verscheidene „ deelen van 't Heelal voortbrengt, en dat „ die alle de veranderingen die men 'er in „ aanmerkt, veroorzaakt. Zy voegen 'er „ by, dat zoo wy de Waereldt als een „ groot Gebouw aanmerken, waar op de „ Menschen en Dieren zyn geplaatst, de „ Natuur daar het opperste toppunt van is, „ om ons te doen begrypen, dat 'er niets „ verhevener zy, en dat gelyk de top alle de „ deelen die het Dak van 't Gebouw t'za„ menvoegen, eveneens (c) de Natuur alle „ de deelen van 't Heelal te zamen vereenigt „ en bewaart.

Hoe zy de Stof in twee foorten onderscheiden.

Men zou de Eigenschappen van deeze Natuur, by ontbeering van naaukeurige kennis, niet wel beschryven konnen, en mogelyk verstaan zy zich zelven niet; men zou niet durven waagen, te zeggen, dat deeze Natuur een onderscheiden Wezen van de Stof is. Zou men 't konnen doen, na de beschryving die zy van de Stof geeven? „ Zy onderscheiden die in twee soorten, de eene is volmaakt, fyn, en werkzaam, te weeten in een geduurige beweeging; de andere is grof, onvolmaakt en „ in rust. Beide zyn ze volgens hunne „ meening eeuwig, ongeschaapen, oneindig uitgebreid, en eeniger wyze almachtig, alhoewel (d) zonder oordeel en vryheit. Uit de vermeerdering van deeze „ twee Stoffen worden vyf Hoofdstoffen „ gebooren, die door haare vereeniging en „ gematigdheit de byzondere natuur en verschillendheit van alle Lichaamen maaken. „ Daar uit ontstaan de geduurige wisselvalligheden der Deelen van 't Heelal, de „ beweeging der Starren, de rust der Aarde, de vruchtbaarheit of onvruchtbaarheit „ der Landen. Zy voegen 'er by, dat „ deeze Stof altoos in de bestiering van 't „ Heelal bezig, nochtans blind is in haare „ werkingen die het gemaatigste zyn, die „ geen ander einde hebben dan dit 't welk „ wy haar geeven, en die bygevolg niet „ nuttelyk zyn, dan voor zoo veel wy „ 'er een goed gebruik van weeten te maaken.

Welk gevoelen de Chineezen van de Waereldt hebben.

De Chineezen bekennen dat de Waereldt een begin heeft gehad, en dat zy een einde hebben zal: Maar zy stellen een geduurige omkeering van Waerelden, gelykende naar deeze waar van wy in 't Hoofdstuk van de Siammers gehandelt hebben. Na dat de Waereldt zal geëindigt zyn, zal die van nieuws weder beginnen, en eveneens weder eindigen. Veele hebben 'er geweest, die deeze die wy beschouwen, voorgegaan zyn, en veele andere zullen 'er zyn die haar zullen volgen, en alle deeze Waerelden hebben gehad en zullen (e) haare vaste tydbeurten hebben.

 De

(a) P. *Le Comte* spreekt 'er mede van, en hy geeft die den naam van Sekte van *Jukiab*, of der *Geleerden*. Deeze Sekte nam omtrent het einde van de elfde Eeuwe, door eenige Uitleggeren van *Confutius* en andere Aloude Schryveren een begin. P. *Le Comte* zegt, dat onder voorwendzel van de Alouden te verklaaren; zy hunne eigene Denkbeelden invoerden, die opzicht op een geslepen *Atheismus* hadden, en tot een verwydering van alle Geestelyken Dienst. Wy zullen 'er breeder van in 't vervolg van dit Hoofdstuk handelen.

(b) P. *Le Gobien in* zyne Voorrede van de *Hist.* enz.

(c) P. *Le Gobien* zegt, dat de Schryver van dit Grondbeginzel zich op een dubbelzinnige wyze heeft uitgedrukt; dat hy verder schynt enkelyk te willen zeggen, dat de Natuur een oorsprong is, die van geen ander afhangt. Nochtans, vervolgt hy, geeven de Chineesche Geleerden haar een verschillende zin, en gelooven dat de Merktekenen, waar van hy zich heeft bedient om zyne gedachten uit te drukken, beteekenen willen, dat de eerste oorsprong geen gedaante noch gestalte heeft. Hy besluit eindelyk, dat de nieuwe Uitleggers erkennende met zeer krachtige bewoordingen een zodanige oorsprong als Voortbrenger, Bestierder en Handhaaver aller dingen, men gelooven moet „ dat zy de Godheit in 't oog hebben die wy aanbidden. " Maar, alzoo hy vervolgens vreesde hier van te veel gezegt te hebben, kan hy zich niet onthouden om 'er by te voegen: *Dat men t'eenemaal geen staat op hunne grootsche uitdrukzelen maaken moet.*

(d) Dit komt weder uit de blinde Noodzaakelykheit van eenige Aloude Philosofen.

(e) Een Chineesch Philosoof heeft de duuring van een deezer tydbeurten bepaalt op hondert negen en twintig duizend zes hondert jaaren. Dit duister getal word in twaalf ontmoetingen verdeelt, waar van ieder tot de volmaaktheit van 't Heelal noodig is. Eerstelyk is de Natuur beezig de Hemel te vormen, indrukkende de beweeging in de stof, die te vooren in rust was. Ten anderen word de Aarde voortgebragt: De Natuur word bereid geduurende meer dan vyf duizend jaaren wegens den Mensch, die haar Hoofdtwerk enz. is. Dit alles moet op een tydt met den Mensch weder in een *Chaos* of Baiert vervallen: Maar zal zich niet weder ontwarren dan op 't einde van de twaalfde ontmoeting enz. Zie *P. Gobiën* in zyne Voorrede van Hist. de l'Edit. &c.

En den Menſch gevormt is.

De Menſch is gevormt geworden uit een t'zamenvloeing van groove Stoffe en van fyne Stof: maar door een gevallige t'zamenvloeing; nademaal zy haare Schepping (a) vergelyken by deeze Planten, die gebooren worden ter plaatſe alwaar den Landbouwer niet heeft gezaait. De Ziel, die het zuiverſte gedeelde van de Stof is, eindigt met het Lichaam wanneer zyne Deelen ongeregeld zyn, en word weder met haar herbooren als deeze deelen by geval in hun eerſten ſtaat worden herſtelt.

Waar uit den Menſch zou voortgekomen zyn.

Een ander Schryver bericht (b) dat de Chineezen de Schepping van den eerſten Menſch erkennen, die zy *Puoncu* noemen. Deeze Menſch wierd in 't midden van den nacht gebooren, in den aanvang van den Zonneſtant (mogelyk wil men die van den evennacht verſtaan) van den Herfſt. De Hemelen wierden, gelyk wy in de voorgaande aanmerking (c) bericht hebben, 't allereerſt gevormt. De aarde wierd vervolgens geſchapen, en ook de Geeſtelyke Zelfſtandigheden: Maar de Menſchen op 't allerlaaſt.

Hun gevoelen van den *Chaos* waar uit alles zoude oorſpronkelyk weezen.

„ Deeze die beter onder hen redeneeren," zegt P. *Martini*, „ ſtellen den Baiert of „ *Chaos* voor den oorſprong aller dingen, „ en gelooven dat een geeſtelyke Zelfſtandigheit en die volſtrekt is, alle zichtbaarlyke en ſtoffelyke Wezens, daar uit „ getrokken heeft. Zy eigenen twee hoedanigheden deeze Stoffe toe; (d) de eene „ die zy *Yn*, dat is, verborgen en onvolmaakt noemen, en de andere *Yang*, 't „ welk zichtbaar en volmaakt beteekent, „ en men als de twee beginzelen hunner „ Wysgeerte moet aanzien: Zy vormen 'er „ (e) vier Tekens of Afbeeldzels van, die „ zy in agt andere Zinnebeelden vermeerderen. Zy ſtellen een onvolmaakte hoedanigheit in de zichtbaare Stof, en een volmaakte in hunne verborgene Stof. Hunne agt Zinnebeelden, die zekere algemeene dingen beteekenen, waar van de verderving en de voortteeling der byzondere zaaken af hangen, hebben ieder hunne Afbeelding. De eene verbeeld den Hemel, de andere de Aarde, weder andere Donder en Blixem, de Bergen, het Vuur, „ de Wolken, de Wateren, en de Windt." De Afbeeldzels deezer acht Zinnebeelden beſtaan in Lynen naar een zekere wyze geſchikt. Wy laaten alles daar 't geen P. *Martini* van de koppeling deezer Lynen in 't getal van vier en zeſtig gezegt heeft. „ De Chineezen gelooven de getallen alzoo „ verborgen te zyn als de Lynen die hunne „ Zinnebeelden t'zamenſtellen." Dit alles is een weefzel van diergelyke Denkbeelden als die der Pythagoriſten zyn.

Waarin de Zedekunde van *Jukiao* beſtaat aangeweezen.

De Zedekunde van *Jukiao* komt hier op uit: (f) „ Het oogmerk 't welk zich de „ verſtandige voorſtellen moet, is enkelyk „ het gemeene welweezen: om 'er met vordering in te arbeiden, moet men zich „ toeleggen zyne driften te beteugelen, „ zonder dat is 't onmogelyk de Heiligheit „ te verwerwen, die alleen zich in ſtaat „ ſtelt de Waereldt te beſtieren en den „ Menſch gelukkig te maaken. Deeze „ Heiligheit beſtaat in een volmaakte overeenkomſt van gedachten, woorden en daaden met een rechtmatige reden verzelt.... „ De driften ontruſten de geruſtheit van „ den Geeſt, men moet 'er de grootſte vierigheit van beteugelen, en men moet beletten dat ze geen uitwerkzel van een „ buitenſpoorigheit boven de begeerlykheit „ worden." Dit is de Grondregel der Sekten van *Lanzu* of *Laokun* en *Fo*, binnen de paalen van redelykheit overgebragt.

Hoe de Chineeſche Keizers getracht hebben de Godgeleerdheit in

Omtrent den aanvang van de vyftiende Eeuw, belaſten de (g) Chineeſche Keizers aan twee en veertig der bequaamſte Geleerden van den Staat, een Godgeleerd Boek (h) *overeenkomſtig met dit der Alouden* te maaken, 't welk vervolgens den regel aller Geleerden wierd. Om deeze woorden in hun

(a) P. *Le Gobien* Ubi Sup. Men mag wel zeggen dat men in deeze duiſterheden niet dan ſtruikelende wandelt. 't Geen wy hier berichten zullen ſchynt in den opſlag genoeg beſtendig, en belooft een redelyke verklaaring van het geſtel der *Chineezen* en *Siammers* over de Ziel en Zeilverhuizing enz. Ondertuſſchen verlieſt men zich weder, wanneer men deeze verklaaring met den Dienſt vergelykt ('t zy Burgerlyk of Godsdienſtiglyk, dat evenveel is) die de Geletterden aan de Dooden geeven.

(b) *Hiſt. de la Chine* door P. *Martini* L. I.

(c) Dit verdichtzel van 's Menſchen Schepping en van alle dingen, is by de Grieken, Egiptenaaren, en Pheniciers enz. bekent geweeſt, gelyk de Abt *Renaudot* in zyne *Verhandeling over de wetenſchappen der Chineezen* heeft aangemerkt. Maar om de aanhaalingen te verkorten, heeft men wegens deeze ſtoffe alleen het Traktaat van *Grotius de Veritate Religionis Chriſtianæ* te leezen. De Amerikanen zelf hebben bekent dat de Menſchen en Dieren uit een Ei voortgebragt zyn geweeſt.

(d) De Abt *Renaudot* in zyne *Verhandeling over de Wetenſchappen der Chineezen*, vind, dat deeze twee beginzelen opzicht op die van *Manes* het Hoofdt de Manicheën hebben.

(e) Hunne vier Hoofdſtoffen, of de vier eerſte hoedanigheden die zy hun toeëigenen. P. *Martini Hiſt. de la Chine* L. I.

(f) P. *Le Gobiën* Ubi Sup. (g) P. *Le Comte* in zyne Gedenkſchriften van China.

(h) Deeze die gelooven dat de Aloude Chineezen Godverlochenaars waren, haalen dit Godgeleerd Boek aan.

B. Picart sculp. dir. 1726.

D.D.D. Philosophes } mis au rang des Dieux.
E. Capitaine ……… }
F. Dragon.

Les DIEUX des CHINOIS.
tirés de la Chine de KIRCHER.

G.H. Divinités du second ordre.
I.K.L.M. Divinités du troisieme ordre, qui gouvernent les choses sublunaires.

een beter ſtaat te doen ſtellen, en wat daar op is gevolgt.

hun natuurlyken zin te neemen, zy maakten dan een Grondſtelling van al 't geen men gelooven moeſt, en de Keizer begeerde dat men volgens de zelve het Chineeſche Geloof beſlechten zou. Hoe het ook zyn mag, voegt 'er P. *Le Comte* by, „ de *Mandaryns* die 'er het bewindt van hadden, leiden 'er zich zorgvuldig op toe: Maar doordien zy met alle de ſtelregels die de Afgodery in China verſpreid had, vooraf ingenomen waren, in ſtede van den waren zin der Alouden te volgen, trachtten zy zelf door valſche verklaaringen die Afgodiſche ſtelregels in alle hunne byzondere Denkbeelden in te voeren. Zy ſpraaken niet meer van de Godheit als van een Opper-Geeſt die de Alouden onder den naam van *volſtrekt Keizer des Hemels*, rechtvaerdig, almachtig, enz. kenden. " Zy maakten, door hunne dwaalende verklaaringen van de Godheit, de Natuur zelf, „ te weeten deeze kracht, of het natuurlyk vermogen, 't welk alle de deelen van 't Heelal voortbrengt, in orde ſtelt en bewaart. " Dit allerzuiverſte, en 't allervolmaaktſte Beginzel, 't welk geen begin, noch einde heeft, en de oorſprong aller dingen is, beſtond niet meer dan in de wezentheit van ieder Wezen, en in 't geen het onderſcheid van alle de Wezens maakt, te weeten, om het met klaarder woorden uit te drukken, dat de Godheit niets anders dan deeze onmeetbaare meenigte van Stof zy, die door een oneindigheit van vormingen, alle de Stoffelyke Wezens worden, die wy zien verſchynen en gevolgelyk weder verdwynen, zonder dat iets t'eenemaal vergaat; nademaal de ontbinding van een Wezen, of Lichaam, welk het ook zy, niets anders is dan de verwoeſting der geſtalte van een zeekere hoeveelheit van Stof.... In dit Geſtel, gedoogen ze, gelyk men ziet, geen onderſcheiding van Geeſt en Lichaam. Nochtans ſpreeken ze, van men weete niet welk een ongevoelige Ziele der Waereldt, die zy zich verbeelden in de Stof verſpreid te zyn, alwaar zy volgens hunne meening alle veranderingen voorbrengt, waar aan men haar onderworpen ziet. Men kan zeggen dat het in alles een vreemde verwarring van Denkbeelden is, die zich wederſpreeken. Alles is Stof, de Wezens verſchillen niet dan door hun Afbeeldzel, en in dit Afbeeldzel is 't dat hunne Wezentheit beſtaat, dat ze zich voortbrengt, in orde ſtelt, en zich zelf door een geduurige verandering van gedaante verwoeſt; en niet te min word 'er een onzichtbaare en ongevoelige Ziele vereiſcht, om deeze veranderingen voort te brengen. Met een zodanig gevoelen, hoe onbelemmert het ook zy, zouden nochtans de Chineezen deezer Sekte voor geen waare Godverlochenaars konnen doorgaan, noch aangezien worden.

Deeze Sekte, voegt 'er P. *Le Comte* by, trachtte alle de andere te verdelgen. Het Hof begunſtigde de zelve in zyne oogmerken: Maar de Afgodery was in 't gemoet van 't Volk zodanig ingewortelt, dat men 'er geen geweld by oeffenen dorſt. Men genoegde zich in 't algemeen als Ketteryen te doemen, alle wederſtreevige Sekten met deeze die het Hof begunſtigde, zonder zich 'er krachtig tegen te ſtellen, om 'er den loop van te ſtremmen; en dit is 't 't welk noch jaarlyks te *Pekin* geſchied. Deeze Sekte, die men een verbeeterde Sekte der *Lettergeleerden* noemen kan, en die meent alleen die geene te zyn die de Leer der Alouden volgt, is mede de waare Sekte (a) der *Mandaryns* en die van 't Hof.

Wat *Kircherus* verders van hun beſchryft, aangemerkt.

Dit nu was 't, 't geen wy het voornaamſte te zeggen hadden, over het onderſcheid der Sekten van dit wyd uitgeſtrekt Ryk. *Kircherus* (b) zegt in zyne vergelyking van den Godsdienſt der Chineezen met die der Egiptenaren, dat de drie Chineeſche Sekten (c) overeenkomen met drie Ordens van Menſchen die men in den Staat heeft, gelyk in die der Egiptenaren, die eertyds uit de Orde der Prieſters, Wyzen, en van 't Volk beſtond. De Sekte van *Confutius* en der Geleerden beſtierdt den Staat, en erkendt voor Godheit de Koning des Hemels. *Confutius*, zegt *Kircherus* komt met *Thoth* der Egiptenaren overeen, die, gelyk *Confutius*, zyne Landsgenooten van de Afgodery wilde afleiden, hen de Dienſt van een eenigen Godt inboezemende. Hy haalt vervolgens P. *Trigaut* aan; die zegt, dat het meerendeel der Geleerden geen andere God dan *Confutius* de Vorſt der Philoſofen hebben, waarin zy de Egiptenaars, aanbidders van *Thoth*, navolgen. Zy volgen hen ook in de Plechtigheden van den Dienſt, gelyk men in *Kircherus* zien kan. Hy zegt vervolgens dat de Sekte van *Fo* of *Xe-quia* (wy hebben reeds gezien hoe deeze oorſpron-

(a) Men moet alles 't geen hier gezegt word, vergelyken, op 't vertrouwen van P. *Le Comte*, met het geen wy van P. *Le Gobiën*, raakende de *Nieuwe Philoſofen*, hebben aangehaalt.
(b) *Verheerlykt China*. III. Deel. Hoofdſt. I.
(c) Schoon de Sekte van *Confutius* twee of drie takken heeft, is ze nochtans niet dan een zelvige Sekte: De verſcheidenheit der takken beſtaat in 't onderſcheid der verklaringen.

fpronkelyk uit Egipte is) overeenkomft met de Afgodery der Egiptenaren heeft, en zulks door het telloos getal van Afgoden die het voorwerp van zynen Dienft zyn. Eindelyk is de Sekte van *Lanzu*, of *Laokun* niet dan voor het gemeene Volk, alhoewel eertyds zyne Leer die der Toveraren en Wyzen van Egipte was.

II. HOOFDTSTUK.

Van de Afgodery *der* Chineezen *en wat daar van afhangt.*

Hoe de *Chineezen*, fchoon zy een denkbeeld van 't Opper-Wezen hebben, echter d'aloude Afgoden der Grieken en Romeinen eeren.

INdien de *Chineezen* eenig denkbeeldt van een Opperfte Wezen hebben, is 't nochtans waar, dat zy in navolging van alle oude en hedendaagfche Afgodendienaars, hem Medegenooten, of ten minften Stedehouders geeven. Men vind by hun, zegt *Kircherus*, de Goden der Grieken en Romeinen, als Mars, Venus, de Fortuin, de Vrede, Nimfen enz. Men ziet, vervolgt hy, in de Stadt *Nankin*, alle de Goden en Tempels die in Egipte en in Griekenlandt aangebeden en bezocht zyn geweeft. (a) Behalven de Goden die wy genoemt hebben, eert men 'er de Lucht-Geeften, Zee en Rivier Vogels. Daar zyn Tempels gebouwt ter eere van den *Voorzitter der Bergen*, voor den *Zee-draak*, die de *Tiphon der Egiptenaren* is, voor de *Koninginne des Hemels*, die de *Maan* is, voor den *erkennenden en aangenaamen Geeft*, voor *Mars*, voor den *Befchermer der Muuren*, voor den *Vrede*, voor *Efculaap*, of den *Geeft der Geneesmiddelen*, voor den *Voorzitfter der Boffchen*, die *Diana* is, voor den *God van Regen*, voor de *Aarde*, die *Ceres* is, en voor den *Koning der Vogelen*. De Chineezen, vervolgt *Kircherus* noch, verdeelen hunne Goden in drie Claffen. ✠ In de eerfte is het Opper-Wezen onder den naam van *Fo* of *Fé*, 't welk Zaligmaker beteekent, gelyk reeds is gezegt. Deeze *Fo* komt met den *Jupiter* der Romeinen overeen. Hy word t'eenemaal met verlichtende ftraalen en bedekten handen verbeeldt, om den Menfchen te kennen te geeven dat zyne magt op een onzichtbaare wyze en alles in de Waereldt uit werkt. Behalven dat verbeeld men mede de God *Fo* onder de gedaante van een vliegende Draak, met een fchildt van een Schildpadt bedekt. Mogelyk is 't daar om dat de Chineezen de Draak eeren, zoo wel als de Japaneezen hunnen *Kirin*, die hunne Draak is. Men ziet ter rechter zyde van *Fo* de Philofoof *Confutius*, en ter linker *Lanzu*, beide als Herftellers van den Godsdienft. *Confutius* leerde de kenniffe van een eenigen Godt. *Lanzu*, toegenaamt den *Alouden Philofoof*, erkende mede een Opper-Godt, en leerde hem als *Koning des Hemels* te aanbidden, alhoewel hy hem lichaamelyk ftelde. De drie Afbeeldzels D. gemerkt, zyn mede Philofofen, die de eer van de Vergooding verdient hebben. De Letter E. wyft de God des Oorlogs aan. De Chineezen zeggen dat hy uit een blom geboren is. De Godheden van de tweede orde zyn door G. en H. geteekent. De Goden van de letter G. zyn Kinderen van deezen *Mars*; zy hebben de Aarde overwonnen: die van de letter H. hebben den Strydt Wetten voorgefchreeven, en de kunft van Oorlogen geleert. De Goden van de derde Orde, en die men in de Afbeelding laager befchouwt, zyn Geeften die het befchik der ondermaanfche zaaken hebben, eenige in 't Water, andere op Aarde, en weder andere in 't Vuur. Alle deeze Geeften zyn Goden van den derden rang.

En in drie Claffen verdeelen, als mede hoedanig zy die verbeelden.

Niet te twyffelen is 't dat een geftadige en ongebroken vergelyking van de Afgodery der Chineezen en Indianen met die der Egip-

(a) Men kan hun welvoegelyk dit vaers van een aloud Chriften Dichter toepaffen:

Quicquid humus, quicquid pelagus mirabile gignunt,
Id duxere Deos, colles, freta, flumina, flammas.

Alzoo alle deeze Goden, eigentlyk gezegt, niet dan Luchtgeeften zyn, moet men zich over hunne meenigte niet verwonderen. Hefiodus heeft geleert dat 'er dertig duizend van op aarde omzworven, om met de bedieningen bezig te zyn die zy hier beneden hebben.

✠ Zie de bygevoegde Afbeelding, vertoonende *de* Goden *der* Chineezen, *getrokken uit het Verheerlykt China van Kircherus*; *waar van D. D. D. en E.* Philosofen *en* Kapiteinen *zyn, in den rang der* Goden *geplaatft, F. de* Chineesche Draak; *G. H. zyn* Godheden *van den* tweeden rang; *en I. K. L. M.* Godheden *van de derde* Classe *die de* Ondermaansche zaaken *beftieren.*

Egiptenaren enz. veele ſtoffe aan eenige Verhandelingen verſchaft. Wy zouden byna genoodzaakt worden te bekennen, dat *Apollonius* van *Tyane* de waarheit heeft gezegt, wanneer hy bericht, (a) dat de Goden der Grieken in de Indiën aangebeden zyn; dat hy 'er oude Afbeeldzels van *Minerva*, *Jupiter*, *Apollo* enz. gevonden heeft; want zoo de Afgodery van 't Weſten van de *Egiptenaren* en hunne gebuur-Volkeren de *Pheniciers* oorſpronkelyk zy, is 't zeer waarſchynlyk dat de Grieken de zelfde Godheden zonder iets dan allengs in den geſtelden Dienſt te veranderen, bewaart hebben, noch ook niet in de verbeeldingen deezer Goden, die zy in gebruik en aangenomen hadden. Het zelfde is by de afgelegenſte Volkeren van Aſie gebeurt, die uit de zelfde bron geput hadden; waar uit de overeenkomſt der Grieken en Ooſtindianen is ontſtaan: Maar de Aloude Afgodendienaars waren veel beter in ſtaat dan wy, van deeze overeenkomſt der Afgoden en van den Godsdienſt te oordeelen. Daar regeerde onder hun noch geſchillen, noch belangen die vermogen hadden de zaaken te doen vermommen, gelyk in 't Chriſtendom. Wat meer is; zy genooten een groot getal van Gedenkſtukken die de tydt ons ontrukt heeft.

Wanneer de Afgodery in China ingevoert zoude zyn, aanweezen.

Deeze die willen dat (b) de Afgodery niet ingevoert zy, dan lang na *Confutius*, erkennen ten minſten, dat onder de regeering van *Hiao-vu*, de Chineezen begonnen de Mannen van verdienſten in den rang der Helden en van halve Goden te ſtellen; dat zy de Beſchermgoden der Wateren, Bergen, Boſſchen, en allerlei Geeſten eerden; dat zy deeze Helden en Godheden Tempelen bouwden; dat zy de deftige daaden der eerſten, gelyk voorbeelden voorſtelden; en dit is, voegt men 'er by, *'t welk de Chineezen noch tegenwoordig doen:* Maar teffens wil men dat de Alouden deeze Helden en Godheden niet aangebeden hebben. *'t Is de lichtgelovigſte nakomelingſchap*, vervolgt men, *die zich wys maaken liet, dat 'er eenige Godheit in deeze aloude Gedenkſtukken woonde*, *en dat die gevolgelyk hunne aanbidding verdienden.*

't Welk door an-

P. *Martini*, die ons dit verſchaft, klimt vervolgens veel hooger op: Maar altoos met deezen geeſt van liefde verzelt, die hem niet gedoogt de Afgodery in zekere Chineeſche oeffeningen te vinden. Volgens deezen geeſt, zegt hy, „ dat ſedert „ den beginne van de Monarchie, de Chi„ neezen ter eere hunner Vaderen en naaſte „ Bloedverwanten, Gebouwen, *Sutang* „ genoemt, hebben geſticht. In deeze Ge„ bouwen waren geene Afgoden: Men wil„ de alleen den Volke onderrechten wegens „ de achting die men zyne Ouderen geduu„ rende hun leven toedraagen moet, door „ deeze die zy hun na hunnen doodt bewy„ zen. Eindelyk oeffenden zy eertyds niet „ dan zekere uitwendige Plechtigheden, „ zonder eenigen Dienſt die voornamentlyk „ in den Godsdienſt wierd waargenomen.... „ Men brengt, vervolgt hy, veele voor„ beelden by, die te kennen geeven dat dee„ ze Volkeren (c) zoo plomp niet zyn om „ Perſonen aan te bidden, die zy zien ſter„ ven hebben, als of zy Goden waren. Zy „ genoegen zich hunne naamen in deeze „ Tempels te ſchryven, alwaar ieder Huis„ gezin zyn byzonder Regiſter heeft. " Op een zodanig bericht, is alles 't geen Godsdienſt ſchynt, het nochtans niet. Dit zyn ganſch eenvoudige Plechtigheden, die men echter als een wezentlyk ſtuk van der Chineezen Zedekunde aanzien moet. Waar is 't, zoo men zegt, dat deeze Plechtigheden de eerſte Leeraars van 't Euangeli misleid hebben. (d) „ 't Heeft hen in " China geſcheenen als bygeloovig te zyn, " nademaal zy van hunne kindsheit af dit " als het teken van een Geeſtelyken Dienſt " in Europe aanzagen: " Maar indien zy op alles gelet hadden 't welk men ten opzichte van *Confutius* en de dooden oeffent, zouden zy 'er niet dan een Staatkundige Plechtigheit in gevonden hebben, die het vermogen had de Bezendelingen nieuwelyks in China gekomen, te misleiden. Dit is 't 't geen de Verdeedigers der Chineezen ons trachten in te boezemen. Zie hier verder het verhaal van deezen Dienſt volgens 't bericht van P. *Le Gobien*.

dere. Schryvers wederſprooken word.

" Daar zyn, zegt hy, tweederlei Plech" tigheden ter eere van *Confutius* inge" voert. De eene beſtaat eenvoudiglyk in " zich neder te knielen, en negenwerf het " Voorhoofdt tegen den grondt te ſlaan; voor

Tweederlei Plechtigheden ter eere van *Confutius*.

(a) *Philoſtrates* in 't leven van *Apollonius* van *Tyane*.
(b) *Hiſt. de la Chine* door P. *Martini* L. VIII.
(c) Men zou niet konnen ontkennen dat de *Grieken* en *Romeinen*, niet min beſchaaft zyn geweeſt dan de *Chineezen*; nochtans heeft niemandt tot dus ver aan de plompheit der eerſten over 't Artykel van de aanbidding der dooden getwyffelt: Indien men zich van alle de fynigheden bedienen wilde, waar toe het Menſchelyk vernuft bequaam is, zoude het niet onmogelyk zyn, den zwier van Burgerlyke Plechtigheden te geeven, aan alle deeze *Vergodingen* der Helden enz. die wy in de aloude Hiſtoriën beſchouwen.
(d) *Hiſt. de l'Edit* &c. door P. *Le Gobien*.

inge-voert.

" voor een soort van Loofwerk op een Tafel geplaatst, nevens ontsteeken Waskaerssen en Reukvaten, als ook de naam van deezen Philosoof met groote Letteren geschreeven. In de eerste tyden bewees men deeze eer aan het Beeldt van *Confutius* zelf: Maar de Keizers, ziende dat men blindelings tot Afgodery verviel, en willende beletten dat *Confutius* niet in den rang der Afgoden wierd gestelt, lieten in alle de Schoolen van China (a) dit Loofwerk in plaats van de Beelden van deezen Philosoof stellen. De Mandaryns oeffenen deeze Plechtigheit wanneer zy bezitting van hunne Bestiering neemen, de Meesters in de Godkunde of Wysgeerte, wanneer men hen deeze eer verleent. . . . De Gouverneurs der Steden zyn met de Geletterden van de Plaats verplicht, alle veertien dagen deeze eer aan *Confutius* in den naam van den ganschen Landaart te geeven.

" Een andere Plechtigheit is 'er die met veel luister en pracht in 't Voorjaar en in den Herfst geschied. Alzoo 'er geen Wet is die iemandt verplicht zich hier by te laaten vinden, hebben de Bezendelingen altoos de Christenen die by te woonen gehindert. Deeze Plechtigheit is de zelfde als die men voor de Voorouders oeffent.

Hoedanig men de Dooden op drie verscheidene wyze en tyden eert, en met welke Plechtigheden dit gaat verzelt.

" Drie tyden en drie verscheiden manieren zyn 'er om de Dooden te eeren. De eerste tydt gaat voor de Begravinge.... men stelt het Lyk in de Zaal ten toon; men plaats een Tafel voor den Doodkist, en men zet op deeze Tafel het Beeldt van den Overleedenen of het Loofwerk.... waarin zyn naam geschreeven is: 't welk men aan wederzyde met Bloemen, Reukwerk en brandende Waskaerssen verzelt. Deeze die de plichten van Roubeklag komen afleggen, groeten den Overledene volgens de wyze des Landts; te weeten, zy werpen zich neder, en raaken met hun Voorhoofdt den grondt voor deeze Tafel aan, waarop zy vervolgens eenige Waschkaerssen en eenig Reukwerk zetten, 't welk zy altoos volgens gewoonte mede brengen.

" De tweede Plechtigheit word om de zes Maanden waargenomen. In alle de ryke Huishoudens, heeft men een vertrek 't welk men *Hu-tangi* (b) noemt, 't welk het vertrek der Voorvaderen beteekent. Op een Tafel tegen de muur geplaats, en van Trapbanken verzien, gelykende naar die van een Altaar, ziet men het Beeldt van den voornaamsten der Voorouderen, en de namen van alle de Mannen, Vrouwen en Kinderen des Huisgezins aan weerzyden geschaart, en geschreeven op kleine Tafereelen of houte berderen.... nevens den ouderdom, hoenigheit, en 't Ampt als ook den dag van een ieders doodt.

" Alle de Vrienden vergaderen tweemaal 's Jaars in deeze Zaal, te weeten, in 't Voorjaar en in den Herfst. De Rykste zetten op de Tafel, Vleesch, Ryst, Vruchten, Reukwerk, Wyn en Waschkaerssen, met de zelfde eerbiedigheden en byna met de zelfde Plechtigheden verzelt, als deeze die men oeffent, wanneer zodanige geschenken den Landvoogden doen, die bezitting van hun Bestier neemen; insgelyks den *Mandaryns* der eerste Orde op hunnen geboorten dag en aan Personen die men eeren wil, en wien men plechtelyk ten eeten onthaalt.

" Het Volk, 't welk geen middelen heeft, noch afgezonderde plaats tot deeze plechtigheit geschikt, stelt in de bequaamste plaats van hun Huis den naam hunner Voorouderen, ... zonder oeffening der plechtigheden waar van wy gesprooken hebben. De Christenen zetten op de zelve en boven deeze naamen een Kruis of Beeldt van Godsdienstigheit (c) wanneer zy geen andere welvoegelyke plaats hebben.

„ De derde *Ceremonie* word niet dan eens in 't jaar waargenomen. Doordien der Overledenen graven buiten de Steden leggen, en somtyds in 't gebergte zyn, gaan 'er de Kinderen nevens hunne Vrienden ten minsten eens in 't jaar, omtrent den beginne van de maandt May; en na dat ze het gras en de struiken die het graf hunner Ouders omwossen zyn, hebben uitgeplukt, geeven zy hun de zelfde tekenen van achting en 't bewys van smerte, die zy hun na 't afsterven hadden

(a) Deeze voorzorge voldoet niet, en men zou 'er zich niet mede vergenoegen, tot dat men dit geschil beslecht heeft: *Of men geen Afgodendienaar zyn kan zonder beelden te hebben.*

(b) *Sutang* leest men in *de Hist. van China* Ubi Sup.

(c) De Dominikaanen, zegt men, leerden in de *Oeffening der Zedekunde*, een Boek 't welk wy zonder party te kiezen aanhaalen; zy leerden, zeggen we, dat de nieuwe Christenen een diergelyk verlof hadden, wanneer vereischt wierd, volgens de grondt-Wet van 't Ryk, de Bescherm-Geesten der Steden en Provincien te gaan aanbidden. Te weeten, „ dat deeze nieuwe Christenen op d'eene of d'andere plaats een Kruis „ oprechtten, waaraan zy hunne aanbidding voordroegen, " zonder deel aan de *Ceremonien* der onbekeerde Chineezen te neemen, dan als aan de Plechtigheden die enkelyk Burgerlyk zyn.

„ den gedaan. Stellende op hun Graf „ Vleesch en Wyn, waar van zy vervol- „ gens een Maaltydt doen.

Dusdanig bestaan de Plechtigheden door de Chineezen sedert de eerste tyden van de Monarchie, volgens 't bericht van P. P. *Le Gobiën* en *Martini*, waargenomen, en waarvan, volgens den eersten, *men zich niet ontslaan kan, zoo men niet voor een eerloos Mensch en zonder erkentenis voor zyne Voorouderen wilde doorgaan.* Men voegt 'er ter getuigenisse by, „ dat wan- „ neer de (nieuwe) Christenen in 't byzyn „ der Heidenen betuigen, *Confutius* voor „ geen God t'erkennen, noch als eenig „ vermogen hebbende: maar dat ze hem „ eeuvoudiglyk als een Geleerde eeren, „ hooren zy zonder zich beleedigt te vin- „ den een zodanige redenvoering aan:.... „ Dat de Chineezen zich stelliglyk ver- „ klaaren, dat zy hem hunne achting toe- „ draagen, als Leerlingen aan hun Mees- „ ter, in aanmerking van de uitmuntende „ Leer die hy nagelaaten heeft: Dat deeze „ onder de nieuwe Christenen die aan den „ naam van *Confutius* de teekenen van ach- „ ting, waar van wy gesproken hebben, „ wygeren, niet als ongodsdienstigen en „ ongelovigen door de *Geletterden* aange- „ merkt worden, maar als ondankbaaren „ omtrent hunnen Meester geacht.

Ons voorneemen is hier alleenlyk een beschryving te doen, en 'er eenige aanmerking tusschen in te voegen, zonder party noch voor, noch tegen hen te kiezen, die van de Chineesche Plechtigheden gehandelt hebben. 't Zal genoeg zyn enkelyk alle deeze Plechtigheden den Lezer voor oogen te stellen. Dit is alleen ons oogmerk: wy zullen 'er ons aanhouden. Maar welke zyde de Lezer verkiezen mogt, na dat hy deeze beschryving geleezen heeft, moet men altoos zich erinneren, dat het nochtans zeker is, dat de Jezuïten groote dingen voor den Christen Godsdienst in alle de Oostindiën hebben uitgevoert, en dat zy zich op goed vertrouwen aan de moeielykheden en den arbeidt hebben bloot gestelt, waarin de Apostelen en Heiligen der eerste Kerke de waare plichten van de Euangelische Leeraars erkenden. Deeze getuigenissen zyn van hun in de berichten van de Protestante Reizigers zelf gegeeven.

Wy zullen nu beschouwen hoedanig andere de Plechtigheden beschryven, waar van wy de beschryving volgens P. *Le Gobiën* hebben gedaan. Om door den Dienst aan *Confutius* beweezen te beginnen, 't is met de Sekte der *Geletterden* gelyk met die van *Fo* enz. niet geleegen, alwaar de *Bonzes* alleen Priesters en Offeraars zyn. In de Sekte der *Geletterden* zyn de *Mandaryns*, de Onder-Koning, ja de Keizer zelf, die aan *Confutius*, aan de Voorvaderen enz. offeren; 't welk men de Geestelyke Dienst van *Confutius* noemen kan, en bestaat in de Huldigingen en de Offerhanden voor een (a) vergulde plaat op een Altaar gestelt, gedaan. Op deeze plaat leest men in vergulde letteren deeze woorden: *'t Is hier de Troon der Ziele van den uitmuntensten en aller Heiligsten eersten Meester Confutius.* De Offerhande bestaat niet alleen in hem, Brood, Wyn, Waschkaerssen, en Reukwerk aan te bieden; somtyds is 't mede een Schaap en een stuk zyde Taf, 't welk men ter zyner eere verbrand. Dit alles verricht men in een gebouw aan *Confutius* toegewyt, niet om 'er de Studenten te ondervraagen, of om 'er hen te *promoveeren*, gelyk dit in een plaats voor de Studenten bestemt, gebruikelyk zy: diergelyks valt daar niet voor, zoo men zegt; maar men ziet 'er in tegendeel alles 't welk in een Tempel te vinden is, als Vuurkonfooren, Kandelaars, Tafels gelyk Altaren enz. Alles is 'er geschikt als in de Tempels der Afgoden, en de naam die men aan deeze Kapellen van *Confutius* geeft, beteekent in 't Chineesch een Tempel.

Hoe de Chineezen *Confutius* onder verscheiden Afbeeldzels offeren.

Zie hier een byzondere beschryving van een deezer Offerhanden die men aan *Confutius* doet. (b) „ De Stadvoogdt is 't die " de Offerhande doet, de *Geletterden* moe- " ten hem behulpzaam zyn, waar onder " eenige de bediening van Diaken en On- " der-Diaken waarneemen, en een ander " die van Ceremonimeester, en bereiden " 's avonds de ryst en andere granen en " aardvruchten, die moeten geoffert wor- " den, en zetten 't in een Zaal, na dat ze " op een tafel het Tafereel van *Confutius* " hebben geplaatst. In 't Voorhof van de " Kapel, zet deeze die het ampt van Priester " waarneemt, op een andere Tafel Wasch- " kaerssen, gloeiende kolen, en Wierook; " en onderzoekt vervolgens de Varkens en " andere Dieren die men offeren moet, " hen warmen wyn in 't oor stortende. In- " dien zy het oor schudden, verkiest men " die

En met welk een Plechtigheit dit verzelt gaat, aangewezen.

(a) Andere zeggen, voor een vergulde Piramide.
(b) *Navarette* in de *Oeffening der Zedekunde* enz. aangehaalt.

" die tot de Offerhande te zyn, zoo niet, " men verwerpt ze.

Hoe men het Slacht-offer handelt,

" Voor dat men het Zwyn dood, bewyst de Priester een groote eerbiedenis " .... daar na snyt men 't in zyne tegenwoordigheit de keel af, en de Priester doet " wederom een eerbewyzing. Men scheert " het vervolgens het hair en de borstels af, " neemt 'er het ingewand uit, en bewaart " het bloedt voor den volgenden dag. ... " Des anderen daags zoodra de Haan kraait, " geeft men het teken. Alsdan komen de " Offerpriesters en zyne Bedienaren; men " ontsteekt de Waschkaerssen, en werpt " het Reukwerk in de Vuurkonfooren. De " Ceremoni-Meester laat de Muzikanten " zingen, en de Priester voor het tafereel " (of den naam) van *Confutius* staande, " zegt de Ceremoni-Meester: *dat men het* " *hair en 't bloedt der geslachte beesten* " *offere.* Als dan heft de Priester de Schotel op, waarin het hair en 't bloedt is.... " De Ceremoni-Meester zegt vervolgens: " *dat men dit hair en 't bloedt begraave:* " aanstonds rechten zich dan de omstanders " op, de Priester de Schotel in handen " hebbende, gaat met zyne Bedienaars in " processie uit, en men begraaft dit hair " en 't bloedt in 't Voorhof van de Kapel. " Men ontdekt vervolgens het vleesch van " 't Offer, en de Ceremoni-Meester zegt: " *dat de Geest van Confutius nederdaale.* " Als dan heft de Offerpriester een kruik " vol wyn op, die hy over een Man van " stroo uitstort, (deeze Plechtigheit word " mede op de zelfde wyze in de Offerhanden over de dooden verricht) want de " Chineezen gelooven dat men door dit " middel de Geest van den geenen doet nederdaalen, aan wien men offert. Daarna " neemt de Priester het Tafereel van *Confutius* en zet het op den Altaar, dit gebedt zeggende; (of zoo men wil, deeze " aanspraak van eer maakende) *O Confutius!* " *uwe Deugden zyn uitmuntende en wonderbaar; De Koningen zyn U verplicht dat* " *ze hunne Vassaalen regeeren door behulpzaamheit uwer Leere; alles 't geen wy* " *u offeren is rein; dat uwe verlichte Geest* " *over ons koome, en ons door zyne tegenwoordigheit behulpzaam zy.*

En met welk een Plechtigheit de Offering word volbragt.

" Dit door den Priester gezegt zynde, " knielt een ieder neder, en men staat een " ogenblik daar na weder op. Alsdan " wascht de Offerpriester zyne handen, en " droogt ze met Lywaat. Een van zyne " Bedienaars bied hem een Schotel met een " stuk zyde Stof aan, en een ander een " Kruik vol Wyn. De Ceremoni-Meester " zingt: *Dat de Offerpriester de Troon* " *van Confutius naadere.* Daarop knielt " de Offerpriester, de Muzyk word gehoort, hy neemt vervolgens het stuk zyde Stof van den Bedienaar, heft het met " beide de handen op, en offert het aan " *Confutius.* Insgelyks neemt hy de Kruik " vol Wyn en heft die op. Dit nu word " door een andere knieling gevolgt. ... " Eindelyk verbrand men het stuk Satyn in " een daar toe bereide Vuurwagen, en de Priester of Offeraar zegt tot *Confutius* dit algemeen Gebedt: *'Uwe deugden overtreffen die van alle de Heiligen die op de* " *Waereldt zyn geweest.... 't Geen wy* " *U offeren is van weinig belang, wy* " *verzoeken alleen dat uwe Geest ons verhoore.*

„ De Offerpriester doet noch veele neigingen, hy neemt de Kruik vol Wyn, „ en zegt een ander algemeen Gebedt, „ waarvan de zin is, dat hy aan *Confutius* „ den uitsteekenden Wyn, de Reukwerken; „ en het Vleesch offere, altoos onderstellende dat de Geest van *Confutius* tegenwoordig is.

„ Zie hier nu het derde deel der Offerhande verricht. De Ceremoni-Meester „ verkondigt dit zingende, en zegt vervolgens: *Drink den Wyn van Geluk en Gelukzaligheit.* Hy hervat mede de orde „ van kniebuigingen. De Bedienaar geeft „ weder den Offeraar een Kruik vol Wyn, „ en de Ceremoni-Meester zegt wederom: „ *Drink den Wyn van Gelukzaligheit.* „ Waarop hy drinkt: de Bedienaar geeft „ hem het vleesch in handen, en hy heft „ het omhoog, terwyl de Ceremoni-Meester „ zegt: *Neem het vleesch der Offerhande.* „ Waarop twee algemeene Gebeden volgen, „ en waar van het laatste met deeze woorden eindigt: *U Offerende, 't geen van* „ *onzen plicht zy, en 't voordeel dat wy 'er* „ *van zullen trekken is, dat wy allerlei* „ *weldaaden en Gelukzaligheden zullen* „ *genieten.* Dit vleesch word dan onder „ de Omstanders verdeelt, en deeze die het „ eeten, gelooven dat *Confutius* hun alles „ goeds bewyzen zal, en voor 't quaade behoeden.

„ De laatste Plechtigheit geschied om „ den Geest van *Confutius* weder te geleiden. Zy gelooven dat hy gekomen is „ om de Offerhande by te woonen. Dit „ betuigen zy door een algemeen Gebedt, „ 't welk dus eindigt: *Wy hebben U met* „ *ontzag geoffert; wy hebben U verzogt* „ *en genoodzaakt in onze Offerhande van* „ *aangenaame geur te verschynen, nu verzellen wy uwen Geest, enz.*

De orde deezer Offerhanden is, dat de voor-

Uit welk

voornaamsten onder den Volke zich daar by vinden laaten; dat 'er een *Mandaryn*, gelyk wy reeds gezegt hebben, altoos de Priester is, en dat andere *Mandaryns* zyne Bedienaren zyn. De meening der aanbidders is, gelyk men in de Beschryving genoeg heeft konnen merken, om *Confutius* voor zyne Leer te bedanken, en hem als een zeer Heilige Persoonaadje te bidden, die een byzonderen toegang by God heeft, aan wiens zyde men hem zittende vertoont (a). Na de Offerhande verdeelt men het overige aan de vergadering, en een ieder kan naar zyn huis neemen 't geen hem behaagt, om 'er zyn Huisgezin deel aan te geeven. Men geeft vooral van dit overschot der Offerhande den kinderen, vertrouwende dat dit hen eens tot groote Mannen zal doen opwassen. Van 't overschot der zyde stoffe *Confutius* aangeboden, en ter zyner eere verbrand, maakt men Poppen voor de kleine kinderen. Deeze *Reliquiën*, zeggenze, hebben de kracht hen gelukkig te maaken.

'een oogmerk deeze Offerhande geschied.

Men zegt ook dat de Chineezen een Getyboek hebben, waar in van den Dienst en de Offerhande gehandelt word, die men *Confutius* bewyzen moet. Men noemt 'er deeze Geestelyke eer met den naam van *middelen die ons alle soorten van weldaaden en Geestelyke Gelukzaligheden verzorgen.*

Een der Plechtigste Offerhanden der Vooruderen, waar die geschied, beschreeven,

De plechtelykste Offerhande der Voorouderen is deeze van den 14den van de Maan van Augustus. Zie'er hier de Beschryving van, (b) zodanig als *P. Moralez* een ooggetuige ons verhaalt. Deeze Plechtigheit, zegt hy, geschiedde in een Tempel, „ boven welke Poort deeze twee woorden „ stonden, *Kia-Cheu*, de *Tempel der Grootvaderen* enz. De Vloersteenen waren als „ van Porcelein, en de Tempel was beschoten en met kolommen versiert. . . . „ Hy had gelykzaam drie Portaalen naar verscheiden zyde gelegen, waar na men „ een soort van Voorplaats zag, en met twee „ trappen ging men in den Tempel. Men „ had 'er zes Tafels voor de Offerhande bereid. Op deeze Tafels zag men bereide „ Spyze, en daar by raauw Vleesch, „ Vruchten, Bloemen, en Reukwerk, 't „ welk op verscheiden kleine Komfooren „ brandde.

„ In de verhevenste plaats van den „ Tempel, had men bequaame Kasjes voor „ de Voorouders geschikt, en ieder in een „ Nis geplaatst. Aan weerzyde waren de „ Beelden der Grootvaderen tegen de muure vastgemaakt: Men had in de Voorplaats veele Tapyten gespreid, waarop „ men eenige hoopen Papier zag, op de „ wyze als Muntpenningen gesneeden, die „ zy geloofden in 't ander leven in waare „ Munt te moeten veranderen, en aldaar „ te dienen om de Zielen hunner Ouderen „ vry te koopen. Eindelyk zag men in een „ hoek van 't Voorhof een grooten Boom „ opgerecht, aan wiens toppen en takken „ spaanders vast gemaakt waren, die geduurende de Offerhande brandden, en „ dienden om de Zielen der verstorvenen te „ lichten.

En hoe door verscheiden Bedienaren onder de Geleerden wierd bedient.

„ De Leeraars in de Godheit die deeze Offerhande bywoonden, waren met „ Doktoraale Kleederen bekleed, die zy op „ dagen van Plechtigheit aantrekken. . . . „ Een van hun nam den Dienst van Priester „ waar, en twee andere die van Diaken en „ Onder-Diaken. Een derde bediende het „ Ampt van Ceremoni-Meester. Eenige „ andere Geleerden oeffenden verscheiden „ andere bedieningen, als die van *Akolyten* „ enz. Deeze die noch niet tot de waardigheit van Dokter verheven waren, hadden hunne beste Kleederen aan, en waren „ in Orde geschikt en verdeelt in verscheiden Kooren beneden den Tempel en ter „ zyden de Poorten. . . . De Offerhande „ geschiedde en begon op de volgende wyze: De Priester geplaatst zynde, met zyne twee Noodhulpen aan zyne zyde, op „ een der Tapyten die het midden van de „ Voorplaats bekleedden; belaste de Ceremoni-Meester dat ze alle met het aangezicht „ ter aarde nederknielden, waar na hy weder order gaf dat men opstond, en 't „ welk mede in goede orde geschiedde. . : . „ De Priester en Bedienaren . . . naaderden „ met een deftig en ernstig gelaat de plaats alwaar de Kasjes en Beelden hunner Overledenen waren en bewierrookten hen...: „ De Ceremoni-Meester gaf last dat men de „ Wyn van *voorspoed en goed geluk* offerde. Toen gaven de Bedienaren den Wyn „ aan den Priester, die de Kelk met twee „ handen vatte, ophief, weder zakken liet, „ en uitdronk. Het zoude verdrietig vallen veel andere Plechtigheden te verhaalen. . . . De Priester en de Noodhulpen „ keerden zich naar het Volk. Deeze die „ het Ampt van Diaken waarnam, verkondigde met luider stemme de Vruchten en „ Aflaaten die de Vergadering te verhoopen „ had;

(a) Zie hier van het Afbeeldzel Bladzyde 172.
(b) *Relation du P. Morales écrite de Manilhe à ses Superieurs.*

„ had. *Weet*, zeide hy hun, *dat gy, alle* „ *die deeze Offerhande bygewoont hebt*, „ *verzeekert moet zyn*, *groote voordeelen* „ *van uwe overledene Voorouderen te ontfangen*, *wegens de eer die gy hun*, *hen* „ *offerende*, *aangedaan hebt. Gy zult geëert worden*, *gy zult een lang leven genieten*, *en allerlei tydelyke Goederen deelachtig worden.* Deeze redenvoering geëindigt zynde, ftak men het vuur in de „ papiere Muntpenningen, en daar mede „ eindigde de Offerhande." Men vind met reden in alle deeze Plechtigheden iet 't welk overeenkomft met die der Roomfche Kerke heeft. Hier over zullen wy geene aanmerking maaken. Laat ons hier niet vergeeten, dat de Chineezen, voor dat ze in den Tempel komen, om 'er hunne Voorouderen te offeren, een drievoudig gefchrey als een zwaare zuchting maaken.

In een andere Befchryving van den Dienft der Chineezen over hunne Dooden, voegt men 'er by, „ dat men op twee Altaren, „ tegen over elkander ftaande, de Beelden „ van een eerwaardige Gryzaardt zag; dat „ behalven de opheffing van een foort van „ Kelk vol Wyn, die vervolgens door „ den Priefter uitgedronken wierd, men „ in een houte Schootel het Hoofdt van „ een Geit met den Huidt, het Hair en „ de Hoornen ophief, met Bloemen verfiert."

Alle de Voorfchriften van deezen Dienft zyn in het Chinees *Rituaal* of Getyboek befchreeven, nevens de Gebeden en fmeekingen die men den Overledenen moet doen. Niets is 'er van een werkender kracht, volgens de gedachten der Chineezen, dan deeze Gebeden. *Zy zyn overtuigt dat de verdienften deezer Overledenen zoo groot zyn*, *dat zy zich met deeze van den Hemel zelf vergelyken konnen.* Zy gelooven, *dat hunne Zielen altoos ter rechter en linker zyde van den Koning des Hemels zyn.* 't Is met een woordt gezegt op deezen Dienft dat de gansfche hoop der Chineezen gegrondt zy. Zy beelden zich in dat door den Dienft der Voorouderen, Goederen zonder tal komen neder te daalen op den geenen die hen eeren.

Over welken Dienft der dooden gereedeneert word.

Hoe kan men deeze Dienft der Goden overeen brengen met de vernietiging van de Ziele, of zoo men een uitdrukking hebben wil die zachter en overeenkomender zy met het denkbeeldt der Siammers, en van eenige andere hunner Grensvolkeren, met de geheele berooving van 't gevoelen onzer Ziele na de doodt, met deeze zoo volmaakte geruftheit der Heilige Geeften, die fchoon zy noch beftaan, beftaan zy dan niet als of zy niet meer beftonden? of eindelyk, zoo men het gevoelen der Chineefche *Materialiften* (a) of Stof-ftelders volgen wil, hoe kan men deezen Dienft overeen brengen met de meening dat de *Figuur* van een zaak *vernietigt zynde*, deeze zaak niet meer dan in 't *geheel* (b) beftaat?

Verdere gevoelens der Chineezen over de Zelfftandigheit van 's Menfchen Lichaam en Ziele.

Zie 't welk men 'er op antwoordt, en 't is de eenigfte verklaaring die den Dienft der Dooden eenigzins goed maaken kan. De Chineezen gelooven dat de Mensch uit een aardfche Zelfftandigheit is t'zamengeftelt, 't welk het Lichaam is, en uit een luchtachtige Zelfftandigheit, waaruit de Ziel beftaat. Op deezen grondt beelden zy zich in, dat 'er altoos een gedeelte van deeze luchtige Zelfftandigheit in het Tafereel van *Confutius* en andere Overledenen is. Deeze Tafereelen zyn hol, overzulks 'er eenig gedeelte van deeze Zelfftandigheit in huisvefte, en dus tegenwoordig zy by de eer die men haar bewyft en de Gebeden aan haar opgeoffert: Hierom is 't dat zy dit de *Zetel der Zielen* noemen. Op deezen zelfden grondt ftellen zy dat de Zielen, die in de dingen zyn, niet van de dingen zelf verfchillen alwaar zy zyn, zoo dat het luchtachtig gedeelte van den Mensch niet anders eigentlyk dan dat gedeelte is, 't welk fynder dan de ftoffe is die het uitmaakt, en 't welk zy nochtans onbederffelyk moeten onderftellen, om eenige kleur en fchyn aan hunnen Dienft te geeven. Men zegt daarenboven, (c) „ dat de Chineezen tweederlei Geeften „ toeftaan. I. Deeze die zy Geeften „ van voortteeling en bederving noemen „ die in 't Heelal voorvallen. Zy ver„ ftaan door deeze Geeften, of de Zelfftan„ digheit der dingen zelf die werken, of hun„ ne hoedanigheden, of de *Formaliteit* (d), „ om zoo te zeggen, van haare werkende „ kracht. II. De andere Geeften zyn Bur„ gerlyk en Staatkundig. Zy zyn inge„ voert geweeft. . . . om het Volk in den „ toom te houden. Daar door wierd een „ middel vereifcht om te beletten dat het „ Volk niet te veel vryheit naame, en dit

„ middel

(a) Door dit woord verftaat men de *Chineezen*, die gelooven dat 'er niet dan eene Zelfftandigheit is die niet vergaat: maar waar van de verfcheidene bepaalingen zich vernietigen enz. Deeze Zelfftandigheit is de Stof.

(b) Want, volgens hunne meening, fchynt het dat alle dingen niet dan een en dezelve zaak zyn.

(c) *Uittrekzels* uit de *Oeffenende Zedekunde* enz. VI. Deel.

(d) Dit is een weinig duifter.

„ middel was van hun te doen gelooven „ dat 'er Geeſten van den Hemel, van de „ Aarde, van Bergen enz. waren." Volgens deeze laatſte Grondregel, die wy uit de *Zedekundige Oeffening* trekken, is de Dienſt der *Geeſten*, en van de Voorouderen enz. niet dan een Staatkundige uitvinding. 't Is de uitwendige of blykbaare Leer der *Geletterden* die zy gelooven valſch te zyn, alhoewel noodig. Volgens de inwendige Leer zyn zy (a) Godverlochenaars.

Hoe de Chineezen aan driederlei Geeſten offeren, en waar in deeze Geeſten beſtaan.

Na deeze verdeeling van Geeſten, bericht men 'er een andere eenige Bladzyden daar na (b) in 't zelfde Boek. Wy zullen dit met de eigen bewoordingen die men 'er vind, voordraagen. „ De Chineezen doen „ aan driederlei Geeſten Offerhanden. Deeze „ ze die men *Xam-ti*, (*de Koning van boven*) noemt, is niet dan de wezentlyke „ kracht van den ſtoffelyken Hemel, of zy„ ne invloeijingen.... die dienen om de ver„ ſcheiden dingen van de waereldt voort te „ brengen. . . . De eerſte Geeſt is *Heerſcher over die der Bergen*, *Wateren*, „ *Rivieren*, *Steden* enz. De tweede is „ die van de Aarde, die niets anders dan de „ ſtoffelyke Aarde is.... Deeze Geeſt is „ niet dan de kracht en werking die de Aar„ de heeft om haare uitwerkzelen voort te „ brengen. De derde Geeſt is, waar in „ de menſch zich van zyne deelen ont„ doet wanneer hy ſterft, want hy word „ een lyk wanneer het luchtachtige deel „ zich van het groove deel enz. ſcheid. „ .... De Chineezen offeren aan deeze „ driederlei Geeſten.... 't Is des Keizers „ bediening aan Hemel en Aarde te offe„ ren.... Men offert hen Oſſen, Schapen „ en Zwynen. De onderworpene Konin„ gen, of 's Keizers çynsbaare Vorſten, en „ de Onder-Koningen, offeren (c) de Be„ ſchermgoden des Koningryks. Behalven „ dat offeren de Keizers mede voor hunne „ Voorouderen, en alle de Chineezen van „ welk een ſtaat zy mogen zyn, den O„ verledenen van hun Geſlacht, oprekenende tot in 't vierde Geſlacht: Maar „ hooger opklimmende onderſcheid men „ niet meer zyne eigene overleden Vrien„ den. "

Wanneer deeze Offerhande Plechtiglyk word volbragt.

Deeze Offerhanden geſchieden tweemaal 's Jaars met veel plechtigheit. Ieder Huisgezin dient zyne Overledenen ten beſten hy kan, bedankende hen door deezen Dienſt voor de weldaaden van hun ontfangen, en verzoekende daar in te volharden. Behalven de openbaare Offerhanden, oeffent men 'er mede in 't byzonder met minder plechtigheit. Nochtans ontſteken de Chineezen altoos by de nieuwe en volle Maan Waſchkaerſſen voor de Tafereelen hunner verſtorvenen; zy branden Reukwerk hen ter eere, bieden hun te eeten aan, bewyzende hun diepe en neederige eerbiedigheden en genegenheit.

Tempels ter eere der vyf eerſte Keizeren in China gebouwt.

Behalven dat zyn 'er in alle de Steeden van *China*, Tempels ter eere der vyf eerſte Keizeren gebouwt, als ook van uitmuntende Mannen en Weldoenders van 't gemeen. Wanneer de Keizers geſtorven zyn, bewyſt men hun mede alle eer van Vergoding; want men waant dat zy na hun overlyden het vermogen verkreegen hebben, den geenen te helpen en gunſtig te zyn die zich tot hun vervoegen. Schoon men dit vermogen geduurende hun leven in hen niet erkent, is 'er nochtans in de Tempels een Tafereel, 't welk bedient word op de wyze als deeze der Voorouderen, waar op met groote Letteren geſchreeven is: *Dat de Koning van China duizende van jaaren leeve*. Men offert voor dit Tafereel, en men knielt 'er voor neder.

Van alle deeze gebruikelykheden, die de onſterflelykheit der Ziele en de noodzaakelykheit van 't Gebedt inſluiten, blykt ten minſten, dat al ſchoon het waar zou zyn, dat de *Geletterden* wezentlyk het *Athéïsmus* leeren en oeffenen, dit niet algemeen onder den ganſchen Landaart is verſpreid.

Welk gevoelen de Chineezen wegens den dienſt der Geeſten hebben.

Wy moeten iet van 't bewys zeggen, waar door men ons te kennen geeft dat *Confutius* den Dienſt der Geeſten heeft willen invoeren. Dit bewys is een *Sophiſma* of *Verſtrik-reden* der Pyrrhonianen, want het komt hier op uit om ſtaande te houden, dat men niet beſluiten kan of de Geeſten de Offerhanden bywoonen of niet, en of zy de Gebeden der Godsdienſtelingen verhooren. Maar, zegt men, een zaak is zeker: Zoo men onachtzaamlyk de Geeſten dient, ſtelt men zich in een noch grooter onvermogen van hunne tegenwoordigheit enz. verzeekert te zyn. Indien deeze die de Geeſten Godsdienſtiglyk dienen, nochtans geene rechte verzeekering van hunne tegenwoordigheit hebben, hoe zullen deeze die twyfelen zich gedragen? Zoo men zich by ons met een zodanig *Sophiſma* bezig hield, hoe zouden wy 't met de Heiligen en Engelen aanroepende, ſtellen?

(a) Wy hebben bericht dat de Sekte der *Geletterden* tweederlei Leer, gelyk de Sekte van *Fo*, leeren.
(b) *Oeffenende Zedekunde* Ubi Sup.
(c) *Chin-hoan*, Waarvan wy vervolgens ſpreeken zullen.

De Geest *Chin-hoan* genoemt voor hunnen Beschermer van Steden enz. geëert,

Men geeft de naam van *Chin-hoan* aan deezen Geest die men onderstelt de Beschermer van Steden, Provinciën en Rechtbanken te zyn. Hy heeft Tempels door 't gansche Ryk. De *Mandaryns*, die bezit van hun bestier zullen neemen, moeten te vooren Hulde aan *Chin-hoan* van de Stadt of de Provincie doen, die onder zyn opzicht is gestelt, hem zweerende dat zy zich getrouwelyk in alles quyten zullen 't welk van hunne Bediening afhangt, en verzoeken hem om 't middel van dit te vervullen. Zy moeten deeze Plichten tweewerf (a) in 't jaar, onder straffe van hun Ampt te verliezen, zoo zy 'er in nalaatig waren, hervatten. Men zegt dat deeze *Chin-hoans* met de Bewaar-Engelen overeenkomen: Maar de Chineezen erkennen in hen eene Godheit beneden die van den eersten oorsprong, alhoewel zy nochtans bekennen dat deeze *Chin-hoans* eertyds Menschen zyn geweest.

En om welke reden.

De Chineezen gronden hun gevoelen, de *Chin-hoans* raakende, over zulks de Waereldt door zichtbaare Bestierders word geregeert. Het is betaamelyk, zeggen ze, (b) dat het ook door Bestierders van een Geestelyke natuur geschiede, die de gerechtigheit en de geweldoeffening der Overheden vrywaren, en de verborgene misdaaden straffen die de bewustheit der Menschen ontglippen. De Schryver die wy aanhaalen zegt, dat de Chineezen oulings „ geene Afgoden (te weeten deezer Geesten) in de Tempels hadden, men zag „ 'er niet dan een Tafereel, waarop deeze „ woorden in de gemeene Taale en in gou- „ de Letteren geschreven waren: *'t Is hier* „ *het verblyf of de wooning van den Gee-* „ *stelyken Beschermer der Stadt.* Men „ sette eenige Eeuwen daar na in de plaats „ van dit Tafereel, de Verbeeldingen van „ deeze Geesten, (c) *om des te meer ach-* „ *ting en vreeze in den geenen in te druk-* „ *ken, die genoodzaakt waren den eed te* „ *doen.*"

Hoe zy mede goede en quade Geesten stellen,

P. Martini zegt ook, dat de Jaarboeken der Chineezen gewag van goede en quaade Geesten onder den naam van (d) *Xin* en *Quey* maaken, 't welk mede het gevoelen der hedendaagsche Chineezen is; en op dit zelve gevoelen is 't, dat de Feesten verzelt van Offerhanden ter eere van de Berg-Water-Stadt-Geesten enz. gegrond zyn.

En insgelyks de Zon, Maan en Sterren eeren.

Men eert mede in China de Zon, Maan en Starren. (e) Een zekere *Cansay*, aan wien het Bestier van het laagste gedeelte des Hemels word toegeëigent, heeft insgelyks het vermoogen over leven en doodt. Men onderwerpt hem drie Bedien-Geesten, *Tanquam*, *Tsuiquam*, en *Teiquam*. *Tanquam* geeft den Regen, *Teiquam* beheerst de Geboorte, den Landbouw en Oorlog, *Tsuiquam* is gelyk de *Neptunus* der Chineezen. *Quonin* is de Godin die de Huishoudingen en 't welzyn der Aarde bestiert.

De Afgod *Cansay* die drie Bediengeesten onderzich heeft, welk hun bedryf is, aangeweezen;

(f) Men verbeeld haar met twee Kinderen aan haare zyde †, waarvan het eene een beker houd, en 't andere gevouwen handen heeft. *Chang-ko* is de Godin, die de Meesters in de Godkunde van de Sekte der *Lettergeleerden* byzonderlyk eeren, gelyk de Grieken en Romeinen *Minerva* deeden. Men ziet hier noch de Afgod of Godheit die de wellust beheerst. Deeze Afgod, die *Ninifo* word genoemt, word als een *Xin* aangezien, en zodanig van de Godsdienstelingen gedient. Nochtans is 't een Geest die de ongeoorloofde als geoorloofde vermaakelykheden bestiert: Een waardige Bediening voor een Wezen met den naam van *Xin* betytelt, die men meent door die van Heilig te vertaalen. Men ziet in de zelfde Afbeelding ✠ de Geest die in de onsterflykheit het gebied voert, de groote Beschermgeest van China, die mogelyk niets anders is dan de *God des Oorlogs*, waarvan wy reeds (g) gesproken hebben; of *Ki-to*, die de Chineesche Krygsknechten (h) als hun Patroon eeren. Eindelyk ziet men 'er *Lancing* die wy niet kennen. *Hoaguam* bestiert de Oogen.

Verscheiden andere Goden en Godinnen hier vertoont en door hen geeert.

Puzza

(a) Andere zeggen tweemaal ter Maandt. (b) *Hist. de la China* door P. *Martini* L. IV.
(c) Door deeze manier van zich uit te drukken, wil men onderstellen dat 'er geene Afgodery in den Dienst der Geesten zy.
(d) Zy voeren de zelfde naam by de Japoneezen. Hunne *Sin* verscheelt niet van *Chin*, en de *Xin* der Chineezen, dan door de uitspraak. (e) *Purchas*, uittrekzels der Vojagiën.
(f) Dit is uit het *Gezantschap in China* door Nieuhof getrokken. (g) Hier voor Bladzyde.
(h) *Navarette* in de *Zedekundige oeffening* VI. Boek aangehaalt.

† Zie de Afbeelding Bladzyde Pag. 183.
✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding in vier verbeeldingen vertoont, waar van de eerste *de* AFGOD *is die de* CHINEEZEN *de* GOD *der* ONSTERFLYKHEIT *noemen, en die zy zeggen hunne* FORTUIN *te bestieren*; de tweede, A. *is* FO-TEK *of* NINIFO, B. KIN-GAN *de* BESCHERM-GEEST *die de* JEZUÏTEN CHIN-HOAN *noemen*; de derde, de CHIN-HOAN *of* BESCHERM-GOD *van* CHINA; de vierde, *de* GODHEIT *die de* HOLLANDSCHE GEZANTEN *in hun Bericht* LIN-CHING *noemen.*

IDOLE que les CHINOIS appellant, le DIEU de L'IMMORTALITÉ, et qu'ils disent presider à leur FORTUNE.

A. FO-TEK, ou NINIFO. B. KIN-GAN génie tutelaire que les JESUITES nomment aussi CHIN-HOAN.

B. Picart del. et sculp. dir. 1728.

CHIN-HOAN Dieu tutelaire de la CHINE.

DIVINITÉ que les AMBASSADEURS HOLLANDOIS nomment LINCING dans leurs RELATIONS.

PUZZA ou la CYBELE des CHINOIS.

B. Picart sculp. dir. 1726.

PUZZA sous une forme parallele à JSIS assise sur la fleur de LOTOS.

Hoe Puzza door hem verbeeldt word, en wat de Chineezen van haar vertellen.

Puzza, die men op een *Lotos* Blom zitten ziet, † of liever, volgens *Kircherus*, op een Zonneblom gezeten, word door hem (a) de *Isis* en *Cybele* der Chineezen genoemt. „ Zy (b) heeft zestien armen, „ waarvan ieder handt, zegt *Kircher* in de „ vertaling van zyn *verheerlykt China*, „ zinnebeeldelyk gewapent is, te weeten, „ met Messen, Degens, of Hellebaarden, „ Boeken, Vruchten, Bloemen, Planten, „ Raderen, Drinkvaten, Flessen, enz. " Zie hier by verkorting 't geen de *Bonzes* van China van haar verhaalen. (c) Drie Nimfen daalden eertyds van den Hemel om zich in een Rivier te wasschen; naauwelyks waren ze in 't Water, of het Kruidt *Vesicaria* (d) genoemt, verscheen op de Kleederen van een van haar, nevens zyne Koraalvrucht, zonder dat men begrypen kon van waar dit quam. De Nimf kon het aanlokzel om van deeze vrucht te proeven, niet weerstaan. Zy wierd 'er van bevrucht en baarde een Zoon die zy tot Manbaare jaaren opvoedde, waar na ze hem verliet en weder naar Hemelwaarts keerde.

Aanmerking hier over, en eenige overeenkomsten aangeweezen.

Deeze Zoon werd een groot Man, gaf Wetten, en deed overheeringen. Dit verdichtzel heeft overeenkomst met dat van *Somona-Codom*, als ook met (e) *Serapis* en *Horus* (f) en zelf met de Historie van J. Christus. Als de waarheit zich, om zoo te zeggen, in een verdichtzel benevelt vind, om de weinige waarschynlykheit die men in de verfiering ontmoet, is 't niet vreemd dat men ze als een wezentlyke zaak aankleeft. Daar uit ontstaan de vernuftige gissingen der geenen die de Afgoderyen hebben willen verklaaren of ophelderen. „ De Chineesche Geleerden, zegt *Kircherus*, geven aan *Puzza* veele Armen, om mogelyk te doen begrypen, dat ze de Moeder aller Goden is, en 't is om de zelfde „ reden dat de Heidenen *Ceres* met een „ Boezem vol van Borsten vertoonden, " 't welk haar de toenaam van *Mammosa* geeven deed. Wederzyds hebben ze door deeze zinnebeeldelyke Afgoden, de kracht van de Natuur, haar vermogen, haare vruchtbaarheit en werkzaamheit willen verbeelden. *Isis* kon dan by de Egiptenaren, *Ceres* en *Cybele* by de Romeinen, en *Puzza* by de Chineezen als een zelvige Godheit aangezien worden, die voortbragt en alle dingen deed voortbrengen. 't Is dan de Natuur. Zy is op de *Lotos* in 't midden van 't Water gezeten, om aan te toonen, zegt *Kircherus*, „ dat gelyk dit Kruidt altoos van 't Water bevochtigt word, op „ wiens oppervlakte het dryft, eveneens is „ deeze Hoofdtstof de Natuur behulpzaam „ in de voortbrenging en vruchtbaarheit van „ alle dingen. " Wy breiden deeze plaats een weinig uit, om die beter te verklaaren. 't Is ook zeeker dat dit de zelfde denkbeelden zyn die men *Venus* toeëigenen moet, voortkomende uit het water, en deeze (g) Schulp,

(a) *Verheerlykt China* III Deel. Zie op de volgende Bladzyde de tweede Afbeelding.

(b) Zie de eerste Afbeelding. (c) *Kircherus* als boven.

(d) Of liever *Lotos aquatica* volgens *Kircherus*. Deeze blom is in 't Chineesch *Lien* genoemt, waar by *Dapper* voegt, dat het de *Boon* van Egipte is, waar van *Discorides* meld.

(e) *Serapis* was, volgens eenige alouden, het Heelal, of de Ziele der Waereldt, of eerste oorsprong aller dingen. Om te doen begrypen dat dit de Natuur zelf is, heeft een aloud Orakel gezegt, dat de Hemel haar hoofdt, de Zee haaren buik, de Aarde haare voeten, de Lucht haare ooren, en de Zon haare oogen is. Men eigent *Serapis* toe, de zeden der Menschen door zyne Wetten verzacht te hebben, en die aan den Landbouw verleent; ook kan men zeggen dat hy Overheeringen deed: Waar van de voornaamste waren, de verdwaalde Menschen van allerwegen, weder te recht te brengen, die als beesten, zonder orde, zonder Wetten en Burgerlyke t'zamenleving leefden, dat is mede 't geen men aan *Osiris* toeëigent, die dezelve met *Serapis* is. Indien de Lezer vind dat het al te gedwongen is de aloude Goden zoo naby elkander te brengen, dat men van vyf of zes niet dan een eenige maakt; dat hy zich dan erinnere, dat dit het eenigste middel is om de verdichtzelkunde van verscheiden Volkeren overeen te brengen.

(f) *Horus* de Zoon van *Isis* heeft veel overeenkomst met den Zoone van *Puzza*; naardien zy beiden Wetgevers en Overheerders waren. De zelfde *Horus*, die *Isis* hier op haare knieën houd, is de *Bacchus* der Grieken, en de *Apis* der Egiptenaren. Wy haalen mede aan dat het verdichtzel van de Chineesche *Ceres* eenige overeenkomst met de Historie van J. Christus heeft. P. *La Fitau* verschaft ons dat verdichtzel in zyne *zeden der Woeste Amerikanen* enz. *Isis*, Moeder en Maagdt, (want zy is 't beide) is wezentlyk de eerste *Eva*, de *Cybele* der Heidenen, en 't Zinnebeeldt van de tweede, die in den staat van Maagdt, de Moeder van J. Christus is geweest, waar van men mede een Zinnebeeldt in *Bacchus*, *Horus* en *Apis* vind.

(g) *Venus* wierd in 't midden van de Zee in een Schulp gebooren, waar mede zy te *Ciprus* aanlandde. Kon men de aart van *Venus*, haare vruchtbaarheit, . . . en de plaats van haar verblyf enz. wel beter uitdrukken? De *gebaarde Venus* had niet min een nadrukkelyke betekenis. Van den middel opwaarts was deeze *gebaarde Venus* een Man, van daar naar beneden was zy een Vrouw, en daar door gaf men de

† Zie het nevens-gevoegde Afbeeldzel, vertoonende in 't bovendeel PUZZA, *die der* CHINEEZEN CYBELE *is*, *hebbende haare* ZESTIEN ARMEN *met verscheiden dingen verzien*; en in 't benedendeel, de zelfde PUZZA *gezeten op een soort van* LOTOS-BLOM, *en word by de* EGIPTENAREN ISIS *vergeleeken.*

Schulp, waar mede de Dichters zoo lang en geestig gepopt hebben. Voor 't overige, niets verdeedigt de overeenkomst van *Isis* en *Puzza* beter, dan de eerste by de Egiptenaren te zien zitten op een *Lotos* Blom; om de Nakomelingschap een Gedenkstuk van deeze *Lotos* toe te wyen, 't welk het eerste onderhoud hunner Voorvaderen had geweest: En alzoo zy in vervolg van tydt de Garst en Tarw in des *Lotos* plaats stelden, behoeft men zich niet meer te verwonderen, deeze *Isis* met drie Korenairen in de handt verbeeldt te vinden, en drie andere voor haar, in het zelfde Afbeeldzel alwaar men ziet dat ze den kleinen *Horus* zoogt.

Zie hier een andere overeenkomst, die voor hen niet verwerpelyk zal schynen die gissingen beminnen. *Isis* het Hoofdt van een Koe hebbende en haaren kleinen *Horus* zoogende is, hier in een oud gedenkstuk geteekent naar het Afbeeldzel van P. *de Montfaucon* verleent, en volgens hem beteekent de overeenkomst van *Isis* en *Io*, Zoone van *Inachus*, die in een Koe herschept wierd. Niet onbekent is 't, dat by de Indianen de vruchtbaarheit van dit Dier het Zinnebeeldt van de Natuur is, en dat zy eenigermaaten de Koe als een Moeder van 't Menschelyk Geslacht, wegens haare eigenschappen, aanmerken. By gevolg *Puzza* die *Isis* is, is mede de zelfde als de Koe *Io*. Wy zullen deeze overeenkomsten eindigen, aanmerkenkende dat *Isis* en *Osiris* mede verbeeldt waren onder de gedaante van twee Slangen met de *Lotos* op haar Hoofdt, ✠ en met dit onderscheid, dat *Isis* een Vrouwenboezem had. Deeze Slangen waren Zinnebeelden van de Godheit, en deeze Godheit was by deeze Volkeren niet anders dan de Natuur.

'tIs zeker en klaar beweezen, dat de Aloude en Hedendaagsche Heidenen veele Goden in een zelvigen God hebben aangemerkt: De Natuur is volgens haare verscheidene gedaantens, *Cybele*, *Vesta*, *Ceres* de Maan enz. geweest.

De Chineezen eeren noch eenige andere Geesten, of Heiligen. Het woordt *Xin*, 't welk zy gebruiken, is ter deezer gelegenheit dubbelzinnig, men zegt nochtans, dat (a) de Bezendelingen genoodzaakt zyn om dit te gebruiken, van J. Christus, van de Drieëenigheit, en van de Heilige Maagdt spreekende, 't welk een onaangenaame verbeelding voor d'Aloude Christenen, maar gunstelyk voor de nieuwen wezen moet; want op deeze wyze voegt men Christus en onze Heiligen de Geesten der Chineezen nader by. Hoe het ook zyn mag, onder deeze Chineesche Heiligen vind men eerst (*b*) *Quannia* of *Quonin* (c) die als Kluizenaarster leefde. Zy was een groote Heilige, waar van de Chineesche Legende zeldzaame wonderheden vertelt. Ieder Mensch die gebooren is om *Legendarius* te worden, word over dit Artykel nooit uitgeput, want alles vloeit dan als uit een Bron, gelyk wanneer men Sprookjes van Toverhexen schryft. Men vind 'er een Toveresse *Neoma*, of volgens eenige anderen, (d) een Godsdienstige Dochter, die Gelofte van Maagdelyke reinigheit had gedaan. Zy word hier verbeeldt onder den naam van *Matzou* †, hebbende twee andere Godsdienstige aan haare zyde, die haar bewaayen. *Hujumsin* was een beruchte *Alchimist*, die de Philosofische steen vond: Maar dit was het wezentlykste niet 't welk hy voor den Volke deed. Hy verloste hen van een verschrikkelyke Draak, en bond die vervolgens aan een kolom die noch in wezen is; na deeze verrichting vloog hy naar de Hemelen. Men bouwde hem ter zelver plaatse een Tempel, alwaar deeze *Chineesche St. Joris* het Gedrocht overwonnen had. Wy konnen ons niet onthouden, aan te merken, dat deeze overwinning van Draaken en Gedrochten zodanige edele denkbeelden verwekt over de macht der geenen die men gelooft van den Hemel begunstigt en gelieft te zyn, zulks geene Godsdienst hen dit voorrecht heeft willen berooven, de meeste Godsdiensten hebben zich

Hoe de Chineezen noch eenige andere Geesten en Heiligen eeren.

de kracht en vereeniging der beide Sexen het vermogen van Venus over hen te kennen. Wie weet wat de toenaam van *Ridderlyk* aan *Venus* beteekende? Zie *Cæl. Rhodig.* L 29. van zyne verscheidene Lessen. Laat ons hier *Venus* niet vergeeten, uit den boezem van 't water voortkomende, waar van *Augustus* het Tafereel in een Kapel van *Julius Cesar* toewyde.

(a) Zedekundige oeffening VI. Deel. (b) *Purchas* Uittrekzels van Vojagiën.
(c) Zie *Dapper Gezantschap naar China.* (d) *Dapper* Ubi Sup.

✠ Ziede nevens gevoegde Afbeelding, in vier verbeeldingen vertoont, waar van de I. Isis *en* Osiris *in de* gedaante *van* Slangen *met de* Lotos-blom *op 't* Hoofdt *verbeelden*; II. Isis *gezeten op een* Lotos-blom; III. Isis Zogende *haaren* Zoone Horus; *en* IV. *de zelfde* Isis *aan 't* Hoofdt *van de* Koe, Horus zogende.

† Zie de hier volgende Figuur, verbeelde het bovendeel Vitek *of* Ninifo, en 't onderdeel *Matzou*.

ISIS & OSIRIS, avec la fleur de LOTOS sur la tête sous la figure de SERPENS.

ISIS assise sur une Fleur de LOTOS.

B. Picart sculp. dir. 1727.

ISIS allaitant son Fils HORUS.

ISIS avec une tête de vache allaitant HORUS.

VITEK ou NINIFO.

B. Picart sculp. direx. 1728.

MATZOU.

QUANTECONG DIVINITÉ CHINOISE *que les* CHINOIS *disent avoir eté leur premier* EMPEREUR.

B. Picart del. et sculp. dir. 1726.

QUONIN DIVINITÉ *domestique des* CHINOIS.

zich de eere van Helden overwinnaars van Gedrochten te hebben gehadt, niet konnen weigeren. De Heidensche Legenden hebben een *Herkules* verwinnaar van de *Hydra* gehad, een *Oedipus* van den *Sphinx*, een *Jazon* van den Colchischen Draak enz. Wy zullen in 't vervolg van dit Werk zien, dat de aloude Bewooners van Europe niet min deeze wonderheden bemint hebben dan de aloude en hedendaagsche Grieken en Asiaansche Volkeren. 't Is jammer dat men nooit wezentlyk de bestaanlykheit der Draaken en andere diergelyke Gedrochten heeft konnen bewyzen. Wy zouden zekerlyk de vernieling dier Gedrochten onder het getal van overwinningen onzer Heiligen tellen konnen, en gelooven zonder eenige tegenstreeving alles 't geen de Legenden ons van de Draaken van Provence, Orleans, Rhodes, Ierlandt enz. verhaalen. 't Is een ongeluk voor de Godsdienstigen, die op de wonderen belust zyn, dat het Christendom geene verdichtzelen om zich te stevigen noodig heeft, en dat het zoo naaukeurig en oprecht is om de twyffelachtige dingen te verwerpen, schoon men 'er eere had konnen uittrekken.

Quante-cong voor den Grondlegger van 't Chineesche Ryk door hen geacht.

Laat ons, ons Chineesch oogmerk niet verliezen. De God, Afgod of Geest die men hier onder den naam van *Quante-cong* ✠ ziet, was de Grondlegger van 't Chineesche Ryk. Hy vond eenige kunsten uit, (a) gaf Wetten en gebood den Chineezen zich te kleeden; want te vooren gingen deeze Volkeren byna naakt; hy bragt hen onder een geregeld Bestier, en liet hen in Steden enz. woonen. Deeze zoo nuttelyke en ongemeene uitvindingen lieten niet toe hem in een gemeene gestalte als andere Menschen te verbeelden; men verbeeldt hem dan als een Reus, en met een overnatuurlyke kracht. Men ziet ook achter deezen *Quante-cong* zyn zwarten Schildknaap *Lincheou*, die in kracht zynen Meester niet week.

Hoe volgens eenige Schryvers de Bedieningen van de Chineesche Goden bestaan.

In de *Gezantschappen in China* van *Dapper* bericht men de ampten en hoedanigheden van twee en zeventig Chineesche Goden, waar onder men de verblyfplaatsen der Hemelen en van de Aarde op deeze volgende wyze verdeelt. De vyf eersten bestieren de Hemelen. De eerste van deeze vyf is de Opperste in de ordening der Goden, en over alle de Wezens der Natuur. Deeze vyf Goden hebben onder zich de drie Bedien-Geesten *Tanquam* enz. waar van wy gewag gemaakt hebben. Deeze agt Godheden hebben agt Raden in hunnen dienst; insgelyks bewooners der Hemelen. Deeze Raadsheeren hadden op Aarde, Wyzen en Philosofen geweest. De andere Goden, bestieren in 't getal van zes en dertig, de Aarde en Ondermaansche zaaken. Laat ons een *Toneel-God* niet vergeeten: Men kan met deezen naam den uitvinder van de Chineesche Toneelstukken noemen. De Chineezen hebben hem na zynen doodt vergood. Hy is de Beschermgeest der Toneelspeelders, en men offert hem Offerhanden. De Toneelspeelders zyn altoos van een beeldt van deezen Beschermgeest voorzien.

Welk een groote achting zy voor de Piramiden hebben.

Laat ons by dit alles 't welk wy reeds gezegt hebben, voegen, dat zy in navolging van de Egiptenaren, (b) een Godsdienstige achting voor de Piramiden hebben, te weeten, de gebouwen in overeenkomst met deeze Egiptische Piramiden. Dit is 't welk *Kircherus* verzeekert. Men durft, zegt hy, deeze gebouwen niet naaderen, noch de zelve aanschouwen, zonder vooraf zekere plechtigheden in acht genomen te hebben, om de Goden (van deeze Piramiden) te bevreedigen. Deeze tusschenrede in twee haakjes ingeslooten schynt ons noodig te zyn, om het gebruik van de volgende plaats, door *Kircher* als noodzaakelyk aangehaalt van 't geen hy bericht. „ (c) Zy hebben Afgoden van „ gedaante als Piramiden gemaakt, die zy „ *Chines* noemen. In deeze Piramiden zyn „ een soort van witte Mieren . . . . De „ Heidenen draagen voor deeze *Chines* „ groote zorg . . . . Wanneer zy een Slaaf „ koopen, brengen zy hem voor een dee„ zer Piramiden nevens een Offerhande „ van Wyn en iet anders, en stellen hem „ in bewaarender handt, biddende den Af„ god, dat zoo de Slaaf wegliep hy door „ Slangen, Krokodillen of Tygers moge „ verslonden worden. 't Welk de Slaven „ zoo een geweldige vrees aanjaagt, dat „ schoon

(a) Dit alles word ten deelen in de *Historie van China* aan *Fohi* door P. *Martini* toegeëigent. Mogelyk dat deeze *Quante-cong* de zelfde als *Fohi* is.
(b) *Kircherus* Verheerlykt China 3de Deel. (c) Een aanhaaling van P. *Jarric*, in *Kircherus* Ubi Sup.

✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding, *waar van het bovendeeld* QUANTE-CONG *een* CHINEESCHE GODHEIT *verbeeld*, *die de* CHINEEZEN *zeggen hun eersten* KEIZER *te zyn geweest*. Het onderdeel verbeeldende QUONIN *een* CHINEESCHE HUIS-GODESSE.

„ ſchoon zy van hunne Meeſters qualyk „ gehandelt worden, hen niet durven ver- „ laaten. ” Na deeze aanhaling voegt 'er de zelve Schryver, by; *dat de Chineezen der Egiptenaren apen zyn, die de ſpits of kloot aanbaden, die men boven de Piramide zag.* Ten minſten, men kan zeggen, dat het niet ongerymt is deeze zinnebeeldelyke klooten by de Afgoden te vergelyken die men op de hoogſte ſpitſen van de Piramidale Torens der Chineezen beſchouwt. (a) Deeze die op de ſpits van den Porceleinen Toren gezien word, is van verguld Koper gemaakt. „ Deeze „ Toren, zegt de aangehaalde Schryver, „ wierd door de Chineezen bygeloviglyk „ gebouwt, die gelooft hebben daar door „ hun goed geluk te doen ſtevigen.

Laat ons de Draaken mede gedachtig zyn; want zy hebben ook eenig deel aan den bygelovigen dienſt der Chineezen (b). De Draaken zyn de Wapenen en Vaandels van 't Ryk. De Chineezen verbeeldenze op hunne kleederen, op en in hunne Boeken, op hun Lywaadt, en in hunne Tafereelen. *Fohi* de uitvinder van vier en zestig Zinnebeelden, gaf het alleerſt de bygelovigheit voor de Draaken gezag. Met dit oogmerk alleen, om kracht aan deeze Zinnebeelden te geeven, waar van hy de grondſtelling wilde doen doorgaan, geloofde hy de wonderen ter zyner hulpe te moeten bezigen. *Fohi* zeide dan tot het Volk dat hy deeze Zinnebeelden op den rug van een Draak gezien had, die op hem uit den Grondt van een Meer toegeſchooten was. „ Deeze Keizer, (c) zegt P. *Martini*, „ verkoor de Draak met te meer vertrou- „ wen, alzoo dit Dier by de Chineezen „ voor een gelukkige voorzegging gehou- „ den wierd.... De Draaken van den Kei- „ zer waren met vyf Klaauwen aan ieder „ Voet verbeeldt. Indien iemandt zich „ van dit Dier voor eenig Zinnebeeldt dien- „ de, was 't hem op levens ſtraf verboden, het „ niet meer dan vier Klaauwen te geeven.” Dat *Fohi* de eerſte zy die het Bygeloof voor den Draak zou ingevoert hebben, of dat hy dat Bygeloof reeds ingevoert gevonden had, altoos 't is waarſchynelyk dat het by de Chineezen zeer oud is, en buiten ſtaat van verdeedigt te worden. En alzoo de verdichtzelen der Gedrochtelyke Slangen in 't algemeen van een zeer verloopene oudheit zyn, moet men echter met veele geleerde Mannen gelooven, dat de Afgodiſche Volkeren over dit onderwerp niets hebben uitgevent, 't welk de zelfde oorſprong niet zou konnen hebben, en mogelyk de zelfde Leenſpreuken als deeze, die men in de gewyde Boeken der Jooden vind. Niet alleen gelooven de Chineezen den Draak de Bron alles goeds 't welk hen te beurt valt, te zyn, zy beelden zich noch in dat hy hen den Regen en ſchoon Weder verleent. Hy is 't die den Donder verwekt, en hy is 't die het Onweêr veroorzaaakt. Is hy dan niet de *Vorſt der Mogendheden des Luchts*, waar van in de Heilige Schrift gewag word gemaakt? Eindelyk, eveneens als de Alouden het Gulde-Vlies onder de bewaaring van een Draak geſtelt hebben, en dat veele Hedendaagſche nu noch gelooven, dat de Mynen en Onderaardſche Schatten door Spooken en Nachtgeeſten bewaakt worden, zoo gelooven de Chineezen dat de Draak onder zyne macht de Goederen der Aarde bezit, en voornamentlyk onder de Bergen regeert. Aan deeze lichtgeloovigheit is 't dat zy „ het Bygeloof verſchuldigt zyn, van „ met zoo veel moeiten en onkoſten de A- „ deren van dit verſchikkelyk Beeſt te zoe- „ ken (d), wanneer zy Graven doen op- „ delven. Daar uit doen zy het geluk en „ den voorſpoedt van hun Geſlacht afhan- „ gen. enz. ”

Wie de Stof der Chineeſche Afgodery zou willen opvolgen, verdwaalde veel verder dan hy denken zoude. *P. Le Comte* (e) bekent, „ dat 'er weinig Volkeren Bygelooviger dan de Chineezen „ zyn. ” Hy kon geen gunſtiger omſtandigheit verkiezen om 'er van te oordeelen als de Plechtigheden die hy hen op Zee, in een Reistogt met hen gedaan, zag doen. „ Zy beweezen een Goddelyken Dienſt aan 't Kompas, verbranden „ Reukballen ter zelver eere, en offerden „ het Vleeſch in Offerhande. Zy worpen „ tweemaal 's daags vergult Papier in de „ Zee, als om haar in hunnen dienſt te hou- „ den. ” Naby *Nangan* (f) bewyſt men Goſtsdienſtigheit aan een Steen die eenige Heiligheit bezit; maar hoedanig, word niet gezegt. Hy voert de naam van *Xin*. De eerſte Afgodery heeft door ſpitstoelopende, piramidale en vierkante Steenen

Hun groote Bygeloovigheit aangeweezen,

(a) De Atlas van P. *Martini* door *Kircherus* aangehaalt.
(b) En van de Japoneezen, gelyk men vervolgens zien zal.
(c) *Hiſt. van China* Ubi Sup. L. I. (d) Idem L IV.
(e) *Gedenkſchriften van China*, I. Deel.
(f) *Nieuhof*, *Gezantſchap naar China*.

nen (a) haar begin genomen. De Heilige Steen, waarom het hier te doen is, zal mogelyk een overblyfzel deezer Gedenkftukken zyn. De Chineezen hebben mede hunne wonderwerkende Afgoden. Naby *Taiven* (b) een Stadt in *Xanſi*, vertoont men 'er een van in een Kapel, die uit des Werkmeefters handen gekomen, zich alleen oprechtte, en in het nis plaatfte 't welk men voor hem bereid had.

En wanneerde Chineezen hunne verwachting van de Goden niet erlangen, hoe zy zich niet ontzien, hen quályk te handelen.

Zou men wel gelooven dat een Volk, dus aan den Dienft der Goden verbonden, overzulks het fchynt dat men hunne Afgoden en Pagoden niet genoeg zou konnen vermeenigvuldigen, tegen hen op de beleedigenfte wyze zouden konnen uitvaaren, wanneer de Gebeurtenis hunne hoop niet beantwoordde? „ Dit (c) gebeurt, zegt „ P. *Le Comte*, dikmaals, dat, nadat het „ Volk de Goden wel geëert te hebben, „ alsdan niet van hun verwerft 't geen het „ verzocht heeft, men hen verlaat en zich „ als van onvermogende Goden ontflaat; „ andere handelen hen met de grootfte „ verachting, hen met beleediging aanval„ lende, en andere met ftokflaagen. Gy „ *hondfche Geeſt*, zeggen ze dikmaals, „ wy geeven u een verblyf in eenen uitmun„ tenden Tempel, gy zyt wel vergult, „ word gevoed, bewierookt, en na alle „ deeze voorzorge.... weigert gy ons 't „ welk ons noodig zy.... Men bind hem „ met touwen, fleept hem langs de Straa„ ten, bemorft van modder en allerlei vui„ ligheden. ... Indien zy geduurende „ deezen tydt verwerven 't geen zy wen„ fchen, alsdan brengenze den Afgod „ plechtelyk weder in zyne Nis, nadat „ ze hem wel gewaffchen en weder afge„ droogt hebben, en werpen zich voor „ den zelven neder, met verfcheiden ver„ ontfchuldigingen. ... " Dit fmaadelyk gedrag is het uitwerkzel van een eerfte fpyt, en van een fchielyke oploopendheit aan 't beweegen geraakt, waar van men niet altoos meefter is. 't Is door een diergelyke fpyt dat het Roomfche Volk de Tempels van Rome na de doodt van *Germanicus* bezoedelde. Alexander, van fpyt tegen *Eſculaap* getroffen, nademaal hy *Hephestion* had laaten fterven, belaftte dat de Tempel van den God der Geneeskunde verbrand wierd. Het fchynt dan dat men de eerfte oploopentheden deezer baldaadige Heidenen zou konnen verontfchuldigen, gelyk men zekere Godsdienftelingen over buitenfpoorige uitdrukzelen verfchoont, die naar de letter genomen zynde, ten minften aan 't Opper-Weezen veel ongelyk doen, als een verzoekfchrift in onbeleefde bewoording begreepen, aan de Monarchen deezer Waereldt doen zoude. Maar wat zal men van den koelen moede zeggen waar mede eenige Chineezen hunne Goden in rechten betrekken en vervolgen? P. *Le Comte* bericht de Hiftorie van een Chinees (d), die een Afgod in een geduurige ballingfchap doemen deed, om dat hy zyne Dochter had laaten fterven. Wy zullen, van de Japaneezen handelende, zien, dat deeze Eilanders aan hunne Afgoden ftokflagen geeven, wanneer zy hunne plicht niet wel betrachten. Wy wyzen die geenen die nieuwsgierig zyn, naar den uitmuntenden *Bayle* (e), alwaar men diergelyke voorbeelden van gemor en krachtige oplopendheit, zelfs in den Chriftelyken Godsdienft te vinden, zal konnen leezen.

(a) P. *Lafitau* in de zeden der woefte Menfchen enz. I. Deel, haalt een gefchreeven bericht van *Louiſiane* aan, waarin men leeft, dat de *Natches* zorgvuldiglyk in een hunner Tempelen een fpitstoelopende Steen bewaarden, met verfcheiden Geitevellen op elkander gelegt, omwonden. Verfcheiden aloude Ooftindiaanfche Volkeren hebben in hunne Tempels geene andere Afgoden als van Steenen deezer gedaante. „ Op deezen „ gront, voegt 'er P. *Lafitau* by, was 't dat de Egiptenaren de Godheit wilden in hunne Piramiden en Graf„ naalden verbeelden. ... Mogelyk wilden zy de Godheit en 't geen hun noch overig van de denkbeelden „ van .... de Drie-eenigheit was, in de drie zyden der Piramiden afbeelden". Dit zoude te verre gezocht zyn. Laat ons, ons met het denkbeeldt vergenoegen, 't welk ons een plaats van P. *Bouchet* in zynen Brief aan den Heere *Huet* gefchreeven, verfchaft, in 't derde Deel tweede Stuk deezes werks ingevoegt. „ Men „ moet zich Gode en zyne drie verfcheidene naamen voorftellen, die zyne drie voornaame eigenfchappen „ beantwoorden, byna eveneens als onder het denkbeeldt deezer drie hoekige Piramiden die men voor de „ deur van eenige Tempels ziet opgerecht. " Zie wat we hier van gezegt hebben Bladzyde 115. de Geeftelyken Dienft en de Zalving van Steenen raakende.

(b) *Nieuhoff* Ubi Sup. (c) *Gedenkſchriften van China* II. Deel.

(d) Gedenkfchriften van China II. Deel.

(e) *Gedachten over de Cometen.* Zie mede de *Verantwoording* voor *Herodoot*, en de Reize door Italië van *Miſſon*.

III. HOOFDSTUK.

Van hunne PRIESTERS; *hunne* GODSDIENSTIGE BEDELAARS; *hunne* FEESTEN; VOORZEGGINGEN; GENEESKUNDE *enz.*

Hoe allenks een verbaftering in den Godsdienft ingeflopen is, en wat 'er vervolgens uit ontftaat.

NAar maate dat de Godsdienft van zyne eenvoudigheit verlieft, worden 'er menfchelyke middelen vereifcht om die te handhaaven; en deeze middelen neemen allenks de plaats zodanig van den Godsdienft in, dat men 'er byna niets meer van vind. Men kan de Godsdienft by het oude Schip der *Argonauten* vergelyken, 't welk de Grieken, om het hunnen Nakomelingen beftandt te doen zyn, zoo lang flikten en hermaakten, en op zoo veelerlei wyze in ftaat zochten te houden, dat'er eindelyk geen eenig ftuk van 't Schip meer overig was, 't welk de Overwinnaars van 't Gulde-Vlies naar *Colchos* bragt. Indien het waar is dat de aloude Chineezen geene Afgodendienaars waren geweeft, zou men zeggen konnen dat de grondregels en bygeloovigheden der geenen die hen opgevolgt zyn, het zelfde met den Godsdienft van dat Geweft hebben gedaan: En waarom zou dit niet konnen gefchied zyn? Het Jodendom en 't Chriftendom is dit zelfde lot onderworpen geworden; hunne Priefters hebben 't aangezien als Grondftellingen die het verouderen onderworpen waren, en die men weder vernieuwen moeft om ze tegen den tydt beftand te doen zyn. Laat ons het een en 't ander met gehuurde Werkbaazen vergelyken, die zich niet vergenoegen het onnoodige werk te zoeken, om flechts hun Daghuur te winnen: Maar die zelf bederven 't welk goed is, overzulks zy zich by den geenen die hen in 't werk ftellen, in aanzien brengen. Wanneer de dingen tot een zeker oogmerk gekomen zyn, fchynt het dat men zodanige Perfonen niet langer ontbeeren durft, en dat de verwaandheit van deeze bewerkers een bewys van hunne bequaamheit geworden zy. Deeze vermeetele Werkmeefters en die van een quaad vertrouwen zyn, worden door anderen opgevolgt die het niet beter maaken. Deeze die dit klaar en genoegzaam zien, durven het quaadt niet voorkomen: Daar word meer dan moed vereifcht om het te wederftaan. Zie hoe de menfchelyke redenen de overhand neemen. Alsdan ziet men dat de Priefters en alle die men gehuurde Werkmeefters noemen kan, zoo opentlyken ongeftraft hunne bedriegery uitvoeren, dat men 'er zich als aan een heilige zaak gewend, die door een vermoogender Geeft dan de Menfchen zyn, word ingevoert: vooral wanneer die bedriegery op een Leerftuk van Godsdienft ruft, overeenkomftig met de gerechtigheit Godts en de waardigheit van den Menfch. Zie hier van een voorbeeldt.

De Leer der *Bonzes* of Priefters van *Fo*, waar in hunne gevoelens over 't goede en quade, ftraffe en vergelding na dit leven beftaat, aangemerkt.

De *Bonzes* zyn de Priefters van de Sekte van *Fo*. (a) Zy leeren dat het goedt en quaadt in de andere Waereldt zich niet vermengt, en dat 'er na de doodt vergelding voor 't goede en ftraffe voor 't quaade is bereid. Men kan niet ontkennen dat dit beginzel rechtmaatig en redelyk zy: Maar dit is te eenvoudig: Men heeft by dit gevoelen verborgendlykerwyze willen voegen, dat 'er na dit leven verfcheiden plaatzen voor der Menfchen Zielen, volgens ieders verdienften zyn, en dat men zonder deeze verdienften veel gevaar loopt. Zie hoe men den Menfch vervaart maakt. *Is 'er geen middel*, vraagt men, *zich in de rolle der welgelukzaligen te laaten opteekenen? Indien gy door de verdienften deugdzaam te worden verftaat, en aan God door de beftendige oeffening van 't goede, eer en hulde bewyft, moet men ons van de driften ontflaan, die ons de handen binden, van de zinnen, die ons ontruften, en van de verzoekingen, die ons omringen: Indien men zoo veel vyanden moet wederftaan, zullen ons de krachten aan eenige te eerder, en andere laater ontbreeken. Een ieder is niet even kloekmoedig, noch heeft het zelfde geluk. Gy, die door uw beroep deeze het naafte bykomt die de graden van ftraffe en vergelding uitdeelt, leert ons de middelen kennen die getuigeniffe onzer zwakheit geevende, 't gemoedt van deeze volftrekte Uitdeelder konnen beweegen; mogelyk zal hy voor u, gy die zyne Bedienaar zyt, eenige achting hebben.* De *Bonzes* antwoorden, dat men werken van barmhertigheit doen moet. Handelt ons wel, voed ons zorgvuldig, bouwt Kloofters en Tempels, op dat de gebeden en vrywillige Boetoeffeningen der *Bonzes* u van de ftraf bevryden die uwe zonden verdienen; verbrand vergulde Papieren, zyde Kleederen enz. Dit alles zal

(a) P. *Le Comte* in zyne *Gedenkfchriften* enz. II Deel.

RELIGIEUX en noir avec un CHAPELET à la façon des CATHOLIQUES.

RELIGIEUX mendiant Chinois.

RELIGIEUX CHINOIS avec leurs CHAPELETS.

GUEUX devot à qui l'on a formé la tête en pointe.

GUEUX devot qui se heurte de la tête sur une pierre pour recevoir la CHARITÉ.

GUEUX devot qui se fait bruler des drogues sur la tête jusqu'à ce qu'on lui donne la CHARITÉ.

RELIGIEUX en PÉNITENCE pour avoir eté surpris avec une femme.

zal in de andere Waereld in Goudt en Zilver, en in waare Kleederen veranderen; 't zal aan uwe Vaderen getrouwelyk verſtrekken voor 't geen in hunne byzondere benoodigdheit dienſtig zy. Zonder dat zoud gy wreedelyk na uwe doodt gepynigt worden, en aan een geduurig gevolg van onaangenaame Zielverhuizingen onderworpen zyn. Gy zoud in Rotten, Muizen, Ezels en Muilezels herbooren worden. Andere hebben in andere Landen voorgeſtelt, de langduurigheit van ſtraffe te verkorten, en de gelukzaligheit der verſtorvenen door edeler middelen in ſchyn, te bevorderen: Maar alles komt op 't zelfde oogmerk uit.

Hoe deeze Chineeſche Geeſtelyken gekleedt gaan, en van welk een gedrag zy zyn.

Men ziet van deeze Chineeſche Geeſtelyken in 't zwart, gekleet; ✠ hebbende een *Paternoſter* gelyk de Roomsgezinden: Maar men moet die met andere *Bonzes* niet vermengen. Men ziet 'er ook van 't Hoofdt tot de Voeten in 't geel gekleed en gelyk de andere van een groote *Paternoster* verzien. Deeze twee onderſcheiden verwen maaken twee verſcheidene Orden van Monniken van de Sekte van *Lanzu* uit, gelyk wy eerlang vertoonen zullen. Alle deeze Geeſtelyken gaan altoos gepaart als de onzen. De *Bonzes*, zyn, zoo P. *Le Comte* bericht, niet dan een t'zaamenraapzel van eerelooze en bedriegelyke menſchen, die door de luiheit, wellustigheit en vatzigheit te zamen gevoegt, van openbaare Aalmoezen leeven. Al hun oogmerk is den Volke in hun belang te wikkelen. De zelfde Schryver verhaalt eenige Hiſtoriën van hunne bedriegery. Wanneer zy door behendigheit niets konnen verwerven, trachten zy 't door openbaare Boetoeffeningen te winnen, *'t welk hen in verdienſte by den Volke houd, en een medelyden doet verwekken.* Dusdanig zyn deeze die men lange ketenen van dertig ponden ziet na zich ſleepen, en roepen van deur tot deure: *Dit geſchied om uwe zonden uit te wiſſchen*; desgelyks (a) deeze die zich in de ſtraaten en aan groote en algemeene wegen onthouden, om 'er van de voorbygangers liefdadigheden te genieten, ſlaande hun Hoofdt tegen groote Keiſteenen ‡ tot dat zy een Aalmoes verwerven. Andere laaten eenige Drogeryen op hun Hoofdt branden, om des Volks medelyden te verwekken; mogelyk dat de pyn min ſtrenger is dan men zich verbeeld, en dat ze een geheim hebben, om zich voor 't branden van 't vuur te bevryden. Wy hebben 'er iets van in 't Hoofdtſtuk van de Siammers gezegt. Zelf kan een dikke en harde eelt, die allenks door 't ſlaan tegen een Keiſteen op 't Hoofdt groeit, hen voor de pyn en ſmart bewaaren die men zich verbeeld dat zy gevoelen. Men kan in den rang van dusdanige Godsdienſtige Bedelaars ſtellen, deeze aan wien men met voordacht het Hoofdt ſpits heeft gemaakt. Zy onthouden zich meede langs de wegen met een groote *Paternoſter* om den hals gehangen, wordende onder 't Volk voor groote Heiligen aangezien. Niet tegenſtaande ziet men 'er ook van deeze Geeſtelyken of Godsdienſtige Bedelaars die zonder zich te mishandelen Aalmoezen verzoeken. Men verbeeld ons hier een Geeſtelyke Bedelaar, † wiens Kleedt van veelverwige lappen is te ſamen geflikt, en die een zeer breeden Hoedt draagt, die hem voor Zonneſcherm dient. Deeze beedelende Monniken onthouden zich mede langs de wegen met de beenen kruislings gezeten, ſlaande met een ſtokje op een Schel, tot dat men hun iet geeft.

Wat een Boetoeffende Bonze uitvoerde, om Aalmoezen te verwerven.

't Geen P. *Le Comte* van een deezer boetoeffenende *Bonzes* bericht, is aanmerkelyk genoeg om alhier te worden herhaalt. (b) „ Ik ontmoette eens, zegt hy, in een „ zeker Gehucht een jonge *Bonze* van een „ goed, zacht en zedig gelaat, enkelyk „ be-

(a) Zie Bladzyde 188. en ook hier nevens.
(b) P. *Le Comte* Ubi Sup. *Dapper* zegt ook, dat men Boetelingen ziet, die zich een ganſche Maandt in kouwen met ſcherpe ſpykers verzien, laaten opſluiten.

✠ Zie de hier nevens gevoegde Afbeeldzels, waar van het eerſte *een* GEESTELYKE *in 't* ZWART *verbeeld, hebbende een* PATERNOSTER *gelyk die der* ROOMSGEZINDEN *in handen*; het tweede, *een* CHINEESCHE *beedelende* GEESTELYKE; het derde, *twee* CHINEESCHE GEESTELYKEN *met hunne* PATERNOSTERS; en 't vierde *een* ARME GEESTELYKE, *die men uit Godsdienſtigheit een* SPITS LANGWERPIG HOOFDT *heeft gemaakt.*

‡ Zie de nevensgevoegde Afbeeldzels, waar van het eerſte, verbeeld *een* GODSDIENSTIGE ARME GEESTELYKE, *ſlaande het* HOOFDT *tegen een* STEEN, *om* LIEFDAADIGHEIT *te erlangen*; het tweede, *een* GODSDIENSTIGE ARME GEESTELYKE DROGERYEN *op zyn* HOOFDT *laatende branden, tot dat men hem* MILDDAADIGHEIT *bewyſt*; het derde, *een* BOETOEFENDE GEESTELYKE, *die met een Vrouw te doen heeft gehad, en daar over geſtraft word.*

† Zie de Beedelende Geeſtelyke in 't tweede Afbeeldzel hier nevens vertoont.

„ bequaam om Aalmoezen te verzoeken en „ te verwerven. Hy ftond overeend in een „ wel gefloten Draagftoel, van binnen met „ lange uitftekende fpykers naby den an- „ deren bezet, zodanig dat het hem onmo- „ gelyk was, zonder zich te quetzen, te „ leunen. Twee gehuurde mannen droe- „ gen hem, langzaam voortgaande, in de „ Huizen, alwaar hy den Volke bad, me- „ deleiden met hem te hebben. Ik hebbe „ my, zeide hy, in deezen Draagftoel om „ het welzyn uwer Zielen opgefloten, met „ befluit van 'er niet uit te komen, tot dat „ men my alle deeze fpykers gekocht heeft, „ (die meer dan twee duizend waren) kof- „ tende ieder fpyker tien ftuyvers: Maar „ niet een is 'er onder, die geen oorfprong „ van zegeningen in uwe Huizen zy...." P. *Le Comte* zegt ons niet of de Godsdienftige Chineezen alle deeze fpykers kochten. Wy onderftellen 't nochtans, alzoo het fchynt dat het uit zyn verhaal blyken kan. De Huichelary neemt alle de bewaarmiddelen voor goed aan die haar den geenen voorftelt, die van eene waardigheit zyn om van haare vreeze zich te konnen bevoordeelen: Maar 't is onbegrypelyk, dat 'er zodanige Bygeloovigen gevonden worden, die zich verantwoordelyk voor de pyne gelooven die de valfche Boetvaerdigen zich aandoen. Dit is 't welk men noch op 't getuigenis van *Nieuhof* (a) onderftellen moet. Men ziet een deezer Bedriegers of Zwetzers zich de wangen door en weer door met een els doorbooren, en den Volke te dreigen zich tot doodens toe ongemak aan te doen, indien men hen geen Aalmoezen geeft.

Geeftelyke Landlopers, en hun gedrag aangemerkt. Een andere manier om aan Chineefche Monniken fchattingen te betaalen, is zich in een foort van *Album* of Tafelboek te laaten aantekenen 't welk iemandt van hun den voorbygangers aanbied. Wy zouden hier noch deeze Orde van Landloopers konnen plaatfen, die het Volk door hunne gaauwigheit en potzen weeten te bedotten (b). Men ziet 'er die op tam gemaakte Tygers † ryden, en dus van plaats tot plaats en van Stadt tot Stadt om reizen, zonder het woeden van dit Dier te vreezen, 't welk niet gebreidelt noch gekeetend is. Deeze Zwetzers hebben altoos bedelaars in hun gevolg, die den Godvruchtigen en Boetoeffende fpeelen, geevende elkander geheiligde ftooten met hunne voorhoofden.

En ook anderen in hun bedryf befchreeven. Onder deeze Menfchen zyn 'er die als kluizenaars in holen en rotfen leeven, alwaar men hun Aalmoezen brengt en ook als Heiligen om raad vraagt. Gelyk nu China verfcheiden Ordens van deeze luibuikige Godvruchtigen voed, zoo ziet men ook onder hen verfcheiden flag van tuchtiging. Eenige (c) leeven in gemeenfchap en in Kloofters zonder te trouwen; deeze onthouden zich van Vleefch, Vifch, Wyn en Vrouwen. Zy onderhouden en voeden zich in deeze Kloofters (d) van de inkomften die de Vorft aan de Konventen geeft, en van des Volks Aalmoezen. Men zegt ook dat 'er van deeze Geeftelyken zyn die van hunner handen arbeidt leeven. Andere zyn Menfchen uit het graauw opgevoed, in hunne kindsheit voor Slaaven verkocht, en die ongetwyffelt het grootfte gedeelte Landloopers uitmaaken, waar van wy gefproken hebben. Een byzondere bediening der *Bonzes* van de Sekte van *Fo* is, zich met de Plechtigheden der Lykftatiën bezich te houden. Die van de Sekte van *Lanzu* bemoeien zich met de *Demons* te verdryven, de Steen der Wyzen te zoeken, en toekomende dingen te voorzeggen.

Uit welke Orden de *Bonzes* beftaan die de Sekte van *Lanzu* volgen. Vier Ordens van *Bonzes* zyn 'er van de Sekte van *Lanzu*, en deeze Ordens worden door vierderlei verwen onderfcheiden, die zwart, wit, geel en rood (e) zyn. Zy hebben een algemeene Kloofter voogdt, die mede een Provintiaal heeft. Zonder ons te verre hier over uit te weiden, zullen we alleen zeggen dat zy mede van 's Kloofters vafte inkomften en de mildadigheit der Godsdienftelingen leeven. Wanneer zy langs de Straaten gaan, Aalmoezen verzoekende, zeggenze Gebeden op waar van de Godsdienftelingen de vrucht betaalen, die een volkomen vergeeving van zonden is. Deeze Priefters of Geeftelyken woonen mede de Lykplechtigheden by. 't Is hen niet geoorloft geduurende den tydt hunner gedaane geloften te trouwen: Maar 't word hen mede

(a) In zyn *Gezantfchap naar China.* (b) Dit Afbeeldzel word mede eenige Bladzyden hier na befchreeven. (c) *Dapper* Ubi Sup. (d) *Purchas* uittrekzels van Vojagiën. (e) *Purchas* Ubi Sup.

† Zie het onderdeel van de nevensgevoegde Afbeeldzel, vertoonende GODSDIENSTIGE CHINEESCHE BEEDELAARS, *en* ZWETZERS *op tamgemaakte* TYGERS *rydende*, en 't bovendeel *de* CHINEESCHE BEDRIEGERS *die zich vermeeten* WINDT *te verkoopen*, gelyk vervolgens zal befchreeven worden.

CHARLATANS qui se mêlent de vendre le VENT à la CHINE.

B. Picart del. et sculp. dir. 1726.

DEVOTS MANDIANS de la CHINE. & CHARLATANS qui se promeinent sur des Tigres apprivoisés.

mede in vergelding toegeftaan van die gelof-ten te breeken.

Straf der Geeste-lyken op mis-dryf be-trapt. Een Geeftelyke, met een Vrouw geduu-rende zyne gelofte betrapt, word ftrenge-lyk geftraft. † Men doorboort hem den Hals met een gloeiend Yzer, fteekt 'er een Keten van tien vademen lengte door, en men leid hem in dien ftaat ganfch naakt door de ftraaten, tot dat hy een zekere fom-me Gelds voor zyn Kloofter verzamelt heeft. Een andere Geeftelyke, hem volgende, geeft hem geeffelflagen, telkens als hy hem de han-den aan zyne Keten tot verzachting ziet flaan.

Onder deeze *Bonzes* (a) zyn ook Geefte-lyke Zufters die gelofte van onthouding hebben gedaan. Zy hebben gefchooren Hoofden: Maar hun getal is ongelyk klein-der in vergelyking der Kloofternonniken. Die van de Sekte van *Fo* hoe zy waanen den re-gen te doen voortko-men. Deeze *Bonzes* (ten minften die van de Sek-te van *Fo* zyn) moeten Hair en Baardt laa-ten waffen. Die van de Sekte van *Lanzu* of *Fo*, en mogelyk ook de een zoo wel als de andere, eigenen zich het vermogen van te doen regenen toe, en zy zyn verplicht hun woordt te houden. In de Uittrekzels door *Dapper*, China raakende, gegeeven, word een *Bonze*, die voorwend het te zul-len doen regenen, met Stokflagen gedreigt, indien het in de bepaaling van zes dagen niet regent. Een zoo korten tydt zou ande-re *Bonzes* als deeze der Chineezen affchrik-ken, nademaal het wonderwerk geen tydt zich te vormen heeft. 't Is veel beeter eene droogte te laaten duuren, waar na men hoo-pen kan zyn woordt te houden. Laat ons nu tot de Feeften der Chineezen over-gaan.

Der Chi-neezen Lantae-ren Feeft befchree-ven. Het Feeft der Lantaerens is het zonder-lingfte. De dag van dit Feeft, die de vyf-tiende van de eerfte Maandt is, ftelt men (b) Lantaerens van allerlei waarde. Daar zyn 'er die omtrent twee duizend Ryksdaal-ders koften, wegens de verfierzelen daar aan te koft gelegt, en men ziet 'er die van vyf en twintig tot dertig voeten middelyns hebben. „ Dit zyn Zaalen of Kamers.... „ Men kan in een Lantaeren eeten, flaa-„ pen, bezoek houden, Blyfpelen vertoo-„ nen, en Baletten danffen. " Deeze Lantaerens zyn met zeer veel Waslichten verlicht en worden van Vreugdevuuren ver-zelt. „ De Chineezen eigenen de oor-„ fprong van dit Feeft aan een geval toe, „ 't welk in de Familie van een *Mandaryn* „ voorviel, wiens Dochter, 's avonds aan „ den Oever van een Rivier wandelende, „ in 't water viel en verdronk. De Vader „ hier over bedroeft, ging met al zyn Volk „ om zyne Dochter op te zoeken en plaat-„ fte 'er een groot getal Lantaerens. Alle „ de Inwooners van de plaats volgden „ hem met Toortfen. Men zocht den gan-„ fchen nacht vruchteloos. De eenig-„ fte vertroofting van den *Mandaryn* was „ des Volk yver te zien. Het volgende „ jaar ontftak men vuur aan den Oever op „ den zelfden dag; men vervolgde jaarlyks „ deeze plechtigheit; een ieder ontftak toen „ Lantaerens, en allenks maakte men 'er „ een gewoonte van. " Eenige overeen-komft is 'er tuffchen dit Feeft en 't geen in 't Feeft van *Ceres* (c) in gebruik was, al-waar men gints en herwaarts met Toortfen en Fakkels (d) liep, in navolging van de Godin, die haare Dochter *Proferpina* op de zelfde wyze zocht. Nochtans blyven wy niet vaft op deezen oorfprong ftaan, al-hoewel het mogelyk zy, dat de Chineezen hun Feeft der Lantaerens van de Egiptena-ren overgenomen hebben, van wien de Grie-ken mede hun groot Feeft aan 't buitenfpo-rig voorneemen 't welk een hunner Vorften eertyds nam, van zich met zyne Minnaref-fen in een prachtig Paleis op te fluiten, 't welk hy ten dien einde bouwen liet, en met koftelyke Lantaerens verlichten deed, om het vermaak te genieten, 't geen de Chi-neefche Hiftorie verhaalt, van onder een altoos verlichten nieuwen Hemel te leeven, die geduurig helder was, en die hem alle de omkeeringen van de oude Waereldt ver-geeten deed. Deeze ongeregeldheit deed het Volk tegen den Monarch opftaan, men verwoefte zyn Paleis, en om de Nakome-lingfchap de gedachtenis van een zoo on-waardig gedrag te bewaaren, hong men Lan-taerens in alle de Wyken van de Stadt. Dee-ze gewoonte wierd jaarlyks vernieuwt, en is federt dien tydt een aanzienlyk Feeft ge-worden. Oorfprong van dit Feeft aange-wezen.

Het Feeft van *Phelo* en zyn Het Feeft 't welk *de Bruin* in zyne Rei-zen, onder den naam van *Phelonaphie* be-fchryft, heeft een deftiger oorfprong. Men viert

(a In de Sekte van *Fo* volgens de uittrekzels van *Purchas*.
(b) P. *Le Comte* Gedenkfchriften van China II. Deel.
(c) *Eleufinia*.
(d) *Tuque Actæa Ceres, curfu cui femper anhelo*
Votivam taciti quaffamus lampada myftæ. Statius in *Sylvis*.

† Zie het Afbeeldzel in 't onderdeel Bladz. 187. vertoont.

Oorsprong aangeweezen.

viert het omtrent den aanvang van de Maandt Juny. De Chineezen versieren alsdan hunne Huizen met Bladeren en Boomtakken, zy begeeven zich met veele Vaartuigen in Zee, kruissende langs de Kust om een zekere *Phelo* te zoeken. Deeze Schryver maakt ten opzicht van de Plechtigheit van 't Feest geen verder gewag, dan dat hy 'er den oorsprong van aanwyst. Deeze *Phelo* ontdekte het eerste gebruik van 't Zout, en alzoo zyne Landsgenoten hem de minste erkentenisse niet betuigden, week hy, zodadanig verstoort tegen hen, weg, zodat men sedert nooit geweeten heeft, wat van hem geworden zy.

Plechtigheden van 't Feest des Akkerbouws beschreeven.

Het Feest van den Akkerbouw, waar van men de Instelling aan een Keizer toeëigent die omtrent hondert en tagtig jaaren voor Christus leefde, word mede met veel Plechtigheit geviert. In alle de Steden van 't Ryk, wanneer de Zon in 't Teken van den *Waterman* is, (a) „ gaat een der „ voornaamste Overheden met bloemen be„ kranst, van Muzykmeesters omringt, „ en Mannen die Toortsen, Wimpels, en „ Vaanen draagen, door de Oostpoort de „ Stadt uit. Hy word van veele Persoo„ nen gevolgt, die op handtboomen Af„ beeldzels van hout en bordpapier gemaakt, „ draagen, met goudt en zyde opwerk ge„ stikt, die de aloude Historiën den Ak„ kerbouw raakende, verbeelden. De straa„ ten zyn met Tapyten behangen, en met „ Triomfboogen versiert. Deeze Over„ heit gaat . . . den Zonne opgang te ge„ moed, als of hy het nieuw Zaaizoen ging „ ontfangen . . . . Men ziet 'er een groote „ Koe van gebakken aarde, zoo zwaar, „ dat veertig Mannen die te draagen genoeg „ te doen vinden, en een Jongeling, die „ de Godheit van den Akkerbouw ver„ beeldt, hebbende het eene been naakt en „ 't ander met een soort van een laars be„ dekt. Hy slaat geduurig op deeze Koe. „ Twee Boeren, belaaden met alle de „ Werktuigen van den Landbouw, volgen „ hem onmiddelyk na . . . . *Alle deeze* „ *Plechtigheden zyn Zinnebeeldelyk.* De „ slagen die de Jongeling op de Koe doet, „ beteekenen de geduurige beyvering van „ de Akkerlieden in den arbeidt; de bee„ nen van den Jongeling, waar van het „ eene naakt en 't ander met een laars be„ dekt is, zyn een zinnebeeldt van hunne „ aanmoediging en naarstigheit, die hen „ naauwelyks de tydt geeft van zich te „ kleeden om aan den arbeidt te gaan. Zoo „ dra de Staatsman voor 't Paleis van den „ Keizer met deezen prachtigen Stoet ge„ komen is, neemt men de bloemen en al„ le de andere versierzelen van deeze ge„ drochtelyke Koe weg; men opent haar „ vervolgens den buik, en men haalt 'er „ veele andere kleine Koeien van de zelf„ de stoffe uit, die de Keizer aan zyne „ Amptenaren omdeelt, om hen te doen „ erinneren zorg voor den Akkerbouw te „ moeten draagen, en zyne Onderdaanen „ te berichten van geene Landeryen braak „ te laaten leggen en de leedigheit te my„ den. Men zegt ook dat de Keizer zelf „ op deezen dag de handt aan den ploeg „ slaat. " Ten minsten verzeekert men dat deeze gewoonte eertyds geoeffent wierd, en dat de Keizer zelf broodt voor de Offerhande, van den Oogst die hem uit zynen arbeidt voortquam, maakte. De *Bua* nam het zelfde in *Tunquin* waar, en hy is 't die altoos jaarlyks den aanvang van den Landbouw maakt.

Hoe de Chineezen hun Nieuwjaar vieren.

De Chineezen vieren mede den aanvang van 't nieuwe Jaar met veel toestel en pracht. (b) „ Als dan staan alle handelingen stil; „ de Posten zyn in geen beweeging, en de „ Rechtbanken in 't gansche Ryk gesloten. „ De Chineezen noemen den stilstandt der „ Gerechts-zaaken *de Zegels sluiten*, naar„ dien men op dien tydt de kleine kist sluit „ waarin men de zegels van ieder Recht„ bank bewaart." Een ieder verheugt zich, en neemt deel aan de algemeene vreugde. Alzoo de Chineezen ten opzicht van de dagen ongemeen bygelovig zyn, moet men die verkiezen om de zegels te sluiten en weder te openen. De Vierschaar der Wiskunstenaren, die het bewint der loting en verkiezing der dagen heeft, wyst deeze lang te vooren voor den eersten dag van 't Jaar aan. De keur en het besluit van de Vierschaar der Wiskunstenaren word naar de Provinciën gezonden, overzulks de Plechtigheit van *'t openen en sluiten der Zegels* op den zelven tydt door 't gansche Ryk geschiedde. In dit begin van 't jaar neemen de Chineezen byzonderlyk waar, boven de deuren hunner Huizen de beelden hunner Goden te plaatsen. Zy geeven aan deeze beelden den naam van *Deur-Goden.* Alhoewel deeze gewoonte gemeenelyk in alle de Feesten word waargenomen, geschied zulks noch voornamentlyker in dit van 't nieuwe Jaar.

Men zou onder de Feesten alle de Plechtigheden konnen stellen, die het gansche jaar

(a) *Hist. van China* door *Martini.* (b) *Hist.* van 't *Edikt des Keizers van China*, door P. *Le Gobien.*

jaar door ter eere van de Voorouderen worden verricht: Maar wy zullen dit onder de Plechtigheden der Lykſtatiën verhandelen.

Hunne Pelgrimaadje naar de voornaamſte Tempels in 't Gebergte gelegen; en hoe.

Hunne voornaamſte Tempels (a) zyn in 't Gebergte gebouwt; een aloud gebruik, doch zoo bekent, dat het onnoodig is ons daar mede op te houden. Men begeeft zich in Pelgrimaadje en Proceſſie derwaarts. De ongemakkelyke, ſteyle en rootsachtige wegen, ſchrikken echter de Godsdienſtige Chineezen, deezen togt te doen, niet af, die zy naar deeze gewyde Bergen der Provinciën doen, ſchoon die twee of drie hondert Mylen afgelegen zyn. Vooral, zegt P. *Le Comte*, behaagt de Vrouwen niets meer dan de hoedanigheit van een Pelgrimeſſe te zyn: Maar, hy voegt 'er by, dat dit niet alleen de Godsdienſtigheit is die haar daar toe aanmoedigt, maar veel eer de begeerte zich in 't openbaar te vertoonen, en voor eenigen tydt het gezag haarer Mannen te onttrekken: Ook vreezen de Mannen de gevolgen deezer reizen van Godsdienſtigheit. Deeze Vrouwen quyten zich van een ganſch andere onderwerping dan deeze die het voorwendzel van de Pelgrimaadje is. Eveneens was 't dat ouwelings de Feeſten der Grieken en Romeinen tot voorwendzel dienden, of om eigentlyk te zeggen, tot dekzel der Minnery van de Juffers van dien tydt: Maar zonder zoo verre te gaan, wy vinden tegenwoordig de zelfde voorbeelden. De Chineezen van aanzien, vervolgt de Jeſuït, noodzaaken byna altoos de Vrouwelyke drift hunner Vrouwen in geſlotene vertrekken hunner Huizen op te ſluiten.

Der Chineezen Tempels en Pagoden beſchreeven.

Wy zullen ons niet lang met een zoo vruchteloos onderwerp ophouden, als de enkele beſchryving van een Chineeſche Tempel is: Maar wy moeten echter den Lezer een denkbeeldt verſchaffen, om hem te beter de Afbeeldzels te doen begrypen die twee van deeze Gebouwen verbeelden. Wy zullen des aangaande volgens *Kircherus*, *Le Comte*, *Dapper* en eenige andere Schryvers aanmerken, dat de Piramidale Torens, waar van reeds gewag is gemaakt, altoos een nabygelegene Pagode hebben. Op deeze wyze is 't dat de beruchte Porceleine Toren gemeenſchap met het Gebouw heeft, 't welk de Chineezen de *Tempel van erkenteniſſe* (b) hebben genoemt. Deeze Pagoden zyn byna ontelbaar. De *Bonzes* en andere Menſchen van dat ſlag bewoonen die gemeenlyk en leeven 'er van de vaſte inkomſten van de plaats, of van deeze die zy zich te verzorgen door hunne ſnedigheit verworven hebben. De Reizigers (c) vinden 'er zelf een verblyf plaats; indien dit zoo is, hebben ze overeenkomſt met der Turken *Caravanſeraas*. Het inwendige van de Pagode is met Beelden en Afgoden verſiert, waar van eenige wezentlyke Godheden of Geeſten, en andere Zinnebeeldelyke of Beeldſprakelyke voorwerpen op de wyze der Egiptenaren zyn. De muuren deezer Pagoden zyn gemeenlyk van een meenigte van kleine Vakken of Niſſen verzien, om 'er Afgoden in te plaatſen, die gemeenlyk van verheven Beeldwerk zyn. De Pagode word van veele Lampen verlicht, die nacht en dag ter eere van de Overledenen branden. In 't midden ziet men een Altaar; op de Tafel van 't Autaar is een Afgod van een ongemeene groote geſtalte geplaatſt. Aan deezen Afgod is 't, dat de Tempel toegewyt zy. Hy heeft veele kleine Afgoden tot Wachters die hem omringen. Gemeenlyk is 'er voor den voornaamſten Afgod een holle Bamboes (d), 't welk lang en dik is, en veele kleine Bamboezen inſluit, waarop men voorzeggingen leeſt, in Chineeſche Letteren geſchreeven. Aan weerzyde van 't Altaar brand men Reukwerk, waar voor men een houte Schotel ziet, daar geplaatſt om 'er de Offerhanden in t'ontfangen. Het Autaar is rood geſchildert; want deeze Verwe is enkelyk voor dingen beſtemt, die van een Heilig gebruik zyn, en men moet zich hier erinneren van 't geen wy reeds, dit gebruik betreffende, (e) aangemerkt hebben.

Als ook de Tempel van *Ti-can*, en hoe zy hem verbeelden.

In een deezer Tempelen heerſchte *Ti-can*, de *Pluto*, of *Plutus* der Grieken, en mogelyk beide tegelyk, gelyk by de zelfde Grieken. Deeze *Ti-can* ſchynt ons de God te zyn waar van wy hier voor onder den naam van der Chineezen *Neptunus* geſproken hebben, en die by hen de Geboorte beſtiert. Hoe 't ook zyn mag, deeze God Beheerſcher der Schatten en Uitdeelder der Rykdommen, was op een Autaar (f) gezeten, zodanig als wy beſchreeven hebben, met den Septer in de handt, de Kroon op 't Hoofdt, en van 't Hoofdt tot de Voeten verguldt. Acht Bedienaaren, alle gelyk hy verguldt, dienden den Afgod als Noodhelpers.

(a) Zie P. *Le Comte* in zyne Gedenkſchriften van China I. Deel.
(b) Men vind een naaukeurige beſchryving van den Toren en de Pagode in de *Gedenkſchriften* van P. *Le Comte*. I. Deel.
(c) *Dappers* beſchryving van China. (d) Een ſoort van rietgewas.
(e) Zie het Derde Deel deezes werks, het *Byvoegzel op de Verhandelingen over den Godsdienſt der Indianen*.
(f) Dit is uit *Dapper* getrokken, die *Purchas* afgeſchreeven heeft, en *Purchas* uit P. *Trigant* getrokken.

Nevens die, die hem verzellen.

helpers. Twee groote Tafels zag men in de zelfde plaats, en op ieder deezer Tafels vyf Koningen (dus worden ze in de Beſchryving genoemt) of liever vyf Helſche Bedienaaren: maar alzoo deeze verbeeldingen de Ampten van deeze Bedienaaren niet genoeg hebben uitgedrukt, was men bezorgt die mede op de Muuren van den Tempel af te ſchilderen; aldaar zag men hen in hunne Vierſchaar gezeten, oordeelende de Menſchen en hen doemende tot de ſtraffe die zy verdient hadden. Voor hen onthielden zich afſchuwelyke Duivels, veel afgryslyker dan de onze, zegt de Beſchryving, en alle gereed om de beveelen der Rechters uit te voeren. De ſtraf en kaſtyding der Helſche pyne zag men 'er mede afgebeeldt, nevens alles 't welk machtig is den Menſchen een ſchrik aan te jaagen; als de Misdadigen in oly te kooken, anderen op rooſters te braaden, weder anderen in ſtukken gehouwen, midden door gezaagt, door Honden verſcheurt enz. De eerſte deezer Rechters onderzocht de misdaaden der Menſchen: Men kon die niet voor zyne oogen verbergen. Hy zag die (a) in een Spiegel. De Misdadigen gingen dan over in handen van andere Rechters, die de Uitdeelders van ſtraffe waren. Een van deeze Rechters had het beſtier over den geenen wiens Zielen in andere lichaamen moeſten overgaan. In een groote Weegſchaal zag men ter eener zyde een Zondaar met misdaaden belaaden, en ter anderer zyde, ter vertrooſting der Godsdienſtigen, de Boeken die de oeffening in de Chineeſche Godsdienſtigheit behelsden, maakende gelukkiglyk het tegengewigt van den Zondaar uit, en op deeze wyze wierd hy ontſlagen. In 't midden van de Helle vloeide een Revier, en over deeze Revier waren twee Bruggen, de eene van Goudt en de andere van Zilver, waar over die geene gingen die bezit van 't Paradys namen, 't zy door kracht hunner verdienſten, of door verzekering hunner Prieſteren. Zy droegen in hunne handen het getuigenis van hun goed gedrag. De Prieſters geleidden hen in dit gelukkig verblyf, alwaar men altoos groene Boſchaadjes en bekoorlyke Luſthoven zag. In tegendeel beſchoude men in een vervaarlyke afgelegenheit de Kuilen en Kerkers der Helle; twee kopere Deuren ſloten dit verblyf den Duivelen en Slangen bereid, die men in 't midden der Vlammen, zonder te verteeren, zag. Om den Uitverkoornen in 't Geloof der Chineezen het vermoogen der Prieſteren te toonen, had men 'er een aan den ingang der Helle verbeeldt, die zyne Moeder uit het midden der Vlammen, in weerwil der tegenſtreevende Duivelen rukte. Eindelyk las men 'er dit Byſchrift, 't welk zonder twyffel opzicht op *Ti-can* had; *wie duizendmaal voor deezen Afgod bidden zal, zal van deeze ſtraffe bevryt zyn.* Men onderſtelde mogelyk, dat de oude Vrouw zich onvolmaaktelyk in dit gedrag gequeeten had, nademaal de Prieſter genoodzaakt was, zyn gezag te gebruiken, en zelfs geweld, om de oude Vrouw weg te voeren.

Hoe zy mede Reliquiën en Heiligen in hunne Tempels hebben en derwaarts Pelgrimaadje doen.

Men ziet mede Reliquiën en Heilige Lyken in der Chineezen Tempels; by voorbeeldt, men ſpreekt ons van een zekeren *Leſſu*, die omtrent voor agt hondert jaaren in den geur van Heiligheit ſtorf. Dit Lyk ruſt in de Pagode van *Nantua* in een plaats voor de aandacht der Godvruchtigen, in 't midden van een ongemeen getal van lichten bloodt geſtelt. Men begeeft zich derwaarts in Pelgrimaadje. Deeze die het Chriſtendom niet dan door zekere uitwendige oeffeningen kennen, zullen zich inbeelden, dat het noodwendig volgt, dat de Godsdienſt der Chineezen veel van het Chriſtendom geplundert heeft; want, zullen zy zeggen, dat het niet waarſchynelyk is, dat die wettelyk de gebruiken en middelen verkreegen heeft, die het Chriſtendom zoo krachtelyk bezicht om den Volke tot de zaligheit op te wekken, die geheiligt en gezegent zyn, en bygevolg nooit door Ongodsdienſtigen mogen gebezigt worden. Het vereiſcht hier verantwoording voor den Chineeſchen Godsdienſt te doen. Het leezen van alle de Oude en Hedendaagſche Schryveren geeft ons te kennen dat diergelyke oeffeningen tot alle Godsdienſten behooren. De eenigſte Godsdienſt die diergelyke oeffeningen hadt konnen verwerpen, is die der Chriſtenen: Maar die heeft het nooit gewilt, noch heeft 'er zich zelfs van bedient om Zielen te winnen. Langen tydt te vooren, had Godt ten voordeele der Jooden een gedeelte der Egiptiſche Plechtigheden ingewyt, en mogelyk deed hy 't om dit vleeſchelyk Volk te behouden. De Aloude Heidenen waren eveneens gezint. Om deeze te bekeeren, heeft het

(a) Dit heeft veel overeenkomſt met de aloude manier van door den ſpiegel te voorzeggen, in verſcheiden gelegentheden gebruikelyk. Zie hier over een aanmerking over de *verantwoording van uitmuntende Mannen van Toverkunde beſchuldigt*, door *Naudé*. Mogelyk dat een Schriftuurplaats van Paulus 1 Corinth. V. Zinſpeeling op deeze voorzegging maakt.

PAGODE d

B. Picart sculp. direxit 1728.

Grande PAGOD

la CHINE.

de la CHINE.

het Chriſtendom een groot gedeelte van gebruikelykheden en Ceremoniën uit het te gronde gaande overſchot van hun Heidendom getrokken. Alle de Godsdienſten komen in iets overeen. 't Is door deeze overeenkomſt, dat verſtanden van een zekeren aart zouden waagen het onderwerp van een algemeene vereeniging in te voeren. (a) Wat zou het loffelyk zyn daar toe te komen, en den Volke van een te zeer wederſtrevigen aart te konnen doen begrypen, dat men met behulp van liefdaadigheit overal *Broeders* vindt.

Verklaring van 't Afbeeldzel, het inwendig van een gemeene Pagode verbeeldende.

Nadat we den Lezer hebben te verſtaan gegeeven 't welk tot den Geeſtelyken Dienſt in 't inwendige van de Pagode dient, moeten we hem verklaaren 't geen het Afbeeldzel alhier verbeeldt.

In de Eerste Afbeelding, die een Gemeene Pagode verbeeldt, word vertoont:

1. De ingang van de Pagode. Hier ziet men een Deur, die de voornaamſte van deeze Pagode is.
2. Een Afſchutzel tuſſchen houte of ſteene Zuilen, waar op twee Reuzegedaanten geſtelt zyn, vertoonende gewapende Mannen op de Chineeſche wyze gekleedt. Het Afſchutzel dekt het inwendige van de Pagode: Dus ziet men niets van 't geen in 't Allerheiligevoorvalt, wanneer ſchoon de Deuren open ſtaan. Wy hebben het zelfde gebruik in onze Kerken.
3. Een groot Vat uit Steen gehouwen in de gedaante van een Wywatervat, waar in eenig Reukwerk is.
4. Het midden van den Buik, of het inwendigſte gedeelte van de Pagode. Daar is 't dat de Godvruchtigen vergaaderen.
5. Een Tafel voor het Autaar geplaatſt, waarop men het Reukwerk, de Offerhanden en twee Lichten ziet geſtelt. Ook ziet men 'er een groote *Bamboes*, zodanig als wy beſchreeven hebben, en Hoorns om het lot te werpen, waar van wy vervolgens melden zullen.
6. Een Autaar waar op men de Afgoden ziet.
7. Twee andere ter linker en rechter zyde van 't groote Autaar.
8. De Godsdienſtelingen komende hunne Hulde te bewyzen.
9. Wyſt de plaats der houte Kolommen of Zuilen aan, waarop het dak ruſt.
10. Twee Waterbakken, ter rechter en linker zyde tuſſchen den uitwendigen omtrek van de Pagode en de Pagode zelf; men houd 'er Viſch in. Van deeze twee plaatſen en Deuren is 't dat de Pagode het weinige van den dag ontfangt 't welk men 'er geniet.
11. Is de plaats van twee kleine Kamers of de Kapel vol van Afgoden.
12. Zyn Tafereelen aan de muur van de Pagode vaſt gehecht. Deeze Tafereelen behelzen de geſtelde regels der Bygelovigheden en Ceremoniën die ten opzicht van de loten moeten in acht genomen worden.
13. Een Chineeſche Trommel op een ſoort van Tafel geplaaſt.
14. Een Klok aan de Muur van de Pagode hangende. P. *Le Comte* zegt dat de ſmelting deezer Klokken niet zuiver is, dat het Metaal ruuw en vol klonten zy. Deeze Klokken,

(a) In 't jaar 1709. quam een klein boekje in 't licht, *Aanmerkingen over de tegenwoordige geſchichten van China* genoemt, en uit het Italiaanſch overgezet. Men ſtelt 'er in voor, dat de Keizer van China de Chineeſche Plechtigheden t'eenemaal Burgerlyk verklaart heeft, en dat 'er de Chineeſche Geleerden het zelfde oordeel hebben bygevoegt; waarna men geeft te verſtaan, dat het niet min moeielyk zoude zyn deeze Plechtigheden onder de nieuwe Chriſtenen af te ſchaffen; dat het nu zyn zoude de Plechtigheden van 't Heidendom te vernietigen, die in de Roomſche Kerke doorgedrongen zyn; gelyk de *Bacbanales*, onder den naam van *St. Martyn* enz. De Biſſchoppen, die de zelve hebben willen afſchaffen, hebben hun oogmerk niet bereikt. Indien de Paus zelfs met zynen Blixem gewapent het ondernam te doen, zou hy echter zyn oogwit niet bereiken. Men is dan genoodzaakt die te dulden. Het voorneemen van den Schryver is den Dominikanen te doen bekennen, dat de Chineeſche Plechtigheden in 't zelfde geval zyn. Zy zyn quaadt of onverſchillende. Indien zy quaadt zyn, moet men ze ongetwyffelt affchaffen: maar als dan moet men het zelfde oordeelen van deeze die ons van 't aloude Heidendom zyn overgebleeven. Indien zy onverſchillig zyn, heeft men te meer ongelyk, van uit te roepen, dat de Chineezen die voor Burgerlyk hebben verklaart: Maar in tegendeel zagen de aloude Heidenen de hunne als een gedeelte van den Goddelyken dienſt aan. Vervolgens onderſtelt de Schryver dat een *Mandaryn* als Reiziger in Italië gekomen, hy zich te Rome bevindende, nieuwsgierig is de Roomſch Catholyke Plechtigheden te zien, en dat hy in alles veel overeenkomſt vind in 't geen men tot beider verdeediging zeggen kan. 't Geen de Roomsgezinden antwoorden ter rechtvaardiging van 't geen van quaad gevolg in eenige hunner gewoontens zoude konnen zyn, rechtvaardigt die der Chineezen, en 't geen de Chineezen by de Roomsgezinden, en de Roomsgezinden by de Chineezen ergert, is de uitwerking van een vooroordeel, 't welk opgevat wordt over zaaken die men ongewoon is te oeffenen. De eene ziet alles met Chineeſche, de andere met Europiaanſche oogen aan.

voegt hy 'er by, zyn geenzins zoo goed als die van Europe. Haar geluid is dof; men ſlaat ze, niet met een Klepel: maar met een houten Hamer. Men kan 't geen deeze Schryver over dit onderwerp geſchreeven heeft, in 't eerſte deel van zyne *Gedenkſchriften van China* leezen. Men ſlaat vyf of zes maal op deeze Klokken en op den Trommel, nadat de Godvruchtigen het Gebedt voor de Afgoden hebben gedaan.

15. De Ruſtplaats of doorgegaate Bank om 'er de Zonneſchermen van de *Mandaryns* op te zetten, en deeze die dienen om de Afgoden te beſchaduwen wanneer men die in Proceſſie voert.

AA. De buiten Muur, die den omtrek van de Pagode uitmaakt.

BB. De Poorten in deezen omtrek ingelyft.

In de TWEEDE AFBEELDING beſchouwt men de AANMERKELYKSTE der PAGODEN van CHINA; vertoonende:

Waarin het aanmerkelykſte der Chineeſche Pagoden beſtaat.

1. De voornaamſte Deur of Poort in den omtrek van deeze Pagode ingelyft.
2. Deuren ter rechter en linker zyde van de voornaamſte Poort.
3. Het Voorhuis t' eenemaal openſtaande.
4. De Waterbakken gelykende naar die van de andere Pagode, behalven dat ze hier tuſſchen het Voorhuis en de Poort zyn die in den omtrek ter rechter en linker zyde van de Brug is, die naar het Voorhuis geleid.
5. De Brug.
6. Na het Voorhuis volgt een groote bedekte Zaal, die zich over 't overige van 't Gebouw ſtrekt.
7. Een andere veel grooter Zaal, ganſch met Marmer bevloert en zonder Dak op de wyze van de Tempels der Aloude Ooſtindianen.
8. Zyn Kamers ter rechter en linkerzyde van de Zaalen; in de voorgaande de Pagode zyn 'er diergelyken. In deeze Kamers (a) is 't dat de Keizer en de Grooten van 't Hof zich eertyds gewaſſchen hebben, voor dat zy zich voor de Afgoden vertoonden.
9. * Een ſteene Bekken, naar een Wywaters-Vat gelykende, als in de andere Pagode is vertoont: Men ziet 'er, behalven het Reukwerk, gebrande, beſchilderde en geſneedene Papieren. Alle deeze Papieren zyn Offerhanden der Godvruchtigen. In de plaats van deeze Bekkens, ziet men ſomtyds in de Pagoden twee of drie kopere Komfooren, hoog en net gewerkt.

9**. Zyn Godsdienſtelingen en Aanbidders.

9. Is de derde Zaal veel grooter dan de anderen, en die gelyk de eerſte zich uitſtrekt. Zy heeft eenige overeenkomſt met het Koor onzer Kerken.
10. Zyn Kolommen en Pilaren van 't Gebouw.
11. Kamerdeuren, waarvoor Galleryen zyn die men overgaan moet voor dat men in de Kamers komt.
12. Plaatſen van de Zaal, alwaar de Godsdienſtelingen op zekeren afſtand van de Afgoden hunne aanbidding doen.
13. Een Tafel eveneens als die van de voorgaande Pagode, en insgelyks verſiert. Behalven de twee Lichten ziet men 'er noch een Lamp hangen, en Vaten van Reukwerk gevult.
14. Een Autaar, waarop men veel Afgoden ziet.
15. Twee ſteene Tafels belaaden met Afgoden en met Godvruchtelingen omringt.
16. Tafereelen gelykende naar die van de voorige Pagode.
17. De Klok.
18. Een Trommel eveneens als die in de andere Pagode word gezien.
19. Een Ruſtplaats of Bank voor de Zonneſchermen enz.

In een van deeze Pagoden is 't dat de Keizer zyne Offerhande met een ongemeene pracht offert. Geen Proceſſie is 'er in Europe die de deftigheit van den voorttogt van dien Vorſt overtreft, wanneer hy zich van deezen Geeſtelyken plicht quyten gaat. (b) Hy word voorgegaan van vier en twintig Trompetters, verſiert met goude Beugels, vier en twintig Trommelſlagers, vier en

Hoe prachtig de Keizer in Proceſſie in een deezer Pagoden verſchynt;

(a) *Dappers Gezantſchap van China.*
(b) *Gedenkſchriften van China* door P. *Le Comte* I. Deel.

en twintig Mannen met vernifte en vergulde Staven gewapent, hondert Soldaten voerende deftige verfierde Hellebaarden, hondert Stafdragers en twee aanzienlyke Amptenaren. Deeze Voortrop word gevolgt van vier hondert Lantarens, vier hondert Toortfen, twee hondert Lanffen belaaden met groote vlokken Zyde, vier en twintig Banieren of Vaanen, waarop men de teekens van den *Zodiak* gefchildert heeft, en zes en vyftig andere die de Geftarntens van den Hemel verbeelden. Men ziet vervolgens meer dan twee hondert vergulde Wayers met Afbeeldzels van Draaken en andere Dieren, vier en twintig koftelyke Zonnefchermen, en een Aanrechttafel door Amptenaren van 't Palleis gedraagen, waarvan alle de gereedfchappen van Goudt zyn.

Dit alles gaat den Keizer voor, die daar op te Paardt verfchynt, prachtig gekleed, omringt van tien witte Hantpaerden, wiens Paerdetuigen met goudt en gefteente bezet zyn, en van hondert Lyfwachten en Edelknaapen van 't Paleis. Men houd voor den Keizer een Zonnefcherm die hem de fchaduw maakt, en van alle bedenkelyke verfierzelen blinkt. De Prinfen van den bloede volgen den Keizer, insgelyks de *Mandaryns* van de eerfte Orde en andere Heeren van 't Hof, alle in Plechtgewaadt. Na hen komen vyf hondert aanzienlyke Jongelingen, verzelt van duizend Dienaaren te voet; zes en dertig Mannen draagen een ongedekte Draagftoel, gelykende naar een Triomfwagen; zes en twintig Dragers torffen 'er een andere die gefloten is; en dan volgen vier Wagens door Olifanten en Paarden getrokken. Ieder Draagftoel en Wagen heeft een geleide van een kompagnie van vyftig Mannen, alle prachtig gekleedt, en de Olifanten zoo wel als de Paerden, zyn met koftelyke Dekkleeden verfiert.

Deeze Optogt word door twee duizend geletterde Mandaryns en twee duizend Bevelhebbers van Oorlog gefloten. Alzoo deeze Orde altydt de zelve is, en het zeeker en bekent zy dat de Plechtigheit altoos op gelyke wyze zal gefchieden, maakt het voor den Keizer geen ongewoone onkoften. Dus is men zoodra de Vorft offeren wil, ten allen tyde gereed hem in de zelfde orde te verzellen.

En hoe de Tempels worden ingewyt, aan- Nadat we nu van de Tempels gefproken hebben, is 't billyk dat we eenig gewag van hunne Inwyding maaken. Wanneer men met het bouwen des Tempels ten einde gekomen is, indien 'er reeten in de Muuren zyn, moet men die met het bloedt van eenige Slachtoffers, wegens achting voor dit verblyf der Godheden, dicht ftryken. Dit is 't, zegt men, dat het Chineefch Gewoonte Boek belaft. Men voegt 'er by, dat het aan ieder een niet gedoogt is, Tempels den Overledenen te bouwen. gewee-zen.

Der Chineezen gevoelen, hoe alles van de Starren afhangt, aangemerkt. Alle Ondermaanfche dingen (a) hangen van de Starren af. Dit is het gevoelen der Chineezen; en hoeveel Chriftenen zyn niet van de zelfde gedachten? De ydelheit der Voorzeggingen, een naaukeurige onderfcheiding van gelukkige en ongelukkige dagen, d'onzeekerheit van het toekomende, 't welk men in alle Godsdienften by de Bygelovigen en bedriegelyken door onfeilbaare regels heeft willen vaft ftellen, dit alles beftiert de Chineezen in hun gedrag. Een zodanig merkteken doet de Almanakken en Maandwyzers in waarde houden. Alle Huisgezinnen zyn 'er van voorzien. Men geeft zoo blindelings geloof aan deeze Boeken, zulks het genoeg zy dat ze verbieden of bevelen om hunne regels te gehoorzaamen, zelf tegen allerlei redenen. Deeze lichtgelovigheit geeft gezag aan een talloze meenigte van flechthoofden die zich met Voorzeggingen en Betovering bemoeien, die de dagen, uuren, ogenblikken ftellen wanneer men iets uitvoeren moet. Allerlei Waarzeggers, waarvan het verhaal onnoodig zoude zyn, vinden by de Chineezen gehoor. De eenigfte goede zaak in deeze lichtgelovigheit, zoo gemeenlyk vol bedrog, en nochtans zoo ftyfzinnig in 't beftaan, is dat men met de doodt (b) de Starrewichelaars en Waarzeggers ftraft, die in hunne Voorzeggingen zich bedrogen vinden, en vooral deeze, die door onkunde niet juift den tydt der Eklipfen voorzegt hebben. Deeze laatfte onweetenheit is een doodftrafwaardige misdaadt, nademaal 'er naar de meening der Chineezen het welzyn van de Eklipferende Star van af hangt, en dat het de plicht der Starrewichelaaren is, de Eklipzen voor te zeggen, op dat de Priefters, Overheden en den Volke in dit rampfpoedig toeval tot byftand der Starre arbeiden. Het hulpmiddel 't welk de Chineezen haar toebrengen, is 't zelfde dat in de Indiën in gebruik is.

Welke gedachten zy, voor dat de Jezuiten hen on- Voordat (c) de Jefuiten den Chineezen een recht denkbeeldt van de Eklipfen gegeeven hadden, beelden zy zich over deeze van de Maan in, dat de Zon doorgaat was, over-

(a) *Purchas* uittrekzels China raakende. Hy voegt 'er by dat ze hunne Starrewichelary van de Arabiers hebben ontleent.
(b) *Dapper* en andere. (c) *Purchas* Ubi Sup.

derrecht hadden, van de Eklipfen hebben gehad.

overzulks de Maan zich tegenover dit gat bevindende, het noodwendig volgen moeft dat haar het licht ontbrak. Eenige Sekten leerden dat een zekere booze Geeft de Zon met zyne rechter- en de Maan met zyne linker handt bedekte; 't welk alsdan de Eklipfen maakten. Zy geloofden noch, dat de Zon zich geduurende den nacht in een Vallei onthield, die zy onderftelden vier en twintig duizend mylen onder de Zee te vinden was. Laat ons dit gevoelen nevens dat der Alouden ftellen, die zich inbeeldden dat de Zon geduurende den nacht zich in den Oceaan dompelde.

Waarmede zich onder hen de fchynheilige als Landloopers bemoeien, en de lichtgelovigen bedriegen.

Behalven de Almanakken, Maandwyzers, en verfcheiden Boeken die deeze Zwetzers den fchynheiligen en aan eenvoudige Vrouwen uitventen om 'er hun welzyn naar te richten, zyn 'er noch andere die zich bemoeien door getallen te voorzeggen, insgelyks door kringen en Afbeelzels, door hand- en aangezicht lynen, door droomen, door 't onderzoek van de gedaante-of aanzichtkunde enz. Eenige van deeze Landloopers leeren de Vrouwen de middelen van een voorfpoedig en gelukkig zwangergaan te genieten. Andere bemoeien zich met windverkopery, † gelyk men in 't Norden van Zweden doet. Deeze laatfte Bedriegers onthouden zich altoos by paaren te famen. Een van hun draagt (a) met een ftaatig gelaad op den rechter fchouder een zak waarin hy de gewaande windt befloten houd, waarvan hy voor geldt zoo veel leevert als den lichtgelovigen kooper meent van nooden te hebben. In zyne linker handt heeft hy een Hamer, waarmede hy eenige maalen op den grondt flaat, om 'er, zegt hy, de Godheit of den Windt-Geeft uit voort te doen komen, die, zoo men 't geloven mag, in de Lucht op een Vogel en onder een menfchelyke gedaante omzwerft. Wy mogen hier aanmerken, dat in dit belachelyk Geloof der Chineezen en Noorder Volkeren een genoeg duidelyke overeenkomft gevonden word, met den Leeren-zak vol windt, (b) die *Eolus* zoo edelmoedig aan *Ulyffes* gaf.

Op een klein ftroo Mannetje den Wyn uitftorten, is een der Plechtigheden die de Chineefche Gewoonte Boeken belaften om de Geeften te bezweeren, en te voorfchyn te doen koomen.

Hoe de Chineezen hunne Huisgoden raadvraagen,

Doch (c) niets zonderlinger is, dan hoe ze hunne Huisgoden raadvraagen. Zy neemen twee kleine ftokjes ter eene zyde plat en ter andere rond. Zy voegen die beide met een draadt te famen, waar na zy met een tederlyke geneegenheit den Afgod bidden, en zich krachtiglyk inbeelden dat zy moeten verhoort worden, werpende deeze ftokjes voor hem neder. Indien het by geval gefchied dat ze op de platte zyde vallen, als dan is 't dat hunne gebeden in verwytingen veranderen. Niet te min hervatten zy het lot, en zoo het niet beter gelukt, word dit verwyt door ftokflagen gevolgt. Nochtans bezwykt hen den moed niet, en zy loten zoo dikmaals, tot dat eindelyk het lot hen gunftig zy. Somtyds leggenze deeze kleine ftokjes in een pot, en bygeval die weder uit trekkende, zoeken ze in een boek van waarzeggery, om te weeten of de wyze waar door die uitgetrokken worden, zal gelukkig zyn.

En andere Waarzeggery voorwenden te doen.

Andere waarzeggeryen der Chineezen beftaan in 't onderzoek der beweegingen van een Schildpadt, van 't gevlieg en 't gezang der Vogelen, van 't fchreeuwen der Dieren, in des Morgens ontmoetingen enz. Veele van hun die zich Meefters in deeze bygelovige oeffening noemen, woonen in Holen en Spelonken. Zonder ons met hunne geftalte en kleeding te befchryven, op te houden, wyzen wy den Lezer naar het Afbeeldzel. ✠ Deeze Menfchen bemoeien zich niet alleen met voorzeggingen; zy arbeiden mede met den Philofofifchen Steen, en klenfen liefdedranken, nevens andere geheimen alzoo verderflyk als deeze. Eindelyk genoegen zy zich niet den Volke met dit alles wat diets te maaken, zy beroemen zich ook de middelen te weeten die d'onfterflykheit uitwerken konnen, ten minfte zodanig een lang leven 't welk de onfterflykheit fchynt naby te komen, en deeze laatfte Zwetzery voldoet enkelyk alleen om een groot getal weetnieten aan hun fnoer te krygen. 't Welk het zeldzaamfte zy, is de tegenftrydigheit der Chineezen, die zich in weerwil van de begeerte van te leeven, zelf lichtelyk verdelgen, zonder van de

Insgelyks geheimen te verftaan en uit te voeren.

(a) *Dapper* Ubi Sup. (b) *Homerus* L. 10. Odyff.
(c) *Purchas* Uittrekzels &c. Ubi Sup.

† Zie het Afbeeldzel in 't bovendeel Bladzyde 188.
✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding, Vertoonende in 't bovendeel *de* CHINEESCHE WAARZEGGERS *en* TOVERAARS, en in 't onderdeel *andere* WAARZEGGERS *en* TOVERAARS enz.

MAGICIENS et SORCIERS de la CHINE.

B. Picart sculp. dir. 1728.

Autres MAGICIENS & SORCIERS. &c.

de Zielverhuizing te reppen, die, zoo het ſchynt, de kracht van hun te vergenoegen zou moeten hebben.

Laat ons hier een geeſtelyk gebruik der Godsdienſtige Sexe niet vergeeten voor te ſtellen, 't welk de *Lou-in* is. Wy zullen iet diergelyks in de Beſchryving van der Japaneezen Godsdienſt beſchouwen. Om de oeffening der Chineezen te verklaaren, zullen wy ons van de woorden van een Jeſuïte Bezendeling bedienen, (a) die arbeidde om een Chineeſche Godsdienſtige Vrouw te bekeeren. Deeze waar van hy ſpreekt, had behalven haar vaſten, en haar manier van leeven in de uitterſte geſtrengheit haarer Sekte, veertig jaaren doorgebragt zonder iets 't welk leven had te eeten.

Welk Godsdienſtigheit men den Afgod *Fo* bewyſt.

„ Zy was een Godsdienſtige voor den God *Fo*,
„ tot lange gebeden genegen, en in de Zuſter-
„ ſchap van een beruchten Tempel inge-
„ ſchreeven, werwaarts men zich verre in
„ Pelgrimaadje begaf. De Pelgrims, zoo-
„ dra zy beneden aan den voet van den
„ Berg gekomen zyn, knielen en werpen
„ zich neder op ieder treede die zy in 't
„ opklimmen doen. Deeze die de Pelgri-
„ maadje niet konnen doen, belaſten eeni-
„ ge hunner vrienden, voor hen een groot
„ bladt papier te koopen, gedrukt en in
„ een hoek van 't zelve door de *Bonzes*
„ geteekent. Op 't midden van dit bladt is
„ het Afbeeldzel van den God *Fo*. Op
„ het kleedt van *Fo* en rondom zyn Af-
„ beelzel, zyn zeer veel kleine kringen. De
„ Godsdienſtige van wederzyds Sexe druk-
„ ken duizendwerf dit gebedt voor den
„ God *Fo* uit: (b) *Na-mo-omi-to-Fo*,
„ waar van zy niets begrypen, want dit
„ uit Indiën met de Sekte van *Fo* gekomen
„ is. Zy doen meer dan hondert kniebui-
„ gingen, waar na zy een roodeſtreep in
„ een der kringen teekenen, waar van het
„ Afbeeldzel t'eenemaal is bedekt. Van
„ tydt tot tydt verzoeken ze de *Bonzes* in
„ hunne Huizen te komen om 'er gebeden
„ te doen, en om het getal der kringen
„ vervult zynde, dezelve te verzegelen en be-
„ krachtigen. Men draagt die in Lykſta-
„ tiën in een klein kisje door de *Bonzes*
„ verzegelt: Dit is 't geen zy *Lou-in* noe-
„ men, 't welk een Paspoort of Geleibrief
„ voor de reize van dit naar 't ander leven
„ beteekent. Deeze Geleibrief word niet
„ toegeſtaan voor dat men eenige *Taëls*
„ heeft betaalt: Maar . . . men is ook van
„ een gelukkige reize verzeekert . . . .

En hoe de Godsdienſtelingen een ſoort van Paternoſters gebruiken.

„ De Godsdienſtelingen van de Sekte
„ van *Fo*, hebben altoos aan den hals of om de
„ armen een ſoort van *Paternoſter* han-
„ gen . . . . beſtaande uit (c) hondert
„ middelmaatige en agt grooter kraalen:
„ aan 't hoofdt en ter plaatſe alwaar an-
„ ders by de Rooms-gezinden het kruis word
„ geplaatſt, word een groote kraal gevon-
„ den, van gedaante der kleine Snuifſtabak
„ doosjes naar Kalabaſſen gelykende. In
„ 't omdraaien deezer kraalen is 't, dat zy
„ hun gebedt *Na-mo-o-mi-to-Fo* uitſpree-
„ ken. Het gebruik van deeze *Pater-*
„ *noſters* is veele eeuwen onder dan dat van
„ de Roozekrans onder de Chriſtenen.

Hunne Geneeskunde aangemerkt.

In 't gevolg van deeze bygelovigheden zullen wy de Geneeskunde ſtellen. Die beſtaat, zoo eenige Reizigers zeggen, in zeer weinig zaaken. (d) Hunne geneezingen zoo beroemt door middel der Geneeskruiden, hebben niets meer ongemeens dan die der Woeſte Amerikanen: Zy maaken eenig gebruik van Zweetmidden, en zeer weinig van buikzuivering, zich dits maakende dat het meerendeel der ziektens veroorzaakt worden door de winden die door 't vleeſch dringen, en arbeiden om dit te verdryven door 't gebruik van gloeiende naalden, of vuurballen op 't vleeſch. Zy zyn het polstaſten mede kundig: Maar, voegt men 'er by, dit is het wezentlykſte deel hunner Geneeskunde niet, alhoewel de Chineezen krachtig ingenomen zyn met hunne wysheit, merkende de kennis van de pols als den grondt deezer wetenſchap aan.

En hoe zy de zieken behandelen.

„ (e) Zy voelen de pols op een belache-
„ lyke wyze voor die dit niet gewoon zyn.
„ Na dat ze de vier vingers langs de pols-
„ ader gezet hebben, en krachtig en een-
„ paarig het handgewricht van den zieke
„ gedrukt, lichten zy die allenks wederop,
„ tot dat het opgehoudene bloedt door dee-
„ ze drukking veroorzaakt, weder zyn ge-
„ woone loop genomen heeft. Zy begin-
„ nen eerlang daar na den arm weder te
„ drukken gelyk te vooren, 't welk zy dus
„ eenigen tydt met verſcheiden hervattin-
gen

(a) Lettre du P. d'*Entrecolles* au P. *de Broiſſia* dans le XIII. *Recueil des Lettres Edifiantes*.

(b) Dit gebedt is het zelfde als de *Nama-Amida-bu* der Japanneezen, 't welk men by verkorting *Namanda* noemt.

(c) Men zal in 't vervolg van deeze Verhandeling de *Paternoſters* zien, by de Japanneezen en Chineezen in gebruik, die, volgens het Afbeeldzel deezer werktuigen van Godsdienſtigheit, by *Kaëmpfer* uit hondert en agt middelmatige kraalen en zes kleine beſtaan.

(d) *Renaudot* van de *Wetenſchappen der Chineezen*, in zyne Aanmerkingen over twee *Berichten* enz.

(e) *Gedenkſchriften van China* door P. *Le Comte* I. Deel.

,, gen achtervolgen. Daar na, lichten zy ,, de vingers op en neer de een na den an- ,, der, gelyk of men op de klavesinbaal ,, speelde, rustende zachtiglyk of met ,, kracht, somtyds vaardiger en dan weder ,, langzaamer op den polsader, tot dat de ,, zelve de beweegende tasting van den Arts ,, opvolgt, en dat de kracht, de zwakte, ,, de ongeregeldheid en alle de andere toe- ,, vallen van de pols zich openbaaren. Zy ,, waanen dat 'er nooit geen ongemeen toe- ,, val in de gesteltheit gebeurt, of het bloedt ,, word ontroert, en daar door word by ge- ,, volg een verscheiden indruk in de Vaten ,, verwekt . . . " Na dit onderzoek van de pols, 't welk enkelyk niet dan op een lange ervaarenheit is gegrond, drukken zy de oorzaak die zyne ongeregeldheit werkt, uit. ,, De Chineesche Artsen meenen doorgaans ,, door de verschillendheden van de pols, de ,, uitwerkzelen, en de ziektens te kennen die ,, 'er aan verbonden zyn; daarom houden ,, zy de rechter en somtyds de linker handt ,, van hunnen zieke, en dikmaals beide tes- ,, fens, daarna zich gedraagende als of zy ,, een ingeeving hadden, speelen zy vry- ,, moediglyk den Profeet. Gy hebt geen ,, pyn in 't Hoofdt gehad, zeggenze, maar ,, eene zwaarmoedigheit, die u fluimerig ,, maakt; . . . . Gy hebt de etensluft ver- ,, looren, en gy zult die binnen twee dagen ,, weder bekomen; deezen avondt.... zal ,, u het hoofdt veel luchtiger worden . . . . ,, Wanneer zy ervaaren zyn, voorzeggen- ,, ze (a) alles naaukeurig: De onkundigen ,, zyn gemeenlyk valsche Profeten, " of zwetzers als elders.

P. *Le Comte* bekent, dat men zich byna t'eenemaal van hun wantrouwen moet, nademaal zy zich van allerlei middelen dienen om behendiglyk den staat van den zieke te onderzoeken, voor dat ze hem komen bezoeken. ,, Om dit met gezag te doen, ,, verdichten ze somtyds een soort van ziek- ,, te die zy vervolgens veroorzaaken, " en P. *Le Comte* brengt 'er voorbeelden van by. Kortom, men is genoodzaakt te bekennen dat zy lichtelyker het quaad weeten te voorzeggen dan het te geneezen, en dat men gelyk elders onder hunne handen sterft.

Geen openbaare Schoolen der Geneeskunde onder hen in gebruik, en waarom.

Voor 't overige heeft men by de Chineezen geene openbaare Schoolen van de Geneeskunde: (b) noch gezag, noch achting gaat met deeze weetenschap verzelt. Men moet zich dan niet verwonderen indien die voor de bedriegeryen der zwetzers bloot gestelt word, die zich gemeenlyk in een geheel ander geval verdacht (c) ziende, een zekere toevlucht in des gemeenen Volks lichtgelovigheit vinden. Zy weeten dat om by den Volke ingang te hebben genoeg zy, dat de behandeling van de kunst voor een ieder vrystaat. Niet tegenstaande onze openbaare Schoolen en deftige vertoogen der gewettigde Navolgers van *Hippocraat*, vind zich deeze gelukkige toegeevendheit niet min by ons, en by ongeluk is 't voor de zieken dat die aan de verwaandheit onzer Geleerden is verschuldigt, die niet lyden konnen dat de Geneeskunde buiten de regels gaat die zy zich voorgeschreeven hebben, en beslooten te volgen. Deeze Geleerden vergeeten (d) de groote Grondregel van hun Meester, en loopen vrymoediglyk in 't gevaar de Menschen met behulp van eenige ervaarenheit die onzeeker zy, te dooden, als zy die aan allen ouderdom, gesteldheden en quaalen toepassen, en zy geeven dus de onkunde en 't quaad vertrouwen der Quakzalvers gezag. Dat men zich dan minder tegen de lichtgelovigheit der Chineezen aankante; want men zoude tessens de onze doemen. (e) ,, In China ,, studeert een rampzalige, die niet weet hoe

(a) Men leest in 't II Deel der Reizen van *Ovington*, dat de Chineezen waanen door de pols te merken, niet alleen de tydt die de ziekte duuren zal, en het uur wanneer die te eindigen staat: maar ook hoe lang een Mensch in gezondheit leeven zal, maakende een afzondering van toevallen die hem van buiten konnen overkomen.

(b) *Purchas* Ubi Sup.

(c) *Quantæ putatis esse vos dementiæ,*
Qui capita vestra non dubitatis credere,
Cui calceandos nemo commisit pedes? zegt *Phedrus*, van den Dokter Schoenlapper spreekende XIV Fabel I. Boek. 't Welk de Dichter D. v. Hoogstraten dus overzet:

Hoe dwaas meent gy niet altemaal te wezen?
Het schynt dat gy van Herssens zyt berooft,
Die deezen Man betrouwen durft uw hooft,
En voor wat groots en wat uitstekends houwen,
Dien niemandt ooit zyn voeten dorst betrouwen.

(d) *Experimentum difficile.* Anders *Experientia periculosa.* Men moet weeten dat men door deeze twee woorden het Oordeel verstaat, waarmede den Arts zich bestieren moet, wanneer hy van een ziekte oordeelt. Maar is 'er zulk een Oordeel in de eigenzinnigheit onzer Doktoren te vinden? (e) P. *Le Comte* Ubi Sup.

„ hoe hy aan de koſt zal koomen, twee „ of drie maanden in een Boek der Geneeskunde, en verwerft zich het gezag van „ een volkomen Dokter ten koſten der zieken die hy liever om hals brengt, dan „ zelf genoodzaakt te zyn .... van honger te ſterven. " Noch vermengt zich in dit gedrag een valſche eer en een ſoort van medelyden. „ De Chineezen, vervolgt „ P. *Le Comte*, verwyten zich hunne gierigheit wanneer zy ongezondt zyn, indien zy niet ſterven, of zoo zy hunne „ Vrienden door een ander middel dan door „ dat van de Natuur doen ſterven." Eveneens volgt men by ons blindelings een onbekende, die met een Artſenybriefje of voorſchrift te voorſchyn komt, waar van hy de kracht waant gelegen te zyn in een oud en berookt geſchreeven ſcheurpapier, waar onder men gebeedelde handtteekeningen ziet, en dus vervolgens eenige maanden aangeplakt is geweeſt. Waar is 't dat hy na eenigen tydt zich van des Volks dwaling bevoordeelt hebbende, t'eenemaal buiten geloof en gezag verdwynt: Maar hy word weder door andere opgevolgt en (a) *de Waereldt die hy bedroogen heeft, is nochtans gereed door deezen bedroogen te worden die na hem komen.*

Onder wien de Geneeskunde by hen geoeffent wierd aangemerkt.

De Geneeskunde zoude ons een veel langer buiten-reden verſchaffen: maar laat ons die alleen noch met een weinig regels vervolgen. De Chineeſche Apotekers en Wondheelders zyn mede Artſen. In de eerſte tyden der Oudheit maakte men in deeze driederlei bedieningen geen onderſcheid. Had men 'er toen minder Quakzalvers? Dit is ons onbekent. Maar dit is zeker, dat zoo de Geneeskunde van deeze Konſtenaars ontbloot was, de zelve des te beter zoude voortgang hebben. Gelukkig waren de Menſchen die deeze Dienaars der Geneeskunde weder tot de Keuken (b) en het Lancet zaggen gebragt, 't welk hunne wettelyke Bediening behoorde te zyn. Een aanmerkelyke reden (c) der Chineezen tegen de Apotekers is, „ dat men het voornaamſte deel van de geneezing der Zieken aan „ geen Menſchen vertrouwen moeſt, die „ geen belang in de geneezing vinden, en „ die zich weinig met de hoedanigheit en „ de deugd der Kruideryen bemoeien, mits „ zy 'er zich van tot hun voordeel ontdoen. " Dit is nochtans niet 't welk by de Europiſche Kruidbereiders moet gevreeſt worden. Men heeft veel meer hunne vermetelheit te vreezen, die hen zoo kloekmoedig maakt, zich voor Artſen uit te geeven.

IV. HOOFDSTUK.

Van hunne WETENSCHAPPEN, GELEERDHEIT *en andere* BEQUAAMHEDEN.

Der Chineezen volmaaktheit in Zedekunde, aangemerkt.

WY zullen ons over dit Hoofdtſtuk niet uitlaaten dan 't geen overeenkomſt met den Godsdienſt heeft. Wy hebben van hunne Zedekunde geſproken. Laat ons nochtans dit eens weder ophaalen, en eenige Schryvers naſlaan Indien men hen gelooven mag zyn de Chineezen (d) veel minder ervaaren dan de Aloude Griekſche en Barbaarſche Philoſofen. „ Men „ vind meerder waarheden in de Schriften „ der Aloude Pythagoriſten, en in die van „ Plato en Ariſtoteles; zy zyn 'er klaarder „ en nuttelyker in uitgedrukt, dan het „ klein getal van deeze die in de Chineeſche Boeken zyn verſpreid, en men niet „ dan door uitleggingen alzoo duiſter als „ den Text, kan verſtaan, en dikmaals bezwaarlyk overeen te brengen zyn. De „ waarheden die zy 'er in uitdrukken, zyn „ zeer gemeene waarheden die den Chineezen niet meer eigen zyn, dan alle andere „ Volkeren, die hoe weinig het zy, geredenkavelt hebben. Alles wat zy de „ Deugdt aangaande leeren, is zeer onvolmaakt, en beſtaat in omſtandigheden, niet „ min onnuttelyk dan verdrietig; zonder „ orde, geregeldheit, en met valſche denkbeelden verzelt. " Zy merken de Burgerlyke Plechtigheden als werkende deelen van de Deugdt aan, en (e) „ in de omſtandigheit deezer Plechtigheden is iet niet „ min vreemd, zulks men niets diergelyks „ onder de beſchaaffſte Volkeren en aan die „ het Ceremonieel meeſt verbonden zyn, „ vind. Zy zyn zoo weinig overeenkomende met de eenvoudigheit der eerſte „ eeuwen, dat dit merkteken alleen genoeg „ zy om te bewyzen dat zy zoo oudt niet „ zyn als zich de Chineezen inbeelden. „ (f) De wyze van op een Gaſtmaal te „ noodi-

(a) *La Bruiere.* (b) *Gui-Patin* heeft in zyne Brieven de Kruidbereiders *Arabiſche Koks* genoemt.
(c) P. *Le Comte* Ubi Sup.
(d) De Abt *Renaudot*, verhandeling *over de Wetenſchap der Chineezen* Ubi Sup.
(e) Idem, Ubi Sup.
(f) Zie de Beſchryving van alle de Plechtigheden in de *Gedenkſchriften van China* door P. *Le Comte* I Boek.

„ noodigen, van 'er te gaan, de genoodig-„ den te ontfangen, en hen te laaten die-„ nen.... elkander te bezoeken, en ook be-„ zoek t'ontfangen, bestaat in oneindige „ omstandigheden, en is een wetenschap „ die van een Kamer-Bestierder, of Deken „ der Dienaaren afhangt; maar niet van „ Philosoof." Wy zullen geen gewag van de bewyzen maaken die men tegen hunne Zedekunde bybrengen kan, door 't gebrek 't welk men in hunne oeffening vind. Dit bewys schynt ons onvoldoende. De gebreken in de oeffening worden min of meer by alle Volkeren gevonden.

Als mede hunne Staatkunde niet min gebrekkelyk aangeweezen.

Men wil dat hunne Staatkunde alzoo verachtelyk als hunne Zedekunde zy. Al 't geen *Confutius* en zyne Leerlingen over 't Bestier van den Staat hebben uitgevonden, is zeer gemeen. Het schynt niet, voegt men 'er by, dat de Zedelessen der Chineesche Philosofen veel gedient hebben om de Vorsten en Amptenaren te onderrechten, noch den Volke gelukkig te maaken. Men zou hier op konnen antwoorden, dat deeze zelfde ongelegendheden in andere Staten gevonden worden. Wanneer zy door rechtmaatige, buigzaame en door geleerdheit verlichte Vorsten bestiert zyn geworden, is het Volk altoos gelukkig geweest, en de Vorsten hebben hunne Ryken in een bloeiende standt gezien. Vervolgens heeft men in andere tyden Overheerders en Tirannen gehad, omkeerende de goede Wetten als elders. Indien de Historie van China waar is, (a) verschaft ze ons gelyk alle andere Historiën der waereldt, een mengzel van goede en quaade Vorsten, voorbeelden van deugdt, grootse Zielen, gerechtigheit en moedt, insgelyks lafhartige vol van misdryf, ontrouw en eerloosheit. (b) „ Men „ heeft gezegt, vervolgt men, dat de Volkeren gelukkig zouden zyn, indien de „ Koningen Philosofen waren, of zoo de „ Philosofen regeerden.... Indien 'er ooit „ een Landt is geweest, alwaar de Philosofen geregeert hebben, is 't in China, „ want de *Mandaryns*, 't welk altoos „ Mannen van geleerdheit zyn, en by gevolg Philosofen, Leerlingen, en Sektarissen van *Confutius*, hebben sedert veele eeuwen alle groote Ampten bezeten, „ zoo wel in 't Burgerlyke of Krygskundige, als in 't Ryksbestier en wat het Recht- „ terampt aangaat. Nochtans zoo men de „ Historie van dit Ryk onderzoekt. . . . „ zal men 'er niet bevinden dat deeze Wy- „ zen een groote toevlucht in de Staats- „ omkeeringen zyn geweest, die 'er zyn „ voorgevallen..... enz: " Men zoude konnen tegenwerpen dat de Jooden zelfs niet vry van deeze ongevallen zyn geweest, in den tydt toen zy door Wyzen, onmiddelyk van 't Licht des eeuwigen Wezens, en door ingeeving der Profeeten verlicht, bestiert wierden. Indien de Stelregels der Philosofen altoos geoeffent waren, was het bestier in een Staat van minder misdryf en meerder deugdzaamheit geweest: Maar ter andere zyde is 't niet gezegt dat 'er deswegen meerder kloekmoedigheit en dapperheit zoude te vinden zyn, (te weeten, zodanig een noodzakelyke kloekmoedigheit ter verdeediging van den Staat, zonder welke men voor Oorlogsheldt niet kan aangezien worden); want de Wysgeerte en geleerdheit baaren een lust voor een gansch ander onderwerp. De vreedzaame aart in de gematigdheit der waare Philosofen zoude zeer nuttelyk in een Staat zyn, byaldien men der Menschen driften beteugelen kon. De deftige Stelregels der Philosofen zyn den quaadaardigen niets nut, en indien die al 't vermogen hadden, geduurende eenigen tydt de quaade voorneemens van eenigen, 't zy vroeg of laat te wederhouden, ryzen 'er andere uit die 't Volk ontrusten, en die dikmaals zelfs op de rechtmaatigste stelregels hun gezag gronden. Maar het zoude onrechtmaatig zyn, den waare Philosofen te verwyten, dat hunne Wysgeerte deeze gebreken niet verhindert heeft.

Waarin beide deeze Menschen bestaan.

't Geen men vervolgens tegen de Zedekunde en Staatkunde der Chineezen bybvoegt, is veel krachtiger. „ Deeze twee „ wetenschappen, zegt men, bestaan by „ hen niet dan in gemeene en geringe spreuken, en voorbeelden uit de Historie getrokken, zonder eenig onderzoek van de „ de menschelyke bedryven en driften, noch „ van hunne beweegredenen en oogmerk; „ nademaal het zeker is dat de Chineezen „ geene vaste meening en geen hecht gevoelen „ over de onsterflykheit der Ziele hebben, „ en dat ze byna alle overeenkomen, dat „ de vergelding van 't goede, en de straffe „ voor 't quaade in dit leven hen overkomt, of op hunne nakomelingschap „ valt." De zelfde tegenwerping is tegen d'Aloude Heidenen gedaan: Men zou ter verdeediging der Chineezen zeggen konnen, dat zy, om van hunne gevoelens door hunne Plechtigheden ten opzicht van de dooden te oordeelen (al waren die Plechtigheden maar Burgerlyk) ten minsten eenig

(a) Zie de *Hist. van China* door P. *Martini*. (b) De Abt *Renaudot* Ubi Sup.

nig denkbeeldt van de onsterflykheit der Ziele hebben, als mede van de straffen en vergeldingen na dit leven enz. Zy zyn dan zoo niet van Grondt-beginzelen ontbloot: Maar alschoon zy 'er nevens de onsterflykheit van ontbloot waren, zoude het echter waar zyn, dat zy eveneens doen als veele Menschen (a), die hunne Leer door de oeffening niet beantwoord hebben; dat zy voor het Burgerlyk gedrag een Grondstelling van Zede- en Staat-kunde die genoeg redelyk zy, hebben konnen invoeren.

Hoe andere Schryvers van ganfch andere gedachten over dit onderwerp zyn.

Andere Schryvers eigenen de Chineezen te grooten lof toe. Zy oordeelen dat niets volmaakter is dan de Zedekunde waar van *Confutius* een Stelregel heeft gemaakt. (b) „ Alles is 'er bondig en rechtzinnig, nademaal de rechtmatige reden..... die de „ Philosoof geduurig zonder vooroordeel „ raadtvroeg, alle zyne woorden verzelde. „ De regels die hy geeft, en de plichten „ waar toe hy aanmaant, zyn zodanig, dat „ 'er niemandt is die niet een groote nyging „ gevoelt, om die toe te stemmen. Niets „ valsch vind men onder zyne redenen vermengt, niets strydigs, noch geene van „ deeze vervaarlyke fynigheden, die men „ in de Traktaten der Zedekunde van het „ meerendeel der Hedendaagsche Overnatuurkundigen ontdekt. " (c) Men zou zeggen dat deeze Zedekunde uit de Schoole van J. Christus voortgekomen zy. P. *Le Comte*, wat ingetoogener, (d) genoegt zich ons veertien Stelregels van *Confutius* voor een staal der Chineesche Zedekunde te geeven, en om te toonen *dat Seneca niets beters heeft gezegt.* Nochtans is 't waar dat de Jezuit genoodzaakt is Historischerwyze de oorsprong deezer Stelregels te verklaaren, om die een rechtmatige juistheit te geeven; zonder dat, zouden ze met zyn verlof, duisterder zyn, en veel min vermogende, om 't gemoedt te raaken dan eenige Spreuken van *Seneca.*

Aloude Boeken onder hen wegens hunnen Vorst, en hoedanig.

De Chineezen hebben Boeken, waar van zy ongemeen de verdienste en oudheit roemen. De alleroudste, en (e) en die men meent ouder dan die van Moses te zyn, behelzen de Historie van eenige Chineesche Vorsten. (f). „ 't Is een mengzel van zedelyke Stelregels, van redenvoeringen „ door Vorsten uitgesproken, van Spreuken, voorschriften, raadgevingen.... „ waarin men doorgaans zoo veel wysheit, „ staatkude, voorzichtigheit en Godsdienst „ ziet uitblinken, als zoude konnen aan „ Christen Vorsten gegeeven worden. " Volgens P. *Le Comte*, (g) „ hebben deeze Boeken onder de Chineezen, ten opzicht van den staatkundigen staat, en 't „ bestier, niet min gezag, dan die van „ Moses en de Profeeten onder de Jooden, „ wat den Dienst van God, en de hoedanigheit van den Godsdienst aangaat.

Als mede die uit Dicht-kundige Werken bestaan.

Een verzameling van Dichtkundige Werken, waarvan een gedeelte van een gelyke oudheit is, behelzen de Zeden en Inzettingen veeler Koningen van China. *Fohi* is de Schryver van een gedeelte deezer Dichtkundige Werken, (h) zoo duister en onverstaanbaar, dat ze een bron van onuitputbaare verdichtzelen en verzierzelen geworden zyn. Deeze die zoo oud niet zyn, (i) zyn mede doormengt met belachelyke en buitensporige stoffeeringen, insgelyks morringen tegen den Hemel en God. Deeze verzameling maakt het tweede en derde der Aloude Boeken uit, waar voor de Chineezen zodanig een Godsdienstige achting hebben.

Het vierde Boek behelst de Historie veeler Vorsten, hunne deugden, ondeugden en Grondregels; en 't is door *Confutius* byeen verzamelt. Het vyfde vervat de Gewoontens en Plechtigheden, de plichten van Vrouwen, Kinderen en van Vriendschap enz. Dit nu zyn de oorspronkelyke Boeken die de Zedekunde en een gedeelte der plichten van Godsdienst vervatten, by de Chineezen bekent en onder hen in gebruik. Alle de andere, zegt P. *Le Comte*, zyn niet dan Afschriften of Uitleggingen deezer Boeken: Maar geene van de Schryvers die over deeze oorspronkelyke Boeken gehandelt hebben, is in die achting als *Confutius* geweest, en men houd voor al zyne verzameling der Aloude Wetten van hooge waarde. Indien iemandt naaukeuriger van 't geen deeze Boeken behelzen, wil onderrecht zyn, die leeze alleen de kleine verkorting der *Zedekunde* van *Confutius*, en de *Gedenkschriften* van P. *Le Comte.*

De oudheit deezer Boeken.

De wyze hoedanig deeze zoo oude Boeken den Nakomeling zyn medegedeelt, is by

(a) In de oudheit vind men 'er veele voorbeelden van. Men beraade zich met *Bayle* in zyne *gedachten over de Cometen.* (b) Voorrede van 't Boekje, *Zedekunde van Confutius* genoemt.
(c) De zelfde Schryver p. 6. (d) P. *Le Comte* Ubi Sup.
(e) De *Zedekunde* van *Confutius* p. 6 en 7. (f) Idem ibid.
(g) P. *Le Comte* Ubi Sup. I Deel p. 186. (h) Idem p. 287. de Abt *Renaudot* Ubi Sup.
(i) *Zedekunde* enz. p. 8 P. *Le Comte* Ubi Sup.

kenby den Geleerden verdacht.

by (a) eenige Geleerden verdacht. De Hiftorie van China (b) bericht, dat omtrent twee hondert jaaren voor Chriftus geboorte, een Keizer befloot alle Wetenfchappen te verbannen en te vernietigen. Hy belaftte alle de Boeken in 't Ryk te verbranden, behalven die van den Akkerbouw, van de Geneeskunde en Toverkunde handelden. „ Na de doodt van den „ Tiran, ontvonkte wederom de liefde „ voor de Wetenfchappen in alle de Gemoederen.... De Oudbejaarden, die, „ volgens de gewoonte, geduurende hunne jonge jaaren met yver byna alle deeze „ Boeken doorleezen en geleert hadden, „ kregen laft die getrouwelyk te herfchryven. Men vond 'er eenige die door de „ yverigfte in de Graven verborgen waren „ geweeft. . . . eenige andere wierden uit „ holen en muurgaten gehaalt, wel eenigfins befchadigt. . . . maar niet te min in „ ftaat om voor hen te dienen die arbeiden om de zelve weder te verbeeteren. „ Deeze zorg maakte echter dit nieuw Werk „ gebrekkelyk, ... men vind 'er gaapingen „ en uitgelatene regels in, en in eenige plaatfen heeft men 'er vreemde ftukken ingevoegdt. . . . . De Chineezen bekennen „ deeze misflagen, ... maar zy zyn zoo „ naauwkeurig om te bewaaren 't geen zy „ van de Oudheit ontfangen en overgenomen hebben, dat zy 'er zelf de misflagen „ en gebreken van hoog agten. . . . ." De Boeken (c) van *Confutius* en *Mem-ci* zynen Leerling, waren door een oud wyf bewaart geweeft, die, in deeze algemeene verwoefting der Wetenfchappen, te raade geworden was de bladen 'er van tegen een muur te plakken. Men nam ze vervolgens weder weg, en men vond 'er eenige plaatfen van een weinig door de vochtigheit bedorven en uitgegaan, en „ fchoon „ men wift, voegt 'er de Schryver (d) die „ wy aanhaalen by, welke plaatfen 'er ontbraken, men dorft die door achting niet „ weder verftellen, en in alle de drukken „ deezer Werken, vergenoegt men zich dit „ aan den kant aan te teekenen.

Oudheit van der Chineezen Dichtkunde aangemerkt.

De Dichtkunde is by de Chineezen zeer oud. Zy maaken Vaerzen van verfcheidene maat en op veelerlei wyzen. Dat hunne Dichtkunde oud zy, is niet ongemeener dan de Oudheit van hunnen Zang. (e) „ Hun eerfte foort van Dichtkunde " is de ftudie der geener die naar de eerfte " waardigheden van den Staat haaken. Zy " leeren daar in op welke wyze de goede " en quaadaardige Vorften zich hebben gedragen, en fpreeken veel van de vergelding der eerften, en van de ftraffe der " laatften, om den quaadaardigen een vrees " in te boezemen, en een vertrouwelyke " hoop den geenen te geeven die van een " goed gedrag zyn. Zy verhandelen mede in " hunne Dichtkunde de fchoone hoedanigheit van de Natuur.... zonder zich, gelyk onze Dichters, van Fabelen en Verdichtzels te bedienen, en leggen zich alleenlyk toe op de kennis van natuurlyke " zaaken tot tucht en verbeetering der Zeden ftrekkende. " Dit is niet overeenkomende met de Dichters waar van men zeggen kan, dat zy den (f) Staat alzoo min noodig zyn, dan een uitmuntend Kegelfpeelder is. „ In de Chineefche liefdedichten zyn hunne Dichters veel ingetogener dan de onzen, en deeze die zich " aan dien aart van fchryven overgeeven, " hebben geen ander oogmerk dan gevoelens " van reinigheit en zedigheit in te prenten." Zie hoe zuiver en geheiligt die Dichters zyn. Zouden zy van de gelukkige gefteldheit der onzen berooft zyn, die zich waanen dat zy geheel anders leeven (g) als het Dichtvuur hen ingeeft? Ook ziet men van hun in een zelfde Boekdeel Geeftelyke Gezangen en Schimpdichten: Maar, hoe zou men niet by ons het meerendeel van deeze Huurlingen, Apollo onderworpen, aanmerken, die aan hun gewrocht arbeiden eveneens als een Ambachtsman zyn Handwerk doet? Even als hy handelen zy, en leeven by hun dagwerk. In een zodanige gefteldheit moet men een ieder ten dienft ftaan, en men moet ook de neiging der zinnen volgen. Men pryft de Menfchen (h) nooddrufts-

(a) *Verhandeling over de Geleerdheit der Chineezen* door den Abt *Renaudot*.
(b) *Hift. van China*, door P. *Martini*; P. *Le Comte* Ubi Sup. p. 291.
(c) *Hift. van China* door P. *Martini*: VI. Boek. (d) P. *Martini* Ubi Sup
(e) De zelfde. (f) Men eigent dit woord den Dichter *Malherbe* toe.
(g) *Lafciva eft nobis pagina, vita proba eft.* Martial.

(h) *Quis expedivit pfittaco fuum* Χαιρε?
Picasque docuit verba noftra conari?
Magifter artis, ingenique largitor
Venter, negatas artifex fequi voces.
Quod fi dolofi fpes refulferit nummi,
Corvos Poëtas & Poëtrias picas
Cantare credas pegafeium melos. Perfius *in Prol.*

druftshalven, en men vervoegt zich plichtshalven tot Godt.

Waarin hunne Dichtkunde bestaat.

Om weder tot de Dichtkunde der Chineezen te komen; moeielyk is't te weeten of ze de groote Lofspraak eeniger Hedendaagsche Reizigers wel verdient. Het oordeel dat de Abt *Renaudot* (a) over deeze stoffe geeft, is niet verwerpelyk. Hoe 't ook zyn mag, het schynt, volgens 't geen wy gezegt hebben, dat het Aloudt voorwerp der Dichtkunde eveneens by de Chineezen was, als het by de eerste Waerelds Volkeren is geweest. Hunne Dichters bemoeiden zich den Volke in den Godsdienst en de goede Zeden te onderwyzen. By deeze onderwyzing voegden en vermengden ze Voorbeelden van 't leven der doorluchtigste Mannen, en beloften van vergelding of straffing van wegen een Opper-Weezen. Een zoo edel gebruik wierd bequaam tot den Goddelyken Dienst en de verborgentheden geoordeelt. De Dichtkunde was lang een mengsel van Wysgeerte, Godgeleertheit en Historikunde. Ongevoelbaar misbruikte men een zoo edele kunst. Des Menschen harte door driften bedorven, vond in de Dichtkunde alles 't welk hem kon nuttelyk zyn: als geestdryvery, welluidendheit van maat en eenstemmigheit. Dit alles wierd de waereld ingevoert; het diende om in de lang navolgende tyden veele Bygelovigheden over te brengen. Indien dit niet volkomen het zelfde gezag by de Christenen heeft, is 't om dat onze tyden verlichter zyn, en dat ons licht en onze kennis veel levendiger zy. Maar 't is onnoodig dat men zich over een zoo bekend onderwerp uitbreide: Laat ons tot de Historie der Chineezen overgaan. Veele uitmuntende Voorbeelden worden 'er gevonden, waarin men alle de wisselvalligheden van deugdt en ondeugdt beschouwt, niet min vermogende om te onderwyzen dan deeze der Europeanen: maar men betwist haare oudheit. 't Is een stoffe door de Geleerden te beslechten. Wy zullen 'er ons hier niet mede belemmeren.

Hoe door verkoorne Geleerden de Historiën der Keizeren worden opgeteekent, en vervolgens t'zamengesteldt.

P. *Le Comte* verzeekert ons, „ dat men „ de Historie van 't gedrag der Keizeren „ op zodanig een wyze t'zamenstelt, die „ alleen machtig is om die in toom te houden en te matigen. . . . Een zeker getal „ van verkooren Geleerden teekenen zorgvuldig alle hunne woorden en daaden „ aan. Ieder van hun in 't byzonder, en „ zonder met elkander gemeenschap te hebben, schryft de zelve op een enkeld bladt „ naar maate dat 'er zaaken voorgevallen „ zyn, en werpt het in een Schryflaade of „ Lessenaar door een gat ten dien einde „ daarin gemaakt. (b) Het goede en „ quaade word 'er eenvoudig in verhaalt. „ *Op zodanig een dag*, zeggen ze, *de* „ *Vorst haastig geworden gedroeg zich bui-* „ *tensporig, en sprak op een wyze weinig* „ *met zyne waardigheit overeenkomende.* „ . . . . of wel: *Hy ondernam kloekmoe-* „ *diglyk den Oorlog om zyn Volk te ver-* „ *deedigen. . . . en dus met alles 't welk* „ *in de Regeering voorvalt.* . . . Over- „ zulks nu de hoop en vrees geen deel „ in dit bedryf mogt hebben, opent „ men nooit dit kantoor, geduurende het „ leven van den Vorst, noch zoo lang 'er „ iemandt van zyn Geslacht de Troon bekleedt: Maar wanneer de Kroon in een „ ander Geslacht, gelyk dikmaals gebeurt, „ overgaat, verzamelt men alle deeze byzondere Gedenkschriften, en men vergelykt die met elkander. . . . waar uit men „ de Geschriften van den Keizer t'samen- „ steldt. . . . . " Noch kon dit veellicht de ongevallen van den geenen onderworpen zyn die over deeze Gedenkschriften arbeidt. Zaaken van deeze natuur van verre ingezien, schynen altoos verwonderlyk. Men moet die van naby beschouwen om 'er de gebreken van te onderscheiden. Uit de Oudheit zyn ons Historiën overgebleven, die de deugden niet hebben opgetooit, noch de ondeugden der Vorsten vermindert en verzwakt. *Suetonius* schynt onder de Latynen in deeze behandeling een voorbeeldt van navolging, en *Thucidides* onder de Grieken. Men geeft deezen een volkomen lof, (c) als de getrouwste, en de oprechtste van alle de Historischryveren: Maar in weerwil van de omstandigheden der tyden die genoegzaam de vryheit der aloude Historischryveren schynen te begunstigen, echter laat men niet na hen zeer dikmaals de berisping van eenzydig te zyn, waardig te oordeelen: En onder deeze die het geluk hebben gehad van by ons met den eertytel van *waarheit-lievende Schryvers* te praalen, zyn 'er nochtans veele van wien men zwygen moet, nademaal de tydt alle Gedenkteekenen of Schriften heeft vernielt, die hun konden hinderlyk zyn. Laat ons het gedrag en de hoedanigheit der *Hedendaagsche Historischryveren* eens aanmerken. *Comines* is een uitmun-

Cc 2

(a) *Verhandeling over de Wetenschappen* enz. Ubi Sup.

(b) Zie iets met dit gebruik overeenkomende Bladzyde 16. van dit Deel.

(c) *Rapin*, Aanmerking over de Historiën.

muntend voorbeeldt, en mogelyk *Retz* niet min. Het blykt in 't algemeen dat wy nu minder oprechte Hiftorifchryvers hebben, dan by de Alouden zyn geweeft. De Staatkunde aan den Godsdienft verbonden, de verdeeling in den zelven, de aart der geenen die fchryven, hunne ongemakkelyke gelegenheit daar toe, of het weinig bereik om de geheimen der Hoven te weeten en de beweegredenen te ontwinden; aan alle deeze gebreken word hedendaags de waarheid bloot geftelt. Maar in deeze Landen alwaar de Volkeren op de vryheit roemen en dezelve met verwondering befchouwen, zou men daar de maatregels niet neemen konnen, bequaam om de waarheit te beveiligen en te dekken tegen 't ongeluk dat ze van de dienftbaarheit ontfangt? Ten minften behoorde men aldaar het gebruik in te voeren by de Chineezen opgerecht. Zeer wel: Maar men zou 'er teffens het gebruik van de Pen aan duizende fchraale Schryvers moeten verbieden, als ook den vervalfchers van Gedenkfchriften, Handfchriften enz.

By deeze middelen om de Hiftoriën in haare zuiverheit te bewaaren, voegt 'er P. *Le Comte* by. „ Wanneer een Vorft zyne glori bemint, en als hem bekent is dat " de vleiery der eenzydige Schryvers den " Volke niet bedriegen kan, wacht hy zich " wel hen geduurende den tydt zyner regeering te mishandelen. " Nochtans heeft men niet dan de Hiftorie van China van P. *Martini* in te zien, om 'er Vorften in te vinden, die zich weinig over hunne glori, noch over de berifpingen bekreunt hebben. Een ander Schryver (a) wil ons verzekeren, dat de Hiftorie der Chineezen veele zekerheit behelft, „ wegens de zorg " die hunne Opperheeren altoos gehad " hebben, en noch hebben, van de Geleerften onder hunne Philofofen te verkiezen om de Hiftorie hunner Voorzaten op te maaken. . . . Ieder Keizer " benoemt deeze die befchryven moet 't " welk onder de laatfte Regeering zich " toegedragen heeft, en hy verbied hem " het veinzen en vleyen. . . . Door dit " middel word hunne Hiftorie op een " zoo eenpaarige wyze befchreeven, dat " men gelooven zou zulks door een eenig Schryver te zyn gefchied. . . . . " niemandt durft beftaan over deeze ftoffe te handelen, zonder 's Keizers verlof. "

Wy zullen hier van hunne Muzyk geen gewag maaken, waarvan de eerfte (b) uitvinding aan *Fohi* word toegeëigent, noch van die van twaalf kopere Vazen, die met de twaalf Maanden van 't Jaar overeenkomen. Men vulde deeze Vazen met een zekere fyne ftof die juift op 't eindigen van ieder Maandt vervloog. Deeze foorten van Tydwyzers wyzen de tyden en zaizoenen aan. Ook zullen we niet melden van hunne zeftigjaarige Eeuw, ieder met een byzonderen naam genoemt, noch van hunne twaalf merktekenen die met de uuren der Planeeten overeenkomen, van welker vermenging en fchikking de Chineezen hunne Starrewichelkundige voorzeggingen trekken.

De Chineezen beginnen hun Jaar in den voortydt. (c) Een van hunne Keizers ftelde zulks in omtrent twee duizend vyf hondert jaaren voor Chriftus. Een langer verhaal over Stoffe van dit Hoofdtftuk zal onnoodig zyn.

V. HOOFDTSTUK.

Van hunne KEIZERS *en hun* GEDRAG.

Welke gedachten de Chineezen van een Republyksche Regeering hebben, aangemerkt.

DE Chineezen (d) hebben nooit de naam van Republyk gekent. Zy begrypen niet hoe een Staat zonder Koning regelmaatig kan beftiert worden, en meenen dat een Gemeene Staat niets anders in de Waereldt dan een gedrocht met veele hoofden zy, alwaar men dikmaals voor de Heerfchzucht der Grooten, de driften en de verdorvenheit van 't menfchelyk harte, en voor de uitbondigheit des Volks bloot geftelt word. Zodanig, zegt men, is het denkbeeldt dat de Chineezen van onze Republyken hebben. Dit zal den geenen die lang onder een Staatsgezinde regeering geleeft hebben niet zeer rechtmaatig voorkomen. Alles 't geen de vreemdeling gemeenlyk het aanftotelykfte vind, is de ongebondenheit en onbefchaaftheit des Volks, 't welk zich niet fchroomt met eerlyke Menfchen gelyk te ftellen. Maar wat hebben de eerlyke Menfchen zich met het Volk te bekreunen? Indien men, by voorbeeldt, in Hollandt geen

(a) *Hift. van China*, door P. *Martini* I. Boek (b) P. *Martini* Ubi Sup.
(c) *Hift, van China* enz. Ubi Sup. (d) *Gedenkfchriften* van P. *Le Comte* T. 2.

geen voorrecht heeft van hun met ſtokſlagen voort te dryven, men kan het echter door kracht van geldt doen. De ſchimp-en laſter-ſchriften, deeze vryheit door een plompe ongeregeldheit vermomt, en deeze waarheit, die in de geſteldheit van belangen het ſtaatkundig Chriſtendom beſtierende is, en zich niet liever vertoont dan in een Staat van Monarchie, dat zyn noch als misdaaden voor zekere Volkeren. Hoe het ook zyn mag, men zou niet konnen twyffelen dat een wel geregelde Monarchie niet hooger te achten zy, als een Republyk: Maar niet tegenſtaande is 't beter als een Republyks gezinde te leeven.

Laat ons van een buitenrede wederkeeren, die ons van het Geeſtelyke in 't Burgerlyke overbrengt; en wy moeten de paalen van den Koninglyken ſtaat in dit Hoofdtſtuk inſluiten, om het niet aan te merken dan als een afdaaling van 't onmiddelyk beſtier van 't eerſte Wezen. P. *Le Comte* verzeekert ons dat de Chineezen altoos wederſtreevig voor een tirannig beſtier zyn geweeſt: Maar zy willen nochtans dat het Koninglyk gezag volſtrekt zy. Zy onderſcheiden het byzonder gedrag van den Vorſt door zyne driften geleid, van dit 't welk hy houden moet wanneer hy niets wederſtrevigs tegen zynen plicht doet, 't welk altoos het Afbeeldzel van 's Hemels vermogen zyn moeſt. Een volſtrekt gezag dusdaniger wyze gegrondt zoude veel wenſchelyker zyn dan dit van een Republyk. Maar dat men zich niet bedriege; in China, heeft dit gezag niet meer dan elders, altoos het waare Afbeeldzel van 't Goddelyk vermogen niet geweeſt, en men behoeft niet dan de Chineeſche Hiſtorie te leezen, om 'er van overtuigt te worden. Daar is gebeurt 't welk men in alle Alleenſcheerſchende Staaten gezien heeft, een vermenging van goede en quaade Vorſten; deeze in den rang van goeden door vleyers geduurende hun leven geſtelt, wierden veracht of na hunne doodt gedoemt, wanneer zy geen meer reden tot vrees, noch hoope geeven konden. Eindelyk heeft men 'er Vorſten gezien door hunne Raden in 't quaade geſterkt.

Hoe de Chineezen altoos genegen zyn geweeſt onder 't gezag van een Vorſt te ſtaan.

Gelyk in andere Staaten van 't Ooſten, het gevoelen, waarin de onderdaanen geboren en opgevoed worden, is een agting die naar de aanbidding (a) helt. Men (b) noemt de Keizer van China Zoone des Hemels en eenigſte Heerſcher. „ Zyne beveelen zyn Heilig geacht. Zyne woorden gaan voor Orakelen door. Alles wat van hem komt is geheiligt. Men ziet hem zelden, en men ſpreekt hem niet dan geknielt aan. De Grooten van 't Hof, de Prinſen van den bloede, en zyn eigen Broeders buigen zich in zyne tegenwoordigheit ter aarde en voor zynen Troon. Daar zyn beſtemde dagen in ieder week of maandt, dat de Heeren vergaderen, die zich in een Hofplaats van 't Paleis begeeven, om door aanbidding van een nederig gezag deezen Vorſt te erkennen, ſchoon hy 'er niet tegenwoordig zy .... Wanneer hy ziek is, vind men het Paleis van *Mandaryns* vervult .... die dag en nacht op de kniën doorbrengen .... en in Ceremonie kleederen om hem hunne ſmerte te betuigen en zyne geneezing van den Hemel te ſmeeken .... Deeze nederige eerbiedigheit is insgelyk op het belang gegrondt 't welk een ieder aan het Hof heeft. Zoo dra hy voor Keizer is uitgeroepen, al het gezag .... word in zyn perſoon weder vereenigt, en hy word volſtrekt Rechter van de goede of quaade fortuin zyner Onderdaanen .... " Niet tegenſtaande, voegt men 'er by, dat hy de ampten en waardigheden naar verdienſten begeeft; dat hy ieder in 't byzonder meeſter zyner Goederen laat en bezitter van zyne Landen, en dat hy geen Oorlog verklaaren kan, Vrede ſluiten, en Traktaaten of Verbonden maaken, dan onder beding van des Ryks Majeſteit te verdeedigen.

Welk een groot ontzag zy voor hunnen Keizer hebben,

Eertyds vertoonde zich de Keizer aan 't Volk door een hoogverheven venſter, houdende twee ivoore plaaten in de handt, waar van de eene hem diende, om zyn aangezicht te bedekken, en de andere om 'er een Keizerlyke Kroon mede te dekken, verblinkende van geſteente en met paarl-ſnoerren doorreegen. (c) P. *Navarette* zegt, dat „ Wanneer de Keizer uitgaat, men de deuren der Huizen in de ſtraaten waar door hy den weg neemt, ſluiten moet, zo dat het Volk zich moet in Huis houden, en men geen levendige Ziel gewaar worde; want indien iemandt te voorſchyn quam, zoude hy ſtrengelyk geſtraft worden.

En hoe men zich gedraagt wanneer de Keizer zich vertoont.

Deeze Keizer kan zich een Troonvolger

Dat de

(a) De Chineezen, zegt P. *Martini*, groeten hunne Koningen altoos op deeze wyze, en wenden zich hem groetende, naar 't Noorden, vermits zy zeggen dat hunne Koningen geduurig het Zuiden aanſchouwen. De voornaamſte deur van 't Paleis en deeze van alle de vertrekken zyn naar 't Zuiden gekeert.
(b) *Gedenkſchriften van China* enz. Ubi Sup. (c) Door den Abt *Renaudot* aangehaalt. Ubi Sup.

Keizer 't recht heeft zich een Troonvolger te kiezen aangeweezen.

ger onder zyne Onderdaanen verkiezen, zonder eenig acht op 't Koninglyk Bloedt te ſlaan. Men vind 'er Voorbeelden van in de Hiſtorie van China. Dit gedrag word geveruwt door het voorwendzel van een Staatkunde en 't welzyn van 't gemeen, om de eer van den Prins te handhaven, die hem opvolgen moeſt: Maar dat men hem wegens zyne gebreken of om zyne onbequaamheit buitenſluit.

Als ook over de dooden om die naar verdienſten te verheerlyken,

De Keizer ſtrekt zyn recht over de dooden uit. „ Hy verheft of verneedert hen „ gelyk de levenden, om hunne perſoonen „ of familiën te vergelden of te ſtraffen. „ Hy geeft hun nieuwe tytels . . . . Hy „ kan hen zelf voor Heiligen, te weeten, „ zuivere Geeſten verklaaren, " en hen van 't Volk als andere Godheden laaten eeren.

En het Prieſterſchap zich eigen te maaken.

Sedert de aloudſte tyden (a) heeft het Prieſterſchap altoos aan de Kroon gehecht geweeſt. Niemant dan de Keizer was 't die de Offerhanden ten Hemel (b) opofferen kon. Hy is noch het Hoofdt van den Godsdienſt. (c) Eindelyk breid zich 't vermogen van den Monarch zelfs over de taal en woorden uit. Hy verkieſt, verandert en vernietigt die: hy verwiſſelt de naamen der Provinciën, ſteden en geſlachten; door hem alleen wordt het gebruik der woorden en zaaken ingevoert.

Zyn Vaderlyk gezag over zyn Volk, aangewezen.

Dit volſtrekt gezag belet echter niet dat de Keizer door zyne Onderdaanen *Vader des Volks* genoemt zy, nademaal de aloude Wetten van China hebben ingeſtelt, dat de Vorſt als een Vader over zyne kinderen regeert, en niet als een Meeſter over zyne ſlaaven. Het is den *Mandaryns* gedoogt voor den Keizer vermaaningen te doen. Deeze die op het gedrag van den Vorſt iet te zeggen weet, ſtelt een ſmeekſchrift op, waar in hy zyne Majeſteit bid de aloude gewoontens gedachtig te wezen, en aan de Voorbeelden der Koningen zyne Voorzaaten enz. te gedenken. Indien de Keizer zyn gedrag niet verandert, vernieuwt men van tydt tot tydt weder de zelve vermaaningen volgens den yver en moedt der geenen die deeze durven doen. De geſchiedeniſſen van China verſchaffen voorbeelden van een zoo edele kloekmoedigheit. Het ſchynt dat by ons aan het Chriſtendom, zoo dikmaals ſtrydende met de Chriſtenen, niet gedoogt zy te onderneemen, van een zoo heilige vryheit kracht te geeven. Waar is 't dat in zekere landen de vermaaningen van deeze natuur voor oproerigheden zouden aangezien worden, en in andere, ten minſten voor een beleediging aan de Opperheerſchappy. Men moet zich niet de aloude inſtelling erinneren, dan als van een verouderden Afgod die zyn gezag verlooren heeft, en die niet dan voor een frayigheit in de Kunſtkamers der Liefhebberen bewaart word.

Hoe de Amptenaaren aan den Vorſt hunne gebreken moeten open baaren,

Wy zullen ons niet langer over deeze ſtoffe ophouden: maar ons ſtaat een zonderling gebruik niet te vergeeten. (d) Dit is, dat de Onderkoningen van tydt tot tydt, als ook de Landvoogden, moeten door geſchrifte een bekenteniſſe hunner geheime en openbaare gebreken opſtellen, en naar het Hof zenden. De ontveinzing deezer gebreken is zoo licht niet te doen als men denken zou, wegens de geheime Gedenkſchriften en berichten die zekere (e) toeziende Overheden moeten doen, wiens ampt eenige overeenkomſt met dat der *Tribuni* of Gemeens Mannen van 't Volk by de Romeinen, en de *Ephores* by de Grieken, heeft.

En hoe de Amptenaaren beriſpers zich omtrent hun Vorſt gedragen moeten.

Wanneer deeze Amptenaars vermaaning aan hunnen Vorſten doen, en dat zy het ongeluk hebben van geen gehoor te vinden; (f) leggen zy in hunne tegenwoordigheit de merktekenen hunner waardigheit af, en verklaaren hun, „ dat zy niet meer bekleed „ zynde met hun gewaadt van 't Overigheits „ ampt, hunne bedieningen niet meer kon„ nen waarneemen. " De edele ſtantvaſtigheit die deeze Amptenaaren beriſpers (g) by zekere geleegentheden hebben betuigt, kan door die der aloude Grieken en Romeinen niet overtroffen worden. Verwonderenswaardig is 't, dat deeze Heidenen, met hun valſche verlichting zoo edelmoedig hun leven voor de vryheit (h) hebben durven waagen. Men zoude de vleyery in deeze konnen verdragen (i) die niets op 't einde van tagtig jaaren te hoopen hebben. Hier uit

(a) *Hiſt. van China*, door P. *Martini*
(b) *Xang-ti.* Deeze twee woorden beteekenen de volſtrekte Keizer.
(c) *Gedenkſchriften van China* enz. Ubi Sup.
(d) *Gedenkſchriften van China*, Ubi Sup.
(e) P. *Le Comte* geeſt een naaukeurig bericht van dit ampt.
(f) *Hiſt. van China*, door P. *Martini* VI. Boek. (g) Zie het VI en VII. Boek van deeze Hiſtorie.
(h) „ De Chineezen, zegt P. *Martini* 10. Boek, zien deeze vryheit als de deftigſte leerregel hunner Wys„ geerte aan, en wenſchten dat ze door alle de Monarchen der Waereldt geoeffent wierd. Zy zyn van „ gevoelen dat die hun van den Hemel ingegeeven is geweeſt, en zy meenen dat 'er het geluk en den „ welſtandt van hun Ryk van afhangt enz.
(i) Indien men onderſtelt dat de Godverlochening aan 't Chineeſche Hof heerſcht.

uit zullen wy een besluit trekken, waar van zodanigen die wegens den Godsdienst zeer weinig verlicht zyn, ons de kracht verontschuldigen zullen. Dit is, dat men minder van de waarheit van zyn Godsdienst overtuigt is, dan men wel blyken laat, en tracht te laaten blyken: want indien men genoegzaam overtuigt was, zou het wel mogelyk zyn dat Menschen, die geduurende een zeer kort leven, duizende van Leerredenen over de plichten van den Godsdienst gehoort hebben, het geduld en de zachtzinnigheit zouden hebben van een oneindige onorde te dulden waar in zy konden voorzien, niet door gewelddadigheit over de ongeregelde en godloozen te pleegen, maar door hen vryelyk te berispen, en hen te weigeren een toegeevendheit die men liefde noemt?

VI. HOOFDTSTUK.

Van hunne HUWELYKS PLECHTIGHEDEN; OPVOEDING *der* KINDEREN; LYKPLICHTEN *enz.*

Hoe Fohi de insteller der Chineezen Huwelyk zou zyn geweest.

VAn de ernsthaftigheit deezer Aanmerkingen zullen wy nu tot min statige stoffe overgaan; in de Huwelyks plechtigheden bestaande. Men zegt dat *Fohi* het Huwelyk (a) te weeten een eerlyk, geregeld en wettig Huwelyk, ingestelt heeft. Hy begeerde dat de Vrouwen anders dan de Mannen gekleed gingen, en zyne Wetten (b) tegen het verdrag van Persoonen te na in bloedt bestaande, waren zoo streng, dat men zelf geen Vrouw van zynen naam trouwen mogt, hoe verre de Namaagschap ook zoude mogen zyn: En dit word nu noch onder de Chineezen in acht genomen.

Veelwyvery by hun in gebruik, waar van de eerste het bestier voert.

Alhoewel de Veelwyvery by de Chineezen in gebruik zy, is 'er, gelyk elders, een trapsgewyze Orde onder de Vrouwen van een Man, vooral onder 's Vorsten Gemallinnen. *Kircherus* (c) zegt, dat de eerste Vrouw alleen de naam en tytel van Koningin of Keizerin voert. Na haar (d) komen negen minder Vrouwen aan de eerste onderworpen, en deeze hebben noch zes en dertig andere onder zich, die nochtans alle de tytel van Gemalinne genieten. De eerste Gemalin heeft het voorrecht voor den Koning te zitten, en met hem te eeten: wat de andere aanbelangt, men kan haar Dienaaressen of Volgjuffers van deeze Opper-Gemalin noemen.

Hunne Jaloersheit aangemerkt.

De zelfde Schryver zegt ons, dat de Chineezen in 't byzonder en in 't openbaar zeer jalours zyn, dat niet alleen de Vreemdelingen geen vryheit hebben de Vrouwen te zien: Maar (e) dat dit zelfde hunnen naaste Bloedverwanten en hun eigen Kinderen verboden is, behalven wanneer de kinderen verdacht zyn of wegens eenige misdaadt schuldig bevonden. In zodanig een geval, vlucht een Kindt in 't Huis van zyne Moeder als in een vryplaats. Hy voegt 'er by, dat de vertrekken deezer Vrouwen zodanig geschikt zyn, dat zy niet konnen zien, noch gezien worden, en haare afgezonderdheit is zoo streng, dat zy byna nooit uitgaan: En wanneer dit geschied, is 't in een wel gesloten Rytuig, 't welk den voorbyganger haar te beschouwen belet. Volgens eenige andere Reizigers, is een gevolg van deeze jalouzy, de zorg waar mede men de voeten der Dochters zedert haar geboorte inbind. Dit geschied (f) met zwachtels; en allenks worden hier door haare voeten

En hoe zy hunne Vrouwen opgesloten houden.

(a) *Hist. van China*, door P. *Martini* I. Boek.

(b) P. *Trigaut*, door den Abt *Renaudot* in zyne Verhandelingen over twee aloude *Berichten van China* aangehaalt, zegt dat de Chineezen niet zeer naaukeurig in 't acht slaan op de trappen van Bloedtverwantschap van Moeders zyde zyn.

(c) *Verheerlykt China.*

(d) „ Het getal van 's Keizers vrouwen, zegt P. *Le Comte*, is ons niet recht bekent, nademaal het zeer „ groot is, en onbepaalt; men ziet haar nooit, en men durft niet navraagen over 't geen haar zoude mo„ gen aangaan. Zy bestaan uit Dochters van aanzien . . . . die voor 't meerendeel by den Keizer vleesche„ lyk onbekent zyn. De listen die zy bedryven om bekent te worden, de jalouzy die 'er regeert . . . maakt „ haar byna alle ongelukkig. Onder deeze die het geluk hebben van te behaagen, verkiest men drie die de „ hoedanigheit van Koninginnen voeren . . . . Niets ontbreekt haar 't welk tot vermaak dienen kan . . . . „ Haar geluk bestaat in zich aangenaam by den Vorst te maaken: want men maakt haar geene zaaken be„ kent . . . . ook ontrusten zy geene zaaken van Staat door listen en heerschzucht; " 't welk men te meer in de Hoven van Christen Vorsten ziet.

(e) Een Reiziger *Gentil* genoemt, zegt, dat de Broeders geene gemeenschap met hunne Zusters hebben, en dat ze ook niet te samen eeten.

(f) Zie hier wat de Heer *Gentil* zegt „ wanneer een Dochter drie jaaren bereikt heeft, bindmen haar de „ teenen van de voeten onder de voetzoolen in, men beezigt 'er vervolgens een water toe 't welk het vleesch „ verteert en men bewind de voet met veele windzels tot dat die den vouw gevat heeft. De Vrouwen ge„ voelen haar leven lang deeze uitwerking, en konnen naauwelyks gaan: Maar zy lyden dit ongemak ge„ willig, naardien by haar niets aangenaamer is dan kleine voeten te hebben.

voeten zoo klein gehouden en vermaagert, dat ze niet zonder het grootste ongemak gaan konnen. (a) Men voegt 'er by, dat dit gebruik, 't welk het oudste is, en waarin de Vrouwen een schoonheit in 't vervolg hebben gestelt, wierd ingevoert om de Vrouwen te kennen te geeven, dat de afzondering en huishouding hun deel moet zyn, en dat ze niet loopachtig of uithuizing wezen moeten. Men leest in 't Werk van een anderen Jezuit, (b) dat de Keizerin (c) *Takia*, „ onder de Vrouwen het voornaamste deel van de schoonheit in de kleine voeten stelde, nademaal zy de schoonste Vrouw van haaren tydt zynde, en zeer kleine voeten hebbende, zy die noch meer inbond, onder voorwendzel van zich aangenaamer te maaken. Alle de Vrouwen, op haar voorbeeldt, dus op deeze schoonheit verslingert, is deeze belachelyke meening zodanig onder haar in de gewoonte gebleeven, dat de aller liefta llykste Vrouw der waereldt in dit Landt voor een Gedrocht aangezien wierd, indien zy voeten van een natuurlyke groote had. " Wat aanbelangt van die bedekt te houden, men zegt, dat deeze Vorstin die natuurlyk mismaakt had, en het verdichtzel zet de Historie by (d) dat zy Horrelvoeten had; dat ze een *Demon* in de gedaante van een Vrouw was.

De Schoonheit der voeten van de Chineesche Vrouwen door de Keizerin *Takia* ingevoert en waarom.

Het schynt wel dat de mismaaktheit der voeten van een Chineesche Keizerin reden tot deeze twee Gewoontens gegeeven heeft, en veel meer dan de jalouzy der Mannen. 't Is insgelyks dat by ons de quetzing van eer, de gebreken des lichaams enz. de Hoepelrokken, en deeze wydwayige ongegorde Kamer-Tabberden, in andere tyden en met andere Zeden de Juffers tot een schande zoude gestrekt hebben.

P. *Le Comte* van deeze gewoonte van de voeten te bewinden om den wasdom te beletten, spreekende, zegt niet dat dit de Chineesche Juffers hinderde te gaan. " Zy gaan, zegt hy, (e) en zouden zeer gaerne dagelyks gaan, indien haar de vryheit van uit te gaan verleent was. " Verre van daar dat men gelooven zou dat het een uitvinding der Aloude Chineezen zoude zyn geweest, om de Vrouwen te noodzaaken het Huis te bewaaren; en hy voegt 'er by, „ dat de Chineezen zelf het als een sprookje aanmerken. Onze Voorvaders, zeggen ze, kenden de Vrouwen zoo wel als wy, om te gelooven dat de helft haarer voeten onbruikbaar geworden, men haar het vermogen van te gaan beletten zou, en de begeerte van de waereldt te zien, berooven.

" De Chineezen, vervolgt de zelfde Schryver, zeggen gemeenlyk, dat de Hemel aan de Vrouwen de zachtmoedigheit, eerbaarheit en eenvoudigheid ten deel gegeeven heeft, om zich in de Huishouding op de opvoeding der Kinderen toe te leggen: Maar dat de Mannen, die van natuure de kracht en 't vermoogen van verstandig te zyn, ontfangen hebbende, gebooren zyn om de Waereldt te bestieren.... Zy verwyten ons lachende, dat Europe het Koningryk der Vrouwen is. " Door middel van Vrouwen heeft het listig gedrag in andere Ooster-Landen veel plaats: Maar dit heeft geen gelyken by 't geen men in onze Gewesten ziet. By de aller oudste Volkeren, bemoeiden zich de Vrouwen zelden met listige streeken en een bedekten toeleg; zy leefden in een eerbaare afgezondertheit, en onthielden zich (f) gemeenlyk in de binnen-vertrekken van 't Huis: Maar toen deeze Volkeren bedorven wierden, veranderde alles; de overdaadt en ongebondenheit de Mannen verleid hebbende, wierden de Vrouwen, in hoedanigheit als 't eerste voorwerp van der Mannen verdorvenheit, eerlang pronksters, dertel en loslevend. Men bemerkte toen ook, dat de kracht haarer bekoorlykheden en de schranderheit van haar vernuft een oneindige beweeging in den Staat veroorzaaken kon. De Romeinen, zoo beschaaft, en na den ondergang van de Republyk zoo bedorven, dienden zich van haar zeer nuttelyk, en de gelykheit die het Christendom onder de twee Sexen stelt, gaf aan de Vrouwen de vrymoedigheit zich van dit voordeel te bedienen op den Godsdienst gegrond. Zoodra deeze gelykheit stant greep, diende haar de Godsdienstigheit en ongebondenheit beurtsgewys: Maar in 't gansche gedrag deezer behendige Vrouwen, valt 'er voor 't Christendom niets onverdraaglyker dan haar met zoo veel stoutmoedigheit den tytel van Meestresse van een Opper-Heer te zien voeren, dan een ander die van Vrouwe van eer, (g) of dat een Vrouw tot misdryf overgegeeven

Hoe in *China* de Vrouwen zich niet dan met de Huishouding mogen bemoeien.

(a) *Kircherus Verheerlykt China*, Ubi Sup. (b) *Hist. van China* 3 Boek.
(c) Elf hondert en vyftig jaaren voor Christus geboorte.
(d) *Hist. van China* enz. Ubi Sup. (e) *Gedenkschriften* enz. I. Deel.
(f) Zie *Homerus* in verscheidene plaatsen van zyn Dichtwerk.
(g) In de Brieven van Mevrouw *de Sevigné* II. Deel, 115. Brief, voert men een Tooneelspeelster, Minnaresse van Karel den II. Koning van Engelandt en Medeminnares van de beruchte Hartogin van *Portsmouth*, spreeken-

ven de naam aan haare onordentelykheden voert.

Om te Huwelyken worden Chineezen geene vrye genegenheit vergunt, en waarom.

De Chineezen zich willende in 't Huwelyk begeeven, hebben geen vryheit hunne genegenheit op te volgen. (a) Men is verplicht zich aan de Bloedverwanten aan te geeven, of aan eenige oude Wyven die Makelaardeſſen van 't Huwelyk zyn, en die voor hun leugenwerk betaalt worden. Zelden gebeurt het dat die Wyven een natuurlyke verbeelding van de Perſoon die men aanzoekt maaken, en die men haar belaſt te onderzoeken. De Ouders van de Dochter geeven altoos aan deeze Uitgezondenen iet, om het Afbeeldzel van de verzochte Perzoon een vleiende gedaante te geeven. Het is zelf het belang der Ouderen en Koppelaarſters, dat men haare ſchoonheit, bequaamheit en verſtant roemt: " Nademaal de Mannen hunne Vrouwen " koopen en 'er meer of min voor geeven, " volgens haare goede of min waardige " hoedanigheden, gelyk men met alle an" dere Koopmanſchappen doet. . . . De prys " gemaakt zynde, word 'er een verdrag " opgeſtelt en men levert het geldt; waar " na men toebereidzelen tot de Huwelyks " plechtigheden maakt. De Bruiloftsdag " gekomen zynde, draagt men de Bruidt " in een uitmuntende Draagſtoel, voorge" gaan van eenige Muzyk Speelders en " gevolgt van de Ouders en eenige Man" nen. De Bruidt neemt mede voor Hu" welyksgoedt niet dan haare Bruilofts" kleederen, eenige Kleinoodiën en Huis" raadt mede.... De Bruidegom verwacht " haar aan zyne deur: Hy doet zelf de " Draagſtoel open, die naaukeurig geſloo" ten was, en haar in een Kamer geleid heb" bende, ſtelt hy haar in handen van eeni" ge Vrouwen op de Ceremonie verzocht, " die den ganſchen dag in vrolykheit door" brengen gelyk ook de Bruidegom met zy" ne Vrienden doet.

Hoe dan dikmaals de Bruidegoms in hunne verwachting bedrogen worden, en 't Huwelyk onvoltrokken blyft.

P. *Le Comte* voegt 'er by, dat de nieuwgetrouden niet altoos met hun lot genoegt zyn, en dit is licht te gelooven. De Vrouwen, die de Ouders verkocht hebben, mogen hun woordt niet herroepen; maar de Mannen in hun koop bedroogen die zy hebben gedaan, ſtrekken hunne inſchiklykheit niet altoos zoo verre. „ Het is bevonden, zegt hy, dat die, na dat hy met " yver de deur van de Draagzetel geopent " te hebben om zyne Bruidt te ontfangen, " zich aan haare gedaante en aart ſtoot, " die aanſtonds weder ſluit, en dat men " die met de Dochter, Ouders, Vrien" den, Genoodigden en al den toeſtel we" der te rug zend, willende liever zyn " geldt verliezen dan een afkeerig deel ont" fangen.

Niettegeſtaande 't geen wy reeds gezegt hebben, konnen wy niet nalaaten te berichten 't welk ons over deeze Stoffe, een ander Schryver, lang na hem gekomen, zegt. De byzonderheden zyn t'eenemaal nieuw. Maar zyn ze ook naaukeurig? of zyn ze ook in China van een algemeen gebruik? Mogelyk dat de gebruiken van Provincie tot Provincie, en dikmaals zelf van Stadt tot Stadt verſchillen; want hier op is 't dat de Reizigers weinig oplettend zyn. Het genoegt hen iets nieuws voort te brengen. Zekerlyk doet dit het Boek verkoopen, nademaal het niet om de waarheit te doen is, maar om tydverdryf 't welk men in de Reisboeken te leezen, zoekt. Hoe 't ook zyn mag, zie hier het verhaal van den Reiziger. (b) „ De Dochters genieten „ van de geene die haar trouwen de Bruidtſchat, waar van een gedeelte door de toe„ komende Bruidegom word betaalt, en „ zulks na de teekening van 't verdrag, en „ het andere gedeelte een weinig voor de „ voltrekking van 't Huwelyk. Behalven „ dit Huwelyksgoedt, geeft de Bruidegom „ aan de Ouders van de Bruidt een ge„ ſchenk van Zyde-ſtoffen, Vruchten, „ Wyn, enz. Beide de Verloofden zien „ elkander niet dan wanneer het Huwelyk, „ 't welk nooit dan door Koppelaars ge„ ſmeed word, wederzyds t'eenemaal be„ ſloten is, en dat 'er niets ontbreekt dan „ het Bruiloft-vieren. Alsdan bied de „ Bruidegom na eenige byzondere Plech„ tigheden zynen Schoon-Vader een wild „ Eend aan, 't welk de Huisgenooten van „ den Schoonvader aanſtonds naar de „ Bruidt brengen, als een nieuw liefde ge„ ſchenk van haaren Bruidegom. Vervol„ gens worden deeze twee Verloofden voor „ de eerſte reize by elkander gebragt: Noch„ tans zoo, dat een lange Sluier de ſchoon„ heit of mismaaktheit van de Bruidt voor „ des Bruidegoms oogen bedekt. Zy groe„ ten elkander, en bidden geknielt de He„ mel, Aarde en Geeſten aan, ... waar na

De Bruidſchat door de Dochters genooten, geeft de Bruidegom aan haare Ouders een geſchenk, en wat daar op volgt.

ſpreekende in. „ Deeze Hartogin vertoont de perſonaadje van aanzien, en zy zegt dat alles in Vrankryk „ haar maagſchap is . . . . Wel! nademaal zy van zoo grooten aanzien is, waarom heeft zy zich tot een „ Hoer gemaakt; dat zy ſterve van ſchaamte: My aangaande 't is myn ambacht, ik kreune my aan niets.

(a) P. *Le Comte*, Ubi Sup.

(b) Nieuwe Reize rondom de Waereldt, door *Gentil*.

„ na in 't Huis van des Bruids Vader de „ Huwelyks Maaltyd word gedaan. Zy „ licht alsdan haar Sluier op en groet haa- „ ren Bruidegom, die.... haar naaukeurig „ beschouwt. Zy verwacht dan beevende „ het gevolg deezer beschouwing, en tracht „ in de oogen van haaren Bruidegom te „ leezen, of zy hem behaagt of niet. Hy „ groet haar op zyne beurt, waar na zy „ beide alleen aan de Tafel zitten gaan: „ Maar vooraf doet de Bruidt vier knie- „ buigingen voor haaren Bruidegom, die „ vervolgens dit tweewerf voor zyne Bruid „ doet. Ondertusschen geeft des Bruide- „ goms Vader in een ander vertrek van 't „ Huis aan zyne Bloedverwanten en Vrien- „ den een deftige Maaltydt; terwyl de „ Moeder van de Bruidt een andere aan de „ Vrouwelyke Sexe en van Bruigomszyde „ doet. Na deeze gehoudene Maaltyden „ worden des avonds de Bruidegom en „ Bruidt in hun Vertrek geleid, zonder „ dat de Bruidt deezen dag haar Schoon- „ Vader noch Schoon-Moeder heeft gezien. „ Maar den volgenden dag gaat zy hen „ plechtelyk begroeten, en op deezen dag „ geevenze een Maaltydt waar by zy alle „ beleeftheits-plichten bewyst. Zy dient „ haare Schoon-Moeder aan de Tafel, en „ eet van 't overschot, om te toonen dat „ zy niet meer vreemd; maar een Dochter „ van den Huize is. Het gebruik laat niet „ toe dat men het overschot den Huisge- „ nooten noch vreemden geeft, die men ge- „ noodigt heeft.

„ De viering der Bruiloften word voor- „ gegaan van drie dagen van treurigheit, „ terwyl men zich van allerlei vermaak ont- „ houd. De reden van dit gebruik is, dat „ men in China het Huwelyk der Kinderen „ als een afbeeldzel van de doodt hunner „ Ouderen aanziet, nademaal alsdan de „ Kinderen hen alrede schynen op te vol- „ gen. De Vrienden van de Vader begroe- „ ten hem niet, en zoo zy hem geschenken „ doen, geschied dit zonder gewag van de „ Bruiloft te maaken.

Men zegt ook (a) dat de Chineezen hunne Kinderen zeer jong en zonder wederzyds bewilliging uit-huwelyken. Somtyds zelf verbinden ze hen sedert hunne geboorte, en de Kinderen zyn genoodzaakt, wanneer zy tot jaaren gekomen zyn, deeze verbintenis te houden.

Hunne manier van be- *Gentil* zegt ons in zyne Reizen, „ dat „ dikmaals de Vrienden, waar van de Vrou- „ wen zwanger zyn, elkander zeer oprech- „ tiglyk en plechtiglyk belooven, door 't „ Huwelyk, de Kinderen die zullen geboo- „ ren worden, te vereenigen, indien zy van „ wederzyds Sexe zyn. Hy voegt'er by, „ dat de plechtigheit van de belofte bestaat „ in 't scheuren van hun onderkleedt, en 'er el- „ kander een gedeelte van te geeven. Zoodra „ als het Huwelyk ontworpen is, doen de „ Vaders van de jonge Verloofden een Huis- „ Offerhande aan de Geesten hunner Voor- „ ouderen.

loften op 't Huwelyksluiten, aangeweezen.

Hoe by 't gemeene Volk in *China* de Huwelykskoop gemeen is.

De koop en verkoop der Vrouwen is gemeener by den gemeenenman dan by luiden van aanzien. Deeze van aanzien verzeekeren zich altoos van een wettige Vrouw, en verkooren op eene wyze met de waardigheit van 't Huwelyk overeenkomende. Gekochte Vrouwen, Minnaressen of Bywyven, alle worden ze in de Huishouding voor Huisgenooten van deeze Moeder des Huisgezins aangezien. Zy is 't alleen die de naam van Moeder draagt, voor haar alleen is 't dat de Kinderen van andere Vrouwen ontsprooten, den Rouw aanneemen. Iemandt is 'er die gezegt heeft (b) dat alle deeze dienstbaare Vrouwen Kinderen voor de Huismeesteresse baaren, gelyk de Dienstmaagden der Aloude Patriarchen deeden: Ook lieten zy deeze haare Dienstmaagden (c) op haare Kniën baaren. In China dienen, gelyk ten dien tyde, deeze Bywyven om Erfgenaamen voort te brengen, waar na, zoo het de Vrouw van den Huize goed dunkt, zy het Bywyf ter deure uitzet: Eveneens als *Sara* met *Hagar* handelde.

En hoe zy zich voor den al te grooten last van Kinderen weeten te ontlasten.

De Engelsman voegt 'er in zyne Uittrekzels van Vojagiën by, dat een Huisvader, ziende de oogst in zyne Familie te vruchtbaar worden, en nochtans niet besluiten kan den eigendom der Vrouwen die hy verkreegen heeft, aan iemandt over te draagen, maakt echter geene zwaarigheit zich van zyne Kinderen te ontslaan, en hen voor Dienaars of Slaaven te verkoopen, gelyk wy met onze Beesten handelen. Waar is 't dat men Vaders ziet die hen vervolgens weder koopen, wanneer zy zich in staat bevinden, en dat zy deeze Kinderen voor de zelfde waarde konnen hebben, waar voor zy hen hebben verkocht. Men moet by deeze barbaarsche gewoonte de te vondeling leggen der Kinderen voegen. Dit is by de Chineezen zeer gemeen; somtyds doen zy noch erger: Zy dooden deeze kleine Kinderen, vooral wanneer het Dochters zyn, en om deeze moordt te

(a) *Purchas* Uittrekzels van Vojagiën.
(b) *Dapper* in zyne *verzaameling* der Gezantschappen in *China*.
(c) Genesis Hoofdst. XXX. mogelyk moet men deeze uitdrukking op 't scherpste niet neemen.

te billyken, brengen ze een beweegreden van tederheit by, die, om ons van de oirſpronkelyke uitdrukzelen te bedienen, zeer wreed is. 't Is dan de Zielverhuizin, waar door, ſpaarende den Kinderen door deeze barbaarſche daadt voor de ſtraf van in een elendig leven te wandelen, zy reden hebben zich te vleyen, dat deeze kleine nieuw geboornen zeer ſchielyk en zulks op 't zelfde ogenblik overgaan zullen in de Lichaamen van eenige ryke of gelukkige Menſchen.

Verdere gebruikelykheden wegens 't Huwelyken aangemerkt.

Gemeen is 't dat deeze die een Dochter zoekt en die verwerft, aan des Dochters Vader een ſomme geldts volgens zyne middelen geeft. (a) Dapper gelooft dat deeze gewoonte dēn Reizigers oorzaak gegeeven heeft te verhaalen dat de Chineezen hunne Vrouwen koopen. Hy bekent nochtans dat men de Dochter zonder geldt te ſchieten niet overlaat. Hoe 't ook zy, de Vader van de Dochter is mede gehouden haar een ſoort van Huwelyks-goedt te geeven, als Huisraadt en 't geen voor de Huishouding vereiſcht word, geldt volgens zyn vermogen, en eenige Dochters om haar te dienen; 't welk een ſoort van gelykwaardigheit van geldt maakt, dat de Vryer de Vader gegeeven heeft. Na alle deeze vooraf-gaande zaaken, die men ondertrouw noemen kan, zend de Vryer eenige geſchenken van Juweelen en andere dingen aan zyne Vryſter. Zy geeft dan haar naam te kennen. De Starrewichelaars ſpeuren de geheimen van hunne kunſt na, om den welvoegelyken dag tot de Bruiloft te ſtellen. 's Daags voor de Bruiloft brengt men plechtelyk en in 't openbaar alles 't geen de Bruidt uit haar Vaderlyk Huis ontfangt. Eindelyk gaat de Bruidegom op den Bruiloftsdag zyne Bruidt te gemoet, die men in een ſoort van een Draagſtoel draagt. In eenige Zuidelyke Provinciën, zend de Bruidegom 's avonds aan zyne Bruidt een Draagzetel die van buiten geopent word. Deeze Draagzetel word van de Ouders en Vrienden alle met Lantaerens en Toortſen verzien, gevolgt. In alle deeze Chineeſche Plechtigheden is iet byzonders, (b) dat men na de afſcheidneeming van de Bruidt en haar Moeder, de eerſte in de Draagzetel ſluit, waar van men de Sleutel aan des Bruidegoms Moeder zend. Wanneer de Bruidt aan 't Huis van haaren Bruidegom gekomen is, opent deeze Moeder de Draagzetel, en bied de Bruidt den Bruidegom aan. (c) *Dapper* bericht noch, dat zoodra als de Prieſters de Bruidt van verre konnen zien, zy haar gouде Halve-Maanen vertoonen, 't welk de geſchenken zyn die zy haar doen en die zy met een gewoonlyke zegen verzellen, die ten naaſten by beſtaat in te wenſchen *dat haare liefde niet gelyk de Maan verandere*. De Chineezen ſlaan veel geloof aan deeze beuzelingen, en beelden zich in, dat zy die bewaarende, de Vrouwen beſtendiger konnen maaken. Zy zyn gelukkig het dus te gelooven. Na dit alles vertoonen zich de twee Verbondenen in een Pagode voor de Beelden hunner Voorvaderen, en bewyzen die eenige Godsdienſtige hulde; van waar zy in een Zaal overgaan om wederzyds aan hunne Vaders te bewyzen dat geen waar aan de plichten van Bloedverwantſchap hen noodzaaken. Vervolgens word de nieuwgetrouwde Bruidt door haare Schoonmoeder en haare Huisgenooten geleid naar een vertrek voor haar bereid, om 'er buiten 't bereik van iemandt anders als haaren Man te leeven. Om zich in deeze opſluiting te verluſtigen, laat men haar, zegt de Nederlandſche Uitſchryver, het vermaak van zich met kleine Hondjes en Vogelen bezig te houden. Om door het verhaal der Reizigers te oordeelen, laaten de Chineezen hunne Vrouwen alle de Grondregels naaukeurig waarneemen (d), die *Arnolf* aan *Agnes* in *Moliere* voorſchreef: Maar zoo de driften overal eveneens zich uiten en werken, moet men niet twyffelen dat de jalouzy der Chineezen, de voorzorg van *Arnolf* neemende, door de *Agneſſen* van hun Landt niet bedroogen zy. Men bericht in de Verhaalen verſcheiden andere byzonderheden deezer Huwelyks Plechtigheden: Maar alzoo die elkander dikwyls wederſpreeken, zullen we ons genoegen, aangehaalt te hebben 't geen het aanmerkelykſte in deeze gewoontens gevonden word, zonder ons met de tegenſtrydigheden te vereenigen, op te houden, die de Reizigers veroorzaaken, dikmaal de gebruiken van verſcheidene Provinciën onder een mengende.

Wanneer de Keizer een Gemalin verkiezen wil, van welke deugden zy moet verzien zyn, en hoe hy dit onderzoeken laat.

Men verzeekert dat de Keizer van China op 't aller naauwkeurigſte door oude Matroonen die de ouderdom zeer ervaren heeft gemaakt, deeze onderzoeken laat die hy verkiezen wil, om haar tot zyne Gemalin aan te neemen. 't Is niet genoeg dat ze jong, deugdzaam, geeſtig, en uitwendig volmaakt van lichaam zy; de oude Onderzoekſters openbaaren 't geen het aller bedekſte is, en laaten geen vlek noch Boezem onbeſchouwt. Daar na een naaukeurige lyſt der volmaakt-heden

(a) *Gezantſchappen* enz. Ubi Sup.
(b) *Dapper* Ubi Sup. (c) Idem. (d) *Moliere*, in de *Schoole der Vrouwen*.

heden of gebreeken van de jonge Dochters opgestelt hebbende, laaten ze haar noch buiten haaren adem loopen, om te meer van den reuk van haar zweet, 't zy goed of quaadt, verzeekert te zyn, en men kan wel gelooven dat dit zweet ten minsten van een verdraagzaamen reuk moet zyn, om deeze Dochter waardig te oordeelen een Gemalin van den Monarch te worden.

Hoe men voor een Princes van Koninglyken bloede trouwen willende, een Bruidegom voor haar laat verkiezen.

Op hoedanig een wyze men een Bruidegom aan een Prinses van Koninglyken Bloede geeft (a) is niet min aanmerkelyk. Wanneer het vereischt word haar uit te huwelyken, verkiest men twaalf Jongelingen eens ouderdoms van agtien of twintig jaaren, en die, nevens de hoedanigheden die natuurlyk deezen ouderdom verzellen, mede van een genoeg blykbaare kloekmoedigheit schynen te zyn. Men geleid hen in 't Paleis ter plaatse alwaar de Prinses, die bedekt is, hen zien kan, en haare keur kiezen, zonder gezien te worden, noch in haar onderzoek gestoort. Zy verkiest 'er twee van, die zy den Keizer laat voorstellen, en zyne Majesteit heeft de goedheit een van deeze twee voor zyn Schoonzoon te benoemen. 't Is dan in dit Landt, dat een welgemaakte Jongeling, en wiens weezen en gelaat ongemeene bekoorlykheden vertoont, zich met een ongemeene hoop vleyen kan. Men zegt ons niet of de Romeinsche Juffers, die volgens *Petronius* en *Juvenaal*, *uitmuntende Liefhebsters* waren, zich mede de vryheit aanmatigden de gestalte en weezens hunner Minnaars te onderzoeken, of dat ze eenig middel gevonden hadden 't welk het ingevoerde gebruik voor de Chineesche Prinsessen kon voldoen. Wy weeten in 't algemeen, dat de Roomsche Dames goede keur deeden, en dat zy noch beter betaalden. (b) De Testamenten en erfmaakingen wierden op dien prys verkreegen: Maar alles wel aangemerkt zynde, het recht der Chineesche Prinsessen kan niet wel met het geen de Romeinen in gebruik hadden, konnen vergeleken worden, noch by de ontdekkingen die zeekere van onze Dames by haare Lyfwachten en Lakeyen hebben gedaan, nadat ze een monstering als *van den Scepter tot den Herderstaf* gedaan hebben.

Hoe de Chineezen die rouw over hunne Ouders draagen, niet trouwen mogen.

„ De Chineezen, zegt men ons ook, „ mogen (c) niet trouwen terwyl zy over „ hunne Vaders of Moeders rouw draagen, „ en wanneer een onverwacht afsterven „ voorvalt, breekt deeze rouw allerlei ver- „ bintenissen: Zoo dat een verloofde Vryer, „ die Vader of Moeder verliest, zyne ver- „ loofde Vryster niet trouwen mag, dan „ nadat de Rouw geëindigt zy. Deeze „ Rouw is dikmaals de oorzaak, dat na het „ Lyk van den Overleedene begraven is „ geweest, 't welk niet dan na verloop van „ eenige Maanden geschied, en somtyds „ noch langer, na deeze Rouw de Vrien- „ den van den Verloofden aan de Dochter „ door geschrifte volkomen vryheit geeven, „ met iemandt anders te mogen trouwen. „ .... gemeenlyk neemen de Ouders van „ de Dochter geen nieuwe verbintenis aan, „ dan na dat de Rouwtydt.... verstreeken „ zy. Alsdan schryven zy mede een Brief „ aan den Jongeling, en verzoeken hem „ zyne eerste verbintenis weder aan te nee- „ men. Indien hy dan deeze voorstelling „ weygert, is de Dochter vry en ontsla- „ gen.... De Wet verplicht teffens we- „ derzyds de Sexen.... De betamelykheit „ gaat zoo ver dat men zelf zonder mis- „ daadt niet trouwen kan, wanneer een „ van zyn naaste Bloedverwantschap in ge- „ vankenis is; en wie deeze Wet schend „ word gekastyd gelyk men een ontaard „ Kindt straft. . . . . . .

Welke Weduwen het gedoogt is weder te mogen trouwen.

Het is Weduwen gedoogt te mogen hertrouwen. (d) Nochtans bestaan zich Vrouwen van aanzien, hoe jeugdig en frisch zy mogen zyn, in geen tweede Huwelyk te begeeven. Om haare deugdzaamheit te betuigen, moeten ze by haaren Schoonvader ingetoogen, en onder 't juk van den ongehuwden staat leeven. Een droevig punt van eer, 't welk de gesteldheit en de uitwerk-

(a) *Dapper* Ubi Sup.

(b) *Cum te summoveant qui Testamenta merentur,*
Noctibus &c. Juvenal. Sat. I.

(c) *Gentil* II. Deel zyner Vojagiën.

(d) *Dapper* Ubi Sup. P. *d'Entrecolles* in zyn Brief aan P. *de Broissia* XIII *Verzameling der stichtelyke Brieven*, zegt dit volgende: 't is de gewoonte dat de Weduwen wanneer zy van aanzien zyn, het overige haarer dagen in een Weduwlyken staat doorbrengen, en 't is een teeken van achting ter gedachtenisse hunner overleedene Mannen: Maar met die van een middelmatige staat is 't dus niet gelegen. De Ouders, die een gedeelte van 't geldt wederom begeeren 't welk zy aan den eersten man te kosten hebben gelegt, noodzaaken haar weder te trouwen. Somtyds zelf is een tweede Man al gevonden en het geldt geleevert, zonder dat zy 'er de minste kennis van heeft. Indien zy een Dochter heeft, en dat ze noch aan de borst legt, word zy onder het koopverdrag van de Moeder gestelt. Niet dan een middel is 'er voor een Weduw zich van deeze onderdrukking te bevryden, bestaande daar in dat zy middelen van te bestaan heeft en *Bonzesse* of Chineesche Geestelyke word: Maar deezen staat is zeer verdacht, en zy kan die zonder zich te onteeren, niet omhelzen.

werkzelen der Natuur in een Weduwe verdooft, die anders zeer mildelyk in haar werkzaam wezen zoude. Daar en boven is 't dat ze een Man verliezende, alles verlieft 't welk Godt behaagt heeft dat de eene Sexe voor de andere gevoelen zou: Maar wy zien de dingen van verre. Men moet onderftellen, dat men in China niet min medenygend en gedienftig dan in Europe is. Ook zegt men ons, dat het zelden gebeurt dat een Dochter een Weduwenaar trouwt.

In Overfpel waar toe dan den Man gerechtigt is, aangeweezen.

In gevalle van Overfpel, is 't den Man gedoogt zyne Vrouwen te verftooten, zelf haar te mogen verkoopen aan wien het hem behaagt, en weder anderen te koopen. Maar geenzins mag zulk een Vrouw-verkooping zonder reden gefchieden, en indien men dit ondernam, wierden kooper en verkooper ftrengelyk geftraft, zonder dat echter de eerfte Man verplicht zy, haar weder aan te neemen.

Een zonderling gebruik is 't, en 't welk een groote uitzondering in deeze zoo hevige jalouzy maakt die men den Chineezen toeëigent, beftaande in zich te huwelyken om een rekkelyk man te zyn. „ Men vind „ 'er, zegt P. *Le Comte*, genoeg toegee- „ vende Mannen, om in hunne Vrouwen „ de olykfte misdaden te gedoogen. Zy „ trouwen ze zelf onder deeze voorwaarde, „ en deeze die van deeze gezintheit zyn „ (want zodanig een is 'er in China) heb- „ ben geen recht, Menfchen van een quaadt „ gedrag te beletten in hun Huis te verkeeren „ en de gereedheit of ongeregelde driften „ hunner Vrouwen te misbruiken." De Jezuït voegt 'er by, „ dat deeze Huisgezinnen „ onder de Chineezen verfoeielyk zyn, en „ dat ze zodanig voor eerloos gehouden „ worden, dat hunne kinderen, hoe ver- „ dienftelyk en bequaam die mogen zyn, „ nooit naar eenige waardigheit konnen „ haaken, noch eenig eerlyk ampt be- „ dienen."

Plechtigheden vooren na het Kinderbaaren onder de Chineefche Vrouwen, hoedanig waargenomen, en hoe zy met de opvoeding haarer Kinderen handelen.

Wanneer een zwangere Vrouw haaren tydt van verloffing naadert, legt zy haaren plicht aan haare Voorouderen af en men leeft dit gebedt: „ een zodanige moet eerlang baa- „ ren, zy komt u haaren plicht af te leg- „ gen, ô edele Geeften! Wy bidden u „ haar behulpzaam te zyn en een gelukki- „ ge verloffing te verleenen." Twee maanden na des kindts geboorte, keert de Kraamvrouw weder naar de Pagode met haar kindt, vertoont zich den Voorouderen, en bedankt hen voor des kindts behoudenis. Op 't eindigen van 't jaar begeeft zy zich weder naar deeze Voorouders om te verzoeken dat het kindt verder opwaffe. (a) Wanneer het in ftaat is om onder 't gezag der Meefters over te gaan, verandert deeze, die de zorg van het te onderwyzen aanbevolen is, zynen naam, en geeft hem een die het alleen in 't School en onder de medeleerlingen voert. De ouderdom van vyftien jaaren bereikt hebbende, geeft men hem de bonnet of den hoedt. Deeze plechtigheit ftelt den Jongeling in den rang der Mannen, gelyk met de Mannelyke tabbert by de aloude Romeinen gefchiedde. Het gewoonte Boek der Chineezen belaft een gebedt voor deezen Jongeling te doen, waar door hy van zyne Voorouderen verzoekt, dat ze hem befchermen, dat ze hem in zyne benoodigtheden behulpzaam zyn, en dat ze hem tot den ouderdom van een volmaakt Man beftieren. Men doet een diergelyk gebedt voor een Dochter die huwbaar geworden is, en voor deeze die de jaaren bereikt heeft van uit den ftaat van een Dochter tot die van een Vrouwe over te gaan. Eveneens doet de Jongeling, die zyne eerfte onderneeming om op Hymens Akker te ploegen zal uitvoeren; hy beveelt zich den Voorouderen door een welvoegelyk gebedt. (b) Een Man van aanzien verandert hem anderwerf zynen naam, en met deezen naam moet hem een ieder noemen, behalven zyne Huisgenooten en die van minder ftaat zyn. Eindelyk, wanneer iemandt tot een rypen ouderdom gekomen is, geeft men hem een derde naam, die de eerlykfte van alle is. Dit is de *Groote naam*: waarmede hem ieder noemt, behalven zyne Ouders en deeze die veel ouder dan hy zyn, die het voorrecht hebben hem by zyn tweeden naam te noemen. Wanneer iemandt zich in een Sekte begeeft, deeze die zyne belydenis hoort, en die als zyne Gevader is, geeft hem een geeftelyke naam.

De opvoeding der kinderen en de onderwerping die zy hunne Ouderen fchuldig zyn, is iets aantrekkelyker van belang.

Welke Grondregels de Kinderen te leeren, voorgedraagen worden, en zy onderhouden moeten.

„ De eerfte grondregel van de Chinee- „ fche Zedekunde, (c) zegt P. *Le Com-* „ *te*. . . beveelt den Kinderen de liefde, „ de gedienftigheit, en achting voor hun- „ ne Vaders; dat noch quaade bejegening, „ noch gevorderden ouderdom, noch hoo- „ ger rang die men kon verkreegen heb- „ ben, nooit zulks krenken mag.... Geen „ onder-

(a) *Purchas* Uittrekzels der Vojagiën. (b) *Purchas* Ibid.
(c) P. *Le Comte*, Gedenkfchriften van China II. Deel.

,, onderwerping, noch gehoorzaamheit is ,, 'er die de Ouders van hunne Kinderen ,, niet eifchen konnen. Deeze Kinderen ,, zyn verplicht hen hun leven lang te on- ,, derhouden, en na hunne doodt hen ge- ,, duurig te beweenen. Zy werpen zich ,, duizendwerf voor hunne Lyken neer, ,, bieden hen fpys aan als of zy noch in 't ,, leven waren ... Zy begraven hen prach- ,, tig en met groote koften; zy ftorten ,, traanen op hunne Graven; zy eeren hun- ,, ne Afbeeldzels.... door Offerhanden.... ,, De Koningen zelf verzuimen hier in hun- ,, nen plicht niet.... Zoo een Vader na ,, zyne doodt als een Godheit wordt geëert, ,, gehoorzaamt men hem als een Koning ,, geduurende zyn leven in dit Geflacht 't ,, welk hy met een volkomen macht beftiert, ,, en als volftrekt Meefter, niet alleen over ,, zyne Goederen.... maar ook over zyne ,, Bywyven en Kinderen, waar over hy ,, met een volkomen vryheit gebied.... ,, Indien een Vader zynen Zoon van eeni- ,, ge misdaadt voor den *Mandaryn* befchul- ,, digt, is 'er geen ander bewys noodig. ,, Men onderftelt altoos dat hy reden heeft ,, en dat een Kindt fchuldig zy, als een ,, Vader ongenoegt is." Dit ongemeen gezag kan fomtyds reden tot onmenfchelyke daaden geeven. De Chineezen billyken hun gedrag, zeggende, dat niemandt een Kindt beter kent, dan deeze die het de levensoorzaak gegeeven heeft, die het heeft voortgebragt en opgevoed. De aanvang deezer redeneering is valfch. 't Is als een gevallige daadt die het lichaam fchept, 't is een ondoorgrondbaar geheim. Hoe zoude een Vader de Ziel kennen, die een oppermogende handt beftiert en in 't lichaam inlyft? Zy onderftellen noch, dat de Vaderlyke tederheit nooit gedoogt een Kindt te doemen, noch zeer hard te handelen, indien hy 't niet verdient. Indien men hen de afkeer voorwerpt die men in eenige Vaders en Moeders over hunne Kinderen befpeurt, zeggen ze, dat een Kindt zich door gedienftigheit, zachtmoedigheit en herhaalde dienften by hen verzoenen moet. ,, Vervolgens, zeggen ze noch, dat 'er geen ,, afkeer is.... die t'eenemaal de Vaderlyke ,, liefde uit eens menfchen harte uitbluffen ,, kan, indien die door wederfpannigheit ,, of door een ongeregeld gedrag niet ver- ,, vreemd zy.

(a) Wanneer een Kindt tegen zynen Vader door beleediging of anderzins wederfpannig word, of zoo het de misdaadt tot zelf een Vader-moord begaat, is de ganfche Provincie alwaar dit feyt gepleegt word, ontroert. De Keizer zelf word Rechter over den fchuldigen. ,, Men zet de *Man-* ,, *daryns* van de Stadt af, die deezen ont- ,, aarden Zoon zoo qualyk onderweezen heb- ,, ben. Men kaftyd ftrengelyk zyne nabe- ,, ftaanden om dat ze zoo nalaatig zyn ge- ,, weeft in hem te weerhouden: Want men ,, onderftelt dat een zoo ingewortelde boos- ,, heit reeds by andere gelegendheden zich ,, heeft ontdekt.... Geen te groote ftraf- ,, oeffening is 'er om deezen Vadermoorder ,, te ftraffen. Men hakt hem in duizend ,, ftukken, men verbrand hem, men ver- ,, woeft zyn Huis tot aan den grondt, men ,, werpt die van zyne gebuuren om, en ,, men recht allerwegen gedenkftukken op ,, om de gedachtenis van deezen verfoeie- ,, lyken daadt te vereeuwigen." By de Aloude Romeinen was de ftrafpleging van Vadermoordt de aller ongemeenfte. Men weet hoe men hem in een zak floot met verfcheidene Dieren verzelt, die een foort van zinnebeeldt van zyn misdaadt waren: Als, by voorbeeldt, de Adder, die, zoo men bericht, zyne Moeder, doodt, ter waereldt komende. (b) Dus ingefloten, worp men hem in de Zee, en op deeze wyze beroofde men hem teffens van 't leven, en de natuurlyke middelen, waar van zyn Vader en Moeder hem het vermoogen gegeeven hadden die te genieten, hem de geboorte verleenende.

Hoedanig men de ongehoorzaame en zyne Ouders beleedigende Kinderen ftraft.

De Chineezen ftellen in den rang der ongevallen, van Kinderen berooft te zyn, want zy zeggen: *Wie zal ons in onze behoefte behulpzaam zyn? Wie zal voor ons in onzen ouderdom zorgdraagen? En wie zal ons de laatfte plichten na onze doodt bewyzen? De vreemden zullen ons niet ten dienft wezen als Kinderen die ons eigen zyn.*

Het zal onnoodig zyn ons uit te breiden hoe de Chineezen een achting van alle hunne

Hoe de Chineezen de

(a) P. *Le Comte* Ubi Sup. Men vind in *Exodus* Hoofdtft. 21. dat men niet alleen door de Wet van *Mofes* de Vadermoorder met de doodt ftrafte: maar zelfs deeze die Vader of Moeder floeg of die hen vloekte.

(b) Het fchynt volgens d'aloude Schryvers, dat dit flag van doodftraffe niet altoos op de zelve wyze uitgevoert is geweeft. Ten tyde van den Rechtsgeleerden *Paulus*, die onder de regeering van den Keizer *Antoninus* leefde, verbrandde men de Vadermoorders levendig, en men worp ze ook voor de wilde beeften. Wy moeten in 't voorbygaan mede aanmerken, dat de ftraf van den *leeren zak* (*Culleus*), waarin men den Vadermoorder floot om hem in de Zee te werpen, in Spanje noch gebruikelyk is. Elders hakt men hem levendig aanftukken.

Welgemanierheit voor een regel hunner Zedekunde stellen.

hunne meerderen verschuldigt zyn; gelyk het Volk voor den *Mandaryns* (a), de Huisgenooten voor hunne Meesters, de Leerlingen voor hunne Onderwyzers enz. Luiden van gelyken rang hebben onderlinge achting onder zich die niet min aanmerkelyk zy. Dit is het gevolg van een grondregel hunner Zedekunde, „ dat 'er ten " hoogsten aangelegen is, onder den Volke " de welgemanierheit, de zedigheit en een " beschaaftheit te onderhouden, die vermo-" gende zy hun de zachtmoedigheit in te " boezemen. Zy gelooven dat de wreed-" heit de Staaten ontrust, dat vergramde " Menschen die niets ontzien, noch nie-" mandt achting toedraagen, tot den op-" stant genegen zyn, en dat in tegendeel " deeze die een smaad weeten te verdragen, " te dempen, en t'ontveinzen, en die ach-" ting hebben voor de afhankelykheit, door " ouderdom, door rang en verdienste in-" gestelt, nooit van hun plicht wyken dan " met een soort van geweldt." (b) Alle deeze redenen zyn niet voldoende noch volkomen rechtmaatig. Behalven dat de vermomming en ontveinzing die strafwaardig is, dikmaals de gevolgen van deeze achtneemingen zyn; dat men 'er voorbeelden van in de Historie van China vind, gelyk in alle de geschichten der waereldt te vinden zyn, zoo vind men 'er ook onheusche en fiere menschen, en ten opzicht voor de afhankelykheit onbequaam, die weinig werk van deeze gemeenzaamheit maaken, zoo werkzaam om de harten te beweegen, en waarvan de oorsprong dikmaals aan een teederheit van gevoelens die weinig gemeen zyn, verschuldigt zy: Daar zyn, zeggen we, Volkeren van dien aart, die nochtans zeer gerust leeven, zonder tweedragt te verwekken en iemandt te ontrusten, of met een woordt gezegt, zonder zich ergens aan te kreunen, dan wanneer het schynt hunne beurs of vryheit te gelden. Andere zyn 'er, in wien de welgeschiktheit en heuschheit byna natuurlyk word, en die somtyds hunnen minderen met alzoo veel beleefdheit ontzien als of het huns gelyken waren: En nochtans weet men genoeg hoe onbestendig zy in hunne ontziening, zelfs omtrent hunnen meerderen zyn. Indien zy, gelyk de Eilanders hunne nagebuuren, geene t'zaamenspanning tegen de Regeering maaken, ten minsten troosten zy zich, hun wrevelmoedig hart in Straatliederen en andere Deuntjes te ontlasten.

Manier van hunne Kinderen tot de geleerdheit aan te zetten, aangemerkt.

Wy zullen dit verhaal, 't welk de opvoeding en welgemanierheit behelst, door eenige byzonderheden eindigen, door P. *Le Comte* aangemerkt. „ Zoo dra men „ een kindt tot de wetenschappen wil doen „ overgaan, geeft men 't een Meester.... „ Wanneer dit kindt genoegzaam gevor-„ dert is, stelt men 't een gemeene *Manda-„ ryn* voor om het t'ondervraagen. Indien „ het in 't schryven een vaste handt heeft, „ en de letters wel kan formen (want door „ deeze studie is 't dat de jeugt begint) „ word het onder den geenen gestelt die „ het konnen tot de kennisse en wetenschap „ der Boeken doen overgaan en vervolgens „ naar waardigheden haaken.... Deeze „ waardigheden komen met die van Meester „ in de vrye Konsten, in de Godkunde en „ Dokter overeen. Alzoo het fortuin der „ Chineezen van hunne bequaamheit af-„ hangt, brengen ze hun gansch leven in „ de studie door," en deeze Studiën verwekken een zodanige na-yver by de Chineezen, dat men 'er dikmaals ziet dat ze zich hun leven (c) door te sterk studeeren verkorten; zodanig krachtig zyn deeze aanlokzelen van 't vernuft, die geen ander oorsprong hebben dan een driftige begeerte om in zyn Vaderlandt verhoogt te worden. „ De ondervraagingen zyn onder hen on-„ gemeen scherp. De voornaamste *Man-„ daryns* der Provinciën zyn Meesters der „ vrye Konsten. Het Hof zend een Ge-„ volmachtigde om het onderzoek der „ Meesters in de Godkunde by te woo-„ nen." In Europe hebben de Hoven geheel wat anders te doen: zy wikkelen zich zelden in *knibbelachtigheden* van deeze natuur in. Zy willen wel onkundig zyn dat het hunne tegenwoordigheit zy, die de jeugdt tot de volmaaktheit in de weten-schappen zoude aanmoedigen. Men moet nochtans het goedt oordeel van onzen Adeldom niet te kort doen; want men versmaad 'er alzoo min de eer van Lidt eener Hoogeschoole te worden, gelyk 'er in Vrankryk een is (d) alwaar men eerlang niet dan Staats Amptenaren, Prelaten, Hartogen en Ryksvorsten vinden zal. „ Als de Dokto-„ ren benoemt zyn, stelt men hen den Kei-„ zer

(a) Zie P. *Le Comte* in zyne Gedenkschriften van China II. Deel. De beschryving die deeze Schryver van de eer doet, die het Volk den *Mandaryns* bewyst, is niet onvermaakelyk.

(b) Men moet niet te veel op de tegenwerpingen aanhouden, die hier gedaan worden. Boven dat is 'er een ongemeen onderscheid tusschen de welgemanierheit der Chineezen en die der Franssen, waarvan de manieren vry en verlustigende zyn, en zelden zonder beleefdheit verzelt gaan; daar de Chineesche geschikthe-den zich ongemeen lastig vertoonen.

(c) *Purchas* Ubi Sup. (d) De Fransche Academy.

„ zer voor, die aan de drie eerften bloem- „ kranffen geeft, " gelyk men eertyds den Dichteren (a) in Italië en Duitflandt gaf; maar men geeft ons niet te kennen dat deeze laatfte *Poëtæ Laureati* ooit daar door ryker geworden zyn. De Laurier (b) is zoo goed koop, dat de Vorften die wel betalen willen, zonder zich iets meer in te wikkelen. Dus is 't in China niet. „ Een „ Dokter is 'er altoos ryk, nademaal hy „ van zyne Ouders en Vrienden veelvuldi- „ ge gefchenken ontfangt. Een ieder hoopt „ allenks uit het hoog aanzien van een Dok- „ ter nuttigheid te trekken. " En alzoo het niet gedoogt word dat deeze die door hunne geleerdheit tot de eerfte waardigheden zyn verheven, zich verflappen, of hunne ftudiën verlaaten, „ zoo zyn zy „ zeer dikmaals verplicht in de onderzoek- „ vergaderingen te verfchynen, alwaar men „ hen ftrengelyk ftraft, indien zy hunne „ leffen vergeeten hebben. " By ons verdooft de armoede het verftandt. De School-Studiën wyzen den rechten weg tot een *kleine Bef* aan. De Abt maakt en draagt Boeken op. Dit is de groote bron onzer deftige verftanden. Zy leeven van de kleine inkomft die hen deeze vroeg-rype Studiën voortbrengen en van hunne verwaantheit onderfchraagt word. Zy vinden ontwerpen uit, en doen die den Boekverkopers betaalen, die zeer dikmaals het werk nooit uitgebroeit zien. Maar zoo om zyn eigen beft, de Schryver noch eenige raauwe vruchten van zyn vernuft aan zyne onnoozele weetnieten opdroeg, (c) mogelyk zou men zich met het verlies van zyn geldt konnen trooften.

Hoedanig het rouw-draagen by den Chineezen gebruikelyk is.

De gewoone Rouw is van drie jaaren, en geduurende deezen tydt mag men geen openbaar Ampt bekleeden. „ Een *Mandaryn* „ is verplicht zyn Ampt te verlaaten, en „ een Bedienaar van Staat zyne Bediening, „ om zich in zyn Huis te houden en den „ ganfchen tydt in rouw door te brengen. „ (d) Men verandert van vertrekken en „ Huisfieraaden, men mag niet dan op een „ klein houte ftoeltje zitten. Het voedzel „ is gering, en men nuttigt niet dan peul- „ vruchten. Hunne kleederen zyn van „ grof linnen gemaakt, en zy flaapen niet „ dan op flechte bedden. Zy bedienen „ zich zelf in dien tydt van woorden en „ uitdrukzels met hunne fmert overeenko- „ mende." De fmert die wy in gelyke gelegenheit vertoonen, heeft 'er geen gelyken by. Maar aan d'andere kant trekken wy veele beweegredenen van vertrooftıng uit onzen Godsdienft, en dit is 't welk den Chineezen ontbreekt, die niet dan twyffelachtigheden en onzekerheden over den ftaat hunner Ouderen in de andere Waereldt uitventen. Nochtans moet men aanmerken, dat doordien alles by de Europianen in gebruik verbaftert en ontaard, indien 't gebruik goedt hadt gevonden gelyke gewoontens met die der Chineezen onder ons in te voeren, men hadt dezelve geruftelyk opgevolgt, zonder zich te zeer aan den Godsdienft te bekreunen.

In den Rouw leggen de Chineezen het geel en blaauw af, 't welk by hun blyde kleuren zyn, en men kleedt zich dan niet als in 't wit, een verwe van alle tyden af tot de treurigheit verkooren: Zoo wel onder de Vorften als den geringften Ambachtsman; volgens 't bericht van P. *Le Comte*, beftaat men geene andere kleederen dan van deeze veruw te draagen. Gemeenlyk omgordenze het lichaam met een koord. De rouw wegens andere Bloedverwanten duurt meer of min na dat de Overledene in bloede beftaat. Overzulks hier in de gebruiken der Chineezen en die van ons de zelfde zyn. Het gebruik en de gefchiktheit verdooven de waare gevoelens: Men moet zich aan dit gebruik in China gelyk in Europe onderwerpen: Maar het gebeurt eindelyk, dat in dit Geweft, gelyk in onze Landen, de vreugde ontfnapt. „ De Chineezen, zegt P. *Le Comte*, ver- „ toonen

(a) Dit word nu noch geoeffent: maar echter zelden.

(b) Menard, *qui fit des vers fi bons,*
Eut du Laurier pour recompenfe.
O Siecle maudit, quand j'y penfe!
On en donne autant aux jambons.

Dat is.

Menard, die meenig Vaers zeer konftig wift te maaken,
Kreeg geen beloning, dan Laurier, voor klinkb're zaaken.
Welk een verkeerden Eeuw! fchoon ik daar tegen tier;
Men fiert in *Vrankryk* ook de Hammen met Laurier.

(c) De M.... van L.... zyn aan een B.... P.... opgedraagen geweeft, die, duizend Gulden aan den Schryver opgefchooten hebbende, zich genoodzaakt zag deeze fomme tegen een Opdragt-Brief te verhandelen, waarin men naaulyks van B.... fprak.

(d) *Hift. van China* door P. *Marini.*

„ toonen in den beginne van den rouw een „ onachtzaam wezen : de droefheit fchynt in „ hunne uitwendigheit.... vervolgens ziet „ men hen hunnen natuurlyken en aange- „ booren aart wederaanneemen, en fomtyds „ lachen, wanneer zy een ogenblik te voo- „ ren op het graf hunner Ouderen geweent „ hebben ” Niets is waarachtiger dan dat wy elkander deeze uitwerkzelen van weder-zydfe gefchikheit fchuldig te bewyzen zyn, waaraan fomtyds het hart zoo weinig deel neemt; een bewys hier van is, dat zelf dee-ze die de vermomming berifpen, zich daar door beleedigt vinden, wanneer zy de wel-voegelyke uitwendigheit niet ontmoeten. Naauwelyks zoude een Menfchenhaater vraagen durven; van waar komt het dat alles zoo gelyk zy, en dat het zwart eenige maanden gedragen word, voor Menfchen om wien men te vooren niet veel gaf, en zulks met even zoo veel geregeldheit als voor deeze, die men inwendig noch veele jaaren beklaagen zal, na hen verlooren te hebben? Een Chineefche Philofoof hield eertyds ftaande, dat 'er onder de Menfchen niet dan een eenige liefde zyn moeft; zo-danig overeenkomende, dat men zyn Va-der, Moeder en Bloedverwanten niet meer dan alle andere Menfchen moeft beminnen, en men niet dan een zeker recht van rang opperhoofdigheit aan hun overlaaten moeft. De Chineezen hebben dit gevoe-len als een kettery aangezien.

Alle deezes Volks Plechtigheden zoo ftiptelyk, en zoo evenmaatiglyk in gebruik, worden in een Gewoonte-Boek, ten dien ein-de vervaerdigt, gevonden. Onze Kerke-lyken zyn door ervaarentheit bewuft, dat de waarneeming van zoo veele *Ceremoniën* en Plechtigheden een foort van ftudie is. Ten minften word 'er een zeer uitgeftrekte geheugenis om die te onthouden toe ver-eifcht, en vooral een begrip alzoo oplet-tend als dat van een Meetkundige. Wy zullen vermyden onze Lezers te vervee-len, en de fchroomelyke naaukeurigheit van een loontrekkend Uitfchryver niet vol-gen; wy zullen alleen hun de aanmerkelykfte gebruiken voorftellen.

Eerftelyk zullen wy aanmerken een ge-voelen van erkenteniffe die den Chineezen tot eere verftrekt. (a) Zy gronden de lan-ge fmertelyke rouw, die zy over hunne Vaders en Moeders betuigen, op de by-zondere zorg die deeze verplicht zyn voor hunne Kinderen in de drie eerfte levens jaaren te neemen. „ Hier om is 't, zeggen de „ Chineezen, dat wy zoo veel tydt met hen „ te beweenen doorbrengen, om de moeite „ en belemmering gedachtig te zyn die wy „ hun in deeze eerfte tyden van onze kinds-„ heit veroorzaakt hebben.

Vreemt gebruik der Chineezen zich by hun levenstydt van koftbaar hout Doodkiften te doen bereiden.

De Chineezen, vervolgt P. *Martini*, doen een gedeelte van hun geluk beftaan, in zich van een zeer hard en vaft hout te verzeekeren, om 'er zich Doodkiften van te maaken. De Ryken koopen voor hun en hunne Ouders deelen van een onverderflyk hout, 't welk hun byna twee duizend Ryks-daalders koft. Zy doen deeze koften by tydts op dat ze langen tydt by hen het voorwerp van hun *laatfte ruftplaats* befchouwen. Wy twyffelen nochtans niet, dat 'er veel ydelheit in dit gebruik onder loopt, en dat het van 't zelfde gewigt zy, met de gemaakt-heit der geenen die hunne Doodkift met zich voerden, die het hooft en bekkeneel van een Doode aan 't hoofden-end van hun Bedt lieten plaatfen, of 's morgens zich aanzeggen *dat zy fterffelyk waren.* By de koften van dien aart, moet men de Reuk-werken, Bloemen, Waskaerffen, koftely-ke Stoffen; befchilderde Papieren, Speel-tuig-Speelers, Weenfters, enz. voegen. Alle de Bloedverwanten en Vrienden wor-den mede verzocht rondom de Doodkift te komen weenen, en Offerhanden den Over-ledene te doen, voor wien men eenig be-lang heeft. De Kinderen bewaaren by hun, ganfche jaaren de Lyken hunner Vaderen in koftelyke Doodkiften gefflooten, die men zorgvuldig met een duurzaam Vernis dicht ftrykt, op dat 'er geen quaade lucht van 't Lyk uitwazeme: En geduurende deezen tydt is 't, dat men aan zyne overledene Ou-ders eeten en drinken voorzet, als of zy noch in 't leven waren. Iet diergelyks vind men by de Aloude Grieken en Romeinen, voornamentlyk in de Offerhanden (b) en de Wynplengingen die de Grieken deeden om de Zielen der Overledenen aan te roepen, wanneer men haar wilde over het toekomen-de raadvraagen, of van haar eenige gunft verzoeken. Maar men moet toeftaan, dat de Grieken en Romeinen deeze behandelin-gen zoo verre niet bragten als de Chinee-zen. Voor 't overige zou men deeze laat-ften groot ongelyk doen, als fchuldig van buitenfpoorigheit te doemen, (c) onder-ftellende dat zy niet, gelyk de eerften, de on-

(a) *Hift. van China* door P. *Marini.*
(b) Zie 't geen *Feithius* over deeze ftoffe verzaamelt heeft. *Antiquit. Homer.* L. I.
(c) Zie de *Verhandelingen van den Abt Renaudot over de wetenfchappen der Chineezen*, op het vervolg der *aloude berichten van Indiën.*

onsterffelykheit der Ziele geloofden. Het gevoelen van de Zielverhuizing en de Gebeden van 't Chineesch Gewoonte-Boek bewyzen het tegendeel. Waar is 't dat hun denkbeelden over deeze onsterffelykheit verward zyn, gelyk ook die van 't meerendeel der Aloude Heidenen waren.

Vreemd gedrag 't welkmen by een zieltogende Ziele in gebruik heeft.

Zoodra als een Zieltogende den geest geeft, neemt een Bloedverwant of Vriendt de Rok van den stervende, klimt op het dak van 't Huis en zich naar 't Noorden wendende, roept hy driewerf met groot geschreeuw de Ziel van den Overledene. Dit geroep word den Hemel, de Aarde en het middelste Luchtgewest toegeëigent. Daar na vouwt hy de Rok van den Overledene weder toe, en wend zich naar het Zuiden. Vervolgens ontvouwt hy den Rok en spreid die over den Doode, die drie dagen in deezen staat leggen blyft, om af te wachten dat zyne Ziel wedergekomen zy. Het zelfde gebruik heeft men buiten de Stadt wegens een Lyk 't welk gedood is. Laat ons nu tot een ander gebruik overgaan.

Hoe men zich by den Verstorvene gedraagt, en hem een Altaar oprecht.

(a) Wanneer een Chinees gestorven is, is men gewoon een Altaar in een der Huisvertrekken op te rechten, 't welk gemeenlyk wit behangen is. Men zet het Afbeeldzel van den Overleedene op dit Altaar, nevens alle de versierselen waar van wy gesproken hebben, en 't Lyk legt achter het zelve in de Doodkist. (b) Alle die hier komen om hun leetwezen te betuigen, of rouwklacht-plichten te doen, knielen vierwerf voor dit Afbeeldzel, en buigen zich met het hoofdt tegen den grondt: Maar voor deeze huldiging, offeren zy het Reukwerk. De Kinderen van den Overledene; zoo hy eenige heeft, staan ter zyden de Doodkist, en in Rouwgewaadt; zyne Vrouwen en Bloedverwanten weenen met de Beweensters achter een Gordyn die hun dekt.

Met welke Plechtigheden dit gaat verzelt.

Laat ons niet vergeeten te zeggen, dat men volgens het Chineesch Gewoonte-Boek; zoodra men het Lyk van den Overledene in de Kist heeft gelegt, hem in den mondt eenig Graan en Ryst steekt, zelfs Goudt en Zilver na dat het vermogen en rang van den Overledene vermag. Men doet mede in kleine zakken in de vier hoeken van den Doodkist geplaatst, Nagels, en Schaaren om die te snyden. Voor dat de Tartaren uitdrukkelyk den Chineezen hadden belast zich het hair af te snyden, plaatsten zy 'er de Kammen by. Men vind in tegendeel, dat eenige Volkeren der Oudheit hunne dooden het hair afsneeden, en mogelyk was dit gebruik niet minder (c) vreemd als dat der Chineezen. Niets komt beter met dit laatste overeen dan het gebruik der Lykplichten waar van in *Homerus* gesproken word. (d) Deeze die belang by den Overledene hadden, schooren zich het hoofdt en bedekten dit Lyk met hunne hairen, (e) dikmaals zelfs deed men van zyne hairlokken een offerhande. Wy zullen ons wel wachten de overeenkomst deezer twee gewoontens aan te dringen.

Hoe de Chineezen plechtiglyk hunne Lykstatien voltrekken.

Op den dag der Lykstatiën, vergaderen alle de Bloedverwanten en Vrienden, gelyk in Europe, in des Overledens Huis in den rouw gekleed. Zy maaken gezamentlyk nevens de Priesters enz. de Lykstatie uit. ✠ Men ziet 'er de Afbeeldzels van Mannen, Vrouwen, Olifanten, Tygers enz. Dit alles word voor den Overledene verbrand. De Priesters en deeze die loontrekken om de Gebeden voor den Overledene of ter zyner eere te doen, volgen hier op. (f) Aan 't Hoofdt vertoonen zich Menschen die kopere Wierookvaten en tamelyk groot zyn, op hunne Schouderen draagen. De Kinderen van den Overledene volgen de Doodkist. Zy gaan te voet, leunen op een Staf, 't welk een teken van treurigheit is, ten minsten een uitwendig teken. Men moet zich niet inbeelden dat het hart altoos en zonder afweiding met den toestel van den Rouw overeenkomt. Deeze Menschen met de zelfde menschelykheit als wy bekleedt, bezitten ook de zelfde driften. Zodanig een zyn Vader verlooren hebbende, begraaft meede zyne droefheit nevens hem: Maar wy hebben reeds een bequaame en verstandige Jezuit over de huichelary van de Chineesche droefheit aangehaalt. Na de Kinderen komen de Vrouwen in een bedekten Draagstoel, en dan des Overledens Bloedverwanten. Veele Plechtigheden verzellen deezen voorttogt. Wy zullen alleen aanmerken, dat dit op 't geluit van Pauken, Trommels, Fluiten en eenige

(a) Getrokken uit *Dapper* en anderen. (b) Dit is een Plechtigheit die de Chineezen *Tiao* noemen.
(c) Het kan op de zindelykheit gegrond zyn. De ervaarentheit leert, dat de baardt, de nagels en 't hair na de doodt wassen. (d) *Iliade van Homerus* 23 Boek.
(e) *Feith. Antiquit. Homer.* Lib. 1. (f) *Dappers verzameling der gezantschappen* enz.

✠ Zie het nevens gaande Afbeeldzel, verbeeldende *een prachtige* LYKSTATIE *van een der* GROOTEN *van* CHINA.

B. Picart sculp. direxit 1729.

CONVOI FUNEBRE d'u

GRAND de la CHINE.

eenige andere Speeltuigen geſchied. Wanneer de Doodkiſt omtrent dertig treeden gevordert is, werpt men 'er eenige roode aarde op: Doch de reden van dit gebruik word niet bericht.

Yder Geſlacht heeft zyn byzonder Graf op een Heuvel gelegen, of naby de zelve. Deeze Graven zyn met Afbeeldzels verſiert en met diergelyke als men voor de Lykſtatie gedraagen heeft. Ook hebben ze het gebruik van By-en Graf-Schriften. Op deeze Graven is 't dat men jaarlyks in de maandt May (a) vergaadert, en den Overledene offert, nadat men het Gras en Struikgewaſſen die het Graf bewaſſen, heeft uitgeplukt. Dit is een deezer Dienſten die eenige Bezendelingen als enkelyk burgerlyk vertoont hebben, en andere als Afgodsdienſtig en bygelovig beſchreeven. Hoe het ook zy, in de zelfde plaatſen alwaar deeze Graven zyn, offeren de Chineezen Offerhanden aan zekere byzondere Geeſten die zy gelooven in de Hemelen te heerſchen. Zy bewyzen hun dankzeggingen voor de weldaaden die de dooden van deeze Graven hen ſchuldig zyn, en bidden hen daar in te volharden om hen hulpe te bieden. Volgens het Chineeſch Gewoonte-Boek, mogen deeze Offerhanden, en die men den overleden Ouderen doet, niet dan door wettige Kinderen geoffert worden.

De grondt (b) der Graven is zeer duur: eveneens als in Europe; zonder gewag van den toeſtel onzer Lykſtatiën te maaken, waarin wel dikmaals de levenden, onder voorwendzel van de Overledenen te eeren, hunne ydelheit vergenoegen. De Chineezen bouwen Huizen naby hunne Graven, en deeze Huizen worden gemeenlyk met Cipresboomen verſiert. Dit alles zoude minder koſten, indien 'er een *Bonze* of Waarzegger de waarde van naar zyn goeddunken niet deed hooger loopen. Wanneer een Perſoonaadje van dit gewigt te raade word den grondt gelukkig te noemen, dan is die buiten prys. Alhoewel men in 't algemeen, gelyk by ons, de Lyken van Doodkiſten verziet, zyn 'er echter Provinciën alwaar men die verbrand. De armen verbranden ze mede by gebrek van middelen om Doodkiſten te koopen. Nochtans ſtaat men hun Kerkhoven toe, alwaar zy begraven worden, gelyk by ons en de Aloude Romeinen, zonder eenige onderſcheiding. De Geſnedenen overtreffen, zoo men verzeekert, alle de andere Chineezen; zy doen ongemeene koſten in raar en koſtelyk hout: En hunne Graven zyn onderaardſche Paleizen.

Andere vreemde gewoontens by hen omtrent den ſtervende in gebruik.

Laat ons eindigen door eenige gebruiken die niet dienen vergeeten te worden. (c) Somtyds laaten de Bloedverwanten den ſtervende, voor dat hy 't afgelegt heeft, in een Zaal brengen, 't welk mogelyk de plaats is die de Schryvers (d) de *Zaal der Vooronderen* hebben genoemt. *Purchas* bericht op 't geloof der Schryveren, waar van hy zyn Uittrekzel heeft gemaakt, dat wanneer een Zieke buiten hoop van herſtelling is, dat men hem dan het Afbeeldzel van den Duivel vertoont, houdende de Zon in de rechter en een Dolk in de linker handt: Men vermaant hem dit Beeldt ſterk aan te zien, op dat hy zich een getrouwe Vriendt van den Duivel in de andere waereldt maaken kan. Een andere gewoonte is 'er, doch die mogelyk niet algemeen is, dat op de doodt van een Vader, de oudſte Zoon zyn Bonnet afneemen moet, zich met verſtrooide hairen voor zyn zieltoogenden Vader vertoonen, de gardynen of bedt-kleedden ſcheuren, en werpen 'er de lappen van op den Overledene. De Vrouwen waſſchen de Lyken der Vrouwen, en de Mannen die van Mannen. Na deeze afwaſſching wind men den Overledene in Katoen Lywaadt, of in een ſtuk zyde Stoffe. Naby den Doode zet men de tekenen van zyne waardigheit of die van zyne verdienſten en zyne bevorderingen in konſten en wetenſchappen. De Kinderen, of die ontbreekende, verkondigen de naaſte Bloedverwanten van den Overledene zyn afſterven aan anderen, met woorden vol van droefheit en hoogachting: Alsdan begint de rouwbezoeking, die men gelyk men in Europe doet, zich kleedende met de omſtandigheit overeenkomende. Op den komſt deezer bezoekingen, die, by de Grooten, aan de Bloedvrienden en Beweenſters (e) door een of twee Trommel ſlaagen verkondigt word, maaken alle deeze Vrouwen door haar weenen en zuchten een ſoort van Lykmuzyk. Wy hebben reeds van 't Offeren en de Offerhande voor de Dooden geſprooken. Vervolgens geleid men het Volk in een andere Zaal, alwaar men

(a) *Verklaringen over de eer aan Confutius* enz. *beweezen.* In 't vervolg van de *Hiſtorie van 't Edikt* enz. door P. *Gobiën.*
(b) *Dappers verzameling der Gezantſchappen* enz. (c) Idem, Ubi Sup.
(d) P. *Gobiën* verklaringen enz. In 't vervolg van de *Hiſt. van 't Edikt des Keizers van China.*
(e) Deeze Trommels zyn aan den ingang van de Zaal.

hun Thee en Konfituren voorzet. Deeze die het vermogen hebben, rechten een Lykmaal aan, waar na het Lyk ter Aarde word beftelt.

Purchas bericht dat men een Pynboom naby het Graf plant, en dat deeze Boom gewyt is.

VII. HOOFDTSTUK.

Van den Godsdienst *der* Eilanders *van 't Eilandt* Formosa.

Welke gedachten men van den Godsdienst der Formozanen heeft, aangewezen.

DE gewaande Nieuwbekeerde in den Proteftanten Godsdienft, bericht in zyne *Befchryving* (a) van 't Eilandt *Formoza* 't geen hier volgt. „ De Godsdienft der „ Formozanen is hen, door den God zelf „ die zy eeren, geopenbaart, indien wy „ het Boek gelooven 't welk zy 't *verkooren Landt* noemen. 't Is een Boek dat „ de Formozanen in hooge waarde houden, en de openbaring behelft waar op „ den Geeftelyken Dienft, in hun Landt „ gebruikelyk, is gegrondt...... Voor „ omtrent negen hondert jaaren was't, dat „ de Bewooners van 't Eilandt *Formoza* „ geene andere Goden kenden dan de Zon „ en Maan, die zy als Opper-Godheden „ aanmerkten, zich inbeeldende dat de „ Starren niet dan halve Goden, of Onder- „ Godheden waren. Al hunnen Dienft be- „ ftond in de aanbidding deezer Hemellichten 's morgens en 's avondts, aan wien „ zy tot Offerhanden allerlei Dieren offer- „ den. " Twee Philofofen die toen leefden, worpen zich als Profeeten op, en verkondigden een nieuwe Wet deezen Afgodendienaars. Deeze nieuwe Wet wierd aan twee Profeeten *in een Woeftyne* door den nieuwen God geopenbaart, die'er zelf *dikmaals aan deeze twee Profeeten verfcheen*, overzulks hy hen van den Dienft, die hy wilde by de Formozanen invoeren, grondig onderwees. Na deeze openbaringen, verkooren de twee Profeeten een plechtiglyken dag om den Eilanderen de nieuwe Dienft te verkondigen. Zy fpraaken hun van eenen Heuvel aan, van waar zy van 't Volk konden gehoort worden. De vreemde kleeding, hun woeft en ongezien aangezicht en geftalte, gevoegt by de kracht hunner redenen, bewoogen het Volk. Men hoorde hen aandachtiglyk aan, tot dat zy de voorftelling deeden, van den nieuwen God *een Tempel te bouwen*, van *'er een Tabernakel op te rechten*, *en in dit Tabernakel een Altaar*, waar op men *de harten van twintig duizend Kinderen*, *ter ouderdom van negen jaaren en daar onder*, *verbranden moeft*. Deeze voorftelling verwekte een opftant van 't Volk tegen deeze twee Profeeten: Weinig fcheelden 't dat ze hen niet dood floegen. Zy ontweeken 't, hen dreigende dat hen hunne ongehoorzaamheit rouwen zoude. De daadt volgde de bedreiging. Door 's Hemels geeffels bezocht, namenze weder hunnen toevlucht tot de Profeeten, die zich verbonden hunnen God de welftand der Formozanen af te fmeeken. En dus was 't dat des Volks verzoening by den God ftantgreep. Een der Profeeten gaf'er de weet van aan 't Volk, 't welk overmatig van vreugde hem *Pfalmanaazaar*, *Bewerker van Vrede* noemde. Deeze naam, die den Profeet bybleef, wierd vervolgens zoo eerwaardig, dat het een der naamen 't meeft by de Formozanen in gebruik geworden is. Het was nodig om die omftandigheit te berichten, om de reden te billyken, waarom de Roman-Schryver van *Formoza* zich *Pfalmanaazaar* noemt. Voor 't overige is 't niet noodig te berichten dat men in dit Verdichtzel veele omftandigheden van Mofes Hiftorie vind, en dat men 'er de Hebreeufche naamen (b) zeer weinig bewimpelt, aanmerkt. De Tabernakel, het Autaar, de Feeften van den God der Formozanen, komen ongemeen wel met de Joodfche plechtigheden overeen.

Hoe zich Profeeten onder hen opgeworpen hebben, en met welk een gevolg.

Laat ons deezen Bedrieger, en zyne verdichte Befchryving ongerept laaten, die onder Menfchen gezag gevonden heeft, voor wien alles goedt is, mits (c) de party die zy haaten, qualyk gehandelt zy. Een Reiziger (d), die geloofbaar fchynt, en eenigen tydt op *Formoza* zyn verblyf heeft gehad, zegt dat deeze Afgodendienaars veele Goden aanbidden, waar onder twee de voornaamfte zyn, en de eene het Zuiden bewoont, daar de andere het Ooften gebied. Die van 't Zuiden draagt zorg voor

Dat de Formozanen veele Goden hebben, en voornamentlyk twee, nevens andere.

(a) Veele merken deeze Schryver, noemende zich een Japonees en op *Formofa* opgevoedt, als een Bedrieger aan.

(b) Gelyk die van *Zorobabel*. (c) Zie het 33. Hoofdtft. en 't vervolg van de Befchryving van *Formofa*.

(d) Vojage van van Rechteren in Ooftindiën, in de verzameling der Vojagiën van de Nederlandfche Maatfchappy. 6. Deel.

als ook waar over die het bestier hebben.

voor de Mannen, en die van 't Oosten voor de Vrouwen, zynde deeze laatste ook van haare Sexe. Een andere God bewoont het Noorden. Hy is quaadaardig. Twee andere Godheden draagen zorg voor den Oorlog en Krygsknechten : (a) Een ander voert het gebied over de ziekte en gezondheit. Zy hebben 'er ook voor de Jagt, voor 't Gezaai, Huisgoden enz. Aanmerkelyk is 't mede, dat het meerendeel deezer Goden gehuwelykt zyn, gelyk die der Aloude Heidenen. Noch staat aan te merken, dat men te *Taiowan*, 't welk *Dapper* van *Formoza* schynt te onderscheiden, twee en zeventig Goden (b) telt, door de Chineezen, die zich aldaar ter neder hebben gezet, gedient en aangebeden. De eerste in rang van alle deeze Goden is de God, Schepper van de Natuur. Men offert hem eens in 't jaar een Varken, waar van men het Vleesch en Beenderen met Sandelhout verteert. In 't algemeen hebben alle deeze Goden Menschen geweest, en zyn door hunne verdiensten en wysheit Goden geworden : Maar eenige van hun hebben altoos Waargeesten en Demons geweest. De Schryver van de *Beschryving* van *Formoza* zegt ons (c), dat men 'er ook den *Demon* aanbid ; dat men gelooft dat de Zielen der Booswichten na de doodt Duivels worden ; dat men deeze Zielen, hoe boosaardig zy ook zyn, echter niet nalaat door Offerhanden en Gebeden te eeren. Het Hoofdt van alle deeze Luchtgeesten voor quaaddoende en gezwooren vyanden van goede bekent, heeft Altaaren en Beelden op de Bergen ; men offert hem Dieren en zelfs menschelyke Slachtoffers.

Plechtigheden van hun Geestelyken Dienst aangemerkt.

De zelfde Schryver zegt ons, dat het gedrag en de gebaerde deezer Eilanders in den Geestelyken Dienst, verschillen volgens de Plechtigheden die zy 'er waarneemen. Wanneer zy in 't openbaar in 't Boek leezen waar in de voorschriften van hunnen Godsdienst begreepen zyn, knielen zy, zegt hy, met de linker knie op den grondt, en de rechter arm naar den Hemel opheffende. Wanneer zy Gode danken, werpen zy zich met het aangezicht ter Aarde : maar blyven staan met te samen gevoegde handen, terwyl zy hunne Lofzangen zingen. Men mag weder zitten onder des men de Slachtoffers de keel afsteekt : Maar wanneer het Vleesch deezer Slachtofferen door 't vuur word verteert, moeten zy staan, de handen te samen voegende, en 't gezicht naar den Tabernakel gewend. Hy meld ook van een Leerrede die de Priesters opentlyk in de Tempels doen.

VIII. HOOFDTSTUK.

Van hunne PRIESTERS ; *'t vieren hunner* FEESTEN *enz.*

Dat den Geestelyken Dienst door Priesteressen behandelt word, aangeweezen.

Laat ons, op 't getuigenis van iemandt wiens bediening hem heeft moeten verplichten zich ter liefde vande waarheit te uiten, ons verhaal vervolgen. De Vrouwen zyn de Bestiersters van den Geestelyken Dienst ; verschillende hier met andere Volkeren, (d) zegt de Schryver die wy aanhaalen, en dit is waar: maar nochtans met bepaaling, nademaal de Grieken en Romeinen Priesters en Priesteressen hadden. Deeze der Formozanen worden *Juibas* genoemt. Haaren Dienst bestaat in Aanroepingen en Offerhanden. Men offert Zwynen, geroosterde Ryst, Pinang, en Hartshoofden. Ook oeffent men Wynplengingen den Goden.

Haar gedrag in 't Offeren en andere geestelyke Plechtigheden.

De Offerhanden worden door een Aanroeping gevolgt die door een Priesteresse word opgestelt. De Schryver zegt, dat die naar een Predikatie gelykt, mogelyk om dat die van een lange uitgestrektheit was. De Priesteres roept en beweegt zich predikende. Somtyds beweegt zy zich zodanig, dat haar de oogen in 't hoofdt draaijen ; zy huilt, zy valt ter Aarde en houd zich zoo zwaar op den grondt, dat naauwelyks vyf of zes Personen haar konnen oplichten. In deeze stuiptrekkende beweegingen, openbaaren zich de Goden aan haar. De Artsen en Kenners, wat deeze Sexe aangaat, zyn niet onkundig, dat de Vrouwen door haare natuurlyke gesteldheit wonderbaare hoedanigheden hebben, om de verrukking en bezetenheit te verbeelden : Ook schynt het dat men de dampen die haar de herssenen ontrusten, verdryven kan, op de zelfde wyze als men in *Tobias* (e) de booze Geest verdryft. De onaangenaame reuk geneest de aangedaane Sexe : In

(a) *Dappers* verzameling der Gezantschappen enz.
(b) *Verhaal van Wricht* door *Dapper* aangehaalt. (c) Hoofdtst. 5 en 17.
(d) *Reize van Rechteren* Ubi Sup. Deeze Rechteren was een Predikant.
(e) *Tobias* Hoofdtst. VI. vers 9.

In *Tobias*, verdryft de ſterke reuk van 't hart en de lever van een Viſch den *Demon*, bezitter van 's Menſchen Lichaam. De verrukking voorby zynde, ſtaat de Prieſteres wederom bevende op, en ondertuſſchen weent en zucht de vergadering. Omtrent een uur daar na, klimmen alle de Prieſtereſſen op het dak haarer Pagoden, plaatſen zich op den uiterſten top en doen nieuwe Gebeden, waar na zy zich t'eenemaal ontkleeden, en haare naaktheit voor de oogen haarer Goden ten toon ſtellende, ſlaan zy op eenige deelen van haar Lichaam. Deeze Plechtigheit word door een afwaſſching gevolgt, die in de tegenwoordigheit van de Vergadering geſchied. Terwyl deeze Plechtigheit voltrokken word, zuipen die deeze vergadering uitmaken, zich dronken en vol.

En hoe zy haar bemoeien met Waarzeggery en voorzeggingen.

De zelfde Schryver, die ſpreekt als hebbende ten deelen ooggetuige geweeſt, voegt 'er by, dat deeze Prieſtereſſen zich mede bemoeien het goed en quaad geluk, regen en mooiweer te voorzeggen; dat zy de *Demons* bezweeren; dat zy hen uit de plaatſen verdryven waar in zy hun verblyf verkooren hebben. Alzoo de *Demons* behaagen ſcheppen de Menſchen te ontruſten, zoo verzeekeren de Formozanen dat zy dikmaal onder hen woonen. De bezweeringen der Prieſtereſſen van *Formoza* worden met veel gebaars uitgevoert: Zy huilen tegen hen, zy vervolgen hen met den Sabel in de vuiſten met zodanig een hevigheit, dat de Duivels genoodzaakt zyn zich in Zee te werpen, en in gevaar ſtellen van te verdrinken. Maar, niet tegenſtaande een zoo gevaarlyke beſtryding, offert men hen nochtans, en deeze offerhanden zyn gemeenlyk langs de wegen.

Plechtigheden die voor het bouwen van Tempels en andere Gebouwen voorgaan, waar in die tot inweijing dienen, en beſtaan.

Het ſtellen van den eerſten *Bamboes* (a) van een Huis en vooral van een Tempel, komt als by ons overeen met de plechtigheit van den eerſten ſteen te leggen. Deeze ſtelling, zeggen we, heeft vreemde *Ceremoniën*. In 't ſnyden van den eerſten *Bamboes* doet men een Gebedt tot de Godheit die over dit gebouw gebied. Voor dat men de bouwing begint, offert men *Pinang* en Ryſt den Goden. Men noodigt hen bezitting van dit nieuw Gebouw te neemen, het te verdeedigen enz. Daar na is ieder verplicht te zeggen wat hy den voorgaanden nacht gedroomt heeft, en die, die het beſt heeft gedroomt, ſlaat de eerſte handt aan 't werk. Hy bied den Goden *Pinang* en eenigen Drank aan, hen ſmeekende dat zy hem yverig byſtaan. Wanneer het Gebouw op een zekere hoogte is gebragt, treed 'er de Eigenaar in en doet een offerhande voor de ganſche Vergadering, zonder uitzondering. Als men ter hoogte van 't dak en om het te dekken gekomen is, voor dat men 't dekt, oeffenen eenige Vrouwen een ſoort van Waarzeggery om te weten of het Gebouw van duur zal zyn. Zy neemen eenige *Bamboeſſen*, vullen die met water, en laaten 't vervolgens weder uit haaren mondt ſpatten. Op de wyze hoedanig dit water uitvloeit, oordeelt men van de duuring van dit Gebouw. Deeze Plechtigheit eindigt door dronkenſchap ter eere van de Goden, (b) die zelf door een Gebedt genoodigt worden om 'er deel in te neemen, verzoekende hunnen byſtand, met hem te drinken aan te bieden. De offerhande van een Zwyn brengt mede geluk aan 't nieuwe Gebouw en zynen Eigenaar toe. Het hoofdt van 't Slachtoffer 't welk men offert, moet naar 't Ooſten zyn gewendt, overzulks de God die het bewoont, over de andere Goden heerſcht. Dit Slachtoffer word in ſtukken gehouwen nadat men 't zodanig gedood heeft, dat het hoofdt ongeſchonden blyft. Men ſtelt deeze ſtukken op alle dingen waar over men wenſcht de zegening der Goden te mogen erlangen: Op de Kiſten, op dat ze vol worden; op Sabels en Schilden, overzulks die hun de kracht geeven hunne Vyanden te wederſtaan enz. Wat de Prieſteres aangaat, haare Gebeden en genomen moeite word haar wel voldaan: Behalven dat geniet zy een genoegzaam gedeelte van de Offerhande, en weet zich altoos in 't vertrouwen deezer Afgodendienaars te handhaven, die zich inbeelden dat de Duivel na een zodanige offering niets durft aanraaken 't welk hun toebehoort.

Met welk een ongeregeldheit de Formozanen hunne Feeſten vieren.

Hunne Feeſten beſtaan gemeenelyk in Zwynen te offeren, en met zoo veel te meer reden, dat zy alle ongeregeldheden van die dieren nabooſten en opvolgen, met zich dronken te zuipen, en hunne droomen, hunne ongebondenheden en hunne overwinningen op te reekenen. Een byzonder verhaal zou den Lezer over deeze ſtoffe te verdrietig vallen. Wy zullen ons alleen genoegen, met hier by aan te merken, dat deeze onreine Godsdienſtelingen moedernaakt zyn, wanneer zy hunne Goden dienen. In eenige Feeſten zyn de Mannen naakt, in andere de Vrouwen, en ſomtyds Mannen en Vrouwen onder een vermengt. (c) De voornaamſte Prieſteres klimt op den

(a) Een ſoort van Rietgewas. (b) *Dappers*, Gezantſchappen enz.
(c) *Dapper* Ubi Sup. noemt haar *Ibis*.

den top van de Pagode, drinkt 'er en schenkt aan haare Goden om te drinken in, dronken geworden ontkleed zy haar gansch naakt voor de Vergadering, en dekt de schaamteloosheit van dit bedryf met een reden, die door zyne schynbaarheit eenige Ketters van 't Christendom behaagt heeft. Zy verklaart dat de kinderen der Goden met geene aardsche kleederen moeten bedekt zyn. De dronkenschap geeft haar vervolgens de bequaamheit in, om een lange Leerrede te doen, en dit alles eindigt door draajing en wringing des lichaams, nevens eenige buitenspoorige redenvoeringen; waarna zy haare *Aardsche kleederen* weder aantrekt. De buitenspoorigheden der *Adamiten* (a), die gansch naakt liepen, en die der *Wederdoopers* van de zestiende eeuwe, maaken de onreinigheit der Afgodendienaars van *Formosa* geloofbaar; en te meer doordien de voornoemde Ketters uit een Godtsdienst gebooren wierden, die enkelyk de zuiverheit leert.

Hoe zy zich in Zaaitytyden gedragen. De zaaityden worden van een Offerhande voor de Goden voorgegaan, die over de granen beschermers zyn. Indien in den zaaitydt eenig wild gedierte gedoodt word, offert men aan deeze Goden de lever en 't hart der gedoode dieren.

Men is genoodzaakt zich van verscheiden dingen te onthouden in den tydt als men de landen bezaait; by voorbeeldt, van Tabak. Ook is 't een voornaam Hoofdpunt van hun Godsdienst zyne buikwinden in te houden. Veele andere zyn 'er, die niets byzonders in hebben dan de buitenspoorigheit en beuzeling der voorwerpen. Wanneer de graanen half volwassen zyn, is 't niet gedoogt zich dronken te drinken, noch suiker, *Pinang*, of vet te eeten, en wanneer de Oogst begint, worden de eerste graanvruchten ter eeren der Goden op een hoop aarde gelegt. Als een ieder zyne graanen oplegt, offert men noch een Zwyn. De Jagt heeft mede haare byzondere Plechtigheden.

De Formozanen hebben een tydt van onthouding die zy waanen hun door een zeker Man voorgeschreeven te zyn geweest, die, na dat hy langen tydt eenige smaadheden die hem zyne Landsgenooten aandeeden, wegens eenige natuurlyke mismaaktheden geleeden te hebben, de Goden bad, hem in den Hemel op te neemen, wanneer men hem weder smaadheit aandeed. Zyn gebedt wierd verhoort. Waarschynlyk bekleedden hem de Goden met een ampt 't welk hem op Aarde kon ontzachelyk maaken: want hy daalde eerlang van den Hemel af naar *Formoza*, en om zich van des Volks verongelyking te wreeken, bragt hy zeven en twintig Artykelen mede, waaruit te samen is gestelt, 't geen de Formozanen *Karichang* noemen. De wraakoeffenende Wetgever dreigde hen te straffen, indien zy eenige deezer Artykelen veronachtzaamden. Zoo lang deeze *Karichang* duurt, is 't den Formozanen verboden Huizen te bouwen, Huizen te verkoopen, te trouwen, omgang of verkeering met een Vrouw te hebben, zelfs met geen wettige Vrouw, te zaaien, wapenen te smeeden, iet nieuws te maaken, varkens te dooden, een naam aan een nieuw gebooren kindt te geeven, zich op reis te begeeven, wanneer men nooit buiten 's lands is geweest. Zodanig is den inhoudt der voornaamste Artykelen in den *Karichang* vervat.

Der Formozanen *Karichang* waarin hunne Wetten opgeteekent zyn, en hoe zy die moeten onderhouden.

Dit is 't geen ons de Hollandsche Reizigers (b) wegens den Godsdienst der Formozanen berichten. Deeze die de Gedenkschriften van *Psalmanaazaar* onder den naam van Beschryving van 't Eilandt *Formoza* in orde heeft gestelt, (c) geeft voor, dat deeze Reizigers de zeden en gebruiken van 't gebergte van *Tiowan* (d) hebben aangehaalt, als of het die der waare Formozanen waren, die zy nooit (e) hadden genadert. Om deeze ongelegenheit voor te komen, heeft de Japanees en zyne t'zamensteller zorg gedraagen nadrukkelyk het tegendeel van deeze Reizigers te verhaalen. In de Gedenkschriften van *Psalmanaazaar*, vind men dat de Wetgever van zynen naam een Hoogepriester en Priesters die onder zyne orde dienen moesten, gelyk in 't Jodendom instelde. Andere overeenkomsten zyn deeze: Het ampt van deezen Hoogepriester is tot God in 't verborgen te spreeken; de minder Offerpriesters dooden de Dieren tot de Offerhanden bestelt, zy wasschen die en kooken het vleesch enz. Zy leezen opentlyk in de Tempels, zy prediken, onderwyzen, waaken in den Tabernakel, en hen is gedoogt te trouwen: maar zy moogen niet dan eene Vrouw hebben. Men voegt 'er in deeze Beschry-

Welke instellingen deeze Formozaansch Wetgever heeft ingevoert.

(a) 't Welk Ketters van de 12. Eeuw waren.
(b) Die van de verzameling van *Dapper*, en *Rechteren*. (c) Voorrede van de *Beschryving* van *Formoza*.
(d) *Tiowan* is een Eilandt waar van de Land-engte naar *Formoza* strekt 't welk men zuidelyk te voet passeren kan.
(e) Men verzeekert in de Voorrede, dat de Hollanders geen vryheit gehad hebben *Formoza* Landwaart in te komen.

Beſchryving by, dat de Wetgever Klooſters inſtelde, dat hy den Monniken regels gaf, en hun verſcheiden kleedigen voorſchreef; dat hy de ſchikking die men over de goederen te doen had, bepaalde, die een Monnik ſtervende naliet; dat hy den Kloostervoogden gedoogde den geenen tot Prieſters aan te ſtellen, dien zy geloofden deeze bediening waardig te zyn; dat hy mede het eenzaam leven in de Woeſtynen toeſtond. Zie welk een naabootzing dat dit van 't Chriſtendom (a) is: en zie hier een die niet min zonderling zy; 't welk beſtaat dat men de kap op den tuin hangt om in een andere Godsdienſt over te gaan. „ Men heeft, zegt hy, aangemerkt, dat „ deeze Geeſtelyken van *Formoza* gemeenlyk verſtandig genoeg zyn, en zich aan „ de oeffening van de deugdt verbinden: „ *Maar wanneer zy eens tot ontugt zyn* „ *vervallen, verlaaten ze eerlang de regels hunner Orde en 't Konvent, en zy* „ *zyn daarna tot ondeugdt meer dan andere Menſchen geneegen.* " Hy moeſt 'er bygevoegt hebben, dat deeze omzwervers van Godsdienſten gemeenelyk gevaarlyker dan 't overige van 't Menſchelyk geſlacht zyn.

IX. HOOFDTSTUK.

Van hunne andere GEBRUIKEN, *hunne* GENEESKUNDE *enz.*

Hoe dien Landaardt zonder Koningen noch Opperheeren leeft.

DE Formozanen (b) hebben noch Koningen, noch Opperheeren: Maar dit word door *Pſalmanaazaar* ontkent, die meent dat hunne Staat welgeordent is. Een ander Schryver, door *Dapper* aangehaalt, zegt dat *Formoza* in verſcheiden Gemeentens verdeelt is, ieder hun eigen Opperhoofdt hebbende. Geduurig zyn ze in oorlog: Het een Gehucht is vyandt van 't andere. Hunne krygsgebruiken komen veel met deeze der Amerikanen overeen: By voorbeeldt, zy bewaaren naaukeurig en als gedenkſtukken hunner overwinningen, de beenderen en roof hunner Vyanden, voornamentlyk het Hoofdt of het Hoofdthair. Zy voeren den Oorlog door hinderlaagen, planten de Hoofden hunner Vyanden op ſtaaken, en danſſen om de zelven. Zy verkiezen de welervaarenſte en kloekmoedigſte van hunne Krygsluiden voor Bevelhebbers en Raaden, 't welk met de Aloude der Amerikanen overeenkomt.

Hun gedrag voor dat zy ten Oorlog uittrekken, en ook wanneer zy overwonnen hebben.

Voor dat zy ten Oorlog uittrekken, pleegt men raad over droomen, en men geeft op de vlucht van zekere Vogels acht. In hunne Oorlogen ſpaarenze niemandt, zelfs Vrouwen noch Kinderen. Van den togt wederom gekomen, doen zy eenige achtereenvolgende nachten Offerhanden aan de Waargeeſten hunner Vyanden, te weeten, in 't byzyn deezer Hoofden op ſtaaken gezet. Deeze gedroogde en van hun vleeſch beroofde Hoofden, worden in hunne Huizen gebragt, en men verbeeld zich dat ze aldaar de zegening bybrengen en onderhouden. Ook neemt men die mede, wanneer men weder ten Oorlog keert, en men doet hun gelofteu. Wanneer deeze Eilanders overwonnen zyn, maaken ze zoo veel linne Poppen als zy Dooden hebben gehad, en begraaven ze in ſtede van hun. Een hunner Prieſtereſſen doet eenige offerhanden voor deeze Dooden, en bid hen vooral geen gunſt den Vyanden te bewyzen, noch hen niet te verklikken. Eertyds waren de Romeinen dwaaſch genoeg (c) om der Volkeren Goden te trachten om te koopen, of zelfs door kracht te vervoeren, met wien zy in Oorlog waren. Deeze zwakheden zyn oorſpronkelyk uit het zelfde denkbeeldt.

De manier van tuſſchen twee Perſoonen den Eedt te doen, beſtaat in onderling een Stroo-halm te breeken. Zou men niet zeggen (d) dat deeze wyze van Rechtspleeging van der Franſchen aloud gebruik genomen is, zoo veel het zich aanlaat zien?

Waar uit hunnen Raadt beſtaat, en waar over die raad-pleegt.

De Formozanen (e) hebben een Raadt, die uit twaalf Perſonen van omtrent veertig jaaren oud beſtaat. De Raden oeffenen hun Ampt twee jaaren. Uit deeze bediening treedende, laaten zy zich de Hairen van de ſlaap des Hoofds en den Kruin uitrukken.

(a) De Wetgever voerde mede een Gemeenſchap in, byna met die van de Biſſchoppelyke in Engelandt overeenkomende. Zie Hoofdtſt. VII. van de *Beſchryving.*

(b) Van *Rechteren* in de *Vojagiën van d'Ooſtindiſche Compagnie.*

(c) Zie *in dit Werk de voorafgaande Verhandeling* over den Geeſtelyken Dienſt.

(d) Zie *Pasquier* in zyn *onderzoek van Vrankryk* over den oorſprong van 't ſpreekwoordt, *Rompre la paille* (Stroo breeken) 't welk uit de aloude manier ſchynt genomen te zyn, van bezitting van een zaak te neemen, of 'er van berooft te zyn.

(e) De Bedienaar of Predikant *Candidius* in zyn Bericht van *Formoza* enz.

rukken. De zaaken van den Godsdienſt zyn mede hun aanbevoolen, want zy moeten in acht neemen 't geen de Prieſtereſſen hebben belaſt, en beletten dat het Volk niets aanvangt, 't welk den Goden zou konnen vertoornen. In den tydt waarin de naaktheit geboden is, om de zegening der Goden over de Graanen te verwerwen, geeven de Raden acht dat niemandt gekleed gaa, en zoo zy tegenſtreevers vinden, berooven zy hen van 't Lywaadt 't welk hen dekt, en verwyzen hen in een boete.

Een ander gebruik hebben ze, met dat van de Amerikanen overeenkomende, beſtaande in hun aangezicht, armen, ſchouderen en borſt te beſchilderen. Hier by kan men de Veeren voegen die zy op 't Hoofdt draagen, voornamenlyk op Feeſtdagen, en ſnoeren van Schelpen, die armen en beenen verſieren.

Hoe de Vrouwen onder hen de Artſenykunde waarneemen.

Het Prieſterſchap komt niet alleen de Vrouwen toe, de Artſenykunde is 't die mede aan haar behoort, en deeze Geneeskunde beſtaat dikmaals in de wryving der ongezonde deelen, of die overeenkomſt met dat deel hebben, alwaar men de quaal gevoelt. De te werkſtelling word door een offerhande aan de Afgoden voorgegaan. Byaldien door de wryving en offerhande geen beterſchap word gevoelt, gaat men tot bezweeringen over, en men verzoekt daar toe een Tovereſſe. Deeze nieuwe Quakzalfſter veinzende de Ziel van den Zieke te ondervraagen, rekt hem de Vingers de een na den ander uit, en trachtze te doen kraaken. Indien dit gelukt, trekt men 'er een gelukkige voorwikking uit. De Quakzalfſter neemt ook het Bladt van een zekeren Boom, en het op den mondt van den Zieken gelegt hebbende, neemt ze vervolgens een mondt vol water en ſpuwt het op dit Bladt. Indien, door de beweeging die dit Bladt doet, het naar de Quakzalfſter overhelt, 't is een goed voorteken. Het gebeurt echter dikmaals dat de quaal erger word, alsdan eigent men dit den Duivel toe. Hy is 't die bezit van den Zieke genomen heeft, men arbeid dan om deezen boozen Geeſt te verdryven, en men doet vooraf een Offerhande aan de Afgoden, waar na de Tovereſſe zich by eenige Jongelingen voegt en doet een bezweering, waar van een der voornaamſte Plechtigheden is, de Duivel met den Sabel in de handt te verdryven, en te vervolgen, en hem daar op het Wywatersvat naar 't hoofdt te werpen, te weeten een Pot vol *Maſakaw*, 't welk de Drank deezer Eilanders is. Maar laat ons het verhaal deezer gewaande tekenen van geluk en ongeluk af breeken, en van de bezweeringen die de zelve voorgaan, om van 't geene op de herſtelling van gezondheit volgt, te ſpreeken. De Zieke dus weder gezond geworden, moet voor zyne Goden een Offerhande doen; tot de Offerhande komende, moet hy op de Voorteekens letten, en myden deeze die quaadt zyn: Maar hy moet zich nochtans geduurende de ganſche *Carichan* van byeenkomſten onthouden. Wanneer de Zieke in een zoo wanhoopende ſtaat is, dat geen bezweeringen, noch betoveringen eenig nut konnen doen, gaat men over, hem den Goden te beveelen.

X. HOOFDTSTUK.

Van hunne Huwelyks Plechtigheden *en* Lykplichten.

Veelwyfſchap by den Formozanen in gebruik, en met welke gewoonten zy hun Huwelyk voltrekken.

DE Formozanen (a) zyn het Veelwyfſchap toegedaan, gelyk het meerendeel der Afgodendienaren, en verlaaten hunne Vrouwen wanneer zy willen. Zy woonen by haar niet, en komen 'er niet by dan des nachts en ter ſluik; dit kan noch voor ordentelyk doorgaan. Maar zie hier eenige zeldzaamheden verhaalt. De Jongelingen mogen niet trouwen dan in den ouderdom van twintig jaaren; zy gaan naar hunne Bruiden niet, dan als zy daar toe genoodigd worden. Wanneer zy voor de deur van haare wooning gekomen zyn, en men van gedachten is hen te ontfangen, roept men hen, zoo niet, zyn zy verplicht zonder andere omſtandigheden te vertrekken. Wat het vreemſt is: het ſchynt ons toe, wy die niet gelooven dat onze Vrouwen van dien aart zyn de Mannen dus af te wyzen, dat 'er nooit genoeg Mannen voor de Sexe

(a) *Van Rechteren*, in de *Vojagiën van de Ooſtindiſche Compagnie.*

Sexe zyn. Als een Man het grootste quaad zy, laat het zoo zyn, alle Menschen weeten 't: Maar door gebrek van beter, men genoegt zich met zyn eigen Man. Met een woordt gezegt, het moet ons zeer ongewoon volgens onze denkbeelden toeschynen, dat een *Formozaane* haar Man gerust laat heene gaan. Frederik Hendrik Prins van Oranje, zeide, dat de jonge Vrouwen gelooven dat liefde altoos de Mannen in staat stelt den storm te waagen, gelyk de Kapucyner Monniken ook gelooven dat de Krygsknechten geduurig den Degen in den vuist hebben. De Prins was een gewettigd Rechter: Maar de Vrouwen, die noch geen ervaarentheit gekreegen hebben, zyn onkundig dat de Mannen zomtyds van een ongewillige geraaktheit (a) bestreeden worden. De Leeraar *Candidius* zegt, dat (b) de Mannen van *Formoza* niet dan om de tweede nacht by hunne Vrouwen moogen slaapen: *Noch moet hy*, voegt hy 'er by, *dit steelsgewyze doen, hy moet by zyne Vrouw als een Dief komen; hy durft haar met geen vuur noch licht naaderen, noch een eenig woordt zeggen. Tot haar gekomen zynde, gaat hy naar bedt.* Naar allen schyn houden zich de Formozanen zeer weinig met queesten en fommelen op. *Indien de Man Tabak begeert, zoude hy 'er niet durven om vraagen, hy moet zeer zachtelyk kuchen. Zyne Vrouw, die dit hoort, vraagt wat zyn begeeren is en brengt het hem in 't verborgen. Vervolgens gaat zy weder weg en slaapt niet by haaren Man, dan nadat alle die van den Huize vertrokken zyn.* Des morgens staat de Man op en vertrekt weder bedektelyk gelyk hy gekomen is, zonder iet te zeggen, en zonder den geheelen dag weder te komen. Dit levensgedrag duurt een langen tydt, nademaal, zoo ons de Reizigers die wy afschryven, berichten, de Mannen by hunne Vrouwen niet inwoonen dan met den ouderdom van vyftig jaaren. Daar benevens heeft men wederzyds de vryheit elkander te verlaaten, wanneer men niet kan overeenkomen. Gelukige toegeeventheit! die in veele Huisgezinnen goede orde verwekken zou, indien die plaats by andere Volkeren had, dan by de half woeste Afgodendienaars. Maar te vergeefs zullen wy voor zoo veele Christen Mannen zuchten, die het overige van hun leven tot een geduurige Martelary verweezen zyn. Ons zuchten is hun vruchteloos. Na de Echtscheiding hertrouwen de Formozanen slechts heen: Maar alles 't geen zy aan deeze verstootene Vrouwen gegeeven hebben, blyft haar in eigendom; ten zy dat 'er Overspel is begaan of iet anders van een hoog misdryf.

Men beleedigt een *Formozaan*, wanneer men hem in iemandts byzyn vraagt, van welk een Geslacht zyne Vrouw is, of zy schoon of leelyk zy, en hoe zy zich gedraagt, of ook welvaarende zy.

Het is de Dochters gedoogt zoodra zy Huwbaar geworden zyn, te mogen trouwen. „ Wanneer een Jongeling eene „ Dochter aanzoeken wil, verzoekt hy „ zyne Moeder, Zuster, of iemandt an„ ders van zyn Verwantschap, by haar te „ gaan, haar de Geschenken aan te bieden „ die zy in diergelyke gelegentheden doen, „ en dit verzoek aan haaren Vader, haare „ Moeder of Bloedverwanten voor te stel„ len. Indien zy het verzoek toestaan, „ laaten 'er de Vrienden van den Vryer „ de aangebodene geschenken die zy ge„ bragt hebben. " Alsdan is de zaak volbragt. Men gebruikt geen verdere Plechtigheden zelfs geen Huwelyksmaal, om tot het besluit te komen. De Huwelyks Geschenken bestaan in Kleederen van Lywaadt of Vacht, metaale Oorsieraaden en Armbanden van Bamboes gewrocht. Hoe een Jongeling zyn Huwelyks verzoek aanlegt.

Ook is aan de Vrouwen niet gedoogt Kinderen voor den ouderdom van zes- of zeven en dertig jaaren ter waereldt te brengen. Deeze omstandigheit schynt t'eenemaal ongeloovelyk: Maar, zegt men, 't zyn de Godsdienst-Wetten die het tegendeel verbieden, en bekent is 't tot welk een onredelyke buitenspoorigheit de Wetten van een valschen Godsdienst de Menschen niet al brengen. Hoe het ook zyn mag: „ Wanneer de Formozaansche „ Vrouwen zwanger worden, 't is noo„ dig dat zy de Vrucht afdryven; en alzoo „ het haar verboden is eenige natuurlyke „ teederheit in 't hart te voeden, ... zie „ hier dan wat zy in 't werk stellen. Zy „ zenden om de Priesteres, en zich voor „ haar nederleggende, treed deeze Priesteres haar op den buik.... tot dat de Vrucht „ haar afgeschooten zy. " Deeze Godsdienstige handeling schynt de eenigste in de waereldt te zyn. Hoe de zwangere Vrouwen haare vrucht afdryven.

Wy

(a) *Funerata est pars illa corporis mei qua quondam Achilles eram. Petron.* in Satyr.
(b) *Van Rechteren* Ubi Sup.

Wy hebben de Zieltoogende Zieke zyne Goden aanbevoolen gelaaten. De Formozanen (a), zegt ons een Befchryving, laaten hem niet geruftelyk den Geeft geeven. Men helpt hem in drinken te geeven, en laat hem dusdaniger wyze ftikken. Na de doodt flaat men voor 't Huis van den Overledene op een Trommel, van een uitgeholde Boomftam gemaakt; om de doodt den Volke bekent te maaken. Men wafcht het Lyk, men verfiert het, kleed het ten beften men kan, men zet des Overledens Wapenen nevens hem, en men bied hem Ryft aan. Dit alles word daar twee dagen lang gelaten. Ook moet men niet vergeeten te zeggen dat 'er een Zwyn voor de goede reis van den Overledene word geoffert. Men recht een *Bamboes* met een foort van Banier boven het Huis op, en men zet 'er een groote Bak vol Water by. Des avonds vergaadert men en men drinkt *Mafakaw* op de gezondheit van den Overledene, de naafte Bloedvrienden komen by 't Lyk, en doen aan den Overledene verfcheiden vraagen waarom hy zyn leven heeft afgelegt. Wy zwygen van hunne Lykklagten en van hunne gehuurde Beweenfters: Want deeze Eilanders hebben, gelyk de Chineezen, en veele andere Volkeren, dit mede in gebruik. Deeze Beweenfters ftamelen een foort van Gebedt voor de Dooden, zy draagen 't den Goden op, en fmeeken hen voor de Ziele des Overledenen om goede Vrienden en een welgevoegelyke plaats. De twee geftelde dagen verftreeken zynde, wafcht men anderwerf het Lyk, en fomtyds drie- of vierwerf. Na deeze voorafgaande Plechtigheden, legt men het Lyk op een Theater van zes of zeven voeten hoog, waarop het aan handen en voeten gebonden is, en dusdanig naar een tamelyk groot vuur gedragen word: Men laat het aldaar omtrent agt of tien dagen droogen, niettegenftaande de verveelende Reuk die den Bloedverwanten en Vrienden aandoet, vooral wanneer het Lyk vet of met quaade vochten bezet is. Het Lyk gedroogt zynde, neemt men 't van het Theater om in een mat te winden, waarna men 't weder in 't Huis brengt en plaatft het op een hooger Theater dan het voorgaande; men omwind dit Theater met een ftuk Stof, en zodanig dat het naar een Tent gelykt. Alsdan begint men het Lykftatie Feeft. Somtyds blyft het Lyk drie ganfche jaaren in dien ftaat. Ten einde van deezen tydt begraaft men de Beenderen van den Overledene in zyn Huis: Een nieuwe plechtigheit, die door een vreemd Zuipmaal verzeld gaat. Indien de Overledene een Krygsman is geweeft, herhaalt men alle zyne deftige Oorlogsdaaden, en 't getal der Vyanden die hy geduurende zyn leven doen fneuvelen heeft. Men hangt boven zyn hoofdt een *Bamboes* waarin men zoo veel kerven fnyd als den Krygsman Vyanden gedood heeft. Een daar toe beftelt Perfoon waakt negen dagen by den Doode. Op den tienden dag doet men een ongemeen groot getier rondom hem, met weenen en lykklachten verzelt. Dit overgroot geraas helpt de Duivel verdryven, die, zoo zy zeggen, tot dus lang, geduurig by den Overledene is geweeft. Indien hy getrouwt is, bidt zyne Weduwe de Goden voor hem. Na de begraaving van 't Lyk, neemt zy een Bezem en werpt die naar 't Zuiden, zeggende: *Wien heeft dit Huis toegekomen? het komt my niet meer toe: Ik hebbe my voortaan daar mede niet te bemoeien.*

Plechtigheden der Formozanen wegens hunne Overledenen, hoedanig door hen uitgevoert.

In een Vlek (b) van dit Eilandt, heeft men de gewoonte wanneer een Zieke in gevaar van te fterven is en veel lyden moet, van hem een Strop om den Hals te doen, waar na men hem een weinig oplicht, overzulks hy de Aarde niet raake, byna gelyk een Beul die een Misdadige wurgen moet: Daarna werpt men hem of laat hem vallen, zoodat de Vrienden voor den Zieke zelf een Beul verftrekken.

Deeze Volkeren waar van wy gehandelt hebben, zegt men, dat ze een foort van Overlevering van Vader tot Zoon hebben om hunnen Godsdienft te billyken, en dat ze zich inbeelden, gelyk veele anderen verftandiger dan zy, dat de waereldt eeuwig is; deeze Menfchen gelooven ook de onfterflykheit der Ziele. Wanneer iemandt fterft, rechten de Formozanen een kleine Tent op, die zy met groente en eenige andere verfierzelen optooien, om 'er de Ziel van den Overledene in te huisveften. Vier Wimpels verfieren de vier hoeken van de Tent. Van binnen ziet men een *Kalebas* vol van klaar Water, nevens een *Bamboes*, op dat de Ziel het zonder moeiten krygen kan, wanneer zy zich te verfriffchen of waffchen noodig heeft. Wat de

Welk een gevoelen deeze Eilanders van de eeuwigheit der waereldt en onfterflykheit der Ziele hebben, nevens andere bygelovige ftellingen by hen aangenomen.

(a) *Dappers Gezantfchappen* enz.
(b) *Candidius* in de Vojagiën van d'Ooftindifche Compagnie.

de ſtraf en vergelding na dit leven aangaat, zyn dit hunne gedachten : De Zielen der Godloozen worden geworpen en gepynigt in een kuil vol ſtinkende vuiligheit. Deeze van vroome Menſchen, gaan vrymoediglyk over deezen kuil door middel van een Bamboeze Brug die ongemeen ſmal is, en neemen de reis naar een wellustig Paradys aan, waar in men alle vermaakelykheden des levens vind : Maar als de Zielen der Boosdoenders over de Brug gaan willen, dan draait de Brug om, en de Zielen ſtorten in den Kuil. Wat de Opſtanding der Dooden aangaat, die is hen onbekent. Een Leerſtuk van deeze natuur is te onbegrypelyk voor zodanige onkundige Menſchen, nochtans vind men blyken van dit gevoelen by Volkeren die niet wyzer dan zy zyn. Over deeze Stoffe kan men de Verhandeling van een geleerd Engelsman (a) leezen.

Zy zien veele dingen als zondig aan die de Wet der Natuure hen verbied : Als dievery, moordt, en leugentaal ; waar by men voegen moet, niet te hebben naakt gegaan toen de tydt het vereiſchte, en Kinderen voor den ouderdom van zes- of zeven en dertig jaaren ter waereldt te hebben gebragt enz.

(a) *Humphry Hody*, Reſurrection of the ſame body aſſerted. &c. London 1694.

ZES-

ZESDE VERHANDELING

Over de

HEDENDAAGSCHE GODTSDIENST-PLICHTEN

EN

GEWOONTENS

DER

AFGODISCHE OOSTINDIAANSCHE VOLKEREN.

Vervattende den Godsdienſt en de Plechtigheden der Japaneezen, en Coreanen; der Volkeren van Jeſſo, die der Tartaren en andere Noordere Geweſten.

I. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* JAPANEZEN *en hunne* PLECHTIGHEDEN.

Of de Japaneezen van de Chineezen den Godsdienſt hebben overgenomen.

MEn is van gedachten dat de Volkeren der Eilanden van Japan (a) hunnen Godsdienſt van de Chineezen hebben overgenomen. Zeker is 't dat men veel overeenkomſt in den Afgoden-Dienſt deezer beider Volkeren vind: Maar men vind die byna niet min in den Dienſt van andere Indianen. Zeer waarſchynlyk (b) is 't, dat alle deeze Natiën ieder volgens het begrip hunner Geleerden, de Godsdienſtige Leer bedorven hebben, uit een zelvige Bron geput.

Wy zullen 't geen de beſte Berichten ons van der Japaneezen Godsdienſt leeren, alhier voorſtellen. Deeze Eilanders, zegt een Spaanſch Schryver (c), zyn in veele Sekten verdeelt, die men welvoegelyk in twee voornaame voorſtellen kan. De eerſte erkennen en gedoogen niet dan een wellußtig leven, verwerpen de ſtraf der misdaaden, en de vergelding der deugden na dit leven. Men noemt die van deeze Sekte zyn (d) *Xenxi:* Zy eeren onder den naam van *Camis* de uitmuntende Mannen van Japan, te weeten, deeze die gelyk de Aloude Helden, zich door hunne verdienſten en Oorlogsdaaden wel gequeeten hebben. Zy offeren aan deeze *Camis*, bouwen hun Tempelen

Hoe zy in veele Sekten zyn verdeelt, en welke de voornaamſte zyn: als *Camis*,

(a) *Kircherus* in zyn *Verheerlykt China.* (b) Dit is 't welk wy reeds hebben aangemerkt.

(c) P. *Lodewyk Guzman*, door *Kircherus* hier boven aangehaalt.

(d) Dit zyn de *Sintos* in de *Hiſt. van Japan* in 't Engels overgezet volgens het Handſchrift van Doktor *Kaempfer.* Deeze Godsdienſt is mede aldaar den Godsdienſt der *Camis* genoemt.

pelen ter eere, zweeren by hen, en fmeeken hen om waereldlyke Goederen. De andere Sekte een weinig redelyker dan de eerfte, heeft ten Grondlegger een zekeren

Xedorius,

(a) *Xedorius*, die zyne Leerlingen meenen een Konings Zoon te zyn geweeft. Deeze Grondlegger had twee Kinderen. Zyne Gemalin ftervende, beweende hy zeer gevoelig, beftemde haar een plaats onder de Afgoden en gebood Gebeden en Boetoeffening haar ter genegenheit te doen.

Een derde Sekte voert by *Kircherus* den naam van *Foquexus* (b), wegens, zoo hy

Foquexus of Xaca.

zegt, een zeker Boek van dien naam. Dit is de Sekte van *Xaca* of *Xequia*. Van *Xaca* hebben we breed genoeg gehandelt. Voor hem, erkenden, zegt men, de Japaneezen (c) geen andere weldoende God, dan eenige hunner Koningen en Helden onder den naam van *Camis*. *Xaca* gaf hen te verftaan dat 'er Edelen waren, en noemde hen met den naam van *Fotoques*, daar by voegende dat *Amida* hun Opperheer was, dat de *Camis* geen weldaaden dan in dit leven verleenen, daar *Amida* en *Fotoques* de Menfchen na hunnen doodt gelukkig maaken. Wy zullen in 't vervolg van dit Hooftftuk van *Amida* breedvoeriger fpreeken: Maar wy zullen, nochtans aanmerken, dat men uit deeze redenvoering van *Xaca* befluiten moet, dat hy in Japan t'eenemaal het tegendeel uitvoerde, van 't geene hy in *China* en *Tunquin* had gedaan, alwaar hy de Menfchen Godverlochenaars wilde maaken. Waarlyk komen de Japaneezen daar in overeen, dat *Xaca* den doodt te gemoedt ziende, bekende dat hy de waarheit noch niet verkondigt had. Hoe 't ook zyn mag, men zal in 't vervolg van deeze Redeneering zien, dat de *Bonzes* deezer Sekte den Volke de Godsdienft van *Amida* en der Goden zyne Bedienaaren prediken, en de verfmaading van dit leven en verfcheiden Leerregels der Zedekunde leerraren.

Volgens de aangehaalde Schryvers, maaken de *Jammabugi* (d) of *Jammabos* een

Jammabos enz.

vierde Sekte uit. *Jammabos* wil beteekenen, *Berg-Soldaaten*, nademaal zy niet dan in 't Gebergte en de woeftenyen woonen, alwaar zy de Toverkunft oefftenen. Deeze naam van *Jammabos* zal in 't vervolg beter verklaart worden. Een gedeelte van deeze Monniken leeven van Aalmoezen, en gelyken (e) naar deeze Landlopers die wy *Bohemers* of *Heidens* noemen, want de *Jammabos* voorzeggen het toekomende en gaan uit Goedergeluk zeggen, als zy. De Grondleggers van deeze Sekte hebben hunnen Sektariffen opgelegt, tweemaal des jaars een Pelgrimaadje naar een zekeren Tempel te doen; en mogelyk dat de oude Vrouw tot het Chriftendom bekeert, (f) waar van P. *Froës* in een zyner Brieven gewaagt, van deeze Sekte der *Jammabos* was. Deeze oude Vrouw had het meerendeel der Tempelen van Japan bezocht en wederbezocht. Zy droeg een Papiere Kleedt, 't welk het gansche leven van *Amida* verbeeldde, en dit Kleedt kofte het oude Wyf een goede fomme gelds. Maar in vergoeding der hooge waarde van dit Heilig Kleedt, hadden 'er de *Bonzes* een getal aflaaten en ontflagingen aan verbonden; 't welk zeer wel naar 't gebruik der Roomfch Katholyke Kerke (g) zweemt. De *Bonzes* hadden mede de Godvruchtige belooft: ***Dat ze onfeilbaar naar Amida gaan zou, en met de Gelukzaligen leeven; by aldien zy zich in dit Papiere Kleedt begraaven liet.***

In de Uittrekzels die *Purchas* van verfcheidene Vojagiën heeft gedaan, bericht men dat 'er twaalf Sekten in Japan zyn; dat eenige van deeze Sekten de Voorzienigheit en d'Onfterflykheit der Ziele lochenen; dat men 'er leert, dat ieder Menfch drie Zielen heeft, die de een na den ander het Menfchelyk lichaam bezielen, en daar uit vertrekken. Eenige overeenkomft vind men tuffchen dit gevoelen, en dat deezer Alouden, die geloofden dat 'er (h) in den Menfch een *Geeft* en *Ziel* was, zonder van deeze te fpreeken die veele Wezens van hunne Vermogens ftelden. Deeze Sekten, (ten minften (i) eenige) zien *Amida* als de Verloffer van 't Menfchelyk geflacht aan, en aanbidden hem als zodanig een Heilandt. Zy gelooven een eeuwig leven, 't welk het deel wezen zal voor den geenen die *Amida* zullen aangebeden hebben. Hy en *Xaca* zyn

Hoe noch eenige andere Sekten onder de Japoneezen *Amida* eeren en wat hun gevoelen zy.

(a) Dit is de Sekte der *Xedoxins* in de *Hiftorie der Kerke van Japan*. Het zal in 't vervolg blyken, dat deeze Sekte niet dan een hervorming van die van *Xequia* is.

(b) *Budsdo* en *Fotoke* in *Kaëmpfer* Ubi Sup. Deeze *Budsdo* is de zelfde als *Xaca*, *Fo*, *Sommonocodom*, *Budhu*, *Witznou*, *Chacabout* enz. (c) *Hift. der Kerke van Japan* I. Deel. p. 34.

(d) P. *Froës* V. Boek. noemt hen *Janaembugi*. (e) P. *Lodewyk Guzman* Ubi Sup.

(f) *Epift. Japonicar.* IV. Boek. 1574. gedrukt.

(g) *Ecclefiafticos enim ritus Dæmon effingit*, zegt hy in den zelfden Brief.

(h) Dit is een Leerftuk 't welk *Lucretius* ingevoert heeft, in zyn III. Boek *van de natuur der dingen*. Zie over de drie Zielen hier voor Bladzyde 93. van den Godsdienft der *Tunquineezen*, die ook gelooven dat zich drie Zielen vereenigen om de Ziel van hun Koning uit te maaken.

(i) Gelyk de Sekte *Icoxuana* by Purchas genoemt.

zyn hunne twee voornaamſte Goden: Maar de *Camis* zyn niet dan hunne Bedienaaren of Ondergoden. By den eenen neemt men toevlucht voor de gezondheit, den anderen voor de rykdommen, om kinderen te teelen enz. Men meld mede van eene Sekte, die de Zon en Maan onder de gedaante van een drie Hoofdig Afbeeldzel eeren, 't welk de Zon, Maan en haare kracht of invloedt verbeeld; andere noemen 't de Elementen.

Te vermoeden is 't dat alle deeze verſcheidene Sekten, waar van *Purchas* gewag maakt, tot veel mindere te brengen zyn, en men zal overreed worden, wanneer men agt geeft, dat volgens het bericht zelf van deezen bequaamen Uitſchryver, deeze verſcheidene Sekten niet zyn, eigentlyk gezegt, dan verſcheiden Ordens van *Bonzes*, die de Godsdienſtigheit den Volke voor deeze of geene hunner Grondleggeren inboezemen, en trachten onder dit voorwendzel, hun eigen verdienſte by den Godvruchtelingen te doen gelden. 't Is een gebruik ons niet onbekent: Niemandt is van den voorrang onkundig die ieder Geeſtelyke Orde aan den Inſteller van zyne Inzettingen geeft, minder, zal men zeggen, om de verdienſte van den Inſteller, als om het gezag in de Orde te handhaven. Indien men 'er de verſcheidene Kleedingen van onze Monniken byvoegt; eenige byzondere gevoelens en zekere verborgene handelingen, die men Godsdienſtiglyk in gebruik brengt, om elkander by de Godvruchtigen verdacht te maaken; en zulks wegens meerder kragt van wonderwerken en verdienſten die men den Heiligen van zyne Orde toeëigent; is dat niet genoeg om een Japanees te overtuigen, die eenige maanden in Vrankryk zyn verblyf genomen had, dat men 'er veelvuldige Sekten vind, die zich door eenige byzondere oeffeningen onderſcheiden, en waar van de eene een zonderlinge Godsdienſtigheit voor *St. Franciſcus* heeft, een ander voor *St. Bruno*, weder een ander voor *St. Dominicus* enz. Niet dat men hen de hulde bewyſt, die men alleen aan 't Opper-Wezen ſchuldig zy: Maar hy zal zeggen, dat die Heilige Mannen *Camis* zyn die met de zyne overeenkomſt hebben. Een redelyk Chriſten en die wel in zynen Godsdienſt onderweezen is, zou niet nalaaten den Japanees te antwoorden, dat zyn oordeel valſch is.

In 't midden van de duiſterheden en tegenſtrydigheden die men in de Berichten van dit Ryk vind, bevinden zich twee Schryvers die ons iets naaukeurigers en klaarders hebben opgediſt. De eerſte volgt de Jeſuiten na, aan wien men in 't algemeen dit voorrecht geeven moet, dat hunne Berichten naaukeurig de Hiſtorie der gebruiken en 's Volks Zedekunde hebben beſchreven, en dat de zelve die de oprechtigheit deezer Berichten hebben willen verdacht maaken, zich genoodzaakt gevonden hebben hen uit te ſchryven of leugentaal te verdichten om aan hunne *Nieuwe Berichten* (a) een grooter naam te geeven.

Alhoewel men omtrent twaalf Sekten of Godsdienſten in Japan optelt; „ zyn 'er nochtans drie, zegt de Schryver (b) hier „ onder aangehaalt, die over alle de ande- „ ren heerſchen. Deeze van *Xinxi*, die „ de eerſte is, gelooft geen ander leven dan „ dit tegenwoordige, noch geen andere „ zelfſtandigheit dan die de zinnen treft, „ te weeten de Stof. De *Bonzes* van dee- „ ze Sekte hebben geen gemeenſchap dan „ met de Grooten en Edelen, en met alle „ die in vermaak leven en hun hart genee- „ gen is te gelooven 't geen zy wenſchen. „ Zy verſchaffen hun redenen om de laſti- „ ge pooging van het gewiſſe te verdoo- „ ven, wanneer zy het tegendeel beveelt.

Drie Sekten zyn 'er onder hen die over de anderen heerſchen, als die van Xenxi, en wat zy gelooven.

„ De tweede Sekte is die der *Xodoxins*, „ dat is, *Mannen Gods* of van 't *Paradys*. De eerlyke Lieden, en de aanzien- „ lykſte Perſoonen belyden deezen Gods- „ dienſt. Deeze Sekte der *Xodoxins* gelooft „ een ander leven, en de onſterflykheit der „ Ziele. " Zy bid voornamentlyk *Amida* aan. De *Bonzes* van deeze Sekte gaan dikmaals langs de ſtraaten en wegen van Japan, en vergaderen op 't geluid van een ſchel het Godsdienſtige Volk, aan wien zy Aflaaten uitdeelen, zingende dit ſlag van verrukkend gebedt, *ô Welgelukzalige* Amida *verloſt ons*. In 't vervolg zullen we zien, dat dit niet dan een Geeſtelyke loosheit is, waar door zy de gemoederen der Gelovigen beweegen, en hen bereiden om duur te betaalen 't welk de inkomſten van hun Kloofter uitmaakt. In alle de Godsdienſten worden zwakke Zielen genoeg gevonden, om te gelooven dat de Zaligheit word gekocht. Op zekere uuren van den dag luiden zy de groote klokken, om het Volk te berichten dat het de tydt van te bidden is. Op 't geluid deezer klokken knielt ieder neder en bid met opgehevene handen. Alle de Berichten getuigen, dat de *Bonzes* van deeze Sekte nooit verzuimen om de vrees en hoop te voeden die het denkbeeldt verwekt

Xodoxins en hun gevoelens,

(a) Dit is gemeenlyk de tytel van alle de Hedendaagſche *Vojagiën*. (b) *Hiſt. der Kerke van Japan.*

wekt van de fcheiding van Ziel en lichaam na een zeker getal van jaaren; daar die van *Xenxi* het een en 't ander uit 's Menfchen hart tracht te ontwortelen. Wy zyn overtuigt dat de verdichtzelen en bedriegery der *Xodoxins* veele Zielen als gevangen houden: noch beter is 't, alhoewel *Bayle* van een ander gevoelen zy, bygelovigheden te zien aan verdichtzelen gehecht, dan Godverlochenaars die in den rang der verdichtzelen het denkbeeldt van Godsdienft ftellen. Niet tegenftaande het klein getal van eerlyke lieden onder deeze laatfte te vinden; aan welk een wanorde zou men niet bloot geftelt zyn, indien in de plaats der wolken (a) waarmede de verdichtzelen en bygelovigheden de waarheit beneevelt hebben, men hier niet dan in de dikke duifterniffen van 't Ongodiftendom leefde? By gebrek van waarheit laat ons voor de noodzaakelykheit der verfierzelen befluiten, dat de Menfchen zich dit hebben ingebeeld, en voor de grondregels van bygelovigheit die zy ingevoert hebben: Maar dit befluit vaft ftellende, zullen wy altoos die bygeloovigheden voor de oogen van den Lezer volgens hun waar merkteken toonen.

Foquexus en hun gedrag.

De derde Sekte is die van de Aanbidders van *Xaca*, en *Kircherus*, *Foquexus* noemt. Deeze *Foquexus* leeven in gemeenfchap: een hunner voornaamfte plichten is des nachts onder hen te vergaderen om gezamentlyk de gebeden van *Xaca* op te zeggen en lofzangen te zingen, die in een Boek van dien valfchen Profeet begreepen zyn.

Icoxus maakt onder hen een vierde Sekte uit, wat hun gevoelen zy.

De *Icoxus* maaken een vierde Sekte uit. Onder een uiterlyke fchyn van zedigheit, „ verborg de Grondlegger deezer Sekte een „ zeer ondeugend Menfch, nochtans verkreeg hy een zodanige achting van Heiligheit, dat als hy in 't openbaar verfcheen, een ieder voor hem te voet viel, „ om vergeevinge zyner misdaaden te verwerven. Zyne Godsdienftelingen vieren jaarlyks zyn Feeft, en men komt „ van allerwegen toevloeien om deeze „ plichtpleeging by te woonen. Men „ verbeeld zich byzondere genaade te „ verwerven die het allereerft in zynen „ Tempel verfchynen. Hier om is 't dat „ 'er zich 's morgens vroeg een groote meenigte Volks voor de deur vinden laat, „ en zoodra die geopent word, haaft zich „ een ieder zodanig om in te dringen, dat „ 'er altoos iemandt door den drang verftikt word. . . . . Zelfs zyn 'er Godsdienftelingen die zich voor den ingang „ van den Tempel nederleggen om door de „ indringers vertreeden te worden." Deeze Godsdienftigheit komt overeen met die der Indianen die zich met den wagen van hunnen God *Eswara* laaten overryden.

Een vyfde Sekte *Negores* genoemt van *Cambadoxi* hunnen oorfprong hebbende.

De vyfde Sekte, die deeze der *Negores* is, is haaren oorfpronk aan een zekeren *Cambadoxi*, Leerling van *Xaca* verfchuldigt. Het was een Leerling van *Cambadoxi*, die de zelve inftelde ter eere van zyn Meefter. *Cambadoxi* was een *Bonze* niet min koen dan trouwloos, een groot Toveraar, die door een gewaande kracht van zekere verborgene woorden zich waande de Menfchen aan de *Demons* te konnen overleveren, en vervolgens hen te noodzaaken om te antwoorden op de vraagen die hy hun deed. De *Bonzes* die Sektariffen van deeze *Cambadoxi* zyn, verzeekeren dat zyne kracht hun overgegeeven is, mogelyk eigenen zy zich dit als opvolgers van hunnen Meefter toe. Wanneer *Cambadoxi* zyn eind te naderen gevoelde, belafte hy dat men hem in een fpelonk opfloot, onder voorwendzel van daar te willen ruften. Men gehoorzaamde hem; maar voor zyn fterven, voorzeide hy zynen Difcipelen dat hy op een zekeren tydt weder opftaan zoude om den geenen te overtuigen die zich tegen zyne Leerftukken zouden aankanten. „ Zyne Leerlingen, zegt de Hiftorie, dreeven dat hy „ niet doodt was; maar levens zat zynde, „ hy zich in deeze fpelonk opgefloten had, „ alwaar niemandt federt zich verftouten „ dorft in te gaan. Men heeft ter zyner „ eere veele Tempels gebouwt . . . . Deeze Sekte word in drie Claffen verdeelt. De

(a) *Quippe etenim quam multa tibi jam fingere poffum*
Somnia, quæ vitæ rationes vertere poffint,
Fortunasque tuas omneis turbare timore?
Et meritò: nam fi certam finem effe viderent
Ærumnarum homines; aliqua ratione valerent,
Relligionibus, atque minis obfiftere vatum.
Nunc ratio nulla eft reftandi, nulla facultas,
Æternas quoniam pœnas in morte timendum. Lucretius I. Boek.

'tWelk de Heer de Witt dus heeft overgezet:

Voorwaar, hoe veele droomen en ydele verdichtzelen zou ik nu, zoo wel als zy, u kunnen verfieren, die bequaam zouden zyn, om de gerufte ftaat van uw leven te verftooren, en om zoo veel uit te werken, dat gy het zelve in een geduurige vreeze zoud overbrengen? ja ook niet zonder fchyn van reden; want indien de Menfchen een zeker einde van hunne elenden zagen, dan zouden zy eenigermaate een vafte voet hebben, waarop zy de Godendienft, en de dreigementen der Wichelaars konden wederftaan: maar nu worden zy gedwongen, zich blindelings daar aan over te geeven, vermits 'er na de doodt eeuwigduurende ftraffen te vreezen ftaan.

„ De eerfte, die de kleinfte is, bemoeit „ zich met den Dienft der Goden en oef- „ fent de Plechtigheden van den Godsdienft. „ De andere maakt zyn Handwerk van de „ Wapenen te voeren, en derde van die te „ fmeeden. . . . . Men verhaalt veele din- „ gen van hunne levens-wys, die vreemd „ genoeg zyn. Daar zyn 'er die zeggen „ dat zy geen Opperhoofdt hebben en gee- „ ne zaaken befluiten konnen wanneer zy „ alle niet van 't zelfde gevoelen zyn, en „ alzoo dit bezwaarlyk voorvalt, weeten ze „ geen ander middel om hunne verfchillen „ te beflechten, dan met den Sabel in de „ vuift. Het recht word 'er door de mach- „ tigfte uitgefproken, " 't was beter gezegt, *dat de reden van de krachtigfte, de befte is.* „ Andere zeggen met veel waar- „ fchynlykheit, dat wanneer het aan een „ ftem ontbreekt, zy de Vergadering tot „ op een anderen dag verfchuiven, en dus „ achtereenvolgelyk tot dat zy alle eens ge- „ zind zyn; andere verzekeren eindelyk, „ dat zy voor Opperfte de twee Oudften „ hunner Gemeente verkiezen en dat men „ in alle voorvallende zaaken hun oordeel „ volgen moet.... Deeze Sekte is zoo tal- „ ryk dat ze in den tydt van drie of vier uu- „ ren, op 't geluid van een Klok van ver- „ re gehoort, een Leger van dertig dui- „ zend Mannen op de been brengen kan. „ Hierom is 't dat de Keizers genoodzaakt „ zyn, hun groote giften te doen, om hen „ altoos tot hunnen dienft gereed te heb- „ ben.... Deeze *Negores* krakkeelen dik- „ maals onderling, en alsdan.... geraaken „ ze ook wel handgemeen, en maaken gee- „ ne zwaarigheit elkander om den hals te „ brengen, alhoewel zy zich ontzien een „ Vogel of een Mug te dooden, nade- „ maal het hunne Wetten verbieden. " Dit is 't 't welk men ons met een tamelyke orde bericht: Maar op een zeer verkorte wyze (a). Onder deeze Sekte, zegt de Schryver niets, van zekere Kluizenaars *Aboribonzes* genoemt, noch van de *Jammabos.* Wy zullen de volgende Schryver inzien, die ons mogelyk eenige naaukeuriger en nieuwer zaaken zal opdiffen, ten minften beter aan een gefchakelt wegens den Godsdienft der Japaneezen.

Kaëmpfer is 't (b) die alle de Godsdienften der Japaneezen op vier vermindert, en deeze van *Sinto*, *Budsdo*, *Siuto*, *Dejous* of *Kiriftando* zyn. Onder deeze laatfte namen, geeft men ons het Chriftendom te verftaan: Maar 't is het gefchil niet meer over deezen laatften Godsdienft, nademaal die onder 't ganfche Gebied van Japan afgefchaft is. De Japaneezen noemen hun Landt (c) het Landt der Goden, 't welk het uitwerkzel van hunne ydelheit of van hunne bygeloovigheit kan zyn, en mogelyk ook van 't een en 't ander. De ganfche Hiftorie van *Kaëmpfer* bewyft, dat zy mildelyk van deeze twee gebreeken verzien zyn. Gelyk de Grieken, vergoden ze gemeenlyk hunne voornaamfte uitmuntende Mannen en Helden; en als veele andere Volkeren van 't Heidendom, voornamentlyk de Romeinen, zyn zy geduurig met het vergoden bezig, zelfs die zy fterven zien. Maar wy zullen ons met deeze vergelykingen niet ophouden, die min bewyzen dat de Japaneezen deeze gebruiken en gewoontens van andere Volkeren hebben overgenomen, dan een beftendige eensgezindheit van 't bygeloof en van hoedanigheden, t'eenemaal met alle Menfchen overeenkomende om hunne indrukzelen aan te neemen. Wy hebben in den aanvang van dit Hoofdtftuk bericht, dat men gelooft heeft, dat deeze Eilanders hunnen Godsdienft van de Chineezen hebben overgenomen. *Kaëmpfer* is 't die dit gevoelen verwerpt, en grond zich (d) op het onderfcheid van Zeeden, Taale, en zelfs van Godsdienft deezer beide Volkeren. De Godsdienft der *Sintos*, die de oudfte van Japan is, behoort, zoo hy meent, voornamentlyk den Volkeren van deezen Staat. Zeldzaam is 't dat een verftandig Reiziger dit gevoelen zoo vrymoediglyk voorftelt. Dat de Japaneezen niet dan hunne eigene Helden

Hoe een ander Schryver hunne Godsdienftigheden in vier foorten onderfcheid, beftaande in die van *Sinto*, *Budsdo*, *Siuto* en *Dejous.*

Hoe men de Godsdienft der *Sintos* de alleroudfte acht te zyn.

(a) In de *Hiftorie der Kerke van Japan*, door den Jezuït P. *Craffet* befchreeven, overzien en vermeerdert door een perfoon die zyn naam niet dan met M. T. geteekent heeft.

(b) *Hiftorie van Japan*, door *Scheuchzer* in 't Engels overgezet, gedrukt te Londen 1727.

(c) *Kaëmpfer* I. Boek.

(d) De Hoogduitfche Schryver genoegt zich niet het vermeende onderfcheid van Godsdienft aan te haalen, Hy brengt dit noch by 't welk in 't verfchil der merktekenen en letters gevonden word, waar van zich beide deeze Volkeren bedienen. Hy blyft voornamentlyk op dat ftaan 't welk hy in den aart, de gebruikelykheden en manieren heeft aangemerkt. Men zou hem konnen antwoorden, dat deeze tegenftellingen zich mede elders vinden laaten, en dat het, by voorbeeldt, algemeen genoeg is by deeze die gebooren worden en leeven buiten het Landt hunner Voorouderen, dat ze alles affchaffen 't welk hunnen oorfprong vermoedelyk zou konnen maaken. Wy hebben 'er de voorbeelden van in onze laatfte tyden gezien. Behalven dat gelyken de Menfchen naar de planten: Het hangt veel van de Landftreek af. By het Geweft moet men mede de navolging voegen, en fomtyds ook de noodzaakelykheit, die een gevolg van 't een en 't ander is. Wy hebben deeze ftoffe verhandelt, in de *Verhandeling* waarmede het eerfte deel der *Afgodifche Plechtigheden* begint.

Helden en uitmuntende Mannen van hun Landt hebben aangebeden, konnen wy niet betwiften: Maar zoo men toeftaat dat andere Volkeren mede hunne byzondere Helden hebbben aangebeden, zonder 'er zelf de Chineezen van uit te zonderen, gelyk men in hun Hoofdtftuk beweezen heeft; waarom zou men dan een verfcheidenheit van Godsdienft onder twee nabuurige Volkeren vinden willen, nademaal 'er geen andere is, eigentlyk gezegt, dan deeze, om die in den Dienft hunner eigene Goden te handhaven, volgens het gebruik der Chineezen zelf, alwaar ieder Geflacht zyne eigen Voorouders byzonderlyker eere bewyft? Maar behalven dat, konnen zy zich niet vergenoegt hebben de zelfde oorfprong in de Vergoding hunner Helden te volgen? Zy konnen noch in 't eerft de zelfde Perfoonen vergood hebben, alhoewel in 't vervolg de nakomelingfchap van de denkbeelden haarer Voorouderen heeft gefchenen af te wyken. By voorbeeldt, de Grieken hebben de naamen van veele Goden der Pheniciers verandert: Het heeft den Romeinen behaagt eveneens met de Goden der Grieken te handelen. Laat ons niet verder een zoo verfleeten kennis voort zetten. *Kaëmpfer* heeft getracht de uitgeftrektheit van de zyne te toonen, laatende de Japaneezen veel verder afkomftig zyn, dan voorgaande Reizigers hebben befchreven: Maar alzoo dit ganfch onverfchillig tot ons onderwerp is, zullen wy hem vooreerft toeftaan, dat zy van de Nakomelingfchap deezer eerfte Babiloniers zyn, die door verwarring der Taalen genoodzaakt wierden door andere Landen des Aardbodems zich te verfpreiden. De Japaneezen eigenen zich een loffelyker oorfprong toe: Zy willen die hunne Goden verfchuldigt zyn. Zy leiden die van twee verfcheidene Geflachtregifters of Navolgers af. Die van de eerfte regeerden in Japan geduurende een byna onnoemelyk getal van Jaaren. Deeze eerfte Goden waren van een Geeftelyke Zelfftandigheit, die zich nooit met de Lichaamen vereenigden. Vyf aardfche Geeften, (te weeten van Helden) en gevolgelyk min zuiver dan deeze ganfch Goddelyke Zelfftandigheden, regeerden vervolgens, en van hun is't dat een derde Geflachtftam afdaalt, die naar hun zeggen niet minder is dan deeze laatfte Voorouderen ten opzicht der zuiverheit, en van andere volmaaktheden.

Hoe hunne Geflachtftammen zouden ontfproten zyn, aangemerkt.

Zy zelf maaken deeze derde Stam uit: Zy zyn Kinderen deezer Halve-Goden of Helden. Van de zeven Goden die de eerfte Stam uitmaakten, de vier laatften trouwden, hadden Kinderen, en dit alles gefchiedde op een onbegrypelyke wyze voor 's Menfchen begrip. De vleefchelyke vereeniging wierd een gevolg van weetgierigheit van den laatften Heldt van de eerfte Stam, en hier om is 't dat die byzonderlyk by de Japaneezen geëert word: Ook befchouwen ze hem als een Stamvader. Hy heeft de tweede Stam voortgebragt waarvan zy zeggen ontfprooten te zyn. Maar deeze Heldt en zyn Vrouw waren zoo onkundig in de wyze om Kinderen voort te teelen, en de middelen tot dien einde werkftellig te maaken, dat 'er een Vogel vereifcht wierd het hun te leeren. Zoodra als zy het geheim begreepen, bragten ze veele Zonen en Dochteren van een uitmuntender Natuur in de waereldt dan die van hunne Nakomelingen: Maar nochtans van minder ftaat dan de Hemelfche Geeften. Zonder ons echter door de belachelyke Tydrekening der Japaneezen (a) afkeerig te maaken, zullen wy onderftellen dat Adam, Eva en den eerften Verzoeker in deezen verdichten oorfprong gevonden worden. De *Dairi* van Japan waant rechtlynig af te ftammen van den eerften Zoon des Grondleggers der Japaneezen en by gevolg de waare en wettige Monarch van dit Ryk te zyn.

Wat de eerfte van deeze aardfche Geeften bedreef.

De eerfte deezer vyf Aardfche Geeften deed ongemeene deftige daaden terwyl hy op de Aarde leefde; na die verlaaten te hebben, openbaarde hy zich door ontelbaare wonderwerken. Niet alleen word hy van de *Sintos* aangebeden, maar ook by andere Sekten in eere gehouden, zelfs by de Godverlochenaars en Vrygeeften. Hy heeft overal in Japan Tempelen en Afgoden, en de Godsdienftelingen eeren hem plechtiglyker en naaukeuriger dan eenig ander God. Wat aangaat deeze waar uit de derde Stam voortquam, fchoon hunne verdienften minder zyn dan deeze der vyf Helden van de tweede Stam; de Japaneezen eigenen hun nochtans een overnatuurlyk en byna Goddelyk vermoogen toe, nevens een onbepaalt gezag. Dit alles kan byzonderlyker in 't Werk van den Dokter *Kaëmpfer* geleezen worden.

Wy zullen noch eens de Tydrekening der Japa-

(a) Zie 'er hier een bewys van. De eerfte der vyf halve Goden regeerde twee hondert en vyftig duizend jaaren, en de laatfte agt hondert zes en dertig duizend en twee en veertig jaaren. De vyf halve Goden regeerden daarenboven twee Millioenen drie hondert twee en veertig duizend jaaren. De Tydreekening der Japaneezen wykt hier in niet met die der Egiptenaren, Chaldeen, Chineezen enz.

Japaneezen gedachtig weezen, wannneer we van den Geeftelyken Monarch (a) van dit Ryk handelen zullen.

Uit welk een gevoelen de Godsdienft der *Sintos*-gezinden beftaat.

De Godsdienft (b) die de Japaneezen *Sinto* noemen, voert mede de naam van *Kamimitfi*. *Sin* en *Kami* zyn naamen die wy door Afgoden vertaalen zullen: Maar zy beteekenen eigentlyk Helden, Luchtgeeften, en Halve-Goden. Deeze van dien Godsdienft hebben geen ander oogmerk dan een gelukkig leven, niet tegenftaande zy eenige kennis van de onfterflykheit der Ziele hebben, en van een ftaat van geluk of rampzaligheit na dit leven. Zy erkennen ook een Opper-Wezen dat in de hoogfte Hemelen woont, en voegen hem eenige minder Godheden toe. Deeze laatfte Goden woonen onder de Starren: Maar de *Sintos* aanbidden dit Opper-Wezen niet, noch zelfs de Goden van 't Firmament, zy wyzen hen geen Feeftdag toe (c), nademaal deeze Goden zich met de Menfchen niet bemoeien. Volgens dit denkbeeldt, 't welk overeenkomft met dat heeft, 't geen de Epikuriften van Godt geeven willen, moeten de *Sintos-gezinden* zich niet eens bemoeien aan deeze Goden te denken, nochtans zweeren ze by de zelven plechtiglyk. Zy vergenoegen zich alleen zekere Goden aan te bidden die over de Elementen en over de voortbrenging der Natuur enz. heerfchen. Zy beelden zich in dat de bedieningen deezer laatfte Goden hen verplichtende nader by de Menfchen te woonen, zy daar om beter in ftaat zyn 't gevoelen aan 't Menfchelyk Geflacht te geeven, wegens de uitwerkzelen van hunne gramfchap of goedheit. Die Goden zyn als de Stedehouders van de Provintie, die naar hunnen wil de Menfchen begunftigen of verdelgen, nademaal zy zich met het gezach van den Vorft bekleed zien. De Japaneefche *Sintos-gezinden* beelden zich in dat de Dienft en eer die zy aan deeze Stedehouders van 't Opper Wezen bewyzen, voldoet om zich in zyne oogen zuiver en onbevlekt te vertoonen, en dat zy door hulpe deezer Goddelyke Bedienaren volgens hunne verdienften na dit leven, vergelding genieten zullen; waar uit men nochtans befluiten kan, dat zy ten minften averechtfe oogmerken hebben, om aan dit Opper-Wezen te behaagen; waar in zy van de Epikuriften verfchillen en deeze die geene paalen tuffchen 't goede en quaade gedoogen, dan wat de Menfchelyke Wetten behaagt hun te geeven om orde op Aarde te onderhouden.

Deeze Dienft van Bedienende Goden was in de eerfte tyden der Japaneezen een getuigenis des Volks erkentenis voor de Grondleggers van hunnen Staat en voor hunne Wetgevers enz.; allenks wierd die den Krygshelden medegedeelt en deeze die zich voordeelig voor hun Vaderlandt door hunne wysheit of bequaamheit in de wetenfchappen hadden gemaakt. Tegenwoordig handhaaft de *Dairi* noch, die men als de Opper-Priefter van Japan aanmerkt, onder de voorrechten van zyn Opperpriefterfchap, deeze van groote en uitmuntende Mannen in den rang der Goden te ftellen, nadat hy de Verzekerbrief ontfangen en onderzocht heeft van hun leven en wonderwerken door hen gedaan. Daar na draagt de Keizer insgelyks den nieuwen God een naam op, die de uitmuntendheit van 't vergode onderwerp aantoont, en geeft orders dat men hem Tempels bouwe. Indien dit niet altoos ten koften van den Vorft gefchied, kan men zich ten minften verzeekeren dat de Japaneefche Godvruchtelingen tot de noodige bekoftiging de behulzaame handt bieden: En zoo het gebeurde dat vervolgens eenige van deeze Godvruchtelingen een gewichtig fortuin bejegende, of in zekere ondernee-mingen gelukkig was, of zoo men in deeze nieuwelyks geheiligde plaatfen eenig blyk van wonderwerk ontdekte, indien 'er zich eenigen geur van heiligheit in opdeed, geraakt de nieuwe God in naam, de Volkeren vloeien 'er toe, een ieder draag hem geloften op, en de Beelden, Tempels en Altaaren vermeerderen eerlang.

Hoe den *Dairi* der Japaneezen het Opperpriefterfchap waarneemt, de uitmunten de Mannen vergood, en door den Keizer een naam gegeeven worden.

Wy hebben van twee Ordens, van Hemelfche en Aardfche Goden gefproken: Die van deeze laatfte Orde deeden in hunnen tydt ongemeene wonderwerken. Men befchouwt in hunne Legenden niet dan Gedrochten verdelgt, gevaarlyke voorvallen, wonderdadige verloffingen, verbaazende Reuzen verflaagen enz. De Eeuw deezer Helden of Halve-Goden verdient vergeleeken te worden by deeze van Herkules en andere Helden waar van de Grieken wonderen hebben vertelt. Met behulp van een tamelyke leezing zal men in de Hiftorie eenige andere Eeuwen vinden, overeenkomftig met deeze van de Griekfche en Japaneefche Helden. Hoe 't ook zy, men bewaart in Japan gelyk in Europe de gedachtenis van de

Wat hunne Legenden wonderen van deeze Aardfche Goden vertellen.

(a) De *Dairi*.

(b) Alles 't geen men hier zonder aanwyzing vind, is uit *Kaempfer* getrokken, doch men moet 'er de redeneering van uitzonderen.

(c) Nochtans fpreekt *Kaempfer* van de Feeftdagen van dien Godsdienft. Zie vervolgens.

de wonderwerken der Helden, geevende de naam van den Perſoon of van 't bedryf aan de Steden en Gehuchten : Men bewaart 'er in de Tempels de Zwaarden, en andere beſchadigende of verdedigende Wapenen deezer Goden en Halve-Goden ; en deeze dingen zyn 'er noch aangemerkt als van de kracht (a) vervult die eertyds den geenen die de zelve droegen , bezielde. Deeze Godsdienſt der *Sintos-gezinden* word beſtendig in eere gehouden wegens zyne oudheit en naauwe verbintenis die onder den zelven en de Burgerlyke gebruiken van de Monarchie gevonden word. De Japaneezen komen daarin met de Chineezen overeen : Zy ſtaan niet lichtelyk de ingevoerde gebruiken af. Indien men by deeze achting voor de Overlevering, de voorzorge en verborgene manieren voegt, waar van de (b) *Canuſis*, 't welk waereldlyke Prieſters zyn, zich dienen om de verborgenheden van den Godsdienſt aan hunne Leerlingen te leeren, en den Eedt die zy van hun ter deezer gelegentheit afeiſſchen ; is 't niet te verwonderen dat deeze Godsdienſt noch beſtendig blyft. Men zegt ons ook , dat deeze die dezelve vlytig ſtudeeren , en deswegen als Geleerden van de Sekte konnen aangezien worden , niet dan met veel omzichtigheit den Volke van de wonderwerken hunner Helden ſpreeken , vooral voor den geenen die een andere Godsdinſt belyden. Nochtans is 't door dit gedrag dat de *Sintos-gezinden* aan een verandering hebben bloot geſtaan, die byna ongelukkig uitgevallen was, en door de ſnelle voortgang van de Sekte der *Budsdo* veroorzaakt wierd : Maar waar toe mede de verdeeldheit der *Sintos-gezinden* aanleiding gaf. Dit wierd ter eener zyde door deeze verborgene achterhouding der Geleerden verwekt, die mogelyk beducht waren dat de *wonderdaadige bedryven* hunner Halve-Goden het onderzoek niet veelen mogten , en ten anderen door de gebrekkelykheit van de Godgeleerdheid der *Sintos-gezinden*, die byna niets van de natuur en de macht der Goden leerde , noch van den ſtaat der Ziele na dit leven onderrechting gaf. Wy duchten niet te zeggen, dat aangezien de wyze hoedanig de Menſchen gemaakt zyn , het vereiſcht word in den Godsdienſt een zeker getal van onderwerpen die hunne denkbeelden opwekken, die hunne opmerking aanſpooren, en teffens de nieuwsgierigheit aanprikkelen. Te meer het geſtel van den Godsdienſt van 't ware oogmerk afwykt, te meer geeft zich het menſchelyk vernuft in 't navorſchen van vreemdigheden over. Godt , indien het dus te ſpreeken gedoogt is , heeft gewilt dat in den Chriſtelyken Godsdienſt dat deel 't welk door zyne verborgenheden opmerkend en weetenswaardig was, tot tegengewicht zoude hebben 't geen de oeffening der plichten afeiſchte. Hy begeert de onderwerping en 't geloof voor 't eerſte : Maar hy belooft het leven aan deeze die het tweede in acht neemen zal. 't Is het geduurig vergeeten van 't tweede 't geen ons voor de geſchillen bloot ſtelt en de grondſtellingen zoo bequaam om het Chriſtendom een afkeerige gedaante te geeven. Deeze buitenrede leid ons van der Japaneezen zaaken af, laat ons die weder opvatten. Door middel der gebreken die wy in den Godsdienſt der *Sintos* hebben aangemerkt, vond de Grondregel der *Budsdoïſten* alle gevoegelykheit die 'er vereiſcht wierd om in den Staat ingevoert te worden; behalven dat, bragt die alle behagelykheden van nieuwigheit met zich , waar toe alle de Menſchen min of meer geneegen zyn, zelf deeze die niet lichtelyk beſluiten konnen van de Overleveringen af te ſtaan. Somtydt doen 'er zich tyden op dat zy alzoo licht als andere over te haalen zyn. Alsdan kan men zeggen dat zy deeze nieuwigheit met hunne oude denkbeelden inlyven , om 'er een ganſch vreemder en gedrochtelyker zaak dan te vooren van te maaken. De invoering van 't *Budsdoïsmus* , of liever de vaardigheit waar mede het op 't gemoedt der Volkeren vat kreeg, verdeelde de *Sintos-gezinden*. Dit veroorzaakte een Scheuring. Deeze (c) die aan het *Sintoïsmus* hunner Voorvaderen beſtendig bleeven , begeerden niets af te ſtaan, zelfs niets 't geen onverſchillig was. Deeze, die men als beſtendige Rechtzinnigen kan aanzien, zyn nu tot een zeer klein getal vermindert : Maar de andere die men *Riobus* noemt, hebben getracht het *Budsdoïsmus* en *Sintoïsmus* te vereenigen. Zy ſtaan de *Amida* der *Budsdoïſten* toe, en zeggen dat zyne Ziel de eerſte hunner Aardſche Goden of Halve-Goden heeft bezielt, die zy het wezen van 't Licht en de Zon noemen. Wy zullen in 't vervolg van deeze Verhandeling zien, dat het *Budsdoïsmus* zich in 't geheele *Sintoïsmus* deezer *Riobus* heeft verſpreid. Het blykt zelf door het verhaal van *Kaëmpfer*, dat veele Japaneezen in 't *Buds-*

Welk een verandering de Sekte van *Budsdo* onder de *Sintos* heeft gemaakt.

(a) *Which are by ſome ſtill believ'd to be animated by the ſouls of their former poſſeſſers.* Dit is veel krachtiger dan onze vertaaling.

(b) Wy zullen vervolgens zien welk ſlag van Menſchen deeze *Canuſis* zyn.

(c) Men noemt hen *Jutz*.

Budsdoïsmus ſterven, na dat ze hun levenlang *Sintos* te zyn beleeden hadden. In hun ſterfuur beveelen zy zich zeer Godsdienſtiglyk aan de Geeſtelykheit van *Budsdo*; zy begeeren volgens het gebruik en de Godsdienſtigheit deezer Sekte begraaven te zyn; zy belaſten dat men (a) de gebeden voor hunne Ziele zingt. Om den Lezer te doen begrypen, wat een Japaneeſch *Sintoïſt* is, als hy op 't einde zyns levens zich in de handen van *Budsdo* en van zyne Prieſters ſtelt, moet men hem een Europeaanſche Spinoſiſt of Epikuriſt verbeelden, die, die geduurende een tydt van veertig jaaren zyne krachten tegen de Goddelykheit hebbende ingeſpannen, het beſluit neemt, haar in de laatſte ogenblik (b) zyns levens te omhelzen. De ouderdom en den afkeer voor de doodt baaren in de Japaneezen de zelfde uitwerkzelen.

Welk een gevoelen deeze Japaneezen van de Ziel na dit leven hebben.

't Geene wy hier zeggen, wederſtreeft niet wat wy hier voor hebben bericht. Indien zy eenig denkbeeldt van ſtraffe en vergelding na dit leven hebben, vernietigen zy 't door hun gedrag en door hun geſtelden grondregel. Alles 't welk men by hun het krachtigſte vind, is, dat de Zielen na haare ſcheiding met het lichaam, den weg inſlaan naar een ſoort van *Elizeeſche Velden* (c) die zy beneden den drie en dertigſten Hemel plaatſen. De vroome Zielen worden 'er aanſtonds ontfangen: Maar de onvroome worden den ingang geweigert. Deeze zyn genoodzaakt langen tydt om te zwerven, om hunne misdaaden uit te wiſſchen. Erinneren wy ons hier de Zielen van 't aloude Heidendom; zy waren het zelfde lot onderworpen: Maar om een verſchillend onderwerp. Wat de Hel aangaat; *Kaëmpfer* zegt ons, dat de *Sintosgezinden* geene andere kennen dan de ſtraf van rondom de *Elizeeſche Velden* te waren; als ook geen andere Duivel dan de Vos. (d) Men bezweert zeer ernſtelyk dit dier, en veele Japaneezen zien het als de woonplaats der Zielen van booswichten na dit leven aan. De naam die de Prieſters aan den Vos geeven, komt met deezen van *booze Geeſt* overeen.

Hoe de *Sintos* gezinden geloo-ven dat men voor de zuiverheit zyner Ziele moet bezorgt zyn, en hoedanig.

Wat de Zedekunde van het *Sintoïsmus* aanbelangt; die van deeze Sekte gelooven, dat men om de zegen der Goden over hunne Zielen na dit leven, doch voornamentlyk geduurende het zelve te verwerven, arbeiden moet om de zuiverheit der Ziele te verzorgen, en zich Godsdienſtiglyk onthouden moet van alles 't geen haar onzuiver maaken kan en ook 't welk het lichaam bezoedelen kan, waarneemende naaukeurig de Feeſten en dagen den Goden toegewyt, en met Pelgrimaadjes naar *Iſie* te doen. Deeze Provincie van Japan is als het *Heilig-landt* der Godvruchtelingen van dit Ryk, overzulks *Iſanagi-Mikotto* en zyn Vrouw *Iſanami*, 't welk de Adam en Eva deezer Eilanders zyn, zich aldaar geduurende hun leven onthielden. 't Is mede in deeze Provincie dat *Tenſio-dai-ſin* zyn verblyf nam, de (e) eerſte van de ſtam der Aardſche Goden en oudſte zoone van *Iſanagi*. Deeze die de Godvruchtigheit in den hoogſten top voeren, voegen by de vier Leerſtukken van 't *Sintoïsmus* de Boetoeffening en Dooding des vleeſches by.

En waarin deeze zuiverheit moet beſtaan.

De *Sintoïſten* meenen de zuiverheit van de Ziel te beſtaan in het doen 't welk de Wet der Natuur en (f) de reden gebied; in 't vermyden 't geen dat ze verboden heeft; in 't naaukeurig waarneemen wat de burgerlyke Wet en het gebodt van den Vorſt voorſchryft, verbiedende al 't geen dat tegen elkander ſtrydig is. Maar het *Sintoïsmus* beveelt boven al de uitwendige zuiverheit aan zyne Sektariſſen, en de Godsdienſtelingen verbinden 'er zich aan met veel bekommernis; eveneens als die van andere Godsdienſten. Deeze uitwendige zuiverheit beſtaat in geen bloedt aan te raaken, zich van vleeſch te onthouden, en te ontzien de dooden aan te roeren. Deeze die door ongehoorzaamheit of by ongeluk verzuimig in eenige deezer Leerſtukken zyn, durven de heilige plaatſen niet bezoeken, noch in de Pagoden verſchynen. Het bloedt maakt iemandt zeven dagen lang beſmet. Een Ambachtsman die het ongeluk heeft zich te quetzen, in een Pagode werkende en uit de wonde bloet laat, moet t'eenemaal zynen arbeidt ſtaaken, en het is hem niet geoorloft die weder aan te vaarden. Maar zoo dit ongeval hem overkomt in een Pagode van *Ten-Sio-Dai-Sin* werkende, ſtrekt zich de bezoedeling en ontheiliging over de Pagode zelfs uit. Men moet alsdan het

(a) De *Namanda*, zie vervolgens.
(b) Gelyk *Des-Barraux*, die, volgens *Bourſaut*, *in Godt niet geloofde dan toen hy ziek was*. Hy maakte in zyne ziekte het beruchte Klinkdicht, *Groote Godt*, *uwe Oordeelen* enz. alwaar de Geeſt veel beter dan het hart ſpreekt.
(c) *Takamans-ferra*, 't welk *Velden die onder den Hemel zyn*, beteekent, *High and Subceleſtial fields*.
(d) *Kaëmpfer* L. I. C. 10.
(e) *Dai-ſin*, beteekent, *groote God* of *groote Geeſt*.
(f) Volgens het denkbeeldt dat deeze Epikuriſten van Japan zich van de reden maaken.

het Gebouw tot den grondt toe flechten. Door deeze zelfde reden zyn 'er tyden wanneer de ingang van de Pagoden en de Pelgrimaadjes aan de Vrouwen verboden zyn. Allerlei Vleesch van viervoetige Dieren, behalven roshairige wilde Beesten, bezoedelen een S*intos-gezinde* geduurende de dertig dagen. Een Beest te dooden, of wanneer men het doodt, tegenwoordig te zyn, is mede een zaak die besmet. Eveneens is 't met alle de diensten aan stervende of aan dooden beweezen: waar uit men oordeelen kan, dat de aangeërfde onreinigheit door de laatste plichten die men genoodzaakt is zyne Bloedvrienden te bewyzen, zeer groot moet zyn. Deeze die Godsdienstiger dan andere willen schynen, en wiens oogmerken zoo verre gaan om zich door den *Dairi* te laaten onder 't getal der Heiligen stellen, doen meer dan in de voorschriften bevolen word. By voorbeeldt, zy beelden zich in, dat de onreinigheit van anderen door drie lichaams-werktuigen doordringt, te weeten, door de oogen, den mondt, en de ooren. Het aanschouwen van onreine Menschen of van hun aangezien te worden, hen te spreeken, of te hooren, zyn drie dingen die deeze eerzuchtige Godvruchtelingen bezoedelen konnen. Deeze overtollige reinigheit word in de Pagoden en zelf op de groote en gemeene wegen verbeeldt door het zinnebeedt van drie Aapen aan de voeten van *Dsijsô* gezeten, waarvan de eene zich met zyn Poot de oogen sluit, de andere de mondt, en de derde de ooren.

Hoe zy Godsdienstiglyk de Pagoden bezoeken moeten, en zich alsdan gedragen.

De waarneeming van Feesten en dagen den Goden toegewyt, is het derde Hoofdtstuk van het S*intoïsmus*. Aldan moeten de Godsdienstigen de Pagoden bezoeken, byaldien zy in geen staat van onrynigheit zyn, of dat de Ziel door driften niet ontrust worde. De waare Gelovigen van 't *Sintoïsmus* gelooven dat men zich voor de Goden niet vertoonen moet, wanneer men zyne gedachten gaan laat over eenig ongeval, of dat een te krachtig denken ons aan eenig voorleden geluk verbind. Zy beelden zich in dat deeze gedachten de Wezens beleedigen, die niet willen in hunne volkome gelukzaligheit door onderwerpen van quelling en verdriet ontrust worden. De gemeene Godsdienstelingen zyn zoo angstvallig niet. Zie hier hoe zy zich in hunne Godsdienstigheit te gedraagen hebben: Voor dat zy zich den Goden vertoonen, zelf voor dat zy naar den Tempel (a) gaan, moet zich de Geloovige reinigen en wasschen: Vervolgens kleed hy zich zindelyk en hy moet vooral de *Kamisiino* niet vergeeten, 't welk een Kleedt van plechtigheit is, zonder twyffel voor iet wezentlyks in den Geestelyken Dienst gehouden. Men begeeft zich naar den Tempel met een deftig en gemaakt gelaat. Aan de voorplaats van den Tempel gekomen, vind men 'er een Waterbak vol water, waarin men de handen wascht. Na deeze afwassching, begeeft zich den Godvruchteling, met neergeslagene oogen en een bedrukt wezen, naar den Tempel. Hy vertoont 'er zich voor een venster waar in een spiegel is. Deeze Spiegel is het zinnebeeldt van de Godheit; het verledene, tegenwoordige en toekomende verbeeld zich aldan aan de Godheit als in een spiegel. De Godheit ziet 't welk in 't hart der geenen omgaat die haar in haare Tempels komen aan te bidden. Zy doorgrond alle hunne gedachten. Dusdanig is de verklaaring die de Japaneezen van den Spiegel geeven. Voor dit Venster is 't dat de Geloovige zich neder knielt, met het aangezicht ter aarde. Daarna eenigen tydt in deezen staat zich gehouden hebbende, recht by het hoofdt wederop, en ziet met veel ootmoedigheit naar den Spiegel, doende voor de Goden zyn Gebedt. Vervolgens werpt hy eenige stukken Gelds door een traliewerk in de Pagode of in een naby staande Armbus. Dit is de Offerhande voor de Goden, of een Aalmoes voor de Priesters. Na deeze Offerhande luid men driewerf een Klok ter liefde der Goden, die, zoo zy gelooven, groot vermaak in dit geluid neemen. Dus is men genoodzaakt zich in 't bezoeken der Pagoden te gedraagen. De Godvruchteling is niet verzelt met ingestelde Gebeden, noch onderwys, noch (b) Paternosters, noch vastgestelde plechtigheden, en die geduurig eeveneens op zekere dagen en in zekere Jaargetyden weder komen. Een ieder pleegt zyne aandacht en bid zyne Goden volgens zyn behaagen: Maar de naaugezette Godvruchtelingen onthouden zich de Goden te bidden, „ overzulks, zeggen „ ze, dat deeze Wezens die onsterflyk „ zyn, de grondt van onze gedachten en „ begeertens kennen.

Insgelyks Bevaarten naar 't Heilige

De Bedevaarten of Pelgrimaadjes zyn het vierde voornaame lidt van de Grondregelen van den Godsdienst van S*into*. (c) *Kaëmpfer* maakt van driederlei Pelgrimaadjes gewag,

(a) Men gelooft dat het eveneens is de *Mia* der Japaneezen door *Tempel* of *Pagode* te vertaalen.
(b) Het schynt mede dat zich hier een tegenstrydigheit opdoet. Zie vervolgens.
(c) L. 3. C. IV.

Landt *Ise*, *Sanga* genoemt.

gewag, waar van, eigentlyk gezegt, die naar *Ise* gefchied, de eenigfte is die voornamentlyk in 't *Sintoïsmus* zy, Wy verfchuiven de anderen naar het Hoofdftuk der Feeften en Bedevaarten. De Pelgrimaadje van *Ise* word *Sanga* (a) genoemt. Onnoodig is 't hier weder de Godsdienftigheit der *Sintos* voor *Tensio-Dai-Sin* te herhaalen, en de achting die zy voor de Provincie hebben alwaar hy gebooren is. De Tempel van *Ise* voert de naam van *Dai-Singu*, dat is, *de Tempel van den grooten God*. Dit Gebouw is van hout en met ftroo gedekt; men draagt zorg het in deeze eenvoudigheit te onderhouden, 't welk den Japaneezen de armoede hunner Voorouderen te kennen geeft, voornamentlyk deezer die de eerfte gronden van 't Ryk hebben gelegt. Men ziet in den Tempel niet dan een wel gepolyfte kopere Spiegel, en aan de muuren wit Papier, op de wyze der Chineezen gefneeden. Dit wit Papier is het zinnebeeldt van armoede die de God in den geenen begeert die hem hunne hulde bewyzen: Ook is 't dat van de Heiligheit der plaatfe. De Tempel is van een honderttal Kapellen omringt ter eere van minder Goden gebouwt. Zy hebben niet min dan de gedaante van Tempels, want voor 't overige zyn ze zoo laag, dat 'er naaulyks een Man overend in kan ftaan. Nochtans word ieder Kapel door een Priefter bedient. Naby de *Dai-Singu* en de Kapellen is een Volks Orde ingeftelt, die de naam van *Bedienaren en Boden Gods* voeren. Deeze Menfchen herbergen de Pelgrims.

Hoe de Japaneezen jaarlyks de *Sanga* moeten vieren,

De gelovige *Sintoïst* moet eens in 't jaar de *Sanga* doen: of ten minften moet men zich eens geduurende zyn leven van deezen plicht quyten. 't Is niet alleen een plicht van Godsdienft, maar ook van genegenheit voor zyn Vaderlandt, en van ontzag wegens een God die de Vader van alle de Japaneezen is. Dus moet dan niemandt de *Sanga* verwaarloozen. Aan deeze Godsdienftplicht vinden zich de voordeelen en voorrechten verknocht die den Gelovige moeten het hart raaken; te weeten de vergeeving van zyne zonden; verzeekering van zyne Zaligheit na dit leven; tydelyke zegeningen voor hen die zich niet ophouden dan met taftbaare goederen, indien het dus te fpreeken geoorloft zy. De Priefters doen een ieder Godvruchtig Pelgrim een gefchenk van een *Ofaray*, dat een foort van verzekerfchrift is of quytfchelding, 't welk den Pelgrim volmacht geeft zich voor de Goden te vertoonen. Deeze die door ouderdom, zwakheit of andere hinderniffen niet vermogende zyn zelf de *Sanga* te doen, moeten zich ten minften van deeze *Ofaray* van *Ise* verzien.

En hoe noodzaakelyk de *Sanga* moet in acht genomen worden, echter wel door gevolmagtigden gefchied.

Hoe noodzaakelyk deeze Pelgrimaadje zy, om de achting van een eerlyk Man en yverig Landsgenoot te verkrygen, echter zyn 'er veel, zelfs van de *Sintos* die geen voorwendzels ontbreeken om het te ontgaan. Veele Japaneezen vergenoegen zich met de jaarlykfe Aflaaten der Priefteren van de plaats alwaar zy woonen, en zoo zy niet tegenftaande eenige ongerufthcit in hun gewiffe gevoelen, trachten zy die met behulp der *Ofarais* van *Ise* te ftillen. De verkryging valt 'er niet zeer moeielyk van, nademaal 'er jaarlyks een genoegzaame meenigte van in alle de Provinciën van 't Ryk worden verfpreid.

Behalven dat de *Sanga* door gevolmagtigde kan gefchieden; zoo is 't ook dat zulks de groote Heeren van Japan en Cynsbaare Koningen van den Monarch doen. De Keizer quyt zich van zynen plicht door een Afgezant die hy jaarlyks naar de Pagode van *Ise* zend. Wat aangaat deeze die de Pelgrimaadje in perfoon verrichten, de min vermogenfte gaan te voet, en 't gemeene volkje beedelt langs den weg. Zy hebben gemeenelyk een Pelgrims ftaf in de handt, en een waterpul aan den gordel, die hen dient om uit te drinken, en de liefdegiften daar in te ontfangen die men hun geeft. Deeze Pelgrims draagen hoeden van riet gevlochten. De randen van deeze hoeden, die ongemeen breed zyn, dienen hun om 'er hunne naamen, geboorte of woonplaats op te fchryven, ingevalle zy te fterven quamen, of dat hen eenig ander ongeval overquam, men deeze Pelgrims kennen zou, en hen den geenen te laaten toekomen aan wien zy toebehoorden. De Godvruchtelingen die van de Beevaart wederkomen, draagen op hunne gewoone kleederen een kort wit kleedt zonder mouwen, voor en achter met hunnen naam geftikt.

Hoe deeze Pelgrimaadje word vericht en aangeweezen.

En welk een bygeloovig gedrag geduurende zyn afweezen gehouden word.

Zoodra men zich om de *Sanga* op reis begeeft, hangen die in 't huis van de Pelgrims blyven, aan den ingang een koord waar om men wit papier gewonden heeft. Dit papier dient om van het huis den geenen af te keeren die wezentlyk in de *Ima* zyn. *Ima* beteekent de hoogfte graadt van onreinigheit die men deelachtig worden kan

(a) 't Welk beteekent de Godsdienftigheit van zich in den Tempel te begeeven. *The afcent, or going up to the Temple.*

kan. Indien by ongeval iemandt die in de *Ima* is, te raade word in 't Huis van den Pelgrim te gaan, word deeze in gevaar gestelt van verdrietige toevallen, en quaade droomen onderworpen te zyn. De lichtgeloovige Godvruchtelingen verzeekeren, dat dit alles door de ervaarenheit bevestigt word. Diergelyke merktekenen vind men aan den Ingang der Pagoden. Maar deeze voorzorgen voldoen noch niet, om een gelukkigen uitslag voor de Godsdienstigheit van den Pelgrim te geeven: Hy moet zelf geduurende zyne reize in de naaukeurigste reinigheit leeven. Hy moet met alle omzichtigheit allerlei onkuisheit vlieden, en zich zelfs van Huwelyks-plichten onthouden. De Goden worden nochtans niet beleedigt door zich met deeze zoo natuurlyke en noodige plichten bezig te houden; maar het zoude te duchten wezen, zich van deeze plichten quytende, dat de Godvruchteling zich in dien tydt met de heiligheit van de *Sanga* bezig hield: alsdan zoude het gebeuren konnen, dat de gedachten t'eenemaal vleeschelyk zynde, de Geestelyke uitblusten; behalven dat zoude zich mede een onreine en vreemde vermenging van 't een met het andere opdoen. De Priesters en *Sintoïste* Monniken brengen voor hunne Gelovigen verscheiden droevige voorbeelden der geenen by, die de wettige plichten van 't Huwelyk niet hebbende konnen wederstaan, teffens ook niet hebben konnen ontgaan de Godsdienstigheit van de *Sanga* te ontheiligen.

Waar voor den Pelgrim zich te wachten heeft.

De Pelgrim te *Isie* gekomen zynde, meld zich den Priester aan, die hem aanbevoolen is, of die hy noodig te verkiezen oordeelt om zyn Bestierder te zyn, en hy neemt zyn verblyf by hem zoo lang hy zich te *Isie* onthoud, betaalende aan hem de aalmoezen die hy verzamelt heeft, wanneer hy zelf geene middelen heeft om hem te voldoen. Deeze Priester geleid hem naar de Pagoden, of hy laat hem door iemandt van zyne Bedienaars geleiden. Men toont hem met eerbiedigheit de Pagoden en de Goden waar aan zy toegewyt zyn; men noemt hem alle deeze Goden. De Godvruchtigsten beginnen hunne Godsdienstigheit by de twee naaste Tempels van *Fongu*, (dus word de Tempel van *Tensio-Dai-Sin* genoemt) en bezoeken onderweeg de kleine Kapellen (a), die deeze Tempels omringen. Na dat ze de twee Tempels en de Kapellen bezocht hebben, begeeven zy zich naar een Spelonk die men het Landt of het Geweft der Hemelen heeft genoemt, nademaal *Tensio-Dai-Sin* in deeze Spelonk geweeken zynde, door zyn afweezen de Zon en Starren van haar licht beroofde, waar door de duisternis zich over het Geheelal verspreidde, om te toonen, dat hy alleen het Opper-Wezen en de oorsprong des lichts is. Daar is naby deeze Spelonk een Kapel, waar in men een *Cami*, gezeten op een Koe, ziet. De naam die de Japaneezen aan *Cami* geeven, beteekent de *Verbeelding*, of liever *het zinnebeeldt van de Zon*. De Pelgrim oeffent zyne Godsdienstigheit in deeze Kapel, na die mede in de Spelonk van *Tensio-Dai-Sin* afgelegt te hebben. Deeze Godsdienstigheit eindigt door de Aalmoezen die de Godvruchteling den Priesters van deeze Heilige Plaats offert. Daar na geleid men hem in den Tempel van *Tensio-Dai-Sin*, en aan deezen God is 't dat de Pelgrim alle de geheimen van zyn hart ontwind. Alles 't geen vooraf gegaan is, word wel verdienstelyk geacht: Maar 't is nochtans niet dan het vooraf gaande van de waare Godvruchtigheit die men aan *Tensio-Dai-Sin* verschuldigt is, het Beeldt van 't Opper-Wezen; maar omzwachtelt door de verdichtzelen die de Priesters uit zyne Legenden getrokken hebben.

De Pagoden door de Pelgrims bezocht, beschreven.

Eindelyk, wanneer de Godvruchteling weder op zyn vertrek staat, geeft de Priester hem het geschenk van den *Ofaray*. Wy hebben 'er reeds gewag van gemaakt: maar zonder die te beschryven. De *Ofaray* is een dunne houte Doos, byna vierkant, doch langer dan breed. Deeze Doos is vol kleine houtjes, waar onder eenige in wit Papier omwonden zyn, het zinnebeeldt van de reinigheit des harten, gelyk we reeds gezegt hebben. Men leest op de eene zyde van de Doos deeze twee woorden, *Dai-Singu*, met groote letteren geschreeven, en op de andere des Priesters naam, nevens den toenaam of bygevoegden naam van *Taiju*, 't welk *Bode Gods* beteekent. De Pelgrim, deeze kleine schat met alle mogelyke eerbiedigheit ontfangen hebbende, maakt die gemeenlyk onder den rand van zyn Hoedt vast, zoo dat de *Ofaray* recht onder zyn Voorhoofdt komt. Aan de andere zyde van den rand maakt hy een andere Doos of een weinig Stroo vast, om eenigzins het tegengewicht van de *Ofaray* te hebben. En de Priesters die de zelve geeven, en de Godsdienstelingen die ze ontfangen, eigenen de zelve ongemeene krachten toe: Maar met verschillende oogmerken.

Waar mede de Priester de Pelgrims op hun vertrek begiftigen.

(a) *Massia* kan in 't Japaneesch door Kapel overgezet worden.

merken. Hoe 't ook zy, deeze krachten zyn niet langer dan een jaar van duur. Men bewaart nochtans deeze *Ofarai*, en om te toonen welk een achting men noch voor de zelve heeft, plaatst men die op een kasje in 't voornaamste Vertrek van zyn Huis. Somtyds zet men die boven de Straatdeur, onder een klein luiffeltje daar toe gemaakt. Men verbergt in eenigen hollen Boom de *Ofarais* der dooden, en deeze die men langs den weg vind. Hier zouden we moeten gewag maaken van den handel die de Priesters van deeze *Ofarais* doen, voornamentlyk op den eersten dag van 't jaar, 't welk de plechtiglykste dag der Japaneezen is. De Priesters weeten zeer wel hun voordeel in de goede gesteldheden te vinden, waarin men zich op een zoo merkwaardigen dag bevind.

Welk gedachten de Japaneezen van den oorsprong der Natuur hebben.

Wy konnen dit lang Hoofdtstuk noch niet eindigen, zonder den Lezer te berichten, hoe zy het denkbeeldt uitdrukken 't welk ze van den *oorsprong der Natuur* hebben. „ In den aanvang van den opkomst „ aller dingen was 'er een *Cahos* of Beyert „ zweevende, gelyk de Visschen in 't Water zwemmen. . . . Uit deezen *Cahos* „ quam iet als een Doorn (a) voort. Deeze Doorn, die van beweeging en verandering ontfangbaar was, wierd een Ziel „ of Geest. " In deeze ongerymtheit ontdekt men nochtans iet van 't oorspronkelyke, dat alle Volkeren op een byna overeenkomende wyze hebben nagevolgt. Hoe 't ook zy, dit stuk van een Leerregel is het uitterste of laatste Hoofdtstuk van hunne Godgeleerdheit, en 't geen zy het meest verborgen houden.

De Sekte van Budsdo wanneer door hen aangenomen.

De Sekte of Godsdienst van *Budsdo* is uit de Indiën in Japan overgekomen. Wy hebben iets van den voortgang gezegt die deeze nieuwe Godsdienst deed, en van de scheuring die onder de *Sintos* veroorzaakt wierd, waar van een gedeelte zich strengelyk aan 't *Sintoïsmus* hield, en 't andere toegeevender het geheim vond zich met de gevoelens der *Budsdoïsten* en de Leer der *Sintoïsten* te vereenigen. Men bericht ons dat *Budsdo* naar de letter genomen, *de weg der vreemde Afgoden* beteekenen wil (b), te weeten, *de wyze van hun aan te bidden*. Blykbaar is 't dat de Grondlegger van deeze Sekte de zelfde als *Budhu*, *Siaca*, of *Xequia*, *Sommonacodom* enz. zy. De Japaneezen zeggen hem oorspronkelyk uit het Landt te zyn, alwaar hy onder den naam van *Budhu* en *Sommonacodom* aangebeden word, en laaten hem gebooren worden onder de regeering van een Keizer van China, die omtrent duizend jaaren voor J. Christus leefde. Zonder ons hier met den waaren naam van dien Grondlegger van 't *Budsdoïsmus* te belemmeren, noch of hy de zelfde als deeze is waar van wy gesproken hebben, zoo zullen wy hem geduurig *Siaka* noemen, om met *Kaëmpfer* daar in overeen te komen. De Lezer zal hier een herhaaling vinden; maar de zelve is noodzakelyk om den staat deezer Sekte in Japan, bloot te leggen.

De Sekte van Siaka wat hun gevoelen zy.

Siaka was de Zoon van een Ceylons Koning (c). Negentien jaaren oud geworden, verliet hy de grootsheit der waereldt met zyne Vrouw en eenigste Zoon, om een Leerling van een beruchten Kluizenaar te worden. Onder een zodanigen Meester, maakte hy een groote vordering in de *Beschouwing*, en om zich te beter van de zinnen te ontlasten, onderworp hy zich aan een gestalte, die, volgens de Sektarissen van *Siaka*, de Geest in een zoo diepe overdenking stelt, *dat die zich*, om zoo te zeggen, *in zich zelve insluit, en zich in zyne denkingen als in elkander kronkelt.* Men moet zich dus uitdrukken, om te krachtiger uitdrukking van deeze verrukkingen te konnen geeven. Zie van hoedanig een gestalte dit was. *Siaka* zat met de beenen kruislings onder zich, de handen over elkander in zyn borst hebbende, zodanig dat de twee duimen zich door beide de vingertoppen raakten. De Lezer zou een ongemakkelyker gestalte verwacht hebben. Nochtans is 't in een zodanigen staat en gestalte, dat de Goddelyke Waarheit zich aan deeze Buitensporeling openbaarde; dat hy in de geheimste verborgenheden van den Godsdienst doordrong; dat hy de bestaanlykheit der Hemelen en Helle ontdekte; dat hy de staat der Zielen na dit leven begreep, en alle haare verwandelingen, toekomende straffe en vergeldingen, het vermogen der Goden en hunne Voorzienigheit enz. Hy bouwde het gestel van zyne Leere op deeze openbaring, en het was deeze Leer, die hy

(a) *Prickle.* Dit Engelsch woordt beteekent ook *partem quam Petronius Sexum vocat.*
(b) *The way of foreign Idols. Budhu*, *Budsdo* en *Pout* zyn niet dan een en 't zelfde woordt verscheidentlyk uitgesproken, en 't welk Afgod beteekent: Maar men geeft het by uitneementheit aan een byzondere Godheit.
(c) Koning van *Magattakokf*, in *Tensick*. *Tensick* zegt *Kaempfer*, wil het Landt der Hemelen beteekenen. De Japaneezen geeven deeze naam aan de kust van *Malabar* en *Cormandel*, aan *Ceylon*, aan 't Koningryk van *Siam* enz.

die hy vervolgens aan zyne Leerlingen leerde; waar van hier d'omſtandigheit volgt.

En hoe zy den ſtaat der Zielen begrypen.

De Zielen van Menſchen en Beeſten zyn beide onſterflyk en van een zelfde Zelfſtandigheit. Al hunne onderſcheiding beſtaat in 't Lichaam 't welk zy bezitten. Wanneer de Zielen uit een menſchelyk Lichaam verhuizen, gaan zy over in een gelukkig of ongelukkig verblyf, om 'er vergelding te genieten of geſtraft te worden, na dat zy zich in dit Lichaam gedragen hebben. Dit gelukkig verblyf word met een naam genoemt, die de *Plaats van eeuwig vermaak* beteekent. Alhoewel 'er verſcheiden trappen van vermaak in dit Paradys zyn, en dat men 'er geene vergelding geniet dan naar maate van zyne verdienſte, is 'er een ieder zoo vergenoegt, dat zy zich gelukkiger dan hunne gebuuren achten, en niets anders wenſchen dan eeuwiglyk de gelukzaligheit te bezitten die men geniet. *Amida* regeert in dit Paradys. Hy is de Beſchermer der menſchelyke Zielen; de Vader en God van deezen die de vermaakelykheden van dit Paradys deelachtig worden; de Middelaar en Verloſſer der Menſchen. Door zyne tuſſchenſprake is 't dat de Menſchen van hunne zonden ontſlagen worden, en dat zy zich de eeuwige gelukzaligheit waardig maaken. Als een oprecht eerlyk Man te leven, niets te doen dat tegen de beveelen van *Siaka* ſtryd, dit zyn twee wezentlyke deelen om zich by *Amida* aangenaam te maaken. Deeze Geboden van *Siaka* beſtaan in vyf Hoofdtſtukken by de Siammers en hunne Gebuurvolkeren aangenomen. In 't vervolg wierden deeze vyf Geboden in tien deelen gedeelt om 'er te beter den zin van te ontwinden; of liever om 'er te beter de oeffening de voorwerpen van uit te breiden, 't welk *Siaka* niet had beoogt. Andere noch fynder, voegden nader afdeelingen aan 't eerſte, en men werkte zoo veel uit, dat de tien Hoofdtſtukken tot vyf hondert vermeerderden. Dus is 't dat by Volkeren van bequaamheit om naaukeuriger de plichten der Zedekunde uit te voeren en zich veel beter te onderwyzen, dan de Japaneezen, van alles 't welk noodig was, de fynigheit dikmaals de eenvoudigſte wetenſchappen verduiſterd heeft, en dit is geſchied met behulp van Uitleggingen, Uitbreidingen, en Veklaringen. Daar uit zyn Zintwiſtingen geſproten, die nooit hebben opgehouden. Maar laat ons een zoo tedere Stoffe ongerept laaten: Zekerder is 't niet dan van de Japaneezen te ſpreeken. De oeffening der vyf hondert Hoofdtſtukken is te zeer uitgebreid om niet moeielyk te zyn. Weinig Menſchen zyn in ſtaat alle de beproevingen door te loopen die zy den Godvruchtigen voorſchryven. Men moet na de hoogſte trap van Heiligheit haaken, om te konnen met beſtendigheit tot de uitvoering beſluiten, en om de beſtendigheit van de tuchtiging te onderſteunen die zy willen dat ſtantgrype, en de dooding des Lichaams waar aan zy de gelovigen van de Sekte onderwerpen.

Jemma voor een Helſchen Rechter gehouden, en die de ſtraf der misdadens oordeelt.

Evenens gelyk 'er trappen van vermaak in 't Paradys zyn, zyn 'er ook trappen van ſtraffen in de Helle. *Jemma* is de Rechter der Boosdoenders, en die het beſtier in dit elendig verblyf heeft. Hy ziet in een Spiegel alle de verborgenſte bedryven der Menſchen: Maar alhoewel hy van een byna onverbiddelyke ſtrafheit zy, zoo de Prieſters de tuſſchenſpraak van *Amida* voor den Misdadigen afſmeeken, en zoo de Bloedvrienden van den Overledene door Offerhanden tot verhooring der gebeden medewerken, hunne *Amida* houd zoo yverig aan by deezen ſtrengen Rechter, dat hy de ſtraf van den misdadige verzacht, en hem dikmaals zelf weder in de waereldt te rug zend, voor dat de tydt van 't vonnis verſtreeken zy.

Hoe de ſtrafbaare Zielen in allerlei onreine Dieren overgaan.

Na dat de Zielen haare misdaaden in de Helle door de ſtraf door *Jemma* haar opgelegt, geboet hebben, keeren ze weder naar de waereldt, om 'er de lichaamen van onreine Dieren te bezielen, overeenkomende met de quaade genegentheden die zy hebben uitgevoert toen zy de menſchelyke lichaamen bezielden. By voorbeeldt, de eene bezielt het lichaam van een Padde en de ander van een Slang enz. Uit deeze onreine Dieren gaan zy over in andere die min verachtelyk zyn: Ongevoelbaar komen ze weder in de lichaamen der Menſchen, en indien zy 'er zich niet beter dan te vooren in gedraagen, ſtellen zy zich na het ſterven van haar lichaam voor nieuwe elenden bloot.

Na de doodt van *Siaka*, verzamelden twee van zyne voornaamſte Leerlingen zyne Gedenkſpreuken en alles wat zy met zyne handt op Boombladeren geſchreven vonden. Zy maakten 'er een eenig Boek van, 't welk de Japaneezen by uitneementheit *Kio*, dat is, *het Boek*, noemen. Ook noemt men het *Fokekio*, dat het *Boek van uitmuntende Bloemen* beteekent. De beide t'zaamenſtelders der Schriften van *Siaka* zyn met de Vergoding vereert. Men ziet hen gemeenlyk in de Tempels van hun Meeſter, de eene ter rechter en de andere ter linker zyde geplaatſt.

Volgens de onderſtelling van der Japaneezen Tydrekening met de onze vergeleeken, wierd de Leer van *Siaka* in 't jaar 63. van

J. Chris-

Hoe de Leer van 't *Budsdoïsmus* die van *Confutius* wederstreevig was, aangemerkt.

J. Christus in Japan overgebragt. Deeze die dezelve invoerde verkreeg eerlang verlof een Pagode voor *Siaka* te bouwen. Indien het *Budsdoïsmus* voordeelige geschiktheden in het *Sintoïsmus* vond, en zich bevoordeelde uit de geschillen die in een Godsdienst begonnen te ontstaan die van zyn aloude eenvoudigheit ontaard was, ontmoete men ter andere zyde groote wederstreevingen in de Leere van *Confutius*. Zyne Wysgeerte was reeds zoo verre in Japan ingevoert, dat ze in staat was langen tydt den grondt aan 't *Budsdoïsmus* te betwisten, 't welk niet dan voet voor voet vorderen kon. Men merkt de grootste voortgang van dit laatste omtrent den jaare 518. na J. Christus geschied te zyn. Het was toen dat een zekeren *Darma* uit Indiën in Japan quam, met zulke hoedanigheden begaaft, bequaam om het Volk te verleiden, en om hun de oprechtigheit van zyne Bezending dits te maaken. Het aanzien 't welk hy zich door zyne gewaande heiligheit verworf, zyn streng leven, de kracht van zyne Godsdienstigheit en zyne geduurige neiging tot de betrachting, was zodanig, dat hy eens zyne oogleden affneed, vermits hy het ongeluk gehad hadde in 't krachtigste van zyne beschouwing te slaapen, 't welk hem eerlang een meenigte van verwonderaars tot zich trok. Hy bevestigde door deeze blykbaare deugdt alles 't welk het *Budsdoïsmus* wegens den Dienst der Afgoden en de onsterflykheit der Ziele enz. leerde. Deeze zoo bedriegelyke merktekenen voldeeden noch niet ter invoering van deeze Leer. Daar wierden ook wonderwerken vereischt. Een Beeldt van *Amida* werd wonderdaadig van (a) *Fakusay* in een Provintie van Japan overgebragt, en vertoonde zich t'eenemaal met straalen bekroont. Men bouwde het een Tempel, die nu noch een der beruchtste van 't Ryk is. *Amida* wierd 'er door zyne mirakelen geviert.

Opkomst van een nieuwe Bezendeling van 't *Budsdoïsmus*, *Sotoktai* genoemt, in haare zeldzaamheit aangemerkt.

Eenige tydt daar na deed zich een nieuwe Bezendeling van 't *Budsdoïsmus* op. Dit was *Sotoktai*. Zyne geboorte ging met voorafgaande wonderwerken verzelt. Een stem, die zich voor de Moeder van dien valschen Profeet in haaren slaap hooren liet, verkondigde dat hy moest gebooren (of liever herbooren) worden, om den Landaart te onderwyzen. *Sotoktai* wierd in dat zelfde oogenblik ontfangen. Hy sprak op de agtste maandt van zyn Moeders zwangergaan. Wy laaten de andere wonderen van zyn leven ongerept. Men zou zeggen dat deeze eerste omstandigheden uit het leven van J. Christus of van Johannes den Dooper zynen Voorloper, afgeschreeven zyn geweest. Deeze *Sotoktai* was maar vier jaaren oud, toen hy wonderdaadig de Reliquiën van *Siaka* ontfing. Een Bezendeling van deeze aangelegenheit breide gelukkiglyk de Leer van zynen Meester uit: De Priesters en Monniken, Sektarissen van *Siaka* quamen van allerwegen in Japan. Men zag 'er de Afgoden en hunne Beeldhouwers, de Pagoden, en Godvruchtige uitvindingen zich vermeerderen ter verheerelyking van dit bygeloof. De Japaneesche Tydreekening, die *Kaëmpfer* uit het Boek van een Japanees getrokken heeft, brengt wonderwerken voort die de Goden van 't *Budsdoïsmus* van tydt tot tydt hebben uitgewerkt, om den yver hunner Godvruchtigen te voeden. Wy moeten ook niet de verschyningen der Goden zelf overslaan, die in deeze Tydbeschryving te vinden zyn.

Van welk een gevoelen de Sekte van *Siuto* zy, aangeweezen.

Men geeft voor, dat de Godsdienst van *Siuto* veeleer een soort van *Atheismus* dan een Godsdienst is. *Siuto*, zegt *Kaëmpfer*, wil de leerwys der Philosofen beteekenen. Deeze die van deeze Sekte zyn, oeffenen geen Geestelyken Dienst. De inwendige vergenoeging, die de deugdt den geenen byzet die haar om haar zelven volgen, is, volgens hun gevoelen, de hoogste trap van 's Menschen volmaaktheit en de verhevenste gelukzaligheit. Wy zyn verplicht deugdzaam te zyn, nademaal wy redelyk en redenmachtig gebooren zyn. De deugdt alleen onderscheid ons van 't redenlooze: Maar met deeze schoone grondregels willenze noch straffe, noch vergelding na dit leven erkennen. *Kaëmpfer* meent (b) dat *Confutius* als de Grondlegger van deeze Sekte aangemerkt zy, die byna eveneens is als die der Lettergeleerden van China. De deelen die de Leer van *Siuto* behelst, bestaan in deugdzaam te leeven, een ieder recht te doen, beleefdt en wel gemaniert te zyn, de Staat wel te bestieren, zorg te draagen dat men een rein harte en onbesmet gewisse heeft. Men ziet genoegzaam dat de *Siu'os* met de Chineezen, Sektarissen van *Confutius* niet verschillen. Zy verwerpen de *Zielverhuizing*; maar zy gelooven dat de *Ziel der Waereldt*, te weeten, een *algemeene Geest*, zich door alle de deelen van 't Heelal verspreid, die hen bezielt, die hen doordringt, ontfangt, of om beter te zeggen, alle de Zielen der levendige

(a) *Corea* of *China*.
(b) Vermits hy het eerste leerde, dat het volstrekt Goedt in de oeffening van de deugdt bestaat.

Wezens tot zich trekt, byna eveneens gelyk de Zee de wateren der vloeden en revieren ontfangt. Deeze algemeene Ziel, zend de byzondere Zielen in de lichaamen waarin zy noodig geoordeelt heeft haar te bepaalen. Vervolgens komt dit ook op een foort van Zielverhuizing uit: Maar het is te vermoeden, dat deeze Wysgeeren het Opperwezen, de eerfte Beweeger van de ftof, waar van zy niet dan verwarde en onvolmaakte denkbeelden hebben, de Ziel der Waereldt noemen. Dit Wezen doet met alle de Zielen al wat haar behaagt: het verzend haar en trekt haar weder te rug, wanneer het hem behaagt. De verftandigfte onder deeze *Siutos* ftaan een geeftelyke Kundigheit toe, die geen veroorzaaker van de Natuur is; maar die haar alleen beftiert. Zy gelooven de eeuwigheit der Waereldt, en dat alles door de Hoofdftoffen volgens de Leer der Chineezen is voortgebragt. Wy hebben gezegt dat deeze *Siutos* geen Geeftelyken Dienft hebben; ook hebben zy geen Feeften noch Tempels: Maar zy gedragen zich naar de gebruiken van den Godsdienft in 't Ryk aangenomen, mogelyk om zich in den Staat door een al te openbaare *ongodsdienftigheit* niet verdacht te maaken. Wy willen ons niet van 't woordt *Atheismus* bedienen, nademaal, niet tegenftaande de ongerymtheit die men in de gronden deezer *Siutos* ontdekt, en de tegenftrydigheden die men 'er in vind, het niet blykt dat zy verdienen in allen opzichten de haatelyke naam van Godverlochenaars te draagen. Dit *Ongeloof*, is, om zoo te zeggen, zoo ftrydig met de waardigheit van den Menfch en met het licht der Reden, dat 'er geen Menfch gevonden word wiens hart den mondt niet wederfpreekt, welk een kracht die aan zyne bewyzen tracht te geeven. Menfchen zoo verbonden aan de plichten der Zedekunde, zouden zy zonder bepaaling Godverlochenaars genoemt worden? Zy gaan zoo ver niet als hunne leerftukken. Maar dit alles zy in 't voorbygaan gezegt: het zoude te duchten zyn dat het gebrek van genoegzaam bewys een lucht van Redenrykers ftyl gaf aan alles 't welk wy voor hunne rekening zeggen, en boven dien het ons niet toekomt hier over de beftaanlykheit van een onftoffelyk Opper-Wezen te leeraaren, zonder medebeftaanlykheit van andere onafhankelyke Wezens, en een Schepper der Waereldt, waar van de duuring is bepaalt en afhankelyk van dit Wezen; welke drie Hoofdpunten in 't algemeen door alle de Sekten der Indiën worden betwift.

Wat de verftandigfte deezer *Siutos*-gezinden verder gelooven, aangemerkt.

Zie hier dan 't welk deeze *Siutos* in acht neemen. Zy eeren hunne Voorouders zodanig als de Chineefche Lettergeleerden: Maar zy eerbiedigen de Goden van 't Landt, door Staatkunde, gelyk wy gezegt hebben. En alzoo de naaukeurige oeffening van de deugdt, de oprechtigheit van het gewiffe, en de natuurlyke plichten alles het wezentlyke van hunne Zedekunde uitmaaken, en dat deeze zoo fchoone gronden het Chriftendom fchynen naby te komen; na de vernietiging van 't Chriftendom, belaftte men den *Siutos* zich te plaatfen, ten minften uiterlyk, onder de Baniere van Afgodery, en dat een ieder een Huisgod oprechtte, nevens een Vaas met Bloemen gevult, en Reukwerk voor den zelven, volgens 's Landswyze. Het Chriftendom had de huichelaary wederftaan: Maar het gefchiedde dus onder de Sekte der *Siutos* niet. Zy gehoorzaamden de beveelen van den Vorft. De *Siutos*, zegt *Kaëmpfer*, verkiezen gemeenlyk *Quanwon* of *Amida* voor hun God. Deeze Huisgoden, die, volgens 't gebruik der Japaneezen, en van verfcheiden andere Volkeren achter den haart geplaatft zyn, komen zeer wel met de *Lares* der Aloude Heidenen overeen. Men ziet mede in alle de Schoolen der *Siutos* het Afbeeldzel van *Confutius*. De verwoefting van 't Chriftendom heeft zoo veel 't verval van de Sekte van *Siuto* veroorzaakt, dat men nu naaulyks de Boeken van hunne voornaamfte Philofofen leezen durft. 't Is niet alleen een gewaande overeenkomft met het Chriftendom 't welk zyne misdaadt uitmaakt; maar 't is het gebruik van de Reden die in hunne Leeringen word onderweezen, deeze Reden die hen de dwaasheit der ingevoerde ftellingen te kennen geeft, en ook de bedriegery der Priefteren vertoont; dit heeft de Sekte haatelyk en ftrafwaardig gemaakt. In byna alle de Waerelds Gewetten is een geduurige oorlog tuffchen de Reden en den Godsdienft der Priefteren verklaart. Het quaadt is zoo veroudert dat het ongeneesbaar geworden is. *Kaëmpfer* verhaalt de Hiftorie van een Prins en die den Japaneezen Cynsbaar was, die in zyne Staaten de Leer van *Confutius* willende doen herleeven, noodigde alle de bequaamfte Mannen die hy vinden kon om zich onder zyn gebiedt te ftellen. Zyn oogmerk was de reden zyner Onderdanen te befchaaven en van de gebreken te ontwinden. Deeze reden dus ontwonden, ontdekte de misbruiken en valfchheden. Het Bygeloof waggelde, en de aanhangeren gevoelden hunne inkomften te verminderen. De Prins wierd by den Keizer deswegen befchuldigt: Om zyn leven te redden wierd hy genoodzaakt zyn Beftier in

Zy van veele andere zaaken gevoelen.

Hoe men de Leer van *Confutius* trachtte te doen herleeven, en wat daar op is gevolgt.

in hande van zyn Zoon af te ſtaan. Zou men dan eenige Staaten geen dank moeten weeten, verbannende by hun het grootſte gedeelte der geleerde Wetenſchappen? Een ontuchtige heeft veel meer aanzien by een *Bonze*, of een *Derwis* enz. dan een Man die redenvoert. De eerſte geeft zich gemeenlyk door zwakheit over, daar de andere zich op hechte verzeekeringen vertrouwt, waar van de kracht hem de middelen beneemt iet daar tegen te antwoorden. Hy begeert volle zekerheit in de redenen die hem zyne overtuiging afeiſchen. Zal men dit ſlag van Menſchen niet konnen overtuigen, dat zy zoo verſtandig worden, en erkennen dat dit een wederſpannigheit tegen God zy?

Dus verre is 't geen wy uit *Kaëmpfer*, raakende den Godsdienſt der Japaneezen, getrokken hebben.

II. HOOFDTSTUK.

Van de GODEN *der* JAPANEEZEN, *hunne* PAGODEN *enz.*

Hoedanig de Godsdienſt met Bygeloof gaat verzelt, en gevolge van dien aangemerkt.

DE ongemeene wonderheden door de Prieſters en hunne aanhangers toegeruſt, zyn de gronden van bygelovigheit. Het ganſche gebouw word op een vreemde en onredemachtige wyze opgetrokken. Een ieder is 'er van overtuygt: Maar nochtans is 't gevaarlyk genoeg om het te beſtryden. Ter eener zyde word dat gebouw door burgerlyke en ſtaatkundige Wetten der Menſchen beſchermt; en ter andere door hunne onkunde en zekere banden bezwaarlyk te ontwinden, die nochtans iets waarachtigs aankleeven. 't Is uit kracht van deeze t'zamenbinding dat men zoo dikmaals ondernomen heeft de middelen te billyken die de bewerkers van 't bygeloof om zich te verdeedigen gebruiken. Zy bevoordeelen zich altoos met deeze byna onbegrypelyke t'zamenbinding, die 't bygeloof met zekere waarheden behouden heeft, en die hun gezag geeft dit uit te roepen, dat deeze die het gebouw beſtryden, vyanden van den Staat en Godsdienſt zyn. Men moet ook zeggen, dat het niet dan zeer dikmaals gebeurt, dat deeze die het bygeloof beſtryden, veel verder gaan dan het noodig is. Om het te verdelgen, beſtryden ze zelf dit waare, waar in het vereenigt gebleeven is, onder voorwendzel dat het door 't bygeloof verdorven zy. Maar, zal de Lezer zeggen, welk een overeenkomſt heeft deeze Leenſpreuk met die van Japan? Zy heeft in zich meer dan men denken zou: 't geen 'er geoeffent word ten opzicht van den Godsdienſt, is het Afbeeldzel van 't geen elders word gevonden. Het gebouw word 'er op de zelfde gronden geſticht: om het te verdeedigen, of te beſtryden, heeft men de zelfde weg ingeſlagen en de zelfde redenen gegeeven. Van alle de Staaten in Aſië is 'er geen alwaar dit gedrag met meer aanmerkelyke omſtandigheden verzelt gaat, dan in Japan. Ook is 't veel gevaarlyker, om 'er het bygeloof te beſtryden, dan elders. De eerſte aanval die 't bygeloof moeſte wederſtaan, wierd door de Leer van *Confutius* aangevoert. De ſlagen waren gevaarlyk: maar 't bygeloof verdedigde zich nochtans zoo wel, dat de Leer van *Confutius* genoodzaakt was zelf te deinzen, naardien de ſlagen buiten den regel waren. Verre van verdelgt te worden, zoo hervat het bygeloof zich weder, 't welk niet dan gewaggelt had, veel ſteviger in 't vervolg. Het Chriſtendom zoude het overhoop geworpen hebben; indien 'er meer eenigheit en minder menſchelykheit in 't gedrag der geenen waare geweeſt, die den aanval deeden. Het bygeloof brak in 't midden deezer nieuwe vyanden door, en 't geen verwonderens waardig is, het verdelgde zonder herſtelling deeze die alle de noodige middelen in hande hadden om het zelf te verdelgen. Het herdenken van een zoo vreeſelyke Godsdienſt als 't Chriſtendom, doet Japan noch beeven. Men viert 'er jaarlyks 't geen men de *Jefumi* (a) uit haat van 't Chriſtendom, noemt. Deeze *Jefumi* beſtaat om het Volk te verplichten een Kruis en 't Beeldt van de Heilige Maagdt en Moeder des Heilandts met voeten te vertreeden, of dat van eenigen anderen Heilig van 't Chriſtendom. Deeze haarelyke plechtigheit word op de volgende wyze uitgevoert. Omtrent het eindigen van 't jaar gaan de Amptenaren *Inquiſiteurs* van Japan van Huis tot Huis de naam der Bewooners opneemen, waarna men alle die van 't zelve Huis d'een na den anderen laat te voorſchyn komen, niemandt uitgezonder 't zy ouderdom of rang, en men noodzaakt hen een gegooten Kruis en 't Beeldt van de Heilige Maagdt met voeten te treeden, om te toonen dat zy geen Chriſtenen zyn. De *Inqui-*

Door de Leer van *Confutius* beſtreeden, en wat daar uit ontſproot.

Een Feeſt *Jefumi* genoemt door de Japaneezen uit haat tegen 't Chriſtendom gevierd, en hoe zich dit toedraagt.

(a) Het bedryf om de Beelden met voeten te treeden. *Figure treading.* Kaëmpfer L. IV C. III.

Inquisiteurs doen onder hen eveneens, en bewyzen dus wettelyk de noodige getuigenis over hunnen afkeer voor der Christenen Godsdienst. Wat het Volk aangaat, de Lyst van ieder Huisgezin word met het Zegel van deeze Amptenaaren verzegelt, en naar den Landvoogdt gezonden. *Kaëmpfer* voegt 'er by, dat dit gebruik geen plaats dan te *Nagasaki*, in 't gebied van *Omuxa* heeft, en in de Provincie van *Bungo*, alwaar het Christendom zich veel meer verspreid had dan elders.

De Christenen door hen vervolgt.

Het vermoeden van de *Inquisitie* gaat noch verder. Alzoo de Japaneezen niet konden onkundig zyn, welk een vordering onlangs geleden het Christendom in China deed, zoo duchtten ze, dat onder voorwendzel van den Koophandel, de Chineezen die in Japan den Handel dryven, (of wel Christen Bezendelingen in Chineesche Kleederen) trachten mogten de Christen Godsdienst te herstellen. (a) Dit vermoeden deed nu de Chineezen handelen gelyk men de Hollandsche Kooplieden handelt, die door de Japaneezen te *Desima* in een soort van Gevankenisse worden gehouden, zonder dat het deeze Hollanderen gedoogt zy, (van wiens Christendom de Japaneezen niet onkundig zyn) eenig uitwendig teken van hunnen Godsdienst te geeven. De wantrouwende Japaneezen konden niet besluiten de Chineezen zachter te handelen; zy wierden opgesloten en bewaart eveneens gelyk de Hollanders. De *Inquisitie* doet naauw onderzoek over hunne Boeken, en 't is hen niet gedoogt die in Japan te verkoopen, dan na dat twee Opzienders, te weeten, een Geestelyke en een Waereldlyke van de Sekte der *Siutos*, die behoorlyk hebben onderzocht.

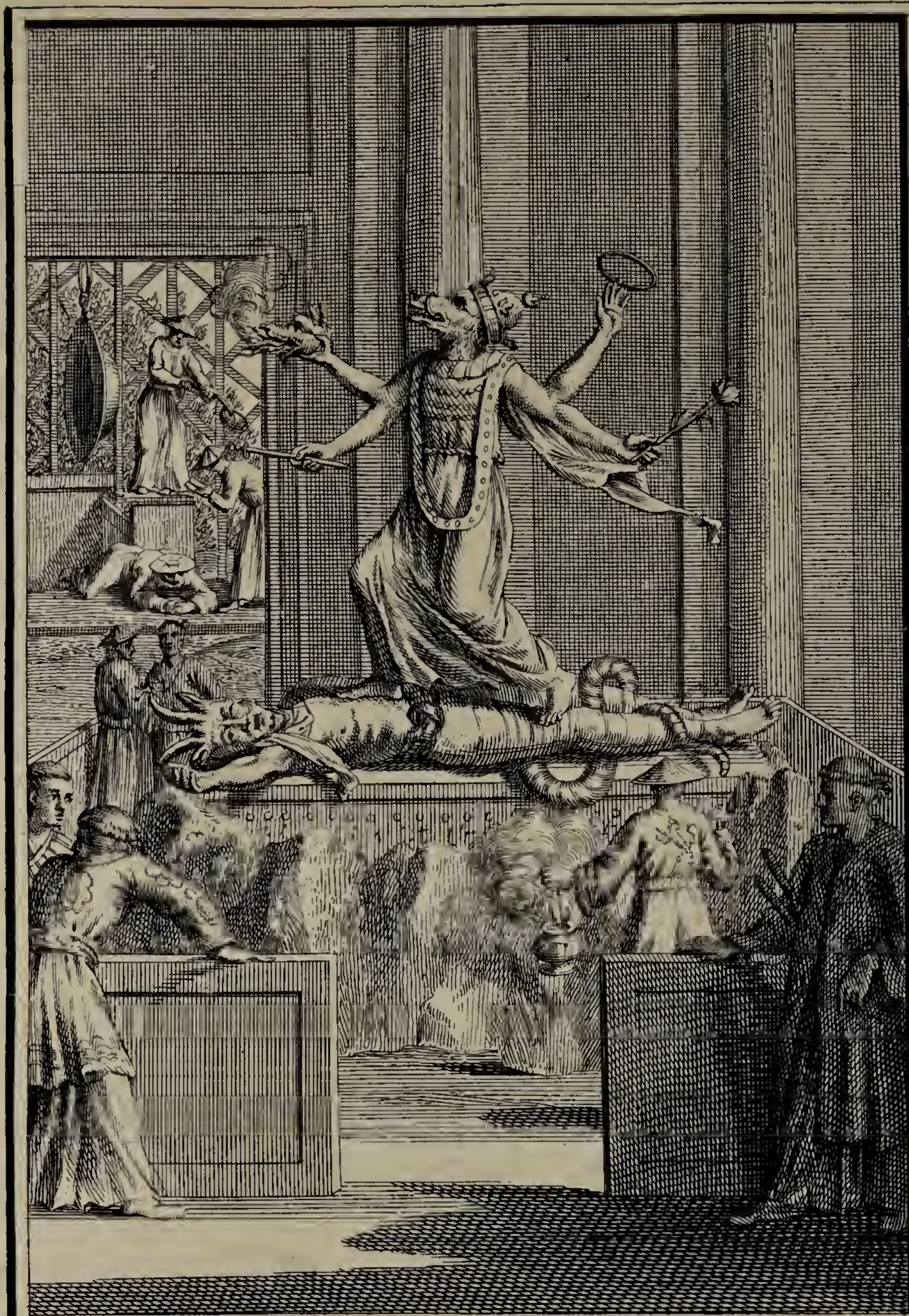
Met deeze voorzorge zoo naaukeurig uitgevoert, is 't, dat de heerschende Godsdienst zich tegen deeze die de zelve beschadigen zou konnen, verdeedigt. (b) Door het getal der Tempelen kan men oordeelen het vermogen van de Afgodery die zich in dit Ryk gevest heeft, als ook door dat van de Bedienaren die de zelve bedienen, nademaal men om en omtrent *Miaco* een getal van 3893 (c) *Tiras* en 2127. (d) *Mias* telt; deeze laatsten worden door 9003. *Neges* bedient, 't welk een Orde van Waereldlyke Priesters is; behalven 6073. *Jammabos*: De *Tiras* worden door 37093, Priesters bedient. Het getal der Tempel- en Pagoden-Bedienden beloopt, volgens de gegeeven Lyst van *Kaëmpfer*, voor *Miaco* alleen op 52000. Personen.

Het getal hunner Tempels van eenige plaatsen aangemerkt; en door zeer veele Bedienaars bedient.

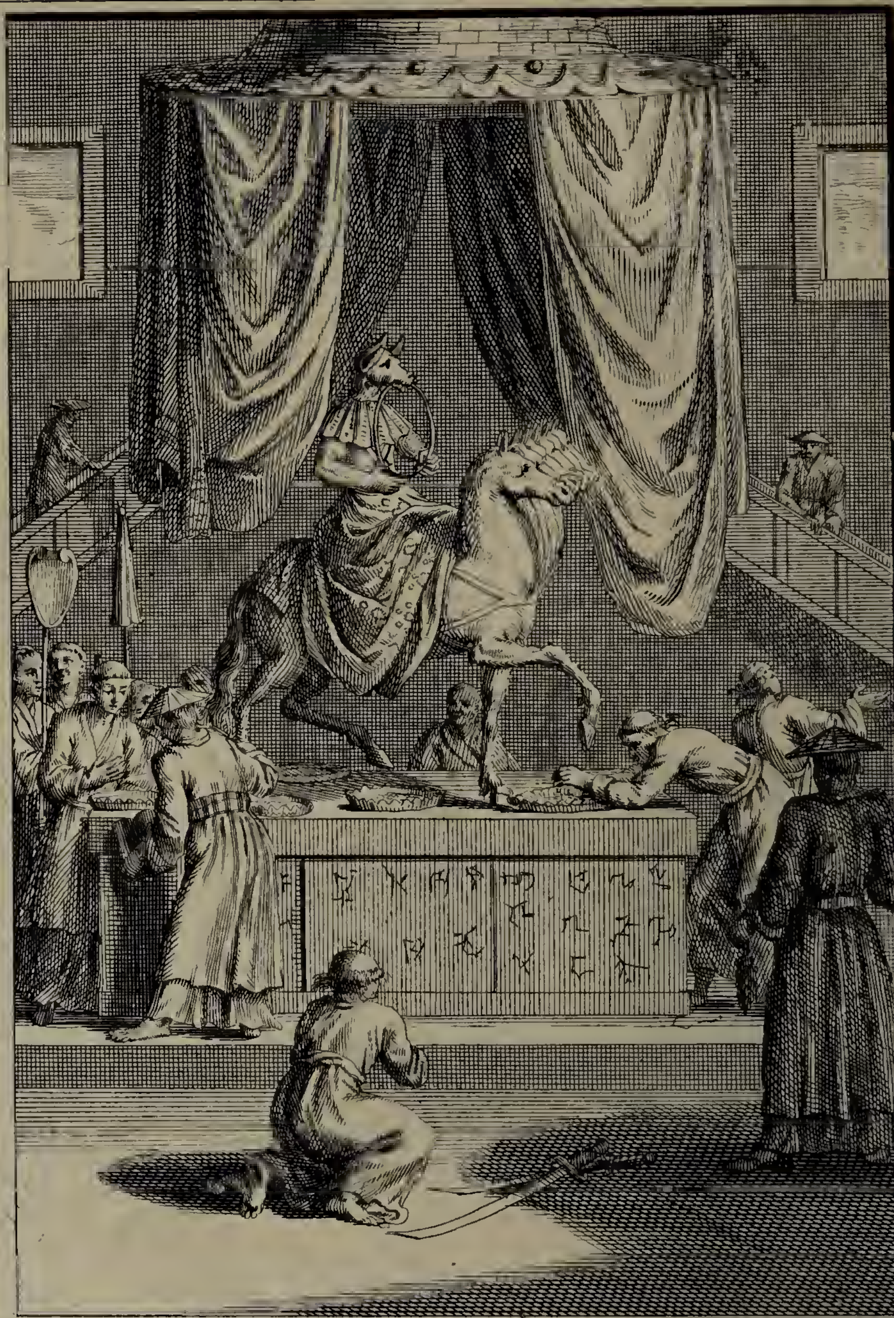
De Tempels zyn gemeenlyk op verhevene plaatsen gebouwt: Ten minsten moet men acht geeven van die op een zuiveren grondt en die van onreine plaatsen afgelegen is, te bouwen; deswegen zyn zy zorgvuldiger als de Christenen, die daar geen acht op geeven, nademaal gemeenelyk by ons de gewyde plaatsen van vuiligheden omringt zyn. By de aangenaamheit van de plaats en de genoegelykheit die een blymoedig gezicht verwekt, zodanig als men in verhevene plaatsen vind, moet men voegen, dat 'er altoos een Beek en een Bosje naby deeze Tempels gevonden word. De Priesters zeggen, dat de Goden een genoegelyk verblyf beminnen. Zy zouden 'er moeten byvoegen, dat zy die alzoo wel als hunne Goden beminnen, en dat dit zoo krachtig aan hun beroep verbonden is, dat men over al de Kerkelyke, zoo Waereldlyke als Geestelyke, beschuldigt, van de aangenaamste plaats en de zuiverste lucht tot hun verblyf te verkiezen. Wy voegen 'er de vryheit by van aan de tydelyke Goederen deel te neemen die zy verkrygen tot vergelding van die Goederen die zy geeven; en daar in bestaat hun geluk. In deeze *Mias* vind men niet altoos Afgoden. Wanneer men 'er heeft, zyn die op een Altaar in 't midden van den Tempel geplaatst. Voor den Afgod hangt een Kroon met welriekende kaarssen versiert. Om een *Mia* te bouwen, verkiest men de schoonste Denneboomen. Een vermakelyke en breede wandeldreef is den weg naar den *Mia*, en men komt in deeze wandeldreef door een schoon portaal, waar boven met groote en goude letteren de naam van den God geschreeven is (e) aan wien deeze *Mia* is toegewyt. De wandeldreef geleid naar den Tempel, waar van het de eenvoudigheit reden van verwondering baart, nademaal die gemeenlyk niet dan in een slecht en zeer laag van hout getimmert Gebouw bestaat, en, om zoo te zeggen, in 't midden van Geboomte en Doornbosschen die het omringen, als gedompelt is. Wy hebben reeds gezegt, dat men in deezen *Mia* niet dan een Spiegel ziet, waar van zy het zinnebeeldt van de Godheit maaken, en wit gesneeden Papier, 't welk de zuiverheit des harten beteekent. De Deur en 't Portaal zyn mede met wit Papier versiert. Deeze die zyne Godsdienstigheit voor den Afgod afleggen

Hoe men voor den Opbouw dezer Tempelen en *Mias* zorge voor de welgeschiktheit draagt.

(a) *Kaempfer* Ubi Sup. L. IV. C. IX. (b) *Kaempfer* L. V. C. III.
(c) Dit is de naam van de Pagoden van den Godsdienst van *Budsdo*.
(d) Dit is de Japaneesche naam, die mede met den Tempel of Pagode overeenkomt. (e) De *Cami*.

TIEDEBAIK DIVINITÉ du JAPON.

AMIDA DIVINITÉ du JAPON.

B. Picart sculp. dir. 1724

Autre representation d' AMIDA, et diverses manieres de se NOYER a son honneur.

gen wil, komt niet in zynen Tempel, hy onthoud 'er zich buiten, en als hy zyne geloften opdraagt, ziet hy in den Tempel van den Afgod door een getraaliet Venſter. Rondom den Tempel vind men byna altoos een hout Stygerwerk, gelyk men by de Pagode van *Tenſio* ziet. *Kaëmpfer*, of deeze die de Handſchriften van dien Reiziger wegens Japan overgezet heeft, geeft de naam van Galery aan dit Stygerwerk.

Het woordt *Mia*, waar van zich de Japaneezen dienen om hunne Tempels te noemen, beteekent het verblyf of de wooning der *Camis*, of onſterflyke Zielen: Maar door deezen naam verſtaan zy 't Gebouw van den Tempel alleenlyk. Wanneer men alle de aangehoorige deelen van den Tempel begrypt, noemt men die *Jaſiiro*. De Zielen of Geeſten die men 'er eert, en die men gemeenelyk met den naam van *Camis* noemt, voeren mede die van *Sin* en *Fotoge*. Dit nu geleid ons natuurlykerwyze tot de Beſchryving der Goden van Japan. Wy verſchuiven 't geen noch overig van de Tempels te zeggen valt, tot in 't Hoofdtſtuk van deeze die de zelve bedienen.

Welk een gebruik zy van byzondere Goden maaken, aangeweezen.

De Kruiswegen en andere voornaame wegen zyn altoos met de tegenwoordigheit van eenigen Afgod vereert, 't zy dat zulks geſchiede om eenige Godvruchtelyke beweegingen in 't gemoed van den Reiziger te verwekken, of alleen om de plaats te beſchermen alwaar hy het gebied voert, en onder zyne beſcherming verdeedigt. Men ziet mede diergelyke Goden by de Bruggen en omtrent de Tempels, Kapellen, en Kloofters geplaatſt. Men verkoopt den Volke Printen en Afbeeldzels van Afgoden. De Printen zyn gemeenlyk op een bladt Papier, of op een half bladt gedrukt. Men plakt ze als Biljetten aan de Stads Poorten en openbaare Gebouwen, of aan Paalen op de hoeken van de Straaten en aan Bruggen: Maar de Voorbygangers zyn niet genoodzaakt zich voor deeze Beelden neder te werpen, noch te knielen. Gemeenlyk ziet men aan de Huisdeuren een Afbeeldzel van de Huis-Goden des Huisgezins. (a) *Giwon* is den Afgod die men zeer dikmaals in deeze Beelden ziet vertoont. Men noemt ook deezen Afgod *God-Su-Ten-Oo*, 't welk naar de letter *Vorſt des Hemels met een Oſſe-Hoofdt* beteekent. De Japaneezen eigenen hem het vermogen toe, de Ziektens te geneezen, voornamentlyk de Kindere-Pokken, en andere toevallen des levens. Andere noch bygelooviger, of om beter te zeggen, buitenſpooriger, verbeelden zich dat zy altoos welvarende zullen zyn, en geduurig zullen gelukkig wezen, byaldien de ingang van hun Huis met het byna gedrochtelyke Afbeeldzel van een Wilde van *Jeſſo* verſiert zy, t'eenemaal met hair bedekt, en met een Sabel gewapent, die hy in beide de handen heeft en waar mede, zeggen zy, deeze Wilde den ingang tegen de Ziekten en ongevallen verdeedigt. Somtyds word de Deur bewaard door een gedrochtelyk Hoofdt van eenigen Duivel of door het Afbeeldzel van een vreeſchelyke Draak. Dit laatſte gebruik word mede by de Chineezen in acht genomen. Dikmaals vergenoegt men zich mede een ſoort van Feſtoen rondom de Poort te plaatſen van zekere Boomtakken gevlochten, of ook wel van Leverkruidt: Somtyds zetten ze hunne *Ofſarais* boven den ingang van 't Huis: En dit alles is mogelyk afkomſtig en komt overeen met de *Amuletes* der Alouden, en den *Talisman* der Arabiërs.

Geſtalte der Afgoden hoedanig.

Alle de Goden der Japaneezen worden door een Reuze geſtalte of gedrochtelyk verbeeldt, gezeten op den blom van de plant door de Kruidkenners *Nymphæa* genoemt, of Water-roos . . . . en die de Japaneezen *Tarate* noemen. Het afbeeldzel en de ſtant deezer Goden en hunnen zetel, zoo het geoorloft zy, dus van den blom te ſpreeken waarop men hen vertoont, is in 't algemeen de zelve gelyk by alle de Afgodendienaars der Indiën en aangrenzende Landen. De Afgoden zyn verguld, hun Hoofdt ziet men met ſtraalen omringt, gelyk by ons de Heiligen, of met een Kroon, of met een Roozekrans, of met een ſoort van Myter, of een bonnet, of hoedt op der Chineeze wyze gedekt.

Amida een der voornaamſte Goden van Japan, hoedanig afgebeeld.

Amida, die de Reizigers ſomtyds *Omyto* noemen, is de God die zorg voor de Zielen draagt, die haar bewaart en verloſt van de ſtraf die zy verdient hebben voor hunne zonden. Aan deezen Godt is 't dat de Godvruchtigen de *Namanda* voordraagen, een kort en vierig gebedt uit drie woorden beſtaande, beteekenende: (b) *Welgelukzalige Amida, behoud ons.* Men ziet hem hier op een Altaar verbeeld, ✠ en op een Paerdt 't welk zeven Hoofden heeft, gezeeten.

(a) Zie het Afbeeldzel op het einde van dit Hoofdtſtuk verbeeldt. (b) *Namu, Amida buth.*

✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding, vertoonende in 't tweede Afbeeldzel, AMIDA *als een* GODHEIT *der* JAPANEEZEN; in 't eerſte TIEDEBAIK *mede een* JAPANEESCHE AFGOD; en in 't onderdeel, *een andere verbeelding van* AMIDA, *en hoe de* JAPANEEZEN *ter zyner eere op verſcheidene wyze zich* VERDRINKEN.

ten. Deeze zinnebeeldelyke Hoofden, verbeelden zeven duizend Eeuwen, want ieder Hoofdt vertoont 'er een duizend-getal van. *Amida* heeft in de plaats van een menſchen aangezicht, dat van een Hondt. In zyne handen houd hy een goude kring, waar in hy byt: men zou meenen dat dit een kring der Egiptenaren geleek die de tydt verbeeldt. Ten minſten vertoont dit alles dat deeze God een zinnebeeldt van den omloop der Eeuwen is, of liever en veellicht van de Eeuwigheit. *Amida* is, zoo als men hem in dit Afbeeldzel vertoont ✠, met een zeer koſtelyk kleedt bedekt, met paerlen en geſteentens verſiert. Alhoewel deeze God in deeze Afbeelding niet dan de tweede zy, is hy nochtans deeze die eigentlyk meeſt het Opper-Wezen aantoont. Ongevoeglyk is 't dat men een zekeren *Tiedebaik* voor hem geplaatſt heeft. *Tiedebaik* is een Afgod (a) die de Hollandſche Gezanten te *Oſacca* zagen. Deeze Afgod met goudt en geſteente bedekt, had een wild Zwyns Hoofdt, en dit hoofdt was met een goude kroon met geſteente bezet, verſiert. Om hem eindelyk een gedrochtelyke gedaante te geeven: hy had vier armen, de eene voerde een ſepter; maar de handen van de drie andere hielden een ring, het hoofdt van een Draak en een blom. Men zag onder zyne voeten het afſchuwelyk Afbeeldzel van een Gedrocht, 't welk men met reden wegens zyne mismaaktheit de Duivel noemen kon. In de Afbeelding die *Tiedebaik*, en *Amida* vertoont, ziet men hoe verſcheidentlyk men hen aanbid, offert, en wierook aanbied.

Hoe zy *Amida* op de allerwaardigſte wyze eeren. *Amida*, de Beſchermer der Zielen, en haaren Verloſſer word op een onvergelykelyke waardiger wyze door zekere Godvruchtigen geëert, die zich zelven aan deezen Afgod opofferen, door zich voor hem te verdrinken. Men vind verſchilligheden in deeze Godsdienſtigheit, en waarom zou men 'er die niet in vinden? Een Godsdienſtige die gelooft iet nieuws gevonden te hebben, verbeeld zich dat hy in 't vertoonen aan zynen God, zich veel aangenaamer zal maaken dan een andere Godvruchtige zynen mede yveraar. Het uitwerkzel van dit gevoelen doet zich merken in de woorden en gebaarden der Godsdienſtelingen (b) van alle Landen. De Verzamelaar der *Gezantſchappen naar Japan*, zegt ons, dat onder voorwendzel van Godvruchtigheit, de wanhoop, de ongeneeslyke quaalen en de behoeftigheden, de Japaneezen zoo vervoeren, dat zy ter eere van dezen God *Amida* in 't water ſpringen. † Hoe 't ook zy, de gemeenſte manier van zich te verdrinken, beſtaat van zich in een klein en bequaam vaartuig te begeeven, gemeenlyk verguld en met zyde vlaggen verſiert, alwaar men zich ſteenen aan de beenen, om 't midden van 't lichaam en den hals, vaſt bind: maar voor deeze opoffering danſt en ſpringt men op 't geluid der *Gongoms* en andere ſpeeltuigen. Daar na werpt men zich met het hoofdt duikende in de Revier. Deeze Menſchen worden in den doodt verzelt van een grooten ſtoet van Vrienden, Bloedverwanten en *Bonzes*. De opoffering word van een ſamenſpraak van twee dagen tuſſchen de Godvruchtigen en zyn God voorgegaan: Wy zullen 'er in 't voorbygaan dit op aanmerken, dat de aloude Duitſen Godvruchtelingen hadden, die men op de zelfde wyze ter eere van een hunner Godheden verdronk.

En ſommigen voor en ter liefde van hem in den doodt gaan.

Eenige van deeze Japaneeſche Buitenſpoorelingen, bereiden zich een weinig gemakkelyker tot de opoffering die hen naar het Paradys van *Amida* geleiden moet. (c) Een van hun maakt lange redenvoeringen, geduurende eenige dagen over de verachting van 't leven en de goederen deezer Waereld, om andere door kracht van zyne vermaaning in te wikkelen van zich gelyk hy op te offeren. Op den laatſten dag van deeze voorbereiding, vermaant deeze die als Prediker gedient heeft, zyne medegezellen andermaal. Zy gaan dan gezamentlyk naar het vaartuig. Men drinkt 'er, men vermaakt 'er zich, en men werpt zich vervolgens in de Zee of in de Revier, verzorgt met het behulp van ſteenen, die te ſpoediger naar hun Paradys geleiden. Andere maaken een gat in den bodem van hun vaartuig, en zinken op deeze wyze te gronde. 't Geen wy hier van de opoffering aan *Amida* zeggen, word (d) door anderen aan den God *Canon*, *Quanon* of *Quanwon* toegeëigent. Waarſchynlyk is 't, dat deeze twee Godheden niet dan een eenige uitmaaken.

Men brengt zich noch op een andere wyze

(a) *Gezantſchap der Hollanders naar Japan.*
(b) Valſche Godvruchtelingen en ſchynheiligen. Men ſpreekt nooit dan van dit ſlag van Menſchen.
(c) Uittrekzels van Vojagiën, in *Purchas.*
(d) *Gezantſchappen der Hollanderen* enz. *Hiſt. van de Kerke van Japan.*

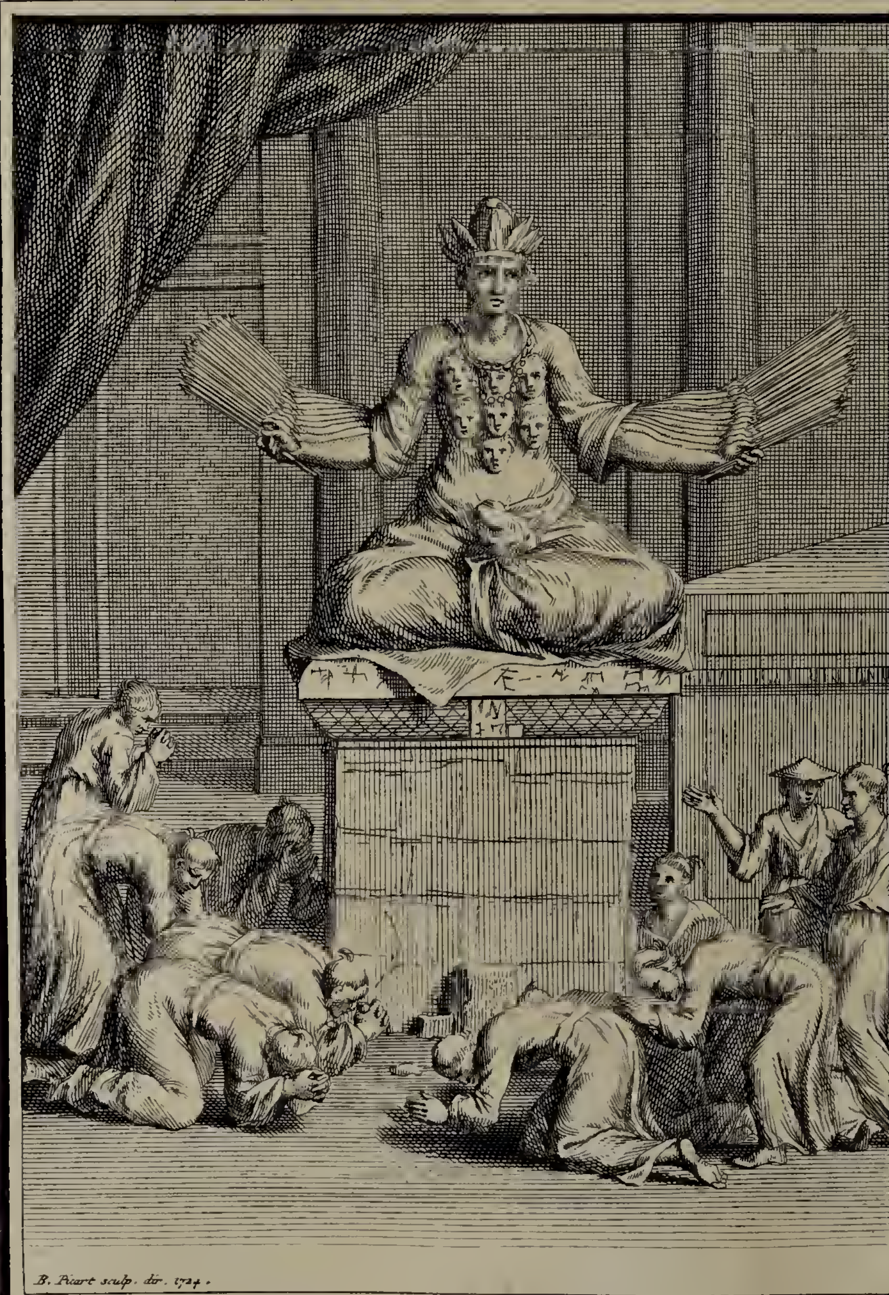
✠ Zie de voorgaande Bladz. 247.
† Zie het beneedendeel van 't Afbeeldzel Bladz. 247.

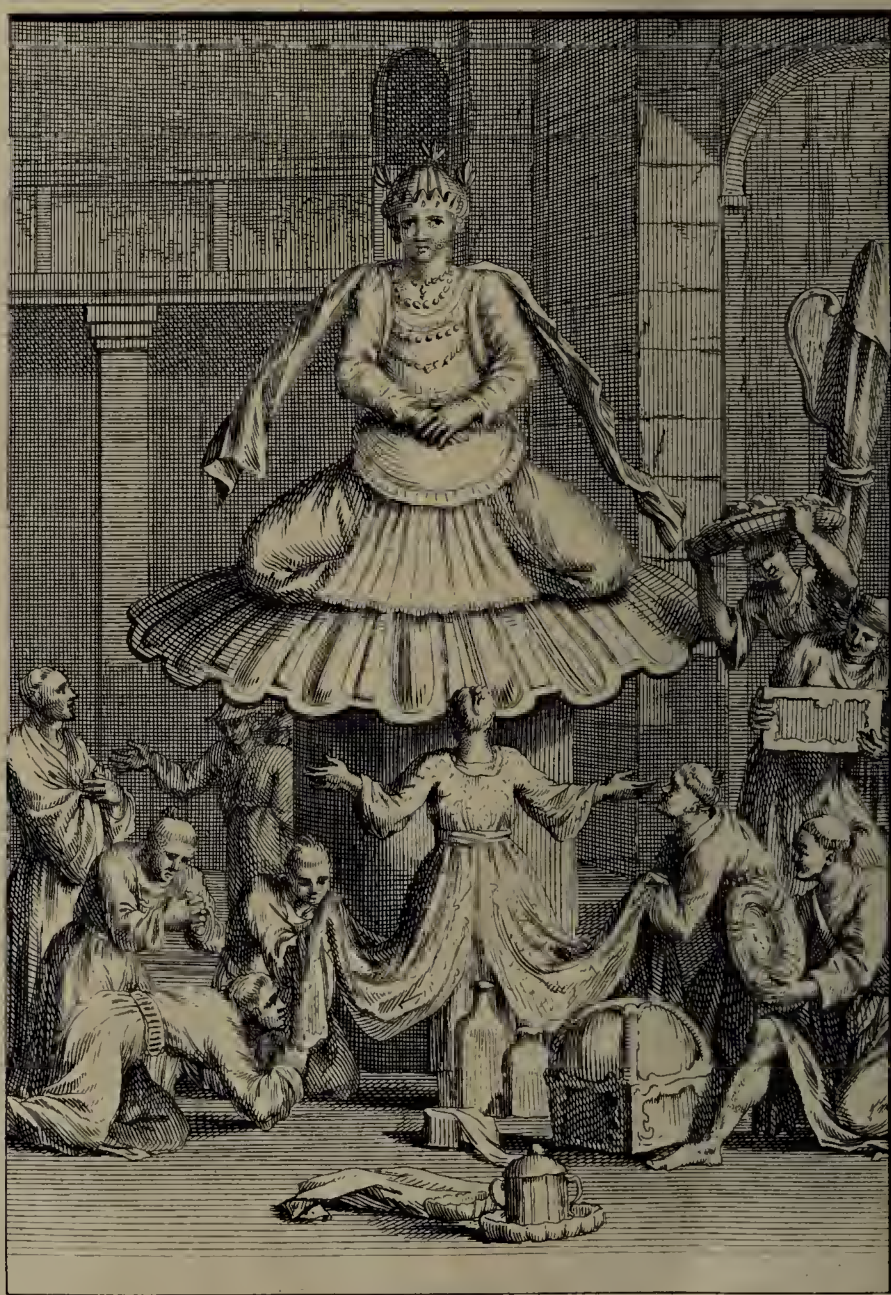
PAGODE de CANON.

CANON DIVINITÉ du JAPON.

Autre REPRESENTATION de CANON.

XANTAI DIVINITÉ du JAPON.

wyze om hals, om het Paradys van *Amida* waardig te worden. Men fluit zich in een naauwe Grot, op de wyze als een Graf gemaakt. Naaulyks kan men 'er in zitten. Men metzelt die toe, zonder 'er eenige andere opening in te laaten dan een zeer klein luchtgat. In deeze Grot roept de Martelaar van *Amida* hem, onophoudelyk, tot zynen dood toe, aan. Het Bygeloof wyt hem Kapellen toe, en Vernuftelingen Gedichten en Grafschriften. Men is deeze uitvoering aan de onsterflykheit van de Ziel verschuldigt, 't welk het *Budsdoïsmus* leert, aan de gelukzaligheit van een Paradys, 't welk het stelt, en aan de vergeldingen die men van *Amida* verwachten moet, wanneer men deugdzaam en Godsdienstiglyk heeft geleeft. 't Is op diergelyke gronden dat de beruchte Cato van Utica en eenige Aloude Grieken niet schroomden zich zelven te dooden.

Hoe deezen Land-aard *Amida* voor het Opper-Wezen erkent,

Men vind in de Beschryving die de Sektarissen van *Amida* doen, een bewys, dat hy het Opper-Wezen is. Hy is, (a) zeggen ze, een onzichtbaare Zelfstandigheit, zonder gedaante, zonder toevalligheit, van allerlei Hoofdtstoffen afgescheiden, die voor de Natuur bestond, en die de oorsprong van alles goeds is. Hy heeft geen begin noch einde; hy heeft het Heelal geschapen, en is onafmeetelyk en oneindig. Zy voegen 'er by, dat hy het Heelal zonder moeite en zorg bestiert: 't Zy dat men dit van een Orde verstaan wil die het Opper-Wezen zedert den beginne heeft ingestelt, uit welkers kracht alles dusdanig is geschikt, dat de Natuur onverzuimelyk den loop deezer algemeene regelen volgt; of dat zy enkelyk zeggen willen, dat de Voorzienigheit Gods zonder moeite bestiert 't welk door hem geschapen zy. Hoe 't ook zyn mag, indien zy zeggen dat *Amida* 't Heelal bestiert, staan zy dan zyne Voorzienigheit toe. Laat ons noch een woordt van *Amida* bybrengen. (b) Op eenige plaatsen verbeeldt men hem onder het Afbeeldzel van een naakte Jongeling, of onder een Vrouwen Aangezicht met doorgestookene Ooren, op andere verbeeld men hem met drie Hoofden, gedekt met Bonnetten gelyk Kalot-Hoedjes nevens zoo veel slippen, die zich over de Schouders samenvoegen. Behalven de Tempels en Altaaren, die men hem door gansch Japan oprecht, heeft men hem ook Kloosters toegewyt, alwaar de Monniken en Geestelyke Vrouwen leeven, aan wien de ongehuwde staat onder doodstraffe geboden is.

En *Canon* voor zynen Zoon houd; hoe zy hem afbeelden, beschreeven.

Canon (c), in eenige Berichten de Zoon van *Amida* genoemt, gebied over de Wateren en Visschen. Hy is de Schepper van de Zon en Maan. Deeze Afgod heeft gelyk zyn Vader *Amida*, vier Armen, en word verbeeld † als door een Visch tot aan den middel toe ingeslikt: Hy is met Bloemen bekranst. Drie van zyne Handen vatten de Septer, Blom, en Ring; de andere is gesloten met een opgeheven Arm. Tegen over hem ziet men het Godsdienstig Afbeeldzel van een eerbiedig Mensch, wiens halve Lichaam in een Schulp verborgen is. Verder en op een Altaar vertoonen zich vier Afbeeldzels, hebbende ieder als biddende de handen te zamen gevoegt. Uit hunne dus te samen gevoegde handen vloeyen Fonteinen voort. In een Tempel van *Osacca* is 't dat men de God *Canon* en de vyf beschreeven Afgoden ziet. Dit Gebouw verschilt niet in Bouworde met de Beschryving die *Kaëmpfer* ons van de *Mias* heeft gedaan. Het heeft drie Verdiepingen, men klimt 'er met een hooge trap op; de Vensters zyn 'er ten dienst van de Godvruchtelingen betraliet, die slechts na binnen zien mogen, wanneer ze hunne Gebeden en Geloften den God voordraagen. De Muuren zyn met Afgoden versiert, en deeze Tempel, in een ruimen omtrek ingesloten, heeft een zeer vermaakelyk Bosje. Somtyds word deeze *Canon* met zeven Hoofden op de Borst verbeeld, en met dertig Armen alle met Pylen gewapent. Op deeze wyze is 't dat men hem in den Tempel van duizend Afgoden ziet.

Hoe noch onlangs *Xantai* als een God is ingevoert, en wat hy voor zyne

Xantai is een der onlangs ingevoerde Goden. 't Is de Keizer *Nobunanga*, die zich zelf geduurende zyn leven vergood heeft. Daar zyn veele voorbeelden van een diergelyke buitenspoorigheit by de Alouden, zulks men die van deezen Japaneeschen Keizer zonder bezwaarnis wel gelooven kan: Maar, zoo men nochtans de Historie der Kerke van Ja-

(a) P. *Lodewyk Froës*, door *Kircherus* in 't *verheerlykt China* aangehaalt. Hy spreekt van *Amida* onder den naam van *Fombum*. (b) *Hist. der Kerke van Japan.* P. *Lodewyk Froës* en anderen.
(c) *Gezantschappen der Hollanders naar Japan.*

† Zie de nevensgevoegde Afbeelding in vier Afbeeldzels vertoont, waar van het tweede, *der* Japaneezen Godheit Canon *verbeeld*; het eerste, *de* Pagode *van* Canon; het derde, *een andere* Verbeelding *van* Canon; en 't vierde, Xanti *een* Godheit *van* Japan.

Vergoding in 't werk ftelde.

pan gelooven mag, (a) was deeze nieuwe God zoo overtuigt dat de Chriften Godsdienft de befte is, dat hy niet dan met veel verontwaardiging van de Godheden zyns Ryks fprak. Waarfchynlyk was de meening van den Monarch om de vrees en eerbied van zyn Volk te doen vermeerderen, en om hen te verplichten hem ten dien einde te geeven 't geen hy wel gevoelde dat de fterffelykheit hem niet gedoogde zich toe te eigenen. *Nobunanga* befloot dan zich tot een God te maaken, en zich een prachtige Tempel op een Heuvel te bouwen: Om 'er alle Godsdienftigheit van zyn Volk te lokken, liet hy 'er de befaamdfte Afgoden van zyn Ryk overbrengen: Maar hy plaatfte zich zelf op een verheven voetftal boven alle deeze Afgoden, en liet een Edikt uitgaan, waar door hy verbood geen andere Godheit dan de zyne aan te bidden. Hy noemde zich in dit Edikt, de Heer van 't Heelal, de Schepper van de Natuur en de eenige God die men erkennen moeft. Dit Edikt wierd door een ander gevolgt, 't welk belaftte de dag van zyne geboorte te vieren door den Geeftelyken Dienft van zynen Afgod; verklaarende dat alle die het aanbaden, en arm waren, ryk en vermogende worden zouden; dat de Zieken hunne gezondheit zouden verwerven, de ftervende het leven enz. Deeze beloften gingen verzelt met bedrygingen en ftraffe tegen deeze die wederftreefden. De fchrik door bedryging bekroopen, trok eerlang een oneindig getal Godvruchtigen tot hem, en deeze nieuwe God zag zich zonder wederftreeving door zyne Onderdanen gehoorzaamt, beevende voor zyne beveelen. Zyn Zoon bewees hem het allereerft de Geeftelyke Hulde: Het Hof en alle de Edelen volgden hem. De Plechtigheit gefchiedde voor den Afgod, zoo als men die hier ziet. Eenige tydt daar na werd deeze nieuwe God door Onderdanen beftreden die hem de doodt gezwooren hadden, en werd door 't vuur in zyn Paleis verteert.

Toranga mede vergood, wat hy als een dapper Krygsman in zyn leven bedreef.

Men ziet heir mede *Toranga* ✠ en zyne Pagode. Deeze Krygsman van Japan was eertyds een Jager geweeft. Hy quam tot het Ryk in de eerfte tyden van den Staat, en zyne verdienften leiden hem vervolgens tot den rang der *Camis* op, en zoo vervolgens tot de Vergoding. Hy verlofte Japan van een Tiran die dit Ryk verwoeftte. Deeze Tiran had agt Koningen onder zyn gebied, overzulks geloofde men hem met agt gewapende Armen te moeten verbeelden. *Toranga* beftreed hen alleen met een Byl, en geduurende den ftryd vertrad hy onder zyne voeten een vervaarlyke Slang, die in Japan mogelyk, gelyk by ons, een Zinnebeeldt is. Zyne *Mia*, is zodanig als men die in de Provincie of het Koningryk van *Vacata* ziet, en heeft dit aanmerklyke, dat vier vergulde Offen de vier hoeken van het Dak verfieren, 't welk van alle zyden uitloopende is, volgens het gebruik ten opzicht van alle de *Mias* in acht genomen. Voor 't overige is de Muur van deezen *Mia* met Afbeeldzels der Aloude *Camis*, of Japaneefche Halve-Goden verfiert, en de *Mia* gelyk alle de anderen gebouwt. Naby deezen Tempel ontmoet men veele Armen en Bedelaars, die zingende Lofzangen deezer Helden, Aalmoezen verzoeken.

Hoe te Miaco een Zinnebeeldelyke Stier in een Pagode word verbeeld, en wat daar door nevens het Ei verbeeld word, aangewezen.

Een zinnebeeldelyke Stier heeft zyne Pagode te *Miaco*. De Stier, gelyk men die hier op een breed en vierkant Autaar ziet, † is van louter goudt. Hy draagt een zeer koftelyke Halsfnoer om den Hals: Maar dit is het voorwerp van onze opmerking niet. 't Is het Ei 't welk hy met zyne hoorens ftoot, houdende het met zyne twee voeten. De Stier ftaat op een ftuk van een Rots, en 't Ei is in een Water in een holle Rotfteen beflooten. Het Ei verbeeldt de Chaos of Beyert, en zie hoe de Geleerden van Japan dit Zinnebeeldt verklaaren. (b) De ganfche Waereldt was ten tyde van den Chaos in dat Ei beflooten 't welk op 't oppervlak der Wateren dreef. De Maan, trok door de kracht van haar licht en door haare invloeyingen, uit den grondt deezer Wateren een Aardfche Stof, die zich allengskens in een Rots veranderde, en dit was 't waar op het Ei ruftte. De Stier dit Ei vindende, ftiet het met zyne hoornen aanftukken, en uit deezen Eierdop quam de Waereldt voort. De Adem van den Stier veroorzaakte den Menfch. Men zou een gedeelte van dit verdichtzel vergelyken konnen met de waarheit, zeggende

(a) *Hift. van Japan* III. Boek. (b) *Gezantfchappen der Hollanders naar Japan*

✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding in drie Afbeeldzels verbeeld, waar van de eerfte verbeelding van 't bovendeel TORANGA *een* GODHEIT *der* JAPANEEZEN vertoont; in de tweede, *de* PAGODE *van* TORANGA; en 't benedendeel *de* JAPANEESCHE LEERAAR op den Kantzel afgebeeldt.

† Zie de Afbeelding vervolgens vertoont.

TORANGA DIVINITÉ du JAPON.

La PAGODE de TORANGA.

B. Picart sculp. dir. 1724.

PRÉDICATEUR Japonois.

La DIVINITÉ SUPREME qui a CREÉ le monde suivant les Japonois

XACA autre DIVINITÉ du JAPON.

La PAGODE des SINGES.

gende dat een vefchooyen Overlevering het denkbeeldt van de Schepping van 't Heelal by de Japaneezen bewaart heeft, en dat zy, in vervolg van tydt door de dubbelzinnigheit van een der naamen van den Stier bedrogen, die, in de Hebreeuwfch Taal mede aan God gegeeven word, aan dit Dier de Schepping van 't Heelal door 't Opper-Wezen hebben overgebragt. Wat het Ei aangaat, de Egiptenaren, en na hun de Indianen, hebben het voor het zinnebeeldt van 't Heelal genomen. De eerften, om de Schepping te verbeelden, vertoonden een Ei, ter halverwegen voortkomende uit den mondt van God, en de andere vertellen, dat God, door het middel van een Blaaspyp, een Ei middelmatig in zyne geboorte blies: Maar 't welk zich eerlang zodanig krachtig uitbreidde, dat het de Waereldt wierd die wy nu befchouwen. Dit is al 't geen men het aanmerkelykfte en voornaamfte over deeze Stoffe zeggen kan, die van zoo veel ongerymtheden aanneemelyk is, als men die in de handen der Afgodifche Volkeren befchouwt.

Hoedanig men te *Miaco* den Schepper verbeeld, aangemerkt.

Zie hier een ander Zinnebeeldt van de Schepping; (a) Dit is de Schepper van 't Heelal, op twaalf Kuffens, volgens der Japaneezen manier gezeeten, en boven op den Stam van een grooten Boom die op den rug van den Schildpadt ruft †. Deeze Schildpadt word mede te *Miaco* gezien. Men vertoont die op 't Oppervlak van een Water in een Vyver beflooten wier Boorden zeven voeten boven de Aarde verheven zyn. De Schepper is zwart gelyk een Moor. Hy heeft op 't Hoofdt een Kroon waar uit een lange fpits voortkomt: Zyne Borft is t'eenemaal ontbloot; zyne Hairen zyn gekroeft gelyk die der Negers. Hy heeft vier Armen. Een Ring in de eene handt, een Septer in de andere, een Blom in de derde, en in de vierde een Vaas waar uit eenig Water ftort, moeten beteekenende dingen zyn. Dit alles is vergult, zelf de de Stam waarop de God gezeeten is. De Kleedagie van den Afgod is met Gefteente bedekt. 't Is, zeggen de Japaneefche Godgeleerden, dat God de Schepper, uit den Stam van den Boom die op den rug van de Schildpadt ruft, de allereerfte Stoffe der dingen trok. Een vervaarlyke Slang flingert zich tweewerf rondom deezen Stam. Twee Duivels, of liever gezegt, twee Gedrochtelyke Afbeeldzels, waar van het eene een Hondekop heeft, en 't ander met Hartshoorens gekroont is, houden de Slang by 't Hoofdt; twee Koningen van Japan en een *Sin*, te weeten, een Heldt, of Halve-God, houden de Staart van dit Dier. De twee Duivels, gezwooren Vyanden van den Schepper, wilden de Schepping van 't Heelal wederftreeven. De Japaneezen, overtuigt van de booze wil deezer vervloekte Wezens, offeren hun, om te beletten dat zy de Aardvruchten niet befchadigen. De twee Koningen, waar van de eene vier Aangezichten heeft en de *Sin*, die by hen is, quamen gezamentlyk overeen met het quaadt voorneemen deezer twee Duivelen. Men zegt ons dat de vier Aangezichten van een deezer Koningen de vier duizend jaaren beteekenen die hy geleeft heeft. Uit den grond der Wateren, waar op de Schildpadt als onbeweeglyk ruft, komt halverwegen de Zon voort, onder de gedaante van een Man, redelyk gebaardt, en die van middelbaaren ouderdom te wezen fchynt. De Zon is gekleed, zodanig men in de Afbeelding zien kan, en met ftraalen bekroont. Met de rechter handt fchynt zy de Schildpadt aan te porren, en met de linker houd zy eenige prikkels. Indien de Japaneefche Leeraars zinfpeelingen wiften te maaken, welk een ryke Stof verfchafte hen niet een zoo wel geftoffeerden Godsdienft, zoo doorftaalende van Zinnebeelden, Voorbeelden en Afbeeldzels? Zekerlyk moeft die een verwonderlyke waarheit van Leerredenen voortbrengen. Wy konnen 'er van oordeelen door 't geen in andere Landen voorvalt.

De Aapendienft mede onder dien Landaart zinnebeeldelyk in Pagoden uitgevoert.

Zou men wel gelooven dat men voor de Aapen (b) een Godsdienft oeffent en datze Pagoden hebben? Zonder twyffel is 'er niet min zinfpeeling in, dan in het voorgaande onderwerp. In 't midden van deeze Pagode ziet men een Aap op een Voetftal geplaatft, en zulks op een Autaar breed genoeg om deezen Voetftal te draagen; insgelyks de Afgod van den Aap, de Offerhande der Godvruchtigen, en een kopere Schotel of Bekken waar op de *Bonze* flaat die men naby het Autaar ziet. Het geluid van 't

(a) *Gezantfchappen* enz. Ubi Sup. (b) *Gezantfchappen* enz. Ubi Sup.

† Zie de nevensgaande Afbeelding in drie Afbeeldzels vertoont, waar van het eerfte, *de* OPPER-GODHEIT *die volgens der* JAPANEEZEN GEVOELEN *de* WAERELDT *gefchapen heeft*; het tweede XACA *een andere* GODHEIT *der* JAPANEEZEN; en in 't onderdeel of 't derde Afbeeldzel, *de* PAGODE *der* AAPEN, *verbeeld.*

Bekken dient om de Godsdienftigheit van 't Volk op te wekken en tot de Geeftelyke Huldiging te noodigen. Onder de Gewelven in de Muuren van de Pagode uitgewerkt, vind men Aapen van allerlei flag en verfcheiden geftalte, en verder in de Muuren verfcheiden Voetftallen, gelykende naar deeze die op 't Autaar is, en op ieder een Aap ruftende. Tegenover deeze Voetftallen ziet men andere Aapen, en voor hen de Offerhanden die zy van de Godvruchtelingen verwurven hebben. Laat ons in 't voorby gaan zeggen, dat de Aapen-Dienft reeds plaats by de Aloude Babiloniers had, en zelfs by de Indianen; getuige zy de Aap *Hanuman*. Ook is 't waar dat men deeze Volkeren eenig recht bewyzen moet. Alle deeze aangebeden Dieren waren eertyds, en zyn noch Zinnebeelden. Men merkte hen dikmaals aan als aan eenigen God toegewyt, en onder dit voorwendzel wierd hun een gedeelte van den Dienft aan deezen God verfchuldigt, toegevoegt. De fchynheiligheit is de overdaadt zoo gewoon, dat ze altoos beducht zy te kort te komen, en 't is overzulks dat de vreesachtige Godvruchtigen van 't vergode voorwerp tot zyne omzwachteling overgaan, en van zyn omzwachteld Kleedt tot noch verachtelyker dingen, mits dat ze zelf maar van ter zyden aan 't voorwerp gehoorig zyn. Noch moeten we iet wegens 't aanbidden der Aapen in Japan zeggen. Iet is 'er 't welk hen een weinig verontfchuldigt die deel aan deezen Dienft hebben. Dit is het gevoelen dat zy hebben, dat de lichaamen deezer Dieren, zoo gelykende naar de Menfchen, in hun de Menfchelyke Zielen ontfangen, zelfs die der Grooten en Prinfen van den Staat. By dit kan men de liefdadigheit vergelyken die men (a) aan zekere Monnikken van *Camfana* in Japan toeëigent. Naby hun Kloofter is een Heuvel bewoffchen met een aangenaam Bofch, alwaar zy allerlei Dieren aanqueeken. De Monniken verzorgen hun dagelyks van Spyze. Deeze die met hun onderhoud belaft is, roept hen door 't geluid van een klein Klokje en zend hen insgelyks weder weg, nadat zy verzadigt zyn. Deeze Dieren, zeggen de *Bonzes*, huisveften in hun de Zielen van groote Mannen, en Helden. Onder dit te leezen konnen we ons niet de gedachten afweeren van te denken aan dat groot getal Dieren door *Circe* (b) betovert of herfchept, die een groot verfierzel van haar Hof uitmaakten. Alle deeze Dieren hadden te vooren als Menfchen geleeft. Maar, mogelyk zal de Lezer zeggen, welk een overeenkomft hebben deeze Dieren met deezen die de *Bonzes* voeden?

Welk een achting de Japaneezen voor de Herten hebben,

Indien het Hert geene hulde van Godsdienftigen in Japan ontfangt, ten minften word het zoo zeer geacht (c), dat het geenfins gedoogt is naar zyn leven te trachten. Men ziet hen, zegt P. *Froës*, alzoo gemeen langs de Straaten van Japan, als de Honden in die van Spanje. Nochtans durft niemandt deeze Herten eenig leed doen, en zoo men by geval aan een van de zelve quaad deed, zoude het veel geldt koften, zelfs mogelyk het leven. Indien het Hert door een ontfangen flag te fterven quam, zoude men de geheele ftraat alwaar het geftorven was, verwoeften, en zelf de goederen der Bewooners van de ftraat verbeurt verklaaren. Deeze hoogachting gelykt wel naar deeze die men in *Siam* en *Pegu* voor de Olifanten heeft, voornamentlyk de witte Olifanten. Wy erinneren ons in 't voorby gaan, eenige zwakheden van zekere Volkeren voor eenige Dieren waar aan zy voorrechten, eenige aan de Oyevaars, andere aan Ganzen, Leeuwen en Honden geeven. Het zoude erg genoeg zyn, zoo wy onderzochten de dwaasheden waar toe deeze genegentheit eenige byzonderlyk, zelfs onder de Chriftenen, verleid.

Als ook voor de Honden.

De achting die de Japaneezen voor de Honden hebben, is wel van 't hedendaagfche. De Keizer, die ten tyde van *Kaëmpfer* regeerde (d) droeg 'er zoo een teedere geneegentheit voor, dat 'er, zoo ons deeze Reiziger verzeekert, wel meer federt zyne regeering gezien wierden, dan in geen ander Landt. Hy begeerde dat ieder Straat het onderhoud van een zeker getal Honden bezorgde. Zy hebben in deeze Straaten hunne Neften, en men draagt zorg voor hen zoo zy ziek worden. Men begraaft hen eerlyker wyze, geftorven zynde, op het Gebergte en op Heuvelen, beftemde plaatfen ter begraaving van Menfchen. Hoofdt-ftraffe ftaat 'er op voor den geenen die deeze Beeften dooden of alleen leed doen, en

(a) In de *Gezanifchappen van Japan* aangehaalt.

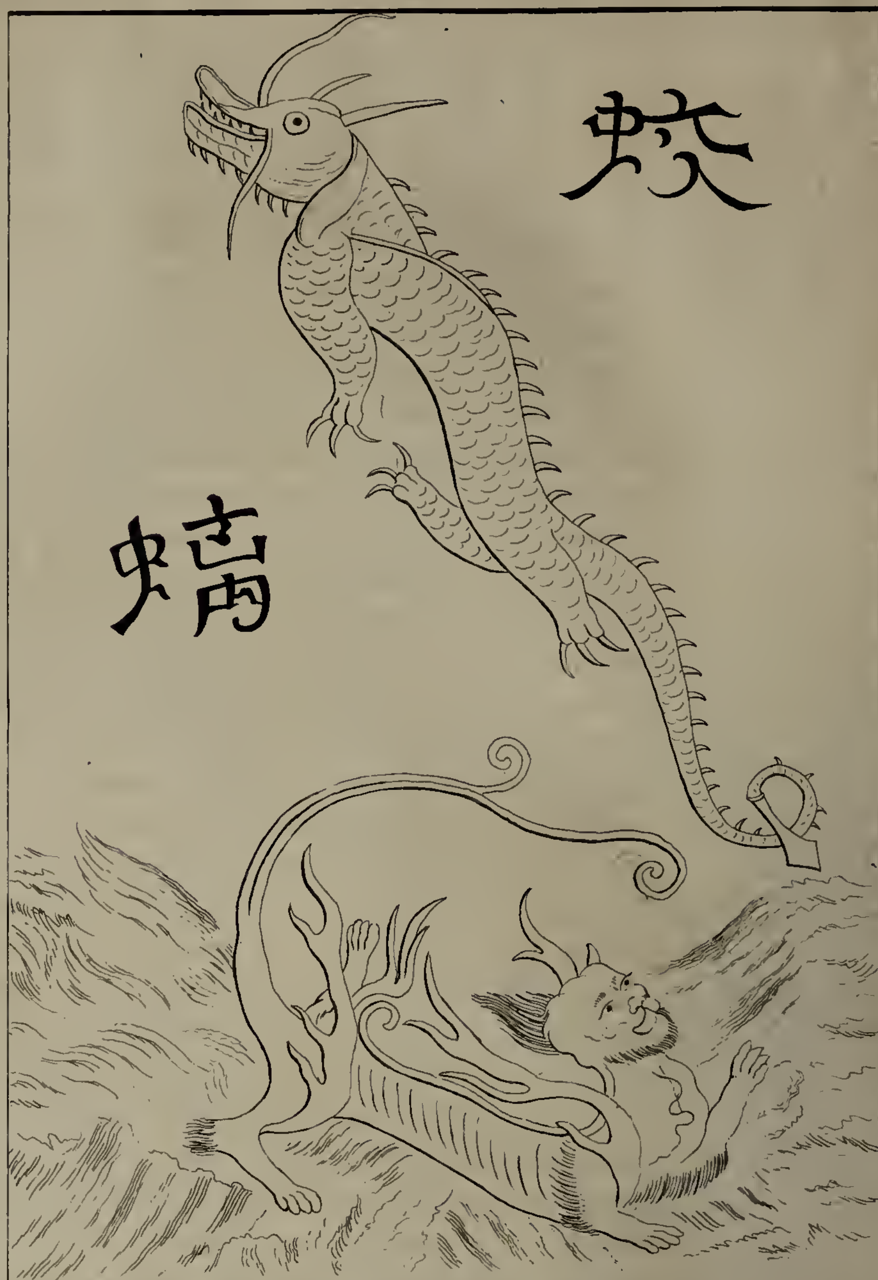
(b) . . . . *Ferarum*
Agmen adulantum media procedit ab aula
Mille Lupi, mistæque Lupis Urfæque Leæque &c. Ovid. Metam. L. 14.

(c) P. *Lodewyk Froës* Ubi Sup.
(d) *Hift. van Japan* Hoofdtft. X. I. Boek en IV. Boek. Hoofdtft. I.

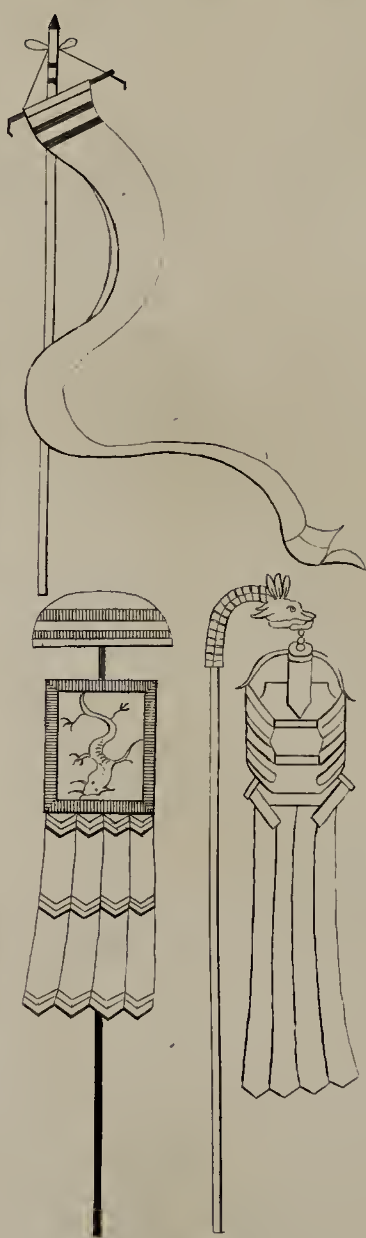

A. KIRIN des Chinois. B. KIRIN des Japonois.

TATS DRAGONS des Chinois et des Japonois.

BANIERES Imperiales, et MARQUES d' honneur que l'EMPEREUR accorde aux GRANS. Voi. p. 317.

A. FOO ou PHOENIX des Chinois.
B. FOO ou PHOENIX des Japonois.

d'apres les originaux du Japon.

en niemandt dan hunne Meesters is bevoegt van hun te kastyden. Deeze opmerking is men aan 't Hemels Teken schuldig, 't welk by de Japaneezen de naam van den Hondt voert, en onder 't welk de Monarch van Japan gebooren was. De Historie zou ons moeten onderrechten, of de achting van den Keizer Augustus voor den Ram mede niet eenige betrekking op het Teken van den *Zodiak* heeft gehad, 't welk men by ons den Ram noemt. Hoe 't ook zyn mag, een Japanees, die wegens het voorrecht den Honden toegestaan, verplicht was een deezer Dieren op een Berg te gaan begraaven, wierd op een aardige wyze door deeze die hem verzelde in dien belachelyken plicht getrooft. „ Vertrooft u, sprak hem zyn „ geleider, en dank de Goden overzulks de „ Keizer niet onder het Teken van 't Paerdt „ (a) gebooren is: De last zou veel zwaar- „ der zyn geweest dan deeze die wy nu draa- „ gen. "

Van welk een gevoelen de *Bonzes* over het niet dooden der Visschen zyn.

In dit alles is 'er een tegenstrydt in 't Bygeloof. Waar gebeurt dit niet? Wy zullen 'er een eenig voorbeeldt met de eigen woorden van P. *Lodewyk Froës* van aanhaalen. (b) Naby een Pagode is 'er een Beek zoo overvloedig in Visch, dat ze elkander naar de Boorden van 't Water dringen. Zy zyn het leven aan de bygelovige vrees der *Bonzes* en Godvruchtigen verschuldigt. Deeze *Bonzes* zyn beducht Melaatsch te worden, indien zy te raade wierden naar 't leven van de zelven te trachten. 't Is, zeggen ze een verfoeielyke misdaadt om 'er van te eeten; want zy geheiligt zyn. Zodanig zyn de inbeeldingen der *Bonzes*, die van deeze Visschen zelf niet eeten: Maar, voegt 'er P. *Froës* by, de *Bonzes* en andere Godsdienstigen vreezen niet en zyn niet beducht Moordenaars, onrechtvaardigen en overheerders van eens anders Goederen te worden.

Verscheiden Gedrochten by de Japaneezen geëert en hoe verbeeld.

Nu leid ons de orde van dat geen te spreeken 't welk *Kaëmpfer* de *Gedrochten* (c) *van Japan* noemt: De Plaatsnyder heeft 'er vier van de voornaamste verkooren ✠. De *Kirin* in 't eerste Afbeeldzel is een Dier van een ongemeene goedheit en heiligheit. Het vertoont zich ook niet dan wanneer een zeker Gesternte verschynt, en op de geboorte van eenigen *Sesin*. De Japaneezen geeven den naam van *Sesin* aan Mannen van verdienste die byzonderlyk is, en die zich door Rykdommen die zy aan andere Menschen bezorgt hebben, en door de kennis der verhevenste verborgenheden onderscheiden. De eerste *Kirin* die men hier ziet, is deeze der Chineezen: De tweede, die der Japaneezen. De *Tats* is de Draak. Hy onthoud zich, zeggen ze, op den grondt van de Zee. De Draak van Japan heeft drie klaauwen, en die van China vyf. De *Tats-Macki* is een andere Draak, die, volgens der Japaneezen meening, de *Trombes* of Water-Hoozen veroorzaakt, telkens als hy uit het Water komt om zich in de Lucht te vermaaken. De *Foo* is de Fenix der Alouden. De eerste *Foo* is die der Chineezen en de andere van de Japaneezen. Deeze *Foo* vertoont zich gelyk de *Kirin* niet dan op de geboorte van een *Sekin* of om de Voorlooper van eenige andere ongemeene gebeurtenis te zyn.

Wat de Draak verbeeld, en die in 's Vorsten wapenen word vertoont.

De Draak word in des Vorsten Wapenen verbeeldt, en in alles 't welk tot zynen Dienst behoort, houdende in de klaauwen van zyn rechter Poot een Paerl of eenig ander waardig Juweel. Wy moeten in 't voorbygaan aanmerken, dat dit verdicht Dier by de Alouden het Zinnebeeldt van dapperheit en voorzichtigheit was. De Atheners vertoonden by Minerva een Draak. Men schilderde of hieuw hem uit aan den ingang der Tempelen en Plaatsen alwaar de Orakelen verleent wierden. Somtyds schilderden hem de Japaneezen met handen en onder andere gedaantens die vreemder en gedrochtelyker zyn. Zodanig (d) was deeze die zyn verblyf naby een zeker Meer hield, en die een gedrochtelyke Waterslang doodde, om dat hy de Bewooners van 't Landt plaagde. Men wydde een Tempel aan deezen weldoenden Draak toe.

Een Helsche Rechter te *Miaco* in een

Jemma-O, (e) de Rechter, of beter gezegt volstrekter Monarch de Helle, heeft zyne Pagode buiten *Miaco* in een zeer vermaakelyk Bosch; om 'er van te oordeelen volgens

(a) Het Paerdt is by de Japaneezen mede een der Tekenen van den Zodiak.
(b) *In Epist. Japan.* (c) *Hist. van Japan* I. Deel. p. 124.
(d) *Kaëmpfer* Ub. Sup. V. Boek. Hoofdst. 10.
(e) Idem III. Boek Hoofdst. 6. Reeds hebben we op Bladzyde 239. van hem gesproken.

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelzels, waar van het eerste Afbeeldzel letter A. *der* CHINEEZEN KIRIN *verbeeld*, B. *der* JAPANEEZEN KIRIN; het tweede, *der* CHINEEZEN *en* JAPANEEZEN DRAAK TATS *genoemt*; het vierde, letter A. *de* FOO *of* FENIX *der* CHINEEZEN, *en* B. *de* FOO *of* FENIX *der* JAPANEEZEN; het derde *de* KEIZERLYKE BANIEREN, *en* EERTEKENS *die de* KEIZER *aan de* RYKSGROOTEN *toestaat*.

Pagode verbeeld en door de Japaneezen *Jemma-O* genoemt. volgens de Beschryving die P. *Froës* van 't zelve doet. In dit Bosch (a) is een Klooster, alwaar de weinig begoede Edelen en die met veel Kinderen bezwaart zyn, de Kinderen brengen, die zy niet eerlyk genoeg konnen opvoeden, gelyk somtyds mede by ons gebeurt. (b) Men ziet 'er ook de Pagode van deezen Helschen Rechter, die de Hollandsche t'zamensteller de *Koning der Duivelen* noemt. Wederzyds is hy van twee Grooten verzelt, en hem aangaande, hy is alzoo afschouwelyk als zyn Ampt, en het verblyf van zyn bestier verdient. Een deezer Duivelen schryft de misdaaden der Menschen in een Boek, de andere leest die, of liever stelt die den Schryver voor. De Muuren zyn versiert met verschrikkelyke Afbeeldzels van straffen en kastydingen die de Godloozen in de Helle lyden. De Pagode word ongemeen veelvuldig bezocht. Een ieder brengt 'er zyn Offerhanden en Geldt, om zich de straf van een zoo ontzachelyk Rechter vry te koopen.

Hoe zy mede *Dai-Both* voor hun voornaamsten God erkennen die mede te *Miaco* in een Pagode word verbeeld. *Dai-Both* (c) of *Dai-But*, is een der voornaamste Godheden van dit Ryk. Zyn naam zou men door deeze woorden, de *groote God*, of *groote Godheit* vertaalen konnen. Het zou wel konnen zyn dat hy de zelfde als *Amida* was, en het Opper-Wezen, door zekere byzondere eigenschappen aangemerkt. Mogelyk is hy de *Budhu*, die zynen naam aan de *Budsdos* geeft. Hoe 't ook zy, men ziet hem te *Miaco* in een aanmerklyke Pagode. Hier is 't alwaar wy teffens zien zullen, hoe veele Reizigers, die alle voorgeeven gezien en onderzocht te hebben 't geen zy uit verre afgelegene Landen berichten, daar op afgerecht zyn in 't achtgeeven van de zelfde voorwerpen op een onderlinge verschillende wyze, en in 't vervolgens aan den Lezer uit te venten, alles 't geen zy gezien hebben, als ontwyffelbaare dingen te zyn. Dus moet hy nooit vergeeten, dat wanneer een Reiziger hem verhaalen zal van 't geen in China en Japan is voorgevallen, hy geduurig iet nieuws hebben zal, 't welk hem telkens in een Historisch *Pyrrhonismus* of twyffelachtigheit zal konnen doen vallen: Maar het zal gansch anders moeten zyn met het geen de Reiziger hem van Vrankryk of Duitslandt zeggen zal; nademaal de onkunde of het gezwets van deezen Reiziger te blykbaar zoude zyn. Waarlyk zoo de Reizigers, om zoo te zeggen uit een andere Waereldt gekomen, en in Japan aangezien als of zy andere Wezens waren, zich in staat vinden alle de Tempels en Afgoden van *Miaco*, de Diensten en Godsdiensten van een bestendig Ryk, na aldaar alleen een maand of twee geweest te hebben, te beschryven; zouden zy de zelfde bequaamheit te Parys wel hebben na een veel langer verblyf? En zouden zy met alle de noodige versierselen, de zeden en Godsdienst der Fransen, de Paleizen, Gebouwen, gezichten, den aart en het karakter van den Landaart, alle de Hoofdkerken, Versaljes, Marli enz. konnen beschryven? Dit alles is niet uitvoerlyk dan in Japan en in andere verre afgelegene Landen, van waar niemandt ons onze Reizigers komt tegen te spreeken. Na deeze buitenreden, die mogelyk niet onnoodig zal geoordeelt worden, moet men zien 't geen twee geachte Berichten ons van den Tempel des Afgods *Dai-bot* vertellen. (d) Voor dat men in dien Tempel komt, gaat men door een soort van portaal ✠, waar van aan weerzyde zich opdoen, twee gedrochtelyke Afbeeldzels met veele armen, gewapent met pylen, pooken en andere beschadigende wapenen. Deeze twee Gedrochten schynen gereed om elkander te bestryden. Uit dit portaal komt men in een groote vierkante plaats, door een galery van allerwegen besloten. Deeze galery word onderschraagt door pilaaren van gehouwen steen (e). Na dat men deeze plaats over is gegaan, komt men in een ander portaal, met twee groote steene Leeuwen versiert; daar (f) door is 't dat men aanstonds in de Pagode komt, in welkers midden de Afgod *Dai-both* is, gezeten op de Orientaalsche wyze op een tafel van een Autaar weinig van den grondt verheeven. Deeze Afgod, schoon gezeten, gelyk ons word gezegt, dat eertyds den beruchten Olympischen Jupiter was; is van een bovenmaatige hoogte, en raakende het gewelf van den Tempel. De gestalte van Jupiter

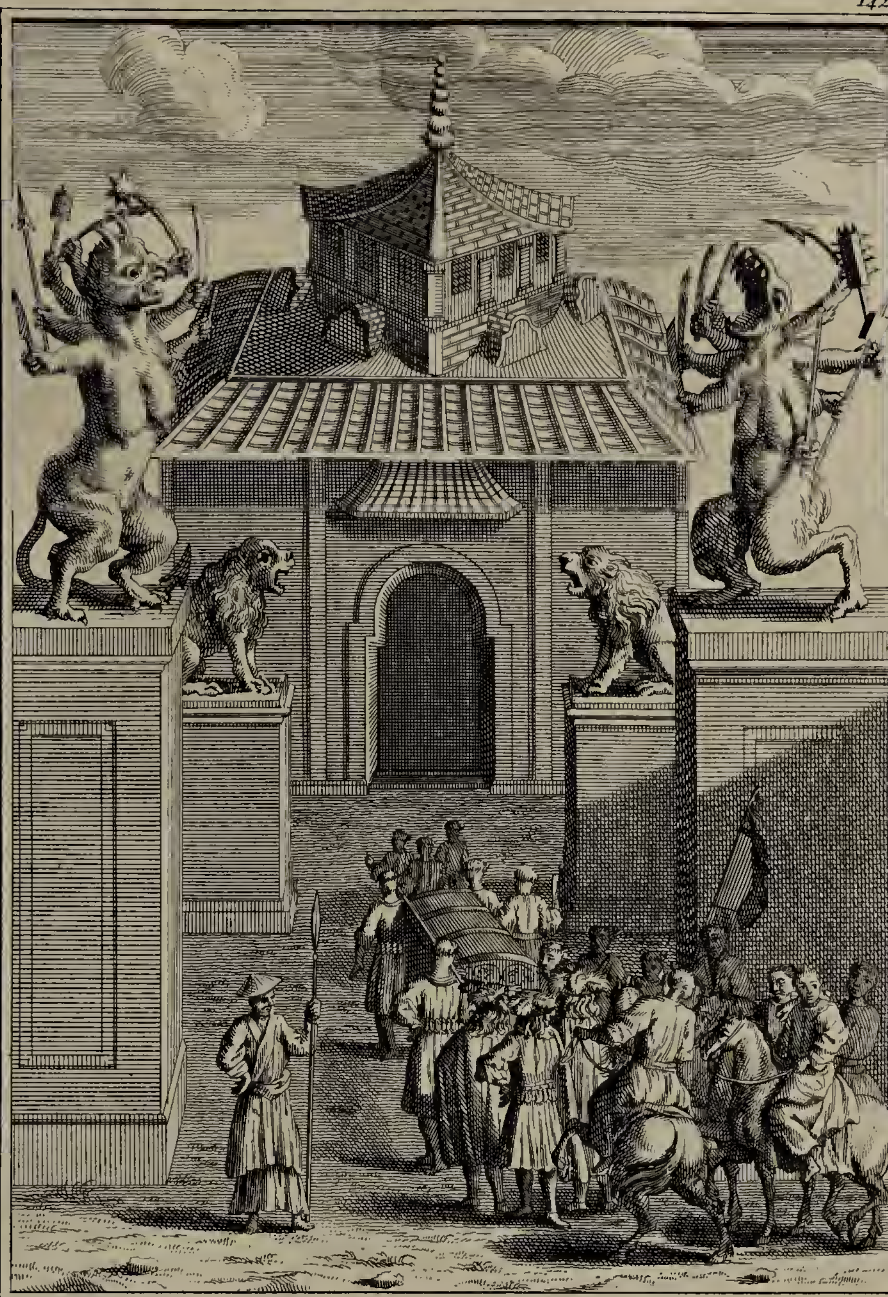
Deeze Pagode beschreeven.

(a) P. *Froës* Ubi Sup. (b) *Gezantschappen der Hollanders naar Japan.*
(c) *Dai* wil groot beteekenen. Zie *Kaempfer* Ubi Sup. III. Boek Hoofdst. 4.
(d) *Gezantschappen van Japan* Ubi Sup. (e) *Arduin* of blaauwe steen.
(f) De Plaatsnyder heeft noodig geoordeelt alhier de Hollandsche Afgezant en zyn Volk te vertoonen, gaande in den Tempel van *Dai-bot*.

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelding in drie Afbeelzels vertoont, waar van het eerste *de* PAGODE *van den* STIER verbeeld; het tweede, *de* PAGODE *van* DAYBOT, en het onderdeel of derde, *de* JAPANEESCHE GODHEIT DAYBOT.

La PAGODE du TAUREAU.

La PAGODE de DAYBOT.

B. Picart sculp. dir. 1724.

DAYBOT Divinité Japonoise.

Jupiter wierd gebillykt; door de zinspeeling die men 'er in zocht. Dit beteekende, zoo een Aloude heeft gezegt, dat het vermogen van dien God bestendig was. Mogelyk dat de Japaneezen en Indianen zich een diergelyk denkbeeldt voorgestelt hebben. De Colossus van *Dai-bot* is van hout: maar dit hout met kalk bepleistert, is met verguld koper bekleed. De Afgod heeft een Vrouwen boezem en aangezicht †, en zwarte gekroesde hairen gelyk de Negers. Men kan oordeelen van welk een groote gedaante dit Colossus-beeldt, door zyne handen is, wier grootte die van een middelmaatige mans gestalte overtreft. Van allerwegen is hy rondom met een grooten kring van vergulde straalen versiert, waar in men veel Afbeeldzels ziet die andere *Camis* of Halve-Goden van Japan verbeelden. Ter rechter en linker zyde van den *Dai-bot* ziet men noch andere staan en gelyk de Heiligen van 't Christendom met straalen bekroont. Onder de tafel van 't Autaar waar op den Afgod gezeeten is, zyn veele brandende Lampen.

De Beschryving van deezen Tempel door *Kaëmpfer* (a) is met die van den t'zamensteller der Gezantschappen genoeg verschillende. Voor het Hof of de Voorplaats van den Tempel, zegt de Duitscher, is'er een kleine hoogte, waar op een Steene Gedenkstuk staat, en waaraan de Japaneezen den naam van 't *Graf der Ooren* gegeeven hebben. *Teiko*, een der Aloude Helden van Japan, nadat hem beide de Ooren in den Oorlog van *Jesso* waren afgesneeden, liet die op deezen Heuvel begraaven. Het Voorhof van den Tempel, 't welk mede op een hoogte is, word door een Muur van zeer groote gehouwen Steenen omringt. Wat aangaat de Galery die de plaats van binnen de Muur bepaalt, die is ter zyde, naar den Tempel ziende, open, en van alle zyden op een dubbele Rei van Pilaaren rustende, rood geschildert en die vier honder in getal zyn. Een trap van acht treeden geleid naar een Portaal met twee (b) Reuzen Afbeeldzels versiert, die drygen te zullen stryden. *Kaëmpfer* voegt 'er by, dat deeze Afgoden byna zwart zyn of ten minsten ongemeen donker roodt; dat ze naakt zyn, behalven omtrent den middel omwonden met een linnen Gordel of een soort van loshangende Sluyer, en dat hun gezicht naar dat van een Leeuw gelykt. Deeze ter linker zyde in 't inkomen, heeft een openstaande muil, en een van zyne armen uitgestrekt; de andere ter rechter heeft die gesloten, en houd een lange Stok in een van zyne handen die hy schynt dicht aan 't Lichaam te sluiten, en zodanig dat de Stok en 't Lichaam halverwege achterwaarts getrokken schynen. Deeze gestalte, die niet zeer noodig is den Lezer te verklaaren, is het zinnebeeldt van de twee groote beginzelen der Natuur, die men *werkelyk* en *lydelyk* noemt. Dit is ten minsten de verklaring die 'er de Japaneezen van geeven. Uit dit Portaal komt men in een zeer aangenaame plaats van wederzyde met zestien steene Pilaaren versiert, waar aan men by zekere plechtelyke gelegentheden veele brandende Lampen hangt. Men ziet in deeze plaats een groot Bekken, alwaar die geenen die 'er uit Godsdienstigheit komen, niet verzuimen zich in te wasschen. Wat de Tempel van *Dai-Both* zelf aangaat, hy word door ongemeene dikke houte Pilaren onderschraagt, zonder de minste blyk van Bouw-orde, en arbeid, meest uit een enkele Boomstam bestaande, en de overige uit veele Stammen dicht byeen gevoegt. Het gansche Timmerwerk van 't Gebouw is doorgaans roodt. Ter rechter zyde van deezen Tempel ziet men een kleine Kapel zwart en gansch gevernist van buiten. De Duitscher verzeekert dat deeze Tempel het stoutste en prachtigste Gebouw is 't welk men in Japan ziet, en dat zyne hoogte alle de Gebouwen van *Miaco* verre overtreft. Hy had 'er by moeten voegen, dat de bouwing 't eenemaal vreemd is: want hoe zou men anders een Gebouw noemen gedekt met twee op elkander rustende Daken, waar van het hoogste door houte Stylen en Pilaren ondersteunt word, enkelyk door hunne roode verwe aanmerkelyk en door de verscheidenheit die den geenen hebben waargenomen die dit Gebouw ondernamen? Deeze Tempel heeft veele Poorten die alle tot aan de hoogte van 't eerste Dak reiken: maar hy is echter zoo weinig verlicht, dat men 'er naauwlyks in zien kan. Men vind 'er niets anders dan *Dai-Both* op een Waterroos gezeten, en deeze Blom rust op een andere, wier Bladeren de Waterroos omvatten, en zich romdom de zelve verheffende, verbeelden ze 't welk de Kruidkenners een *Kroon* noemen. Wat de Afgod zelf aangaat, die men onmaatig wegens zyne hoogte en breedte zou konnen noemen,

(a) Hist. van Japan. V. Boek. Hoofdst. 13 en 15.
(b) *Kaëmpfer* noemt hen *Heroë*. Halve-Goden.

† Zie het Afbeeldzel van 't benedendeel Bladz. 254.

noemen, die is t'eenemaal verguld, zyne Ooren zyn ongemeen groot, hy heeft gekruld Hair, een Kroon op 't Hoofdt, en voor het voorhoofdt een groote vlak: hebbende een naakte Borst en Schouders. *Dai-Both* heeft de rechter handt opgeheven, toonende de holte van de linker die op zyn Buik rust. Dit ontwind veel beter de twee beginzelen van de Natuur, en toont dat de Japaneezen door deeze Godheit de Natuur zelf hebben aangeweezen. 't Geen de Hollandsche Schryver een *Straalkring* noemt, is door den Duitscher in een ovaal en plat versierzel verandert, achter den Afgod geplaatst, en zodanig uitgestrekt, dat het vier Pilaren omvat. Aanmerkelyk is 't dat deeze Pilaren verre van elkander moeten zyn, nademaal de groote Afbeelding van *Dai-Both* met haare Schouders niet dan aan twee Pilaren raakt. In dit ovaal worden veele kleine Godheden gezien, alle onder een Menschelyke gedaante verbeeldt, en op Waterroozen gezeten.

Hoe zy *Xaca* verbeelden, aangeweezen.

Wy hebben in 't voorgaande Hoofdtstuk dikmaals van *Xaca* gesproken, zoo dat het te lastig zou zyn hier meer van gewag te maaken; wy zullen overzulks de herhaaling myden. *Xaca*, of *Siaka* by de Japaneezen, word (a) zomtyds met drie Hoofden verbeeld. Men ziet hem hier enkelyk onder het gemeene Afbeeldzel van een Mensch, † hy is op de Japaneesche wyze gezeten, en houd de handen uitgestrekt, omtrent als iemandt die bid, of onderwyst. Men ziet rondom zynen Hals een Snoer van goude Schelpen, versiert met kostelyke Steenen, rondom de Armen Linten waar aan iet hangt dat naar Akers of Quasten gelykt, en rondom de Lendenen een zyde Gordel; voor en achter hem hangen goude Schaalen. De Tafel waar op *Xaca* gezeten is, is met Wierrookvaten versiert, rondom de zelve aan goude Ketenen afhangende. Het Reukwerk brand'er nacht en dag ter eere van den God. Deeze God kan zich, gelyk alle de andere Goden van 't Heidendom, beroemen Godvruchtelingen te hebben die hem bovenmaaten beminnen, (b) nademaal de Reizigers berichten, dat men zich ter zyner eere laat dood hongeren.

Welke verschillige naamen hem de Reizigers geeven.

Xaca word zomtyds van de Japaneezen *Fotoge* genoemt, zonder een byzondere bepaaling, eveneens gelyk wy *Heere* zeggen, van Godt spreekende. Overzulks moet het deeze Reizigers voor een misslag toegeëigent worden (c) die van *Fotoge* een byzondere Godheit hebben gemaakt. Somtyds noemt men hem *Si-Tsun*, dat is, de groote Heilig. Volgens 't gevoelen van de meeste Aanbidders van *Xaca* onder verscheiden naamen, is *Xaca* geen God. Zy erkennen, laat het ons wederom herhaalen, een Opper-God boven alle de anderen, die God de Schepper en onzichtbaar is, en die zy mogelyk niet aanbidden wegens zyne Geestelyke wezentlykheit, waar van men zich geen denkbeeldt zoude konnen maaken 't welk de zinnen voldeed, of 't welk zich in onze zintuigen indrukt, gelyk zichtbaare voorwerpen doen. *Xaca* is dan niet als een Heilig, of zoo men wil iets van 't krachtigste in 't begrip deezer Oosterlingen, een uitmuntende en ongemeene *Camis*, (d) die sedert meer dan twintig duizend jaaren gezeten, op deeze Water-Roos, de gewoone Troon der Chineesche en Japaneesche Afgoden, bid, looft en zegent den Opper-God zonder ophouden. Deeze meenigte van Eeuwen stryd tegen de Historie van *Fo*, een verkorte naam van *Fotoge*, en van alle de Afgoden van *Xaca* in gansch Oostelyk Asië onder zoo veel verscheidene naamen aangebeden: maar men kan zich nooit dan verdwaalt vinden, willende dit alles overeenbrengen, byaldien, gelyk *Kaëmpfer* zegt, men geen acht geeft, dat men in de Indiaansche Verdichtzelkunde het zelfde Wezen vermeenigvuldigt heeft, aanmerkende het door zyne verscheidene bedieningen en zyne verscheiden eigenschappen. Niet onbekent is 't dat de zelfde duisterheden in de verdichtzelkunde der Egiptenaren en Grieken gevonden word. Dus onderteekenen wy gaerne de gissing van deezen Duitscher, die geloofde dat 'er meer dan een *Xaca* zy geweest, en dat de Geleerden of Wetgevers vervolgens gekomen, aan wien men de zelfde naam heeft toegeëigent, met den alouden *Xaca* vermengt zyn geweest.

De gissing van *Kaëmpfer* geleid ons naar een kleine afweiding, die mogelyk den Lezer niet mishaagen zal. Alhoewel deeze Schryver ons dit verschaft, nochtans kan men zeggen dat die veel ouder is, dan hy. *Kircherus* heeft 'er van gewag gemaakt, en echter is hy 'er ook de oorspronkelyke Schryver niet van. Zie hier ondertusschen by

(a) *Gezantschappen naar Japan.* (b) Idem. Ubi Sup.
(c) Zie in de Uittrekzels der Vojagiën in *Purchas.*
(d) *Kaëmpfer.* Hist. van Japan I. Boek. Hoofdtst. II.

† Zie de Afbeelding Bladz. 254. Het tweede Afbeelzel.

by verkorting 't geen 'er *Kaempfer* van zegt.
„ 't Is blykbaar dat *Prah* (a) (by de Siam-
„ mers *Sommono-Codom* genoemt) of *Siaka*
„ geen Indiaan was, noch zelf van eenig
„ Landt in Aſië afkomſtig. Ongetwyffelt
„ was hy een Egiptiſche Prieſter van *Mem-*
„ *fis*, die uit zyn Vaderlandt nevens ande-
„ re Prieſters zyne medebroederen verdree-
„ ven geweeſt zynde, de Godsdienſt van
„ zyn Landt in de Indiën overbragt. . . . . .
„ Deeze giſſing is op eenige overeenkom-
„ ſten der twee Godsdienſten gegrondt, te
„ weeten, den Egiptiſchen, met die der Ge-
„ weſten gemeenelyk onder den naam van
„ Ooſtindiën verwart. Beide aanbidden
„ zy en verbeelden hunne Goden onder de
„ gedaante van verſcheiden ſoorten van
„ Dieren, en ſomtyds zelf onder gedroch-
„ telyke gedaantens; daar de Perſianen,
„ Arabiers, Chaldeën, en in 't algemeen
„ alle de Volkeren van 't Weſtelyke Aſië,
„ de Starren aanbaden, voornamentlyk de
„ Zon en 't Vuur, als de nuttelykſte en
„ uitmuntenſte dingen die zich in de Na-
„ tuur opdeeden, en het krachtiglykſte on-
„ ze zinnen treft. " Laat 'er ons byvoe-
gen, dat zoo 'er in de Natuur voorwerpen
zyn, machtig om zich met verwondering te
doen aanſchouwen, als Opper-Bewuſtheden
zynde, voor Volkeren van de kennis van een
eenigen God berooft, zyn 't ongetwyffelt
deeze. „ Men vind zelf veele voetſtappen
„ van deezen laatſten Dienſt in Japan en
„ elders. Maar niets wyſt beter de over-
„ eenkomſt van 't Heidendom der Indiën
„ met die van Egipte aan, dan de verwan-
„ deling der Zielen, en de eerbiedt die de
„ Indianen voor de Koejen hebben. Men
„ kan zeggen dat deeze twee Hoofdtpun-
„ ten wezentlyk aan den Godsdienſt der
„ Egiptenaren verknocht waren. Aanmerk-
„ lyk is 't, dat de naaſt aangrenzende In-
„ dianen van Egipte veel ſchroomelyker de
„ achting die zy geloofden voor deeze Die-
„ ren te moeten hebben, waarnamen, dan
„ verder afgelegene Indianen. Dus merkt
„ men mede dat de Indianen aan dees zyde
„ van den Ganges, niet alleen van 't geen
„ van de Os of de Koe komt, niet eeten;
„ maar dat ze zelfs een ongemeenen Dienſt
„ deeze Dieren bewyzen, zonder van de

Hoe de Egiptiſche Godsdienſt in de Indiën is overgebragt, en door wien.

„ aankleeving gewag te maaken die zy voor
„ de Zielverhuizing hebben, 't welk hen
„ met yver de minſte Ondieren doet ſpaa-
„ ren, daar die aan geene zyde van den
„ Ganges in 't minſt deeze ſchadelyke On-
„ dieren niet verſchoonen, die de *Brami-*
„ *nen* met alzoo veel genegenheit geen leet
„ zullen doen; en dat de Prieſters van *Siam*
„ enz. geenzins zwaarigheit maaken van 't
„ Vleeſch der Oſſen en Koeien te eeten,
„ by aldien zy geene gelegentheit noch toe-
„ ſtemming in hunnen doodt gegeeven heb-
„ ben.
„ Iet anders is 'er 't welk vermoeden geeft
„ dat de Godsdienſt der Egiptenaren in de
„ Indiën is overgebragt. Dit beſtaat in de
„ overeenkomſt met het Heilige Tydmerk
„ der Siammers, te weeten, van de doodt
„ van *Sommono-Codom*, met de volkomen
„ verwoeſting van den Godsdienſt der E-
„ giptenaren door Cambyſes der Perſen Ko-
„ ning. Deeze beide Gebeurteniſſen vielen
„ omtrent (b) 536. Jaaren voor Jeſus Chri-
„ ſtus voor. Blykbaar is 't, gelyk wy ge-
„ zegt hebben, dat eenigen Prieſter uit E-
„ gipte gevlucht, zich toen (c) in de Indiën
„ begaf, en dat hy 'er de Godsdienſt van
„ zyn Landt ſmaakelyk hebbende doen wor-
„ den, door de merktekenen die hy in zyne
„ gewaande Bezending blyken liet, men hem
„ de eerwaardige tytel van *Pra*, *Budha* en
„ *Siaka* gaf. Eindelyk is de laatſte reden,
„ de zwarte kleur die deeze God, of Hal-
„ ve-God had, en toonde dat hy een Afrikaan
„ was. " Maar dit bewyſt veel eer dat hy
eên Neger of Ethioper zoude zyn geweeſt,
behalven dat deeze verwe byzonderlyk alleen
aan *Sommono-Codom* eigen was.

Zie hier wederom een ander onderſcheid waar over wy niets beſluiten konnen. Men ziet naby *Miaco*, een Stadt vooral uitmuntende door 't getal en de pracht haarer Pagoden, die, volgens *Kaëmpfer*, 33333. Afgoden (d) begrypen, of alleen duizend, zoo den t'zamenſtelder der Gezantſchappen van Japan bericht. Is dit de zelfde *Pagode*, waar over 't verſchil is, of moet men gelooven dat deeze Schryvers van twee byzondere Pagoden geſchreeven hebben? Men kan 'er uit de Beſchryving van oordeelen. In 't midden van deezen Tempel ziet men het

 Reuzen

(a) *Kaëmpfer* zegt *Budha*: Maar men heeft reeds getoont dat *Budha* de zelfde als *Xaca* is.

(b) Men vind 'er omtrent agt jaaren verſchil, nademaal de Siammers 2233. Jaaren ſedert de doodt van *Sommono-Codom* tellen.

(c) Het is bezwaarlyk deeze giſſing overeen te brengen met het geen de Duitſche Schryver II. Boek I. Hoofdtſt. zegt, dat onder de regeering van *Soowoo* Keizer van Japan 1027. jaaren voor J. C. *Siaka* in de Indiën gebooren is. Waar is 't dat *Kaëmpfer* met de Japaneeſche Tydrekening overeenkomt.

(d) *Lodewyk Guzman*, in 't *Verheerlykt China* door *Kircherus* aangehaalt, zegt van den Japaneeſchen Afgod met drie hoofden en veertig armen, dat hy van meer als vyftien hondert vergulde Afgoden is omringt, in negen ryen geſchaart, *gelyk het koor der Engelen*. Alle deeze Afgoden zyn meer dan eens Menſchen hoogte.

Een prachtige Pagode te *Miaco* met Afgoden beschreeven.

Reuzen Afbeeldzel ✠ van een Afgod die doorgeboorde Ooren heeft, een kaal Hoofdt en geschooren Kin, byna gelyk een *Bramine*: Boven het Hoofdt van den Afgod en onder 't verhemelsel 't welk hem dekt, hangen vyf of zes Schellen. (a) Ter zyde van hem, te weeten, aan de rechter en linker zyde van den Troon waar op deeze Godheit gezeten is, worden gewapende Beelden gezien, insgelyks danssende Mooren, Toveraars, Duivels-Konstenaars en Duivels. Men ziet 'er zelfs verbeeldingen van den Donder en de Winden. Rondom de Muuren van den Tempel ter rechter en linker zyde, vind men duizend Afgoden, die alle naar *Canon* gelyken. Ieder Afgod is gekroont. Alle hebben ze dertig Armen en zeven Hoofden op de Borst. Deeze Afgoden zyn van enkel Goudt, en zelfs alles 't geen tot hunne sieraaden en in deezen Tempel dient. Indien men alle de Afbeeldzels telde die in deezen Tempel gevonden worden, is 't niet (b) te twyffelen dat men 'er niet veel boven de duizend Afgoden vinden zal. De Hollandsche t'zamensteller, die hier de Afschryver van P. *Froës*, of van de Uittrekzels van *Purchas* is, zegt ons niet, gelyk de oorspronkelyke Schryvers doen, dat de voornaamste Afgod die van *Amida* is, en dat de andere *Canon* zynen Zoon verbeelden. Zie nu 't geen *Kaëmpfer* zegt. (c) Men ziet in 't midden van de Pagode een zeer grooten Afgod gezeeten, die zes en veertig Armen heeft. Zestien zwarte Halve-Goden, van een gestalte die bovennatuurlyk is, zyn rondom deezen Afgod geplaatst. Verder ter rechter en linker zyde zyn 'er twee ryen van andere Afgoden alle verguld en staande: Alle deeze Afgoden hebben veele Armen. Laat ons niet vergeeten aan te merken dat de veelheit der Armen het vermogen van den Afgod verbeeldt. Eenige van hun houden een soort van Herderstaf in de handt, andere Blomkranssen, en weder andere iet anders. Zy hebben Straalen om't Hoofdt, en boven hen ziet men zeven andere Afbeeldzels, waar van de middelste de kleinste is. Behalven dat ziet men in dit *Pantheon*, of aller Goden Tempel, noch tien of twaalf ryen van andere Afgoden van gemeene gestalte, zeer ineengedrongen, en zodanigerwyze geplaatst dat de ryen opwaarts gaan, op dat alle deeze Godheden te gelyk den Godvruchtigen voor 't oog komen. Indien beide deeze Pagoden de zelfde zyn, moet men bekennen, dat de dingen 'er sedert P. *Froës* veel verandert zyn, of dat de Duitscher klaarder oogen dan de Jezuit of deeze die na hem gekomen zyn, heeft gehad, die alle mogelyk niet dan Afschryvers of Uitbreiders van des Jezuits berichten zyn.

Zie nu waarom wy ons overreed vinden dat de t'Zamensteller der Gezantschappen en de Duitsche Reiziger de zelfde Tempel beschreeven hebben. In *Dapper* word gesproken als van een Tempel aan *Canon*, die *Amidas* Zoon is, toegewyt, en (d) de Duitscher zegt, dat dit een Tempel aan *Qwanwon* geheiligt zy. Deeze twee naamen nu verschillen byna niets. Dit leert ons de Reizigers niet blindelings te gelooven, en 't is mede waar dat hunne Berichten veeltyds minder ernstig dan vermakelyk zyn. Waar uit ontstaat dit? Dit geschied om dat zy waanen zich altoos boven den geenen gestelt te willen zyn, die reeds gezegt hebben 't geen zy na hen weder willen herhaalen, en dat men om 't oude aannemelyk te maaken, wat nieuws moet opdissen, en men moet in vier en twintig uuren hebben gezien, 't geen andere in geen tien jaaren gezien hebben.

De Afgod *Quanwon* heeft eenige overeenkomst met die van *Puzza*; 't welk nochtans de zelfde zaak niet is. Zie hier † de eerste volgens *Kaëmpfer* (e). *Quanwon* heeft 'er (f) veele Armen. Twee van zyne Armen draagen Kinderen en zyn boven het Hoofdt geheven, zodanig dat ze langer dan de andere schynen. Behalven dat omringen zes kleine Kinderen het Hoofdt van *Quanwon*, en maaken een Kroon of een soort van Straalen uit. Een ander Kindt staat op de Kruin van 't Hoofdt des Afgods, en noch een ander is 'er gezeten. Deeze Godheit zit op een *Tarate* die zeer breed is. Men kan in

De Afgod *Quanwon* en zyne gedaante beschreeven.

(a) Gezantschappen enz. Pag. 115.
(b) Zie 't geen we hier voor reeds in 't Hoofdtstuk van *Pegu* Bladzyde 31. de hondert twintig duizend Afgoden van een Pagode van *Pegu* raakende, aangemerkt hebben.
(c) V. Boek. Hoofdtst. XIII.
(d) *Kaempfer* V. Boek. p. 554 en 602. van de *Hist. van Japan*. (e) Idem p. 595.
(f) *Kaempfer* IV. Boek. Hoofdst. 8. zegt in zyne *Hist. van Japan* dat hy hondert armen heeft, *hundred-hand Idol*.

✠ Zie het nevensgevoegde Afbeeldzel, vertoonende *een* TEMPEL *van* JAPAN *waar in* 1000. AFGODEN zyn.
† Zie de nevensgevoegde Afbeelding, vertoonende *de* AFGOD QUANWON.

B. Picart sculp. dir. 1726.

TEMPLE du JAPON

ou il y a mille IDOLES.

QUANWON.

Fait sur un dessein du Japon.

GIWON.

JEBIS Neptune des JAPONOIS.

DAIKOKU le Plutus des JAPONOIS.

TOSSITOKU Divinité qui preside à la FORTUNE.

D'apres des Desseins du Japon.

in de Afbeelding zien al 't geen alle de Handen van *Quanwon* vatten. *Kaëmpfer* gelooft dat dit Afbeeldzel de verscheidene verschyningen van *Amida* beteekent, en alles 't welk hy verzorgt en voor de nuttigheit van 't Menschelyk Geslacht uitgevonden heeft; en wy gelooven het mede.

Wy zullen de Beschryving der andere Goden of *Sins* der Japaneezen verkorten. Hier gelyk elders, zyn de Gildens van Handwerken, de Huisgezinnen, deeze die zekere zegeningen gevoelen die zy aan hun eigen verdienste niet durven toeschryven, noch aan de goedheit van een Opper-Wezen toeeigenen, die zich regelrecht met hen verwaardigt te bemoeien; alle deeze Ordens van Godsdienstigen dienen voornamentlyk zekere Afgoden. Altoos is 'er een eeuwige strydt tusschen de verwaandheit van den Mensch en het gevoelen van zyne zwakheit: Maar, waar toe zou ons een zoo algemeene aanmerking geleiden? 't Is den *Bonzes* waar by men zich bepaalen moet. De Japaneesche Kooplieden vervoegen zich by vier Godheden ✠; (a) *Jebis* of *Jebisu*, Broeder van *Tensio-dai-sin*, is de *Neptunus* van 't Landt. Deeze in ongunst vervallen *Neptunus*, na de achting van zyn oudsten Broeder verlooren te hebben; wierd door hem in een zeker Eilandt gebannen. Dit maakt een overeenkomst (b) tusschen deezen *Neptunus* en dien der aloude Heidenen. De Visschers vervoegen zich, gelyk de Kooplieden, tot deezen God, en overzulks ziet men hem verbeeldt op een Rots aan den Oever van de Zee, hebbende een Lyn in de eene, en een Visch in de andere handt. *Daikoku* is de Uitdeeler van Rykdommen. Gezeten op een Rystbaal op de Japaneesche wyze, klopt hy met zynen Hamer waar op 't hem behaagt, en overal waar hy slaat, volgt 'er een onfeilbaaren overvloedt. Hy levert Schatten, Kleederen, Levensmiddelen enz. uit. Hier slaat hy met den Hamer de Baal of 't Vat waarop men hem gezeten ziet. Voor hem is een soort van Zak of leege Beurs. De Rystbaal is by de Oostindianen het zinnebeeldt van overvloedt *Tossitoku* is een andere God, die het geluk der Menschen bestiert. De Japaneezen aanbidden hem overal in den aanvang van 't jaar, hoopende dat hy hunne onderneemingen begunstigen zal, en die hen doen gelukken. Deeze God staat op een Rots: zyne gestalte is vreemd en onregelmaatig. Hy houd een Wayer in de handt, en heeft een wyde Tabbart aan, waar van de Mouwen langer en wyder naar maate van 't overige van den Tabbaert zyn: Zyn Baardt is lang en ongekemt, zyne Ooren zyn ongemeen breed, en zyn geheele Aangezicht is afschuwelyk en mismaakt.

Vier byzondere Godheden die de Japaneesche Kooplieden eeren als *Jebis*, *Daikoku*,

Tossitoku,

Fottei bestiert alle vermaak, waarin hy overeenkomst met *Vitek* of *Nenifo* heeft, een (c) Godheit, die by de Chineezen zich het zelfde gebied toeëigent. Behalven de vermaakelykheden en des levens behaagelykheden, verleent *Fottei* mede de gezondheit, Kinderen enz. *Giwon*, waar van wy reeds gewag gemaakt hebben, is de vierde God die men hier ziet. 't Is een Huis-God, die voor zekere byzondere toevallen de Beschermer is, als by voorbeeldt, de Kindere Pokjes, een ziekte die den Japaneezen veele Kinderen wegrukt.

en *Fottei*.

Wy zullen in 't gros verhaalen, dat *Suwa* de God of Beschermer der Jagers is, 't welk ons mede noodzaakt aan te merken, dat 'er een God of Geest is die over de Vossen 't gebied voert. Een zekere *Jazziro* voerde aanmerkelyke onderneemingen uit, by voorbeeldt, hy doode een verschrikkelyken Draak. Wie weet of deeze *Jazziro* niet de zelfde als *Jizu* is, (d) die men zegt dat de Zielen naar Hellewaarts geleid, gelyk Merkuur by de Alouden. Op den weg van *Osacca* naar *Sorungo*, vind men, zegt de Schryver van 't Uittrekzel (e) 't welk wy hier beneden aanhaalen, de kopere Colossus van een *Dabis* (mogelyk *Daiboth*) aan wien men Maandelyks een Maagdt offert, die afgeleert is zekere vraagen te doen, waaraan den Afgod, of den Duivel, of eenigen *Bonze*, door middel van den Afgod zelf, die hol is, antwoordt. De Verklaarder van den wille Gods verzuimt niet, vervolgens de hoedanigheit van Vrouwe de Maagdt in te drukken, gelyk een bewys van de verschyning Gods onder eens Menschen gedaante. Een diergelyke bedriegery gelukte eenigen tydt den Egiptischen Priester

Suwa voor den Beschermgod der Jagers erkent.

Hoe men maandelyks den Afgod *Dabis* een Maagdt offert, aangeweezen.

(a) *Kaempfer* Hist. *van Iapan* III Boek. Hoofdst. 3. (b) Zie *Ovidius Herschepping* V. Boek.
(c) Zie Bladzyde 180. het Afbeeldzel van *Ninifo*. *Fottei* word in 't Chineesch *Fo-teck* genoemt, waar van *Dapper* in zyne verzameling der Vojagiën naar *China* door verbastering *Viteck* heeft gemaakt.
(d) *Purchas* uittrekzel van Vojagiën. (e) De Historie noemt hem *Tyrannus*.

✠ Zie de hier nevens gevoegde Afbeelding in vier Afbeeldzels vertoont, waar van het eerste, GEWON, het tweede, JEBIS *de* NEPTUNUS *der* JAPANEEZEN, het derde, DAIKOKU *de* PLUTUS *der* JAPANEEZEN; en vierde, *de* TOSSITOKU *een* GODHEIT *die de* FORTUIN *bestiert*.

ſter (a) van Saturnus. Hy gaf den Godvruchtigen die quamen de Geloften en Gebeden aan hunnen God te offeren, te kennen, dat de God een geheime onderhandeling met hunne Vrouwen begeerde. De God was altoos tot de welgemaakſte en mooiſte geneegen. Een zoo eerwaardige Hoorendragery wierd nooit geweigerd, en mogelyk zelf verzocht men die. De verkooren Vrouw wierd in den Tempel geleid. De Prieſter, na haar daar in opgeſlooten te hebben, quam door zekere verborgen Gewelven in den Afgod zelf, en deed uit de holte van den zelven eenige vraagen, die gemeenlyk door de gewoone beſluiten van liefde gevolgt wierden. Eer dat men tot de zaak quam, doofde de Stedehouder van den ouden Saturnus de lichten uit.

Andere Goden met welke een Plechtigheit men die omtrent de zieken eert.

Fatzman (b) of *Faciman*, is de Mars der Japaneezen. *Jakuti*, is hunnen Apollo of Esculaap, en men mag wel gelooven, dat deeze rykelyk met geloften vereert word: Men doet 'er nooit ernſtelyker dan in't aanſchouwen van een zieke daar de dood op volgen kan. De Japaneezen gelooven dat de ziekte van *Jekire* komt. Deeze *Jekire* is een booze Geeſt. Men verdryft hem door *bezweering*. Men kan deeze naam aan een zekere *Ceremonie* (c) geeven, door *Kaëmpfer* beſchreeven. Deeze Reiziger vond op den weg die hy voorby reisde een Vaartuig vol van Boetelingen, die met luider ſtemme de *Namanda* uitgalmden, om van een heete Koorts de Zieken te geneezen van eene Stadt met deeze Ziekte beſmet. Teffens nam men mede zynen toevlucht (d) tot de *groote Paternoſter* †. Om die in gevaarlyke gelegenheden te leezen, gaan Jongen en Ouden kringsgewyze zitten. De *Paternoſter* gaat door de Vingeren der Godvruchtelingen, en op elken grooten Kraal roept ieder een *Namanda* uit, nevens een beweeging van boetvaardigheit en overeenkomend berouw. Indien nochtans het quaadt niet ophoud, is de zelfde Godsdienſtigheit in alle de andere Pagoden belaſt. Veele andere Goden, waar van *Purchas* en eenige anderen in 't voorbygaan gewag maaken, doch zonder die te beſchryven, zyn mogelyk onder andere naamen de zelfde Goden waar van wy reeds geſproken hebben. Zy plaatſen (e) hunnen *Eolus*, of God de Winden op een der hoogſte Bergen van Japan: Ook klimt men 'er door Godsdienſtigheit op. Wy hebben reeds van *Darma* gewag gemaakt; aan deezen *Sin* is men de uitvinding van de *Thee* verſchuldigt. Zie wat de Japaneeſche Legende van deezen Heilig vertelt. (f) *Darma*, ✠ Zoon van een Indiaanſch Koning, wierd by zyn leeven een uitmuntende Heilig en was van een zoo ſtreng levensgedrag, dat 'er weinig zyns gelyken waren. Men reekende hem de achtentwintigſte Opvolger van *Siaka* te zyn, en ſteld hem omtrent 519. jaaren na Chriſtus geboorte geleeft te hebben. Het was byna in dien zelven tydt dat hy zyne Leer den Chineezen leeraarde, als de eenigſte die tot de gelukzaligheit geleiden kon; en om de waarheit van zyne Leerſtukken beter te beveſtigen, voegde hy 'er de ſtrengheit van zyn leven by, nevens de ſmertelykſte lichaamsquelling en een geduurige boetoeffening. Hy leefde niet dan van Kruiden en Wortelen. Hy bragt dag en nacht door in de beſpiegeling van 't Opper-Wezen, en alzoo in de Heiligen van deeze Orde de Godsdienſtigheit gemeenelyk in 't hoofdt ſteeg, duurden 't niet lang of hy gevoelde 'er de uitwerkzelen van. Deeze ongemeene overdenking bragt hem eerlang tot een deezer buitenſpoorigheden by de Legenden bekent.

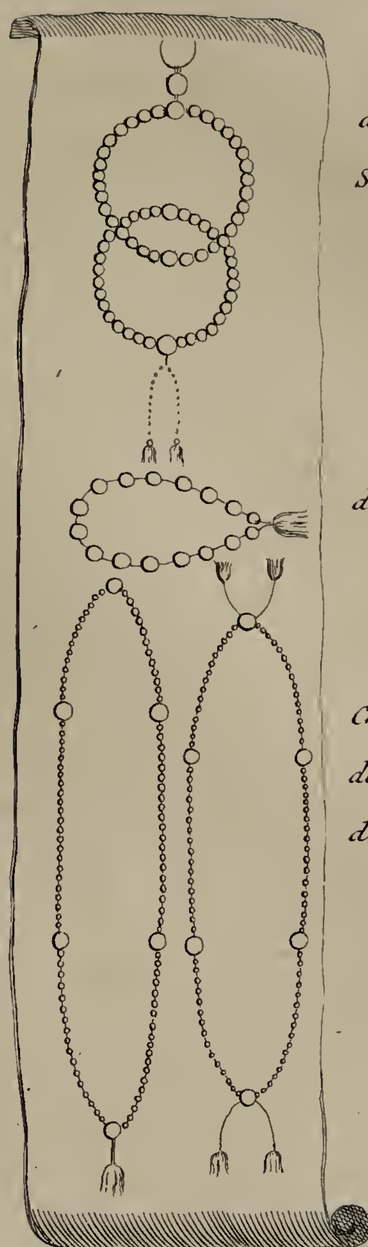
Wat de Japaneezen van hunne God *Darma* vertellen.

Darma gaf zyn Lichaam geen meer ruſt; maar in tegendeel vedubbelde hy de pyn en ſmart van deeze *gevangenis der Ziele*, overzulks hy die aan God volmaaktelyker toewyde en opofferde. Hy deed gelofte van niet te ſlaapen: Maar nochtans, na een geruimen tydt de aanprikkeling van den ſlaap te hebben wederſtaan, bevond hy zich te zwak, en ſliep. Ontwaakt zynde, gevoelde hy met veel meer ſmerte dan te vooren de kracht der Natuur, en de zwakheit der poogingen ſtrekkende om zyne Wetten te ſchen-

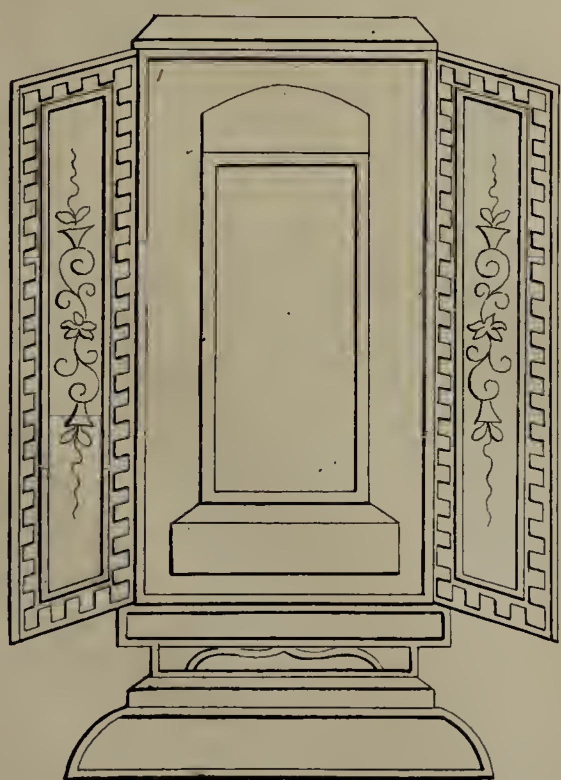
(a) *Purchas* Uittrekzels van Vojagiën.
(b) *Kaempfer* Hiſt. *van Iapan* III. Boek. 3. Hoofdtſt. zegt, dat hy de Broeder van *Tenſio-dai-ſin* was, en zeſtiende Keizer of Koning van Iapan. (c) *Kaempfer* Ubi Sup. V. Boek XI. Hooftſt.
(d) *Fiak-manben*. *Kaempfer* vertaalt dit woordt door hondert duizend.
(e) *Kaempfer* V. Boek. XV. Hoofdſt. (f) Idem. Append. *to the Hiſtory of Iapan*.

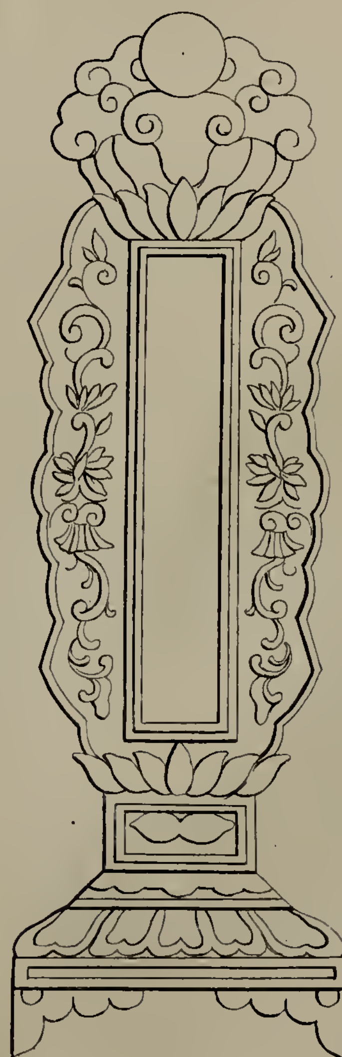
† Zie de Afbeeldzels van eenige Paternoſters in de naaſtvolgende tweede Afbeelding.
✠ Zie de nevens gaande Afbeeldingen, waar van de eerſte DARMA *een* JAPANEESCHE HEILIG vertoont; de tweede, vier verſcheidene Paternoſters, als *een van de* SEKTE SEODOSYU, *een van die van Sensju*, *een van* FIAKMANBEN, en de vierde *van de* SEKTE *van* IKOSJU; de derde en vierde verbeelden *de* BOISJU *of* TAFEREELEN *voor de* DOODEN.

DARMA Saint du JAPON.

BIOSJU ou TABLETTES pour les MORTS.

d'apres des Dessems du Japon.

schenden. Deeze verdelging is het gewoone doel der verukking onderworpene Godsdienstigen. 't Is te gering dat Lichaam en Ziel in de juiste paalen worden gehouden, vermits zy de zelve ter liefde van God verdeelen willen. *Darma* nu vol van verdriet geslaapen te hebben, sneed zich beide de Oogleden af, en worp verre van zich de werktuigen, of om beter te zeggen, de bewerkers van zyne misdaadt weg. Hierom is 't dat men hem hier zonder Oogleden verbeeld. Des anderen daags by geval de plaats voorby gaande alwaar hy dit had uitgevoert, bevond hy dat deeze twee Oogleden wonderdadiglyk verandert waren in twee van deeze Boomtjes die de Thee voortbrengen. Tot dus verre was dit gewas noch onbekent geweest. *Darma* proefde de Bladeren van dit Heestergewas en bevond met verwondering dat die hem een inwendige beweeging veroorzaakten met vergenoeging en vermaak verzelt, en dat die hem den Geest versterkten en tot betrachting aanmoedigden. Hy maakte deeze ontdekking zynen Leerlingen bekent, en dus is 't gebruik van dit Gewas allenks in de gansche waereldt gemeen geworden. Men verbeeld onder de voeten van den Heilig een Rietgewas 't welk in 't midden van 't Water is. Dit is, om dat zyne Legende verzeekert dat hy de Zeën en Revieren op dit Rietgewas overstak.

Wy zullen in 't vervolg van den God der Doktoren en Geleerden gewag maaken; insgelyks van een zekere *Jene*, en een S*iquani*, die de Goden der Verstorvenen zyn. Wy zullen nu dit bericht der Goden, Halve-Goden of Geesten en Heiligen van Japan door *Ingen* eindigen, die een Inboorling van China was. Deeze is de jongste en hedendaagsche. (a) Hy leefde omtrent den jaare 1650. In 't jaar 1653. verplichtte hem de yver en begeerte de Godsdienst van S*iaka* tegen de onderneemingen van 't Christendom te verdeedigen, en tegen alle Sekten die het *Budsdoïsmus* wederstreetden, als ook naar Japan over te steeken. Hy wierd 'er met alle bedenkelyke achting ontfangen, en met de noodige vooroordeelen om hem vooreerst als een grooten Heilig te doen erkennen. Een ongemeene droogte quam hem wel te pas om deeze vooroordeelen te stevigen. Het Volk bad hem een *Kitoo* op te zeggen om de gevolgen van de droogte af te weeren. De *Kitoo* is een Gebedt 't welk in tyden van rampspoed opgezegt word. *Ingen* antwoordde zediglyk, dat het in zyne macht niet was de Regen over hunne Landeryen te doen nederdaalen, en dat hy de uitwerking van zyne *Kitoo* niet verzeekeren kon. Hy ondernam het echter op hunne herhaalde aanzoekingen, en na de *Kitoo* belooft te hebben, klom hy op den top van een Berg, en deed aldaar zyn Gebedt. Des anderen daags regende het toen zoo overvloedig, dat door de Wateren alle de Bruggen van *Miaco* wegstroomden. Waarop de scherssende Japaneezen zeiden, dat het Mirakel de juiste paalen was te boven gegaan.

Ingen in Japan als een Afgod aangenomen, en zyn bedryf aangemerkt.

III. HOOFDTSTUK.

Van hunne FEESTEN, BEDEVAARTEN, BYGELOVIGE GEBRUIKELYKHEDEN *enz.*

WY hebben niet dan in 't gemeen van de byzondere Feesten in den Godsdienst der S*intos* gesproken. Wy gaan 'er nu een breeder verhaal van doen: Maar wy zullen niets, de Bedevaart van *Isje* raakende, herhaalen, die mede tot deezen Godsdienst behoort. Een der wezentlyke punten in 't *Sintoïsmus* bestaat in 't veelvuldig Tempel bezoeken, den Goden en de Zielen der Heiligen toegewyd, die door hunne verdiensten hebben uitgemunt. Deeze oeffening van Godsdienstigheit kan geschieden wanneer men wil: Maar vooral moet men op de tyden voornamentlyk tot Godsdienstigheit geschikt, niet nalaatig zyn.

De Feesten der S*intos* komen op vaste tyden. Eenige komen Maandelyks en andere Jaarlyks. Drie Feesten zyn 'er in de Maandt: in den aanvang of Nieuwe Maan, wanneer zy vol is en op den laatsten dag van 't afgaan van de Maan. Wat het eerste Feest aangaat, dit is meer een dag van wederzyds dienstplichten en bezoeking van Vrienden, dan van Godsdienstigheit aan de Goden. De laatste dag van de Maan heeft niets aanmerkelyks ten opzicht van de zelve: Maar de vyftiende van de maandt is eigentlyk de dag van Godvruchtigheit. De S*intos* hebben vyf vaste jaarlykse Feesten, die de eerste dag van 't jaar, de derde dag van de der-

Welke Feesten de Sintos op gezette tyden vieren, en hoedanig.

(a) *Kaempfer* Ubi Sup. IV. Boek Hoofdstt. 4.

de maandt, de vyfde van de vyfde maandt, de zevende van de zevende maandt, en de negende van de negende maandt zyn. De reden van de bestendige keur deezer oneven getallen; is, dat deeze dagen ongelukkige dagen zyn, en dat de *Sintos* zich inbeelden dat de gewoone vreugde-vieringen op Feestdagen insgelyks de Goden verheugen, en de ongelukken en toevallen afweeren die onfeilbaar op deeze dagen gebeuren zouden. 't Is een bestendig gevoelen by de *Sintoïsten*, dat de Goden vermaak scheppen in de genoegte die hunne Feesten verzellen en dat de gemaatigde vermaakelykheden der geenen die hen eeren door deeze uitwendige blyken van vreugde, hen niet beleedigen zouden. De eerste dag van 't jaar word met plichtplegingen, bezoekingen en geschenken te doen, door gebragt. Zy vereeren elkander van de *Awabi*. Deeze *Awabi* is een Schelpvis die in de Aloude tyden het eerste onderhoud of voedzel der geenen was die Japan bewoonden, gelyk men zegt dat de Ekelen van de Aloude Bevolkers van Europe waren. De *Awabi* verbeeldt by de Japaneezen de spaarzaamheit hunner Voorvaderen. Het tweede Feest word in den aanvang van 't Voorjaar geviert. Een ieder neemt dan deel aan de aangenaamheden van dit herbooren Zaizoen: Maar voornaamentlyk de Jonge-dochters. Haare Ouders of Bloedverwanten rechten voor haar een Gastmaal aan, waarop men de naaste en goede Vrienden van het Huisgezin noodigt. Men versiert een der vertrekken van 't Huis met Poppen en kostelyke Popspeelen, die het Hof van *Dairi* verbeelden. Men dient 'er verscheiden Japaneesche Gerechten voor, en eenig Kruid of Byvoet aan ieder deezer Popperyen; ieder Speelpop heeft haar byzondere Tafel. De Dochters bieden de zelfde dingen den Genoodigden met een Schotel van *Saki* aan. Eveneens gelyk dit Feest kan aangemerkt worden, als het Feest van Jonge Dochters, zoo kan dit volgende het Feest van Jongelingen genoemt worden. Men versiert de Huisdeuren met het Kruid-Byvoet; de Jongelingen vermaaken zich op het Water, voornamentlyk te *Nanguesacque*: Maar 't is niet alleen voor hen zoo byzonderlyk, dat Mannen van daagen en de deftigste Personaadjes, niet mede hun deel van 't vermaak neemen. Geduurende het Feest roept men dikmaals *Peïrun*. Dit nu zal ons gelegentheit geeven de Historie van dit Feest voor te stellen. (a) *Peïrun* regeerde eertyds in een naby gelegen Eilandt van *Formosa*. Dit Eilandt, alwaar *Peïrun* regeerde, dreef een zeer grooten Handel in de bequaame Stoffe en Aarde tot het maaken van 't Porcelein. De schelmery der Eilanders, die door den voorspoedt en de Rykdommen van hun Koophandel bedurven waren, gaf oorzaak dat zy zich aan de grootste misdaaden overgaven, en de verachting van de Godheit; overzulks de Goden besloten tot hun ondergang, om hen met hun Eilandt te doen verzinken. Maar doordien de Opperheer geenzins deel aan de misdaaden zyner Onderdanen had, en dat hy de Goden eerde, besloten ze hem met zyn Geslacht te redden. Zy gaven hem in den droom de aanstaande verwoesting van zynen Staat te kennen, en een teeken van roodheit in 't aangezicht van beide de Afgoden, zou weinig tydt te vooren de verzinking van 't Eilandt bevestigen. Men belastte hem zich met zyn Geslacht in te scheepen, zoodra als hy dit teken beschouwde. *Peïrun* gaf zyn Volk de toorn der Goden opentlyk te kennen: Maar men spotte met hem. Een deezer Spotters gelovende des Konings berichtgeeving belachelyk te maaken, ging des nachts het aangezicht van den Afgod rood beschilderen; en deeze quaadaardigheit wierd toen het teken zelf. De Koning hier van bericht, begaf zich met zyn Huisgezin, Goederen en alle die hem volgen wilden te Scheep. Naaulyks was men in Zee geloopen, of het Eilandt wierd met alle de Bewooners ingezwolgen en verzonk. Deeze Koning *Peïrun* quam toen in China aan te landen. Men merkt in deeze verdichte Historie eenig zweemzel van het gebeurde met *Lot* (b), en 't is geenzins onmogelyk, dat in een lang gevolg van Eeuwen de zelve door deeze Afgodische Volkeren verkleed en vermomt is geworden: Maar, hoe 't ook zyn mag, de gedachtenis van deeze verzinking word door een jaarlyks Feest bewaart, voornamentlyk in de Zuiderlyke Provinciën van China. Men doet alsdan Watertogten, en men herhaalt 'er dikmaals met luiderstemme de naam van *Peïrun*. Uit *China* is dit Feest in *Japan* overgebragt, en mogelyk ook in *Pegu*, alwaar men het Feest der Wateren viert. Het vierde Jaarlyks Feest heeft niets byzonders, indien 't niet is, dat de Jongelingen eenige vaerzen van hun eigen maakzel aan Posten en Stylen aanplakken, op dat een ieder oordeele welk een vordering zy in hunne studie hebben gedaan. Het vyfde Feest is een soort van Bacchusfeest. Niet

Historie van *Peïrun* beschreeven.

(a) *Kaempfer* Append. *to the History of Japan*.
(b) Deeze Historie van *Lot* is op een andere wyze door de Grieken in 't verdichtzel van den ouden *Hyrieus* vermomt. Zie *Ovid.* Fastor. L. V.

Niet alleen geeft men zich over aan het bedryf van een buitenſporige genoegte, en in overdadig te drinken; maar men noodzaakt ook de Voorbygangers en Vreemdelingen deel in deeze ongeregeldheden te neemen. Dit Feeſt duurt eenige dagen, en geduurende deezen tydt onthaalen de Gebuuren zich elkander in allen overdaadt. Te *Nanguiſacque* viert men dit Feeſt noch ongeregelder, nademaal men 'er op den zelven tydt dat van *Suwa*, de God of Beſchermer der Jagers, viert. De Japaneeſche Maandwyzers of Almanakken zyn vol van veele andere Feeſten: Maar die zyn zoo algemeen, noch zoo oud niet als de vyf waar van wy geſproken hebben: insgelyks zyn 'er inzettingen om de verſchyningen van eenige *Sins* te vieren, of ter gedachteniſſe van eenige verloſſing of een ongemeene overwinning, of om voor de nakomelingſchap zekere Mirakelen te doen gedachtig zyn.

Hoe men het Feeſt van *Suwa* viert.

Suwa, waar van wy zoo even gewag hebben gemaakt, heeft twee Feeſten, het eerſte viert men den negenden van ieder Maandt. Alsdan beveelen zich in't byzonder de Jagers onder de beſcherming van deezen God. Het ander Feeſt word jaarlyks altoos om den negenden dag van de zesde Maandt geviert. Alle die in de Pagode van *Suwa* hunne Geeſtelyke en Godsdienſtige hulde bewyzen die zy hem ſchuldig zyn, gaan door een kring van Bamboes, waar rondom men Lywaat gewonden heeft. Dit geſchied ter gedachteniſſe van een ongeval, dat de Japaneezen zeggen *Suwa* zoude overgekomen zyn, en 't welk de Duitſche Reiziger ons niet verhaalt. Alzoo *Nangueſacque* onder de beſcherming van deezen God ſtaat, word hy 'er ook Godsdienſtiglyker in deeze Provincie dan elders gedient. De Feeſten van *Ten-Si-O-Dai-Sin* hebben niets aanmerkelyks dan de Proceſſiën ter eeren van dien God.

Laat ons iet van deeze plechtelyke dagen en hoe die geviert worden, voorſtellen. Veele van deeze Feeſten zyn aan alle de Japaneeſche Sekten gemeen, en om die reden zal 't genoeg zyn, dat wy 'er bericht van geeven, nadat wy 'er van als van de plechtiglyke dagen door de *Sintos* geviert, geſproken hebben. 't Is, zegt men ons, zoo zeer de begeerte niet (a) om de Goden te dienen, die deeze dagen aanmerkelyk maaken, als de vreugde en het vermaak die de zelve verzellen. Hoe deftig het voorwerp van een Feeſt zy, word by alle Menſchen bevonden dat het vermaak die deftigheit berooven zal. Een zodanige ontdekking geſchied niet alleen in Japan; de vreugde en vermaakelykheden zyn overal het gevolg van deeze Jaarlykſche Godsdienſtigheden; 't is een merkteken van alle tyden. Eertyds verdeelden ze na de viering der verborgenheden, zelfs die de aller treurigſte waren, onder de Godvruchtigen het overſchot der Offerhanden, en dit overſchot verſtrekte voor de ſtoffe van een Brasfeeſt, veel Godloozer dan Godsdienſtig, nademaal men zich overgaf aan alles't geen de vreugde vereiſchen kon. Het was niet gedoogt treurig te zyn, noch iets van quaade voorwikking te melden. (b) Men zag de vreugde uit de droefheit van 't gevierde voorwerp gebooren worden, en dit gebeurt eveneens by ons.

Proceſſiën door de Japaneezen met hunne Goden gehouden, en hoedanig dit geſchied.

Laat ons nu van hunne Proceſſiën ſpreeken. De Japaneezen leiden hunne Goden om gelyk de aloude Egiptenaren, en byna in orde als *Apuleus* in zyne *Mileſiaca* beſchreeven heeft. Weinig ſcheelt 'er aan dat deeze beſchryving by allerlei Proceſſiën niet kan toegepaſt worden. (c) In een Feeſt 't welk de *Bonzes* jaarlyks te *Freienojama* vieren, gaan zy gewapent in een geregelde orde en draagen zeven zetels op den rug, in zeven verſcheiden *Mias*. In deeze Proceſſiën draagen de Godvruchtigen voor en achter hun de Afgoden by 't licht der Lantaerens. Deeze Lantaerens met een zeer fyn lywaadt bekleedt, op dat men 'er het licht van een kaers door zien kan, op welk kleedt de naam van den Afgod geſchreeven is. De Proceſſiën gaan, om zoo te zeggen, met allerlei vreugdebedryf, vertooningen, kluchtſpelen en buitenſpoorigheden gepaart; en die alle *Matzuri* (d) worden genoemt.

Die op het Feeſt van *Suwa* beſchreeven.

Die van een Feeſt van *Suwa*, en 't welk wy verkiezen zullen om den Lezer eenig denkbeeldt van deeze Godvruchtige dwaasheit te geeven, begint door een t'zamenpaaring van Japaneeſch Muzyk, waarmede de jeugdt van *Nanqueſacque* hunnen God vereert. De Proceſſie word door twee witte en zeer magere handtpaerden geopent. Waarom moeten die mager en wit zyn? Is 't een gemaaktheit? Dit zegt men niet. Na deeze paerden ziet men de Banieren, Wimpels en Vaandels verſchynen, zinnebeelden of tekenen die het Feeſt en den God eigen zyn. Na deeze ziet men anderen, by voorbeeldt, een korte en breede lans of ſpeer, ganſch verguld, vervolgens een paar zeer groote en plomp gewerkte ſchoenen, en

(a) *Kaempfer* III. Boek. 3. Hoofdſt. van zyne *Hiſt.* enz.
(b) *Etiam lugentes ridebant*, zegt *Petronius*. (c) *Aloiſius Froes* in *Epiſt. Iaponic.*
(d) *Kaempfer* Hiſt. van Japan IV. Boek. Hoofdtſt. 4.

en wit papier aan 't einde van een korte stok gebonden, 't welk het Geestelyk Rechtsgebied aanwyst. Hier na volgen leedige stoelen, om te beter de *Mikosi* te plaatsen, en deeze stoelen worden een weinig hellende gedraagen, op dat 'er de Godvruchtigen hunne liefdaadigheden konnen in overgeeven: Maar om te meer de aalmoezen aan te moedigen, draagen twee gehuurde persoonen een groote en ongetwyffelt zeer zwaare Armbos (a), waar mede zy ter eene en andere zyde de Aalmoezen der Godvruchtigen verzamelen. De *Mikosi* zyn agtkantige bussen, zwaar genoeg voor een man te draagen. Zy zyn gevernist en net bewerkt. Na deeze *Mikosi* vertoonen zich twee *Palanquyns* of draagstoelen, dienende voor twee Opperhoofden van de Pagode van dien God waar voor men de Processie doet. Nu volgen twee Paerden alzoo mager als de eersten, de Geestelykheit met een welvoegelyke deftigheit te voet gaande, en het overige Volk in menigte en zonder orde. De Processie aan 't Voorhof van den Tempel van *Suwa* gekomen zynde, neemt 'er de Geestelykheit plaats, als ook de Afgezondene van den Landvoogdt nevens hun gewoon gevolg, waar by men wegens de plechtigheit van dien dag, twintig spiessen voegt, wiens punten met dunne houte geschilderde en verniste spaanders versiert zyn. Dit zyn merktekenen van eer tot de waardigheit der geenen die Ampten van gezag bekleeden, behoorende. Drie van deeze pieken worden 'er vertoont. Vier der voornaamste Afgezondenen gaan Tempelwaarts om 'er uit den naam van den Landvoogdt hulde te bewyzen die zy den Opperheer van deeze plaats schuldig zyn: Maar voor dat deeze huldiging geschied, wasschen zy de handen in het Bekken 't welk aan den ingang van den Tempel is. Na de beweezen huldiging bied een *Nege* (b) van de *Amasaki* (c) in een vaas van gemeene aarde en ongevernist, deeze Afgezondenen aan; een plechtigheit die de noodruft hunner Voorouderen verbeeldt.

Met welk een bedryf zy het Feest van *Matsuri* vieren.

De *Matsuri* behoort tot den derden dag van 't Feest, 't welk deeze van de geboorte Gods is. De Godsdienstigheit van dien dag bestaat in een t'zamenmengzel van Vertooningen, Processiën, Dansseryen, Kluchtspelen en andere diergelyke vermaakelykheden ter eere en glori van de Godheit voor wien men het Feest viert. Een der byzonderheden van de *Matsuri* is, dat men in de plaats zelf die men voor de Kluchtspelen en Vertooningen verkiest, bouwt, of om liever te zeggen, een soort van Bamboeze Tent oprecht, die men de naam van Tempel geeft. Daar is 't dat de Afgod het gezicht der openbaare vermaakelykheden geniet; en ten dien einde is de Tent ter zyden open die uitzicht op de plaats der Vertooningen heeft. De eenvoudigheit van deezen Tempel verbeeld de armoede der eerste Japaneezen, en mogelyk dat de twee Denne-Boomen, die men voor den zelven plant, de eerste Dienst erinneren die aan de Goden onder de Boomen beweezen wierd. De omtrek van de plaats is van Banken en Huisjes voor de Godsdienstige Aanschouwers verzien. Wy zullen zekere berichten ongerept laaten de Orde en rang deezer Aanschouwers enz. raakende. Men kan dit in den aangehaalden Schryver (d) naslaan. Ons staat noch iet van deeze Toneelstukken te zeggen die eenige bevalligheden van 't Feest uitmaaken. Het onderwerp behelst de voorvallen der Goden, somtyds is 't een Heldhaftig bedryf, en dikmaals ook een uitvoering van liefde. De Toneeelspeelders zingen en danssen de zelfde onderwerpen, en zoo het onderwerp te ernstig of droevig is, vertoont zich aanstonds een Kluchtspeelder om de Aanschouwers door zyne gebaerden en kluchtredenen te vermaaken; somtyds op de wyze der aloude Potzemaakers (e) trachten de Toneelspeelders door hunne Kleeding, Gebaerden en Danssen de Historie van den Held die 't onderwerp van 't stuk is, uit te drukken. Het schynt uit het verhaal van *Kaëmpfer*, dat zy zich in hunne kunst wel quyten, en men zou dit in deeze gelegenheit in een geleert Man als ooggetuige niet wraaken konnen, ten minsten als men hem niet beschuldigt zich te licht verwondert te hebben. De zelfde Schryver beschyft een geheel

(a) *Alms-cheets* in *Kaempfer*. (b) Zie vervolgens de verklaring van dit woord *Nege*.

(c) De *Amasaki* is een soort van gemeen bier, van gekookte ryst, 't welk men een nacht gesten laat: dit is den drank op groote Feestdagen, ter gedachtenisse van de behoeftigheit waar van gesprooken is.

(d) *Kaempfer* Historie IV. Boek Hoofdst. 4.

(e) Men zegt dat niet alleen de Roomsche Potzemaakers geheele Tooneelstukken zonder te spreeken vertoonden: Maar dat ze die ook zeer wel uitbeeldden, zulks men twee Bedryven van een zelfde soort onderscheiden kon. By voorbeeldt, voegt men 'er by, in de *Dialogue sur la Musique des Anciens* V. Deel van de *Bibl. Fra.* ziende een Vader vertoonen zyne Kinderen verslindende, kon men onderscheiden of *Saturnus* of *Thyestus* enz. verbeeld wierd.

geheel Toneelſtuk van een *Matſuri*, waar van hy mede ooggetuige was.

Hoe de Japaneezen de Bedevaart gelyk die van *Iſie* vieren, en hun gedrag daarin aangemerkt.

Wy hebben de Bedevaart van *Iſie* beſchreeven. Deeze oeffening is hier met de zelfde misbruiken belaſt die men elders vind. De Menſchen gaan 'er op goed vertrouwen verre genoeg de vergeeving hunner zonden zoeken, en om den invloed hunner Gebeden deelachtig te worden. De Godsdienſtigheit van een gedeelte deezer Pelgrims is hunne huiſchelyke armoede verſchuldigt. Onder voorwendzel van Pelgrimaadje beedelen zy langs de groote Wegen. Ten minſten dient hun dit Bygeloof om hunne elende te verzachten. Maar hier doen zich wezentlyke misbruiken op; de ongebondene Kinderen en wederſpannelingen tegens hunne Ouders ontrekken zich het Vaderlyk gezag om Aflaat te gaan zoeken, die, volgens deeze Bygelovigen, hunne misdaaden uitwiſſchen en hen weder gerechtveerdigt by hunne Ouders doet keeren. Onder het zelfde voorwendzel worden de behoeftige Menſchen en voornamentlyk de Leediggangers, Bedelaars van hun Ambacht. Andere hebben een weinig eerlyker uitvlucht, om zich de zaake ten koſten van hunnen Godsdienſt t'ontrekken. Zy gaan ter Bedevaart: Maar op een kluchtige en potzemaakende wyze. Zy lokken het Volk by een, maaken hunne Beurs de Aanſchouwers voor hun Geldt met loozej ſtreeken, kluchten en andere tydkortingen van dat ſlag te vermaaken.

Alle deeze Pelgrims, zoo wel de ernſtige als de gemaakte, doen de paden en groote wegen krielen. Zy beſlaan de Herbergen zodanig, dat men 'er geen lyfberging meer vind. Ook gebeurt het ſomtyds dat de armſte onder hen, en zelf deeze die niet in ſtaat zyn hun Slaapgeldt te betaalen, zich genoodzaakt vinden de nacht in de open lucht, voor koude en ongemakken bloot geſtelt, door te brengen. Op deeze wyze ſterven 'er ſomtyds veele onderweeg. Alle deeze Pelgrims reizen zeer kleine dagreizens, zynde in 't wit gekleedt, met kleine troepen van vier of vyf Perſoonen, waar van een van hun een ſoort van Staf als gebiedvoerende in de handt heeft, met Linten van wit Papier verſiert en aan elkander gehecht, gelykzaam een Pylbundel uitmaakende. Volgens deeze Orde zyn 'er twee gaande met een deftigen en langzaamen tret, ſchynende zelfs telkens te ruſten. Deeze draagen met hun beiden een werktuig 't welk naar een Burrie gelykt, waarop een Klok van een lichte Stoffe is gezet, of een Ketel, of iet 't welk zinſpeeling op de Hiſtorie hunner Goden maakt. Dit alles is met Takken van Denne-Boomen en geſneeden wit Papier verſiert. Deeze die Bevelhebber ſchynt te weezen, danſt voor de Burrie, en zingt telkens met een droevige ſtem iets 't welk overeenkomende met het onderwerp is, dat zy willen uitdrukken: Een onderwerp 't welk beſtemt is om eenige Godvruchtigheit te verwekken, nademaal men treurig zingt. Een ander ſcheid zich van den hoop, en neemt de voortogt, om in de Geheugten huis aan huis te beedelen, of om de mildaadigheden der voorbygangers te verzaamelen.

Een ander ſlag van Pelgrims (a) verplichten zich drie en dertig voornaame Pagoden van den God *Quamwon* of *Canon* te bezoeken. Deeze Menſchen gaan mede huis aan huis, zingende hunnen God Lofzangen. Zy zyn in 't wit gekleed, en draagen aan den Hals een Geſchrift, waar in men in orde de naamen der Tempelen van *Canon* leeſt die zy noch niet bezocht hebben. Deeze levenswys van in den naam van eenige Godheit het Landt door te kruiſſen, is zoo gemakkelyk en aangenaam, zoodat veele Menſchen Pelgrims worden om zonder moeiten en onbekommert te leeven.

Andere doen hunne Bedevaart met meer vertrouwen en met deeze lichaams dooding die men zoo algemeen voor zichtbaare tekenen van heiligheit neemt. Zy reizen ganſch naakt, zelfs in 't koudſte van den Winter, zonder iets anders om't lichaam te hebben dan een weinig ſtroo 't welk hen om den middel en een weinig laager dekt. Dit geſchied om zich van zekere Geloften te quyten die zy by gevaarlyke gelegentheden hebben gedaan, of om byzonderlyker de Godheit in te wikkelen, van hun zekere gunſten toe te ſtaan. Deeze ontfangen geene liefdaadigheden.

Waarin de Broederſchap zich aan *Amida* opofferende beſtaat, en wat hunne verrichtingzy.

Zekere Perſoonen (b) offeren zich t'eenemaal *Amida* op. Hun naam betuigt de Godsdienſtigheit waar aan zy ſchuldig zyn zich enkelyk te verbinden, dit is om zoo dikmaals als 't mogelyk zy de *Namanda* op te zeggen, die de Japaneezen mede *Nembutz* noemen. Dit is een Gebroederſchap. De Burgers en Edellieden laaten 'er zich in opteekenen: Maar het grootſte getal van de Broederſchap beſtaat uit Menſchen die in de Straaten en op openbaare plaatſen te ſamen komen. Aldaar zingenze of zeggen de *Namanda* op, op 't geluid van kleine Schel-

(a) *Kaempfer* Ubi Sup. V. Boek. Hoofdſt. V. (b) *Nembudzſui*. Idem ibid.

Schelletjes, die hun dienen om de Voorbygangers en vroome Godvruchtelingen te noodigen, die zich inbeelden dat de Gebeden altoos uitwerkende, en heilzaam zyn, hoedanig het met den geenen gestelt mag zyn die de zelven voortbrengen. Alzoo, volgens 't gevoelen der Japaneezen, deeze Gebeden dienen tot verzachting der Ouderen of Vrienden die in de andere waereld lyden, zoo deelt een ieder zyne liefdaadigheden mede, om de zyne te hulp te komen. Deeze die van de Broederschap zyn, neemen naauwkeurig waar om elkander in hunne benoodigdheden behulpzaam te zyn, en deeze wederzydsche behulpzaamheit is als de Grond-Wet der Broederschap. Zy bebegraaven zelf de Dooden, en gebruiken hun eigen middelen, of de vergaderde Aalmoezen, om die geenen te begraaven die in armoede gestorven zyn. Wanneer zy een ryke Godvruchtige in de Broederschap ontfangen, vraagen zy hem eerst: zoo wanneer iemandt van de Broederschap sterft, of hy zich wel verbinden wil uit al zyn vermogen tot zyne begraaving behulpzaam te zyn. Indien hy dit weigert, ontzegt men hem een lidt van de Broederschap te zyn.

Deeze Gebroeders vergaderen mede beurdsgewys by elkander, tweemaal 's daags, te weeten, 's Morgens en 's Avonds, om de *Namanda* te zingen, met gedachten de Overledenen te verzachten, en ook by voorzorge voor zich zelven na hunne doodt.

'tZeldzaam gedrag aangemerkt, die eenige Boetelingen ondergaan, en in gevaarlyke Woestenyen zich onderwerpen.

Van deeze Godsdienstigheit zullen we tot een andere overgaan, die in een ongemeene Boetoeffening bestaat, en men voor een Verdichtzel opneemen zou, (a) indien die niet door veele Aloude Reizigers was getuigt. De Boetelingen begeeven zich door 't allerhoogste en byna ontoegankelyk Gebergte, in zekere vervaarlyke woestenyen, bewoont door een Orde van Heremiten die byna wildt zyn, die hen in handen van andere noch wilder dan zy overgeeven. Deeze laatste geleiden de Boetelingen door gevaarlyke plaatsen, oeffenen hen door vasten en andere gestrengheden, die men hoe 't ook zy, lyden moet, nademaal 'er het verlies van lyf en leven aan hangt: Want zoo de Pelgrim van 't voorschrift afwykt, hem door zyne Geleiders voorgeschreven, hangt men hem by de handen aan een Boom, die in 't afhellen van een vervaarlyke plaats is, en men laat 'er hem dus hangen, tot dat hy de Boomtak niet langer konnende houden, door zwakheit in den vervaarlyken afgrond valt. Dit is maar een begin van 't lyden. Na veel uitgestaane gevaar en moeielykheit, komt men in een vlak Veldt, van zeer hooge Bergen omringt. Men brengt 'er een dag en nacht door, houdende de armen kruisgewys en het aangezicht op de kniën; een andere uitvoering van Boetoffening is 't. Indien men in deeze pynelyke gesteldheit schynt te bezwyken, en dat men een weinig, hoe 't ook zy, naar verzachting tracht, zoo komen de Woestyniers met Stokslagen den Boeteling weder in zyn opgelegde gestalte herstellen. In deeze gesteldheit is 't, dat de Pelgrims hun gewisse moeten onderzoeken, alle hunne zonden overdenken die zy in 't jaar begaan hebben, en vervolgens die belyden. Na dit onderzoek, gaat men noch verder voort, tot dat men aan een byna ongenaakbaare Rots komt. Op den hoogsten top van deeze gevaarlyke Rots is 't, dat deeze woeste Monniken een algemeene Belydenis hunne Boetelingen laaten doen. Zy houden op den uitersten top van de Rots een groote yzere Staaf, drie ellen lang, die zy de Rots konnen uitzetten en weder in trekken wanneer het hun behaagt. Aan 't einde van deeze yzere Stang hangt een Schaal. De Monniken zetten den Pelgrim in een der Bekkens, en in het andere een tegengewigt (b) 't welk de Schaal evenwigtig houd. Daar na, zetten ze de Schaal door middel van een beweeg-rad buiten de Rots uit, en door dit middel en gebruik hangt de Schaal in de vrye lucht over de gevaarlyke hoogte. In deeze gesteldheit is de Pelgrim genoodzaakt een naaukeurige overdenking van zyne zonden te doen. De belydenis moet van alle de tegenwoordige Aanschouwers gehoort worden, en de Boeteling moet zich wachten geen van zyne misdaaden te verbergen en te bewimpelen: maar bestendig in zyne belydenis zyn, noch geenzins in de oprekening wankelen. De minste verandering, of verberging, schoon 't zelf het uitwerkzel van vrees mogte zyn, veel eer dan ter quaader trou, is machtig den ongelukkigen Boeteling het leven te doen verliezen. Want zoo deeze onverbiddelyke Monniken zulks gewaar worden, geeft deeze die de Schaal bestiert, een schok aan de yzere Staaf, overzulks die door dit middel en de beweeging

komen-

(a) *Purchas* uittrekzels van Vojagiën. De Bry *Epistolæ Japonicæ* &c.

(b) *Purchas* zegt in 't uittrekzel van *Acosta*, dat dit bekken ledig is, dat het naarmaate dat de Boeteling een zonde belyd, het ledige bekken naar de afhellende stylte hangt, en dat waar in de Boeteling is van de zyde des Heremiets die de yzere stang houd. Wanneer dan de Boeteling zyne belydenis geëindigt heeft, de beide bekkens evenwichtig worden. Op de zelfde wyze is 't dat het Afbeeldzel van *De Bry* deeze Belydenis verbeeld.

komende over te ſlaan, de Boeteling uit de Schaal valt en in de diepte nederſtort en verbryzelt. Deezê die door een oprechte Biegt dit gevaar ontkomen, gaan vervolgens de Godheit van de plaats aanbidden, en na dat ze de Monniken die hunne Biegt gehoort hebben, hebben betaalt, begeeven zy zich naar een andere Pagode, waar na zy hunne Godsdienſtigheit afleggen en eindigen, en daar is 't dat zy dan eenige dagen met Vertooningen en andere vermaakelykheden doorbrengen.

Zy hebben ook het gebruik van zekere geheiligde Brieven, die wy den Lezer onder den aangenomen naam van Aflaatbrieven in navolging van zekere Proteſtante Reizigers, niet voorſtellen zullen. P. *Lodewyk Froës* zegt ons, (a) dat de *Bonzes* aan 't Volk zekere geheiligde Brieven verkoopen, waaraan zy groote krachten tegen de macht der *Demons* toeſchryven: Maar 't geen het zeldzaamſte in deeze bedriegery deezer *Bonzes* is, beſtaat daarin, voegt hy 'er by, dat zy geldt op deeze Brieven tegen een grooten Intreſt opneemen, met beloften van het in 't ander leven weder te geeven. De Godvruchtige, die zyn Geldt heeft geleent, verzuimt niet, ſtervende deeze Schuldbrieven mede te neemen, om de Schuldt te laaten voldoen.

Hoe de *Bonzes* hen Heilige Brieven verkoopen, en waar voor die hun dienen.

De Japaneezen doen hunne Gebeden met den Rozekrans, of de Paternoſter. Reeds hebben we dit aangemerkt. Ieder Sekte heeft ook de zyne. (b) Deeze van de Sekte van *Seodoſiu* † beſtaat in twee Toeren of Snoeren boven elkander geſtelt, gelyk men in de Afbeelding zien kan die deeze werktuigen van Godvruchtigheit vertoont. De eerſte Toer beſtaat uit veertig Kraalen, en de andere, te weeten de beneedenſte, uit dertig. De andere Paternoſter die men by deeze van *Seodoſiu* ziet, behooren aan de Sekte van *Ikoſia* en *Sensju*. Deeze die volgt is den Chineezen en Japaneezen gemeen. De voornaamſte Paternoſters noemt men in 't Chineeſch *Fiakmanben*. Met behulp van deeze Paternoſters tellen de Eilanders hunne Gebeden, die veel langer dan die der Roomſch Katholyke Chriſtenen zyn. Zy moeten die hondert en achtmaal opzeggen, nademaal de *Bonzes* verzeekeren, dat 'er zoo veel ſoorten van zonden zyn die den Menſch bezoedelen, en dat een geloovige Japanees altoos tegen ieder van de zelve met een Gebedt moet gewapent zyn. Alle morgen moet men in 't opſtaan eenige Godvruchtige woorden ſpreeken, ſteekende de vingers van de rechter handt op. De Japaneezen gelooven, dat men door dit middel het quaade voorneemen van den boozen Geeſt belet.

Hoedanig een gebruik de Japaneezen van de Paternoſters maaken, en waaruit die beſtaan.

Laat ons dit Hoofdſtuk door de onderſcheiding van goede en quaade Dagen eindigen. Hier gelyk in de andere plaatſen der Indiën, begint men geene zaak, noch begeeft zich op reis dan op een gelukkigen dag. De Japaneezen verzeekeren, dat van alle tyden de ervaarenheit heeft doen blyken, dat de aangeweezen dagen in een klein Tafelboekje voornamentlyk voor dat gebruik gemaakt, onfeilbaar goede of quaade behelzen. Maar in Japan, gelyk elders, zyn 'er Menſchen die een uitzondering maaken, en die zich weinig met deeze onderſcheidingen bekommeren by den Volke aangenomen, en dikmaals den *Bonzes* en andere Menſchen van deeze Orde voordeelig. De Tafel van goede en quaade dagen (c) is door een zekere Starrewichelaar *Seimei* genoemt, uitgevonden, zeer ervaaren in de Starrewichelary en in alles 't geen de invloed der Starren en de Voorzeggingen raakt. Om die groote bequaamheits halven was 't wel noodig dat *Seimei* op een overnatuurlyke wyze gebooren wierd. Men verhaalt dan, dat hy een Koning tot Vader en een Vos tot Moeder had, die hevig door de Jagers vervolgt zynde, by deezen Vorſt haar toevlucht nam. De Vos was van de Orde der Waarzegſters of Hexen. Zy lei haar ontleende gedaante af, en verſcheen weder onder die van een ſchoone Maagdt. De Koning haar trouwende, baarde zy hem *Seimei*. Deeze *Seimei* vond zekere verborgene woorden uit, die hy in een enkeld Vaers overbragt, ten gebruike der geenen die een onvermydelyke noodzaakelykheit, of de afhankelykheit waar in zy leefden, hinderde de ongelukkige dagen te myden. Dit Vaers was van een zodanige kracht, dat het de Menſchen van alles 't geen hun verdrietelyk konde overkomen, bewaarde, by aldien men zorg droeg van het in de quaade dagen op te zeggen.

Hun Bygeloof over goede en quaade dagen in hunne onderneemingen, en door een Starrewichelaar *Seimei* ingevoert.

Zyne zeldzaame afkomſt en geboorte aangemerkt.

Ll 2 IV. HOOFDT.

(a) P. *Froës* in de verzameling der *Epiſt. Ind. & Japan.* (b) *Kaëmpfer* Hiſt. van Japan.
(c) *Kaëmpfer* Ubi Sup. V. Boek. Hoofdſt. VI.

† Zie het tweede Afbeeldzel van de Afbeelding Bladz. 260.

IV. HOOFDTSTUK.

Van hunnen DAIRI; *hunne* GEESTELYKEN *en* GODVRUCHTIGEN; *hunne* TEMPELS enz.

DE *Dairi* was eertyds de volftrekfte Monarch van Japan. Schoon hy uit een Goddelyke Stam of Telg ontfprooten is, geeft men hem de Tytel niet van *Mikotto*, die enkelyk den Goden en Halve-Goden zyne Voorouders toegeëigent word. Niettegenftaande geeft men hem de hoogwaardigfte Tytels, by voorbeeldt, men noemt hem *Ten-Sin*, 't welk *Zoone des Hemels* beteekenen wil: Maar in de gewoone Taal word hy enkelyk *Dairi* genoemt. Hy word als een geheiligde Perfoon aangezien, en zonder beducht te zyn ons te vry uit te drukken, men kan 'er by voegen, dat hy de Paus van Japan is. Om dit denkbeeldt in des Volks gemoedt te handhaven, deeze van zyn Hof en de Geeftelykheit van zyne Afhangelingen, verplichten zich, en hy zich zelf een ongemeene zorg voor zyn Perfoon te draagen, en zekere zeer vreemde gebruiken op te volgen, die in den zelven tydt het Volk, en zelf door zyne lange gewoonte den geenen die boven 't Volk zyn een zonderlinge eerbiedt voor den *Dairi* inboezemen. By voorbeeldt, het is hem nooit gedoogt de Aarde met zyne voeten aan te raaken: 't is beneden zyne waardigheit te voet te gaan en ten dien einde gaat hy nooit uit of word op de Schouders van zyne Lyfwacht gedraagen. Hy geeft zich niet voor de Lucht of Zonnefchyn bloot, en zyns lichaams heiligheit is zodanig, dat men zyne Baardt, noch zyne Hairen, noch zyne Nagels nooit aanraaken zou, indien men geduurende zyne flaap de voorzorg niet had van hem, om dus te zeggen, van de overvloedigheden te berooven, die de zuiverheit des lichaams hinderlyk zyn. Het woordt *Berooven* is niet te hard, nademaal de Japaneezen zeggen, dat het een Diefftal is, deeze dingen van des *Dairis* lichaam af te fcheiden. Eertyds was deeze Vorft verplicht des morgens eenige uuren in 't openbaar te verfchynen: Alsdan zag men hem op zyn Troon zitten, met de Kroon op 't Hoofdt, onbeweeglyk als een Beeldt, de oogen, noch handen, noch voeten niet beweegende. Van deeze vreemde ftant hing de gerultheit van den Staat af. Een keering of aanfchouwing van den Vorft ter rechter of linker zyde, dreigde eenig ongeval, en zoo hy te raade wierd onbeweeglyk geduurende eenigen tydt van een zekere zyde aan te zien, voorzeide dit onfeilbaar den Oorlog, de Hongersnoodt, of die van 't vuur. In vervolg van tydt veranderde het Bygeloof van voorwerp: Het geluk en de geruftheit hing niet niet meer dan alleen van de Kroon af, die men op de gezette tyden op den Troon plaatfte, gelyk 'er eertyds de *Dairi* gezeten was. Deeze Vorft van een zoo ongemakkelyk dagelyks gedrag verloft, heeft nu geen andere bezigheit dan voor zyne ruft en vermaak bezorgt te zyn. Alles 't geen men hem in zyne Maaltydt voordient, word hem in nieuwe Schotelen opgedift, en de Spys in nieuw Vaatwerk bereid: De Orde is, dat alles 't welk voor zyne Tafel dient, telkens vernieuwt zy, en men draagt niet alleen zorg het Vaatwerk en de Schotels, en al het andere voor zyn Tafel-gebruik te vernieuwen, maar men moet het ook breeken; overzulks men voor de Tafel van den *Dairi* niets beezicht dan dingen van een zeer gemeene Stoffe. De reden waarom deeze dingen gebroken worden, is, om het ongeval voor te komen dat dit aan andere Perfoonen zou konnen veroorzaaken. De bygeloovige Japaneezen beelden zich in, dat zoo een Leek uit een Schotel at die voor den *Dairi* had gedient, hem een ontfteeking in den mondt of in de keel ontftaan zoude. Insgelyks, indien een Leek zich met eenig Kleedt van den *Dairi* kleedde, zonder uitdrukkelyke Order van den Keizer, het Lichaam van dien Leek zekerlyk opzwellen zou.

Zoodra als de Troon van den *Dairi* leedig ftaande is, verkieft men hem een Troonvolger, zonder acht op Ouderdom noch Sexe te geeven: Maar men neemt de Nabeftaanden in acht verwantfchap zoo naauwkerig in acht, dat men dikmaals Kinderen van een ganfch geringen ouderdom op den Troon plaats, en fomtyds ook de Weduwe van den Vorft. Indien 'er verfcheiden naar den Troon ftaan, en dat het bezwaarlyk zy de Opperhoofdigheit van hun recht te onderfcheiden, laat men een ieder beurtsgewys regeeren, en naar evenmatigheit zoo veele jaaren, als zy recht tot deeze krachtelooze Koninglyke Hoogheit hebben. Zeker is deeze Koningsfchap krachteloos, niet tegenftaande de byna Geeftelyke huldingen, die men aan deezen Vorft bewyft,

Hoe geacht de *Dairi* onder de Japaneezen is, en als Paus geëert word.

Welke hooge Waardigheit verkiesbaar is, en hoe.

bewyst, hy een waardigheit zonder macht bezit, die nooit van des Keizers wil en behaagen durft afwyken. Hy is een Paus altoos onfeilbaar ten opzicht van 't Volk: Maar niet langer dan wanneer het belang van den waereldlyken Monarch zulks behaagt. . . . Zou men niet gelooven dat 'er een eigenzinnigheit in dit gedrag verzelt gaat? Neen; en indien men op 't geen elders voorvalt, acht geeft, zal men bevinden dat de onfeilbaarheit van een vergadering van Kardinalen, van zekere Staatkundige inzichten enz. afhangt. Het gebeurt ook wel dat de *Dairi* zyne Kroon ten voordeele zyner Kinderen afstaat, en alsdan, indien hy 'er veel heeft, geniet hy het vermaak hen eenigen tydt geduurende zyn leven te zien regeeren. Alle de veranderingen in 't Hof van den *Dairi* geschieden zonder eenig gerucht, mogelyk om te beletten dat het Volk geen party kieze: Want zodanig als deeze waardigheit zyn kan, waarvan wy niet dan onvolmaakt de paalen kennen, zoo is zy nochtans bekuipbaar; en zy word dikmaals van Tegendingers betwist, die Burgerlyke Oorlogen hebben verwekt om hun recht met kracht te handhaven.

Hoedanig het Hof van den *Dairi* bestaat.

Het Hof van den *Dairi* is mede van 't Geslacht van *Ten-Sio-Dai-Sin*. Een zoo uitmuntende afkomst verwekt ook veel hoogmoedt in deezen Geestelyken Adeldom, die gelooft onbepaaldelyk boven de waereldlyken verheven te zyn. Indien 't gedoogt was zich van een tegenstelling te dienen, zou men zeggen konnen dat de *Dairi* en zyn Hof in een blykbaare of *glansryke armoede* leeven. Eenige deezer Edelen zyn van Abdyen, Prioorschappen of andere diergelyke Bedieningen verzien, die byna met deeze van de Roomsche Kerkvoogdy overeenkomen: Maar voor 't overige staan zy in 't algemeen onder 't gezag van den Geestelyken Vorst, en deeze geniet zelf een gedeelte van zyn onderhoud uit de inkomsten van den waereldlyken Monarch, nademaal hy geen middelen heeft door zich zelve zoo veele onkosten te konnen doen: Daarenboven worden de Kostgelden die hy van den Keizer ontfangt, somtyds quaalyk betaalt. Dus is nu het Hof van den *Dairi* niet dan een schaduw by het eertyds was. De Stadt *Miaco* en haar Rechtsgebiedt is het eenigste eigendommelyk goed van dien Vorst: Waar is 't dat de Keizer aan zyn goedvinden de eertytels laat, en die van Adeldom 't welk aan Persoonen door verdienste, in waardigheit verheven, verleent word, of ook wel door gunst, en aan hun Maagschap. (a) Hy ontfangt ook veele Geschenken van de Cynsbaare Koningen en Onder-Koningen der Provinciën, 't zy door Godsdienstigheit of om zyne goede genegentheit te verwerven. Men wil zelf dat hy jaarlyks van deeze Prinsen een soort van onderwerpend Gezantschap ontfangt, en dat dikmaals deeze Prinsen zelfs in persoon komen hem hulde te bewyzen: Maar schoon de sommen die deeze tytels opbrengen byna onmaatlyk groot zyn, het bygelovige denkbeeldt van 't Volk, door des Keizers Staatkunde mogelyk onderhouden, noodzaakt de *Dairi* een goedt gedeelte van zyne inkomsten tot den luister van zyne geheiligde waardigheit te verteeren. De hoogmoedt blykt in alles 't geen eenige betrekkelykheit op zyn persoon heeft. Zyne Huwelyken, het kraamleggen van de Keizerin, de geboorte en opvoeding van den Prins, erfgenaam van zyne Waardigheit, de keur van een Voedster voor deezen Prins, vereischen Plechtigheden en een prachtdadigheit die men naauwelyks zou konnen uitdrukken. Hy heeft twaalf Vrouwen. Deeze die Moeder van den Prins of van de Prinses is, die de tytel van erfgenaam voert, ontfangt de naam van Keizerin. Uit dit verhaal blykt, dat de *Dairi* met alle zyne groote inkomsten niet in staat is, den Adeldom die ten zynen dienst is, waardiglyk te onderhouden; ook gebeurt het by deezen Adeldom 't geen men dagelyks by ons ziet, dat een groote hoogmoed met veel lafhartigheit verzelt gaat, en veel verachting voor de onadelyke, wiens diensten zy nochtans beedelen. De voornaamsten leeven 'er ten kosten van anderen, en betaalen niemandt; de geringste onderhouden 'er zich met hunne handen werkende, en verneederen zich, om te leeven, tot 't geen het verachtelykste is, zelfs met het maaken van manden en schoenen.

De kleeding van den *Dairi* beschreeven.

Men zegt dat de *Dairi* gemeenlyk een zwarte onderrok onder een roode tabberdt draagt, en over zyne tabberdt een groote sluier op de wyze van floers, waar van de boordzels hem de handen dekken; dat hy op 't hoofdt een bonnet heeft met verscheiden quasten gestoffeert. Zyn gansche Hof onderscheid zich door de kleederen van de Waereldlyken. Het onderscheid van kleederen maakt ook de onderscheiding in hun rang en bediening die zy be-

(a) Epist. Japan. en anderen.

bekleeden. Het zoude te verdrietig vallen zich over deeze onderfcheiding uit te breiden. Een der byzonderfte beftaat in de muts: haar gedaante wyft de rang aan en de waardigheit van deezen die 'er zich mede dekt. Eenige draagen die met een omwonden of hangende lamfer, andere met een ftuk ftof 't welk van vooren by de oogen neerhangt. Ook draagenze een fluier over de fchouders. Deeze fluier dient om het groeten te regelen. Men moet altoos op zodanig een wyze groeten, dat het einde van de fluier alleen de vloer raakt: Maar alzoo 'er onderfcheid in den rang is, zyn ook de fluiers min of meer lang volgens den rang waarin men is geplaatft; en op deeze wyze groet men ook meer of min neederiger. Al lang genoeg ons met deeze vittery opgehouden: laat ons tot de tytels van eer overgaan. Wy hebben reeds gezegt dat dit de voornaamfte inkomften van den *Dairi* geeft.

Daar zyn in Japan gelyk in Europe waardigheden waar aan zekere tytels verbonden zyn, en deeze tytels maaken by de Japaneezen niet beter te zyn, 't geen men niet is, dan by de Franfen. De Reizigers, Volkeren zoo vruchtbaar in wonderen, hebben tot noch toe geen ontdekking van een Landt gedaan alwaar de tytels den Menfchen eenige wezentlyke verdienften hebben ingedrukt, en een zeekere hoeveelheit van deugt die 't geen zy te vooren bezaten, te boven gaat. Dit is niet dan een rook, die den geenen beneevelt die een gegetyteld Man naderen, en belet zyne gebreken te zien. Dit zyn niet de onfcheidbaare Tytels der waardigheden die afhankelyk van den *Dairi* zyn. Dit zyn noch ydeler tytels, die hy aan Menfchen van een zekeren rang, of reeds door eenige verdienften onderfcheid enz. uitdeelt. Deeze Tytels geeft hen de *Dairi* op aanbeveeling van den waereldlyken Monarch, hy geeft die ook door zyn eigen gezag, byaldien men hem betaalt. Daar zyn zes Claffen of rangen van Tytels. (a) Die van de hoogfte Claffe geeft aan die 'er mede betyteld word een verhevendheit en ongemeene Heiligheit. Men twyffelt niet dat zyne Ziel uit het Lichaam vertrekkende, een *Cami* word, dat is, een Halve-God. Deeze Tytel is te koftelyk om die mild weg te geeven; de *Dairi* bewaart die voor zich zelf, zelden deelt hy die aan anderen uit. Van deeze verhevene Claffe is mede de tytel (b) aan de eerfte Perfoon na den *Dairi* gegeeven, en die zich de waereldlyke Monarch gemeenelyk toeëigent. Men geeft die ook aan de vermoedelyke erfgenaam van de Kroon. Zonder ons verder over de andere Tytels uit te breiden, zal 't genoeg zyn, te zeggen, dat 'er een is die *Hemels Volk* beteekent, 't welk overeenkomt met den oorfprong die deezen Geeftelyken Adeldom zich toeëigent. Deeze onderfcheid zich ook van de Leken door die van *Kuge* (c). Behalven deeze Tytels zyn 'er noch twee anderen die de Keizer aan de Prinfen en Amptenaren van zyn Hof opdraagt, na de bewilliging van den *Dairi* te hebben gehad. Deeze hebben overeenkomft met die van Hartog, Graaf en Ridder.

Hoe de Dairi onderfcheidene eertytels den Gunftelingen en die de zelven verdient hebben, uitdeelt.

Waarin de geleerheit der Geeftelyken beftaat.

De Geleerdheits oeffening is de gewoone bezigheit deezer Geeftelyken. Onder hen behooren de Dichters, Hiftorifchryvers en Godgeleerden van 't Ryk. Zy zyn de Opzienders der Almanakken, die men vervolgens zend om te *Isje* gedrukt te worden. Voor 't overige leggen zy zich op de Muzyk; zy oeffenen zich in 't te paerdt ryden, in 't fpelen, rennen enz.

Der Japaneezen Tydrekening hoedanig behandelt word.

De Almanakken waarvan wy gewag gemaakt hebben, doen ons hier gedenken met weinig woorden te zeggen wat van der Japaneezen Tydrekening en hunne verdeeling der Tyden zy. Zy hebben twee Tydftellingen, de eene (d) die omtrent 660. jaaren de geboorte van J. Chriftus voorgaat. De andere is eigentlyk gezegt niet dan een getal (e) van min of meer jaaren, die men federt een zekere aanmerkelyke gebeurtenis telt. Deeze Tydverdeeling word altoos door een byzonder merkteken aangeweezen. 't Is de Keizer die dit ftelt, en hy is 't ook die het begin en einde van de Tydverdeeling bepaalt. Zy word aan 't Hoofdt der Almanakken, Afkondigingen, Koninglyke Orders, Brieven, en zelf die van gemeene Perfoonen geftelt, en in 't algemeen in alle Gefchriften, uitgezondert dat men 'er in Boeken het jaar van de groote Tydverdeeling byvoegt. Laat ons voorbeelden neemen die ons klaarder voorkomen als de enkele befchryving van een Japaneefch gebruik: Laat ons onderftellen dat eenig Monarch in Europe een Orde liet afkundigen, volgens welke Orde men by de Jaaren van J. Chriftus de dagtekening van deeze voegen zou die federt den Papier Handel verloopen zyn; dat by voorbeeldt deeze openbaare Schriften nu behelzen zouden, *het agtfte*

(a) *Dai-feo-dai-fin.* (b) *Quembuku*, in de Brieven der Bezendelingen, *Quabaeondono* genoemt.
(c) *Kuge* beteekent. *Geeftelyk Heer.* (d) Men noemt die *Nin-o*, en andere noemen de zelve *Nen-go.*
(e) Deeze Tydverdeeling is gemeenlyk onder de twintig jaaren, en zelden over dit getal.

agtste jaar der verdichte en ydele rykdommen onzer Onderdanen, en van de algemeene dwaasheit, die van 't eene tot het andere Volk overging; men zou het gebruik der Japaneezen navolgen, en wy zouden dit voordeel hebben, dat dit gedachteekent wierd van een geschiedenis eenig in zyn soort en die nooit weergaa heeft gehad. De Japaneezen hebben mede een Tydkring van zestig jaaren. Zy tellen hunne dagen van den eenen opgang der Zonne tot den anderen, zodanig dat de dag zes gelyke verdeelingen heeft, en de nacht insgelyks. Alzoo nu dag en nacht na 't verloop der Zaizoenen verschillen, rekenen zy de uuren van den dag grooter in den Zomer, en die van den nacht mede in den Winter. Hun Jaar zou altoos omtrent het einde van Januari beginnen, indien de bygelovigheit deezer Eilanders voor de Nieuwe Maan hen niet verplichtte het juist met de Maan van January te beginnen. Dus begint dan somtyds het Jaar op de 20sten Januari, en dikmaals verloopt het tot op den 13den Februari.

Om weder tot den *Dairi* te komen; Toen hy meester van den Staat was, had hy geen vast verblyf; maar nu onthoud hy zich te *Miaco* met zyn Hof. De Keizer verzorgt hem een sterke Lyfwacht, onder voorwendzel voornamentlyk van hem volgens zynen rang en waardigheit te eeren, en ter behoudenis van zyn Persoon te waaken. Het was in 't midden van de twaalfde Eeuwe dat het Ryk den *Dairi* ontweldigt wierd. Te vooren bekleedde de Vorst zelf de Geestelyke en Burgerlyke magt. Nochtans had den waereldlyken Monarch de beleefdheit zich met den tytel van Generaal of Onder-Koning van de Kroon te vergenoegen, en aan den Geestelyken Vorst eenig gedeelte in 't Burgerlyk Gezag te laaten, tot dat *Taiko*, die in 't jaar 1585. leefde, zich het allereerst het volstrekt gezag eigen maakte, en 'er hem niet meer dan de schaduw van overliet.

Hoe zy den Dairi als een Onder-God aanmerken.

De *Dairi* heeft de macht om tot Heiligen te verklaaren, of te *Canoniseeren*; laat het ons gedoogt zyn een uitdrukking te gebruiken 't welk dat van de Vergoding, de verheffing van uitmuntende Mannen in den rang der Helden en der Halve-Goden na hunne doodt beter uitdrukt. (a) De Dairi zelf, is als *Onder-God* op Aarde, natuurlyk door zyne waardigheit onder 't getal der Heiligen gestelt. Hy beeld zich in, dat hy in zyne tegenwoordige menschelykheit zoo rein en Heilig is, dat de *Geges* (dus is 't dat men de waereldlyken noemt) niet waardig zyn, in zyne tegenwoordigheit te verschynen. Men is zelfs van gedachten, dat alle de Goden hem eens in 't jaar bezoeken komen. Dit bezoek geschied in de tiende Maandt van 't Japaneesch Jaar, overzulks zy deeze Maandt de *Maandt zonder Goden* noemen; alzoo zy alle aan 't Hof van hunnen Stedehouder zyn, bewyst men hen geene hulde, geduurende deeze Maandt.

Welke zaaken tot een Canonisatie of vergoding vereischen.

De wegen die tot de *Canonisatie* geleiden, zyn de wonderwerken, en de verkeering met de Heiligen van de andere waereldt, de gemeenzaame ommegang met de Goden enz. Somtyds komen de Zielen weder uit het ander leven, en deeze wederkomst verzorgt haar de verheffing tot de Heiligheit. Men bewyst haar alle eer die men aan haaren nieuwen rang schuldig zy. In 't begin is 't een verheven tytel door den *Dairi* toegestaan, na den tytel volgt (b) een *Mia*, die men gemeenelyk aan de Schattingen der Godvruchtigen verschuldigt is: Nevens de *Mia*, komen de smeekingen, gebeden en geloften. Indien de nieuwe Godsdienstigheit door den voorspoed van eenige der Aanbidders zich berucht maakt; zoo eenige van hun eenig ongemeen toeval ontweeken is; indien de nieuwe Heilig de Tydverdeeling van zyn verheffing door eenig wonderwerk aanwyst, is zyn fortuin gebooren; een ieder behaagt zyne bescherming. Van allerwegen komen hem nieuwe Gelovigen toevallen, en het getal der Tempelen vermeerdert met een zeer krachtige Godsdienstigheit. By deeze *Canonisatie* van een Heilig door den *Dairi* besloten en ingewilligt, word het Zegel van den waereldlyken Monarch vereischt, en dan is het eerst dat de Heilig in alle zekerheit kan aangebeden worden. Dit is 't geen in een der voorgaande Hoofdtstukken reeds is gezegt.

Hoe zy waanen dat een groot getal Afgoden in 't Palais van den Dairi hem bewaaken.

De Goden die den Dairi bezoeken, zyn verplicht, rondom zyn Persoon, geduurende de Maandt van hun bezoek, te waaken. Een geloofbaar Jezuit zegt (c) dat 'er in 't Paleis van den Dairi drie hondert zes en zestig Afgoden huisvesten, die alle beurtsgewys des nachts rondom zyn bedt de wacht houden. Men voegt 'er by, dat zoo hem by nacht eenig ongeval overkomt, de Afgod, die de wacht heeft gehad, met stokslagen word gestraft, en voor hondert dagen uit het Paleis gebannen. Eindelyk is de *Dai-*

(a) *Kaempfer* IV. Boek. Hooftst. 2. merkt aan, dat het wordt *Cami* zeer dubbelzinnig is, en beteekent I. Een vermogende Geest of Beschermgeest, de aanbidding waardig. II. Een onsterffelyke Ziel, en van andere onderscheiden. III. Een Keizer of eenig groot verstorvene Man, in den rang der Goden door den *Dairi* verheven. IV. Een Ridder. (b) Tempel.

(c) P. *Lodewyk Froës*. L. V. Epist. Japan. 1574. gedrukt.

Dairi in zodanig een verheven waardigheit in Japan, dat het Volk het Water, waarin men de Voeten van deezen Vorst gewasschen heeft, zeer Heilig acht. Men is bezorgt het te vergaaren en te bewaaren, en men durft het tot geen ongewydt gebruik beezigen.

Hoedanig de *Mias* door een Orde *Canusis* genoemt, gedient worden.

Voor dat we van de Geestelyken spreeken, die in Japan zonder onderscheid schynen vermengt te zyn met alles, 't welk by ons van 't Priesterschap afhangt, zullen wy zeggen dat de *Mias* door een Orde van Waereldlyke Priesters bedient worden, *Neges* en *Canusis* genoemt. Deeze Menschen leeven van de Godvruchtige erfmaakingen van des *Mias* Grondlegger, of van eenig onderhoud 't welk hen van den *Dairi* bezorgt word: Maar 't geen wel het meest tot hun bestaan helpt, is de mildadigheit der geenen die hunne Godsdienstigheit in de *Mia* komen oeffenen. Deeze *Canusis* draagen tot een teken van hunne bediening een witte of geele tabberdt over hun gewoone kleedt. Hun muts heeft de gedaante van een schuit, onder de kin door middel van twee kleine zyde koorden gebonden. Van deeze bonnet hangen quasten met franjes, die min of meer laag afhangen volgens de waardigheit van den persoon die de zelve draagt. De *Canusis* hebben een geschooren baardt en draagen lang hair: Maar hunne Oversten draagen die getrenst of gevlochten onder een stuk zwart gaas. Aan ieder oor hebben zy een stuk breed stof, 't welk tot aan de kaaken reikt, en min of meer laager afhangt, geëvenmaatigt met den rang en de tytels van dien die 'er zich mede versiert. Deeze Menschen hangen, wat het Geestelyke aangaat, van den *Dairi* af, en wat het tydelyke betreft, staan zy, gelyk alle andere Geestelyken, onder het rechtsgebied van een Rechter, die de naam van *Geestelyk Rechter van den Tempel* voert, en die door den Waereldlyken Monarch is aangestelt. Alle deeze Oversten der *Canusis* laaten voor hen twee Sabels gelyk den Adeldom draagen, en gaan met al zoo veel hoogmoedigheit en achting voor hun zelve, als of zy de eerste rang van 't Ryk bekleedden. Zy onthouden zich van alle gemeenschap met den Volke, en bedekken hunne onkunde met een uitwendige onverschilligheit en ingetogenheit, die in 't gemoed van veele menschen voor hunne bequaamheit word aangezien.

Het gewaad van deeze Geestelyken beschreeven.

Uit welke leden en Beampten het Hof der Geestelykheit bestaat.

Het wezentlyke van 't Geestelyk Hof bestaat uit Generaals, en Provincialen van Geestelyke Ordens, Kloostervoogden, Prioren, Kerspel-priesters, Abten enz. die in alle de Provinciën en Steden van 't Ryk worden verspreid. Men moet niet quaalyk duiden, dat wy Europeesche naamen aan de Japaneesche Munniks Kerkvoogdy geeven, nademaal die volgens 't bericht der Reizigers ons als borgen zyn dat ze naar de onze in Europe gelyken. Het zoude byna niet noodig zyn den Lezer te berichten, dat *Miaco* in Japan is, als Rome in Italië, het middelpunt van Heiligheit, en 't Allerheiligste van den Godsdienst. Aanmerkelyk mede is 't dat de Generaals van de Ordens zich te *Miaco* onder 't opzicht van den Opperpriester of hun Paus onthouden. Nochtans, hoe groot ook het vermogen van de Geestelykheit zoo wel van de waereldlyke als de Geestelyke van Japan zy, blyft het echter aan 't Keizerlyk gezag onderworpen. De misdaaden der Geestelyken worden met de doodt gestraft, alhoewel met een weinig meer toegeeventheit als die der Leeken. Men kent in dit Landt deeze gewaande voorrechten niet, die den tydelyken Rechters het onderzoek van misdaaden van een Monnik of Priester ontvreemt.

Kaëmpfer **bericht ons van een Priester Orde,** ***Temdais*** **genoemt, die het** ***Budsdoïsmus*** **trachten met den Godsdienst der** ***Sintos*** **overeen te brengen. Zy zyn, eigentlyk aangemerkt, zegt hy, van de Sekte van** ***Lanzu,*** **die niet met de twee anderen ongelykvormig is.**

De gelegentheit der Pagoden van 't *Budsdoïsmus* beschreeven.

Het ***Budsdoïsmus*** **heeft veele Pagoden, ongemeen welvoegelyk en aangenaam gelegen. In deeze Pagoden vind men Autaren, Beelden en Stantbeelden van Menschelyke gestalte en gansch verguld: Maar men vind in dit alles, zegt den Duitschen Reiziger, veel meer zindelykheit dan pracht. Alzoo de Godsdienst van** ***Budsdo*** **in veele takken verdeelt is, heeft ieder tak zynen byzonderen Dienst, Pagoden en Priesters, en alle deeze Pagoden nevens haare Geestelykheit hangen van een hooger Kerk gebied af, 't welk van onze gewoonte niet afwykt.**

Als mede hoe hunne Monnike Kloosters bestaan.

Naby deeze Pagoden zyn 'er Kloosters genoegzaam van Monniken verzien, die geen ander Ambacht oeffenen dan dat van 't vrykopen der misdaaden van levendigen en dooden. Laat ons aan hun en aan de onze het zeggen van ***Rabelais*** **toeëigenen: (a)** ***Zy bidden voor ons, beducht zynde hun Broodt en lekkere Soppen te verliezen.*** **Onder de Monniken van eenige deezer Sekten, zyn 'er die men verlof van te trouwen (b) geeft, en**

zelf

(a) I. Boek. 42. Hoofdst. van *Gargantua.*

(b) Dit zyn Monniken van de Sekte van *Iko. Kaëmpfer* Ubi Sup. Hy voegt 'er by dat 'er weinig zyn die zich van dit verlof bevoordeelen, 't welk niet algemeen is dan voor de voornaamsten van 't Klooster.

zelf in 't Klooſter de Mannelyke Kinderen op te voeden, die uit hun Huwelyk geboo-ren worden. Iet diergelyks ontbreekt ons om de *Legioenen van den Heere* over de gehee-le Aarde uit te breiden. Dit *Zaadt* van Ge-huwde Monniken is zoo vruchtbaar, dat de inkomſten van 't Klooſter tot hun onderhoud niet genoegzaam zyn; zoo dat deeze die on-gehuwt leeven, zich als dan onder den Standaardt van een andere Orde begeeven, onder voorwendzel van 'er met veel meer geregeldheit te konnen leeven.

Welk een Orde van Bedelaars zich in Japan onthouden, en hoedanig zy geloften doen.

Men vind in Japan, voornamentlyk te *Nangueſaki*, een Orde van Bedelaars, van wederzyds Sexe, beſtaande uit Menſchen, door hunne luiheit, of hun quaad gedrag, of door andere toevallen arm geworden, en die Gelofte doen, Godvruchtiglyk te leeven. Geen leertydt, noch meeſterſchap is 'er voor dit Ambacht noodig. De Gelofte beſloten zynde, laat men zich het Hoofdt kaal ſchee-ren; men kleed zich in 't zwart en men gaat met de Paternoſter in de handt nevens een klein Beeldt en een Schel door de Straaten om met bidden te verkrygen waarvan zy lee-ven. Nochtans, om een Godsdienſtigheit die zoo edel is en die ter liefde voor 't men-ſchelyk Geſlacht, gewilliglyk de ſchande van armoede verkieſt, ſcheert men de nieu-we Broeder openbaarlyk in de Pagode, en men wyt hem plechtiglyk door verborgene Gebeden in. Maar men zegt daar nevens, dat deeze inwying geen plaats heeft dan ten aanzien van ryke Menſchen, die de waereldt verlaaten om afgezondert en in armoede te leeven. Een zoo vreemde verandering is niet te verwonderen, want men moet wee-ten dat de Japaneezen ons verbeeld worden als menſchen die zich t'eenemaal op hunne Geloften, hun Vaſten, Erfmaakingen, Stichtingen en Erfgaven aan Klooſters ver-trouwen; en met een woordt gezegt, die zich op alle deeze Godvruchtige Werken ge-ruſt ſtellen, die veel beter dan de hartgron-delyke Gebeden het gewiſſe van veele God-vruchtigen verlichten.

Hoe onder de Monniken van *Koia* een ſchuilplaats voor alle misdadigers word verleent.

Het recht van Schuilplaatſen is den Japa-neezen niet onbekent. (a) Daar is in de nabuurſchap van *Miaco* een Berg die men *Koia* noemt. Deeze Berg word door Mon-niken bewoont, die een min ſtrenger regel waarneemen dan die van andere Ordens. Hunne Orde is de misdadigen ſchuilplaats te verleenen. Geen waereldlyke Mogentheit heeft de macht die by hun gevlucht zyn, ge-vangen te neemen. Deeze die by hen vlucht, is niet alleen in zekerheit; maar hy kan 'er ook de vrye koſt hebben, byaldien hy een ſomme geldts aan 't Klooſter verzorgt. Een zekere *Koboday* was Inſteller van deeze Or-de. *Koboday* word 'er als een Godheit aan-gebeden. Men onderhoud nacht en dag brandende Lampen voor zyn Afgodsbeeldt, en 't is een inſtelling waarvan het onderhoud als een zeer verdienſtelyk werk word aange-merkt. De Monniken van deeze Orde leg-gen zich mede op den Koophandel.

Met welk een gedrag de Predikatien verzelt gaan, aangemerkt,

De Klokkeluider aangeſtelt om te luiden de geſtelde uuren van den dag, noodigt ook hier door tot het Gebedt en de Predikatie. Dee-ze Predikatie heeft haar opzicht over Zede-kundige ſtoffen. De Predikant vertoont zich, gelyk men hier zien kan † in een ver-heven Stoel, en die eenige overeenkomſt met die van onze Kerken heeft. Naaſt dee-zen Predikant ziet men de Beſcherm-God van de Sekte (b), of Orde waarvan hy een lidt is. De Gelovigen brengen hunne Of-ferhanden voor deezen Afgod. Aan weer-zyde van den Predikſtoel ziet men twee bran-dende Lampen, die aan 't verhemelſel han-gen 't welk de Predikſtoel dekt. Een wei-nig laager als deeze Stoel, ziet men 'er een ſoort van verheven plaats, alwaar eenige jonge Broeders zitten en andere ſtaan.

En met welken toeſtel en gebaerde den Prediker zyne Leerrede begint en voltrekt.

De Predikant heeft een Hoedt op 't Hoofdt ge-lykende naar een Zonneſcherm, en een Wai-jer in de Handt. Voor dat hy zyne Leerre-de begint, overpeinſt hy, of ſchynt zyne zinnen en denkbeelden byeen te vergaaderen. Wy hebben 'er elders in dit Werk iet van ge-zegt, hoe een (c) Metzelaar zich met de voorbereidzelen tot het maaken van Steigerin-gen voor zyn Gebouw gedraagt. Daarna ſchelt de Predikant met de voor hem zynde Schel. Dit is het teken van gehoorgeving 't welk hy zyne Toehoorderen verzoekt. Alsdan ſlaat hy een Boek (d) op, 't welk op de Leſſenaar van den Predikſtoel legt, en het onderwys der Zedekunde van den Godsdienſt zyner Sekte behelſt. Hy neemt 'er een Text uit en verklaart die. *Kaſper Vilela* (e) verzeekert dat deeze Japanneeſche Predikanten met veel welſpreekendheit zich hooren laaten; dat hunne uitdrukzelen krachtig zyn, en hunne redenen wel geor-dent. Het beſluit van de Leerrede is al-toos ten voordeele van de Orde geſchikt.

(a) *Kaëmpfer* IV. Boek Hoofdſt. X. (b) Nieuhofs Gezantſchappen enz.
(c) Dit leeſt men in de *Menagiana* I. Deel. te Amſterdam gedrukt.
(d) Dit Boek word *Foquexu* genoemt. (e) Aangehaalt in de *Gezantſchappen* van *Nieuhof.*

† Zie het benedendeel van de Afbeelding Bladzyde 250.

(a) „Een gelovige moet nooit de Geschenken verzuimen te doen, noch het onderhoud der Kloosteren te bevorderen. „In deeze Kloosters is 't dat zich den geenen onthouden die de Goden door hunne Gebeden en hunne goede werken verzoenen enz." Wat de Toehoorders aangaat, zy moeten voor en na de Predikatie om te bidden geknielt zyn, en om 'er zich toe te schikken schelt men met de zelfde Schel.

Op zekere gestelde dagen ter Godsdienstigheit der Verstorvenen, zingen de Japanneesche Priesters en Monniken den *Namanda* op 't geluid van Klokken voor de rust der Overledenen.

Wy zouden een veel breeder verhaal, raakende de Geestelyken, Kloosters en Tempels van Japan konnen doen: Maar waar toe zou dit dienen, dan alleen dat het den Lezer verdrieten zoude, zich door het verhaal van zaaken te zien ophouden die hy genoegzaam zonder veel nasnuffelens zich erinneren kan? Indien men die echter grondig weeten wil, vervoege hy zich tot de Bron waar uit wy alles geput hebben.

De orde der *Jammabos* aangemerkt, en hoe zy een byzonder gedrag als Woestyniers voeren, en Boete oeffenen.

De *Jammabos* maaken een Volk-ryke Orde van Woestyniers of Heremiten uit. Veele van deeze Godvruchtelingen begeeven zich in de Orde waar van wy handelen; zodanige Godvruchtelingen die men overal vind, die zelfs hun gewisse door Godvruchtige werken niet bevreedigen konnen. Zou men met werken van deeze Natuur zekerlyk niet mogen staat maaken op een der beste plaatsen des Hemels, of te gelukkiger overgaan dan een ander in 't Paradys? Nochtans blyft 'er een twyffeling in 't hart der yverigsten over, zoo wel by ons als in Japan. Om zich t'eenemaal gerust te stellen, worden de Japaneezen *Jammabos*. Dit geschied byna als by ons, maar in een gelukkiger tydt dan die waarin wy tegenwoordig leeven; toen de Gelovigen een afkeer van de waereldt hebbende, het Kleedt van een *Kindschap van St. Franciscus* aannaamen, (b) of wanneer een zieke Godvruchteling, na den regel en 't kleedt van deezen Heilig te hebben aangenomen, of van iemandt anders niet min vermogen in de Hemelen hebbende, gelofte deed van de aanzoekingen deezer Eeuwe in een voor des *Demons* ongenaakbaare uitrusting te bestryden, byaldien het Gode mogte behaagen hem de gezondheit te verleenen. Deeze voorwaarde moet geen verwondering baaren. De Godvruchtigen beminnen het leven, schoon zy God lief hebben. Is 't niet mede ter liefde van hem dat zy het leven beminnen? 't Is om dat zy in deeze waereldt lyden en zich bedroeven willen. Laat ons van het oogmerk der *Jammabos* niet afstappen. (c) Dit woordt beteekent *Berg-Soldaat*. Hunne instelling behelst, dat zy by alle gelegentheden voor de Goden en den Godsdienst van den Staat stryden moeten. Hun gelofte is afstandt van alle tydelyke voordeelen ter liefde der Geestelyke gelukzaligheit te doen. Met dit oogmerk dooden zy hunne begeerte; zy leggen zich pynelyke taaken op; zy klimmen op moeielyke Gebergtens; zy wasschen zich dikmaals in koud water, zelf in 't felste van den Winter. De voornaamste van deeze *Jammabos* leeven in byzondere Huizen, en de armen gaan allerwegen beedelen. Een van hunne Boetoeffeningen is, van in de zesde Maandt van 't jaar op een hoogen en moeielyken Berg (d) te klimmen.

Wat zy van hunnen Stichter vertellen,

De Grondlegger (e) deezer Heremiten leefde voor elf hondert jaaren. Van zyne Geboorte en zyn Geslacht is men niets byzonders bewust. Men zegt alleen, dat hy de eerste was die om zyne lusten te beteugelen, te raade wierd zich in eenzaamheit te onthouden. Hy leefde dwaalende in de Woestenyen en onbebaande wegen. Door dit omzwervend leven, verworf de Grondlegger der *Jammabos* in zyn Vaderlandt veele verdiensten. Hy vond onbekende wegen en die men te vooren ongenaakbaar te gebruiken geloofd had. In vervolg van tydt verdeelden zich zyne Leerlingen in (f) twee Ordens.

En hoe zyne Leerlingen zich in twee Ordens verdeelden.

Een plicht van den regel van een der zelve was jaarlyks in Pelgrimaadje naar 't Gebergte van *Fikoosan* te gaan. Deeze Pelgrimaadje is zeer moeielyk wegens de gevaarlyke plaatsen die dit Gebergte omringen. In vergelding is dit de Toetssteen der waare Gelovigen: Want indien 'er zich iemandt vertoont, die in onreinigheit leeft, komt de Duivel (g) in hem zoodra hy zich voorneemt den gewyden Berg te beklimmen. De regel van den anderen verbind hem jaarlyks het Graf van hunnen Grondlegger te bezoeken.

(a) Dit is uit den zelven *Nieuhof* getrokken.
(b) *Profitetur, voce jam moribunda se Christo militaturum juxta Francisci regulam, si, quod Medici desperabant, daret Deus. Erasmus in Exequiis Seraphicis.*
(c) *Kaëmpfer Hist. van Japan* III. Boek. Hoofdst. V.
(d) *Fusi Jamma*, in de Provincie van *Syriaga*.
(e) *Gienno-Giossa.*
(f) *Tojunsa*, en *Fonsansa*.
(g) *De Vos.* By de Japaneezen zyn de Duivel en Vos gelyknaamig, gelyk wy reeds hebben vertoont.

ken. Dit Graf is op den top van een hoog Gebergte gelegen, mede van allerwegen met verschikkelyke Stylten en Afgronden omringt. Om derwaarts op te klimmen, is 't niet min noodig gereinigt te zyn. Een Pelgrim die zich niet wel gereinigt heeft, loopt gevaar in den Afgrondt te storten of in een quyning te vervallen. Ook moet men bezorgt zyn zich tot deeze gevaarlyke Pelgrimaadjes te bereiden, door veelvuldige afwasschingen en een lange en bestendige lichaamsquelling. Men onthoud zich van Huwelyks-plichten, en van allerlei onrein voedzel. Geduurende de Pelgrimaadje leeft men niet dan van Kruiden en Wortelen. In 't wederom komen, gaan deeze Pelgrims te *Miaco* gekomen, by den Generaal hunner Orde, en zy geeven hem een geschenk in geldt, overeenkomende met hunne middelen: De Armen verzamelen door Aalmoezen waarmede zy deeze geestelyke schuld voldoen; en in vergelding geeft de Generaal den Pelgrims een eerlyken tytel die zich voor hem vertoonen.

Wat zy in Pelgrimaadje gaande, te doen en waar voor zich te wachten hebben.

Hoe zy zich kleeden.

De Geestelyke van deeze Orde zyn als waereldlyken gekleed: Maar deeze gewoone kleeding word door versierselen, alhoewel die 't niet zyn, opgetooit. Zy draagen een Sabel aan den Gordel, in de handt hebben ze een kleine Stok met een Kopere Knop nevens vier Ringen van 't zelfde Metaal, en om der Voorbygangeren mildaadigheit aan te moedigen, hebben ze een Schulp van gedaante en een geluid geevende toon gelyk een Hoorn. Zy beweegen hunne Stok wanneer zy zekere woorden hunner Gebeden mompelen.

Laat ons hunne Sluier niet vergeeten, of liever een Stoffe-Bandt met franjes versiert, die zy om den Hals draagen, en die meer of min afhangt nadat zy min of meer van aanzien zyn. De gedaante en grootte der franjes wyzen mede hunne hoedanigheit aan. De Muts van deeze Geestelyke Woestyniers is van een gansch zonderlinge gedaante: doch men zegt 'er ons niets meer van. Zy draagen een Knapzak op den Rug, waarin zy een Boek, een weinig Geldt en een Kleedt hebben. Zy draagen Voetzoolen van Stroo of van Staarten van de *Lotos* Blom (a) aan hunne Voeten. Van deeze Blom hebben we reeds genoeg gezegt, die ten gebruike van veele Geestelyken is gewyt. Zy is de eenigste heilig geachte Plant niet. De Japaneezen hebben het zelfde gevoelen van de Denne-Boom en *Bamboes*. Zy beelden zich in, dat deeze Planten en Boomen een invloedt over 't gelukkig leven hebben. Men ziet in de Wapens van den Keizer van Japan een *Bamboes*, en men merkt die nevens het vuur als zinnebeelden van 's Keizers Majesteit aan.

Van hunne Paternosters zullen wy geen gewag maaken. Het gebruik zegt men is nieuwer dan de Instelling van de Orde. In de inzetttingen word 'er geen gewag van gemaakt. Van de Pelgrims-Staf deezer Pelgrims die niet byzonders inheeft, zullen we mede niet spreeken.

Men bericht ons dat de Woestyniers, die aanvankelyk de belydenis van een zuiver *Sintoïsmus* deeden, nu t'eenemaal van hun eerste instelling ontaart zyn. De regel was streng, en de instelling eenvoudig. Allenks hebben zy de strengheit van 't eerste en de eenvoudigheit van 't andere verlaaten. In hun *Sintoïsmus* hebben zy den Dienst van vreemde Goden vermengt. Hunne Godgeleerdheit is met allerlei Indische Bygelovigheden en Plechtigheden opgevult geworden. Hunne regels aangaande, zy moeten zich tuchtigen met het beklimmen van den top der spitse Bergen. Tegenwoordig word deeze Lichaemsquelling niet dan met onachtzaamheit geoeffent. Alzoo zy gemeenlyk zich naby eenigen *Mia* onthouden, verzoeken ze mildaadigheit in den naame van den *Cami* die 'er aangebeden word. Deeze Aalmoes word met nadruk en groot gerucht verzocht. 't Is een lastig verhaal van 't leven en de wonderwerken van *Cami*, verzelt van een ongemakkelyke beweeging van den Stok waar aan de kopere Ringen gehecht zyn, en van 't geluid van den Schulp-Hoorn, die hun voor Trompet dient. By dit geraas word gevoegt 't gerucht dat hunne Kinderen maaken, die met geen minder overlast dan hunne Vaders bedelen: Somtyds voegen zich ook by deeze *Jammabos* de *Bikunis*, waarvan wy in 't vervolg melden zullen.

Hunne Godgeleerdheit hoe die met allerlei Bygelovigheden is t'samen geflanst.

Het Genootschap der Blinden van Japan moet niet vergeeten worden. 't Is een Orde of Genootschap van talryke Godsdienstige Blinden, bestaande van allerlei Persoonen, zelfs die van aanzien zyn. De eerste instelling (b) van onze *drie hondert Blinden* (in Vrankryk) was voor de Edellieden. In 't vervolg is 't zodanig veracht geworden;

Hoe men in Japan een orde van Blinden heeft.

 gelyk

(a) *Tarate.*

(b) De *arie hondert Blinden* in 't Frans *Quinze-vingt* bekent, zyn hunne instelling aan *St. Louis* verschuldigt, die een Gasthuis voor 300. Edellieden stichtte, wien de Sarazynen de oogen hadden uitgestoken. 't Is door zinspeling op deeze instelling dat men deeze naam van *Quinze-vingt* of drie honderd aan de stichting van dat in Japan geeven kan.

gelyk bekent is. De oorfprong der *drie hondert Blinden* van Parys heeft een edeler en verhevener beweegreden, en deeze van Japan is tederer. De Zoon van een Japaneefch Keizer wierd op een zeer fchoone Princes verlieft, die de doodt hem eenigen tydt daarna wegrukte: Hy beweende haar zoo lang en bitterlyk, dat hy 'er zyn gezicht door verloor. Om de gedachtenis van een zoo tedere genegentheit te vereeuwigen, ftichtte de jonge Vorft een Genoodfchap van Blinden. Het hielt langen tydt met veel achting ftant, en 't zoude noch heden met luifter beftaan hebben, indien een diergelyke Broederfchap, omtrent het midden van de twaalfde Eeuw (a) opgerecht, het eerfte niet had doen veronachtzaamen. Deeze nieuwe ftichting in Japan onder den naam van *Blinden van Feki* bekent, had tot Infteller een Japaneefch (b), die een Muiteling van dien naam te hulp quam. Na de nederlaag van de weerparty en de doodt van 't Opperhooft *Feki*, zocht de Monarch alle mogelyke middelen aan te wenden, niet alleen om zich van den Perfoon van een Man te verzekeren die zyn voorige Meefter met een ongelooflyke yver onderfteunt had; maar hem ook door zoo veel weldaaden te verbinden, dat hy onmogelyk de getrouwigheit aan zyn waaren Opperheer zoude konnen verwaarloozen. De verwonnen Japaneefch deed voor den Keizer een verklaring, die na deeze van *Scevola* zweemt, en verzelde die met een bedryf, 't welk met dat van den Romein evenaaren kon. „ Ik hebbe, „ zegt de Japaneefch, aan myn Meefter ge„ trouw geweeft: Nademaal hy gefneuvelt is, „ zal zich niemandt my te hebben overge„ haalt, beroemen konnen. Ik, Heere, ben „ al de tekenen van goedheit bewuft die my „ aan uw Perfoon verbinden moeften. Ik ben „ het leven aan uwe goedertierenheit fchul„ dig, en ik hebbe het ongeluk u als een „ Vyandt te aanfchouwen, die ik aan my„ nen ouden Meefter opofferen zou, byal„ dien ik het vermogen hadde. Om u ge„ tuigenis van myn gevoelen te geeven, „ 't welk ik voor uwe edelmoedigheit te„ gens my hebbe, kan ik dan wel anders „ doen dan u deeze myne oogen op te offe„ ren die u met afkeer aanfchouwen? Zie „ daar zyn ze." En aanftonds rukte hy zyne oogen uit en bood die den Monarch aan. Deeze onverfchrokken en hartvochtigen Japanees is 't, die de *Blinden van Feki* voor hun Grondlegger erkennen. De Eilanders van dit Geweft niet min zich aan de wonderen vergaapende dan andere Volkeren, voegen 'er ter eere van deezen uitmuntende Blinde by, dat hy een bovennatuurlyke kracht had, en dat hy deeze kracht aan *Quamwon* verfchuldigt was, die hy Godsdienftiglyk diende. Ter vergelding van dien gaf deeze God hem moedt en dapperheit.

Oorfprong van deeze Orde aangewezen.

De oudfte deezer twee Genoodfchappen van Blinden is nu niet dan uit Geeftelyken beftaande. De andere beftaat uit allerlei waereldlyken, die gefchooren Hoofden hebben, en die, alhoewel in waereldlyke Kleedaadje, nochtans iet hebben 't welk hen onderfcheid. Zy leeven van geen Aalmoezen. Een ieder geneert zich van zyne begaafdheden en tracht van den arbeid te leeven waar toe hy zich bequaam acht. Wanneer men tot een lidt van dit Genoodfchap is aangenomen, kan men 'er zich niet weder van ontflaan, vermits het voor zyn leven is. De Generaal onthoud zich te *Miaco*, als ook die van d'andere Ordens. Hy heeft onder zich tien Raaden, die nevens hem recht over leven en doodt der Ordens-Broeders hebben; doch echter met eenige bepaaling. Om hier meer van te weeten, moet men de Schryver naflaan (c) die ons het geen wy berichten, heeft voorgedift.

Hun gedrag en beftaan aangemerkt

Daar is in Japan een Orde van Beedelende Geeftelyke Dochters, die zich naar believen van haare Ouders daar toe overgeeven, of om haar eigen neiging en ongebondenheit te volgen. Deeze Geeftelyke Dochters zyn in 't gemeen zeer fchoon. De behoeftige Menfchen zich met veele Dochters belaft ziende, trachten voor haar te verwerven die de fchoonheit ten deel gevallen is, het voorrecht van de mildadigheit in 't kleedt van Geeftelyke Bedelaareffen te verzoeken, en fomtyds bekuypen die Dochters zelf dit voorrecht ook, wel bewuft zynde, dat 'er niets vermogender is dan de fchoonheit om der Menfchen harten te raaken. De *Jammabos* maaken geene zwaarigheit hunne Vrouwen in de Gemeenfchap van deeze *Bikunis* te verkiezen, dus is 't dat men deeze Bedelaarfters noemt, en 'er haar eigen Dochters in te doen ontfangen. Om met weinig woorden de aart van een Orde van Dochters te befchryven die men *Geeftelyke Venus Dochters* noemen kan; veele onder haar, na dat ze een zekere tydt de toegeventheit hebben gehadt ten dienfte van 't gemeen te ftaan, wyen zy aan deeze eenzaamheit het overige haarer jeugd en fchoonheit op. Zy zwerven alle fchromeloos landwaarts om, verwachten de voorbygan-

Hoe zich een Orde van Geeftelyke Dochters in Japan ingefteld heeft, en haar gedrag befchreeven.

(a) Onder *Ioritimo*, die omtrent het jaar 1150. leefde.
(b) *Kakekigo.* (c) *Kaëmpfer* Ubi Sup.

bygangers langs de groote wegen, ontdekkende den boezem in hunne tegenwoordigheit; en 't zy door haare gebaerden of woorden, zy weeten de Reizigers tot haar gedwee te maaken. Met een woordt gezegt, zy hebben niets Geestelyks aan haar dan de geschooren kruin, want haare Orde gebied haar het hoofdt geschooren te hebben.

Het zal niet ondienstig zyn hier van eenige andere Bedelaars te spreeken die Geestelyken zyn, of die zich voor zodanig uitgeeven, want gelyk men reeds getoont heeft, is de mildadigheit deezer Eilanders zoo weinig te mistrouwen, dat het genoeg zy aan eenigen tak van des Landts *Monniksdom* te behooren, om verzeekert te zyn *de Ingewanden der Godvruchtelingen te beweegen.* Alzoo de Bedelaars van Japan altoos acht geeven om onder de Baniere van eenig Hoofdt der Orde ingeschreeven te worden, verkleeden zich eenige in den Geestelyken staat der Sekte van *Budsdo.* Zy zyn geschooren en gekleedt als zy. Zy plaatsen zich op den weg der Voorbygangeren met een (a) *Foquequio* voor hen. De *Foquequio* is als of men de Bybel der *Budsdos* zeide, een Boek, zoo geacht, dat het ongeoorloft is op den grondt noch op een onbetaamelyke plaats, neer te leggen. De Armen leezen in dit gewyd Boek niet, maar zy leeren eenige plaatsen van buiten, en roepen ze vervolgens met luider stemme de Voorbygangers toe, beschouwende aandachtelyk het Boek. Deeze gewaande aandacht, deeze uitroepende stem beweegt eenige, en valt andere te lastig. Deeze Armen zyn 't die naar den Oever van de Rivier gaan om te doen 't geen men *Siegaki* noemt, 't welk een Plechtigheit voor de Zielen der Overledenen is. Om de *Siegaki* te verrichten, neemt men een groene Boomtak (b), en met deezen Tak wryft men en wascht eenige houte spaanders, waarop men de naamen der Zielen geschreeven heeft die men van meening is te verzachten en te verquikken. Men onderstelt dan dat deeze Zielen in een vuur zyn, en dit zoo zynde, zullen wy het vuur der Afgodendienaren van Japan de naam van 't Vagevuur niet konnen weigeren. Wasschende deeze spaanders, moet men zachtiglyk zeekere woorden spreeken die aan deeze gewaande reiniging der Zielen een invloed geeven. Deeze die een oprechte meening voor de Zielen hunner Bloedverwanten en Vrienden hebben, gaan deeze Bedelaars bezoeken, berichten hen van deeze hunne meening, en werpen hen eenig Geldt op een Mat toe voor hen gespreid. Men zegt dat deeze Godsdienstige Bedelaars zich niet verwaerdigen de minste erkentenis den geenen te betuigen die hen deeze liefdadigheit bewyst. Zy gelooven in tegendeel, dat een zoo nuttelyk bedryf ten voordeele van deeze die in de andere waereldt lyden, de grootste weldaaden in de onze verdient.

Als mede het bedryf van geordende Bedelaars aangewezen.

Andere en diergelyk slag van Menschen onthouden zich mede op gemeene wegen: Maar zonder zich met de *Siegaki* te bemoeien, zyn zy op een Mat gezeten. Met een Schel verzien waarop zy geduurig met een houte Hamer slaan, mompelen ze den ganschen dag de *Namanda* met een droevige toon, en dit is van geen minder kracht dan de *Siegaki* zy. Zy gelyken naar de Armen van zekere Landen, die, op Lykdagen aan de Kerkdeuren de Gebeden en *Requiems* opzeggen. Men vind altoos eenige Godvruchtigen die zulke Gebeden aanneemen, en zich inbeelden dat het opzeggen van Gebeden, God te bidden is. Zeekere Bedelaars, die mede van den Godsdienst van *Budsdo* zyn, onthouden zich onder 't bereik van de Voorbygangers met een soort van Autaar voor zich. Op dit Autaar ziet men een *Quamwon* of *Conon* van een plomp maakzel, of een *Amida*, of *Jemma-O*, of eenig ander God die opzicht over de zaaken van de andere Waereldt heeft. Nevens deeze Goden verbeeld men noch de vlammen en 't pyningen, om de Voorbygangers te meer af te schrikken; want in Japan gelyk by ons, verbaazen zich de gemoederen te meer op het zien van zekere voorwerpen, ja meer zelfs als wanneer men hun zekere onnalaatelyke plichten vertoont, die waarlyk het Schepzel met den Schepper verzoenen konnen.

Laat ons nu de beschryving van deeze Godvruchtige Bedelaars door den Dienst van *Dsisoo* eindigen, (c) die de God der Wegen en Reizigers is. 't Is ook dikmaals ter liefde van hem en de Reizigers over wien hy het bestier heeft, dat de Armen langs de wegen Aalmoezen verzoeken. *Dsisoo* word langs de wegen versiert met Bloemen op een Voetstal, omtrent zes of zeven voeten hoog, gezien, nevens twee een weinig min verheven Steenen voor hem. De twee Steenen zyn uitgeholdt: Men kan die als Altaaren aanmerken. Op deeze Steenen zyn twee Lampen die de Godsdienstige Reizigers ter zyner eere ontsteeken. Voor dat men die onsteekt en iet aan deezen God offert,

Een Afgod *Dsisoo* genoemt, voor een Bescherm God der gemeene wegen geëert.

(a) Of *Foquexu.* Zie hier voor Bladzyde. 273.
(b) In 't Japaneesch *Fanna skimmi* genoemt. (c) *Kaempfer* V. Boek. Hoofdst. V.

fert, moet men zich de handen waſſchen, en ten dien einde is 'er altoos een Bekken met Water op eenigen afſtant van den Afgod. Men zou deeze God *Dſiſoo* by de Merkurius der Alouden vergelyken konnen; want hy mede voor den God der Wegen en Reizigers word erkent.

De Prieſters van *Budsdo* geeven zich een naam die met deezen (a) van *Kluizenaars* of *Klooſterlingen* overeenkomt. Om beter te ontwinden alles 't geen de Japaneezen aan deezen naam toeëigenen, moet men deeze die de zelve voeren, aldus beſchryven; te weten „ Menſchen die de Waereldt verlaaten hebbende om hunne dagen in een Klooſter te eindigen, zich aldaar enkelyk op de ſtudie van den Godsdienſt en op de oeffening van Godvruchtigheit toeleggen. " Nochtans moet men zich niet inbeelden, dat 'er niet eveneens als elders een groote uitzondering in die beſchryving zy, en 't kan wel zyn dat uit deeze heilige afzonderingen de eerſte Staatdienaars en Raaden van den Staat voortkomen; Menſchen die alle de middelen van der Grooten Staatkunde kennen, en zich verſtaan om hunne geſlepenheit wel te gebruyken; Monniken die der Prinſen belangen beſtieren; andere van een beſchouwende aart, die de kunſt van hun te beſtieren leeren; Geeſtelyken die regels voorſchryven om ſcheepsvlooten uit te ruſten; andere die de Hiſtorie der vorderingen van de Krygskunde in hun Vaderlandt beſchryven. Hoe 't ook zy, deeze *Bonzes*, Prieſters of Geeſtelyken van *Budsdo*, mogen niet reizen, noch van 't eene Klooſter in 't andere gaan, zonder een verlofbrief van hunnen *Sio*, of Prior en Klooſtervoogt van hun Konvent.

Wy hebben gezegt dat alle de Geeſtelyke Genootſchappen, het gezag van den *Dairi* onderworpen zyn: Maar ſchoon wy van deezen *Dairi* bericht gegeeven hebben, echter maaken de Vaders Bezendelingen van een ander Hoofdt (b) *Jacco* genoemt, gewag, die over zaaken van den Godsdienſt oordeelt, die de nieuwe Sekten goedkeurt of doemt, die over de verſchillen die ontſtaan, uitſpraak doet, van zaaken den Godsdienſt raakende, die de ontſlaging enz. vergunt. Het ſchynt zelf dat deeze Vaders de *Dairi* niet anders als een getytelde Keizer aanzien en erkennen, aan wien alleenlyk zekere voorrechten overig zyn. Zy geeven aan deezen Keizer de naam van *No*. Uit dit bericht zou men beſluiten moeten dat *Jacco* de eenigſte waare Paus der Japaneezen is.

Een Opper-Hoofdt *Jacco* genoemt, hoe hy van ſtoffe den Godsdienſt raakende, oordeelen moet.

Op alles 't geen wy gezegt hebben, moeten we noch byvoegen, dat 'er Ordens van *Bonzes* zyn, aan wien het Huwelyk verboden is, zelf op ſtraffe van de doodt, zoodat men hun geen omgang met Vrouwen gedoogt.

Wy zullen niet weder herhaalen dat een der Bedieningen aan de hoedanigheit der *Bonzes* verbonden, het prediken is, en openbaare Gebeden te doen: (c) maar, onder hen zyn 'er ook wiens regel hun gebied alle avonden te vergaderen, om zedekundige redeneeringen ten overſtaan van hunne Klooſtervoogden te voeren. Des Middernachts hebben ze een ſoort van Vroegmetten enz.

Wanneer een groot Japanſch Heer zich met zyn Huisgezin belaſt vind, en zelfs (d) wanneer hy niet dan twee Zoonen heeft, maakt hy van de jongſte een *Bonze*, om de verwarring en verdeeling zyner Huiszaaken voor te komen. Dus zyn dan de *Bonzes* gemeenlyk van den voornaamſten Huize des Landts. Zy draagen Kleederen van verſcheiden verwen, ter onderſcheiding van hunne Ordens. Men voegt 'er by dat zy wel gehuisveſt zyn, en in de beſte plaatſen woonen; waar uit de fynigheit van hun oordeel blykt. Aldus is 't ook in Europe gelegen.

Dat de *Bonzes* uit voornaame geſlachten ontſproten zyn, aangeweezen.

V. HOOFDTSTUK.

Van hunne Artsen *en* Medecynmeesters: *hunne* Betoveringen, Bezweeringen *enz.*

INdien men de Reizigers Bezendelingen gelooven mag, is de Artzenykunde der Japaneezen t'eenemaal ſtrydig met de onze, gelyk onze gebruikelykheden gemeenelyk met die van hun zyn. 't Zal ganſch niet ongelooflyk voorkomen: Zie 'er hier eenige voorbeelden van. Wy zullen ons het Hoofdt om te groeten ontblooten; zy ontblooten hunne Voeten. Wy zullen opſtaan om den geenen eer aan te doen die ons komen

Hoe ſtrydig de Japaneezen in hun burgermen

(a) *Siakke.* (b) *Turianus* in Epiſt. Japan. L. 3.
(c) *Turianus* in Epiſt. Japan. L. V. (d) P. *Lodewyk Froes* Ubi Sup.

lyk gedrag met andere Volkeren zyn, aangemerkt.

men bezoeken, en de Japaneezen gaan alsdan zitten. In Huis leggen wy onzen Mantel af: maar in tegendeel hangen zy die om. *La Mothe le Vaier* heeft niet veel meer ſtrydigheit tuſſchen de gebruiken der Spanjaarden en die der Franſen gevonden. Om dan

Als ook hun gedrag in de Artſenykunde gehouden.

tot de Japaneeſche Artſenykunde te komen; de Zieken worden geen adergelaaten; in de plaats van onze zoete Artſenyen, laat men hen bittere en zoute inneemen. Indien de Zieken van Japan met een zodanige zetregel geneezen, wat heeft men dan in Europe tegen de Artſen van dit Landt te zeggen? Gelyk de Chineezen, verſtaan zy zich op de Pols te taſten, en alzoo by hun de Arts, Geneesmiddelen tegen de Ziekte toegepaſt, zelf levert, zoo heeft hy een Dienaar die hem met een Kiſtje vol Geneesmiddelen volgt. Deeze Dienaar is 't die men in Europe *Apotekar* noemt. Het gebruik is 't dat hy in Japan na den Genees-Heer komt, daar hy hier dikmaals vooruit gaat; 't is een Kok, die de laſt en beveelen van den Hofmeeſter niet afwacht. Om de Koorts te geneezen dient men zich van zeer dunne goude Priemen, die men onder het Vel op verſcheiden plaatſen van 't Lichaam ſteekt: Wat andere Ziektens aangaat, men gebruikt kleine Balletjes van drooge Kruiden die men op 't Lichaam legt en in den brand ſteekt, laatende deeze Balletjes op de huid leggen tot dat ze van zelf afvallen.

Hoe de *Jammabos* ervaarener Artſen zyn, en met de zieken handelen;

Der *Jammabos* manier van geneezing is geheel anders. Deeze *Jammabos* zyn de aanzienlykſte Artſen. (a) De zieke doet, gelyk by ons, een verhaal van zyne quaal ten beſten hy kan, en de *Jammabos*, die oplettend toeluiſtert, trekt eenige tekens of figuuren op een ſtuk papier. Deeze tekens of letteren berichten naaukeurig de geſteldheit van den zieke en de natuur van zyne quaal. Daar na legt de Monnik-Arts dit papier op een Altaar voor zynen Afgod nevens eenige bygelovige plechtigheden, die behulpzaam zyn, zoo hy zegt, om aan 't papier het vermogen te geeven van de quaal te geneezen. Dit gedaan zynde, word het papier tot kleine pilletjes gemaakt, die de zieke 's morgens nuchteren moet inneemen, na een goede teug bron-of rivier-water te hebben ingezwolgen. Dit water moet gepüt of geſchept zyn in 't Zuiden of Noorden, na dat het den *Jammabos* gelieft te belaſten. De zieken laaten deeze *Jammabos* niet komen, dan na dat zy hoopeloos geworden zyn door natuurlyke geneesmiddelen tot hunne gezondheit te komen. Wy moeten in 't voorbygaan zeggen dat het bygeloof voor zekere geſchreevene tekens, en het vertrouwen 't welk men in eenige letteren ſtelt door den Chriſtelyken Godsdienſt noch niet t'eenemaal uitgedooft is, 't welk een Kerſpelprieſter (b) getracht heeft weder te doen herleeven.

Hunne Toverkunde, aangemerkt.

Dit nu geleid ons natuurlyker wyze tot de Betoveringen en de Toverkunde der *Jammabos*, en die van alle de *Bonzes*. Zy zyn met de *Demons* in zeer goed verſtant, want, indien men op 't bericht van P. *Craſſet* (c) ſtaat maaken kan „ is 't ongeloof- „ lyk hoe veel zy 'er van ten hunnen dienſt „ hebben. . . . overzulks zy zich van hun „ als van hunne knechts bedienen. " De Betovering die de Menſchen bewaart, de *Demons* verdryft, en het quaadt geneeſt, heeft iets zeldzaams. Dit is de geheimſte, en krachtigſte betovering die zy hebben. Te weeten: Men (d) moet de handen te ſamen gevoegt en opgeheven houden, overzulks de middenſte vinger van een handt zich rechtſtandig by deeze van de andere handt voegt. De andere vingers moeten zich kruiſling plaatſen, zodanig dat ze de vier Hoofdpunten van de *Spheer* aanwyzen, en de vier voornaamſte Goden van hun drie en dertigſte Hemel aftekenen. De twee vingers rechtſtandig en evenwydig tot elkander opgeſtoken, toonen de Ziektens en de Geeſten aan. Zy vertoonen mede de natuur der booze Geeſten die de Menſchen bezeten houden, en bepaalen de manier die men beezigen moet om deeze *Demons* te bezweeren en uit te dryven, na dat zy hen ondekt hebben. Eindelyk verbeeld de geſteldheit deezer Vingeren hunnen *Fudo*. Deeze *Fudo* was een uitmuntende Heilig van de Orde van *Jammabos*. De Lichaamsdooding, die hy verkooren had, was dagelyks in 't midden van een groot Vuur neder te

(a) *Kaempfer* Hiſt. van Japan, 3. B. C. 5.

(b) *Jan Belot* Kerſpel Prieſter van *Milmont* Cap. 18. van zyne Handkykkunde, verhaalt, dat zoo men 's morgens uitgaande, een perſoon ontmoet, wiens naam met een van deeze Vokalen A, E, I, O, U. begint, beteekent dit een goede reys. Deeze letteren, zegt hy, zyn tot de vyf voornaamſte Planeten betrekkelyk, die alle weldoende zyn. Indien de naam door L, en B, begint, zult gy uw voorneemen uitvoeren waarover gy op reis gaat: Maar door C, D, T. zult gy in gevaar zyn. Indien ze door S, N, R. beſtaan, zult gy in langen tydt uw voorneemen niet uitvoeren. Indien door F, G, zult gy met u zelven een tegengevoelen hebben. Zoo de naam van deeze die men ontmoet, A, M, P, R. heeft, zult gy allerlei genoegen op uwe reis hebben. In de *Curioſités Inouies van Gaffarel* kan men veele andere buitenſporigheden van deeze natuur naaſlaan. (c) Hiſt. van Japan.

(d) *Kaempfer* Hiſt. van Japan.

te zitten, en nochtans deed dit verkooren Vuur om den Heilig te tuchtigen, hem geen letzel. Ook gelooven zy dat *Fudo* het vermogen heeft de werking des Vuurs te verdooven, of te noodzaaken telkens als hy 't noodig oordeelt, te werken. Men ontsteekt voor *Fudo* een Lamp van *Inari*-Oly verzien. Deeze *Inari* is een venynig Water-Hagedis.

Hoe zich een Beschuldigde voor den Afgod *Fudo* zuiveren moet.

In de tegenwoordigheit van den zelven *Fudo* is 't, dat men zich van een beschuldiging zuivert. *Fudo* is in een brandend Vuur gezeten. De proef word genomen in 't zelfde Huis, alwaar het quaadt is begaan. Men gebruikt 'er een enkele bezweering, die in zekere duistere woorden uit te spreeken bestaat; somtyds dient men zich van 't Vuur, en dikmaals laat men ook om t'ontdekken den beschuldigden een teug van *Khumano-goo* inzwelgen. De Orde van alle deeze proeven is, dat by gebrek van bewyzen door de enkele bezweering, men overgaat tot de proef van 't Vuur. De Beschuldigde gaat dan driewerf over de gloeijende Koolen. De plaats van zyne omwandeling is niet dan omtrent zes voeten wyd: Maar nochtans wyd genoeg om zich de Voeten te schroeyen als die naakt zyn. Indien de Beschuldigde, dit, zonder van 't Vuur beschaadigt te worden, doorstaat, word hy vry verklaart. Wy zullen 'er by de aanmerkingen die wy hier voor over de proef door 't Vuur gemaakt hebben niets byvoegen. Somtyds gebruikt men de *Khumano-Goo*, die eenige overeenkomst met de proef heeft, waarvan men gebruik in *Congo* maakt. *Goo* is een papier, waar op men eenige karakters, en figuuren van Ravens en andere diergelyke Vogels getrokken en geteekent heeft. Dit Papier is met het zegel der *Jammabos* verzegelt. Men gelooft het een bewaarmiddel tegen de *Demons* te zyn; ten dien einde draagt een ieder zorg het aan zyne Huisdeur aan te plakken. Alle de *Goôs* hebben geen evengelyke kracht, de krachtigste en die den *Demons* het verschrikkelykste zyn, komen van eene plaats *Khumanò* genoemt. De proef bestaat in den beschuldigden een klein stukje van *Goo* in eenig water te laaten in zwelgen. Indien de beschuldigde waarlyk schuldig zy, veroorzaakt hem de *Goo* dien hy ingezwolgen heeft, snyding in 't lichaam, en pynigt hem tot dat hy de misdaadt bekent heeft. (a) Zonder ons over deeze stoffe verder op te houden, zal 't genoeg zyn te zeggen, dat 'er veel bequaamheit, behendigheit en boevery in de behandeling deezer gewaande Toveraars onder loopen.

Hoe de *Jammabos* aan hunne Tovery openbaaren; maar echter 't geheim willen gehouden hebben.

Al hoewel de *Jammabos* van deeze Tovery veele verborgenis maaken, echter openbaarenze hunne kunst, mits een eerlyke vergelding ontfangende: Maar hunne Leerlingen leggen ze op, het geheim te houden. In 't eerst word vereischt dat de Leerling zich een strenge leertucht onderwerpe. Hy moet zich van 't geen dat geleeft heeft onthouden, en zich voeden eenigen tydt, niet dan van kruiden en ryst. Hy moet zich dagelyks zevenmaal in koud water wasschen, zich zodanig geknielt houden, dat zyne billen de hakken raaken. De Nieuweling dus gezeten, moet zich 's daags zeven hondert vyf en veertig maal wederoprechten, slaande de handen op zyn hoofdt.

Nieuhof, Schryver van de verzameling der *Gezantschappen van Japan*, zegt ons in de Beschryving van deeze Half-Woeste Heremiten (b), waarvan wy hier boven gesprooken hebben, dat zy geen Bezweeringen noch Betoveringen konnen doen, dan na den ouderdom van dertig jaaren te hebben bereikt.

In *Purchas* leest men, dat de Duivel dikmaals onder verscheiden gedaantens aan de *Jammabos* geduurende hunne Leerlingschap verschynt.

VI. HOOFDTSTUK.

Van hunne BRUILOFTS-PLECHTIGHEDEN *en* LYK-CEREMONIEN.

Der Japaneezen gebruik in 't Huwelyken aangeweezen.

DE Japaneezen hebben gemeenlyk niet dan eene Vrouw: Maar daar en tegen verstooten ze haar lichtelyk en om een beuzeling. Zy brengen niets ten Huwelyk mee, op dat zy zich niet beroemen konnen, haare Mannen te hebben verrykt, of hunne zaaken herstelt. Dit is het merkteken der Japaneezen hoogmoedigheit en weinig verdraagzaamheit in 't geen hunne eer betreft. Nochtans zie hier een onderscheid. (c) Men verbeeld hen

(a) Men kan hier van leezen 't geen *Kaempfer* in zyne Hist. van Japan III. Boek, Hoofdst. V. bericht.
(b) Hy noemt hen *Harbori-Bonzes*, volgens de Jezuïten Zendelingen van Japan.
(a) *Kaempfer* Hist. van Japan.

CEREMONIE NU

B. Picart del. et sculp. dir. 1727.

CEREMONIE FU

TIALE du JAPON.

ÉBRE du JAPON.

hen als zoo vrekachtig en greetig naar winſt, dat niet tegenſtaande het kruis en andere doodſtraffen, den geenen opgelegt die de algemeene Rechten ſchenden, men hen dagelyks in misſlaagen over dit Artykel ſchuldig vind. Gelukkig zyn ze nochtans de aanlokzelen van deeze andere winſt te konnen wederſtaan, die men doen kan, een ryke Vrouw neemende. Wat ons aangaat, die door oneindige behoeftigheden gierigaarts en baatzuchtige worden, wy zouden ons wel vergenoegen het Huwelyks-Goedt te behuwelyken, zonder noch deeze onnoodige toegaave te neemen die men Vrouw noemt. Dus is 't 't geen zeer veel Mannen zeggen, die geen ander vermaak in *Hymen* ſcheppen, dan dit verkreegen te hebben 't welk hun eer en vermaak toebrengt, zonder zich met een Gezellin te belemmeren die de Godsdienſt haar te beminnen beveelt, wel te handelen, en als zich zelven te achten. Indien het in Japan gebeurt, dat de Vrouw by haaren Man met geldt of andere geſchenken komt, die zy van haare Ouders ontfangen heeft, zend de Man dit alles den volgenden dag van de Bruiloft weder te rug.

Hoedanig zy zich in 't ſtuk van Echtſcheiding gedraagen,

De Echtſcheiding, waar van wy gewag hebben gemaakt, vind ongemeene uitzonderingen. De Japaneeſche Grooten verſtooten hunne Vrouwen niet: Maar zy vervullen de verbeetering tegen den weerzin, door een ander middel 't welk alzoo goed is. Zy neemen dan andere. De vrees van verſtooten of verdreeven te worden, maakt, zoo men zegt, de Vrouwen handelbaarder en zachter van aart. Behalven dat hebben de jaloerſe Mannen de magt de Vrouwen met de doodt te ſtraffen, die de gemeene eer van 't Huwelyk ſchenden. Dit gaat zelf zoo verre, dat een Vrouw die alleen met een Man ſpreekende gevonden word, de doodt verdient. Aan deeze Wetten van kuisheit vinden zich mede de ongehuwde Dochters onderworpen, of ten minſten deeze die men zorgvuldig opvoed, en deeze der Sexe die beſtemt zyn om de Princeſſen of andere Hof-Juffers te dienen. 't Is geen ballingſchap, noch het Kloosterleven, noch eenige Verbeeter-Huizen die haar lot ten einde brengen. Uit een zoo groote ſtrengheit word mede een zoo beſtendige geſteldheit tot de eerbaarheit gebooren, dat de Japaneeſche Vrouwen, geſtelt zynde dat de Reizigers waar zeggen, (a) geene zwaarigheit maaken zich, om 't verlies van haare eer die haar berooft is geweeſt het leven te beneemen, of dat ze die te verliezen niet hebben konnen ontgaan.

En hoe de Mannen recht hebben hunne Vrouwen zich vergreepen hebbende, te ſtraffen,

Welke ſtrengheit, der Vrouwen eerbaarheit doetbeſtendig zyn.

De Vrouwen der Prinſen en groote Heeren zyn in een ſoort van *Serrail* of Vrouwentimmer opgeſloten: Maar minder ſtreng dan by de Mahometanen, nademaal zy, alhoewel zelden, 't zy van haare Ouders of naaſte Bloedverwanten, konnen gezien worden; de Juffers die deeze Vrouwen ten dienſt ſtaan, verantwoorden haare deugdzaamheit en haar gedrag. Om deeze ſtrengheit te verzachten, geniet men in dit *Serrail* van alles 't welk de zinnen verluſtigen kan.

Gebruik der Japaneezen van hunne kinderen jong uit te huwelyken;

Wat de plechtigheden des Huwelyks aanbelangt, de Japaneezen, zegt men, neemen zorgvuldig in acht, dat 'er niet dan weinig onderſcheid van jaaren tuſſchen den Bruidegom en de Bruidt gevonden word. Zy verlooven hunne Kinderen zeer jong zynde, gelyk de Chineezen; en deeze Verlooving moet geſtand blyven, onaangezien den weerzin van Partyen, wanneer zy tot den ouderdom gekomen zyn, waar in men *Hymen* kan leeren kennen. Te verwonderen is 't, dat in deeze gedwongen geſteldheit de Vrouwen konnen kuis zyn; maar de vrees en deeze geſteldheit of gewoonte waar van wy geſproken hebben, houden in toom de ongenoegten van 't hart. Wy hebben gezegt, dat de Man van zyne Vrouw geen Huwelyks-Goed noch Geſchenken begeert. In tegendeel ziet men in de Huwelyks Plechtigheit, in 't gevolg van den Bruidegom, gaande om zyne Bruidt te ontmoeten, gelaadene Rytuig met Geſchenken en Mondkoſt, die hy aan de Ouders van zyne toekomende Vrouw ſchenkt. 't Is dan in dit Landt de gewoonte dat de Dochters in de Familiën tot geen laſt zyn. Wy hebben niets 't welk dit gebruik nabykomt, dan de erkentenis van een zekere ſomme die de toekomende Man door verdrag aan zyne toekomende Vrouw toeſtaat.

En met welk een plechtigheit de Huwelyken voltrokken worden.

Wy moeten (b) in orde deeze Plechtigheit, die men hier verbeeld, beſchryven. † De Bruidegom en Bruidt vertrekken afzonderlyk uit de Stadt, ieder met zyn gevolg, en langs een byzonderen weg. Zy

(a) *Nieuhof* bericht 'er ons voorbeelden van in zyne verzameling der *Gezantſchappen van Japan*.
(b) Getrokken uit *Nieuhof*, Ubi Sup.

† Zie de nevens gevoegde Afbeelding, waar van het bovendeel *de* Huwelyks Plechtigheit *der* Japaneezen, en 't onderdeel *de* Lyk-Ceremonie *deezer* Japaneezen vertoonen, en vervolgens beſchreeven word.

Zy begeeven zich naar een zekeren Heuvel. Vervolgens gaat het geleide van den Bruidegom, bestaande uit zyne Ouders, zyne Vrienden enz. met de Vracht der Rytuigen, waar van wy gesprooken hebben, voort. Aan den Heuvel gekomen, waar op men, door een daar toe dienende Trap klimt, begeeven zy zich onder een Tent, de eene ter eene zyde, en de andere ter andere, gelyk de Gevolmachtigden op een Vredens-*Congres* vergaderen. Op deezen Heuvel begeeven zich mede de Vaders en Moeders van weerzyds partyen, en eenige Muzyk-Meesters. De Vaders en Moeders, zoo wel van de Bruidt als Bruidegom, plaatsen zich achter de Bruidt, en de Musykmeesters achter den Bruidegom, alle buiten de Tent. Beide de gevolgen van den Bruidegom en de Bruidt, wachten beneden den Heuvel. De Bruidegom en Bruidt vertoonen zich, ieder met een Toorts in hande, onder deeze Tent voor den God van *Hymen*, die men op een Autaar ziet, hebbende een Hondekop, het zinnebeeldt van de getrouheit die men wederzyds in 't Húwelyk elkander schuldig is. De Koord die deeze God tusschen zyne handen houd, is een ander zinnebeeldt van de kracht en noodzaakelykheit zyner Banden. Naby den God en tusschen den Bruidegom en de Bruidt is een *Bonze* die de plechtigheit van 't Huwelyk voltrekt. Dichte by de Tent, ziet men brandende Lampen. Aan een deezer Lampen is 't, dat de Bruidt de Toorts ontsteekt die zy in de handt houd, uitspreekende zekere woorden die de *Bonze* haar zeggen laat; waarna de Bruidegom de zyne aan de Toorts van zyne toekomende ontsteekt. Op deeze verrichting, verheft zich een groot geschreeuw van vreugde en gelukwenschingen der geenen die deeze nieuwe Gehuwden hebben verzelt; en alsdan spreekt de *Bonze* den zegen, en die van hun gevolg ontsteeken aan den voet des Heuvels een groot Vuur, waarin men al het Speelgoed en alles 't geen tot tydverdryf van de Bruidt gedient heeft, werpt. Andere vertoonen haar een Spinrok en Vlas, als om te kennen te geeven, dat ze voortaan moet verplicht zyn zich met de Huishouding beezig te houden. Een offerhande van twee Ossen aan den God *Hymen* eindigt de plechtigheit. Vervolgens geleid men de Gehuwden weder te rug; en de Bruidt word by haaren Bruidegom gebragt. Zy vind 'er het Bruiloftshuis versiert en opgetooit, de Vloer, den Drempel en de Deur met Bloemen en Groente bestrooit, nevens Vaandels boven op 't Huis, 't welk niet dan vreugde en vermaak te belooven schynt. Mogelyk duurt dit alles zoo lang als de Bruiloft, die men zegt agt dagen te zyn. Men vind in de gansche Huwelyks *Ceremonie*, die wy beschryven, verscheiden gebruikelykheden die genoegzaam met deeze van eenige andere Volkeren overeenkomen. De Huwelyks Toorts der Grieken en Romeinen heeft overeenkomst met den Fakkel der Japaneezen. Het onderscheid is, dat by de Romeinen een der Jongelingen van de Bruidt, deeze Toorts voor haar droeg (a), en dat by de Grieken de Moeder van de Bruidt dit bedryf van plechtigheit zelf deed. De Spinrok wierd mede op de Bruiloften der Romeinsche Juffers gedraagen, om haar, gelyk aan de Japaneesche Bruiden, te onderrechten, dat de Moeder des Huisgezins den arbeidt moet beminnen. Men wierp Nooten voor de zich daar onthoudende Kinderen, om een plechtelyken afstand van 't Kinderspel te doen; en dit was alzoo goed als het vuur waar in de Japaneezen het Speeltuig hunner Bruiden werpen. Mogelyk dat een Aloude, die over onze gebruiken schreef, gelyk wy over die van hun schryven, verstandiglyk zeggen zou, dat deeze Nooten ons het Suiker strooijen hebben doen invoeren. De Alouden, alzoo verlieft op de zinspeelingen en verborgenheden in 't stuk der Geestelyke plechtigheden als wy, hebben wel iet anders in deeze Nooten gevonden. Men kan dit in de Werken der geenen zien, die over deeze Stoffe geschreeven hebben. Laat ons by die overeenkomst deezer gebruiken voegen, die de Japaneezen met de Jooden hebben, ten minsten met die van de Hoogduitsche Jooden. (b) Deeze voltrekken mede hunne Huwelyks Plechtigheden onder een Tent.

(c) Het is de zwangere Vrouwen gedoogt Miskraamen te doen veroorzaaken, om zich niet te veel van Huisgezin belast te vinden, of om de kosten t'ontgaan die de zorg voor de Kinderen veroorzaakt, wanneer zy gelooven niet in staat te zyn die te onderhouden.

VII. HOOFDT-

(a) Zie *Briss. de vetere ritu nupt.*
(b) *Buxtorff Synag. Jud.* Cap. 39 In Hollandt voltrekken de Hoogduitsche Jooden hunne Huwelyken op de plaats van hunne Synagogen. Zie de Plechtigheden der Jooden I. Deel deezes Werks.
(c) *Nieuhoff* Ubi Sup.

VII. HOOFDTSTUK.

Van de OPVOEDING *hunner* KINDEREN *enz.*

Hoe en met welk een onzichtigheit de Japaneezen hunne kinderen opvoeden.

DE Japaneezen voeden hunne Kinderen met veel zachtigheit op, en, schoon zy 't recht over 't leven en doodt hunner Persoonen hebben, komen ze nochtans zelden tot deeze verwoedheit tegens hen. Zy moedigen hen door glori aan, 't welk de heerschende drift deezer Eilanders is. Zy neemen ook in acht, naar men verzeekert, van de genegenheit hunner Kinderen niet te dwingen. Alzoo de begeerte van eer te verwerven, en de vrees van die te verliezen zich in hen sedert de eerste jaaren van hunne Kindschap doet gevoelen, is 't ook veel lichter hun een zekere onvertzaagtheit in te boezemen, die elders zoo gemeen niet is, van hun onbaatzuchtig en edelmoedig te maaken, en hen in tegendeel een groote afschuwelykheit van zekere eerlooze en verachte misdryven in te drukken. Dus is 't mede dat zy de gierigheit, de drift voor 't Spel, en diefstal aanzien. Deeze laatste, hoe gering die zy, word altoos met de doodt gestraft. Het is zelf gedoogt zich zelf regt te doen, en den Dief op de daadt betrapt te dooden. Men voegt 'er by, dat het vertrouwen der Kooplieden in dit Geweſt zoo groot is, dat men wedergeeft 't geen men te veel ontfangen heeft, of de gewaardeerde prys te boven gaat. Wy onderstellen, dat zodanige gemoedelyke Menschen geen Millioenen by een schraapen, gelyk zulks in Christen Landen nochtans geschied. Een andere aanmerkelyke zaak is 't, men geloove het zoo men wil, dat de Armoede in Japan niet schandelyk, noch verachtelyk is. Het schynt, in dit hooren te verhaalen, dat het genoegzaam is, dat dit Volk verre van ons geleegen zy, om gansch ondescheiden denkbeelden van de onze over zekere zaaken te hebben. Hoe is 't mogelyk, dat deeze Heidenen zich inbeelden, dat de *minnelykheit* in een Arme 't zelfde als deeze van een Ryke zy? Dit denkbeeldt is niet duldelyk. Het behoort niet dan aan Menschen alzoo doorziende dan wy, van het onderscheid eens Arme met een Ryke gewaar te worden.

Wy zwygen van de achting der Kinderen voor hunne Ouders, van de standvastigheit deezer Eilanders in hun ongeluk, van hun geduld in tegenspoed, en van den afkeer die zy voor de gramschap hebben. Alle deeze verhaalen zouden voor ons geweldig verdrietig en spytig zyn, indien men 'er niets aan te besnoeien vond: ten gelukke zullen 'er altoos uitzonderingen in te verwachten wezen, om ons in onze misslagen en gebreken te troosten. Laat ons dan voor onze vertroosting zeggen, dat in gevolg van zoo veel Japaneesche deugden, veel hoogmoedt, ontveinzing, wraakgierig gemoed, en een haat die tot weedheit overgaat, ingeslopen zyn, voor den geenen die men gelooft de achting en eerbiedigheit verzuimt te hebben.

Om de Jeugdt in weetenschappen te onderwyzen, zyn 'er Hooge-Schoolen waar van wy geen beschryving zullen doen. (a) Het Zinnebeeldt van de weetenschap en wysheit, is de Hagedis. Onder dit Zinnebeeldt eert men de Godheit die over de Geleerdheit Voorzitter is of het gebied voert: Maar niet tegenstaande heeft de Hagedis noch Stantbeeldt, noch Autaar.

VIII. HOOFDTSTUK.

Van 't GEDRAG *hunner* KONINGEN, EEDZWEERINGEN *enz.*

Met welk een volstrekt gezag de Keizer van Japan zyn Ryk beheert,

GElyk alle andere Oostindiaansche Monarchen, regeert deeze van Japan met een volstrekt gezag, en onafhankelyk, zonder eenige bepaaling; en op dit gezag gehoorzaamen zyne Onderdaanen zonder wederstreeven en mogelyk zonder achtgeeving. Het grond 'er zich op 't aanwendzel, en dit aanwendzel belet de achtgeeving: Gelukkige misslag die de Christenen Godt in hunne Gebeden moesten afsmeeken. De Keizer van Japan (b) lyd de wederspreeking en vermaaning niet geerne: In tegendeel houd de hoop, de eerste plaatsen aan 't Hof te verwerven, de Edelen onderworpen. Zy leggen zich toe om de gedachten en genegentheden van den Heerscher te door-

aangeweezen;

(a) *Nieuhoff*, Ubi Sup.
(b) De Heer *Caron* Bericht van Japan 3. Deel. van de verzameling der Vojagiën naar 't Noorden.

doorgronden, om te beter zich naar de begeerten van deeze *levendige Godheit* te schikken en de zelve vergenoegen. Op de navolging van den Monarch, doen de Onder-Koningen, en Cynsbaare Prinsen, hunne Oppermogendheit in alles 't geen van hun vermogen af hangt, gevoelen. Zy gelyken naar de Beeken, die naar de snel lopende groote Revieren vloeien en overstroomen. De Keizer is zoo Staatkundig van hen in de moeielykste onderneemingen en groote kosten in te wikkelen. Zelf zyn ze veel min gelukkig dan het Volk, dat aan den Vorst onbekent is (a), en van hem veracht, want zy gedwongen zyn tot byna onverdraaglyke onderwerpingen, en altoos aan de eigenzinnigheit van hun Meester te worden blootgestelt: En indien hun misdryf door de doodt gestraft word, (b) word vereischt, dat alle die hen in Maagschap bestaan, hoe verre zulks ook zyn mogt, de zelfde straf ondergaan, en met hem op den zelven tydt uitgerooit worden.

En hoe men dien Monarch trachtte behaagen. Een der zaaken, waar door deeze groote Heeren trachten hunnen Vorst te behaagen, is de schoonheit der Gebouwen; die ook zoo prachtig als t mogelyk is, zyn. Men zegt dat de Slaaven van deeze groote Heeren zich levendig onder de Fondamenten van 't Gebouw laaten begraaven. De Japaneezen zyn zoo dwaas te gelooven, dat de Muuren, op Menschelyke Lichaamen gebouwt, altoos van ongelukkige toevallen bevryt zyn. Wanneer het Gebouw voltrokken is, onthaalt men 'er de *volstrekste Meester*, en (c) de toebereidzelen van 't onthaal worden drie jaaren vooraf bereid. Een Poort veel deftiger en meer dan de gemeene van 't Gebouw versiert, is voor den Monarch bestemt. Hier door is 't dat hy in- en uitgaat: Waar na men die toesluit. Ongeoorloft is 't door een Deur te gaan die de eer heeft gehad de doorgang te verleenen aan een zoo Oppermachtig Wezen, boven andere Menschen gestelt. Het ontbreekt deezen hoogmoedigen Monarch niet dan te konnen verbieden dat zyne Onderdanen gelyk hy, gebooren worden en sterven.

De genade-gunsten van den Monarch worden in Japan met meer betuiging van genoegen, en met grooter overdaadt geëert, dan in Europe de merkwaardigste en uitmuntenste overwinningen: En niet te min zyn deeze gunsten zoo onzeker en bedrieglyk, (d) dat het gemeenlyk gebeurt van 'er zich Slaaf te zien van deezen, van wien men de Meester is geweest.

Jaarlykse huldiging aan deezen Vorst, en hoe gedaan. In den aanvang van 't jaar, doen alle de Waereldlyke en Geestelyke Prinsen, te weeten, de Opperhoofden der *Bonzes*, en met een woordt gezegt, alle de Geestelyke Ordens, een nieuwe huldiging den Keizer, en vernieuwen den Eedt van getrouwigheit. Deeze Eedt verzeekert de gerustheit van den Monarch noch niet. (e) Hy houd by de Cynsbaare Koningen een Vertrouweling, onder voorwendzel van hun behulpzaam te zyn. Deeze Persoonen zyn onder den Eedt, gelyk alle die den Staat dienen, en zelf in de geringste Ampten.

Des Landaartseedzweeringen hoedanig voltrokken. In den gestelden regel van den Eedt, (f) neemen zy *de groote Goden der Hemelen tot getuigen en alle die van de* 66. *Provincien van 't Ryk*, gelyk de Goden van *Idzu* enz. *Fatzman*, *Ten-Sin*. Deeze Goden, om 'er door de uitdrukking van den regel van te oordeelen, hebben het zelfde gezag by de Japaneezen, als *Nemesis* en *Até* by de aloude Grieken. *Zy bidden dat de wraak* deezer Goden, *en die van den waereldlyken arm op den geenen valle die den Eedt doet*, *en op zyn Huisgezin* enz. indien het hem gebeurt van myneedig te zyn. Deeze die zweert, teekent met zyn bloedt 't geen hy gezworen heeft, en zoo men ontdekt dat het valsch gezwooren zy, straft men hem, zonder genaade te verleenen, met de doodt. Het is billyk, zeggen de Japaneezen, het Bloedt te vergieten 't welk gedient heeft een plechtiglyken Eedt te bevestigen.

IX. HOOFDTSTUK.

Van hunne Lyk-Plechtigheden, *en verder* Bygeloof.

Hun gedrag by de Ziel-togende aangemerkt. Wanneer te *Nanguesaki* (g) iemandt sterft, roept men getuigen, die bevestigen dat de Overledene geen Christen gestorven is. Zelf onderzoekt men naaukeurig het Lyk, om te zien of men 'er niet eenig teken van 't Christendom of van aanlyding

(a) *Procul a Iove ac fulmine*, zegt een Aloud Schryver.
(b) *Nieuhoff*, *Caron*, *Purchas* en anderen. (c) *Caron* Ubi Sup.
(d) Hist. van Japan. I Deel.
(e) *Caron* Ubi Sup. (f) *Kaempfer* Hist. van Iapan IV. Boek, Hoofdst. VI en X.
(g) *Kaempfer* Ubi Sup.

ding voor deezen Godsdienst vinden mogt, waar na men een Getuigschrift ten voordeele van den Overledene vervaerdigt. Maar voor dat we verder de gebruiklykheden der Lykplichten van Japan onderzoeken, laat ons een woordt van de onvertzaagtheit of deeze woestheit gewagen, waar mede deeze Menschen de doodt verduldig lyden. De Engelsen alleen zouden hen deeze eer betwisten. In Hoofdzaakelyke misdaaden moet men zonder meededoogen zich zelf den Buik opsnyden, indien men door geen oneerlyke handt sterven wil, en daar is 'er geen of die is oneerlyk, behalven de handt van de misdaadige zelf. Om zich plechtiglyk den Buik op te snyden, ontbied men zyne Ouders en Vrienden, men trekt de beste Kleederen aan; vervolgens maakt men zich een lange opening met een Mes in den Buik: Maar deezen die door moed uitmunten willen, openen zich den Buik kruisgewys, en werpen daar na het Mes weg. Wanneer de Darmen uitstorten, geeft den Lyder een teken aan een van zyne Huisgenooten, die zonder veel omstandigheit hem het Hoofdt afhouwt. Men stelt geene schande in deeze wyze van sterven of gestraft te worden, alzoo min dan in Engelandt, wanneer men 'er 't zy gewillig of door geweld, door den Strop zyn leven eindigt.

Buiksnyding wegens begaane misdaaden, hoe die geschied.

Amida is de God der Zielen uit het lichaam gescheiden. Wy hebben 'er genoeg van gezegt. Men zou niet verwachten hier een *Limbus* (a) of Voorburg voor de kleine kinderen te vinden. Nochtans is 't; en in deezen Voorburg is 'er een God of Goddelyke Rechter, die 'er het bestier voert. Men vind een Meer, *Fakone* genoemt, op den weg van *Iedo*. In dit Meer (b) is 't, dat het Voorburg der Helle, waar van wy melden, zy. Alle de Kinderen die voor den ouderdom van zeven jaaren sterven, komen 'er in, en worden 'er gepynigt, tot dat de goedgunstigheit der Vroome Zielen van de beedelende *Bonzes* deeze uitstorting des herte, en deeze krachtdadige gebeden verworven hebben, die de pyn der Zondaaren in de andere Waereldt verzachten. De oevers van dit Meer zyn van kleine houte Kapellen verzien, waar in zich de Priesters onthouden, zingende de *Namanda* met een treurige stemme, preevelende gebeden, en ontfangende Aalmoezen van de Reizigers. Voor deeze Aalmoezen geeven hun de Priesters zekere Papieren, waar op de naamen der Goden en veele *Sins* geschreeven zyn. De Reizigers van een weinige schroomachtige Godvruchtigheit, en de waare Pelgrims ontfangen deeze Papieren bloots hoofdts, brenge ze eerbiedelyk aan den Oever van 't Meer, en werpen 'er die aan een Steen gebonden, vervolgens in, om verzeekert te zyn dat deeze Papieren regelrecht naar den *Limbus* of 't Voorburg der Helle gaan. Deeze voorzorg is zoo veel te noodzaakelyker, zulks 'er de verquikking der Zielen volkomen van afhangt: want zy genieten die naar maate dat het Water de Letteren en Naamen uitwischt, die op deeze Papieren zyn. De *Bonzes* toonen de rechte plaats alwaar de Zielen deezer arme Kinderen lyden. Zy is zelf geteekent door een hoop Steenen die een Piramide uitmaakt.

Der Iapaneezen gevoelen wegens een *Limbus* of Voorburg der Helle voor hunner Kinderen Zielen beschreeven.

Wy zullen hier een kleine Buitenrede doen, de Reliquiën van 't Landt raakende. Daar is naby de Kapellen, waar van wy gesproken hebben, een kleine Tempel, die de naam van *Fakone* voert. Deeze Tempel is merkwaardig door veele Reliquiën daar in bewaart. Men beschouwt 'er de Sabels, die den *Camis* gedient hebben, beklad met het Bloedt der geenen die door deeze *Camis* zyn gedood; een Kleedt eertyds door een Engel gedraagen, en 't welk hem in 't vliegen holp; een Kam van *Joritomo*, eerste waereldlyke Keizer. Dit zyn niet de eenigste Reliquiën die men in Japan bewaart. Men vind 'er noch in verscheiden Tempels, en overal bewaart men die naauwkeuriglyk. Alzoo de Heiligen van dit Ryk in 't algemeen meer Krygslieden dan in andere Landen waren, hierom vind men ook, dat 'er onder de Reliquiën van Japan altoos veele Sabels, Degens, en Zwaarden zyn, die in de Krygsonderneemingen gedient hebben.

Van hunne Reliquiën in Tempels bewaart en waar in die bestaan.

De Japaneezen verbranden hunne dooden. †. „ (c) Wanneer het een Persoon van „ aanzien is, begeeven zich, een uur voor „ dat het Lyk uit den Huize word gebragt, „ de Ouders en Vrienden van den Overle„ dene in den Rouw gekleedt, ter plaatse „ alwaar het moet verbrand worden. De „ Vrouwen laaten 'er zich gesluiert vin„ den. Aan 't Hoofdt van de Lykproces-

Plechtigheden hunner aanzienlyke Personaadjes in 't verbranden hunner Lyken, en waarin die bestaan,

 sie

(a) *Kaempfer* V. Boek, V. Hoofdst. (b) Id. ibid. Hoofdst. XI.
(c) *Hist. van Iapan* door P. *Crasset* over de *Gedenkschriften* der P. P. Iezuïten, *Dapper*, *Purchas* enz.

† Zie het onderdeel van de voorgaande Afbeelding de Lyk-Ceremonie Bladz. 281.

„ sie gaat een *Bonze* verzelt van een dertig-„ tal andere *Bonzes*, " alle in plechtelyk gewaadt. De Kleeding (a) bestaat in een Linnen Hemdt, en daar over een zwarte Mantel die een bruin Kleedt bedekt. Alle hebbenze Toortsen in de handt. Na hen komen noch twee hondert *Bonzes*, die zingen, of zoo sterk als zy konnen den God aanroepen, waaraan de Overledene in zyn leven zich overgegeeven had. „ Na „ deeze volgen de Loongelders, om aan 't „ einde van hunne Spiessen Korven te dra-„ gen, vol van gesneedene Papieren, en „ van verscheiden verwen. Deeze Papie-„ ren verspreiden zich in de lucht, naar „ maate dat men de Spiessen beweegt, 't „ welk beteekent, dat de Overledene in 't „ verblyf der Gelukzaligen gekomen is. „ Deeze Spiesdraagers worden van agt „ jonge *Bonzes* gevolgt, " in twee ryen verdeelt. Zy draagen lange Rieten, aan welkers einde, Vaandels afhangen, waar in men de naam van eenige Godheit leest. In hun gevolg ziet men tien andere *Bonzes*, ieder met een ontsteeken Lantaarn gewapent, en met Zinnebeeldelyke letteren versiert. By deeze *Bonzes* ziet men ook twee Jongelingen in 't bruin gekleed, draagende brandende toortsen. Andere persoonen mede in 't bruin gekleed, die op 't hoofdt zwarte leere bonnetten hebben, en zeer net gefernist, komen na alle deeze *Bonzes*. De naam van den Afgod is op deeze bonnetten geschreeven. „ Na deeze eerste voorttogt, volgt den „ Overledene in zyne doodkist (b) door „ vier Mannen gedraagen. De Doode is „ gezeten, het hoofdt, een weinig voor-„ over hangende, en de handen te samen „ gevoegt, als of hy bad. Hy is in 't wit „ gekleed, en over deeze zyne kleederen „ heeft hy een papiere tabbert, van blade-„ ren uit in Boek gemaakt, waar op de „ daaden van den God geschreeven zyn, „ voor wien den Overledene het meest „ Godsdienstig was . . . . De voorttogt „ word door des Overledens Kinderen ge-„ sloten, die het Lyk omringen. De jong-„ ste van deeze Kinderen draagt een toorts „ van brandend pynboomen hout, waar-„ mede hy de Houtmyt in brand steeken „ moet. " Deeze Lykprocessie word wederom door 't Volk gesloten, 't welk mede leere bonnetten draagt, op de wyze van deezen, waar van wy gesproken hebben.

In deeze orde is 't, dat de Processie de Stadt uit trekt, en zich naar den Houtmyt begeeft. „ Deeze Hout-myt is van vier „ Muuren omringt met wit Laken bekleed, „ behalven de vier Poorten waardoor men „ ingaan moet. " (c) Deeze vier Poorten, zegt een andere Uitschryver, „ hebben uit-„ zicht naar de vier Winden. Men graaft „ in 't midden een groote Kuil die men „ met hout vult, en men bereid aan weder-„ zyden van de zelve twee Tafels met Spys „ gedekt.... Op een deezer Tafelen is 'er „ een Konfoor gelyk een Wierookvat, met „ gloeiende Koolen, (d) en met welrie-„ kend Hout gevult. Wanneer het Lyk „ by den Kuil is, bind men een lang Touw „ aan de Doodkist, gemaakt op de wyze „ van een klein Bedt waarop den Doode rust: „ Vervolgens word driewerf dit klein Bedt „ rondom den Kuil gedraagen, en einde-„ lyk op de Houtmyt gezet, terwyl de *Bon-„ zes* en Blondverwanten zonder ophouden „ de naam van den Bescherm-God des O-„ verledene aanroepen. Daarna doet de „ eerste *Bonze*, te weeten, die aan 't Hoofdt „ van de Lykprocessie is geweest, drie om-„ gangen rondom het Lyk met zyn ontstee-„ ken Toorts, die hy driewerf over zyn „ hoofdt laat gaan, uitspreekende zekere „ Woorden die de Omstanders niet ver-„ staan. " Dat deeze Toorts driewerf boven 't hoofdt gaat, beteekent, (e) zegt men, dat de Ziel noch geen begin noch einde heeft. Dit Zinnebeeldt is een weinig duister. Vervolgens werpt hy deeze Toorts weg, en de twee naaste Bloedverwanten raapen die op, en laaten die driewerf over 't Lyk gaan, waarna zy de zelve in den Kuil werpen. Een ander zegt, (f) dat de *Bonze* de Toorts aan 't jongste Kindt van den Overledene overgeeft, „ die de zelve in den Kuil werpt, „ waar in men veel Oly, Reukwerken en „ welriekende Drogeryen gegooten en ge-„ worpen heeft. Terwyl het Lyk word „ verteert, naaderen de Kinderen, of de „ naaste Vrienden van den Overledene het „ Wierookvat, 't welk op de Tafel is, en „ doen 'er het Reukwerk in, waar na zy het „ bidden en aanroepen. Deeze plechtig-„ heit geëindigt, vertrekken de Bloedver-„ wanten en Vrienden van den Overledene. „ Niemandt dan het gemeene Volk en de „ arme Menschen blyven 'er, om de Spys „ te eeten of mede te neemen. Des ande-„ ren daags komen de Kinderen, Bloed-ver-

Hoe zulks alles Processie gewyze zich toedraagt.

En het overschot van

(a) *Dappers* verzaameling enz.
(b) Of praal bedt volgens eenige berichten. (c) *Nieuhoff* gezantschappen naar Iapan.
(d) Idem Ubi Sup. (e) Idem. ibid. (f) *Hist. van Iapan* door P. *Crasset*.

La FÊTE des AMES.
vers le soir les japonnois vont les recevoir hors de la Ville, et leurs presentent à manger.

B. Picart del. 1728.

Maniere dont ils reconduisent les AMES hors de la Ville, et prennent congé d'elles le troisieme soir.

beendereren en assche begraaven word.

„ verwanten en Vrienden weder op de zelfde plaats, om de Beenderen en Assche van den Overledene te verzamelen, die zy in een zilver vergulde Lykbus doen, en met een kostelyken Sluier dekken. De Bonzes komen aldaar mede om hunne gebeden te vervolgen, die zeven dagen duuren: Op den agtsten dag brengt men de Lykbus op een plaats, alwaar men onder een Kopere Plaat, of een Steen, waarop de naam van den Overledene en den God die hy gedient heeft, gegraveert is, begraaft." Deeze Grafsteenen zyn van verscheidene gedaanten, vermits 'er voor de zelven geen vasten regel is. By deeze Steenen voegt men eenige Japaneesche Snywerken, of eenige verheven versierselen. Men graveert mede op marmere Pylaaren de voornaamste daaden van den Overledene, en men drukt 'er ook de dag van zyne geboorte en dood in uit enz. gelykende dit naar onze Grafschriften. Dikmaal beschouwt men ook in de zelfde plaats het Afbeeldzel van den Overledene, uit Marmer gesneden. Het word met de Beenen kruislings onder den Tabbert op de Japaneesche wyze verbeeld, en de handen te samen gevoegt als of het bad. De Vrouw heeft die daarentegen uitgestrekt; zy heeft mede het Hoofdt een weinig naar den Schouder gewent. Gemeenlyk (a) werpt men Bloemen op het Graf en men brengt voor den Dooden eeten en drinken.

Hunne Goden die over de dooden gebieden beschreeven.

Onder het Afbeeldzel 't welk de Huwelyks Plechtigheit vertoont, ziet men dat der Lykstatiën. Men heeft 'er twee Godheden verbeeld, die over de Dooden gebieden, en alles wat hun aangaan mag. De eene word *Jene* genoemt. Deeze God heeft vier aangezichten en is op een Autaar geplaatst. Hy houd in de eene handt een Septer met de Zon aan 't einde. Mogelyk dat dit Zinnebeeldt het bestier van de Voorzienigheit beteekent, gelyk de Egiptenaaren deeden, waar mede men het ongetwyffelt in overeenkomst vinden zal. Onder deezen Arm met den Septer gewapent, ziet men 'er een andere, die een bloemkrans houd. Een der beide rechter Armen die het meest opgeheven is, houd een soort van roede en deeze die men 'er onder ziet, vertoont een reukvat vol van reukwerk. Deeze God *Jene* is de beschermer der Zielen van oude lieden en gehuwde persoonen. Hy is 't ook die men voor haar bid.

Als ook die over der kinderen Zielen het bestier voert.

De andere God word *Xiquani* genoemt, die over de Zielen der Kinderen en Jongelingen het bestier heeft. Hy word jong en schoon verbeeld, met vier armen, waar van den eenen een kindt omvat, de andere houden een slang, een sabel en een ring t'eenemaal vol knoopen. De tabbert van *Xiquani* is gansch bezaait met Starren. Laat ons de Papegai niet vergeeten die ter zyde van den Afgod gezien word: Maar men zegt ons niet 't welk die beteekent.

Wanneer een groot Heer sterft, gebeurt het dikmaals, dat zyne Vassalen, Onderdanen en Slaven zich dooden, om hem in de andere Waereldt te gaan dienen.

Lykfeesten hoedanig door dien Landaart geviert,

Jaarlyks viert men een Lykfeest, 't welk bestaat in de Graven te bezoeken, om 'er levensmiddelen den Dooden of Zielen ✠ te brengen. Dit Feest duurt twee dagen; alle de Huizen zyn verlicht, terwyl dat het Volk buiten de Stadt gaat, en zich naar de Graven op het invallen van den nacht begeeft. Als dan, zoo men hen gelooven mag, hebben ze onderhandeling met hunne Dooden, zy begroeten hen over hunne wederkomst in deeze Waereldt, en verheugen zich hen weder te zien. Vervolgens noodigen zy hen om te eeten en zich te ververschen. Op 't eindigen van een uur of daar omtrent, dat dit onthaal duurt, stelt men hun voor, een wandeling naar de Stadt te komen doen. „ Wy zullen voorgaan, „ zeggen ze tot de Dooden, om 'er alle de „ noodige toebereidzelen te verzorgen tot „ uw onthaal en u de eer te geeven die men „ u schuldig zy." Men begeeft zich dan derwaarts; als dan gaan de Levendigen met brandende Toortsen de Stadt uit, en de Dooden te gemoet om hen te lichten. Maar de twee dagen van 't Feest verstreeken zynde, laat men door de gansche Stadt een meenigte Steenen en Keiën regenen, om deeze Dooden naar hunne Graven te verdryven, want zoo iemandt van hun onder de Levendigen bleef, zoude het als een ongeluk aangezien worden. Deeze *Ceremonie* word overal niet eveneens onderhouden, en men kan 'er een Beschryving van, die geheel anders luid, by *Nieuhoff* (c) lee-

(a) *Nieuhoff* Ubi Sup. (b) Bladz. 281. (c) *Nieuhoff* Ubi Sup. Bladzyde. 440.

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelding; het bovendeel verbeeld, *het* FEEST *der* ZIELEN, *wanneer de* JAPANEEZEN *in 't vallen van de Avondstond haar buiten de Stadt ontfangen, en te eeten voordienen*: en 't onderdeel, *hoe zy de* ZIELEN *buiten de Stadt geleiden, en van haar op den derden Avondt affcheid neemen.*

leezen, waar uit wy dit getrokken hebben.

Wy zullen niets van de ontſteeken Lampen in de Graven ter eere van de Dooden gewag maaken: Maar ter eere van de uitmuntende Verſtorvenen, deeze Dooden die in een verheven rang der Goden overgaan. (a) Een Doode van deeze Orde heeft voor zich hondert en vyftig Lampen branden.

Waar aan het gemeene Volk en de Armen geen deel hebben.

Al deeze Eerbewyzingen, die wy beſchreeven hebben, moeten de Armen noch het gemeene Volk zich niet toeëigenen. Genoeg is 't, dat de Grooten en Kleinen in de wyze van ſterven overeenkomen; wil men dat zy noch overeenkomen zullen in den toeſtel die hen na de doodt verwacht? Maar om in geen onnoodige opgepronkte redenvoering te treeden, zullen we ons vergenoegen, aan te merken, dat al wie niet heeft om de eer der Lykplichten te betaalen, (b) word byna gelyk de Beeſten begraaven. De *Bonzes* vlieden de Menſchen van deezen rang, en doen geen Gebeden noch Offerhanden voor hen. Zonder vergelyking gezegt, het is 'er mede gelyk by ons, alwaar de Armen bezwaarlyk Ziel-Miſſen uit liefde genieten.

Om de eer ten vollen te voltrekken, bewaaren de Japaneezen, als gedenkſtukken hunner overledene Ouders, eenige zekere Berderen die zy *Biosju* noemen. Zy plaatſen of hangen deeze Berderen in den ingang der Huizen, byna mogelyk, gelyk men in Hollandt boven de Deuren by voornaame Perſonaadjes zekere Lyk-Tafereelen plaatſt, waar op de Wapens van de Overledenen zyn geſchildert, nevens het jaar en den dag dat zy overleden zyn.

X. HOOFDTSTUK,

Van den GODSDIENST *der* BEWOONERS *van* COREA *en* JESSO.

DE weg die wy hier zullen inſlaan, zal niet zeer lang zyn: In verwachting dat 'er zich by onze nieuwe Reizigers wegens deeze twee Volkeren zullen opdoen, zie hier 't geen wy van ouds weeten en kundig geworden zyn.

Hoe twyffelachtig men van den Godsdienſt der Coreaanen bericht geeft, aangemerkt,

(c) „ De Coreaanen, „ zegt men ons, hebben byna geen Godsdienſt; men maakt eenige koddige beweegingen voor de Afgoden, zonder hen te „ eeren. Op zekere Feeſtdagen, begeeft „ zich het Volk in een ſoort van Tempel, „ en ieder ontſteekt een ſtuk ruikend Hout „ 't welk men in een Vaas legt, en aan een „ Afgod aanbied, hem een nederige eerbied „ doende; waar na men weder vertrekt. " Dit nu is hunnen geheelen Dienſt, zegt de Schryver, en dit is het ganſche verhaal 't welk men van een Varensman verwachten kan. „ Wat het Geloof aangaat, vervolgt „ hy, de Coreaanen zyn overtuigt, dat „ deeze die goed doet, zal vergolden wor„ den, in tegendeel, die quaad doet, ge„ ſtraft. " Voor 't overige zyn zy van het twiſtredenen en de geſchillen over de verborgenheden, ketteryen, en uitbanningen onkundig. Zy gelooven alle eveneens en 't zelfde. „ Hunne Monniken, of *Bon*„ *zes*, (wy zullen ze met die beide naamen „ noemen) offeren hunne Afgoden twee„ maal 's daags Reukwerk op 't gedruis van „ Trommelen, Schotels en Ketels, waar „ mede andere Monniken gewapent zyn. "

't Welk word naader onderzocht.

De Schryver van 't Bericht, wederlegt zich zelven in 't geen hy bybrengt, dat de Coreaanen byna geen Godsdienſt hebben, naardien hy vervolgens zegt, dat *Corea* van Tempels en Kloosters vervult is. Indien 'er een getal van Tempelen is, zyn 'er ook veele Godsdienſtelingen. Wat de Kloosters aangaat, dit bewyſt niets. Men kan 'er veele Geeſtelyken hebben zonder dat men veel van den Godsdienſt weet. Men moet ons dit geſtel van woorden ter begunſtiging van de waarheit der zaake niet qualyk afneemen. *P. Martini* (d) beter onderrecht, zegt, dat de Coreaanen de zelfde *Ceremonie* en Godsdienſt als de Chineezen hebben; dat zy gelyk de zelven de verhuizing der Zielen gelooven, en dat zy *Fo* in 't algemeen aanbidden.

Kloosters der Coreaanen en der Kloosterlingen beſtier aangeweezen.

Deeze Kloosters en Pagoden zyn gemeenlyk op 't Gebergte en onder 't Rechtsgebied van de naaſt gelegene „ Stadt. Daar zyn zodanige Conventen waar „ in zich omtrent zes hondert Monniken „ onthouden, en in een zodanige Stadt die „ de zelve onder zich gehoorende reekent,

byna

(a) *Nieuhoff* in de beſchryving van 't Praalgraf eens Iaponeeſchen Keizers.
(b) *Nieuhoff* Ubi Sup.
(c) *Beſchryving van Corea*, 4. Deel der verzameling van Vojagiën naar 't Noorden.
(d) In het 3. Deel van de *verzameling der Vojagiën naar 't Noorden* 1715. gedrukt.

„ byna vier duizend. Zy zyn in Benden „ van tien en twintig verdeelt, en eenige „ dertig. De oudfte voert het beftier, en „ zoo iemandt in zynen plicht nalaatig is, „ laat het Opperhooft hem door de andere „ Monniken kaftyden. Indien de beledi- „ ging groot is, levert men de Schuldigen „ aan den Stadtvoogt over, die over het „ Koofter te gebieden heeft. ” Zoo *Corea* van Monniken vervult is, is't om dat aan een ieder gedoogt zy den Monniken-ftaat aan te neemen: Maar 't is hem ook toegelaaten de zelve weder te verlaaten, wanneer hy wil. Deeze Monniken zyn verplicht de tax te betaalen en het werk te verfchaffen waar toe men hen verplicht heeft. Dit is, zegt men, 't welk de verachting der Coreaanen met zich brengt, en 't geen veroorzaakt dat men hen niet of zeer weinig meer dan Slaven acht. „ Aldus is 't met hunne Kloostervoogden „ niet gelegen, zy zyn in groote achting, „ vooral wanneer zy geleerd zyn, als dan „ worden zy met de grootften van't Landt in „ gelyken rang geftelt; zy worden Konings „ Monniken genoemt, en draagen 'er de „ Orde van op hunne Kleederen. ” Volgens den regel is deeze Geeftelyken niet toegelaaten iet 't welk leven heeft, te eeten. Zy hebben, noch mogen geene gemeenfchap met de Vrouwen hebben. Men voegt 'er by, dat zy met gefchooren Baardt en Hairen gaan; dat ze na hunne eerfte fcheering; hun een merkteken aan den arm indrukken, 't welk nooit uitwift, en dat zoo zy tegen de tucht die den regel hen voorfchryft, zondigen, men hen ftrengelyk ftraft, waar na zy uit het Klooster verdreeven worden.

Wy hebben gezegt dat men de *Bonzes* in *Corea* veracht, overzulks zy verplicht zyn hunne tax te voldoen en den arbeidt hunner handen te verfchaffen. 't Is dan het tegendeel en geheel anders met onze Monniken gelegen, die zich zonder iets te doen in aanzien weten te houden. Die van *Corea* arbeiden om hun leven te onderhouden, en doen zelf eenigen Koophandel. Men vertrouwt hun de opvoeding der Kinderen, en deeze Kinderen blyven fomtyds by de *Bonzes* gelyk de *Nens* by de *Talapoins* Deeze kleine Nieuwelingen erven van den Monnik die hen opgevoed heeft en ten wiens dienfte zy by hem gebleeven zyn. Als erfgenaamen draagen zy ook over hem rouw.

Aan de *Bonzen* de opvoeding der kinderen aanbevolen en hoe.

De Kloofters en Pagoden worden ten koften van 't Gemeen gebouwt: Een ieder brengt iet tot den opbouw van 't Gefticht naar maate van zyne Middelen by. Deeze Kloofters en Pagoden zyn wandelplaatfen. Men gebruikt ze voor vermaak zoo wel als voor Godsdienftigheit. Gelyk in Japan, en weinig hapert 'er aan, dat wy niet zeggen, gelyk in Europe, zyn 'er de gezichten fchoon, de Wandelwegen aangenaam en de eenzaamheit vermaakelyk. Laat ons hen dit geluk, die dus de Waereldt verlaaten, niet misgunnen, nademaal men verzeekert dat men in deeze afgezonderde plaatfen niet denkt dan de fterke pooging der zinnen te wederftaan. Zie hier 't welk iet byzonder is. In deeze Kloofters van *Corea*, of ten minften naby, en omtrent de Pagoden, vind men Hoeren, en men verluftigt zich met haar: Een nieuwe tegenftrydigheit in den Godsdienft der Afgodendienaars: Maar het zal min iet byzonders fchynen, wanneer men acht geeft, dat de misdaadt gewillig de plaatfen naadert alwaar men om beweegredenen van deugdt vergaadert; min door de reden, dat de verzoeking altoos de deugdt van naby volgt, en dat de ontucht zich onder de fchaduw van Godvruchtigheit verbergt, als ook wel om dat deeze plaatfen zeer eenzaam zyn, en meer dan andere, behalven op de tyden tot de oeffening van Godvruchtigheit beftemt. Eveneens vind men zeer dikmaals in de Chriften Landen de H.... Huizen, de Kroegen en Herbergen naby de Kerken. 't Is om der Chriftenen wille mede, dat wy deeze aanmerking ter neerftellen: Men moet den Coreaanen de zoo uitgepluisde denkbeelden niet toerekenen. Men voegt 'er echter by, dat de Coreaanfche Monniken het drinken zeer beminnen; en de onzen mede. Om dit klein verhaal te eindigen, men vind in *Corea* Kloofters met Geeftelyke Dochters, gefchooren als de Monniken, verplicht tot den ongehuwden ftaat, en aan een Regel of Wet onderworpen.

De hoedanigheit der Kloofters befchreeven,

En met welk een misbruik verzelt.

Wat die van *Jeffo* aangaat, men heeft 'er geen verhaal van hunnen Godsdienft te verwachten: En wat zouden wy van een Volk konnen melden, 't welk niet gezien is geweeft, dan door Hollandfche Mattroozen (a), die alleen berichten „ dat wanneer zy „ naby het vuur drinken, eenige druppelen „ water in verfcheiden plaatfen van 't vuur, „ gelyk een foort van offerhande, uitftorten.

(a) Zie het *verhaal van de ontdekking van Ieffo*, 3. Deel, uit de verzameling der Vojagien naar 't Noorden.

XI. HOOFDTSTUK.

Van hunne Huwelyks *en* Lykplechtigheden; *nevens andere* Gebruiken.

Hoe zy jong zynde Huwelyken eer de liefde by hen noch is bekent.

HEt Huwelyk tusſchen Bloedverwanten is niet gedoogt dan in den vierden graad. De Liefde is 'er niet bekent, nademaal men 'er ter ouderdom van negen of tien jaaren trouwt; of indien die bekent is, is 't niet dan na het Huwelyk, gansch tegenstrydig als by ons, die hem zyn Gebied zien eindigen, wanneer *Hymen* het zyne begint. Maar laat ons den Coreaanen de eer niet aandoen van te gelooven dat zy een tydt voor de minnery en liefde over hebben, te weeten, voor een redelyke liefde, en den Mensche waardig, nademaal zy hunne Vrouwen als Slaven handelen, die zy om de minste misslagen wegjaagen, en dat zy haar wanneer het hen behaagt, verstooten. De Vrouw heeft geen voorrecht zich van een lastig Man te ontslaan; deswegen men zeggen kan dat de Mannen onrechtvaerdig zyn.

Plechtigheit des Huwelyks aangemerkt.

P. *Martini* (a) zegt, dat 'er het Huwelyk vryer dan by de Chineezen is. „Een „ ieder verkiest die hem welgevalt, voor „ zyne Vrouw. Beide partyen verbinden „ zich op het woordt, en trouwen wanneer „ zy overeen gekomen zyn; zonder eenige „ acht te slaan op de gevoelens van hun „ Vader en Moeder." De gansche plechtigheit des Huwelyks, zodanig men die ons verhaalt, bestaat hier in, dat de Bruidegom te paerdt-stygt en na een omweg in de Stadt te hebben afgelegt, vertoeft hy voor de Deur van zyne Meesteresse; de Ouders van de Bruidt doen hem een behoorlyk onthaal. Vervolgens geleiden zy de Bruidt by hem en de Bruiloft word zonder andere plechtigheit geviert.

By dit verhaal zullen wy voegen, dat de Veelwyvery den Mannen gedoogt is, en dat ze de Vrouwen verstootende, de Kinderen mede mogen wegjaagen: Maar dit gedrag behoort veel eer den Slaven en gemeene Persoonen, dan voor de Luiden van aanzien. Wat de Jalousy aangaat, zy zyn 'er veel minder van behebt, dan de Chineezen.

Hoe men over den Overledene rouw draagt, en over zyn afsterven rouwklagten doet.

Wanneer een Vryman sterft, draagen zyne Kinderen geduurende drie jaaren Rouw, nevens de strafheit van een Monnik die vreest van zyne strenge orders af te wyken, indien men de Schryver gelooven mag, en zonder eenig Ampt te mogen oeffenen, geduurende dien tydt. Het is hun niet toegelaaten de rechten van 't Huwelyk te genieten, en de Kinderen geduuurende den Rouw gebooren, worden niet voor wettelyk gehouden. Geene geweldpleeging, noch geen aandoening van drift is hen in deezen staat gedoogt; 't is hun mede verboden zich te wasſchen. Voor 't overige verstaat men onder den naam van Vryman alles 't geen niet van 't geringste Volk is. Men weent en huilt, men rukt de Hairen wegens den Overledene uit. De Doode geeft men een dubbele Doodkist zoo wel opgetooit, en zoo gevernist, als 't gedoogt is hem wegens zyn vermogen te doen. P. *Martini* zegt, dat de Coreaanen de Dooden niet begraaven dan drie jaaren na hun afsterven; dat zy geduurende dien tydt hen by hun in de Doodkisten bewaaren, gelyk de Chineezen, geevende en bewyzende hen alle eer, en achting gelyk zy hun in 't leven zynde, gaven.

Wanneer en hoe de Coreaanen hunne dooden begraaven.

(b) Het verhaal der Hollanders zegt, dat de Coreaanen gemeenlyk hunne dooden in 't Voorjaar en in den Herfst begraaven; dat zy hen plaatsen die in den Zomer sterven, in een verheven verbryfplaats op vier staaken rustende, alwaar zy hen laaten tot dat de Ryst ingeoogst word.

Lykplichten op hunne graven, en waarin die bestaan.

Wanneer zy daar na goed vinden hen te begraaven, draagen zy hen eerstelyk in Huis, en sluiten in de Doodkisten deezer Lyken Kleederen en Juweelen. Des nachts voor de Lykstatie, vermaaken zy zich en zyn vrolyk. Zy vertrekken vervolgens met het aanbreeken van den dag, de Bloedverwanten schryende, de Draagers van 't Lyk zingende en op de maat of *Candans* gaande. Voor 't gemeene Volk graaft men een Kuil van vyf of zes voeten diep, en men werpt 'er de Dooden in; wegens Persoonen van aanzien recht men eenige steene Gedenkstukken op, nevens hunne Afbeeldzels en een soort van Graffschift daar op gehouwen, gelyk wy van de Japaneezen

(a) 3. Deel der verzameling van de Vojagiën naar 't Noorden.

(b) *Beschryving* van *Corea* Ubi Sup. 4. Deel van de *verzameling der Vojagien* naar 't Noorden.

neezen hebben aangemerkt. Drie dagen na de begraving, komen de Bloedverwanten en Vriënden van den Overledene weder by 't Graf, brengen 'er Offerhanden en maaken 'er zich vrolyk. Op den tydt van alle volle Maanen laaten ze het Gras affnyden 't welk op dit Graf gevonden word, en offeren van de nieuwe Ryst. Dit is 't niet al. Zy zyn zoo oplettend en zorgvuldig voor de rust des Overledene, dat zy op het minste vermoeden dat hy 'er zich niet wel op zyn gemak bevind, hem van de eene plaats tot de andere overbrengen. De *Bonzes* zyn 't die hun de ongemakken die de Overledene, in zyn Graf gevoelt, te verstaan geeven, en de begeerte die hy heeft een beter plaats te hebben.

In 't bericht der Hollanders word aangehaalt, dat de oudste Zoon de voornaamste Goederen erft; dat deeze die hem volgen het overige onder hen deelen, en dat de Dochters niets genieten. 't Is mede het gebruik, zegt men ons, dat een oud en verzwakte Vader zich onvermogende verklaart zyne Goederen te bestieren, en dit bestier aan zyne Kinderen afstaat, zonder dat zy de plichten die ze hunnen Vader schuldig zyn, verwaarloozen, of dat zy iets nalaaten of verzuimen het geen hem in 't overige zyner dagen mogte aangenaam zyn. „ De oudste „ Zoon neemt bezit van de Goederen en „ bouwt op gemeene kosten een Huis, al- „ waar de Vader en Moeder onderhouden „ worden. " Een Coreaan zou wel verzet staan, te zien, dat by ons de Vaders en Moeders die zich dus ontlasten, ten last der Kinderen worden, die niets meer van hun te verwachten hebben: maar laaten wy niet gelooven dat eenige duizenden Mylen van hier de zaaken zich altoos volgens den rechtmatigen regel schikken. Gelukkig is 't voor ons dat het misdryf en gebrek nevens des Volks deugden over al hunne uitzondering hebben, en men bevind dat in Europe gelyk in Asië, het goede en quaade krachtig ondereen vermengt zyn.

Hoe oude en afgeleefde Ouders hun Huis-bestier den Kinderen over-doen, aangemerkt.

De Artsenykunde der Coreaanen is zeer eenvoudig, genoeg in 't algemeen overeenkomstig met 't geen men ons van die hunner Nabuuren zegt, en gegrond op de beginzelen die de Natuur hun alleen geleert heeft. Dit weinige bericht betreft 't geen men aanzien kan als waare Artsenykunde; wy maaken van andere geen gewag die in Betovering en in Waarzeggerykunde bestaat. De Artsen van *Corea*, zegt onzen Hollandschen Zeeman, zyn byna alle ten dienst der Grooten, de Armen hebben voor Artsen niet dan Onkundigen en Waarzeggers. Men zou byna belust worden, te vraagen, *of 'er de voordeelen ter zyde gestelt, veel onderscheid is tusschen een Arts, een Onkundige en een Waarzegger. Hippocrates* zelf, min verwaant dan dit oneindig getal van Doktoren, die zich zyne Kinderen noemen, heeft bekent, dat *het* (a) *bezwaarlyk was zyn oordeel over een ziekte te geeven.* Daar is niet min onderscheid in de Lichaamen dan in de Geesten. Het Lichaam, dit Aardsch gedeelte van den Mensch, is zelf aan veel veranderingen ten opzicht van den ouderdom, de Landtstreek, Jaargetyden, verscheiden gesteldheden van den Geest, en den aart van 't voedzel bloot gestelt. Over dit onderwerp hebben we ons reeds te veel uitgebreid: Laat ons tot den Monarch van *Corea* overgaan.

Eenvoudige Artsenykunde onder dien Landaart, en waarin die bestaat.

Hy is oppermachtig gelyk alle de Asiaansche Vorsten, en deeze Oppermogendheit, in onze oogen zoo onverdraaglyk, vind nochtans zyne Onderzaaten. De besluiten van deezen Monarch zyn onherroepelyk en zonder Appel: 't Is zelf op straffe van de doodt verboden, van 'er iet op te bedillen of te vinden. Wanneer hy uitgaat, is 't met al den Adel van 't Hof en nevens al de pracht die de Koninglyke waardigheit kan toebrengen. Men zou het minste gerucht niet durven maaken; alle de Huizen der Straaten waar door de Monarch zynen weg neemt, zyn naaukeurig geslooten. Zyne Grooten en Lyfwagt keeren hem den rug toe. 't Is zelf niet gedoogt te kugchen. Om het gerucht te myden 't welk men met den Mondt zou konnen maaken, steeken de Soldaaten kleine Stokjes in de Mondt. Men zegt, dat onder de tiranny van *Domitiaan*, de Roomsche Raadsheeren Laurier kaauwden, om het lagchen over de buitensporigheden van hunnen Vorst te verhinderen, en dat dit lagchen doodelyk was. Wat is 'er wreeder voor een Europeaan dan de heersching van een zodanigen Koning! en wat is 'er straffer voor een Coreaan, zoude iemandt zeggen uit *Corea* gekomen, dan zich te gewennen aan zekere zaaken die men in Europe lyden moet! Een ieder merkt het quaadt van zynen Nabuur; maar een lange gewoonte maakt ons aan 't onze ongevoelig. Het is met de Heerschappy gelyk met de Ziektens gestelt. Deeze zyn van verscheiden quaade gesteldheden: De toevallen komen 'er niet mede overeen.

Oppermogendheit der Coreaansche Vorsten, en hoedanig hun gezag zich uitstrekt.

Redeneering hier over aangeweezen.

Van de gebruiken van *Jesso* valt niets te zeggen.

Oo 2 XII. HOOFDT-

(a) *Judicium difficile.*

XII. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* BEWOONERS *van* TARTARYE.

WY zyn nu gekomen tot deeze wyduitgeftrekte meenigte van Volkeren in 't Noorden en Ooften van Afië verfpreid. In den alouden Godsdienft der Scythen ('t welk de *Tartaren* der Oudheit zyn) eerde men Mars onder de gedaante van een ouden verroeften Sabel. Men offerde hem jaarlyks Offen en Paerden. Zy beftreeken hem mede met het bloedt van een t'zyner eere opgeofferden Vyandt. Tegenwoordig zyn de *Tartaren* deels Mahometaans, en deels Afgodendienaars. Wy zullen niet dan van de laatften gewag maaken.

Van welk een gevoelen de *Tartaren* wegens God zyn.

Volgens *Carpin* (a) gelooven ze een God Schepper van alle zichtbaarlyke en onzichtbaare dingen, die de Menfchen volgens hunne verdienften vergeld en ftraft: Maar, vervolgt de Monnik en Reiziger, zy bidden noch eeren hem niet, en bewyzen hem geenen uitwendigen dienft. Wat willen dan deeze Afgoden beduiden, waar van hy ons meld, van Vilt en Menfchelyke geftalte te zyn, die zy aan den ingang hunner wooningen ftellen, die dienen om hen te befchermen, 't welk ook Befchermgoden hunner Kudden zyn, en die zy eeren, hun offerende de eerfte Melk van hunne Schaapen en Merriën, en het eerfte ftuk van 't geen zy in hunne maaltyd eeten? Zy verbranden de beenderen van beeften die zy offeren, nademaal het niet gedoogt is, die te breeken.

Hoe zy het vuur eeren.

Het fchynt ook by het verhaal van *Carpin* te blyken, dat deeze *Tartaren*, waarvan hy fpreekt, het Vuur eeren. Wanneer de Vreemdelingen by hen komen, laaten zy hen en 't geen zy medebrengen tuffchen twee vuuren doorgaan, om hen te reinigen. 't Is hun ongeoorloft een mes in 't vuur te fteeken, noch het met het mes aan te roeren, noch hout met een byl naby het vuur te kappen. Zy hebben mede achting voor den zweep waar mede zy hunne Paerden voortdryven. Deeze Reiziger doet ons een verhaal van eenige andere noch ongemeener bygelovigheden dan deezen die men hier bericht heeft.

Hunne zeldzaame bygelovigheit in 't drinken aangemerkt.

Wanneer zy drinken, doen zy hulde van hunnen drank aan 't vuur, de lucht, het water en de doodt, zich wendende naar de vier deelen der Waereldt. Het Zuiden is voor 't vuur, het Ooften voor de lucht, het Weften voor 't water, en 't Noorden voor de doodt. Broeder *Rubruquis* zegt byna de zelfde omftandigheden wegens den Dienft deezer *Tartaren*; hy voegt 'er by, dat de Meefter en Meefteresse van den huize, te weeten, van dit vervoerbaar Huis, op een wagen gezet, en (b) waar van de deur altoos naar 't Zuiden moet zyn gekeert, en zulks door een Geeftelyken oorfprong; dat deeze Meefter en deeze Meefteresse, zeggen we, hebben ieder mede hunnen Befchermgod van Vilt, die de naam van *Broeder van den Meefter en de Meefteresse* voert. Een andere kleine Afgodin is tuffchen deeze twee geftelt, met den tytel van befchermfter van 't Huis. Aan den voet van 't bedde is een herte-vacht met wolle gevult, en een klein beeldt naar de Vrouwen en Dochters gekeert; waarfchynelyk om haar mede te befchermen. Naby de deur, ter zyden der Vrouwen (deeze zyde is het Ooften, en die der Mannen het Weften) is 'er noch een Beeldt met een Koe-uyer. De reden van deeze uyer is, dat het aan de Vrouwen ftaat de Koejen te melken. Ter zyde der Mannen plaatft men den Afgod met den uyer van de Merrie.

Wat de Mongaleesche Tartaren van een Opper-Wezen gelooven, en met welk een bygeloof hun gevoelen gaat verzelt.

De *Mongaleefche Tartaren* (c) gelooven niet dan een God, de oorfprong van leven en doodt, wien te eeren en te dienen op verfcheidene wyze geoorloft is. In *Purchas* rechtvaerdigt *Mangu-Chan*, deeze veelerlei Dienften door de overeenkomft van 't Opperwezen met de handt die veele vingers heeft. In *Marcus Paulus* (d) erkennen de *Tartaren* een Opper-God, die in de Hemelen woont. Aan hem is 't dat men om verftandt, gezondheit enz. fmeekt. Na deeze komt de Huisgod *Natagay* of *Itogay*. Deeze God heeft Vrouw en Kinderen. Zyne Vrouw is aan zyne linker zyde en zyne Kinderen zyn voor hem geplaaft. Hy heeft het beftier over hunne Huisgezinnen en over alle

(a) *Verzameling der Vojagiën naar 't Noorden* 7. Deel.
(b) *Purchas* Uittrekfel van Vojagiën.
(c) *Moal-Tartaren* in *Purchas* Ubi Sup. Het fchynt dat de *Moal-Tartaren* niet eer in Afië als de *Mangaleezen* zyn geweeft. (d) Door *Purchas* Ubi Sup. aangehaalt.

alle Landtgewassen en Vruchten. Men laat hem altoos het eerste met zyn gansche Familie het middagmaal houden. Deeze maaltydt bestaat in hen den Mondt met het vette te bestryken. Het overige van de maaltydt word buiten de Tent voor andere onbekende Geesten geworpen.

Dalai-Lama hunnen Opper-Priester als een God geëert, en hoe zyn bestier bestaat.

Dit is in 't algemeen 't geen wy van de oude Reizigers ontleent hebben. Laat ons nu de Hedendaagsche inzien. Men verzekert ons dat de *Mongaleesche Tartaren*, *Calmucken* en anderen, eigentlyk niet spreeken van een anderen God dan van *Dalai-Lama*, 't welk men zegt *algemeen Priester* te beteekenen. Deeze Hooge-Priester van alle Tartaarsche Heidenen, en die zy waanen een God te zyn, onthoudt zich (a) „ omtrent de Grenzen van China (b) naby de Stadt *Potala* in een Klooster, 't welk op den top van een hoogen Berg gelegen is; aan den voet van dien Berg zouden meer dan twintig duizend *Lamas* woonen.... die hun verblyf in veele omtrekken rondom deezen Berg hebben, volgens den rang en de waardigheit die zy bezitten, en hen meer of min waardig maakt, deezen Hoogen-Priester te naderen. De *Dalai-Lama* bemoeit zich geenzins met het tydelyke zyner Staten, en duld ook niet dat iemandt van zyne *Lamas* zich 'er mede bemoeie; hy laat het tydelyke bestieren door twee *Chans* der *Calmucken*, die hem van tydt tot tydt alles verzorgen moeten 't geen hy voor onderhoud van zyn Hof noodig heeft. Deeze *Dalai-Lama* is 't die men *Priester-Gehan* of *Priester-Jan* genoemt heeft, zonder juist te weeten in welke plaats men hem plaatsen moest.... Het woordt *Lama* wil in de Mongaleesche Taal Priester beteekenen, en *Dalai*, 't welk in de zelve Taal ruime uitgestrektheit zeggen wil, is in de Taale der Noorder Indianen door *Gehan* uitgedrukt geweest, 't welk het zelfde beteekent. Dus beteekenen *Dalai-Lama* en *Priester-Gehan* beide algemeen Priester." P. *Verbiest* (c) heeft reeds aangemerkt, dat de *Groot-Lama*, of *Lama-Sem*, alhier *Dalai-Lama* genoemt, de *Priester Gehan* is.

Word een Goddelykheit toegeëigent en vergood.

Wy hebben gezien hoe *Dalai-Lama* (d) de Goddelykheit waant te bezitten, en in 't gemoed der geenen die deezen Dienst volgen, voor onsterflyk gehouden word. Zie hier 't welk men van deezen *Groot-Lama* in de Uittrekzels der P P. Bezendelingen vind door (e) *Kircherus* aangehaalt. De Lezer mag zien de twee plaatsen overeen te brengen die wy berichten zullen. Men ziet te *Lassa*, dat men meent het Koningryk van *Tanchut* of *Boratai*, of *Barantola* te zyn, twee Monarchen, de eene waereldlyk en de andere Geestelyk. Deeze laatste is de *Groot-Lama* die door deeze Afgodendienaars word vergood. De *Groot Lama* vertrekt zelden uit zyn Paleis. Het Volk acht zich gelukkig, wanneer zy van zynen Afgang en Pis hebben mogen, om zich voor ziekten en toevallen te bevryden. Zy bewaaren deezen Afgang als Reliquiën in Doosjes die zy aan den hals hangende, draagen. P. *Le Comte* (f) vind in deezen *Groot-Lama* de God *Fo*, die, volgens 't gevoelen 't welk hy aan deeze *Tartaren* toeëigent, moet altoos onder een zichtbaar Afbeeldzel verschynen, en word onderstelt nooit te sterven. Men bewaart hen, voegt hy 'er by, in een Tempel alwaar ontallyke *Lamas* hem met een eindelooze eerbiedigheit dienen, die zy bezorgt zyn aan een ieder in te boezemen. Men vertoont hem zelden, en van zoo verre, dat het bezwaarlyk is hem te onderscheiden. Na zyne doodt stelt men een anderen *Lama* aan, die hem zoo volmaakt als 't mogelyk is, gelykt; en ten dien einde wanneer men merkt dat hy naby het einde zyns levens is, zoeken de Godsdienstigste en voornaamste Bedienaars van den gewaanden God, door 't gansche Koningryk een Man, die in staat zy hem op te volgen en zyne plaats te bekleeden. Dit onderzoek en keur, voegt men 'er by, word met veel fynigheit uitgevoert. Indien men *Kircherus* gelooven mag, heeft de Vergooding van *Lama* zynen oorsprong van 't vertrouwen 't welk deeze Volkeren in hunnen *Priester Jan* stellen. Men voegde zich uit alle plaatsen by den Monarch om zyne raadgeeving en besluiten als Orakelen aan te hooren. Tegenwoordig gaat een ieder, een Pelgrimaadje naar 't Paleis van den God doen, om zynen zegen te ontfangen, en hem Geestelyke Hulde te bewyzen. Aan zyne voeten is een Schotel waar in de Godsdienstigen hunne Offerhanden leggen.

In dit alles ontdekt men dingen die met den *Dairi*, den Opper-Priester van Japan overeenkomen. Wy hebben gezien dat deeze *Dairi* een soort van Godheit is; dat zyne Geestelykheit den Volke de Zielverhui-

(a) *Aanmerkingen* over de *Historie der Tartaren geslacht regiser.* (b) In het Koningryk *Tanchut*.
(c) *Bericht van Oost-Tartarye* in de *verzameling der Vojagiën naar 't Noorden.* 3. Deel.
(d) *Aanmerkingen over de Hist.* enz. Ubi Sup.
(e) In zyn *Verheerlykt China.* (f) *Gedenkschriften van China.* I. Deel.

zing van den gestorven *Dairi* leert, in 't Lichaam van deezen die hem opvolgt. 't Geen wy over 't onderwerp van *Kutuchta* aanmerken zullen, een Overheerder van 't Gezag van *Dalai-Lama*, zal volkomen deeze vergelyking billyken. Laat ons dan gelooven dat deeze vreemde Leeringen, uit een zelfde bron voortkomen. Het is zoo 't schynt, natuurlyker te gelooven, dan de Dienst van den *Groot-Lama*, en zyne gewaande Godheit van eenige verdorven denkbeelden van 't Christendom af te leiden, eertyds by deeze Volkeren door de *Nestorianen* gepredikt: Dit alles heeft geen overeenkomst met het Christendom. Het geschil (a) 't welk men quaadaardiglyk onderstelt plaats te hebben gehadt tusschen een Tartaar en een Roomsgezinde, is in geenderlei maniere een vergelyking tusschen *Dalai-Lama* en den Paus der Christenen. Deeze noemt zich onfeilbaar, hy bezit zelf, zoo men wil, de hoedanigheit van Onder-God: Maar men is nooit van gedachten geweest den Heiligen Vader noch levende de eer van een volkomen Vergooding toe te eigenen. Indien iet den Paus nader aan den Goddelyken Dienst doet komen, en hem overeenkomst met *Dalai-Lama* geeft, is 't een soort van aanbidding die men hem op zyne verheffing tot het Pausschap doet. Voor 't overige wie weet, of de onsterflykheit van *Dalai-Lama* in eeniger wyze niet zoude overeenkomen, met dit gebruik in Vrankryk ingevoert, 't welk zeggen doet, dat de Koning nooit sterft, nademaal deeze Koningen aanstonds na de dood van hunne Voorzaten uitgeroepen worden, en dat 'er de Rechtbanken van de Justitie en de openbaare Amptenaaren door gebrek van 't Koninglyk Gezag nooit ophouden, noch leedig staan. Mogelyk is 't dus mede met het Geestelyk Gezag by de *Lamas* gelegen. Het kan zyn dat in *Tartarye* de plaatsvulling aanstonds van een Opperpriester tot den anderen overgaat en dus een geduurzaamheit van de *Onder Godheit*; 't welk by andere Volkeren onuitvoerlyk zoude zyn.

Of men Dalai-Lama by een Roomschen Paus vergelyken kan, aangemerkt.

Waarschynelyk is de Godsdienst deezer *Lamas* veeleer een afspruitzel van die der Indiën, dan een overblyfzel van 't Christendom. Indien de *Tartaren* meer goede trouw en min onkundigheit hadden, men zoude van andere byzonderheden van hun Geloof meer weeten konnen. Het grootste gedeelte van dit Volk verstaat (b) de gewyde Boeken van hunnen Godsdienst niet, in de taal van *Tanchuth* geschreeven, en daar en boven, „ zy stellen zich t'eenemaal gerust in 't geen den Goddelyken Dienst aangaat, over 't geen 'er de *Lamas* van zeggen willen.... alles wat men van hun verneemt, bestaat in eenige vertellingen en plechtigheden.... Dit is alles waarvan zy kundig zyn.... De *Lamas* houden van hunne zyde, wat hunnen Dienst aangaat; zoo geheim, dat men 'er geen samenhang in vinden kan.... Men merkt alleen; dat zy drie dingen welgenoegzaam oeffenen, die bestaan in God te eeren, niemandt te beleedigen, en aan een ieder te geeven 't geen hem toebehoort." Indien men nochtans acht op het leven van 't meerendeel deezer *Tartaren* geeft; zal men bevinden dat het quaalyk genoeg overeenkomt met deeze drie stellingen. Zie hier, vervolgt men, hunne gedachten de Godheit raakende. Zy noemen noch aanbidden niet dan een eenige God: Maar deeze God maakt zich innerlyk aan *Dalai-Lama* mededeelbaar, om den Volke te onderwyzen. De Beelden zyn de verbeelding van de Godheit en Heiligen. Men stelt hen voor 't gezicht van een ieder bloot, om een ieder te doen erinneren wat zyn pligt omtrent God moet zyn, en van de deugden die zy oeffenen moeten. Dit is 't geen de aangehaalde Schryver (c) bericht. De Lezer zal konnen oordeelen of de *Calmucken en Mongalen, die in de grootste onweetenheit der waerelt leeven*, in de Schoole van eenigen Christen onderweezen zyn geweest, en mogelyk zelf in die van den Aantekenaar.

Hoe deezen Landaart zich op 't veggen der Lamas vertrouwt, en zich daar aan overgeeft.

By den zichtbaaren God, deeze *Dalai-Lama*, waarvan wy gemeld hebben, moet men eenige Vergoden Koningen voegen, gelyk hy; maar na hunne doodt. *Han* Koning van *Tanchuth* wierd onsterflyk, ✠ van wegen

Insgelyks vergode Koningen onder hen geëert.

(a) *Aanmerkingen over de Hist. der Tartaren*. enz. Pag. 430.
(b) *Aanmerkingen over de Hist. der geslachten der Tartaren*. (c) Ubi Sup.

✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding in vier Afbeeldzels vertoont, waar van het eerste *A de* TARTARISCHE KONING HAN *verbeeld*; *B. de* LAMA *zyne gebeden doende*, *terwyl een andere C. een* LANGWERPIG ROND WERKTUIG *op zyn* VIERHOEK *omkeert*; het tweede vertoont *de* TROFEEN *op het hooge gebergte opgerecht*, *daar de* LAMAS *voor de behoudenis van* MENSCHEN, PAERDEN *enz. hunne gebeden doen*; het derde, *'t* AFBEELDZEL *van* CONFUTIUS, *zodanig men 't in de openbaare Collegiën, en in de* HU-TANGS of SUTANS *der* CHINEEZEN *ziet*. *Dit* AFBEELDZEL *is betrekkelyk op 't geen van den* DIENST *van* CONFUTIUS *bericht word volgens 't Artykel dien aangaande*; het vierde, verbeeld *de* AMIDA *der* JAPANEEZEN. *Dit Afbeeldzel is hier geplaatst als betrekkelyk op de* GODHEDEN *der* CHINEEZEN *en* TARTAREN *die daar mede overeenkomen*.

A. HAN Roi des TARTARES DIVINISÉ. B. LAMA qui fait ses prieres, pendant qu'un autre C. tourne un instrument Cylindrique sur son cube.

TROPHEÉS, élevez sur les plus hautes Montagnes, que les LAMAS vont adorer pour la conservation des Hommes et des Chevaux &c.

L'IMAGE de CONFUTIUS, telle qu'on la voit dans les Colleges publics, et dans les HU-TAN-GS, ou SUTANGS des Chinois. cette figure est relative à ce qui est raporté du culte de CONFUTIUS à l'article qui le concerne.

L'AMIDA des Japonois. cette figure est placée ici relativement aux Divinitez des Chinois, et des Tartares qui se trouvent y avoir du raport.

BUTH ; c'est un JEUNE HOMME Furieux qui tuë tous ceux qu'il rencontre .

B. Picart inv. 1727.

MANIPA IDOLE, ou DIVINITÉ de LASSA, à laquelle on ófre ceux que BUTH a tué .

en wie die waren.

gen zyne gerechtigheit en goedheit. Hy ſtorf met een geur van heiligheit, en ging over in den rang der Goden.

Dava, een andere Koning van *Tanchuth*, genoot mede de Vergooding wegens zyne uitmuntende deugden. Men ziet hier naby deeze twee Afgoden een *Lama*, zyn gebedt doende, en de Lampen ter eeren van deeze Godheden hangende. Deeze biddende *Lama* brengt ons het werktuig van Godsdienſtigheit te binnen, 't welk de Gelovigen van deezen Tartaarſchen Godsdienſt Godvruchtiglyk doen rollen en omkeeren, wanneer deeze Prieſters hunne Gebeden doen. (a) *Kircherus* is 't, die ons dit opdiſt. Men verbeeld het hier.

Manipa, Goddinne deezer Volkeren van *Tanchuth*, heeft negen Hoofden, die een ſoort van Piramide uitmaaken. ✠ Men verbeeld haar ook onder een gewoone gedaante. Door een diergelyke uitzinnigheit als deeze der Indianen die *Amak* roepen, komt een Jongeling ſterk en kloek, gewapent met alles, als een verwoeden, op zekere dagen van 't jaar, en dood ter eere van *Manipa*, alle die hem ontmoeten. Deeze verwoede Jongeling word *Phut* of *Buth* genoemt. Door deeze geweldpleegende offerhanden is 't, dat de Godsdienſtigen zich *Manipa* genegen maaken.

De Godin *Manipa* en haare hoedadigheit aangemerkt.

't Is mede een bygeloovig gebruik deezer *Tartaren* van Tropheên † op de hoogſte Bergen, voor de behoudenis der Menſchen en Paerden op te rechten, en om zelf deeze Tropheên aan te bidden.

Kutuchta hoe by de *Calmucken* en *Mongaleezen* geëert, en wat daar uit ontſtaat.

De *Calmucken* en *Mongaleezen* van 't Weſten handelen hunnen Hoogen-Prieſter, *Kutuchta* genoemt, als de andere *Tartaren* hunnen *Dalai-Lama*. Eertyds (b) onthield zich deeze *Kutuchta* aan de Oevers van den Vloed *Amur*; maar tegenwoordig onthoud hy zich gemeenlyk met een gedeelte van zyne Gelovigen omtrent de Riviere (c) *Orchon*. *Kutuchta* was eertyds de ondergeſtelde van *Dalai-Lama*, by de *Tartaren* van 't Noorden om 'er den Geeſtelyken Dienſt waar te neemen, zynde deeze Volkeren te verre van de gewoone verblyfplaats van *Dalai-Lama* afgelegen. Allenks verwekte deeze *Kutuchta* een Scheuring, maakende zich onafhankelyk, vergoode zich, en werd onſterflyk ten koſten van zyn alouden Meeſter. De Goddelykheit van *Kutuchta* is tegenwoordig zoo hecht ingeworteld onder de Volkeren zyne Sektariſſen, dat deeze die aan zyne achting twyffelen zoude, by alle zyne Landsgenooten tot een gruwel verſtrekken zou. Volgens een ander Bericht (d) is de Scheuring van *Kutuchta* niet oud. „ Op een zekeren tydt, zegt men, „ dat *Dalai-Lama*, *Kutuchta* als Onder-„ beſtierder of Stedehouder *over de Noorder Volkeren* van (e) *Mongul*, *Ajuka*, „ eertyds Onderdaanen van (f) *Contaiſch* „ en *Bucharie*, aanſtelde. " Deeze Onderregent van de afwezendheit des Hoogen-Prieſters zich bevoordeelende, voerde zich zelf tot Geeſtelyk Hoofdt van alle deeze Volkeren in. Hy onthoud zich dan in de eene en dan in de andere plaats: Altoos van een groot getal Soldaaten omringt. Hy brengt zyne aanzienelykſte Afgoden met zich, en plaatſt hen in afgezonderde Tenten. (g) Wanneer deeze *gewaande God* van plaats verandert, komen de Gelovigen van zyne Sekte van allerwegen met hunne Familiën toegeſchoten en werpen zich op den weg neder, om zynen zegen te erlangen: Maar deeze zegen word wel betaalt. *Men moet die beloonen*, zegt de Aantekenaar. „ De Hoofden der Stammen en andere „ Perſoonen van aanzien onder hen, ver-„ volgt hy, zyn de eenigſte die hem durven „ naderen. Hy geeft hun den zegen, met „ hen voor 't Voorhooft de geſlooten handt „ brengende, waarin hy een *Paternoſter* „ houd, op de manier der *Lamas* ge-„ maakt. "

Het gedrag van *Kutuch*-

Kutuchta vertoont zich niet in 't openbaar (h) dan op zekere dagen met veel plechtigheit,

(a) *Verheerlykt China.* (b) *Aanmerkingen over de Hiſtorie van de geſlachtrekening der Tartaren.*
(c) Een Rivier die van 't Zuid Zuid-Ooſten afvloeit, en zich in de *Selinga* werpt.
(d) *Zeden en gebruiken der Oſtiacken* in 't 2. Deel van de verzameling der Vojagiën naar 't Noorden.
(e) Ten minſten van de *Moguls* of *Mongalen* van 't Weſten, nu onderdaanen van een Vorſt die men *Tudschtu-Can* noemt. Zie *de Aanmerkingen over de Hiſtorie der Tartaren.*
(f) In de *Aanmerkingen over de Hiſt. der Tartaren*, geeft men hem mede de naam van *Kontaiſch* of Heerſcher van alle de *Mongalen* of *Moguls*. Deeze *Kontaiſch* is den grooten *Chan* der Tartaren, zoo berucht in de Hiſtorie der voorledene eeuwen, en zoo weinig nu bekent. Zie die raare aantekeningen.
(g) *Aantekeningen over de Hiſt. der Geſlachtrekening* enz.
(h) *Zeden en gebruiken* enz. 8. Deel van de verzameling der Vojagiën naar 't Noorden. *Aanmerkingen* enz. Ubi Sup.

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelding, vertoonende in 't onderdeel *de Afgodin* MANIPA, *of* GODHEIT *van* LASSA; *waar aan men deeze die* BUTH *gedood heeft*, *aanbied*; en 't bovendeel, verbeeld BUTH *de verwoeden* JONGELING *die alle die hem ontmoeten ombrengt.*

† Zie het voorgaande Afbeeldzel Bladz. 294.

ta, en waarin dit beſtaat, beſchreeven.

tigheit, en gaat niet voort dan op 't geluid van Trompetten en Trommels, of Speeltuigen overeenkomende met deeze by de *Tartaren* in gebruik. Wy behoeven ons niet krachtiger uit te drukken. Men geleid hem in Proceſſie naar een Tent bekleed met Chineeſch Floers, van vooren open. Daar plaatſt hy zich als op een Troon, in een verheven plaats op een groot Floers Kuſſen, de Beenen kruislings op 't midden van eenige andere Kuſſens, laager rondom den Opper-Prieſter geplaatſt, en voor zyne *Lamas* beſchikt. (a) In deeze plechtelyke *Ceremoniën* is de Zuſter van den Opper-Prieſter gemeenlyk aan zyne rechter zyde gezeten, en neemt het Ampt van *Lama* waar; ook heeft zy een geſchooren Kruin om haare Prieſtereſſchap aan te toonen. Het ander Bericht (b) zegt, dat men aan weerzyden van den Opper-Prieſter *God* of *Onder-God*, ,, twee Afbeeldzels ziet, die de Godheit ,, verbeelden; dat vervolgens de andere *La-* ,, *mas* aan weerzyden ter aarde op Kuſſens ,, gezeten zyn, van de plaats alwaar de Hoo- ,, ge-Prieſter gezeten is, tot den ingang van ,, de Tent; dat zy in deeze geſteldheit een ,, Boek in hande houden, waar in zy zach- ,, telyk leezen." Deeze byzonderheden konnen waar zyn; en ook wel valſch. Wie zal de zekerheit van 't een en 't ander verantwoorden? ,, Als *Kutuchta* gezeten is, houd ,, men met de Speeltuigen op, al het Volk ,, vergaadert knielt voor de Tent, en doet ,, uitroepingen ter eeren van de Godheit, en ,, tot lof van *Kutuchta.*" Alle de *Lamas* werpen welriekende Kruiden in hunne Wierookvaten, bewierooken alsdan de Afgoden, vervolgens de Opper-Prieſter, en eindelyk de Gelovigen van de Vergadering. Na deeze Bewierooking, brengt een ieder zyn Wierookvat voor de voeten van de Opper-Prieſter, en de eerſte der *Lamas* neemt vervolgens zeven Porceleine Koppen vol Melk, Meel, Thee, Brandewyn enz. en bied zulks als Offerhanden den Afgoden aan. Hy offert zeven andere diergelyke Koppen aan *Kutuchta*. Alle deeze Offerhanden geſchieden met uitroepingen van de Vergadering, die de woorden herhaalen, waar van de zin is: *Kutuchta is een glinſterend Paradys.* Hierop proeft *Kutuchta* een weinig van deeze Offerhanden, en laat die daarna aan de Hoofden der Stammen omdeelen. Vervolgens vertrekt hy, op 't geluid van Trommels en Trompetten, eveneens als hy gekomen was.

Als me de zyne vergodingaangemerkt.

En hoe deswegen een ſcheuring onder de *Tartaren* ontſtaat.

Men zegt ons vervolgens (c) dat de Chineeſche Staatkunde veel deel in de Vergooding van deeze *Kutuchta* heeft gehad, en dat ze onder de handt de Scheuring deezer *Tartaren* aangeſtookt heeft: Alzoo dit niets tot ons onderwerp dient, zullen wy onze Lezers naar den aangehaalden Aantekenaar overwyzen. By het denkbeeldt van onſterflykheit, 't welk dit Volk van hunnen *Kutuchta* heeft, voegen zy 'er noch een ander alzoo ongemeen by, en 't welk ongetwyffelt niet min dan het eerſte in 't gemoed deezer *Tartaren* gehandhaaft word. Dit is, dat *Kutuchta*, na veroudert te zyn met het afgaan van de Maan, zyne jeugd weder aanneemt, wanneer dit Hemellicht weer vernieuwt. (d) Het ganſche geheim van de weder vernieuwing beſtaat in 't geen de Opper-Prieſter zyn Baardt van de eene tot de andere Maan laat waſſen, en zich niet dan met de Nieuwe Maan ſcheeren laat. Alsdan tooit hy zich ongemeen op, hy blanket zich het aangezicht, en beſmeert zich ruwelyk met wit en rood op de wyze der Moskoviten. Wat de onſterflykheit van deezen Opperprieſter aangaat, zie wat 'er den waaren grondt van is.

Het gevoelen der Zielverhuizing hoe aan *Kutuchta* toepaſſelyk gemaakt.

Alle deeze *Tartaren* gelooven de Zielverhuizing Dit gevoelen geleid hen zich diets te maaken, dat de Ziel van *Kutuchta* ſtervende, aanſtonds na zyne doodt in zynen Opvolger overgaat, of ten minſten dat de Ziel van deezen alle uitwerkingen ontfangt, en bekleed word met alle vermogens van des Overleden Ziele: En ten dien einde word vereiſcht, dat deeze, die tot Opvolger aangeweezen is, geduuriglyk by den ouden *Kutuchta* zy; dat de Ziel van dien ouden Opperprieſter, vormt, om zoo te zeggen, de jonger Ziel tot de volgende Godheit; dat de jeugdige Ziel dagelyks met de oude gemeenſchap houde, alle zyne hoedanigheden zich eigen maakt, en dat aldus de jeugd *zich eenwezentlyk*, indien men 't dus noemen kan, met de oude maakt.

De *Mongaleezen* van 't Ooſten, bekent in de Berichten onder den naam van *Niucheſche Tartaren*, *Ooſterſche Tartaren* enz. zyn aan geen Dienſt van *Dalai-Lama* noch die der Chineezen onderworpen. (e) Dit is, zegt men ons, *een mengzel van deeze twee Dienſten, in eenige nachtelyke plechtigheden overgebragt, die tovery behelzen, meer dan een*

Gods-

(a) *Zeden en gebruiken* enz. Ubi Sup.
(b) Aanmerkingen over de Hiſt. enz. Ubi Sup.
(c) *Aanmerkingen over de Hiſtorie* enz. Ubi Sup.
(d) *Zeden en gebruiken der Oſtiakes* 8 Deel van de verzameling Ubi Sup.
(e) *Aanmerkingen over de Hiſtorie* enz. Ubi Sup.

Gods-dienſtig gedrag der Ooſter Tartaren, *Daores* genoemt, en waar in dit beſtaat.

Godsdienſt. De *Tartaren*, die het Bericht (a) van *Isbrand*, *Daores* noemt, en een tak der Ooſter *Tartaren* zyn, vergaderen zich ter middernacht Mannen en Vrouwen in een plaats, alwaar zich een van hun langs de aarde uitſtrekt, en in deeze geſteldheit leggen blyft, geduurende dat de vergadering op een treurige toon van een trommel een groot geſchrei maakt, tot deeze plechtigheit geſchikt. Ten einde van omtrent twee uuren, ſtaat deeze dusdanig ter aarde uitgeſtrekte wederop, als in een verrukking zynde geweeſt, en verkondigt zyne gezichten den omſtanders. Hy heeft in zyne ongevoeligheit vernomen, wat den een te gebeuren ſtaat, en den ander onderneemen moet. Alle de woorden die hy uitſpreekt zyn Orakelen. Maar aan dit alleen bepaalt zich den Geeſtelyken Dienſt niet. Zy offeren mede. Op de grenzen van China, ziet men een kleine Berg die by hen de Heilige Aarde is. De Ooſter *Tartaren* gelooven hunne togten ongelukkig te zyn, indien zy daar paſſeerende, niet aan deezen Berg iets van hunne kleeding toewyen. Men hangt de Offerhande aan berkeboom-takken op, waar mede den berg verzien is. Men ziet 'er alle ſoorten van, en alle in 't algemeen in Hemden, Kleederen, Pelteryen, Bonnetten en andere diergelyke afgelegde kleederen; 't welk den Reizigers zoude doen gelooven, die niet vooraf wegens de Heiligheit van de plaats ingenomen zyn, dat dit de oude Kleer-markt der nabuurige *Tartaren* is. Het is te gelooven dat dit gebruik met de opgerechte Tropheën op de bergen overeenkomt, waar van wy op 't getuigenis van *Kircherus* gewag gemaakt hebben: Maar hoe 't ook zy, 't is niet gedoogt deeze geheiligde oude kleederen meer aan te raaken, en wie de koenheit had van die te vervoeren, zou voor Godloos en Heilſchendig doorgaan.

Der *Jukagajen* Gods-dienſtig eerbewys over hunne Overledenen aangemerkt, en hoe de *Jekutzen* een God en

Laat ons wederom onzen afgebroken draadt hervatten, en in *Siberië* komen. De *Jukagàjen* (b) Volkeren omtrent *Lena* zich onthoudende, bewyzen Goddelyke eer aan hunne Overledenen, na zy hunne Lyken in de lucht opgehangen en met glaze halsbanden verſiert hebben, en laaten droogen. De *Jekutzen* (c) ſchynen overtuigt te zyn van de wezentlykheit van een God, Schepper, Onderhouder en Uitdeeler van goed en quaad. Zy hebben een jaarlyks Feeſt, en dit Feeſt vieren zy in 't voorjaar met veel plechtigheit, te weeten, leggende een groot vuur aan, 't welk men zoo lang onderhouden moet, als het Feeſt duurt, en zich geduurende al den tydt van drank onthoudende. De Drank dient hen om Wynplengingen te doen. De *Libatie* of Plenging beſtaat in 't over 't Vuur uit te ſtorten, ter zyde van 't Ooſten, 't welk hun gewoone Drank is. Hier in vind men een blyk van Geeſtelyken Dienſt ter eere van 't Vuur.

Schepper erkennen.

Zedzaam gedrag der *Calmucken-Barabinski* omtrent hunnen Afgod, aangemerkt.

Zekere *Calmoucken-Barabinski* (d) hebben voor een God (e) een groote houte Afgod, gekleed als een *Arlequin* met een Kleedt van veelkleurige Lappen. Deeze Afgod word ten tyde van leedigheit in een kas opgeſloten: Maar men haalt hem weder voor den dag, wanneer men ter jagt of op ſtroopery uitgaat. Alsdan zet men hem op een byzondere Sleede; en men offert hem het eerſte Beeſt 't welk op den weg gevonden word. Indien de Jagt overvloedig is, en als men wederom t'huis komt, plaatſt men den Afgod in een Nis op 't hoogſte van een Hut. Men verſiert hem van boven tot beneden, voor, achter en ter zyde, met de ſchoonſte Marters en Sabelvellen die men gevangen heeft, en deeze Vellen blyven aldaar tot dat ze door den tydt zyn verſleten. Het zoude een verfoeielyke heilſchendery zyn, als men die tot gewoone gebruiken beezigde, of aan Vreemdelingen verkocht om 'er gebruik van te maaken.

Als mede die der *Tungusen* Afgodery.

De *Tungusen*, die byna ganſch Ooſtelyk *Siberië* bewoonen, hebben een zelfde ſoort van Afgodery. Van de *Lamas* der *Tartaren* handelende, zullen wy niet vergeeten van de *Schamman* deezer *Tungusen* gewag te maaken. (f) Zy erkennen een God Schepper van alle dingen: Maar in hunne benoodigdheden vervoegen ze zich niet tot hem: Dit geſchied voor zekere houte Afgoden van een voet of anderhalf lang, met een mes geſneeden, en deeze Afgoden worden wel of qualyk gehandelt, na dat ze reden aan hunne Aanbidders van over hen te roemen of zich te beklaagen, hebben gegeven.

Hoe de *Buraten* de Zon en Maan eeren, Beeſten offeren, en hunne

De *Buraten* (g) ſchynen de Zon en Maan aan te bidden. Ten minſten, zoo men zegt, willenze ze van geen andere Godheit ſpreeken hooren. Nochtans herhaalen ze twee of driemaal 's Jaars een ſoort van Offerhande, die beſtaat in Bokken en Schaapen levendig

(a) Verzameling der Vojagiën naar 't Noorden 8. Deel.
(b) *Reize van Isbrand*, 8 Deel van de zelfde Verzameling.
(c) Volkeren woonende of dwaalende omtrent het Meer *Baikal*.
(d) Deeze Volkeren woonen tuſſchen de *Irtis* en *Oby*. Zie *Aanmerking* over de Hiſt. der *Tartaren*.
(e) *Saitan* genoemt. *Vojagiën* enz. Ut Sup. (f) Aanmerking enz. Ut Sup
(g) Tuſſchen de *Selinga*, de *Jenitzea* en 't Meer *Baikal* beſloten.

Priesters opoffe- renom voor hen in de andere waereldt te bidden enz.

vendig op Paalen gespitst voor hunne Tenten opgerecht. Zy laaten niet na hoofdtbuigingen voor deeze Dieren te betoonen, tot dat zy de doodsnik gegeeven hebben. Zy hebben Priesters die zy, wanneer het hun behaagt, dooden, zeggende hen, *het word vereischt dat gy naar de andere waereldt voor ons bidden gaat.* Vervolgens begraaft men deeze Slagtoffers met hunne Kleederen en Geldt om zich in deeze andere waereldt te kleeden en te voeden. Zy eeren een hooge Berg gelegen aan den Oever van den *Baikal*. Aldaar offeren zy dikmaals; daar is 't ook dat ze hun Volk doen zweeren over 't geen zy weeten willen. Men voert deeze die zweeren moet, boven op dien Berg, hy spreekt den Eedt met luider stemme uit, en men maakt elkander wys, dat zoo hy valsch zweert, niet levendig van den Berg zal komen.

Der *Wogultzen* gevoelen wegens God aangemerkt, en hoe zy allerlei Dieren offeren.

Eveneens als de *Tungusen* (a) hebben de *Wogultzen* kennisse van een God die alles geschapen heeft. Zy gelooven zelfs een opstanding der Dooden, nevens een vergelding van 't goede en een kastyding voor 't quaade na dit leven. De openbaare Dienst bestaat in eenmaal 's jaars en omtrent het einde van den Zomer te vergaderen, en om in een Bosch een Beest van ieder soort te offeren; waarna men de Huidt deezer Dieren aan de schoonste Boomen van 't Woudt, hangt, en men werpt zich voor deeze Huiden neder. Het Feest eindigt met zich op 't Vleesch der Offerhande te onthaalen, en weder t'huis komende, verklaart men zich wegens de Gebeden en plechtigheden voor 't geheele jaar ontslagen.

Dat de *Circassen* Bokken en Boomen offeren, aangewee-zen.

De *Circassische Tartaren* (b) worden in den rang der Mahometanen en Grieken gestelt, nademaal men onder hen beide deeze Godsdiensten vind. Nochtans heerscht mede de Afgodery onder hen. Wanneer iemandt van aanzien sterft, offeren zy een Bok, zy hangen vervolgens de Huidt van den Bok aan een hooge Staak op in 't midden van 't Gehucht, en komen de een na den ander de Bokshuidt aanbidden, die daar blyft tot dat men op het sterven van eenig ander aanzienlyk Persoon, een andere in de plaats heeft gestelt. Het Bericht van *J. de Luca* zegt, dat zy Rammen offeren; dat zy deeze Offerhanden *Curbans* (c) noemen, en dat ze deeze Offerhanden in gewyde of bevoorrechte plaatsen doen, zoo dat de grootste Rovers onder hen niet aan 't geen men 'er brengt raaken zouden. Het Bericht voegt 'er by, „ dat men aan de Boomen van „ deeze plaatsen, de Boogen, Pylen en Sa- „ bels hangen ziet, die de Geloften aantoo- „ nen waar van zy zich gequeeten hebben. " 't Kan wel zyn dat dit alles weder tot de zelfde zaak komt.

Naar 't Noorden en Noor-Oosten van Asië hooger opklimmende, vind men 'er verscheiden zoo weinig bekende Volkeren, dat het bezwaarlyk wezen zou 'er iets naauwkeurigs van te zeggen. Wy zullen ons onthouden van hun Barbaarsche naamen (d) op te haalen. Men zegt ons in 't algemeen, dat zy eenige eer aan de Zon en Maan bewyzen; dat men by deezen Dienst eenige Afgoden voegen moet, of liever ronde stukken Houts, aan wiens einde men een rond gemaakt heeft, om het Hoofdt met een Neus, een Mondt en Oogen aan te wyzen, alles zeer koddig gesneeden. Hier heeft de Beeldhouwery nooit zyne eerste Kindschap verlaaten. Men voegt 'er by dat deeze Afgodendienaars twee soorten van Afgoden hebben, eenige in 't openbaar van al het Volk geëert, andere byzonderen, die ieder Vader des Huisgezins voor zyne byzondere Godsdienstigheit maakt. De Offerhanden bestaan in deeze Afgoden den mondt met Vischvet te besmeeren; en in hun gansch warm bloedt van eenig Beest op de Jagt gedood, aan te bieden.

De Afgodery der *Ostiacken*, waarin die bestaat.

De *Ostiacken*, die ten Zuiden der *Samojeden* van den *Iris* en *Oby* tot den Vloedt *Jenisea* woonen, hebben ook twee soorten van Afgoden. Het schynt zelf dat dit algemeen in geheel *Tartarië* in gebruik zy. In den grondt verschilt het niet van alle de bekende Afgodendienaars, die altoos by de openbaare Goden hunne *Lares* en Huisgoden gevoegt hebben. (e) De openbaare Afgoden zyn gemeenlyk op den top der aangenaamste Bergen die zy vinden konnen geplaatst, of in 't midden der Bosschen in een kleine houte Hut, nevens een klein Huisje, om 'er de beenderen der Beesten in op te sluiten, die men aan hun geoffert heeft. Daar zyn geen vaste uuren noch dagen om hen te offeren. Het geschied wanneer men de Goden noodig heeft, dat men hen bid: Maar de Priesters arbeiden onophoudelyk om deeze onverschilligheit te verbeeteren. Deeze Priesters hebben geen geregelde beroeping.

(a) *Aanmerkingen* enz. Ut Sup. Deeze *Wogultzen* woonen rondom den *Oby*.
(b) Aanmerkingen over de Hist. der *Tartaren*. Zie mede het *Bericht* van *Jan de Luca*. 7. Deel van de *verzameling der Vojagiën* enz. (c *J. de Luca* Ubi Sup.
(d) Zie de *Aanmerkingen over de Hist. van 't Geslachtregister der Tartaren.*
(e) *Zeden en gebruiken* enz. Ubi Sup. 8. Deel van de *verzameling der Vojagiën naar 't Noorden.*

roeping. Men zegt dat een oude Vader des Huisgezins zich Priester op zyn eigen gezag maakt. Ook is 't waar dat de Dienst der openbaare Afgoden een weinig regelmatiger is, nademaal zy die van ouder gezag en beter bekent achten. Deeze worden bovenal door de Vaders aan hunne Kinders aangepreezen en aanbevolen. De Offerhanden bestaan in Vischvet of Traan en Beesten van verscheiden soorten. Men stelt in de tegenwoordigheit der Goden het Slachtoffer met gebonden Beenen, en alsdan verklaart hun, met veel gebaar, den Priester de verzoeken der Smeekelingen. Geduurende dit soort van gebedt staat iemandt van de Omstanders gereed om op het Slachtoffer te schieten, en zoodra de Priester geëindigt heeft en het Beest op 't Hoofdt geslagen, lost deeze die schieten moet zyne Pyl; een ander boort het een Spit in de Buik. Vervolgens vat men het Beest by de Staert, men sleept het driewerf voor den Afgod. Het bloedt van 't Beest word in een gewyd Vat, tot dit gebruik dienende, ontfangen. Een gedeelte van dit bloedt dient om de Tenten te besproeien; men drinkt het andere, en 't overige smeert men om den mondt van den Afgod. Volgens het byna algemeen gebruik der *Tartaren*, hangt men het Hoofdt, de Voeten, Staert en Vacht van het Slachtoffer aan Boomen; men onthaalt elkander van 't Vleesch, en men zingt voor en na de Maaltyd. Daar na besmeert men noch den Afgod met het overige Vet van de Offerhande: Somtyds bewyst men zelfs een evengelyke Godsdienstigheit voor den Huis-Godt. De plechtigheit geëindigt zynde, schreeuwt de Vergadering, en schermt met Stokken in de lucht, om de Ziel van den Afgod te eeren, die zoo zy meenen, weder vertrekt, na het Feest te hebben bygewoont, waar mede men haar vereert heeft. Te weeten, dat ze, alschoon men ze als lompe en onbeschofte Menschen vertoont, nochtans niet gelooven, dat een stuk houts of steen eigentlyk het voorwerp zy, 't welk men aanbidden moet.

Insgelyks heeft de Beer eenig deel aan hunnen Dienst. (a) „Zy neemen de Huidt „van die zy gedood hebben en hangen die „naby den Afgod aan een zeer hoogen „Boom, waar na zy hem eeren en zich „verontschuldigen, mengende hier onder „jammerklagten, als berouw hebbende hem „gedood te hebben." Zy zeggen gekkelyk, dat het yzer van de Pyl hem doorschooten heeft; dat de Veer van de Schicht het vliegen van de Pyl heeft verhaast enz. „Deeze buitensporigheit is op het gevoelen, waarin zy zyn, gegrond, dat de „Ziel van dit Beest allerwegen in de Bosschen omzwervende, zich over hen by de „eerste gelegenheit zou konnen wreeken, „indien zy niet bezorgt waren van het te „bevreedigen en vergenoeging te geeven.

By het gebruik der Talismannen vergeleeken.

Door de beschryving der Afgoden van deeze *Ostiaken*, zou men oordeelen konnen dat ze eenig opzicht en overeenkomst met de *Talismannen* hebben, en wy hebben meer dan eens te kennen gegeeven, dat het wel zyn kan, dat deeze veelvuldige meenigte van aloude Afgoden *Talismannen* waren: of dat men veel liever zoude willen gelooven dat de *Talismannen* oorspronkelyk Afgoden zyn. Een van deeze der *Ostiaken* is, zegt men ons, een kopere Gans met uitgestrekte vleugels, die opzicht over de Ganzen, Eenden enz. heeft, en haar voor allerlei toevallen bewaart. Een andere byzondere Afgod is deeze die men ons onder den naam van *Oude* van *Oby* beschryft.

De Afgod by hen de *Oude* van *Oby* genoemt; hoe zy die eeren, en verder gedrag aangemerkt.

(b) „Zyne Godsdienstelingen doen hem „alle drie jaaren van wooning veranderen, „en brengen hem over den *Oby* van de een„ne ter andere plaats met veele plechtig„heit, in een Vaartuig uitdrukkelyk voor „hem gemaakt." Deeze *Oude* van *Oby* bestiert de Visschery. Hy bestaat uit hout; zyn Smuil, die naar die van een Zwyn gelykt, is met yzer gewapent, om aan te toonen dat hy de Visch uit Zee naar den *Oby* trekt. Zyne Oogen zyn van Glas, en op het Hoofdt heeft hy twee kleine Hoornen. Ten tyde als het Ys smelt, en dat de Rivieren overstroomen, gaan de *Ostiaken* in meenigte hem om een gelukkige Vischvangst verzoeken, en zoo dit niet volgt, belaad men den Afgod met scheldwoorden en verwytingen: Maar in vergelding, wanneer de Vischvangst wel slaagt, deelen de God en de Godsdienstelingen te samen den Buit. Hy heeft zelf de eerstelingen van de Vischvangst. Voor de aanrechting van het Gastmaal, smeert men hem de Varkensmuil met Vet. Na de Maaltydt geleid men de Ziel van den God weg, slaande met Stokken in de lucht. In tegendeel; heeft de Vischvangst ongelukkig geweest? heeft men eenige verdrietige toevallen geleeden? men scheld hem, gelyk wy gezegt hebben; men trekt hem zyne Kleederen uit; men geesselt hem, en men werpt hem in den Slyk, als een verachtelyken God, zonder kracht, en uitgemergelt van ouderdom. Deeze half

 woeste

(a) *Zeden en gebruiken* enz. Ubi Sup. (b) *Zeden en gebruiken der Ostiaken.*

woeste Volkeren handelen hunne Goden, gelyk de kleine Kinderen hunne Poppen. Wy hebben reeds aangemerkt, dat de beschaafder Volkeren buitensporig genoeg zyn, om beurtgewyze de spyt op de Godsdienstigheit, en de Godsdienstigheit op de spyt te doen volgen. Deeze ongeloovige Godsdienstelingen komen zeer wel met de Dobbelaars overeen, die van 't eene oogeblik tot het andere hun fortuin zegenen en vloeken, en nooit zich onthouden konnen wel of qualyk van hun fortuin te spreken, nademaal dit hen verquikt.

Der *Samojeden* Afgoden, waarin die bestaan.

Wat de *Samojeden* aangaat, die Afgodendienaars gelyk de *Ostiaken* zyn: maar veel woester; zy aanbidden de Zon en Maan, en stellen haar eenige zoo plompe Afgoden toe, dat men raaden moet of zy hun een Menschelyke gedaante hebben willen geeven. Deeze Afgoden, bewaaren ze in hunne Hutten, of omtrent de zelve, of zy hangen hen aan de Boomen. *De Bruin* zegt in zyne Reize, dat zy een Opper-God erkennen *Heya* genoemt.

Van welk een Godsdienstig gevoelen de *Czeremissische Tartaren* wegens God en de Demons zyn, en hoe zy die offeren.

De *Czeremissische* Tartaren (a) gelooven aan een onsterflyken God, (b) oorzaak van 't goede, en de *Demons*, die de Menschen geduurende dit leven onderdrukken en pynigen: ook offerenze hen om hun te bevreedigen. Zy neemen Pelgrimaadjes te doen, en andere Godsdienstigheden ter hunner eere in acht, in een plaats die de Reiziger aanhaalt, *Nemda* genoemt. Aldaar offeren zy mede voor deeze schadelyke Wezens, en zy vertoonen 'er zich nooit met leedige handen, nademaal zy zich inbeelden, dat deeze die niets toebrengt, zekerlyk van een quyning sterft. De Offerhanden die zy aan God doen, bestaan in een Os of Paerdt. Zy laaten het vleesch der Slachtoffers braaden, leggende een stuk daar van in een kom, en houdende in de andere handt een andere kom met Mee of eenig ander vocht gevult; dit alles werpenze in een vuur, 't welk zy voor de Vacht van 't geofferde dier aanstoken. Deeze Huidt is over een staak uitgestrekt dwersch tusschen twee boomen geplaatst. Zy bidden deeze Vacht hunne gebeden God voor te draagen, somtyds vervoegenze zich ook regelregt tot hem. De Zon en Maan zyn mede het voorwerp hunner aanbidding, als veroorzaakers der voortbrenging van de Aarde. Deeze *Tartaren* doen alle hunne Geestelyke *Ceremoniën* naby de Rivieren en stroomen.

Hoe bezwaarlyk de Schryvers over deeze Afgodische Volkeren geschreeven hebbende, overeen te brengen zyn, aangemerkt.

Dit nu is 't geen men het zekerste en teffens het redelykste raakende den Godsdienst deezer Volkeren zeggen kan. Moeielyk genoeg is 't de Berichten (c) der aloude Reizigers te ontwarren, en voor waarheit aan te neemen 't geen ter deezer gelegenheit van hun geschreeven zy, in vergelyking van 't verhaal der hedendaagsche. Daar toe voegt zich mede de onkunde der eersten in 't stuk van Aardklootkunde, de verscheidenheit der naamen van de Landen waar van zy de beschryving doen, en de weinige naaukeurigheit die zy oeffenen van den Godsdienst deezer Volkeren meldende. De Hedendaagsche, alhoewel naaukeuriger, zyn niet t'eenemaal van deeze achteloosheit vry. Het zou ook zeer onnoodig zyn by de *Scythen* der Oudheit de Godsdienst der tegenwoordige *Tartaren* te zoeken: Dit is een onderzoek ongemeen belaaden met onzekere gissingen. De Alouden hebben van deeze *Scythen* niet dan met veel onzekerheit en onkunde gesprooken. Wy weeten alleen, dat zy veele Volkeren onder den naam van *Scythen* vermengden, gelyk wy onder dien van *Tartaren*; dat deeze *Scythen*, *Nomaden* waren of Landomzwervers, gelyk de *Tartaren* hunne afkomelingen, 't welk beide Volkeren zyn in Europe, en Asië woonende, en zulks ten Noorden van Persië en de Indiën; en dat deeze aloude *Scythen* zich verder naar 't Oosten uytbreidden, gelyk nu de *Tartaren* uitgebreid zyn.

XIII. HOOFDSTUK.

Van hunne PRIESTERS; HUWELYKEN *en* LYKSTATIEN.

Tartarische Priesters

DE *Lamas* ✠, geregelde Priesters van 't grootste gedeelte der *Tartaren*, hebben geschooren hoofd en baard. Dit zyn niet de eenigste teekenen van d'onder-

hunne kleeding beschreeven.

(a) Zy woonen omtrent de *Wolga* ter andere zyde van *Casan*. (b) *Reizen van Olearius.*
(c) Gelyk *Carpin*, *Rubruquis*, *Mandeville* enz.

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelding, waar van het bovendeel *de* LAMAS *of* TARTARISCHE PRIESTERS vertoont; en 't onderdeel verbeeld A. *de beedelende* PRIESTERS *van* CHINA; B. *de* KASTYDING *van een* ONKUISCHEN PRIESTER; C. *de* STRAF *van andere* PRIESTER *het* KLOOSTER-LEVEN *verlaaten hebbende*. Welk onderdeel de Leezer in de Beschryving der Chineesche beedel-Priesteren, beschreeven vind.

LAMAS Prêtres des TARTARES.

J. Picart sculp. dir. 1728.

A. PRÊTRES MENDIANS de la CHINE. B. Chatiment d'un PRÊTRE impudique.
C. Punition d'un autre pour avoir abandonné la vie Monastique.

ven, en hoe zy zich te gedragen hebben.

derscheiding hunner waardigheit. Zy draagen een soort van geelen hoedt, een geele rok met lange mouwen, die zy met een gordel van de zelfde verwe t'zamen binden, en in hunne handen ziet men geele Paternosters. Deeze *Lamas* zyn altoos bezig, vermits zy volgens hunnen regel nooit te bidden aflaaten moeten. Na deezen zelfden regel moeten zy ongehuwt leeven, en zich de kuischheit toewyen. Daar zyn zoo men zegt, Geestelyke Dochters van deeze orde der *Lamas* aan den zelven regel onderworpen en verplicht de zelfde gelofte waar te neemen.

De Priesters der *Tunguzen* hebben tot hun hoofdt een Opperhoofdt die de naam van *Schamman* voert, en deeze Priesters zyn tot de Tovery en Waarzeggery genegen, 't welk men niet van de *Lamas* zegt. Om gebruik van zyne wetenschap te maaken, zie hier, hoe deeze *Schamman* zich opschikt: Na zich zynen arbeidt by voorraadt te hebben doen betaalen, „ trekt hy (a) een Kleedt „ aan, uit allerlei oud Yzerwerk bestaande, „ en zelfs de gedaante van Vogels, Beesten „ en yzere Visschen, die elkander door „ Maliën van 't zelfde Metaal aan een gehecht houden.... Hy bedekt zyne Beenen met een diergelyk Schoeizel, en de „ Handen met Beere-Pooten van de zelfde „ Stof. Op het Hoofdt zet hy yzere „ Hoornen. In deeze gestalte neemt hy een „ Trommel in de eene handt en de andere „ een Stokje versiert met Muize-Vellen, „ springt in den zelven tydt luchtige „ sprongen, waarneemende in zyn springen, dan de Beenen voor- en dan achterwaarts kruislings te zetten, en de slagen „ die hy op zyn Trommel geeft, met het gevaarlykste gehuil te verzellen. In alle „ deeze beweegingen heeft hy de oogen „ geduurig naar de opening die in 't Dak „ van zyne Hut is, gevest, en wanneer hy „ een zwarte Vogel gewaar werd, die men „ voorgeeft gekomen te zyn om op het Dak „ te zitten, en eerlang verdwynt, valt hy „ in een verrukking ter aarde, en blyft een „ quartier uurs in deezen staat, zonder „ blyk van reden noch gevoelen te geeven. Weder tot zich zelven gekomen, „ recht hy zich wederom op en geeft antwoord over het onderwerp deswegen men „ hem raad-vraagt.

Wat men van de Tover-Priesters der Samojeden heeft aangeteekent.

De *Bruin* zegt van de Tover-Priesters der *Samojeden*, dat als men iet van hun weeten wil, men hen een touw om den hals doet en het zodanig toetrekt dat zy als dood ter nedervallen. Wanneer zy iet voorzeggen, perst het Bloedt hen de Wangen uit, en houd op, als zy hunne voorzegging geëindigt hebben. Het overige van de beschryving verzeekert, dat deeze Menschen byna de zelfde als de *Schammans* en andere Priesters der *Tartaren* zyn.

Hoedanig het eedtzweeren by de *Ostiaken*, *Tungusen* en anderen geschied, en met welke omstandigheden dit gaat verzelt.

Reeds hebben wy gezegt, wat het Eedtzweeren aangaat, dat de *Buraten*, deeze die zweeren moet, op een hoogen Berg geleiden en dat zy hem daar met luider stemme zweeren doen. Zy maaken zich wys dat zoo hy valsch zweert, niet levendig weder den Berg afkomen zal. De *Ostiaken* stellen ten toon allerlei wapenen voor deezen die den Eedt doet, nademaal zoo hy valsch zweert, een van deeze Wapenen onfeilbaar eerlang het werktuig zal zyn, 't welk hem straffen zal. De *Tungusen* zuiveren zich van een beschuldiging door het dooden van een Hondt, wien zy met een Mes onder de linker Dye steeken, en brengende de open wondt van het Dier aan den mondt, zuigen ze hem het Bloedt af, tot den laatsten druppel toe. (b) De *Ostiaak* zweert zynen Eedt op een Beerenhuidt ter aarde gespreid. Op deeze Vacht is een Byl, Mes, en een weinig Broodt gelegen, 't welk men hen vertoont. Voor het eeten, zegt hy dit, deswegen het geschil is, met deeze vervloeking: *Dat deeze Beer my verscheure; dit stuk Broodt my verstikke; dit Mes my doode, en deeze Byl my het Hoofdt afhouwe, zoo* enz. In twyffelachtige zaaken, vertoonen zy zich voor een Afgod en spreeken daar de zelfde Eedt uit, met deeze omstandigheit; dat deeze die zweert met zyn Mes een stuk van des Afgods Neus snyt, zeggende: *Indien ik een valschen Eedt doe, dat dit Mes my op de zelfde wyze de Neus afsnyde* enz.

Hoe weinig de *Mongalen* en *Calmukken* zich in 't Huwelyken over de graden van bloedverwantschap bekommeren.

In de Huwelyken bekreunen zich de *Mongalen* en *Calmukken* weinig met de graden van Bloedverwantschap. Zy zonderen niemandt dan hunne Moeder uit. Alles 't welk uit hunnen Bloedschandigen handel voortkomt, is 'er niet min wettig, en de Kinderen van zodanig een Huwelyk erven, gelyk de anderen: maar indien het Kinderen van een *Chan*, of van eenig ander diergelyk Opperhoofdt zyn, gaan deezen uit een eerbaar Huwelyk gebooren, hen voor. Men wil ons wysmaaken, dat zoo de Zoon zyne Moeder spaart, is 't niet het zelfde met den Vader ten opzicht van zyne Dochter, en dit alles is op deeze volgende redeneering gegrond: De Vrouw word by de

 aarde

(a) *Aanmerkingen over de Hist. der Tartaren. Vojagien naar 't Noorden* 8. Deel.
(b) *Verzameling der Vojagien naar 't Noorden*, 8. Deel.

aarde vergeleeken: Beide zyn ze om bebouwt te worden, beftemt. Men moet haar nooit onbebouwt laaten. De Natuur heeft maar een oogmerk ten haaren opzichte: Maar met dit onderfcheid nochtans, dat de bouwing van 't eene, te weten van de Vrouw zeer onnut in zekeren verftreeken ouderdom is. Genoeg is 't bekent, dat een uitgeputten Akker, afgeflooft, zich door gebruik herftellen kan: maar wat de Vrouwen aangaat, haaren ouderdom is onherftelbaar. Dit zyn Landen en Akkers van korten duur. Men moet haar bearbeiden terwyl zy goed om te bebouwen zyn. Dusdanig is byna der *Tartaren* redeneering. Volgens deeze redenvoering, zoeken deeze *Tartaren* niet dan jeudigheit by de Vrouwen. (a) Wanneer zy veertig jaaren bereikt hebben, merken zy haar als Huishoufters aan, of zelfs enkelyk als Dienareffen. Dus gedraagen zich noch het meerendeel van de woefte Amerikanen.

De andere *Tartaren* kreunen zich niet beter met de graden van Bloedverwantfchap. De fchroomachtigfte deezer Volkeren trouwen hunne Schoonmoeders, noch Zusters niet. De *Czeremiffen*, Vrouwen neemende, trouwen mede huune Zufters. Dit is alles wat 'er byzonderlyk van te zeggen zy. Zes maanden na de geboorte van hun Kindt, noemen zy 't naar de eerfte zaak die zy ontmoeten.

Het aanzoek 't welk deeze Volkeren wegens de Vryfters en haare minnary doen, heeft zeer weinig iet byzonders in. By hun en hunsgelyken, is de liefde niet verveelende, noch befchaaft, en de Vrouwen, die ongetwyfelt geen ftaat boven haar kennen, zyn niet min met haar lot dan in anderen Landen genoegt. Het gebrek van kennis en een bepaalde inbeelding maaken in deeze waereldt het grootfte gedeelte van 's Menfchen geluk uit. Op deezen grondt, zyn deeze, wiens reden zich met de groffte benoodigtheden huns Lichaams bepaalt, veel gelukkiger dan anderen. Maar laat ons de minnary van alle deeze *Tartaren* hervatten. Het aanzoeken van hunne Dochters, beftaat in haar te koopen. (b) By de *Oftiaken* „ zend de Vryer aan den Vader „ van de Dochter een van zyne Vrienden, „ om met den prys overeen te komen, en „ wanneer die bedongen is, ... belooft de „ toekomende Schoonvader de Dochter op „ 't eindigen van een zekeren tydt te leveren, en geduurende al deezen tydt van „ minnary, is 't aan den Vryer niet toegelaaten, zyne Meefteres te bezoeken. Indien hy de Vader en Moeder bezoekt, „ komt hy by hen achterwaarts gaande, „ zonder hen te durven aanzien, en om „ hun zyne onderwerping te toonen, wend „ hy zich hen fpreekende, ter zyde. Op „ 't einde van den bepaalden tydt, levert „ de Vader zyne Dochter aan zynen toekomende Schoonzoon, hun de eenigheit „ en 't goedverftand in 't Huwelyk aanbevelende. " Men zoude nieuwsgierig zyn te weeten wat de *Oftiaken* door die eenigheit of dit goed verftand konnen verftaan.

Het gedrag der Tartaren in 't ftuk van hunne Minnary, aangemerkt.

Behalven het vermaak van Veelwyvery, gebruyken zy mede de Echtfcheiding. Dit is een middel om eerlang de krakkeelen des Huisgezins te doen eindigen. In het Kraamleggen en in zekere maandelyke onpaffelykheden, onthouden zich de Vrouwen voor een tydt van de gemeenfchap der Mannen, en deeze, gelyk wy van de *Tartaren* gezegt hebben, verftooten haar van hun Bedde, wanneer zy niet in ftaat zyn hun Kinderen te verwekken. Alsdan neemt de oude Vrouw de zorg van de Huishouding waar, en word als een dienareffe van de andere. De tydt van fcheiding tuffchen den Man en zyne Kraam-Vrouw eindigt door de zuivering van haar, en deeze zuivering beftaat in een groot Vuur in 't midden van de Tent aan te fteeken: De Kraam-Vrouw fpringt over dit Vuur.

Hunne veelwyvery, en echtfcheiding nevens de onthouding der gemeenfchap met Vrouwen, aangeweezen.

Om de getrouwheit van zyne Vrouw te beproeven, fnyd den *Oftiaak* een hand vol Hair van de Huidt eens Beers, en brengt het haar. Indien de Vrouw onfchuldig is, neemt zy het Hair onbefchroomt aan; maar fchuldig zynde, wacht zy zich eenvoudiglyk van het aan te raaken, en deeze daadt van vroome eenvoudigheit baart des Vrouws verftooting: Dit is al de ftraf van haaren misflag, waar by men de vryheit van zich met een ander Man te hertrouwen, voegen moet. Het goed vertrouwen der Vrouwen is de vrees van door de Beere-Poot te fterven, wien de Vacht toebehoort, en gebruikt word om de Echtbreuk te beproeven. De Beer doet zich ten einde van drie dagen op, om de myneedige Vrouw te verflinden. De Kaftyding der ongetrouwheit is zoo zacht, dat om die te ontgaan, het de pyne niet waard is daar om te liegen.

Hoedanig de *Oftiaken* de getrouwheit hunner Vrouwen beproeven en onderzoeken.

In 't algemeen beftaat by de *Tartaren* de rouw der Kinderen over hunnen Vader in veele dagen weenens achtereen. En geduurende deezen tydt moeten zy zich van alles 't geen men vermaak noemt, onthouden, als ook

Waar in den rouw der Tartaarfche kinderen over

(a) *Aanmerkingen over de Hiftorie der Tartaren.*
(b) *Verzameling der Vojagien naar 't Noorden*, 8. Deel.

hunne ouderen bestaat. ook van Vrouwen voor den tydt van eenige maanden. Het Kindt moet zynen Vader de eerlykste begraving verzorgen, en de jaarlyksche Godsdienstigheden op zyn Graf bewyzen. Deeze Godsdienstigheden moeten met geschreeuw of liever met huilebalken verzelt gaan. De Mondt-behoeftens, en Veelerlei Kleederen, zyn by deeze Dooden niet min van gebruik dan by die der Indianen, Chineezen enz.

Der *Woguls ken* achting voor de honden aangemerkt. (a) De *Wogulsken* breiden hunne liefde over de Honden uit, zy begraaven ze eerlyk; zy rechten gelykzaam den gestorven Hondt een Gedenkstuk in een kleine houte Hut op. Niets onbreekt 'er dan rondom dit Praalgraf ter gedachtenisse van den Overledene te huilen.

Op welk een wyze de *Tungusen* en *Daoren* hunne dooden begraaven. De *Tungusen* hangen hunne Dooden aan Boomen, en laaten 'er hen tot dat zy vergaan zyn; alsdan begraaven zy de Beenderen. (b) Wy hebben de zelfde gewoonte by eenige Brasiliaansche Volkeren aangemerkt. Naader by *China*, laaten de *Daoren* hunne Dooden drie dagen in hunne wooning, voor dat ze hen ter Aarde draagen. Op 't eindigen van deeze drie dagen, laat men hen in ondiepe Graven, alwaar men een opening ter zyden van des Verstorvenen Hoofdt laat. De naaste Bloedverwanten van den Overledene, komen hem eeten en drinken door deeze opening brengen, en dit word dus achtervolgt, tot dat de stank die dit doode Lyk van zich geeft, de Vrienden verveelt, of verplicht het t'eenemaal te begraaven.

Insgelyks de *Jukagajen*, Eveneens handelen de *Jukagajen* hunne gestorvene Bloeverwanten, en na dat ze ontvleescht zyn, en hunne geraamtens wel gedroogt, versiert men die met Kraalen en stukken Glas van verscheiden verwen. Vervolgens draagen zy deeze Geraamtens in Processie rondom hunne Tenten, en eeren die als Afgoden.

Ostiaken, (c) De *Ostiaken* begraven hunne Dooden of verbergen ze onder den Sneeuw nevens hunne Boogen, Pylen, Keukengereedschappen, en Mondbehoeftens, en in dit alles hebben ze geen andere grondregels dan de andere Volkeren aan alle deeze gebruiken gewent. Een Vrouw die haar Man verlooren heeft, om te beter de smert te betuigen die zy 'er van gevoelt, neemt een Afgod en trekt hem des Overledens Kleederen aan, slaapt by hem, en heeft hem geduurig voor oogen, om daar door haare tranen wegens de dood van haren Man te verwekken. Is dit is niet wel natuurlyk? 't Is als of by ons een zeer bedroefde Weduwe het Afbeeldzel van haaren waarden en overleden Man omhelsde, het kuste, het iet afvroeg, en beweende. Zodanige Vrouwen heeft men ook by ons gezien, die stuk voor stuk de Kleederen des Overledenen namen, en op ieder stuk weenden. De Ostiaaksche Weduwe kust en eert in haar Bedde geduurende een jaar de Afgod van haaren Man en werpt hem ten einde van 't jaar in een hoek van de Tent. Alsdan maakt ze ook geen meerder gewag van den Overledene, en men heeft de rouwtydt die men verschuldigt is, vervult.

De *Bruin* zegt van de *Samojeden*, dat zy de gestorven Kinderen, die de ouderdom van een jaar niet bereikt hebben, aan een Boom hangen, en dat ze deeze die ouder sterven, in de aarde tusschen Planken plaatsen; dat zy hunne Bloedverwanten verdrinken of op een andere wyze doen sterven die van een afgeleefden ouderdom zyn, en de waereldt onnut. By de Dooden die zy in de Kleederen, geduurende hun leven gedraagen, begraaven, hangen ze hunne Wapenen, Byl en een Ketel, nevens alles waar van zy zich alhier op aarde bedient hebben. En *Samojeden*.

Alle deeze Volkeren zonder uitzondering gelooven de Zielverhuizing op twee verscheiden wyzen: Eenige meenen en beelden zich in, dat de Zielen van 't eene Lichaam in andere overgaan; en anderen, dat 'er geen andere Zielverwisseling is, dan deeze der uitwerkzelen en de vermogens van de Ziele eens Overledenen. Mogelyk dat deeze zich een doorvloeijing van uitwerkzelen verbeelden, nademaal zy het lichaam en de Ziel onder een verwarren. Een oud Schryver heeft geschreeven, (d) dat hy een zekere bygeloovigheit deeze nabykomende, in eenige Provinciën van Vrankryk bespeurt had; „ wanneer 'er, zegt hy, een Priester „ voor een Man van een goed leven geacht, „ of een ander wie 't zy, iet meer dan het „ gemeen wist, wanneer deeze Zieltoogende waren, en allenks de ademhaling „ verlooren, dat men dan de Kinderen voor „ 't Bedde waar op de aanstaande Overledene zieltoogde, zynen mondt deed naaderen, op dat zy iets van zyne ademhaling naar zich trekkende, in zyne „ deugden en goede achting deel mogten „ hebben Hoe zy de Zielverhuizing gelooven, en de gevolgen van dien.

(a) *Verzameling der Vojagien naar 't Noorden*, 8. Deel.
(b) Zie het 3. Deel van 't eerste stuk der *Afgodische Plechtigheden*.
(c) *Verzameling der Vojagien naar 't Noorden*, Ubi Sup.
(d) *Lodewyk Guion* 1. Deel zyner *verscheidene Lessen* V. Boek. Hoofdst. XII.

„ hebben. En deeden noch meer; want zy „ openden t'eenemaal de Venſters en Deu- „ ren, wegraagende alle vuiligheden als „ Spinnewebben en andere dingen, op dat „ de Ziel daar door te eerder haaren weg „ nam, dan door de Schoorſteen, overzulks „ de Ziel zich vliegende naar de Hemelen, „ mogte zwart maaken." Deeze zelfde Schryver haalt uit *Markus Paulus* aan, de gewoonte van *zekere Indianen*, *die des nachts onder den ſchyn van Herberging*, *de Vreemdelingen die door hun Landt reisden ſterven deeden*, *wanneer zy hen met goede zeden*, *of deugden of wysheit enz. te bezitten bevonden*; *uit een zotte inbeelding die zy hadden*, *dat alle hunne deugden en deftige volmaaktheden geduuriglyk in de plaats overbleeven*, *alwaar de voornoemde Perſonen waren gedood.* Met deeze denkbeelden komen die der Alouden overeen, die (a) de laatſte zieltooging van hunne ſtervende genooten, en deezen yver waarmede men hen trachtte te kuſſen, wryven, of ten minſten het lichaam aanraaken, of het kleedt der geenen die geduurende hun leven of na hunnen doodt voor Heilig gehouden wierden, in hoope van de geneezing, of eenige andere voordeelen door dit middel te verwerven. Hoe kinderachtig en belachelyk dat dit vooroordeel ſchynt, is't nochtans van een zeer ouden tydt. God zelf heeft zich niet verontwaardigt ſomtyds zich 'er van te bedienen: Maar alle Goddelyke mogendheit ter zyden geſtelt; het geval en de kracht van inbeelding konnen dit hebben doen gelukken; en gelyk J. C. uitvloeijingen van deugden uit zyn lichaam en uit dat van eenige Heiligen van de eerſte Orde, heeft vergunt, heeft men zich ingebeeldt, dat de invloeijing van alle die hen in den loop van Heiligheit volgden, zouden alzoo weldoende zyn, en dat zelf genoeg zou zyn den roem te bezitten van in deezen loop van heiligheit ingetreeden te zyn, om zekerlyk een heilzaame geur in 't Menſchelyk geſlacht uit te waazemen.

XIV. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* YSLANDERS *en andere* NOORDERLYKE LANDEN.

Hoe de nabuurige Volkeren van de Noord-pool de Zon en Maan, en onder welk een gedaante, eeren.

DE Afgodiſche Volkeren, nabuuren van de Noor-Pool, ſchynen de Zon en Maan aan te bidden. Behalven deeze Hemellichten hebben zy eenige Beelden, van hout plomp en ongeſchikt gewrocht, zoo ons den geenen berichten die deeze Kuſt bereiſt hebben. Volgens *Olaus Magnus* (b) hingen ze boven aan een Spies een ſtuk Scharlaken, en baden voor dit Laken waar aan zy een ſoort van Goddelyke kracht toeëigenden, wegens de overeenkomſt van zyne verwe met het Bloedt der Dieren. Deeze Schryver voegt 'er by, dat eenige Volkeren van 't Noorden zich een God maakten van de eerſte zaak die zy met het aanbreeken van den dag ontmoetten: Maar dit voorwerp regeerde nooit meer dan een dag. De volgende dag was aan een ander voorwerp van Dienſt beſtemt. Men verzeekert, dat dit ſlag van Afgodery noch heden in 't Noorden van Tartarië geoeffent word.

Welke Goden eertyds de *Yslanders* hebben geviert.

De Yslanders, de aloude Gotthen en andere Noorder Volkeren, hebben alle een Opper-Wezen erkent, 't welk niet belet dat ze mede drie voornaame Goden aanbaden, die men even gelyk met zoo veel Griekſche en Romeinſche Godheden zoude konnen ſtellen; te weeten *Thor* die de *Jupiter* der Romeinen was; *Othin*, *Oden* of *Whoden*, die hunnen *Mars* was, en *Friga*, als hunne *Venus* geëert. Alzoo nu deeze Godheden afgeſchaft zyn, zullen wy 'er niet meer ten hunnen opzichte gewag van maaken. Het zal genoeg zyn van 't overige van 't Heidendom te ſpreeken, 't welk noch onder deeze Volkeren in zwang gaat.

Wat zy van den Berg *Hecla* gelooven, en achten de mondt van de Helle te zyn.

De Yslanders gelooven dat *Hecla* (c) de waare Hel is, en 't verblyf der Duivelen, die men daar omtrent met Zielen der verdoemden beladen geduurig ontmoet. Alle de Zielen zyn om in een eeuwig vuur zonder te verteeren niet gedoemt. Daar zyn 'er, zeggen ze, die eeuwige koude en vorſt moeten uitſtaan. Men vind onder deeze Menſchen tot de Tovery t'eenemaal geneegen, en die Windtverkoopers zyn, gelyk de Laplanders, Finnen en anderen. Men zegt

Windverkoopers on-

(a) . . . *Extremus ſi quis ſuper halitus erret*,
Ore legam. Virgil. Æneade IV. Boek.

(b) II. Boek van de *Hiſt. der Noorder Volkeren.*

(c) *Bericht van Yslandt* in de *verzameling der Voyagiën naar 't Noorden* I. Deel.

derhen gevonden.

zegt ook, dat de Yslanders waanen altoos gemeenzaame Geeſten by zich te hebben: Maar een byzonderer zaak, dan dit alles, is hunne Dichtkunde en de aart hunner Dichteren. Hunne dichtkundige begaafdheit is het uitwerkzel van eene Maan-ziekte. Men word gewaar wanneer het Dichtvuur hen bezitten gaat: Als 't Nieuwe Maan is moet men hunne razerny myden. Als dan worden ze bleek, men ziet hun gezicht verdraajen, en hunne oogen zich omkeeren. In deezen ſtaat zyn deeze Dichters geen Meeſters van zich zelven, en indien zy geduurende hunne razerny eenigen haat tegen iemandt in den geeſt hebben, is 'er niets gevaarlyker dan de Dichtkundige Afſtreeken waar mede zy hunnen vyandt onder Afbeeldzels, Byſpreuken en Verdichtzelen quetzen, die zy uit hunne *Edda* trekken, 't welk de Verdichtzelkunde (a) van 't Noorden is. Het zoude wel konnen zyn, dat 'er in dit alles niet dan een overſchot van deeze bygelovigheit is, die een geheime kracht (b) aan de Runiſche Letteren toe-ëigende. Hoe 't ook zyn mag, men bericht een merkwaardig voorbeeldt (c) van deeze Dichtkundige verwoedheit of razerny, en dit voorbeelt heeft veel overeenkomſt met de beruchte *Jambes* van *Archilochus* (d). Wat zullen we tegen deeze voorbeelden ſtellen? Zoo zy waar zyn, moet men daar in overeen komen, dat de Dichtkunde de bezweeringen verdient. Laat ons ernſtelyk ſpreeken: zeker is 't dat de *Dichtkundige Quaal* zeer dikmaals de Menſchen bezit, wanneer zy 't het minſte verwachten. 't Is als dan een zaak, *men weete niet wat*, die naar 't hoofdt ſtygt, die geheel anders dan naar gewoonte denken en ſpreeken doet. 't Is in deeze geſteldheit dat de denkbeelden levendig, de gedachten driftig, en de uitdrukzelen ſnel zyn. De Dichter gaat niet allenks voort, hy is met geweld verrukt, en buiten zich zelven gevoert. Hy ziet niet meer dan met oogen van vlugge verrukking. Wanneer men in de hevigheit deezer Poëtiſche vlaagen is, gelykt men genoeg naar de Bezetenen. De inbeelding van den Dichter ſmeed alsdan het goed en quaadt. Zy ſtraft de misdaadt, en onderſchraagt door ſchimpdicht den Dichter zyne quaade vlaagen; zy geeft haar zelf verlof de deugdt door haare lofuitingen te vergelden: Maar alzoo onze Eeuw geen achting heeft, die men aan de Zieken van dit ſlag ſchuldig zy, wederſtaan de Menſchen nu de Poëtiſche raſerny door den ſtok. en ſomtyds noch erger. Wat aangaat de lofuitingen die zy geeft, zy zien die niet aan, dan als vleijingen van iemandt die in mymering van zyn heete Koorts ſpreekt. Na deeze kleine afwyking, die men, zoo men wil, als van weinig belang mag aanzien, moeten we tot het overige van de Afgodery overgaan, die noch in 't Noorden van Europe beſtaat.

Hun gedrag en ervaarenheit in de Dichtkunde beſchreeven.

Aanmerkingen hier over.

Hoe eertyds verſcheide andere Noorder Volkeren de Slangen eerden, en hun gedrag deswegen aangeweezen.

De Volkeren van *Lituanië*, *Eſtonië*, *Livonië*, *Pruiſſen*, *Kourlandt*, *Samogitië* aanbaden eertyds de Slangen. De Prieſters en Toveraars trokken die uit haare ſchuilplaatſen door Gebeden en Betoveringen. Vervolgens bood men deeze Slangen te eeten aan. Indien zy op de gebeden en noodiging der Prieſteren te voorſchyn quamen, en verwaardigden de gerechten te proeven die men haar toebereid had, was 't een gelukkig voorteken: maar in tegendeel, zag men 't als een ongeluk aan, de weigering die deeze kruipende Dieren deeden, uit hunne Holen niet te komen en van niet te eeten van 't geen men hun aanbood. Men verzeekert dat men noch overblyfzels deezer Afgoderyen onder de Boeren deezer Provinciën ziet, voornamentlyk in *Lituanië*, *Samogitië* en in *Livonië*. Noch vond men ook eenige mertekenen overig in *Moſcovie*, ten tyde van *Olearius*, (e) die verhaalt, dat de Ruſſen die met hem reisden, de komſt van twee roode Slangen aanzagen als een bezending van St. Nicolaas. Een Duitſcher, van de zeſtiende Eeuw verhaalt, dat ten zynen tyde de Slangen-Dienſt noch by de Huiſluiden van de nabuurſchap van *Wilna* in *Lituanië* geoeffent wierd; en een ander noch van jonger tydt, (f) zegt, dat het noch gemeen by de Lituaanſche Boeren is, by hen de Slangen als Huis-Goden aan

(a) De *Edda* is een t'zamenſtelzel 't welk de Godgeleerdheit, de Geeſtelyke gebruiken en Oudheden der Gotthen en van andere Noorder Volkeren behelſt.

(b) Zie *Keiſleri Antiq. Celtic. & Sept.* In d'aloude *Duitſche* Taal beteekent *Runna* geheim en verborgenis.

(c) .... *Bericht van Yslandt* Ubi Sup.

(d) *Archilochum proprio rabies armavit Jambo.* Horat.

De quaadaardigheit der Vaerzen die hy tegen *Lycambus* zynen Schoonvader maakte, was zodanig, dat die zich van wanhoop verhing. Deeze *Archilochus* kan als de *Aretinus* der Grieken aangemerkt worden, wegens zyne Schimp-vaerzen en vuile ſpreekwyzen.

(e) Zie *zyne Reizen* IV. Boek.

(f) *Hartknoch* door *Arnkiels* aangehaalt in zyn *Hiſtoriſch Traktaat* van den *Godsdienſt der Cimbren*, in Duitſlandt 1703. gedrukt.

aan te zien, of ten minsten als handhavers van 't geluk van den Huize. Op eenige plaatsen van *Livonië*, voeden de Boeren de Slangen met Melk, en gelooven dat het welzyn van hun Vee van 't leven deezer kruipende Dieren afhangt. Een Vader des Huisgezins eigent haar de Huischelyke zegeningen toe. Men vind mede in *Samogitië* Menschen die het Vuur eerbewyzen; en schoon het meer bygelovigheit dan waare Afgodery schynt, in 't geen zy ten opzichte van deeze Hoofdtstoffe oeffenen, men merkt nochtans, dat dit overblyfzelen van den Alouden Godsdienst van 't Landt zyn.

Het bygelovig gedrag der Lyflandsche Boeren in 't stuk van Huwelyken.

Zie hier een genoeg omstandig verhaal van de bygelovige Plechtigheden der Livonianen, of Lyflanders, en van hunne Grens-Volkeren. *Olearius* is 't die het ons opdist. „Wanneer een Boer trouwen wil, gaat hy zyne toekomende Vrouw te paerdt haalen, zet haar achter zich, en laat haar hem met den rechter arm omvatten; hy houd een aan 't einde gespleeten Stok in de handt, waar in hy een stuk kopere Munt steekt, dat hy aan deezen geeft die hem den ingang opent waar door hy passeeren moet. Hy heeft voor zich een Man te paerdt, die op de Zakpyp speelt, en twee van zyne Vrienden die een bloote Degen in de handt hebben, waar mede zy twee Houwerslagen kruislings in de Deur van 't Huis geeven alwaar het Huwelyk moet voltrokken worden. Daar na stooten ze met de punt van den Degen in een Balk boven 't Hoofdt van den Bruidegom, ” om daar door de Betoveringen te beletten die den Bruidegom zouden konnen beschadigen. „In en met deeze zelfde meening, werpt de Bruidt eenige lappen rood Laken of Sergie in den weg.... naby de Kruissen en op de Graven der gestorvene ongedoopte Kinderen, die zy gewoon zyn naby de groote Wegen te begraaven. Wanneer de Bruidt aan Tafel zit, heeft ze een Sluier over haar aangezicht.... Naaulyks hebben de Gehuwden hunne Maaltyd begonnen of men doet ze van de Tafel gaan om hen naar Bedt te geleiden: Maar ten einde van twee uuren, laat men hen weder opstaan en men geleid hen weder aan Tafel. ” De overige tydt van de Bruiloft word met drinken, danssen en zich vol te zuipen doorgebracht.

Hoe hunne Vrouwen zich by de begraaving haarer Mannen gedragen.

Olearius vervolgt aldus; „zy gelooven na dit een ander leven; ” maar volgens de plompe denkbeelden hunner Vooroudêren van 't meerendeel der Afgodische Volkeren, waar van wy in dit Verhaal gesproken hebben, beelden zy zich in, dat men in 't ander leven dingen zal benoodigt zyn, die in dit leven dienstig zyn geweest. Volgens deezen grondregel, „legt een Livoniaansche of Lyflandsche Vrouw, die zich by de begraaving van haaren Man bevind, Garen en Naald in de Doodkist, zeggende dat ze zich schaamen zoude dat haar Man zich in de andere Waereldt in gezelschap van eerlyke Lieden bevindende, aldaar met gescheurde Kleederen zou gezien worden. Voor 't overige draagen ze zoo weinig zorg voor 't ander leven; dat ze in den Eedt die men hen in Rechtzaake laat doen, niet dan van de tegenwoordige en tydelyke Goederen gewag maaken. ” Als *Olearius* dit heeft gezegt, heeft hy geen acht op 't einde van den Eedt geslagen, alwaar, volgens de eigen woorden waar van hy zich dient, deeze die zweert, *toestaat dat de vervloeking van God over zyn Lichaam, op zyne Ziele, over zyne Kinderen* enz. kome. „Naby *Riga*, zegt hy noch, als de Boeren genoodzaakt zyn den Eedt in Rechten te doen, dat zy een Turf op 't hoofdt leggen en neemen een witte Stok in de handt, om te kennen te geeven, dat zy toestaan zoo dor en droog te worden als deeze Turf en Stok, indien 't hen gebeurde valsch te zweeren.

Hunne Eedtzweering en hoedanig aangemerkt.

„Zy doen meestentyd hunne Godsdienstigheit op Heuvelen, of naby een Boom die zy daar toe verkiezen. ” Alle deeze Noorder Volkeren deeden in de tyden van 't Heidendom voor 't meerendeel hunnen Geestelyken Dienst op de Heuvels en in de Bosschen. Men queet zich van zekere geloften naby deezen Boom, men wydde die aan eenige Goden met de zelve van den top tot onder aan den voet, met het Bloedt van Slachtoffers te besproeyen. Wy zullen van de oordeelen geen gewag maaken, die eertyds onder de Boomen (a) gegeeven en uitgesproken wierden. Men geloofde ongetwyffelt, dat door den Goddelyken invloedt der Bosschen de gerechtigheit en rechtmatigheit in de oordeelen waren ingegeeven, onder de oogen der Goden of Boschgeesten verleent. Men heeft byna reden te gelooven dat dit een overblyfzel der Aloude Afgodery is, 't welk men de kastydingen moet toeschryven die men in verscheiden Landen den geenen oplei, die de Boomen besnoeiden en bedorven. Deeze weetenschap, de Boomen raakende,

Als ook hun Godsdienstig gedrag op Heuvels en in Bosschen.

(a) *Sub alta Arbore.*

kende, zoude ons te verre afleiden. Laat ons weder tot de Livoners komen. „ Zy „ doen aan deezen verkooren Boom infny- „ dingen, en binden hem vervolgens met „ iets 't welk rood is, " en dit komt overeen met het verhaal dat *Olearius* van de Afgodery (a) van 't Noorden doet. „ Tuf- „ fchen *Revel* en *Nerva*, is een oude ver- „ vallen Kapel, alwaar de Boeren op den „ dag van de Bezoeking onzer Lieve Vrouw „ een Pelgrimaadje doen. Daar zyn 'er die „ zich ontkleeden en in deezen ftant naby „ een grooten Steen op de kniën nederval- „ len, die in 't midden van de Kapel is. Zy „ fpringen rondom deezen Steen, en offe- „ ren hem Vruchten, en Vleefch, hem ver- „ zoekende om gezondheit en die van hun „ Vee. " Dit is mede een overblyfzel van den Dienft die de Gotthen en in 't algemeen de Noorder Volkeren, Germannen, Gauloizen enz. aan de Steenen beweezen hebben. Men verzeekert, dat deeze Dienft gegrond was op 't gevoelen in dit grof Heidendom ingevoert, *dat de Dwerg-Demons in de Steenen woonden.* Men ging noch verder: Men maakte zich wys, dat deeze Steenen Orakels gaven.

Hoe deezen Landaart mede tot Tovery genegen is.

Men verzeekert mede dat de Livoners of Lyflanders zeer genegen tot de Tovery zyn. De Vaders en Moeders leerenze aan hunne Kinderen. „ Zy gelooven het uitwerkzel der „ Bezweeringen te weeren door middel van „ zekere bygelovige oeffeningen; by voor- „ beeldt, zy dooden geen Beeft waar van „ zy niet altoos iets wegwerpen. " Zy bedryven het zelfde in de Huizen. „ Zy „ herdoopen geheimelyk hunne Kinderen, „ wanneer zy hen zien ziek worden, in „ de zes eerfte weeken na hunne geboorte; „ en nademaal zy de flechte ftaat deezer „ Kinderen toeëigenen aan 't geen men hun „ een naam gegeeven heeft die met hen niet „ overeenkomt; waarom zy die verande- „ ren. "

Omtrent *Finlandt* trachten de Boeren de betovering van 't Vee door een foort van zegening te beletten, die zy over hunne Beeften uitfpreeken, en waarvan de letterlyken zin deeze is:

Twee Oogen hebben u boosaardiglyk aan-
'fchouwt; laaten drie andere
Oogen een gunftig gezicht op u
werpen. In den naame
des Vaders enz.

Betovering der Beeften hoedanig door Toveresfen uitgevoert.

Door deeze drie Oogen verftaat men de drie Perfoonen in de Drieëenheit. Deeze wyze van de Betovering der Beeften voor te komen, of het gewaande lot 't welk over hen is, weg te neemen, is een overblyfzel in dit Landt van een Aloud gevoelen dat men heeft (b) van zekere Vrouwen, die men geloofde de Menfchen en Beeften door de Oogen te betoveren, en veel onorde in de Natuur te veroorzaaken, zoo men haar door gebeden en andere diergelyke huldingen niet bevreedigt. 't Is een Bygeloof 't welk men ook in 't Noorden van Afië vind, en de waarheit van 't geen de Alouden van de *Bithies* gefchreeven hebben fchynt te beveftigen, die by de Scytthen door haar Toveryen en Waarzeggeryen berucht waren.

Welk een gevoelen men van de witte Wyven of wyze Vrouwen onder de Germannen eertyds had, aangemerkt.

Van deeze *Bithies* zoude door verfcheiden omwegen konnen ontfproten zyn, volmaaktelyk by de Taalkundigen bekent, de *Witte* of *Wyze Vrouwen* (c) der Aloude Germannen en de (d) Toveresfen der Aloude Bretons. Mogelyk zelfs als men 'er den Taalkundigen loop verder voort zette, dat men bevinden zou „ dat de *Phut* of *Buth* der *Tartaren*, de *Python* der Grieken, de *Vates* en *Fatuæ* der Romeinen, en de *Fées* of *Fades* der Aloude Franfen, uit de zelfde Bron voortkomen. 't Is te veel zich met de Woorkundige Wetenfchap op te tooien: Waar toe dient dit, zal een Lezer zeggen, die zich niet wil ophouden, en wat legt 'er ons te weeten aangelegen van waar onze Vaders hunne Geeftelyke zotheden gehaalt hebben? 't Is ons genoeg, veele van dien bewaart te hebben die deeze niet behoeven te wyken, en waarvan de oorfprong ons niet dan al te veel bekent zy. Laat ons nu tot het overige van 't Heidendom in de andere Noorder Landen van Europe overgaan.

Hoe eertyds de Koerlandfche Boeren eenigen Voorraadt by hunne dooden begroeven.

Noch niet lang geleden is 't, dat de Koerlandfche Boeren den voorraadt met hunne dooden begroeven en geldt in hunne doodkiften leiden. (e) Men bericht 'er voorbeelden van. Hun denkbeeldt is, dat deeze die van hier naar om laag vertrekken, zonder iet te hebben waar van zy hunne benoodigdheden van 't ander leven verfchaffen

Qq 2

(a) Zie 't geen men van de gebeden bericht heeft, voor een ftuk van Scharlaken uitgefproken.

(b) Gelyk de *Voles* en *Alrunes*, die een foort van *Fées* of Profeteffen waren, of veeleer *Voorzegfters* van het toekomende en het fortuin der loten, gelyk nu deeze die men *Bohemers* en *Egiptenaaren* noemt.

(c) *Weiffen Frauen*, *Weifs* beteekent *wit* en *wys* in 't Hoogduits.

(d) *Witches* in 't Engels beteekent *Tovereffen*. Door de verandering by de Woordkundigen bekent, kan 't zyn dat *Weifs*, *With*, *Wit* en *Witty* 't welk in 't Engels Geeft en Geeftelyk beteekent, en *Bytie* een en 't zelve woordt waren, verfcheidentlyk uit gefproken.

(e) Zie de Duitfche Schryver *Arnkiel* Ubi Sup.

ſchaffen konnen, zullen 'er armelyk en in elende leeven. Zy zyn niet min dan de Livoners geneegen, zoo veel zy konnen, hunne dooden in de graven hunner Heidenſche Voorouderen te begraaven. Deeze graven zyn van een klein bosje verzelt, volgende daar in het gebruik van veele hedendaagſche Afgodendienaars, en dit van de aloude (a) Romeinen. Deeze Volkeren vieren ook een Feeſt der Dooden zeer overeenkomende met dat (b) der Japaneezen. Jaarlyks, zegt men ons, (c) deeden eertyds de Lituaners of Litouwers en hunne Nabuuren van *Livonië*, *Koerlandt* en *Samogitië*, Doodmaalen in de maandt October aanrechten. Deeze die het Doodmaal gaf, noemde alle zyne Voorouders en andere overleedene naaſte Bloedverwanten, by naam en toenaam, en noodigde hen te eeten en te drinken. Het Vuur had mede deel aan deeze Lyk-Ceremoniën, gelyk een zinnebeeldt van de onſterflykheit der Ziele by de aloude Noorder Volkeren. Zy geloofden zelf dat de Ziel van des Vuurs natuur was. Wanneer men onderſtelde dat de Zielen lang genoeg getafelt hadden, gaf de Huiswaardt haar verlof te vertrekken, zeggende, *vertrekt nu weder naar uw verblyfplaats, gy hebt wel gegeeten en gedronken: Maar zyt bezorgt langs den gewoonen weg te vertrekken, en betreed onze akkers niet.* Deeze Volkeren beeldden zich in, dat de Zielen hunne graanen bedorven en het zaaizoen onvruchtbaar maaken zouden, wanneer men haar had qualyk onthaalt.

Lyk-maalen by de *Litouwers Koerlanders* en *Samogiten* jaarlyks gehouden.

By alle deeze Lyk-bygelovigheden zullen we noch deeze voegen, die by 't gemeene Volk in verſcheiden plaatſen van 't Noorden noch beſtaat: dat is, aan de Dooden ſchoenen te geeven, op dat zy den weg van de andere Waereldt te ſteviger zouden konnen betreeden. In de tyden van de Afgodery was het gevoelen, dat men bezorgen moeſt, dat de Dooden haaſtiglyk en gelukkig in *Valhall* aanquamen, 't welk het Paradys deezer Noorder Volkeren was. Men gaf den Prinſen en Edellieden paerden; te weeten, dat men die verbrandde of met hunne Meeſters begroef; en blykbaar is 't dat daar uit het gebruik afkomſtig zy (d) van Handpaerden in de Lykſtatiën der Grooten te leiden. Het is ook by de Tartariſche Volkeren zeer gemeen, die, gelyk men weet, het Noorden van Europe bevolkt hebben, paerden met de Dooden te begraaven.

De Samogiten, die wy genoemt hebben, vermengen ook veel van 't Heidendom met de belydenis die zy van 't Chriſtendom doen. Men verzeekert zelf, dat 'er noch gevonden worden, die t'eenemaal Heidenen zyn. Zy aanbaden eertyds byna de ganſche Natuur, of om ons beter uit te drukken, zy eigenden de Beſcherm-Geeſten alle de Wezens van de Natuur toe: Waarover de onbeſchaafſte Afgodendienaars niet anders dan de fynſte geredeneert hebben. Laat ons niet vergeeten een ongemeene gewoonte van dat Volk 't welk Half-Tartaars is. (e) Wanneer hunne Dochters 's nachts uitgaan, hebben ze een toorts in de handt en twee ſchellen aan den gordel, met die gedachten, dat het licht en het geluidt bewaarders van 't geleide deezer Dochteren naar haare Bloedverwanten zullen zyn. Men moet een Samogiter of Samogiterſe zyn, om deeze gedachten te hebben, en niet bequaam zyn hen te bedriegen die zich op zodanige zwakke bewaarders vertrouwen.

Der *Samogiten* bygelovigheit aangemerkt.

(f) Een Schryver, die naaukeurig en geloofwaardig ſchynt, zegt ons, dat de natuurlyke Ierlanders mede veel bygelovigheden van Afgodery mengen by de uitwendige belydenis die zy van 't Chriſtendom doen. „ Zy bewyzen een ſoort van Dienſt „ aan de Maan en de Wolven. Op de „ vernieuwing van de Maan, werpen zy „ zich voor haar neder en herhaalen ver„ ſcheidenmaalen het Gebedt onzes Hee„ ren nevens eenige andere Gebeden; en op „ 't einde van hunne Gebeden, ſmeeken ze „ haar, hen zoo gezond te laaten, als zy „ hen gevonden heeft. Zy zeggen dat J. „ C. de Wolven beminde, 't welk hen „ verplicht God voor hen te bidden, als „ ook voor hunnen voorſpoedt. Zy heb„ ben gewaande Tovereſſen, die zy in ver„ ſcheidene gelegenheden raadvraagen; „ en deeze Tovereſſen vergeeten nooit het „ *Paternoſter* en *Ave Maria* in de Plech„ tigheden haarer betoveringen. Wanneer „ iemandt onder hen ziek is, ſpreeken ze „ hem nooit van God en zyne Zaligheit: „ Maar ſomtyds begeert de Zieke de *Com„ munie.* Als dan merkt men hem als een „ Menſch aan die van zyn leven wanhoopt. „ Van dit oogenblik af ſtelt men hem op een

Als ook die van eenige Ierlanders.

(a) *Nempe in luco habitant Manes &c.* Serv. by Virg.
(b) Zie Ubi Sup. Pag. 261. (c) Aanhaaling in *Arnkiel* Ut Sup.
(d) Zie *Arnkiel* Ubi Sup. *Keiſler* in zyne *Antiquitates Septentrionales & Celticæ* en anderen.
(e) *Le Laboureur* Poolſch Reize.
(f) *Gedenkſchriften en waarneemingen door een Reiziger in Engelandt gedaan.*

„ een der groote wegen, of op een openbaare plaats: Men roept met groot geschreeuw alle de Voorbygangers toe, en „ een ieder doet hondert onbeschofte vraagen aan den Zieltoogende., " als by voorbeeldt; waarom hy de goederen en voordeelen die hy geniet, verlaaten wil; of hem iet ontbreekt; of hy in 't zyne geen genoegen heeft. Gemeenlyk zyn dit Vrouwen daar toe gehuurt, die deeze vraagen doen. Daar na maaken deeze Vrouwen en de Bloedverwanten over den Overledene groote jammerklagten, en slaan in de handen. Maar als men de uitvaart van den verstorvene voltrekt, vermeerderen ze het geschrei en gekerm. Alle zyne Vrouwen, Bywyven, Dochters, en Voedsters van den Overledene verdubbelen de jammerklagten, rukken zich de hairen uit, slaan zich voor 't voorhoofdt en de zyden. De zelfde jammerklagten doen zy over deezen die aan een Galg sterven, en die in den Oorlog gesneuvelt zyn. Zy onderstellen vooral wegens de Zielen deezer laatsten, dat ze zich by hunne eerste Voorouders voegen, die Helden en Reuzen waren.

Bygelovige gedachten wegens de Toveressen, waarin, die bestaan.

Zy neemen het bygeloovig gebruik van betoveringen waar. De Toveressen, waar van wy gesproken hebben, geneezen de ziektens door toebereiding van zekere Kruiden. Met deeze zelfde Kruiden, of door andere geheimen van haare kunst, bevorderen ze de voortteeling en de Kraamlegging. Op eenige plaatsen in Duitslandt (a) beelden zich de onkundige Vrouwtjes in, dat een Vrouw in 't wit gekleed, op den bestemden tydt in de Kamer van deeze die in arbeidt is, verschynt, en de verlossing behulpzaam zy. Dit Vrouwenspel is de handleenster der *Mayrs* (b) van de aloude Germanen, die in 't getal van drie, gelyk de Schikgodinnen waren. Om volgens den styl der *Contes des Fées* of Vertellingen der Toverbesjes te spreeken, deeze drie *Mayrs* mededeelden van haare gaven de gebooren Kinderen en waren de Kraamlegging behulpzaam gelyk eertyds *Lucina* dy de Romeinen. De gewaande Toveressen der Ierlanderen onderrechten mede het toekomende en 't verledene. Een der middelen waar van zy zich bedienen (c) is een Schapenschouder. De nieuwsgierige Ierlanders vinden 'er eerlang de eerste die van hun Huisgezin sterven zal. Door dit zelve middel verneemen zy in welk gezelschap zich de Zielen hunner Overledenen in de andere Waereldt bevinden. Dit alles word dwersch door het gedroogde en ontvleeschte Been van den Schouder, gezien. Zy hebben noch eenige andere bygelovigheden die vreemder zyn, als aan de Zolder van hun Huis een Paerdevoet, hun afgestorven, te hangen; op den eersten May den geenen Vuur te weigeren die 'er hen om verzoeken, en het niet te geven dan wanneer het volstrekt noodig is, en zulks met een voorschrift van vervloeking. (d) „ Wanneer iemant gevallen is, recht, hy zich ten spoedigste wederom op, hy „ doet drie omwegen ter rechter zyde en een „ sprong op de plaats zelf alwaar hy gevallen is. Vervolgens graaft hy 'er een kleine „ Kuil en neemt een klomp Aarde met „ zyn Mes mede; en als hem een ziekte overkomt, zend hy om een Toveresse, die „ met den mondt ter aarde over de kleine „ Kuil leggende, zekere woorden met een „ *Paternoster* en *Ave Maria* uitspreekt, „ de Nimf bezweert, die de ziekte veroorzaakt heeft. . . . en smeekt haar te verhelpen wegens het quaad dat ze gedaan „ heeft.

Iet van het Huwelyk der Ierlanderen aangemerkt.

Het Huwelyk onder deeze Ierlanders bestaat in een mondelyke belofte, die geen kracht heeft, dan voor zoo veel de goede vriendschap tusschen Man en Vrouw duurt, of dat de lust van verandering geen afkeer veroorzaakt. In de Steden trouwen ze. In den Doop myd men aan 't Kindt des Vaders naam te geeven, of van iemandt anders van de Familie, uit zorge dat dit de dood van de zelve verhaasten mogt. Men noemt de Ierlanders *Kerne* en *Raperies* waar van wy spreeken.

XV. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* BEWOONERS *van* LAPLANDT.

Jumala als Opper-God eertyds by de Laplanders.

De *Scriffinnen*, nu *Deensche Laplanders*, de *Finlanders* en gemeene *Laplanders* aanbaden eertyds *Jumala* als Opper-God, en *Jumala* is noch heden de Naam van God.

(a) Zie *Keisler Antiq. Sept. & Celticæ.*
(b) *Mayr* of *Maer* heeft veel overeenkomst met μοῖρα, 't welk de naam is aan de Schik-Godin by de Grieken gegeeven. (c) Gedenkschriften en waarneemingen enz. Ut Sup. en anderen,
(d) *Gedenkschriften en Waarneemingen* enz. Ut Sup.

ders en Finlanders geëert, en hoe verbeeld.

God. Zy aanbaden ook de Zon en Maan, *Thor*, die de zelfde als *Jumala* (a) schynt te hebben geweest; en byzondere Goden (b), die in hunne Jagt het bestier hadden, als ook in hunne huischelyke bezigheden enz. *Jumala* was onder een Menschelyke gedaante verbeeld ✠, gekroont en op een soort van Altaar geplaatst. De God was van Hout, hy had een Drinkschaaltje op zyne schoot en in dit Schaaltje leide men de Offerhande. Men vertoont hem hier, en 'er zou niets op zyn Afbeeldzel te zeggen vallen, indien het een weinig plomper gemaakt was.

De Laplanders konnen nu niet wel anders dan voor Naam-Christenen doorgaan, zelf zyn ze het meerendeel Afgodendienaars verklaart, en deeze Afgodery legt hen aan 't hart, naardien 'er hunne Vorouderen in geleeft hebben. 't Is de kracht van Overlevering die dit uitwerkt. Moet men niet verwondert staan, dat Volkeren, die zich het recht aanmatigen van te verlichten, van te onderwyzen, en andere te Zaligen, een zoo algemeen verspreide Redenkunde volgen, dat de Protestanten zelf, deeze gezwooren Vyanden van alles 't welk de lucht van Vooroordeel heeft, dit beminnelyk en gemakkelyk vinden? Ten tyde en plaatse zullen wy 'er Voorbeelden van te voorschyn brengen.

Welke Goden de Laplanders aanbidden.

De Overlevering hunner Voorouderen volgende, aanbidden de Laplanders drie Goden: *Thor* of *Ajeka*, *Storjunkare* of *Stourra-Passe*, en *Beywe*. *Thor* was onder den zelfden naam in *Scandinavië* en in Duitslandt aangebeden. By de *Celten* geschiedde dit onder die van *Taran* of *Taranis*. De naam van *Ajeka* beteekent *Grootvader* en *Overgrootvader*. Deeze *Thor* is de Opper-God en de Donder-Heer. De Laplanders achten dat hy een volkomen macht over de Menschen heeft; dat hy over de *Demons* regeert en dat hy hun vermogen paalen stelt. De Hamer, waar mede hy gewapent is, dient hem om de quaaddoenders en *Demons* te kastyden. (c) Men wil dat deeze Hamer van *Thor* veel overeenkomst met het kruis heeft gehad: Dus was het een zinnebeeld.

Hoe men den Afgod Thoron verbeeld.

Thoron † is altoos van hout, en gemeenlyk van Berkenhout gewrocht. (d) Men ziet hier de ongeschikte gestalte van deezen Afgod, waarvan de Kruin schynt het Hoofdt van een Mensch te verbeelden. Hy heeft het Hoofdt met een Spyker doorboort waar aan men een kleine Keisteen gehecht ziet; overzulks die, wanneer het hem eens behaagt, vuur geeven kan. Niet noodig is 't het overige van 't Afbeeldzel te verklaaren. *Thoron* is op een soort van Tafel verheven, en een Pyl-schoot van hunne Hutten opgerecht. Deeze Tafel is als een Altaar, en om aan dit Heilige een zwier van een Tempel te geeven, omringt men die met Pyn- en Berkeboomen.

Welke gedachten zy van *Storjunkare* hebben.

Storjunkare is minder dan *Thor*: Hy is als zyne Stedehouder. *Junkare* beteekent *Stadhouder*. Door zyn toedoen is 't dat de weldaaden over de Menschen komen, en hy is, voegt men 'er by, de God die alle Beesten bestiert: Bygevolge is 't aan hem ook, dat men zich vervoegen moet om een gelukkige Jagt te hebben. *Storjunkare* is een soort van Huis-God: Ieder Huisgezin heeft de zyne. De aangehaalde Schryver meld ons van plaatsen die hem byzonderlyker zyn toegewyt. Dit zyn Rotsen, Moerassen en Holen. De Laplanders gelooven niet dat men deeze God beter dan in plaatsen dienen kan alwaar hy zyn gewoon verblyf houd en alwaar, zoo men hen gelooven mag, hy hen dikmaals verschynt. Zonder veel nasspeuring, is 't gevoegelyk hem in de overeenkomst met *Pan* en de *Faunen* der Alouden te vinden. De God *Storjunkare* word onder de gedaante van een Steen ✠ vertoont, en van een Snywerk 't welk niet fynder dan dat van *Thoron* is. Dikmaals zelf om hem te verbeelden, genoegen zy zich met onbearbeide Steenen die zy in 't Gebergte vinden, en zy gelooven dat dit niet natuurlyk is, noch het geval 't welk hun deeze Steenen doet ontdekken; maar *Storjunkare* zelf. Somtyds maaken ze ook een gansche Familie

voor

(a) Zie *Hist. van Laplandt* door *Scheffer*.

(b) *Scheffer* noemt de Afgoden der Laplanders *Seiten*. Deeze naam is de zelfde als die van *Seitan*, die door de Tartaren in den zelfden zin gebruikt word. Zie Bladz. . . . van dit Deel.

(c) Zie *Keisleri Antiq. Sept. & Celticæ*.

(d) *Hist. van Laplandt door Scheffer*.

✠ Zie het nevens gaande Afbeeldzel in vier Afbeeldingen vertoont, waar van de eerste JUMALA *een* GODHEIT *der* LAPLANDERS verbeeld; de tweede, WIRKU-ACCHA *een* LAPLANDSCHE GODHEIT; de derde THORON *mede een* GODHEIT *der* LAPLANDEREN, en vierde STOR-JUNKARE *een* LAPLANDSCHE GODHEIT.

† Zie de derde Afbeelding alhier vertoont.

✠ Zie het vierde Afbeeldzel hier mede verbeeld.

JUMALA DIVINITÉ des LAPONS.

WIRKU-ACCHA DIVINITÉ des LAPONS.

B. Picart sculp. dir. 1726.

THORON DIVINITÉ des LAPONS.

STOR-JUNKARE DIVINITÉ des LAPONS.

voor deezen God van Steen; te weeten, (a) dat zy rondom hem veele andere Steenen in orde ftellen, waar van een zyne Vrouw is, andere zyne Zoonen, Dochters en zyne Dienaars zyn.

Beywe, de Zon, is de derde der voornaamfte Goden. Daar is niets byzonders van zynen Dienft aan te merken.

Als ook van eenige Luchtgeeften enz. *Wirchu-Accha*, † die *Scheffer* mede de *Oude van Livonië* noemt, is van geen fchooner geftalte dan de anderen Godheden. Men heeft 'er ons niet meer van gezegt.

By deeze Goden moet men de Luchtgeeften voegen, die zy onderftellen in de Hoofdtstoffen verfpreid te zyn en voornamentlyk in de Lucht, gelyk de *Gnomes* en *Sylphes* van *Gabalis*. Men moet hun noch de *Manes* of Zielen der verftorvenen byvoegen, die zy vreezen, tot dat ze in andere Lichaamen ingegaan zyn. Waar uit blykt, dat zy het zelfde gevoelen van de Zielen als de *Tartaren* en *Scytthen* hebben, door hen van de Oofterlingen aangenomen.

XVI. HOOFDTSTUK.

Van hunne Offerhanden; *hunne* Toverkunde enz.

Welke Dieren de Laplanders hunne Goden offeren, en met welk een plechtigheit. Niet geoorloft is 't, dan aan Mannen te offeren, en in de plaatfen aan Godheden toegewyt te komen. Zy fluiten de Vrouwen uit, wegens de omloopende of maandelyke onpaffelykheit deezer Sexe. De Herten of Reedieren zyn de gewoone Slachtoffers: Maar zy offeren ook eenige andere Dieren; zelfs Honden, Katten en Hoenders. Voor het offeren, onderzoeken zy door middel van den Trommel, waar van wy eerlang gewag maaken zullen, of het Slachtoffer aan God aangenaam zal zyn, waaraan het beftemt is; en dit word op de volgende wyze ontdekt. 't Is de Hiftori-Schryver van Laplandt die fpreekt. (b) „Nadat men „het Slachtoffer achter de Hut aangebon„den heeft, trekken ze van 't Hair van on„der des Beeftenhals uit, 't welk ze aan een „der Ringen van den Trommel vaft maa„ken waar van zy zich dienen willen. Een „van 't gezelfchap flaat op deezen Trom„mel, *terwyl de vergadering een kort Ge„bedt zingt*. Indien de Bundel Ringen „waaraan een van de zelve men een Hair „van 't Slachtoffer gebonden heeft, en 't „welk te vooren onbeweeglyk was, zig „beweegt, op den zelven tydt als men op „den Trommel flaat en gaat zich plaatfen op „het Afbeeldzel *van den God*, *als by voor„beeldt* van *Thoron*, neemen ze dit als een „zeker bewys aan, dat de Offerhande van 't „Slachtoffer aan deezen God aangenaam zal „zyn. Indien in tegendeel de bundel Rin„gen zonder verandering van plaats onbe„weeglyk blyft, niet tegenftaande de be„weging en roering van den Trommel, „offeren zy dit Slachtoffer *aan een anderen „God*; en flaan anderwerf op den Trom„mel, zingende een ander Gebedt. . . . . . „Zoo de bundel Ringen zich niet meer als „de eerftemaal beweegt, vervoegen zy zich „*wederom aan een anderen*, *en vangen al „deeze Plechtigheden weder aan.*

Waar toe mede hunne Tovertrommels gebezigt worden.

Hoe zy in den Herfft voor hunnen *Thoron* offeren. De Herfft is de tydt die de Laplanders gemeenlyk verkiezen om aan hunne Goden te offeren. Jaarlyks in 't zelfde Zaizoen, vernieuwen ze het Beeldt van hunnen God *Thoron*. Zy flachten alsdan een Hert dicht by deezen nieuwen Afgod, en befmeeren hem met het Bloedt en 't Vet van 't Slachtoffer. „Behalven deezen Afgod, zyn zy „verplicht hem een ander, telkens als zy „een Hert flachten, op te rechten; zy „plaatfen alle deeze Afgoden na den ande„ren op de Tafel die in de gewyde plaats „achter de Hut is. Daarna fteeken zy het „Slachtoffer de Keel af, en offeren 't hem. „.... Het Slachtoffer is gemeenlyk een „mannelyk Reedier, 't welk zy flachten, „hem met de punt van een Mes door 't „Hart fteekende. Men ontfangt het Bloedt „naaft aan 't Hart in een Vat, en men wryft „het *Thoron* aan 't Hoofdt, de Rug en op „den Borft, waarop zy met het zelfde „Bloedt, Kruislynen maaken. Achter „*Thoron* plaats men de Hoorens, en „Hoofdtbeenderen van 't geflachte Hert, „en voor hem een foort van een Doos van „Berkenhout gemaakt, vol kleine ftukjes „Vleefch van alle de Lichaams deelen van 't

Hert

(a) *Hiftorie van Laplandt* door *Scheffer*.
(b) *Scheffer Hiftorie* &c. Ut Sup.

† Zie de voorgaande tweede Afbeelding Bladz. 320.

„ Hert genomen, nevens het gesmolten Vet „ daar over. Het overige van 't Vleesch is „ ten gebruike van 't Huisgezin.

En met het Slachtoffer voor *Storjunkare* handelen.

Aan 't Slachtoffer, *Storjunkare* aangeboden, laaten ze dwersch door 't rechter Oor een roode Draadt gaan en oeffenen alle de plechtigheden die wy hebben aangemerkt, behalven „ dat deeze die offert, de Hoorens en Beenderen van 't Hoofdt en den „ Hals van 't Slachtoffer neemt, nevens zyne Klaauwen en Pooten. Dit alles brengt „ men op den Berg aan *Storjunkare* toegewyt, tot wiens eere het Slachtoffer geslacht is geweest. De Godsdienstige Laplander op den Berg gekomen, naadert deeze gewyde Steen, ontdekt zich met eerbiedt en buigt zich neederig voor den zelve. " Na deeze eerste Godsdienstigheit, wryft hy de Steen met het Bloedt en het Vet van dit Dier, zet de Hoorens achter den Afgod, bind aan de Hoorens ter rechter zyde van 't Hoofdt dit gedeelte van zyn Lichaam 't welk hem dient om zyne Spesie te vermeerderen, en deeze ter linker zyde een roode Draadt dwersch door een stuk Tin, met een klein stukje Zilver.

Gastmaalen ter eere van dien Afgod en hoe gehouden.

„ Zy houden somtyds Gastmaalen ter eere van den zelfden *Storjunkare*. Alsdan „ dooden zy het Slachtoffer voor den Afgod, kooken zyn Vleesch en onthaalen „ zich nevens hunne Vrienden. Maar zy „ eeten niet dan het Vleesch van 't Hoofdt „ en den Hals van 't Slachtoffer, en laaten „ de uitgestrekte Huidt op de plaats, die „ 'er somtyds eenige jaaren leggen blyft." Altemet is ook de Berg, alwaar men zich wegens deeze plechtigheit zou moeten vergaderen, al te styl en moeielyk te beklimmen, de Laplanders doen dan hunne Offerhande beneden den zelven, en neemen vervolgens een Steen in 't Bloedt van 't geslachte Hert gedoopt, en werpen dien naar den top van deezen Berg. Zy gelooven door dit middel zich van alle hunne plichten omtrent den *Storjunkare* van de plaats gequeten te hebben.

Hoe men de Beelden hunner Goden vernieuwt.

Zy vernieuwen de Beelden van deezen God op de zelve wyze als die van *Thor*: Maar de *Formeloosheit*, zoo men 't noemen kan, van deezen *Storjunkare*, gedoogt niet deeze vernieuwing door de verbeeldingen van den God te doen. „ Men plaatst nieuwe Takken van den Pyn- of Berkenboom „ op den gewyden Steen. Deeze plechtigheit geschied tweemaal 's Jaars in den Zomer, wanneer zy 'er Takken van den Berkenboom plaatsen, en in den Winter, als „ zy deeze Takken veranderen, en die van „ Pynboomen in de plaats zetten.... Indien zy, wanneer ze deeze Takken plaatsen, de Steen licht en gemakklyk om te tillen bevinden, hoopen zy dat de God hen „ begunstigen zal: Maar als zy deeze Steen „ zwaar te zyn bevinden, duchten ze dat de „ God toornig zy en hun quaadt toebrengen mogte. Alsdan zyn ze op middelen „ bedacht, deeze gramschap voor te komen. „ Eerlang belooven ze hem dan eenige nieuwe Slachtoffers.

Plechtigheit in 't offeren aan de Zon, hoedanig.

„ Deeze Laplanders offeren de Zon niet, „ dan van jonge Reën-Wyfjes, met de zelfde plechtigheit die wy beschreeven hebben; behalven dat men een witte Draadt „ door 't rechter Oor van 't Reedier haalt, „ om te kennen te geeven dat dit een Slachtoffer is aan de Zon toegewyd, en dat in „ de plaats van tot andere Offerhanden men „ Takken van den Berkenboom te neemen, „ die van Wilgeboomen bezigt. Met deeze Wilgetakken, maakt men twee Hoepels ter groote van halve Biertonnen. „ Aan deezen Hoepel binden ze kleine stukken Vleesch van alle de Lichaams deelen „ van 't Beest genomen. Zy leggen die op „ een soort van Tafel achter hunne Hutten. „ ..... Op deeze zelve Tafel schikken zy „ kruisgewyze de voornaamste Beenderen „ van 't Slachtoffer.

Hoe men de *Manes* offert.

Wat de *Manes* (a) aangaat, men vertoont hen niet door Beelden: Maar men offert hun alleen zekere Offerhanden, en om te weeten wie hun het gunstigste zyn, vraagt men door middel van den Trommel raad. De Ring wyst hen het Slachtoffer aan, 't welk hun behaagt: Alsdan maakt men aan de Hoorens van 't Beest een zwarte wolle Draadt vast, die door 't rechter Oor gaat. Na deeze wying van 't Beest, offert men 't, en eet zyn Vleesch, waar van men niet dan een klein gedeelte van 't Hart en de Long bewaart. Deeze gedeeltens verdeelen zich een ieder in drieën, en men steekt door deeze stukjes Vleesch kleine houte Speetjes, die men in 't Bloedt van 't Beest doopt, en die men daar na nevens de Beenderen en andere overblyfzels van 't Slachtoffer begraaft.

A's mede de *Juhles* 't welk by hen Lucht-Geesten of Demons zyn.

De Laplanders noemen zekere Geesten of Lucht-Demons, *Juhles*, waaraan zy geen Beelden noch Standbeelden toewyen, schoon zy hun een Geestelyken Dienst bewyzen. Men eert hen onder de Boomen achter de Hutten en onder 't bereik van een Pylscheut. Deeze Dienst bestaat in 't doen van een Offerhande aan (b) de *Juhles* des avonds en op

Kersdag,

(a) De Laplanders noemen hen *Sites*, volgens *Scheffer* Hist. enz. Ut Sup.
(b) Zie de oorspiong van *Juhles*, *Keisler in Antiq. Septent & Celticæ*.

Kersdag, 't welk zy het *Feest van de Juhles* noemen. Zy beginnen 't met 's avonds te vooren te vasten. Ten minsten onthouden zy zich van Spyze en zonderen eenige stukken van ander Voedzel uit, 't welk zy nuttigen; 't zelfde doen zy op den dag van 't Feest. Zy werpen deeze stukken in een Berkenhoute Kist die zy aan een Boom achter hunne Hutten hangen, voor de omzwervende *Juhles* op 't Gebergte en in Bosschen. Dat deeze oeffening een mengzel van denkbeelden der Christenen en Heidenen zy, als *Scheffer* schynt te gelooven, of dat dit een Dienst zy t'eenemaal Heidensch, gelyk die der Grieken en Romeinen voor de Luchtgeesten, dit is waar over het meerendeel der Lezers zich zeer weinig zullen laaten aangelegen zyn. Alleen zullen wy in 't voorbygaan zeggen, dat in de Verdichtzelkunde van 't Noorden, *Odin*, die de *Mars* (a), *Merkuur* en mogelyk ook de *Pluto* der Noordsche Volkeren is, zich met den naam van (b) *Vader der Juhles* benoemt vind.

Hoe de Laplanders in 't verkiezen van welvoegelyke tyden naaukeurig zyn om iet te onderneemen.

De Laplanders neemen de keur der dagen in acht, zy zyn oplettende op het eerste 't welk zy 's morgens uitgaande, ontmoeten, zy gedoogen de Vrouwen niet door de Deur uit te gaan, waar door hunne Mannen om naar de Jagt te gaan, getrokken zyn. Wy hebben reeds zoo veele bygelovigheden van dit slag doorgeloopen, dat het verdrietig vallen zoude, een verhaal van deeze te doen, die niets merkwaardigs in hebben.

Welke wonderen men van der Laplanderen Toverkunde vertelt.

Alhoewel men ons van wonderen der Toverkunde deezer Laplanders vertelt, als dat zy de Schepen in hunnen loop konnen ophouden, de vryheit van te handelen beneemen, van te doen regenen enz. wy zullen het te gelooven aan 't lichtgeloovig Volk overlaaten. Onze Eeuw is in dat deel wyzer. Men moet de wederkomst van eenige duistere Eeuwen afwachten om zich deeze wonderzaaken te konnen dits maaken. De Laplanders, word ons door hunnen Histori-Schryver bericht, (c) hebben Meesters en Schoolen in de Toverkunde. De Ouders zelfs zyn Leermeesters hunner Kinderen in deeze Kunst. De Geesten gaan van de Vaders tot de Kinderen als een erfdeel over, en doen elkander den Oorlog aan. In dit Landt rechten de *Demons* Altaar tegen Altaar op. Daar is een Burgerlyken Oorlog in 't Koningryk van den Satan, en nochtans bestaat het tegen het woordt des Euangeliums, 't welk zegt, *dat indien de Satan tegen zich zelven oneenig is, zyn Koningryk niet kan bestaan.* De lichtgelovige Schryvers, door den Histori-Schryver van Lapland aangehaalt, hadden de tegenwerping van J. C. vergeeten. Hoe 't ook zy, men verzeekert ons, „ dat gansche Familiën „ hunne vaste *Demons* hebben, en verschei- „ den van de *Demons* van andere Huisge- „ zinnen.... tegenstreevig en tegen elkan- „ der gestelt. Dat boven dien ieder Lap- „ lander in 't byzonder zyne gemeenzaame „ en Huis-Demons heeft, en somtyds twee, „ drie en meer, om zich tegen de ondernee- „ mingen van zyns vyandts *Demon* te ver- „ deedigen enz." De gemeenschap der *Demons* doet zich by graden op aan den geenen die bequaam in de geheimenis der Tovery zyn, en deeze gemeenschap is „ een zekere ziekte; „ geduurende de zelve verbeeld den *Demon* „ de beelden en brengt de gezichten voort, „ waar door men verstaat, hoeveel dat de „ ouderdom gedoogen kan, 't welk aan dee- „ ze Konst behoort. Deezen die andermaal „ in deeze ziekte vervallen, hebben veel „ meer gezichten dan in de voorgaande.... „ en indien het hun gebeurt voor de derde- „ maal deeze ziekte te hebben, worden al- „ le de gezichten.... hen ter deezer gele- „ genheit getoont en ontdekt, en zy zyn „ zoo wys en vernuftig, dat zy zonder zich „ van den Trommel te bedienen, onder- „ scheidentlyk de dingen konnen zien die „ het afgelegenste zyn. " Wy besluiten uit dit verhaal, dat de Toverkunde der Laplanderen niets anders is dan een krachtige zwaarmoedigheit, waar van de indrukzelen zich zoo hevig in de herssenen gevoelen doen, (d) dat de inbeelding van de zieke bedorven blyft en t'eenemaal word ontstelt.

Hoe en waar van de Laplanders hunne Tovertrommels maaken, beschreeven.

Laat ons tot de *Tovertrommels* overgaan. De Laplanders maaken ze van een Pynbooms Stam of een holle Berkeboom, „ in een zekere plaats gegroeit, en zich kromt, regelrecht den omtrek van de Zon volgende.... te weeten, waar van de Stam en alle zyne kleinste Takken zodanig gebogen zyn, dat alle deeze kromtens van omlaag beginnende, opklimmen en zich opbeuren tot op 't hoogste, en zodanig dat ze van de rechter naar de linker zyde overhellen. " .... Dit hout is van een eenig stuk, te weeten van een gedeelte van den Boom-Stam

(a) *Krister* Ut Sup. in verscheiden plaatsen van zyn Werk. (b) *Juhl. Vatte*.
(c) *Scheffer* Hist. enz. Hoofdstt XI.
(d) Zie over dit onderwerp P. *Malebranche Rech. de la Verité* L. 2. 3. part Ch. VI en na hem de Heer *Le Clerc* in zyne Philosofische werken in het Traktaat van de *Pneumatologie*, alwaar hy alleen de redeneering van P. *Malebranche* heeft uitgebreid.

„ Stam geſpleeten en zodanig in 't midden hol, dat, 't welk plat is, het boven gedeelte uitmaakt, waar over men een Huidt ſpant, en 't geen bol of rond is, het benedenſte gedeelte is en de handtgreep waar aan men die vaſt houd. Nademaal zy de gewoonte hebben dit gedeelte dus een gedaante te geeven, na 'er twee zeer lange gaten te hebben gemaakt, 't hout dat tuſſchen deeze twee openingen gevonden word, kan tot handtgreep dienen. 't Geen ter zyden overig is en de geſpannen Huidt in de gedaante van een omkring houd, is niet volkomen rond: Maar van een Figuur die naar 't Ovaal gelykt." Op de Huidt, die over den Trommel geſpannen is, teekenen de Laplanders in 't rood, Figuuren die men wel *Beeldſpraakig* of *Zinnebeeldig* zou konnen noemen, naardien alle die geenen die ontdekkingen in de Geeſtelyke Oudheit der Landen van 't Noorden hebben gedaan, (a) ons aantoonen dat deeze Volkeren hunne geheimeniſſen onder den Sluier van Zinnebeelden en Beeldſpraaken verborgen hebben: Maar men behoeft geen geleerdheit te bezitten om dit gebruik by de Laplanders te bewyzen, men heeft niet meer te doen dan de oogen over de Trommels te laaten gaan waar van *Scheffer* (b) ons de Afbeelding gegeeven heeft, of over deeze die men hier ziet. Wy zouden de verklaring der Beeldſpraaken van deeze Trommels doen, indien de luſt der Lezers daar toe ſtrekte: Maar 't zal beter zyn de nieuwsgierigſte tot *Scheffers* Afbeeldingen over te wyzen.

En van welk een gebruik die onder hen zyn.

't Is genoeg om aan te merken dat alle deeze Trommels niet naaukeurig de zelfde gedaante hebben ✠, „ mogelyk, zegt de aangehaalde Schryver, overzulks 'er van deeze Trommels zyn, die beter in Toverkunde dienen, en die bequaam zyn meer dan andere quaad te doen.... Twee dingen, vervolgt hy, zyn noodig om zich van deeze Trommels te dienen, te weeten, het Merkteken en de Hamer. Het Merkteken wyſt de begeerde zaaken op de geſchilderde Afbeeldzels van den Trommel aan; en de Hamer dient om daar op te ſlaan. *'t Welk men Merkteken noemt*, is een.... groote kopere Ring, waaraan zy gewoon zyn andere veel kleinder vaſt te maaken, die te ſamen een ſoort van Bundel uitmaaken. Alle deeze Ringen hebben niet altoos de zelfde gedaante. *Een van deeze die men hier vertoont*, is van zeer grof Koper, en van een Ryksdaalders groote, met een vierkant gat in 't midden, en kleine kopere Ketenen die in de plaats van de Ringen hangen en zich weder in 't ronde te ſamen voegen.... De andere is een Ring van geel Koper, waar aan een klein Lemmer van rood Koper door zeer dunne Ketenen hangt. De Hamer *waar mede men op den Trommel ſlaat*, is van Hertshooren gemaakt, *volgens het Afbeeldzel 't welk men hier ziet.*" Dit is niet om veel geruchts te maaken dat de Laplanders zich van dit werktuig dienen; 't is, gelyk wy reeds gezegt hebben, om de Ring te doen beweegen, op dat, volgens de wyze dat zich de zelve in de beweeging die men 'er aan geeft, plaatſen zal, de zaak worde aangetoont die men weeten wil.

Heiligheit door hen in deeze Trommels geſtelt.

De Laplanders gelooven hunne Trommel zoo heilig te zyn, dat ze niet gedoogen dat een huwbaare Dochter die aanraake. „ Wanneer men de zelve van de eene in de andere plaats moet overbrengen, dragen ze die alle de andere dingen achter na, en nadat alle die van den Huize vertrokken zyn. Deeze overdragt word zorgvuldig gedaan en onder 't geleide van den Man, nooit van de Vrouw. Zy ſlaan een ganſch byzonderen weg in, zeer verſchillende en van gemeene wegen afgelegen.... Zy vreezen, dat zoo na drie dagen dat de Trommel is overgebragt geweeſt, iemandt en voornamentlyk een Vrouw, of een huwbaare Dochter by geval de zelve weg komen te paſſeeren, zy ſchielyk ſterven mogten, of dat haar eenig groot ongeluk gebeure...." Een Ring van geel Koper, die men offert ten gebruike van den Trommel, wiſcht ter deezer gelegenheit de begaane misdaadt uit.

In de Waarzeggery of Toverkonſt door den Trommel, moet de Laplander die iet ontdekken wil, geknielt zyn en ook de geheele Vergadering. Men verhaalt van deeze Tovery verwonderlyke zaaken: Maar hoe zal men

(a) Zie *Bartholini* Monumenta Danica, *Keiſler* in *Antiq. Septent. & Celticis.* *Arnkiels.* in zynen *Godsdienſt der Cimbren* in 't Hoogduitſch.
(b) Hoofdſt. XI. van zyne *Hiſt. van Laplandt*; en in het byvoegzel.

✠ Zie het hier nevens gevoegde Afbeeldzel, verbeeldende *de* LAPLANDSCHE TOVERTROMMELS; *A. het bovenſte van verſcheiden ſoorten van* TOVERTROMMELS, *B. het onderſte van eenige deeze* TOVERTROMMELS; *C. de* HAMERS *waarmede men op den* TROMMEL *ſlaat; en D. de* TOVER-RINGEN.

B. Picart sculp. dir. 1717.

TAMBOURS MAGIQUES des LAPONS.

A. Le dessus de diverses sortes de TAMBOURS MAGIQUES.
B. Le dessous de quelques TAMBOURS MAGIQUES.

C. MARTEAU avec lequel on frappe sur le TAMBOUR.
D. ANNEAUX MAGIQUES.

men zich hier in gedragen om die nauwkeurig na te ſpeuren en waar te maaken? Laat ons ons oordeel opſchorten: Dit is het zekerſte.

De Trommel tot de Waarzeggery of Toverkunde geſchikt, is gemaakt op een manier een weinig van de andere verſchillende. 't Geen men de Handt-greep noemen kan, is kruisgewyze toegeſtelt en daar door is de verdeeling in vier byna gelyke deelen. Aan deezen Trommel maaken de Laplanders de Klaauwen en Beenderen der Beeſten vaſt, die zy op de Jagt gevangen hebben. Wat de Toverkunde aangaat, zie hier een hunner behandelingen. Om, by voorbeeldt, te weeten 't geen in vreemde Landen voorvalt, (a) ſlaat iemandt van hun op den Trommel als volgt: „ Hy ſtelt boven de „ plaats alwaar het Afbeeldzel van de Zon „ geteekent is, veele Ringen van geel Ko„ per met een Keeten van 't zelve Metaal te „ ſamen gevoegt: Hy ſlaat zodanig met „ zyn Hamer op den Trommel.... dat dee„ ze Ringen zich beweegen. Hy zingt op „ den zelven tydt met een duidelyke ſtem „ een gezang 't welk de Laplanders *Jonke* „ noemen; en alle die van hun Landaart „ zyn die 'er zich tegenwoordig vinden zoo „ wel Vrouwen als Mannen, voegen 'er ie„ der hunne Gezangen by; waaraan zy de „ naam van *Duvra* geeven.... De woor„ den die zy voortbrengen zyn zoo duide„ lyk, datze de naam van de plaats uit„ drukken, waarvan zy iets begeeren te „ weeten. Nadat hy eenigen tydt op den „ Trommel geſlagen heeft, legt hy die ee„ niger maaten op zyn Hoofdt, en hy valt „ eerlang ter aarde, als of hy in ſlaap ge„ vallen was, of in eenige ſlaauwte †..... „ Men vind hem ongevoelig, zonder pols, „ noch eenig teken van leven. Dit nu heeft „ gelegenheit gegeeven.... van te gelooven „ dat de Ziel van deezen Waarzegger we„ zentlyk uit zyn lichaam vertrekt, en dat „ ze door de *Demons* naar de Landen ge„ leid word.... van waar men wil tyding „ hebben.... Terwyl de Laplander die „ Waarzeggen moet in deezen ſtaat is, zegt „ men dat hy zodanig lyd, dat het zweet „ hem van 't aangezicht en van alle andere „ deelen des lichaams vloeit. Ondertuſ„ ſchen vervolgt de ganſche Vergadering te „ zingen, tot dat hy weder als uit den ſlaap „ ontwaakt. Men voegt 'er by, dat, zoo „ men met zingen ophield, de Waarzegger „ ſterven zou, ... en ook zoo men hem „ wakker te maaken bezoeken wilde, *hem* „ *een weinig aanraakende.* 't Is mogelyk „ ook om deeze zelfde reden, dat men groo„ te zorg draagt om de Muggen van hem „ af te keeren *en andere Ondieren te verdry*„ *ven*.... Op zyn wakker worden, ver„ haalt de Laplander 't geen hy vernomen „ heeft, en *antwoordt den geenen die hem* „ *over de dingen, hen raakende, heeft* „ *raadgevraagt.*" Geen vaſte duuring is 'er in deeze verrukkende ſlaap Men zegt alleen dat de langſte omtrent vier en twintig uuren duurt, en dat de Waarzegger op zyn ontwaaken eenig merkteken van dingen vertoont of van 't Landt waarvan men hem het nieuws te verneemen heeft verzocht, om de waarheit van zyne konſt te beveſtigen. Dit nu voldoet genoegzaam den Lezer om het gebruikt te toonen dat de Laplanders van hunnen Tovertrommel maaken. Laat 'er ons alleen byvoegen, dat hy hun ook dient om de oorzaak na te vorſchen en de hoedanigheit hunner ziekten, te weeten, of die van 't lot of van een natuurlyke oorzaak voortkomen, en de middelen om hunne Goden ter deezer gelegenheit te bevreedigen. Men moet ook niet vergeeten, dat zoo de Ringen van den Trommel zich van de linker naar de rechterzyde beweegen, dat het een goet voorteken is, nademaal zy den loop der Zonne volgen, de Uitdeelſter van alle Goederen der Natuur en de bron van 't geen zy het aangenaamſte heeft. Daar in tegendeel, indien de Ringen zich van de rechter naar de linker zyde beweegen, is 't een voorzegging van ongelukken, ziekten en tegenſpoet, nademaal deeze beweeging tegen den loop der Zonne geſchied.

Tot welk een gebruik deeze Tovertrommels den Laplanders dienen, en hoe men daarmede omgaat.

Het gedrag van den Toveraar onder het gebruik van zynen Tovertrommel aangemerkt.

En wat hy wedervaaren heeft, den raadvraager beantwoordt.

De Windtverkooping is iet byzonders. De Volkeren van Noorwegen, die van 't Noorder Laplandt en de kuſten van de Bothniſche Golf, verkoopen die aan de Reizigers en Zeeluiden. Het geheim van deeze Toverkunde beſtaat in een koordt met drie knoopen die zy den Paſſagiers voor een overeengekomen waarde geeven. Op de ontknoping van den eerſten knoop, word 'er een gunſtige windt verwekt; op den tweeden, verheft zich de windt hevig, maar op den derden, ontſtaat 'er een geweldige ſtorm en onweer, en men is geen Meeſter van 't Schip meer, 't welk tegen de rotſen vergaat. Dit is een geheim zegt (b) iemandt,

Byzonderheden van der Windverkoopers handel nevens de daaruit volgende uitwerkzelen, aangewezen.

Rr 2

(a) *Scheffer* in de *Hiſt. van Laplandt.* Ut Sup.
(b) Een Schryver in *Scheffer* aangehaalt. Ut Sup.

† Zie het vierde Afbeeldzel Bladz. 319.

iemandt, 't welk van de geboorte des Toveraars afhangt. Hy heeft volkomen vermogen over den Windt, die op het oogenblik van zyne geboorte waait: Dus bestiert de eene deeze en de andere een andere windt. Alzoo zy het vermogen hebben de Schepen te doen zeilen, zoo hebben ze ook dit van die op te houden: Maar dit ongeval is niet zonder hulpmiddel, en dit middel word door de Vrouwelyke Sexe zonder onkosten en zonder veel moeiten verschaft. (a) Zekere vochten brengen zich geregeld in zekere tyden voort; Men moet 'er het Schip mede bestryken. De Duivel vreest deeze lucht zoo zeer, dat hy 't eerlang laat vaaren, het Schip in vryheit stelt en zyn koers laat vervolgen. De kracht van deeze uitloozingen tegen de quaadaardigheit van de Toverkunde is by de Alouden (b) niet onbekent geweest.

Tover-lansiën den Laplanders toegeëigent.

Men eigent den Laplanders mede het gebruik van zekere Toverlansiën toe, die zy op hunne vyanden om hen te beschadigen, werpen. Door deeze Tovery zenden ze hen hevige ziekten toe, of zoo zy hen in hun persoon niet beschadigen, doen zy 't in hunne goederen en aan hun Vee. (c) Het meerendeel der Schryveren zeggen niets van deeze Toverspiessen: Maar maaken van gemeenzaame Geesten gewag die de Noorder Volkeren zenden om aan den een of anderen quaad te doen, en zy geeven den naam van *Gan* aan deeze gewaande *Demons*.

Een ander Toverwerktuig by hen in gebruik, en *Tyre* genoemt, hoe zy daar mede handelen.

De *Tyre* der Laplanders is een ander werktuig van Tovery. „ Deeze *Tyre*, zegt „ de Historischryver van Laplandt, is niet „ anders dan een ronde kloot ter groote „ van een Noot, of een kleine Appel, van „ de zachtste dons . . . . van eenig dier gemaakt . . . . overal glad en zoo licht dat „ die hol schynt te zyn. Zy is van gemengde verwe, geel, groen en grys, „ 't welk een weinig meer naar het geel „ trekt. . . . Men verzeekert, dat de Laplanders deeze *Tyre* verkoopen; dat ze „ als bezielt is. . . . en dat ze beweeging „ heeft, in diervoegen dat deeze die de „ zelve koopt die toezenden kan op wien „ het hem behaagt. . . . . Deeze *Tyre* loopt „ als een dwarelwindt; indien ze iet 't welk „ bezielt is onderweeg ontmoet, weder„ vaart dit het quaadt 't welk voor een „ ander beryd was . . . .

Hoe zy voor dat ze ter jagt gaan zich gedragen en mede den Trommel bezigen laaten om raad te vraagen.

Laat ons dit Hoofdtstuk door de bygelovigheden eindigen de Jagt betreffende. Wy zullen zeggen dat zy 'er de gelukkige en ongelukkige dagen in acht neemen, dat ze ten dien einde met hunnen Trommel raadpleegen, en dat ze op de Jagt gaande door de gewoone deur van 't huis niet vertrekken, om te myden Vrouwen te ontmoeten, die door deeze deur in en uitgaan. 't Is voor een Jager een quaad voorteken eene Vrouw onderweeg te ontmoeten.

Met welke plechtigheden de Beerejagt by hen verzelt gaan.

De Beerejagt geschied met plechtigheden die schynen een zekere gansch byzondere achting voor dit Dier aan te wyzen. Na dat men die door raadpleeging van den Trommel begonnen heeft, volgens 't gebruik in andere Jagten waargenomen, deeze die de schuil-hoek van den Beer ontdekt heeft, trekt aan 't hoofdt van een troep Jagers, zonder eenig ander geweer dan een stok, aan wiens knop zy een geel-kopere Ring hebben vast gemaakt; na hem volgt een tweede, deeze die last gehad heeft van den Trommel raad te vraagen. Alle die volgen hebben mede hunne geregelde doening. Nadat de Beer gedood is, zingt men een soort van Triomfzang, en door dit gezang groet men des Beers aankomst, men bedankt hem dat hy geen quaad den Jagers heeft aangedaan. Daarna geesselt men hem met Roeden, en men brengt hem in een Hut enkelyk om hem te villen vervaerdigt, in stukken te houwen en te kooken. De gansche Bende Jagers volgt den Slee die hem brengt en zingt geduurende den togt een gezang, waar door men het Dier verzoekt den geenen geen quaad te doen, die zyne doodt veroorzaakt hebben. Geduurende dit gansche Jaar is 't verboden zich op geenerlei wyze van 't Reedier te bedienen, 't welk voor de Sleede ingespannen is geweest, waar in de Beer was. 't Is mede in deeze Hut dat de Vrouwen de wederkomst haarer Mannen verwachten. Zy wedergekomen zynde, verzoeken ze zingende hunne Vrouwen de Schors van den Elzeboom tusschen haare Tanden te kaauwen, en hen die in 't aangezicht te spuwen. 't Is het gebruik, zegt de Historischryver van Laplandt, „ dat, na„ dat men de Beer in de Hut heeft gebragt, „ alwaar men hem kooken moet, ieder van „ hun verplicht is zich in een andere Hut „ te begeeven, daar zyne Vrouw, *die in* „ *den Ingang staat*, ... hem deeze ge„ kaauwde en met de tanden gemaalen „ Schors van den Elzenboom in 't aange„ zicht spuwt, " overzulks blyken zoude als of hy 't aangezicht van 't bloedt van den Beer bedekt had. Deeze laatste Hut is 't alwaar de Vrouwen de Mannen met het Vleesch

(a) Aanhaaling in *Keisler* in Antiq. Sept. &c.
(b) Aanhaaling van *Plinius* in den zelven. (c. Zie *Scheffer* Ut Sup.

Vleefch van den Beer onthaalen, op de Jagt gedood. Daar zyn veele andere zaaken in 't verhaal van deeze Jagt. Wy zullen niet dan de volgende byzonderheden aanmerken. Dit is, dat deeze die op de Beere-Jagt geweeft zyn, of hem hebben zien dooden, zich geduurende drie dagen onthouden moeten van allen omgang met hunne Vrouwen, en het Hoofdt der Jagers vyf; dat de Vacht van het Dier boven op een Staak word geftelt; dat de Vrouwen op deezen Huidt met Pylen naar 't Wit fchieten, en dat die dit het eerfte treft ook de geachtfte is. Men vermerkt deeze bequaamheit als een zekere voorzegging aan, dat de Man van deeze Vrouw de eerfte van 't Gezelfchap zal zyn, die een Beer op de Jagt dooden zal. „ Men „ geeft, volgens *Scheffer*, aan deeze zelfde „ Vrouw den laft, ftukken Stof te neemen, „ en met een tinne Draadt zoo veel Kruif- „ fen op ieder van den zelven te naayen als „ men Beeren gedood heeft, ... en deeze „ ftukken Stof om den Hals van alle den „ geenen te hangen die de Jagt bygewoont „ hebben, en dus verplicht zyn die mede „ drie dagen te draagen, tot dat de Zon „ van den derden dag ondergaat, ... „ Men hangt een diergelyk Kruis aan den „ Hals van het Reedier waar van men zich „ gedient heeft om de Beer uit het Bofch „ naar de Hut te fleepen.... " Het kan zyn, dat de gemeenfchap der Laplanderen met de Chriftenen hen heeft gewent de Kruiffen als bewaarmiddelen tegen de *Demons* of Bofch-Geeften aan te zien, die mogelyk niet dan met verontwaerding zien dat men hen hunne Onderdanen ontwel-digt.

Hoe de Vrouwen haare Mannen van de Jagt gekomen, handelen.

Eindelyk reinigen de Vrouwen haare Mannen door een foort van Wywater. Op 't eindigen der drie dagen van de afzondering der Mannen, keeren ze weder naar de Hut hunner Vrouwen. „ Alsdan neemen " ze met de eene handt de Keten waar aan " de Ketels over 't Vuur hangen, zy fprin- " gen driewerf rondom dit Vuur, en ver- " trekken, loopende de een na den anderen, " door de gewoone Deur van de Hut uit, " waar door de Mannen en Vrouwen zon- " der onderfcheid in en uitgaan. " Ondertusfchen zingen de Vrouwen deeze woorden: *Gy zult van de Asfche over de Beenen ontfangen.* Dit is waarfchynlyk de manier van handeling van 't Wywater, want aanftonds een onder haar de Asfche achter deeze Mannen werpt, aan wien 't gedoogt is weder vervolgens by hunne Vrouwen te keeren. Men kan niets anders van alle deeze Bygelovigheden zeggen, ten zy dat de Laplanders die by Overleevering ontfangen hebbende, de zelve oeffenen op den zelfden grondt, zonder daar van noch de oorfprong aan te wyzen noch reden te konnen melden: Maar wat legt 'er den Lezer aangelegen van waar die afkomftig zy?

XVII. HOOFDTSTUK.

Van hunne HUWELYKS PLECHTIGHEDEN, LYKSTATIEN *enz.*

Reedieren de voornaamfte Rykdom der Laplanderen.

DE Rykdommen des Landts beftaan in Reedieren: Dus is de Dochter die de meefte Reedieren heeft, altoos het meeft gezien. De Reedieren behooren volftrekt den Kinderen, naardien het de gewoonte is van hun de zelve op hunne geboorte te geeven. Deeze die de meeften heeft, is de rykfte. Alzoo de baatzucht in alle Landen heerfcht, maakt men in Laplandt zyn hof by de Dochter die veel Reedieren bezit, en dat met het zelfde oogmerk 't welk men elders heeft, daar men dertig of veertig duizend Gulden by een Dochter zoekt. Een Laplander, zich aan een Meefteresfe verbindende, geeft acht op de fchoonheit haarer Reedieren, of die Mannelyk of Vrouwelyk, en of die fnelloopende zyn. In Hollandt, (dit Landt komt ons in gedachten, overzulks 'er een Vrouw wel beftommelt van Huwelyksgoed een groote nuttigheid is,) merkt men aan of het Geldt dat de Vrouw aanbrengt wezentlyk en zeker is, of de Inkomften en Contracten van waarde zyn, de Obligatien in goede orde enz. Alles komt overeen uit: Geen onderfcheid is'er dan dat men by de eenen van *Tonnen Gouds* (a) fpreekt, en by den anderen van een getal van Reedieren: Maar alles komt op 't zelfde oogmerk uit, 't welk is zyne benoodigtheden uit te breiden en Goederen voor zich te verwerven. De Hiftori-Schryver van Laplandt zegt ons, dat ze geen ander opzicht dan op de Reedieren hebben, zonder acht op de deugdt van de Dochter, noch op haare fchoonheit enz.

Hoe een Laplander het aanlegt om zich in 't Huwelyk te begeeven, en waarop hy te letten heeft.

(a) Door een *Tonne-Gouds* verftaan de Hollanders hondert duizend gulden.

enz. te geeven. Deeze affchetzing komt noch met ons overeen.

Een bemiddelaar om 't Huwelyk te verzoeken gebruikt, en hoe dit verzoek behandelt word.

Een Laplander, die de oogen op een Dochter geworpen heeft, bedient zich van een Bemiddelaar om 'er van te fpreeken, en de Bemiddelaar neemt eenige fleffen Brandewyn mede: want by de Laplanders is 'er niets welfprekender, en krachtiger dan deeze drank. Voor de Hut van de Vryfter gekomen, word de Vader van den Jongeling en de Vriendt die voor Bemiddelaar dient, beleefdelyk in te komen genoodigt; wat de Vryer aangaat, die blyft buiten ftaan, en komt niet in, dan wanneer men hen noodigt. Te veel yver getoont, zoude zyn voorneemen doen ftremmen. By ons moet men de verliefde fpeelen en eene tederheit voor zyne Liefste betuigen, alfchoon men zelfs in zyn hart geene andere tederheit gevoelde, als (a) *voor de fchoone oogen van haar geldkiftje.* Deeze dan, die de jonge Laplandfche Deern komen verzoeken, beginnen met aan haare Ouders hunne dienftaanbieding te doen, en geeven die volkomen kracht en alle noodige nadruk met behulp en byvoeging van den Brandewyn die men hun aanbied, en die ter deezer gelegenheit de *Wyn van welkomft* genoemt word. In dezen eerften aankomft ziet men van wegen de Verzoekers, betuigingen van genegenheit, lofredenen, tekenen van achting en ontzag. Word by ons diergelyks niet gepleegt? Geduurende deeze Voorbereidzelen handelt men noch niet met de Dochter, de Jongman fpreekt haar noch niet. In tegendeel men zend hem van de handt om de Reedieren te weiden: Maar de Jongeling word eindelyk genoodigt in de Hut te komen; hy groet de Ouders van zyne Meefteresfe, en deeze haare Ouders geeven hem te eeten. Indien hy zyne Schoone fpreekt, is 't een groote gunft. De te zamenkomft begint met een kus voor den mondt en een krachtige t'zamenvoeging hunner neuzen tegen elkander, zonder dat zou de groeting voor te koel doorgaan. Deeze tekenen van liefde worden door gefchenken die de Vryer fchenkt onderfteunt. De gefchenken zyn tongen van Reedieren en ander diergelyk vleefch. Door fchaamte of eerbaarheit laat de Schoone, die van haare Ouderen en Vrienden omringt is, blyken dit te weigeren: Maar, in den zelven tydt geeftze het teken aan haaren Minnaar te vertrekken, en als dan, alleen zynde, neemt ze alles aan. Hier op gelooft zich de verliefde Laplander tot alle vryheit gerechtigd te zyn. Hy fmeekt zyne fchoone van hem te laaten flaapen; laat ons ons eigentlyker uitdrukken, te weeten, van hem by haar te bedt te laaten leggen: Maar zoo de Schoone niet gezint is, dit hem toe te ftaan, werpt ze de gefchenken ter aarde, en dit geeft haare weigering te kennen. Dit alles gelykt een weinig naar de Vryeryen van *Canada.*

Des Vryers gedrag by de eerfte t'zamenkomft aangemerkt.

De toebereidzelen van 't Huwelyk zyn van een lange nafleep, nademaal de Ouders langzaam in 't geeven van hun laatfte toeftemming zyn, en deeze langzaamheit is het uitwerkzel hunner gierigheit. Geduurende de Vryery geeft de Vryer hun gefchenken, om hen in zyne belangen te trekken. Zy hebben bequaamheit genoeg om 'er hun voordeel van te maaken. Het Liedje zoude hier de waarheit van bevestigen, 't welk zegt:

Qu'il faut boire pour fe connoître,
Et fe connoître pour aimer.

Dat is:

Men moet om zich te leeren kennen
In 't drinken openhartig zyn,
En zich te kennen fteets gewennen,
Zal men beminnen, niet in fchyn.

Geduurende deeze *lange Vryery*, laat de Vryer alle de Verwanten van den Brandewyn drinken, en toont zyne mildaadigheit aan deeze Matresfe, die hy met meerder vlyt bezoekt, nevens alle de vleyeryen die hem zyn hart kan doen uitten. Hy maakt ze haar zelf in rym en onrym bekent. Indien men in hunne liefde-taal zulke edele gevoelens en alzoo tedere gedachten niet vind als in 't Zuiden van Europe, is 't het gebrek van 't Landt en Luchtgeweft en de gefteldheit van dien. Ten gelukke voor deeze Schoonen, men vind by de Laplanders de zelfde evenmatigheit van denkbeelden en gevoelens gelyk men overal vind waar Menfchen zyn. Te weeten, dat zoo de Laplanders met minder edelmoedigheit uitdrukken, dan wy, hunne denkbeelden, de Laplandfche Dochters die niet beter weeten, niets eiffchen dan 't geen in 't bereik van haare inbeelding is. Mogelyk dat deeze inbeelding hoe plomp en grof die zy, min quaad by de Laplanders uitwerkt, dan by ons de aangequeekte inbeelding onzer Juffers. Om een juifte vergelyking te maaken, zoude men een Laplander en een Fransman moeten onderling over het Huwelyk hooren twiften.

Wan-

(a) Aldus fpreekt de *Gierigaart* van Moliere.

MARIAGE des LAPONS.

BAPTÊME des LAPONS.

B. Picart sculp. dir. 1726.

FUNERAILLES des LAPONS.

LAPON en extase le TAMBOUR MAGIQUE sur le dos, avant de PRÉDIRE l'avenir.

Plechtigheden in 't voltrekken van de toebereidzelen tot de Bruiloft, en waarin die bestaan.

Wanneer de Partyen onderling en met hunne Ouders overeen gekomen zyn, bestemt men de dag van de Bruiloft. De toekomende Bruidegom brengt de Huwelyks geschenken aan: Hy heeft 'er voor de gansche Maagschap De Bruidegom en Bruidt gaan naar de Kerk, om 'er de Huwelyks zegen te ontfangen ✠; te weeten, zoo zy Christenen zyn, of zich voor zodanigen uitgeeven. Eertydts wierd het Huwelyk door de Ouders en by hen voltrokken. Men nam een stuk Yzer en een Vuursteen, met dit Yzer en deeze Steen maakte men Vuur, en dit verbeelde zinnebeeldelyk de verborgenis van 't Huwelyk. Het Vuur was het zinnebeeldt van 't leven, 't welk de vereeniging van twee Persoonen aan een derden gaf. Tegenwoordig heeft men geen van deeze zinnebeelden. Men begeeft zich in orde naar de Kerk, de Mannen gaan voor en de Vrouwen volgen. Zy hebben een Geleider die voorgaat, de Bruidegom volgt en hy wederom word van zyne Vrienden gevolgt. Deeze Troep gaat voor de Dochters die de Bruidt voorgaan, en deeze Bruidt is tusschen een Vriend en Vriendin geplaatst. De Bruidt gaat zediglyk voort, met gebukten Hoofde, zy is bedrukt, of schynt het te wezen, en somtyds schynen de onzen mede zodanig, alhoewel mogelyk veel meer geoeffent. Men wil in Laplandt, gelyk elders, met weerzin schynen onder de Armen van een Gemaal te bukken, en dit is nochtans waarna men haakt. Men komt eindelyk in de Kerk: Daar is't dat men hun den Huwelyks zegen geeft. De Priester leest de *Liturgie* of Kerkdienst voor de toekomende Echtgenooten. Wanneer men *ja* zeggen moet; de Bruidt zwygt echter stil. De Ouders vermaanen haar en noodzaaken haar dit besluitelyk woordt te zeggen. Zy zegt het eindelyk: Maar zeer zacht. Daarna keert men weder om Bruiloft te houden, alles gelyk in andere Landen toegaat, tot aan 't besluit van 't Feest, 't welk eindigt, niet door Danssen en Muzyk: Maar door groote herhaalde teugen Brandewyn. Dus eindigt dan de Huwelyks Plechtigheit. 't Geen daar op volgt heeft opzicht op den Bruidegom en de Bruidt. Zy zyn de voornaamste Persoonaadjes van 't onderwerp, en dit onderwerp heeft over al de zelfde ontknooping.

Na het Huwelyk is de Man verplicht zyn Schoonvader een gansch jaar te dienen. Op 't einde van 't jaar kan hy zyne Vrouw met zyn Huwelyksgoedt mede neemen. Wat de Veelwyvery aangaat, men meent dat de Laplanders die nooit hebben in gebruik gehad; maar met de Echtsyver is 't zodanig niet gelegen. Men verzeekert dat dit quaadt hun genoegzaam bekent is. Eertyds gedoogden zy hunne Gasten de gansche nacht met hunne Vrouwen over te brengen. Deeze Gastvryheit zoo ongemeen, kon veroorzaakt zyn geweest door de *onvruchtbaarheit* deezer Vrouwen, en door de drift van Kinderen te verwekken, 't welk *Scheffer* (a) den Laplanders toeëigent.

Echtscheiding hoedanig onder hen bekent.

Zy oordeelen door de Maan of het Kindt 't welk hen gebooren worden zal, een Zoon of Dochter zal wezen. Een Star boven haar wyst het eerste aan. Een Star die naby de Maan is en schynt haar voor te gaan, is een bewys van des Kindts gezondheit. Dit voldoet genoeg om de Lezer het geloof aan te toonen 't welk zy voor de Starren hebben.

Niets byzonders is 'er van den Doop aan te merken, ten zy dat de Laplanders zoo veel zy konnen de Heidensche naamen hunner Voorouderen handhaven, en dikmaals de naam van hunne Kinderen veranderen, vooral in of na eene ziekte.

De Laplanders, zegt ons hunnen Historie-Schryver noch, hebben geene Artsen, en gelooven 'er geene noodig te hebben. Wy daar en tegen zouden zonder hen niet leven noch sterven konnen, nademaal de zorg, arbeidt, ongeregeldheden en bekommernissen ons hen noodzaakelyk doet worden. Dus is het met de Laplanders niet gelegen; de eenvoudigheit huns levens belet hen alle de ongemakken te kennen die wy kundig zyn. 't Is wel waar, dat, volgens onze denkbeelden, zoo het leven van een Laplander gezonder en langer is dan 't onze, echter zoo aangenaam niet zy, noch zoo nuttelyk. In hunne quaalen gebruiken de Laplanders een zeer gemeen Geneesmiddel gelyk de Oosterindianen doen, en waar van wy reeds gesproken hebben: Dat is, dat zy de deelen des lichaams branden of open schrabben daar men eenige smerte gevoelt. Zy hebben ook het geheim van Reedieren-Kaas een soort van Oly te maaken, waarmede zy het gedeelte des lichaams wryven, 't welk de koude

Geene Artsen by de Laplanders bekent, en hoe zy zich zelf geneesmiddelen bereiden.

(a) Ut Sup. Hoofdst. XXVI.

✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding, waar van het eerste Afbeeldzel *het* TROUWEN *der* LAPLANDERS verbeeld; het tweede, *den* DOOP *der* LAPLANDERS; het derde, *het* BEGRAAVEN *der* LAPLANDERS, en 't vierde vertoont *een* LAPLANDER *in* VERRUKKING *met den* TOVERTROMMEL *op den* RUG; *voor dat hy het toekomende voorzegge.*

de heeft aangetast. Uit deeze Kaas maaken ze noch andere Geneesmiddelen, mede zoo eenvoudig als deeze. Maar als eindelyk de tydt gekomen is dat de Natuur moet in gebreeken blyven, en dat de Geneesmiddelen niet meer werken, neemen de Laplanders alsdan tot den Trommel hunnen toevlucht, om te weeten of de zieke wederom opkomen zal of sterven, en te ervaaren ingevalle van de doodt, het uur en oogenblik als hy sterven zal. Deeze die zich Christenen noemen, voegen by deeze bygelovigheit de vermaaningen van't Christendom, en die het geheel niet zyn, denken minder om de zieltogende Zieke dan aan 't Lykfeest, waarvan het wezentlykste de Tabak en Brandewyn is.

Als mede tot den Trommel hunnen toevlucht neemen om den toekomenden uitslag der ziekte te weeten.

Deeze Trommel voor de Zieke raadgevraagt, verplicht ons uit *Scheffer* een merkwaardige plechtigheit van eenige Laplanders te trekken. „ Wanneer een Laplander „ in de *Lap-Markt* van *Ulma* ziek word, „ laat men deeze komen die men gelooft het „ ervarenste in 't gebruik van den Trommel „ te zyn, die *ten dien einde* voor zynen Af- „ god het grootste Reedier van des Zieken „ Vee slacht, of dat van zyn besten Vriendt. „ Hy slaat op den Trommel, valt als dood „ neder, en zyn lichaam word zoo hard als „ een steen. Hy blyft omtrent een uur in dien „ staat; vervolgens *zingt de Vergadering* „ (a) *het gezang van den Toveraar*, en dit „ doet hem weder tot zich zelven komen. „ Hy staat op, neemt zyn Trommel, en „ voegt die aan zyn Oor, slaande zeer zach- „ telyk; waarna hy stil een weinig peinst. „ Weder uit zyne dromery gekomen, *ver-* „ *haalt hy den Omstanders alles 't geen zy-* „ *ne Ziel heeft gezien*, *en alles wat zy ont-* „ *dekt heeft*, *terwyl zy uit het lichaam af-* „ *weezig is geweest* enz.

Laat ons een bygelovigheit deezer Laplanderen niet vergeeten die genoegelyk is. Wanneer zy zich de smerten van zinking in eenige lichaams deelen onderworpen vinden, werpen zy zich op den eersten Donderslag die in 't Voorjaar gehoort word, ter aarde, en keeren zich rondom. Zy gelooven dat deeze daadt een krachtig Geneesmiddel voor deeze smerten is.

Hoe zy met het Lyk van den Overledenen handelen.

Na de doodt verlaat men de Hut des Overledenen. Hun gevoelen is, dat de Geest van den Doode noch rondom zyn Lichaam zwerft. De Christenen leggen dit Lyk in een wolle of linne Laken. De Heidenen kleeden 't in zyn kostelykste gewaadt. Een Vriendt van den Overledene bewyst hem de dienst van hem in een Doodkist te leggen. De Bloedverwanten binden een geel-kopere Ring aan den rechter Arm van deezen Vriendt, en den Ring blyft 'er tot dat de Persoon zich van dit ampt gequeeten heeft. De Ring is een Bewaarmiddel tegen het quaad 't welk de *Sites* of *Manes* den Overledene zouden konnen toebrengen.

Eertyds begroeven de Laplanders hunne Dooden in de Bosschen, en dit geschied noch heden by de Afgodische Laplanders †. Somtyds draagen ze die naar Holen, waarvan zy den Ingang met Steenen sluiten. Deeze Afgodendienaars, voegt 'er *Scheffer* by, „ begraaven met het Lyk des Overledenen zyne Byl, een Keisteen en een stuk „ Staal om Vuur te slaan. Zy geeven voor „ reden van deeze bygelovige gewoonte, „ dat de Doode zich in de duisternis bevindende, eenig licht zal van nooden hebben, 't welk hy wedervind, ontsteekende „ het Vuur met het Staal en den Keisteen: „ en dat in gevalle hy onderweeg Struiken „ en Boomtakken vind, die in deeze zoo „ dichte Bosschaadjes den doorgang konden „ beletten, hy met zyn Byl die zoude konnen „ neerhakken, nademaal de Wet den Dooden heeft opgelegt in de Hemelen door „ Vuur en Staal te komen. Zy redeneeren „ nu dus, sedert dat ze van den jongsten „ dag des Oordeels hebben hooren gewag „ maaken, en van de Opstanding der Dooden spreeken hooren.... *De Afgodi-* „ *sche Laplanders schynen te gelooven dat* „ *de Dooden niet ter plaatsen van vermaak* „ *komen*, dan na dwersch door de duisternissen en zeer donkere wegen gewandelt „ te hebben. *'t Is een gevoelen aan de na-* „ *tuur van 't Luchtgewest verschuldigt*, „ *waar onder deeze onervaarne en plompe* „ *Volkeren woonen. De nachten en dui-* „ *sternissen aldaar zeer lang zynde*, *beelden zy zich in dat de Dooden 'er dierge-* „ *lyke na hun overlyden ontmoeten.* " Wat de Christen Laplanders aangaat, zy neemen de gebruiken van 't Christendom waar, alhoewel met bygelovigheden vermengt. By voorbeeldt, zy willen geen Graf voor den Overledene maaken. De Histori-Schryver zegt, „ dat zy de Sleede op 't Kerkhof laaten waar in men het Lyk heeft derwaarts „ gebragt, en alle den toestel geduurende „ zyne ziekte gebruikt, ... zyn Bedt, Dekens

En met de begraving hunner Dooden omgaan.

(a) Zoo dra een Laplander begonnen heeft een onderhandeling met den *Demon* aan te gaan, leert hy hem een gezang 't welk hy onthouden moet, want het door middel van dit gezang is dat de Toveraar den *Demon* bezweert, wanneer het hem behaagt. *Scheffer* Hist. van Laplandt.

† Zie het derde Afbeeldzel Bladz. 314.

„ kens en alles 't welk hem gedient heeft… „ .. Men houd drie dagen na de begraving „ Lykfeesten; de Bloedverwanten en Vrien- „ den van den Overledene worden 'er ge- „ noodigt…. Men eet 'er Vleesch van 't Ree- „ dier 't welk het Lyk tot de begraafplaats „ gesleept heeft. … Men vergadert 'er „ zorgvuldig Beenderen van, in een Korf, „ waarop zy het Afbeeldzel van een mensch „ afmaalen zoo goed als zy konnen, 't zy „ groot of klein, naar evenmatigheit van „ des Overledens gestalte, en begraaven dit „ alles…. Zy hebben de gewoonte in 't „ ronde *ter eere van den doode* te drinken, „ 't welk zy den Wyn der gelukzaligen „ noemen…. Men drinkt, om zich dee- „ zen te erinneren die de weldaadt genoo- „ ten heeft van uit de elende deezer wae- „ reldt te worden verlost." Eindelyk vieren de Laplanders een Jaarlyks Dooden Feest, 't welk in 't dooden van eenige Reedieren bestaat, als om 'er den Overledene een soort van Offerhande van te maaken.

Een ander gebruik ten opzicht der Dooden is, den vinger in Brandewyn te doopen, en 'er zich het aangezicht by wyze van uitwissching, mede te bestryken. Daar na drinken zy zich dronken, en in hunne dronkenschap verhaalen ze des Overledenens lof, nevens een zeer breeden omzwier van alle zyne goede hoedanigheden. Dit is niet alleen by de Laplanders in gebruik, dat ze op deeze wyze den geenen eeren die niet meer in wezen zyn; het is 'er de gewoonte van by alle de Noorder Volkeren, te drinken en (a) veel ter eere van de Dooden te spreeken.

XVIII. HOOFDTSTUK.

Van hunne EEDZWEERINGEN, *en eenige* BYGELOVIGE GEVOELENS.

Hunge-drag in 't Eed-zweeren aange-merkt.

EErtyds, en nu noch, om een Eedtzweering te doen, zegt onzen Histori-Schryver der Laplanderen, ontkleeden ze zich naakt tot aan den middel toe, en in deezen staat geeven ze zich aan alle de Duivelen nevens hunne Vrouwen, Kinderen en Reedieren over. De Histori-Schryver voegt 'er by, dat indien den Eedt niet met de waarheit overeenkomstig is, hen alsdan veel ongeval overkomt.

Hunne droefgeestigheit aangaande, die is ongetwyffelt aan 't Gewest, aan de eenzaamheit en hun voedzel verschuldigt; men moet dit de gewaande omgang toeëigenen die zy zeggen met de Luchtgeesten te hebben: Maar dit behoort onder de Toverkunde der Laplanderen, en wy hebben 'er reeds van gehandelt.

Hun bygeloof wegens de Maan Eklipsen, en andere voorvallen, aangeweezen.

Deeze Afgodendienaars gelooven de eeuwigheit der Waerelt. Zy beelden alle zich in dat de Maan-Eklipsen door de *Demons* veroorzaakt worden, en dat men haar moet behulpzaam zyn Tot deezen onderstant gebruikenze vuurwapenen, die zy in de lucht afschieten. Wy hebben gezegt 't geen men over het zelve onderwerp heeft gedacht, en by de Aloude Heidenen word geoeffent, 't welk noch wezentlyk in de Indiën, China enz. in gebruik is. Wanneer het dondert, beelden zich de Laplanders in, dat Godt de *Demons* blixemt, en dat deeze, om den Blixem te ontgaan, zich onder de Honden verbergen: Overzulks zy geduurende het Donderen de Honden naar buiten jaagen. By alle deeze bygelovigheden laat ons deeze voegen, dat ze in de Revieren of in een Moeras de Beenderen van wilde Reedieren-Voeten werpen, door hen op de Jagt gevangen, en nooit hun Maaltyd doen dan nadat ze een Lapstof onder de Schotel, waarin hunne Spyze is, gelegt hebben. Zy zeggen indien zy dit verzuimden, hunne Reedieren lui en traag zouden worden. Moejelyk is 't de minste overeenkomst tusschen de Reedieren en dit gebruik te vinden: Maar de bygelovigheit vereenigt de aller verschillenste denkbeelden, en 't is een gebrek dat de verlichte Volkeren het niet aan de plompste zouden doen, zonder zich aan de wederbeschuldiging bloot te stellen.

Hoe de Laplanders hunnen Toveraarsters de Winterkoude te vermeerderen toeeigenen.

Deeze Laplanders eigenen ook aan hunne Toveraarsters de koude te konnen vermeerderen toe: Maar deeze die met dit vermogen begaaft zyn, moeten in den Winter zyn gebooren. Men zegt ons dan, dat deeze Vrouwen van de Sneeuw een klein menschen Afbeeldzel maaken, waar van zy het Hoofdt met rood Speekzel wryven van 't Sop der Schorse van Elzenhout, 't welk zy kaau-

(a) Jaarlyks worden uit deeze Landen gansche baalen met Lykredenen over gezonden, die, na dat ze schielyk uit het Schryfvertrek van den Schryver naar de Drukpers zyn overgebragt, niet min even schielyk in handen der Kruideniers en Kommenyhouders van andere Landen vervallen.

kaauwen om deeze uitwerking te doen. Zy ſpuwen mede in 't aangezicht van dit Afbeeldzel en insgelyks op zyne handen en voeten. *Scheffer* voegt 'er by, „ dat ze noch „ een ander gebruik hebben, deeze Elzen„ boomen Schorſen kaauwende, en die ver„ volgens op de wegen langs welke zy gaan, „ of wel op de zywegen ter rechter en ſlin„ ker zyde ſpuwende. " Deeze die de Oudheit hebben uitgepluiſt, hebben gewag gemaakt en geleerdelyk van de kracht der Speegzels van de Aloude Toveraars geſproken. Deeze Geleerden zyn 't ook die het toekomt de Laplanders met deeze Alouden te vergelyken.

En hoe zy die waanen te konnen verzachten.

„ Wanneer zy de ſtrenge koude verzach„ ten willen, neemen ze een Beerenhuidt „ en ſtellen die geduurende de nacht in de „ openlucht. De Laplander, zoodra als „ hy opſtaat, neemt hy Roeden en geeſſelt „ deeze Huidt.... Zy beelden zich in, „ dat het koude weer door dit geeſſelen ver„ zacht.... Waarby zy *ongetwyffelt* eeni„ ge Toverwoorden voegen.... Ten dien „ zelven einde ſnyden ze ook de Vacht van „ een jong Hert in kleine ſtukken, en werpen „ deeze ſtukken in 't vuur, opzeggende een „ zeker Gebedt.

Waarneeming om elkander te bezoeken by hen in gebruik, en hoe.

In het bezoek geeven, neemen de Laplanders waar, volgens den zelven *Scheffer*, dat niemandt in de Hut wandelt voor deeze die 'er uitgaat. Men moet niet dan tuſſchen 't Vuur van de Laplanders die gezeten zyn, heen en weer gaan. Een Vrouw, die voorbygaande over de Beenen van een Man ſtapte, zou eenig groot ongeval konnen veroorzaaken. Maar waarom houden wy ons met het verhaal van deeze beuzelaryen op? Men zoude deswegen ſtof vinden, om een groot Boek van alle de zotternyen van dit ſlag te maaken, die nu noch in de Waereldt in zwang gaan.

LYST

L Y S T

Van de

AFDEELINGEN en HOOFDTSTUKKEN

Der

VERHANDELINGEN,

Van het vierde Deels eerste Stuk.

Vervattende den korten Inhoudt der voornaamste stoffe van de Hedendaagsche Godsdienst-Plichten en Gewoontens der Oost-Indiaansche, Chineesche, Japaneesche en andere Afgodische Volkeren.

INLEIDING.

VIERDE VERHANDELING.

XXXVI. Hoofdt-

NAAUKEURIGE BESCHRYVING
D E R
U I T W E N D I G E
GODTSDIENST-PLICHTEN,
K E R K-Z E D E N
E N
G E W O O N T E N S
V A N A L L E
VOLKEREN der WAERELDT;
I N E E N

Hiſtoriſch Verhaal, met eenige naaukeurige Verhandelingen ontvouwen, door verſcheiden *Aanmerkingen* opgeheldert;

EN IN KUNSTIGE TAFEREELEN AFGEMAALT:

GETEEKENT DOOR

B E R N A R D P I C A R D.

I N V I. D E E L E N

Uit het Franſch in 't Nederduitſch overgezet

D O O R

A B R A H A M M O U B A C H.

V I E R D E D E E L S T W E E D E S T U K.

Verhandelende de PLECHTIGHEDEN der AFGODISCHE PERSISCHE en AFRIKAANSCHE VOLKEREN.

Te Amſterdam, by HERMANUS UYTWERF,
Te Rotterdam, by JAN DANIEL BEMAN, } Boekverkopers.
En in s' Gravenhaage, by ISAAK van der KLOOT.
M. DCC. XXIX.

ZEVENDE VERHANDELING

Over de

HEDENDAAGSCHE GODTSDIENST-PLICHTEN

E N

GEWOONTENS

D E R

AFGODISCHE PERSISCHE VOLKEREN.

Onder den naam van GAUREN en PARSIS tegenwoordig bekent.

I. HOOFDTSTUK.

Van den GODTSDIENST *der* ALOUDE PERSEN.

DE Perſen, waar van ons hier te handelen ſtaat, hebben de Godsdienſt der Aloude *Mages*, of *Wyzen*, zonder eenige vermenging van Kerkregels en Gebruiken der Mahometanen en Indianen, onder wien zy verſpreid zyn, bewaart. Zy gaan met hen geen verbondt aan, en hebben geene andere gemeenſchap dan deeze die den Koophandel betreft.

Wat de *Gauren* en aloude Perſen door de overheering der Mahometanen wedervaaren zyn, en hoe zy hunne Aloude Godsdienſt hebben bewaart.

De nederlaag van *Yesdezerd*, laatſte Perſiſche Koning van den Godsdienſt der *Wyzen*, door de Mahometaanſche *Califen*, is het tydbegin hunner verſtrooijing en de verwoeſting van hunnen Dienſt in Perſië. Nadat zy deeze Monarchie der overwonne Volkeren hunne Wetten onderworpen hadden, wilden de nieuwe Overwinnaars mede hun gewiſſe met den Degen in de handt overweldigen. Deeze die zich de dus ontzachelyke Bezendelingen niet wilden onderwerpen, verlieten hun Vaderlandt, en begaven zich in de Indiën met 'er woon. De Mahometanen geeven aan deeze Perſen de naam van *Gauren* en *Guebren*. *Gaure* beteekent Ongeloovige.

De *Gauren* zyn tegenwoordig in veele plaatſen van *Perſië*, voornamentlyk in *Kirman* verſpreid. Deeze Provincie het ſlechtſte en onvruchtbaarſte van ganſch Perſië zynde, bekommerden de Mahometanen zich niet over hun verblyf: Maar lieten 'er de *Gauren* geruſt leeven, en vreedzaam de oeffening van hunnen Godsdienſt genieten. Doch elders handelen de Mahometaanſche Perſen hen met veel verachting. Men zegt dat 'er niets zeldzaamer is dan het geduld, waar mede deeze *Gauren* hunne onderdrukking verdraagen.

Voor dat we ter zaake komen, moeten we in 't algemeen de Volkeren afmaalen die

niet min getrouw in hunne Leerstukken, onder de Mahometanen leevende, zyn, dan de Jooden in hunnen Godtsdienst onder de Christenen zich gedragen. De *Gauren* leeven in armoede: hunne Zede-Leer is straf; hun vry gedrag en hunne handeling oprecht. In hunnen armelyken staat, handhaven ze, gelyk wy gezegt hebben, een verwonderbaaren yver voor den Godsdienst hunner Voorvaderen. Zy doen belydenis van niets aanbiddelyks dan God te hebben, en betuigen veel afkeer voor de gewoone Afgodery, te weeten, voor deeze die zich niet dan aan Steen en Hout schynt te vestigen. Deeze onderscheiding is noodzaakelyk, overzulks de *Gauren* ontkennen dat hunnen Dienst Afgodery zy; nochtans hebben ze een oeffening in hunnen Godsdienst voor het Vuur, en zich naar de opgaande Zon keerende: Maar zy verklaaren zich teffens dat zy noch 't een noch 't ander eeren. God, zeggen ze, heeft in deeze Schepzels byzonderlyk zyn verblyf: Zy zyn het byzonder zinnebeeldt zyner tegenwoordigheit, en derhalven is 't dat wy ons naar hun in onzen Dienst wenden. Zy vinden in 't Vuur en dit Hemellicht het Beeldt van de Goddelyke zuiverheit, en eenige van hun gelooven dat 'er God zyn bestendig verblyf in heeft; dat bygevolg de Zon het waare Paradys en de Wooning der Welgelukzaligen is. Zy hebben voor *Zoroastres*, of *Zerdust*, de zelfde achting als de Jooden voor Moses betoonen. Dit is in 't kort van hunnen Dienst gezegt en hun gedrag afgemaalt; laat ons nu tot hunnen eersten oorsprong overgaan.

Waarin wezentlyk hunnen Godsdienst heeft bestaan, Blykbaar (a) is 't dat zelfs voor Abrahams tyden de Persen den Godsdienst bedorven die zy van *Sem* en *Elam* hunne Patriarchen ontfangen hadden, en dat zy 'er het *Sabeïsmus*, te weeten, een zekere eerbiedigheit voor de Hemelsche Lichaamen en de Hoofdtstoffen onder vermengt hebben, 't welk niet volstrekt een Geestelyken Dienst was. By deezen Dienst minder dan den Goddelyken Dienst, voegden zy in 't vervolg deeze van 't Vuur, als her zinnebeeldt van 't Opper-Wezen, en dit Vuur voegden zy 'er mogelyk by, als om dit na te volgen, 't welk op den Altaar in den Joodschen Godtsdienst brandde; hoe 't ook zy (b), waar is 't, zegt men ons, dat de Persen geen Afgodendienaars zodanig als andere Asiaansche en Grieksche Volkeren waren, en dat men aan een *Iconoclastischen* of Beeldestormenden yver, by-gevolg als gezwooren Vyanden van alle aanbidding van 't Opper-Wezen in Hout, Marmer, en Metaal verbeeld, de verwoesting moet toeëigenen die de Persen in Griekenlandt van de Tempelen en Goden Afbeeldzels deeden. Zy geloofden 't een en 't ander de Godheit te verongelyken, die het gansche Heelal vervult, en niet behoorde binnen de enge paalen der Tempelen ingesloten te worden. Zy beweezen hunne Geestelyke hulde aan Godt in de *open Lucht*, en wyden hem geene Stantbeelden, noch Beelden toe. 't Is wel waar dat ze in 't ondergaan van hun Ryk, de Dienst van *Venus* aankleefden, haar Tempelen toewyden, en Priesteren toeëigenden: Maar dit moet aangezien worden als een ingevoerde Kettery en door een (c) ketterschen Monarch gezach gegeeven. Nooit hebben de Persen aan (d) *Mithra* de naam van God gegeeven, zegt den geleerden *Hide*, die ons de stoffe deezer Verhandeling heeft verschaft. Indien de Grieken hun deezen Dienst hebben toegeëigent, is 't by gebrek van zich moeiten te hebben gegeeven (e), of het middel van dit te onderzoeken te hebben gehad. Ook hebben zich nooit de Persen in hunne Gebeden tot *Mithra* vervoegt. Alle deeze Gebeden worden Godt alleen opgedraagen. Door hem is 't dat ze die beginnen en eindigen. Men zou hen verongelyken hunne gewoonte van zich voor 't Vuur neder te buigen, tot bewys van hunne Afgodery by te brengen. Deeze gewoonte is t'eenemaal Burgerlyk en verschilt niet van de Merktekenen van eerbied en van achting die de Ooster-Volkeren hunne Opper-Heerschers toedraagen. De aloude Persen wierpen zich voor 't Vuur neder: Maar zy aanbaden het Opper-Wezen staande of geknielt, en dit is 't 't welk men in de overblyfzels van *Persepolis* ziet, alwaar men Menschen verbeeld vind die staande God voor de Zon aanbidden, 't welk men tegen over een gebroken Muur beschouwt. Laat ons in 't voorbygaan zeggen, dat het onderscheid tusschen 't geen de Persen aan 't Vuur toeëigenden en 't welk zy geloofden niet dan aan God schuldig te zyn, volmaaktelyk met laater Eeuwen overeenkomt dan met deeze van de oprechting van den Dienst der Persen. De Geschilpunten

(a) Zie Hide *Relig. Veter. Pers.* C. I.
(b) Met zich dus uit te drukken, spreekt men volgens *Hide*.
(c) Zie *Hide* Ubi Sup. (d) De Zon.
(e) Men kan in *Hide* zien, hoe hy veele Aloude Schryvers wederlegt, die de Godsdienst der Persen niet verstaan hebben, of die door onkunde de zelve hebben qualyk beschreeven.

ten (a) zouden lang beslecht zyn, indien men deeze onderscheiding had willen gedoogen: Nochtans moet men bekennen dat die van onzen tydt over deeze Stoffe hebben willen *zintwisten*, de paalen verre te buiten zyn gegaan.

En hoe die onder hen gehandhaaft is, en bewaart.

Uit alles 't welk wy hier gezegt hebben, moet men besluiten, dat de Godsdienst, of om liever te zeggen, de kennisse van den waaren Godt onder de Persen sedert een byna onherdenkelyken tydt (b) tot nu toe is bewaart geworden, behalven by de Jooden. Veel onderscheid is 'er tusschen de aanbidding aan God beweezen voor de Wezens als zinnebeelden van de Goddelyke-Majesteit aangezien, en de levendigste Afbeeldzels van 't eerste Wezen, en tusschen de aanbidding onmiddelyk aan deeze zelfde Wezens, als aan de Goden beweezen. Dit nu is het krachtigste 't welk men bybrengen kan om de Aloude *Godsdienst der Mages* of *Wyzen* te rechtvaerdigen. Wy zullen ons oordeel opschorten: maar hoe het ook zyn mag, men kan volgens *Hide* wel gelooven, dat men met meer verzeekering over dit Artykel spreeken zou, indien men de waare Werken van *Zoroastres* konde machtig worden. Men zoude alsdan de rechtzinnigheit van deezen Godsdienst van alle de Ketteryen die 'er in vermengt zyn, beter konnen onderscheiden. De Persen (c) telden meer dan zeventig Sekten in hunnen Godsdienst. Zou men zonder behulp van des Wetgevers oorspronkelyke Schriften de afdwalende gedachten van de waare Godgeleerdheit konnen onderscheiden? Reeds (d) hebbben wy gezegt: Dat een Indiaan, over den Christen Godtsdienst schryvende, het benoodigde licht niet hebben zoude om de Sekten van 't Christendom te onderscheiden, en ongetwyffelt een alzoo misselyk en buitensporig werk doen zou, als wy mogelyk over de Godsdiensten van andere Volkeren schryvende, doen. Laat 'er ons byvoegen, dat het byna ontwyffelbaar is, dat wy dikmaals hunne verbeeldingen en zinnebeelden met hunne Leerregels verward hebben. Wat zouden wy zeggen, indien men ons beschuldigde een Lam aan te bidden, nademaal het Lam in de H. Schrift voor het zinnebeeldt van J. C genomen word, en wien wy zelf onder deezen naam aanroepen? Of, zoo uit krachte van alles 'tgeen Johannes zinnebeeldelyk van 't Lam in zyne *Openbaringen* schryft, eenige onkundige Indianen of Japaneezen goedvonden, ons in een verhaal den letterlyken zin toe te eigenen van alles 't welk de Apostel van J. C. onder het zinnebeeldt van dit Lam zegt? en vervolgens met styven kaaken uitstrooiden, dat onze Godsdienst van buitenspoorige Verdichtzelen van een *Lam* vermengt is, 't welk regeerde, zich deed aanbidden, op een Troon in 't midden van vier en twintig Oudsten gezeten; dat zich uithuwelykte; waar van men de Bruiloft hield enz. Dit nu moet ons onderrechten met zedigheit en ingetogenheit van alles te oordeelen, 't welk in de verscheidene Diensten van deeze die wy volgen, geoeffent word. Na dat men de zinspeeling en het Afbeeldzel onderscheiden hadt, twee dingen die gemeenlyk alleen de Spotters, menschen van een slecht geloof en die de onweetenden inneemen, zou men noch het Leerstuk van allen toestel der plechtigheden moeten ontwinden: Dan zoude men ook het Leerstuk natuurlyk leeren kennen.

Het gevoelen der *Gauren* over den oorsprong van hunnen Godsdienst, aangemerkt.

De *Gauren* geeven voor, dat hun Godsdienst aan Abraham is geopenbaart geweest, en dat Godt van den Hemel aan deezen Patriarch het Boek zond, waarin die vervat was. Zy zeggen, dat deeze Patriarch zich vervolgens te *Balch* ter woon begaf, een Stadt op de Grenzen van Persië en der Indiën gelegen. Deeze Stadt wierd de *Stadt Abrahams* genoemt. Een geleerde *Gaure* (e) rechtte 'er een *Pyrée* (f) op, alzoo des te beruchter en den Gelovigen eerwaadiger, dat *Balch* een plaats van Pelgrimaadje geworden was, en om dus te zeggen, het middelpunt van den Godsdienst, gelyk Mekka by de Turken, Jeruzalem by de Jooden, en Rome by de Roomsgezinden is. Hoe 't ook zy, 't is niet t'eenemaal onwaarschynelyk, dat Abraham de Persen weder tot den wettelyken Dienst van de Godtheit heeft geleid, en dat de nederlaag der Koningen met *Elam* (g) verbonden, gestrekt heeft tot een middel om deeze Persen uit het *Sabeïsmus* te trekken. Deeze Geestelyke overheering kan reden tot de verandering gegeeven hebben, van zich *Sektarissen van Abrahams Godsdienst* te hebben benoemt, en in vervolg van tydt zich de Nakomelingschap deezen naam behouden, alhoewel wederom in de dwalingen van 't *Sabeïsmus* vervallen.

Hoe door

In de eerste tyden van deezen Godsdienst, wierd

(a) De daadt van *Abdas*, die een Vuurtempel verdelgde, bevestigd niet dat deeze Bisschop de huldiging aan deeze Hoofdstoffe van alle Afgodery uitgezondert, gelooft heeft. Mogelyk ook dat de hevige yver van *Abdas* hem niet toeliet, het Burgerlyke van 't Geestelyke in deezen Dienst te onderscheiden.

(b) *Fermè ab ipso diluvio*, zegt *Hide*. (c) *Hide* Ut Sup.

(d) III. Deels II. Stuk, *van der Afgodendienaren Plechtigheden* in 't vervolg des zelven Werks.

(e) *Lobraspis*, de Zoon van *Gushtasp* of *Hystaspes*.

(f) Dit is het Gebouw waar in de *Parsis* het gewyde Vuur bewaaren. (g) *Choder-Lahomer*

hen dien Gods-dienst geoeffent wierd.

wierd 'er de Dienst van op de toppen der Bergen en *in de open Lucht* geoeffent, gelyk wy reeds gezegt hebben. Deeze der Alouden die het tegendeel geschreeven hebben, hebben de verscheiden tyden van der Persen Godsdienst nalaatig te onderscheiden geweest. Overzulks, wanneer de Schryvers van der Persen Tempels en Altaren spreeken, men dit van den tydt verstaan moet, toen dit Volk het gewyde Vuur, het zinbeeldt der Hemelsche Vuuren, in een *Pyrée* opsloot. Van toen af begonnen ze mede Altaren op te rechten en 'er Offerhanden te doen. Op zulke wyze is 't, dat men in de Aloude Schryvers het verhaal moet onderscheiden, 't welk zy ons van de geestelyke gebruiken der Volkeren doen. Men moet wel acht geeven dat zy in den zelfden tydt overbrengen 't geen in verscheiden tyden en omstandigheden geoeffent is geweest. Zy doen noch erger; als onze hedendaagsche Reizigers, zy eigenen de byzondere gebruiken alle Volkeren toe, en aan een geheelen Staat het gebruik van een eenige Provincie. Wy hebben 't reeds aangemerkt, en wy herhaalen het noch in 't voorbygaan.

Hoedanig de Persen het Beginzel aller dingen begreepen, en wat daar uit ontsproot.

De aloude Persen, te weeten, deezen die noch niet van de rechtzinnigheit der Patriarchen ontaard waren, gedoogden niet dan een eeuwig Beginzel aller dingen, 't welk eenig, uitmuntend in Goedheit, Almachtig enz. was. Zy noemden dit Beginzel met den naam van *Hormuz* en *Hormizda Choda*, waarvan de Grieken door verbastering *Oromazdes* maakten. In 't vervolg stelden deeze zelfde Persen een geschapen Beginzel van 't quaadt, waaraan zy de naam van *Ahariman* (a) gaven, waar van wederom de Grieken volgens hun gebruik *Arimanes* hebben gemaakt. Men zou den stipten tydt deezer meening niet wel stellen konnen: Maar alzoo het geheel waarschynlyk is, dat de wederspannigheit en den val van den *Demon* en de ongehoorzaamheit van *Adam* daar reden toe gegeeven hebben, kan men wel gelooven dat die byna alzoo oud is als de Opvolgers der eerste Patriarchen, en mogelyk evengelyk in de Oudheit met de strengste Rechtzinnigheit die men den Aloude Persen toeëigenen kan. In de Aloude Boeken van deezen Landaart is het woordt *Abariman* byna altoos dusdanig omgekeert *uɐɯıɹɐqⱯ* gestelt, om aan te wyzen hoe zeer dit Wezen vervloekt zy, en mogelyk ook om den aart van deezen Vyandt van 't Menschelyken Geslacht beter uit te drukken.

Twee hoedanigheden van Godheden door hen onderstelt, en van welk een uitwerking die waren.

Veele Schryvers hebben by de Persen een medeëeuwigheit van deeze twee Beginzelen onderstelt. Andere een weinig beter onderrecht, of van een beter trouw, hebben gezegt, dat *Ariman* een *God van Duisternissen geschapen* was; dat *Oromazdes* eenig en zonder medegenoot is; dat hy het Licht en de Duisternissen geschapen heeft; dat uit deeze vermenging de tegenwoordige Waereldt voortgekomen is, en dat dit mengzel duuren zal tot dat het goedt en 't quaadt ieder tot zyn waereldt weder toegepast zal zyn. In *Plutarchus* (b) leest men, dat deeze twee Beginzelen, altoos elkander wederstreevig, zich ieder Schepzelen maakten. *Oromazdes* in het Licht gebooren (en hy zelf oorsprong van 't Licht zynde) Schiep veele Goden of Geesten, te weeten de goedheit, waarheit, wysheit, gerechtigheit, de goederen en eerlyke wellustigheit. *Arimanes* stelde 'er zoo veel *Demons*, vyanden van *Oromazdes* tegen, te weeten de boosheit, het bedrog enz. Deeze maakte noch vier en twintig Geesten en sloot die in een Ei. *Arimanes* maakte 'er van zyne zyde mede zoo veel, brak het Ei en wierd dus de veroorzaaker van 't mengzel van 't goedt en quaadt. Maar het zal eindelyk gebeuren dat *Arimanes* zal verdelgt worden en dat het goedt over 't quaadt triomfeeren zal. Alsdan (c) zal de Aarde haare eerste gelykformigheit weder aanneemen. Daar zal een eeuwig leven zyn, men zal 'er niet dan een genootschap van eerlyke Menschen zien. Dit geleid ons natuurlyk tot drie onderstellingen; waarvan de eerste is, dat de Aloude Persen kennis van den val der *Demons* hebben gehad, en vindende onverwinnelyke zwarigheden om de goedheit van 't Opper-Wezen met de verderving van 't Menschelyk Geslacht overeen te brengen, niet min ouder dan de Schepping van den eersten Mensch, geloofden deeze verdorvenheit aan 't Opperhoofdt deezer Engelen of wederspannige *Demons* te moeten toeëigenen; zoo veel te meer om dat deeze wederspannigheit mogelyk veele Eeuwen de Schepping van de Aarde en 't menschelyk Geslacht hebbende voorgegaan, zoo kan 't wel zyn dat de eerste Menschen de Duivel als een uitvoerder, byna alzoo machtig als het Opper-Wezen hebben aangezien. De tweede onderstelling is, dat

(a) Deeze naam, zegt *Hide*, is van twee gelyknaamige woorden ontsprooten, die bedorven, bezoetelt beteekenen. Deeze herhaaling heeft de kracht van een vergrooting: als of men ongemeen bezoedelt zeide. *Raiman* beteekent mede een bedrieger.

(b) Een plaats door *Hide* C 22. aangehaalt.

(c) Zie over deeze Stof het uitneemend Werk van *Burnet*, *Telluris Theoria Sacra* genoemt.

dat de toeëigening van 't Licht aan *Oromazdes*, en die der duisternissen aan *Arimanes*, zinspelendlyk aangemerkt, niets aanstooteIyker hebben, dan de gewoone redeneering in 't Christendom, waarby Godt de Bron van 't Goede en 't Licht word verklaart, en dat de *Demon* de Uitwerker van 't quaadt en de duisternisse zy. De derde is eindelyk, dat deeze geheele Leerregel een weinig te zeer na de letter genomen, kan geput zyn geweest uit de Berichtgeeving die Moses ons van de Schepping van 't Licht, van zyne scheiding met de Duisternissen, de verzoeking van den eersten Mensch, zynen val, zyne ongehoorzaamheit en de bederving van zyne Nazaaten nagelaaten heeft. Deeze gansche Historie nu is zoo smaadelyk voor den Mensch, en geeft een zoo groot denkbeeldt van 't vermogen 't welk Godt den Duivel heeft willen laaten, dat het niet te verwonderen is dat de eerste Volkeren deeze hebben aangezien als een oppermachtig Beginzel zelf als een onafhankelyken en volstrekten Godt, die zoo het hem in den zin komt verdelgt of verderft alle de werken van den Opper-Veroorzaaker van 't goedt, zich tegen zyne voorneemens aankant, en door zyne quaadaardigheit een *geduurig mengzel van zyne Duisternissen met het Licht* maakt.

Waar uit volgens hunne meening het quaade zynen oorsprong nam, aangemerkt.

Men leest by eenige Schryvers een zeer zonderlinge oorsprong van 't quaade Beginzel. *Oromazdes*, zeggen ze, zich alleen ziende, zeide tot zich zelven: (a) *Indien my niets wederstaat, welk een eer kan ik 'er van behalen?* Deeze gedachte bragt de Veroorzaker der Duisternisse voort, deeze *Ariman* of *Arimanes*, die niet wil, noch zelf niet kan dan 't quaadt. *Arimanes* kantte zich eerlang tegen *Oromazdes* aan, verklaarde hem den Oorlog, en door zyne geduurige wederstreevingen tegen de Goddelyke wil, arbeidde hy tegen zyne neiging, maar door het onveranderlyk Gebodt zyns Scheppers, ter eere van dit Opper-Wezen. In dit verhaal, waar in wy een Wezen volkomentlyk goedt beschouwen, Schepper van een Wezen 't welk volkomen quaadt zy, en zulks om zyn eigen eer, schynt 'er in den eersten opslag iets waarschynlyks, en 't welk eenig opzicht schynt te hebben met de plaats van een Alouden Profeet, die zegt, dat Godt den quaaddoender om hem te doemen gemaakt heeft. Dit zy in 't voorbygaan gezegt; want het behelst hier niet waar van het quaat komt, te onderzoeken, noch te zintwisten over een te fyne en tedere stoffe. Om weder tot deezen *Arimanes* te komen, de aloude Persen voegden 'er by, dat de Engelen de Middelaars tusschen *Oromazdes* en hem wierden, dat de vrede gemaakt wierd, onder voorwaarde, dat de beneden Waereldt (b) voor zeven duizend jaaren zoude aan *Arimanes* overgelaaten worden, waar na de Waereldt weder aan 't *Licht* moest overgegeeven zyn. Deeze die in de Waereldt voor deeze Vrede bestonden, wierden verdelgt. De eerste Menschen, te weeten, onze eerste Voorouders (c) wierden op een ongemeene wyze geschapen: En alle de Dieren eveneens. Toen de Menschen noch niet dan Geesten zonder Lichaamen waren, besloot het Licht van hun zyne Hulpbenden tegen *Arimanes* te maaken, en ten dien einde wierden ze met lichaamen bekleed. Toen maakten ze hun verdrag, 't welk was dat het Licht hen niet verlaaten zoude, tot dat zy eindelyk overwinnaars van *Arimanes* en zyne Benden wierden. Na deeze overwinning is 't dat 'er een opstanding der Lichaamen, een scheiding van 't Licht met de Duisternissen en een heerlyke verlossing moet weezen. Dat men dit alles gelyk men wil verklaare; (d) dat men 't aanzie, zoo men 't noodig oordeelt, als leenspreukig en oneigentlyk, altoos is 't zeker, dat men 'er eenige denkbeelden ontdekt die met deeze van 't Christendom overeenkomen. Wy gaan nu tot de volgende zaaken over, die 'er niet min nader bykomen.

Hoe de Persen de Engelen en hunnen

Volgens de Aloude Persen, zyn de Engelen (e) de Bedienaren Godts. Hy bediende zich van hun om de Hemelen te scheppen.

(a) Dit is hier een weinig uitgebreid. Men vind in *Hide* deeze woorden: *nisi fuerint mihi controversiæ, quo modo erit?* De Sekte, die *Hide* de *Servanites* noemt, leerde, dat het Licht de lichtende en Geestelyke Wezens voortbragt; dat de voornaamste deezer Wezens in twyffel stond, en dat deeze twyffeling den Duivel voortbragt. Eenige andere geeven een ander soort van oorsprong van beide beginzelen; waar over men het Tractaat van den Alouden Godsdienst der Persen van Dokter *Hide* leezen kan.

(b) 't Is mogelyk de Aarde, of onze Waereldt, die men daar door verstaat.

(c) Zie *Hide* Ut Sup.

(d) Het mengzel der Duisternissen en van 't Licht kan van den ingang of de nederdaling der Ziele in 't Lichaam verklaart worden; de scheiding van 't Licht en de Duisternissen; van de wederkomste der Ziele, te weeten, van haare scheiding met het Lichaam. De Grieken hebben 't een κάθοδος en 't ander ἄνοδος genoemt. Men houde ons deeze Letterkennis ten goede, die veel meer in het Traktaat van *Hide* C. 22. uitgebreid is. De wederkomst der Ziele in 't leven na de dood van 't Lichaam, is niet min by de Germannen en Noordsche Volkeren berucht geweest, dan by de Oosterlingen, waar over men de *Antiquités Septentrionales & Celtiques* van *Keisler*, leezen kan.

(e) De goede Engelen.

Dienst aanmerkten, en wat daar uit ontsproot.

fcheppen. Deeze Schepping gefchiedde in vyf en veertig dagen. (a) Zy wierd van verfchrikkelyke Duifterniffen gevolgt: Maar deeze Duifterniffen waaren waarlyk in een genoegzaamen afftand van 't Licht. Op het zien deezer Duifterniffen wierd God eerlang gewaar, dat hy een machtige Vyandt te beftryden had, en dat deeze Vyandt van talryke Hulpbenden onderfteunt was. Hy zond tegen hen uit, vier dappere en welgeoeffende Engelen, die deezen Vyandt beftrydende, eindelyk hem tot het uiterfte bragten. De Duivel dus overwonnen, wierd genoodzaakt zich op befcheidenheit van den Overwinnaar te onderwerpen: Maar God wilde hem nochtans niet t'eenemaal vernietigen. Hy overwoog dat de Duivel en zyne Onderdaanen verdelgt zynde, de eer van 't Opper-Wezen, zyne barmhartigheit en andere deugden niet meer de zelfde luifter in de waereldt hebben zouden. (b) Deeze verhevene deugden geen meer tegenftreeving vindende, die'er de verdienfte van weder verheffen konden, zouden zy alsdan in een foort van duifterheit vervallen; overzulks 'er niemandt vervolgens van zoude aangedaan worden. Een dus gelykformige en zoo volftrekte goedheit, (men gedooge ons deeze uitdrukking) fcheen voor het Opper-Wezen onwaardig te zyn. Zy liet geen onderfcheid tuffchen 't goedt en quaadt, noch deugdt en ondeugdt. Om alle deeze redenen, gedoogde God het quaadt en zyne Uitwerker in de Waereldt te beftaan, en wilde dat het een nooit zonder 't ander ging, op de zelfde wyze gelyk het goedt altoos een voortbrengzel van God is, en nooit zonder hem zy.

Hun gevoelen van de duuring der Waereldt, en de gevolgen van dien,

De duuring der Waereldt (zodanig die is) en van het Ryk des *Demons* is op twaalf duizend jaaren vaftgeftelt, van zyne eerfte Schepping te rekenen, te weeten, zonder twyffel, federt de Schepping van de Stof of de t'famenftremming van 't Heelal, om zich in algemeene woorden uit te drukken. Het waren reeds drie duizend jaaren federt deeze Schepping tot de nederlaag van den Duivel verloopen. Wat nu aangaat de negen duizend jaaren die zy noch duuren moeft, verdeelde God in drie Tydbeurten; hy gedoogde den Duivel een hier van te verkiezen, en gaf hem het vermoogen geduurende deezen tydt de Menfchen te verzoeken en te plaagen. God ftelde den Duivel deeze keur voor, hem drie Vingers van de Handt toonende, waarvan de Duivel de middelfte Vinger verkoor.

Met de verdorvenheit daar op gevolgt, aangemerkt.

Deeze keur overtuigt den Sektariffen van dit gevoelen, dat alle de zaaken deezer Waereldt onzeker zyn, en dat 'er niets van in de dingen vaft en onbeweeglyk zy. Voor dat de Satan de Menfchen plaagde en dat deeze hun geluk en geruftheit misbruikt hadden, regeerden de deugden en Godvruchtigheit in de Waereldt, en 't was toen de goude Eeuw der Perfen. De onorde van de verdorven Eeuw voerde de Oorlogen en Ziektens in: Nochtans heeft God, van deezen treurigen ftaat, van 't Menfchelyke Geflacht getroffen, een tydt van tuffenpoozing ingevoert, terwyl de Menfchen moeten gelukkig en geruft worden. Na deeze twaalf duizend jaaren zal 'er een algemeen Oordeel en een ontbinding van 't Heelal zyn. De Dooden zullen weder opftaan, de Vroomen zullen in den Hemel de vergelding van hunne deugdt ontfangen. De Godloozen zullen geftraft, en hunne Zielen naar de begaane misdaaden gepynigt worden, en twee Engelen het beftier over hunne pyniging hebben. Eindelyk zullen ze mede weder opftaan. God zal hen hunne misdaaden door zyne eindelooze barmhertigheit vergeeven, en hen verblyfplaatfen op een zekeren afftand van het zaligmakende gezicht Gods aanwyzen, 't welk voor de gelukzaligheit der Vroomen zal zyn. Deeze Godloozen zullen een zwart Merkteken voor 't Voorhooft hebben om hen van de Vroomen te onderfcheiden. Alsdan zullen eindelyk de Duivel en zyne Engelen veroordeelt worden, en hun Ryk voor altoos verwoeft.

En hoe die vervolgens eindigen zal.

Dit nu is in 't kort 't welk ons van der Alouden Perfen Geloof, de Opper-Godheit raakende, overgebleven is, als ook van den oorfprong der twee Beginzelen en de Scheppin van 't Heelal. De Paalen van deeze Verhandeling laaten niet toe een zoo moeielyke Stoffe te onderzoeken, en die daarenboven van een weetenfchap belaaden is, die boven 't bereik van veelerlei Lezers gaat.

Hoe de Perfen zich tot het Sabeïfmus vervielen, en zich daar van weder ontfloegen.

Reeds hebben we gezegt, dat het blykbaar is, dat de eerfte Perfen de Godsdienft der Patriarchen volgden, en dat zy, na dat ze uit het *Sabeïfmus* hunner Vaderen getrokken te zyn geweeft, in 't vervolg in 't zelve *Sabeïfmus* wederom zyn vervallen. Zy bleeven 'er by tot den tydt van *Darius* (c) Zoone van *Gushftafp*, of *Hyftafpes*. Dit *Sabeïfmus* verfchilde van de Afgodery der Grieken:

(a) *Hide* verklaart dit van de Duifterniffen die den Afgrondt bedekten, en 't welk volgt van het Ryk van den *Demon*; van den opftand der quaade Engelen, van hunnen val en hoedanig zy uit den Hemel verdreeven wierden. (b) Dit is hier een weinig uitgebreid.

(c) Koning van Perfië, *Hyftafpes* toegenaamt. Men meent dat *Hyftafpes* of *Gushtafp* een toenaam was.

ken : Maar deeze , door gebrek van den Dienſt der Perſen te verſtaan, of ten gevalle van hun eigen Dienſt, eigenden de voorwerpen van hunne Afgodery aan deeze Aloude Perſen. By voorbeeldt , (a) zy de Burgerlyke Dienſt waar mede deezen Landaart de Hoofdtſtoffen eerde , ziende, want die bepaalde zich niet aan 't Vuur, eigenden die deezen van *Juno* , het zinnebeeldt van de Lucht toe , van *Jupiter* dat van den Hemel , van *Vulkaan* dat van 't Vuur enz. Nochtans in dit alles was 'er anders niet dan achting voor 't Zinnebeeldt, maar geen wezentlyke Dienſt, geen Gebeden aan 't zelve voor te draagen , noch offerhanden. 't Is dan met veel voorzorge dat men het verhaal 't welk de Griekſche Schryvers van den Godsdienſt der Aloude Perſen doen , leezen moet : Maar men moet ook acht geeven de Rechtzinnigheit van dit Volk met de Ketteryen die ingevoert wierden , wel te onderſcheiden. Het Standbeeldt door *Artaxerxes* aan *Venus* toegewyt , was een van die Ketteryen , volgens 't zeggen van *Mnemon*; men moet ook den Dienſt van *Diana* als een Kettery aanzien, die, volgens *Hide*, wel de zelfde als *Venus* zou konnen geweeſt hebben.

Ketteryen onder hen ontſtaan. Een der voornaamſte Ketteryen in den Godsdienſt deezer Aloude Perſen, was die der Wyzen van *Capadocië*. In hunnen Dienſt, zegt ons de geleerde Engelsman, mengden (b) zy de Afgodery (c) met de Burgerlyke eerbewyzing aan 't Vuur beweezen. Waarlyk, hadden ze Tempelen en Beelden, tegen 't geen de Rechtzinnige Perſen oeffenden. Zy gingen met hunne Goden in Proceſſie, zy offerden op de Altaren , en dolden de Slachtoffers met een houten Hamer. Zy begroeven de Dooden behalven de Wyzen die zy voor de Vleeſcheetende Vogelen, volgens de oeffening der Perſen, bloot ſtelden. Hunne *Pyrées* beſtonden in groote omtrekken, in welkers midden men een Altaar zag, of een Haardſteede waar op hunne Wyzen veel aſſche en een geduurig brandend Vuur bewaarden. Zy vergaderden daar dagelyks en zongen hunne Gebeden voor dit Vuur, houdende een bundel Roeden in hande, en hebbende een Myter op 't Hoofdt , waar van de breede Banden den Mondt en een gedeelte van 't Aangezicht deezer *Mages* of Wyzen bedekten. In 't vervolg van deeze Verhandeling zullen we van eenige andere Ketters van 't Aloude *Gaurifmus* gewag maaken ; laat ons nu van 't Aloude *Sabeïſmus* der Perſen ſpreeken.

Volgens *Herodoot* , hadden ze eertyds geene Tempels (d) , noch Standbeelden, noch Altaren. Het gebruik van Tempelen was nochtans reeds ten tyde van deezen Alouden Hiſtori-Schryver ingevoert : Maar mogelyk was het zoo algemeen niet dan het vervolgens wierd ; en hoe 't ook zyn mag, zy geloofden niet dat de Godheit in deeze Tempels ingeſloten wierd. Zy offerden, vervolgt de Griekſche Hiſtori-Schryver , Slachtoffers aan *Jupiter*, te weeten, aan de ganſche uitgeſtrektheit des Hemels, die zy *Jupiter* noemden : Maar indien dit waar is, moet men gelooven, dat zy door deeze uitgeſtrektheit des Hemels, Godt zelf verſtonden, gelyk het meerendeel der Afgodendienaaren ; waar van wy in de voorgaande Verhandelingen geſproken hebben. Zy offerden ook aan de Zon , Maan , Aarde , de Winden en 't Water ; een Dienſt die niet van dien der Hoofdtſtoffen verſchilde, qualyk door deezen Hiſtori-Schryver verſtaan. De Dienſt deezer Perſen was van geen Lipproeving of Wyn-plenging , noch andere Plechtigheden deezer orde verzelt. Men genoegde zich in een wel gereinigde plaats te offeren. Deeze die offerde, deed 'er zyne Gebeden , en bad niet voor hem alleen : Maar algemeen voor 't ganſche Volk, en voor den Koning in 't byzonder. Na de Offerhande zond den Offeraar het Slachtoffer weg, zette het Vleeſch van de Offerhande op Klaverbladeren en zong vervolgens. Om de Offerhande volkomen te doen zyn, vereiſchte, dat 'er een *Mage* of *Wyze* tegenwoordig was. Een ieder vierde de dag van zyne geboorte met meerder plechtigheit dan eenigen anderen dag van 't jaar. Zy geloofden dat na de dapperheit niets uitneemender was dan een groot getal Kinderen te hebben, en ten dien einde hadden ze veele Vrouwen, gelyk de andere Ooſterlingen. De Kinderen verſcheenen voor hunne Vaders, niet dan na den ouderdom van vyf jaaren. Met deezen ouderdom begon men hun drie zaaken te leeren, het Paerdryden, wel te Schieten , en de Waarheit te zeggen. Men voegt 'er by, dat deeze Aloude Perſen voornamentlyk de Opvoeding in goede voorbeelden deeden beſtaan. Zy zagen de Leugen als de ſchandelykſte zaak der Waereldt aan. Men ſtrafte niemandt voor de eerſte bedreeven misdaadt. 't Was hun verboden te noemen 't geen niet gedoogt was te doen. Na

Geene Tempels in gebruik onder hen, doch hoe en aan wien zy echter offerden.

Hoe zy veele kinderen te bezitten, voor iets uitmuntend achten, en hun gedrag dies aangaande aangemerkt.

(a) 't Is *Hide* die ſpreekt. (b) *Hide* Ubi Sup. C. 3.
(c) *Iconolatriam cum Pyrodulia miſcuerunt.* (d) *Pyrées.*

Na de Leugen was 'er niet fchandelyker dan Geldt fchuldig te zyn, en dit was onder anderen op een reden gegrondt die de ervarenheit genoeg bevestigt. 't Is dat deeze die fchulden hadden dikmaals tot liegen zich begaven, en dat (a) de bekommernis door de fchulden veroorzaakt, de Schuldenaars in oneindige omwegen wikkelde. Men merkte een Melaatfe als een Menfch aan die tegen de Zon gezondigt had, overzulks verbood men hem alle gemeenfchap met gezonde Perfoonen. Te fpuuwen of zich van eenige andere noodzaakelykheit in 't Water van eene Revier t'ontlaften, doode Lichaamen daar in te werpen, of 'er zich alleenlyk in te baaden, waren dingen zorgvuldiglyk verboden. Zy leiden hunne Lyken ten roof der Vogelen en Honden. Eindelyk waren ze zeer bezorgt de Ondieren en fchadelyke Gediertens te verdelgen.

Van welk een dienft hunne *Pyrées* of Vuurtempels onder hen waren.

Men zegt ons ook iet van de *Pyrées* die aan verfcheiden Goden geduurende het *Sabeïfmus* der Perfen toegewyt wierden. Een Arabifche Schryver bericht 'er van zeven, die aan zeven Planeeten geheiligt waren, en voegt 'er by, dat men 'er Reukwerken ter hunner eere brandde: Maar *Hide* verfchoont hier vernuftiglyk de Perfen van Afgodery. (b) Deeze zeven *Pyrées*, zegt hy, voeren alle eenen naam, genomen uit de hoedanigheit van een zekere verlichte Verheveling, of van den ftand eener Dwaalftarre: Maar in deeze *Pyrées* eerde men nochtans niet dan God; 't is als wanneer men by ons een Kapel of Tempel ter gedachtenisse van eenige gebeurtenis bouwt, of ter eere van den een of anderen Heilig. Men aanbad 'er niet dan God alleen en men vervoegde zich waarlyk tot zyne Opper-Majefteit. Behalven dat, verzeekert *Hide* dat de Sabeênfche Perfen hunnen Burgerlyken Dienft aan de Lucht en Planeeten beweezen: Maar dat ze zich van den Geeftelyken Dienft niet dan in de Tempelen queeten.

Zonne-dienft hoedanig by de alouden Perfen aangemerkt.

Laat ons nu overgaan tot den alouden Dienft der Zonne, onder den naam van *Mithra* geëert, een naam die van *Mihr* (c) afkomt, en in de aloude Perfiaanfche taale *Liefde* en *Barmhartigheit* beteekenen wil. Genoeg bekent is 't dat de Geeftelyke Dienft door alle Afgodifche Volkeren aan dit Hemellicht beweezen word. By de Perfen was die niet dan burgerlyk. 't Is dan onnut dat de Grieken *de Groote God der Perfen*, *Mithra* genoemt hebben. Zy hebben hier in gelyk in veele andere zaaken, gedwaalt. Noch tegenwoordig verklaaren de *Gauren*, dat ze niet dan God alleen aanbidden: Wanneer men hun echter vraagt waarom zy zich voor de opgaande Zon néederbuigen, 't is (d) zeggenze, een enkele hulde die wy aan de volmaakfte aller Schepzelen bewyzen die na den Menfch van de handt Gods voortgebragt zyn. Zy voegen 'er by, dat God zynen Troon in de Zon heeft geplaatft, en op deezen grondt eeren zy met ontzag het verblyf van haare Goddelyke Majefteit. Nochtans (e) fcrikte eertyds deeze burgerlyke eerbied der Chriften Perfen gewiffe af. Zy geloofden 'er de Afgodery in aan te merken. Indien deeze Chriftenen een weinig fyner Redeneerkundigen waren geweeft, hadden zy zich door de onderfcheidingen konnen uit dat ftuk gered hebben. Men moet nochtans bekennen dat hunne fchroomachtigheit te verre kon getrokken zyn geweeft, en dat dit een overblyfzel van deeze vooroordeelen was, die het Chriftendom tegen alles 't welk fchyn van Afgodery had, van de Jooden had overgeërft. De Jooden waren aan de overgelovigheden hunner gebuurvolkeren zoo geneegen, dat Godt noodig oordeelde hen tegen alles 't geen 'er een fchyn van had, een haat in te boezemen. 't Kan ook wel uit eigenzinnigheit en wegens den aart in 't gedrag deezer Chriftenen (f) ontfprooten zyn geweeft. Waar is 't dat deeze beide zaaken gemeenlyk de plaats van den waaren yver genoegzaam inneemen. Het gewiffe is bevatbaarder van valfche indrukzelen dan men denken zou, en zodanig een eigent zyne

(a) *Auguftus* liet het bedt van een Roomfch Edelman, ongemeen in fchulden vervallen, koopen, geloovende dat iemandt die geruft kon zyn en in deezen ftaat flaapen, aan zyn bedt de kracht had medegedeelt van de Menfchen in flaap te wiegen. Ten dien tyde kende men mogelyk de kracht van Bankbreukelingen niet, die niet alleen de bekommernis uit den Geeft des Schuldenaars verdryft, en dus geruft flaapen laat: Maar zelfs de kalmte in zyn gewiffe veroorzaakt.

(b) Dus beteekent, by voorbeeldt, *Azurmihr*, 't welk de naam van een *Pyrée* is, het Zonne vuur. *Azur* wil vuur beteekenen. Een glans, om zoo te zeggen, die ganfch byzonderlyk aan 't Zonne-vuur was, gaf reden tot de toewying van deezen *Pyrée*. Dit voorbeeldt voldoet om van 't overige te oordeelen. Zie de Engelfche Schryver C 3. van zyn Werk. Hy gelooft ook dat men onderftellen kan dat deeze *Pyrées* tot Zinnebeeldt eenige Planeet hadden, eveneens gelyk men nu de halve Maanen op der Mahometanen Mosqueën ziet.

(c) Dit is uit het 4. C. van *Hide* afgefchreeven.

(d) Een aanhaaling uit den zelfden Schryver.

(e) Zie *Hide* Ubi Sup. Hy gelooft dat de vervolging, die tegen de Chriftenen ontftond ter gelegenheit hunner Schroomachtigheden tegen den burgerlyken Dienft aan de Zon, een lift der *Wyzen* was. Zy vreesden dat het Chriftendom de overhand enz. bekomen mogte.

(f) 't Is *Hide* die fpreekt.

zyne ſtandvaſtigheit aan Gods genaade toe, die niet weet dat hy, zonder de onmiddelyke hulp van de genaade, door zyne natuurlyke geſteltheit in zich zelf 't noodig vermogen heeft, om de Stelregels der *gewaande Dragonderſche Bekeerders* te wederſtaan.

De Grieken en Romeinen, die de Dienſt van *Mithra* overnamen, mengden 'er een regel hunner uitvinding by, en eigenden die vervolgens den Perſen toe: en dit is 't welk men uitvoerig in den Engelſchen Schryver zien kan, als ook de plechtigheden der geenen die men aan *Mithra* toeliet. Zie hier dan eigentlyk waar in de gewaande Geeſtelyke oeffening der Perſen beſtond. Voor af moet men zich erinneren dat de Zon, volgens de gedachten van dit Volk, een uitmuntend Schepzel was, die, door haaren dienſt en weldaaden, een volmaakt zinnebeeldt van 't Opper-Wezen en den Schepper van 't Heelal ſcheen. Overzulks was de Zon altoos een gedeelte van den Geeſtelyken Dienſt die men aan God bewees: En alzoo het Hemellicht niet dan Gods Beeldt was, genoot het ook niet dan Burgerlyke eerbewyzingen, te weeten, de groeting, (a) nederige buigingen, mogelyk zelfs eenige Bewierookingen, terwyl dat God de Smeekingen, Gebeden, Geloften en alle de gewoone wezentlyke Geeſtelyke Dienſten ontfing. Voor *Zoroaſtres*, wierd de Zon, gelyk men gemeenlyk zegt, *onder den blooten Hemel* geëert. Na hem veranderden de zaaken: Deeze Hervormer wyde een zinnebeeldelyk Hol (b) aan *Mithra* toe, en in dit Hol, waar in men de verbeelding van onze Waereldt en des Hemels Geſtarntens zag, diende men nochtans niet dan den Opper-God. Wil men iet naaukeurigers over de eerbewyzingen aan de Zon beweezen? Hier is 't. De Perſen hadden een gebruik van Godsdienſtigheit (c), waar toe de Zon en andere Planeeten gelegenheit gaven, zonder dat deswegen dit min onmiddelyk tot God betrekkelyk was. Die Godsdienſtigheit was tot hem gericht; zy begon in zynen naam, en beſtond in Dankzeggingen voor de Genaade door middel van de Zon, de Maan enz. ingewilligt.

Wanneer de Aloude Perſen hunne Legers lieten te velde trekken, plaatſte men op het gegeeven teken uit 's Koning Tente, (d) op de zelve en in 't gezicht van een ieder, het Zonne-Beeldt in Kriſtal omvat. De Heiren trokken niet op dan na Zonnen opgang, en men bragt voor haar, zilvere Altaren waar op men haar gewyd Vuur ſtookte.

Dusdanig was den ſtaat van deeze Sabeënſche Perſen, die van den Godsdienſt der eerſte Afkomelingen van Noach ontaardt waren. De oorſprong van dit *Sabeïſmus* was aan de benoodigdheit verſchuldigt, door deeze eerſte Menſchen van een Middelaar erkent, het vermoogen hebbende hen met Godt te verzoenen; „gevoelende hunne nietigheit en onwaardigheit, „konden zy niet, zegt *Prideaux* (e), „begrypen dat zy door zich zelf by het „Opper-Wezen toegang hebben konden. „Zy bevonden 't te zuiver en verhevener „voor de verachtelyke en onreine Menſchen, zodanig zy zich erkenden. Zy „beſloten 'er uit, dat 'er vereiſcht wierd „dat men door tuſſchenkoming een Be„middelaar had. . . . door wien zy zich „konden tot hem vervoegen: . . . . maar „geene klaare openbaaring van de hoeda„nigheit des Middelaars hebbende die God „voor de waereldt beſtemt had, . . . ver„kooren ze zich zelven Middelaars, door „het middel van wien zy zich tot den Op„per-God vervoegen konden; en alzoo zy „ter eener zyde geloofden, dat de Zon, „Maan en Starren het verblyf waren.... „van zoo veele Verſtanden die deeze He„melſche Lichaamen bezielden en 'er de „beweegingen van bepaalden; anderzins, „dat deeze Verſtanden ſcheidbaare We„zens tuſſchen den Opper-God en de Men„ſchen waren, zoo geloofden ze ook dat „'er geene bequamer waren om tot Midde„laars tuſſchen God en hen te dienen." Waarſchynlyk is 't dat de Perſen deeze gevoelens in dien Godsdienſt ingelyft hebben, die zy voorgaven van Abraham te hebben overgenomen.

Staat en afwyking van dien Landaart, omtrent hunnen Godsdienſt aangemerkt, en hoe zy ter verzoening een Middelaar noodig vonden.

(a) *Proſtrationes*, *Hide* Ut Sup.
(b) Dit Hol verbeelde de Waereldt. Zie een plaats van *Porphyrius* in *Hide* Ut. Sup.
(c) *Hide* noemt dit *Mithræ Celebratio & Salutatio.*
(d) *Quintus Curtius*. Lib. 3. (e) *Hiſtoire des Juifs*. L. 3.

II. HOOFDTSTUK.

Van de WETGEVERS *der* PERSEN; *hunne* KETTERS enz.

MEn zegt dat ze voor *Zoroaftres* twee beroemde Wetgevers hebben gehad, de eene *Keyomaras*, of *Chajomer*, die Koning van *Medië* was, en de andere *Poreode-Kefchang* genoemt. Alzoo de *Gauren* van Indiën niet dan deeze kenden, die zy hunnen *eerften Hervormer* noemden, kan het wel zyn dat *Chajomer* en *Poreode-Kefchang* niet dan de zelfde Perfoon waren.

Zoroaftres voor den Hervormer en Wetgever der Aloude Perfen aangemerkt, en zynen oorfprong onderzocht.

De groote Hervormer van den Godsdienft der *Mages* of *Wyzen* was (a) *Zoroaftres*, die ten tyde van *Darius Hyftafpes* leefde. Men weet niet zeker uit welk een Landt hy afkomftig was. *Lord* (b) maakt hem een Inboorling van China. De gedachte der Indifche *Gauren* is, dat hy tot Vader een arme Chinees, *Efpintaman* genoemt, en Moeder een zekere *Dodo* heeft gehad. Zeer wel heeft men aangemerkt, dat deeze beide naamen van geen Chineefche uitfpraak zyn. Eenige zeggen, dat hy een *Meder* was, en andere eindelyk meenen dat hy een Jood (c) niet alleen van geboorte, maar zelfs van Godsdienft zoude zyn geweeft. *Hide* gelooft hem (d) een Perfiaan te zyn, en dat hy in zyne jeugd een Dienaar van eenigen Joodfchen Profeet geweeft zy. Dit is 't dat mede de Oofterlingen zeggen: (e) Maar zy verfchillen ten opzichte van *Zoroaftres* Meefter, zeggende eenige, dat hy de Leerling of Huisgenoot van *Ozeïr* was, die *Esdras* is, andere van een Profeet de Leerling van *Jeremias*, weder andere (f) neemen 't hooger op en maaken van hem de Leerling van *Elias*: „ Maar, gelyk de „ Dokter *Prideaux* zeer wel zegt, de ty„ den van *Elias* en *Esdras* komen met *Zo*„ *roaftres* niet overeen. *Elias* heeft langen „ tydt voor hem geleeft, en *Esdras* quam „ niet dan na hem. ” Waarfchynelyker is 't, dat hy de Huisgenoot van *Daniel* was, „ en dat hy onder hem, vervolgt Dokter „ *Prideaux*, de geheiligde en ongewyde „ Wetenfchappen leerde, die hy bezat,... „ .. en dat hy befloot zich tot een Profeet „ op te werpen, hoopende, dat zoo hy zy„ ne rol wel fpeelde, de zelfde eer als zy„ nen Meefter verwerven zoude. ” In zyne Leer doet zich zoo veel van 't Jodendom op, dat genoegzaam te gelooven is, dat hy langen tydt onder de Jooden geleeft heeft, indien 't niet is dat hy onder hen gebooren was. Maar deeze Joodfche Leer door de Werken van *Zoroaftres* verfpreid, kon die niet in Perfië langen tydt voor hem ingevoert zyn geweeft?

Wonderen door hem bedacht om zich aanzienlyk te maaken,

Zoroaftres begon zich in *Aderbejan*, 't welk het aloude *Medië* is, op te doen; om de Hervorming die hy voor had, te doen gelden, wilde hy zich door wonderwerken en door een fchyn van afzondering doorluchtig maaken. Hy nam vuur en handelde het zonder zich te branden; hy liet zich gefmolten koper op 't lichaam gieten, en men zag dit koper op zyne bloote borft, zyn voorige vafte geftalte wederaanneemen, zonder dat 'er de gewaande Profeet eenig letzel van kreeg. Hy deed dit laatfte wonderwerk voor *Guftafp* (*Darius Hyftafpes*) dien hy wilde tot zyne Hervorming bekeeren.

En zyn gedrag verder befchouwt.

De afzondering van *Zoroaftres* in een Hol, fcheen naar die van *Numa*, en wierd door *Mahomet* (g) nagevolgt. Reeds hebbenwe van de Spelonk van *Mithra* gefproken, alwaar *Zoroaftres* ontweek, onder voorwendzel van zich t'eenemaal tot het gebedt en de betrachting over te geeven, aanfchouwende de Zinnebeeldelyke Afbeeldzels die *Mithra* en de geheimeniffen van den Godsdienft verbeelden. *Zoroaftres* ftelde in deeze zyne afzondering de beruchte (h) *Zend* of *Zendavefta*

(a) Of *Zerdusht*, 't welk men door Vorft of Hoofdt der Wyzen vertaalt. *Antiftes Magorum*: andere drukken 't anders uit. Zie *Hide* Ut Sup.

(b) *Hiftorie van den Godsdienft der aloude Perfianen*, uit het Engels vertaalt en te Parys gedrukt.

(c) Dit is het gevoelen van Dokter *Prideaux*, *Hift. des Iuifs.* L. IV.

(d) *Godsdienft der Perfianen.* C. 24.

(e) Zie de aanhaalingen van Arabifche Schryvers in *Hide* Ubi Sup.

(f) Aanhaalingen in *Prideaux* Ubi Sup. en in *Hide.*

(g) „ Dit was in een fpelonk, dat hy met hulpe van zyne medehelpers de *Alkoran* te famen flanfte. *Py*„ *thagoras*, week mede, op 't voorbeeldt van *Zoroaftres* zynen Meefter, in een Spelonk. ” *Prideaux Hift. des Iuifs* L. IV.

(h) *Zend*, de plaats alwaar men het vuur ontfteekt, *Igniarium*. *Estha*, het vuur. Dit Chaldeeufch woordt, heeft met het Hebreeuwfch *Efch* overeenkomft; dus beteekent *Zendavefta* of *Zendvaesbta*, de *Haart* en 't *Vuur*, *Igniarium & ignis.* Zie *Hide* Ubi Sup. C. 25. Door den naam van *Zendavefta* waar mede *Zoroaftres* zyn boek doopte, wilde hy een indruk geeven, dat deeze die het naaukeurig leezen zoude, in zyn hart het vuur van een waare liefde voor God zou voelen ontfteeken.

avesta op, die in zyne twaalf Deelen de gansche Leer van dien valschen Profeet bevatte en het aloude *Magianismus* door hem hervormt. Hy bood dit Boek *Darius* aan. In navolging van *Zoroastres*, verkooren veele Godsdienstige Sektarissen van zyne Hervorming de Holen en Spelonken om 'er hunne betrachting uit te voeren, en deeze gewoonte was lang van duur.

Hoe *Zoroastres* zyne bezending aan *Darius* voordroeg.

Een Arabisch Schryver, door Dokter *Hide* aangehaalt, verhaalt, hoedanig de Profeet der Persen zyne zending aan *Darius* verklaarde. Dit was omtrent het 31ste. jaar van des Monarchs Regeering. Hem vertoonende de *Zend*, die hy zeide van den Hemel ontfangen te hebben, nevens de *Sudra* (a) en de geheiligde Gordel, hy gaf zich den tytel van Gods Profeet. Hy vermaande *Darius* de nieuwe Godsdienst aan te neemen. De Monarch verzocht hem Wonderwerken te doen. Behalven deeze waar van gewag is gemaakt, liet *Zoroastres* in weinig tydts en tot een ongemeene grootte een Sipresseboom opgroeyen:

Eenige wederstreevers doen zich tegen hem op,

Maar dit belette de t'zamenspanners der Sabeensche *Wyzen* niet tegen hem te woelen. (b) Zy bestaken met den Deurwachter van *Zoroastres*, en wikkelden hem in, in de kamer van den Profeet der *Wyzen*, honds beenderen, en nagels en hair van doode lyken te leggen, 't welk dingen waren waar voor de Persen zeer afkeerig zyn, vervolgens maakten zy zoo behendig als geschieden kon, aan *Darius* bekent, dat *Zoroastres* een Toveraar was, die in 't verborgen allerlei Toverkonsten oeffende. *Darius* door zyn eigen oogen overtuigt, verliet de Hervorming en liet den gewaanden Hervormer in de gevankenisse werpen. Geduurende zyne Gevankenis was 't, dat de voeten van een Paerdt, 't welk de Vorst driftig lief had, zodanig inkrompen, dat ze t'eenemaal onbruikbaar wierden. *Darius* nam dan tot zyne *Mages* of *Wyzen* toevlucht; doch geen van hun kon eenig geneesmiddel voor dit toeval uitvinden.

Die hy echter overwind.

Zoroastres alleen beloofde den Monarch zyn Paerdt het gebruik van zyne voeten weder te bezorgen: Maar onder beding, dat de Koning zich oprechtelyk met zyn gansche Hof bekeeren zoude, en dat hy het Schelmstuk, tegen hem door zyne Vyanden gesmeed, onderzoeken zoude. De geneezing van 't Paerdt wierd toen het Tydmerk van de volmaakte instelling der Hervorming Het wierd aan *Zoroastres* toegestaan openbaarlyk te leeraaren; zyn gezag breidde zich eerlang door de gansche Monarchie uit, en het Volk zag hem zonder bezwaarnis voor een *Gezant Gods* aan. Laat ons niet vergeeten, dat *Darius* vier zaaken van den nieuwen Profeet eischte om zich van de Goddelykheit zyner Leere te overtuigen: (c) eerstelyk wanneer het hem behaagde naar den Hemel op te vaaren en weder te konnen nederdaalen. II. Te mogen weeten wat God in dit oogenblik deed en wat hy vervolgens doen zoude. III. De doodt niet te mogen onderworpen zyn. IV. En eindelyk onquetsbaar te wezen. *Zoroastres* antwoorde; dat hy geen vermogen genoeg had om hem teffens vier dus moeielyke en zoo gewigtige zaaken te doen verwerven, en dat het zelf gevaarlyk was, dat een eenig Mensch dit alles bezat; nademaal hy zich door dit middel zoude konnen beroemen van alzoo machtig als God zelf te zyn: Maar dat hy niet tegenstaande de zwaarigheden, en om de waarheit van zyne Zending te bevestigen, God om deeze vier giften smeeken zoude en zulks voor vier onderscheiden Persoonen. *Darius* verworf dan het eerste; deeze om het tegenwoordige en het toekomende te weeten, wierd aan 's Konings *Mage* of *Wyze* toegestaan, op dat hy de onderneemingen van zynen Opper-Heer schikken kon, en de Zoonen van *Darius* genooten de twee laatste giften. De *Gauren* zeggen, dat (d) *Beschuten* of *Pischiton*, die de onsterflykheit genoot, noch in een zeekere plaats leeft, alwaar hy door dertig Mannen word bewaart. Geen sterflyk Mensch is 't gedoogt geweest die te naaderen, beducht zynde dat hy niet gelyk *Beschuten* onsterflyk wierd.

Vier wonderdadige uitwerkzelen door den Persischen Vorst hem voorgesteit, en van welk een gewoon dies waren.

Zoroastres word voor den Hervormer van den Persischen Godsdienst erkent.

Zoroastres, na dat hy zyne Hervorming in Persië had ingevoert, quam hy weder te *Balch*, alwaar, volgens zyne instelling, de plaats van zyn verblyf als *Aarts-Wyze* of Paus der *Wyzen* zyn moest, en daar was 't dat hy als Hoofdt der Geestelykheit over het Ryk met het zelfde gezag als *Darius* het waereldlyke regeerde. Toen strekte zyne begeerte zich uit, Zielen te winnen, een begeerte die niet minder

(a) De *Sudra* is de Bisschoppelyke tabberdt of liever het Opperkleedt der Magische Priesteren.
(b) *Hide* Ubi Sup. C. 24. *Lord.* Ubi Sup.
(c) *Lord* Ubi Sup Deeze verzoeken zyn in *Hide* een weinig in omstandigheit verschillende.
(d) *Lord* Ubi Sup. *Zoroastres* diende zich van een kop vol wyn, van een roos, van een andere kop vol melk, en een Granaadappel, om de vier giften voor *Darius* en de anderen te verzorgen: Het verhaal van dit verdichtzel word in C. 24. van den Godsdienst der aloude Persen gevonden.

der heerschzucht dan de waereldlyke overheeringen verborg, bezat enkelyk deezen Hervormer. Hy ondernam *Argyaspes* (a) Koning van *Turan*, een yverig Sabeër te bekeeren, (b) „ en om dit te beter te doen „ gelukken, gebruikte hy het gezag van „ zynen Opper-Heer. De Scythische Vorst, „ gebelgt dat men hem *in een zaak van gewisse* wilde Wetten stellen, viel met een „ Heir in *Baktriane*, sloeg *Darius* Krygsbenden, doode *Zoroastres* nevens alle de „ Priesters zyner Patriarchale Kerke, die „ ten getalle van 80 waren, en wierp alle „ de Tempels van de Provincie overhoop." *Lohrasp* Vader van *Darius* liet 'er mede in deezen verwoestenden Inval der Scyten het leven. De Grieken (c) hebben eenige verdichtzelen van *Zoroastres* doodt vertelt: Maar wy vinden 't onnoodig alhier op te haalen.

Zyne doodt.

Welke byzonderheden men van *Zoroastres* geboorte heeft verdicht.

De zelfde Grieken, en hunne afschryvers, hebben niet min van zyne geboorte gebeuzelt. Zy berichten, by voorbeeldt, (d) dat hy de eenigste is geweest die lachende op de waereldt quam, en dat de Slagaderen van zyn Hoofdt zoo krachtig sloegen, dat ze de handt bewoogen wanneer men die op de zelve leide, 't welk voorzeide, dat hy tot jaaren gekomen, een groot Man worden zou. Maar dit alles heeft geen vergelyking by de wonderen die in de *Legenden* der *Gauren*, zyne geboorte en zending betreffende, geleezen worden. (e) De Vader en Moeder van *Zoroastres* verdrietende geen Kinderen te hebben, smeekten 'er God vieriglyk om: En hunne Gebeden wierden verhoort. *Dodo*, dus was de naam van des Profeets Moeder, van hem zwanger zynde, had een ongemeene droom. Zy geloofde de Hemelen boven haar Hoofdt in Vuur te zien, en dat een ongemeene roode Vlam de uitgebreidenheit van 't Firmament bedekte. Vier Roofvogels vertoonden zich voor haar onder een verschrikkelyke gedaante. Het scheen dat deeze Roofvogels zich op haar lichaam werpende, met geweld het Kindt 't welk ze droeg wilden wegrukken: Maar dat 'er in dien tydt een moedig Man van een goeden opslag, dit Kindt behendiglyk herstelde en de Wonde weder toesloot. Vervolgens verdweenen de Roofvogels en *Dodo* wierd wakker. De goede Vrouw verzuimde niet in 't breede dit te verhaalen, en ongetwyffelt met alle omstandigheden van optooijing wegens deezen Droom. De Man dit hoorende, vatte daar uit een vermoeden op; men bragt alle de omstandigheden by, die de zwangerheit verzelden, en men besloot eindelyk den Waarzegger raad te vraagen. Des Wichelaars antwoordt was; dat de Droom aan 't Kindt goedt en quaadt beloofde; dat het de waereldt door zyne Leer verlichten zoude, en dat het veele Vyanden hebben zou: Maar dat God hunnen toeleg zou verydelen. De wonderwerkende geboorte van 't Kindt verbaasde de Koning van China zodanig, dat hy eenig Volk uitzond om het te dooden. Vervolgens trachtte hy het te doen vergeeven: Maar God redde het geduurig voor de gevaaren waaraan zyn leven bloot stond. Toen vermaande *Zoroastres* zyne Ouders China te verlaaten, en met hem zich naar Persië te begeeven. De vlucht van den Profeet was niet min wonderbaar. Onder andere wonderwerken, liet hy de onderweeg stroomende Revieren bevriezen, om die te konnen passeeren. In Persië gekomen, gaf hy zich t'eenemaal tot den Gebeden over. (f) Hy bad God, staande op een Been. Deeze die een stof van Godsvruchtigheit uitvinden, hebben nooit een gewoone begeerte. De betrachting van den Profeet had voornaamentlyk opzicht over de onorden die der Menschen ongeregeldheden veroorzaakten, die hy, als de *Wyzen* zyne Voorzaten toeëigende, aan het ondeugend Beginzel of de Grondoorzaak, die alle de Werken Gods verdorf en verwoeste. Hy verdubbelde zyne Gebeden, smeekende God, dat hy hem de middelen aanwees van een noodzaakelyke Hervorming onder de Menschen in te voeren. In deeze inspanningen van overdenking, bevond hy zich in 't midden van een diepe Vallei, hy zag 'er een Engel die hem als een *Vriendt Gods* groette, en vroeg wat hy zocht. *Zoroastres* antwoordde den Engel, dat hy verzocht zich voor God te vertoonen, om van zyne goedheit Wetten te verwerven die de Menschen weder tot de deugdt geleiden. Toen gaf hem den Engel iet om zyn Lichaam te reinigen en bragt hem in den Hemel over, nadat hy hem belast had zyne oogen te sluiten. Daar was 't dat hy de heerlykheit van 't Opper-Wezen zag (of dat

Zyn eerste gedrag aangemerkt.

Een verdicht voorval tusschen hem en een Engel, die hem naar Hemelwaarts geleid, en wat hem aldaar wedervoer.

(a) *Hide* vertaalt de naam van deezen Landaart door *Turcæ Orientales*, of *Oosterlyke Turken*, en Dokter *Prideaux* L. IV in zyne Historie door *Oosterlyke Scythen*

(b) 't Geen volgt is uit *Prideaux* getrokken. (c) Zie de aanhaalingen in *Hide* C. 24.

(d) Zie 't geen tegen deeze twee gewaande wonderdaaden in de *Verantwoording voor de uitmuntende Mannen* enz. door *Naudé* is gezegt. (e) *Lord* Ubi Sup. C. 3.

(f) *Hide* C. 25. *Relig. Persar.*

dat hy, (a) volgens eenige Schryvers, God hoorde die uit het midden van een Vuur ſprak) en uit zynen mondt de onuitdrukkelyke geheimeniſſen, en de verſcheiden tyden van de Monarchie der Perſen verſtond. *Zoroaſtres*, had God verzocht tot aan 't einde der waereldt te mogen leeven, om geduuriglyk den Menſchen de plichten van den waaren Godsdienſt en de oeffening van de deugdt te konnen leeren: Maar ten aanzien van zoo veele boosheden die zich voor hem in alle deeze Tyden vertoonden, en die hem ſcheenen geduurig te vermeerderen, wenſchte de Hervormer der Perſen niet meer te leeven, dan zoo lange het vereiſcht wierd om zyne Zending te vervullen.

Weder op Aarde gekomen, hoe hy zyne hervorming invoerde.

Zoroaſtres van den Hemel met het waare Hemelſch Vuur en de *Zend* of *Zendaveſta*, waar van wy geſproken hebben, weder gekomen; plaagde hem de Duivel, en wilde hem de noodeloosheit van dit Vuur en de valſcheit van den *Zend* dits maaken. Hy bood hem eenige beter dingen aan, als een aangenaamer Leer, een lang leven, en waereldlyke eer. Maar *Zoroaſtres* met de gunſt van God gewaapent, wederſtond den Duivel, en zond hem weder naar de Helle. Nadat hy deeze booze Geeſt dus verdreeven had, vervolgde hy zynen weg naar de verblyfplaats zyner Ouderen en bekeerde hen tot zynen Godsdienſt. Het gerucht van deeze bekeering en 't wonderdaadig leven van den nieuwen Apoſtel, verſpreide zich eerlang. *Dodo* des Apoſtels Moeder vertte allerwegen de wonderen van zyn ontfankeniſſe uit, deeze Goddelyke Droom die zich zoo gelukkig verklaarde, dit gezichte Gods en de heerlykheit des Hemels, waar door haaren Zoon tot de hoedanigheit van Hervormer der Menſchen beroepen was, dit Hemelſch Vuur, en dit Boek 't welk de liefde Gods in hunne harten verwekken moeſt. De wonderen van dit ſlag naaulyks onder de Vrouwen verſpreid, wierden ook eerlang in 't Hof van *Darius* overgebragt, en daar was 't dat *Zoroaſtres* Hervorming een aanvang nam.

Geſchillen over zyne leer ontſtaan.

Na *Zoroaſtres* ontſtonden allenks twyffelingen en geſchillen in den Godsdienſt. De voornaamſte deezer geſchillen vonden plaats onder de Regeering van *Ardeshir* of *Artaxerxes*, *Babecan* bygenaamt, omtrent twee hondert jaaren na Chriſtus geboorte. (b) Het Geloof van den Monarch geraakte daar door aan 't waggelen. Hy liet de ganſche Geeſtelykheit van 't Koningryk vergaderen, en beval een algemeene Kerkvergadering te beroepen. Dit kan men omſtandig in 't verhaal van den aangehaalden Schryver naſlaan. 't Zal genoeg zyn te zeggen, dat onder tagtig duizend Geeſtelyken de Monarch niet dan zeven verkoor, aan wien hy de uitſpraak en oploſſing der twyffelingen van zyn gewiſſe vertrouwde en dat onder deeze zeven, eenen *Erdaviraph* genoemt, alleen voor wettig Herſteller van 't *Magianismus* wierd erkent. Deeze *Erdaviraph* willende het Karakter 't welk hy zich als een *Goddelyk Man* aanmaatigde, gezag geeven, veinsde een diepen ſlaap, terwyl hy verzeekerde dat zyne Ziel zich van haar Lichaam ontlaſt had, om by God raad te vraagen. De Ziel had zeven ganſche dagen op den togt toegebragt. Geduurende deeze zeven dagen wierd *Erdaviraphs* Lichaam door zes *Wyzen* gaa-geſlagen, waarby de Koning zich mede voegde, en zy baden en vaſtten geduurende gezamentlyk tot dat de Ziel weder gekomen was.

Ketteryen tegen zyne Leer op de baan gekomen, en waarin die beſtonden.

Van alle de Ketteryen die de Godsdienſt der *Wyzen* op 't hevigſte beſtookten, was deeze van *Manes*, of *Mani* de Vader van 't *Manicheïsmus*. Hy was een Schilder van zyn beroep: (c) Zyne Kettery beſtond in een t'zamenmengzel van 't *Magianismus* en 't Chriſtendom. *Manes* voerde twee Beginzelen in, zich zelven wederſtreevig en eeuwig, 't eene goedt en 't ander quaadt, 't welk hy *Licht* en *Duiſternis* noemde. Men voegt 'er by, dat hy zich de H. Geeſt noemde, of de Vertrooſter; dat hy dreef dat de zichtbaare waereldt door den Duivel (d) was geſchapen geweeſt; dat (e) het Beginzel van 't goede een andere onzichtbaare en oneindige geſchapen had; dat *J. Chriſtus* niet wezentlyk was verſcheenen, en dat deeze die 'er zich voor verklaart had, niet dan een Spookzel was. Hy verworp het Oude *Teſtament*; hy dreef meede de eeuwigheit der menſchelyke Ziele, leeraarde een ſoort van Zielverhuizing, en dat de Zielen zonder lichaam weder opſtaan zouden. Hy verkoor zich twaalf Diſcipelen in navolging van *J. Chriſtus*. Alzoo hy twee Beginzelen in de waereldt ſtelde, wilde hy eveneens dat 'er twee Zielen in den Menſch waren, een goede en Dochter van 't Licht, de andere quaadt en Dochter der Duiſterniſſen. Hy deed Adams en Evas zonde beſtaan in den handel van 't Huwelyk. Men eigent *Manes* veele andere gevoelens toe, eenige die

(a) Idem C. 18. en vervolgens. (b) *Hide* C. 21. *Relig. Perſar.*
(c) Zie *Hide* Ubi Sup. en de Schryvers door hem aangehaalt.
(d) Het beginzel van 't quaadt. (e) Zie hier van breeder in *Hide* Ubi Sup.

die Godloos, en andere die buitenfporig zyn. Het *Manicheïsmus* was ook in veele Sekten verdeelt.

Het *Manicheïsmus* ingevoert.

Wat aangaat hunne Kerkregels, zie hier van eenige aanmerkelyke byzonderheden. Het *Manicheïsmus* verdeelde zyne Sektariffen in twee lichaamen; waar van het eene de *Verkoornen*, en 't ander de *Toehoorders* waren; een verdeeling het Chriftendom nagevolgt, alwaar deeze die de Kerk uitmaaken, in *Verkoorenen* en *Geroepenen* beftaan. Deeze Verdeeling is aan de aloude Griekfche Philofofen verfchuldigt. Onder deeze *Verkoorenen* van 't *Manicheïsmus*, waren 'er twaalf voornaamen ingeftelt, gelyk reeds aangeweezen is, in navolging der Apoftelen van J. C. Men noemde deeze twaalf voornaame Verkoornen, *Meefters*, en zy hadden een Opper-Hoofdt 't welk zy de *Vorft der Meefteren* noemden. De twaalf *Meefters* ftelden twee en zeventig Biffchoppen aan, uit het lichaam der *Verkoornen* genomen, en deeze 72. Biffchoppen ftelden wederom Priefters en Diakenen in. De *Verkoorenen* hadden alleen deel aan de geheimeniffen en moeften zich geduurig met de betrachting en de oeffening van de reinigheit bezig houden, die hun door de drie volgende tekenen, de Mondt, de Borft en Handt verbeeldt was. Door den Mondt verftonden ze de gedachten, en 't woordt, 't welk het teken der gedachten is; door de Handt de daadt of werking, en door de Borft allerlei ontuchtigheit.

En het gedrag van deeze Sekte aangemerkt.

De Manicheën wafchten zich met hun eigen Water. Deeze Sekte heeft verfcheiden *Apocryphe Boeken* voortgebragt. Uit den Boezem van 't *Manicheïsmus* ontfproot een andere Ketter *Mazdek* genoemt: Onder voorwendzel van de eenigheit en de Broederfchap onder de Menfchen te herftellen; hy leerde de gemeenfchap van Vrouwen en Goederen. Dit laatfte Artykel was den regeerenden Vorft (a) zeer fmakelyk. Ook was 't niet min aangenaam, zegt men ons, aan de Jongelingen van dien tydt. De Hiftori-Schryver kan op zyn woordt gelooft worden. Een ander Ketter *Chuaph* genoemt, wilde mede Hoofdt van een Streng worden. Hy leerde veel zaaken het *Magianifmus* ftrydig, en verworp de Dienft van 't Vuur.

III. HOOFDTSTUK.

Van den HEDENDAAGSCHEN GODSDIENST *der* GAUREN.

Hoe van oude tyden af de Godsdienft der *Gauren* heeft ftant gehouden, aangemerkt.

DAar is hier een *altoos geduurzaame Kerke*. Mogelyk zal men 't niet gelooven; 't welk nochtans zoo is. (b) De Kerk der *Mages* of *Wyzen* heeft byna federt den Zondvloedt beftaan: en indien zy van tydt tot tydt voor de Ketteryen en vervolgingen is bloot geftelt geweeft, en dat zy zedert de invoering van 't Mahometanendom in Perfie, tot een zeer klein getal van Gelovigen is gebragt; nochtans moet men haar de eer niet ontrooven dat ze zich in deeze ongelegentheden heeft ftaande gehouden. Indien de *Gauren* de waereldlyke macht verlooren hebben, konnen ze zich echter noch beroemen by hen een onafgebroken opvolging in 't Priefterfchap te hebben, een gelykformige *Liturgie* en die federt *Zoroaftres* geen verandering heeft onderhevig geweeft, nevens een onkreukbaare getrouwheit in de Leerftukken die zy van hem ontfangen hebben. 't Is aan deeze Kerk niet dat men haare verandering zoude konnen verwyten, gelyk in onze dagen twee Gezindheden zich wederzyds hebben verwyten willen. De opflag van 't oog vleyt altoos zekere voorwerpen van verre befchouwt.

Twee beginzels als van goedt en quaadt door hen gefteld, en hoedanig gelooft, aangeweezen.

De *Gauren* zyn onverbreekelyk aan de Hervorming van *Zoroaftres* verknocht. Zy gelooven een Opper-Beginfel nevens twee Beginzels van 't goedt en quaadt, 't welk de Perfen, na zich van den Godsdienft hunner Voorvaderen ontaart te hebben, als alleen Veroorzakers van 't Licht en Duifterniffen, hebben ingevoert. Zy beelden zich in, dat God door de vermenging van deeze Beginzelen de ganfche Natuur gefchaapen had. Een beruchte Schryver (c) gelooft, dat *Zoroaftres* dit denkbeeldt uit het Jodendom geput heeft. Dit zou wel konnen zyn. Wy zullen in 't voorbygaan zeggen dat de Hervormer de zwaarigheden van een ftoffe voorziende die het menfchelyk vernuft niet in ftaat is te verklaaren, zeide, dat God niet als het goede gefchapen had: Maar dat de Duifterniffen of het quaadt het goede volgen gelyk de fchaduw het lichaam volgt. God heeft niet dan 't goede konnen voort-

(a) *Cabades* of *Cobad*. (b) *Hide* Cap. 28. *Relig. Perfar.*
(c) *Prideaux Hift. des Iuifs.* L. IV.

voortbrengen: Maar uit deeze voortbrenging is 'er eerlang het quaade gelyk een berooving van 't goede ontstaan.

Hoe Zoroastres eenige bewustheit van Moses' schriften wegens de Schepping schynt te hebben gehad.

Zoroastres is van de Historie die Moses van de Schepping geschreeven heeft, niet onkundig geweest, noch van den val der Engelen, noch die van den eersten Mensch: Maar indien 't waar is dat hy deeze geschiedenissen in Moses geleezen heeft, is 't niet te min dat hy 'er veele zaaken 't zy met voordacht, 't zy door onkunde van verandert heeft; byvoorbeeldt, (a) hy leerde dat de waereldt in zes tyden was geschapen geweest, ieder tydt in een zeker getal van dagen bestaande. De eerste tydt bestond in vyf en veertig dagen: God schiep toen de Hemelen. De volgende van zestig, schiep hy de Wateren; de derde van vyf en zeventig, schiep hy de Aarde; de vierde van dertig, schiep hy de Planten; de vyfde van 'tagtig, schiep hy de overige Schepzelen, behalven den Mensch, en de zesde van vyf en zeventig, schiep hy den Mensch. Een ander Schryver (b) bericht deeze Schepping geheel anders.

Welk vreemd gevoelen de Gauren van den eersten Mensch en zynen val hadden.

Ook zeggen de *Gauren* (c) dat de Waereldt moetende door twee Menschen alleen bevolkt worden, God begeerde dat Eva dagelyks twee Tweelingen baaren zoude, en dat de doodt geduurende den tydt van duizend jaaren het getal der Menschen niet verminderen zou; dat de Duivel den eersten Mensch bezocht overzulks hy hem voor zynen Schepper haatelyk maakte; dat God het quaadt van deezen Geest der Duisternissen kundig, niet oordeelde noodig te zyn het t'eenemaal te hinderen: Maar om het allergrootste quaadt voor te komen, zie wat hy deed. Hy stelde (d) de Engelen om over zyne Schepselen te waaken;

Welke bedieningen den Engelen waren aanvertrouwt.

Hamull had den last van Opzichter der Hemelen, *Acrob* was 't van de Engelen; de Zon en Maan, de Aarde, de Wateren, de Mensch, de Planten en de bezielde Schepzelen ontfingen mede hunne Opzichters. Doch niet tegenstaande alle deeze voorzorgingen, vermeerderde het quaadt, de Mensch was bedorven, en God zond de Wateren van den Zondvloedt om het menschelyk Geslacht te verdelgen.

Tegen de goede Engelen hebben zich de Duivelen gestelt, waar van men de naamen en hunne doening in *Hide* (e) leezen kan: Maar wy zullen ons met dit te verhaalen niet ophouden.

De *Gauren* zyn ongemeen Godsdienstig en spreeken nooit van God (f) dan met veel ingetogenheit en achting. Zy erkennen in hem de Eigenschappen die wy hem geeven; zy beschouwen hem als Opper-Rechter en belooner der Menschen, rechtvaerdig, barmhertig, spoedig in 't vergeeven enz.

Verder gevoelen der Gauren aangemerkt, en waar in dat bestaat.

De Engelen en *Demons*, waar van wy gewag gemaakt hebben, zyn Bedienaaren Gods, de eersten wegens 't goede, en laatsten wegens 't quaadt. Deeze *Gauren* eigenen ook aan ieder Mensch een goede en quaade Geest toe. Zy gelooven den invloed van een zeker algemeen Licht (g), in gegooten, om dus te zeggen, byzonderlyker in zekere ongemeene Persoonen en aangenaamer voor God dan anderen. Volgens hunne meening is 't dit Licht 't welk groote Mannen in konsten en wetenschappen maakt, en de vernuften vormt die om te gebieden gebooren zyn; laat 'er ons byvoegen, en om Ryks-Omkeeringen te verwekken, om 'er dit mede in de Denkbeelden van 't Menschelyk Vernuft te veroorzaaken. Dit gevoelen heeft niets ongeryms in, en het zoude niet min te gelooven zyn, dat dit Licht zich somtyds zoo mildelyk over een zeker getal Persoonen van een Familie verspreid, dat het schynt dat het ten kosten van de overige Familie is. (h) Noch de Natuurkunde, noch de Starrewichelary geeven 'er geen rechtmaatige redenen van: Maar de aanmerking is 'er niet min van waar. Met een weinig opmerking ontdekt men, dat 'er een zekere hoeveelheit van verdienste voor de Familien geordent is, en dat het eveneens met de tydelyke voorspoet gaat. Insgelyks is 't ook aan Staten gedoogt geduurende een tydt ontzaglyk en machtig te zyn, en om alsdan de konsten en wetenschappen in den hoogsten graadt te bezitten; daarop volgt een verval. Het schynt mede dat het in alle de waereldlyke zaaken gelegen is, gelyk met den Mensch; een groey van jaaren, een tydt van sterkte, een tydt van vermindering van krachten. Men zoude de omkeeringen van deezen laatsten ouderdom niet konnen voorkomen. De Eeuwen van Augustus en Lode-

(a) *Hide* Ubi Sup. C. 9. (b) *Lord* in de *Historie van den Godsdienst der aloude Persen.*
(c) *Lord* Ubi Sup. (d) Zie *Hide* Ubi Sup. C. 12. over het bedryf deezer Engelen (e) Idem C. 13.
(f) Dit doet zich op door een gewigtig stuk van de Voorrede van *Sad-der*, die de verkorting van de *Zend* der *Gauren* is. De Christenen spreeken niet op een verhevener en waardiger wyze van de Godheit. Zie *Hide* Cap. 33. *Relig. Persar.* (g) Zy noemen 't *Chura.* Zie *Hide* Ut Sup.
(h) De Graaf van *Grammont*, deeze Heldt van *Saint Evremont*, zeide, dat de groote Mannen het verstandt te veel werk geeven, om aan het *Mechanismus* van de voortteeling te denken. By hen zyn de Geesten altoos in de herssens gehuisvest. Hy voegt 'er by „ wanneer 't hooft ledig is, als dan word 't geen de liefde beminnelyk en zoet maakt, beter verzien; 't tegendeel wanneer 't hooft vol zaaken is. ” 't Is ook om dieswille dat men dikmaals zegt, dat Menschen zonder Geest, Geestige Kinderen hebben.

Lodewyk den Grooten, zoo gelyk aan elkander, zyn uitsteekende bewyzen van 't geen men voorstelt.

Welk een eerbied de *Gauren* voor de Hanen hebben.

De *Gauren* oeffenen een soort van eerbewyzing voor de Hanen, overzulks zy de Menschen ontwaaken, en door hun gekraai tot den arbeid aanmaanen. De *Sad-der* beveelt hen in de aandacht der Geloovigen. Deeze achting voor de Hanen kan hun by Overlevering der Aloude Persen aangekleeft zyn.

Van hoedanig een gebruik de *Pyrées* of Vuur-Tempels by de *Gauren* waren, en wat zy onder deezen Vuur-dienst verstonden.

Wy hebben gezegt, dat de eerste Persen geen Tempelen hadden, nademaal zy niet geloofden dat de Tempels voor de Goddelyke Majesteit eenige waardigheit voortbragten: Maar toen zy naar 't voorbeeldt der Jooden een geheiligt Vuur wilden bewaaren, wierden hen de *Pyrées* noodig. *Zoroastres* genoegde zich niet van deeze die hy vond, hy rechtte 'er allerwegen een groot getal van op. Dit gewyde Vuur is 't 't welk men nu noch ongemeen zorgvuldig bewaart, en veroorzaakt den *Gauren*, alhoewel zonder reden, den toenaam van *Vuuraanbidders* te hebben gegeeven; want het geen stoffelyk Vuur is 't welk zy aanbidden, alschoon hunnen Geestelyken Dienst van deeze Hoofdtstoffe verzelt zy. 't Is God die zy voor 't Vuur als een waar zinnebeeldt van de Godheit aanbidden. Het Vuur (a), zeggen de *Gauren*, is het zuiverste van alle Hoofdtstoffen: maar 't is nochtans een Schepzel Gods. God huisvest byzonderlyker in deeze dan in de anderen. wanneer zy bidden, is 't niet *Mithra* of de Zon, noch het Vuur dat zy aanbidden, maar God zelf, en men kan de voorbeelden van deeze waarheit in 't werk van den Engelschen Doctor beschouwen. Niet bezwaarlyk is 't in dit alles t'ontdekken, dat de beschuldigingen van Afgodery zich ten minsten alzoo schroomloos in Asië als in Europe gronden.

Zoroastres heeft zynen Sektarissen bevolen, dat men God aanbiddende, vooraf het aangezicht naar de Zon wende, en vervolgens naar het gewyde Vuur. „'t Was (om „ ons van de woorden van den Overzetter „ van de Historie des Dokters *Prideaux* te „ dienen) de manier van den Dienst der

Hun gebruik van Vuur aanbidding hoedanig begreepen, en met welk een gedrag ditging verzelt.

„ aloude Persen, en deeze instelling was „ de Hervorming van 't *Magianismus* voorgegaan. Als de Persen by 't gewyde „ Vuur quamen om t'aanbidden, naderden „ zy, 't altoos van de Westzyde, op dat ze „ het aangezicht naar deeze Vuuren, en „ overzulks naar de opkomende Zon gewend hebbende, hunnen Dienst teffens „ naar 't een en 't ander schikken konden." Deeze wyze van Dienst was t'eenemaal met dien der Jooden strydig: (b) „ Want het „ Heilige der Heiligen, waarin het Zinnebeeldt van de Goddelyke Tegenwoordigheit was, die 'er op het Verzoendekzel „ rufte, zynde aan 't Westeinde van Jeruzalems Tempel, alle die 'er inquamen om „ God aan te bidden, hadden het aangezicht „ naar deeze plaats gewent. Aldaar was „ ..... (c) het punt waar na zy altoos hunnen Dienst schikten: Maar deeze der „ *Mages*, of *Wyzen* de Zon in 't opgaan „ zynde, zoo aanbaden ze geduurig het gezicht naar 't Oosten gekeert."

Lord zegt, dat de *Gauren* zich moesten naar de Zon wenden, wanneer zy God des daags baden, en naar de Maan, als zy hem des nachts aanbaden. „ Want niet alleen „ zyn deeze twee Starren groote Hemellichten: Maar insgelyks twee getuigen „ Gods..... in tegenstelling en tegenstreevende met *Lucifer*." Te weeten den Duivel, of Vorst van 't quaade.

Hoedanig de *Pyrées* gebouwt waren, en 't Vuur daarin onderhouden wierd.

De *Pirées* zyn zodanig als alhier door 't Afbeeldzel ✠ word vertoont. De Priesters moeten dag en nacht tot onderhouding van 't gewyde Vuur waaken: Maar men moet het nootwendig op de zuiverste wyze als geschieden kan, weer ontsteeken, (d) en dit word dikmaals met een stuk Staal en een Vuursteen gedaan, of wryvende twee stukken hard Hout tegen elkander. Het geschied mede door middel van 't Hemels Vuur, wanneer het zich aan eenige brandbaare Stoffe hecht, of door middel van Dwaallichten die men in 't Veldt ziet; of zelf met gemeen Vuur, byaldien het zuiver zy, of met dat 't welk de *Benjanen* om hunne Dooden te verbranden, ontsteeken: Maar een middel alzoo zuiver en edel om het gewyde Vuur t'ontsteeken, is een weder

(a) Aanhaalingen in *Hide* C. 8. *Prideaux* Hist. des Juifs L. IV.

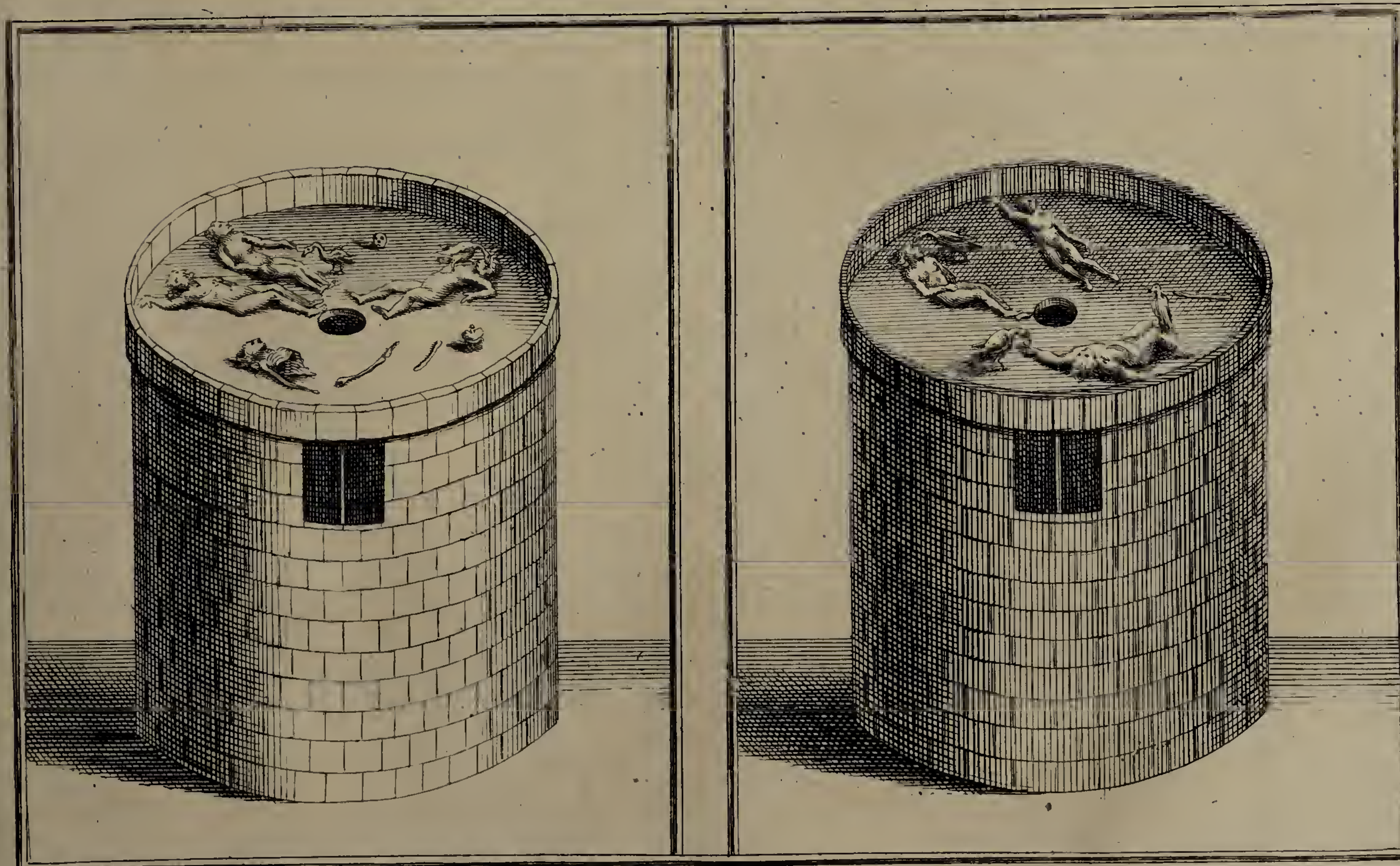
(b) 't Is doorgaans de Dokter *Prideaux* die spreekt.

(c) De Oosterlingen noemen *Kebla* het punt des Hemels waarna zy hunnen Dienst schikken. Aanmerking van de vertaling der Historie van *Prideaux*.

(d) *Lord* Hist. van den Godsdienst der aloude Persen.

✠ Zie de nevensgevoegde Afbeelding in drie Afbeeldzels vertoont, waar van de eerste de Vuur-Tempel verbeeld, en twee laatsten van 't onderdeel de Graven der Gauren vertoonen, zoo als hier na verklaart zal worden.

TEMPLE du FEU.

SEPULCHRES des GAURES.

Grand PRETRE des GAURES ou PERSES devant le FEU ajant à la main son RITUEL.

Trois differentes TÊTES de PRÊTRES GAURES avec la MITRE et la bouche couverte.

der te zamen vereeniging van Zonneſtraalen in 't middelpunt van een Brand-Spiegel.

Het is verboden 't Vuur met een Degen of Mes aan te raaken. Men moet het met het zuiverſte en ontſchorſte Hout onderhouden. Niet min is 't verboden het met den Mondt noch met Blaaspypen aan te blaazen, uit vreeze van het te ontheiligen. De ontheiliging van 't Vuur wierd eertyds door den dood geſtraft, en deeze ſtrengheit vervolgde men tot de verwoeſting van de Monarchie der Magiſche Koningen door de Mahometanen.

Welk een eerbied de Prieſters dit geheiligt Vuur beweezen.

De Prieſters dorſten het gewyde Vuur niet naderen dan met eenig Lywaadt voor den Mondt, om te beletten dat hun adem dit Vuur niet beſmette. Men nam deeze voorzorging waar, telkens als men 't naderde, en wanneer men las (a) of een *Liturgie* opzeide, die men de *Bediening van 't Vuur* noemen kan. De Magiſche Prieſters die dit Ampt waarnamen, zeiden hunne Gebeden met een zachte ſtem op en zonder dat het Volk hen hooren kon. Dit was een ſoort van mompeling (b) zeer gelykende naar die der Roomſch Catholyke Prieſters, wanneer zy ſtille Miſſen doen. Tegenwoordig is de taal van deeze Bediening minder verſtaanbaar voor den *Gauren*, als het Latyn by het Chriſten Volk is.

Hoe zich de Opper-prieſter voor 't Vuur te gedragen had,

Wanneer hun Opper-Prieſter (c) het Vuur naderde, moeſt hy zich in deezen ſtaat ſtellen. (d) Hy wieſch zich van 't Hoofdt tot de Voeten; vervolgens bereukwerkte hy zich en kleede zich t'eenemaal in 't wit, waar na hy zich voor 't Vuur met het aangezicht ter aarde nederboog, deed zyne Gebeden met tederlyke zuchtingen den Gelovigen van allerlei Godsdienſten genoeg bekent. Deeze zuchtingen, en deeze tederlyke beweegingen wierden aan God voorgedragen, aan wien hy de Gebeden voordroeg, uit het Heilig Boek (e) getrokken: Eindelyk aan hem alleen was 't, dat hy zyne misdaden beleed.

En zyn Gebedt deed.

Het Hoofdtdekzel van den Prieſter was zodanig en is noch gelyk men hier ziet. †. Men heeft 'er mede eenige van de Aloudſte Magiſche Prieſters volgens de Beſchryving van Aloude Schryvers, afgebeeld. De Prieſter houd 'er zyn *Ritual*, Bediening of gewoonte Boek in de eene handt, en in de andere eenige Roedjes, of liever eenige kleine witte Stokjes, zeer dun en ter lengte van een open handt. Zodanig was de ſtandt waar in hy de Gebeden met een zeer zachte ſtem deed; en de Gelovigen, die hunne Godsdienſtigheden quamen afleggen, baden eveneens, nadat zy zich inkomende hadden nedergeworpen. Alle deeze Gelovigen wierpen Offerhanden in 't Vuur een ieder naar zyn vermogen. Deeze Offerhanden beſtonden in welriekende Olyen, Reukwerk, en in Paerlen. De minſt Ryken boden eenige Vruchten aan. Alle deeze dingen dus in 't Vuur geworpen, wierden eertyds (f) het *Gaſtmaal van 't Vuur* genoemt.

Welke oeffening by de *Gauren* noch in gebruik is.

Dit alles word eveneens by de tegenwoordige *Gauren* geoeffent. *Lord* zegt, dat de Godsdienſtige Oeffening door een vermaning van den *Diſtoore* aan de Vergadering begint. Deeze vermaning beſtaat in dit wezentlyke; „dat het Vuur van God „ aan *Zerooſt* (*Zoroaſtres*) hunnen Wetgever hebbende gegeeven geweeſt, aan „ wien hy gezegt had, dat dit een gedeelte van zyne deugdt en uitmuntendheit „ was (g) .... zy moeſten gelooven dat „ het Heilig en Goddelyk was, en moeſt „ geëert worden .... gelyk een gedeelte van God zelf, ... nademaal het van „ de zelfde wezendlykheit is, en dat zy alle de dingen beminnen moeten die God „ gelyk zyn ... als de Zon en Maan .... „ die twee getuigen Gods zyn, en die tegen hen getuigenis geeven zullen, indien „ zy die verachten .... of verzuimen den „ Dienſt die hun is voorgeſchreeven geweeſt. Vervolgens vermaant hy hen „ God te bidden dat hy hun vergeeve, indien in 't gewoone gebruik van 't Vuur „ het hen gebeurde dat zy 'er water in lieten vallen, of zoo zy onbedachtzaam of „ anderzins, eenige onreinigheit ten opzicht van deeze Hoofdtſtoffe, begingen.

Hoe de

In eenige plaatſen van de Indiën, word de

(a) Hunne manier van opzeggen, komt deeze der Jooden naby.
(b) *Muſhtaſh Hide.* Relig. Perſar. C. 29.
(c) *Diſtoore* in *Lord* Ubi Sup. (d) *Hide* Relig. Perſar. C. 29.
(e) De *Zend* of *Zendaveſta*. (f) *Epulæ Ignis*.
(g) *Lord* ſpreekt hier van aanbidding, waar in hy met *Hide* niet overeenkomt.

† Zie de nevens gevoegde Afbeelding in vier Afbeeldzels verbeeld, waar van het bovendeel *de* Groot Priester *der* Gauren *of* Persen *voor 't* Vuur word vertoont, *hebbende zyn* Gewoonte Boek *in hande*; en de drie verbeeldingen van 't onderdeel, *drie verſcheiden* Hoofden *van* Gaurische Priesters Gemytert *en de* Mondt bedekt.

Vergadering word t'zamen geroepen.

de t'zamenroeping der Gelovigen van 't *Magianismus* op 't geluid van een kleine klok gedaan. In Persië zyn den *Gauren* zodanige gegeeven tekens ongedoogt: Dus vergaderen zy zich zonder eenig bewys van uuren als waarmede men overeengekomen is, of zy noodigen hunne Gelovigen door middel van een plank waar op zy vyf of zes slagen slaan, volgens het gebruik der Armeniers van *Zulpha*.

In kleine Kapellen is 'er in steede van een Vuur, niet dan een brandende Lamp. Alhoewel deeze Gelovigen geduurende de Goddelyke Oeffening den mondt met een gedeelte van 't aangezicht bedekt hebben, moetenze nochtans zich ver genoeg van 't gewyde Vuur onthouden: Maar wat de Priesters aangaat, zy naderen het in deezer voegen dat zy den Goddelyken Dienst konnen waarnemen, zonder moeite voor hen en zonder ontheiliging voor 't Vuur.

Van welk een dienst de gewyde stokjes waren, en waar uit die moesten bestaan.

De Stokjes waar van wy gewag gemaakt hebben, worden als een wezentlyk gedeelte der Godsdienst-plichten aangezien, in den Geestelyken Dienst gebruikt. (a) Men snytze van een Boom met veele plechtigheden, en niet dan een eenige is 'er die de zelve verschaft, en de Persianen *Hawm* noemen, die naar den wilden Oost-indischen Dadelboom of *Tamarindus* gelykt. By gebrek van deezen, neemt men zynen toevlucht tot den Granaatboom. Het Mes 't welk dient om de Stokjes te snyden, moet vooraf door een afwassching geheiligt worden, die men zorgvuldig doen moet, en met eenige gebeden tot lof Gods en van 't Vuur zachtelyk uitgesproken. Deeze Stokjes worden in een daar toe gemaakte kooker of bus gelegt, en telkens als men leezen wil of eenige gebeden van den *Zend* opzeggen, of dat men zich van eenige andere Geestelyke Oeffening quyten wil, moet men als dan uit den kooker eenige van deeze Stokjes neemen. Dit is voor de *Gauren* alzoo noodwendig, als voor onze Godsdienstelingen, van de kraalen hunner Paternosters te behandelen, terwyl zy hunne gebeden doen. Het getal deezer Stokjes is niet bepaalt. Zekere gebeden vereischen 'er vyf en dertig, en andere vier en twintig. Wanneer men zyne maaltyd doen zal, moet men bezorgt zyn vyf van de zelve in hande te hebben: na het gebedt dienen deeze Stokjes niet meer dan om het Vuur te onderhouden.

Hoedanig behalven het Vuur de andere Hoofdtstoffen by de Persen in achting waren.

De Persen bepaalden hunne achting niet alleen voor 't Vuur; zy betuigden mede veel eerbied voor de drie andere Hoofdtstoffen. Dit heeft veroorzaakt dat eenige Schryvers der Oudheit hun de vier Hoofdtstoffen aan te bidden, hebben toegeëigent; doch te onrechte: hunne zorg en opmerking bepaalden, en bepaalen zich ook nu noch om de zuiverheit deezer Hoofdtstoffen te bewaaren. Zy gelooven dat de Hoofdtstoffen heilig zyn, overzulks zy, volgens hun, de Beginzelen en zaden aller dingen bevatten. Op deezen grondt, hebben zy *Handhavers* der Wateren, van de Lucht, de Aarde en 't Vuur. Deeze *Handhavers* moeten de vermenging en bederving deezer Hoofdtstoffen beletten. Deeze zuiverheit is het Grondtbeginzel waarop de *Gauren* de wyze hoe zy hunne Dooden handelen, hebben ingevoert. Nochtans is het Water (b) de Hoofdtstof waar over zy, na het Vuur, 't zorgvuldigste zyn.

Hoe de Gaurische Priesters zich kleeden.

De verkooren Verwe der *Gauren* is het roodt, of het geel naar den roode trekkende. Zy verkiezen zoo veel zy konnen, hunne Kleederen van deeze kleuren, overzulks die eenigermaate het Vuur verbeelden. Insgelyks zyn ze noch om deeze reden begeerig naar de Robynen, Karbonkels en Graanaatsteenen, voor alle andere Gesteentens. Dit belet echter niet, dat het oprechtiglyk waar zy, dat de Priesters in den Geestelyken Dienst zich in 't wit kleeden moeten.

IV. HOOFDTSTUK.

Van hunne Feesten; *hunne* Mages *of* Wyzen *enz.*

Welk een bestier de *Gauren* aan de Engelen toeëigenen.

De *Gauren* eigenen het bestier over de Maanden en Dagen van 't Jaar aan de Engelen toe. Men kan in den aangehaalden Schryver (c) de naamen van deeze Engelen vinden, die ieder hunne byzondere Gebeden in 't *Rituaal* of Kerkgewoonte-Boek hebben, en zulke Gebeden die alleen met de Bedieningen aan deeze Engelen toegeëigent

(a) Aanhalingen in *Hide* Relig. Persar. C. 27.
(b) Zie deeze stoffe in 't Boek van den Dokter uitgebreid. *Hide* C. 6.
(c) *Hide* Ut Sup. C. 15. 19 en 20.

gent, overeenkomen. In dit Gewest vind men niet min als in de Indiën en elders, dat (a) de *Gelukzaligen* zich niet belasten met het bewind anderen betreffende. Laat ons nochtans eenig recht aan deeze Godsdienstelingen doen. De *Gauren* twyffelen niet dat God het eenigste Wezen zy't welk waardig is te worden aangebeden : Maar zy vervoegen zich tot de Engelen als aan Bedienaaren Gods, die gebruikt worden om den Menschen in hunne benoodigdheden behulpzaam te zyn, 't welk niet belet dat het niet waar zy, dat deeze Geesten zonder den wille van God niet konnen werken. Eindelyk moet men de Gebeden den Welgelukzaligen voorgedragen, aan zien, als deeze verzoeken dagelyks aan vroome en deugtzaame Menschen gedaan, tot wien men zegt, zonder de achting die men God schuldig is, te benadeelen: *Bid God voor ons, gedenkt ons in uwe Gebeden* enz.

Hoe deeze Gauren het Feest van 't ingaan van 't Nieuwe-Jaar verkondigen.

De aanvang van 't nieuwe Jaar is, gelyk elders overal, een der voornaamste Feesten. Wy zullen 'er niet meer van zeggen. Ten tyde der Magische Koningen wierd het nieuwe Jaar den Opper-Heer met het aanbreeken van den dag verkondigt, en men verkoor voor deeze plechtigheit een schoone Jongeling. Hy vertoonde zich den Koning, die hem naar zynen naam vroeg, waarom hy quam, en 't geen hy bragt. Hy antwoorde. „ Ik ben *Almobarek*, dat is *ge-* „ *zeegent*, ik brenge wegens God het nieu- „ we Jaar." Vervolgens bood men den Koning eenige zinnebeeldelyke Nieuwe-Jaars giften aan. Zyne voornaamste Amptenaren en 't Volk quamen hem hulde doen. Men bragt aan deezen Vorst een Broodt, en nadat hy 'er van gegeeten had, deelde hy 't overige onder zyne Hovelingen om, uitspreekende een gewoone spreekwys overeenkomstig met dien dag, waar van de zin was : *Dat men in dit nieuwe Jaar vernieuwen moest alles wat van den tydt afhing.* De *Ceremonie* eindigde door de uitdeeling der Nieuwe-Jaars-Giften die de Koning ontfangen had ; waarna hy zynen Zegen aan de Grooten van 't Hof gaf.

Zes Feesten ter gedachtenisse van de Schepping der Waereld en al 't gescha-

De *Gauren* vieren zes Feesten ter gedachtenisse der zes tyden van de Schepping. Ieder van deeze Feesten duuren vyf dagen. (b) 't Zal niet noodig zyn de naamen deezer Feesten te berichten, noch deeze die door de verandering van 't Bestier en 't verlies van de Heerschappy afgeschaft zyn. Minder noodig is 't de optelling der gelukkige dagen te doen, noch van deeze wanneer men zekere zaaken doen moet en andere myden enz. Een naaukeurig Leezer deezer onderzoekingen, heeft niet dan zich tot onze Almanakken te vervoegen, en tot de *Geheimen van den kleinen Albert.* Alles komt op een uit, uitgezondert alleen dat zodanig een dag daar gelukkig is, die hier ongelukkig word geacht.

pene hoedanig geviert, aangemerkt.

Hoe de Gauren de gedachtenis der verstorvenen vieren.

Deeze zelfde *Gauren* vieren mede byna Maandelyks een gedachtenis der Verstorvenen. Men recht alsdan een Maaltyd ter eere van zyne Overledene Bloedverwanten en Vrienden aan. Dusdanige Feesten worden uitdrukkelyk in den *Sadder* (c) door deeze woorden bevoolen : *Erinner u de Zielen van uw Vader en Moeder.* Deeze Volkeren namen waar (en doen 't mogelyk noch) een ander Plecht-gebruik, 't welk is, dat men de eerste nacht na iemandts dood, een Offerhande van Broodt en iet goeds deed om de Dooden de Eetlust te verwekken. Men bereidde dit alles op 't Graf *van den Overledene*; en men noemde het een *Aalmoes.*

Welke dagen zy maandelyks God toewyen.

Laat ons niet vergeeten te zeggen dat de eerste Dag van ieder Maandt aan God is toegewyt, en dat 'er vier andere in de Maandt zyn, die met den Zondag der Christenen en den Sabbath der Jooden overeenkomen. Een gelovige *Gaure* moet ten minsten deeze vier plechtelyke dagen God toeëigenen. (d) De leezingen die alsdan geschieden ter stichting van den Gelovige, en de openbaare Gebeden hebben veel overeenkomst met die der Jooden en Christenen. Wat de trant en beweeging aangaat die men in hunne wyze van leezen merkt, kan 't wel zyn dat de *Gauren* dit van de Jooden hebben overgenomen, die, in de leezing van hunne Bediening, verscheiden toonen in acht neemen : Maar 't kan mede wel wezen dat zy het hebben uitgevonden om te meer aandacht in de Vergadering te verwekken. Het schynt by de Schriften der aloude Grieken, dat zy dit gebruik van opzegging voor gezang genomen hebben.

Hoe zy hunnen Vastendagen onderhouden nevens andere gebruiken.

Zy vieren Vastendagen (e), waar na zy vyf dagen van onthouding waarneemen, eetende niet dan eenmaal 's daags. Dit geschied ter gedachtenisse van dat ieder tydt der Schepping wierd gevolgt van een rusting van vyf dagen. Nochtans waren de Vastendagen den aloude Persen verboden, en vol-

(a) *Quisque dies habet distinctum Angelum, qui suæ diei rebus unicé præficitur, ad quem dirigitur . . . mussitatio. Hide Ut Sup.*

(b) Zie *Hide* C. 19 en 20. (c) Dit is de verkorting van den *Zend.* (d) *Hide* Ubi Sup. C. 28.

(e) *Lord* Hist. van den Godsdienst der aloude Persianen.

volgens *Hide*, (a) zyn die noch heden ongeoorloft. Men zegt ook, dat zy in welk een tydt het zyn mag, in hunne Kapellen (b) een ſtuk van 't geen zy eeten, moeten brengen, wanneer het iet is 't welk leven heeft gehad, en deeze Offerhande dient om voor God de ſmert te betuigen, die men gevoelt verplicht te zyn, de bezielde dingen om zich te voeden, te dooden. Deeze gebruikelykheden zyn ook niet van den alouden Godsdienſt der *Mages* of *Wyzen*: Maar zy konnen die van de *Benjanen* ontleent hebben, onder wien zy leefden. Op plechtelyke dagen begeeven zy zich 's morgens naar de *Pyrées* en brengen 'er iet om te eeten. De rykſten geeven een gedeelte van hunne ſpyzen den armen, en alles word broederlyk in gemeenſchap gegeeten. De Godsdienſtigſten onder hen gaan dagelyks God voor de gewyde Vuuren der *Pyrées* bidden. Aldaar verklaaren ze mede de ſchroomachtigheden van hun gewiſſe, en 't is aan den Prieſter die in deeze *Pyrée* de dienſt doet, dat ze zich vervoegen, gelyk onze gelovigen aan den Kerſpelprieſter van hunne Parochi-kerk het ook doen. Deeze te verre van de plaatſen van Godsdienſtigheit afgelegen, genoegen zy zich God voor 't Vuur van hunnen haart te bidden. Behalven dat, onderhouden de *Gauren* ſtiptelyk by hen een ontſteeken Lamp aan 't geheiligd Vuur van een *Pyrée* ontſtoken.

Veel werk maakenze van de lichaamelyke reinigheit, en men kan zelf zeggen dat ze niet minder is dan deeze waartoe de Jooden en Mahometanen geneegen zyn. De *Gauren* drinken by geen Perſoon van verſchillende Godsdienſt, noch zelfs met iemandt van dien van hun, uit vreeze door eens anders zonden beſmet te worden.

Men zegt ons niet of zy ook glorizucht om Menſchen tot hun geloof te bekeeren, hebben: Maar alzoo men geen fortuin in een Godsdienſt, van alle Menſchelyke macht berooft, maaken kan, is 't blykbaar dat de *Proſelyten* of nieuwe Bekeerden niet toevloeyen naar een Heil alzoo verachtelyk als tegenwoordig dit van de *Mages* is. Met de Sekten der Chriſtenen is 't dus niet gelegen. Ten minſten de Menſchen worden 'er door *de genade Gods* (c) gevoed: In eenige begeeft men zich in 't Huwelyk, men bevoordeelt 'er zich van de vryheit die zy gelooven dat aan 't gewiſſe der geenen (d) moet overgelaten worden, die zeggen en denken willen 't geen hen behaagt. 't Is om diergelyke beweegredenen dat zodanig een van een belydenis die zyne eigene onbegaafdheit hem onvruchtbaar maakte, en hem tegen den Godsdienſt zyner Vaderen deed aankanten, die ten einde van dertig jaaren verlaat, en in eenen anderen zich hebbende begeeven, alwaar hy naaulyks in God gelooft, geeft hy zich geruſtelyk voor een kleinen Schryver uit ten koſten der Geſchriften van de voornaamſte Geleerden onzer Eeuwe.

De Kerkvoogdy der *Gauren* heeft eenige overeenkomſt met die der Joden en Chriſtenen. By voorbeeldt, zy hebben, gelyk de eerſten, een Hoogeprieſter, die onder zich mindere Offeraars heeft. Om in 't Prieſterſchap te komen, word 'er een Prieſters Zoon toe vereiſcht. Ganſch in 't tegendeel is 't by onze Roomsgezinden, alwaar een gelyke Zoonſchap ongetwyffelt de uitſluiting aan den mededinger veroorzaaken zoude. Zy hebben Prieſters gelyk de Chriſtenen, en eenige opperwaardigheden genoegzaam gelykende naar de Biſſchoppen en Aartsbiſſchoppen. Wy ſtaan toe dat de Lezer hier de uitwerkzels (e) van de Goddelyke handt vinde. — Der *Gauren* Kerkvoogdy aangemerkt.

Laat ons dit alles onderſcheidentlyker voorſtellen. Voor *Zoroaſtres* was de Geeſtelykheit uit *Mages* of *Wyzen* (f) beſtaande, waar van de Orde genoegzaam die der Leviten verbeeldde. De *Wyzen* hadden boven hen de *Mubadi*, die als de *Provinciaalen* der *Wyzen* waren, of gelyk Opper-Kerkelyke Regenten gelykende naar onze Biſſchoppen. Eindelyk deeze Biſſchoppen, door wien de *Wyzen* verheven wierden, hingen af van een Opper-Hoofdt, 't welk men *Mubad Mubadan* noemde, een naam die men welvoegelyke *Biſſchop der Biſſchoppen* (g) zou konnen overzetten. De waardigheit van de zelve komt met den Roomſchen Paus, den *Mufti* der Mahometanen en den Hoogenprieſter der Jooden overeen. Dusdanig beſtond dan de Kerkvoogdy der Perſen, toen *Zoroaſtres* zyne Hervorming leeraarde. Hy liet deeze Kerkvoogdy in den

(a) Relig. Perſar. C. 28. (b) *Pyrées*, *Lord* noemt die *Eggarées*.

(c) Men maakt een zinſpeeling op de vermeende beweegreden die gemeenlyk de geenen bybrengen die men *Proſelyten* noemt.

(d) Deeze Sekten gronden zich op de gelykenis die het Koningryk des Hemels vergelykt by een viſchnet in zee geworpen, 't welk allerlei Viſſchen enz. vangt. (d) *Mogh.*

(e) *Hoc non ſine Numine factum Perſas olim ordinaſſe, idem quod poſtea Chriſtus & Apoſtoli ejus in plenitudine temporis tanden nova Sanctione inſtituerunt & confirmarunt.* Hide C. 28. *Relig.* Per*ſarum.*

(f) *Magorum* Præ*ſules . . . Horum erat in ſingulis* Pro*vinciis unus qui præſulis vice fungebatur . . . Hide* Ubi Sup. C. 30. (g) Pr*æſul præſulum* Hide.

den ſtaat waar in hy die vond: Maar by deeze naamen door ons bericht, voegde hy andere van zyne uitvinding by. Hy noemde de *Hyrbad*, of volgens *Lord*, *Harbood*, deeze die de naam van *Mages* voerden, *Deſturs* de *Mubadi*, en *Deſturi-Deſtur* de Opper-Prieſter of Biſſchop der Biſſchoppen.

Dragt en Kleeding hunner *Herboods* waar in die beſtaat.

De *Hyrbads* of *Herboods* moeten lange Baarden draagen en de Wangen ſcheeren: Maar zy laaten geene Knevels waſſen, of ten minſten, draagen ze die zeer klein. Op 't Hoofdt hebben ze een Bonnet ſpits eindigende, of veel eer van een byna kegel-ronde gedaante. (a) Deeze Bonnet raakt byna de Schouders en dekt hen de Ooren. Hun Hoofdthair is lang en 't is hun verboden het af te ſnyden, behalven in den rouw over de Verſtorvenen. De aloude Bonnetten waren zodanig gemaakt dat ze den Mondt van dien bedekten die den Goddelyken Dienſt voor 't Vuur deeden: Maar tegenwoordig gebruiken de Prieſters der *Gauren* een vierkant ſtuk Stof ten zelven gebruik.

Van welk een gebruik hen den Gordel dient aangemerkt.

De *Sudra* is roodachtig van verwe en heeft breede Mouwen. Mogelyk dat de oorſprong van deeze breede Mouwen aan de aloude manier van de Koningen en Ryksgrooten te groeten, verſchuldigt is. Wanneer iemandt zich eertyds op den weg van den Monarch of van een groot Heer bevond, moeſt hy blyven ſtaan, zich overend houden en de handen in zyne Mouwen verbergen. Deeze *Sudra* reikt tot aan de dikte van 't Been. Men hecht die rondom 't Lichaam door middel van een Gordel van Wolle of Kemelshaar gemaakt, die tweewerf omwonden word en op den rug geknoopt. De Gordel van den *Hyrbad* of *Herbood*, waar van wy de Afbeelding vertoont hebben, ✠ heeft vier Knoopen, die deezen die de zelve draagt dienen om te doen erinneren de vier Leerregels die hy nooit vergeeten moet. Zie hier de vier Leerregels: (b) Door den eerſten Knoop moet men zich in een eenig God te gelooven erinneren en die almachtig is; door den tweeden, om de waarheit van 't *Magianiſmus* te gelooven; door den den derden, dat *Zoroaſtres* de eenige waare Apoſtel Gods is, en de vierde ſtort den gelovige de Gedachten in, zich geduurig in 't beſluit van weldoen te verſterken. (c) Deeze Gordel is van een Goddelyke inſtelling. Alle de Gelovigen, zoo wel Mannen als Vrouwen moeten die draagen. Ook wyſt dien Gordel de gehoorzaamheit van het Schepzel aan zynen Schepper aan; eindelyk wanneer men deezen ſchat bezit, kan men zich aanzien als een prooy uit des Duivels macht ontweldigt. Men volhard zonder andere pooging in den Godsdienſt zyner Voorouderen, en zonder eenige andere goede werken geniet men alle de Goederen die den Gelovigen moeten toekomen. Dus is 't dat men met behulp van zekere middelen van een gemakkelyke uitvinding, byna overal deeze Geeſtelyke Godsdienſtigheit voor 't gemeene Volkje zoo licht uit te voeren heeft gemaakt, die anderzins zoo moeielyk, en indien men 't zuiverlyk verklaaren mag, zoo weinig uitvoeriglyk voor 't grootſte gedeelte der Menſchen is. De gelovige *Gaure* moet zeer zorgvuldig zodanig een Gordel bewaaren, die zodanige uitmuntende eigenſchappen heeft, en indien hy het ongeluk hebben mogt die te verliezen, is 't hem niet gedoogt te drinken, noch te eeten, noch te ſpreeken, noch van plaats te veranderen, voor dat hy een andere van den *Herbood* ontfangen heeft. Men onderſtelt, vervolgt men, dat deeze die zyn Gordel verlooren heeft, zynen zegen verlieſt. Dit laatſte denkbeeldt (d) word mede by Volkeren verre van de *Parſis* en *Gauren* afgelegen, gevonden.

Op het twaalfde of veertiende Jaar is 't dat de *Gauren* den Gordel aanneemen. Men onderſtelt, dat met deezen ouderdom de reden genoeg ontzwachteld is, om de grondregels van den Godsdienſt te verſtaan en te oeffenen.

Wat den Leken in hun gedrag bevolen zy;

Aan de Leken word bevoolen ſchroomachtig in hun gedrag en oplettend in hunne plichten te zyn. De Zedekunde der *Gauren* ſtelt (e) de ſchaamte en vrees voor de grondlegging van de deugdt. Het is hun bevolen zorgvuldig te onderzoeken 't geen zy denken te onderneemen, en van niets te doen dan nadat men door hunne Wet zich verzeekert heeft, of de zaak wettig of ongeoorloft zy. 's Morgens uitgaande, moeten

(a) Zie het onderſcheid der aloude bonnetten 't welk *Hide* aanmerkt C. 30.
(b) *Sadder porta ad calcem Relig. veterum Perſar.* (c) *Sadder* Ut Supra.
(d) *Hide* Ubi Sup. vindt het by de aloude Engelſen, die zeiden, gelyk de *Parſis*, dat *iemandt zonder gordel, zonder Zegening is. Un gird' unbleſs'd.* 't Is aan dit zelve denkbeeldt by de aloude Romeinen aangenomen, dat men de oorſprong van 't Franſche woordt *Diſſolu* en van 't Nederduitſche *ongebonden*, ſchuldig zy.
(e) *Lord*, Godsdienſt der aloude Perſianen.

✠ Zie Bladzyde 345.

ten zy God zegenen op het voorwerp der bezielde Wezens die zy ontmoeten, hoedanig ook deeze Wezens zoude mogen zyn.

Als ook de Geestelyken verplicht zyn in acht te neemen.

De Geestelyken zyn aan moeielyker Leeregels onderworpen. Behalven dat zy naaukeurig alle de Kerkregels in den *Zend* belast, moeten verstaan, en de wyze daar in ingestelt om God te bidden; twee zaaken wezentlyker by de *Mechanische* of werktuigige en grove Godsdienstelingen dan de verhevenste verheffing der Ziele tot God; behalven deeze twee gewigtige punten, zeggen we, moet de Geestelyke de zondige begeerlykheit vlieden, hoe die ook zy, de leugentaal zoo strydig met God, die de eeuwige waarheit is, de nieuwsgierigheit, een begaaftheit genoegzaam den Kerkelyken eigen. Hy moet de *Zend* kundig zyn, om anderen daar in te onderwyzen. Hy moet zich wachten onreine dingen aan te raaken; hy moet den Volke leeren volgens de gestelde regels te bidden, de Huwelyken zegenen, zich geduurzaam in de plaatsen tot den Goddelyken Dienst geschikt, onthouden, getrouw aan de Wet van *Zoroastres* zyn, niets de zelve byvoegen, noch afneemen, noch berispen, noch de Leerstukken en Leeregels volgens zyne keur verstaan; en met een woordt gezegt, hy moet zich wachten reden tot kettery en ongodsdienstigheit te geeven. Eindelyk moet hy zich in de lydzaamheit en de lieftalligheit oeffenen, God navolgen, die dagelyks den Menschen veel goeds bewyst, alhoewel zy nochtans geen eenen dag laaten voorbygaan, zonder hem te beleedigen. Ook is 'er een gansch byzondere regel voor den *Aartsmagie*, die de Opperpriester of Paus is. Deeze verbied hem eenig waereldlyk Persoon aan te raaken, en vooral de Ketters of Ongelovigen. Hy moet zich zelf wasschen, zelf de dingen bearbeiden die hen tot zyn onderhoud noodig zyn, 't zy door ootmoedigheit, of om de reinigheit te bewaaren, zich onthouden van overdaadige dingen, gebruiken 't geen hem van zyne inkomst overig zy, tot Godvruchtige werken, de Tienden ontfangen en die wel uitdeelen. Hy moet ook allerlei overdaadt myden, zich geduurig in de bespiegeling oeffenen, zonder ophouden in de Leerregels, in den *Zend* begreepen, studeeren, opentlyk de zondaars en ontugtige berispen en bestraffen, en niet dan God alleen vreezen in welk een omstandigheit het zy. Eindelyk moet hy zorgvuldig het gewyde Vuur onderhouden en bewaaren.

Hoe deeze Geestelykheit haar onderhoud.

Behalven de Tienden waar van wy gewag gemaakt hebben, zyn 'er verscheiden kleine Schattingen die om de *Herboods* en de (a) Kerken die zy bedienen, dienstig zyn te onderhouden. Reeds hebben we gezegt, dat men 'er zeer dikmaals niet dan Lampen in de plaats van plechtiglyk Vuur onderhoud. (b) Om de benodigdheden hunner Geestelykheit voor te komen; de elende deezer arme Menschen heeft een zeldzame belasting doen uitvinden en die zelf strydig schynt met de Leerregels hunner Hervorming. Dit is, dat een ieder Jaarlyks op den 25sten April zyn Vuur uitdooft en een nieuw by zynen Priester haalen gaat, hem betaalende de waarde van negen of tien Stuivers onzer Munte.

Wy hebben ook gezegt dat *Balch* eertyds de Heilige Stadt der Persen was, de Hoofdtplaats van hunnen Godsdienst, en dat aldaar hun voornaamste *Pyrée* was. In gevolge van deeze onderscheiding, hield 'er den *Aartsmagie* zyn gewoon verblyf, en dat duurde tot de verdelging van hunnen Godsdienst door de Mahometanen. Toen vertrok deeze *Aartsmagie* naar *Kirman*: en daar is 't, dat zyne Opvolgers hun verblyf sedert genomen hebben. Aldaar is 't mede dat men tegenwoordig de *Pyrée* ziet 't meest by de *Gauren* in achting, en derwaarts zy hunne Pelgrimaadjes doen.

Hoedanig veele gebruikelykheden der *Gauren* met die van 't Jodendom overeenkomen.

In de gansche Beschryving van den Godsdienst der *Gauren* alhier gedaan, zal 't niet moeielyk vallen, om te merken, dat *Zoroastres* en deeze die hem voorgegaan zyn, zich veele gebruiken van 't Jodendom hebben eigen gemaakt. De Zon en 't gewyde Vuur, zichtbaare Zinnebeelden by de *Gauren* van de Goddelyke tegenwoordigheit, zyn navolgingen van 't Vuur dat de aloude Jooden op hun Offer-Altaar tot de verwoesting van Jerusalem onderhielden. Dit Vuur was by de Jooden mede een Zinnebeeldt van de Goddelykheit. By den een en anderen moest men voor 't gewyde Vuur niet dan wel gezuivert hout gebruiken, en waar van de schors afgepelt was, om zich te meer te verzeekeren dat 'er niets dit Vuur ontheiligen kon. 't Was noch by den een als anderen niet gedoogt, daar in blaazende, het te onsteeken, 't zy met den Mondt, of met Blaaspypen. Noch was 'er overeenkomst in de Wetten de reinigheit van 't Lichaam betreffende, de onreine Dieren, de voldoening der Tienden, de handhaving van 't Priesterschap in een zelvige Familie of Geslacht

(a) Men kan haar de naam van Kerk geeven, nademaal men 'er wegens de Godsdienstigheit vergaadert.
(b) *Hide* Ubi Sup. C. 28.

ſlacht enz.; zonder van *Zoroaſtres* Zedekunde gewag te maaken, die deezen Hervormer ſchynt uit de Boeken der Jooden te hebben t'ſamengeſtelt, inlaſſende zelfs in 't zyne, zoo men verzeekert, gewigtige brokken, uit David en andere aloude Profeeten genomen.

V. HOOFDTSTUK.

Van hunne Huwelyks-Plechtigheden, Kinderdooping *en* Lykstatien, *enz.*

Bloedſchande eertyds onder de *Gauren* gedoogt.

De *Mages* of *Wyzen* gedoogden eertyds de Bloedſchande, (a) en zy lieten die mede zelfs de Geeſtelykheit toe. Men zegt dat *Zoroaſtres* de genegenheit der Perſiſche Koningen ziende die zy voor de Bloedſchandige handeling hadden, zoo Staatkundig was van deezen drift te wettigen, om te beter zyne Hervorming door een gedrag van toegeevendheit in te voeren, 't welk niet dan 't gewiſſe deezer Monarchen aangenaam vleyen kon, hen laatende in den Godsdienſt vinden 't geen met hunne driften overeen quam.

Hoe de Prieſters niet dan een Vrouw mogen hebben, ten zy zy Kinderloos zynde hun vry ſtaat een tweede te trouwen.

Tegenwoordig mogen de Prieſters niet dan een Vrouw hebben, behalven in geval le van onvruchtbaarheit; alsdan is 't hun toegelaaten een andere te neemen om 'er Kinderen by te teelen: Maar het word nochtans vereiſcht dat zulks met toeſtemming van de onvruchtbaare Vrouw geſchiedde, zonder dat is 't den Man niet gedoogt hier in voort te gaan. Om van deeze Vrouwen by de onze te oordeelen, zouden men wel gelooven dat 'er veele zouden gevonden worden, die goedwillig van 't Huwelyks recht aan een andere onder voorwendzel dat zy zich onvruchtbaar bevonden, zoude willen afſtaan? By de *Gauren* is 't een eer een getal van Kinderen ter waereldt te brengen. Dit word *de Gelovigen te vermeerderen* genoemt, en volgens hen zal deeze vermeenigvuldiging (b) niet ontbeeren ten laatſten dage des oordeels verdienſtelyk te zyn, byaldien zulks door een wettig Huwelyk geſchied. Het tweede Huwelyk is den *Mubads* of *Provintialen*, noch den *Aartsmagie* of 't Opperhoofdt der *Wyzen* niet gedoogt.

Welke Plechtigheden de *Gauren* in hun Huwelykenwaarneemen.

Wat de Zegening des Huwelyks aangaat, men vergadert in een Kerk. Na de bewilliging van zyne Ouderen verkreegen en men met het Huwelyks-Goed enz. overeengekomen zy, bekrachtigt de Prieſter, die trouwen moet, mede alle de Huwelyks artykelen, en geeft den Gehuwden de zegening met deeze Plechtigheit overeenkomende, gelyk die van de vruchtbaarheit, en van lange te zamen te leeven: Ongetwyfelt vergeet hy mede niet hun den Vrede te wenſchen. 't Is een voornaam goedt: De Gehuwden moeten God duizendwerf dagelyks de Vrede verzoeken, en een zodanige wenſch als 't wezentlyke punt hunner vierige Gebeden aanzien. Van alle de Godsdienſtigheden is deeze de noodzaakelykſte, en wie weet, of ze niet meeſt verwaarlooſt word? Maar laat ons van de *Gauren* niet afwyken. (c) Wanneer men de Bruidt aan den Bruidegom overleevert, werpt men Groente op beide hun Hoofdt, men ontſteekt een Vuur, men wandelt rondom dit Vuur, na elkander te vooren met de ſlippen hunner Kleederen te zamen gebonden te hebben. De Gaſtmaalen en vermaakelykheden volgen deeze plechtigheit, en alles geſchied binnen de paalen van zedigheit: zonder dronkenſchap, zonder oneerbaare vrypoſtigheit en zonder overdaadt. Dit is 't welk men ons verzeekert. De dronkenſchap is vooral een zoo voornaame misdaadt, dat die voor een geſtrenge Boetoeffening word bloot geſtelt en zelf door den Ban geſtraft. De Perſen hebben altoos deeze misdaat gehaat en veracht, en de Koningen zelf mogten zich niet dan eenmaal 's Jaars dronkendrinken.

Vyfderlei Huwelyken onder hen begreepen, en hoedanig.

Een ander Schryver geeft ons te kennen (d) dat 'er by de *Gauren* vyfderlei Huwelyken zyn. I. Die van Kinderen van jonge jaaren. II. Die van Weduwen die wedertrouwen. III. Die van een Vrouw (en mogelyk ook van een Man) die vry en volgens eigen keur zich in 't Huwelyk begeeft. IV. Die van een Jongeling zonder gehuwelykt te zyn geweeſt, geſtorven. In zodanig een geval viert men de plechtigheit van 't Huwelyk na zynen doodt, nademaal de *Gauren* zich dits maaken, dat 'er geen gelukkiger ſtaat voor de Menſchen van de andere

(a) In de Prieſterlyke Stam waren deeze uit het Huwelyk, van een Zoon met zyne Moeder, gebooren, als de waardigſte aangezien, om tot de verhevenſte waardigheden van 't Prieſterſchap verheven te worden. *Prideaux Hiſt. des Juifs* L. IV.

(b) De *Sadder* maant krachtig aan, kinderen voort te teelen en voor al zoo 't knechjes zyn.

(c) *Hide* C. 34.

(d) *Lord* in de *Hiſt. van den Godsdienſt der aloude Perſianen.*

andere Waereldt is, dan het Huwelyk. 't Is een geluk 't welk hen niet door eenige Getrouwde van deeze Waereldt zal konnen betwist worden. V. Is het Huwelyk van Zoons-aanneeming. Men kan het dus noemen die een Vader door aanneeming tusschen den Persoon die hy aangenomen heeft maakt, en een ander die hy als Vader voor dit aanneemelyk Kindt verkiest. Het Huwelyks kontrakt word omtrent middernacht voltrokken. De Bruidegom en Bruidt zyn nevens elkander op een Rustbedt gezeten ✠: Recht tegen over, of omtrent hun, zyn twee Priesters of *Hyrbads*, de eene voor den Bruidegom en de andere voor de Bruidt en de Ouders of Bloedverwanten onthouden zich ter zyde van deeze Priesters. Deeze Priesters hebben een Rystspruit in hande. De Ryst is het zinnebeeldt van Vruchtbaarheit. De Priester, die hen trouwen zal, vraagt aan de Bruidt, haar zettende de eerste Vinger van de Handt op 't Voorhoofdt: *Begeert gy dat deeze uwen Man zy?* Waar op zy ja antwoordt, en alsdan doet de noodhelpende Priester van de Bruidt een diergelyke plechtigheit voor den Bruidegom, waarna zy zich wettelyk de handt geeven, en de Bruidegom geeft eenige stukken Goudt aan de Bruidt, ten teken van verbinding, en ook als een bewys dat hy haar van alle benoodigdheden verzien zal. Daarna vervolgt men de Ryst over deeze twee Echtgenooten te strooijen. De Priesters en de Ouders bidden voor 't welzyn van hun Huwelyk, en geeven hun den zegen. Al deeze Huwelyks-Plechtigheit word voor 't Vuur voltrokken.

Met welk een gedrag de Huwelyks-Plechtigheit verzelt gaat.

De *Sad-der* (a) belast zich jong te huwelyken en niet dan Vrouwen van hunnen Godsdienst te trouwen, want, zegt dit Wetboek, (b) dat deeze haare Mannen zullen gehoorzaamen en hen zonder wederstreeving onderdanig zyn. Het zoude wel gevaarlyk zyn dat een zodanig geluk veeleer by de *Gauren* gevonden wierd dan elders. Dit zoude als dan Afvalligen maaken.

Het Huwelyken hen noch jong zynde geboden.

De *Gauren* besnyden hunne Kinderen niet: maar zy wasschen hen; (c) 't is een soort van Doop, die dient, zeggen ze, om de Ziel te reinigen. Men brengt het nieuw gebooren kindt in de Kerk, men vertoont en bied het den *Hyrbad* voor de Zon en 't Vuur aan. De *Hyrbad* houd een weinig tydts het kindt over dit vuur. Dit dient om het te heiligen. *Lord* (d) bericht „dat, „ na dat het kindt in de waereldt gekomen is, een Kerklyk Persoon (hy noemt „ hem *Daroo*) naar 't huis der Ouderen „ gaat, en na naaukeurig het uur en ogenblik van zyne geboorte waargenomen te „ hebben, maakt hy zyn geboorte-stond „ op: daar na overlegt hy met den Vader „ en de Moeder aangaande de naam die men „ aan 't kindt geeven moet, en als zy dien „ door den *Daroo* voorgestelt, goed keuren, geeft de Moeder ten overstaan van „ de vergadering, de naam aan 't kindt zonder eenige andere plechtigheit." Vervolgens draagt men het kindt naar de Kerk, (die *Lord Eggarée* noemt) de Priester neemt wel gezuivert water, en stort het in de Schors van een zekeren Boom, die de zelfde Schryver *Holm* (e) noemt. Hy giet van dit water op het kindt, biddende Godt dat hy 't reinige. Volgens *Tavernier* geschied de Doop van dit kindt mede door indompeling in een watervat. Beide de eerste *Ceremoniën* worden alhier † in 't Afbeeldzel vertoont.

Hoedanig zy een Vuur-en Water-Doop over hunne Kinderen oeffenen.

Den ouderdom van zeven jaaren bereikt hebbende, bevestigt men het kindt, (f) als reeds het vermogen verkreegen hebbende in de gemeenschap der Kerke te worden ingelyft. De Priester doet eenige vraagen aan 't kindt, en leert het eenige gebeden doen. Het kindt moet die over 't Vuur gehouden, opzeggen, hebbende de mondt en neus bedekt, op dat zynen Adem deeze Hoofdtstoffe niet ontheilige. Wanneer deeze Gebeden geëindigt zyn, geeft het de zelfde Priester van 't Water te drinken, en van de Schors van een Granaatboom te kaauwen, om het inwendige te reinigen. Eindelyk (g) wascht hy 't in een klein Watervat en geeft het vervolgens de *Sudra* (h), waar by hy de Gordel voegt waar van wy hier voor gesproken hebben. *Hide* zegt, dat deeze bevestiging op den ouderdom van vyftien jaaren geschied, en die is

(a) *Apud Hide ad calcem Relig &c porta* XIX. (b) *Quippe quæ marito cedent sine verbo.*
(c) *Hide* Cap. 34. *Relig. Persar.* (d) Hist. van den Godsdienst der Aloude Persianen.
(e) Zie *Hide* C. 34. *Relig. Persar.* De *Gauren* zeggen van deezen Boom, *dat de Zon nooit Schaduw op hem maakt. Lord* Ubi Sup. (f) Idem ibid.
(g) Gelyk men in 't Afbeeldzel ziet. (h) *Lord* noemt dit *Schuddero.*

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelding, waar van het bovendeel *de* HUWELYKS-PLECHTIGHEIT *der* PERSEN *of* GAUREN vertoont; en 't onderdeel, *den* VUUR-DOOP *der* GAUREN verbeeldt.

† Zie de aangeweezen Figuur.

Ceremonie NUPTIALE des PARSIS ou GAURES.

B. Picart invenit 1728.

BAPTEME par le FEU des GAURES.

is op den *Sad-der* (a) gegrond. Het kan wel geoorloft zyn voor vyftien jaaren te beveſtigen : maar 't word niet toegelaaten de *Ceremonie* langer uit te ſtellen. De *Sad-der* verbied het *Water* en 't *Broodt* te geeven, en deeze twee zaaken aan een Perſoon mede te deelen, die in den ouderdom van vyftien jaaren noch geene Gordel ontfangen heeft. Mogelyk dat dit *Broodt* en *Water* de uitſluiting beteekent, gelyk by de Aloude Romeinen het verbodt van Vuur en Water. Op deezen ouderdom moeten mede de Boetoeffeningen en ſtrenge onderzoekingen van zyn gedrag een aanvang neemen. Deeze die dit alsdan verwaarloozen, zyn in een verblinden en onreinen ſtaat. Dit is 't welk mede de *Sad-der* zegt.

Reiniging der Vrouwen hoe ſtiptelyk moet worden in acht genomen.

De reiniging word uitdrukkelyk aan de Vrouwen geboden, uit haar Kraambedt gekomen. Geduurende haare Kraamlegging, moeten zy zich van allen onderhoud onthouden, die haar niet volſtrekt noodig zy. Alzoo 'er volgens de Wet der *Gauren* niets onreiner dan een zwangere Vrouw is, is haar verboden de Menſchen niet te naby te komen, en vooral deugdzaame Perſonen; ook is 't haar niet geoorloft het voedzel, 't ſtroomend Water, de Hemel, Zon, Maan, de Starren en 't Vuur t'aanſchouwen. Om deeze zelfde reden moet zy geen bloote voeten op den grondt zetten. Dit ſtaaltje alleen voldoet. De *Sad-dar* (b) zegt 'er meer van.

Het is aan de Vrouwen niet toegelaaten het Hoofdt noch het Aangezicht te waſſchen voor den negen en twintigſten dag van haare Kraamlegging. Voor den veertigſten dag mogen ze geen houte of aarde Vaten aanraaken, en geduurende den zelven tydt mag geen andere Vrouw gemeenſchap met haar hebben.

Wanneer een *Gaure* doodkrank is, zend men om den *Hyrbad*, die den ſtervende aan 't Oor naderende voor hem het Gebedt doet en aan God beveelt. Een dood Lichaam bezoedelt, en 't is niet gedoogt het aan te raaken. De Prieſters naderen 't niet, dan op een afſtand van tien voeten.

Het begraaven der Dooden by de *Gauren* in geen gebruik, en hoedanig hunne Kerkhoven of bewaarplaatſen der Lyken beſtaan, aangeweezen.

De *Gauren* begraaven geene hunner Dooden. Dit zoude de Aarde ontheiligen: Men draagt den Overledene naar een Graf (c) zodanig als men hier vertoont ziet, ✠ en men draagt hem op een yzere *Baar*. Het hout (d) dient nooit tot een zodanig gebruik, overzulks het tot onderhouding van 't Vuur beſtemt zynde, moet men 't in een volmaakte zuiverheit bewaaren. *Chardyn* (e) beſchryft het Kerkhof der *Gauren*, 't welk hy naby *Iſpahan* heeft gezien. Deeze beſchryving zal ten minſten voor 't uitwendige dienen van deeze die men hier ziet. † „ 't Is, zegt hy, een ronde Toren, van
„ groote gehouwen Steenen gebouwt, ...
„ omtrent vyf en dertig voeten hoog en ne-
„ gentig in den Middellyn, zonder Poort
„ en ingang. *Het Volk zegt*, dat wanneer zy
„ hunne Dooden begraaven willen, maa-
„ ken ze een opening in dit Graf, beneden
„ wegneemende drie of vier groote ſtee-
„ nen, die zy daar na weder inzetten, en
„ met Kalk beſtryken. . . . 't Is een ver-
„ dichtzel dat zy verhaalen. Deezen To-
„ ren heeft inwendig een trap van hooge
„ treeden gemaakt, tegen den muur rond-
„ gaande. Wanneer zy een Doode in dit
„ Graf brengen, klimmen drie of vier van
„ hunne Prieſters met Leeren op den top
„ van den Muur, haalen het Lyk met een
„ touw naar boven, en laaten 't langs dee-
„ zen trap neerzakken.... die niets anders is
„ dan van ingeſtoken Steenen in den Muur,
„ omtrent drie of vier voeten van elkander,
„ niet in een rechte lyn : Maar rond-gaan-
„ de, en die niet meer dan negen duimen
„ plaats beſlaan.... Zy hebben geen Deur
„ aan deeze Begraafplaats gemaakt, duch-
„ tende dat het Volk indringen mogt, of
„ die openen om deeze plaats te berooven of
„ t'ontheiligen.... Een ſoort van Kuil is 'er
„ in 't midden.

Chardyn vervolgt aldus: „ Zy leggen
„ de Lyken gekleed op een klein Bedt van
„ een Matras en een Kuſſen bereid. Zy
„ plaatſen die rondom tegen den Muur, zoo
„ dicht by een, dat ze elkander raaken,
„ zonder onderſcheid van Ouderdom, Sexe,
„ of Staat, en zy ſtrekken ze op den rug
„ uit; de Armen kruislings over de Borſt
„ tegen de Kin geſtrekt, de Beenen over
„ elkander, en 't Aangezicht bloot. Men

(a) *Sad-der* Porta 50. (b) Porta 45 en 75. by *Hide*.
(c) *Conditorum* V. *Hide* C. 34.
(d) Nochtans ſtaat 'er in de *Sad-der* porta 78. dat men zich wachten moet het hout waarop men het Lyk draagt, aan te raaken, en insgelyks waarop men het waſcht. *Cavere à ligno mortui, ab illo inquam ligno ſuper quo mortuum exportant, & ab illo ligno, ſuper quo mortuum lavant.*
(e) Tom. 10. van zyne Reizen. *Ovington* beſchryft deeze een weinig verſchillende die hy naby *Suratte* heeft gezien.

✠ Zie het volgende Afbeeldzel.
† Zie het benedendeel van 't Afbeeldzel Bladzyde. 344.

„ zet naby het Lyk, en by zyn Hoofdtpeul „ eenige Vleſſchen met Wyn, Granaatappelen, Koppen van Aardewerk, een Mes en andere Keukengereedſchappen, een „ ieder naar zyn vermogen. ... Wanneer „ 'er geen plaats voor den doode is, maaken zy 'er een, ſleepende de Lyken die „ het meeſt verteert zyn, in deezen Kuil die „ in 't midden van de Begraafplaats is." ..

De omſtandigheden heeft *Chardyn* vergeeten; van anderen ingevult. *Lord* zegt, (a) „ dat de *Gauren* (mogelyk die van de „ Indiën) twee rond gebouwde Graven „ hebben, tamelyk van de aarde verheven, „ redelyk breed, met ſteen van binnen bevloert en ſteil, in welkers midden een zeer „ diepe Put is, om 'er de Gebeentens in te „ werpen, en rondom de Muuren zyn hangende en voor de lucht bloot geſteld zoo „ wel Mannen als Vrouwe Lyken. Deeze „ twee Graven zyn een weinig van elkander gelegen, een is 'er voor den geenen „ beſtemt die een voorbeeldelyk leven hebben geleid, ... de andere dient voor „ deeze die zondig geleeft hebben, en wiens „ leven ſchandelyk is geweeſt.... " Het ſchynt ook door 't verhaal van *Hide* (b) dat de *Gauren* twee Begraafplaatſen hebben, de eene het *wit Kerkhof* (c) genoemt, en de andere het *zwarte* bygenaamt, om redenen die men zeggen zal. Hy voegt 'er by, dat de *Gauren* een Kerkhof de ***plaats van 't Gerecht*** (d) noemen, nademaal men door het voorteeken 't welk wy beſchryven zullen, zekerlyk oordeelen kan, of de doode in de andere waereldt onder het getal der gelukzaligen of onzaligen is: Het voorteeken waar van wy ſpreeken, heeft nochtans geen plaats dan op den vierden dag van iemandts dood. Geduurende de drie eerſte, zeggen ze, zweeft de Ziel geduurig romdom haar lichaam; (e) een doode reiſt noch tuſſchen twee waerelden, en by gevolg is die als een vreemdeling geacht. Om dies wille verzorgen ze hem van Mondkoſt voor drie dagen.

Welkeen gevoelen zy van hunne Dooden in de andere Waereldt hebben, en hoe hunne Zielen eenigen tydt omtrent de Lichaamen waaren.

Lord voegt 'er by, dat de Duivel geduurende deeze drie dagen, de Ziel te pynigen tracht, en dat ze naar het Goddelyk Vuur vliegt, om de pyniging van deezen Geeſt der duiſterniſſen voor te komen. Dus vergaderen geduurende deeze drie dagen de Ouders en Vrinden van den Overledene 's morgens, 's middags en 's avonds om van God te ſmeeken, dat hy hem zyne zonden vergeeve. De vierde dag laat de Ziel af van te waaren, zy is verplicht in een vaſte plaats die haar om te ſtraffen of om vergelding te erlangen, word aangeweezen. 't Is dan deezen vierden dag dat het voorteeken, het lot van den Overledene, bepaalt; en zie hoedanig. (f) De Doode naby den Muur gelegen en het aangezicht naar den Hemel gewend, is 't de Gieren of andere Roofvogels toegelaaten, hem ongehindert de oogen uit te pikken. Zy beginnen gemeenlyk by de Oogen. Indien een Gier op het rechter Oog eerſt aanvalt, draagt men de Doode naar 't *wit Kerkhof*: maar op het linker aanvallende brengt men hem naar 't *zwarte*. Voor dat men daar toe komt, zegt *Tavernier*, dat men de ſtervende (g) een Hondt voorſtelt, die zyne laatſte Zieltooging ✠ ontfangen moet. 't Is mogelyk over deeze bygelovigheit dat zich de opmerking en achting gegrond vind, dat de *Sad-der* wil, dat men over dit Dier heeft. (h) Hy beveelt het byzonderlyk aan de liefdadigheit der *Gauren*: ***nademaal 'er niets armer dan een Hondt is. . . . Geevende Broodt aan een Hondt, doet men een verdienſtelyk werk.***

Hoe de Ziel van een Zieltogende door een Hondt ontfangen word, aangeweezen.

Ovington zegt, (i) dat men, voor het Lyk den Vogelen ten prooi geſtelt word, „ het gevoegelyk en zindelyk op den grondt „ neerlegt; een der Vrienden van den Overledene gaat dan het Veldt en de naby „ gelegene Gehuchten doorkruiſſen om een „ Hondt

Vreemd gevoelen om door 't gedrag van een Hondt de gelukzalige of

(a) *Hiſt. van den Godsdienſt der Aloude Perſianen.*
(b) *Hide* Ubi Sup. C. 34. (c) *Conditorium album.*
(d) *Dad-gah*, i. e. *Juſtitiæ locus.*
(e) *Hide* Ubi Sup. *Metuentes ne defunctis aliquid deſit, dum adhuc peregrini ſunt inter hunc mundum & alterum.*
(f) *Chardyn* zegt „dat 'er omtremt vyftig treeden van 't graf, een kleine aarde hut is, waar voor men 't „ Lyk van den overledene legt. Van daar is 't dat het geleide van de Lykſtatie te rug keert, behalven de „ Prieſters en Bloedverwanten, die zich in deeze kleine hut begeeven, van waar de Prieſter waarneemt, „ hoedanig en waar de ravens het Lyk aanvallen enz. *Chardyn* zegt ook dat de *Gauren* deeze bygelovigheit „ hem ontkent hebben, en verzeekert, dat de Hutjes, die voor hun Kerkhof zyn, dienen om 'er de lyken „ neer te zetten, terwyl men eenige plechtigheden over hen, voor de begraving, waarneemt.
(g) In *Mandeſlo* word gezegt, dat men de ſtervende op een aardzoode neerlegt, waar op hy den geeſt geeft.
(h) *Sad-der* porta 35. (i) Tom. 2. van zyne *Reizen*; Paryſche druk.

✠ Zie het nevensgevoegde Afbeeldzel, vertoonende in 't bovendeel, *een* ZIELTOOGENDE PERSIAAN *of* GAURE, *wiens* ZIELE *door een* HONDT *ontfangen word*; en 't onderdeel, *de* LYKPLCHTEN *der* PERSEN.

PARSIS ou GUEBRE AGONISANT, dont l'AME est reçuë par un CHIEN.

B. Picart del. 1727.

FUNERAÏLLES des PARSIS.

ongelukzalige ſtaat der Overledenen te onderzoeken.

„ Hondt te zoeken. Wanneer hy 'er een „ gevonden heeft, lokt hy die door 't middel van een ſtuk Broodt 't welk hy den „ Hondt aanbied. . . . en leid hem zoo na „ als 't mogelyk is by den Doode. Hoe „ meer de Hondt nadert, hoe meer men „ acht dat de Overledene de gelukzaligheit „ genaakt: Indien hy niet alleen by den Doo- „ de komt maar ook hem op 't lyf ſpringt „ en een ſtuk Broodt uit den Mondt rukt, „ 't welk men daar gelegt heeft †, 't is een „ zeker teken. . . . dat hy waarlyk geluk- „ zalig is. Maar zoo de Hondt niet na- „ dert, ... is 't een quaad voorteeken, „ en men wanhoopt byna van zyne zalig- „ heit. Wanneer de *Ceremonie* van den

Gebeden voor den Overledene en hoe gedaan,

„ Hondt geëindigt is, ſtaan twee *Daroos* „ . . . . met gevouwen handen, omtrent „ hondert treeden van de Baar alwaar het „ Lyk is, en herhaalen geduurende een „ half uur met luider ſtemme een lang *For-* „ *mulier* van Gebeden . . . Zy zeggen „ die zoo haaſtig op, dat ze zich naauwe- „ lyks tydt geeven hunnen adem te ſchep- „ pen. " *Lord* (a) laat dit ganſch verhaal onaangeroert, en bericht dat de Prieſters een weinig van 't Lyk ſtaande den Dienſt der Dooden opzeggen. Deeze Dienſt is zonder twyffel de zelfde zaak als het *Formulier* van 't Gebedt, waar van *Ovington* ſpreekt. Daar word in deezen Dienſt gezegt, dat het Lyk voor de vier Hoofdtſtoffen bloot geſtelt zynde, ieder van hun moet wedernemen 't geen hem toebehoort. Vervolgens bid men *Sertam* en *Aſud* om te beletten het quaad dat de *Demons* den Doode zouden komen toebrengen. Deeze twee *Engelen* hebben laſt de booze Geeſten te wederſtaan en hun quaaddoen te beletten. *Ovington* voegt 'er by, „ dat men geduu- „ rende de plechtigheit, den Doode een „ ſtuk wit papier aan ieder oor bind, en 't „ welk hem over 't aangezicht hangt tot „ twee of drie vingeren breed onder de kin. „ Zoo draa de gebeeden geëindigt zyn . . .

En hoe men zich in 't Lyk-draagen naar de beſtemde begraafplaats gedraagt.

„ word het Lyk naar de beſtemde plaats „ gedraagen . . . . en het ganſche gezel- „ ſchap volgt by paaren met gevouwen han- „ den. (b) Het is te ſpreeken verboden, „ nademaal het Graf een plaats van ſtilte en „ ruſt is. " Een andere aanmerkelyke zaak is 't, dat in de plaats van twee Dragers, die men gemeenlyk voor een Doode heeft, men vier voor een geſtorven zwangere Vrouw neemt, overzulks (c) dat deeze voor een dubbeld Menſch gereekent word.

Mandeſlo bericht, dat de *Gauren* drie verſcheidene Kerkhoven hebben, een voor de Mannen, 't ander voor de Vrouwen, en het derde voor de Kinderen. *Ovington* verhaalt, dat de zelfde *Gauren* zeer oplettend zyn „ overzulks niets van hun hoofdt- „ hair noch baardt verloren gaa, wanneer „ men 't hen ſnyd, of dat men hen ſcheert, „ en dat zy zeer zorgvuldig deeze lichaams „ overtolligheit mede naar hun Graf draa- „ gen.

Hoe zeldzaam de *Gauren* den weg naar de andere Waereldt begrypen.

(d) Na dit leven zyn de Dooden op hunne reize naar de andere Waereldt, genoodzaakt over een genoeg moeielyke brug te paſſeeren, en die noch bezwaarlyker over te komen is, wanneer men hen te driftig beweent. Dit doet de wateren van den ſnellen vloedt dik worden, waar over deeze brug legt. Deeze wateren, die men ons verzeekert zeer zwart en koud te zyn, beſtaan uit niets anders dan van traanen van den een en anderen voor hunne waarde overledenen geſtort. (e) De vrees dat deeze ſnelle vloedt mogte overſtroomen, heeft zelfs aan de Naaſtbeſtaanden doen verbieden voor de Dooden te weenen, noch te zuchten. Dit is, voegt men 'er by, de waare reden van 't ſtilzwygen 't welk in de Plechtigheden en Lykplichten der *Gauren* word in acht genomen. Zou deeze brug wel de zelfde zyn als die waar van wy in 't vervolg ſpreeken zullen?

Om zich een denkbeeldt van de vermaakelykheden der andere Waereldt te geeven, beelden zy zich in aldaar te vinden van alles wat 'er het vermaakelykſte in deeze is.

Hun gevoelen over de ſtraf die de onvroomen te lyden hebben, en waarin die beſtaat.

Zy ſtellen mede, gelyk in andere Godsdienſten, een ſtoffelyk Vuur 't welk de Menſchen zonder te verteeren brand, en de *Sadder* meld van een grooten ſtank der verdoemde Zielen. Maar dit heeft noch geen vergelyking by het droevig verhaal 't welk men in een ander (f) Boek van hunnen Godsdienſt, van den ſmertelyken ſtaat der gedoemde Zielen vind. De Schryver van dit Boek vond 'er een oneindig getal tot aan den hals in de zwarte en koude wateren van den ſnellen vloedt gedompelt, waar van wy geſproken hebben. Andere waren ten verblyf in kerkers gedoemt, vervult van rook nevens allerlei vuile en gevaarlyke Ondieren. Behalven dat prikten en ſtaaken de

(a) *Hiſt. van den Godsdienſt der aloude Perſianen*, op 't einde.
(b) *Lord* Ubi Sup. *Sad-der* porta 77.
(c) *Sad-der* idem. (d) *Hide* Relig. Pers. C. 34.
(e) *Hide* Ut Sup. en *Sad-der* porta 97. (f) De *Erdavirapk-nama*.

† Zie het benedendeel van 't voorgaande Afbeelzel.

de Duivels haar zonder ophouden, beeten en verſcheurden haar wreedelyk. Hy zag 'er een Ziel by de voeten opgehangen, waar aan men telkens pookſteeken gaf. Een ander ſtierf geduurig van honger en dorſt. De Ziel van een Vrouwe aan haar Man ongehoorzaam geweeſt, en die altoos het grootſte woordt voerde, zag men 'er mede gehangen, en de tong quam haar door het achterdeel van den hals uit. 't Is wel zeldzaam dat ter deezer gelegenheit het *Legende Boek* der *Gauren* niet dan van een eenige Vrouw gewag maakt.

Welk een weg zy ſtellen dat naar de gelukzaligheit geleid, en door Engelen bewaart word, die onderzoekers der verdienſten zyn.

Wat de gelukzaligheit der Vroomen aangaat, is 't gevoelen der rechtzinnige *Gauren*, dat ze op een zekeren tydt met Lichaam en Ziele weder levendig worden zullen; maar op eene wyze oneindiglyk reiner en op een ganſch nieuwe Aarde; op deeze zelve aarde die wy bewoonen, maar in haare eerſte ſchoonheit herſtelt. Dit zal een nieuw aardſch Paradys zyn; men zal 'er door een Brug op komen, die gemeenſchap van deeze Waereldt met de andere heeft. Deeze Brug legt over een verſchrikkelyken Afgrondt: en volgens de uitdrukking van een Arabiſch Schryver, (a) *hy ſtrekt zich over den rug van Gehenna* of *de Hel*. Daar zyn Engelen by den overtogt. Deeze die zy vryelyk laaten paſſeeren, begeeven zich recht naar het Paradys, de andere buitelen eerlang tot in den Afgrondt neer; maar dit geſchied niet zonder een ſtreng onderzoek, 't welk de bewandelaars verplicht zich op de volgende wyze te onderwerpen. Twee Engelen onderzoekers zyn 'er, een van deeze twee Engelen houd een Schaal, waarin hy de werken en verdienſten der voorbygangeren weegt, en indien hy geen voldoende gewigt vind, verkondigt hy het oordeel, na dat hy 'er aan God bericht van gegeeven heeft. Vervolgens ſtort hy den geenen in de elende, aan wien deeze Werken eigen zyn. Deeze die Werken van een goede waarde vertoonen, gaan de Brug gelukkiglyk over, en begeeven zich in een Stadt, die *Hide* gelooft met het *Jeruſalem* van *Johannes Openbaaring* te konnen (b) vergelyken. In deeze Stadt beſchouwt men

Hoe zy

een genuchelyke zaak en die geen vergelyking in deeze Waereldt vind; te weeten (c) de Maagden zyn 'er altoos Maagden en die haare Maagdom nooit verliezen; men beſchouwt haar, en zy begeeren 'er niets meer van.... Alhoewel deeze ganſche beſchryving van de andere Waereldt zeer Figuurlyk ſchynt; is die nochtans van een merkteken om te kennen te geeven dat de Perſianen in de vermaakelykheden der zinnen alleen de gelukzaligheden die zy zich in hun Paradys beloofden, hebben beoogt en gezogt; en om alle zalige Gelovigen te vergenoegen, hebben ze in dit Paradys (d) allerlei vermaakelykheden ingevoert. Na het onderzoek der Werken, ſtort de andere Engel, als uitvoerder van de Goddelyke Gerechtigheit zynde, de gedoemde Zielen in de Hel.

dit hun Paradys aanmerken.

Waarmede dit gevoelen overeenkomſt heeft, aangemerkt.

Zie hier de overeenkomſt die men tuſſchen deeze denkbeelden en die van andere Godsdienſten vind. De Brug der *Gauren* heeft veel gelykheit met deeze der Formozanen (e) en Chineezen (f), gelyk de weegſchaalen met deeze van de zelve Chineezen (g) hebben. Wy zullen geen gewag van de Weegſchaalen (h) der Japaneezen maaken; zy gelyken het minſt met deeze der *Gauren*. Wat de Engelen aangaat die zich op de Brug onthouden, de Engelſche Dokter (i) vergelykt deeze die de Zielen der Godloozen in de Helle ſtort, by deezen *Demon*, wiens plicht was, volgens eenige Griekſche Philoſofen (k) de Zielen in 't verlaaten van 't lichaam te ontfangen en haar naar de plaats haarer gelukzaligheit of van haar verbanning te geleiden. Maar wie zal ons, ons Chriſtenen, beletten de zelve Engel met St. Pieter te vergelyken die de ſleutels van den Hemel heeft? Wat de Brug aangaat waar over de Zielen te wandelen genoodzaakt zyn, de Arabiers en Perſianen hebben die beknoptelyk de *Weg* genoemt, en zelf de *enge Weg*; over zulks men zeer wel onderſtellen kan, dat J. Chriſtus van de Ooſterlingen de *enge Poort* en *enge Weg* ontleent heeft, waar van hy ons in 't Euangeli bericht geeft, en die niet dan voor de waare Chriſtenen is.

VI. HOOFDT-

(a) *Pons extenſus ſuper dorſum gehennæ.* Apud *Hide* C. 33.
(b) *Putemus talem eſſe ac Cœleſtem Hieroſolymam.*
(c) *Ibi ſunt Paradiſeæ Virgines non defloratæ nec deflorandæ, ſed intuendæ.*

(d) *quæ gratia currûm,*
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos. Virgil. L. VI. *Æneid.*

(e) Zie Bladz. 222. (f) Zie hier voor Bladz. 192. (g) Als ook Bladz. 195. (h) Insgelyks.
(i) *Hide* C. 33. *Relig. Perſar.*
(k) Νεκροπομπος, of Ψυχοπομπὸς, of Ψυχαγωγὸς, *Animarum deductor ad Inferos.* Mogelyk is 't *Mercurius*, onder een anderen naam: want volgens de Alouden, had *Mercurius* laſt de Zielen naar de Hel te geleiden.

VI. HOOFDTSTUK.

Van des SAD-DERS ZEDEKUNDE, *en* GEBRUIKELYKHEDEN *die dit* BOEK *voorschryft.*

Welk een zedekunde der *Gauren Sad-der* of Wetboek hun voorschryft, aangeweezen.

HEt beveelt (a) de Liefde-giften of Liefdadigheit, als ongemeen verdienstelyk en vermogende de zonden uit te wisschen. Het onderstelt (b) dat men in de niezing voor den *Demon* word blootgestelt; ten dien einde moet men, wanneer men nieft, zekere gebeden opzeggen die de booze Geest verdryven of afweeren. Het begeert dat men zonder onderscheid en blindelings aan de besluiten en den wille van den Opper-Priester gehoorzaamen moet. (c) *Hoe uitmuntend en talryk de goede Werken van een Gelovige zyn, indien de Opperheer van den Godsdienst van zyne onderwerping niet genoegt is, of zoo deeze goede Werken hem mishaagen, is 't als of de Gelovige niets had verricht.* Een der middelen die de Gelovige grootelyks by den Opper-Priester aangenaam maakt, is, dat men hem naaukeurig de Tiendens voldoet.

Hoe hen daar in bevolen word, Vader, Moeder en naastbestaanden ter gedachtenisse te eeren, en andere verbintenissen hen in dit Boek aanbevoolen, of misdryven daarin ten strengste verboden, waarin die bestaan.

De *Sad-der* belast naaukeurig (d) de gedachtenis van zynen Vader en zyne Moeder, en zelf van zyne andere naaste Vrienden, te eeren. Een ieder moet voor hen een Lykmaal ten einde van de maandt of 't jaar aanrechten. Dit Boek beveelt ook (e) de dagelyksche bedryven te overdenken en leetweezen te betuigen voor dat men slaapen gaat; zyne verbintenissen onschendbaar (f) te onderhouden; het leven der Dieren (g) zoo veel mogelyk zy te spaaren, vooral van Ossen tot den Landbouw gebruikt, insgelyks van Schapen, Paerden, en Hanen; dikmaals (h) boete te doen; zich somtyds zyne misdaaden te onderzoeken en die voor den *Destoor* of *Hyrbad* te belyden, of by ontbeering van hun voor een deugdzaamen Leek of Waereldlyk persoon, en zoo men zodanig een Leek niet vind, op den middag voor de Zon. Het belast ook vyf soorten van schadelyke Ondieren (i) te vernielen. Het verbied (k) de bloote voeten op de aarde te zetten uit zorge van die te ontheiligen. Door deeze zelfde reden is 't dat het uitdrukkelyk beveelt (l) de doode Lyken op te graaven. De zorg van 't Water word niet min aanbevolen. Men moet zich wachten geduurende de nacht gebruik van 't zelve te maaken; (m) indien men 't niet voorkomen kan, moet men het met veel voorzorge gebruiken. Wanneer men van 't Water op 't vuur zet, moet men de pot voor een derdedeel leedig laaten, overzulks het water kookende niet overkooke noch zich in 't vuur storte. De zelfde *Sad-der* verbied strengelyk (n) de lastering, en leugen, het overspel, de hoerdery en dievery: en alzoo men geduurig voor de onreinigheit en misdaaden is blootgestelt, belast dit Boek mede de veelvuldige afwassching den Gelovigen, en begeert dat een ieder (o) oplettend zy, om zyne zonden door Offerhanden van verzoening, volgens de wet van 't Jodendom, vry te koopen.

Wy moeten hier aanmerken dat het schynt dat de *Sad-der* de gelykheit der zonden vaststelt, want hy dreigt de minste misslagen met de gestrengste kastydingen.

Hier is 't dat wy 't geen de Godsdienst en de Kerkregels der *Gauren* betreft, eindigen zullen.

(a) Porta 5. (b) Porta. 7. (c) *Destur*, of *Distoor*, porta 8.
(d) *Porta* 13. In een andere plaats (*porta* 44.) word belast zich hunne vermaaningen te onderwerpen, van hun zonder tegenstreeven te gehoorzaamen. Het stelt de Priesters en Meesters in den zelven rang.
(e) *Porta* 27.
(f) *Porta* 28. (g) *Porta* 38. (h) *Porta* 40 en 49. (i) *Porta* 47.
(k) *Porta* 48. (l) *Porta* 37. (m) Porta 34 en 52.
(n) *Porta* 46. 67. 68. 69. en 70. (o) *Porta* 72.

AGTSTE VERHANDELING

Over de

HEDENDAAGSCHE GODTSDIENST-PLICHTEN EN GEWOONTENS DER AFGODISCHE AFRIKAANSCHE VOLKEREN.

I. HOOFDTSTUK.

Van den GODTSDIENST *der* VOLKEREN *van* NEGRERIE *of 't* LANDT *der* ZWARTEN.

Onder ons op te houden om den Lezer de verscheidene naamen voor te stellen die de Grieken en Romeinen eertyds aan Afrika gegeeven hebben, en die de Arabiers, Moren en Indianen heden noch aan dit Waerelsdeel geeven, zullen we zonder omweg tot de Beschryving der Godsdiensten deezer Afgodische Volkeren overgaan, die dit derde gedeelte der Waereldt bewoonen.

d'Onzekerheit van den Oorsprong deezer Afgodische Volkeren aangemerkt.

Onzeker is 't te zeggen van wien deeze Hedendaagsche Afgodendienaars hunnen Godsdienst ontleent hebben. Men bespeurt 'er byna geene overeenkomst met deeze van de Grieken en Romeinen: Als ook gansch weinig met die der Egiptenaren. Zeer weinig is 'er van den Alouden Godsdienst der Ethiopers, van Negrerië enz. bewaart en in weezen gebleeven, zoo dat het zeer moeielyk zyn zou in dit weinige 't welk ons van 't voetspoor der Afgodery hunner Afkomelingen overgebleeven zy, te erkennen.

Wat 'er *Strabo* van geschreeven heeft.

Strabo heeft ons deeze byzonderheden van den Godsdienst van eenige Geestelyke Plechtigheden der Ethiopers bewaart. „ Zy gelooven , zegt hy , in een onsterflyken „ God, die de oorzaak aller dingen is, en „ een sterflyken God , die geen naam heeft „ en die onbekend is. Zy merken als Goden hunne Weldoenders en Lieden van „ gezag, aan. Zy gelooven (a) dat in 't „ algemeen de Koningen de Handhavers, „ Bewaarders en Beschermers van alle de „ anderen zyn; en de ingezetenen Beschermers zyn van alle die, aan wien zy goed „ doen. Onder deeze die onder de gezengde Luchtstreek woonen, zyn 'er die voor „ Godtverlochenaars gehouden worden; „ (Wy zullen zien 't welk hier van is) zy „ haaten

(a) De Volkeren van *Guinea* en *Congo* bewaaren deeze gevoelens. Men zal dit in 't vervolg van deeze Verhandeling zien konnen.

Insgelyks *Herodoot*,

„ haaten de Zon en vloeken haar wanneer „ zy opgaat, overzulks zy hen brand enz. " *Herodoot* zegt ons ook (a) van de Atlantes, Volkeren van woest Libië, „dat zy de Zon „ vloeken, doordien hy hen brand en hun- „ ne Landeryen verwoest. " *Purchas* (b) bericht dat de aloude Afrikanen eertyds de Zon en 't Vuur aanbaden. Aan beide hadden ze Tempels toegewyt. Zy bewaarden 'er het Vuur op de wyze der Aloude Romeinen; maar dat zegt hy zonder zyn borg te melden. Hy voegt 'er by, dat de Afrikanen van *Libië* en *Numidië* Offerhanden offerden en Gebeden aan eenige Planeeten deeden. Een gedeelte van de *Negers* aanbaden *Guighimo*, dat is, de *Heer des Hemels*. Hun Heidendom ontaarde vervolgens in 't Jodendom. Zy bleeven 'er langen tydt by, tot zy tot het Christendom bekeert wierden, 't welk weder beurtsgewyze de plaats den Mahometaanschen Overheerders moest afstaan. Zie 't geen *Purchas* ons bericht; en indien dit zoo is, is het waarschynlyk dat men'er voetspooren van 't Jodendom, Christendom, en 't Mahometanendom in de Afgodery van deeze Volkeren vind. 't Kan zelf zyn dat de *Hottentotten* naar de uiterste uitgestrekheit van Afrika geweeken, noch heden Joodsche gewoontens hebben, gelyk de Hoogduitsche Schryver meent, die ons in *Folio* een Beschryving (c) van de Kaap de goede Hoop en van de Landen door de *Hottentotten* bewoont, medegedeelt heeft.

En *Purchas*.

Mogelyk dat wy door behulp van een Lettergeleerdheit van den Grieksche en Romeinsche Schryveren ontleent, ons de denkbeelden der Aloude en Hededaagsche Afrikanen zouden konnen nader by brengen: Maar deeze naspeuring schynt ons alzoo onnuttelyk, als het onmogelyk is ter deezer gelegenheit iet te bepaalen 't welk den Lezer zoude behaaglyk zyn.

Welke Landen en Staten *Negrerie* begrypt.

Dit *Negrerië* of Landt der Zwarten begrypt de Staten van *Gualata*, *Genehoa*, *Tombut*, *Melli*, *Sousos*, *Mandingha*, *Sanfara*, de Koningryken van *Senegal*, *Gambië* enz. Eenige van de Volkeren van 't Landt der Zwarten zyn Mahometanen.

Waar in de Dienst en eerbied der bewooners van *Gualata* en *Senegal* bestaat.

De Bewooners van *Gualata* aanbidden, zoo gezegt word, het Vuur, en dat de anderen in 't algemeen (behalven die zich Mahometanen of Christenen noemen) byna geen Godsdienst hebben. Deeze van *Senegal* en eenige van hunne Grensvolkeren, begroeten de Maan met groote toejuiching. De Geestelyke Dienst geschied in de Holen van groote Boomen, en de Afgoden die in deeze Tempels voorrecht hebben, worden door Offerhanden geëert die in Peulvruchten en Granen bestaan. Somtyds offert men hen ook het Bloedt van Beesten.

Deeze Dienst word door een soort van Priesters bestiert, die aan de *Negers* zekere kleine leere Zakken uitdeelen, waarin eenige stukken Papier zyn, bezaait met Karakters van een evengelyke kracht als die der *Amuleten* en *Abraxas* enz. Men verzeekert dat de Priesters zich nooit met het Volk verbinden en dat het hun uitdrukkelyk verboden is, elders een Vrouw te neemen, dan in een Priesterlyke Familie.

Onzekerheit wegens het geloof van eenige *Negers* aangeweezen.

Men verzeekert noch, dat deeze *Negers* de eenigheit van een Almachtig God gelooven, en dat zy het gebruik van de Besnydenis hebben. Zy besnyden hunne Kinderen in den ouderdom van zes of zeven Jaaren. Alles is onzeker en vol van tegenstrydigheden in de Berichten deezer Afrikaansche Gewesten. Indien men die gelooven moet, waren eertyds die van *Nubië* Christenen; men ziet by hen noch eenige oude Beelden van J. Christus en verscheide Heiligen. Zy doopen met een heet Yzer, of om liever te zeggen, zy drukken de evenwaardigheit van den Doop met dit Yzer op eenig gedeelte van 't Lichaam.

Hoe die van *Gambia* iet van J. Christus meenen te weeten.

Die van *Gambia* en de Aangrenzelingen, hebben een zwakke kennis van J. Christus die zy *Nabe* noemen, en van wien zy zeggen, dat hy de Zoon van Maria was en een groot Profeet. Indien dit zoo is, hebben ze dit denkbeeldt van de Mahometanen overgenomen.

Welk een Afgod de *Negers* van *Kasamasa* eeren, en hoe.

De *Negers* van *Kasamasa* hebben een Afgod, waar aan zy de naam van *China* (d) geeven. Hunne Priesters, die zy *Aracani* noemen, draagen hem op zekere tyden van 't Jaar in Processie. Het Processi-vaan is een soort van witte Zyde Sluyer waar op Ryst-Aaren en Mensche Doods-Beenderen verbeeld zyn. Na de Processie plaatst men den Afgod in de holte van een Boom, en men doet 'er eenige Offerhanden; en onder andere offert men hem Honing. Deeze God *China* word, zoo men ons zegt, door een bondel Stokken te samen gebonden, verbeeld.

Waar in de Afgode-

De Volkeren van *Mandinga* belyden een mengzel van Afgodery en van 't Mahometanen-

(a) Lib. 4. (b) *Purchas* L. 6.
(c) *Beschryving van de Kaap de Goede Hoop* enz. door *Kolben*, te Neurenberg 1719. gedrukt.
(d) *Dapper* in zyne Beschryving van Afrika. *Jovet* in zyne Historie der Godsdiensten, heeft het van woordt tot woordt en zonder oordeel afgeschreeven.

tanendom. Hunne *Bexerins*, die hunne Priesters zyn, zyn ongemeen tot de Tovery geneegen. De Groot-*Bexerin*, die als Hoofdt van deeze Geestelykheit der *Negers* is, heeft zyn verblyf in de Hoofdtstadt van den Staat. Alle deeze Priesters houden Scholen van Bygelovigheit en Toverkonst. Zy deelen aan hunne Leerlingen en 't Volk zekere Briefjes uit, die zy waanen de kracht te hebben hen voor gevaaren te beschermen. (a) Eenige van deeze Volkeren weigeren aan de goedheit Gods de Goederen die hen toekomen, toe te eigenen. Zy zeggen, dat zoo God waarlyk goed was, het niet noodig zoude zyn, dat zy de moeiten deeden om die te verwerven, te arbeiden.

ry der *Mandinganen* bestaat.

II. HOOFDSTUK.

Van hunne HUWELYKS-PLECHTIGHEDEN *enz.*, *en hunne* LYKPLICHTEN.

Veelwyvery onder de *Negers* in gebruik.

ALle de *Negers* of Zwarten oeffenen de Veelwyvery, en zelfs verwisselen ze gemeenlyk van Vrouwen wanneer het hen behaagt. Zy onderwerpen zich over dit punt aan geene Wet, en al het redelyke dat ze pleegen, is, dat ze met deeze van hunne Vrouwen die Zwanger is, geen omgang hebben.

Vreemd gebruik wegens de Huwbaare Dochters van *Sierra Liona*, en waar in dit bestaat.

Die van (b) *Sierra Liona* hebben in ieder Stadt, of liever in ieder Gehucht een groot Huis, van alle de andere afgezondert, alwaar men geduurende een jaar de jonge Dochters onderwyst, die Huwbaar geworden zyn. Een Gryzaart is 't, uitmuntend door zyne geboorte en deugdt, die zich met deeze zorg belast. Nadat het jaar geëindigt is, gaan zy weder uit dit Huis, en vertoonen zich op de plaats of 't plein van 't Gehucht, met haar schoonste optooizels gesiert. De Ouders van de Dochters komen 'er mede met een getal van Jongelingen, om deeze Dochters te bezien, terwyl zy op den toon van eenige Moorsche Speeltuigen danssen. Na deeze verrichting, verkiezen de Jongelingen deeze die hun 't best behaagt en betaalen iet aan de Ouders van deeze die zy verkooren hebben. Ook betaalen ze den Gryzaardt voor het onderwys haar gegeeven.

Hoe de *Negers* van *Senegal* enz. hunne dooden begraaven.

De *Negers* van *Senegal* en de *Jaloffes* enz. verzellen hunne Dooden naar 't Graf op 't geluid van den Trommel, die aan 't hoofdt van 't geleide de voortogt heeft. De Bloedverwanten, zoo wel Mannen als Vrouwen, volgen het Lyk.

Wanneer men de Doode begraaft, zet men by hem in 't graf alles waar van hy in zyn leeven gebruik heeft gemaakt, waarna men het graf dekt, en men recht 'er een soort van gedenkstuk op. Dit is het gespan en dak van den Huize des Overledene, 't welk gemeenlyk tot dit gebruik dienstig is. Wanneer de Overledene een Krygsman is geweest, plaatst men een wit vaandel op het gedenkstuk.

De zelfde *Negers* hebben een byzonder gevoelen, den geenen raakende die hun bedryf is de Trommel te roeren. Zy gelooven dat de aarde alwaar men die na hunne dood plaatst, haar kracht verliest en onvruchtbaar word; dat zoo men die in een Revier of in Zee werpt, de Visch nalaat voort te teelen. Om deeze ongevallen voor te komen begraaft men de Trommelslagers in de holte van oude boomen. Dit is 't welk *Dapper* ons bericht.

Deeze Lykgebruiken geleiden ons natuurlykerwyze op het gevoelen dat de *Negers* van de Slangen hebben. Zy achten zich by zich zelven overreed, dat hunne Ouders en Vrienden na hunnen dood in deeze Ondieren veranderen zullen, waarom zy hen te dooden niet besluiten konnen, hoe gevaarlyk zy ook zyn; zy gelooven ook dat 'er zekerlyk iemandt in de nabuurschap van de plaats sterven zal, alwaar een Slang is gedood. Zy hebben onder hen Menschen die deeze kruipende Dieren betoveren en onbeschroomt handelen. De zelfde Toveraars geneezen door hunne Betovering die van de Slang gebeeten is. Eindelyk betoveren ze ook hunne Paerden, zich inbeeldende dat zy door dit middel geen gevaar, zich van hun bedienende, loopen zullen, en dat zy in den Oorlog hen uit de handen hunner Vyanden redden zullen. De Alouden eigenden byna de zelfde kracht den *Psylles* (c) toe, die 't Landt bewoonden 't welk

Vreemd gevoelen 't welk de *Negers* van de Slangen hebben, en waarin dit bestaat.

(a) *La Mothe le Vaier* T. I. van zyne Werken in *Folio* op het geloof der *Berichten*.
(b) *Dapper* en na hem *Gaya*, Huwelyks Plechtigheden enz.
(c) *Ad quorum cantus serpens oblita veneni*
Ad quorum cantus mites jacuere cerastæ, Silius Italicus.

welk men tegenwoordig het Koningryk van *Barca* noemt: Maar niettegenstaande deeze overeenkomst, en betuigingen der Berichten die ons van deeze Toveryen vertellen, waar door verscheiden Volkeren het woeden der Slangen wederhouden en de kracht van haar Vergif beteugelen, kan 't zeer wel zyn dat de zeldzaamheden van alle deeze Betoveringen (a) tot natuurlyke geheimen konnen overgebragt worden, die ons noch onkundig zyn.

Hoe die van *Gambia* hunne Dooden met hunne Schatten begraaven.

Die van *Gambia* begraaven hunne Dooden met hun Goudt en alle hunne Schatten. Die geene is, zoo zy meenen, de gelukkigste, die met veel Goudt begraaven word.

Plechtigheden na het afsterven van den Koning van *Guinala*, en hoedanig verricht.

Wanneer de Koning van *Guinala* gestorven is, vertoonen zich twaalf Mannen in 't openbaar met lange Rokken van verscheiden verwen bekleed, en verkondigen op 't geluid van eenige Speeltuigen aan 't Volk des Konings doodt. Eerlang plaatst zich een ieder rondom het Lyk met een wit Laken en men vergadert om tot de verkiezing van een anderen Koning te treeden. Men wascht het Lyk van den Overledene; men opent het en men verbrand zyne Ingewanden ten overstaan van den God van 't Gewest: Maar men bewaart 'er de Assche van en balzemt het Lyk. Een Maandt daar na voert men de Lykstatie uit: Men brengt van allerwegen Reukwerken die dienen om den Overledene te berooken. Zes Persoonen met witte zyde Rokken bekleed draagen het Lyk naar het Graf, en geduurende de voorttogt maakt men een treurig *Concert* van Stemmen en Moorsche Speeltuigen. Alle die dit Geleide uitmaaken, gaan te voet, behalven de Prinsen die naar de Kroon konnen staan. Deeze volgen te Paerdt in 't wit gekleed. By hen gelyk by de Chineezen is deeze Verwe een merkteken van rouw.

Hoe wreed men zyne Vrouwen en Huisgenooten handelt om hem in de andere waereldt te verzellen.

Men snyd de Vrouwen en Huisgenooten op het Graf den keel af die hy het meest geduurende zyn leven bemind heeft. Zyne Gunstelingen zyn mede 't zelve lot onderworpen, en het Paerdt word niet vergeeten. Dit alles zou in deeze andere Waereldt niet gevonden worden. Men moet niet geloovenda de Onderdanen de eer van deeze Reize uit nyt tegens elkander bekuipen: Veele ontwyken 't by tydts, zonder af te wachten dat de Koning gestorven zy. De Berichten voegen 'er by, dat deeze elendige Reisgenooten met veel barbaarschheit worden gehandelt, voor dat ze gekeelt worden. Hoe 't ook zy, deeze Menschen zyn min der kloekmoedig dan onze Aloude Gaulen en Germannen, die nooit aarzelden wanneer het betrof hunne Meesters en Heeren in de *Vahalla*, te weeten, in de andere Waereldt te gaan verzellen. By de Germannen was men zoo zeer beducht van niet tydig genoeg in deeze *Vahalla* te komen, alwaar men dartelde en dronk zonder voor de bekommernissen van deeze beneden Waereldt ongerust te zyn, dat 'er zich de grooten te paerde wilden derwaarts begeeven. Overzulks sneed men de Paerden den keel af en men begroef die met hen. Is 't niet een verwonderlyke zaak dat het Christendom, 't welk ons dus schoone denkbeelden van het toekomende leven geeft, ons niet heeft konnen van een genegenheit byna alzoo buitenspoorig, of ten minsten vol van zwakheden voor het tegenwoordig leven, ontlasten? Moet dan een zoo Geestelyke Godsdienst een zoo tegenstrydig uitwerkzel naar 't oogmerk van den Wetgever voeden? Van waar komt dit? Dit is dat het Christendom niets dan 't Geestelyke belooft, en deeze Geestelyke beloften hebben zelf de kracht niet min den geenen te overtuigen die de zelve leeren: Want in 't algemeen, vreezen ze niet min de doodt dan anderen. Mogelyk dat zy ook beter dan de andere de zwaarigheden van den Godsdienst gevoelen.

Welk een gebruik die van *Bena* en *Sousos* omtrent hunne Lykplichten oeffenen.

Die van *Bena* en *Sousos* voegen by 't huilen en weeklagen de Geschenken die zy medebrengen, wanneer zy zich naar de plaats der Uitvaart begeeven. Deeze Geschenken worden in drie deelen verdeelt, waar van 'er een voor den Koning is, een voor de Ouders van den Overledene, en een voor den Doode zelf, waar mede men die begraaft. Men bouwt gemeenlyk een soort van Hut naby het Graf. Daar is 't, dat de Bloedverwanten van den Overledene zich vergaderen om hem af te vraagen of hy ook bekommernissen in de andere waereldt heeft, en bieden hem aan, hunnen God te bidden dat die hem van zyn verdriet bevryde. Wat de Koningen en de Lands-Grooten aangaat, men begraaft hen zeer geheimelyk en somtyds in den grondt van een Revier, op dat men de Schatten niet wegvoere die men met hen begraaven heeft.

Hoe men de Koningen van *Sierra-Liona* begraaft.

Men begraaft de Koningen van *Sierra-Liona* (b) op de groote Wegen, om reden, dat deeze die met de openbaare Bedieningen geduurende hun leven bekleed zyn geweest, na hunnen Doode in diervoegen in 't openbaar verschynen moeten. Zodanig is, zoo men ons zegt, het gevoelen deezer *Negers*.

(a) Zie deswegen *Chevreau* T. I. zyner *vermengde Werken*.
(b) De *Nasamoneën* Volkeren van *Lybië* wyken niet verre van dit gebruik af. Zie de *Geestelyke Plechtigheden* II. Deel der *Ceremoniën van de Roomsch Katholyken*.

III. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* VOLKEREN *de* KUST *van* GUINEA *bewoonende.*

Of eenige Volkeren van *Guinee* de Besnydenis oeffenen, en hoe zy met iets van 't Jodendom overeenkomen, aangemerkt.

EEnige Volkeren van *Guinee* oeffenen de Besnydenis, zonder eenige reden van hun gebruik te geeven, 't welk mogelyk niet dan op de noodzaakelykheit (a) is gegrond: Maar zoo men by dit gebruik zekere oeffeningen voegt door eenige van deeze Volkeren in acht genomen, (b) als de beste Aardvruchten aan een zekeren God *Belly*, en aan de Zielen van hunne Ouderen aan te bieden; van geen Osse- noch Koe-Vleesch te eeten, noch van eenigen Visch die Schobben heeft; zal men 'er merktekenen van 't Jodendom en van 't Heidendom der Aloude Egiptenaren vinden. Dit is 'er genoeg van om 'er gevolgen uit te trekken door den geenen die de afgelegenste gissingen geneigt zyn nader by te brengen.

Welke gebruiken zy in hunnen Godsdienst waarneemen.

Purchas heeft merkwaardige zaaken over den Godsdienst en Geestelyke Plechtigheden deezer Volkeren byeen verzamelt. Alhoewel zy geene Boeken, noch Geschriften, noch zelfs Wetten hebben die eenig redelyk blyk van Burger-Orde te kennen geeven, is 't nochtans waar dat zy een Godsdienst hebben. Zy wyden de Dingsdag hunne *Fétiches* toe, gelyk wy de Zondag aan Godt doen. Deeze Rustdag word Godsdienstig genoeg (c) door danssen enz. waargenomen, en deeze zelfde dag is mede tot de Besnydenis der Kinderen bestemt. Het schynt dat onder hunne *Fétiches* een is die zy boven de anderen erkennen. „ Wanneer (d) men hen vraagt wegens hun geloof de Godheit raakende, antwoorden ze dat God, gelyk zy, Zwart is, dat hy verre van weldoende te zyn, hun in tegendeel veel quaadt doet. " Hier op antwoordde de Reiziger in een Taale van Bezendeling, „ God is, gelyk wy, wit, hy is goedt, hy doet ons veel goeds, hy is ter Aarde nedergedaalt om ons te verlossen, hy is door de Jooden om ons te zaligen gedood; na onze dood gaan wy Hemelwaarts enz. " Maar de Negers hadden weinig gevallen in deeze redeneeringen, en maakten voornamentlyk tegenwerpingen tegen de Goddelyke Voorzienigheit, waanende dat zy 't niet is die het goede verleent: Maar dat men het de Aarde, de Wateren, Planten enz. verschuldigt zy; en dit is niet te verwonderen. Men heeft niet dan met zich zelven raad te pleegen, om de weinige kracht der sluitredenen te gevoelen die men aan de Negers voorstelde: boven al is'er niets vreemder dan *de zwartheit van den Godt deezer Negers en de witheit van der Christenen Godt.* Was 't niet wel de Negers wederlegt van hun een God van een andere verwe dan de hunne voor te stellen?

Hoedanig de Negers aan hunne Fétiches byzondere Godheden toeeigenen.

De *Fétiches* (e) zyn byzondere Godheden der *Negers*. Een ieder heeft die op verscheidene wyze volgens 't geen de *Masouki* belast (dus is 't dat *Ovington*, een verstandige Reiziger, de Priester der Zwarten van *Guinee* noemt.) Zy eigenen aan deeze *Fétiches* 't geluk toe, oneindige gevaaren voor te komen. Indien zy zoo onkundig niet waren als zy bevonden worden, men zou gelooven konnen dat zy de *Talismannen* der Oosterlingen hebben willen navolgen, die men onderstelde door middel van hunne Figuuren op natuurlyke dingen te werken, en de kracht te hebben van eenige plaats de Regen, Hagel en alle de schadelyke dingen af te wenden. Maar mogelyk dat hunne *Fétiches* met de *Manitous* der Noorder Amerikanen overeengekomen, en dat ze mede eenige overeenkomst met de Waargeesten van de Oudheit hebben, voornamentlyk met de *Faunen* en de *Sylvanen* enz. De *Negers* betuigen hun allerlei achting. Op hunne Gastmaalen storten ze ter hunner eere een teug Palm-wyn, en daar door is 't altoos dat zy beginnen.

Welke dingen zy voor Fétiches

Zekere Vogels (f) zien zy als *Fétiches* aan. De Zwaard-Visch is een *Fétiche.* De Boomen zyn mede *Fétiches* en daar zyn 'er

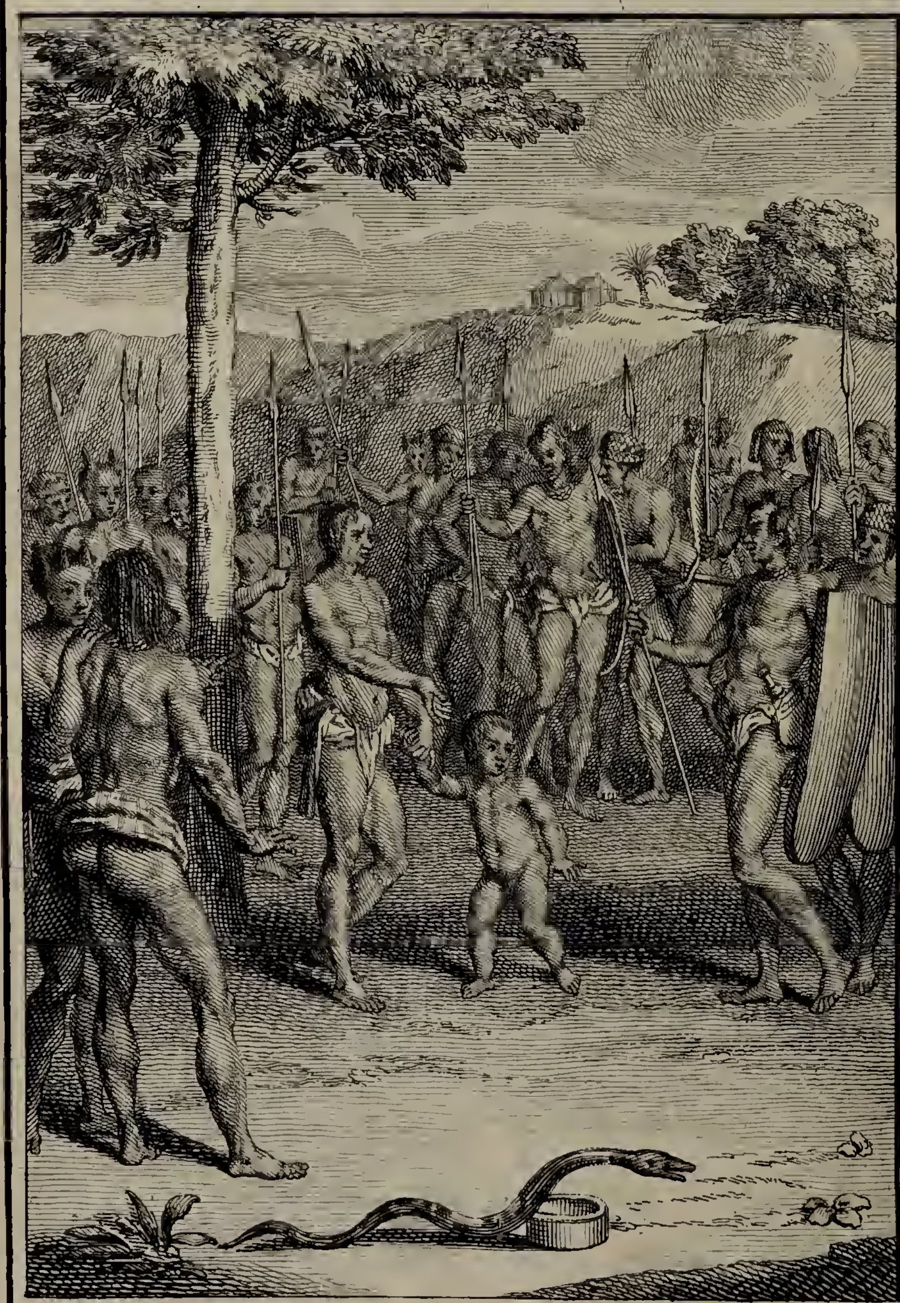
(a) Zie *de Plechtigheden der Jooden* Bladz. 137.
(b) *Dapper Beschryving van Africa.* (c) Zie de Bry en 't Afbeeldzel.
(d) Dit zyn woorden eens Schryvers van een *Bericht van Guinee* uit *Purchas.*
(e) Reize van *Ovington naar Suratte* enz.
(f) *Villault* van *Bellefonds*, zegt in zyn *Bericht der kusten van Afrika*, dat deeze vogel klein is gelyk een Winter-Koningje, dat het de bek van een Vlasvink heeft, dat hy zwart en wit op een grond van bruingraauwe vederen gevlekt is. Zoo een deezer vogelen in een tuin van een Zwart vliegt, zegt men 'er eenig geluk uit voor, en men werpt hem geduurig eeten toe.

Ceremonie Religieuse des Peuples de GUINÉE à l'honneur de leur DIVINITE.

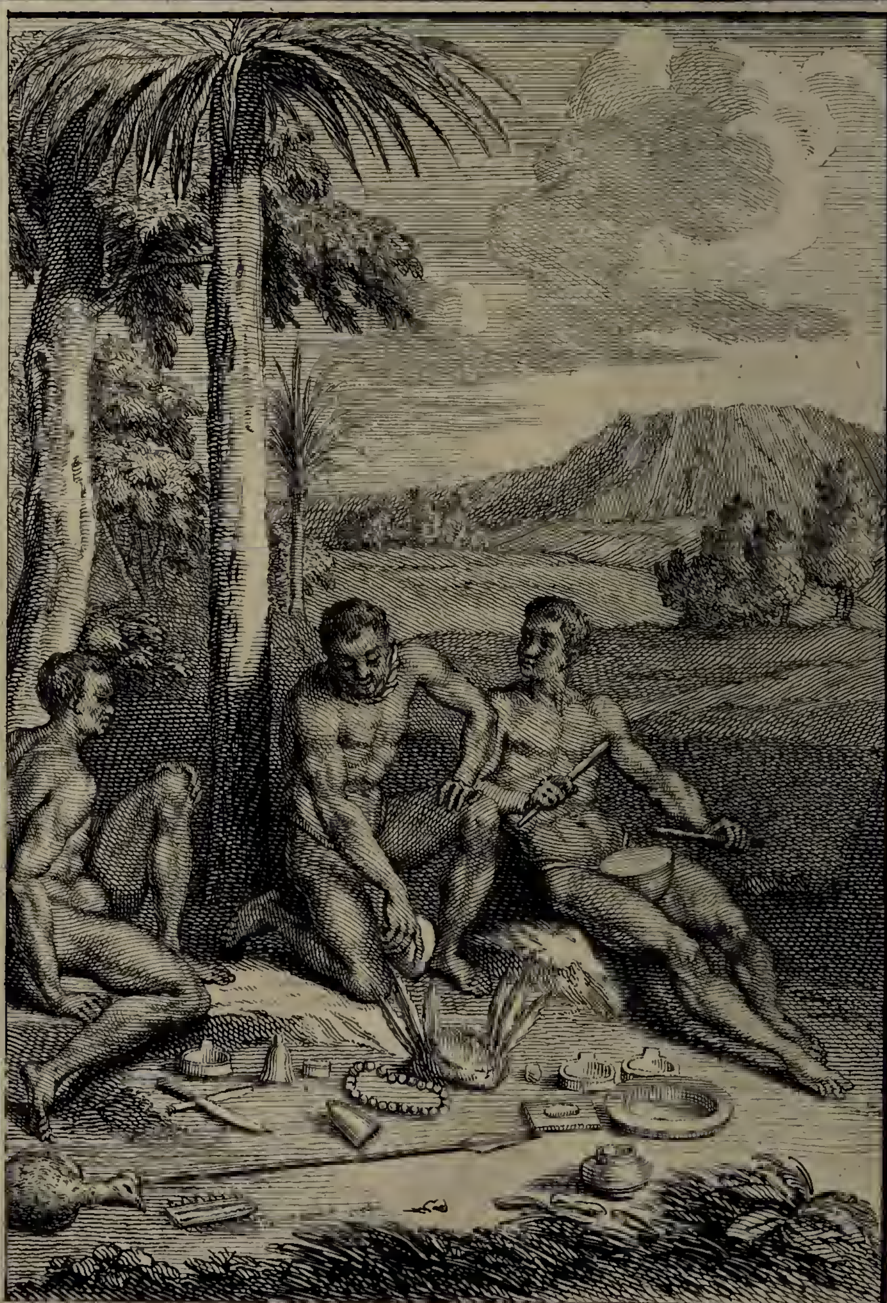

Autre Ceremonie pour demander de la PLUIE &c.

B. Picart direxit 1726.

Ceremonie des Peuples de GUINÉE, pour la CIRCONCISION d'un ENFANT.

Leur COMMEMORATION des MORTS.

aanzien èn die eeren.

'er die het beftier over Bergen en Heuvelen hebben. Zy offeren aan den voet van de *Fétiches*-Boomen, en zy gelooven dat deeze die hen afkappen zoude, het verderf van alle de Vruchten des Lands veroorzaaken zou. Wanneer zy deeze Boomen raadvraagen, (a) zeggen ze dat de *Fétiche* of Duivel, zoo men wil, hun onder de gedaante van een zwarten Hondt verfchynt. Somtyds verfchynt hy niet en genoegt zich te antwoorden, zonder zich te vertoonen. (b) De hooge Bergen waarop den Blixem gevallen is, de Heuvels die zich voor de zelfde toevallen bloot geftelt vinden, worden als het verblyf van eenige *Fétiches* aangezien. De Zwarten durven 'er naby niet pasfeeren zonder iet aan hun aan te bieden: Zy omringen die met Geerft, Maiz en Palm-Wyn.

Zekere Steenen, die naar grensfcheidingen der Velden gelyken, zyn mede in den rang der *Fétiches* geftelt. Alzoo (c) deeze hun mede dienen om hunne Landen af te paalen; men zou hier niet hinderen konnen de overeenkomft met de *Term*- of *Paal-God* der Romeinen en de *Paal*- of *Terminaal-Steen* te befpeuren: Maar, waarom hen niet liever vergeleeken, zal een tegenftreevende Bedilal zeggen, by Steenen waar van de Romeinen zich bedienden om den afftand der wegen aan te wyzen? Hoe het ook zy, zy planten de *Fétiches* aan hunne Huisdeuren, en deeze Huis-Godheden zyn als van ftokken haaksgewyze gemaakt, waar van men zich dient om de Boomtakken te fchudden, wanneer men 'er de Vrucht wil doen afvallen. De Priefters van de Zwarten hechten ze aan deeze fteene *Fétiches*, waar van wy gefproken hebben, die zy gelooven, zoo men ons bericht, alzoo oud als de waereldt te zyn, en verkoopen ze vervolgens aan 't Volk om tot bewaarnis hunner Huizen te dienen.

Dit is 't welk de groote *Fétiches* aangaat; behalven (d) deeze, zyn 'er noch byzonderen en vervoer- of draagbaaren die in kleinigheden van weinig waarde beftaan, en de Priefters aan de Zwarten verkoopen, na die op hunne wyze geheiligt te hebben. Zy hebben een volkomen vertrouwen in deeze geheiligde *Fétiches*: Hierom is 't, dat zy die in een klein zakje op 't Hart of onder de Oxels hangen. Zy bidden hen 's avonds en 's morgen aan, zy zetten hen de befte ftukken voor van 't geen zy eeten, en deelen met hen van 't fchoonfte dat zy hebben.

Welk een Feeftdag zy omtrent den *Fétiche-Boom* vieren, en hoe zy zich daar by gedragen.

Op den dag, met onzen Zondag overeenkomende, vergaderen de Zwarten in een plaats, in welker midden een Boom is die zy de Boom van *Fétiche* noemen. Aan den Voet van den Boom ftellen ze een Tafel, waar van zy de voetftallen met kranffen van verfcheiden Boomtakken verfieren. Op deeze Tafel zetten ze Palm-Wyn, Ryft, *Maiz* enz. om vervolgens ter eere van hunne *Fétiches* te eeten en te drinken. Den dag word met danffen en fpringen rondom den Boom van de *Fétiche* doorgebragt, zingende en flaande op kopere Handbekkens. (e) Somtyds is de Priefter in 't midden van de plaats voor een foort van Altaar gezeten, waar op hy aan de *Fétiches* offert. Mannen, Vrouwen en Kinderen zitten rondom den Priefter, die een redenvoering doet; (f) waar na hy een geftrengelde Stroowis neemt, die hy doopt in een Pot met zeker vogt gevult, waar in een Slang is. Hy befprengt deeze Kinderen met dit Water, mompelende over hen eenige woorden. Dit gefchied voor 't Altaar; daar na ftort hy de Pot leeg, en de Omftanders eindigen de Plechtigheit door qualyk verdeelde toonen, waar by zy veel gerucht maaken flaande in hunne handen. Dien zelfden dag, waffchen ze het aangezicht en 't lichaam zorgvuldiger dan naar gewoonte, want de afwaffching is by deeze Volkeren in gebruik; zy waffchen zich alle morgens en maaken zich daar na witte ftreepen voor 't aangezicht, met een aarde die naar kalk gelykt, en dit alles ter eere van de *Fétiche*.

Somtyds gaat de Priefter (g) van twee Vrouwen verzelt, zyne bezweeringen voor den Boom van de *Fétiche* doen, aan wiens voet een zwarte Hondt is, die, zoo zy zeggen, den bezweerende Priefter antwoordt. De Boom, gelyk men hier ziet †, is van eenige ftrooie Snoeren verfiert.

(a) Purchas. (b) Idem en *Villault* van *Bellefonds*.
(c) *Villaut* van *Bellefonds* Ubi Sup. (d) Zie de zelve *Reiziger* en *Purchas*. (e) *Purchas*.
(f) Zy gelooven dat 'er goede en quaade *Fétiches* zyn. De befprenging, waar van hy zich bedient, is een bewaarmiddel tegen de fchadelyke *Fetiches*.
(g) *De Bry*, zie de eerfte Figuur, de tweede vertoont een ander flag van bezweering, waar van zy zich, volgens *de Bry* bedienen, om den regen te verwerven en een gunftige handel te dryven.

† Zie de nevensgaande Afbeelding in vier Figuuren vertoont, waar van de eerfte *de* GODSDIENSTIGE PLECHTIGHEIT *der* VOLKEREN *van* GUINEE *ter eere van hunne* GODHEIT verbeeld; de tweede, *een andere* PLECHTIGHEIT *om den* REGEN *enz. af te fmeeken*; de derde, *een* PLECHTIGHEIT *der* GUINEESCHE VOLKEREN *wegens de* BESNYDENISSE *van een* KINDT; en vierde, *de* LYKGEDACHTENIS *hunner* OVERLEDENEN.

Orakelen aan den *Fétiche*-Boom gevraagt, en hoe dit geschied.

Zie hier wat hunne Orakelen aangaat. (a) Indien, by voorbeeldt, men eenig onrecht den Koning aandoet, 't zy in de rechten of cyns-gelderen, begeeft hy zich naby den Boom die hy als zyne *Fétiche* aanziet, hem eeten en drinken aanbiedende; 't welk de Offerhande is. De Priesters komen daarna de Boom bezweeren, om een antwoordt te erlangen op 't geen zy wenschen te weeten. Voor het bezweeren, maaken ze een kleine Piramide van Assche, waar in zy een Takje van den Boom steeken: Daar na neemen ze een Pot vol Water, zy drinken 'er van, en besprengen het Takje, 't welk van eenige woorden die zy onder hen uiten, word gevolgt; en mogelyk zyn het geheimenissen. Dit geëindigt zynde, besprengen ze anderwerf het Takje, en neemen ten laatsten van deeze Assche, tot een Piramide gemaakt, waar mede zy zich het aangezicht stryken. Zy zeggen, dat eerlang daar na de *Fétiche* of Duivel hun antwoordt.

Wat de Reiziger *Villault* van *Bellefonds* van de quaade *Fétiches* bericht.

Villault van *Bellefonds* beschryft ons een andere Offerhande deezer Zwarten, aan een van deeze quaaddoende *Fétiches* gedaan, waarvan wy reeds gesproken hebben. „ Ik „ zag, zegt hy, in den ingang van een „ Huis, 't welk in een afgescheiden Oort „ was, dat een Man en Vrouw een Hoen, „ op bladeren op de aarde gespreid, lieten „ uitbloeden, en nadat het bloeden ophield, „ sneeden zy 't aanstukken, leiden die op de „ bladeren en d'een na den ander zich wendende en de handen na de aarde buigende, „ zeiden ze: *Mecusa*, *Mecusa*, *Mecusa*, 't „ welk *zy my goedgunstig*, *zy my goedgustig*, „ zeggen wil. Ik liet hen deeze Plechtigheit eindigen, waar na ik hun vroeg wat „ zy gedaan hadden. Zy zeiden my, dat „ de *Fétiche* van deeze plaats hun geslagen „ had, en dat zy hem eeten gaven. . . . . „ De *Fétiche* was een Dakpan met Stroo „ omwonden.... Ik brak deeze Pan en ik „ plantte 'er in de plaats een Kruis. ".... De Schryver die dit zegt, handelde alle de *Fétiches* die hy achterhalen kon, op de zelfde wyze en stelde 'er Kruissen in de plaats, nadat hy de Zwarten overtuigt had, dat het gewyde Hoen geen doodelyk eeten was, gelyk zy zich inbeeldden. Hy berichtte hen noch, dat als de *Fétiche* hen wilde slaan, zy de kleine Kruissen neemen moesten, die kussen en het teken maaken. Dit wierd gehoor gegeeven, en veele Zwarten bragten hunne *Fétiches* om 'er Kruissen voor te hebben.

En zyn verder wed.rvaaren in 't naspeuren, waar in dit bestond.

De yverige Reiziger bleef daar niet by. „ Ik liet my geleiden, zegt hy, naar de „ grootste *Fetiche*, die in een Vlakte was „ alwaar zy hunne Offerhanden deeden. Dit „ was een groote Steen met Aarde bedekt, „ die ik van alle zyde verspreidde, en brak „ meer dan vyf hondert haaken die daar „ rondom waren, en ik ging by een hunner „ Priesteren, wien ik vroeg om *Fetiches* te „ koopen. Hy zeide my, gy hebt 'er een: „ Dit was een Haak die ik genomen had, „ en hy begeerde dat ik die hem betaalde. „ Ik nam hem mede tot naby deeze groote „ *Fetiche*, en als hy zag dat ik die t'eenemaal gebroken had, riep hy zyne Landsgenooten, die alle Mirakel schreeuwden, „ overzulks ik niet dood was. Ik zeide „ hen, tot uwe betaaling plante ik dit Kruis, „ en indien 'er iemandt van u aanraakt dan „ geknielt, zal hy in 't zelfde ogenblik sterven. Zy vluchtten toen naar hun verblyf, „ maakende een vervaarlyk geschreeuw. " Te gelooven is 't dat deeze yver door onderwys onderfteunt wierd, zonder dat konden de Zwarten de ontheiliging by de Afgodery gevoegt hebben, en de Kruissen voor *Fetiches* veel ontzachelyker dan de Alouden neemen. Welk een ander denkbeeldt zouden Afgodische en onkundige Menschen zich van twee stukken Houts maaken konnen, waar van de waare verdienste aan alle anderen dan aan de Christenen onbekent is?

IV. HOOFDTSTUK.

Van hunne PRIESTERS, *het gebruik hunner* EEDZWEERING; *van hunne* FEESTEN *enz.*

Hoe de Priesters hun onderhoud in 't verkoopen der *Fétiches* vinden.

DE Priesters arbyden niet: zy worden door de andere Zwarten onderhouden, die hun alles geeven wat in hun vermogen is, overzulks zy voor hen bidden. In vergelding verkoopen zy de *Fetiches* aan de Zwarten, en zodanige *Fetiches* die zy door aanraaking van den Boom der *Fetiche* geheiligt of gezegent hebben.

Hunne kleeding aangemerkt.

Het kleedt van deeze Priesters, zegt ons *Villault* van *Bellefonds*, gelykt naar een Wapen-

(b) *Purchas* ibid.

Wapenrok, van grof lywaat of van fergie gemaakt. Rondom hun lichaam hebbenze fluiers met kleine beentjes van verbrande Hoenders verfiert, die byzonder wel, voegt hy 'er by, naar Pelgrims Schelpen van St. Machiel gelyken. Het overig van 't lichaam is naakt. Zy draagen om de beenen kouffebanden van draaden van den *Fetiche*-Boom gemaakt.

Hoe iemandt onder dien Landaart van misdaadt befchuldigt, zich door een plechtelyken eedt zuiveren moet, en waar in deeze proef beftaat.

Wat hunne wyze om een Eedt te doen aangaat, dit zullen we uittrekken van 't geen 'er de zelfde Schryver van heeft gezien. „ Een Moor van Dievery befchuldigt, vervoegde zich by den Deenfchen „ Landtvoogdt om te zweeren en zyne *Fetiche*, gelyk zy zeggen, te eeten. Ik „ begeerig om iet van deeze plechtigheit te „ verneemen, zag een doorntakkebos in „ een korf die een Slaaf bragt. Deeze takkebos was met een leere huid bedekt, in „ 't midden van de takkebos bevond men „ eenig ongel, wafch, pappegais vederen, „ kleine beentjes van verbrande hoenders, „ vederen van de *Fetiche* vogel van 't gewest enz. (dit alles maakte een *Fétiche* „ uit) die zy zich verplichten te eeten, en „ indien zy 'er niet van barften, zyn zy „ voor onfchuldig verklaart. Een van hunne Priefters die tegenwoordig was, zeide het zoo krachtig als hem mogelyk was „ te hebben gemaakt, en dat zoo hy loog, „ na het *gegeeten te hebben*, geen ogenblik meer leeven zou." Ook beftaat de Eedt (a) in een brouzel te drinken, van drogeryen en kruiden gemaakt, die in het mengzel van de *Fetiche* komen: zy hebben mede een andere gewoonte wanneer zy iet verzeekeren willen. Dit is, dat ze met het aangezicht, op de voeten, † de borft en armen van deeze flaan die een verzeekering eifcht, herhaalende driewerf zekere woorden, in de handen flaande, ftampende de aarde met voeten, waar na zy hunne *Fetiches* daar laaten.

Met welk een gedrag de *Negers* van *Cabo de Monte* hunne onderhandelingen aangaan.

Wanneer de *Negers* van *Cabo de Monte* eenige Verdrag zullen maaken, fnyden ze Hoenders of Kuikens de keel af, drinken een gedeelte van 't bloedt deezer Dieren en geeven 'er den geenen van te drinken, met wien zy in onderhandeling zyn. Vervolgens laat men de Hoenders kooken, en men onthaalt elkander uit goede vriendfchap: Om de vereeniging eindelyk te beveftigen, verdeelenze onderling de beenderen, die zy ter getuigeniffe van 't gemaakt verdrag bewaaren; en zoo men door een vredebreuk word gedrygt, zend deeze die ter goeder trouwe zich gedraagt, aan den andere de beenderen, om hem te laaten zien dat hy in zyne verbinteniffen achteloos is.

De Eedzweering der *Negers* die tuffchen *Cabo formofo* en *Ambozes* woonen, en hunne manier zich van een befchuldiging van Misdaadt te zuiveren, beftaat in zich in den arm te fnyden, en vervolgens het bloedt uit de wonde te zuigen.

Hoe zy om de gunft hunner *Fetiches* te erlangen by verfcheiden gelegentheden Offerhanden doen.

Om een voordeelige vifchvangft te hebben, werpenze ryft, geerft en *Maiz* in de Zee, om de geneegenheit van hunne *Fétiche* tot zich te trekken; en om veel goudt te vinden, maaken zy zich de *Fetiche* goedgunftig door Offerhanden die beftaan in eeten rondom de Bergen en gewyde Boomen te zetten. Na de Zaaityden verbranden zy plechtiglyk de doornftruiken die in hunne Akkers zyn: deeze plechtigheit beftaat in danffen en gezangen, en in palmwyn ter eere van hunne *Fetiches* in 't vuur te ftorten.

Jaarlyks Krooning-feeft hunner Koningen hoe geviert.

(b) De jaarlykfche gedachtenis der Krooning van hunnen Koning, is een der plechtelykfte Feeften. Deeze dag word het Feeft der *Fetiches* genoemt. De Koning noodigt alle die van een voornaam aanzien zyn, en die wederom in vergelding hem veele gefchenken zenden. Het Feeft begint door Offerhanden en eindigt door een braffery.

Hoedanig onder hen de Edellieden verkooren worden, en met welk een plechtiglyk gedrag.

De verkiezing (c) van een Edelman is mede een voornaam Feeft. Om de on-adelyke Staat af te leggen, moet men een gefchenk van een hondt, fchaap, en een koe aan 't Genootfchap der Edelen doen. Het Feeft word door gaftmalen geopent. Het Volk vergadert op de plaats, eenige met trommels, fchellen en andere diergelyke fpeeltuigen, anderen, met Affagajen en fchilden gewapent, het aangezicht en 't lichaam met geele en roode aarde befchildert. De toekomende Edele begeeft 'er zich mede, in een foort van draagzetel, en zodanig, dat hy geduurig de voeten op twee flaven gezet heeft, die onder zyne Stoel gebukt zyn. Hy word van eenige Edellieden der *Negers* gevolgt. Een kleine Jonge brengt hem een Stoel, om 'er op te zitten, wanneer hy tot iemandt fpreeken moet. De Edelen, die komen om hem over zyne verandering van ftaat geluk te wenfchen, neemen een bundel Stroo, en men legt hem dit onder de voeten, 't welk bovenal een byzonder merkteken van achting is. De Vrou-

(a) *Villault* van *Bellefonds*. (b) *Villault* van *Bellefonds*. (c) *Purchas*.

† Zie het eerfte Afbeeldzel Bladzyde 367.

Vrouwen van de zelve, bewyzen alle betamelyke eer aan de Vrouw van deezen nieuwen Edelman: By voorbeeldt, zy versieren en tooien haar het Hoofdt op met kleine *Fetiches* van goudt, doen haar een goude Halsſnoer om den Hals, en geeven haar een Paerde-Staart in de handt, die voor Wajer dient, (a) besmeeren haar met wit, en bestrooyen haar met zout. Wanneer een ieder zich geplaatst heeft volgens den rang en orde by hen gebruikelyk, geleid men 'er de Koe, van veele van den Adeldom die zingen en danssen, gevolgt. Het Beest word aan een Paal op de plaats vastgebonden, alwaar het van de Zwarten word omringt, die de Trommel slaan (b), of zich op andere Moorsch Speeltuigen oeffenen, en van veele Jongelingen, (c) die danssen en den Wapenhandel met Schildt en Assagaai oeffenen.

De Vrouwen behandelen met de zelfde lust het Klokkespel. Een der Plechtigheden die door haar verricht word, is, dat ze den nieuwen Edelman en zyne Vrouw op hunnen Stoel draagen en dus met hen wandelen, werpende hen Meel in 't aangezicht. 's Avonds geleid men hen met statie t'Huis. Eindelyk besluit men het Feest door de Offerhande van de Koe, welke Offerhande aan de Vergadering word omgedeelt, behalven aan deeze die tot Edelman verkooren is geweest, en aan zyne Vrouw: Indien zy van deeze Koe aten, zouden ze ten einde van 't jaar sterven. Maar zy genieten het Hoofdt; na het met veele verwen te hebben beschildert, versieren zy 't met kleine *Fetiches*, en bewaaren 't in Huis als een bewys van hun Adeldom.

Deeze Adeldom der *Negers* viert mede Jaarlyks zyne aanneeming. Alsdan stelt een ieder zyn Hoofdt van de Koe wel versiert ten toon. Op een anderen dag van Plechtigheit beschilderen zich de Edelen, om van 't Volk onderscheiden te worden, het gansche lichaam met rood en wit, en hangen Kranssen van Stroo en Groente gemaakt, om den hals.

V. HOOFDTSTUK.

Hun gebruik by de GEBOORTE *hunner* KINDEREN *enz. Van hunne* HUWELYKS-PLECHTIGHEDEN, *en* LYKGEBRUIKEN.

Het gedrag 't welk de Negerinnen wegens haare kinderen houden, aangemerkt.

Villault van *Bellefonds*, zegt ons, dat de Negerinnen om den Hals haarer kleine Kinderen hangen, *kleine goude Werkjes aan een draad van de schorse van den Boom geregen, alwaar zy haare Fetiches aanbidden*, om hen voor gevaar te redden en te verzeekeren. Hy voegt 'er by; „ men omwind hunne Armen en Beenen met kleine Boomtakjes, „ naar maate dat zy groeyen tot den ouderdom van vier jaaren, die zy kringsgewyze vouwen en van hunne Priesters koopen, „ geloovende door dit middel hen van alles „ quaads te bevryden. " *Purchas*, zegt, op 't geloof der Berichten, dat zy de lichaamen haarer kleine Kinderen bekleeden met draaden van Boomschorssen gemaakt, die met *Fetiches* versiert zyn; zich ditsmaakende dat de Duivel hen daar na niet zou konnen deeren, en dat het tot een uitmuntende voldoening voor 't gebrek der kinderlyke krachten verstrekt.

Hoe de *Negers* de Besnydenis aan wederzyds Sexe oeffenen.

De Besnydenis van beide Sexe is mede by hen in gebruik. Deeze Plechtigheit geschied met veele staatelykheit, wanneer de Knechtjes zestien jaaren hebben bereikt. Men steekt alsdan Vuuren aan, men zingt, en danst om dit Feest statig te vieren. Bovenal (d) draagen de *Negers* zorg een goeden voorraadt van Vleesch en Graanen gereed te houden, overzulks zy genoegzaam eeten voor den Boozen Geest hebben, en dat hy niet mogte te raade worden zich op hunne Kinderen te werpen. Dit is ongetwyffelt een Konststreek der Priesteren.

Hoe eenvoudig zy hunne Huwelyken voltrekken, aangemerkt.

Over 't stuk hunner Huwelyken, laat ons eerstelyk de Fransche Reiziger hooren. (e) Wanneer de Jongelingen beginnen zich te konnen geneeren, denkt men om hen uit te huwelyken en om Dochters die hun gelyken mogen, om te zien. Indien de Dochter naar 't begeeren van den Jongeling is die men uithuwelyken wil, en dat beide partyen elkan-

(a) *De Bry*.

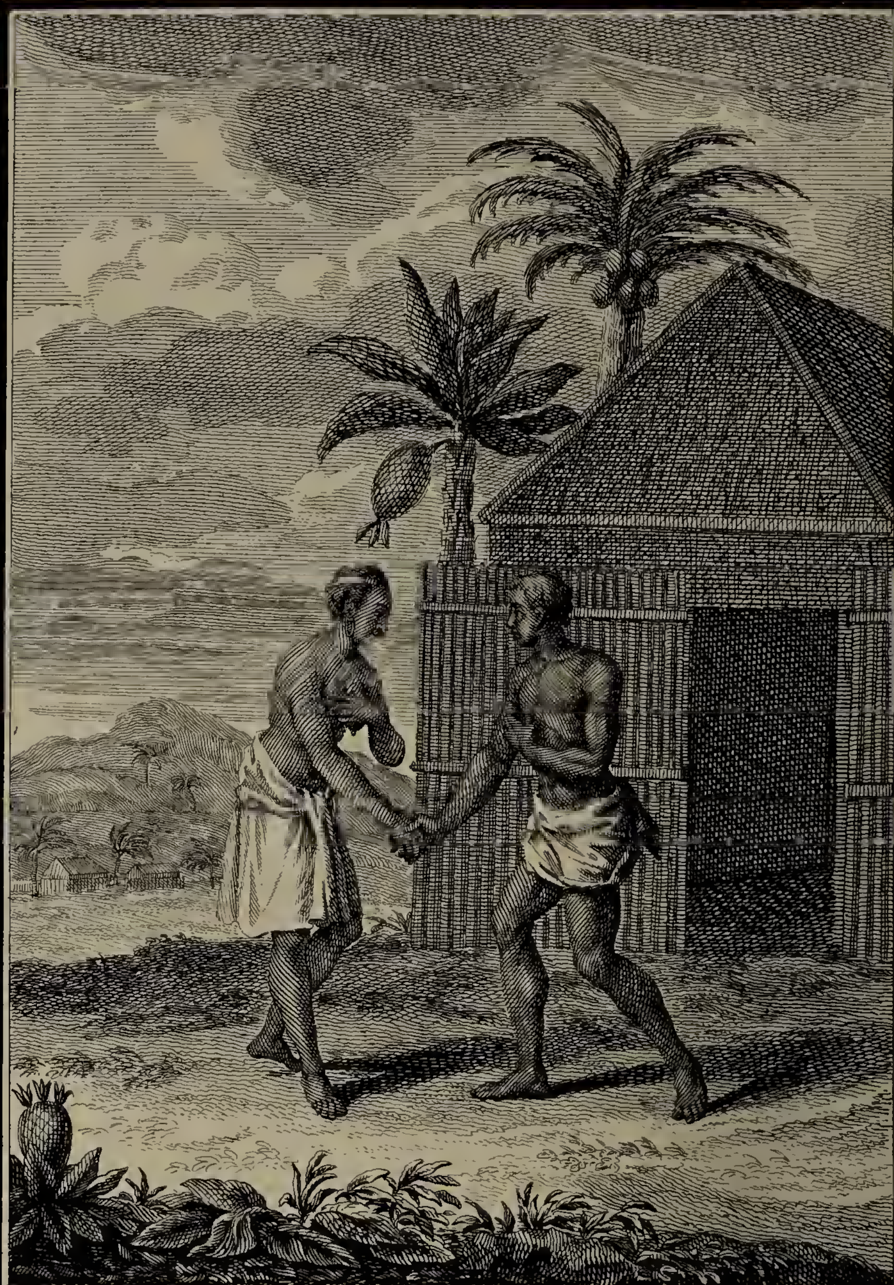
(b) Een soort van Biskaaische trommel. Behalven dat hebbenze een speeltuig 't welk overeenkomst met de *Guitarre* heeft. Dit speeltuig heeft zes snaaren van riet. *Villault* van *Bellefonds* en *Purchas*.

(c) Op 't geluid van deeze speeltuigen scheiden zich de Mannen en Vrouwen in twee overstaande ryen, naaderen vervolgens en deinzen achteruit op de maat, klappende met hunne vingers, gebaarmakende met het hoofdt, bytende woorden in 't oor en beweegende de wajer. *Idem.*

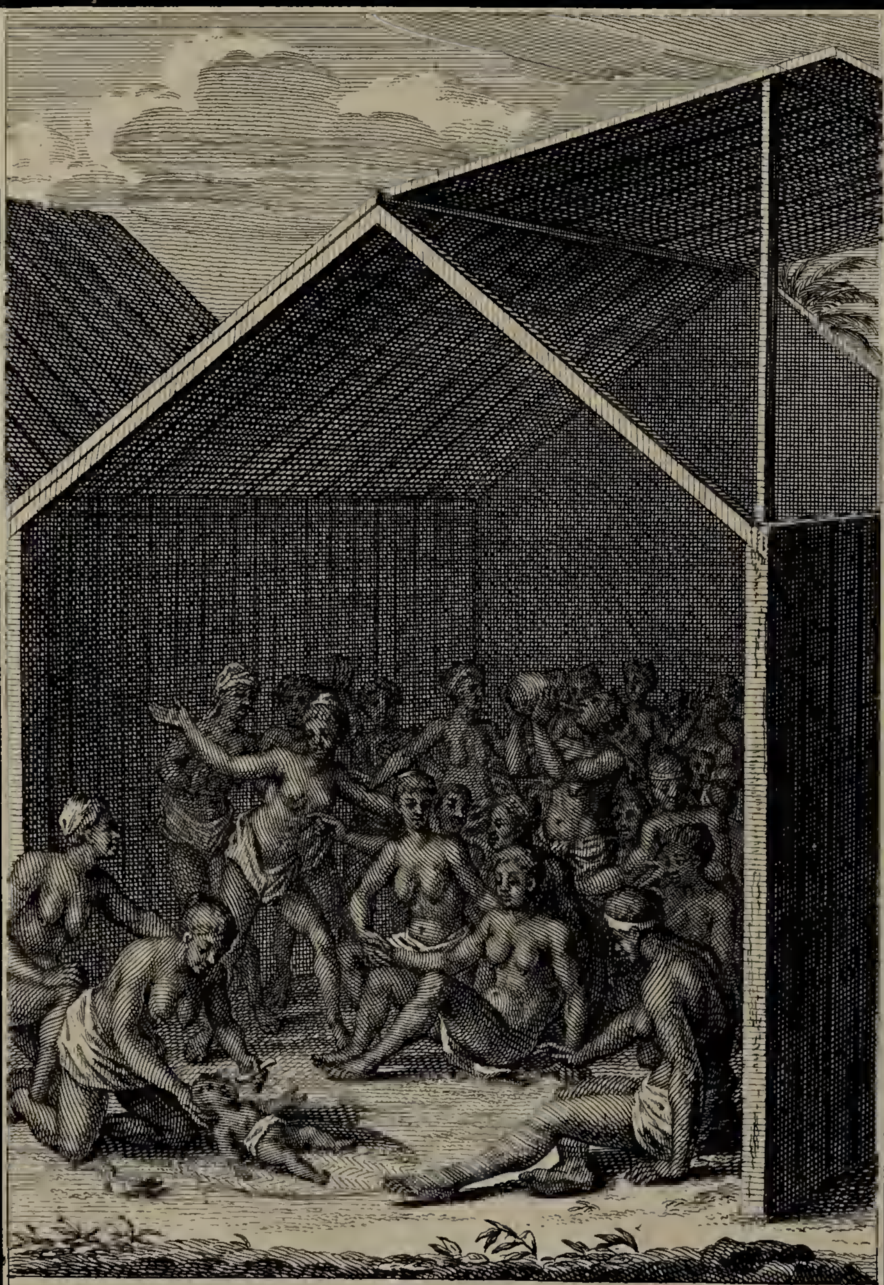
(d) *Purchas*. (e) *Villault* van *Bellefonds*.

MANIERE de se Saluër le matin en GUINÉE

Leur MANIERE de se MARIER.

CEREMONIES de L'ACCOUCHEMENT.

L'ACCOUCHÉE, vâ laver son ENFANT dans la Riviere.

B. Picart del. et sculp. dir. 1726.

MANIERE dont les NEGRES de GUINÉE font leur Serment.

MANIERE dont leurs FEMMES se justifient de l'ACCUSATION d'ADULTERE.

B. Picart del. 1727.

SUPLICES des PEUPLES de GUINÉE.

elkander geneegen zyn, ſtelt men de Dochter 't verzoek voor, en de Ouders komen met een Prieſter byeen, die hun *Fetiches* geeft. De Dochter zweert by haare *Fetiches* in 't byzyn van de Vergadering, een onſchendbaare vriendſchap en getrouwheit aan deeze die ſtaat haaren Man te worden, waarna zy zich elkander wettelyk de handt ✠ geeven: Maar (a) de Man verbind zich op geen andere wyze, en de ganſche Plechtigheit beſtaat in 't geen in dit Afbeeldzel gezien word. Alhoewel de Veelwyvery by hen in gebruik zy, is deeze Vrouw, dusdanig getrouwt, alleen wettig, en zelf, voegt 'er de Reiziger by, kan de Man geen andere neemen, zonder dat zy 'er in bewilligt. Het zyn niet, recht uit gezegt, dan Bywyven, die beurtsgewyze by den Man volgens den dag van hun Huwelyk ſlaapen: De wettige Vrouw geniet drie achter een volgende nachten.

De Vader geeft niets aan zynen Zoon, (b) niets anders heeft hy dan 't geen hy zelfs wint, en met deeze winning moet hy huishouden. Maar wat de Dochter aangaat, men geeft haar de waarde van zes of zeven Ryksdaalders ten Huwelykgifte. Somtyds vogt men 'er een Slaaf by om de nieuw Getrouden te dienen. Wanneer de wettige Vrouw oud word, neemt de gelieffte der Bywyven haare plaats in, alsdan word de Oude, Dienares, en neemt de Huishouding waar, zonder zich met niet anders al 't overige haarer dagen te bemoejen.

Echtbreuk hoe onder hen word geſtraft.

Het Overſpel (c) word door een boete geſtraft: De Vrouw word verſtooten. Indien zy alleen verdacht zy, moet zy zich zweerende by haare *Fetiche* zuiveren, eetende van 't Zout (d), of drinkende † van een zeker Brouwzel. Zy waagt den Eedt niet, wanneer zy zich ſchuldig gelooft, nademaal de *Fetiche* haar zoude doen ſterven.

Hunne Oorlogs-Plechtigheden waarin die beſtaan, en hoedanig zy die voeren.

Wat hunne Oorlogs *Ceremoniën* aangaat, wanneer het teken van den Oorlog en order tot den Optogt gegeeven is, (e) beſchildert men zich het aangezicht, 't zy rood of geel, volgens een ieders keur. Veele plaatſen van 't Lichaam, als de Borſt, en de Armen, worden met gelyke verkiezing beſchildert, verzelt gaande van Kruiſſen, Slangen enz. Zy verzien zich van hunne *Fetiches*, en van Halskraagen van Groente ter dikte als een arm, die zy gelooven machtig te zyn de Wapenſlagen der Vyanden af te keeren of te betoveren. Alle trekken ze ten Oorlog zelfs Vrouwen en Kinderen, nademaal by hen het gebruik is ingevoert de Huizen in den tydt van Oorlog leedig te laaten, en zelfs Steden, Gehuchten en Huizen te verbranden, wanneer de Oorlog ſchynt hevig te zullen zyn en van langen duur: meenende door dit middel hunne Vyanden het voordeel van overheeringen, en aan hunne Krygsknechten het geheugen van hunne huiszaaken weg te neemen. De gevangenen worden tot Slaven gemaakt en de dooden gegeeten. Wanneer de Vreede word gemaakt, tot onderhoud van 't Verdrag zend men elkander Pantslieden.

Waarin de ſtraf der misdaaden onder hen beſtaan, en hoe de doodſtraf word uitgevoert.

De ſtraffen en kaſtydingen beſtaan in Geldboetens en Verbeurtmaaking, zelfs wanneer de misdaadt de doodſtraf heeft verdient: Maar zoo de quaaddoender niet in ſtaat is te voldoen, moet hy 't met zyn leven boeten. Men ſteekt hem met den Aſſagai doodt ‡, daarna ſlaat of ſnyt men hem het Hoofdt af, zonder dat zouden de *Negers* niet gelooven dat hy dood was. Dit Hoofdt word door de Bloedverwanten weggenomen, die het kooken, om te beter het Bekkeneel t'ontginnen, 't welk men vervolgens naby de *Fetiche* van den Huize ophangt. De Doode word in vier deelen geſneeden, waar na de Vrouwen hem beweenen gaan.

Hoedanig zy de Lykplichten behandelen, en met welk een plechtigheit dit

Wat hunne Lykplichten aangaat, (f) zy waſſchen de Dooden, en leggen die in een ſoort van Teenen, Boomſchorſe, of Biezen gemaakt Graf. Dit Graf is eigentlyk niet dan een groote Teene-Mandt. De Bloedverwanten, Vrienden en Gebuuren gaan naar 't Huis van den Overledene, weenen 'er, jamme-

(a) *Purchas.* Zie het Afbeeldzel. (b) *Purchas.* (c) Idem ibid.
(d) Een zeker ſoort van zout zegt *Purchas.* (e) *Purchas.*
(f) *Villault* van *Bellefonds* en *Purchas*

✠ Zie het nevensgevoegde Afbeeldzel in vier Figuuren vertoont, waar van de eerſte Afbeelding, *de* MANIER *van* 's MORGENS *in* GUINEE *elkander te groeten* verbeeld; de tweede, *hunne* WYZE *van zich met* HANDREIKING *in 't* HUWELYK *te begeeven*; de derde, *de* PLECHTIGHEIT *van 't* KINDERBAAREN; en vierde, *hoe de* VERLOSTE VROUW *haar* KINDT *in de* REVIER waſcht.

† Zie het tweede Afbeeldzel hier boven beſchreeven.

‡ Zie de nevens gevoegde Afbeelding in drie Afbeeldzels verbeeld; waar van het eerſte in 't bovendeel, *de* MANIER *hoedanig de* NEGERS *van* GUINEE *hunnen* EEDT *doen*, vertoont; het tweede, *hoe de* VROUWEN *zich van de* BESCHULDIGING *van* ECHTBREUK *zuiveren*; en 't benedendeel, *hoe men de* DOODSTRAF *der* VOLKEREN *van* GUINEE *uitvoert.*

jammeren, en vraagen waarom hy van hier vertokken is. Daar na danssen ze, zingen droevige Liederen, gaan rondom het Huis en maaken groot geraas met Potten en Pannen. Ondertusschen gaat een Vrouw van huis tot huis Almoezen verzoeken, en voor 't geen zy verzamelt, koopt men een Koe of eenige Schapen voor den Priester die deeze plechtigheit bywoont, op dat de *Fetiche* den Doode gunstig zy, die hem naar de andere waereldt geleiden moet. De Priester, na het Beest aan hem gegeeven, geoffert te hebben, verspreid hy het Bloedt ter eere der *Fetiches* van den Overledene. (a) Alle deeze *Fetiches* worden vervolgens by elkander geplaatst, de grootste in 't midden, alle rykelyk met Kraalen, Vederen, Boonen enz. versiert. Ondertusschen dood de naaste Bloedverwant van den Overledene een Hoen, met wiens Bloedt de Priester deeze *Fetiches* besprengt. De Vrouwen of Bloedverwanten laaten het Hoen kooken, en hen in een Schotel voorzetten. Vervolgens maakt zich de Priester een Halssnoer van zekere Kruiden en begint een bezweering, mompelende eenige woorden, waarna hy Water of Palm-wyn in zynen mondt neemt, en spuwt dit over de *Fétiches*. Van de Kruiden, die zyn Halsbandt uitmaaken, neemt hy om'er een Bal van te maaken, die hy twee of driewerf tusschen zyne Beenen heen en weer laat door gaan. Deeze *Ceremonie* voltrekkende, groet hy de oude *Fétiches*, en neemt'er zyn afscheid van. Hy vervolgt het overige van de Kruiden van den Halsbandt tusschen zyne vingers te maalen en te rollen, (b) en na die met Ongel en Vet van de oude *Fetiches* te hebben vermengt, maakt hy van alles een groote klomp, waar mede hy zich voor 't Aangezicht slaat (c), vervolgens die in veel kleine stukken scheid, die hy aan een Draad rygt, van de Schors des gewyden Booms gemaakt, en waar van hy de Vergadering een geschenk doet. Het overige van deezen Klomp word met den Overledene begraaven, en dit is de *Fetiche* die hem naar de andere Waereldt geleid.

Der Vrouwen plicht is 't de Dooden te begraven, en hoe dit word uitgevoert.

(d) Na deeze Plechtigheden word de Overledene een halven dag in 't openbaar ten toon gestelt, het hooft bestommelt, de handen uitgestrekt, en de Vrouwen draagen hem vervolgens naar de plaats van zyn graf. Het komt niet dan de Vrouwen toe de Dooden te begraaven. Die van 't Gehucht volgen het Lyk, 't welk op deeze wyze gedraagen word ✠ als men hier verbeeld. De Mannen gaan niet ter begraving, dan wanneer men het Lyk naar eenig ander Gehucht moet draagen; want zy alle een overgrooten lust hebben, in de plaats hunner geboorte begraaven te worden, en als dan verzellen de Mannen het Lyk gewapender handt. Het Lyk ter plaatse van 't graf gebragt zynde, graaft men een kuil van vier of vyf voeten diepte. Daar is 't dat men 't plaatst, dekkende het t'eenemaal met hout, zodanig dat de aarde het niet aanraake. De beminste van zyne Vrouwen, werpt zyne *Fetiches* op den Overledene, zet aan zyne zyde het beste gedeelte van 't geen hem in zyne huishouding gedient heeft, en indien hy byzonderlyk zekere dingen in waarde heeft gehouden, voegt men 'er die mede by. Wanneer dit is geschied, gaan de omstanders rondom het Graf, en neemen dus van den Doode met gevaarlyk geschreeuw afscheid. Wanneer de Doode begraaven is, passeeren (e) over en weder de Vrouwen die hem begraaven hebben, kruipende over zyn Graf: vervolgens keeren ze weder, en een ieder opgestaan zynde, maakt men zich vrolyk om 't overige van den dag met zich t'onthaalen, over te brengen.

Hoe men de Koningen een Praalgraf oprecht.

Op het Graf recht men een klein verdek op. Niemandt raakt aan 't geen in het Graf is gezet geweest: Maar het is aan deeze toegelaaten die het gemaakt en het Lyk begraaven heeft, zyn verdiende loon te neemen van den voorraadt en de geschenken die men den Doode heeft gedaan. Jaarlyks brengt men eenigen voorraadt op 't Graf van den Overledene.

't Welk met een bloedig gevolg door 't dooden van Vrouwen, Dochters en Slaven word verzelt.

(f) Wanneer hun Koning gestorven is, stellen ze hem eenige dagen ten toon, en men dient hem geduurende dien tydt als of hy in 't leven was: Maar als hy begint een quaade lucht van zich te geeven, neemen hem eenige Slaven weg en begraaven hem in een onbekende plaats met zyne *Fétiches*, nevens zyne Wapenen en allen voorraadt die zy gelooven hem noodig te zyn. Terwyl deeze Slaven den Koning be-

(a) Omtrent volgens de derde Figuur van dit Afbeeldzel.
(b) *Villault* van *Bellefonds*. (c) *Purchas*. (d) *Villault* van *Bellefonds*.
(e) Zie *de Bry* en de Afbeelding. (f) Zie *de Bry* en de Afbeelding.

✠ Zie het hier nevens gevoegde Afbeeldzel, waar van het bovendeel, *de* LYK-PLECHTIGHEIT *der* BEWOONERS *van* GUINEE vertoont; en 't onderdeel, *het* GRAF *eens* KONINGS *van* GUINEE.

CEREMONIE FUNÊBRE des HABITANS de GUINÉE.

B. Picart sculp. dir.

SEPULTURE d'un ROI de GUINEE.

begraaven, gaat het Volk allerwegen uit, om Vrouwen, Dochters, Jongelingen en Slaven te dooden, zulks zy den Overleden Vorst dienen. Het gebruik vereischt, dat men hen by verrassing dood, mogelyk om hun de dood minder verschrikkelyk te maaken. Men begraaft hunne lichaamen nevens hem, en stelt hunne Hoofden op staaken † rondom zyn Praalgraf, door twee Wachten bewaakt, op dat men den voorraadt van den Overledene niet vervoere.

VI. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der Volkeren van* BENIN, ARDEA *en* BIAFARA.

Hoe de *Beninsche, Ardeasche* en *Biafarasche* Volkeren den *Demon* dienen, op dat zy hem bevreedigen.

DApper (a) zegt ons, dat die van *Benin* den *Demon* aanbidden, en dat zy hem Menschen en Beesten offeren. Zy erkennen nochtans een God, Schepper van 't Heelal; zy bekennen mede dat hy het bestiert: Maar zy draagen hem geen geloften, noch Gebeden op, want, zeggen ze, waarom zouden wy een Wezen 't welk natuurlyk goed is, bidden, en dat bygevolg onvermogende is quaadt te doen? Dus is't met den *Demon* niet gelegen; zy trachten hem door Offerhanden te bevreedigen, wegens het quaadt 't welk hy hun doet en doen kan. Behalven dat, hebben ze ieder hunne *Fétiches* en *Fetissero*, een soort van Biecht-Priester zynde, door wien men de *Fétiche* in zyne benoodiging raadvraagt. Dit Orakel, zoo ons door hen gezegt word, word door middel van een Pot gegeeven op drie plaatsen doorgaat. Zy doen mede groote Offerhanden aan de Zee, op dat ze hen gunstig zy; zelfs word de plechtelykste Eedt deezer Volkeren voor haar of voor hun Koning gedaan.

Canou is de naam die de *Quojas* aan den Opper-God geeven. De Schryver van 't Uittrekzel van den Heere *Dappers Afrika* in 't II. Deel van de *Biblioth Univers.* gelooft dat *Canou* van *Cana* af komt, 't welk in 't Hebreeuws *Bezitter* beteekent.

Het gevoelen der *Quojas* dat ze wegens

Andere aangrenzende Volkeren (b) van hun, erkennen mede niet dan een God; zy gelooven dat hy de vroome Menschen vergeld, en de Godloozen straft. Zy hebben ook eenig denkbeeldt van een laatsten Oordeel. (c) Zy beelden zich in, dat de Zielen der Overledenen kennis van de zaaken deezer waereldt hebben; insgelyks draagen zy hun de Gebeden, Geloften en Offerhanden op. Indien zy ter Jagt gaan, of zoo zy een zaak onderneemen, van hoe weinig aanbelang die zy, verzuimen zy niet, iet aan de Zielen hunner Ouderen aan te bieden. Zy geeven mede Gastmaalen ter eere der Overledenen, voor al voor hunne naaste Vrienden, die voornamentlyk de Beschermers van hunne Familie zyn: Want, volgens hun zeggen, verdeedigt ieder de zyne, en om deeze reden is 't, dat hunne Koningen niets onderneemen, en in geenen raadt besluiten, zonder vooraf de Zielen hunner Voorvaderen te hebben aangeroepen.

God, en de Zielen hebben, aangemerkt, nevens andere plechtigheden.

Hoe zy geen gebruik van Tempels noch vergaderingen maaken.

Deeze Zielen of Geesten onthouden zich gemeenlyk in de Bosschen. Daar is 't dat de elendigen bedroefden gaan om hunne hulpe af te smeeken. Voor 't overige hebben ze noch Tempels, noch Kapellen, noch Vergaderingen: Het naast gelegen Woudt van hun Gehucht of Buurt is 't, dat hun voor Tempel dient, gelyk wy gezegt hebben. Aldaar doet men Offerhanden, Wynplengingen en men geeft geschenken den Geesten. De Vrouwen, Kinderen en Vreemdelingen zyn van deeze Geestelyke oeffeningen buiten-gesloten; want, zeggen ze, de Geesten zouden hen doen sterven.

(a) *Beschryving van Afrika.*

(b) Deeze die volgens de *Beschryving der Volkeren die omtrent Cabo de Monte* woonen.

(c) De *Quojas*, en in 't algemeen alle deeze *Negers*, beelden zich in, dat der overledenen Geesten de beschermers hunner Familiën zyn: Zy pleegen in alle hunne zwaarigheden met hen raad, en ten dien einde doen zy een plechtiglyke Offerhande aan de *Manes* hunner Bloedverwanten, te weeten, een offerhande uit Palmwyn en Ryst bestaande. Dit gevoelen, zoo algemeen in de Afgodery van 't grootste deel der Volkeren ingevoert, en waarvan men zelfs noch voetspooren in de grondregels van den Godsdienst eeniger Volkeren vind, die zich van 't Heidendom ontlast hebbende, komt met het denkbeeldt overeen 't welk *Hesiodus* ons in zyne *Theogonia* geeft. Deeze *Helden*, zegt hy, *worden Demons*, (te weeten Waargeesten en onder Goden) door het gebodt van Jupiter (den Opper-God.) *Zy zyn de Beschermers der dooden, zy verleenen hun goederen* enz. Zie 't geen wy hier voor op 't zelfde onderwerp gezegt hebben in de Hoofdtstukken der Indianen, Chineezen, Laplanders, enz.

† Zie het onderdeel van 't voorgaande Afbeeldzel.

Wy zullen van de Besnydenis die zy in gebruik hebben, gelyk andere *Negers* en Mooren, geen gewag maaken, en dat hunne Kinderen die vroeg of laater ontfangen, volgens dat zy 't noodig oordeelen, of dat de kracht van 't Kindt het gedoogt.

Die van *Ardea* houden geen Vergadering voor hunnen Dienst, een ieder heeft zyn *Fétissero*. (Reeds hebben we gezegt, dat de Reizigers dus deeze Bestierders van den Godsdienst en 't Gewisse noemen.) Een *Neger*, indien hy ziek is, zend om den *Fetissero*, die voor den Zieke offert, en van 't Bloedt van 't geofferde Dier de Huis-*Fétiche* besprengt. Ook hebben we gezegt, dat zy geen Geestelyke Vergadering bywoonen. Nochtans houd ieder Huisgezin om de zes Maanden een Vergadering waarin de *Fetissero* Voorzitter is. Aldaar word een Offerhande aan de *Fétiche* gedaan, die onder een doorgaten Pot verborgen is. Men vraagt haar raad: Zy antwoordt, indien het Offer behaagt, of liever de Priester antwoordt voor haar.

Hun gevoelen van de Opstanding alleen aan den geenen die in den Oorlog sneuvelen eigen.

Wat de Dooden aangaat, zy gelooven niet dat 'er andere zyn die weder opstaan dan deeze die in den Oorlog sterven. De ervaarenheit leert, zoo zy zeggen, dat deeze die dus sterven niet dan twee dagen in 't Graf blyven. Maar 't is een konststreek van den *Fetissero* om hunne dapperheit op te wekken. Wy zullen in 't vervolg zien, dat dit gevoelen niet aan de *Negers* alleen is verknocht.

Hoe de *Biafaranen* tot Tovery geneegen zyn.

Deeze van *Biafara* weigeren niets den *Demon*, zelf niet hunne Kinderen. Zy zyn ongemeen tot Tovery en Betoveringen geneegen, zich inbeeldende dat ze door deeze Tovery-oeffening al het vemogen over de Hoofdtstoffen en de aardsche goederen hebben. Wanneer wy hier de *Demon* noemen, is 't niet volgens het denkbeeldt der Christen Godgeleerden. 't Is hier enkelyk een zaak, een Wezen, een Geest die wy niet bepaalen konnen, 't welk mogelyk het eenig onderwerp van den Dienst eeniger Volkeren is, en dat somtyds niet dan een begocheling van hunne Priesteren zy, of van betoverkonsten die in de inbeelding gesmeed worden.

VII. HOOFDTSTUK.

Van hunne vreemde BESNYDENISSE, *hunne* HUWELYKS-PLECHTIGHEDEN *en* LYKPLICHTEN.

Vreemd gebruik der Volkeren van *Rio real* en *Ardea*, 't welk hen voor besnydenis verstrekt.

WY zullen hier een gewoonte aanmerken, alzoo ongeschikt, als ze ongemeen vreemd, en ongetwyffelt smertelyk is. De Volkeren die omtrent *Rio-real* woonen, en de *Negers* van *Ardea* besnyden de Sexe niet, gelyk zulks by veele Afrikaansche Volkeren geoeffent word: Maar om de evenwaardigheit van deeze plechtigheit te voldoen, stellen zy haar voor een veel heviger proeve bloot. (a) Wanneer de Dochters byna de huwbaare jaaren hebben bereikt, steekt men in haare natuurlyke deelen een met Mieren verziene stok, 't welk men van tydt tot tydt verandert, beducht zynde, dat allenks de Mieren mogten met alle de noodige hevigheit nalaaten te byten. Dit slag van Proeftydt duurt omtrent drie maanden, en eindigt, wanneer deeze Ondieren de Dochters hebben bequaam gemaakt, in diervoegen dat ze zodanig moeten zyn om zich huwbaar te doen achten. Wy zullen in een ander Hoofdtstuk de verborgene Besnydenis der Negerinnen verhandelen.

Welke Huwelyks Plechtigheden de *Negers* van *Cabo de Monte* oeffenen, aangewezen.

De *Negers*, Nabuuren van *Cabo de Monte*, hebben niets byzonders in hunne Huwelyks gewoontens, ten zy dat de geschenken van een Minnaar aan deeze op wien hy de oogen geworpen heeft, een begin van eigenschap zyn, of van 't recht dat hy op haar verkreegen heeft. By voorbeeldt, indien de Dochter niet t'eenemaal huwbaar is gemaakt, kan een Vryer door eenige geschenken haar in beslag neemen. Indien hy niets heeft te geeven, arbeid hy tot haaren dienst: Hy bouwt voor haar een Hut, en bebouwt voor haar het Landt. Zoo de Dochter die aangezocht word, van niemandt afhangt en niet verbonden is, vereischt het gebruik, dat de Minnaar haar tot zynent noodigt: Maar het vereischt mede dat zy zich wat spytig houd, waar na zy tien of twaalf nachten met den Vryer te doen heeft, voor dat zy het geschenk van verbandt begeert. Indien van deeze handeling een Zoon voortkomt, neemt de Vader dit Kindt aan; maar zoo het een Dochter is, voed het de Moeder op. De proefneeming van deeze natuur veron-

(a) Getrokken uit *Dapper*, die zyn Schryver niet aanhaalt.

verongelykt de Sexe niet: Maagdt of geen Maagdt zynde, zy vind altoos een Man. Welke gelukkige huishoudingen in onzen Oort! zoo men het voorrecht had dus elkander te beproeven voor dat men zich t'eenemaal te samen voegt.

Indien het gebeurd, dat de Vryer zich met haar waar van hy de proef genomen heeft, vergenoegt, verzoekt hy haar plechtiglyk van de Ouders, en zend haar de geschenken. Zy neemt ze aan indien de Vryer haar behaagt; zoo niet, worden de geschenken aanstonds te ruggezonden.

Hoe zy met hunne Jonggebooren Kinderen handelen.

Den Jonggebooren Kinderen word met veel plechtigheit den naam gegeeven. Dit geschied gemeenlyk 's morgens vroeg, wanneer het Kindt agt of tien dagen oud is, met veel geruchtmaaking door 't geluid hunner Speeltuigen. Deeze die het Kindt den naam geeven moet, neemt het van de Moeder aan en zet het op een Schildt in 't midden van de Vergadering, die met Pylen en Assagajen gewapent is. Hy geeft het een kleine Boog in hande, en doet voor 't zelve een aanspraak van een half uur wegens 't geen het om gelukkig en een eerlyk Man, volgens hun begrip en hunne gebruiken, te worden, in acht neemen moet. Waar na hy het Kindt weder aan de Moeder geeft. Een diergelyke Plechtigheit word 'er ten opzicht der Dochters in acht genomen, alhoewel met minder omslag. Deeze die haar den naam geeven moet, neemt haar en zet haar op een Mat in 't midden van de Vergadering van Vrouwen, en geeft haar een Stokje in de handt, waar van zy zich dienen om haar kookzel om te roeren. Daar na voegt men haar een reden toe over de plichten van een eerlyke Vrouw, volgens der Negeren grondregel.

Vreemd gebruik der Volkeren van de Goud-Kust omtrent het gemeen gebruik hunner Vrouwen.

Eenige Volkeren van de Goudt-Kust geeven zich, behalven het recht van Veelwyvery, gelyk hunne Gebuurvolkeren, de vryheit by hunne Vrouwen niet te slaapen, om by andere te gaan. Zy zyn van de straf ontslagen, betaalende alleen aan hunne Vrouwen een kleine boete. Maar in tegendeel loopen de Vrouwen gevaar verdreeven of voor Slavinnen verkocht te worden, wanneer zy haare Huwelyks-trouw bezoedelen. De Minnary van deeze plaats en Gebuurschap geschied met weinig plechtigheit. Een Jongeling doet zyn verzoek, hy word gehoort, byaldien hy geen Slaaf zy, en dat hy het Huwelyk geschenk geeft, 't welk in zeer weinig waarde bestaat. Men geleid haar 's avonds by den Minnaar. Een Speelnoot of Bruids-Oppasser word haar tot bewaarder gegeeven, die het voorrecht heeft van geduurende agt dagen tusschen de nieuw Gehuwden te slaapen, om de *begeerlykheit* van den Man te beteugelen, en aan elkander tydt te geeven zich te leeren kennen.

Gemeene Vrouwen hoe onder de *Negers* plechtiglyk ingevoert, en met welk een omstandigheit dit gaat verzelt.

Laat ons hier ter snee wegens 't Huwelyk een woordt van een Plechtigheit melden, die zekerlyk niet veel Geestelykheits inheeft, en nochtans geen plaats dan hier vind. Ieder Gehucht van *Negers* onderhoud twee of drie gemeene Vrouwen, die men in dit ampt in 't byzyn van veel Volks aanstelt. Deeze ingestelde Vrouwen worden op een mat ten toon gestelt, en geduurende deezen tydt, neemt de oudste van haar een Hoen, snyd het de Keel af, laatende het bloedt op haar Hoofdt, Schouders en Armen loopen; dit word van een gelofte gevolgt die zy met een eedt bevestigt, om een ieder (a) voor weinig waarde te gerieven. Vervolgens stelt zy zich ten proef van iemandt van de Vergadering, waarna zy zich nevens een van haare Gezellinnen wasschen gaat. De afwassching gedaan zynde, plaatst zy zich weder op de mat, en men bestrykt haar wit, met kryt over de Armen, Schouders en de Borst. Om de *Ceremonie* te eindigen, draagen twee Jongelingen deeze Vrouw op hunne Schouders, en gaan dus in triomf door 't gansche Gehucht. Daar na word vereischt dat ze zich geduurende agt dagen op de zelfde mat vertoont, en 'er zich aan de mildadigheit der Minnaars aanbeveelt.

Zeldzaam gebruik van Huwelyken in 't Koningryk *Benin*, aangeweezen.

In 't Koninkryk *Benin* is 't niet gedoogt aan de Hovelingen hunne naaktheit te dekken, noch zonder verlof van den Koning te trouwen. Hy geeft hen verlof zich te kleeden wanneer hy 't noodig oordeelt, en als hy dit hun toestaat, geeft hy hen alsdan een Vrouw. De Vrouwen kleeden zich mede niet zonder verlof van den Man, en wanneer hy deeze gunst aan iemandt van zyne Vrouwen toestaat, geeft hy haar ook de eer by haar te slaapen. Een Weduwe, die Moeder van een Zoon is, zou niet mogen hertrouwen zonder haar Zoons verlof; zy word zelf zyne Dienaares. Zoo zy wederom aangezocht word of tracht te trouwen, en dat de Zoon hier in bewilligen wil, moet deeze, die haar aanzoekt, zich verbinden den Zoon een Vrouw te bezorgen. De Dochters worden niet ten Huwelyk gegeeven dan in de Jaaren van huwbaarheit. Alsdan bemoeit zich de Vader niet meer met haar. Wy stappen de andere gewoontens over die ons

(a) Voor vier of vyf Stuivers.

ons weinig aanmerkelyk toefchynen: Zie hier een byzonder denkbeeldt. Het Kraamleggen van twee Kinderen teffens is in dit Geweft een zeer fchandelyke zaak: Zich inbeeldende dat de Tweelingen de gevolgen van de ontrouw van een Vrouw zyn, zy verwerpen hierom een van de twee; en men zegt zelf, dat zy het laaten fterven. Welk een gedachte zouden ze van verfcheide op een volgende baaringen hebben? En wat zouden ze niet van deeze Vrouwen zeggen die fomtyds drie Kinderen baaren?

Wanneer een Vrouw Tweelingen ter waereldt brengt, een van dezelve verworpen word.

Laat ons nu tot de Lykplechtigheden overgaan. De *Negers* van *Cabo de Monte* beginnen die door weenen en jammerklagten, waar onder men eenige fchoone daaden van den Overledene vermengt. Na het beweenen, wafcht men het Lyk, men krult het de Hairen, men recht het op, en om het ftaande te doen blyven, onderfchoort men 't achter den Rug en onder de Armen. De Overledene word met Pyl en Boog gewapent, en met 't geen hy in zyn leven het waardigfte bezat, opgefchikt. In deezen ftaat brengt een ieder hem gefchenken. De Bloedverwanten en Vrienden zetten zich op de kniën by hem neder, den rug gekeert, en de boog in hande hebbende, die zy zoo krachtig fpannen als of zy die wilden breeken. Dit beteekent, zegt men, dat zy gereed zyn om 'er zich van tegen hen te dienen die tot den dood van hunnen Bloedverwant zouden konnen oorzaak gegeeven hebben. Wanneer men het Lyk in 't Graf zet, werpt men 'er ook gefchenken in, en een gedeelte der rykdommen die den Overledene bezeten heeft. Aan Prinfen en groote Heeren geeft men Slaven, om hen in de andere waereld te dienen.

Welke Lyk-plichten de *Negers* van *Cabo de Monte* hunne Overledenen bewyzen.

De Rouw beftaat in een plechtelyke gelofte met een Eedt gefterkt van agt of tien dagen te vaften, en zelfs een Maand, wanneer de Perfoon een byzondere eerbiedigheit heeft verdient. Geduurende deezen tydt, mogen ze geen omgang met Vrouwen hebben, noch haar bezoeken. Zy draagen geen kleurde Kleederen, hebben gefchooren Hoofden, en flaapen op de Aarde. Als de tydt van vaften verftreeken is, ontheffen zy zich van hunne Gelofte, doende de zelfde *Ceremonie* waar mede zy begonnen hebben: Te weeten, dat zy de handen om hoog heffen in 't byzyn van een *Fétiche*. Daar na houd men een Gaftmaal ter eere van den Overledene.

Hoe hunne rouw met Vaften gaat verzelt.

Wanneer men vermoed dat iemandt van geen natuurlyken dood geftorven is, beweent, wafcht, noch kleed men hem niet, dan na dat het vermoeden zich geopenbaart heeft; want, zeggenze, zoo men te raade wierd de doode te vooren te beweenen, zou het onmogelyk zyn de fchuldige t'ontdekken, nademaal de Geeft die men over deezen doode zoude raadvragen, niet zou willen antwoorden. Om hier over de zaak te ontwarren, neemen ze een ftuk van 't kleed des Overledene, de affnipzels van zyne nagels, een bos van zyn hair, knoopen alles te zamen, en blaazen 'er van 't poejer van een zeker rood hout op. Vervolgens binden ze deeze kleine bundel aan een ftok, waar van zy de twee einden op 't Hoofdt van twee Mannen leggen. Als dan neemt een van hun, die zy gelooven de welbefpraakfte te zyn, twee yzere werktuigen, als by voorbeeldt, twee bylen, en flaande die tegen elkander, vraagt hy aan den Overledene, waar van hy geftorven is; of het een natuurlyke dood zy geweeft? indien dit zoo is, noodzaakt hen de Geeft, die op de twee Mannen werkt, het Hoofdt te buigen: Maar het tegendeel zynde, ziet men hen het zelve fchudden. Men vervolgt op een zelfde wyze andere vraagen te doen, om te weeten waar van hy geftorven is, of de Artzeny-maat van Drogeryen of de Drank die men hem gegeeven heeft, te fterk was? of die ook vergiftigd was? wie die hem gegeeven heeft? enz. Eindelyk wanneer men gelooft deeze ontdekt te hebben die den Overledene vergiftigd heeft, ondervraagt men hem, men noodzaakt hem op een neuchteren morgen, drie of vier Kallebaffen vol van een fterken Drank, te zwelgen, van een zekere Boomfchors gemaakt. Zy zeggen, dat deeze Drank de Befchuldigde, zoo hy fchuldig is, dood; maar, indien hy niet fchuldig zy, braakt hy die tot den laatften druppel uit. Somtyds belet hem een geworpen lot over den Geeft, antwoordt te geeven. Alsdan zoekt men naar een Toveraar, om het lot te ontheffen, en men oeffent vervolgens de proef die wy reeds befchreeven hebben.

Vreemde Plechtigheit om te ontdekken of den Overledene een natuurlyken doodt geftorven is, aangemerkt.

Na den dood van een Vader, belaft zich de oudfte Zoon van de Familie als erfgenaam met alle des Overledens goederen, en hy voegt 'er, indien hy Broeders heeft, de hoedanigheit van Voogdt by: En hy is 't een en 't ander alfchoon hy noch geen mannelyke jaaren bereikt had. Hy moet zyne bequaamheit in 's Konings tegenwoordigheit op de volgende wyze bewyzen. Hy begeeft zich ter plaatfe alwaar men het Boogfchieten oeffent, in 't midden van een vergadering der Bloedverwanten van den Overledene, hebbende de Boog van zyn Vader in de handt, en zyne Pylkoker over den Schouder. Hy raakt met deeze Boog de Aarde aan, in een geftalte van een Man die

Hoe de oudfte Zoon na zyns Vaders doodt met het beftier der zaaken word belaft.

die schieten wil, en verklaart in deezen staat, dat hy zich magtig bevind met de Wapenen te stryden die zyn Vader hem nagelaaten heeft. Eerlang daar na doet hy de Boogoeffening. Deeze manier van uitdaaging word door een kleine redenvoering gevolgt, waar door hy den Koning verklaart, dat hy de last van de Familie op zich neemt; dat hy zyns Broeders rechten verdeedigen zal; dat hy hunne Landeryen en Goederen handhaven zal, enz.

Verder in de Landen van *Guinee*, boven 'tKoningryk *Benin*, is 'er niets aanmerkelyks in de Lykplechtigheden der *Negers*, behalven dat na den dood van een hunner Opperhoofden, zy een Boom uithollen waar in zy gansch levendig een Jongeling sluiten, die zynen Slaaf moet worden en hem in de andere waereldt dienen.

De Dooden van *Benin* zyn altoos van veele Slaven verzelt. Zoodra het Lyk begraaven is, brengt men zeven dagen met danssen en zingen op het Graf door. Somtyds zelfs ontgraaft men 't, om het een nieuwe Offerhande van Slaven en Dieren te doen.

Welkeen plechtigheit omtrent het begraaven van den Beninschen Koning word geoeffent, en hoe hem eenige Hovelingen naar de andere waereldt verzellen.

Wat de Koning aanbelangt, wanneer hy overleden is, graaft men zelf in 't midden van zyn Hof een zeer diep Graf, en men legt 'er zyn Lyk in. De Hovelingen bieden zich vrywillig om hem te geleiden aan: Maar deeze eer is voor den geenen die hy geduurende zyn leven 't meest bemint heeft. Zoodra men de keur van des Overledens Gunstelingen heeft gedaan, daalen ze alle levendig in 't zelfde Graf, vervolgens sluit men 'er de opening van met een grooten Steen, die men 'er op wentelt. Deeze die het eerste sterft, is altoos de eerlykste geacht. Eindelyk laat de nieuwe Koning voor 't Volk op 't zelve Graf een maaltyd aanrechten, en daar is 't dat de plechtigheit van zyne Zalving geschied, die somtyds van een dooding van eenige Onderdanen gevolgt word, ter eere en gedachtenisse van zyne verheffing tot de Kroon.

VIII. HOOFDSTUK.

Van de INLEIDING *of* INWYING *der* NEGERS *van* CABO DE MONTE.

Welk een indruk de verborgenheden van den Godsdienst den Menschen gewoon is in te boezemen,

GEen Godsdienst 't zy Aloude of Hedendaagsche is 'er bekent, die geen orde van verborgenheit heeft gehad, enkelyk tot een zeker getal van verkooren Godsdienstelingen bewaart. Om 'er toe te komen, heeft men byna altoos zich ongemeene Plechtigheden moeten onderwerpen, die vermogende waren om te verblinden, te misleiden, afschrik te geeven en zelf het *gemeene Volk* der Godsdienstelingen te ontroeren. Gemeenlyk zyn deeze Plechtigheden van Vasten, Boetoeffeningen, of voorafgaande gestrengheden voorgegaan of verzelt; en wie weet niet hoe veel ter deezer gelegenheid de inbeelding van den Godsdiensteling die men inwyen gaat, driftig word? Dit bevind men in de Inleidingen der Alouden, en wy meenen het reeds over 't onderwerp der Afgoderyen van 't voorgaande Deel aangemerkt te hebben. De *wederbaaring* der *Negers* van *Cabo de Monte* is van 't zelfde merkteken. (a) Om omgang met de Geesten te hebben, en zich in hunne vergaderingen te vinden, moet men *sterven en weder geebooren worden*. De geheimenissen van deeze vergaderingen van Herboornen zyn aan de Vrouwen en Vreemdelingen verborgen. Indien by ongeluk de Ingewyde de onbescheidenheit had aan iemandt deeze Goddelyke geheimenissen te openbaaren, zouden de Geesten de onbescheidenheit van den eenen en de nieusgierigheit van den anderen met den doodt straffen.

En waar mede de Inleiding of Inwying verzelt gaat

Hoedanig en wanneer deeze Inleiding geschieden moet.

Deeze Inleiding geschied eens in twintig of vyf en twintig jaaren. De *Negers* spreeken 'er van met een soort van Geestdryvery. (b) Men sterft; men gaat door 't vuur; men verandert t'eenemaal van gesteldheit; men is van zyne verdorvenheit ontheven, en met de geestelyke oprechtigheit bekleed. Men ontfangt een nieuw verstandt. De Merktekenen van (c) *Belli-Paaro*, (dit is de

(a) Getrokken uit *Dappers Beschryving van Afrika.*

(b) Deeze wyze van zich uit te drukken, van de Herbooring der Ingewyden spreekende, word in de verborgenheden van *Isis* gevonden, zoo naaukeurig door *Apulleus* L. XI. van zyne Herscheppíng beschreeven. *Accessi*, zegt hy, *confinium mortis, & calcato Proserpinæ limine per omnia vectus elementa remeavi . . . . Deos inferos & Deos superos accessi coram & adoravi de proximo.*

(c) *Belli-Paaro*, zegt de Schryver van de *Biblioth. Univ.* in 't aangehaalde Uittrekzel gelykt zeer wel naar *Baal-Peor*. Dit is waar: Niets ontbreekt 'er meer dan de overeenkomst tusschen de geheimenissen van *Belli-*

de naam van de Herbaaring der *Negers*) zyn de fneeden langs den Hals en Schouders. Deeze die dus geteekent zyn, meenen veel verftandiger dan de andere te wezen. Zy woonen de Burgerlyke en ftraffelyke Raadsvergaderingen by. Wat aangaat deeze die noch niet herbooren zyn, begrypt men genoeg, dat de eerften hen als ongodsdienftigen, onreine en onweetende Menfchen aanzien, onvermogende hun oordeel over een zaak te geeven, of in de Burgerlyke en Kerkelyke Vergaderingen te verfchynen. Dit is mede 't welk de aangehaalde Schryver in de (a) Notul bericht. Wie zou niet gelooven hier de Geeft te ontdekken die een *Concilie*, *Synode*, *Kapittel*, en *Confiftorie* beftiert?

En waar mede deeze Inleiding verzelt gaat, om den geenen die ingewyt worden zal, bequaam te maaken.

Laat ons met weinig woorden de Inleiding deezer *Negers* befchryven. Men verkieft in het Bofch door 's Konings laft een aangenaame plaats, vervult van Olyf- en andere Vruchtboomen, en voorzien eindelyk van goederen die de aarde voor 't beftaan van 't Menfchelyk Geflacht voortbrengt. Men geleid 'er de Jeugdt, die, volgens onzen Schryver, derwaarts zeer onwillig gaat, nademaal de Jongelingen zich wys maaken, dat men hen na de doodt geleid. Voor dat ze vertrekken, geeven deeze Jongelingen aan hunne Ouderen en Vrienden alles wat zy hebben. Dit is een foort van verlochening der waereldt. De lang te vooren ingewyde Ouden gaan in 't Bofch by deeze Jongelingen hun verblyf neemen, die onder hunne tucht worden opgevoed. Zy onderwyzen hen in de gebruiken en manieren die zy opvolgen moeten; zy oeffenen daar een zekeren Dans die hen ongemeen beweegt, zy leeren 'er Dichtkundige Werken die den lof van *Belli* (b) behelzen. Alle deeze Herboornen ontfangen een nieuwe naam. Deeze verborgene herbaaring duurt vier of vyf jaaren, en geduurende deezen tydt, brengt men 'er geduurig Jongelingen, en zelfs Slaven. De laatft gekomenen hebben het geluk in weinig tydts te worden afgevaerdigt. De Koning zelf neemt eenige dagen in dit Bofch zyn verblyf. Wat de Jeugdt aangaat, 't is hun niet gedoogt uit te gaan, noch voor den geenen te verfchynen die in deeze verborgenheden nooit geftudeert hebben. De omleggende Landen van 't Bofch worden drie of vier mylen in 't ronde Heilig geacht. Geen Waereldling mag 'er inkomen; de Vrouwen worden 'er buiten gefloten, en zoo een onvermydelyke noodzaaklykheit verplichtte daar den voet te zetten, moet men zich zingende met luider ftemme te kennen geeven. Deezen die deeze orde verachten, komen nooit weder te voorfchyn, en worden als Godloozen geftraft: De Geeften verzeekeren zich van hun en voeren hen weg.

Welk een gedrag de jonge *Negers* by deeze Inwying moeten ondergaan.

Nadat de tydt van de Herbaaring verfcheenen is, brengen de Ouden alle deeze Jongelingen in zekere Huisjes alwaar de Vrouwen hen van eeten verzien. Dit is hun eerfte t'zamenkomft met de Sexe, na een lange afwezigheit. Daar is 't mede, dat de Gryzaards aan deeze Herboorne Jeugdt alles leeren 't welk hunne Staatkunde en Zedekunde betreft: Dus kan men deeze Huisjes een Queekfchool der *Negers* noemen. In 't uitgaan van daar, gelaaten zy en vertoonen zich als vreemdelingen en nieuwe aankomelingen in de waereldt. Zy erkennen Vader, noch Moeder, noch Vriendt: 't Vergeeten van 't verledene is de eerfte vrucht van dit nieuw leven. Zy hebben alles vergeeten zelf hunnen naam en oorfprong. Ten andere de vreemdigheit van hunne toerufting belet dat andere hen kennen. Zy komen weder in de waereldt met Vederen bedekt, op 't Hoofdt een Bonnet van Boomfchorffen hebbende, die hen een gedeelte van 't aangezicht bedekt, insgelyks Bellen of Schellen aan de Beenen, Luipaerds-Tanden op de wyze van een Halsbandt om den Hals. In deezen ftaat is 't, dat ze plechtiglyk op de plaats en in 't midden van des Volks vergadering komen om den Dans van *Belli* te danffen; dit is de verborgen Dans die hunne Oudften hun geduurende den tydt van de Herbaaring hun geleert hebben. Deeze Dans is zoo noodzakelyk, dat deeze die het ongeluk hebben van die in de plechtelyke Vergadering niet te konnen danffen, worden zekerlyk van 't Volk veracht: Na den Dans, roepen de Ouden deeze jonge Ingewyden by hunnen nieuwen naam, en bieden hen hunne Bloedverwanten aan.

Hoe zy zich na de Inwying een

Het gezag 't welk men deeze Ingewyden toeëigent, is het uitwerkzel van een mengzel van Staatkunde en Bygeloof, van alle tyden

Belli-Paaro en die van *Baal-Peor* te vinden. Indien *Baal-Peor*, *Priapus*, de God der vruchtbaarheit was, zoude de ouderdom van huwbaarheit, die vereifcht word wanneer de inwying zal gefchieden, een weinig helpen om de overeenkomft te vinden: Maar zoo *Baal-Peor* de God der dooden is, zal de overeenkomft veel grooter gevonden worden. De negendaagfche gebeden voor de dooden, in de Feeften van *Baal-Peor* verricht, zyn genoegzaam overeenkomende met de denkbeelden der *Negers*, en met alles 't geen zy ter eere van hunne Voorouderen doen, wanneer zy hunnen *Belli-Paaro* vieren.

(a) *Dapper* Ut Sup. (b) Een naam die Dapper aan de Godheit deezer *Negers* geeft.

groot gezag verworven hebben, en dit weeten te gebruiken.

tyden af gedient hebbende het Volk in vreeze te houden. Wanneer zy iet verbieden willen, maaken ze een soort van bezweering door middelen van een Stok in den grondt gestoken, waar boven aan zy eenige Rieten binden. Bovenal maaken zy zich ontzachelyk, doordien zy den misdadigen aan de Geesten overleveren; en door dit bedrog, 't welk bestaat in de Quaaddoenders met geweld en veel geruchts door Huurlingen die zy in hunnen dienst hebben, weg te voeren, ceffenen zy een zoo volstrekte macht, en zy houden het Volk in een zoo diepe onweetenheit, dat niemandt durft opzien, noch iet nafspeuren, wanneer de gewaande Geesten de Quaaddoenders wegvoeren, uit vreeze van zelf door deeze Geesten weggerukt te worden, en in 't Bosch nevens de andere misdadigen te sterven. Dusdanig zyn de gevolgen die de verborgentheden van deeze Inleiding voortbrengen; verborgentheden zoo Godsdienstig en ontzachelyk, dat de Vorst zelf verklaart, dat hy aan *Belli* onderworpen is.

Water-proefneeming hoe die word op den beschuldigden uitgevoert.

Wy hebben van een Water gewag gemaakt 't welk hen dient om de Moordenaars te ontdekken. De proef word 'er van op den arm of op het been van den verdachten Persoon gedaan: Maar voor dat men zich van dit Water dient, moet men 't laaten kooken, en men moet de Persoonen noemen die men verdacht houd, zoo dra als het begint te kooken. In dat ogenblik als men de proef doet, moet men deeze woorden uitspreeken die de Geesten worden toegevoegt: *De Persoon waar op ik van dit Water storte, is die schuldig? Indien hy 't is, dat dit Water hem brande, of hem de Huidt schroeye.* Indien dit niet gescheid, word de Persoon voor onschuldig erkent.

Hoedanig de Vrouwen mede een soort van Inwying aan de Dochters oeffenen.

De Vrouwen hebben mede verborgentheden die eenigermaten met deezen overeenkomen die wy beschreeven hebben, en die op een soort van Besnydenisse uitkomen. De geachtste Matroonen onder de Negerinnen, voeren met zich de Dochters van een zekeren ouderdom in 't gewyde Bosch, en stellen haar in hande van een soort van Priesteresse, die de Vergadering Kiekens geeft te eeten, 't welk onder haar een verbintenis uitmaakt, door dien deeze Kiekens, *Verbond Kiekens* worden genoemt. Vervolgens scheert men deeze Ingewyden en men geleid haar naar een Revier, aan wier boorden de Priesteres haar besnyd. Na deeze verrichting laat de zelfde Priesteres alle haare Kleederen wegneemen, en houd haar drie of vier Maanden onder haar opzicht, om haar eenige Danssen en gewyde Vaerzen te leeren. Maar wanneer de tydt van 't afgescheiden leven byna verstreeken is, doen zy andere Kleederen van Boomschorssen aan, haare Bloedverwanten brengen haar waar mede zy zich optooijen, wegens de intreê die zy in haar Gehucht moeten doen. Deeze Intreede word van een Feest van danssen en zingen gevolgt.

Welk een gevoelen men onder dien Landaart van deeze Inleidingen heeft, aangemerkt.

De Inleidingen die wy beschryven, worden in 't algemeen by alle Volkeren van *Guinee* geoeffent. 't Is niet moeielyk daar in de voetspooren van de verborgenheden der Aloudheit te onderkennen; men vind 'er ook veele overeenkomsten met de Inleidingen van de (a) Nieuwe Waereldt. Niemandt is onkundig dat de Alouden die (b) als den aanvang van een nieuw leven aanzagen, een denkbeeldt 't welk in de Inleidingen der Amerikanen en *Negers* gevonden word. Ook is 't bekent dat de Aloude Inleidingen (c) „ het wezentlyke en de Geest van den „ Godsdienst insloten, waar van deeze die „ niet ingewyt waren, niet dan de buiten- „ schors zagen. Zy besloten in zich de „ verklaring van de gansche Godgeleerd- „ heit, en de uitlegging der Grondregels „ van de Zedekunde." Men weet mede eindelyk, dat deezen die zich lieten inwyen, begonnen hunne Wederbaaring door Afzonderingen, Strengheden, Vasten en Boetoeffeningen; voldoeningen die uitdrukkelyk door den Inwyer van deeze die zich wilde laaten inwyen, vereischt wierden. Deeze strenge proeven moesten van een volmaakte ontlasting van alle zichtbaare voorwerpen gevolgt worden, en als de Ziel zich in een zodanigen staat van onverschilligheit vond, die door geen aardsche dingen kon getroffen worden, oordeelde men de Ziel machtig aan de verhevenste verborgenheden van den Godsdienst deel te konnen neemen.

Als ook van die der jonge dochters, en welk een

Wat de Inleiding der Negerinnen en haare Besnydenis aangaat, eenige omstandigheden overtuigen ons, dat deeze twee oeffeningen overeenkomst hebben met de afzon-

(a) Zie het derde Deel van de *Plechtigheden der Afgodendienaars*, 't welk men 'er van de Zoons aanneeming by de Indianen van *Cinaloa* bericht; insgelyks van de Baaring by de *Iroquoisen*; van den Leertydt der Jongelingen by de *Virginianen*; van de inleiding der jonge *Boies* by de *Cariben*; van de tuchtiging der jeugdt van wederzyds Sexe in *Mexico*; van de inleidingen van *Paria*; van de afzondering der volwassene Dochters by de *Cariben* van 't vaste landt. Van de inleiding der Priesteren van *La Plata*, en van de tuchtiging der Vestalen in Peru. (b) *Initia seu principia vitæ.* Cicero de Legib.
(c) De P. *Lafitau. Zeden* der *Woeste Volkeren* I. Deel in 4.

Martelary zy moeten ondergaan.

zonderingen en de tucht die verscheiden Amerikaansche Volkeren hunne huwbaare Dochters doen ondergaan, wanneer zy de maandelyke ziekte haarer Sexe gewaar worden. Wy hebben de Beschryving deezer oefteningen in 't voorgaande Deel gedaan: Maar wy hebben 'er een veel byzonderlyker vergeeten aan te haalen, die *P. Lafitau* (a) op 't vertrouwen van den Waereldtbeschryver *Thevet* bericht. Wanneer de Brasiliaansche Dochters huwbaar geworden zyn, stelt men haar in een staat van een waare Martelary. „ Eerstelyk brand men of snyd haar het „ Hair zoo dicht by 't Hoofdt af als men „ kan. Daarna laat men haar op een vlak- „ ke Steen staan, en men snyd haar in 't „ Vleesch van de Schouders tot den Rug „ met de tandt van den *Acouti* (zeker Ame- „ rikaansche Hagedis), maakende een kruis „ overdwersch en veele andere insnydingen, „ zodanig dat het Bloedt allerwegen „ stroomt. Men bemerkt wel de smart die „ deeze arme Dochters door haare knersing „ der tanden en door haare verscheiden „ wringingen gevoelen: Maar de schaamte „ wederhoud haar, en geen van haar durft „ eenig gekerm maaken. Men wryft ver- „ volgens alle deeze wonden met de assche „ van wild Pompoen-Gewas, die niet min „ bytend dan Buskruidt is.... overzulks de „ Littekens nooit worden uitgewist; waar „ na men haar de Armen en 't gansche Lic- „ haam met een Katoenen Draadt bind; „ men hangt haar de tanden van een zeker „ Dier om den hals, en men legt haar in „ haaren *Hamach* zoo wel bewonden, dat „ niemandt haar zien kan. Zy zyn 'er ten „ minsten drie dagen in, zonder te konnen „ uitkomen, en brengen den ganschen „ tydt zonder spreeken, drinken en eeten „ door. Deeze drie dagen ten einde zyn- „ de, laat men haar uit den *Hamach* „ komen om haar te verbinden, en men „ zet haar de voeten op den zelfden kei- „ steen, alwaar men haar de eerste uitwer- „ king van insnyding heeft gedaan, op dat „ zy zoo aanstonds met haare voeten de aar- „ de niet mogten raaken. Van daar wor- „ den ze weder in haar bedt gelegt, alwaar „ zy van eenige gekookte wortels, en een „ weinig meel en water gevoed worden, „ zonder dat ze eenige andere spyze of ee- „ nigen anderen drank hoe 't ook zy ge- „ bruiken mogen. In deezen staat zynze tot „ aan de tweede zuivering, waar na men „ haar al 't overige van 't lichaam van 't „ hoofdt tot de voeten insnyd, op een noch „ wreeder wyze als de eerste is geschied. „ Men legt haar dan wederom in haaren „ *Hamach*, alwaar zy geduurende de twee- „ de maandt zoo naauw niet bewon- „ den, en een weinig min strenger ont- „ houding onderworpen: Maar mogen „ noch niet uitgaan, noch met iemandt, „ wie 't ook zy, in de Hut gemeenschap „ hebben en zich niet dan met Spinnen en „ Katoen-pluizen beezig houden. De der- „ de maandt wryft men haar met een zwar- „ te Veruw van Oly uit het Zaad van 't Ge- „ was *Jenipat* genoemt, getrokken, en zy „ beginnen dan uit te gaan en zich naar 't „ Veldt te begeeven.

Hoe de *Negers* van *Issiny* zich in tyde van hunne Vrouwen afscheiden, wanneer zy zich onrein verklaaren.

(b) De *Negers* van *Issiny* scheiden zich van de Vrouwen, wanneer zy zich aan de ziekte der Sexe bevinden onderworpen te zyn. „ Ieder Gehucht heeft een Huis „ van de andere omtrent hondert treeden „ af gelegen, 't welk zy *Bournamon* noe- „ men, waar in alle de Dochters en Vrou- „ wen zonder uitzondering verplicht zyn „ haar verblyf te neemen, van allen om- „ gang met de waereldt afgescheiden, tot „ dat haare zuivering t'eenemaal volkomen „ zy, waar na haar vrystaat weder naar „ haare Huishouding om te zien. Men „ brengt 'er haar 't geen zy noodig tot 's „ levens onderhoud hebben, als of zy met „ de Pest besmet waren, en zy durven „ voor al deeze onreine Ziekte niet ver- „ bergen, wanneer die haar overkomt, „ naardien 'er haar leven van af hangt, in- „ dien men gewaar wierd dat ze geduuren- „ de deezen tydt de Spyze voor haare „ Mannen toemaakten. Ook laat men haar „ de *Fétiche* eeten en zweeren dat zoodra „ zy de minste overval gevoelen, aan haare „ Mannen zulks openbaaren zullen, en zich „ naar de *Bournamon* begeeven.

(a) Idem ibid.
(b) Reize naar *Issiny* door P. Loier.

IX. HOOFDT.

IX. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* VOLKEREN *van* CONGO, ANGOLA, *der* JAGUES *of* GALLES enz.

Welk een Goddelyke eer de Koning van *Loango* van zyne Onderdanen beweezen word.

DE Koning van *Loango* (een Provincie van *Congo*) is deels het voorwerp van den Dienst zyner Onderdanen, (a) die hem de naam van *Sambre* en *Pongo* geeven, 't welk God beteekent: Ook eigenen ze hem een Goddelyk vermogen toe. Waanende dat hy den Regen verleenen kan, zoo gaan het Volk en de Grooten van den Staat hem die eens 's jaars verzoeken (b) met veel plechtigheit en geschenken in hande. Hy bepaalt de dag van deeze *Ceremonie*: Wanneer men alsdan hem een plechtelyke hulde bewyst, met oeffening van den Boog en een Moorsch of liever Ethiopisch Gezang verzelt. Na de Huldiging schiet de Koning een Pyl naar de Lucht: Men brengt dien dag met vreugde-bedryf door, voornamentlyk wanneer het regent: En men mag wel gelooven dat men de bequaamste tydt verkiest om 't wonderwerk te doen gelukken, gelyk zulks elders waargenomen word.

Hoe zy twee Afgoden, *Mokisso* en *Checocke* genoemt aanbidden, en waar.

Deeze Koning, zegt men ons, is een Toveraar. Hy laat twee Afgoden aanbidden, waar van de eene *Mokisso* en de andere *Checocke* word genoemt. *Mokisso*, aan wien zy ook de naam van *Gombery* (c) geeven, is ontsprooten door een oude Toveres die deeze van *Ganga-Gombery* voerdt. Zy is de *Pythonis* of Waarzegster van *Loango*: Maar geeft haare Orakelen onder de aarde, gelyk eertyds *Trophonius* deed. *Checocke* heeft zyne Kapel langs den gemeenen weg. Daar is 't dat men het kleine Beeldt, gansch zwart zynde, van *Checocke* ziet, 't welk somtyds des nachts zyne Godsdienstelingen verwaardigt zich te openbaaren. De gemeenschap by nacht word van een ontvoering en een verrukking van eenige uuren gevolgt. Alle de woorden die alsdan deeze verlichte Godsdienstelingen voortbrengen, zyn zoo veel Orakelen die den wil van *Checocke* verklaaren. Deeze Afgod is voornamentlyk het voorwerp van de Godsdienstigheit der Konstenaren, Visschers en Toveraaren. (d) Een gedeelte van den Dienst bestaat in 't handt geklap.

Als ook Huis-en Veld-Goden hebben.

(e) Behalven deeze Afgoden, hebben die van *Loango* mede Huis- en Veldgoden, die zy onder verscheiden ongemeene gedaantens aanbidden. Zy eigenen aan ieder Afgod zyn verblyf en bedryf toe: (f) deeze die de Vruchten bewaaren, insgelyks de Graanen en bezaaide Akkers, zyn niet anders dan Moliken van Beenderen, Veeren, Horens, Nagels, en Beesten Hair gemaakt,

> ..... *Furum aviumque*
> *Maxima formido* ....

Alle deeze Afgoderyen hinderen niet, dat zy een Opper-God erkennen, waar mede zy zich weinig bekommeren, 't zy dat dit van een overgroote onkunde komt, of van een gevoelen 't welk hun niet byzonderlyk is; dit is dat God de Waereldt door Stedehouders en Opzichters bestiert, aan wien men gevolgelyk zich vervoegen moet, gelyk men zich aan Amptenaren vervoegt, wanneer men den Vorsten om eenige gunst verzoeken wil.

Vreemde eerbiedigheit den Koning van *Loango* beweezen wanneer hy drinkt.

Een andere Plechtigheit, die voor Godsdienstig moet doorgaan, is de manier hoedanig de Koning van *Loango* drinkt. De Amptenaar die hem den beker aanbied, heeft een schel in de handt, waar mede hy klinkt, het hooft omkeerende als de Koning drinken zal. In den zelven tydt werpt zich de Vergadering neder, dekkende zich het aangezicht, en staat niet weder op, dan na dat de Koning gedronken heeft: want het waare om zyn leven te doen die zyne Majesteit drinken zag. Dusdanig is de eigenzinnigheit wegens de achting die deeze *Goddelyke Vorst* begeert. Insgelyks eet hy gansch alleen in een huis tot zyne Maaltyden bestemt, en als hy gegeeten heeft, klopt of schelt hy, en vertrekt zonder andere plechtigheit. Waarom dit belachelyk gebruik?

(a) *Purchas* Pelgrims. (b) In de Maandt December.
(c) Zie hier na een aanmerking over *Mokisso*.
(d) *Plausus*, de Alouden hadden het zelfde gebruik in den Geestelyken Dienst.
(e) Getrokken uit *Dappers Beschryving van Afrika*. Deeze Scryver doet een zeer breed verhaal van de Afgodery deezer Afrikanen.
(f) *Cavazzi* in d'*Istorica Relazione de Congo*, *Matambo ed'Angola*.

gebruik? 't Is, zoo deeze Zwarten zeggen, dat hun Koning aanſtonds ſterven zou, indien iemandt hem eeten en drinken zag. Wie weet of deeze gewoonte geen redelyken grondt heeft? Een Vorſt aan de tafel vermoord kan reden en oorzaak tot dit gebruik gegeeven hebben.

Hoe by geval van de Zwartinnen blanke kinderen geboo-ren worden, aangemerkt.

(a) Wanneer het gebeurt dat de Zwarten, blanke kinderen hebben, een zaak die raar genoeg zy, laat hen de Koning van *Loango* in de Tovery en Bediening der Afgoden onderwyzen en opvoeden. Zy hebben het voorrecht van zich toe te eigenen 't welk zy voor hen gevoeglyk vinden, en des Volks achting is voor hen zoo groot, dat men zich tegen hunne begeerte (b) niet durft aankanten.

Hoedanig den Afgod *Maramba* van de *Matambo-ners* word aangebeden en geëert.

(c) Men ziet in de Provincie van *Matambo* den Afgod *Maramba* genoemt, die door Tover-Prieſters of Toveraars bedient word. Deeze Afgod ſtaat overend en tegen over zynen Tempel in een korf als een By-korf gemaakt. Men roept hem wegens de Jagt, de Viſſchery, de Ziektens enz. aan. Voor deezen is 't mede dat de misdadige verplicht is zich van den misdaadt te rechtvaerdigen waar mede men hem beſchuldigt. Hy knielt voor *Maramba* en omhelſt hem vieriglyk, zeggende: *Maramba ik ben hier om my te rechtvaerdigen.* Indien de beſchuldigde ſchuldig is, ſterft hy aanſtonds. De Godsdienſtelingen bewaaren en draagen by zich kleine Beelden van *Maramba* in doozen die men als de Reliquiëkaſſen der *Negers* kan aanzien: Zomtyds draagen ze een *Maramba* aan den Hals gehangen of aan den linker Arm. *Maramba* heeft altoos den voortogt des Legers; men bied hem het eerſte ſtuk aan van 't geen tot de Maaltyd van den Heer of Koning van *Matambo* dient; en men ſtort in zyne tegenwoordigheit de eerſte Beker uit, die men hem te drinken inſchenkt.

Een Beeſt in de Provincie van *Bamba*

In de Provincie van *Bamba*, aanbid men een Beeſt met twee Pooten, en een lange Staert, hebbende twee Vleugels; kortom, 't welk zeer wel naar de beſchryving die men ons van den Draak doet, gelykt. Men vind het zelden; 't is aan zyne zeldzaamheit dat hy zyne Goddelykheit verſchuldigt zy.

aangebeden,

En hoe die van *Songo* enz. de Zon en Maan eeren.

De Zwarten van de Provincie van *Songo*, de *Brames* en andere Grensvolkeren der *Anzicanen*, aanbidden de Zon en Maan, die zy verbeelden, zoo men zegt, onder 't Afbeeldzel van Man en Vrouw. Behalven dat hebben ze hunne kleine byzondere Godheden: Maar de Zon en Maan zyne Vrouw, (dit is 't welk zy gelooven) zyn altoos de voornaamſte Goden.

Een Munt-God door de Eilanders van *Quantalla* geofſert, en hoe.

(d) In 't Eilandt van *Quantalla* is 'er een Afgod van gemunt Geld gemaakt, waar aan men offert 't welk men het duurbaarſte bezit. Het is ſtrengelyk verboden 't minſte gebruik van deeze Offerhanden te maaken. Het word vereiſcht dat ze ter eere van den God door de verderving en den tydt vergaan, en zulks in een afſchutzel waar van de Paalſchutting van Olifants-Tanden is gemaakt. Een eenige Prieſter ontfangt de Offerhanden der Godsdienſtelingen, en bied hunne Huldiging den Afgod aan. Deeze zelfde Prieſter myd zorgvuldig dat men niet gewaar worde welk een weg hy inſlaat om naar den God te gaan; hy gaat 'er nooit door den zelven weg. Mogelyk wekt hy des Volks yver op, hen onkundig latende wien hy aanbid: Maar hoe 't ook zy, *Plura transcribimus quam credimus*; wy ſchryven meer zaaken uit dan wy gelooven.

Hoe die van *Congo* een Geeſtelyken Dienſt aan Gedrochten bewyzen.

Eindelyk, de Volkeren van *Congo* bewyzen een Geeſtelyken Dienſt aan de Draaken, Slangen, Geiten, Tygers, veele Vogels en eenige Planten: Eveneens mogelyk als de Aloude Egiptenaren, wiens Godsdienſt zinnebeeldelyk was. (e) Die van *Congo* hebben ook veele Beelden en Figuuren van Steen of Hout, die ſchynen overeenkomſt met de *Fétiches* en *Talismannen* te hebben: Maar alzoo zy een Opper-Wezen erkennen, kan men gelooven dat zy deeze Afgoden voor minder Wezens houden, de huldiging en eerbied der Menſchen waardig, wegens hunne opzichtelyke macht,

en

(a) *Purchas.*

(b) Volgens *Dapper*, is 't te denken dat dit Melaatſen zyn. Hunne witheit is walgachtig en berooft van 't mengſel van rood en wit 't welk men inkarnaat noemt, en zich op 't aangezicht van gezonde Menſchen vertoont. Ook hebbenze een ongemeen zwak gezicht, en zien veel beter by nacht dan by dag. De zelfde Schryver haalt *Iſaak Voſſius* aan, die zegt, dat in 't inwendige van *Guinee* ganſche blanke Volkeren zyn die de Mooren wegens hunnen adem en om door hen niet aangeraakt te worden ſchuuwen, als t'eenemaal beſmettelyk zynde: Waar op *Dapper*, die een Arts was, giſt dat de Melaatsheit deezer blanke Volkeren deeze onderſcheide verwe veroorzaakt, en dat de uitneemende warmte van 't geweſt hen de huidt verdroogt en verteert. De Mooren voorkomen dit toeval met zich dagelyks zorgvuldig te beſmeeren en te zalven, 't welk hen de frisheit bewaart die zy natuurlyk hebben moeten, en zelf veel tot hun lichaams gezondheit bybrengt. Men vind diergelyke blanken op 't Eilandt *Borneo*, in *Nieuw-Genee* en *Terra de Papos.*

(c) *Purchas* ibid. (d) *Dappers* Beſchryving van Afrika.

(e) Men verzeekert dat zy nu Chriſtenen zyn: Maar deeze die ter goeder trouw ſpreeken, zeggen dat dit Chriſtendom niet dan uiterlyk is. Ook gebeurt het, dat zy den rug aan God keeren, en weder zonder moeiten naar hunne aloude Meeſters zich vervoegen, gelyk zich P. *Cavazzi* uitdrukt.

en den toegang die zy by 't Opper-Wezen hebben. (a) Hoe 't ook zyn mag; de Beelden van deeze Afgoden voeren den naam van de Godheit die zy verbeelden, en ontfangen de geloften voor de zelven. De *Gangas* of Priefters die de Zieken bezoeken, brengen hen deeze Afgoden en plaatfen die in de Kamer voor oogen van den Lyder om zyne geneezing te verwerven en om zynen yver op te wekken. Men vind nochtans onder deeze *Negers*, voegt 'er de Schryver die wy aanhaalen by, zodanige redelyke Perfoonaadjes, dat ze zich zorgvuldelyk wachten veele Goden aan te bidden, fmeekende niet dan voor 't Opper-Wezen, waar aan zy twee naamen als *Deus-cata*, de eenige God, en *Defu* de God des Hemels, geeven.

Hun Geeftelyk eerbewys beftaat in de knieling, nederwerping, en 't handtgeklap, gelyk wy reeds hebben gezegt. Laat ons de Gebeden, Geloften en Offerhanden niet vergeeten, noch zekere gebaerden, 't welk byzondere tekens van Godsdienftigheit en onderdanigheit zyn. Hunne Priefters zyn Waarzeggers en Toveraars.

Waarzeggery in *Angola* in gebruik. De Waarzegging door de Vogels is een gebruik in't Koningryk *Angola*. Hun vlucht, en gefchreeuw zyn voorbediedzelen van geluk of ongeluk, gelyk by de Heidenen der Oudheit.

Hoe de *Mokiffes* of *Fétiches* van *Angola* worden geëert, aangemerkt. (b) De *Mokiffes* of *Fétiches* van *Angola* zyn van Hout of Steen. Eenige hebben Tempels of Kapellen: Maar in 't algemeen vind men ze in de openlucht in de Gehuchten, of op de gemeene Wegen. Zy hebben verfcheiden naamen volgens hunne Ampten. Men doet hen geloften, men offert hun, om hen te bevreedigen of over zich hunnen zegen te verwerven. Eenige van deeze *Mokiffes*, hebben de gedaante van een viervoetig Dier, andere van een Vogel enz. Zy geeven Orakelen: Maar deeze zyn de eenigfte niet die de Afgodendienaars van *Angola* raad-vraagen. Zy hebben een Dans (c) die de Orakelen doet uitfpreeken: Mogelyk beftaat die niet in iet anders dan in de konft van zich door een hevige beweeging des Lichaams *in verrukking te ftellen*. In deezen ftaat is 't dat de eerfte verlichte onder de *Danffers* een Goddelyke taal tot zyne Toehoorderen fpreekt en zich als een Orakel hooren laat. Wy zullen noch eens tot de Godsdienftige Danffen deezer Barbaaren komen. De *Mokiffes*, waar van wy gewag maaken, hebben boven zich een Opper-God door die van *Angola* voor den God des Hemels erkent, en die zy *Zamban-Pongo* noemen.

X. HOOFDTSTUK,

Van hunne INLEIDINGEN; *hunne* GODSDIENSTIGE DANSSERYEN; *hunne* PRIESTERS *enz.*

Hoe men de Inwying in *Majombo* voor *Maramba* verricht. IN de Provincie van *Majombo*, deeze die zich aan *Maramba* (d) opdraagen en verbinden, worden door de *Ganges* (e) in een zeer duifter Huis opgeflooten, alwaar (f) zy verplicht zyn een zeker getal van dagen in een groote onthouding door te brengen. Na deeze opfluiting legt men hen noch een ftilzwygen van veele dagen op, zonder dat het hun gedoogt zy, om welke redenen het mogte zyn, dit bevel te verwaarloozen, hoedanig een quaad onthaal men hun ook aandeed. Dit ontbreekt hen niet, naar dien het door dit middel is, dat men hun geduld beproeft. Wanneer de tydt van ftilzwygen geëindigt is, geleid men de Leerlingen van *Maramba* en men geeft hen twee infnydingen halvemaans gewyze over de Schouders. Men befprengt hen een weinig met het Bloedt 't welk uit hunne Wonden vloeit, en dus zyn ze *Maramba* toegewyt: Zy moeten hem getrouw zyn, en een Afbeeldzel van *Maramba* by zich draagen. Na de opoffering mogen ze van zekere dingen niet meer eeten, die nochtans niet eveneens aan alle verboden zyn: Want aan eenige (g) is van iets te eeten verboden,

(a) *Cavazzi* in d'*Iftorica Relazione*, &c.

(b) *Mokiffo* is de algemeene naam van de Afgoden deezer Volkeren, volgens 't geen ons de Reizigers berichten, die men wel gelooven moet, nademaal men niet beter zou konnen doen. Niets belet ons nochtans dat wy deeze *Mokiffes* als Waargeeften en Geeften zullen aanzien, die met de *Fétiches*, *Manitous* enz. overeenkomen. Alles 't welk een zekere kracht heeft, en alle dingen waaraan zy ongemeene hoedanigheden toeëigenen, worden *Mokiffes* genoemt. Dus drukt zich mede *Dapper* uit.

(c) Zy noemen die *Quimbaroa*.

(d) Den Afgod waar van wy hier voor gewag gemaakt hebben.

(e) De Priefters. (f) *Purchas*.

(g) *Cibis prophanis temperare juffi, quo rectius ad arcana puriffimæ Religionis Secreta pervadant*, zegt *Apuleus* L. II. van zyne Herfchepping in de Befchryving der geheimeniffen van *Ifis*.

boden, aan anderen iets anders. Men wyt op deeze wyze de Kinderen van wederzyds Sexe in, als zy den ouderdom van twaalf jaaren bereikt hebben.

Hoedanig die van *Congo* hunne Goden een zekere jaloezy toeëigenen,

De Afgodendienaars van *Congo* eigenen hunne Goden jaloesy toe. Indien men hen gelooven mag, (a) deeze Goden zien de voorkeur der Godsdienstelingen met een verbolgen oog aan. Een *Neger* die aan een Afgod byzondere verplichtingen gelooft te hebben, dient hem met een ongemeene aankleeving. Hy maakt Standbeelden voor hem en wyt hem Beelden toe; dit alles vertoornt de veronachtzaamde God: Maar hy ziet de eenzydigheit van deezen yver niet, zonder zich te wreeken. Hy kastyd den Godsdiensteling tot dat hy hem mede een Beeldt toewyt. Als dit geschied, komt een andere God in den weg en begeert zyn deel in de vereering. Somtyds vind zich de Godsdiensteling genoodzaakt veel meer Beelden toe te wyen dan zyn voorneemen was. Dusdanig zyn de denkbeelden der *Negers* van *Congo*, indien men de Berichten van dit Gewest gelooven mag.

En met welk een plechtigheit zy hunne nieuwverkoorne Goden Beelden inwyen;

Een van de *Ganges* moet de Inwying van deeze Beelden in 't overstaan der gansche Familie van den Godsdiensteling en zyne gebuuren doen. De Plechtigheit is vol geheimenissen: De Godsdiensteling bereid 'er zich toe door een afzondering van veertien dagen in een kleine Hut van Palmietbladeren en door een stilzwygen van negen. Na deeze voorbereiding gaan de *Ganga*, de Godvruchteling en de Vergadering van Bloedverwanten en Gebuuren naar een Vlakte, alwaar zy zich rondom een Trommel geplaatst hebbende, de *Ganga* de Loftuitingen van den *Mokisse* opheft, en de Vergadering op den toon van den Trommel ter eere van deezen nieuwen Afgod danst. Na het eindigen van twee of drie dagen, laat zich de Duivel kennen en begint den Godsdiensteling te bezitten. Alsdan mompelt de *Ganga* eenige verborgene woorden, en teekent zich met rood en wit aan de slaap des Hoofds, de hoeken der Oogen en op het Hart. Hy maakt de zelfde tekenen aan den Godvruchteling waar van de bezitting zich door omwringingen, draaijing der oogen, scheeve trekkingen en beweegingen met stuipen en krimpingen vermengt, klaar blyken laat. Men verzeekert, dat hy in deezen staat het Vuur eet en handelt zonder zich te branden: Maar 't welk het meest te verwonderen is, is dat de Duivel den Bezetene dikmaals in een Woesteny weg voert, alwaar hy de overige drie dagen zich onthouden moet, zonder dat men weet wat hem wedervaren is. De Toveraar en de Bloedverwanten kruissen het Landt door om hem te zoeken: Men roept hem op 't geluid van den Trommel. Wanneer men hem gevonden heeft, brengt men hem weder plechtelyk te rug: Maar zoo afgemat van de bezetenheit, dat hy zich naauwelyks beweegen kan.

'tWelk met een gewaande bezetenheit verzelt gaat, en hoedanig.

Te gelooven is 't dat de afscheiding en onthouding, mogelyk ook eenig Brouzel 't welk men den Godsdiensteling ingeeft, zyne inbeelding tot de vervoeringen en ongeregeldheden schikt, dat de Vergadering doet gelooven dat de *Demon* in den Godvruchteling werkt. De behymakery van den Toveraar, het geluidt van den Trommel, en het Danssen voleindigen de ongeregeldheit van de reeds ontroerde Herssenen: (b) En zoo het waar is dat de Inwying deezer Beelden gemeenlyk de quyting van een Gelofte zy, in een ziekte gedaan, of in de quelling, of den ouderdom, dat is genoeg om een bezitting vast te stellen, en om vervolgens (c) een weerwolf van deeze zotte inbeelding te maaken: Maar wat denken we van dit Vuur 't welk de Bezetene eet? 't Is een behendige liststreek, zal men antwoorden, en een zodanig een slag van streeken waar door de lichtgelovigheit der Menschen, alzoo onkundig als de *Negers*, lichtelyk bedroogen word, gelyk de lichtgelovigheit onzer Voorouderen in de proeven van 't heet Yzer bedrogen wierd.

Terwyl de Duivel het lichaam van den *Neger* noch bezit, vraagt men hem aan welke verplichtingen hy hem verbind; nadat hy zich verklaart heeft, steekt men een ring aan den arm van den Bezetene, en telkens als hy een eedt doet, of iet betuigt, moet hy gelooft worden, mits hy door deezen ring zweert.

De

(a) *Tangit & ira Deos; at non impunè feremus,*
Quique inhonorati, non & dicemur inulti. Ovid. L. 8. Metam.

Men ziet door deeze plaats de overeenkomst der denkbeelden van onze Heidenen van *Congo* met de alouden. Om de jaloesy der Goden voor te komen; deeze hadden plechtelykheden waar in zy zonder uitzondering de gansche Hemelsche Kerkvoogdy eerden.

(b) Zie *Dappers Beschryving van Afrika.*

(c) 't Is de *Licanthrofie* of groote zwaarmoedigheit, die de inbeelding van deezen *Neger* bestryd. Zie 't geen *Wier* van deeze ziekte in zyn Traktaat *de Lamiis* zegt, en 't geen te vooren de Laplanders betreffende, bericht zy.

Welke zeldzaame gewoontens de *Negers* genoodzaaktzyn te onderhouden, en waar in die beftaan.

De verplichtingen of waarneemingen der *Negers* zyn oneindig. . Daar zyn 'er geen onder hen die zich niet van eenige vruchten, of kruiden, of peulvruchten enz. onthouden moeten. Daar zyn mede algemeene verplichtingen hoe men zich kleeden moet, als ook byzondere. By voorbeeldt, de Mannen moeten van den middel ter helfte van de dyen de huidt van eenig dier draagen, en altoos een bonnet of iet anders op 't Hoofdt, of een bewindzel rondom 't zelve hebben. In tegendeel hebben de Vrouwen het Hoofdt ontbloot. Een ander zonderlinger gebruik is 'er dan dit: Indien iemandt ter zyde van een Bedt zit alwaar twee Perfoonen van verfcheiden Sexe te Bedde leggen, word hy bezoedelt, fchoon deeze Perfoonen zich door een wettig Huwelyk vereenigt hadden. De Meefter van den Huize moet dan deezen Man minnelyk te kennen geeven dat hy zich reinigen gaat. Men vertoont zyne Kleederen aan 't Vuur, en deeze die de zuivering doet, eindigt de *Ceremonie*, neemende met zynen kleinen Vinger die van de linkerhandt des Perfoons die bezoedelt is. Zich in deezer voegen houdende, en de handt op 't Hoofdt gelegt, keeren zy zich alle beide om. Alsdan neemt de Zuiveraar twee Yzers die hy drie- of vierwerf tegen elkander flaat, vervolgens blaaft hy in de holte van zyne handt, en doet eveneens in die van den Perfoon die hy reinigt, mompelende onder alle deeze zeldzaame gebaerden, een dozyn verborgene woorden: En dus word de Reiniging verricht. Iemandt die door een ongeoorloofde t'zamenkomft Kinderen heeft, moet zich van 't eeten van een Buffels borft onthouden; maar hy herftelt zich weder wanneer het Huwelyk hem ten rechtmatigen Vader heeft gemaakt. Alle deeze waarneemingen worden door de vrees van kaftyding der *Mokiffes* verfterkt, die niet kan achterblyven door deeze die de zelve veracht of verzuimt.

Het danffen en zingen maakt een voornaam gedeelte van de Godsdienftigheit deezer *Negers* uit: Want alsdan is 't dat de Geeft de *Ganges* en 't grootfte gedeelte der geenen die met hen danffen, ontroerdt en bevangt. Het zoude onnoodig zyn hunne dwaasheden en omwringingen te befchryven, die ons in veele omftandigheden vergelykelyk fchynen met de vervoeringen der Aloude Waarzeggeren

Hoe hoog de *Chitombe* als het Hoofdt van hunnen Godsdienft by de *Negers* in achting ftaat, aangemerkt.

De Opper-Priefter (a) of het Hoofdt der Kerkvoogdy van *Congo*, noemt zich *Chitombe*. Men eert hem op een ganfch ongemeene wyze, en byna als een God: Men bied hem de eerftelingen der Vruchten en van alle de aardfche Goederen aan; men draagt hem Gebeden op, op dat hy zyne zegening over den Oogft zende. Voor den Zaaitydt, zegent hy de Akkers en de Zaaden. Indien hy de plechtigheit niet zelf waarneemt, belaft hy die aan zyne Stedehouders. De *Chitombe* ouderhoud ook een geheiligt Vuur waar aan men het Brandhout ontfteekt 't welk men vervolgens aan de *Sovis* of Landvoogden van de Provincie uitdeelt, die het met alle mogelyke achting ontfangen, en geen daadt van gezag mogen oeffenen, dan na het gewyde Brandhout ontfangen te hebben. Het Volk, vooringenomen van de achting en de eerwaardigheit voor zynen *Chitombe*, zoude de *Sovis* niet erkennen, indien zy voor de aanvaerding van hun Ampt de Opper-Priefterlyke zegening niet gingen ontfangen en gehoorzaamheit aan deezen zichtbaaren God bewyzen. De gehoorzaamheit is de aller vernederendfte. De *Sovi* vertoont zich aan de Deur van den *Chitombe* en werpt 'er zich neder; het Volk 't welk hem verzelt en zich nevens hem nederwerpt, bid den *Chitombe* de *Sovi* onder zyne befcherming aan te neemen. Alsdan ftort de Opper-Priefter Water en Stof over den *Sovi* uit, en laatende hem op den rug leggen, treed en hertreed hy verfcheidenmaalen over hem heen, ruftende met den voet op zyne borft, en laat hem in deezen ftaat zweeren dat hy altoos zich afhankelyk gedragen zal, en zich blindelings onder het Opper-Priefterlyke Gezag onderwerpen. Zoo de *Chitombe*, deeze plechtigheit verrichtende, zich beroemde, (b) *over den Adder te gaan en den Baziliskus met voeten te treeden*; men zou byna genoodzaakt worden te gelooven, dat hy deeze hoogmoedige *Ceremonie* van 't gedrag der Pauffen ontleent heeft: Mogelyk zal men aan 't goed vertrouwen van den Bezendeling die dit befchryft, mogen twyffelen. De (c) Aanmerking die volgt, verwekt deeze twyffeling: 't Minfte dat men 'er van zeggen kan, is dat de Schryver 'er de gevolgen (d) niet van

(a) *Cavazzi Iftorica Descrizione de tre Regni Congo*, *Matamba* &c.

(b) *Super afpidem ambulabis & bafiliscum conculcabis.*

(c) Ik merkte in deeze *Ceremonie* aan, zegt hy, hoe de Natuur den Volkeren leert, fchoonze de allerbarbaarfte zyn, de achting die men den Opperpriefter van den Godsdienft, hoe die ook zy, fchuldig is.

(d) Indien men in eenigen Godsdienft, hoe die ook zy, aan 't Opperhoofdt een diergelyke achting als deeze die men den *Chitombe* toedraagt, moet bewyzen, moet men zich mede zyne befluiten onderwerpen, waar uit onftaat dat men de Afgodery geftand doet, en bygevolg enz. .

van gemerkt heeft, die men uit deeze hier niet wel passende Aanmerking trekken kan.

Volgens onzen *Kapusyn*, kan de *Chitombe*, welk een misdaadt hy heeft begaan, niet veroordeelt, noch in Persoon gestraft worden. Te vergeefs zoude men zich over zyn gedrag op het toekomend *Concilie* of een Kerkvergadering beroemen. Wanneer hy in zyn Bisdom bezoek moet doen, men moet zich om hem te ontfangen, door ingetogene handelingen bereiden. De gehuwde Persoonen moeten zich, terwyl deeze Herder onderzoek over zyne Schapen doet, onthouden van Huwelyks-Plichten, om door deeze voorbeeldelyke kuisheit tot de handhaving van hun geestelyken Vader behulpzaam te zyn. De *Negers* gelooven ook, dat dit een groot ongeluk voor het Menschelyk Geslacht zoude zyn, indien de Opper-Priester een natuurlyke dood storf; dierhalven is zyne Opvolger de last aanbevolen, wanneer men hem gevaarlyk krank bevind, hem te wurgen of te dollen.

Van welk een aanzien de *Negombo* onder hen is.

De *Negombo*, minder dan de *Chitombe* geacht, maar nochtans ongemeen in aanzien, is te gelyk Priester en Profeet. Niet alleen voorzegt hy de toekomende zaaken; maar hy eigent zich ook 't vermogen toe de Ziektens te geneezen. Altoos is hy van allerlei Geneesmiddelen verzien, van welker kracht de *Negers* zoo overreed zyn, dat de quaade uitslag van den Toveraar en zyn Geneesmiddel nooit dan aan de ziekte geweeten word. Men behoeft niet naar *Congo* te gaan om voorbeelden van deeze belachelyke vooringenomenheit te vinden.

Hoe zy zich tegen den *Negosci* en zyne elf Vrouwen gedragen.

De Priester *Negosci* genoemt, moet altoos elf Vrouwen hebben die de naam van zoo veel *Mokisses* voeren. Men verbrand Stroo voor deeze Afgoden, en haare Aanbidders draagen zorg de Rook van dit Stroo in 't aangezicht te ontfangen, want zy zich ditsmaaken, dat hoe meer hun gezicht berookt is, te meer zy aan deeze *Mokisses* aangenaam zyn. Deeze die zich van een Vyandt wreeken willen, vervoegen zich by den *Negosci*, die hen de Hairen affnyd, en in 't Vuur werpt, na die by een geknoopt te hebben. Terwyl dit Hair brand, spreekt de Toveraar de vervloeking tegen den Vyandt en zyn gansch Huisgezin uit.

Wat zich de *Nepindi* vermeet te kounen uitvoeren,

De *Nepindi*, gezegt de Meester der Hoofdtstoffen, waant over den Blixem en het Stormen bevel te hebben. Om zyn vermogen te toonen, recht hy hoopen van aarde naby zyn Huis op. Na de offerhanden en gewoone bezweeringen te hebben verricht, zegt men, dat men van onder deeze Aard-hoopen een klein Dier ziet opkomen, 't welk zich allenks opgeeft en eindelyk de vlucht na den Hemel neemt. Alsdan word de Hemel verduistert: Het Dondert, Blixemt en Regent.

En de *Nequiti* in *Congo* den nieuwelingen van zyn Genootschap verplicht te ondergaan;

In *Congo* heeft men een Sekte van *Negers* die hunne verborgenheden in zekere duistere en afgelegene plaatsen oeffenen. *P. Cavazzi* geeft hun de naam van *Nequiti*. Deeze die een lidt van dit Genootschap worden wil, is verplicht zoo dikmaals over en weder over een koort te gaan, zulks hy op 't einde door de kracht van de betovering ter aarde valt, of liever door de behendigheit van een zyner Mede-Broederen, of veel eer noch door de duizeling van 't hoofdt. Hoe 't ook zy, dus gevallen zynde, geraakt hy in een verrukking, men brengt hem ter plaatse van de Vergadering, en wanneer hy weder tot zich zelven gekomen is, laat men hem zweeren dat hy nooit de Gebroederschap verlaaten zal. Men dood den geenen voor de Bescherm-Goden der Sekte die hunne verbintenis schenden.

Als ook hoe zich den *Mutinu* zyn gezag handhaaft;

De Priester of *Ganga*, die men *Mutinu* noemt, en de Tytel van *Water-Koning* zich toeëigent, doet den *Negers* gelooven, dat hy Genees- en Bewaarmiddelen tegen de ziektens uit het Water trekt. Hy laat dan de Zieken aan de boorden van de Revier te zamen komen, waarin hy een ledige Kruik werpt, preevelende eenige woorden. Hy neemt 'er die aanstonds, na die met Water gevult is, weder uit. In en door dit Water is 't dat hy den Aanschouwers, aldaar tegenwoordig zynde, de gewaande geneeskracht omdeelt. Maar tot welken einde zouden wy ons verder over de Tovery deeze Priesters onder de *Negers* uitbreiden? Dit verslag voldoet genoeg, om een denkbeeldt van hun vermogen te bevatten, 't welk niet dan in bedriegery, Quakzalvery en streeken van Gocheltas-Speelders bestaat.

Insgelyks de *Chitombe* van *Sondi*.

De Provincie van *Sondi* heeft zyn byzondere *Chitombe*. Hy neemt zyn verblyf op een Berg. Deeze *Chitombe* draagt lang Hair en doorvlochten met dingen die het voorwerp van den eerbied der *Negers* zyn. Zy hebben voor deeze *Chitombe* zoo veel achting, dat ze hem nooit dan nederbukkende met het gezicht ter aarde gekeert, aanspreeken: Zy durven deeze Opper-Priester in 't gezicht niet aanschouwen, of hy moet het hun door een byzondere gunst gedoogen. Wanneer hy zich in 't openbaar vertoont, buigt zich een ieder uit Godvruchtigheit, en als hy voortgaat, draagt men voor hem een houte Afgod op een Rosbaar.

Welk een

De *Gangas* hebben ieder hun byzonder Gebiedt.

bediening de *Amobondu* en andere onder de *Negers* waar te neemen hebben.

Gebiedt. *Amobondu* is bewaarder der Granen, door middel van een (a) *Mokisse* of *Fétissche* van Leem en Vederen gemaakt, die men in 't midden van 't Veldt begraaft, 't welk onder zyne bescherming staat. *Amoloco* verleent de gezondheit den geenen weder die de zelve door Betovering verlooren hebben; want het Volk van *Congo* beeld zich in, dat men niet ziek worden zou, noch sterven dan door betovering en toverbedryven. Wy zullen een weinig laager van de verdrietige gevolgen van dit gevoelen spreeken. *Molonga* voorzegt den uitslag der Zieken. *Neconi* en *Nezali* hebben de kracht van die te geneezen; *Negodi* verleent den dooven het gehoor; *Nesambi* reinigt de Melaatsheit; *Embungula* betovert de Slaven, en doet hen weder door een Fluitje tot zich zelven komen. Laat ons de *Ganga Matambola* niet vergeeten, die, zoo men de *Kapussyn* gelooven mag, door zyne Toverkonst de Dooden opwekt.

Hoe die van *Angola* de *Ganges* in achting houden.

De Afgodendienaars van *Angola* hebben voor hunne *Ganges* geen minder achting. Zy gelooven hun het leven, de gezondheit, het fortuin, de bewaarnis hunner goederen en deeze hunner Landeryen en Akkers, verschuldigt te zyn. Zy hebben een Orde van Toveraars, *Chibados* genoemt, die altoos Vrouwe Kleederen draagen.

XI. HOOFDSTUK.

Van hunne EEDZWEERINGEN *en hoedanig men de* MISDADEN *door* PROEFNEEMING *ontdekt enz.*

Welk een proef, een van misdaadt beschuldigde in *Congo* door de *Imbondo* moet ondergaan.

TOen wy van de Godsdienstige gebruiken der Volkeren van *Guinee* handelden, hebbenwe de Proef door de *Quoni* beschreeven. Deeze die in *Congo* door de *Imbondo* of *Bondo* geschied (b), is van de zelfde orde. Men laat deeze waar aan men de proef zal doen, het Sap van deezen Wortel drinken. Zoo dan de beschuldigde na gedronken te hebben, zyn water maakt, word hy onschuldig erkent: Maar kan hy niet wateren, en na gedronken te hebben, nedervalt, is 't een bewys dat hy schuldig zy, en als zodanig een verwyst men hem ter dood zonder eenige vergiffenisse. Deeze Proef geschied voor den Koning, of den *Moni-Boma*, die de Rechter deezer Proeven is: (c) om dit te doen, betaalt men een zeker recht den Koning, waar na de Rechters, de Beschuldigers en hunne Bloedverwanten op de plaats of een gemeenen weg vergaderen, alwaar zich mede de Beschuldigde nevens deeze van zyne Familie en Gebuuren vinden laat. Alle plaatsen ze zich naby elkander, want zoo (d) de Beschuldigde de Proef uithoud, word vereischt, dat zyne Bloedverwanten, Gebuuren en Vrienden zich de zelve naar elkander onderwerpen, tot dat de *Imbondo* de vermeende misdaadt heeft doen ontdekken.

En hoe de uitspraak wegens de doorgestaane proef geschied.

Een andere Schryver (e) voegt 'er by, dat, nadat de Beschuldigde van deeze *Imbondo* gedronken heeft, de Rechter opstaat en hem een Stokje toewerpt, zeggende deeze woorden die ongetwyffelt een vervloeking besluiten: *Val, indien gy schuldig zyt: Maar zoo gy onschuldig zyt, recht u op, en maak u water.* Na deeze woorden snyd hy de *Imbondo* in veele stukken die hy ter aarde werpt. Alle die verdacht zyn, worden genoodzaakt over deeze stukken van den *Imbondo* te gaan, en men acht hen als overtuigt zynde die het ongeluk van te vallen hebben. Niet tegenstaande de bedriegeryen die by deeze gelegentheden begaan worden, verzeekert men ons, dat de *Negers* deeze Proefneemingen ongemeen aankleeven en daar veel staat op maaken. Men heeft hen zelfs van valschheit deezer Proefneeming overtuigt (f), en echter is 't by hen gebeurt als elders, dat de bedriegery,

(a) Reeds is gezegt dat deeze twee dingen niet dan in naam verschillen.

(b) Dit is een ongemeene bittere wortel. Van een eenige wortel kan men hondert proeven doen, zegt *Purchas*. Men drukt het sap uit dezen wortel, of men raspt die, en men laat dit raspzel weeken. Wanneer de *Dosis* van 't sap te sterk is, gebeurt byna altoos, dat de beschuldigde niet wateren kan, en dat de kracht van 't sap hem verdooft en vallen doet: Waar uit men oordeelen kan of het niet een oneindigheit van ongerechtigheden door de quaade wil der geenen onderworpen is, die het bestier in deeze proefneeming hebben.

(c) *Dappers* Beschryving van *Afrika*. (d) *Cavazzi* Ubi Sup. (e) *Dapper* ibid.

(f) Zie hier over een Historistreek die wy met de woorden van den Schryver van de *Biblioth. Univers.* T. IX. 1680. berichten zullen. „ Een Koning van *Macoco* ontdekken willende of 'er zeekerheit in de proefneeming was, veinsde op een zekeren tydt dat men hem een groote somme schulpen van hoorn-slakken, 't welk de munt van 't Landt was, ontrooft had. Het vermoeden viel op twee van zyne Dienaren, die daarop in verzekering genomen wierden en onverschrokken een zeer streng onderzoek uitstonden. De „ Koning,

gery, alhoewel ontmaskert, niet belet heeft ſtandt te houden en zyn gezag te handhaven.

Hoedanig men met een geſchonden Eedt zich in *Congo* gedraagt.

De *Negers* (a) van *Congo* zien den Eedt voor Geeſtelyk aan: maar zoo het hen gebeurdt in de hevigheit van den drift die te ſchenden, is 't hen gemeenlyk genoeg om 'er een ſoort van belydenis van aan een *Ganga* te doen, en 'er de ontſlaging van te verzoeken. Indien de geſchonden eedt niet dan eens uitgeſproken is geweeſt, voldoet een enkele belydenis: Maar zoo die dikmaals is herhaalt geweeſt, heeft men veel werks om de ontſlaging te verwerven. De *Ganga* maakt zekere wortels tot een poejer 't welk hy in een kuil legt, en waar over hy verſcheiden vervloekingen tegen deeze die zyn eedt geſchonden heeft, uitſpreekt. Vervolgens laat hy deeze Myneedige Boeteling ter aarde leggen, en belaſt hem zynen misſlag te vervloeken, waar na hem latende opſtaan, bied men hem een glas water aan. De Boeteling drinkt het, en keert weder vrygeſprooken te rug na den *Ganga* te hebben betaalt. Somtyds wryft deeze *Ganga* de tong van den Myneedige met Dadels en verzelt dit bedryf met eenige vervloekingen.

Plechtigheden die deezen Landaart voor 't aangaan van een Oorlog verricht en hoedanig.

Wy zullen dit Hoofdtſtuk door de Plechtigheit eindigen, die dit Volk verricht voor dat het ten Oorlog trekt. Begeerig zynde om 'er de gevolgen van te weeten, zetten zy een vat met water en veele verſcheiden dingen op 't vuur. Alles wat in 't vat is moet door een *Ganga* bereid en geheiligt zyn geweeſt. Zoo dra dit alles begint te kooken, beginnenze de bezweeringen te doen die zy gelooven 't vermogen te hebben de Beſchermgod der Vyanden aan te lokken, en hem te noodzaaken zich in dit kookend water te ſtorten. Zy laaten 'er de Beſchermgod lang genoeg in: Maar wanneer zy zich inbeelden dat hy tamelyk wel geleeden heeft, en dat de ſmerten hem moeten verootmoedigt hebben, ondervraagen ze hem over den uitſlag van den Oorlog. Men zegt ons niet of hy antwoordt of niet: Altoos giſſenze dat zy overwinnaars zullen zyn of overwonnen naar maate dit water kookt, en dit is mogelyk alles 't welk hun den Beſchermgod ten antwoordt geeft. Somtyds, zegt men ons noch, zettenze een pot zonder water op 't vuur, en als die wel rood geworden is, keerenze die zodanig om dat de opening om laagis, en dat ze dus de hitte ontfangen die uit deeze brandende pot voortkomt. Zy beelden zich in, dat een onverwinnelyke kracht door deeze hitte hen word medegedeelt. Een vooroordeel van deeze natuur kan dikmaals de uitwerkzelen naar wenſch doen uitvallen, en men heeft 'er in de Hiſtorie van alle eeuwen voorbeelden van: Maar het zoude onnoodig zyn om die in deeze Verhandeling by te brengen.

XII. HOOFDTSTUK.

Van hunne HUWELYKS-PLECHTIGHEDEN, LYKPLICHTEN *enz.*

De Veelwyvery in *Congo* gebruikelyk,

HEt Chriſtendom door de Portugeezen in *Congo* ingevoert, heeft de Veelwyvery niet konnen verbannen. (b) De *Negers*, zoo wel Chriſtenen als Afgodendienaars, hebben'er verſcheide vrye Vrouwen, en daarenboven Slavinnen tot Bywyven. Deeze Vrouwen woonen van haare Mannen afgeſcheiden: De voornaamſte onder haar, heeft de Oppervoogdy van den Huize en onder haar een Ondergebiedſter.

En hoe de *Negers* zich met haar gedragen.

Wanneer een der vrye Vrouwen van ontrouw verdacht is, verſtoot haar de Man, zonder dat geen van beide gelooft daar door onteert te zyn: Zelfs vind zy gemeenlyk noch zonder eenige bezwaarnis een Man. Wat de Bywyven aangaat, die Slavinnen zyn, men koopt haar zeer jong zynde. Ook koopt men ſomtyds vooraf de Vrucht van een zwangere Vrouw, en indien zy een Knechtje baart, is zy verplicht een Dochter aan den Kooper te leveren. Eindelyk huwelykt men 'er na elkander vooraf beproeft te hebben, volgens de

„ Koning, die veinsde zyn vermoeden te willen waargemaakt te hebben, belaſten dat men tot de gewoone „ proefneeming quam, en liet onder de handt den Prieſter aanzeggen, die dit te verrichten had, dat hy trachten zou hem genoegen te geeven. Het brouwzel wierd dan bereid: Maar zodanig, dat het op de onſchuldige de zelfde werking deed, die men meent dat over den ſchuldige word voortgebragt. Men doemde „ de beſchuldigden, men geleide hen ter doodſtraffe: Maar de Koning die tegenwoordig was, aanſtonds opſtaande, openbaarde den Volke de konſtſtreek waar van men zich had bedient, en belaſte dat men de Rechter in de plaats deezer onſchuldigen ſterven deed.

(a) *Cavazzi* Iſtorica Relazzione &c.

(b) *Cavazzi* in *Iſtorica Relaz.*

de gewoonte van eenige Volkeren van *Guinee.* Dit zyn in 't algemeen de aanmerkingen des Schryvers die wy hebben aangehaalt. (a) Men verzekert ook dat zy edelmoediglyk een van hunne Vrouwen aan Vrienden of Vreemdelingen aanbieden die hen komen bezoeken.

Welk een Plechtigheit hunne Huwbaare Dochters onderhevig zyn.

Laat ons deeze Gewoontens een weinig breeder voorstellen. (b) Wanneer de Dochters zekere tekenen van huwbaarheit geeven, is men bezorgt haar het Hoofdt te scheeren, behalven boven 't Voorhoofdt, alwaar men haar een kleine kruin overlaat. Alsdan beginnen de Vryers ernstelyk aan haar te denken. Indien een Dochter haare Maagdom verlieft voor dat ze van de ziekte der Sexe heeft blyken gegeeven, laat men haar met haaren Minnaar het *Coïtus*, of Mannen en Vrouwen spel, in de tegenwoordigheit van den Koning en zyn Hof doen.

En hoe de Vrouwen hunne Mannen slaafachtig moeten onderworpen zyn.

Een Vrouw is haaren Man ongemeen onderworpen, en indien men zich volgens de Berichten uiten mag, schynt het dat de allervryste der Vrouwen van een Zwart van *Lovango* of *Congo*, veel minder vry is dan onze Dienaressen zyn. Zelfs leeven de Vrouwen der Koningen van dit Gewest in deeze Slaverny: Belagchelyk is 't te leezen, (c) hoe zy arbeiden moeten om haar te geneeren. Deeze Vrouwen leeven gelyk als Geestelyken opgesloten, tot dat het den Koning behaagt van onder haar een keur te doen, om haar met zyne tegenwoordigheit te vereeren. Onder deeze groote meenigte van Vrouwen, zyn'er waar over de Vorsten en gemeene persoonen jaloers zyn: Deeze laatste aangaande, wanneer zy de ongeregeldheit hunner Vrouwen gewaar worden, neemen ze hunnen toevlucht tot de Echtscheiding: Maar de eerste straffen de ontrouwen met de dood, en hunne jaloersheit gaat zoo ver, dat deeze van hunne Vrouwen, die zich Zwanger bevindt, altoos verplicht is van 't Sap van *Imbando* te drinken, om bewys van haare deugdzaamheit te geeven. Indien zy het ongeluk heeft (d) het lot van veele onschuldigen te hebben, is'er geene gunst te hoopen. Men verbrand haar, en de vermeende Vryer word levendig begraaven.

Welk een voorrecht de

Dusdanig is dan het lot der Bywyven van deeze Opper-Heeren: Maar te *Lovango* geniet de *Macunda* een schoon voorrecht. 't Is een der oudste Matronen van 't Vrouwentimmer, (waarschynelyk van den voorzaat des regeerende Vorst) die men verkiest om Bestierster van 't Koningryk te zyn, of zoo men wil, Onderzoekster der bedryven van den Opper-Heer te wezen. Deeze *Macunda* die de Tytel van 's Konings Moeder voert, mag (e) zoo veel Minnaars hebben als haar behaagt, en laat hen telkens toe, wanneer zy 't noodig oordeelt. Behalven dat regelt zy de Raden, en 't gedrag van den Vorst, en verleent den misdadigen genaade.

Macunda of Voogdesse van 's Konings Vrouwentimmer te *Lovango* geniet.

Vreemde Schatting voor des Konings Gemalin in Congo scheven.

De voornaamste Gemalin des Konings van *Congo* voert den Tytel van *Mevrouw der Vrouwen* (*Mani-Mombanda.*) Men heft een zonderlinge schatting voor deeze Mevrouw. Op den eersten nacht van zyn Huwelyk met haar, zend de Koning om de Bedden van alle zyne Onderdanen te meeten en laat die by de span van een handt schatten.

Deeze Koningin woont met haare Juffers in een vertrek van 't Koninglyk Paleis, die vryelyk de nachten buiten 't zelve doorbrengen, om zich met den Koning en met deezen te verlustigen die haar het best behaagen. Een gedrag van deeze natuur is verschuldigt aan de dartelheit van haare Meesteresse, die haare toegevendheit wil gewinnen.

Hoe de Vrouwen na haaren Mans dood onder zyne broeders of erfgenamen verdeelt worden.

Alzoo wy weinig opmerking in 't Christendom van *Congo* te maaken hebben, zullen wy het verhaal hunner gebruiken in den staat van 't Huwelyk achtervolgen. 't Is wel waar dat zy trouwende den regel der Roomsch Catholyke Kerke volgen: Maar alles 't welk wy gezegt hebben en noch zeggen zullen, bewyst, dat zy 't geen hen door die Kerk bevolen is, geenzins opvolgen. Wanneer van drie Broeders eener Familie een sterft, verdeelen de twee anderen zyne Bywywen. Zoo een van deeze twee mede sterft, bezit de langst-levende haar als eigen goed, en na hem deeze die erfgenaam van den Huize is, schoon hy, zegt men, de eigen Zoon van den Overledene mogte zyn.

Slaafschen Dienst der Vrou-

Te *Lovango* dienen de Vrouwen den Mannen als by ons de Ossen. In de maandt Januari zyn alle de Vrouwen verplicht voor 's Konings Paleis te verschynen om zyne Lande-

(a) Deeze gewoonte word mede elders geoeffent. Men eigent die den Yslanderen toe. Zie *het bericht der Yslanders* in de *verzameling der Vojagiën naar 't Noorden* I. Deel.

(b) *Dappers* Beschryving van Afrika.

(c) *Dappers* Beschryving van Afrika. (d) Zie hier voor Bladzyde 383.

(e) De eigen Moeder, 's Konings Zuster en alle de Negerinnen van de Koninglyke familie hebben het zelfde recht. Wat meer is, 't zy verre van deeze Vrouwen te straffen, wanneer zy in de Huwelyks plicht nalaatig zyn; men kastyd haare Mannen, als zy de schattingen van 't Huwelyk aan haare Meesteressen brengen. Een groot ongeluk is 't in dit Gewest aan een Vrouwe van Koninglyken bloede gehuwelykt te zyn.

wen, aangemerkt. Landeryen te gaan bezaaien. De Mannen verzellen haar gewapent, niet om te arbeiden; maar hunne Vrouwen te bevelen, en haaren arbeid te bestieren. Voor 't overige brengen zy den tyd met zich te vermaaken door. 't Is een der bedurvenste Gewesten, alwaar de toegevendheit die wy voor de Sexe hebben, t'eenemaal onbekent is. Men moet bekennen dat deeze Vrouwen wel te beklaagen zyn, en mogelyk oordeelen (a) zy niet op de zelve wyze als wy.

Vreemd gedrag omtrent de Huwbaare Dochters, aangeweezen. *Dapper* bericht ons dat wanneer de Dochters van *Congo* den last beginnen moede te worden die men Maagdom noemt, begeeven zy zich in een zekere duistere plaats, opgetooit en bekleed volgens 's Landts wyze, te weeten, met haar Vel wel besmeerd en vernist, veel rood in 't aangezicht, en ter plaatse van 't Lichaam die men niet gewoon is te dekken: Zy neemen omtrent een maandt in deeze donkere plaats haar verblyf, en bedryven 'er ongetwyfelt 't geen de Schryver niet zegt, en 't welk niet verboden is te denken. Hoe 't ook zy, zy verkiezen van de Jongelingen deeze die zy 't best in 't spel der liefde bevonden hebben, door de diensten en een zekere genoeg gewoone werkzaamheit, zoo lang als men de naam van getrouwde Man niet voert. Hier in verschillen de Zwarten zeer weinig met alle andere Mannen.

Hoe in *Angola* de Vrouw geduurende haaren tyd van reiniging geen omgang met haaren man hebben mag. In *Angola* heeft de Vrouw geen omgang met haaren Man, tot dat het Kindt 't welk zy ter waereldt heeft gebragt, tanden begint te krygen. Een ander gebruik, word eveneens als dit, algemeen in alle de Barbaarsche Gewesten geoeffent, gelyk het noch by de Jooden de gewoonte is, te weeten, dat de Man en Vrouw afgescheiden leeven, zoo lang als de Vrouw haare stonden heeft. Zelf mag de Vrouw niets aanraaken van 't geen de Man eet, en in zyn Huis geen verblyf hebben, noch in zyn Bedt, zonder te melden van de merktekenen waar door zy verplicht is zich van deezen af te scheiden die in goeden staat zyn. Onder andere draagt zy een Band om 't Hoofdt geduurende den tydt dat haare Maandstonden duuren.

Plechtigheden wegens de jonge kinderen, waar in die bestaan. De Besnydenis word allerwegen geoeffent alwaar men geen Christen is. In *Angola* wanneer men de eerste tant van een Kindt gewaar word, tooit men 't ten besten men kan op. De Ouders en Vrienden draagen 't van Huis tot Huis zingende en danssende, om iet voor dit Kindt te verkrygen. In de Gewesten daar noch Afgodendienaars zyn, wanneer een Kindt gebooren word, roept men de Priester op dat hy het eenige byzondere verplichtingen oplegge, die men mogelyk aanzien moet (b) als bewaarmiddelen tegen de toevallen waar aan des Menschen leven word bloot gestelt, of als gelosten en plichten, waar door deeze Volkeren gelooven zich voor hunne Goden aangenaam en behagelyk te maaken. De Priester is tot dit geloof behulpzaam, zoo natuurlyk voor 't meeste gedeelte der Menschen, en zoo gunstig voor alle die het karakter van Bedienaren der Godheit hebben. Hy prevelt dan eenige woorden, 't welk niet als konststreeken zyn, en vervolgens legt hy de verplichtingen op, die hem in den zin komen. 't Welk hy dan besluit, gaat voor een Orakel besluit door.

Laat ons nu tot de Lykplechtigheden overgaan. Van alle de vooroordeelen deezer Volkeren, zegt (c) de Schryver van de *Bibliotheque Universelle*, zyn 'er geen wier gevolgen beklagelyker zyn, dan deeze waar in zy zich in 't algemeen bevinden, dat 'er geen natuurlyke dood zy, en dat niemandt dan door betovering van een zyner Vyanden sterft. De Toveraar, zoo zy gelooven, wekt de Dooden op en voert die in zekere woeste plaatsen over, alwaar hy hen als Slaven laat arbeiden. Hy is bezorgd hen met Spyze die niet gezouten zy, te voeden; want indien de wederopgestaane van 't zout quam te proeven, zou hy de Moordenaar op 't allerstrengste vervolgen. Dit valsch gevoelen is oorzaak dat de dood van iemandt deeze van veele onschuldigen na zich sleept. Die van *Lovango* beginnen door Tovery en Betoveringen de navorsching van de dood. (d) De Betovering bestaat bovenal in 't drukken met al zyn vermogen op een mes in 't overstaan van den *Ganga*, en in zich de handen wel te wryven. Dusdanig drukkende en wryvende, zegt men: *Een zodanige is gestorven, men heeft hem begraaven: Is hy betovert gestorven? of hebben hem zyne Mokisses het leven benomen?* Indien men deeze ondervraaging doende, zyne handen geen meester is, is 't een onfeilbaar bewys dat hy betovert zy. Op deeze vraag gaat men over tot een andere, en de navorsching eindigt altoos door den *Imbondo*. — Vreemd gevoelen van dien Landaart dat niemandt van hun dan door tovery sterft.

Deeze Volkeren van *Lovango* verschillen veel — Gedachten der

(a) Zie hier voor Bladzyde 301. en 302.
(b) Zie hier voor Bladzyde 366.
(c) Tom. 9. 1688. in 't Uittrekzel van 't Boek van P. *Cavazzi*.
(d) *Dapper* Ubi Sup.

Lovangonen wegens den ſtaat der Zielen na dit leven.

veel de eene van de andere in hun gevoelen over den ſtaat der Ziele na dit leven. Die van de Koninglyke Familie gelooven een ſoort van Zielverhuizing, en beelden zich in, dat de Zielen der Overledenen in het lichaam der geenen ingaan die in hunne Familie gebooren worden. Eenige gelooven de Ziel onſterflyk te zyn; veele anderen, (en men kan die voor 't grootſte getal aanzien) gelooven, dat de Zielen der Overledenen Beſcherm-Goden van hunne Familiën worden. Volgens dit gevoelen, bouwt men hen kleine Kapellen naby de plaats alwaar zy gewoont hebben en men gaat 'er hen aanbidden, men offert hen in den beginne van de Maaltydt van 't geen men eet een drinkt.

Hoe *Chicocka* hen tot een Beſcherm-god dient.

Chicocka, waar van wy reeds geſproken hebben, is bewaarder der Dooden; zyn houte Standtbeeldt word naby de Graven geplaatſt. Hy weert krachtelyk dat de Toveraars hen niet vervoeren, noch ſlaan, noch tot den arbeidt dwingen, noch hen ter Jagt of Viſſchery zenden. Wie weet of de Beſcherm-God het vertrouwen der *Negers* niet verdient heeft door een alzoo natuurlyke uitwerking als deeze (a) die *Horatius* aan zynen Priaap van Vygeboomen hout verwyt? Mogelyk zou ons Europe heden noch de gelykwaardigheit van diergelyke wonderwerken verſchaffen.

Hoe zy hunne Dooden begraaven, en gevolgde Plechtigheden.

Deeze Volkeren begraaven hunne Dooden ganſch gekleed. De armen verzoeken den rykſten de onkoſten der Begravingen te verzorgen. 't Is verboden over den doodt van den Koning van *Congo* te weenen, alhoewel men echter deeze doodt door 't ganſche Landt op 't geluidt van een ſoort van hoorn verkondigt. Voor 't overige geſchied het begraaven van den Vorſt op de wyze der Roomſch Katholyken: Maar de Volkeren die geenzins Roomſch zyn, of die 't alleen uitwendig zyn, volgen altoos de gebruiken hunner Voorvaderen. Zy begraaven met den Doode een gedeelte zyner goederen, geſchenken en koopmanſchappen; een gebruik zoo algemeen in de aloude en hedendaagſche Afgodery, zulks het onnoodig zy om 'er alhier voorbeelden van by te brengen.

Op het afſterven van een groot Heer gaan zyne Vrienden, zyne Afhangelingen en Slaven des Volks buitenſpoorigheit verre te boven. Behalven de geſchenken en koopmanſchappen, geeft men hem ook Dienaren om hem te dienen, Vrouwen om zich met haar te verluſtigen, en deeze, 't zy gedwongen om hem in de andere Waereldt te volgen, of vooringenomen door hunne Prieſters, twiſten om de eer van met den Overledene levendig begraaven te worden.

Lyk-klagten hoedanig bedreeven.

(b) *Lovango* heeft gebruiken ten minſten alzoo ongemeen. Het weenen en weeklagen gaan altoos de Lykplechtigheden voor. Men brengt den Doode buiten 's Huis, men danſt rondom het Lyk, en al danſſende balkt en huilt men. Het huilen word met vraagen vermengt die men ernſtelyk den Overledene doet, om van hem te weeten of hy door gebrek van niet genoeg gegeeten en gedronken te hebben, verhuiſt is enz. Maar de Overledene antwoordt niets, en men onderſtelt altoos, dat hem iet ontbroken heeft. Het Lykgeklag en de vraagen duuren eenige uuren, waar na men begint alles 't welk de Doode moet met zich voeren, te verzamelen, en wanneer men al deezen toeſtel gereed heeft, neemt men de Doode en zyne goederen met ſchielykheit, als of men de vlucht nam, weg. Een gedeelte van deeze goederen word beſtemt om begraaven te worden, en 't andere op ſtaaken rondom het graf ten toon geſtelt: Maar om de begeerte van den geenen voor te komen die zoude willen ſteelen, ſnyt men, en ſcheurt men alles 't welk dus ten toon is geſtelt. Des avonds begint men weder te weenen, en men vervolgt met deeze manier de rouwklagten alle avonden geduurende zes weeken.

Te meer men in ſtaat is verheven, te meer 'er omſlag in deezen rouw is. Het weenen over hen is te luidruchtiger, en den ſtoet talryker, want men vergadert zich uit veele Gehuchten. De Toveryen en Betoveringen zyn met alle mogelyk zorg om een Groote te redden, gebruikt geweeſt. Dat belet niet dat het Volk ook zyn beſt doet, hoopende zyne jaaren te verlengen: Maar men voegt zich daar, als by ons, naar den luiſter van de grootheit, nademaal die het middel van vergelding bezit. Men kan dan niet twyffelen dat de Toveraars als dan de ſchoonſte geheimen van hunne konſt, den geenen mededeelen die men door hunnen rang hoogachten moet.

Vreemde Lykplichten waarin die beſtaan.

Men vergadert rondom het Lyk, 't welk gelegen of gezeten is. In dit laatſte geval word het door iemandt van de Vergadering onderſteunt: Maar ſomtyds zet men 't een ſtuk houts onder ieder arm. Men ſcheert het

(a) *Nam disploſa ſonat quantum veſica, pepedi*
Diffiſſa nate ficus . . . .

(b) *Dapper* Beſchryving van Afrika.

aangeweezen.

het, fnyd het de nagels af, wafcht, zalft en befchildert het rood. Zyne naafte Vrienden zyn alle naaft het Lyk gezeten, te weeten de Mannen, want de Vrouwen, altoos lichtelyk te beweegen, en gereed om te weenen, mogten door haare ontroering en vervoering de droefheit van de Vergadering verwekken. Zy danffen dan, of liever, zy loopen rechts en lings als of zy bezeten waren: Maar in de tuffchenvallen van den drift, zingen ze den lof des Overledenen, verhaalen zyne daaden, en breiden zyn Geflachtlyft uit. Dit verftrekt voor zyne Lykrede. Eindelyk begraaft men hem met een gedeelte van zyn Vaderlyk Erfgoedt en 't geen zyne Bloedverwanten en Vrienden voor zyne Huishouding in de andere Waereldt hebben bygebragt. De gewoone plaats van 't Graf deezer *Negers* voert den naam van *Kienga.* Men ziet op het Graf van een ieder, zyn Boog, Pylen, houte Schotel, Drinkfchaal, of liever Kalabas waar uit hy dronk, Tabak, Pypen enz.

Hoe men de Lykplichten voor den Koning behandelt,

De zelfde Plechtigheit word voor den Koning voltrokken: Maar met meerder grootsheit. Men verfiert het Lyk van den Overledene met de gewoone fieraden die met de waardigheit deezer Zwarte Vorften overeenkomen. Hy is op een Stoel in een byzondere Kelder gezeten, alwaar men rondom hem de Afbeeldzels van hout en aarde van den geenen ziet die hem geduurende zyn leven gedient hebben. Voor hem ziet men ook eenige Keuken-Gereedfchappen, die ter Tafel van zyne Majefteit dienden, insgelyks Linnen, Kleederen enz. Men fnyd eenige Slaven hem ten dienft de keel af, en begraaft die nevens hem, of in een afgefcheiden Kelder, op dat zy met hunnen Vorft in de andere waereldt weder herleeven; want dit is het denkbeeldt 't welk zy van de Opftanding hebben. Eertyds begroef men twaalf jonge Dochters met den Koning van *Congo* ganfch levendig. Deeze Dochters boden zich gewillig ten dienft van den Monarch aan. Zy ftreeden hevig om de eer van dit voorrecht te mogen genieten. Een ieder wilde de eerfte zyn om den voortogt haarer Gezellinnen te winnen. Zy fierden zich ten beften zy konden voor deeze plechtelyke Treurftatie op, en haare Bloedverwanten verzorgden haar van een goeden voorraadt van Kleederen en van alles 't welk men geloofde in de andere Waereldt noodig te zyn. Men verzeekert dat deeze gewoonte tegenwoordig afgefchaft is, als ftrydig met het Chriftendom, en dat nu een gedeelte der Lykplichten alleen beftaat in agt dagen lang op het Graf van den Vorft te eeten en te drinken. Zy vermengen met deeze Maaltyden hunne traanen en hun leetwezen, waar aan men de rechte naam van *Ceremonie* geeven kan.

En met welk een wreedheit dit omtrent zyne Slaven gaat verzelt, om hem in de andere Waereldt te dienen.

Lykplechtigheden in *Angola* en in 't Koningryk *Matamba*, waarin die bestaan.

In *Angola* volgt men byna de zelfde Lykgebruikelykheden als in *Lovango* en *Congo.* Men wafcht het Lyk, men befchildert, en fcheert het, wind het in een foort van Zweetdoek en men zet het vervolgens op een kleine aarde Stoel. De Doode is ten befte men kan, opgetooit. Men flacht Beeften en fprengt 'er het Bloedt van t'zyner eere.

In 't Koningryk *Matamba* beftrykt men de Lyken met Harft. Na die dus gebalzemt, of liever beteert te hebben, zet men 't in een diep Graf, alwaar het door Slaven bewaart word, tot dat het tot Stof verteert zy. Deeze voorzorg, zegt men, word genomen tegen de Bewooners van 't Geweft zelf, die de Lyken die zy van hunne Landsgenooten vinden, aan ftukken fnyden, om de Ledemaaten mede te neemen, en die als *Reliquiën* te bewaaren, waar aan de achting voor den Overledene min of meer waarde en verdienfte geeft.

Wat de Rouw aangaat, de Bloedverwanten en Slaven fcheeren zich het hoofdt, fmeeren het aangezicht met Oly, en eenige Poejers die als een Lym verftrekken voor de Vederen waar mede zy zich bedekken. Op het hooren van 't gefchrei en huilebalken 't welk zy aanrechten, zou men gelooven dat de fmert en droefheit hen de reden heeft doen verliezen: Maar zoo men deeze gelooven mag (a) die dit gebruik bericht, ftorten ze geen eenigen traan.

Vreemd gedrag der Weduwen in *Congo*, aangemerkt.

Wy zullen dit Hoofdtftuk door een genoeg vermaakelyk gevoelen der Weduwen van *Congo* eindigen. Zy beelden zich in, dat de Zielen van haare Mannen zouden konnen weder komen in de Lichaamen die ze geduurende haar leven hadden bezielt, indien zy geen voorzorg namen van haar af te weeren: Overzulks dit de arme Weduwen hinderen zoude een tweede Man te trouwen. Om dit toeval voor te komen, vervoegen zy zich by een van haare Priefters, die haar eenige maalen in een ftromend Water dompelen, waar na de wederkomft van den Overledene niet meer te duchten is, en zy onbefchroomt een tweede Huwelyk konnen aangaan.

XIII. HOOFDT-

(a) *Cavazzi* Ubi Sup.

XIII. HOOFDSTUK.

Van den GODSDIENST *der* GUAGAS *of* JAGUES.

Hoe de *Jagues* Menschen-eeters zyn.

WY hebben maar ter loops van het Koningryk van *Matamba* iet gezegt: De *Jagues* zyn 'er de Bewooners van. Het Menschen-eeten van dit Volk is ongemeen. Niet alleen eeten de *Jagues* hunne Vyanden: Maar verkoopen ook opentlyk het Menschen-Vleesch. Wy zullen hunne Godsdienstige gewoonten op 't vertrouwen van een Engelsman en een Italiaan (a) berichten.

Waar mede men den Afgod *Quisango* offert.

Hunnen Afgod *Quisango*, word onder de gedaante van een Mensch ter hoogte van twaalf voeten verbeeld. Deeze Afgod is in een kleinen omtrek besloten, van Olifants-Tanden bepaalt, en op ieder Tandt ziet men het Bekkeneel van een Slaaf of Gevangene die aan *Quisango* geoffert is geweest: Maar dit is de eenigste Offerhande niet waar mede men hem eert. Men offert hem mede Bokken en Geiten, waar van men het bloedt voor zyne voeten uitstort. Men doet ook Wynplenging voor hem van Palmwyn.

Het gedrag der opschik en de gestalte van 't Opper-Hoofdt der *Guagues*,

Het Opperhoofdt der *Guagues*, die den Tytel (b) van *Groot-Guagua* voert, is een soort van Toverpriester, en teffens Bevelhebber van 't Leger. Zyn Hoofdthair, 't welk hy zeer lang draagt, is met zekere by hen ongemeen geachte Schelpen versiert, die men *Bamba* noemt. Van andere min dierbaare Schelpen dient hy zich voor een Halssnoer. Tot een Gordel dient hem een *Paternoster* waar van de Kraalen Struiseieren zyn. Een *Paternoster* van deeze orde (indien die dus mag genoemt worden) kan genoegzaam gepaart gaan met deeze van *Gargantua* (c), waar van de Kraalen zoo groot waren als de Bol van een Bonnet. Een klein Kleedtje afhangende van den middel des Priesters, bedekt ongetwyffelt 't geen men dekken moet. Wat zyn lichaam aangaat, het is met eenige figuuren van zodanig een Snywerk versiert, als wel te gelooven is. Voor 't overige, is de Opper-Priester met rood en wit beschildert, en dit alles is door middel van Menschen-Vet glimmende, waar mede men hem het lichaam besmeert. Een stukje Koper ter lengte van een vinger hangt hem aan de Neus; twee andere aan de Ooren. Hy is de Man van vyf en twintig of dertig Vrouwen, een van haar draagt zyn Boog en zyne Pylen, andere schenken hem om te drinken in en bieden hem de Kallabas aan. Als hy drinkt, valt men op de kniën, men klapt in de handen en zingt. Wy hebben vergeeten aan te merken, dat een diergelyk gebruik by de *Floridanen* geoeffent word.

waarin het bestaat.

XIV. HOOFDSTUK.

Van hunne OORLOGS-PLECHTIGHEDEN; *hunne* INLEIDING; *hun* HUWELYKS-*en* LYK-PLICHTEN *enz.*

Plechtigheit van den *Groot-Jagua* voor 't aangaan van den Oorlog, hoe die geschied.

WAnneer deeze *Groot-Jagua* of *Guaga* een Oorlogs onderneeming doen zal, bereid hy zich daar toe door een Offerhande voor Zonnen-opgang. Twee Toveraars onthouden zich aan zyne zyde, en een veertigtal Vrouwen rondom hem, ieder in elke handt een Staert van een wild Paerdt hebbende. Zy zingen op het geluit van Speeltuigen die des Volks Muzyk uitmaaken. In 't midden van de Vergadering ziet men een groot Vuur, en op dit Vuur een aarde Pot, waarin een mengzel is, waar mede zy zich de slaap van 't Hoofdt, het Voorhoofdt, de Borst en de Buik besmeeren, bedryvende teffens veel plechtigheden, en eenige betoveringen; dit duurt tot Zonnen-ondergang. Alsdan geeven hem de Toveraars de *Casengola*, 't welk een soort van Byl is. Deeze hem in hande geevende, vermaant men hem zyne dapperheit te oeffenen. Hy doet 'er aanstonds op een Jongeling een proef van, die men hem voorstelt, en die hy met deeze Byl dood. Vier Slaven hebben het zelfde lot: Twee van hun brengt hy voort om hals, en de andere twee moeten buiten *Chilombo*

 (a) het

(a) *Battel* door *Purchas* en P. *Cavazzi* aangehaalt. (b) *Purchas*.
(c) *Rabelais* in zyne *Gargantua* I. Boek Hoofdst. 21.

(a) het leven laaten. Een andere Offerhande volgt 'er op. Men flacht ook tien Koejen, zoo veel Geiten en ook zoo veel Honden. Men fprengt ter eere van den Afgod het Bloedt van alle deeze Beeften: Maar men eet het Vleefch van de Slachtoffers, en dit Gaftmaal gaat met groot vreugde bedryf verzelt.

Alle morgens voor Zonnen-opgang, laat de *Groot-Jagua* de *Gongo* hooren; dit is 't teken van den Optogt. Wanneer zyne Benden verzamelt zyn, voert hy een nadrukkelyke aanfpraak, waar na men den Optogt begint; deeze Krygs-aanfpraaken worden zelfs dikwerf herhaalt, om het Volk en 't Leger aan te moedigen. Men ziet die, zegt men, van boven een foort van ftellagie met een krachtige en natuurlyke welfpreekendheit opfnyden, niets te wyken hebbende met het geen wy van de Aloude Grieken en onze hedendaagfche Krygs-Helden leezen. Zyne Hopliên oeffenen het zelfde gebruik in alles 't welk van hun beftier afhangt. Dus onderfchragen ze den moedt, laat ons liever zeggen, de verwoedheit deezer Barbaaren. Indien iemandt den moedt ontzinkt, of zich lafhartig toont en in 't midden van den Veldflag den rug wend, doemt men hem tot de uiterfte ftrafoeffening, te weeten, dat hy van zyne Spitsbroederen gegeeten worde.

Hoe zy de Krygsgevangenen eeten of voor flaven verkoopen.

(b) Alle die in den Oorlog gevangen worden, worden eenige eerder en andere laater gegeeten. Die mager zyn verlengt men hun leven; want men laat hen eerft vet worden. Somtyds genoegt men zich hen voor Slaven te verkoopen. Nochtans verzeekert men, dat zy niet verkoopen noch eeten dan de Gevangenen van een rypen ouderdom, zoo wel Mannen als Vrouwen, en dat zy de Jongelingen fpaaren. Deeze worden onder hen als Landsgenooten ingelyft, mits toonende de zelfde bedryven van verwoedheit. Alsdan hangt men hen een Hals-Snoer om, die hunne Slaverny beteekent, en men neemt hen die niet weder om af, dan wanneer zy den *Groot-Jagua* het Hoofdt van een Vyandt brengen. Hier op geeft men hen hunne vryheit, nevens den naam van *Gongo*, 't welk Soldaat of Krygsman beteekent. (c) Men zegt ook dat de *Jagues* den moedt der gevangen Jongelingen beproeven, fchietende Pylen die hen om 't hoofdt fnorren, en dat deeze, die fchynt bevreeft te zyn, zonder verfchooning gedood en gegeeten word. Hoe 't ook zy, 't gefchied niet dan na krachtige proefneemingen dat men hen inlyft, en dit met zodaning een omftandigheit die men als een foort van inleiding aanmerken kan, nademaal deeze die 'er zich niet aan onderwerpen, met verachting (d) gehandelt worden, en zelfs met een afkeer die na verfoeielykheit gelykt. Deeze plichtpleging beftaat in vier Tanden voor uit den Mondt te breeken, twee uit het opper- en twee uit het onderfte Kakebeen; daarenboven doorboort men de Neus en de Ooren van deeze die in alle de voorrechten van *Chilombo* treeden moet.

Vreemde en wreede wetten door een Princes te Chilombo ingevoert, waarin die beftaan.

Nademaal wy tot de Inleiding der *Jagues* gekomen zyn, zullen we hier (e) een verhaal van de Wetten doen, geduurende haare regeering door een van hunne Princeffen ingevoert, die men in den rang der *Amazonen* (f) ftellen kan. Deeze die de Hiftorie van die Aloude Krygs-Heldinnen geleezen hebben, vinden 'er eenige overeenkomft met de gewoontens die men aan de *Jagues* toeëigent. Deeze Princes verbood aan haare Onderdaanen niet alleen eenig mannelyk Kindt in den omtrek van *Chilombo* op te voeden; maar zy gebood zelf aan de Vaders en Moeders die te dooden of voor wilde Dieren aanftonds na hunne geboorte ten prooi te leggen. Zy verklaarde de mannelyke Kinde-

(a) Dit is de naam die P. *Cavazzi* aan de Wooningen deezer *Jagues* geeft.
(b) *Dapper* in de Befchryving van 't Koningryk *Anfiko*, 't welk door *Jagues* word bewoont.
(c) Idem ibid. (d) Zie *Purchas*. (e) *Cavazzi* Ut Sup.
(f) De aloude *Amazonen* die in Scythië of Afiaans Tartarye woonden, hadden byzondere Wetten en gewoonten, waar over wy de Lezer tot deezen overwyzen, die 'er van gehandelt hebben. Men verzeekert, dat ze haare Mannelyke kinderen deeden fterven, en dat ze haare Mannen in een ongemeene afhankelykheit hielden; dat haare ontuchtigheit en wreedheit zonder weergaa waren; dat ze om haare driften te verzadigen, de Jongelingen verminkten of kreupel maakten, nademaal de verminkte perfoonen voor bequaamer om te liefkoozen wierden aangezien. By alles 't welk men van deeze aloude Krygsheldinnen heeft gezegt, zyn veel verdichtzelen vermengt, en zelfs hebben eenige aloude Schryvers gemeent, dat alles 't welk men van de *Amazonen* gefchreeven heeft, verdicht, was. Nochtans doen veele hedendaagfche Berichten door Mannen het geloof waardig, over dit Artykel recht aan *Herodoot* en alle die de gewoontens deezer Krygsheldinnen bericht hebben. By voorbeeldt, men bericht dat op de komft der Spanjaarden in *Amerika*, het Eilandt van *Martinica* door krygzuchtige Vrouwen bewoont bevonden wierd, dat de Mannen van 't vafte Landt nu en dan haar gingen bezoeken, en dat zy de Mannelyke Kinderen die deeze Vrouwen ter waereldt bragten, met zich weder te rug namen. *Van den Broek* bericht, in 't IV. Deel der Vojagiën *van de Nederlandfche Maatfchappy naar de Indiën*, dat ten zynen tyde een leger van twintig duizend Vrouwen en dertig duizend Mannen, alle *Usbeques*, een inval in *Candahar* deed, en dat deeze *Amazonen* den Mannen niets toegaven, 't zy in zich af te matten, noch in 't oorlogen, noch in wreedheit. Hy voegt 'er by, dat deeze Vrouwen haare Mannen in een groote onderwerping enz. hielden.

Kinderen, die heimelyk door hunne Moeders waren verftoken of opgevoed, eerloos en onerflyk. Zy gedoogde de Vrouwen zich Mannen uit de Krygs-Gevangenen te verkiezen, en wilde dat dit Huwelyk aan den toekomende Man de voorrechten van *Chilombo* gaf, byaldien hy zich in den zelven tydt alle de Wetten van den Staat onderworp, en de *Formaliteiten* voor de Inlyving vaftgeftelt, volgde. Zy verbood de zwangere Vrouwen in *Chilombo* te baaren, en zulks op ftraffe des doods, om dit Geweft door Kraamleggingen niet te bezoedelen. Indien in weerwil van de gegeeven orders om de mannelyke Kinderen te verdelgen, het quam te gebeuren, dat 'er een van gered wierd, belafte ze dat men in *Chilombo* hem niet ontfangen zou, dan nadat men het Kindt twee Tanden uitgebroken had, en zoo deeze van het boven Kakebeen voor die van 't onderfte uit quamen, begeerde ze dat men 't zonder uitftel dooden zoude. Zy belafte insgelyks de Tweelingen te doen omkomen, als ook de Misgeboortens en alle die met eenig natuurlyk gebrek zouden gebooren worden, of na hunne geboorte onderhevig wierden: Eindelyk ftelde ze Rechters en Amptenaren aan, om deeze wetten te laaten uitvoeren; de Vrouwen die men bevinden zou in *Chilombo* in de Kraam te leggen met de dood te ftraffen; de Vaders en Moeders te verplichten, die een mannelyk Kindt zouden willen verbergen, een ander te moeten leveren om geoffert te worden, en het te laaten buiten *Chilombo* opvoeden, tot dat het op een zekeren dag tot deeze plechtigheit beftemt, de eer van ingewyt te worden, verworven had.

Om deeze Wetten te doen doorgaan, wierd vereifcht dat men de *Jagues* overreden moeft, dat die alle van hunne Vooronderen waren; dat door de waarneeming deezer Wetten zy den fchrik voor hunne Vyanden wezen zouden, en eindelyk dat 't noodig was de macht en 't gezag door voorbeelden te verzegelen, die een plechtelyke verzaaking van de tederheit, zoo natuurlyk aan Vader en Moeder, vertoonden, van een tederheit die men zelf by de allerwoefte Beeften vind. Wat vermag de macht niet, gevoegt by deeze valfche vrees voor de Godheit, die men Bygelovigheit noemt? Zy geloofden, op het vertrouwen van hunne Opper-Voogdeffe, dat de verdelging hunner Kinderen den Afgod zoo aangenaam zoude zyn, dat die hun het voorrecht van onquetsbaar te zyn, verzorgen zou, byaldien zy zich met een mengzel fmeeren zouden, 't welk men van 't Vleefch en de Beenderen hunner Kinderen te zamen in een Vyzel geftoten, maaken moeft. De Opper-Voogdeffe gaf het eerfte voorbeeldt van deeze ongehoorde wreedheit. Zy ftamte dus haar Kindt, bragt het tot een fmeerfel, en fmeerde 'er zich het lichaam mede. Zodanig waren deeze Wetten, die in wreedheit verre overtreffen alles 't welk men van 't aloud gebruik van te vondeling te leggen en van zyne eigene Kinderen te laten ombrengen, leeft.

Van hunne Huwelyken valt 'er niets bezonders te zeggen. Men bericht ons (a) van de *Jagues* die de Provincie of het Koningryk van *Anfico* bewoonen, dat zy hunne dooden niet begraaven: Maar dat ze die eeten. *Purchas*, na dat hy gezegt heeft, dat de *Jagues* hunne dooden wafchen, hen met een zeker reukwerk wryven of zalven, hunne hairen krullen, en ten befte zy konnen kleeden, voegt 'er by, dat men hen zittende naar 't graf draagt, en (b) dat men 'er hen in den zelven ftand van een noch levendig Menfch gezeten, plaatft. Men geeft aan de Mannen een welvoegelyk gezelfchap: twee van hunne Vrouwen verzellen hen voor hun byzondere benoodigdheden. Vervolgens fluit men de Grafkelder over de levendigen en dooden. De plechtigheit eindigt door klaagen en leetwezen, 't welk eenige dagen duurt. Maandelyks herhaalt men de plechtigheit van deezen rouw, die van Offerhanden en Lykmaaltyden verzelt word, voor zoo-veel de middelen van de Maagfchap konnen uitvoeren en ftrekken.

Hoe de *Jagues* hunne Dooden begraaven.

XV. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* VOLKEREN *van Zuyder* CAFFARIE.

Hoedanig de *Kaffers* in eenige deelen overeen-

De Schryver van de *Befchryving van de Kaap de goede Hoop* (c), heeft waargenomen, dat de *Kaffers*, (ten minften die naby de Kaap woonen) veel overeen-

(a) *Dappers Befchryving van Afrika.* (b) De alouden hebben 't zelfde van de *Nafamoneën* gezegt.
(c) Te weeten *Kolben* in 't Hoogduits befchreeven, en te Neurenberg 1719. gedrukt.

komst met der Jooden gebruiken hebben, aangemerkt,

eenkomst met de Jooden hebben. Om dit gestant te doen, bericht hy eenige gebruiken die overeenkomende schynen, als by voorbeeldt: Dat deeze *Kaffers* veele Offerhanden doen, de tyden en de Feesten door de volle of nieuwe Maan regelen; dat ze geen omgang met de Vrouwen in haare gezette tyden hebben, en indien zy deeze waarneeming verzuimen, dat zy genoodzaakt zyn, zich door een Offerhande te zuiveren. Zy bedienen zich ook dikmaal van ongehevelt Broodt (a), en onthouden zich van gezouten Vleesch. Zy oeffenen de Besnydenis, (of iets 't welk 'er nagelykt). Zy eeten niets van 't verstikte; ook eeten ze geen ongeschubde Visch. Zy gedoogen geene Vrouwen in hunne vergaderingen. Zy mogen hunne Vrouwen verstooten en haar (b) *een Scheid-Brief geeven* Van de overeenkomst met de Jooden, gaat de Schryver over, tot deeze die zy met de Aloude *Trogloditen* hebben, als geevende de naam van Koeien en Ossen aan hunne Kinderen, in steede van die van Vader en Moeder; sluitende mede de gebrekkelyke Gryzaards in eene Hut nevens een weinig voedzel, en laatende hen op deeze wyze zonder eenigen anderen onderstand sterven; laatende zich insgelyks van de Vrouwen affcheiden, wanneer zy eenig verschil met haar hebben; zynde verders zeer vaerdig in 't loopen: waarop de Schryver niet onvoegelyk vinden zal, dat wy hem zeggen, dat zy meede veel overeenkomst met de Laplanders hebben. Wy stappen de andere overeenkomsten over, die niet bequaamer zyn een oplettend Lezer te overreden, en alzoo min als deeze: Maar wy staan deezen Schryver toe, dat het mogelyk is, dat deeze *Kaffers* zich uit een t'zamenvloeijing van Volkeren afkomstig uit de Noorder deelen van Afrika, geformeert hebben, en dat zy zich in *Caffarië* ter neer gezet hebbende, eenige Kerkregels der Joden (of liever die van Mahometanen) hebben onderhouden en de gewoonten van eenige andere Afrikaansche Volkeren bewaart.

En welk een denkbeeldt zy van den Zondvloedt hebben.

Hoe 't ook zyn mag, zy hebben (c) eenige kennis of denkbeeldt van den Zondvloedt: Want zy bewaaren een Overlevering van Vader tot Zoon, die zegt, dat hnnne Voorouders, door een Deur of Venster gekomen, zich op de aarde die zy nu bewoonen, ter neergezet hebben, en aan hunne Nakomelingen den Akkerbouw enz. geleerd. Zy voegen 'er by, dat deeze eerste Ouders zich (d) *Noh* en *Hingnou* noemden. Eenige Reizigers hebben verzeekert, dat men t'eenemaal geen blyk van Godsdienst by deeze Volkeren vind, en andere, zonder hun Dienst verder te onderzoeken, hebben enkelyk gezegt, dat men (e) hen 's morgens algemeene vergaderingen houden ziet, en zich elkander by de handt neemen, om ter eere van den Hemel, of zoo men wil, van 't Opper-Wezen te danssen; want geschreeuw maakende, zien zy naar boven. P. *Tachard* (f) drukt zich op deeze wyze tot hunne verantwoording uit: „ Deeze „ Volkeren zyn van de Schepping der Waereldt, van de Verlossing van 't Menschdom, en de verborgenheit van de Allerheiligste Drieëenigheit onkundig. Zy „ aanbidden echter een God; maar de „ kennis die zy 'er van hebben, is zeer „ verward. Zy slachten ter zyner eere Koejen en Schapen, waar van zy hem het „ Vleesch en de Melk ter Offerhande offeren, om hunne erkentenis voor deeze „ Godheit te betuigen, die hen, zoo „ zy gelooven, zoo veel regen, en zoo „ veel schoonweder volgens benoodigdheit verleent. Zy verwachten geen ander „ leven na dit. Niet tegenstaande hebben ze nochtans eenige goede hoedanigheden die ons hen te verachten, beletten moeten; want zy bezitten meerder liefde en „ trouw tegen elkander, dan men gemeenlyk onder de Christenen vind. Het Overspel en de Dievery zyn by hen Hoofdtmisdaaden en die zy altoos met de dood „ straffen: Alhoewel ieder Man de vryheit heeft zoo veel Vrouwen te mogen „ hebben als hy onderhouden kan, echter „ vind men 'er geen een, zelf onder de „ rykften, die 'er meer dan drie heeft. ”

Welke gedachten P. *Tachard* van deeze Landaart heeft.

Dit is 't welk P. *Tachard* ons bericht: Maar een Hoogduits Schryver (g), Leeraar en Zendeling der Deenen in de Indiën, laat een *Hottentot* over de wezentheit van Godt zeer duidelyk redeneeren. Hy ondervroeg 'er een van over het geloof van zyne Landsgenooten ten dien opzichte. De *Hottentot* antwoordde hem met zoo veel fynigheit,

Onderlinge t'samenspraak tusschen een Deensch Leeraar en *Hottentot* aangemerkt.

(a) Het ongehevelt broodt bewyst niets, vermits zy geen gebruik van 't broodt hebben, dan sedert de bevolking der Europeanen by hen gedaan.

(b) De Schryver drukt zich dus uit: te gelooven is 't, dat deeze uitdrukking door hem door onoplettendheit ontsnapt is. Bekent is 't dat de *Hottentotten* geen gebruik van de Schriftuur hebben: of indien zy die hebben, is 't sedert weinig tydt geschied.

(c) *Kolben* Ubi Sup. (d) *Noh* gelykt naar *Noach*. *Hingnou* is de naam van zyne Vrouw.

(e) *Kolben* Ubi Sup. (f) Eerste *Reize naar Siam*.

(g) De Heer *Ziegenbalg*, door *Kolben* aangehaalt.

HONNEURS RELIGIEUX que les CAFRES rendent à la LUNE.

B. Picart del. 1729.

HONNEURS RELIGIEUX que les CAFRES rendent à un HANETON.

heit, als de Deensche Leeraar in een Predikatie zoude hebben konnen gebruiken: Te weeten, *dat deeze die niet zoude konnen gelooven dat 'er een Godt is, zyne oogen niet dan om hoog heeft te slaan, vervolgens naar omlaag en rondom ziende, dat hy als dan niet zou durven zeggen dat 'er geen God is.* Dit slag van Pastorale Redenvoering overtuigt ons, dat de Deen lust vond het antwoordt van zynen *Hottentot* in zyne Studeerkamer op te schikken. Men doet dan beter zich aan 't verhaal van den Jezuit te houden, die de middelweg inslaat tusschen deeze die de Volkeren voor Godverlochenaars houden, en die hun een klaar denkbeeldt van de Godheit toestaan.

Hoedanig *Kolben* hun gevoelen van 't Opperweezen aanmerkt.

De hier onder aangehaalde Schryver (a) zegt, dat zy *Gounia Ticquoa*, 't welk *God* of *Kapitein der Goden* beteekent, te weeten, de onzichtbaare God, noemen; het woordt *Gounia* word niet dan aan een zichtbaaren God toegeëigend, zodanig als de *Maan* is. *Gounia* beteekent *Kapitein*, 't welk het denkbeeldt dat zy van God hebben, overeenkomstig maakt met hunne Opper-Hoofden die zy *Gounias* noemen. Het is zoo licht niet te raamen welk een soort van Dienst of eerbied zy aan 't Opper-Wezen bewyzen, nademaal zy niet tegenstaande het denkbeeldt 't welk ze van dit Wezen hebben, en de medestemming die zy schynen met den geenen te hebben die hen van de weldaaden Gods spreeken, en van de erkentenis die zy voor zyne voorzienigheit moeten hebben, dit verhaal hen eindelyk verdriet en het allenks met een onverschilligheit en verachting betaalt zetten. Laaten wy bekennen zonder bewimpeling, dat men niet dan verwarring in de denkbeelden der Barbaarsche Volkeren vind, wanneer men hen uit de kennis van 't Wezen 't welk zy God noemen, en zich gemeenlyk met het merkteken en de hoedanigheden van menschelykheit verbeelden, tot de kennis van een oneindig Wezen, volgens de denkbeelden die het Christendom ons geeft, geleiden wil. Laat 'er ons ook byvoegen, dat de verhaalen der Reizigers byna altoos niet min verwart zyn als de denkbeelden der Volkeren waar van zy den Godsdienst beschryven.

Hoe de Kaapsche *Hottentotten* of *Kaffers* plechtiglyk met een zeldzaam gebaar de Maan eeren en aanbidden.

De *Kaffers* die omtrent de Kaap woonen, bidden de Maan aan: En hoe bidden zy haar aan? Dit is dansende ter haarer eere, wanneer zy nieuw of vol is. De Godsdienstige Plechtigheit duurt den ✠ geheelen nacht met groot gerucht en geraas. Men schreeuwt, men klopt in de handen; men ziet met veel verwondering omhoog; men preevelt vervolgens, somtyds zingt men, onbekende woorden overluid, en men dekt zich het aangezicht; ook gaat men zich somwylen in de Holen verbergen, alwaar men in de handen klapt, mompelende iets zachtelyk. Deeze *Nacht-Ceremonie* word van misselyke gebaarden en ongemeene gestaltens verzelt: Somtyds (b) werpen zy zich ter aarde, vervolgens staan zy weder op, beschouwende de Maan met een groot geschreeuw, en voegen haar deeze woorden toe: *Wy groeten u; geef ons veel Melk en Honing; vermeerder ons Vee* enz. Ook heeft men aangemerkt, dat ze in deeze Nacht-Vergaderingen elkander met roode aarde een kruis voor 't Voorhoofdt maaken: Maar de Hoogduitsche Schryver, die wy aanhaalen, en die lang met deeze Kaffers omgegaan heeft, meent, dat de roode kruissen niet dan een diergelyk versierzel gelyk de groote streeken van verscheiden veruwen zyn, waar mede de woeste *Amerikanen* hun Lichaam versieren.

Hun gevoelen van een Goed- en Quaad-doenend Wezen, en hoedanig.

Het schynt ook dat zy gelyk de *Negers* en veele andere Volkeren een Wezen erkennen t'eenemaal goed 't welk men niet behoeft te vreezen, nademaal het onvermogende te beschadigen is, en daar nevens een quaaddoenend Wezen, aan 't eerste Wezen onderworpen: Maar dat het nochtans noodig is, dat men 't aanbidde en diene wegens het quaadt 't welk het anders uitvoert. Zy zeggen dat dit Wezen somtyds onder een verschrikkelyke gedaante verschynt, en 't welk veel overeenkomst met dat der Aloude Saters heeft. Als men hun vervolgens om reden van een zoo onrechtmatige onderscheiding met het weldoende Wezen vraagt, 't geen zy het redelykste antwoorden, is, „ dat zy de Overlevering hunner Voorvaderen volgen, en dat hunne eerste Ouders tegen den *Grooten Kapitein* gezondigt hebbende, zy ongevoelyk in de vergeetenheit van zynen Dienst vervallen waren, overzulks zy hem niet meer kennende, ook niet meer dienen konden. ”

(a) *Kolbens* verhaal van de Kaap de Goede Hoop.
(b) Zie de bovenste Afbeelding van de nevensgevoegde Figuur.

✠ Zie de nevens gevoegde Afbeelding, waar van het bovendeel *de* Godsdienstige Eer *die de* Kaffers *aan de* Maan *bewyzen*, vertoont; en 't onderdeel, de Godsdienstige Eer *die deeze* Kaffers *aan een* Kever *betoonen*.

Men bespeurt hier in eenige kennis van den val des eersten Mensche.

Welkeen Dienstzy de Kevers, een zeker Ondier bewyzen, en hoe bygeloovig dit gaat verzelt.

Zy bewyzen ook een Geestelyken Dienst aan een soort van Kevers of Torren. Als zich dit Ondier vertoont, (en zoo zy meenen, verschynt het nooit, of het brengt in de Hut geluk mede, en wischt de zonden uit der geenen die de zelve bewoonen) dan is 't dat zy danssen en zingen ter zyner eere, werpende rondom dit Ondier van 't Poejer uit een Plant gemaakt die zy *Buchu* noemen, onder den naam van *Spiræa* by de Plantqueekers bekent, en zelfs strooijen zy 'er van overal in de Hut. Men offert het alsdan twee Schapen. Deeze Plechtigheit word met een naam genoemt die *Wedergeboorte* beteekent. Indien deeze Kever op iemandt zich neder zet, is 't een groot bewys van de Wedergeboorte; deezen Mensch word als een Heilig aangezien; men offert hem twee Schapen; men slacht een Os ter zyner eere; men neemt het Vet en de Darmen † van den Os en men versiert 'er den Heilig mede. Men hangt hem het *Omentum* (a) gansch warm om den hals, na het wel met Poejer van *Buchu* bestrooit te hebben. Het word vereischt dat deeze Heilig deezen Halssnoer nacht en dag draagt, tot dat die verrot zynde, afvalt, of ten minsten tot dat een andere Kever deezen Heilig weer ontlast, en zich op een andere Wedergeboorne van de Hut zet. Wat het Vleesch aangaat, men laat het kooken en de Vergadering word 'er op onthaalt: Maar de Vrouwen zich daar by bevindende genieten 'er niet van, dan het Sop. Indien in tegendeel het Ondier zich op een Vrouw zet, word zy door de *Hottentotten* geheiligt, en de Wyven onthaalen en vergasten zich van den geslachten Os ter eere van deeze Heilige, hebbende alsdan de Mannen geen recht dan tot het Vleeschsop.

Zy draagen alle mogelyke voorzorg om te beletten dat de Europeanen dit Ondier niet beschadigen: Al het quaadt 't welk dit Dier overquam, zoude niet dan ongelukken over hen en over hun Vee veroorzaaken.

Hoe zy eenige afgelegene plaatsen Heilig achten, en hun gedrag omtrent de zelven.

Zy hebben afgezonderde plaatsen die zy Heilig achten, voornamentlyk de Heuvelen en plaatsen naby de Revieren gelegen. Hun gevoelen is, dat deeze plaatsen het verblyf eeniger Heiligen zyn. Dus drukt zich de Hoogduitsche Schryver uit: Maar waarschynlyk is 't, dat zy zich inbeelden dat de Zielen hunner Voorouderen in deeze geheiligde plaatsen haar verblyf genomen hebben: en mogelyk zou men hun gevoelen konnen vergelyken by dat der Aloude Afgodendienaren, die het verblyf der *Nimfen*, *Faunen* en *Sylvanen* naby de Fonteinen, Revieren, Bergen en Bosschen plaatsten. Hoe 't ook zy, de *Hottentotten* betreeden deeze plaatsen nooit, zonder in 't voorbygaan een werk van Godsdiestigheit te doen, 't welk in een weinig te danssen bestaat en iets tusschen de tanden mompelende te zingen ter eere van den Gasthouder der plaats; indien deeze Bewooner een voornaame Heilige is, doet men iets meer: Men houd zich op om in de handen te klappen en met wat meer eerbied een Liet te zingen. Eindelyk zoo men door die ruwe en grove uiterlykheit indringt, die ons het onderscheid tusschen 't gedrag der woeste Natien en de onze doet vinden, zal men toestemmen dat het 'er in alles eenigermaaten gelyk hier gelegen is.

XVI. HOOFDSTUK.

Van hunne PRIESTERS, *hunne* GENEESHEEREN *of* ARTSEN, *en hunne* INLEIDINGEN.

Hoe de *Hottentotten* hunne Artsen en Priesters verkiezen.

IEder *Kraal* (b) heeft zyn Opperhoofdt, Priester en Arts: Eenige zyn 'er van twee verzien, en somtyds bemoeijen zich de Vrouwen mede met den Zieke te geneezen. De Arts word verkooren door de oudsten van de *Kraal*. De bediening gaat niet over op de Kinderen. Indien hy sterft, verkiest men een andere, en zoo in de *Kraal* niemandt gevonden word die waardig te verkiezen zy, gaat men iemandt in een andere *Kraal* zoeken: De Bediening van Arts word niet dan aan de *Hottentotten* van een rypen ouderdom gegeeven en die ten minsten naby de vyftig jaaren zyn, zonder dat zouden zy zich

(a) In 't Nederlandsch het *Net* beteekenende.
(b) Dus word een Gehucht by de *Kaffers* genoemt.

† Zie het benedendeel van de voorgaande Afbeelding.

L'INITITIATION des JEUNES GENS reçeus au rang des HOMMES.

B. Picart del. 1729.

Les FUNERAÏLLES des CAFRES et HOTTANTOTS.

zich aan hun niet vertrouwen. Zeer weinig Zieken, zegt men, ſterven'er waar over de *Hottentotſche* Artſen gaan; maar ſterft 'er iemandt, is de oorzaak van den dood eerlang gevonden: 't Is, zeggen ze, om dat de Zieke betovert is geweeſt. Dus bewaaren zich de Artſen hun gezag en geloof.

Als ook hoe het ampt van *Suri* of Godgeleerde onder hen verkiesbaar is.

Laat ons nu tot de *Suri* (a) overgaan. Hy is de Geeſtelyke Geneesmeeſter der *Hottentotten*, en zyn ampt is mede verkiesbaar. Hy is de Opzichthebber hunner zeden, gebruiken en plechtigheden. Men zou niet zeggen konnen of hy de behendigheit van de Artſen zyner Landsgenooten bezit, of de Quakzalvery der *Bojes* en van alle die zich met 't Prieſterſchap onder de woeſte Menſchen bemoeien. Waarſchynlyk is't, dat hoe plomp deeze *Suris* voor de Reizigers ſchynen, dat zy echter hunne konſtgreepen gelyk anderen hebben. De Dienſtloonen der Arſen en *Suris* beſtaan in geſchenken die men hun geeft, dan van een Lam, dan van een Schaap. De waardigheit van den een en den anderen geeft hun toegang tot de openbaare Gaſteryen van de *Kraal*.

Zeldzaame plechtigheit ter inwying der Jongelingen in 't uitſnyden van een der Teelballen onder hen in gebruik.

Zie hier een Inleiding (b) en toelaating in de Burgerlyke Maatſchappy, vreemder dan eenige der voorgaande. De *Hottentotten* ſnyden de linker teelbal van alle hunne Mannelyke Kinderen uit, zoodra zy den ouderdom van negen of tien jaaren bereikt hebben †. Dit is waarom P. *Tachard* geſchreeven heeft, dat de Mannen van dit Geweſt *Half-geſnedenen* zyn. Nochtans zyn ze niet verplicht deeze uitſnyding juiſt op het negende of tiende jaar te bepaalen, nademaal zy het ſomtyds aan veel ouder perſoonen doen: Maar nooit geſchied zulks voor den Ouderdom van agt jaaren. Het eerſte dat in deeze plechtigheit te doen ſtaat, is den lyder armen en beenen wel vaſt te binden, behalven dat, zet men zich de kniën op zyne borſt om hem beter onder te houden en te beletten, teffens een uitvoering te zien, die mogelyk by ons voor de afſnyding van een manbaar gedeelte zoude doorgaan. De Uitſnyder dus meeſter van den lyder zynde, neemt een wel geſleepen mes, opent de plaats die moet geſneeden worden, ſnyt 'er de teelbal uit, en legt in de wonde een bal van een gelyke groote, van Schapen vet en *Buchu* gemaakt, waarna hy de wondt weder ſluit. Deeze Uitſnyder is altoos een van deeze Geeſtelyke Beſtierders en de Ceremoni-Meeſter van de *Kraal*, waar van wy geſproken hebben. Terwyl men de uitvoering werkſtellig maakt, ſlachten eenige *Hottentotten* een Schaap voor het gaſtmaal 't welk de *Ceremonie* volgt. Laat ons niet vergeeten, dat de lyder naar behooren met vet over zyn geheel lichaam, na deeze uitſnyding beſmeert word, en dat om de Inleiding te eindigen de Uitſnyder zyn water over den waardigen Ingewyde maakt, die men ter aarde uitgeſtrekt leggen laat. Maar zoo dra als hy van de ſmart die men hem aangedaan heeft, zich begint te herſtellen, kruipt hy ten beſten hy kan naar een kleine hut, voor hem byzonder vervaerdigt, waar in hy drie of vier dagen blyven moet. Het onthaal dat 'er aan de Vergadering na deeze Inleiding word gedaan, beſtaat in een Schaap, waar van nochtans de Ingewyde niet proeft, noch ook niet de Vrouwen.

Eenige brengen voor reden van dit gebruik by, dat de *Hottentotten* vaerdiger door dit middel in 't loopen worden: maar 't is ganſch niet ſchynbaar. In tegendeel beſchouwt men 'er ten halven iet Geeſtelyks in. Het geſlachte en gegeeten Schaap door deeze Vergadering met uitſluiting der Vrouwen, verſtrekt voor een Offerhande. De tydt waarin de Uitſnyding van dat deel geſchied, die gemeenlyk omtrent den Huwbaaren ouderdom is, en de zorg waar mede (c) de Vrouwen moeten aangedaan zyn om te myden eenigen omgang met deezen te hebben, over wien de Uitſnyding noch niet is geſchied, doet ons mede beſluiten, dat 'er inwendig een ſoort van verborgenheit van den Godsdienſt in zy. Men voegt 'er een genoeg aardige reden van dit gebruik by: dit is, dat door dit middel de Vrouwen geen Tweelingen baaren. Hoe 't ook zy, men verzeekert ons, dat een Jongeling niet zou durven trou-

(a) Dit is de naam die men aan hun Prieſter geeft.
(b) Indien het 'er eene zy.
(c) De Heer *Kolben* zegt, dat de Vrouwen, die zich aan een *volkomen* of *geheelen Man* zouden overgeeven (men gedooge ons deeze uitdrukking) niet alleen haare eer, maar ook haar leven in de waagſchaal ſtellen zouden.

† Zie de nevensgaande Afbeelding, vertoonende het bovendeel *de* INLEIDING *of* INWYING *der* JONGELINGEN *in den rang der* MANNEN *ontfangen*; en 't benedendeel, *de* LYKPLICHTEN *der* KAFFERS *en* HOTTENTOTTEN.

trouwen zonder te vooren een van deeze deelen verlooren te hebben.

Als ook hunne vreemde behandeling in 't aanneemen der Jongelingen onder den rang der Mannen, en hoedanig.

Een andere byzondere gewoonte is de aanneeming van een Jongeling van vereischten ouderdom in den rang der Mannen. Vooraf is 't hem niet geoorloft zich in 't gezelschap van volmaakte Mannen te laaten vinden, zelfs niet van met zynen Vader te eeten; en die verzuimen zou zich te laaten aanneemen, wanneer hy de vereischte jaaren had, zou voor de verachting van alle zyne Landsgenooten blootstaan. Om deeze Plechtigheit te verrichten, beroept een der Oudste van de *Kraal* een algemeene Vergadering: Deeze Vergadering maakt dan een volkomen kring uit. Een ieder rust met zyn Lichaam op de kniën, en zodanig dat de billen de aarde niet raaken. Dit word hier mede in de voorgaande Afbeelding vertoont. Deeze die als Man moet ontfangen worden, komt noch niet in deeze Vergadering: Hy onthoud zich op een kleinen afstand van de zelve, in de gestalte gelyk de anderen. De Oudste voert eerlang een kleine redering, die waarschynelyk over de omstandigheit van den dag uitkomt, waar na hy aan de Vergadering haare bewilliging wegens de toelaating van den Jongeling verzoekt. Dit verworven hebbende, naadert hy deezen Jongeling, en men doet hem op een deftige wyze 't geen de Heer *La Rancune* (a) aan den Koopman met meer quaadaardigheit en min plechtigheit deed. Ondertusschen voor dat de Oudste hem met zyne Pis besproeit, verklaart hy hem met weinig woorden, dat hy van nu aan, mannelyke daaden doen moet; dat hy nu buiten de Moederlyke voogdyschap is, en dat hy door zyne daaden de eer verdienen moet, dat hy een lidt van deeze Vergadering geworden is. Terwyl nu de besproeying duurt, wryft de Jongeling, die dit met achting lyd, het Lichaam met het gewyde Water 't welk uit de mannelyke wyquast vloeit. Het einde van dit alles is, dat de Besprenger den Jongeling in den naame van de *Kraal* (b) geluk wenscht, en lang leven, veele Kinderen enz. Daar na onthaalt men zich met een Schaap ten kosten van den Jongeling, aanwien voor deeze reis niet gedoogt is meede te eeten, dan na de andere gegeeten hebben.

Hoe de onderlinge beleediging der Hottentotten word gestraft.

Een *Hottentot* die een ander door achterklap en lastering verongelykt, word geacht hem de eer te berooven. De beleedigde moet zyn eer weder inhaalen; en op wat wyze? Hy moet aan zyne medegenoten een vet Schaap geeven om hen te onthaalen. Zy eeten ten zynen kosten: Maar hem word gedoogt het vet te neemen om 'er zyn lichaam mede te besmeeren, en de darmen om 'er zich mede op te tooien. Zonder deeze Offerhande, die zy ongetwyffelt als een reiniging aanzien, zou de arme verongelykte van een ieder verlaaten worden. Men merkt hier door; dat by de *Kaffers* het punt van eer geheel anders als by ons behandelt word: Maar dat het nochtans op 't een en 't zelfde uitkomt, uitgezondert, dat zy wys genoeg zyn van elkander niet om hals te brengen.

Plechtigheden onder hen, als zy hunne vyanden verslagen hebben en andere ontmoetingen hebben gehad, in gebruik.

Wanneer zy hunne Vyanden verslagen hebben, of veele Wilde Dieren verdelgt, of als zy uit een ziekte herstelt zyn en een groot gevaar ontkomen, vieren ze een daar toe bestemden dag, volgens hun gebruik. Men begint de Plechtigheit door het maaken van een gansch nieuwe Hut in 't midden van de *Kraal*; en alzoo, zoo men zegt, deeze Hut de herbaaring of zuivering der geenen beteekent, die de zelve oprechten, moeten de stoffen daar toe te bezigen, t'eenemaal nieuw zyn en nooit aan andere Hutten gedient hebben. Men begint de bouwing van de Hut na Zonnen-opgang; de Vrouwen en Jongelingen die noch niet voor Mannen erkent zyn, gaan Telgen en Boomtakken snyden en verzamelen allerlei welriekende Bloemen, waar mede zy de nieuwe Hut versieren; waar na men een Schaap of Lam slagt om zich te onthaalen. Wie weet of de plechtigheit, waar van wy gewag maaken, niet overeenkomt met de toewying van een Kerk; en mogelyk zou men konnen zeggen, dat de bouwing van deeze Hut tot geen ander einde zy, dan om zyn gelofte te quyten door de grondlegging van een Kapel. Zy gebruiken de zelfde plechtigheit wanneer zy in een nieuwe bywooning komen: Maar voor dat zy zich verplaatsen, doen zy de gewoone offerhande of 't onthaal.

Als ook wanneer 'er onder hen eene Veeziekte ontstaat.

Indien 'er eene ziekte onder hun Vee ontstaat, offeren zy drie dagen lang, en zoo echter het quaadt niet ophoud, besluiten ze gemeenlyk zich te verplaatsen, en in een plaats alwaar zy gelooven gezonder wyden te vinden, rechten ze hunne *Kraal* wederop: Maar zy wyen die te vooren in, zodanig als wy verhaalt hebben. Zy laaten hun Vee door 't Vuur gaan. Dit is mede een soort van reiniging, die zy zeggen by Overleevering hunner Voorvaderen te hebben onfan-

(a) Zie de *Roman Comique* van *Scarron*. *La Rancune* begoot den Koopman zyn byslaap, met zyn eigen water.

(b) Het woordt waar van zich de *Kaffers* dienen, komt overeen met de *Ave* der Latynen. Zy gebruiken 't mede wanneer men niest.

onfangen, 't welk hen genoeg zy om blindelings te volgen. Een *Kaffer* redelyker dan de andere, antwoordde den Schryver (a) die dit gebruik bericht, dat het een bewaarmiddel is tegen de wilde Honden, die zonder dat hun Vee verwoeften zouden en hun meerder quaad doen dan de Tygers en Leeuwen. Voor dat de Beeften door 't Vuur gedreeven worden, moeten de Vrouwen de Koejen tot den laatften druppel melken en geeven aan de Mannen de Melk te drinken, zonder dat het haar geoorloft zy een iets voor zich te behouden; want indien ze de minfte druppel proefden, wierd de geheele *Ceremonie* onnut. Dit gefchied altoos buiten den omtrek van de *Kraal*, en op deeze wyze gelyk men in 't Afbeeldzel verbeeldt ziet.

XVII. HOOFDTSTUK.

Van hunne Gevoelens *de* Toveryen *en de* Wederopstanding *aangaande.*

Welk een gevoelen de Landaart van de Tovery heeft, aangemerkt.

DEeze onbefchaafde Volkeren gelooven, gelyk hunne aangrenzelingen, dat men de levendigen betoveren kan, en de Dooden doen wederkomen. Alles wat hun verftant te boven gaat, word by hen Tovery genoemt; hoe natuurlyk de uitwerking zy die men hen wil doen begrypen; indien het iets nieuws en zeldzaam is, houden zy 't voor Duivelskonft, en zyn van dat gevoelen niet af te trekken. Maar, waarom de onhefchaafdheit eens Volks dus uitgekreeten, zedert zoo veel Eeuwen van alle hulpe ontbloot die om te onderwyzen dienen kan, daar wy onder ons verfcheiden voorbeelden een alzoo ongemeene onkunde en oneindelyk onverfchoonbaarder voor onze oogen hebben? (b) Een Paerdt in behendige en gaauwe ftreeken geoeftent, die waarlyk weinig bekent waren, wierd door den Rechtbank der *Inquifitie* als Oppermogend-Rechter van 't Chriften Geloof, gelyk een Toveraar ter doodt verweezen; het Nieuw Grieks Teftament is als een Tover-Boek gehandelt geweeft, en de Griekfche Letteren voor Toverletteren door deeze zelfde Rechters aangezien, die hnnne wetenfchap tot de Griekfche Taal noch niet hadden uitgebreid. De *Kaffers* eigenen mede hunne ziektens de Toveryen toe, en bygevolg moeten deeze die hen voor Artfen dienen, zelf een foort van Toveraars zyn: Want de geneezing van de Ziekte beftaat alleen in een oeffening, waar door zy waanen de zieke te ontoveren. Maar eer men daar toe komt, arbeidt men tot de zuivering. Men maakt dan een aanvang met een vet Schaap te flachten, waar na men het *Omentum* of Net van 't Beeft neemt: De Dokter onderzoekt het, beftrooit het met *Buchu* en hangt het vervolgens ganfch warm om den hals van den zieke, zeggende tot hem deeze woorden: *Gy zyt betovert; maar ik verklaare u dat gy eerlang zult geneezen zyn; want de Tovery niet krachtig is.* De Zieke moet deeze halsfnoer draagen tot dat die met brokken afvalt: Maar zoo de Betovering den halsfnoer weerftaat, gebruikt de Arts (c) ten beften hy kan, andere middelen van zyne konft, die beftaan, in 't geheim zekere kruiden te bereiden, die hy in afgelegene plaatfen gaat plukken.

Hoe blykt dat de Hottentotten eenig denkbeeldt van d'Onfterflykheit der Ziele hebben.

Uit hunne Tovery en geloof 't welk zy hebben van Spooken en dat de Dooden weder verfchynen, kan men (d) befluiten, dat zy eenig denkbeeldt van de Onfterflykheit der Ziele, van een ander leven na dit, en van de Opftanding der Dooden moeten hebben. Het fchynt waarlyk, dat men de wederkomft der Dooden niet zou konnen gelooven, zonder mede te gelooven dat de Zielen onfterflyk zyn. Wat een ander leven aangaat, zoo de *Hottentotten* het gelooven, is hun denkbeeld daar over zeer plomp, vermits iemandt van hun aan een Reiziger quam te vraagen, (e) *of 'er ook Koejen, Offen en Schaapen in 't Paradys waren.* Wat de Opftanding aangaat, zodanig het Chriftendom ons leert, fchynt 'er niet de minfte blyk van in hunne redeneeringen. Eenige ongegronde woorden deezer *Hottentotten* door hun by geval verhaalt, of by de Chriftenen geleert, werkende op de inbeelding van den Reiziger, voldoen niet om de gevoelens van een woeft Volk vaft te ftellen. Een zaak fchynt aanmerkelyk, dat is, dat zoo men met opmerking de redeneering van 't meefte gedeelte der Afrikaanfche Afgodendienaars en die van de Indiën enz. volgt, men bevinden zal, dat

(a) *Kolben* Ubi Sup. (b) Zie de *Mercure Hiftorique & Politique*, van 't jaar 169. . . .
(c) *Kolben* Ubi Sup. (d) Idem ibid. (e) Idem.

dat alle hunne Lykplicht-oeffeningen schynen uit dit gevoelen voort te vloejen; *dat de Ziel, schoon onsterflyk, stoffelyk zynde, aan alle lichaams benoodigdheden onderworpen is; dat zy by gevolg na haare scheiding met het lichaam, alles noodig heeft 't welk tot haar onderhoud diende en om haar vermaak aan te doen terwyl ze met het lichaam op aarde vereenigt was.* De *Hottentotten* zich volgens hun gebruik, de benoodigdheden der geenen die overleden zyn, diets maakende, laaten de Hutten waarin zy geduurende dit leven gewoont hebben staan, met al den Huisraadt die zy 'er in hebben, op dat deeze Dooden op hunnen wederkomst geen rustplaats elders mogten zoeken en niet te raade worden de bezitting der levendigen in te neemen.

XVIII. HOOFDTSTUK.

Van hunne Huwelyks-Plechtigheden.

Plechtigheden die het Huwelyk voorgaan, en waarin die bestaan.

VOor dat men in 't Huwelyk treed, is men wederzyds verplicht de bewilliging van de naaste Bloedverwanten te verzoeken, of die ontbreekende, van goede Vrienden; vooral moet men de bewilliging vanbeide de Vaders hebben. Dit niet voorafgaande, is de byeenkomst van beider Sexe verdacht; men verzeekert zelf dat hun gedrag in dat stuk zoo schromachtig is, dat de beschaafde Volkeren zich over hunne eige wyze van doen moeten schaamen. Wanneer een jonge *Hottentot* de oogen op een Dochter geworpen heeft, vergaderen de beide Vaders en Bloedtverwanten; de Jongeling onthaalt de vergadering met *Dacha*. Zoodra als de rook van deeze Tabak hunne denkbeelden begint vlug te doen worden, maaken beide de Vaders de voorstellingen van 't Huwelyk elkander bekent. Des Dochters Vader spreekt eerlang met haare Moeder in 't byzyn van de Vergadering, waarna hy zyne Dochter den jongen *Kaffer* toestaat of weigert. Na de weigering, scheid men aanstonds zonder andere omstandigheit: Maar zoo des Jongelings verzoek word aangenomen, zegt men hem: *Zie daar, neem de Dochter*, en voortaan is 't hem geoorloft zyne Verloofde aan te spreeken en zyne liefde haar te mogen verklaaren. Dit is dan enkelyk waarin de Verlovingen bestaan. Het besluit volgt eerlang: Maar zoo de Dochter de liefde van die haar aanzoekt, niet beantwoordt, word vereischt, dat hy de genegentheit van deeze wreede door een strydt overwint, die niet eindigt, dan nadat zy zich aan zyne begeerte heeft overgegeven: Van deeze Minnaars van *Caffrarië* is 't, dat men waarlyk zeggen kan, *dat zy met vuistslagen vryen.*

Wat de voorbereidzelen van de Bruiloft aangaat, de toekomende Bruidegom doet aan de vergadering der Bloedverwanten een onthaal van twee of drie Ossen, volgens zyne middelen. Van het smeer deezer Ossen, bestryken zich de Gasten het lichaam, en over dit smeer 't welk hen voor tooizel verstrekt, strooijen ze overvloedig *Buchu.* De Vrouwen een weinig laatdunkender dan de Mannen, voegen by dit smeersel een blanketzel, 't welk in groote roode of roodachtige vlakken bestaat, die zy voor 't Voorhoofdt maaken; insgelyks op de Wangen en aan de Kin. Deeze Vergadering van Bloedverwanten en Vrienden, maakt twee kringen uit. (a) In de eene, die uit Vrouwen bestaat, ziet men de Bruidt een weinig van de andere Vrouwen gescheiden, en in de andere, die deeze der Mannen is, de Bruidegom eveneens afgezondert. Deeze van de *Kraal*, die het recht heeft de toekomende Echtgenooten te vereenigen, doet alsdan beurtsgewys en tot driemaal toe, over hen de besprenging waar van wy gesproken hebben, toen wy de manier van de Jongelingen in den rang der Mannen aan te neemen, beschreeven. Deeze besprenging word van een soort van Huwelyks-zegening gevolgt.

Veelwyvery onder dien Landaart gemeen, en het staafachtig gedrag.

De Veelwyvery is by hen gemeen: Zy neemen zoo veel Vrouwen als hunne middelen vermogen: (b) Maar het Overspel word met de doodt gestraft, en zy straffen (c) de Bloedschande even streng. Zy hebben het gebruik van Echtscheiding.

(a) Men

(a) Zie de Afbeelding Bladzyde 399. (b) *Kolben* in zyn bericht.
(c) Men werpt beide de schuldigen, handen en voeten gebonden, in een kuil, en men laat 'er hen een geheelen dag in leggen. Des anderendaags hangt men de Man aan een boomtak op, en men snyd hem van lidt tot lidt de leden af. Wat de Vrouw aangaat, na haar, zodanig als wy gezegt hebben, gebonden te hebben,

CEREMONIE qui s'observe à la NAISSANCE des ENFANS chez les CAFRES.

1. La PURIFICATION des ENFANS nouveaux nés. 2. L'EXPOSITION des ENFANS qui naissent avec quelques DÉFAUT.

B. Picart del. 1729.

MARIAGE des CAFRES.

deezer Vrouwen aangemerkt. (a) Men zegt dat de Vrouwen zich zoo veel vingerleden affnyden, als zy weder hertrouwen, beginnende met de kleinste Vinger. Ieder afgesneden Lidt is een pandt, 't welk de Vrouw die hertrouwt verplicht is aan den Man te geeven die zy verkiest. Indien men by dit wreed liefde-pandt de moeiten en afflovingen van de Huishouding voegt, die gemeenlyk de eigenschappen deezer arme Vrouwen zyn; en de slaverny van haaren staat, die hen noodzaakt hout te hakken, en levensmiddelen voor haare Mannen te zoeken, die haar nochtans niet dan het overschot geeven; men zou zonder bewimpeling moeten overeenkomen, of dat de begeerte die de Huwelyks-vereeniging mede brengt, volstrekt onoverwinnelyk is, of dat het denkbeeldt waar onder *Hymen* zich aan deeze vertoont die 'er noch niet van hebben gesmaakt, onuitdrukkelyke bekoorlykheden verwekt. Laat ons het een en 't ander gelooven, nademaal 'er de Weduwen zich weder onder een zoo onverdraaglyk juk stellen.

XIX. HOOFDTSTUK.

Van hunne GEBRUIKELYKHEDEN *ten opzicht der* NIEUW-GEBOREN KINDEREN. *enz.*

Gewoonte der Zwangere Vrouwen, en haar gedrag in 't Kinderbaaren, aangemerkt. WAnneer een zwangere Vrouw haaren tydt naadert, komen twee of drie *Hottentotsche Matronen* by haar, en bewaaken haar eenigzins tot dat haar de baarens-smerten overkomen. Alsdan is 't de tydt dat de Man verhuize, en indien hy zich by ongeval by den arbeidt tegenwoordig vond, is hy verplicht zich te reinigen, te weeten, twee Schapen of twee Lammeren voor een Offerhande te geeven, zodanig als wy reeds beschreeven hebben. Als de Baaring moeielyk valt, geeft men de in arbeid zynde Vrouw een afziedzel van Melk en Tabak. Dit Geneesmiddel, 't welk onze Vrouwen zou doen barsten, werkt een zeldzaame uitwerking op deeze Afrikaansche Wyven.

Indien de Vrouw een dood Kindt baart, is 't een smertelyk leetweezen, en veroorzaakt algemeene droefheit, vooral, zoo het een Knechtje zy. Nadat het begraaven is, reinigt zich de Vader of heiligt zich naar gewoonte; men breekt de Hut af, men laat de grondt den kleinen Overledene over, en men verkiest een andere plaats om 'er een nieuwe Huishouding op te rechten.

Hoe men met het Nieuw-gebooren Kindt handelt; Het nieuw gebooren Kindt word op een Schaape- of andere Vacht ter Aarde in de Hut neergelegt; alsdan besmeert men 't wel krachtig met Koedrek, en dit is de zuivering van den nieuw geboorne. Het arme kleine Wicht word dus besmeert en t'eenemaal met den Drek als bedekt, vervolgens in de lucht gebragt, op de wyze gelyk hier † word getoont, zonder in 't minst voor den windt en de zon beschut te zyn. Deeze vuiligheit verdroogt in de zon, zodanig dat men die afneemen kan zonder hinder aan 't Kindt te doen. Alsdan neemen de *Hottentottinnen* sappige Bladeren die zy tusschen twee Steenen uitpersfen. Dit sap dient haar om het Kindt te wasschen, en zelfs, zoo zy meenen om het te versterken. Na het dus gewasschen te hebben, besmeert men 't met Schapen of Lammer-Vet, en eindelyk bestrooit men 't geheele lichaam met *Buchu*. Het Vet, zeggen ze, is een behulpmiddelen om het lichaam sterk en buigzaam te maaken, behalven dat de huidt door dit Vet vaster word om tegen de hitte van de Zon te wederstaan, en de *Buchu* dient voornamentlyk tot optooijing van 't lichaam, en brengt het mede versterking toe.

En Tweelingen zynde hoe men Het gedrag met de Tweelingen is niet altoos gelukkig: Indien de Tweelingen Knechtjes zyn, behouden zy niet alleen het leven;

hebben, werpen ze haar op het midden van een wel gedroogde houthoop en verbranden 'er ganfch levendig. Dit is 't welk *Dapper* bericht. Men doorboort de knieën aan de Moordenaars en bind ze aan hunne Schouders, waar na men hen in deeze wreede gelteldheit laat zieltoogen. Men ziet daar door, dat deeze Volkeren in hunne onweetenheit de liefde voor de deugdt en natuurlyke gerechtigheit behouden en bewaart hebben.

(a) P. *Tachard* en anderen.

† Zie de nevens gevoegde Afbeelding, vertoonende in 't bovendeel, *de* PLECHTIGHEIT *die by de* KAFFERS *by de* GEBOORTE *der* KINDEREN *word in acht genomen*: I. verbeeld *de* ZUIVERING *der* NIEUWGEBOOREN KINDEREN; 2. *de* WEGLEGGING *der* KINDEREN *met een* GEBREK *gebooren*; en 't benedendeel, *het* HUWELYK *der* KAFFERS.

zich alsdan gedraagt.

ven; maar de vreugde vermeerdert ook ongemeen in de *Kraal*. Men wenscht de Vader en Moeder over hun *wys gedrag* geluk, en somtyds kost het den Vader een Offerhande van twee of drie Ossen. Zoo in tegendeel twee Dochters ter waereldt komen, worden deeze arme Kinderen koeltjes onthaalt, naaulyks offert men ter liefde van haar een der geringste Schapen; en zoo een van deeze Dochters ongezond of teder schynt, of des Moeders Borst geen voedzel aan beide geeven kan, of zoo de Vader haar niet begeert op te voeden, brengt men ze ten laatsten naar veldewaarts, en somtyds begraaft men ze halver lichaam (a) of men bind ze aan een Boomtak. Indien een Vrouw teffens een Zoon en Dochter baart, is 't ongetwyffelt dat men het Knechtje bevoordeelt, en dat het Dochtertje zal weggebragt worden, zoo men 't niet zonder nadeel van 't Knechtje opvoeden kan. Dusdanig is het lot van deeze arme Dochtertjes. Bekent is 't dat de Oudheit haar niet beter gehandelt heeft, en dat de Grieken en Romeinen, schoon Volkeren verstandig en beschaaft genoeg, geen zwaarigheit gemaakt hebben, van haar te vondeling te leggen, wanneer het hen niet luste om haar op te voeden. Wy hebben gezien hoe de Chineezen en Japaneezen de Dochters handelen die hun gebooren worden.

Reeds hebben we van de naamen gewag gemaakt die deeze *Kaffers* hunne Kinderen geeven. De Man mag tot de Hut niet naderen, alwaar zyne Vrouw geduurende haare toevallen die het Kraamen volgen, zich onthoud; en doet hy het tegendeel van dit gebruik, moet hy zich door een gewoone Offerhande reinigen. Wanneer de tydt komt, dat hy mag komen, maakt hy een aanvang met zich wel te smeeren en met de *Buchu* te bestroojen. In de Hut gekomen, rookt hy aanstonds van de *Dacha* (b) zonder een eenig woordt te spreeken, en vervolgt dit stilzwygen, tot dat de rook van deeze *Dacha* hem de zinnen begint te vervrolyken. Alsdan schikken zich de Man en Vrouw naar gelegenheit om gemeenzaamlyk met elkander om te gaan, en men moet gelooven dat deeze vrolyke bui niet altoos onvruchtbaar is.

Hoe de Man zich ondertusschen gedragen moet.

XX. HOOFDTSTUK.

Van eenige andere hunner Gebruiken, *die met* Bygelovigheden *gaan verzelt.*

Van welke spyze de *Hottentotten* zich in 't eeten onthouden moeten.

De *Kaffers* (c) (ten minsten deezen die men *Hottentotten* noemt) merkt men dat geen Varkenvleesch, noch Visch zonder schubben eeten; dit zou ons konnen overtuigen dat deeze Volkeren van de Jooden of Mahometanen afkomstig zyn. Hoe 't ook zy, zy hebben niet dan hunne Overlevering voor borge van dit gebruik, als mede van de gewoonte die de Mannen in acht neemen van geen Schapen-melk, geene Hazen noch Konynen te eeten. De Vrouwen insgelyks mogen geen bloedt eeten. Zy hebben geen afkeer voor Beesten van ouderdom of ziekte gestorven: Maar zy eeten ze, en zulks gelyk de aloude *Trogloditen* deeden.

Mannen en Vrouwen eeten altoos afgescheiden, en de reden 'er van is, dat ze beducht zyn dat eenig wyf haare gezette tyden heeft. 't Is uitdrukkelyk den Mannen, door hunne Overlevering of anderzins verboden, eenige gemeenschap met de Vrouwen te hebben die in deezen staat zich bevinden.

Zy zingen en danssen op 't geluidt van den *Gongom*, dat een hunner Muzyk Speeltuigen is, waar van men hier de Afbeelding ziet †, insgelyks van een ander Speeltuig naar een pot gelykende. De *Gongom* is als een boog gemaakt. Het hout waar van die is gemaakt, is taai en hard. De snaar van deeze *Gongom* is gemeenlyk een darmsnaar, gelyk die van onze Viool. Zy hechten boven aan deeze snaar een veerepyp, waar door zy zodanig blaazen dat ze teffens het einde van de snaar in den mondt hou-

Welke Speeltuigen zy onder 't zingen en danssen behandelen.

(a) Zie het voorgaande Afbeeldzel in 't verschiet.
(b) Dit is een plant waar van zy zich als wy van den Tabak dienen. (c) *Kolben* Ubi Sup.

† Zie de nevens gevoegde Afbeelding, vertoonende in 't bovendeel, *het* Speeltuig *waar op de* Kaffers *speelen*; en 't onderdeel, *het* Muzyk-Speeltuig *waar op hunne* Vrouwen *speelen.*

INSTRUM. de MUSIQUE dont les CAFRES jouent.

INSTRUM. de MUSIQUE dont leurs FEMMES jouent.

houden, op dat het geluidt 't welk in de pyp gemaakt word, mede door dit middel op de fnaar werke, en dat, om zoo te zeggen, de gemeenfchap van de pyp en de fnaar een te aangenaamer t'zamenftemming maaken. Wanneer zy begeeren dat de *Gongom* een welluidender toon geeve, laaten ze de fnaar door de helft van een leedige en welgezuiverde Kokosdop gaan. Zy beweegen en beftieren deeze dop met de handt, dan om hoog, dan weder om laag, 't welk een verfchillendheit van genoeg gehoorbaare toonen, zoo men ons verzeekeren wil, uitmaakt. Deeze Muzyk laat niet na zelfs den geenen te behaagen wiens ooren een Muzyk van goede fmaak meer gewoon zyn, dan deeze der *Kaffers*. Zy dienen zich mede van een foort van Muzyk Speeltuig, 't welk, gelyk wy gezegt hebben, naar een Pot gelykt, of zoo men wil, naar een Keteltrom. Zy fpannen over deeze Pot een zeer effen Lamsvel, overzulks het byna het geluidt van een Trommel maakt. De Vrouwen flaan met de handt op deezen Trommel.

Hoe zy zich met Revier-water waffchen.

Wanneer zy een Revier of ftroomend water willen overfteeken, verzuimen zy nooit, voor af na den overtogt, van dit Revierwater te neemen om 'er zich mede te waffchen. Deeze afwaffching word met fpringen en danffen verzelt. Mogelyk gefchied dit op dat ze aan 't Opper-Wezen hunne erkentenis betuigen, overzulks het hen van 't gevaar van 't water heeft bevryd.

XXI. HOOFDTSTUK.

Van hunne ZIEKTENS; *hunne* LYK-PLECHTIGHEDEN *enz.*

Hoedanig men de van ouderdom verzwakte en gebrekkelyken handelt.

ZOo lang als de Menfchen van een bejaarden ouderdom konnen werken, verdraagt en lyd men hen in hunne gebrekkelykheit; men arbeidt zelfs om hen behulpzaam te zyn, indien zy hoop geeven van noch eenigen tydt zonder tot iemandts laft te wezen, zich te konnen handhaven. De Vrouwen, zoo qualyk gehandelt en onder barbaarfche Volkeren veracht, worden met het zelfde geduld geleeden, hoe oud, onoogzienlyk, en gebrekkelyk zy mogen zyn, byaldien de ouderdom en gebrekkelykheit haar niet belet om te gaan houthakken, Peulvruchten en Wortelen te verzamelen. Maar heeft de ouderdom deeze Menfchen zoo gebrekkelyk en hinderlyk gemaakt, dat ze niet meer werken konnen, en dat het hen te onderhouden vereifcht word, zonder eenige hoop van hulp, of eenige nuttigheit hunnentwegen; is men bedacht om zich van hen te ontlaften; en zie hier hoe men een daadt uitvoert die zy uit liefdadigheit zeggen te bedryven, en die wy met reden als zeer barbaars aanzien. Men bouwt in 't Veldt voor den Gryzaardt die in de waereldt geen nut meer doet, een Hut, waar na men hem op een Os laad om naar deeze Hut te brengen, die zyn laatfte woning is. De gansche *Kraal* geleid 'er hem plechtiglyk; en nadat ze by hem eenig beftaan geduurende een korten tydt gelaaten hebben, verlaat men deeze arme ongelukkige, zonder zich meer met hem te belemmeren. Zyn geluk beftaat dan haaftelyk door eenig wild gedierte afgevaerdigt te worden. Ryken en Armen, alle fterven ze op de zelfde wyze, zoo men ons zegt (a), wanneer de ouderdom hen heeft onherftelbaar gemaakt. Men bericht noch erger zaaken van de *Trogloditen*. Deeze aloude Afrikaanfche woefte Menfchen, worgden de Gryzaards, die hen niet konden volgen, met een Koeftaart; maar zy worgden hen dus niet, dan nadat ze zich zelven te worgen hadden uitgeftelt. Een vermaaning verzelde de ontflaging van den elendigen Gryzaardt, want naar hun gevoelen was 't de Menfchen door den doodt te verloffen, wanneer hen het leven fcheen onnutbaar te worden. Zy zagen als ongelukkigen aan, deeze die noch een leven beminden waar van zy niets meer genieten konden. Op deezen grondregel vaerdigden zy liefdadiglyk alle Perfoonen af, wiens quaalen ongeneesbaar waren. Laat ons ter loops zeggen, dat dit gedrag, 't welk ons zoo wreed fchynt, en ook waarlyk is, nochtans op een waarfchynelyken grondregel van liefdadigheit gefticht was, beftaande de Menfchen uit hun lyden te verloffen.

Ziektens hoe die de *Kaffers* genezen.

Wat de geneezing der Zieken aangaat, men oeffent die door 't gebruik dat deeze *Kaffers* van de Artfenykruiden maaken, (b) die hun wel bekent zyn, zoo men verzeekert; of door zalving en beftryking, waar by zy zich van dit zelfde fmeer dienen

(a) *Kolben* Ubi Sup. (b) *Kolben*, P. *Tachard* enz.

nen 't welk hunne huidt vernist en glimmende maakt; of door middel van insnyding en kerving, 't welk zy op de volgende wyze oeftenen. Zy neemen een Offehoorn die zy gelyk maaken en zoo wel polysten, dat zy die konnen volkomentlyk en zelf ook krachtiglyk aanzetten aan het lichaams deel 't welk moet ingesneden worden : Vervolgens doen zy veele insnydingen in 't vleesch, 't welk door de sterke persing van den Hoorn ongevoelbaar is geworden. Dit vervolgt men tot dat de Lyder verlichtinge gevoelt. Somtyds duurt de uitwerking twee uuren, of min en meer lang, nadat de insnydingen diep zyn, of dat de kracht van den Zieke zulks gedoogt. Geduurende deeze uitwerking legt de Lyder op den rug. Indien die geen verzachting voelt, neemt men zyn toevlucht tot een Drank uit Artsenykruiden bestaande en toegemaakt, en zoo niet tegenstaande de smerten noch blyven duuren, gaat men tot de wryving over, die, by mangel van verwachte verzachting, van een nieuwe inkerving word gevolgt.

Wy zullen van hunne Aderlaating geen gewag maaken, waar in niets byzonders is waar te neemen. Zy geneezen de vergiftige beeten en wonden, door tegengiften die zy weeten zeer wel te mengen, en die zy den Zieken ingeeven in den zelven tydt als zy van 't zelve middel uitwendig gebruiken, voornamentlyk naby het hart leggende. Dit geschied wederom door een insnyding. Zy gieten van 't tegengift in deeze nieuwe wondt, op dat het zich vervolgens met het Bloedt door middel van des Bloeds omloop vermenge, 't welk de ondervinding zonder twyffel hen heeft doen onderstellen, schoon zy niet in staat zyn om 'er gelyk als wy, van te redeneeren. Zy behandelen de verstuiking door smeeren en wryving, 't welk zy met een onophoudelyke beweeging van 't verwrikte deel doen verzellen, en niet ophouden het te beweegen, voor dat het in zyn natuurlyken staat herstelt zy.

De *Hottentotten* en andere *Kaffers*, scheeren zich het Hair en den Baardt ten teken van rouw, na het overlyden van hunne Bloedverwanten : Maar dit gebruik word niet geoeffent dan door deeze die geene middelen hebben om ten minsten een Schaap voor een offerhande tot de reiniging aan te bieden.

Vreemd gebruik van deezen Land- Om te weeten of een Zieke van zyne ziekte sterven zal of weder herstelt worden, neemen ze een Hamel of Schaap, villen dit Dier gansch levendig en laaten 't vervolgens weder in vryheit gaan. Indien het staan blyft is 't een teken dat de Zieke van deeze ziekte sterven zal : Alsdan geeven ze hem aan zyn sterflot over, ook geeven ze hem geen Geneesmiddelen en gedoogen hem naar gewoonte te eeten en te drinken. Maar als het gevilde Schaap voortgaat is 't een goed teken. aart wegens de Zieken, en waar in dit bestaat.

Wanneer de Zieke buiten hoop van herstelling is, neemt men zynen toevlucht niet tot het Opper-Wezen en den Gebede. Men vergenoegt zich rondom hem te vergaderen, om hem te zien sterven. Ondertusschen vleyen ze den armen Lyder met hem hoop te geeven door eenige krachtige Geneesmiddelen noch geholpen te worden, of veel eer door eenige uitmuntende Betovering : Dit is de naam, gelyk wy reeds gezegt hebben, die zy aan de Geneesmiddelen geeven, door hunne Doktoren toegemaakt, en aan deeze die hun de Europeanen verschaften. De Zieke aan 't zieltogen zynde, weent, huilt en weeklaagt de Vergadering : Door welk krachtig geschei de Zieke somtyds weder bekomt. 't Zy door welk middel 't ook geschiede, wanneer hy weder herstelt word, doet men de gewoone Offerhande : Indien 't een Man is, eeten de Mannen het Vleesch van de gedaane Offerhande, en de Vrouwen drinken het vleeschsop : Maar in tegendeel zoo de herstelde Zieke een Vrouw is, drinken de Mannen dit sop, en de Vrouwen eeten 't Vleesch.

(a) Wanneer eindelyk de Zieke den geest gegeeven heeft, bengt men niet dan een quartuur met huilen en weeklagen door : Maar dit geschrei is zodanig dat men 't van heel verre zoude konnen hooren. De gansche *Kraal* weent, zucht, huilt en het Lyk-geschrei word van zoo ongemeene en hevige gebaerden, nevens een krachtig handgeklap verzelt; dat men zich de ooren stoppen moet, om al het getier te konnen uitstaan. Geen rouw is ons bekent waarby dit uitwendige geraas mede kan vergeleeken worden, dan de rouw der Languedokse Vrouwen. Zonder te zeer het inwendige van den een en anderen aan te haalen, zyn de Vrouwen van Languedok, zodanige wintbreeksters, laatdunkende en alzoo gemaakt in 't algemeen in den rouw, als in andere dingen. Deeze die haar niet kennen, beelden zich in, de hevigheit van haare vervoering ziende, dat ze zich nevens haare dooden gaan begraaven, gelyk het Weeuwtje van Ephese; zoo dat *Petronius* schynt een Hunne plechtigheden met den Overledene, en van welk een gedrag.

Copy

(a) *Kolben* Ubi Sup.

Copy uit haar genomen te hebben. Om weder tot den rouw der *Kaffers* te komen; op zyn beſt is 't, zegt onze Hoogduitſche Schryver, die ons alle de byzonderheden van deezen ongeſtuimen en hevigen rouw beſchryft, dat alles niet meer dan een quartuur duurt, nademaal men eerlang denkt zich van den doode quyt te maaken, en dat een ieder alsdan bezig is met dingen die by hen tot den laatſten plicht behooren. Aanſtonds zend het Hoofdt of de Kapitein van de *Kraal* eenige *Kaffers* uit, om het laatſte verblyf van den Overledene te vervaerdigen, en vooral zodanig dat na het Lyk ter aarde is gebragt, de wilde Dieren om het te verſlinden, niet weder ontgraaven. Terwyl men met deeze toebereidzelen bezig is, vouwen deeze van den Huize het Lyk te ſamen, (a) de Armen op de Borſt, en 't Hoofdt tegen de Kniën, of om liever te zeggen, zy zetten het Lyk in de geſtalte zodanig het, een Kindt zynde, in 's Moeders Lichaam gedraagen wierd. Op deeze wyze binden zy 't beknopt in een Vacht die den Overledene in zyn leven voor een Kleedt heeft gedient, en begraaven hem altoos zes uuren nadat hy geſtorven is. Drie of vier Draagers door 't Opperhoofdt van de *Kraal* verkooren, laaden het Lyk op hunne Schouderen en brengen 't ter Aarde. Iet byzonders is 't, 't gebruik dat zy hebben, van het Lyk niet door de Deur van zyne Hut uit te brengen; Maar zy maaken ten dien einde een groote opening, en deeze opening word tegen over de Deur verkooren. De Hoogduitſche Schryver gelooft, dat dit gebruik een gevolg van de vrees is, die zy voor de Dooden hebben. Zy beelden zich in, zegt hy, dat zy dus voortgaande, de levendigen, en hun Vee, 't welk zy des nachts op de plaats laaten die in 't midden van de *Kraal* is, zouden konnen beſchadigen. Om dit voor te komen, brengt men den Doode door een opening naar 't Veldt uitziende. Geduurende deeze buitenbrenging, zitten de Ouders en Bloedverwanten op hunne gewoone wyze in 't ronde naby de Deur van des Overledens Hut. De Mannen huilen ter eener en de Vrouwen ter anderer zyde. Een ieder geeft bewys van zyne droefheit, en men zou niet zeggen konnen wie van beide de kringen van Mannen of Vrouwen daar in overhaalt. Zoodra het Lyk buiten zyne Hut is gebragt, maakt men de opening weder dicht, en niemandt genaakt die meer, duchtende dat de Ziel van den Overledene hem 'er ontmoeten mogt. De ganſche *Kraal* moet het Lyk naar 't Graf geleiden: Maar dit geſchied zonder orde en geregeldheit. Wat meer is men ziet alles met belachelyker gebaerden en miſſelyker wringingen des lichaams dan men zich verbeelden kan, geſchieden; indien men zich aan 't bericht van den Hoogduitſchen Reiziger gedragen moet. Daarna zet men het Lyk (b) in de Grafkelder en men wenteld 'er groote Steenen of ganſche Boomen voor, om den roof der wilde Dieren te weeren. Wederkeerende huilen ze, en maaken grillen en gebaerden gelyk te vooren, en noemen geduurig den Overledene by zynen naam, als of zy hem weder uit het Graf oproepen wilden. Dit is 't noch niet al; in de *Kraal* wedergekomen zynde, zitten ze wederom rondom de Hut van den Overledene en beginnen regelmatiglyk te weenen, ſchreyen en grillen te maaken: ſomtyds bedryven ze agt dagen lang deeze Lykdienſt, voornamentlyk zoo den Overledene zeer gelieft van zyne Bloedverwanten en Vrienden was. Een uur nadat het geleide van de Begraaving wedergekomen is, ſtaat de oudſte van de *Kraal* op, en doet ernſtiglyk de beſprenging (c) (waar van wy elders geſprooken hebben) over den geenen die de begraafplaats van den Overledene geëert hebben. Deeze beſprenging word van een andere gevolgt, die de Lezer min onſmaakelyk en meer overeenkomſtig met de gebruiken van eenige andere Volkeren vinden zal. Deeze zelfde Oudſte ſtrooit over de geheele Vergadering de Aſſche die hy zelf in des Overledens Hut zoeken gaat. De eerſte beſprenging, zoo ſtrydig met de welvoegelykheit en zuiverheit, heeft by hen geenen anderen grondt dan de oudheit van de oeffening: Maar deeze oeffening ruſt op zich zelve; zy heeft niets met die van andere Natiën gemeen; in tegendeel ziet men in de tweede beſprenging, blyken van een gewoonte, zeer gemeen in den rouw en droef-

Hoe zy met het Lyk handelen, begraaven, en welk een gedrag op de begraaving volgt.

(a) Zie het benedendeel van 't Afbeeldzel Bladzyde. 395.

(b) *Dapper* bedriegt zich zeer in 't verhaal van deeze Lyk-Ceremoniën. Alles 't geen hy zegt is byna t'eenemaal ſtrydig met het gezegde van onzen Hoogduitſcher en ooggetuige der gebruikelykheden van *Caffarie*. By voorbeeldt, *Dapper* zegt, op het geloof der Reizigers die hy afgeſchreeven heeft, dat de *Kaffers* hunne dooden ganſch naakt en gezeten begraaven, dat de verre Bloedverwanten, indien zy van des Overledens goederen erven, verplicht zyn zich de kleine vinger van de linker handt te ſnyden, en dat deeze vinger na by den doode geplaatſt word. Dit alles is t'eenemaal verſchillende met het geen wy verhaalt hebben. (c) Zie Bladzyde 396. en 398.

droefheit by de aloude Oosterlingen. Eindelyk overtreffen eenige der bedroefsten de anderen, en leggen Koedrek op de Assche die de oudste van de *Kraal* heeft over hen gestrooit.

Als ook hoe zy vervolgens binne Hutten verplaatsen, en verhuizen.

Op den volgenden dag van de Begraving, word de *Kraal* verplaatst, een ieder pakt zyn goed en breekt zyne Hut af. Men laat niet dan deeze van den Overledene staan nevens alle den Huisraadt, op dat zoo hy by geval te raade wierd weder in deeze waereldt te komen, zyn voorig verblyf in orde vinden mogt, zonder dat zoude hy 't op hun konnen verhaalen en hen quellen. Ondertusschen, voor dat zy verhuizen, reinigen zy zich met een Offerhande door een Slachtoffer van 't groot of klein Vee, nadat hunne middelen het toelaaten. Ter plaatse gekomen alwaar zy (ten minsten voor een tydt) hun nieuw verblyf neemen willen, reinigen ze zich wederom. Het Vleesch van deeze Slachtoffers dient om zich te vergasten, gelyk by alle de gelegentheden van de *Ceremoniën* geschied, waar van wy reeds gesproken hebben. De naaste Bloedverwanten van den Overledene, by voorbeeldt, zyne Kinderen, moeten om den hals het Net van 't Slachtoffer draagen, vooral zoo het een Schaap is. Dit is het teken van der Bloedverwanten rouw. Reeds hebben we gezegt dat deeze die geen middelen genoeg hebben een Slachtoffer aan te bieden, zich genoegen konnen den Baardt en 't Hair ten teken van rouw te scheeren.

XXII. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* VOLKEREN *van* MONOMOTAPA.

Van welk een gevoelen die van *Monomotapa* omtrent hunnen Godsdienst zyn.

ALle de Volkeren van dit Ryk zyn Afgodendienaars. Zy erkennen nochtans een God, Schepper van 't Heelal, die zy *Maziri* of *Mozino* en *Atuno* noemen. *Dapper* bericht dat zy een zekere Maagdt aanbidden of eerbewyzen, waar aan zy de naam van *Peru* geeven. Maandelyks hebben ze eenige dagen heiliger en plechtelyker dan de anderen, zonder van den jaarlykschen dag ter geboorte van den Vorst te melden; waar by, zoo men de huldiging voegt, die hem door het nieuw Vuur beweezen word, zal het genoegzaam aan den Lezer blyken, dat dit Volk een Godsdienstigen Dienst heeft, alschoon de omstandigheden ons onbekent zyn. Men moet zich niet verwonderen, dat wy hier de Dienst van den Vorst in den rang der Godsdienstige Dienst-oeffeningen stellen. Deeze die van de Afrikaansche Gewoontens geschreeven hebben, doen ons eenpaariglyk begrypen, dat de Koningen van dit Waereldsdeel zichtbaare Goden zyn.

Welk een gebruik zy van een nieuw Vuur maaken.

Wat het nieuw Vuur aangaat, waar van het gebruik in *Monomotapa* is ingevoert, 't is, zegt men ons, een teken van onderwerping, 't welk het Volk van den kleinsten tot den grootsten aan zynen Vorst doet. De Keizer zend jaarlyks naar alle de Provinciën van zyne Staten eenige der voornaamste Heeren van zyn Hof, om het nieuw Vuur aan alle zyne Onderdanen te brengen. Deeze *Commissarissen* dooven alsdan al het Vuur uit, en een ieder dient zich aan om het nieuw Vuur te ontfangen, 't welk men aan deeze *Commissarissen* betaalen moet, en om hen kostvry te houden, dient. Deeze die dit gebruik verzuimen, worden als 's Keizers wederspannelingen gehandelt. Wie weet of dit geen soort van alzoo strenge belasting is als de rechten op 't Zout die in eenige Provinciën van Vrankryk worden ingevordert? Dit alles geschied mogelyk, zonder dat het gebruik deswegen ophoud van iets Geestelyks in te sluiten. Zelfs is 't waarschynlyk dat het Vuur by deeze Volkeren word aangemerkt, als een heilige en hoogachtbaare zaak. Wanneer de Keizer ergens zich legert, bouwt men van stonden aan een Hut of Tent, en men ontsteekt 'er een Vuur in, 't welk men zorgvuldig onderhoud. Wy zullen ter loops waarneemen, dat het Vuur eertyds voor de Koningen van Persië wierd voorgedraagen, en wy hebben reeds (a) aangemerkt hoe hoog de eerbied van deeze Hoofdtstof in 't Oosten was gebragt.

Hoedanig ontzachelyk deezen Landaart hunnen Vorst dient.

Deeze Vorst word op de kniën gedient; men durft hem niet staande spreeken. Een ieder neemt voor hem het stilzwygen in acht: Maar als hy drinkt, roept elk ter zyner eere uit, de Lucht weergalmt van dit gejuich, het Koninglyk Paleis, de gansche Stadt door, word dit gehoort; en men weet zelf

(a) In de Verhandeling over den Godsdienst der *Gauren*.

zelf door diergelyk geruchten gejuich, wanneer den Monarch nieft.

En hun bygeloof aangemerkt. (a) Men verzeekert, dat deeze Vorst en zyne Onderdaanen zeer bygelovig zyn, en dat ze veel geloof aan de Waarzeggery en Tovery flaan. De Monarch zegt men ook, heeft een byzonder Huis alwaar men de Lyken der geenen hangt die om misdaaden hun ftrafvonnis ontfangen hebben. Men begraaft hen niet dan nadat ze al hun vochtigheit hebben uitgewazemt, die ontfangen word in een Vat enkelyk tot dit gebruik gefchikt. Hier van ftelt men een Uittrekzel of *Elixer* toe, 't welk zoo zy meenen hen voor een bewaarmiddel tegen de Tovery dient, en zelfs hen het leven verlengt.

XXIII. HOOFDTSTUK.

Van de HUWELYKS-PLECHTIGHEDEN; *en* LYK-PLICHTEN *deezes* RYKS; *nevens andere* GEBRUIKEN *enz.*

'tGedrag hunner Dochters voor dat ze huwbaar zyn enz. DE Dochters der *Monomotapanen* gaan naakt tot dat men haar uithuwelykt, en zy dekken niets dan 't geen gemeenlyk overal gedekt word. Vrouwen en Moeders geworden, dekken ze zich de Borst en al 't overige des lichaams. Men zegt dat deeze Volkeren Kloosters hebben, waarin hunne Dochters worden opgefloten.

Wanneer een Dochter trouwen mag. (b) De Veelwyvery is onder hen van een gebruik; en gelyk elders is 'er onder haar een Opper-Voogdes over de andere Vrouwen. Ongeoorloft is 't een Dochter te trouwen die de tekenen van bequaamheit noch niet gekreegen heeft om te mogen huwelyken: Maar zoodra als deeze tekenen klaar blyken, betuigt men haar door plechtelyke blyken van vreugde, het deel 't welk men in de bequaamheit neemt die zy heeft ontfangen, van haar als Burgeres in den Staat te konnen leveren. Eindelyk is 't een misdaadt eens Dochters Maagdom te beftormen die noch niet huwbaar is. Wat de Ouden aangaat, men maakt 'er weinig werk van, en nochtans verzeekert men, dat de Sexe in 't algemeen by hun geacht is: Maar zonder twyffel is 't de Sexe die in haar Bloeitydt zy. Wy befluiten uit deeze merktekenen, dat deeze Volkeren de Vrouwen achten gelyk een Landman zyne Akkers; dus is 't mede met zoo veel andere Volkeren gelegen, waar over wy reeds gehandelt hebben. Men zegt dat de Opper-Vorst van dit Ryk, regelmatiglyk een duizental Vrouwen bezit.

Lyk-Plechtigheden hoedanig, aangemerkt. Wat hunne Lyk-Plechtigheden aangaat, 't geen wy 'er van weeten, zal geen meer omftandigheden behelzen als hunne Huwelyks *Ceremoniën*. Zy bewaaren de Beenderen hunner naaste Bloedverwanten en bewyzen hun om de agt dagen een foort van Geeftelyken Dienft. Zy kleeden zich alsdan in 't wit, zetten hen op een wel gedekte Tafel, Spyze voor, en nadat ze de Zielen voor hunnen Monarch en voor zich zelven gebeeden hebben, onthaalen ze zich van de gerechten uit welke dit Lykmaal heeft beftaan.

En hun zeldzaam gedrag, wanneer zy oorlog voeren. Wanneer deeze Volkeren in oorlog zyn, waffchen ze zich de handen niet, noch ook het aangezicht tot dat het vrede zy. Dit is mogelyk een gelofte. Een ander gebruik hebben ze, waar in men eenigen blyk van, in de Aloudheit vind, 't welk is, om zich zediglyk uit te drukken, de gevangenen eenig deel af te fnyden, en aan de Vrouwen de deelen aan te bieden, die zy hunne vyanden afgefneden hebben. Deeze Vrouwen draagen die eerwaardige tekenen van de overwinning haarer Mannen om den hals. Dit doet ons gedenken aan de Hiftorie van Koning David, dat Saul hem voor zyn Schoonzoon niet wilde ontfangen, dan onder beding, dat hy voor Huwelyks-gefchenk (c) *hondert voorhuiden van Philifteinen* leveren zoude.

Hunnen Eedt, waarin die beftaat. Eindelyk is 't laatfte gebruik 't welk wy by hen zullen aanmerken als iet Godsdienftiglyks inhoudende, namentlyk den Eedt. Wanneer iemandt befchuldigt word en dat het geval waar aan men hem gelooft fchuldig te zyn, twyffelachtig of dubbelzinnig zy, noodzaakt men hem van een Drank te drinken die zyne onfchuld betuigt, indien hy zich onthouden kan die uit te braaken.

(a) *Purchas.* (b) *Dapper.*
(c) *Jofephus* heeft de Hiftorie van hondert Voorhuiden in zes hondert hoofden der Philifteinen verandert. VI. Boek. C. XI.

XXIV. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* VOLKEREN *van eenige nabuurige* GEWESTEN *afhankelyk van den* MONARCH *van* MONOMOTAPA, *onder den naam van* AGAG, TOCOKA, *'t Koningryk van* QUITEVE *bekent; waar van men zegt dat de Hoofdstad* SYMBAOE *is, die zoo men meent, by de* ALOUDEN *onder den naam van* AGYSIMBA *bekent is geweest.*

Onzekerheden die men wegens den Godsdienst, deezer Volkeren vind, aangemerkt.

NIet dan met veel onzekerheit en misvertrouwen kan men in de duisternis indringen waarmede deeze Volkeren benevelt zyn. Indien men in alles 't welk wy op 't vertrouwen der Reizigers gezegt hebben, verdachte verhaalen vind, zal de weinige stof die zy ons de Gewesten raakende die het onderwerp van dit Hoofdtstuk uitmaaken, verschaffen, den Lezer niet lang verveelen. (a) Deeze Volkeren, zeggen ze, hebben niet dan een verwarde kennis van 't Opper-Wezen, 't welk zy *Molungo* noemen: Maar zy verzoeken 't niets, en bygevolg draagenze het geen geloften, noch gebeden op. Aan hunne Koningen is 't dat zy zich in hunne benoodigdheden vervoegen. Deeze zichtbaare Goden worden om alle des levens benoodigdheden aangebeden: Zy moeten hen van den hongersnoodt en de ziektens verlossen; zy moeten den regen verzorgen en die doen ophouden. Wy hebben in 't voorgaande Deel in acht genomen, dat de Keizers van *Mexico* by hunne Zalving zwoeren, dat geduurende hunne regeering de Zon haar licht niet dan wanneer 't noodig was, zoude geeven; dat de regen de aarde zoude vruchtbaar maaken, wanneer het zoude noodig zyn enz. Deeze oeffening, zoo vreemd en buitenspoorig zoo 't schynt, laat echter niet na een genoeg waarschynlyken grondt aan te neemen; en zie hier de reden die 'er deeze Afgodendienaars van hebben konnen geeven. Een Koning is het beeldt van de Godheit; Hy is aangestelt om 't overschot der Menschen te bestieren: Zyne waardigheit, en zyn gezag onderstellen een Man die kan of moet verstandiger en ervarener dan de andere zyn. Deeze zyne waardigheit onderstelt ook een heiliger en rechtvaerdiger Mensch. De Koning moet dan veel naauwer verbintenissen met het Wezen hebben, waar van hy het Afbeeldzel is, zal hy veeleer van 't Opper-Wezen verhoort worden. Op een zodanigen grondt gedraagen zich de Volkeren voor dit Wezen, gelyk (b) de Godsdienstigste der Christenen aan de Heiligen. Hoe 't ook zyn mag, wanneer deeze Afrikaansche Afgodendienaars hunne Vorsten bidden, zy komen hen met wel gestoffeerde handen aanboord; en zoo dikmaals op gelyke wyze, dat eindelyk de tydt zich schikt om te verkrygen 't geen het Volk gelooft aan de tusschenspraak van den Vorst by de Zielen van zyne Voorvaderen verschuldigt te zyn, die de Goden (c) zyn waaraan hy zich vervoegt: Een lange droogte word noodzaakelyk van een krachtigen regen gevolgt: Dus is 't met het overige gelegen. Het vergenoegde Volk gelooft, dat hun Monarch wonderen doet en onderzoekt niets anders.

Hoe zy hunnen Vorst een Goddelyk vermogen toeeigenen.

Deeze Monarch word van een soort van Menschen omringt, die men als Muzykmeesters en Dichters aanzien kan, om hem te vleyen geschikt. Zy zingen niet dan ter eere van den Vorst, en in hunne Gezangen geeven ze hem de prachtigste bynaamen, en ydelste tytels. Zy handelen hem als *Heere van Zon en Maan, en Koning der Aarde en Zee*, en alzoo zy mogelyk gelooven, dat alles 't welk tot een soort van volmaaktheit strekt, zoo wel in 't goede als 't quaade, een merkteken van Grootagtbaarheit moet hebben, noemen ze hun Monarch, een *Groot Rover en Groot Toveraar*, gelyk wy onze Vorsten de naam van *Groote Overwinnaars* geeven. Dit is 't welk men ons bericht: Maar, zou de Tytel van *Groot Rover* ons niet doen dwalen? en zou het niet beter de konst van stroopen op de Landen zyner Grens-Volkeren

(a) *Purchas* in de Uittrekzels die hy ons verschaft heeft.

(b) Men moet de vergelyking niet al te krachtig aandringen, want dan zou men 'er geen meer overeenkomst vinden.

(c) *Pomponius Mela*, zegt ons het zelfde van de *Augiles*, of liever gezegt van de *Nasamoneenen*, waar van *Augila* de Hoofdtstadt was. Deeze Afrikanen aanbaden de *Manes* hunner Voorvaderen. *Augilas Manes tantum Deos putant.* L. 1. C. 8. Wy zullen ons hier met de onderscheiding die de Geleerden tusschen de Zielen der Overledenen en de *Manes* niet ophouden. Iet is 'er van gezegt Bladzyde 75. van dit Deel in de *Verhandeling over den Godsdienst der Indianen* en elders.

ren op de wyze der *Tartaren* en *Amerikanen*, betekenen, en een zekere bequaamheit om gelyk de Struikrovers van den roof te leeven? een gaauwigheit (a) by de aloudste Volkeren bekent.

Een blyk van dat ze d'onsterflykheit der Zielen gelooven, en verder hunne onkunde in Godsdienstige zaaken aangemerkt.

Nademaal zy de Zielen der Overledenen aanbidden, begrypt men daar uit dat zy de onsterflykheit der Ziele gelooven. Zy vreezen den Duivel, die zy *Musucca* noemen, en zien hem als den Vyandt der Menschen aan. Wat de Hel aangaat, zy hebben 'er geen denkbeeldt van: Maar zy vleyen zich na hunnen doodt in een Paradys over te gaan, alwaar zy in alle vermakelykheden met hunne Vrouwen en overige Huisgenooten leeven zullen. De Schepping van 't Heelal is hen onbekend, 't zy dat hen het gebrek van licht niet gedoogt heeft, over dit zoo zwaar begrypelyk onderwerp te redeneeren, of dat zy door een verwarde Overlevering die zy van de Volkeren die naader by Asie woonen, ontfangen hebben, de eeuwigheit van de stof gelooven. Men heeft ons niets van hun gevoelen over dit onderwerp verklaart, en wy zullen 'er ook niet meer van zeggen.

Alhoewel men ons verzeekert (b) dat deeze Volkeren geen Godsdienstige Vergaderingen, noch Priesters, noch Offerhanden, noch verbeeldingen van Beelden hebben, nochtans hebbe ze Feesten en Plechtigheden die alleen door 't goedvinden van den Vorst worden bepaalt en vast gestelt. De eerste dag van de Maan is een Feestdag. De *Musimos*, 't welk Feesten zyn door den Monarch gelyk de andere plechtigheden, vast gesteld, worden ter eere van de Zielen der Overledenen gevierr, of indien men zich gelyk zy, uitdrukken wil, (c) *van gestorvene vroome Menschen*. Het schynt dat deeze aldaar de eenigste Godheden deezer Volkeren zyn, en dat ze een blind vertrouwen op zekere Orakels hebben, die zy waanen dat deeze Dooden voortbrengen. Wy zullen 'er eerlang van gewag maaken. Laat ons door een waarneeming eindigen die wy met geen onnoodige Letterkennis belasten zullen, te weeten, dat de Geestelyke Dienst die de allerondste Afgodery (d) den Overledenen bewees, niet onverschillig voor alle verstorvenen was. Zy wierd niet dan aan voornaame Lieden beweezen, op dat zy na hunnen doodt Middelaars tusschen de Opper-Godheit en de Menschen wierden. In 't vervolg van tyden wierd dit veele uitzonderingen onderhevig.

XXV. HOOFDTSTUK.

Van hunne EEDZWEERINGEN; *hunne* HUWELYKS-PLECHTIGHEDEN; LYKPLICHTEN *en eenige andere* GEBRUIKELYKHEDEN.

Hunne Proefneeming om misdaaden t'ontdekken, waar in die bestaat.

DRiederlei Proeven hebben ze, waar van de eene veel overeenkomst met deeze die in *Congo* en *Guinee* geoeffent worden, heeft. Deeze die men ons onder den naam van *Lucasse* bericht, bestaat in den beschuldigde een zekere hoeveelheit van vergif te doen inneemen. Dit gaat met eenige woorden van vervloeking en verfoeijing verzelt, die niet min dan een schielyke doodt dreygen. Indien de beschuldigde de uitwerking die de vervloekingen en het vergif moeten doen, wederstaat, word hy voor onschuldig erkent, en de beschuldiger word door de verbeurtmaaking van alle zyne goederen, zelf van Vrouw en Kinderen, gestraft. De *Xoqua* (e) is een soort van heet Yzer-proef. De beschuldigde moet aan dit Yzer likken, en zoo hy de Tong brand, is 't een bewys van zyne misdaadt. De Mooren (f) dienen zich mede van deeze Proef. De *Calano* is de derde soort van Proefneeming, 't welk mogelyk niets anders is

(a) Der Lacedemoniers, Egiptenaren, Persen en Latynen. Zie 't geen *Cælius Rhodig.* deswegen verzamelt heeft. *Lect. Antiq.* L. 18. C. 1. (b) *Purchas* Ubi Sup.

(c) *Soules of saints departed*, zegt *Purchas* Ubi Sup.

(d) De raadvraging der Dooden is zeer oud, nademaal 'er Moses van gewaagt. *Deuter.* C. 18. V. 11.

(e) *Jan de Santos*, in de aanmerkingen van den Abt *Renaudot* over twee *Berichten van China* aangehaalt, beschryft het dus. „ De Eedt die *Xoca* word genoemt, geschied met het yzer van een spade, 't welk zy in „ 't vuur leggen, en wanneer het gloeyend is, neemen zy 't met een nyptang uit het vuur, en brengen 't „ voor den mondt van deezen die zweeren moet. Zy belasten hem dan het gloeyend yzer te likken; byaldien hy van 't misdryf dat men hem ten lasten legt onschuldig is, zal hem geen schade van 't vuur wedervaaren, 't welk hem de tong, noch de lippen niet branden zal: maar zoo hy schuldig is, zal hem eerlang het vuur de tong, lippen en 't aangezicht verbranden. De Moren, voegt hy 'er by, bedienen 'er „ zich mede van, gelyk de *Kaffers*, en zelfs de Christenen ten opzicht van hunne Slaven van dievery „ verdacht. (f) *Purchas* Ubi Sup.

is dan de Proef van *Bondo*, in *Congo* en *Guinee* gebruikelyk. 't Is een zeer bittere Drank, die de beschuldigde met eenen teug moet in zwelgen, en eerlang weder overgeeven, zonder dat 'er eenen druppel in de maag overblyft. Indien hy niet dan met veel moeiten en na herhaalde pogingen overgeeft, word hy voor schuldig gehouden. 't Is waarschynlyk de zelfde Proef die in *Monomotapa* in gebruik is.

Vreemd gebruik van Vrouwen-koop onder hen in gebruik.

Men koopt de Vrouwen voor de waarde van Geldt, of voor eenig Vee: Ook zegt men, dat men in dit Geweft ryk geacht word, wanneer een Vader veele Dochters heeft. Valt 'er iets op deeze te zeggen die men gekocht heeft, men geeft haar aan haare Ouders weder: Maar men moet 'er iets op verliezen, en alsdan heeft men de vryheid van haar aan andere te verkoopen. Wat de arme aangaat, geen beterschap is 'er voor haar ten besten: Nadat ze gekocht zyn geweest, is 't haar niet toegelaaten haaren Man te verlaaten, of om het anders te noemen, de Meester die haar gekocht heeft. Nochtans bestaan de voorbereidzelen en plechtigheden van 't Huwelyk, gelyk elders, in Feesten, Onthaalingen, Dansseryen en Bruilofts-geschenken. Men nodigt de Vrienden en Gebuuren: Een ieder brengt 'er zyne Schotel en een weinig Mondkost voor de nieuw Getrouwden. Laat ons een aanmerking over deeze Gewoontens voorstellen, die door de Reizigers te breed konnen uitgemeeten zyn geweeest, of qualyk verstaan. Deeze die ons van een alzoo buitenspoorig gebruik gewagen als de Koop der Vrouwen is, geeven ze wel op het onderscheid acht 't welk tusschen een wettige Vrouw en Byzit gevonden word? Is 't wel te gelooven dat in de aller woeste Landen geen Huwelyken uit genegentheid geschieden? Niet te twyffelen is 't dat men groote uitzonderingen in deeze gebruiken vind: Des te meer, dat de *Polygamisten* of die het met de Veelwyvery houden, waar van 't geschil is, zich gelyk alle anderen, een Vrouw verkiezen die de Meesteresse van den Huize en de Voogdesse van de andere Vrouwen zy. 't Is niet dan aan den Monarch gedoogt zyne Zuster en eigen Dochter te trouwen. Deeze Bloedschande is geen misdaadt voor hem: Maar de Onderdaan die dit durft bestaan, word met de doodt gestraft.

Hoe zy den gee-nen van hoogen Ouderdom gebrekkelyk geworden, handelen,

De ongemeene ouderdom en ziektens voor doodelyk geacht, worden gehandelt gelyk by de *Kaffers*, Nabuuren van de Kaap. Men verlaat hen die in deezen staat zyn, zonder hun de minste hulp te bewyzen, noch om hen in 't leven, noch in 't sterven te helpen. 't Is wel waar dat men gemeenlyk voor hen de genegentheit heeft om hen in de woesteny met een weinig voedzel te brengen, en dat de wilde Dieren het weinig leven 't welk deeze ongelukkigen noch overig is, uitblussen. Zy zelf hun laatste uur gevoelende te naaderen, verzoeken eenvoudig op deeze wyze te mogen bloot gestelt te worden.

En welk een gedrag zy omtrent de dooden oeffenen.

Vrywillig is 't de Dooden gekleed of naakt te begraaven; kortom men begraaft hen in den zelven staat waar in men hen zieltogende gevonden heeft. Men graaft een hol in de aarde, en men zet 'er den Overledene nevens eenigen voorraadt by zich in, om voor de reize naar de andere Waereldt te verstrekken. Men bedekt hem met aarde en men zet op zyn Graf de Mat of Stoel waar op hy den geest gegeeven heeft. Het bygeloof gedoogt niet deeze Stoel noch iets 't welk het Lichaam van een stervende of Doode heeft aangeraakt, te behandelen. De Rouw duurt agt dagen van Zonnen-opgang tot Zonnen-ondergang, en behalven dat, noch een uur nadat de Zon ondergegaan is. Deeze Rouw gaat verzelt met weenen, danssen en zingen. Vervolgens eet en drinkt men ter eere van den Overledene.

Welk een gebruik de Koning wegens Lykplichten heeft, en op gezette tyden waarneemt.

Omtrent de Maandt September en ten tyde van de nieuwe Maan, vertrekt de Koning, die gelyk wy gezegt hebben, de zichtbaare God of ten minsten de Stedehouder van de Godheit is, met veel gevolg van *Simbaöé* zyne Hoofdtstadt, en begeeft zich naar een zekeren Heuvel, die de Begraafplaats der Koningen is, om 'er negen dagen plechtiglyk ter eere (a) van de Zielen zyner Voorzaten door te brengen. Zoodra men daar gekomen is, begint men de *Ceremonie* door een Lykmaal, en men drinkt zich van de *Pombo* (b) dronken. Het Feest duurt agt dagen. De *Pomberar*, 't welk een der negen plechtige dagen is, is bestemt tot een soort van Ren-of Wortelspel. De Koning en zyn Hof verschynen 'er prachtig uitgedost. By de agt vreugde dagen voegt men 'er twee van rouwbedryf by. Alsdan is 't dat de *Demon* in 't Lichaam van een Hoveling komt, ten minsten zoo men de *Negers* gelooven moet. De *Demon* verklaart aan de Vergadering dat hy de Ziel van den regeerenden Konings Voor-

(a) Wy haalen hier het vervolg van de plaats van *Pomponius Mela* L. 1. C. 8. aan, de *Augiles* raakende. *(Augilæ) per eos (Manes) dejerant, eos ut Oracula consulunt, precatique quæ volunt, ubi tumulis incubuere, pro responsis somnia ferunt.* Men ruikt genoeg de overeenkomst van deeze gebruiken

(b) 't Is een drank van *Maiz* of van eenig ander koorn van 't Geweft gemaakt.

Voorzaat is, en deeze Ziel die deel aan de Lykplechtigheit heeft. Deeze bezetene valt en wentelt zich ter aarde, de *Demon* fpreekt dan door zynen mondt in een onbekende taal: Maar vervolgens ftelt hy zich menfchelyker aan en fpreekt gelyk den Overleden Koning gefproken heeft. (a) De Koning, die gelooft zynen Voorzaat te kennen, naadert en groet hem: Eerlang wykt dan het verdere Gezelfchap door achting te rug, en de Koning met den Bezetenen alleen zynde, vraagt hem als een onfeilbaar Orakel raad over alles 't welk zynen Staat en zyn Perfoon in 't byzonder aangaat. Het Orakel ophoudende te antwoorden, verlaat de *Demon* het lichaam van dien hy bezeten heeft, en men verzeekert dat de arme Lyder gemeenlyk al zyn leven gevoelen heeft van de eer van tot dit Orakel te hebben gedient. Waarfchynlyk is 't, dat alle deeze konftenary aan 't bedrog van iemandt verfchuldigt zy, die zich voor Toveraar uitgeeft: Dit is alles 't welk met zekerheit kan gezegt worden. Wy voegen 'er alleenlyk by, dat de Oudheit een groot getal uitroepingen der Dooden bericht.

Hoe na 't afflerven van den Koning, zyne Vrouwen hem in de andere waereldt verzellen moeten;

Wanneer de Koning fterft, volgen hem zyne Vrouwen om hem in de andere waereldt te dienen. Zy vergeven zich zoodra hy den Geeft geeft. Geftorven zynde, draagt men hem van ftonden aan naar 't Graf van zyne Voorvaders, en op den volgenden dag 's morgens, neemt zynen Troonvolger bezit van 't Koningryk en de Bywyven des Overledenen. Hy vertoont zich in 't openbaar: Maar zodanig dat een Affchutzel hem en zyne Vrouwen voor 's Volks oog bedekt. Men verkondigt hem opentlyk door 't ganfche Landt, opdat de Edelen en voornaamften van 't Volk hem komen erkennen en Hulde bewyzen. Dit gefchied met zodanige tekenen van dienftbaarheit, zoo gemeen door ganfch Ooften, en zoo aangenaam voor de Vorften die zich vleyen voor een Godheit gehouden te worden, wanneer zy hunne Onderdanen beevende kruipen zien voor de trappen van hunnen Troon, en hen zonder te mogen aanzien, fpreeken. Dus is 't dat de Onderzaten hunne Huldiging aan deezen Afrikaanfchen Monarch afleggen, die zich verwaardigt op hunne onderwerping te antwoorden; Maar zonder zich noch in 't openbaar te vertoonen; na geantwoordt te hebben, rukt men het Affchutzel, 't welk hem bedekte, weg, en hy vertoont zich eindelyk. Een ieder flaat in de handen, en fchreeuwt van vreugde vervoert. Aanftonds daar na word het Affchutzel voor den Monarch toegefchooven, en deeze die hem gehuldigt hebben, keeren weder kruipende te rug gelyk zy gekomen waren. De ganfche Stadt viert het Feeft van 's Vorften verheffing tot de Kroon, overal wedergalmt het van vreugde, en van 't geluid der Muzyk-Speeltuigen.

En met welk een plechtigheit de Troonvolger door zyn Ryk word uitgeroepen en gehuldigt.

Den volgenden dag, laat de Monarch zyne verheffing op den Troon door zyne Amptenaaren uitroepen, die van ftonden aan de Onderdanen noodigen om door hunnen nieuwen Opper-Heer de Boog te zien breeken. Dit is een plechtigheit waar by fomtyds meer dan een Mededinger naar 't Koningryk tegenwoordig is, en waar van men evengelyke Voorbeelden (b) by veele Aloude

(a) Dit alles heeft veel overeenkomft met de negendaagfche en jaarlykfche gebruiken der Alouden, en de Befchryving die 'er Virgilius Æneid. L. V. van doet. Van de Lykmaalen, een ren of fteekfpel, de aanroeping en aanbidding der *Manes*; laaten wy met de Befchryving die wy reeds hebben gedaan, deeze plaats van Virgilius vergelyken:

Salve fancte Parens iterum: Salvete recepti
Nequicquam cineres, animæque umbræque paternæ &c.

(b) Waarfchynlyk is 't dat de nieuwe Vorft dit bedryf van *Ceremonie* inftelt, om een bewys van zyne krachten aan 't Volk te geeven. Daar zyn zoo veele voorbeelden in de Oudheit, die bewyzen dat de Volkeren ten minften zoo veel lichaams kracht als wysheit in deezen eifchten die om hen te beftieren beftemt waren, dat het onnoodig is zich op te houden met de zelve aan te haalen. Onze Franfche Hiftorie bericht 'er een voorbeeldt van, 't geen genoeg bewyft dat onze Voorouderen over dit ftuk noch niet ontaart waren. Pepyn de *Korte* zich van een gedeelte der Heeren van zyn Hof wegens zyne korte en dikke geftalte veracht ziende, 't welk hen geen groot denkbeeldt van zyne dapperheit gaf, noodigde hen op een verluftiging van een gevecht met een Stier tegen een Leeuw. Als hy zag dat de Leeuw verwoedelyk op den Stier aanvallende hem begon de keel toe te nypen; wie van u, zeide hy, tot de Heeren, gelooft moeds genoeg te hebben, om deeze Leeuw te dwingen den Stier los te laaten, en hem te dooden? Niemandt wierd 'er gevonden die een zoo gevaarlyke daadt onderneemen dorft. Toen fprong de Koning in het worftelperk, trok zyn Sabel, floeg de Leeuw met den eerften flag het Hooft af, en weder onverfchrokken zyne plaats neemende, zeide hy hen in 't voorby gaan, aan wien hy begeerde zich te doen verftaan: *David was klein en Goliat werd door hem ondergebragt; Alexander was klein, maar hy had meerder kracht en moed dan veele van zyne grootfte en welgemaaktfte Bevelhebbers.* *David* wedervoer de zelfde verachting van *Saul* en zyn Hof wegens zyne kleine geftalte. Niet te min was hy ongemeen fterk, *men rekende hem onder de dapperfte Mannen van Ifraël.* Hy zegt in een van zyne Pfalmen, dat zyne kracht zodanig was, dat *hy een ftaale boog brak*: en alhoewel de Heer *Le Clerc* in zyne verklaringen een gedachten uit, dat dit wel een Poëtifche vergrootende fpreekwys zoude konnen zyn, echter zou hy Verklaarders vinden, die deeze daadt voor een bewys van kracht zouden neemen, die David voor zyn Volk toonen wilde.

Aloude Volkeren van Europe en Asië vind. Wanneer de *Quiteve* zich in een zoo verdrietige omstandigheit bevind, moet hy zynen toevlucht tot de geneegenheit der Vrouwen neemen die den Overledene overleeft hebben; want wie zy in 't Paleis gedoogen, is de eenige en waare Troonvolger. Het zoude onnut zyn den indrang te dwingen, nademaal deeze geweldpleging strydig met de Wetten van den Staat is. Zy zoude den Eisscher het recht om te regeeren doen verliezen: Het vereischt dan, dat hy zyn recht handhave, maakende zyn Hof by deeze Vrouwen.

Hoe op 's Konings afsterven nevens zyne Vrouwen hem eenige groote Heeren in de toekomende de waereldt verzellen moeten.

Wy hebben gezegt, dat een gedeelte van 's Konings Vrouwen met hem sterven. Men verzeekert ook dat men hem eenige groote Heeren van 't Koningryk voor zyn geleide geeft, onder voorwendzel, dat hy hunnen Dienst noodig heeft, en dat de Troonvolger gemeenlyk deeze verkiest voor wiens aanhang hy is beducht. Men zegt ook dat eertyds de Koning zich niet van de wreede Wet uitzonderde, die begeert dat men gewillyk sterve, wanneer men van een ongeneesbaare ziekte word aangetast. In dien gevalle dooden zich de Koningen na hun een Troonvolger te hebben verklaart. Een groot gebrek aan hun persoon overgekomen, de beroovingen, ongunsten en rampspoeden, eindelyk het verlies van de twee voorste Tanden, noodzaakten hen in de zelfde zaak. „ Het word vereischt, „ zeggen ze, dat een Koning geen gebrek „ heeft: Indien by ongeval hem iet over- „ quam, doet hy dan niet beter dat hy uit „ de waereldt scheide, en dat hy in 't ander „ leven overgaa, alwaar hy van alle onvol- „ maaktheden zal ontheven zyn?" In 't vervolg onderschraagden de Koningen deeze zoo schynbaare edele gevoelens niet meer. Een van hun verkiezende het toekomende leven voor de hoop van na zynen doodt volmaakt te worden, liet in zyne Staaten verkondigen, „ dat schoon hy het ongeluk hadde „ gehad een Tand te verliezen, echter be- „ slooten had voor 't welzyn zyner Onder- „ danen te leven, en gerustelyk afwachten „ zou, dat hem de doodt quam te over- „ vallen, zonder die te gemoet te gaan.

(a) De Vorst belast in zekere tyden Koninglyke Jagthoudingen, alsdan is 't aan een ieder gedoogt op den Leeuw te jaagen en hem te dooden; 't welk op andere tyden een misdaadt zoude zyn, nademaal de *Quiteve* de toenaam van *groote Leeuw* voert.

Hoe dien Landaart voor hunne onderneemingen het Lot onderzoeken.

Deeze Volkeren onderneemen niets zonder te vooren raad te hebben gepleegt wegens den uitslag door 't Lot met een soort van Dobbelsteenen, of door middel van eenige Lynen die zy in den grondt of op de aarde trekken. Schoon de Tovery hun verboden zy onder straffe van de doodt, of ten minsten op verbeurtverklaaring van Vrouwen, Kinderen en zelf van de vryheit, nochtans laaten ze niet na groote Toveraars te zyn. Het Overspel en de Diefstal zyn de zelfde straf als de Toveryen onderworpen.

's Konings gedrag wanneer hy een onderhandeling met zyne Grensvolkeren aangaan wil.

Wanneer de Koning met zyne Grensvolkeren Onderhandelingen heeft te verrichten, vertrouwt hy die aan vier Afgezanten, waar van de eerste alleen zyn persoon verbeeldt, en moet met de zelfde achting als zyne Majesteit eischt, gehandelt worden. De Gezant die na deezen volgt, word *'s Konings Mondt* genoemt; hy geeft bericht van zynen last. De derde *'s Konings Oog*; deeze is 't die acht geeven moet op 't geen 'er voorvalt; en de vierde *'s Konings Oor*, die hooren moet al 't geen 'er wederzyds word gezegt en 'er getrouwelyk bericht van geeven.

XXVI. HOOFDSTUK.

Van den GODSDIENST *der* VOLKEREN *van* SOFALA, *en van hunne* GEBRUIKEN.

Het gedrag der Volkeren van *Sofala* omtrent hunnen Godsdienst,

VAn deeze Volkeren weet men byna niets anders, dan dat zy Afgodendienaars zyn. Zy neemen in hunne Huwelyken byna de zelfde plechtigheden als hunne Grensvolkeren in acht. Zie hier wat 'er het byzonderste van zy. (b) Deeze die de Bruidegom is, laat zich op den rug van een zyner Medegenooten draagen, die hem zonder te rusten ter plaatse van de Bruiloft draagen moet. Indien de Drager rust, is 't een voorteken van ongeluk: Het Huwelyk word dan verschoven tot op een anderen dag. Somtyds breekt men als dan het Huwelyk zonder andere reden.

Huwelyks- en Lykplichten aangemerkt.

Wat

(a) *Purchas* Ubi Sup. (b) Idem.

Wat de Graven aangaat, zy brengen de Dooden eeten, eveneens als alle die geene waar van wy gesproken hebben, oeffenen. Op het Graf zetten ze twee Steenen, een aan 't Hoofdt, de andere aan de Voeten des Overledenen, en wryven deeze Steenen met Sandelhout. Zy zyn tot droomen zeer genegen, en alhoewel door de lichtgelovigheit deezer onkundige Volkeren zy altoos bedrogen worden, zyn ze van dit bygeloof echter niet af te leiden. Men behoeft niet naar *Sofala* te gaan, om menschen van dien aart t'ontmoeten.

(a) Zekere *Kaffers* van deeze Gewesten, draagen hunne Dooden naar een Spelonk, die door een groot getal Krokodillen bewoont word, overzulks de Zielen der verstorvenen in deeze Dieren ingaan, en 'er zich reinigen. Zy hebben voor de Krokodillen zoo veel achting, dat ze hen eeten voorzetten in den ingang van dit Hol, 't welk een heilige plaats word geacht.

Wy zullen dit Hoofdtstuk verkorten, om de herhalingen te ontgaan, en voornamentlyk een groot getal ongerymdheden te myden, waarin het verhaal ons zoude konnen doen vervallen. Licht is 't alle de tegenstrydigheden der Reizigers by een te haalen: Maar geenzins is 't zoo gelegen met het waare van 't valsche te onderscheiden.

XXVII. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* VOLKEREN *die omtrent de Revieren van* QUILLIMANCA, LORANGA, *en* QUISUNGO *woonen, en van deeze eerste Revier tot aan* CUAMA, *naby de* KUST *van* SOFALA.

Van welk een gevoelen en gedrag deezen Land-aart zy.

DE naast aangrenzende Landen van de eerste Revier, maaken een gedeelte van 't Aloude *Troglodite* uit. Eenige van deeze Volkeren hebben geen Afgoden, en men voegt 'er by, dat indien 'er gevonden worden, zy echter niet dan een eenige God aanbidden, en zyne Goddelyke Voorzienigheit, goedheit, en de onsterflykheit der Ziele gelooven. Zy gelooven ook dat 'er booze Geesten in wezen zyn: Maar dit alles belet nochtans niet, dat zy de Godheit lasteren wanneer de zaaken niet naar hun begeeren gaan. Zy neemen Feestdagen en Vastendagen, en zelf zeer streng waar; maar den volgenden dag vergoeden ze dit vasten genoegzaam door dronkenschap wegens de gestrengheit van den voorigen dag. De overdaadt geschied met hunnen Drank van *Maiz* en een soort van zoeten Wyn uit een zekere Vrucht (b) van 't Landt getrokken.

Als die van *Mombaze*,

Mombaze is van Mahometanen en Afgodendienaars bevolkt. De Godsdienst van deeze laatste verschilt zoo weinig van andere Volkeren, dat 'er het onderscheid de moeite niet van waard is, om 'er eenige aanmerking van te maaken. De Koning is als een zichtbaaren God (c) aangezien, die zich op aarde een onbepaalde macht toeëigent. Men draagt, wanneer hy te Velde trekt, voor hem het Vuur.

En *Melinde*, hoe zy hunnen Opperheer in hooge achting houden, en zich eerbiedig voor hem gedragen.

Melinde heeft geen minder eerbied voor haaren Opperheer. Men draagt hem op de Schouders, en men werpt zich voor den Draagzetel neder, zonder hem te durven aanschouwen. Voor hem gaan Mannen met keurig Reukwerk beladen, en uit beduchtheit dat hem onderweeg eenig quaadt ontmoeten mogte, slacht men zoo dra als hy uit zyn Koninglyk Paleis gaan wil, een Ree, waar van de Afgods-Priesters de ingewanden onderzoeken, om het geluk of ongeluk van deezen uittogt te voorzeggen. Het Volk maakt een vreugde geschrei; de schoonste Vrouwen vertoonen zich voor deeze Moorsche Majesteit, eenige zingen ter zyner eere, en andere bieden hem Reukwerken aan, of branden 't voor hem. In gewichtige beraadslagingen verzuimt men niet een Ree den Buik op te snyden, om 'er onderzoek van te doen, gelyk reeds gezegt zy. De Koning moet driewerf over 't Lichaam van dit Reedier treeden, en de *Labis* (d), na het geopent te hebben, doen veelerlei bezweeringen om de waarheit van den uitslag te ontdekken.

Hunne

Deeze Volkeren zyn in 't algemeen tot Tove-

(a) *Purchas* Ubi Sup. (b) Idem.

(c) Men zegt ons het zelfde van de aloude Ethiopers. *Quem Regem creaverint, veluti numen irsit, aut ad manus à divinâ providentiâ eis datus, vulgo adorant.* *Johan Boemus* in zyn Boek, *Mores, Leges, &c.* den tytel voerende. (d) Dus worden de Priesters van dat Landt genoemt.

genegenheit tot Tovery aangemerkt.

Toveryen geneegen. De Tovery beſtaat gemeenlyk in zekere Betoveringen, van een genoeg afſlovende Dans verzelt, die eindelyk d'een of d'ander de herſſenen ontroert. In deezen ſtaat is 't dat de gewaande Bezetene alsdan de zaak openbaart die men weeten wil.

XXVIII. HOOFDTSTUK.

Van hunne HUWELYKS-PLECHTIGHEDEN *enz.*

Plechtigheden by hun Huwelyken in gebruik, en hoedanig.

DEeze Volkeren bezitten veele Vrouwen. Op den dag van 't Huwelyk gaan twee of drie Gebuuren of Bloedverwanten van den Bruidegom vooraf, en vertoonen zich vroeg 's morgens voor de deur van de Bruidt, danſſen en zingen, tot dat een ieder het geſchenk van de Bruiloft aan de Bruidt heeft gedaan. Dit geſchenk beſtaat in *Maiz*, Meel enz. Voor dat het Geſchenk word aangeboden, geeft men een handvol *Maiz* aan de Danſſereſſen, men legt zich iet van 't Meel op 't linker oogen de wang. De dag loopt met vreugde ten einde, waar na de Bruidegom zyne Bruidt naar zyn huis geleid, en de plechtigheit eindigt.

Omtrent de Revier van *Quizungo*, gaan de Dochters die trouwen zullen, ten Huize uit, en naar een (a) onbebouwden Akker, een geheel uur het verlies van haaren Maagdom beweenen. Dit geſchied by den dag in 't byzyn der Bloedverwanten en Vrienden die haar komen bezoeken. Des nachts keeren ze weder naar Huis. Zoodra zich de nieuwe Maan vertoont, word het Huwelyksfeeſt voltrokken, en den volgenden dag de Juffer aan den Minnaar geleevert, die zich zonder eenigen anderen omſlag in bezitting ſtelt.

Hun gedrag over hunne Overledenen geoeffent, waarin dit beſtaat.

De rouw aangaande, word met lang weeklagen, huilen en klagten verzelt, die zoo luidruchtig als 't mogelyk zy, zyn. Men omwind, of liever, men baakert de Overledene in iet 't welk zwart is, door middel van een band van de zelve verwe. Men begraaft hem met zyne Wapenen, uitrusting en voorraadsmiddelen voor de reize. De Mat waarop hy gelegen heeft, de Stoel waar op hy heeft gezeten, den Huisraadt waar van hy zich bediende, dit alles word verbrand, ja zelf zyn Huis. Men kan licht begrypen dat het verlies maarmaatig is. Deeze Volkeren maaken niet veel werk hunne wooningen koſtelyk en prachtig op te ſieren. Het zelfde gebruik word by het grootſte deel der Volkeren van deeze Kuſt waargenomen. Het is den levendigen een zaak van aangelegentheit de dooden niet aan te raaken, noch 't geen voor hen gedient heeft; want wie deeze dingen aanraakt, is bezoedelt, hy zoude tot zynent niet durven wederkomen, noch omgang met zyne Landsgenoten hebben, zonder te vooren zich te hebben gewaſſchen en gereinigt. Men brengt mede in 't Graf de aſſche van alles 't welk verbrand is. De rouw duurt dagelyks twee uuren, agt dagen lang. Omtrent middernacht heft een van 't gezelſchap de toon van weeklaagen op, en alle beantwoorden ze hem op den zelfden toon. Den volgenden dag gaat men naar het Graf den Overledene levensmiddelen brengen. Deeze, die deeze plechtigheit verrichten, hebben Meel op de Wangen en 't linker Oog, eveneens als by hunne Huwelyken geſchied. Zy preevelen eenige woorden op het Graf van den Overledene; 't zy dat ze hem gebeden voordragen wegens hunnen Oogſt, of dat ze eenige gedachteniſſen voor hem uiten. Geduurende de rouw waſcht men zich het aangezicht niet.

Welk een gedrag de Jongelingen voor hunne manbaare jaaren onderworpen zyn.

Aan de Kuſt van *Melinde*, of by de aangrenzende Volkeren, vereiſcht het gebruik dat de Jongelingen, zelf die van zeven of agt jaaren zyn, rondom het hoofdt, omtrent zes of zeven ponden zwaarte, leem draagen, tot dat ze eenige proeven van dapperheit in den Oorlog beweezen hebben, of in een Lyfgevecht Man tegens Man. De Jongelingen zyn verplicht de tekenen hunner overwinning en van hunne dapperheit te toonen, die eveneens als in *Monomotapa* zyn. Een zodanig bewys is voor hen noodig en hunne dapperheit vermeerdert ongemeen door den dwang en hoon, waarin den geenen vervallen die nalatig zyn, proeven van hunne dapperheit te geeven.

Eindelyk bevind men dat tuſſchen *Angola* en *Monotapa*, (b) verwyfde Menſchen zyn, die geen behaagen dan in Vrouwelyke daaden ſcheppen, en die zich van hunne Sexe ontadelen om tot de vuile luſten van hunne Landsgenoten te dienen. Mogelyk zyn deeze verwyfde Menſchen van 't Geſlacht der (c) *Hermaphroditen* van *Florida*.

XXIX. HOOFDT-

(a) *Matos*. (b) *Chibadi*.
(c) Zie de *Godsdienſtige plechtigheden der Afgoden-Dienaars*, derde Deel eerſte ſtuk

XXIX. HOOFDTSTUK.

Van den Godsdienst *der* Ethiopers *en* Galles *nevens hunne* Gebruiken *enz.*

Welke Afgodendienaars onder de Ethiopers gevonden worden.

SChoon de Regeering van den Christelyken Godsdienst zy, zyn 'er nochtans veele Afgodendienaars in dit groot Ryk. Dit zyn omzwervende en woeste Volkeren, zegt *Ludolf*, (a) *zonder Geloof, zonder Wet en zonder Koning.* Ook zyn ze van gedrag gelyk de *Trogloditen.* (b) Hunne Taal is wanschikkelyk en word qualyk uitgesproken. Dusdanig zyn deeze woeste Volkeren (c) die men inden rang der *Kaffers* stellen moet. Behalven deeze, maaken de Schryvers van de *Agawas* gewag, die het hooge Gewest van *Gojane* bewoonen, insgelyks de *Gonguas*, *Gafates* en *Galles*, die mogelyk de zelfde als de *Guages* of *Jagues* zyn, hier voor beschreeven, en eenige anderen. Laat ons door de *Galles* een aanvang maaken.

(d) Zy hebben geene Afgoden, noch uitwendigheden in den Godsdienst; ten minsten die naauwelyks zichtbaar zyn. Zy maaken geen onderscheiding tusschen den Hemel, het Opper-Wezen, Schepper en Behouder van 't Heelal. Hy is 't, zeggen ze, die alle dingen in haar bestendigen omtrek besluit: Maar zy bewyzen hem geene soort van Dienst. Nochtans verzeekert men, dat ze handelbaar zyn en bequaam om tot het Christendom bekeert te worden.

Deeze van *Zender* aanbidden de Afgoden of *Demons*; zy zyn ongemeen tot de Tovery geneegen. Niets byzonders is 'er van de andere Volkeren te zeggen.

Hoe, en waar mede de Jongelingen der *Galles* hunne dapperheit in den Oorlog betuigen moeten.

De *Galles* hebben 't gebruik van de Besnydenis. Zy bedienen zich mede van de Veelwyvery. Den Jongelingen is 't niet gedoogt hun Hair te snyden, dan na hunne dapperheit in den Oorlog door den dood van een Vyandt, of op de Jagt een wild Beest om te brengen, te hebben getoont. 't Is het hoofdt van den Vyandt niet, dat zy voor een Gedenkstuk hunner kloekheit mede brengen: Maar iet anders 't welk men lichtelyk raaden zal, wanneer men weete dat zy klaarblykelyk de Sexe (e) van den gedooden Vyandt bewyzen moeten. Men maakt van deeze eerwaardige tekens, Zegetekens die aan 't hoofdt van 't Slagveldt worden opgerecht. Alle agt jaaren verkiezen ze een nieuw Opperhoofdt, die zyne verheffing in 't Bestier door een inval in de Landen van Ethiopië berucht maaken moet.

Vreemd gedrag van die van *Zender* om een Koning te verkiezen.

Die van *Zender* zoeken een Koning in de Bosschen onder de wilde Dieren, die hy, zoo men zegt, door de kracht van zyne Betoveringen, gelyk een anderen *Orpheus* met zig sleept. Het staat niet dan aan de Grooten van den Staat zich een Vorst na den doodt van zynen Voorzaat te verkiezen. Om hem in de Bosschen te vinden, stellen zy zich onder geleide van een soort van Adelaar, die door zyn schreeuwen deezen ontdekt die tot Koning moet verkooren worden. Het heeft somtyds beter ervaarene Volkeren behaagt, geleiders alzoo onzeker als deezen te volgen. (f) Darius de eerste Koning van Persië, had het geluk Koning verkooren te worden, om dat zyn Paerdt eerder dan die van zyne Mededingers briefschte, die gezamentlyk na den dood van den valschen *Smerdis* overeen gekomen waren, dat deeze zou Koning verkooren zyn, wiens Paerdt het eerste briefschen zoude. Laat ons weder tot den Koning van *Zender* komen: De ingetogenheit, of liever de regel deezer woeste Volkeren, die den Koning verplicht zich verborgen te houden, verplicht hem ook den geenen te wederstaan die hem verkiezen willen. Hy treed zelf in een gevecht tegens hen; en tracht hen te quetzen zoo hy kan. Men moet hem dan qualyk handelen, en afsloven om hem tot de Regeering te dwingen; maar hy moet zich door de Verkiezers niet laaten quetsen; want als dan zou hy om te regeeren onwaardig zyn, en men voegt 'er zelf by, dat het den Onderdanen gedoogt zy deeze te dooden die men hun voor Koning bestemt had, wanneer hy het ongeluk heeft gehad, in deeze gemaakte tegenstant gequetst te worden. Hoe 't ook zyn mag, na dat hy het aan zyne Verkiezers heeft opgegee-

(a) Hist. Æthiop. L. 1 C. 14. (b) *Strident non loquuntur.* (c) *Ludolf* Ubi Sup.
(d) *Nulla Idola & vix Sacra habent.* Id. ibid.
(e) *Postquam de Sexu imberbium dubitaretur, turpissimam partem viris amputavere.* Ludolf Ubi Sup. C. 10.
(f) *Herodotus.*

gegeeven, ftaat hy noch voor het geweldt der geenen dien hy ontmoet, bloot, en die hem poogen te vervoeren, om de eer te hebben, hem op zynen Troon te verheffen. Deeze Troon, gelyk wel geloofTyk zy, is een zeer geringe zetel, en 't Paleis en Boerenhut, of ten beften, een Tent.

XXX. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* EILANDEREN *van* SOCOTORA.

Hoe de Socotoranen in holen woonen.

DE Eilanders van *Socotora* zyn *Beduins*, navolgers en opvolgers der *Trogloditen*, want zy woonen, gelyk zy deeden, in holen en kloven van rotfen. (a) Men heeft hen voor St. Tomas Chriftenen willen laaten doorgaan. (b) Nochtans verzeekert men dat ze geen kennis van J. Chriftus en den Chriftelyken Godtsdienft hebben. Waar is 't dat zy het Kruis fcheynen te eeren, en dat men 't op hun Altaar ziet.

Hun gedrag in 't aanbidden van de Maan.

Zy aanbidden de Maan als de Moeder en oorzaak van alle dingen. In een langduurige droogte, neemen ze hunnen toevlucht tot haar, om water te verwerven, en zie hoedanig. Zy verkiezen iemandt onder hen, die zy in een zekere plaats door middel van een foort van verfchanfing fluiten, van waar het hem op ftraffe des doodts verboden is uit te komen. Deeze verkoorene dus opgeflooten, is verplicht de Maan tien dagen lang te bidden, om water te verwerven. Indien 't waar is dat men deezen Menfch de handen affnyd, wanneer op 't eindigen der tien dagen de Maan noch geen regen heeft voortgebragt, men zal lichtelyk gelooven konnen, dat de yver van deezen Godvruchteling voor die van andere Godsdienften niet behoeft te wyken, die in diergelyke gelegenheit met zeldzaame geftrengheden, en onder 't juk van de wreedfte tucht de tuffchenfprake der Hemelfche Wezens fmeeken: Maar wy zyn de omftandigheden van deeze buitenfporige en barbaarfche plechtigheit onbewuft, om 'er zonder ftruikelen van te konnen redeneeren.

Welk een Offerhande zy op zekere tyden te doen, onderworpen zyn.

Op zekere tyden van 't jaar en voor zekere Vaftendagen, die zy waar te neemen, zich hebben onderworpen, vergaderen de Voornaamften en doen een Offerhande (c) van hondert Bokken- of Schapen-Hoofden. Dit is een foort van *Hecatombe*. Aan deeze Afgoderyen verknochten ze de Chriftelyke Kerkgewoontens, gelyk de viering van Kersdag, die zy zeftig dagen vieren, door een foort van vaften, zonder Melk, noch Boter, noch Vifch, noch Vleefch te eeten. Dit alles gefchied met veel ftrengheit, en zoo iemandt ongelukkiglyk te raade wierd de vafte te breeken, zoude het hem voor de eerfte reize twee Vingers van de rechter Handt komen te koften, voor de tweede de geheele Handt, en de derde den Arm.

Hunne Moquamos of Tempels, waarin die beftaan, en hoe zy daarin hunnen Godsdienft oeffenen.

Zy hebben veele *Moquamos*; dus noemen ze hunne Tempels. Deeze *Moquamos* zyn zeer klein en laag: Van drie ingangen zyn die verzien, en om 'er in te gaan moet men geweldig bukken. In deeze Kapellen ziet men een Altaar, waar op een Kruis is, en ftaven lelysgewys geftelt, 't welk mede een Kruis fchynt te verbeelden. Ieder Kapel word door een Hoofdt of Priefter beftiert, die zy *Hodamo* noemen. Zyn ampt is jaarlyks; de tekenen van dit Ampt zyn een Staf en een Kruis, die hem niet gedoogt is aan iemandt te geeven noch te laaten aanraaken, onder ftraffe van 't verlies van de Handt. De tydt om zyne Godsdienftigheit in deeze Kapellen te pleegen, is als de Maan onder gaat of wanneer zy opkomt, en de tekenen van Godsdienftigheit zyn, by voorbeeldt, om driewerf des daags en driewerf des nachts een zeker getal flagen op een lange ftaf met een andere die korter is, te flaan, en vervolgens driewerf om de Kapel te gaan, zich daar na driemaal op ieder omgang omwendende. Dit word van een foort van Offerhande van ruikend hout gevolgt, 't welk men in een yzer Bekken legt, door drie ketenen over een groot vuur gehangen. Daar na bewierookt men driewerf het Altaar, en driemaal de Deuren van den Tempel; men doet met luider ftemme, geloften en gebeden, in den Tempel en in den omtrek van den zelven, aan de Maan. Zy fmeeken haar om haare befcherming, en dat het haar behaage die niet dan

(a) *Incolæ partim Chriftiani qui à divo Thoma cognominantur* Commentar. *Rerum à Soc. Jefu in Oriente geft.*
(b) *Dapper* in zyne *Befchryving van Afrika*; doch hy haalt geen Schryver aan.
(c) Dit alles is mogelyk een zeer bedorven overfchot van 't *Sabeismus*, waar van wy vervolgens fpreeken zullen. De Sabeën offerden een Bok aan de Maan wanneer zy nieuw was.

dan aan hun alleen toe te ftaan. Geduurende deeze Godsdienftigheit houd de *Hodamo* op 't Altaar een brandende kaers. Deeze Kaers is van Boter gemaakt, het gebruik van al 't ander Smeer of Vet verboden zynde: En ten dien einde draagt men zorg van altoos in de Kapel een Bekken met Boter gevult, te hebben. 't Is niet alleen om 'er Kaerffen van te maaken dat de Boter dient; maar verftrekt mede om Kruiffen op den Staf te fmeeren, tot de Godsdienftige gebruiken gebeezigt. Op zekere dagen van 't jaar doet men een plechtelyke Proceffie rondom den Tempel. Men verkieft een der voornaamften van 't Landt om in deeze Proceffie de grootfte der gewyde Staven te draagen. Na de Proceffie fnyd men hem de Vingers van de Handt, en men geeft hem weder een kleine Staf, die, door middel van zekere merktekenen, hem voor vrywaaring tegen allerlei verongelykiging dient, zonder te melden van de byzondere eer die de Staf hem toebrengt en van een geur van heiligheit die hem het voordeel verzorgt van den gewyden Staf in de Proceffie te hebben gedraagen. Men ziet door dit verhaal genoegzaam, hoe gedrochtelyk het mengzel van 't Mahometanendom, Chiftendom en 't Heidendom is, 't welk in deezen Godsdienft gevonden word. Men meent ook dat zy veele Kerkgebruiken der *Neftorianen* ontleent hebben.

Als ook op zekere tyden Proceffien doen.

XXXI. HOOFDTSTUK.

Van hunne HUWELYKEN, LYK-PLECHTIGHEDEN *en andere* GEBRUIKEN.

De Veelwyvery onder hen in gebruik, en hoe zy met hunne Kinderen belaft zynde, die handelen.

NA een zoo ongemeene Godsdienft, moet men ook zeer belachelyke gebruikelykheden verwachten. Men trouwt 'er zoo veele Vrouwen als men onderhouden kan: Men verftoot haar weder gelyk men haar genomen heeft, te weeten, men zend haar zonder eenige omftandigheit weg. Men verwiffelt haar zelf tegen andere voor een zekeren tydt, mogelyk tot dat het afweezen de luft wederom aanprikkelt. Maar niets zonderlinger is als de wyze hoedanig de Vaders hunne Kinderen aan andere overdoen. Wanneer het hen behaagt zich 'er van te ontflaan, noemen ze zodanig een om 'er zorg voor te draagen, en deeze Vader van de Zoons-aanneeming is verplicht hen te onderhouden, en te voeden als zyne eigene Kinderen. Men noemt deeze aangenomen Kinderen: *Zoonen van 't Vuur of den Rook*, nademaal deeze beeftachtige Menfchen ziende dat de voortteeling der Kinderen noodzaakelyk het gevolg van de t'famenparing is waar toe de wellufligheit alleen hen geleidt, befluiten zy, na hunne drift te hebben voldaan, 't Kindt dat gebooren zal worden aan een ander over te draagen; en ten dien einde moet deeze die befloten heeft zyn Kindt aan een ander over te doen, een groot Vuur in zyn Hol aanfteeken en 'er zeker groen Hout op leggen. Wanneer dan dit Hout begint te rooken, vertrekt hy uit zyn Hol, en fchreeuwt met al zyn macht, dat het Kindt 't welk zyne Vrouw gebaart heeft aan zodanig een Gebuur moet toebehooren. Deeze nu voed het Kindt op, waar van men hem een gefchenk heeft gedaan, en handelt anderen eeveneens. Dusdanige onordens wierden by de *Trogloditen* (a) gevonden.

Vreemd gebruik onder hen van den Zieltogende voor zyn afflerven naar 't Grafte draagen.

Volgens deeze Eilanders is 'er geen onderfcheid tuffchen een dood Menfch en die op fterven legt. Uit krachte van dit gevoelen, brengt men de Menfchen naar 't Graf zoodra men hen zieltogen ziet. De naafte Bloedverwanten belaften zich met deezen liefdadigen plicht, en de ftervenden zelf, die gelyk men wel gelooven mag, hebbende eertyds de zelfde liefde omtrent anderen geoeffent, zien geruftelyk aan dat men hen handelt gelyk zy hunne Bloedverwanten hebben gedaan. Wanneer zy hun einde voelen te naaderen, verzeekert men dat zy hunne naafte Vrienden laaten vergaderen, om hen aan te maanen den Godsdienft hunner Voorvaderen niet te verlaaten, met geen Vreemdelingen om te gaan, en zich van hunne Vyanden te wreeken. Somtyds geeft zelfs de ftervende een register van deeze Vyanden en van de reedenen van den vrok dien hy tegen hen heeft opgevat. De ftervende vertrekt vervolgens zeer geruft. Gemeenlyk is die gerufheit het deel van deezen die geen gevoelen noch aandoening hebben noch kundig zyn. Zy doen zich zelf den doodt aan zonder getalm en zonder leetweezen wegens

(a) *Troglodytæ Uxores & filios habent communes*, zegt *Joh. Boëmus* in zyn Boek van de *Gewoontens* enz.

gens het leven, wanneer het hun laſtig is. Dus gedraagen zich die geenen die zich ziek, ongelukkig of vervolgt zien.

De Beſnydenis onder hen in gebruik, en hoedanig.

Zy hebben ook het gebruik van de Beſnydenis. Deeze die onder hen levende het ongeluk heeft van niet beſneeden te zyn, verlieſt de Vingers van de Handt. Een Vrouw maakt in zodanig een gelegentheit geen zwaarigheit haaren Man te verklikken. Een onbeſneedene durft in geen *Moquamo* komen. Wat de misdaaden aangaat, zy hebben hunne *Hodamos* om die te ſtraffen. Een Dief die vervolgt word, ontgaat de ſtraf, zoo hy het geluk heeft in een *Moquamo* te konnen vluchten en 'er onder de beſcherming van iemandt die zich op dat ogenblik vertoont, te worden ontfangen. Deeze word dan voor Gevader van den Misdader erkent: Maar zoo hy in den Tempel zynde, zich zonder verdeediger bevind, haalt men hem weder uit deeze Vryplaats en men ſnyd hem de Handt af.

De grootſte beleefdheit deezer *Beduins* is den Schouder van deezen te kuſſen die zy groeten. Men heeft het zelfde gebruik in eenige Provinciën van *Abyſſinië*.

Verſchillende gedachten van eenige Schryvers over hunne plechtigheden, aangemerkt.

Laat 'er ons byvoegen 't welk men ons zegt op getuigenis der Bezendelingen Jezuiten, die berichten, dat 'er veel van 't Jodendom (a) in den Godsdienſt deezer Volkeren beſpeurt word. Deeze Vaders moeſten dit Jodendom verklaart hebben: Wy vinden niet dat Joodſch is by de *Beduins*, dan 't gebruik van de Beſnydenis. Deeze Vaders voegen 'er in hun Bericht by, dat het de *Beduins* verboden is, (b) de Hoenders, noch zelf een ander Gevogelte aan te raaken, en te eeten. (c) Een ander Bericht geeft ons te kennen, dat zy *de Wet van 't Euangelium waarneemen*; dat St. Tomas hen tot het Chriſtendom heeft bekeert; dat zy vieriglyk wenſchen onderweezen te worden, en dat zy veel geneegenheit voor den Roomſch Katholyken Godtsdienſt en hunne Plechtigheden hebben. Dit Bericht voegt 'er mede by, dat deeze Eilanders veele Godsdienſtigheit voor 't Kruis bewyzen; dat 'er byna geen Eilander is die 'er geen aan zynen hals hangen heeft, en eindelyk dat zy zich van de Chaldeenſche Taal in hunne Godvruchtige Dienſten dienen.

XXXII. HOOFDTSTUK.

Van den GODSDIENST *der* EILANDEREN *van* MADAGASKAR.

NIets meer hebben we, deeze Volkeren betreffende, uit te breiden, dan het Verhaal van den Heere *Flacourt.* (d) Deeze Eilanders zyn Heidenen: Maar men vind by hen nochtans eenige blyken van 't Mahometanendom en 't Jodendom.

Hoe deeze Eilanders een Opperwezen, en den *Demon* of twee Beginzelen 't eene goedt en 't andere quaadt, erkennen,

Zy gelooven een eenige Godt, Schepper aller dingen; zy eeren en vereeren hem, en ſpreeken 'er met veel achting en eerbied van. Men ziet by hen geene Afgoden, noch Tempels; echter offerenze de Opper-Godheit. Maar, om den *Demon* tot vriendt te hebben, *geevenze hem het eerſte ſtuk van het geofferde beeſt*, en op deeze wyze paaren ze hem met de Godheit. Men merkt daar door dat deeze Eilanders twee Beginzelen erkennen, het eene goed en 't ander quaadt. Zy hebben dit gevoelen van de aangrenzende Volkeren, en deeze mogelyk van de Aſiaanſche Volkeren overgenomen. Hoe 't ook zy, die van *Madagaskar* erkennen dat Godt de Hemel en Aarde, de Geeſten en alle Schepzelen geſchapen heeft. Zy tellen zeven Hemelen. Zy gelooven dat Godt de Veroorzaaker van alles goeds is, en den *Demon* in tegendeel, de Auteur van alles quaads 't welk den Menſchen overkomt. Hierom is 't dat ze hem vreezen, dat ze hem Offerhanden doen, en dat men hem zelfs offert voor dat men aan Godt zyne Offerhanden opdraagt. Reeds hebben we gezegt: dat het een waare en alge-

(a) In de *Comment. Rerum à Societ. Jeſu in Oriente geſtar.* Men zegt, *complures Judaicos ritus ac Cæremonias retinent.*

(b) *Gallinam aut quamlibet avem manu contingere, nedum guſtare eſt religio.* (c) In *Purchas.*

(d) Zie de *Hiſt van Madagascar* te Parys 1660. gedrukt. Deeze Schryver geeft een breedvoerig Bericht van de zeden en gewoontens deezer Eilanderen: Maar behalven dat, is zyn Bericht zeer gebrekkelyk beſchreeven; men vind veele tegenſtrydigheden en een duiſterheit in 't geen hy verhaalt. By voorbeeldt, hy zegt Bladzyde 22. dat zy geen kennis van J. C. hebben; dat ze geen gebeden doen noch vaſten; en Bladz. 59. zegt hy dat zy J. C. onder den naam van *Kabiſſa*, en voor Gods Zoon kennen. Bladz. 67. maakt hy van hun Vaſten gewag. Ondertuſſchen vervalt hy in die tegenſtrydigheden, om dat hy zyne gedachten qualyk uitdrukt.

algemeene Grondregel is, dat de Menschen minder de goedheit achten, dan dat ze de boosheit vreezen. *Dian-Mananh* is mede het voorwerp van den Dienst onzer Eilanders. Hy is de God of Onder-God der Rykdommen, en komt by gevolg met de *Plutus* der Aloudheit overeen. Het Goudt is het Zinnebeeldt van deeze Godheit. (a) „ Wanneer zy 't zien, of het in de „ handt hebben, buigen zy 'er hun hoofdt „ met groote eerbewyzing voor, kussen „ het, en zelf zyn 'er veele, die, geloo- „ vende eenigen misslag te hebben begaan, „ een stukje goudt in een kroes vol water „ doopen, en dit water drinken, waanen- „ de hier door hen hunne misslagen ver- „ geeven te zyn.

En wat zy van veele Ordens van Bescherm-Geesten geloo-ven;

Zy gelooven dat 'er veele Ordens van Bescherm-Geesten zyn, waar van eenige het bestier hebben, de Hemelen, de Starren, en Planeten te doen beweegen, en andere over de Lucht, de Verhevelingen, de Wateren, de Aarde en de Menschen het gebied voeren. De Leer den Bescherm-Geesten raakende, had zich door de gansche Oudheit (b) verspreid. Wy hebben getoont dat ze niet min tegenwoordig by de Afgodische Volkeren gemeen is, zelfs by die van 't Noorden van Europe en by de Afgodendienaars van (c) de Nieuwe Waereldt. Behalven deeze Bescherm-Geesten, staan zy een orde van onzichtbaare Geesten, gelyk de eersten, toe: Maar die wanneer zy 't noodig oordeelen, een lichaam aanneemen, en zich voor den geenen zichtbaar maaken die zy lief hebben. Deeze zyn Manlyk en Vrouwelyk; zy trouwen onderling, hebben Kinderen, en zyn menschelyke behoeftigheden onderworpen, zonder deel aan de zwakheden van onze Natuur te hebben. Nochtans (d) sterven ze en worden vergolden of gestraft na hunnen doodt, nadat zy wel of qualyk geleeft hebben. Deeze Geesten weeten van het toekomende, en doen veel dingen die overeenkomst hebben met alles 't welk onze Aloude Romanschryvers aan de *Feës* (e) of *Tover-Nymphen* toegeëigent hebben.

Insgelyks van Spooken en Schimmen.

Zy hebben zich ook Queldrommels, Schimmen en Nachtspooken gesmeedt. Zy vreezen *Saccare*, die de Duivel is, en alle andere booze Geesten, waar aan zy verscheiden naamen geeven. *Saccare* verschynt hen (zoo zy zeggen) gelyk een vuurige Draak, en bezit hen somtyds veertien dagen achtereen. Om 'er zich van te verlossen, of ten minsten verzachting te genieten, neemen ze een werpspies in de handt en begeeven zich aan 't danssen en springen, maakende met hun lichaam veele koddige gestalten. Alle de Gehuchtelingen danssen op 't geluidt van den trommel rondom deeze Bezetenen, en maaken de zelfde grillen en gebaerden als zy, waanende hen daar door verzachting toe te brengen.

Hoe zy eenige kennis van den Val des eersten Mensche, van 't Aards-Paradys en den Zondvloedt schynen te hebben.

Zy hebben eenige kennis van den Val des eersten Mensche, van 't aardsch Paradys en van den Zondvloedt: Maar deeze kennis is met veele belachelyke verdichtzelen vermengt. Eveneens is 't met eenige andere denkbeelden, die hunne Voorvaderen konnen uit den waaren Godsdienst geput hebben: Maar die ongemerkt bedorven zyn. Zy achten dat de Duivel veroorzaker van de zonde en des Menschen verdorvenheit is. Hun geloof over deeze Stoffe is in een soort van verdichtzel vervat, waar van de zin is, dat de Duivel zeven Kinderen had, die zoo veel quaad op Aarde deeden, dat de Menschen God smeekten van hen van dit verderflyk geslacht te verlossen. God verhoorde hun gebedt enz. Deeze zeven Kinderen voerden zeven hoofdtzonden in de waereldt in, te weeten, de Diefstal, de Ontucht, het Bedrog, de Gulzigheit, Moordery, Hoogmoed en Ledigheit.

Feesten en dagen van

Zy hebben mede Feestdagen en dagen van Onthouding, die zy zonder zekeren regel

(a) *Flacourt* C. XVII van zyne Historie.
(b) Dit is zoo bekent dat het onnoodig zyn zou, zich daar over uit te breiden.

Quisque suos patimur Manes . . . Virg. Æneid. VI te weeten dat wy ieder onze Bescherm-Geesten hebben.

(c) Zie 't geen we hier voor 2. Hoofdtst. van de *Verhandeling over de Amerikaansche Volkeren* en in 't vervolg van de Verhandeling gezegt hebben. Zie mede 't geen wy in dit Deel, eerste stuk, van de Laplanders enz. hebben bericht.

(d) De oude Dichters, die in hunne verdichtzelen een gedeelte van de Heidensche Godgeleerdheit inlyfden, zeggen ook, dat de Veld-Godheden, gelyk de *Nymphen* enz. sterffelyk waren: Maar zy eigenden hun eenige duizend jaaren levens toe.

(e) Deeze *Fees* of *Tover-Nymphen* waren een overblyfzel van 't Heidendom. Haar naam word gemeenlyk van 't Latyn *Fari*, of van 't Grieks Φαω, of van *Fatua* afgeleid, 't welk de naam der *Nymphen* was, gelyk *Fatuus* die van de *Faunen* en *Sylvanen* waren. Zie over deeze stof Bladz. 307. van dit Deel. Deeze *Fées* waren sterflyk, getuige zy de *Fée Melusina*, die zich te *Luzignan* haar onthield en storf, zoo men zegt in de XVI. Eeuw. Zy voorzeiden het toekomende: waar over men, zoo men wil, leezen kan alles 't geen men 'er van deeze zelfde *Melusina* vertelt. Men toont noch naby *Dompré*s ter zyde van *Orleans*, de Boom der *Fées*, 't welk de plaats was alwaar zy zich vergaderden.

Onthouding by hen in gebruik.

regel schynen te vieren, dan in den eenen en dan in een anderen tydt, nadat de omstandigheit schynt te vereisschen. (a) Zy vergaderen 's morgens vroeg met hunne Familie, om een weinig Ryst te eeten, waar na zy tot des middernachts vasten. In deezen tusschen-tydt houden zy zich beezig de deftige daaden hunner Voorvaderen te verhaalen en op te zingen. Ter middernacht eeten ze, vervolgens *groet men de Duivel en God.* Zy wasschen zich (voornamentlyk de Voeten) en kaauwen *Betel*: Waar na zy eenige Gelosten over zaaken van 't meeste belang doen. De aanmerkelykste omstandigheit van deeze Feest- of Vastendagen, is, dat zy een Os offeren, de Vergaring met het Bloed van 't Beest besprengen, en hunne Kinderen den Os doen aanraaken, geloovende dat dit hen 't geheele jaar door voor ziekte bewaart. Deeze die de Offerhande doet, snyd den Os in stukken, neemt het eerste stuk en werpt het ter rechter zyde, zeggende: *dat 's voor den Duivel*; vervolgens neemt hy een ander stuk en werpt het ter linkerzyde, met te zeggen: *dat is voor God.* Eindelyk neemen ze ook de Hairen van 't Slachtoffer en binden die om den Hals, uitspreekende driewerf eenige (b) verborgene woorden.

Het schynt ook noch uit het Verhaal van den aangehaalden Schyver, dat deeze Eilanders voor dat zy drinken een soort van Wynplenging voor God en den Duivel oeffenen, en dat zy Dankofferhanden doen wanneer den Oogst schynt goed te zyn. De Ryst gereed om in te zamelen zynde, offeren ze een zwarte Koe en werpen een gedeelte van 't Slachtoffer in 't Veldt, uitspreekende aldan eenige woorden van dankzeggingen. Geduurende deeze Feestdagen, plengt men geen menschelyk Bloedt: Zoo iemandt de doodt heeft verdient, verdrinkt men hem.

Hoe zy een soort van Dankofferhanden wegens den wel geslaagden Oogst doen.

Om waardig te zyn de handen aan een Slachtoffer te slaan, en het de keel voor de Offerhande af te snyden, moet men een zeker gebedt (c) geleert hebben, en eenige woorden (d) over het Mes uitspreeken, de de Oogen naar Hemelwaarts wendende; 't welk de meening van deeze die offert uitdrukt. Zy zyn zelfs over dit stuk zoo schroomachtig, dat zy liever van honger sterven zouden, dan van een Beest eeten door en Christen gedood.

Als ook welke Offerhanden zy by andere gelegenheden doen.

Zy doen mede Offerhanden wanneer zy in een nieuw-Huis komen, als zy ziek zyn, wanneer zy trouwen, als hunne Vrouwen in de Kraam komen, en op de Lykstatiën hunner Dooden. Voor dat zy sterven, belyden ze hunne zonden. De oude Lieden gevoelende hun einde genaaken, doen een zoo algemeene belydenis en zoo breedvoerig, dat ze alle hunne zonden na elkander opnoemen. Vervolgens belasten ze een Offerhande van Ossen voor de uitwissching van deeze zonden. Dit alles word van een zegening die zy over hunne Familie doen, gevolgt, en van een vermaaning den Gryzaards en stervenden zeer gemeen, 't welk is, dat ze beter mogen leven dan zy.

Welk een verwarde kennis zy van eenig Bybel-Historiën hebben.

Eenige verwarde kennis die zy van Noach, Abraham, Moses, David en (e) J. Christus hebben, hunne Besnydenis, waarneeming van den Sabbat, hun Vasten, hunne Belydenis en de schroomachtigheit waar van wy reeds gemeld hebben, bewyzen dat hun Godsdienst een verdorven Christendom, en Jodendom is, vermengt met het Mahometanendom en Heidendom.

XXXIII. HOOFDTSTUK.

Van hunne BESNYDENISSE *en andere* GEBRUIKEN *enz.*

Hoe zy eenige Kinderen te Vondeling leggen, en met welk een plechtigheit zy hunne Kinderen besnyden.

(f) ZY leggen de Kinderen te vondeling die hun op Dingsdag, Donderdag of Saturdag, of in de Maandt April, in de Maandt van Vasten, de agtste van de Maan, of eindelyk in een uur 't welk door een quade Planeet bestiert word, geboren worden. De Besnydenis der Kinderen geschied gemeenlyk in de Maandt May in 't byzyn van de Bloedverwanten en Vrienden der geenen die moeten besneeden worden. Men geeft een Stier voor ieder Kindt te besnyden. De dagen die deeze plechtigheit voorgaan, (uitge-

(a) Getrokken uit *Flacourt* eerste Deel. C. XXI.
(b) Men onderstelt dat ze verborgen zyn; want *Flacourt* zegt 'er niets van.
(c) Flacourt Bladz. 22. Dit gebedt word *Mivoreche* genoemt.
(d) Idem ibid. Bladz. 307.
(e) Zie den zelven Bladz. 59. Zy zeggen dat J. C. Gods Zoon is, dat hy van de Maagt Maria gebooren zy, die zy *Kamariama* noemen. (f) *Flacourt* Ubi Sup. Bladz. 307.

(uitgezondert 's avonds voor de Besnydenisse) worden met vreugdebedryf doorgebragt, 't welk niet eindigt zonder een roes gedronken te hebben: En dit geschied ter eere van 't Feest. De Besnyder woont deeze vreugdebedryvingen by. Op den avondt voor 't Feest is 't zeer stil. De Vaders en Moeders onthouden zich van 't gebruik van 't Huwelyk en bereiden zich tot de *Ceremonie* met hunne Kinderen. De Moeders brengen de nacht met haare Kinderen in de *Lapa* door: Deeze *Lapa* is een Hut die de Ouders der Kinderen bouwen en met zekere plechtigheden inwyen een Maandt voor de Besnydenisse. Het verbodt van Liefdehandeling strekt zich niet alleen dan over de Bloedverwanten der geenen uit die men besnyden moet: 't Zy Dochter of Moeder, 't zy Man of Jongeling, die in en by zich zelven overtuigt zyn de Liefdensvermaakelykheden te hebben gesmaakt, moeten zich van deeze Godsdienstige *Ceremonie* afweezig houden; want deeze Volkeren gelooven dat de ontheiliging deezer bezoetelde Pesoonen den besneedene de doodt veroorzaaken zou, en dat het bloedt van den Voorhuidt nooit zou konnen stempen. Een ander bygeloof is 't, in deeze gelegendheit, niets dat rood is te draagen.

Op den dag van de Besnydenisse, gaan alle, die de plechtigheit bywoonen moeten, zich vroeg 's morgens wasschen, en zich naar de opgaande Zon wendende, speelende op hunne Trommels, en blazende op een soort van Hoorn, spreeken ze eenige woorden uit waar van men ons de zin niet zegt. De Besnyder doet mede een gebedt, 't welk opzicht op de *Ceremonie* van den dag heeft. De gansche Vergadering zich naar de *Lapa* begeeven hebbende, laaten zich 's morgens omtrent tien uuren de Trommels hooren; de Besnyder rondom zich een streng gaaren van wit kattoen, gordels gewyze hebbende, en een andere rondom den linker arm, om 'er zyn mes aan af te veegen, naadert deeze Kinderen. Alsdan neemt ieder Vader zyn Kindt op den arm, en zy doen alle gezamentlyk een soort van Processie rondom de *Lapa*, ingaande door de Westerdeur, en uitgaande door die, die zich ten Oosten strekt. Na de Processie doen zy noch een andere voor de Ossen tot Offerhande geschikt De Ossen moeten met de vier poten aan elkander gebonden leggen. Men laat de rechter hoorn van ieder Os met de linker handt van 't Kindt aanraaken, 't welk een ogenblik op den rug van deeze Ossen moet blyven zitten. Na deeze Processiën maakt de Besnyder de scheiding van den Voorhuidt van alle deeze Kinderen. De Oom of naaste Bloedverwant van ieder Kindt ontfangt de Voorhuidt en zwelgt die met een Eidoorn in. Deeze Bloedverwant is als de Gevader van 't Kindt. Men werpt de Voorhuidt van 't Kindt dat geen Bloedverwant heeft, ter aarde. De Besnydenis geëindigt zynde, deeze aan wien het staat de Slachtoffers den keel af te snyden, keelt voor ieder Kindt een Haan, en laat het Bloedt van dit Dier over het gesneeden deel afzypen, mengende in 't Bloedt het Sap van een soort van Klaverbladt.

Het gedrag der in haarensnood de Vrouwen aangemerkt.

De Vrouwen die zich in Baarensnood gevoelen, belyden aan eene Vriendin de zonden die zy geduurende haar zwangergaan begaan hebben. Onze Schryver zegt ons ook, dat ze in deezen staat de Maagdt Maria aanroepen, om door haar middel een gelukkige verlossing te verwerven.

Plechtigheit door hen in 't bouwen van Huizen waargenomen.

Wat het bouwen van een Huis aangaat, om het Hout tot de Timmering noodig te hakken, om het te dekken enz. moet men de dagen en uuren waarneemen. Het Huis volbouwt zynde, wacht men de Maan en een gelukkige dag af om 'er de In- of Toewying van te doen, die zy *Missavatsi* noemen. De Eigenaar van dit nieuwe Huis noodigt alle zyne Bloedverwanten en Vrienden om de Plechtigheit met hunne tegenwoordigheit te vereeren. Een ieder brengt Geschenken volgens zyne middelen. Men doet drie omwegen rondom het Huis en de Vergadering, die 'er na de Processie ingaat, wenscht den Eigenaar geluk. Dit word van een of zelf van veele Offerhanden van Ossen gevolgt, waar van het Vleesch aan de Vergadering word omgedeelt, en ter onthaaling dient.

XXXIV. HOOFDTSTUK.

Van hunne HUWELYKS-PLECHTIGHEDEN *en* LYK-PLICHTEN.

Hoe deeze Eilanders tot de veel wyvery geneegen zyn, en de gevolgen van dien.

DEeze Eilanders zyn tot de Veelwyvery geneegen, en wat het byzonderste is, veele Vrouwen te hebben, word by hen met een naam geheeten 't welk *vyanden maaken* beteekent; nademaal veele Vrouwen van een zelfden Man elkander niet konnen beminnen noch verdragen: Dit is alzoo zeker als een Zetregel in de Meetkunde. De Vrouwen,

wen, zegt men ons mede, zyn ganſch niet omzichtig voor noch na het Huwelyk: Zy overtreeden zelfs de paalen van deeze die het misdryf willen maatigen en de plompſte uiterlyke ſchyn in acht neemen. Eenige ſluip-ontuchtigheden van een Dochter met een of meer Jongelingen, gaan voor proefſtukken deezer Jongelingen door, en zelf zouden ze geen Man trouwen, zonder hem eenigemaalen beproeft te hebben, om zonder twyffel verzeekert te zyn, dat hy zich altydt even manhaftig dragen zal.

Hoedanig zy de Echtbreuk ſtraffen.

Het Overſpel word een Dieffſtal (a) geacht: Men legt het als zodanig de geldboete op, en de boete word zonder dat 'er ſchande inſteekt, voldaan.

De Kinderen van een Vrouwe, die na de Echtſcheiding met haaren eerſten Man, Moeder geworden is, behooren aan deeze, of zy moet hem zyn *Tacq* weder gegeeven, te weeten, 't geen hy aan de Vader van deeze Vrouw, om haar ten huwelyk te hebben, heeft betaalt.

Verwyfdeen onvermogende Mannen hun gedrag aangemerkt.

By hen zyn 'er Mannen die verwyft of onmachtig zyn, 't zy dat ze dit gebrek, in de Waereldt komende, hebben medegebragt, of dat andere Menſchen hun onvermogen hebben veroorzaakt. Hoe 't ook zy, deeze Half-Mannen, die zy *Tſecats* noemen, bootſen de Sexe na, waar in zy niet gebooren zyn, kleedende zich als Vrouwen en zoeken zelfs de Jongelingen aan, ſpannende hen door liefkozingen en geſchenken ſtrikken. Reeds hebben we meer dan eens van diergelyke voorwerpen van onzuiverheit geſproken: Dus is 't dat men hen noemen moet, ten minſten byaldien men 'er door 't eerſte denkbeeldt 't welk zich vertoont, van oordeelen moet. De eenigſte verontſchuldiging die men van dit ſoort van gedrag geeven kan, is de getuigenis deezer Eilanderen, die tot den Schryver (b) zeiden, dat deeze *Tſecats* Menſchen waren die ſedert hunne kindſchap gelofte van maagdelyke reinigheit hebben gedaan, waanende God te dienen op deeze wyze leevende, dat zy de Vrouwen haatten, en haaren omgang afweezen, dat het niet dan eerlykerwyze geſchiedde dat zy 't met de Jongelingen hielden. Zou deezen omgang niet van de natuur der *Athenroſera* zyn, waar van P. *La Fitau* (c) gewaagt, en 't welk niet zonder (d) voorbeeldt in de Oudheit is?

Hoe en waarom de te vondeling'legging der Kinderen by hen word gedoogt.

In 't voorgaande Hoofdtſtuk hebben we niet dan ter loops geſproken van de te vondeling legging der Kinderen, een misdaadt niet dan al te veel in de Oudheit toegelaaten. De *Ombiaſſes*, Starrewichelkundige Artſen en mogelyk ook Prieſters van de Eilanders van *Madagaskar*, gedoogen deeze onorde door hun gewaande kennis van de *Geboorteſtaat* der ter waereldt komende Kinderen, of zelf die naauwelyks ontfangen zyn, en door de valſche voorzeggingen die zy doen, nadat ze het geboorte-ſtip van dit Kindt onderzocht hebben. Nochtans word deeze wreedheit niet altoos zonder uitzondering gevonden. Somtyds, geeven ze, na zich van hunne Kinderen ontſlagen te hebben, aan Slaven, of aan Bloedverwanten laſt hen te onderhouden: Alsdan behooren deeze Kinderen aan deezen die ze opvoed. Eenige doen *Falis* over deeze Kinderen, die, door 't ongeval hunner geboorte verdient hebben te vondeling te worden gelegt. Deeze *Falis* zyn voldoende Offerhanden van Hanen of eenige andere Dieren. Daarna ſluiten ze hen een halven dag in een Hoenderhok, om een einde te maaken hen van de quaadaardigheit van een gevaarlyk Geſtarnte te zuiveren, of van den quaaden invloedt van hunne Star. Zonder deeze voorzorge, zou het Kindt ten zekeren dage een Vader-moorder, Rover, en tot allerlei boosheit genegen, worden konnen. De gedwonge Misvallingen zyn in dit Eilandt ook zeer gemeen: Maar hoe zouden die niet in een Landt zyn zoo weinig verlicht, nademaal ze mede wel onder de Chriſtenen zyn, die onvergelykelyk beter hunnen plicht dan de barbaarſche Eilanders weeten? Doch zodanig is de uitwerking van de misdaadt die de Vrouwen tot deeze buitenſporigheit vervoert, want de ontucht ſtelt haar in een geduurige verachting der Menſchen, die, aan de ondeugdzaame Vrou-

(a) Het denkbeeldt is niet nieuw; noch byzonderlyk.

Guerre, guerre mortelle à ce larron d'honneur,
Qui ſans miſericorde a ſouillé notre honneur. *Moliere* Cocu Imag.

Dat deezen zin heeft:

Gy Eerdief hebt verdient, dat doodſtraf zy uw' loon,
Die zonder deernis ons tot ſchand' bragt ſmaad en hoon.

De aloude Dichters drukken zich mede uit, het zelfde denkbeeldt volgende, 't welk men wel moet bekennen met den aart der liefde overeen te komen.

(b) De Heer *Flacourt*. (c) *Mœurs des Sauvages de l'Amerique* Tom. I.

(d) Zie het uittrekzel der Zeden van de Wilden 4. Deel, 1. Stuk van de *Bibliotheque Françoiſe*.

Vrouwen vervaarlyker is dan 't verlies van haare eer.

Wreed gebruik van het Kindt met de Overledene Kraamvrouw te begraven.

Laat ons door een gewoonte alzoo barbaarsch als de voorgaande eindigen. Wanneer een Vrouw in de Kraam sterft, begraven ze de Moeder en het Kindt; want, zeggen ze, waare het niet beter dat het Kindt storf? nademaal 'er geen Moeder is om het te voeden en op te brengen.

Met welke plechtigheden zy hunne Dooden handelen.

Wat de Lykplichten aangaat, men wascht de Dooden aanstonds, daar na siert men die op zoo veel als de middelen van den Overledene, of van de Bloedverwanten die hem overleeven, konnen uitvoeren. De versierzelen zyn korale Halssnoeren, goude Platen, goude Oorsierzels, enz. Men maakt zeven *Pagnes* gereed, op dat de Doode eenige te veranderen heeft. De *Pagne* is een katoene Kleedt van den middel naar beneden afhangende. De wassching van den Doode verricht zynde, en de versierzelen en Kleederen hem gegeeven en aangedaan, wind men het Lyk in een groote Mat om het naar 't Graf te draagen: Maar voor deeze laatste plicht, komen alle die den Overledene aangehoorig zyn, Bloedverwanten, Vrienden en Slaven rondom hem om hem plechtelyk te beweenen. Een Kaers aan 't hoofdt van den Overledene en een aan zyne voeten, verbeelden een soort van verlichtende Kapel. Terwyl deeze genoemden weenen, speelen andere op een soort van Trommel, op welk geluidt de Vrouwen en Dochters een ernstige dans dansen, waarna zy mede huilen op haare beurt. Het gemeen vermengt zich met loftuitingen voor den Overledene en met herhaalde leetwezens over den Doode. Laat ons de vraagen niet vergeeten die men hem over 't onderwerp van zyn vertrek doet, vraagen by veele Volkeren in gebruik, en die voornamentlyk verstrekken om van den Doode te weeten, of hem het noodige en zelfs het overvloedige ontbroken heeft; en kortom, of hy in deeze waereldt niet vergenoegt was geweest. Dit alles duurt tot aan den avondt, alsdan slacht men Ossen om te offeren en zich te vergasten.

En die begraaven.

Den volgenden dag legt men het Lyk in een Doodkist van twee houte Boomstammen, uitgeholt en wel te samen gevoegt, gemaakt, en men draagt het naar 't Graf 't welk in een van hout getimmerd Huis is. Men graaft 'er zes voeten diep in de aarde, en daar is 't dat men de Doode met zynen voorraadt in een Korf, Tabak, een Komfoor, een aarde Kom, eenige *Pagnes* en Gordels bestaande, begraaft. Dit alles verricht zynde, sluit men het Huis en men wentelt voor den ingang een Steen van twaalf of vyftien voeten breed en hoog; men offert eenige Dieren en men verdeelt de Offerhande in drie gedeeltens, als voor den Duivel, voor God, en voor den Overledene, ieder een deel. Somtyds stelt men op staken rondom dit Praalgraf de hoofden der geofferde Slachtoffers. Geduurende eenige dagen achtereen zend het Bloedverwantschap den Doode het eeten: men beveelt zich aan hem; men gaat zelf van tydt tot tydt hem Offerhanden opdraagen, en men vraagt hem raad over de zaaken en geschesten deezer Waereldt. In een ziekte, en in tegenspoed, zend men door een *Ombiasse* om zynen raad in te neemen, die, een kleine opening in 't huis maakende, de Doode oproept of bezweert, en hem hulp verzoekt die de Raadvrager gelooft van hem te konnen verwerven, uit krachte van den rang die deeze Doode by de Godheit (a) heeft en bezit.

Wanneer iemandt van aanzien verre van zyne woonplaats sterft, snyd men hem het hoofdt af om het in 't Gehucht van zyne geboorte te brengen. Wat het lichaam aangaat, men begraaft het ter plaatse daar de persoon gestorven is.

Zy snyden de Mannen het hair af: Maar geeven aan de Vrouwen een bonnet.

XXXV. HOOFDTSTUK,

Van hunne ARTSEN *en* STARREWICHELAAREN *enz.*

Hoe zich de Artsen mede voor Starrewichelaars,

DEeze Artsen, die by onzen Schryver *Ombiasses* genoemt worden, zyn Starrewichelaars, en mogelyk ook Priesters, Hexenmeesters en Toveraars: want alle deeze hoedanigheden worden genoegzaam in den persoon van een zodanigen Man by veele Afgodische Volkeren, zoo wel by de Alouden als hedendaagsche, gevonden. De geneesmiddelen waar van zich de *Ombiasses* dienen, bestaan in afziedzels van wor-

Priesters, Hexenmeesters en Toveraars uitgeeven, en waar-

 telen

(a) De wyze om zich by hem te vervoegen, neemt altoos door deeze woorden een aanvang: *Gy die Gods vriendt zyt* enz.

telen en kruiden: Maar behalven deeze geneesmiddelen en artfenyen, gebruiken ze geschreeven briefjes van een zeker maakzel om het quaadt te betoveren en te verydelen, en hangen deeze briefjes aan den hals van den zieke, of binden ze om hunnen middel. Zy tekenen Afbeeldzels en gebruiken andere omwegen van Starrewichelary, 'tzy om den tydt van de geneezing van de zieke te weeten, of om de geneesmiddelen die hem toepasselyk zyn, te kennen. By deeze Quakzalvery word de raadvraging der *Aulis* gevoegt, waar van wy eerlang gewag maaken zullen, als mede 't gebruik van eenige *Talismannen*.

uit hunne Artsenyen bestaan.

Als ook hun verder gedrag aangemerkt.

Veele graden van *Ombiasses* zyn 'er: Maar zonder in 't verhaal van deeze Ordening te treeden, want volgens *Flacourt* is 't een trapsgewyze Ordening, zullen wy zeggen, dat ze in hunne onderscheidene onderschikkingen, gezamentlyk aan een eenig Opperhoofdt schynen onderworpen te zyn. Daar zyn in 't Eilandt openbaare Scholen, alwaar deeze die begeeren *Ambiasses* te worden, in alles onderweezen worden 'twelk van hun beroep afhangt. Eenige van hun vleijen zich voornamentlyk de stant der Starren en de invloed der Planeten te kennen. Zy hebben geschreeven Verhandelingen over de vermogens en de kracht van ieder dag van de Maan.

Het geheim der Briefjes die zy ter geneezing der Ziektens gebruiken, bestaat in zekere verborgene woorden op een Papier geschreeven, waar van zy vervolgens de Ink afwasschen. De Zieke slurpt dan 't water in, 't welk 't geschreeven Papier gewasschen heeft. Indien hy hier van niet geneest, is 't dat de Zieke in eenige omstandigheit nalatig is geweest: Dus heeft de *Ombiasse* nooit schuldt.

Hun bygelovig gebruik

De *Aulis* hebben eenige overeenkomst met het geen men een *gemeenzaame Geest* noemt. Zy bewaaren deeze *Aulis* in kleine Doosjes met Kraalwerk, of Krokodils-Tanden verzierd. Eenige van deeze *Aulis* zyn van menschelyke gedaante van hout gemaakt. In ieder Doosje leggen ze van 't Poejer van eenige Wortels met Vet (a) en Honig vermengt, 't welk zy nu en dan vernieuwen. Zy draagen hunne *Aulis* aan den Gordel en onderneemen nooit zonder de zelven op reis te gaan. Zy vraagen ze drie of vierwerf 's daags raad, en spreeken 'er mede als of ze wederredenen te verwachten waren: Maar zoo deeze redenen niet naar hunnen zin zyn, doen ze hen duizende verwytingen. De gemeenste wyze van deeze *Aulis* raad te vraagen, is, dat ze na hun gesproken te hebben, twee of drie uuren zich te slaapen leggen. Wat nu de Raadvrager slaapende gedroomt heeft, is het Orakels antwoordt.

van de *Aulis* aangemerkt.

Als mede de *Hiridzi*, en waar toe hen die dienen.

De *Hiridzi* zyn Gordels met verborgene woorden vervult, en waar aan het bygeloof deezer Eilanderen veel kracht toeëigent. Het geschrift van de *Hiridzi* is mede van 't maakzel der *Ombiasses*, die om het t'zamen te stellen zekere dagen van 't jaar en zekere uuren van den dag afwachten. Behalven dat moet men een getal Ossen van een byzonder hair en koleur offeren. Dit schynt veel overeenkomst met de *Talismannen* te hebben: Maar hoe 't ook zy, men bewaart ze zorgvuldig in de Familiën, en men brengt ze van Vader tot Zoon als een erfgoedt over.

Dichters onder hen en waar van zy zich bedienen.

Deeze Eilanders hebben hunne loontrekkende Dichters. Deeze Dichters zingen de verhevene daaden der Grooten en Oorlogs ondernemingen op. Hunne Dichtkunde draaft gemeenlyk op een trant van deftigheit en zedekunde op de wyze der Oosterlingen. Dit belet niet dat ze mede bequaam zyn om Minne-zangen te maaken.

XXXVI. HOODTSTUK.

Van hunne EEDZWEERINGEN; *hunne* VREDE *en* OORLOGS PLECHTIGHEDEN.

Plechtigheden in hunne Eedtzweering en hoe gebruikelyk;

HUnne Eeden doen zy op veelerlei wyzen. Om iemandt plechtelyk te verbinden, laaten ze hem van de Lever van een Os of Stier eeten. Op eenige plaatsen van 't Eilandt besprengt men den geenen die zweeren zal met water, gelovende dat hun een ongeval zoude overkomen, indien zy vervolgens in hunnen Eedt gebrekkelyk waren. Om een Diefstal of eenige andere misdaadt te ontdekken, raaken ze zevenwerf de Tong met een gloeyend Yzer van den verdachten Persoon aan, en zoo

(a) De Oly, het Vet en de Honing zyn mede van 't gebruik in de Toverkundige werkingen onzer Toveraaren, indien men hen gelooven mag, die over deeze stoffe gelyk *Loier* enz. geschreeven hebben.

zoo zich de beschuldigde door deeze zoo dikmaals herhaalde proef niet brandt, zegt men ons, dat hy voor onschuldig gehouden word. Somtyds laaten ze hem van de Osse-Lever met een zekere Wortel die vergiftig is, eeten. Mogelyk is deeze Wortel de zelfde als die van *Guinée* en *Congo*. Dikmaals dwingen ze ook den beschuldigde de Handt in een Pot vol kookend Water te steeken, om 'er een Steen uit te haalen. Maar deeze gebruiken die wy Proeven noemen, zouden die niet van een onderscheiden gebruik zyn, om een misdadige op den Pynbank te brengen?

De Vrede bezweert men door de *Lever van den Stier*. Op den dag tot 't sluiten van de Vrede bestemt, begeeven zich beide de Partyen gewapent aan den oever van een Revier. Ieder Party slacht een Stier, en men zend wederzyds Partyen een stuk van de Lever van dit Dier. Deeze Lever word in 't overstaan der afgezondenen van weerzyds Partyen, met zweeringen en vervloekingen gegeeten. By voorbeeldt, op deeze wyze: *Dat de Lever die zy eeten hen doet barsten, indien zy in hunne belofte in gebreken blyven.* Zoo een der Partyen de andere noodzaakt om vrede te maaken, eet den overwonnenen alleen van de Lever. 't Is dan voor hem een verbintenis die hy van zyne getrouwheit aan den Overwinnaar doet.

Hun verdragmaaking, hoe behandelt word. De *Timbouchenu* is een verdrag waar door men gezamentlyk de een voor den ander zich verbind. Dit geschied op deeze wyze: Een Eilander slacht een vet Beest, en deelt het in zoo veele verdeelingen als hy noodig oordeelt om te deelen. Allen die een gedeelte ontfangen, zyn verplicht op 't einde van 't jaar een jonge Koe aan den Meester van 't verdeelde Beest te geeven.

Hunne manier van Oorlogen aangeweezen. De Oorlog word door verrassingen en hinderlaagen gevoert. Voornamentlyk zenden ze Partyen om te stroopen uit, die behalven hunne Wapenen, voorzien zyn met Toverwerken, Toverkonsten, Vergiften en op Briefjes geschreeven Tovervloeken. Geduurende den Oorlog, danssen de Vrouwen en Dochters nacht en dag, geloovende dat ze door dit middel kracht en dapperheit den Krygslieden zullen geeven.

En welk een gedrag de Vrouwen onder tusschen houden. Wy hebben hunne bygelovigheden genoeg getoont: Zie 'er hier een van, zoo veel te byzonderlyker als ze het uitwerkzel van schroomachtigheit des gemoeds is, die men in deeze Vrouwen niet verwachten zoude, zy die, volgens 't zeggen der Schryveren, zoo loslevend en ontuchtig zyn. Zy zyn geregeld en kuisch terwyl hunne Mannen in den Oorlog zyn, en om reden, vermits zy vreezen dat haare ongeregeldheit deeze Mannen eenig ongeval toebrengen mogte, daar zy anders zeer ongebonden leven wanneer zy by vredenstyden t'huis zyn. Wy zullen de waarheit van de zaak niet voor zeker houden: Want wie is 't die voor alles 't geen de Reizigers verhaalen, zoude willen instaan? Maar wy verzekeren ten minsten, dat de Sexe by ons zoo schroomachtig niet is.

Dit nu is 't geen wy van de Godsdienstige Plechtigheden deezer Eilanderen hebben konnen te samen brengen en van de gebruiken die eenige overéénkomst met den Godsdienst schynen te hebben. Dit alles zoude wel niet eveneens door 't gansche Eilandt konnen geoeffent worden, vermits het door veele kleine Natiën bewoont zynde, een ieder hunne byzondere gebruiken mogelyk waarneemt.

XXXVII. HOOFDTSTUK.

Van den Alouden GODSDIENST *der* KANARISCHE EILANDEREN.

Wat van de Aloude Kanarische Eilanderen aan te merken staat. DEeze Volkeren waren eertyds Afgodendienaars, of om ons met de woorden van een Reiziger (a) uit te drukken, kenden geen anderen Godsdienst dan de Natuur. Men voegt 'er by dat ze geen plenging van Bloedt deeden, zelfs niet van Beesten om die te offeren. Zy waren ongemeen bygelovig: De Vrouwen waren 'er gemeen. Zy hadden altoos twee Koningen, de eene levendig en de andere doodt. Zy lieten de doode Koning in een Kelder overend met een Stok in de Handt zitten, en een Pot met Melk nevens hem, om zich in de andere Waereldt daar mede te voeden. Tegenwoordig zyn de *Guanchos* het overschot der Aloude Eilanders en handhaven mogelyk bedektelyk een gedeelte der Aloude gebruiken. Hoe 't ook zy, zy mengen noch het bygeloof met de eerbewyzing die zy voor hunne Voorvaderen en voor hunne graven betui-

(a) *Herbert* een Engelsch Reiziger.

betuigen, overzulks geen Vreemdeling die zonder hun verlof, noch zelf zonder gevaar van zy leven bezoeken durft.

Zy hadden 't gebruik van de Lyken te balzemen. Deeze Balzem, waar van zy zich dienden, en door welk middel zy de Lyken veel Eeuwen bewaarden, was niet dan by zekere Familiën bekent, aan wien het verboden was zich met de overige Eilanders te verbinden. Zy verkooren hunne Priesters uit deeze Geslachten.

Na de Lyken gebalzemt te hebben, baakerden ze die welgevoegelyk in bereide Bokke Vellen.

Deeze Kanarische Eilanden waren by de Alouden onder den naam van *Insulæ fortunatæ*, of *Gelukkige Eilanden* bekent. Zy geloofden dat vroome Luiden aldaar weder (a) na hunnen doodt gingen herleeven.

Besluit der verhandelingen der beschreevene Hedendaagsche Afgodendienaaren, en de athandeling van dit vierde Deel deezes Werks.

Wy zullen nu de Beschryving van alle de Hedendaagsche Afgodendiensten eindigen. Hier in hebben we ons zoo zorgvuldig en getrouw gedraagen als 't mogelyk was; en om den Lezers te toonen dat wy in geene deele hen met lichtgelovigheit zochten te misleiden, hebben we geduurig de Schryvers aangehaalt, waar van wy ons hebben moeten bedienen. Deeze stoffe voor verzinningen onbevatbaar zynde, is men gedwongen geweest de zelve met een nieuwen omzwier en bedenkingen te versieren, waar in wel dikmaals de Schryver niet geoordeelt heeft zyne gedachten te moeten bedwingen. Voor 't overige is het Werk niet zonder misslagen, en verre van het zodanig te onderstellen, zoude men wel wenschen dat het volmaakter waare geweest, als ook naaukeuriger, beter geschreeven, en beter in alle zyne deelen herkaauwt. De Schryver heeft het geluk niet van 't getal der geenen te zyn, aan wien Godt, volgens *P. Garasse*, ter vergelding van hunnen arbeidt de voldoening gegeeven heeft, van wegens hunne Werken vergenoegt te wezen, en zulks om zich daar door te vergoeden en te wreeken over de goedkeuring die het Gemeen hun weigert: Maar ten minsten het goede oordeel zweert niet by dit onze Werk, en 't is veel in een tydt waar in de bequaamheit van Boeken te maaken zoo veracht is. Nochtans kan de Schryver de onvolmaaktheit van dit Werk erkennende, zich niet onthouden tweederlei Berispers te wraaken; I. Deeze die zich gelaten met een *gefronst Voorhoofdt* de Godsdienst en de deugdt op hun aangezicht te draagen, en die niet willen goedkeuren dan de Boeken van een *verborgene geur van Godvruchtigheit*. II. Zekere Hekelzuchtigen van tweederlei slag; de eene als vreemdelingen in onze behandelingen en gebruiken, de andere waarlyk Fransen van geboorte of oorsprong: Maar die niet dan een gansch onvolmaakte behandeling van de Taal hebben, en gelooven echter dat men om wel te schryven en te spreeken, schryven en spreeken moet gelyk zy doen. Te weeten, in 't Fransch iets t'samen te stellen gelyk een School-Leerling het Latyn t'samen voegt, en in deeze t'zamenraaping die zonder ziel en kracht is, bloemen van Welspreekendheit te verspreiden 't welk hen deeze verschaften waar van zy nu de Medeburgers geworden zyn. Zonder dat we meenen dit soort van Menschen te beleedigen, gedoogen zy ons van hen by deeze overgevoerde en verplaatste Jooden in Assirië, Egipte, Persië enz. te vergelyken, die ongevoelyk in hunne Taal de Taal-eigenschappen van alle deeze Landen zich eigen maakten, en zich een nieuwe Brabbeltaal toeëigenden, die niet meer naar het Hebreeuwsch hunner Vaderen geleek.

(a) *Sicut fortunatorum memorant Insulas,*
Quò cuncti, qui ætatem egerunt castè suam,
Conveniunt . . . . . Plautus *in Trinummo.*

Einde van 't vierde Deels tweede Stuk.

LYST

L Y S T

Van de

AFDEELINGEN en HOOFDTSTUKKEN

Der

VERHANDELINGEN

Van het Vierde Deels tweede Stuk.

Vervattende den korten inhoudt der voornaamſte ſtoffe van de Hedendaagſche GODSDIENST-PLICHTEN en GEWOONTENS der AFGODISCHE PERSISCHE en AFRIKAANSCHE VOLKEREN.

L Y S T.

BLAD-

B L A D W Y Z E R

Der voornaamſte zaaken in 't derde en vierde Deel vervat.

De Letteren I. wyzen het derde Deel aan, (a) de Pagina van 't eerſte Stuk des derden Deels, en (b) die van 't tweede Stuk; II. wyzen het vierde Deel aan; en A. de Aanmerkingen beneden den Text.

A.

B.

Ca-

D.

G.

H.

I.

B L A D W Y Z E R.

K.

L.

ver-

N.

O.

Q.

R.

T.

V.

W.

X.

Y.

Z.

De Drukfeilen die zouden mogen ingeslopen zyn, gelieve de Lezer naar zyne bescheidenheit te verbeeteren.

BERICHT

Voor den

BOEK-BINDER,

Om de Afbeeldzels van dit vierde Deel, op hun behoorlyke plaats te ſtellen.

141. De

